Hakîkat Kitâbevi Yayınları No: 4

İSLÂM AHLÂKI

Alî bin Emrullah **Muhammed Hâdimî**

Kırkdokuzuncu Baskı

Hakîkat Kitâbevi
Darüşşefeka Cad. 57 P. K. : 35 **34262**
Tel: 90. 212. 523 4556–532 5843 Fax: 90. 212. 525 5979
http://www. hakikatkitabevi. com
e-mail: bilgi@hakikatkitabevi. com
Fâtih-İSTANBUL
2002

KELİME-İ TENZÎH

(Sübhânallahi ve bi-hamdihi sübhânallahil-azîm). Bu kelime-i tenzîh, **(Müjdeci Mektûblar)** kitâbının 307 ve 308.ci mektûblarında yazılıdır. Bunu, sabâh ve akşam yüz kerre okuyanın günâhları afv olur. Derdlerden kurtulur. Bir dahâ günâh işlemekden muhâfaza olunur.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri **(Mektûbât)** kitâbının 1.ci cild, 275.ci mektûbunda buyuruyor ki:

Sizin bu ni'mete kavuşmanız, islâmiyyet bilgilerini öğretmekle ve fıkh hükmlerini yaymakla olmuşdur. Oralara cehâlet yerleşmişdi ve bid'atler yayılmışdı. Allahü teâlâ, sevdiklerinin sevgisini size ihsân etdi. İslâmiyyeti yaymağa sizi vesîle eyledi. Öyle ise, din bilgilerini öğretmeğe ve fıkh ahkâmını yaymağa elinizden geldiği kadar çalışınız. Bu ikisi bütün se'âdetlerin başı, yükselmenin vâsıtası ve kurtuluşun sebebidir. [Çok şükr Türkiyede doğru din kitâbı yazmak ve neşr etmek serbestdir. Müslimânlara bu hürriyeti veren devlete yardım etmek, her müslimâna lâzımdır.]

TENBÎH: Misyonerler, hıristiyanlığı yaymağa, yehûdîler, Talmûtu yaymağa, İstanbuldaki Hakîkat Kitâbevi, islâmiyyeti yaymağa, masonlar ise, dinleri yok etmeğe çalışıyorlar. Aklı, ilmi ve insâfı olan, bunlardan doğrusunu iz'ân, idrâk eder, anlar. Bunun yayılmasına yardım ederek, bütün insanların dünyâda ve âhıretde se'âdete kavuşmalarına sebeb olur. İnsanlara bundan dahâ kıymetli ve dahâ fâideli bir hizmet olamaz. Bugün hıristiyanların ve yehûdîlerin ellerindeki Tevrât ve İncîl denilen din kitâblarının, insanlar tarafından yazılmış olduklarını kendi adamları da söyliyor. Kur'ân-ı kerîm ise, Allahü teâlâ tarafından gönderildiği gibi tertemizdir. Bütün papazların ve hahamların, Hakîkat kitâbevinin neşr etdiği kitâbları dikkat ile ve insâf ile okuyup anlamağa çalışmaları lâzımdır.

Baskı: İhlâs Gazetecilik A.Ş.
İSTANBUL Tel: 0.212.454 30 00

İÇİNDEKİLER

Sahîfe No:

I. İslâm Ahlâkı [Alî bin Emrullah-Muhammed Hâdimî] 7
Birinci kısm: Kötü ahlâk ve bunlardan kurtulma çâreleri 11
Kötü ahlâk ve ilâcları 13
Küfr 18
Cehâlet 26
Mal, mevkı' hırsı 26
Ayblanmak korkusu 28
Övülmeyi sevmek 29
Bid'at i'tikâdı 29
Hevây-ı nefs 30
Taklîd ile îmân 34, 553
Riyâ 36
Tûl-i emel 41
Tama' 42
Kibr 48
İlmin ve âlimlerin kıymeti 64
Tezellül 67
Ucb 70
Hased 71
Hıkd 78
Şemâtet 82
Hicr 82
Cübn 84
Tehevvür 84
Gadr 89
Hıyânet 90
Va'dini bozmak 90
Sû-i zan 92
Mâla muhabbet 94
Tesvîf 97
Fâsıkları sevmek 97
Âlimlere düşmanlık 99
Fitne 100
Müdâhene ve müdârâ 103
İnâd ve mükâbere 104
Nifâk 105
Tefekkür etmemek 105
Müslimâna beddüâ 107
Müslimâna kötü ism takmak 107
Özrü red etmek 108
Kur'ân-ı kerîmi yanlış tefsîr etmek 109
Harâm işlemekde ısrâr 111
Gîbet etmek 112
Tevbe etmemek 115

İkinci kısm [Mukaddeme] 123
İslâm ahlâkı üçe ayrılır 123
Ahlâk ilminin fâideleri ve neye yaradığı 124
Kalb ve Rûh nedir? 129
İnsan ölünce rûh ne olur? 130
Kalb ve Rûhun kuvvetleri 133
Mukaddemenin birinci ilâvesi 136
Mukaddemenin ikinci ilâvesi 142
İlm-i ahlâk ve islâmiyyetde ahlâk terbiyesi 146
Hikmetden meydâna gelen iyi huylar 148
Şecâ'atden hâsıl olan iyi huylar 149
İffetden meydâna gelen iyi huylar 150
Adâletden doğan iyi huylar 152
Kötü huyların başı dörtdür 155
Hikmete benziyen kötü ahlâk 158
İffete benziyen kötü huy 158
Sehâya benziyen kötü huy 159
Şecâ'ate benziyen kötü huy 159
II. Cennet Yolu İlmihâli [Muhammed bin Kudbüddîn İznikî] 169
İslâmiyyet 171
Îmânın sıfatları 177, 553
Sıfât-ı zâtiyye 178
Sıfât-ı sübûtiyye 179
Îmânın gitmesine sebeb olan şeyler 184
Resûlullahın zevceleri ve gazveleri 195
Îmânın tafsîline dâir 196
Küfre sebeb olan şeyler 199
Ahkâm-ı islâmiyye 205
İslâmın binâsı: Nemâz bâbı 210
Gusl bâbı 212
Hayz ve nifâs bahsi 220
Abdest bahsi, sulara dâir 230
Abdestin sünnetleri 231
Misvâk kullanma bahsi 232
Abdestin müstehabları 232
Abdestin mekrûhları, abdesti bozan şeyler 233
Abdest düâları 235
Teyemmüm bâbı 236
İstincâ, istibrâ, istinkâ 240
Nemâz nasıl kılınır? Mâlikîyi taklîd 241
Ezân-ı Muhammedî 244
Nemâzın vâcibleri 249
Nemâzın sünnetleri 249
Nemâzın müstehabları 250
Nemâzın âdâbı 250
Nemâzın mekrûhları 252

Nemâzı bozan şeyler 254
Cemâ'at ile nemâzın fazîleti 258
Nemâzda imâmet, ... 258
Nemâzda ta'dîl-i erkân 259
Yolculukda nemâz 260
İftitâh tekbîrinin fezâili 262
Cennât-i âliyyât hakkında 264
Kazâ nemâzları 266
Meyyit için nemâz iskâtı 271
Cum'aya dâir 274
Özr sâhibi olmak 279
Hastalıkda nemâz 281
Nemâzın ehemmiyyeti 284
Zekât vermek 292
Oruc bâbı 300
Kurbanın şartı üçdür 306
Haccın rüknü üçdür 307
Ellidört farz 308
Günâh-ı kebâir hakkında 311
Avret mahalli ve kadınların örtünmesi 315
Mü'minin evsâfı 321
Ahlâk-ı hamîdenin beyânı 323
Fezâil-i eshâb bahsi 325
Ta'âm bahsi 327
Evlenmeğe dâir 331
Cenâzenin techiz, tekfîn ve defnine dâir 337
Ölüm hâllerine dâir 339
Ma'sûmların ölümüne dâir 343
Müslimân kadınların ölümüne dâir 344
Mazlûm, sabrlı ve garîb olanların ölümüne dâir, şehîdler 347
Kâfirlerin ölümüne dâir 348
Kabr ziyâreti ve Kur'ân-ı kerîm okumak 352
Üçüncü cild, 9. cu mektûb 355
Üçüncü cild, 84. cü mektûb 356
Abdüllah-ı Dehlevînin **(Mekâtib-i şerîfe)** kitâbının 114. cü mektûbu . 357
Cennet Yolu İlmihâli kitâbının son sözü 360
III. Ey Oğul İlmihâli [Süleymân bin Cezâ'] 363
Birinci bâb: Nemâz 364
Abdest bahsi 365
Abdestin farzları, sünnetleri, ... 366
Abdestin müstehabları, âdâbı, nâfileleri 367
Abdestin mekrûhları, abdesti bozan şeyler 368
Gusl bahsi, ... 368
Guslün farzları, sünnetleri, sebebleri 369
Sünnet olan gusller 369
Mest üzerine mesh bahsi 370

Teyemmüm bahsi 370
Nemâzın şartları 380
Nemâz vaktleri 381
Nemâzın edâsı 400
Sabâh nemâzı 400
Câmi' âdâbı bahsi 403
Âyetel-kürsînin fazîleti 405
Müsâfeha (el sıkmak) 406
Cemâ'atin fazîleti 407
Kur'ân-ı kerîm okurken edebler 416
Ezân bahsi 423
Yolculukda nemâz 429
Receb-i şerîfin fazîleti. Şa'bân-ı şerîfin fazîleti 430
Ramezân-ı şerîfin fazîleti 431
Terâvîhin fazîleti 433
Îmân bahsi 438
Tevhîd faslı 441
Allah rızâsı 443
Hamd etmek fazîleti 444
Îmân düâsı 445
Tecdîd-i îmân düâsı 447
İhlâs sûresini okumanın fazîleti 448
Salevât faslı 449
Alış-verişde yalan söylemek faslı 454
Vücûd emânetinin faslı 455
Ni'metlere şükr faslı 459
Bayram fazîleti 460
Zühd ve takvâ faslı 466
Ana-babaya itâ'at faslı 470
Sıla-ı rahm bahsi 476
Nikâh faslı 477
Süt kardeşlik 484
Komşu faslı. 486
Mahalle âdâbı hakkında fasl 487
Cum'anın âdâbı hakkındadır 487
Âlimler ile sohbet âdâbı 491
Hâkim ve da'vâcılar faslı 492
Arkadaşlık ve dostluk 492
Yemek yime faslı 493
Su içmek âdâbı 496
Kadınların hayz ve nifâs hâlleri 501
Sabr faslı 529
Kabr ziyâreti faslı 529
Zekât vermek 534
Yardım dernekleri, kumar, sigorta 538
Hakîkî müslimân nasıl olur 551
Muhammed Ma'sûm Fârûkînin onbir mektûbu 557

İSLÂM AHLÂKI

ÖNSÖZ

Besmeleyle başlıyalım kitâba!
Allah adı, en iyi bir sığnakdır.
Ni'metleri sığmaz ölçü, hisâba,
Çok acıyan, afvı seven bir Rabdır!

Allahü teâlâ, dünyâda bütün insanlara acıyor. Muhtâc oldukları ni'metleri yaratıp, herkese gönderiyor. Dünyâda ve âhıretde se'âdete kavuşmak için, bu ni'metlerin nasıl kullanılacağını da bildiriyor. İslâmiyyeti hiç işitmemiş olan kâfirlerin Cehenneme sokulmıyacaklarını, bunların hesâbdan sonra, hayvânlar gibi yok olacaklarını, İmâm-ı Rabbânî, 259.cu mektûbunda bildirmekdedir. İşitdikden sonra, düşünüp îmân edenleri Cennete sokacakdır. Düşünmek için ömür boyu zemân vermişdir. Nefslerine, kötü arkadaşlara, zararlı kitâblara ve yabancı radyolara aldanarak küfr ve dalâlet yoluna sapanlardan îmâna gelenleri afv ediyor. Bunları ebedî felâketden kurtarıyor. Azgın, zâlim olanlara hidâyetini ihsân etmiyor. Onları, beğendikleri, istedikleri, içine düşdükleri inkâr bataklığında bırakıyor. Âhıretde, Cehenneme gitmesi gereken mü'minlerden, dilediklerini, Cehennemde, günâhları bitinciye kadar yakdıkdan sonra Cennete kavuşduracakdır. Her canlıyı yaratan, her vârı, her ân varlıkda durduran, hepsini korku ve dehşetden koruyan yalnız Odur.

Herhangi bir kimse, herhangi bir zemânda, herhangi bir yerde, herhangi bir kimseye, herhangi bir şeyden dolayı, herhangi bir sûretle hamd ve şükr ederse, bu medh-ü senâların ve teşekkürlerin hepsi, Allahü teâlâya mahsûsdur. Çünki, her ni'meti [iyiliği] yaratan, gönderen, hep Odur. O hâtırlatmazsa ve kuvvet ve kolaylık vermezse, kimse kimseye iyilik ve kötülük yapamaz. Hep Onun dilediği olur. Onun dilemediğini kimse yapamaz. [Hadîs-i kudsîde, **(İnsanları, beni tanımakla şereflenmeleri için yaratdım)** buyuruldu. Bunu işitince, (kâfirler, dünyâda Allahü teâlâya inanmıyorlar. Bu hadîs-i şerîf hâsıl olmuyor) demek doğru değildir. Çünki, âlimler, velîler, belli bir dereceye yükselince, belli bir yaşa gelince, Allahü teâlâyı tanımağa başlıyorlar. Kâfirler de, âhırete gidince tanıyacaklardır. Tanımıyan kalmıyacakdır.]

Hamd, bütün ni'metleri Allahü teâlânın yaratdığına ve gönderdiğine inanmak ve söylemek demekdir. Şükr, bütün ni'metleri ahkâm-ı islâmiyyeye uygun kullanmak demekdir.

Ni’met, fâideli şey demekdir. Ni’metler, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılıdır. Ehl-i sünnet âlimleri, meşhûr dört mezhebin âlimleridir.

Onun sevgili Peygamberi, insanların her bakımdan en güzeli, en üstünü olan Muhammed aleyhisselâma ve Onun iyi ahlâk ve ilm saçan, Âline, ya’nî akrabâsına ve Eshâbının hepsine “rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma’în” bizden düâlar ve selâmlar olsun!

Müslimânların öğrenmeleri lâzım olan bilgilere **(İslâm ilmleri)** denir. İslâm ilmleri ikiye ayrılır: **(Din bilgileri)** ve **(Fen bilgileri).** Fen bilgilerine **(Hikmet)** denir. Dinde reformcular, fen bilgilerine **(Rasyonel bilgiler)**, din bilgilerine **(Skolastik bilgiler)** diyor. Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” **(Hikmet, müslimânın gayb olmuş malı gibidir. Onu nerede bulursa alsın!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, fen bilgilerini öğrenmeği emr etmekdedir. Din bilgilerinin esâsı yirmi ilmdir. Bunlardan sekizi, yüksek ilmler, onikisi de, yardımcı ilmlerdir. Yüksek ilmlerden birisi, **(Ahlâk ilmleri)**dir.

[Güzel ahlâk sâhibi olan ve zemânının fen bilgilerinde yükselmiş olan müslimâna **(Medenî),** ya’nî ilerici denir. Fende ilerlemiş ağır sanâyı’ kurmuş, fekat ahlâkı bozuk olan kimseye **(Zâlim),** ya’nî **(gerici)**, eşkiyâ ve diktatör denir. Fen ve san’atda geri ve ahlâkı bozuk olanlara **(Vahşî),** ya’nî âdî denir. **(Medeniyyet),** ta’mîr-i bilâd ve terfîh-i ibâddır. Ya’nî, şehrler yapmak ve insanlara hizmetdir. Bu da, fen ve san’at ve güzel ahlâk ile olur. Kısacası, fen ve san’atin güzel ahlâk ile birlikde olmasına **(Medeniyyet)** denir. Medenî insan, fen ve san’ati, insanların hizmetinde kullanır. Zâlimler ise, insanlara işkence yapmakda kullanır. Görülüyor ki, hakîkî müslimân, ilerici bir insandır. Hıristiyan, yehûdî ve komünist [ya’nî dinsiz], gerici, şakî ve zevallı bir kimsedir. Görülüyor ki, medeniyyet, şehrler, binâlar yapmakdır. Bu da, fen ve san’at ile olur. Tekmîl-i sınâ’at, telâhuk-ı efkâr iledir. İnsanların refâh içinde yaşamaları da, islâm ahlâkı ile olur.]

Her müslimânın islâm bilgilerini lüzûmu kadar öğrenmesi farzdır. Bunun için, islâm âlimleri, birçok kitâb yazmışlardır. Ahlâk kitâblarından Nasîrüddîn-i Muhammed Tûsînin yazdığı **(Ahlâk-ı nâsırî)** ve Celâlüddîn-i Muhammed Devânînin yazdığı **(Ahlâk-ı Celâlî)** ve Hiratlı Hüseyn Vâız-ı Kâşifînin yazdığı **(Ahlâk-ı muhsinî)** kitâbları meşhûrdur. Kitâbımızın birinci kısmı, Muhammed Hâdimînin “rahimehullahü teâlâ” **(Berîka)** kitâbından terceme edilmişdir. Bu kısmda, islâmiyyetin beğenmediği ahlâkı ve bunlardan korunma ve kurtulma çârelerini bildireceğiz. Bu kötü ahlâk, kalbin hastalıklarıdır. Kalbi ve rûhu ebedî ölüme

sürüklerler. Başka kitâblardan alarak yapılan ilâveler, köşeli parantez [ ] içine yazılmışdır. Kitâbımızın ikinci kısmında, 979 [m. 1572] senesinde Edirnede vefât etmiş olan, Alî bin Emrullahın "rahime-hullahü teâlâ" yazmış olduğu, türkçe **(Ahlâk-ı alâî)** kitâbının baş kısmını yazarak, ahlâkın ta'rîfini ve çeşidlerini açıklıyacağız.

Bu kitâbımızı okuyan temiz gençler, dedelerinin, sağlam bedenli, iyi ahlâklı, çalışkan, medenî, ilerici olduklarını anlıyacak, islâm düşmanlarının yalanlarına, iftirâlarına aldanmakdan kurtulacakdır.

Nasîrüddîn-i Tûsînin ismi Muhammed bin Fahreddîndir. Hicrî 597 senesinde Tûsda ya'nî Meşhed şehrinde tevellüd, 672 [m. 1273] de Bağdâdda vefât etdi. Şî'î idi. Hülâgünün Bağdâdı yakıp yıkmasına, yüzbinlerle müslimânı öldürmesine sebeb olanlardan biridir. Hülâgünün vezîri oldu. Dörtyüzbin kitâb bulunan bir kütübhâne ve Rasadhâne, bir akademi yapdı. Çok kitâb yazdı. **(Fâideli Bilgiler)** kitâbının 95.ci sahîfesine bakınız!

Muhammed Celâlüddîn-i Devânî "rahime-hullahü teâlâ" 829 senesinde tevellüd, 908 [m. 1503] de, Şîrâzda vefât etdi. İslâm âlimlerinin en büyüklerindendir. Çok kitâb yazdı. **(Ahlâk-ı Celâlî)** kitâbı fârisî olup, 1304 [m. 1882] senesinde Hindistânda sekizinci baskısı yapılmışdır. İngilizceye de terceme edilmişdir.

Hüseyn bin Alî Vâız-i Kâşifî "rahime-hullahü teâlâ", Hiratda vâız idi. Hicrî 910 [m. 1505] senesinde orada vefât etdi.

Ey temiz gençler! Ey, ömrlerini islâm dîninin güzel ahlâkını öğrenmekde ve yaymakda tüketen ve canlarını Allahın dînini insanlara yaymakda fedâ eden şehîdlerin asîl ve kıymetli çocukları! Şerefli ecdâdımızın sizlere tam ve doğru olarak getirdiği ve emânet bırakdığı, mubârek islâm dînini ve bunun bildirdiği güzel ahlâkı iyi öğreniniz! Güzel yurdumuza göz diken, can, mal, din ve ahlâk düşmanlarının saldırılarına karşı, bu mukaddes emâneti bütün gücünüzle savununuz! Her yere yayarak, insanları se'âdete kavuşdurmağa çalışınız! Biliniz ki, dînimiz, güzel huylu olmamızı, sevişmemizi, büyüklere hurmet, küçüklere şefkat etmeği, dinli dinsiz, herkese iyilik etmeği emr etmekdedir. Herkesin hakkını, ücretini veriniz! Kanûnlara, hükûmetin emrlerine karşı gelmeyiniz! Vergilerinizi vaktinde ödeyiniz! Allahın, doğruların yardımcısı olduğunu hiç unutmayınız! Sevişelim, yardımlaşalım ki, Allahü teâlâ yardımcımız olsun!

İslâm âlimleri buyuruyorlar ki, (Allahü teâlâ insanda üç şey yaratdı: Akl, kalb ve nefs. Bunların hiçbiri görülmez. Varlıklarını eserleri ile, yapdıkları işlerle ve dînimizin bildirmesi ile anlıyoruz. Akl ve nefs dimâgımızda, kalb göğsümüzün sol tarafındaki yü-

reğimizdedir. Bunlar, madde değildir. Yer kaplamazlar. Buralarda bulunmaları, elektriğin ampulde, miknâtisin endüksiyon bobininde bulunması gibidir. Akl, fen bilgilerini anlamağa çalışır. Bunları anlar. İslâmiyyete uygun olanlarını, fenâlarından, zararlı olanlarından ayırır. İyileri, fenâları, islâmiyyet ayırmakdadır. İslâmiyyeti bilen ve uymak istiyen akla **(Akl-ı selîm)** denir. Aklı az olan, hep şaşıran kimseye **(Ahmak),** aklı hiç olmıyana **(Mecnûn)** denir. Selîm olan akl, islâmiyyetin bildirdiği iyi şeyleri kalbe bildirir. Kalb de, bunları yapmağı irâde ederek, dimâgdan çıkan hareket sinirleri vâsıtası ile, a'zâlara, organlara yapdırır. İyi veyâ fenâ şeyleri yapmak arzûsunun kalbe yerleşmesine **(Ahlâk), (Huy)** denir. Nefs, bedene tatlı gelen şeylere düşkündür. Bunların iyi, fenâ, fâideli, zararlı olduklarını düşünmez. Arzûları, islâmiyyetin emrlerine uygun olmaz. İslâmiyyetin yasak etdiği şeyleri yapmak, nefsi kuvvetlendirir. Dahâ beterini yapdırmak ister. Fenâ, zararlı şeyleri, iyi gösterip, kalbi aldatır. Kalbe bunları yapdırarak, zevklerine kavuşmak için çalışır. Kalbin nefse aldanarak, fenâ huylu olmaması için, ahkâm-ı islâmiyyeye uyarak kalbi kuvvetlendirmek ve nefsi za'îfletmek lâzımdır. Aklı kuvvetlendirmek, islâm bilgilerini okuyup, öğrenmekle olduğu gibi, kalbin kuvvetlenmesi, ya'nî temizlenmesi de, ahkâm-ı islâmiyyeye uymakla olur. İslâmiyyete uymak için, ihlâs lâzımdır. **(İhlâs)**, işleri, ibâdetleri, Allahü teâlâ emr etdiği için yapmak, başka hiçbir menfe'at düşünmemekdir. Kalbde ihlâs hâsıl olması, kalbin zikr etmesi ile, ya'nî Allah ismini çok söylemesi ile olur. Zikrin ehemmiyyeti, **(Kıyâmet ve Âhıret)** kitâbı 284.cü sahîfesinden başlıyarak, uzun bildirilmekdedir. Zikrin nasıl yapılacağını, Mürşid-i kâmilden öğrenmek ve aklda bulunan ve his organlarından gelen dünyâ düşüncelerini kalbden çıkarmak şartdır. Dünyâ düşüncesi hiç kalmazsa, kalb kendiliğinden zikr etmeğe başlar. Zikrin nasıl yapılacağı **(Tam İlmihâl)**in 921.ci sahîfesinde yazılıdır. Şişedeki su boşalınca, havânın şişeye kendiliğinden, hemen girmesi gibidir. Kalbi dünyâ düşüncelerinden korumak, kalbin Mürşid-i kâmilin kalbinden feyz [Nûr] alması ile olur. Kalbden kalbe **(feyz)**, muhabbet yolu ile akar. Mürşidin başka memleketde bulunması veyâ vefât etmiş olması, feyz gelmesine mâni' olmaz. **(Mürşid)**, islâm bilgilerini iyi bilen ve islâmiyyete tâm uyan, ihlâs sâhibi, Ehl-i sünnet âlimidir. İslâmiyyete uymak, kalbi kuvvetlendirdiği gibi, nefsi za'îfletir. Bu sebeb ile **(nefs)**, kalbin islâmiyyete uymasını, Mürşid-i kâmilin sohbetinde bulunmağı, kitâblarını okumağı istemez. Dinsiz, îmânsız olmasını ister. Akllarına uymayıp, nefslerine uyan kimseler, bunun için, dinsiz olmakdadır. Nefs ölmez. Fekat, gücü kuvveti kalmayınca, kalbi aldatamaz.)

Bugün, yer yüzünde bulunan müslimânlar üç fırkaya ayrılmışdır. Birinci fırka, Eshâb-ı kirâmın yolunda olan, hakîkî müslimânlardır. Bunlara **(Ehl-i sünnet)** ve **(Sünnî)** ve **(Fırka-i nâciyye)**, Cehennemden kurtulan fırka denir. İkinci fırka, Eshâb-ı kirâma düşman olanlardır. Bunlara **(Şî'î)** veyâ **(Fırka-i dâlle)** sapık fırka denir. Üçüncüsü, sünnîlere ve şî'îlere düşman olanlardır. Bunlara **(Vehhâbî)** ve **(Necdî)** denir. Çünki bunlar, ilk olarak Arabistânın Necd şehrinde meydâna çıkmışdır. Bunlara **(Fırka-i mel'ûne)** de denir. Çünki, bunların müslimânlara müşrik dedikleri **(Kıyâmet ve Âhıret)** ve **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâblarımızda yazılıdır. Müslimânlara kâfir diyene Peygamberimiz la'net etmişdir. Şî'î fırkasını yehûdîler, vehhâbî fırkasını ingilizler kurdu. Ehl-i sünnet fırkasını türkler korudu.

Hangi fırkadan olursa olsun, nefsine uyan ve kalbi bozuk olan, Cehenneme gidecekdir. Her mü'min, nefsini tezkiye için, her zemân çok **(Lâ ilâhe illallah)** ve kalbini tasfiye için **(Estagfirullah)** okumalıdır. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyanın düâsı muhakkak kabûl olur. Nemâz kılmıyanın, açık kadınlara bakanın ve harâm yiyip içenin, ahkâm-ı islâmiyyeye uymadığı anlaşılır. Bunların düâları kabûl olmaz.

Mîlâdî sene	Hicrî şemsî	Hicrî kamerî
2002	1380	1423

İSLÂM AHLÂKI

Birinci Kısm

Kitâbımızın birinci kısmında, kötü ahlâkdan mühim olan kırk adedi ve bunların ilâcları açıklanacakdır. Aşağıdaki yazıların hepsi, Ebû Sa'îd Muhammed Hâdimînin "rahime-hullahü teâlâ" **(Berîka)** kitâbının birinci cildinden terceme edilmişdir. Bu kitâbı iki cild olup arabîdir. 1284 [m. 1868] senesinde İstanbulda basdırılmış, 1411 [m. 1991] de, (Hakîkat Kitâbevi) tarafından, tekrâr tab' edilmişdir. Hâdimî hazretleri, 1176 hicrî kamerî [m. 1762] senesinde Konyanın Hâdim kasabasında vefât etmişdir.

KÖTÜ AHLÂK VE BUNLARDAN KURTULMAK ÇÂRELERİ

İnsana dünyâda ve âhıretde zarar veren herşey, kötü ahlâkdan meydâna gelmekdedir. Ya'nî, zararların, kötülüklerin başı, kötü huylu olmakdır. Harâmlardan [kötülüklerden] sakınmağa **(Takvâ)** denir. Takvâ, ibâdetlerin en kıymetlisidir. Çünki, birşeyi tezyîn etmek, süslemek için, önce pislikleri, kötülükleri yok etmek lâzımdır. Bunun için, günâhlardan temizlenmedikçe, tâ'atların, ibâdetlerin fâidesi olmaz. Hiçbirine sevâb verilmez. Kötülüklerin en kötüsü, **(küfr)**dür. Kâfirin [Allaha düşman olanın] hiçbir iyiliği, hayrâtı, hasenâtı, âhıretde fâideli olmaz. [Zulm ile öldürülen kâfir,şehîd olmaz. Cennete girmez.] Îmânı olmıyanın hiçbir iyiliğine sevâb verilmez. Bütün iyiliklerin temeli takvâdır. Herşeyden önce, takvâ sâhibi olmağa çalışmak lâzımdır. Herkese, takvâ sâhibi olmalarını emr ve nasîhat etmelidir. Dünyâda râhata, huzûra kavuşmak, sevişmek, kardeşçe yaşayabilmek, âhıretde de, sonsuz azâbdan halâs olarak, ebedî ni'metlere, se'âdetlere kavuşmak, ancak takvâ ile nasîb olur.

Kötü huylar, kalbi hasta eder. Bu hastalığın artması, kalbin ölümüne [ya'nî küfre] sebeb olur. Kötü huyların en kötüsü olan şirk, ya'nî küfr ise, kalbin en büyük zehridir. Îmânı olmıyanın, (Kalbim temizdir. Sen kalbe bak) gibi sözleri, boş lâflardır. Ölmüş olan kalb temiz olmaz.

Küfrün envâ'ı vardır. Hepsinin de en kötüsü, en büyüğü **(şirk)**dir. Bir kötülüğün her çeşidini bildirmek için, çok kerre, bunların en kötüsü söylenir. Bunun için, âyet-i kerîmelerde ve hadîs-i şerîflerde bulunan şirk kelimesinden, her nev' küfr ma'nâsı anlaşılır. Nisâ sûresinin kırksekiz ve yüzonaltıncı âyet-i kerîmelerinde, müşrikin hiç afv edilmiyeceği bildirildi. Bu âyet-i kerîmeler, kâfirlerin Cehennem ateşinde sonsuz yanacaklarını bildirmekdedir.

[(Şirk), Allahü teâlâya ortak yapmak, benzetmek demekdir. Benzeten kimseye **(Müşrik),** benzetilen şeye **(Şerîk)** denir. Bir kimsede, birşeyde, ülûhiyyet sıfatlarından birisinin bulunduğuna inanmak, onu şerîk yapmak olur. Allahü teâlâya mahsûs olan sıfatlara, ya'nî **(Sıfât-ı zâtiyye)** ve **(Sıfât-ı sübûtiyye)**lere **(ülûhiyyet sıfatları)** denir. Sonsuz var olmak, yaratmak, herşeyi bilmek, hastalara şifâ vermek, ülûhiyyet sıfatlarındandır. Bir insanda, güneşde, inekde, herhangi bir mahlûkda, ülûhiyyet sıfatı bulunduğuna inanarak, ona ta'zîm, hurmet etmeğe, ona yalvarmağa, ona **(ibâdet etmek),** tapınmak denir. O şeyler **(Sanem=put)** olur. Böyle zan olunan insanın ve kâfirlerin heykelleri, resmleri ve mezârları önünde de, ta'zîm edici şeyler söylemek, yapmak da, ibâdet etmek, şirk olur. Bir insanda ülûhiyyet sıfatlarından birinin bulunduğuna inanmayıp, Allahın sevgili kulu olduğuna veyâ vatana, millete hizmetleri olduğuna inanarak, bunun resmine, heykeline, ta'zîm etmek şirk olmaz, küfr olmaz. Fekat, herhangi bir insanın resmine hurmet etmek harâm olduğu için, ta'zîm, hurmet eden bir müslimân fâsık olur. Harâm olduğuna ehemmiyyet vermezse, diğer bir harâmı, ehemmiyyet vermiyerek yapanlar gibi **(Mürted)** olur. Müşrik olmıyan yehûdî ve hıristiyanlar da, Muhammed aleyhisselâma inanmadıkları için kâfirdirler. [Allaha düşmandırlar.] Bunlara **(Kitâblı kâfir)** denir. Şimdi, hıristiyanların çoğu, Îsâ aleyhisselâma ülûhiyyet sıfatı isnâd etdikleri için, müşrikdir. Barnabas ve Aryus mezhebinde olanları, kitâblı kâfir iseler de, bunlar bugün yokdur.]

Kalb hastalıklarının şirkden sonra en kötüsü, **(Bid'at)**lara inanmak ve bid'at işlemekdir. Bid'atlardan sonra, günâhlardan sakınmamak gelir. Küçük olsun, büyük olsun, şirkden ya'nî küfrden başka günâh işleyip, tevbe etmeden ölen bir mü'min, şefâ'at olunmakla, yâhud hiçbir sebeb olmadan, yalnız Allahü teâlânın merhamet etmesi ile, afv olunabilir. Küçük günâh, afv edilmezse, Cehennemde azâb çekilecekdir. Kul hakkı da bulunan günâhların afvı güçdür ve azâbları dahâ şiddetli olacakdır. Zevcesinin mehrini vermemek ve insanların hak dîni öğrenmelerine mâni' olmak, kul haklarının en büyüğüdür. Hadîs-i şerîflerde buyuruldu ki, **(Bir zemân gelir ki, insan kazancının halâldan mı, harâmdan mı olduğunu düşünmez)** ve **(Bir zemân gelir ki, islâmiyyete yapışmak, elinde ateş tutmak gibi güç olur.)** Bunun için, harâmların hepsinden ve tahrîmî mekrûhlardan sakınmak takvâ olur. Farzları ve vâcibleri terk etmek harâmdır. Müekked sünnetleri özrsüz terk etmek tahrîmen mekrûh olur denildi. İ'tikâdda ve ahlâkda ve amelde emr olunanları terk edene, kıyâmetde azâb yapılacakdır. Azâba

sebeb olan şeyleri terk etmek lâzımdır. Meselâ nemâz kılmamak ve kadınların, kızların açık gezmeleri büyük günâhlardandır. Bir günâhı terk etmek, meselâ beş vakt nemâzı hergün kılmak çok lâzımdır. Fekat, bu kitâbımızda, terk edilmemesi lâzım olanları değil, terk edilmesi lâzım olanları bildireceğiz.

Yapılmaması lâzım olan şeyler, yâ belli bir uzv ile yapılır, yâhud bütün beden ile yapılır. Günâh işlenen uzvlardan sekiz uzv meşhûrdur. Bu uzvlar, kalb, kulak, göz, dil, el, mi'de, ferc ve ayaklardır. Kalb, insanın göğsünde, sol tarafında bulunan yürek denilen et parçasına nefh olunmuş [üfürülmüş] rûhânî bir latîfedir. Rûh gibi, madde olmıyan [mücerred olan] bir varlıkdır. Günâh işliyen, bu uzvların kendileri değildir. Bunlarda bulunan his kuvvetleridir. Dünyâda ve âhıretde se'âdete kavuşmak, râhat etmek istiyen kimse, bu uzvların günâh işlemelerine mâni' olmalıdır. Günâh işlememek, kalbinde meleke, tabî'at, hâlini almalıdır. Nemâz kılan, harâm işlemiyen sünnî bir kimseye **(Müttekî)** ve **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Allahü teâlânın rızâsına, sevmesine kavuşarak, **(Velî)**si olur. Kalbde tabî'at hâlini almadan, kendini zorlıyarak günâhlardan sakınmak da, takvâ olur ise de, velî olmak için, günâh işlememek tabî'at, huy hâlini almalıdır. Bunun için de, kalbin temizlenmesi lâzımdır. **(Kalbin temizlenmesi, islâmiyyete uymakla olur.) (İslâmiyyet)** üç kısmdır: İlm, amel, ihlâs. Ya'nî, emrleri ve yasakları öğrenmek, öğrendiklerine tâbi' olmak, bunları yalnız Allah rızâsı için yapmak lâzımdır. Kur'ân-ı kerîm, bu üçünü emr ve medh etmekdedir. 449. cu sahîfeye bakınız! Bu **(İslâm ahlâkı)** kitâbında, kalbin temizlenmesi için, yalnız, terk edilmesi lâzım olan günâhlar bildirilecekdir. Bunlara **(Kötü ahlâk)** denir.

KÖTÜ AHLÂK VE İLÂÇLARI

Müslimânın herşeyden evvel kalbini temizlemesi lâzımdır. Çünki, kalb, bütün bedenin reîsidir. Bütün uzvlar kalbin emrindedir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(İnsanın bedeninde bir et parçası vardır. Bu iyi olursa, bütün uzvlar iyi olur. Bu kötü olursa, bütün organlar bozuk olur. Bu, kalbdir)** buyurdu. Ya'nî bu, yürek denilen et parçasındaki gönüldür. Bunun iyi olması, kötü ahlâkdan temizlenmesi ve iyi ahlâk ile tezyîn edilmesidir. İnsanın sûretine, şekline **(Beden), (Halk)** denir. İnsanın kalbindeki kuvvete, hâle, huya **(Hulk)** denir. **(Ahlâk-ı zemîme),** kalbin hastalıklarıdır. Bunların tedâvîleri güçdür. İlâclarını iyi bilmek ve iyi kullanmak lâzımdır. Hulk, ya'nî huy, kalbdeki meleke ve kalbdeki arzû, hâl demekdir. İnsanın i'tikâdı, sözleri, hareketleri, hep bu kuvvetden hâsıl olmakdadır. İhtiyârî hareketleri, huyunun eserleridir.

Ahlâkı tebdîl etmek, kötüsünü yok edip, yerine iyisini getirmek mümkindir. Hadîs-i şerîfde, **(ahlâkınızı iyileşdiriniz!)** buyuruldu. İslâmiyyet mümkin olmıyan şeyi emr etmez. Tecribeler de, böyle olduğunu göstermekdedir. [Tecribe, kat'î bilgi elde etmeğe yarıyan üç vâsıtadan biridir. Bu vâsıtalardan ikincisi, Muhbir-i Sâdıkın haber vermesidir. Üçüncüsü, hesâb ile anlamakdır.] İnsanların, ahlâklarını tebdîl etmek isti'dadları aynı değildir.

Ahlâkın menşei, sebebi, insânî rûhun üç kuvvetidir. Bunlardan birincisi, rûhun **(İdrâk)** kuvvetidir. Buna **(Nutk)** ve **(Akl)** denir. Nutkun nazarî kuvvetinin mu'tedil, orta mikdârına **(Hikmet)** denir. Hikmet, iyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ayıran kuvvetdir. Bu kuvvetin lüzûmundan fazla olmasına **(Cerbeze),** ya'nî ukalâlık denir. Cerbeze insan, mümkin olmayan şeyleri anlamağa kalkışır. Müteşâbih âyetlere ma'nâ verir. Kazâ kader üzerinde konuşur. Mekr, hiyle, sihr gibi zararlı şeyler yapar. Bu kuvvetin lüzûmundan az olmasına **(Belâdet),** ya'nî ahmaklık denir. Böyle kimse, hayrı, şerri birbirinden ayıramaz. Nutkun amelî kuvvetinin orta olmasına **(Adâlet)** denir. Adâletin azı çoğu olmaz.

Ahlâkın kaynağı olan kuvvetlerden ikincisi **(Gadab)**dır. Hayvânî rûhun kuvvetidir. Beğenmediği, istemediği birşey karşısında, kanı harekete gelir. Bu kuvvetin insânî rûh tarafından te'mîn edilen orta mikdârına **(Şecâ'at),** cesâret denir. Lüzûmlu, fâideli işlere atılmakdır. Müslimânların, iki mislinden fazla olmıyan kâfirlerle harb etmeleri, mazlûmu zâlimden kurtarmaları böyledir. Bu kuvvetin fazla olması **(Tehevvür),** atılgan, saldırgan olmakdır. Çabuk hiddetlenir. Bu kuvvetin az olması **(Cübn),** korkaklıkdır. Lüzûmlu olan şeyi yapmakdan çekinir.

Rûhun kuvvetlerinden üçüncüsü **(Şehvet)**dir. Hayvânî rûhun, kendine tatlı gelen şeyleri istemesidir. Bunun insânî rûh tarafından te'mîn edilen orta mikdârına **(İffet),** nâmûs denir. İnsan, tabî'atinin muhtâc olduğu şeyleri, islâmiyyete ve insanlığa uygun olarak yapar. Lüzûmundan fazla olmasına **(Şereh),** hırs ve fücûr denir. Halâldan olsun, harâmdan olsun, her istediğini elde etmeğe çalışır. Başkalarının zararına da olsa, beğendiği şeyleri toplar. Şehvetin lüzûmundan az olmasına **(Humûd),** uyuşukluk denir ki, hasta olduğundan veyâ hayâsından, yâhud korkusundan, kibrinden, muhtâc olduğu şeylere kavuşmakda gevşek davranır.

Yukarıda bildirilen dört orta derece, ya'nî hikmet, adâlet ve iffet ve şecâ'at, iyi huyların esâsıdır. İnsan, rûhun üç kuvvetinden hikmete tâbi' olunca, diğer ikisine, ya'nî gadaba ve şehvete hâkim olur. Bu ikisini, orta dereceli olan iffete ve şecâ'ate

kavuşdurarak se'âdete erer. Eğer, aklın nazarî kuvveti; orta derecesi olan hikmeti bulamayıp, iki kötü uca meyl ederse, kötü huylar hâsıl olur. Aşırı olan altı huy, her zemân kötüdür. Orta derecede olan dört huy da, kötü niyyet ile yapılınca, kötü olur. Mala, mevkı'e kavuşmak için, din adamı olmak, riyâ ile, gösteriş olarak nemâz kılmak ve cihâd yapmak, hikmeti kötüye kullanmak olur. Bir zevke veyâ mevkı'e kavuşmak için, ba'zı zevklerini terk etmek, iffeti kötüye kullanmakdır.

Esâs olan dört iyi huydan herbirinin, eserleri, alâmetleri vardır. Hikmetin yedi eseri vardır. Şecâ'atin ve iffetin onbirer eserleri vardır.

Kötü huyların ilâcı - Kötü huyların hepsi için müşterek ilâc, hastalığı ve zararını ve sebebini ve zıddını ve ilâcın fâidesini bilmekdir. Sonra, bu hastalığı kendinde teşhîs etmek, aramak, bulmak gelir. Bu teşhîsi kendi yapar. Yâhud bir âlimin, rehberin bildirmesi ile anlar. Mü'min, mü'minin aynasıdır. İnsan kendi kusûrlarını zor anlar. Güvendiği arkadaşına sorarak da, kusûrunu öğrenir. Sâdık olan dost, onu tehlükelerden, korkulardan muhâfaza eden kimsedir. Böyle bir arkadaş bulmak çok müşkildir. Bunun içindir ki, İmâm-ı Şâfi'î:

Sâdık dost ve hâlis Kimyâ
az bulunur, hiç arama! buyurdu.

Hazret-i Ömer "radıyallahü anh" de,

Arkadaşım aybıma uyardı beni,
kardeşlik sünnetinin budur temeli! buyurdu.

Düşmanlarının kendisine karşı kullandıkları kelimeler de, insana ayblarını tanıtmağa yarar. Çünki düşman, insanın ayblarını arayıp, yüzüne çarpar. İyi arkadaşlar ise, insanın ayblarını pek görmezler. Birisi İbrâhîm Edhem hazretlerine, aybını, kusûrunu bildirmesi için yalvarınca, seni dost edindim. Her hâlin, hareketlerin, bana güzel görünüyor. Aybını başkalarına sor dedi. Başkasında bir ayb görünce, bunu kendinde aramak, kendinde bulursa, bundan kurtulmağa çalışmak da, kötü huyların ilâclarındandır. **(Mü'min mü'minin aynasıdır)** hadîs-i şerîfinin ma'nâsı budur. Ya'nî, başkasının ayblarında, kendi ayblarını görür. Îsâ aleyhisselâma, bu güzel ahlâkını kimden öğrendin dediklerinde, (Bir kimseden öğrenmedim. İnsanlara bakdım. Hoşuma gitmiyen huylarından ictinâb etdim. Beğendiklerimi ben de yapdım) buyurdu. Lokman hakîme, (Edebi kimden öğrendin) dediklerinde, (Edebsizden!) dedi. Selef-i sâlihînin, Eshâb-ı kirâmın, Velîlerin "rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma'în" hayât hikâyelerini okumak da, iyi huylu olmağa sebeb olur.

Kendinde kötü huy bulunan kimse, buna yakalanmanın se-

bebini araşdırmalı, bu sebebi yok etmeğe, bunun zıddını yapmağa çalışmalıdır. Kötü huydan kurtulmak, bunun zıddını yapmak için çok uğraşmak lâzımdır. Çünki, insanın alışdığı şeyden kurtulması müşkildir. Kötü şeyler nefse tatlı gelir.

İnsanın, kötü şey yapınca, arkasından riyâzet çekmeği, nefse güç gelen şey yapmağı âdet edinmesi de, fâideli ilâcdır. Meselâ, bir kötülük yaparsam, şu kadar sadaka vereceğim veyâ oruc tutacağım, gece nemâzları kılacağım diye yemîn etmelidir. Nefs, bu güç şeyleri yapmamak için, onlara sebeb olan kötü âdetini yapmaz. Kötü ahlâkın zararlarını okumak, işitmek de, fâideli ilâcdır. Bu zararları bildiren hadîs-i şerîfler çokdur. Bunlardan birkaçı şunlardır:

1 - **(Allah katında kötü huydan büyük günâh yokdur.)** Çünki, bunun günâh olduğunu bilmez. Tevbe etmez. İşledikçe, günâhı katkat artar.

2 - **(İnsanların hiç çekinmeden, sıkılmadan yapdıkları günâh, kötü huylu olmakdır.)**

3 - **(Her günâhın tevbesi vardır. Kötü ahlâkın tevbesi olmaz. İnsan, kötü huyunun tevbesini yapmayıp, dahâ kötüsünü yapar.)**

4 - **(Sıcak su buzu eritdiği gibi, iyi ahlâk da, hatâları eritir. Sirke balı bozduğu gibi, kötü ahlâk, hayrâtı, hasenâtı mahv eder.)**

Kötü niyyet ile olmıyan hikmet, adâlet, iffet ve şecâ'at, iyi ahlâkın kaynağıdır. İyi huylu olmak için ve iyi ahlâkını muhâfaza edebilmek için, sâlih kimselerle, iyi huylularla arkadaşlık etmelidir. İnsanın ahlâkı, arkadaşının huyu gibi olur. Ahlâk, hastalık gibi sârîdir. Kötü huylu ile arkadaşlık etmemelidir. Hadîs-i şerîfde, **(İnsanın dîni, arkadaşının dîni gibi olur)** buyuruldu. Fâidesiz şeylerden, oyunlardan, zararlı şakalaşmakdan ve münâkaşa etmekden ictinâb etmelidir. İlm öğrenmeli ve fâideli işler yapmalıdır. Ahlâkı bozan, şehveti harekete getiren seks, fuhş kitâbları okumamalı, böyle radyo ve televizyondan sakınmalıdır. İyi huyların fâideleri ve harâmların zararları ve Cehennemdeki azâbları, hep hâtırlanmalıdır. Mâl, mevkı' arkasında koşanlardan hiçbiri murâdına kavuşamamışdır. Mâlı, mevkı'i hayr için arıyan ve hayr işlerde kullanan, râhata, huzûra kavuşmuşdur. Mal, mevkı' gâye olmamalı, hayra vâsıta olmalıdır. Mal, mevkı' ,bir deryâya benzer. Çok kimse, bu denizde boğulmuşdur. Allahü teâlâdan korkmak, bu deryânın gemisidir. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâda, kalıcı değil, yolcu gibi yaşamalı! Öleceğini hiç unutmamalı!)** buyuruldu. İnsan, dünyâda bâkî değildir. Dünyâ zevklerine daldıkça, derdler, üzüntüler, güçlükler artar.

Aşağıdaki hadîs-i şerîfleri hiç unutmamalıdır:

1 - **(İbâdetleri az olan bir kul, iyi huyu ile, kıyâmetde yüksek derecelere kavuşur.)**

2 - **(İbâdetlerin en kolayı ve çok fâidelisi, az konuşmak ve iyi huylu olmakdır.)**

3 - **(Bir kulun ibâdetleri çok olsa da, kötü huyu, onu Cehennemin dibine götürür. Ba'zan küfre götürür.)**

4 - Birinin gündüzleri oruc tutduğu, geceleri nemâz kıldığı, fekat kötü huylu olduğu, dili ile komşularına, arkadaşlarına eziyyet etdiği söylendikde, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" cevâbında, **(Böyle olmak iyi değildir. Gideceği yer, Cehennem ateşidir)** buyurdu.

5 - **(Güzel ahlâkı temâmlamak, yerleşdirmek için gönderildim).** Semâvî dinlerin hepsinde iyi huylar vardı. Bu din, bunları temâmlamak için gönderildi. Bu din varken, iyi huy bildirecek başka kaynağa, başka kimseye lüzûm yokdur. Bunun için, Muhammed aleyhisselâmdan sonra, Peygamber gelmiyecekdir.

6 - **(İyi huylu olan, dünyâ ve âhıret se'âdetlerine kavuşur.)** Çünki iyi huylu kimse, Allahü teâlâya ve kullara karşı olan hakları, vazîfeleri îfâ eder.

7 - **(Sûreti ve huyu güzel olanı Cehennem ateşi yakmaz.)**

8 - **(Kendinden uzaklaşanlara yaklaşmak, zulm edenleri afv etmek, kendini mahrûm edenlere ihsân etmek, güzel huylu olmakdır).** İyi huylu kimse, kendisine darılana iyilik yapar. İhsânda bulunur. Malına, haysiyyetine, bedenine zarar vereni afv eder.

9 - **(Kızdığı zemân, yumuşak davrananın kalbini Allahü teâlâ emniyyet ve îmân ile doldurur.)** Korkusuz ve emîn olur. Kötülük edene iyilik yapmak, iyi huyların en üstünüdür. Kâmil insan olmanın alâmetidir. Düşmanları dost yapar. İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, **(İncîl)**de gördüm: Îsâ aleyhisselâm, (Kötülük yapana kötülükle cevâb vermeyiniz! Sağ yanağınıza vurana, sol yanağınızı çeviriniz! Paltonuzu alana, şalvarınızı da veriniz!) buyurdu. Hıristiyanların şimdi ellerinde mevcûd uydurma **(İncîl)** kitâblarında da böyle yazılı olduğunu **(Cevâb veremedi)** kitâbımız bildirmekdedir. Hıristiyanların, İspanyada, Kudüsde, Hindistânda ve (Bosna Hersek)de müslimânlara ve yehûdîlere yapdıkları korkunc zulmler ve engizisyon mahkemelerinde, birbirlerine yapdıkları işkenceler, kitâblarda mevcûddur. Bu vahşî hareketleri, hakîkî İncîle tâbi' olmadıklarını göstermekdedir.

Her müslimân, kalbinden bütün kötü huyları çıkarıp, iyi ahlâkı yerleşdirmelidir. Birkaçını çıkarıp, birkaçını yerleşdirmekle,

insan güzel huylu olmaz. Tesavvuf, insanı bu kemâle kavuşduran yoldur. [Böyle olmıyan yola, tesavvuf denmez. Her ilmin, her san'atın sahteleri, bozukları olduğu gibi, dinden, islâmiyyetden, islâmiyyetin güzel ahlâkından haberleri olmıyan sahtekârlar, yalancılar, kendilerine tarîkatcı, şeyh diyorlar. Bunlara aldanmamalı, câhillerin, ahlâksızların kitâblarını okumamalı, radyolarını dinlememeli, tuzaklarına düşmemelidir.]

Kötü ahlâkın meşhûrları altmış adeddir. Bunlardan kırk adedi terceme edilerek, kırk madde hâlinde aşağıda bildirilmişdir. Bunlardan sakınan ve zıdlarını yapan kimse, güzel ahlâklı olur.

KÜFR

1 - Kötülüklerin en kötüsü, Allahü teâlâya inanmamak, ateist olmakdır. Muhammed aleyhisselâma inanmamak **(küfr)** [Allaha düşmanlık] olur. Meleklerin, insanların ve cinnin îmân etmeleri, inanmaları emr olundu. Muhammed aleyhisselâmın, Allahü teâlâdan getirip bildirdiği şeylerin hepsine kalb ile inanıp, dil ile de ikrâr etmeğe, söylemeğe **(Îmân)** denir. Îmânın yeri **(Kalb)**dir. Kalb, yürek dediğimiz et parçasında bulunan bir kuvvetdir. Bu kuvvete **(gönül)** de denir. Îmânı söylemeğe mâni' bulunduğu zemân, söylememek afv olur. Meselâ korkutulduğu, hasta, dilsiz olduğu, söyleyecek vakt bulamadan öldüğü zemân, söylemek îcâb etmez. Anlamadan, taklîd ederek inanmak da, îmân olur. Allahü teâlânın var olduğunu anlamamak, düşünmemek günâh olur. Bildirilenlerden birine inanmamak, hepsine inanmamak olur. Herbirini bilmeden, hepsine inandım demek de, îmân olur. Îmân hâsıl olmak için, islâmiyyetin küfr alâmeti dediği şeylerden sakınmak da lâzımdır. İslâmiyyetin ahkâmından ya'nî emr ve yasaklarından birini hafîf görmek, Kur'ân-ı kerîm ile, melek ile, Peygamberlerden biri ile "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" alay etmek, küfr alâmetlerindendir. İnkâr etmek, ya'nî işitdikden sonra inanmamak, tasdîk etmemek demekdir. Şübhe etmek de, inkâr olur.

Küfr üç nev'dir: Cehlî, cühûdî [inâdî] ve hükmî.

1-) Küfr olduğunu herkesin bildiği bir şeyi, işitmediği, düşünmediği için kâfir olanların küfrü **(Küfr-i cehlî)**dir. Cehl de iki dürlüdür: Birincisi basîtdir. Böyle kimse, câhil olduğunu bilir. Bunlarda, yanlış i'tikâd olmaz. Hayvân gibidirler. Çünki, insanı hayvândan ayıran, ilm ve idrâkdir. Bunlar, hayvândan da aşağıdırlar. Çünki hayvânlar, yaratıldıkları şeyde ileridedirler. Kendilerine fâideli şeyleri anlar ve onlara yaklaşırlar. Zararlı olanları da anlayıp, onlardan uzaklaşırlar. Hâlbuki bunlar, bilmez olduklarını bildikleri hâlde, bu çirkin hâlden uzaklaşmaz, ilme yaklaşmazlar.

[İmâm-ı Rabbânî “rahime-hullahü teâlâ”, **(Mektûbât)** kitâbının birinci cildinin ikiyüzellidokuzuncu mektûbunda buyuruyor ki, (Bu fakîre göre, dağda yetişip, hiçbir din duymayıp, puta tapan müşrikler, ne Cennete, ne de Cehenneme girmiyeceklerdir. Âhıretde dirildikden sonra, hesâba çekilip, zulmleri, kabâhatleri kadar, mahşer yerinde azâb çekeceklerdir. Herkesin hakkı verildikden sonra, bütün hayvânlar gibi, bunlar da, yok edileceklerdir. Bir yerde sonsuz kalmıyacaklardır. Herkesin aklı, dünyâ işlerinde bile, şaşırıp yanılırken, Allahü teâlânın, aklları ile bulamadıkları için, kullarını ateşde sonsuz olarak yakacağını söylemek, bu fakîre çok ağır gelmekdedir. Küçük iken ölen kâfir çocukları da, böyle yok olacaklardır.

Bir Peygamberin “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” vefâtından sonra, çok vakt geçip, zâlimler tarafından din bozularak, unutulduğu yerlerde yaşayıp, Peygamberlerden ve islâmiyyetden haberi olmıyan insanlar da, Cennete ve Cehenneme sokulmıyacak, böyle tekrâr yok edileceklerdir). Kâfir memleketlerinde yaşayıp, islâmiyyeti işitmeyenler de böyledir.]

Îmân edilecek şeyleri ve farzlardan, harâmlardan meşhûr olanları, lüzûmu kadar öğrenmek farzdır. Bunları öğrenmemek harâmdır. İşitip de, öğrenmeğe ehemmiyyet vermemek küfr olur. Cehlin ilâcı, çalışıp öğrenmekdir. Cehlin ikincisi, **(Cehl-i mürekkeb)**dir. Yanlış, sapık i’tikâd etmekdir. Yunan felsefecilerinden ve müslimânlardan yetmişiki bid’at fırkasından îmânı gidenler böyledir. Bu cehâlet, birincisinden dahâ fenâdır. İlâcı bilinemiyen bir hastalıkdır. Îsâ aleyhisselâm, (Sağırı, dilsizi tedâvî etdim. Ölüyü diriltdim. Fekat, cehl-i mürekkebin ilâcını bulamadım) demişdir. Çünki, böyle kimse, cehlini ilm ve kemâl sanmakdadır. Câhil ve rûh hastası olduğunu bilmez ki, ilâcını arasın! Ancak, Allahü teâlânın hidâyeti ile hastalığını anlıyan, bu derdden kurtulabilir.

2-) **(Küfr-i cühûdî)**ye, küfr-i inâdî de denir. Küfr olduğunu bilerek, inâd ederek, kâfir olmakdır. Kibr sebebi ile ve mâla, zevke ve mevkı’ sâhibi olmayı sevmekden veyâ ayblanmakdan korkmak sebebi ile hâsıl olur. Fir’avnın ve yoldaşlarının küfrleri böyle idi. Mûsâ aleyhisselâmın mu’cizelerini gördükleri hâlde, îmân etmediler. Bizim gibi bir insana inanmayız dediler. Kendileri gibi bir insanın Peygamber olacağını kabûl etmediler. Peygamber melekden olur sandılar. Hâlbuki, kendileri gibi insan olan Fir’avna ilâh dediler. Ona tapındılar. Rum İmperatörü Herakliyüs da, tahtından, saltanatından ayrılmak korkusu ile îmân etmedi. Rum pâdişâhlarına Kayser denir. Acem pâdişâhlarına Kisrâ, Habeş kralları na Necâşî ve Türk sultânlarına Hâkan, Kıbtî pâdişâhlarına Fir’avn, Mısr sultânlarına Azîz, Himyer sultânlarına

Tübba' denirdi. Eshâb-ı kirâmdan Dıhye "radıyallahü teâlâ anh", Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" islâma da'vet eden mektûbunu Medîneden Şâma, Herakliyüsa getirdi. Herakliyüs, bir gün evvel, Mekkeden Şâma gelmiş olan Kureyş kâfirlerinin ticâret kervanının reîsi, Ebû Süfyânı serâyına çağırıp:

Medînede birisinin peygamberlik iddi'â etdiğini işitdim. Kendisi, tanınmış kimselerden midir? Yoksa, aşağı tabakadan mıdır? Ondan evvel, başkası da böyle iddi'âda bulundu mu? Dedeleri arasında, melik ve emîr olanlar var mıdır. Kendisine tâbi' olanlar zengin midir, fakîr ve âciz kimseler midir? Çalışmaları ilerliyor mu, geriliyor mu? Dînine girip de, sonra ayrılanlar oluyor mu? Sözünde durmadığı, yalan söylediği görüldü mü? Harblerinde gâlib midir, mağlûb mudur? Ebû Süfyân bunların cevâblarını bildirince, bu sözlerinin hepsi, Onun peygamber olduğunu gösteriyor dedi. Ebû Süfyân [o zemân henüz îmân etmediği için], küfründen ve hasedinden dolayı, yalan söylediği de oldu. Bir gece içinde, Mekkeden, Kudüsdeki Mescid-i aksâya götürüldüğünü söyledi, dedi. Herakliyüsün yanında olup, bunu işitenlerden biri lâfa karışıp:

Ben, o gece Mescid-i aksâda idim dedi. O gece gördüklerini anlatdı. Ertesi gün, Herakliyüs, mektûbu okutdu. Mektûba inandığını, Muhammed aleyhisselâma îmân etdiğini Dıhyeye bildirdi. Fekat, îmân etdiğimi millete bildirmekden korkuyorum. Bu mektûbu falanca râhibe götür. O, çok şey bilir. Onun da îmân edeceğini sanıyorum dedi. Râhib, Resûlullahdan gelen mektûbu okuyunca, hemen îmân etdi. Oradakilere de îmân etmelerini söyledi. Kendisini öldürdüler. Dıhye, Herakliyüsa gelip, olanları bildirdi. Böyle yapılacağını bildiğim için, îmân etdiğimi kimseye söylemedim dedi. Resûlullaha mektûb gönderip îmân etdiğini bildirdi. Başşehri olan Humsa gitdi. Orada kendisine, bir adamından gelen mektûbda, Muhammed aleyhisselâmın peygamberliği ve muvaffakiyyetleri bildirildi. İleri gelenleri toplayıp, mektûbu okutarak, kendisinin îmân etdiğini açıkladı. Hepsi karşı çıkdılar. Îmân etmiyeceklerini ve red etdiklerini anlayınca, onlardan özr diledi. Maksadım, dînimize olan bağlılığınızın kuvvetini anlamak idi dedi. Bu sözü işitince, hepsi kendisine secde etdiler, râzı olduklarını bildirdiler. Saltanatını kaçırmamak için, küfrü îmâna tercîh etdi. Müslimânlarla harb etmek için, Mûte denilen yere ordu gönderdi. Burada çok müslimân şehîd edildi. Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem" Herakliyüsün mektûbu gelince, **(Yalan söyliyor. Nasrânî dîninden ayrılmadı!)** buyurdu. Herakliyüsa gönderilen mektûb-i nebevînin sûreti, **(Buhârî)**de ve **(Mevâhib)** ve **(Berîka)**da yazılıdır.

3-) Küfrün üçüncü nev'i, **(Küfr-i hükmî)**dir. İslâmiyyetin î-

mânsızlık alâmeti dediği sözleri söyliyen ve işleri yapan, kalbinde tasdîk olsa ve inandığını söylese de, kâfir olur. İslâmiyyetin ta'zîmini emr etdiği şeyi tahkîr etmek, kötülemek böyledir. Bunun için, Allahü teâlâya lâyık olmıyan şey söyliyen kâfir olur. Meselâ, Allah, Arşdan veyâ gökden bize bakıyor demek, sen bana zulm etdiğin gibi, Allah da sana zulm ediyor demek, filân müslimân benim gözümde yehûdî gibidir demek, yalan bir söze, Allah biliyor ki, doğrudur demek ve melekleri küçültücü şeyler söylemek ve Kur'ân-ı kerîmi, hattâ bir harfini küçültücü söz söylemek, bir harfine bile inanmamak, çalgı çalarak Kur'ân okumak, hakîkî olan Tevrâta ve İncîle inanmamak, bunları kötülemek, Kur'ân-ı kerîmi şâz olan harflerle okuyup Kur'ân budur demek, küfr olur. Peygamberleri küçültücü şeyler söylemek, Kur'ân-ı kerîmde ismleri bildirilen yirmibeş Peygamberden "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" birine inanmamak, meşhûr sünnetlerden birini beğenmemek, çok iyilik yapan birisi için, Peygamberden dahâ iyidir demek küfrdür. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" muhtâc idi demek küfr olur. Çünki, onların fakîrlikleri kendi istekleri ile idi. Birisi, peygamber olduğunu söylese, buna inananlar da kâfir olur. **(Kabrim ile minberim arası, Cennet bağçelerinden bir bağçedir)** hadîs-i şerîfini işitince, ben minber, hasır ve kabrden başka birşey görmiyorum demek küfr olur. Âhıretde olacak şeylerle alay etmek küfrdür. Kabrdeki ve kıyâmetdeki azâblara [akla, fenne uygun değildir diyerek] inanmamak, Cennetde Allahü teâlâyı görmeğe inanmamak, ben Cenneti istemem, Allahı görmeği isterim demek küfr olur. İslâmiyyete inanmamak alâmeti olan sözler, fen bilgileri, din bilgilerinden dahâ hayrlıdır demek, nemâz kılsam da, kılmasam da, berâberdir demek, zekât vermem demek, fâiz halâl olsaydı, zulm etmek halâl olsaydı demek, harâmdan olan mâlı fakîre verip sevâb beklemek, fakîr, verilen paranın harâm olduğunu bilerek, verene hayr düâ etmek, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin "rahime-hullahü teâlâ" kıyâsı hak değildir demek küfrdür. **(A'râf)** sûresinin ellialtıncı âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allahü teâlâ, rüzgârı, rahmeti olan yağmurdan önce, müjdeci gönderir. Rüzgârlar, ağır olan bulutları sürükler. Bulutlardan ölü olan toprağa su yağdırırız. O yağmurla yerden meyvalar çıkarırız. Ölüleri de mezârlarından böyle çıkaracağız)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîme, kıyâsın hak olduğunu isbât etmekdedir. Bu âyet-i kerîmede, ihtilâflı olan bir şeyi, sözbirliği ile anlaşılmış olana benzetmek bildirilmekdedir. Çünki, Allahü teâlânın yağmur yağdırdığını ve yerden ot çıkardığını, hepsi biliyordu. Öldükden sonra dirilmenin hak olduğunu, yer yüzünün kurudukdan sonra tekrâr yeşillenmesine benzeterek isbât etmekdedir.

İslâm bilgilerine inanmamak, bunları ve din âlimlerini aşağılamak da, küfr-i cühûdî olur.

Kâfir olmağı isteyen kimse, buna niyyet etdiği anda kâfir olur. Başkasının kâfir olmasını istiyen kimse, küfrü beğendiği için istiyorsa, kâfir olur. Kötü, zâlim olduğundan, zulmünün cezâsını Cehennem ateşinde çekmesi için istiyorsa, kâfir olmaz. Küfre sebeb olduklarını bilerek ve arzûsu ile küfr kelimelerini söyliyen kâfir olur. Bilmiyerek söyliyorsa, âlimlerin çoğuna göre yine kâfir olur. Küfre sebeb olmıyan kelime söylemek isterken, şaşırarak, küfre sebeb olanı söylerse kâfir olmaz.

Küfre sebeb olan bir işi, bilerek yapmak küfr olur. Bilmiyerek yapınca da küfr olur diyen âlimler çokdur. Beline, zünnar denilen papas kuşağını bağlamak ve küfre mahsûs şey giymek de böyledir. [100.cü sahîfeye bakınız! **(Nuhbe)** 100.cü sahîfesinde diyor ki, (Küfr alâmeti bir şey yapan, meselâ puta secde eden kâfir olur)]. Bunları harbde düşmana karşı, sulhda zâlime karşı, hîle olarak kullanmak küfr olmaz. Tüccârın dâr-ül-harbde de kullanması küfr olur. Bunları mizâh için, başkalarını güldürmek için, şaka için kullanmak da küfre sebeb olur. İ'tikâdının doğru olması fâide vermez.[1] Kâfirlerin bayram günlerinde, o güne mahsûs şeylerini, onlar gibi kullanmak, bunları kâfire hediyye etmek küfr olur. Müslimân olmak için, nefsin de îmân etmesi lâzım değildir. Nefsinden kalbine küfre sebeb olan şeyler gelen kimse, bunları söylemese, îmânının kuvvetine alâmet olur. Küfre sebeb olan şeyi kullanan kimseye kâfir dememelidir. Bir müslimânın bir işinde veyâ sözünde doksandokuz küfr ihtimâli olsa, bir îmân ihtimâli olsa, bu kimseye kâfir denilmez. Müslimâna hüsn-i zan etmek lâzımdır.

Akllı, bilgili, edebiyyâtcı olduğunu göstermek için veyâ yanındakileri hayrete düşürmek, güldürmek, sevindirmek veyâ alay etmek için söylenen sözlerde (küfr-i hükmî)den korkulur. Gadab, kızgınlık ve hırs ile söylenen sözler de böyledir. Bunun için insan, sözünün ve işlerinin neye varacağını düşünmelidir. Herşeyde dînini kayırmalıdır. Hiçbir günâhı, küçük görmemelidir. Bir kimse, küçük günâh işlese, buna tevbe et denildikde, tevbe edecek bir şey yapmadım ki dese, yâhud niçin tevbe edeyim dese, küfr olur. Çocuk iken nikâh edilmiş olan kız, âkıl ve bâlig olduğu zemân, îmânı, islâmı bilmese ve sorulunca anlatamasa, zevcinden boş olur. Çünki, nikâhın sahîh olması için ve devâm etmesi için îmânlı olmak lâzımdır. Küçük iken, anasına babasına tâbi' olarak îmânı var idi. Bâlig olunca, onlara tâbi' olması devâm etmez. Erkek çocuk da, böyledir. Bir mü'mini

[1] İbni Hacerin **(El-i'lâm bi-kavâti'il-islâm)** kitâbı 363.cü sahîfeye bakınız!

öldüren veyâ öldürülmesini emr eden kimseye, iyi yapdın diyen kâfir olur. Katli vâcib olmıyan kimse için, öldürülmesi lâzımdır demek küfr olur. Bir kimseyi haksız olarak döven veyâ öldüren zâlime, iyi yapdın, bunu hak etmişdi demek küfr olur. Yalan olarak, Allah biliyor ki, seni çocuğumdan çok seviyorum demek küfr olur. Mevkı' sâhibi bir müslimân aksırınca, buna **(yerhamükallah)** diyen kimseye, büyüklere karşı böyle söylenmez demek küfr olur. Vazîfe olduğuna inanmıyarak, ehemmiyyet vermiyerek, hafîf görerek nemâz kılmamak, oruc tutmamak, zekât vermemek, küfr olur. Allahın rahmetinden ümmîdini kesmek küfrdür. Kendisi harâm olmayıp, sonradan hâsıl olan bir sebebden dolayı harâm olan mâla, paraya, **(harâm-ı ligayrihi)** denir. Çalınan ve harâm yollardan gelen mâl böyledir. Bunlara halâl demek küfr olmaz. Leş, domuz, şerâb gibi, kendileri harâm olan şeylere **(harâm-ı li-aynihi)** denir. Bunlara halâl demek küfr olur. Kat'î olarak bilinen harâmlardan birine halâl demek de, küfr olur. Ezân, câmi', fıkh kitâbları gibi islâmiyyetin kıymet verdiği şeyleri aşağılamak, küfr olur. Radyodan, ho-parlörden işitilen ezân, hakîkî ezân değildir. Ezânın benzeridir. Bir şeyin benzeri kendisi değildir. Abdestsiz olduğunu veyâ nemâz vaktinin gelmediğini bildiği hâlde, nemâz kılmak, bildiği hâlde kıbleden başka tarafa dönerek kılmak küfr olur. Bir müslimânı kötülemek için, kâfir demek küfr olmaz. Kâfir olmasını isteyerek söylemenin küfr olacağı yukarıda bildirilmişdi. Allahü teâlânın emrlerine **(Farz)** denir. Yasak etdiği şeylere **(Harâm)** denir. Farzlara ve harâmlara **(İslâmiyyet)** ve **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. İslâmiyyete uymıyan şeyi yapmağa **(Günâh işlemek)** denir. Günâh işlemek küfr olmaz. Günâh olduğuna ehemmiyyet verilmezse, küfr olur. İbâdet yapmanın lâzım olduğuna ve günâhdan sakınmak lâzım olduğuna inanmamak küfr olur. Toplanan vergiler sultânın mülkü olduğuna inanmak küfr olur. Bir Velînin, aynı gün ve aynı sâatde, çeşidli memleketlerde görüldüğünü söylemenin câiz olduğunu Sadr-ül-islâm bildirmişdir. Şarkda bulunan bir kadınla garbda bulunan bir erkeğin çocukları olabileceği fıkh kitâblarında yazılıdır. Büyük âlim Ömer Nesefî "rahime-hullahü teâlâ", (Allahü teâlânın Evliyâsına, âdetini, kanûnlarını bozarak (kerâmet) vermesi câizdir) demişdir. Bu söz doğrudur. Câhile (Îmân nedir, İslâm nedir?) gibi sorulmamalı. Bunların cevâbları söylenip, böyle midir, demelidir. Nikâh yapılacak erkeğe ve kıza önceden böyle sorarak, müslimân olduklarını anlamak lâzımdır. Küfre sebeb olan sözler ve hareketler görülünce, kâfir dememeli, küfrü irâde etdiği, ahkâm-ı islâmiyyeye ehemmiyyet vermediği anlaşılmadıkca, sû-i zan etmemelidir.

Müslimân, îmânın yok olmasına sebeb olacağı sözbirliği ile bildirilmiş olan şeyleri amden [istekle] söyler veyâ yaparsa, kâfir olur. Buna **(Mürted)** denir. Mürtedin, mürted olmadan önceki ibâdetleri ve sevâbları yok olur. Tekrâr îmâna gelirse, zengin ise, yeniden hac etmesi lâzım olur. Nemâzlarını, oruclarını, zekâtlarını kazâ etmesi lâzım olmaz. Mürted olmadan önce, kazâya bırakmış olduklarını kazâ etmesi lâzımdır. Çünki, mürted olunca, önceki günâhlar yok olmaz. Mürted olanın nikâhı fesh olur, gider. Îmâna gelerek, tecdîd-i nikâh etmeden önceki çocukları veled-i zinâ [piç] olur. Kesdiği, leş olur, yinmez. Îmânının gitmesine sebeb olan şeyden tevbe etmedikçe, yalnız **(Kelime-i şehâdet)** söylemekle veyâ nemâz kılmakla, müslimân olmaz. Mürted olacak şeyi yapdığını inkâr etmesi de tevbe olur. Tevbe etmeden ölürse, Cehennem ateşinde ebedî olarak azâb görür. Bunun için, küfrden çok korkmalı, az konuşmalıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Hep hayrlı, fâideli konuşunuz. Yâhud susunuz!)** buyuruldu. Ciddî olmalı, latîfeci, oyuncu olmamalıdır. Dîne, kanûnlara, akla, insanlığa uygun olmıyan şeyler yapmamalıdır. Kendisini küfrden muhâfaza etmesi için, Allahü teâlâya çok düâ etmelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Şirkden sakınınız. Şirk, karıncanın ayak sesinden dahâ gizlidir)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfdeki şirk, küfr demekdir. Bu kadar gizli olan şeyden korunmak nasıl olur denildikde, **(Allahümme innâ ne'ûzü bike en-nüşrike-bike şey'en na'lemühu ve nestagfirüke limâ lâ-na'lemühu düâsını okuyunuz!)** buyuruldu. Bu düâyı sabâh ve akşam çok okumalıdır. Kâfirlerin, Cehennem ateşinde sonsuz azâb görecekleri, Cennete hiç girmiyecekleri söz birliği ile bildirilmişdir. Kâfir, dünyâda sonsuz yaşasaydı, sonsuz kâfir kalmak niyyetinde olduğu için, cezâsı da sonsuz azâbdır. Allahü teâlâ, herşeyin hâlıkı, sâhibidir. Mülkünde dilediğini yapması hakkıdır. Ona, niçin böyle yapdın demeğe kimsenin hakkı yokdur. Bir şeyin sâhibinin, o şeyi dilediği gibi kullanmasına zulm denmez. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde, zâlim olmadığını, hiçbir mahlûkuna zulm yapmadığını bildirmekdedir.

[Allahü teâlânın **(Esmâ-i hüsnâ)**sı vardır. Bu ismleri de, kendi varlığı gibi ezelîdir. Herşeyin yokdan var olduğunu, bütün varlıkların yok olduğunu görüyoruz. Bu hâl sonsuzdan böyle gelmiş olamaz. Herşeyi yokdan var eden ve hiç yok olmıyan bir yaratıcı yaratmışdır. Bu yaratıcı, varlığını bildirmek için, Peygamberler ve kitâblar göndermişdir. Peygamberler ve kitâblar, meşhûrdur. İsmleri, dünyânın her yerindeki kütübhânelerde yazılıdır. Meydânda olan şey, inkâr olunamaz. Allahü teâlânın, varlığına inanmamak, meydânda olan şeyi inkâr etmek olur. Allahü teâlânın varlığına ve birliğine inanmamak, günlük hâdise-

leri, kitâbda okuyup, inanmamak gibidir. Bu da, akllı bir kimsenin yapacağı birşey değildir. Bu doksandokuz isminin arasında bulunan **(Müntekim)** ve **(Şedîd-ül-ikâb)** gibi ismlerinden dolayı yedi Cehennemi yaratdı. **(Rahman)** ve **(Rahîm)** ve **(Gaffâr)** ve **(Latîf)** ve **(Raûf)** gibi ismlerinden dolayı, sekiz Cenneti yaratdı. Cehenneme ve Cennete gitmeğe sebeb olacak şeyleri ezelde ayırd etdi. Çok merhametli olduğu için, bunları kullarına bildirdi. (Cehenneme girmeğe sebeb olan şeyleri yapmayınız! Onun ateşi çok şiddetlidir. Dayanamazsınız!) diyerek, kullarına tekrâr tekrâr haber verdi. Sonsuz olan Cennet ni'metlerine kavuşduracak şeyleri yaparak, [ahkâm-ı islâmiyyeye uyarak] dünyâda ve âhıretde râhat ve mes'ûd yaşamağa da'vet etdi. Bu da'veti beğenip seçmeleri için, insanlara akl ve irâde, ihtiyâr ni'metlerini de verdi. Allahü teâlâ, hiçbir kimsenin Cehenneme girmesini, Cehenneme götürecek şeyleri yapmasını ezelde emr etmedi, dilemedi. Fekat dünyâda, kimlerin Cennet yolunu, kimlerin de Cehennem yolunu tutacaklarını ezelde biliyordu. **(Kazâ)** ve **(kader)**i, ya'nî, ilmi de ezelîdir. Ebû Lehebin Cehenneme gideceğini haber vermesi, onun Cehenneme gitmesini ezelde, istediği için değildir. Cehennem yolunu dileyeceğini, bildiği içindir. **(Hak Sözün Vesîkaları)** sahîfe 352 de 11.ci satıra bakınız!

Îmâna gelmek çok kolaydır. Mahlûklardaki hesâblı nizâma, düzene bakmak ve bunlardaki incelikleri düşünmek, herkese vâcibdir. Atomdan güneşe kadar bütün varlıklardaki düzen, birbirlerine bağlılıkları, bunların kendiliklerinden tesâdüfen var olmadıklarını, bilgili, hikmetli ve sonsuz kuvvetli bir varlık tarafından yaratıldıklarını açıkça göstermekdedir. Aklı başında olan bir kimse, liselerde ve üniversitede, astronomi, fen, biyoloji ve tıb bilgilerini öğrenince, bu varlıkların bir yaratıcısı olduğunu ve her dürlü aybdan uzak olduğunu ve Muhammed aleyhisselâmın Onun Peygamberi olduğunu ve bildirdiklerinin hepsinin Ondan gelmiş olduğunu hemen anlar. Bu yaratana hemen inanır. Kâfirlerin, ya'nî kâfir olarak ölenlerin sonsuz Cehennemde kalacaklarını, mü'minlerin de sonsuz olarak Cennet ni'metleri içinde yaşıyacaklarını öğrenince, seve seve müslimân olur. Erzurûmlu İbrâhîm Hakkı hazretleri, 1195 [m. 1781] de Si'ridde vefât etmişdir. **(Ma'rifetnâme)** kitâbının 9 .cu faslında, türkçe buyuruyor ki, (Fen ve astronomi bilgileri ve makineler, fabrikalar, akl ile, tecribe ile hâsıl oldukları için, zemânla yenileri bulunmuş, birçok eski bilgilerin yanlış olduğu anlaşılmışdır. Eski ve yeni, yanlış ve doğru bütün fen bilgileri, bu âlemin yokdan var edildiğini, sonsuz ilm ve kudret sâhibi bir yaratıcının varlığına inanmak lâzım olduğunu göstermekdedir.) Muhammed aleyhisselâmın güzel ahlâkını ve mu'cizelerini okuyan da, Onun

peygamber olduğunu anlar. Birinci cild, 46.cı mektûbu okuyunuz!]

Hergün bir kerre nemâz kılmak kolaydır. Hergün beş kerre nemâz kılmak güçdür ve çok kimselere usanc verir. Merhameti sonsuz bol olan Allahın kolay şeyi emr etmeyip, zor şeyi emr etmesi akla uygun mudur? [Müslimân olmuş bir ingiliz kadının bu süâle verdiği çok güzel cevâb, **(Herkese Lâzım Olan Îmân)** kitâbımızın 210.cu sahîfesinin son satırında yazılıdır.]

CEHÂLET

2 - Kalb hastalıklarının, ikincisi, **(Cehâlet)**dir. Câhilliğin çeşidleri ve zararları birinci maddenin baş tarafında bildirilmişdir.

MAL, MEVKI' HIRSI

3 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların üçüncüsü, mal ve mevkı' hırsıdır. Aşağıdaki hadîs-i şerîfler **(Hubbürriyâset)** denilen, bu hastalığın teşhîs ve tedâvîsine ışık tutmakdadır:

1) **(İki aç kurd, bir koyun sürüsüne girdiği zemân, yapdıkları zarardan, mal ve şöhret hırsının yapacağı zarar dahâ çokdur.)**

2) **(İnsana zarar olarak, din ve dünyâ işlerinde parmakla gösterilmesi yetişir.)** Ya'nî, insanın din veyâ dünyâ işlerinde şöhret sâhibi olması, dînine de, dünyâsına da çok zarar verir.

3) **(Medh olunmağı sevmek, insanı kör eder ve sağır eder. Kabâhatlerini, kusûrlarını görmez olur. Doğru sözleri, kendisine yapılan nasîhatları işitmez olur.)**

Mevkı' ve şöhret sâhibi olmak arzûsu, insanlarda üç şeyden hâsıl olur: Birinci sebeb, nefsin arzûlarına kavuşmakdır. Nefs, arzûlarının, harâm yollardan elde edilmesini ister. İkincisi, kendinin ve başkalarının haklarını zâlimlerden kurtarmak ve müstehab olan meselâ, sadaka vermek için ve hayrât, hasenât yapmak için yâhud mubâh olan işler yapmak için, meselâ, iyi yimek, iyi giyinmek, iyi evlerde oturmak ve çoluk çocuk sâhibi olup, râhat ve mes'ûd yaşamak için veyâ ibâdetlerine mâni' olacak şeylerden kurtulmak için ve islâm dînine ve müslimânlara hizmet için mevkı' sâhibi olmak istenir. Bu niyyet ile mevkı'a kavuşurken, riyâ gibi ve hakkı bâtıl ile karışdırmak gibi, islâmiyyetin yasak etdiği şeyleri yapmazsa ve vâcibleri, sünnetleri terk etmezse, bunun mevkı' sâhibi olması câizdir, hattâ müstehabdır. Çünki, câiz ve lâzım olan şeylere kavuşdurucu sebebleri, vâsıtaları yapmak da, câiz ve lâzım olur. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde, iyi insanların nasıl olacağını bildirirken, bunların (Müslimânlara imâm olmak istediklerini) de

bildirmekdedir. Süleymân aleyhisselâm, (Yâ Rabbî! Benden sonra kimseye nasîb etmiyeceğin bir mülkü bana ihsân eyle!) diyerek melik ve emîr olmak istemişdir. Önceki dinlerden bildirilen ve red edilmiyen haberler bizim dînimizde de mu'teberdir. Hadîs-i şerîfde, **(Hak ve adâlet üzere bir gün hâkimlik yapmağı, bir sene devâmlı gâzâ etmekden dahâ çok severim)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Bir sâat adâlet ile idârecilik yapmak, altmış sene nâfile ibâdet yapmakdan dahâ iyidir)** buyuruldu. Riyâ ile ve hakkı bâtıl ile karışdırarak mevkı' sâhibi olmak câiz değildir. İyi niyyet ile olsa da, câiz değildir. Çünki, harâmları ve mekrûhları, iyi niyyet ile de yapmak câiz değildir. Hattâ, ba'zı harâmların iyi niyyet ile yapılması, dahâ büyük günâh olur. Niyyetin iyi olması, tâ'atlarda, ibâdetlerde fâideli olur. Mubâh, hattâ farz olan bir amel, niyyete göre günâh olabilir. Günâh işliyenin, (Sen kalbime bak! Kalbim temizdir. Allah kalbe bakar) sözünün yanlış, hattâ zararlı olduğu buradan da anlaşılmakdadır.

Mevkı' sâhibi olmağı istemenin sebeblerinden üçüncüsü, nefsini eğlendirmekdir. Nefsi, maldan olduğu gibi, mevkı'den de lezzet almakdadır. Arada islâmiyyete uymayan işler bulunmazsa, nefsi lezzet aldığı şeye kavuşdurmak harâm olmaz ise de, takvânın, himmetin az olduğunu gösterir. Mevkı' elde etdikden sonra, insanların gönüllerini kazanmak için, riyâ ve müdâhane ve gösteriş yapmasından korkulur. Hattâ, münâfıklık ve hakkı bâtıl ile karışdırmak ve hattâ hiyle ve yalan gibi tehlükeli hâller de olabilir. Halâl ile harâm karışık olan şeyi yapmamak lâzımdır. Mevkı' sâhibi olmanın bu üçüncü sebebi, harâm değil ise de, iyi olmadığı için, ilâcını bilmek ve yapmak lâzımdır. Önce mevkı'in geçici olduğunu ve zararlarını, tehlükelerini düşünmelidir. Şöhretden ve hurmet toplıyarak kibrli olmakdan kurtulmak için, islâmiyyetde mubâh olup, câiz olup, halkın beğenmediği işleri yapmalıdır. Bir zemân, bir emîr, bir zâhidi ziyârete gitmiş. Zâhid, emîrin ve etrâfındakilerin kendisine yaklaşmak istediklerini anlayınca, ziyâfet vermiş. Kendisi, iri lokmaları hırs ile çabuk çabuk, yimeğe başlamış. Emîr, bu hâli görünce, zâhidi beğenmiyerek, oradan ayrılmış. Zâhid, arkasından, Elhamdü lillah! Rabbim beni kurtardı demiş. Mevkı' sâhibi olmak arzûsunu gideren en kuvvetli ilâc, insanlardan uzlet etmekdir. Din ve dünyâ için zarûrî vazîfelerden başka, insanlar arasına karışmamalıdır. Hadîs-i şerîfde, bu ilâc tavsiye edilmekdedir.

AYBLANMAK KORKUSU

4 - Kalb hastalıklarının dördüncüsü, insanların kötülemelerine, çekişdirmelerine, ayblamalarına üzülmekdir. Küfr-i cühûdîye

sebeb olan şeylerin üçüncüsü, insanlardan utanmak ve başkalarının kötülemelerinden, ayblamalarından korkmakdır. Ebû Tâlibin kâfir olmasının sebebi budur. Ebû Tâlib, hazret-i Alînin "radıyallahü teâlâ anh" babasıdır. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" amcasıdır. Resûlullahın Peygamber olduğunu biliyordu. İnsanların kötüliyeceklerinden korkarak ve ayblıyacaklarını düşünerek, îmân etmedi. Ebû Tâlib ölüm döşeğinde iken, Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" onun yanına gelerek, **(Ey amcam! Sana şefâ'at edebilmekliğim için, lâ ilâhe illallah söyle!)** buyurdu. Cevâbında, (Ey kardeşimin oğlu, doğru söylediğini biliyorum. Lâkin ölüm korkusu ile îmâna geldi denilmesini istemem) dedi. Beydâvî tefsîrinde, Kasas sûresinin **(Sevdiklerini hidâyete getirmek senin elinde değildir)** meâlindeki, ellialtıncı âyet-i kerîmesinin bu zemân indiği bildirilmişdir. Bir rivâyete göre, Kureyş kâfirlerinin ileri gelenleri, Ebû Tâlibin yanına geldiler. Sen, bizim emîrimizsin, sözlerin başımızın üzerindedir. Fekat, senden sonra, Muhammed ile "aleyhissalâtü vesselâm" aramızda düşmanlığın devâm edeceğinden korkuyoruz. Ona söyle! Dînimizi kötülemesin, dediler. Ebû Tâlib, Resûlullahı "sallallahü aleyhi ve sellem" yanına çağırdı. İşitdiklerini söyledi. Resûlullahın, onlar ile sulh yapmıyacağını anlayınca, müslimân olacağı anlaşılacak ba'zı şeyler söyledi. Bunları işitince, amcasının îmân etmesini istedi. (İşitenler bana dil uzatacaklarından korkmasaydım, îmân ederdim. Seni sevindirirdim) dedi. Öleceği zemân, bir şeyler söyledi. Bunları işitebilmek için, Abdüllah ibni Abbâs "radıyallahü teâlâ anhümâ" yanına yaklaşdı. Îmân etdiğini bildiriyor dedi. Ebû Tâlibin îmân etdiği şübhelidir. Ehl-i sünnet âlimlerine göre, îmân etmedi. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahime-hullahü teâlâ", Ebû Tâlib kâfir olarak öldü demişdir. Hazret-i Alî "radıyallahü anh", Resûlullaha gelerek "sallallahü aleyhi ve sellem", dalâletde olan amcan öldü dedikde, **(Yıka, kefen içine sar ve defn et! Men' olununcaya kadar onun için düâ ederiz)** buyurdu. Birkaç gün evinden çıkmıyarak, onun için çok düâ etdi. Eshâb-ı kirâmdan ba'zıları bunu işitince, onlar da, kâfir olarak ölmüş olan akrabâları için düâ etmeğe başladılar. Bunun üzerine, Tevbe sûresinin, **(Peygamber ve îmân edenler, akrabâları olsalar da, müşrikler için istigfâr etmemelidirler)** meâlindeki yüzondördüncü âyet-i kerîmesi nâzil oldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, kâfirlerden azâbı en hafif olanı, Ebû Tâlibdir. Ayaklarında ateşden na'lın olacak, bunların sıcaklığından dimâğı kaynayacakdır)** buyuruldu.

İnsanların kötülemelerinden ve ayblamalarından korkmağa karşı ilâc olarak şöyle düşünmelidir: Kötülemeleri doğru ise,

ayblarımı bana bildirmiş oluyorlar. Bunları yapmamağa karâr verdim demeli, böyle kötülemelerden ferahlık duymalıdır. Onlara teşekkür etmelidir. Hasen-i Basrîye “rahime-hullahü teâlâ”, birisinin kendisini gîbet etdiğini haber verdiler. Ona bir tabak helva gönderip, (Sevâblarını bana hediyye etdiğini işitdim. Karşılık olarak bu tatlıyı gönderiyorum) dedi. İmâm-ı a’zam Ebû Hanîfeye “rahime-hullahü teâlâ”, birisinin kendisini gîbet etdiğini söylediler. Ona bir kese altın gönderip, (Bize verdiği sevâbları artdırırsa, biz de karşılığını artdırırız) dedi. Yapılan kötüleme yalan ise, iftirâ ise, zararı söyliyene olur. Onun sevâbları bana verilir. Benim günâhlarım, ona yüklenir demelidir. İftirâ etmek, nemmâmlık yapmak, gîbet etmekden dahâ fenâdırlar. Nemîme, müslimânlar arasında söz taşımakdır. [**(Mektûbât-ı Ma’sûmiyye)** ikinci cild, 123. cü mektûbuna bakınız!]

ÖVÜLMEYİ SEVMEK

5 - Kalb hastalıklarının beşincisi, **(Medh ve Senâ)** olunmağı sevmekdir. Bunun sebebi, insanın kendini beğenmesi, yüksek, iyi sanmasıdır. Medh olunmak, böyle kimseye tatlı gelir. Bunun üstünlük, iyilik olmadığını, olsa da, geçici olduğunu düşünmelidir. Kibr hastalığı anlatılırken, bu konuda bilgi verilecekdir.

BİD’AT İ’TİKÂDI

6 - **(Bid’at i’tikâdı),** yanlış, sapık inanmakdır. Îmânın bozuk ve sapık olmasıdır. Müslimânların çoğu, bu kötü hastalığa yakalanmışlardır. His organları ile anlaşılamıyan, hesâb ile ulaşılamıyan şeylerde akl yürütmek ve aklın yanıldığı şeylere inanmak, insanı bu hastalığa sürükler. Her müslimânın **(i’tikâdda mezheb)**in iki imâmından birine, ya’nî **(Mâtürîdî)** veyâ **(Eş’arî)** mezhebine tâbi’ olması lâzımdır. Bu iki imâmdan birini taklîd etmek, insanı bu hastalıkdan kurtarır. Çünki, **(Ehl-i sünnet)** âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ”, aklın ermediği bilgilerde, yalnız Kur’ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere uymuşlar, akllarını yalnız bu ikisinin ma’nâlarını arayıp bulmakda ve anlamakda kullanmışlardır. Bu ma’nâları, Eshâb-ı kirâmdan, Onlar da, Resûlullahdan öğrenmişler ve öğrendiklerini kitâblarına yazmışlardır.

[Kur’ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan birşeye inanmıyan veyâ şübhe eden **(Kâfir)** [Allahın düşmanı] olur. Açık olarak bildirilmemiş, şübheli olan emrlere yanlış ma’nâ vermek **(Bid’at)** olur. Kur’ândan, hadîsden yanlış ma’nâ çıkarana **(Bid’at sâhibi)** denir. Kendi anladıklarına, düşüncelerine Kur’ân, hadîs diyene **(Zındık)** denir. Bu yanlış anladığına inanan, bid’at sâhibi olur. Böyle şey olmaz, aklım kabûl etmez derse, kâfir olur. Bir harâma mubâh diyen kimse, bir âyete veyâ

hadîs-i şerîfe dayanarak söyliyorsa, kâfir olmaz, bid'at sâhibi olur. Ebû Bekr ile Ömerin hilâfete seçilmeleri haklı değildi demek bid'atdir. Hilâfete hakları yok idi demek küfrdür. Muhammed Şihristânî "rahime-hullahü teâlâ", **(Milel ve Nihal)**da diyor ki, Hanefî mezhebinin âlimleri, i'tikâdda, Ebû Mansûr Mâtürîdî "rahime-hullahü teâlâ" hazretlerine tâbi' olmuşlardır. Çünki, Ebû Mansûr hazretleri, üsûl ve fürû'da, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin mezhebindedir. **(Üsûl)**, i'tikâd demekdir. **(Fürû')**, ahkâm-ı islâmiyye demekdir. Mâlikî, şâfi'î ve hanbelî mezheblerinin âlimleri, i'tikâdda, Ebül-Hasen Eş'arî "rahime-hullahü teâlâ" hazretlerine tâbi' olmuşlardır. Ebül-Hasen Eş'arî hazretleri, şâfi'î mezhebinde idi. Şâfi'î âlimlerinden Ebül-Hasen Alî Sübkînin oğlu Abdülvehhâb Tâc-üddîn-i Sübkî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, hanefî âlimlerinin kitâblarını inceledim, onüç mes'elede, şâfi'î i'tikâdından ayrıldıklarını gördüm. Fekat bu ayrılıkları, kendilerini doğru yoldan çıkarmamakdadır. Esâsda ayrılıkları yokdur. Her ikisi de, hak yoldadır. Muhammed Hâdimî "rahime-hullahü teâlâ" **(Berîka)** kitâbının üçyüzonyedinci sahîfesinde, Mâtürîdî ve Eş'arî mezhebleri arasındaki en küçük farkları da hesâba katarak, hepsinin yetmişüç aded olduğunu bildirmişdir. Bid'at sâhiblerinin muhakkak Cehenneme gidecekleri **(Hadîka)** ve **(Berîka)** kitâblarında uzun yazılıdır.]

HEVÂY-İ NEFS

7 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların yedincisi, **(nefsin hevâsı)**na, şehvetlerine, isteklerine, lezzetlerine tâbi' olmakdır. Bunun kötü olduğu, âyet-i kerîmelerde açıkca bildirilmişdir. Nefsin arzûlarının, insanı Allah yolundan sapdırıcı oldukları, Kur'ân-ı kerîmde haber verilmişdir. Çünki nefs, dâimâ Allahü teâlâyı inkâr, Ona inâd, isyân etmek ister. Her işde, nefsin arzûlarına uymak, nefse tapınmak olur. Nefsine uyan, küfre veyâ bid'at sâhibi olmağa yâhud fıska ya'nî harâm işlemeğe başlar. Ebû Bekr Tamistânî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Nefse uymakdan kurtulmak, dünyâ ni'metlerinin en büyüğüdür. Çünki nefs, Allahü teâlâ ile kul arasındaki perdelerin en büyüğüdür). Sehl bin Abdüllah Tüsterî [283 h. Basrada] diyor ki, (İbâdetlerin en kıymetlisi, nefse uymamakdır). İslâm bin Yûsüf Belhî, Hâtem-ül-esam'a [237 h.] bir şey hediyye etdi. Hâtem bunu kabûl edince, bunu kabûl etmek nefsin arzûsuna uymak olmaz mı dediler. Kabûl etmekle kendimi zelîl, onu azîz eyledim. Red etseydim, kendim azîz, o zelîl olurdu. Nefsimin hoşuna giderdi dedi. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", uzun bir hadîs-i şerîfin sonunda buyurdu ki, **(İnsanı felâkete sürükleyen şeyler üçdür: Hasîslik, nefse uymak, kendini beğenmek.)** İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" buyurdu ki, Allahü teâlânın insana

yardımına mâni' olan perdelerin en kötüsü, **(Ucb)**dur. Ya'nî ayblarını görmeyip, ibâdetlerini beğenmekdir. Îsâ aleyhisselâm buyurdu ki, (Ey havârîler! Rüzgâr, çok ışıkları söndürmüşdür. Ucb da, çok ibâdetleri söndürmüş, sevâblarını yok etmişdir.)

Hadîs-i şerîfde, **(Ümmetimin iki kötü huya yakalanmalarından çok korkuyorum. Bunlar, nefse uymak ve ölümü unutup, dünyâ arkasında koşmakdır)** buyuruldu. Nefse uymak, islâmiyyete uymağa mâni' olur. Ölümü unutmak, nefse uymağa sebeb olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Aklın alâmeti, nefse gâlib ve hâkim olmak ve öldükden sonra lâzım olanları hâzırlamakdır. Ahmaklık alâmeti, nefse uyup, Allahdan afv,merhamet beklemekdir)** buyuruldu. Nefse uyup da, tevbe ve istigfâr etmeden, afv ve Cennet beklemek ahmaklık olmakdadır. Sebebine yapışmadan birşey beklemeğe **(Temennî)** denir. Sebebine yapışdıkdan sonra, beklemeğe **(Recâ)** denir. Temennî, insanı tembelliğe götürür. Recâ ise, çalışmağa sebeb olur. Nefsin sevdiği, istediği şeylere **(Hevâ)** denir. Nefs, yaratılışında kötülükleri, zararlı şeyleri sevici ve isteyicidir. (Nefsinden sakın dâim. Ona güvenme aslâ. Yetmiş şeytândan dahâ, fazla düşmandır sana) beyti, tâm yerinde söylenmişdir. Nefsin, insanı harâmlara ve mekrûhlara sürüklemesinin zararları meydândadır. İstekleri hep hayvânî arzûlardır. Hayvânî arzûlar ise, hep dünyâdaki ihtiyâclardır. İnsan bu arzûları peşinde olduğu kadar, âhıret ihtiyâclarını hâzırlamakda geri kalır. Çok mühim olan bir şey de, nefs mubâhlarla doymaz. Mubâhları kullanmağı artdırdıkca, isteklerini artdırır. Yine de, doymaz. İnsanı harâmlara sürükler. Bundan başka, mubâhları aşırı kullanmak, elemlere, dertlere, hastalıklara sebeb olur. Böyle insan, hep mi'desini, zevkini düşünür. Hasîs ve rezîl olur.

[İmâm-ı Rabbânî "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, (Bütün varlıkların aslı, (Adem)dir, yoklukdur. Herşey yok iken, Allahü teâlâ, bunları yoklukda biliyordu. İlmindeki bu ademlere, kendi sıfatlarından aks etdirdi, yansıtdı. Varlıkların aslları hâsıl oldu. İlmdeki bu aslları, hârice çıkardı. Varlıklar hâsıl oldu. Elma çekirdeğinin, elma ağacına asl olması gibi. İnsanın yapısını anlamak için, birşeyin aynadaki hayâlini düşünelim. Aynadaki bu görüntü, o şeyden gelen ışınların, aynadaki yansımalarıdır. Ayna adem gibidir. İnsanın kalbi ve rûhu bu ışınlara benzer. Ayna, insanın bedenine, camın parlaklığı ise, nefse benzer. Ya'nî, nefsin aslı, ademdir. Kalb ile rûh ile ilgisi yokdur). Nefse uyan kimse, hep islâmiyyetin dışına çıkar. Hayvânlarda akl ve nefs olmadığı için, ihtiyâclarını bulunca kullanırlar. Yalnız bedenlerine zarar veren, kendilerini inciten şeylerden kaçarlar.

İslâm dîni, râhat ve huzûr içinde yaşamak için lâzım olan şeylerden ve dünyâ lezzetlerinden fâideli olanları yasak etmiyor. Bunların elde edilmesinde ve kullanılmasında, akla ve dîne uymağı emr ediyor. İslâm dîni insanların dünyâda da, âhıretde de râhat ve huzûr içinde yaşamasını istiyor. Bunun için, akla uymağı emr ediyor. Nefse uymağı yasak ediyor. Akl yaratılmasaydı, insan hep nefsine uyar, felâketlere sürüklenirdi. Nefs olmasaydı, insan, yaşaması ve üremesi için ve medenî hayât için lâzım olan şeyleri kazanmak için çalışmasında kusûr ederdi ve Nefs ile cihâd sevâbından mahrûm kalırdı. Meleklerden dahâ üstün olmak yolu kapalı kalırdı. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Âhıretde olacaklardan, sizin bildiklerinizi hayvânlar bilselerdi, yimek için et bulamazdınız!)** Ya'nî, hayvânlar âhıretdeki azâbların korkusundan dolayı, yimekden, içmekden kesilirlerdi. Bir deri, bir kemik kalırlardı. İnsanlarda nefs olmasaydı, hayvânlar gibi, korkudan, yiyemez, içemez, yaşıyamazlardı. İnsanların yaşıyabilmeleri, nefslerinin gafleti ve dünyâ lezzetlerine düşkün olması iledir. Nefs, iki tarafı keskin bıçak gibidir. Hem de, zehrli ilâc gibidir. Tabîbin tavsiyesine göre kullanan, bundan fâide kazanır. Aşırı kullanan helâk olur. İslâmiyyet, nefsin helâk edilmesini, yok edilmesini değil, terbiye edilmesini, ondan istifâde edilmesini emr etmekdedir.]

Nefsin islâmiyyetin dışına taşmasını önlemek için, onunla iki cihâd vardır: Birincisi, ona uymamak, onun arzûlarını yapmamakdır. Buna, **(Riyâzet)** çekmek denir. Riyâzet, vera' ve takvâ ile olur. **(Takvâ),** harâmlardan sakınmakdır. **(Vera')** harâmlardan ve mubâhları ihtiyâcdan fazla kullanmakdan da sakınmakdır. Cihâdın ikincisi, nefsin istemediği şeyleri yapmakdır. Buna **(Mücâhede)** denir. Bütün ibâdetler mücâhededir. Bu iki cihâd, nefsi terbiye eder. İnsanı olgunlaşdırır. Rûhları kuvvetlendirir. Sıddîkların, şehîdlerin ve sâlihlerin yoluna kavuşdurur. Allahü teâlâ kullarının tâ'atlarına, ibâdetlerine muhtâc değildir. Kullarının günâh işlemesi Ona hiç zarâr vermez. Kullarının nefslerini terbiye etmek, nefsle cihâd etmek için bunları emr etmişdir.

İnsanlarda nefs olmasaydı, insanlık kalmaz, meleklik hâsıl olurdu. Hâlbuki, beden birçok şeylere muhtâcdır. Yimek, içmek, uyumak, istirâhat etmek lâzımdır. Süvâriye hayvân lâzım olduğu gibi, insana da beden lâzımdır. Hayvâna bakmak lâzım olduğu gibi, bedene hizmet etmek de lâzımdır. İbâdetler beden ile yapılmakdadır. Birisinin geceleri uyumayıp, hep nemâz kıldığı söylendikde, **(İbâdetlerin kıymetlisi, az olsa da devâmlı yapılanlardır)** buyuruldu. İbâdetin devâmlı yapılmasında, kulluğa alışmak vardır.

Niyyet ederek islâmiyyete uymağa **(İbâdet)** etmek denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına **(Ahkâm-ı islâmiyye)** ve **(Ahkâm-ı ilâhiyye)** denir. Emr edilenlere **(Farz)**, yasak edilenlere **(Harâm)** denir. Hadîs-i şerîfde, **(İbâdetleri tâkat getireceğiniz kadar yapınız. Neş'e ile yapılan ibâdetin kıymeti çok olur)** buyuruldu. Beden istirâhat edince, ibâdetler zevk ile yapılır. Beden ve zihn yorgun iken yapılan işden usanç hâsıl olur. Yorgunluğu gidermek için, arasıra mubâh olan şeylerle, bedene neş'e getirmelidir. İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, (Çok ibâdet yapınca, beden yorulur. Hareket etmek istemez. Bu zemân uyumakla veyâ sâlihlerin hayât hikâyelerini okumakla yâhud mubâh olan eğlencelerle bedeni neş'elendirmeli. Böyle yapmak, usanarak ibâdet yapmakdan efdaldir.) İbâdet yapmakdan maksad, hem mücâhede yaparak, nefsi terbiye etmek, hem de, kalbe ferahlık getirmek, kalbi Allaha bağlamak içindir. **(Nemâz, insanı kötü ve çirkin işler yapmakdan korur)** buyuruldu. Severek, neş'e ile kılınan nemâz böyle olur. Bu neş'eyi hâsıl etmek için, nefsin mubâhlardaki arzûlarını, ihtiyâc olduğu kadar, yerine getirmek lâzım olur. Böyle yapmak, islâmiyyete uymak olur. İbâdetlere sebeb olan mubâhlar da ibâdet olur. **(Âlimin uykusu, câhilin ibâdetinden hayrlıdır)** hadîs-i şerîfi, bu sözümüzün şâhididir. Uyuklıyarak, terâvîh nemâzı kılmak mekrûhdur. Uykulu hâl gidince, neş'e ile kılmalıdır. Uyuklıyarak kılınan nemâzda gevşeklik ve gaflet olur.

[Yukarıdaki yazıları yanlış anlamamalıdır. Yorgunluk ve usanç hâsıl olduğu zemân ibâdet te'hîr edilir, terk edilmez. Farzları özrsüz terk etmek büyük günâhdır. Kazâ etmek farz olur. Vâcibleri de kazâ etmek vâcib olur. Sünnetleri terk eden, bunların sevâbından mahrûm kalır. Özrsüz terk etmeği âdet ederse, bu sünnetlere mahsûs olan şefâ'atdan mahrûm kalır. Yorgun, hâlsiz, neş'esiz olmak, farzları vaktinden sonraya bırakmak için özr olmaz. Vaktinden sonraya bırakmak günâhından ve azâbından insan kurtulamaz. Ahkâm-ı islâmiyyeye, ya'nî farzlara ve harâmlara ehemmiyyet vermemenin küfr olduğu akâid kitâblarında bildirilmişdir. İslâm düşmanları bu noktadan da gençleri aldatmağa, islâmiyyeti içerden yıkmağa çalışıyorlar. Bunlara aldanmamak için, Ehl-i sünnet âlimlerinin yazdıkları fıkh ve ilmihâl kitâblarını okuyup, farzları, harâmları iyi öğrenmekden başka çâre yokdur.]

TAKLÎD İLE ÎMÂN

8 - Kalb hastalıklarının sekizincisi, tanımadığı kimseleri **(taklîd)** etmekdir. Ehl-i sünnet âlimi olduğu anlaşılmayan kimsenin sözlerinin, kitâblarının ve kendisinin medh olunmasına, yaldızlı, ateşli propagandalara aldanarak, buna tâbi' olmak câiz

değildir. Nasıl kimse olduğunu araşdırmadan, onu güvendiği kimselere sormadan, i'tikâdında, sözlerinde ve ibâdetlerinde ona uymak, insanı felâkete götürür. Müslimân olmak için, ya'nî Allahü teâlânın varlığını, bir olduğunu, kudretini, sıfatlarını anlamak için, zâten kimseyi taklîde ihtiyâc yokdur. Fen bilgilerini iyi öğrenen, aklı başında bir kimse, yalnız düşünmekle, Onun var olduğunu anlar. Îmâna kavuşur. Eseri görerek müessirin, ya'nî eseri yapanın varlığını anlamamak, ahmaklık olur. Her insanın böyle düşünerek îmâna gelmesini dînimiz emr etmekdedir. Selef-i sâlihîn, bu emri söz birliği ile bildirmişlerdir. Hicretin dörtyüz senesinden sonra meydâna çıkan ba'zı sapık fırkadakiler, nazar [incelemek] ve istidlâl etmeğe [eseri görünce, müessirini anlamağa] lüzûm yokdur dediler ise de, bunların sözlerinin kıymeti yokdur. Çünki, sonra gelenlerin hilâfı, sâbıkların icmâ'ını men' etmez. Bunun için, anasını, babasını, hocalarını taklîd ederek, doğru i'tikâda kavuşan kimsenin îmânı sahîh ise de, nazarı ve istidlâli terk etdiği için, ya'nî fen bilgilerini kısaca öğrenip, Allahü teâlânın varlığını düşünmediği için, günâh işlemişdir. Fen derslerini öğrenmemiş bir kimse, anadan babadan, kitâbdan öğrenerek îmân etdiği, düşünerek kabûl etdiği, aklını kullanarak inandığı için, istidlâli terk etmiş sayılmaz diyenler vardır.

Amellerde, ibâdetlerde, ictihâd derecesine yükselmiş olan âlimlerden birini seçerek, her işinde bunu taklîd etmesi lâzımdır. Dört mezheb âlimlerinden birini taklîd eder. Böyle hakîkî Ehl-i sünnet âlimi bulamazsa, kitâblarını taklîd eder. **(İctihâd),** nasslarda açık bildirilmemiş, kapalı bildirilmiş olan bilgileri anlamak, açıklamak demekdir. Âyet-i kerîmelere ve hadîs-i şerîflere **(Nass)** denir. İctihâd yapmak şartlarına mâlik olan derin âlimlere **(Müctehid)** denir. Hicretden dörtyüz sene sonra, müctehid yetişmedi. Müctehide ihtiyâc da kalmadı. Çünki, Allahü teâlâ ve Onun resûlü Muhammed aleyhisselâm, kıyâmete kadar, hayât şekllerinde ve fen vâsıtalarında yapılacak değişikliklerin, yeniliklerin hepsine şâmil olan ahkâmın hepsini bildirdiler. Müctehidler de, bunların hepsini anlayıp, açıkladılar. Sonra gelen âlimler, bu ahkâmın, yeni hâdiselere nasıl tatbîk edileceklerini, tefsîr ve fıkh kitâblarında bildirirler. **(Müceddid)** denen bu âlimler kıyâmete kadar mevcûddur. (Fen vâsıtaları değişdi. Yeni hâdiselerle karşılaşıyoruz. Din adamları toplanarak yeni tefsîrler yazılmalı, yeni ictihâdlar yapılmalıdır) diyerek, nasslara ilâveler, değişiklikler yapmak lâzım olduğunu savunanların **(Zındık)** ve islâm düşmanı oldukları anlaşılır. İslâm düşmanlarının en zararlısı, ingilizlerdir. **(İngiliz Câsûsunun i'tirâfları)** kitâbımıza bakınız! Doğru olan dört mezhebden birini taklîde başlayınca, ihtiyâc

olmadıkça, başka mezheb taklîd edilmez. Fekat, bir işi yapmakda kendi mezhebini taklîd güç olursa, o işi dört mezhebden birini taklîd ederek yapması câiz olur. Dört mezhebi **(telfîk)** etmek, ya'nî bir işi yapmak için, dört mezhebin kolaylıklarını toplıyarak, bu işi bu kolaylıklara uygun yapmak câiz değildir. Böyle yapılan iş ve ibâdet sahîh olmaz. Hicretden dört yüz sene geçdikden sonra, kıyâs yapabilecek, ictihâd derecesine yükselmiş mutlak müctehid yetişmediği için, bu târîhden sonra gelen âlimleri taklîd etmek câiz değildir. Bu târîhden evvel yetişmiş olan bir müctehidin mezhebini öğrenmek için, bu mezheb âlimlerinin sözbirliği ile kabûl etdikleri fıkh kitâblarını okumak lâzımdır. Ehl-i sünnet âlimi olan hakîkî din adamlarının kabûl ve tasdîk etmediği kitâblardan ve sözlerden din bilgisi öğrenmeğe kalkışmamalıdır. Her din kitâbına uyarak ibâdet yapmak câiz değildir. Ehl-i sünnet olmayan din adamlarının kitâblarına ve sözlerine uymamalıdır. **(Kâdîhân), (Hâniyye), (Hülâsa), (Bezzâziyye)** ve **(Zahîriyye), (İbni Âbidîn)** fetvâ kitâbları, hanefi mezhebinde, **(Muhtasar-ı Halîl)** mâlikîde ve **(El-Envâr li-a'mâli ebrâr)** ve **(Tuhfet-ül-muhtâc)** şâfi'îde ve **(El-fıkh-u alel-mezâhib-il-erbe'a)** dört mezhebde sağlam ve sahîhdirler. İbâdet ve ahkâm bilgileri hadîs kitâblarından kolay anlaşılmaz. **(Ahkâm),** halâl, harâm olan şeyler demekdir. Hadîs kitâblarının en sağlamı **(Buhârî)** ve **(Müslim)** ve **(Kütüb-i sitte)** denilen diğer dört hadîs kitâbıdır.

Tesavvufu anlatan kitâbların en kıymetlisi **(Mesnevî)**dir. Tesavvufu ve islâmiyyeti birlikde anlatan en kıymetli kitâb, imâm-ı Rabbânînin **(Mektûbât)**ıdır.

Âlim görünen ve din adamı denilen herkesin sözüne veyâ kitâbına uyarak amel etmek câiz değildir. Yukarıda bildirilen kıymetli kitâblardan toplanmış, terceme edilmiş Ehl-i sünnet âlimlerinin yazdıkları **(ilmihâl kitâbları)**nı okumalıdır. Böyle terceme edilmemiş, kafadan yazılmış ilmihâl kitâblarını ve uydurma tefsîrleri okumak, insanı dünyâ ve âhıret felâketlerine sürükler. [Kazanlı koca moskof Mûsâ Beykiyef kâfiri, kendisine müslimân demekde, Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere inanmayıp, yeni bir din uydurup, buna islâmiyyet demekdedir. Yaldızlı kelimelerle, müslimânlara gerici, Ehl-i sünnet âlimlerine yobaz demekdedir. Kur'ân ve hadîsler, bugünkü fen bilgileri ile yetişmiş olan gençlerin uyacakları bir din değildir diyerek, uydurduğu düşüncelerine din demekde, kitâbları ile gençleri aldatmakdadır. Buna aldananlar, çıkardıkları aylık türkçe (Haber bülteni) mecmû'asında bozuk, alçak yalanlarla Ehl-i sünnet âlimlerine saldırmakdadırlar. Bunların Ehl-i sünnet kitâblarını okuyarak, doğru yola kavuşmaları için düâ ediyoruz.]

Şirkden ya'nî küfrden, ya'nî îmânsızlıkdan sonra, en büyük günâh, bid'at i'tikâdında olmakdır. Bu sapık ve bozuk i'tikâdın aksine, **(Ehl-i sünnet vel-cemâ'at)** i'tikâdı denir. Allaha îmândan sonra, ibâdetlerin, üstünlüklerin en kıymetlisi, Ehl-i sünnet i'tikâdında olmakdır. Ehl-i sünnet demek, i'tikâdda ve söylemekde ve her işde ve ibâdetlerde ve insanlara karşı yapılan işlerde, Muhammed aleyhisselâmın sünnetine, ya'nî yoluna ve Eshâb-ı kirâma ve Tâbi'înin ve dahâ sonra gelen Ehl-i sünnet âlimlerinin "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" icmâ'ına, ya'nî söz birliğine uymakdır. Bunların yolunu, fıkh ve ilmihâl kitâblarından okuyup öğrenmek lâzımdır. Yüzonbirinci sahîfeye bakınız! Hakîkî müslimân, bu yolda olanlardır. Müslimânların çoğu nefslerine ve kısa akllarına, kendi görüşlerine ve zemânlarındaki fen bilgilerine uyarak, Ehl-i sünnet âlimlerinin yolundan ayrılmışlar, **(bid'at ehli)** olmuşlardır.

[Kötü kimse [Fâsık] ile arkadaş olmanın sonu felâketdir. Kötü insan, islâmiyyeti beğenmiyen kimse demekdir. Muhammed aleyhisselâmın emrlerine ve yasaklarına **(İslâmiyyet)** ve **(Ahkâm-ı ilâyiyye)** denir. İnsanların en kötüsü **(Zındık)**lardır. Bunlar, müslimân ismini taşır, büyük sarık, eski cübbe içinde gizlenirler. Peygamberimizi ve islâmiyyeti medh ederler. Fekat Kur'ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere yanlış ma'nâ vererek, islâmiyyeti istedikleri şekle sokarlar. Bunlar, ingiliz uşaklarıdır. Londradaki mason merkezinden aldıkları bol para, sahte diploma, şöhret ile, kâfirlere satılmış ahmaklardır. Aklı olan, Ehl-i sünnet kitâblarını okumuş olan, bunlara aldanmaz. Peygamberimiz, bu münâfıkların geleceğini ve Cehennemin dibinde çok acı azâbda sonsuz yanacaklarını haber verdi. Genç kardeşlerimizi bu sinsi düşmanlara aldanmakdan korumak için, bu satırları yazıyoruz. Bu nasîhatımız, aklı olana çok fâideli olacakdır. (Aklı olana nasîhat dinlemek saz, aklı olmıyana davul, zurna az) sözü meşhûrdur. Bu bilgiler, **(Kıyâmet ve Âhıret)** kitâbımızın 18.ci ve sonraki maddelerinde uzun yazılıdır.]

RİYÂ

9 - Kalb hastalıklarının, ya'nî kötü huyların mühimlerinin altmış aded olduğunu bildirmişdik. Bunlardan dokuzuncusu riyâdır. Riyâ, birşeyi olduğunun tersine göstermekdir. Kısaca, gösteriş demekdir. Âhıret amellerini yaparak âhıret yolunda olduğunu göstererek, dünyâ arzûlarına kavuşmak demekdir. Kısaca, dünyâ kazancına dîni âlet etmekdir. İbâdetlerini göstererek, insanların sevgisini kazanmakdır. [Sözleri veyâ ibâdetleri riyâ ile olan kimsenin, din bilgisi varsa, buna **(Münâfık)** denir. Din bilgisi yoksa, buna **(Din yobazı)** denir. Fen bilgisi olmayıp da, kendisini fen adamı tanıtıp, kendi görüşlerini, fen bilgisi olarak söy-

leyip, müslimânları aldatmağa, bunların dinlerini, îmânlarını bozmağa çalışan islâm düşmanlarına **(Zındık)** veyâ **(Fen yobazı)** denir. Din yobazlarına ve fen yobazlarına aldanmamalıdır.] Riyâ, ancak mülci' olan ikrâh yapılınca câiz olur. **(İkrâh)**, bir kimseyi istemediği şeyi yapmağa zorlamak demekdir. Ölümle veyâ bir uzvunu yok etmekle zorlamağa **(Mülci' ikrâh)** denir. [Zâlimlerin, eşkiyânın işkence yapmaları da, mülci' ikrâh olur.] Bu zemân, zorlanan işi yapmak zarûret olur. Habs etmekle ve dövmekle zorlamağa hafîf ikrâh denir. Hafîf ikrâh karşısında kalan kimsenin riyâ yapması câiz değildir. Riyânın zıddı, aksi **(İhlâs)**dır. **(İhlâs, dünyâ fâidelerini düşünmeyip ibâdetlerini yalnız Allahü teâlânın rızâsı için yapmakdır.)** İhlâs sâhibi, ibâdet yaparken başkalarına göstermeği hiç düşünmez. Bunun ibâdetlerini başkalarının görmesi ihlâsına zarar vermez. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâyı görür gibi ibâdet et! Sen görmüyor isen de, O, seni görmekdedir)** buyuruldu.

Başkalarının sevgisine ve medh etmelerine kavuşmak için, dünyâ işleri ile, onlara iyilik yapmak, riyâ olur. İbâdet ile olan riyâ bundan dahâ fenâdır. Allahü teâlânın rızâsını hiç düşünmeden yapılan riyâ, hepsinden dahâ fenâdır. İbâdet yaparak Allahü teâlâdan dünyâ menfe'atlerini istemek, riyâ olmaz. Yağmur düâsına çıkmak böyledir. İstihâre yapmak da, böyledir. Ücret ile imâmlık, hatîblik, mu'allimlik yapmak, sıkıntıdan, hastalıkdan ve fakîrlikden kurtulmak için âyet-i kerîmeler okumak da, böyledir denildi. Bunlarda hem ibâdet, hem de menfe'at niyyetleri bulunmakdadır. Ticâret maksadı ile hacca gitmek de böyledir. İbâdet niyyeti hiç bulunmazsa riyâ olurlar. İbâdet niyyeti çok olursa, sevâb hâsıl olur. İbâdetlerini başkalarına göstermek, onlara öğretmek ve teşvîk etmek niyyeti ile olursa, yine riyâ olmaz ve çok sevâb olur. Ramezân orucunu tutmakda riyâ olmaz. Allahü teâlânın rızâsı için nemâza başlayıp, sonradan hâsıl olan riyânın zararı olmaz. Riyâ ile yapılan farzlar sahîh olur. İbâdet borcu ödenmiş olur ise de, sevâbı olmaz. Et ihtiyâcını karşılamak niyyeti ile, kurban kesmek câiz olmaz. Allahü teâlâ için ve bir insan için birlikde niyyet ederek kurban kesmek câiz değildir. Allahü teâlânın rızâsı için olmayıp, yalnız hacdan, gazâdan gelen için ve gelen emîri, reîsi karşılamak için kesilen hayvân leş olur. Kesmesi ve yimesi harâm olur. Riyâdan korkarak ibâdeti terk etmek câiz değildir. Allahü teâlânın rızâsı için nemâza durup, nemâzı bitirinceye kadar hep dünyâ işlerini düşünürse, nemâzı sahîh olur. Şöhrete sebeb olacak şeklde giyinmek de riyâ olur. Din adamlarının, temiz, kıymetli elbise giymeleri lâzımdır. Bunun için, imâmların, Cum'a ve bayram günleri zînetli elbise giymeleri sünnetdir.

Şöhret için va'z vermek, nasîhat etmek, kitâb yazmak da riyâ olur. **(Va'z)**, emr-i ma'rûf ve nehy-i münker demekdir. Münâkaşa etmek, başkalarından üstün görünmek ve övünmek için ilm öğrenmek de, riyâ olur. Dünyâlık elde etmek, ya'nî mal, mevkı' elde etmek için ilm öğrenmek de, riyâ olur. Riyâ harâmdır. Allahü teâlâ için olan ilm, Allahü teâlâdan korkmağı artdırır. Kendi ayblarını görmeğe sebeb olur. Şeytânın aldatmasına mâni' olur. İlmini dünyâ kazancına, mâla ve mevkı'e kavuşmağa vâsıta eden din adamlarına **(ulemâ-i sû'),** ya'nî kötü din adamları denir. Bunların gideceği yer, Cehennemdir. Herkesin yanında sünnetlere uygun olarak, yalnız iken ise, edeblere uymıyarak yapılan ibâdetler, riyâ olur. Onbirinci maddenin sonuna bakınız!

Yapılan ibâdetin sevâbını, ölü veyâ diri başkasına hediyye etmek câizdir. Hac, nemâz, oruc, sadaka, Kur'ân-ı kerîm, mevlid okumak, zikr ve düâ okumak sevâblarını başkasına hediyye etmek, hanefî mezhebinde câizdir. Bu ibâdetleri ücret karşılığı, pazarlık ederek yapmak câiz değildir. Allahü teâlâ için Kur'ân okuyup, verilen hediyye kabûl edilir. Mâlikî ve şâfi'î mezheblerinde, sadaka, zekât ve hac gibi mâl ile yapılan ibâdetlerin sevâbını hediyye etmek câiz olup, nemâz, oruc ve Kur'ân-ı kerîm okumak gibi beden ile yapılanları câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, **(Kabristândan geçen kimse onbir ihlâs sûresi okuyup, sevâbını kabrdekilere hediyye ederse, meyyitler adedince sevâb verilir)** buyuruldu. Hanefî olan, sevâbını hediyye eder. Mâlikî ve Şâfi'î ise, meyyitin afvı için düâ eder.

İbâdetlerin sahîh olması için, Allahü teâlânın rızâsı için yapmağa niyyet etmek lâzımdır. Niyyet, kalb ile olur. Yalnız söylemek ile niyyet edilmiş olmaz. Kalb ile birlikde olmak şartı ile söyliyerek niyyet etmek câiz olur denildi. Kalb ile niyyet, söz ile niyyete benzemezse, kalbdeki niyyete bakılır. Yalnız yemîn etmek böyle değildir. Yemîn etmekde, söz esâsdır. İbâdetlerde niyyetin söz ile yapılacağını bildiren hiçbir hadîs-i şerîf ve haber mevcûd değildir. Dört mezhebin imâmları da bildirmemişdir. Niyyet, ibâdet yapmağı kalbe getirmek, hâtırlamak değildir. Allahü teâlâ için yapmağı irâde etmek, istemek demekdir. Niyyet, ibâdete başlarken yapılır. Dahâ önce, meselâ bir gün önce yapılırsa, niyyet olmaz. Buna emel, arzû, va'd denir. Meselâ, hanefî mezhebinde oruca niyyet etmek zemânı, bir gün evvel, güneşin batmasından başlayarak, ertesi gün, **(Dahve-i kübrâ)** vaktine kadardır.

Başkalarının günâha girmemeleri için, bir kimsenin mubâhları terk etmesi iyi olur. Fekat sünnetleri, hattâ müstehabları terk etmesi câiz olmaz. Meselâ gîbet yapmamaları için, misvâk kullanmağı, sarık sarmağı, başı açık gezmeği, merkebe binmeği

terk etmek iyi olmaz. Misvâk, misvâk ağacının veyâ zeytin, dut ağaçlarının dalından kesilen bir çubukdur. Bir parmak kalınlığında, bir karış uzunluğundadır. Kadınların misvâk yerine sakız çiğnemeleri de câizdir. Misvâk bulamayan, baş ve şehâdet parmaklarını dişlerine sürer. Bişr-i Hâfî, sokakda başı açık yürürdü.

Günâh işleyecek kimsenin, bu günâhdan vaz geçmesi, Allahü teâlâdan korkduğu için veyâ insanlardan hayâ etdiği için, yâhud başkalarının yapmasına sebeb olmamak için olur. Allahü teâlâdan korkarak terk etmenin alâmeti, o günâhı gizli olarak da işlememekdir. İnsanlardan hayâ etmek, onların kötülemelerinden korkmak demekdir. Başkalarının günâh işlemelerine sebeb olmak, yalnız yapmakdan dahâ çok günâhdır. Başkalarının bu günâhı işlemelerinin günâhları da, kıyâmete kadar bunlara sebeb olana yazılır. Bir hadîs-i şerîfde, **(İnsan günâhını dünyâda gizlerse, Allahü teâlâ da, kıyâmet günü, bu günâhı kullarından saklar)** buyuruldu. Herkese vera' sâhibi olduğunu bildirmek için, günâhını saklamak ve gizli olarak devâm etmek, riyâ olur.

İbâdetlerini başkalarına göstermekden hayâ etmek câiz değildir. **(Hayâ)**, günâhlarını, kabâhatlerini göstermemeğe denir. Bunun için, va'z vermekden ve emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapmakdan [din kitâbı, ilmihâl kitâbı yazmakdan ve satmakdan] ve imâmlık, müezzinlik yapmakdan, Kur'ân-ı kerîm ve mevlid okumakdan hayâ etmek câiz değildir. **(Hayâ îmândandır)** hadîs-i şerîfinde hayâ, kötü, günâh şeyleri göstermekden utanmak demekdir. Mü'minin, önce Allahü teâlâdan hayâ etmesi lâzımdır. Bunun için, ibâdetlerini sıdk ile, ihlâs ile yapmalıdır. Buhârâ âlimlerinden birisi, sultânın oğullarının sokakda abes oyun oynadıklarını gördü. Elindeki asâ ile bunları dövdü. Kaçdılar. Babalarına şikâyet etdiler. Sultân, bunu çağırıp, sultâna karşı çıkanın habs olacağını bilmiyor musun dedi. Âlim, cevâb olarak, Rahmâna karşı çıkanın Cehenneme gideceğini bilmiyor musun dedi. Sultân, emr-i ma'rûf yapmak vazîfesini sana kim verdi dedi. Âlim, seni kim sultân yapdı cevâbını verince, beni halîfe sultân yapdı dedi. Beni de, halîfenin Rabbi vazîfelendirdi dedi. Sultân, sana Semerkand şehrinde emr-i ma'rûf yapmak vazîfesini veriyorum dedikde, ben de kendimi bu vazîfeden azl etdim cevâbını verdi. Bu cevâbına hayret etdim, emr olunmadan, izn verilmeden vazîfe yapdığını söyledin. İzn verilince de, azl olunmanı istiyorsun dedi. Sen izn verince, sonra azl edersin. Rabbimin verdiği vazîfeden beni kimse azl edemez dedi. Bu söz üzerine sultân, dile benden istediğini vereyim dedi. Gençlik hâlimi bana getir dedi. Bu iş elimden gelmez deyince, bana bir

fermân yaz da, Cehennemdeki meleklerin reîsi olan Mâlik, beni ateşde yakmasın dedi. Bunu da yapamam deyince, benim öyle bir sultânım var ki, herşeyimi Ondan istiyorum. Her dilediğimi ihsân etdi. Bunu yapamam hiç demedi, dedi. Sultân, beni düâdan unutma diyerek serbest bırakdı.

Hadîs-i şerîfde, **(Başkalarına gösteriş için nemâzını güzel kılan, yalnız olduğu zemân böyle kılmıyan, Allahü teâlâyı tahkîr etmiş olur)** ve **(Sizde bulunmasından en çok korkduğum şey, şirk-i asgara yakalanmanızdır. Şirk-i asgar, riyâ demekdir)** ve **(Dünyâda riyâ ile ibâdet edene, kıyâmet günü, ey kötü insan! Bugün sana sevâb yokdur. Dünyâda kimler için ibâdet etdin ise, sevâblarını onlardan iste denir)** ve **(Allahü teâlâ buyuruyor ki, benim şerîkim yokdur. Başkasını bana şerîk eden, sevâblarını ondan istesin. İbâdetlerinizi ihlâs ile yapınız! Allahü teâlâ, ihlâs ile yapılan işleri kabûl eder)** buyuruldu. İbâdet, Allahü teâlânın rızâsına kavuşmak için yapılır. Başkasının muhabbetine, ihsânına kavuşmak için yapılan ibâdet, ona tapınmak olur. Allahü teâlâya ihlâs ile ibâdet etmemiz emr olundu. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın birliğine îmân edenden ve nemâzı ve zekâtı ihlâs ile yapandan Allahü teâlâ râzı olur)** buyuruldu. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" Mu'âz bin Cebeli "radıyallahü teâlâ anh", Yemene vâlî olarak gönderirken, **(İbâdetlerini ihlâs ile yap. İhlâs ile yapılan az amel kıyâmet günü sana yetişir)** ve **(İbâdetlerini ihlâs ile yapanlara müjdeler olsun. Bunlar hidâyet yıldızlarıdır. Fitnelerin karanlıklarını yok ederler)** ve **(Dünyâda harâm edilmiş olan şeyler mel'ûndur. Ancak Allah için yapılan şeyler kıymetlidir)** buyuruldu. Dünyâ ni'metleri geçicidir. Ömrleri pek kısadır. Bunları ele geçirmek için dînini vermek ahmaklıkdır. İnsanların hepsi âcizdir. Allahü teâlâ dilemedikce, kimse kimseye fâide ve zarar yapamaz. İnsana Allahü teâlâ kâfîdir.

Allahü teâlâdan korkmalı, Onun rahmetinden ümmîdi kesmemelidir. Ümmîd, recâ, korkudan çok olmalıdır. Böyle olanın ibâdetleri zevkli olur. Gençlerde korkunun dahâ fazla olması, ihtiyârlarda recânın dahâ fazla olması lâzımdır denildi. Hastalarda recâ fazla olmalıdır. Korkusuz recâ ve recâsız korku câiz değildir. Birincisi emîn olmak, ikincisi ümmîdsiz olmakdır. Hadîs-i kudsîde, **(Kulumu, beni zan etdiği gibi karşılarım)** buyuruldu. Zümer sûresindeki elliüçüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allah bütün günâhları afv eder. O gafûrdur, rahîmdir)** buyuruldu. Bunlardan, recânın fazla olması lâzım geldiği anlaşılmakdadır. **(Allah korkusundan ağlayan, Cehenneme girmez)** ve **(Benim bildiğimi bilseydiniz, az güler çok ağlar-**

dınız) hadîs-i şerîfleri de, havfın, korkunun fazla olması lâzım geldiğini göstermekdedir.

Kimseye etmem şikâyet, ağlarım ben hâlime,
titrerim mücrim gibi, bakdıkca istikbâlime!

TÛL-İ EMEL

10 - Kalb hastalıklarının onuncusu **(Tûl-i emel)**dir. Tûl-i emel, zevk ve safâ sürmek için çok yaşamağı istemekdir. İbâdet yapmak için, çok yaşamağı istemek, tûl-i emel olmaz. Tûl-i emel sâhibleri, ibâdetleri vaktinde yapmazlar. Tevbe etmeği terk ederler. Kalbleri katı olur. Ölümü hâtırlamazlar. Va'z ve nasîhatdan ibret almazlar. Hadîs-i şerîfde, **(Lezzetlere son veren şeyi çok hâtırlayınız)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Ölümden sonra olacak şeyleri bildiğiniz gibi, hayvânlar da bilselerdi, yimek için semiz hayvân bulamazdınız)** ve **(Gece ve gündüz ölümü hâtırlayan kimse, kıyâmet günü şehîdler yanında olacakdır)** buyuruldu. Tûl-i emel sâhibi, hep dünyâ mâlına ve mevkı'ine kavuşmak için ömrünü harcar. Âhıreti unutur. Yalnız zevk ve safâsını düşünür. Çoluk çocuğunun bir senelik gıdâsını hâzırlamak, uzun emel olmaz. Bir senelik nafakaya **(Havâyıc-i aslıyye)** denir. Lüzûmlu eşyâdan sayılır. Nisâb hesâbına katılmaz. Buna mâlik olan, zengin sayılmaz. Buna mâlik olmıyan bekâr kimsenin kırk günlük gıda maddesi saklaması câizdir. Dahâ fazla saklamaları tevekkülü bozar. Hadîs-i şerîfde, **(İnsanların en iyisi ömrü uzun ve ameli güzel olan kimsedir)** ve **(İnsanların en kötüsü, ömrü uzun, ameli kötü olandır)** ve **(Ölmek istemeyiniz. Kabr azâbı çok acıdır. Ömrü uzun olup islâmiyyete uymak, büyük se'âdetdir)** ve **(Müslimânlıkda beyâzlaşan kıllar, kıyâmet günü nûr olacakdır)** buyuruldu.

Tûl-i emelin sebebleri, dünyâ zevklerine düşkün olmak ve ölümü unutmak ve sıhhatine, gençliğine aldanmakdır. Tûl-i emel hastalığından kurtulmak için, bu sebebleri yok etmek lâzımdır. Ölümün her an geleceğini düşünmelidir. Sıhhatin, gençliğin ölüme mâni' olmadıklarını unutmamalıdır. Çocuklardaki ve gençlerdeki ölüm sayısının yaşlılardaki ölüm sayısından çok olduğunu istatistikler göstermekdedir. Çok hastaların iyi olup yaşadıkları, çok sağlam kişilerin çabuk öldükleri her zemân görülmekdedir. Tûl-i emel sâhibi olmanın zararlarını ve ölümü hâtırlamanın fâidelerini öğrenmelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Ölümü çok hâtırlayınız. Onu hâtırlamak, insanı günâh işlemekden korur ve âhırete zararlı olan şeylerden sakınmağa sebeb olur)** buyuruldu. Eshâb-ı kirâmdan Bera' bin Âzib "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, bir cenâzeyi götürdük. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", kabr başına oturdu. Ağlamağa başladı.

Mubârek gözyaşları toprağa damladı. Sonra, **(Ey kardeşlerim! Hepiniz buna hâzırlanınız)** buyurdu. Ömer bin Abdül'azîz "rahime-hullahü teâlâ", bir âlimi görünce, nasîhat istedi. O da, şimdi halîfesin, istediğin gibi emr edersin. Yarın öleceksin, dedi. Biraz dahâ söyle deyince, Âdem aleyhisselâma kadar, bütün dedelerin ölümü tatdı. Şimdi sıra sana geldi, dedi. Halîfe, uzun zemân ağladı. Hadîs-i şerîfde, **(İnsanlara vâiz olarak ölüm yetişir. Zenginlik isteyene, kazâ ve kadere îmân etmek yetişir)** buyurdu ve **(İnsanların en akllısı, ölümü çok hâtırlayandır. Ölümü çok hâtırlayan insana, dünyâda şeref, âhıretde yüksek dereceler nasîb olur)** ve **(Allahü teâlâdan hayâ ediniz. Başkalarına kalacak olan şeyleri toplamakla vaktinizi gayb etmeyiniz. Kavuşamıyacağınız şeyleri ele geçirmek için uğraşmayınız. İhtiyâcınızdan fazla binâlar yapmakla hayâtınızı harcamayınız)** ve **(Evlerinizi harâm malzeme ile yapmayınız. Dîninizin ve dünyânızın harâb olmasına sebeb olur)** ve çok sevdiği Üsâme bin Zeydin "radıyallahü teâlâ anhümâ" bir ay sonra ödemek üzere yüz altına bir köle satın aldığını işitince, **(Siz buna hayret etmediniz mi? Üsâme tûl-i emel sâhibi olmuş)** buyurdu. İhtiyâc maddelerinin veresiye de alınmaları câizdir. Bir hadîs-i şerîfde, **(Cennete gitmek istiyen, uzun emel sâhibi olmasın. Dünyâ işleri ile uğraşması ölümü unutdurmasın. Harâm işlemekde Allahdan hayâ etsin)** buyurdu. Harâm olan lezzetlerin içinde yaşamak için uzun emel sâhibi olmak harâmdır. Mubâhlarla lezzetlenmek için tûl-i emel sâhibi olmak, harâm değil ise de, iyi değildir. Çok yaşamağı değil, sıhhat ve âfiyet ile yaşamağı istemelidir.

TAMA'

11 - Kalb hastalıklarının onbirincisi **(Tama')**dır. Dünyâ lezzetlerini harâm yollardan aramağa **(Tama')** denir. Tama'ın en kötüsü, insanlardan beklemekdir. Kibre, ucba sebeb olan **(Nâfile)** ibâdetleri ve âhıreti unutduran **(Mubâh)**ları yapmak da Tama' olur. Tama'ın zıddına, aksine **(Tefvîz)** denir. Tefvîz, halâl ve fâideli şeyleri kazanmağa çalışıp da, bunlara kavuşmağı Allahü teâlâdan beklemekdir.

Şeytân, riyâyı ihlâs olarak ve tama'ı tefvîz olarak göstererek, insanı aldatmağa çalışır. Allahü teâlâ, herkesin kalbine bir melek vazîfelendirmişdir. Bu melek, insana iyi düşünceler **(ilhâm)** eder. Şeytân da, insanın kalbine kötü düşünceler, **(vesvese)**ler getirir. Halâl yiyen kimse, ilhâm ile vesveseyi birbirinden ayırır. Harâm yiyenler ayıramaz. İnsanın nefsi de, kalbine kötü düşünceler getirir. Bu düşüncelere ve arzûlara **(Hevâ)** denir. İlhâm ve vesvese devâmlı olmaz. Nefsin hevâsı ise, devâmlıdır ve gitdikce artar. Vesvese, düâ ederek, zikr ederek azalır ve yok

olur. Hevâ ise, ancak kuvvetli **(mücâhede)** ile azalır, yok olur. Şeytân, köpek gibidir. Köpek kovalayınca kaçar ise de, başka tarafdan yine gelir. Nefs, kaplan gibidir. Saldırması, ancak öldürmekle biter. İnsanlara vesvese veren şeytâna bunun için **(hannâs)** denilmişdir. İnsan, şeytânın bir vesvesesine uymazsa, bundan vazgeçer. Başka vesveseye başlar. Nefs-i emmâre, dâimâ zararlı şeyler ister. Şeytân ise, çok hayrlı işe mâni' olmak için, az hayrlı olan şeyi de vesvese yapar. Büyük günâha sürüklemek için, küçük hayr yapmağı da vesvese eder. Şeytânın vesvesesi olan hayrlı iş, insana tatlı gelir ve acele ile yapmak ister. Bunun için, hadîs-i şerîfde, **(Acele etmek, şeytândandır. Beş şey bundan müstesnâdır: Kızını evlendirmek, borcunu ödemek, cenâze hizmetlerini çabuk yapmak, müsâfiri doyurmak, günâh yapınca hemen tevbe etmek)** buyuruldu. **(E-şi'at-ül-lemeât)**de, nemâzı gecikdirmemeli bâbındaki hadîs-i şerîfde, **(Yâ Alî! Üç şeyi gecikdirme! Nemâzı evvel vaktinde kıl! Hâzırlanmış cenâze nemâzını hemen kıl! Dul veyâ kızı, küfvü isteyince, hemen ver!)** Ya'nî, nemâzını kılan ve günâh işlemiyen ve nafakasını halâlden kazanan birini bulunca, hemen ona ver buyuruldu. İlhâm olunan hayr, Allahü teâlânın korkusu ile ve yavaş yavaş yapılır ve sonu düşünülür. Bir hadîsde, **(Melekden gelen ilhâm, islâmiyyete uygun olur. Şeytândan gelen vesvese islâmiyyetden ayrılmağa sebeb olur)** buyuruldu. İnsan, ilhâm olunan şeyleri yapmalı. Vesveseyi yapmamak için cihâd etmeli, çalışmalıdır. Nefse uyan kimse vesveselere tâbi' olur. Nefsin hevâsına uymayanın, ilhâma uyması kolay olur. Bir hadîs-i şerîfde, **(Şeytân, kalbe vesvese verir. Allahın ismi zikr edilince, söylenince kaçar. Söylenmezse vesveselerine devâm eder)** buyuruldu. [Zikr etmek lâzım olduğu, bu hadîs-i şerîfden de anlaşılmakdadır.] Kalbe gelen hâtıranın cinsini anlamak için, islâmiyyete uygun olup olmadığına bakılır. Böyle anlaşılamazsa, sâlih olan bir âlime sorulur. Sâlih olmıyan, dîni dünyâ kazançlarına âlet eden kötü din adamına sorulmaz. Yâhud, Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem" kadar üstâdlarının hepsi ma'lûm olan hakîkî bir rehbere sorulur. **(Kutb-i medâr)** denilen Evliyâ, az olsa da, kıyâmete kadar mevcûddur. **(Kutb-i irşâd)** denilen Ehl-i sünnet âlimi her zemân ve her yerde bulunmaz. Uzun zemân aralıkları ile ve nâdir olarak bulunur. Her yerde çok bulunan câhil tarîkatcıları ve yalancı şeyhleri, hakîkî rehber sanmamalıdır. Böylelerin tuzaklarına düşerek dünyâda ve âhıretde se'âdetden mahrûm kalmamak için çok uyanık olmalıdır. Kalbe gelen hâtıra, nefse acı gelirse, hayr olduğu anlaşılır. Tatlı gelir, hemen yapmak isterse, şer olduğu anlaşılır.

Şeytânın hîleleri çokdur. Bunlardan onu mühimdir: Birincisi, Allahü teâlânın senin ibâdetine ihtiyâcı yokdur, der. Buna karşı Bekara sûresi, altmışikinci âyetinin **(Amel-i sâlihin fâidesi, bunu yapanadır)** meâl-i şerîfini hâtırlamalıdır.

Şeytânın ikinci hîlesi, Allahü teâlâ rahîmdir, kerîmdir, seni de afv eder, Cennete kor, der. Buna karşı, Lokman sûresi, otuzüçüncü âyetinin **(Allahın kerîm olması, sizi aldatmasın)** ve Meryem sûresi, altmışüçüncü âyetinin, **(Cennete kullarımızdan müttekî olanları vâris kılarız)** meâl-i şerîflerini hâtırlamalıdır.

Üçüncü hîlesi, senin ibâdetlerin hep kusûrludur. Riyâ karışıkdır. Böyle ibâdetlerle müttekî olamazsın. Allahü teâlâ, Mâide sûresinde, **(Allah, yalnız müttekîlerin ibâdetlerini kabûl eder)** buyuruyor. Senin ibâdetlerin kabûl olmaz. Boşuna uğraşıyorsun. Boş yere, sopa yiyen hayvân gibi, eziyyet çekiyorsun, der. Buna karşılık, ben, Allahü teâlânın azâbından kurtulmak ve emrine uymak için ibâdet ediyorum. Benim vazîfem, emri yerine getirmekdir. Kabûl olup olmıyacağı, Onun bileceği şeydir. Şartlarına uygun olan ve farzları yapılan ibâdetin sahîh olması muhakkakdır, demelidir. Farzları terk etmek büyük günâhdır. Bu günâhlardan kurtulmak için ibâdetleri yapmak lâzımdır. İbâdet yapmadan Cennete girmek için düâ etmek günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Aklı olan kimse, nefsine uymaz ve ibâdet yapar. Ahmak olan, nefsine uyar, sonra Allahın rahmetini bekler)** buyuruldu. Âhıret için lâzım olan şeyleri, bu fânî dünyâda hâzırlamak lâzımdır.

Şeytânın hîlelerinden dördüncüsü, şimdi dünyâyı kazanmak için çalış da, râhata kavuş, o zemân, râhat râhat, huzûr içinde ibâdet edersin, diyerek ibâdet yapmağa mâni' olur. Buna cevâb olarak, ecel benim elimde değildir. Herkesin ömrünü Allahü teâlâ ezelde takdîr etmişdir. Belki yakında ölürüm. İbâdet vazîfelerini vaktinde yapmalıyım, demelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Helekel-müsevvifün)** buyuruldu ki, bugünkü vazîfelerini yarına bırakanlar zarar etdiler, demekdir.

Şeytânın hîlelerinden beşincisi, ibâdetleri terk etdiremeyince, çabuk kıl, vaktini kaçırma, diyerek şartlarını, farzlarını temâm yapdırmamak ister. Buna karşılık, farzlar çok azdır. Bunları, yavaş yavaş ve şartlarına uygun olarak yapmak lâzımdır. Farz olmıyanları da, şartlarına uygun olarak az yapmak, şartları noksan olarak çok yapmakdan iyidir, demelidir.

Altıncı hîle olarak riyâyı tavsiye eder. Herkes görsün de, beğensin, der. Buna cevâb olarak, kendine fâide ve zarar vermek, kimsenin elinde değildir. Başkalarına ise, hiç veremezler. Böyle olan kimselerden birşey beklemek abes olur, bâtıl olur. Fâide ve

zarar veren ancak Allahü teâlâdır. Yalnız onun görmesi, bana yetişir, demelidir.

Yedinci hîle olarak, ibâdetlere mâni' olamıyacağını anlayınca, insana ucb, ya'nî ibâdetlerini beğenmek vesvesesi verir. Senin gibi akllı, uyanık kimse var mı? Bu zemânda, herkes gaflet uykusunda iken, sen ibâdet yapıyorsun, der. Buna karşılık, bu akl ve intibâh benden değildir. Rabbimin ihsânıdır. Onun ihsânı olmasa, ibâdet yapamam demelidir.

Sekizinci hîle olarak, ibâdetlerini gizli yap. Allahü teâlâ, senin sevgini ve şerefini insanların kalbine yerleşdirir, diyerek gizli riyâya düşürmek ister. Buna karşılık, ben Allahü teâlânın kuluyum. O, benim sâhibimdir. İbâdetimi isterse beğenir, isterse red eder. İnsanlara bildirip bildirmemesine karışamam, demelidir.

Dokuzuncu hîle olarak da, ibâdet yapmağa ne lüzûm var? İnsanların sa'îd ve şakî olacakları ezelde takdîr edilmişdir. Sa'îd olan, ibâdeti terk edince, afv edilir, Cennete gider. Ezelde şakî olan, ne kadar ibâdet yaparsa yapsın, fâidesi olmaz, muhakkak Cehenneme gider. O hâlde, kendini boşuna yorma! Râhatına bak, der. Buna cevâb olarak, ben kulum, kulun vazîfesi, sâhibinin emrini yapmakdır, demelidir. Buna karşılık, (Emri yapmayınca, azâb korkusu olursa, emri yapmak lâzım olur. Ezelde sa'îd olan için bu korku yokdur) derse, buna cevâb olarak da, Rabbim herşeyi bilir ve dilediğini yapar. Dilediğine hayr, dilediğine şer verir. Kimsede, Ona süâl sormak hakkı yokdur demelidir. İblîs, Îsâ aleyhisselâma görünerek, (Ezelde Allahü teâlânın takdîr etdikleri hâsıl olur) diyorsun, öyle mi? dedi. Evet, öyledir buyurdu. Öyle ise, kendini şu dağın tepesinden aşağı at. Eğer ezelde selâmetin takdîr edilmiş ise, sana birşey olmaz dedi. Cevâbında, ey mel'ûn! Allahü teâlâ kullarını imtihân eder. Kulun, sâhibini imtihân etmeğe hakkı yokdur, buyurdu. Şeytânın bu hîlesine karşı, (İbâdet yapmak fâidelidir. Çünki, ezelde sa'îd isem, sevâbların artması, derecelerin yükselmesi için ibâdetleri yapmak lâzımdır. Şakî isem, ibâdet yapmamak azâbından kurtulmak için, ibâdet yapacağım) demelidir. İbâdet yapmanın bana hiçbir zararı da olmaz. Çünki, Allahü teâlâ hakîmdir. İbâdet yapanlara azâb etmesi, Onun hikmetine yakışmaz. İbâdeti terk etmenin, ezelde sa'îd olana zararı olmasa bile, fâidesi yokdur. Böyle olunca, terk etmek nasıl tercîh edilir? Aklı olan kimse, fâideli olanı yapar. Fâidesiz olanı terk eder. Ezelde şakî isem, Rabbime itâ'at etmiş olarak Cehenneme girmeği, âsî olarak girmeğe tercîh ederim. Bundan başka, Allahü teâlâ, ibâdet edenleri Cennete sokacağını, ibâdet etmiyenlere Cehennemde azâb yapacağını va'd etmişdir. Allahü teâlâ va'dinde sâdıkdır.

Va'dinden dönmiyeceği, söz birliği ile bildirilmişdir.

Allahü teâlâ herşeyi sebeb ile yaratmakdadır. Âdet-i ilâhiyyesi böyledir. Ancak mu'cize ve kerâmet olarak âdetini bozmakdadır. İbâdetleri, Cennete girmek için sebeb yapdığını bildiriyor. Ya'nî, Cennet ni'metlerini ibâdetlere karşılık olarak yaratmışdır. Hadîs-i şerîfde, **(Hiç kimse Cennete, ibâdeti sebebi ile girmez)** buyuruldu. Karşılık başkadır, sebeb olmak başkadır.

Şeytân hîlelerinin onuncusu olarak, ibâdet yapmak ezelde takdîr edilmiş ise, mümkin olur. Allahü teâlânın takdîri değişmez. İbâdet yapmakda ve terk etmekde insanlar mecbûr olmakdadır, der. Şeytânın bu sözü bir evvelkinin aynıdır. Ezelde sa'îd denilenlere ibâdet yapmak nasîb olur. Şakî denilenlerin de terk etmeleri lâzım olur. Şeytânın bu hîlesine karşı, herşeyi ve insanların iyi, kötü her işini Allahü teâlâ yaratıyor ise de, insanlara ve hayvânlara **(irâde-i cüz'iyye)** vermişdir. İrâde-i cüz'iyye insandan meydâna gelir. Fekat, insan bunu yaratdı denilemez. Çünki irâde hâricde mevcûd birşey değildir. İnsanın kalbinde hâsıl olmakdadır. Hâricde mevcûd olan şeyin meydâna gelmesine **(Halk etmek),** yaratmak denir. Allahü teâlânın **(İrâde-i külliye)**si ise hâricde vücûdü var olan bir kuvvetdir. Allahü teâlâ, insanın ihtiyârî hareketini yaratmak için, insanın irâdesini sebeb kılmışdır. Bu şart olmasa da yaratır. Fekat bu şart ile, bu sebeb ile yaratması âdetidir. Peygamberlerinde "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ve Evliyâsında "kaddesallahü teâlâ esrârehümül'azîz" bu âdetini bozarak sebebsiz de yaratdığı çok görülmüşdür. Buna **(Kerâmet)** denir.

İnsanların işleri yalnız irâde-i cüz'iyye ile meydâna gelmez. Ya'nî insanın her istediği vücûde gelmez. Yalnız Allahü teâlânın irâdesi ile de yaratmak âdeti değildir. Bunun için, insanlar işlerinde mecbûr değildirler. İnsan irâde eder. Hareket etmesini ister, kudretini kullanır, Allahü teâlâ da, irâde ederse, iş meydâna gelir. Şeytân, (İnsan, Allahü teâlâ isterse ibâdet yapar, istemezse yapmaz. O hâlde insan, işleri yapıp yapmamakda cebr olunmakdadır. İnsan çalışsa da, çalışmasa da, ezeldeki kazâ ve kader hâsıl olacakdır) diyerek aldatmakdadır. İnsanın işleri ezeldeki takdîr ile meydâna geliyor ise de, meydâna gelmeleri için, önce kul irâde-i cüz'iyyesini kullanmakdadır. İşin yapılmasını veyâ yapılmamasını istemekdedir. İnsanın işlerini Allahü teâlânın ezelde takdîr etmesi demek, insanın neleri irâde edeceğini bilmesi ve dilemesi demekdir. Bunları Levh-ül-mahfûzda yazmışdır. Böyle olduğu için, kulun mecbûr olması lâzım gelmez. Büyük islâm âlimi seyyid Abdülhakîm efendi, (Ezeldeki kazâ ve kader, Allahü teâlânın kullarının neleri yap-

mak istediğini ezelde bilmesidir. Neleri yapmasını ezelde emr etmesi değildir) buyurdu. Ya'nî kazâ ve kader, emr-i ezelî değildir, ilm-i ezelîdir. Ya'nî bir cebr-i mütehakkim değil, ilm-i mütekaddimdir. Bir kimse, birisinin bir günde yapacağı şeyleri bilse ve bunları yapmasını irâde etse ve hepsini bir kâğıda yazsa, bunları yapacak olan kimse, o kimsenin mecbûru olmaz. Yapacaklarımı biliyordun ve yapılmasını istedin ve kâğıda yazdın. O hâlde, bunları sen yapdın da diyemez. Çünki, bunları kendi irâdesi ile ve kendisi yapmışdır. O kimsenin bildiği ve dilediği ve yazdığı için yapmamışdır. Allahü teâlânın ezelde bilmesi ve dilemesi ve levh-ül-mahfûza yazması da, insanları mecbûr etmek olmaz. Allahü teâlâ ezelde dilediği için, levh-ül-mahfûza yazmışdır. Kulun yapacağını bildiği için, yapılmasını irâde etmişdir. Allahü teâlânın ezeldeki bilgisi, kulun kendi irâdesi ile yapacağı işe bağlıdır. Kulun işi de, Allahü teâlânın bu ilmi ve irâdesi ile ve yaratması ile meydâna gelmekdedir. Kul, irâdesini kullanmazsa, Allahü teâlâ, kulun irâdesini kullanmıyacağını ezelde bilir ve bildiği için irâde etmez ve yaratmaz. Demek ki, ilm ma'lûma tâbi'dir. İnsanların irâdesi olmasaydı da, insanların işleri yalnız Allahü teâlânın irâdesi ile yaratılsaydı, insanlar mecbûrdur denilirdi. Ehl-i sünnet mezhebine göre, insanların işleri, insanın kudreti ile Allahü teâlânın kudretinin birlikde te'sîri ile meydâna gelmekdedir.

[İnsanın kalbi ya'nî gönlü madde değildir. Elektrik ve miknâtıs dalgaları gibidir. Yer kaplamaz. Fekat, göğsümüzün sol tarafında bulunan, yürek dediğimiz et parçasında, kuvveti, te'sîrleri hâsıl olmakdadır. Akl, nefs ve rûh da, kalb gibi birer varlıkdırlar. Bu üçünün de, kalb ile bağlantısı, irtibâtı vardır. İnsanın, gözü, kulağı, burnu, ağzı ve cildi ile his etdiği renk, ses, koku, zevk [tad] ve sıcaklık, sertlik gibi şeyler, duygu sinirleri ile dimâga gelir. Beyin de bunları hemen kalbe bildirir. Aklın, nefsin, rûhun ve şeytânın arzûları, istekleri de, kalbe gelir. Kalb, ne yapılacağına karâr verir, irâde eder, seçer. Bu şeyleri yâ red eder, yok eder. Yâhud dimâga bildirir. Dimâg da, bunları hareket sinirleri ile uzvlara, organlara bildirir. Organlar da, Allahü teâlâ isterse ve kuvvet verirse, hareket ederek, kalbin irâde ve ihtiyâr etdiği şey yapılır.]

Kötü huylardan sefer etse kişi,
hüsnü ahlâk şehrine girse kişi!

Zikr-i Hakdan bir nefes dûr olmasa,
zât-ı Hakkı hiç ferâmuş kılmasa.

Nefs-i âsî, âkıbet mutî' olur,
rûh-ı mü'min Sîdreden eyler ubûr.

Küfr-ü inkârdan geçip nefs-i denî,
burda olur, hâlisiyyet ma'deni.

KİBR

12 - Kalb hastalıklarının onikincisi **(Kibr)**dir. Kibr, kendisini başkasından üstün görmekdir. Kendini ondan üstün görmekle, kalbi râhat eder. **(Ucb)** da kendini ondan üstün bilmekdir. Burada başkasını düşünmez. Kendini ve ibâdetlerini beğenir. Kibr; kötü huydur. Harâmdır. Hâlıkını, Rabbini unutmanın alâmetidir. Çok din adamı, bu kötü hastalığa yakalanmışdır. Hadîs-i şerîfde, **(Kalbinde zerre kadar kibr bulunan kimse Cennete girmez)** buyuruldu. Kibrin aksine **(Tevâdu')** denir. Tevâdu' kendini başkaları ile bir görmekdir. Başkalarından dahâ üstün ve dahâ aşağı görmemekdir. Tevâdu', insan için çok iyi bir huydur. Hadîs-i şerîfde, **(Tevâdu' edene müjdeler olsun)** buyuruldu. Tevadû' sâhibi, kendini başkalarından aşağı görmez. Zelîl ve miskîn olmaz. Mâlını halâldan kazanıp çok hediyye verir. Âlimlerle ve fen adamları ile tanışır. Fakîrlere merhamet eder. Hadîs-i şerîfde, **(Tevâdu' eden, halâl kazanan, huyu güzel olan, herkese karşı yumuşak olan ve kimseye kötülük yapmayan, çok iyi bir insandır)** ve **(Allah için tevâdu' edeni, Allahü teâlâ yükseltir)** buyuruldu. Tekebbür edene, ya'nî kibr sâhibi olana karşı tekebbür etmek câizdir. Allahü teâlâ, kullarına karşı mütekebbirdir. Allahü teâlâ, kibriyâ sâhibidir. Kibr sâhibine tekebbür etmek, sadaka vermek gibi sevâbdır. Kibr sâhibine karşı tevâdu' eden kimse, kendisine zulm etmiş olur. Bid'at sâhiblerine ve zenginlere karşı da tekebbür etmek câizdir. Bu tekebbür kendini yüksek göstermek için değildir. Onlara ders vermek, gafletden uyandırmak içindir. Harbde düşmana karşı tekebbür etmek sevâbdır. Bu tekebbüre **(Huyelâ)** denir. Sadaka verirken, neş'e ve sevinç ile karışık tekebbür etmek lâzımdır. Sadaka verenin tekebbür etmesi, fakîre karşı değildir. Verdiği mâlı küçültmekdir. Mâla kıymet vermediğini gösterir. Hadîs-i şerîfde, **(Veren el, alandan yüksekdir)** buyuruldu. Riyâ, gösteriş yapanlara karşı da tekebbür etmek câizdir. Kendinden aşağı olanlara karşı tevâdu' göstermek iyi ise de, bunun ifrâta kaçmaması, ya'nî aşırı olmaması lâzımdır. Aşırı olan tevâdu'a **(Temelluk)** denir. Temelluk, ancak üstâda ve âlime karşı câizdir. Başkalarına karşı câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, **(Temelluk, müslimân ahlâkından değildir)** buyuruldu. Şi'r:

Mu'allim ile tabîbe
temelluk etmek lâzımdır.
Biri bâtın, biri zâhir,
tedâvîsine hâdimdir.

Kibr çeşidlerinin en kötüsü Allahü teâlâya karşı kibrli olmakdır. Nemrûd böyle idi. Tanrı olduğunu i'lân etdi. Allahü teâlânın nasîhat vermek için gönderdiği Peygamberi "aleyhissalâtü vesselâm" ateşe atdı. Fir'avn da böyle ahmaklardan biri idi. Mısırda ülûhiyyetini i'lân etdi. Ben sizin güçlü tanrınızım dedi. Allahü teâlâ, nasîhat vermek için, Mûsâ aleyhisselâmı gönderdi. Buna inanmadı. Allahü teâlâ, onu Süveyş denizinde boğdu. Bunlar gibi, bu dünyânın yaratıcısına inanmayanlara **(Dehrî),** ateist denir. [Her asrda böyle ahmaklar gelmişdir. Mao gibi, Stalin gibi zâlimler, milyonlarca insanı öldürerek ve işkence yaparak ve din, islâm adamlarını ve kitâblarını yok ederek, milletlerini sindirmişler, korkutmuşlardır. Her istediklerini zorla yapdırarak şımarmışlardır. İlâha, ma'bûda mahsûs üstünlüklere mâlik olduklarını sanmışlar ve söylemişlerdir. İslâm kitâblarının yurdlarına sokulmasını, okunmasını yasak etmişler, dinden, Allahü teâlâdan bahs edenleri öldürmüşlerdir. Allahü teâlânın kahrından, gadabından kurtulamayıp yok olmuşlar. Târîhde geçen bütün zâlimler gibi, la'net ve nefret ile anılmışlardır. İhtilâl ve hîle yolu ile, ba'zı arab memleketlerinin başına geçen, zehrli propagandalarla beyinleri yıkanmış, zâlimler, diktatörler de, o ateistleri taklîd ediyor, islâm düşmanlığı yapıyorlar. Târîh kitâblarında okudukları zâlimlerin feci' âkıbetlerinden ibret almıyorlar. Dünyâda, âhıretde başlarına gelecek olan azâbları, felâketleri hiç düşünmiyorlar.]

Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem" karşı da tekebbür edenler çok işitildi. Allahın gönderdiği Peygamber "aleyhissalâtü vesselâm" bu mudur? dediler. Bu Kur'ân, Mekke şehrinin ileri gelenlerine indirilseydi iyi olurdu dediler. Târîh boyunca, islâmın büyüklerine karşı da, böyle tekebbür edenler, alay edenler, hiç eksik olmadı. Bu tekebbürler, âciz, za'îf, elinden birşey gelmeyen, hattâ kendinden ve bedeninin yapısından haberi olmıyan kulun, kendi mâlikine, sâhibine, kuvveti, gücü sonsuz olan Rabbine karşı bir savaş idi. Vaktiyle iblîs de, böyle tekebbür etdi. Meleklere, Âdem aleyhisselâma karşı secde etmeleri emr olununca, toprağa karşı niçin secde edeyim? Ben ondan dahâ üstünüm. Beni ateşden, onu çamurdan yaratdın diyerek, Rabbine karşı geldi. Ateşin alevini, latîfliğini ve ışık yaydığını görünce, onu sudan ve toprakdan üstün sandı. Hâlbuki üstünlük, kendini üstün görmekde değil, tevâdu' göstermekdedir. Cennetde toprak vardır ve misk gibi kokacakdır. Cennetde ateş yokdur. Ateş, Cehennemde azâb vâsıtasıdır. Ateş, harâb etmeğe, toprak, binâ yapmağa yarar. Mahlûklar toprak üstünde yaşamakdadır. Hazîneler, defîneler toprakda bulunur. Kâ'be toprakdan yapılmışdır. Ateşin ışığı gecelere son verir, gündüzü

getirir ise de, toprakdan çiçekler, meyveler hâsıl olmakdadır. Kâinâtın, varlıkların en üstünü olan Muhammed aleyhisselâmın yeri toprakdır.

Hadîs-i şerîflerde, **(Allahü teâlâ buyuruyor ki, kibriyâ, üstünlük ve azamet bana mahsûsdur. Bu ikisinde bana ortak olanı Cehenneme atarım, hiç acımam)** ve **(Kalbinde zerre kadar kibr olan Cennete girmeyecekdir)** buyurdukda, güzel elbise giymeği ve temiz na'lın kullanmağı seven kimse, böyle midir? denildi. Cevâbında, **(Allahü teâlâ cemîldir. Cemâl sâhiblerini sever)** buyurdu. [Çirkin, iğrenç olmamak için, çirkinlikle meşhûr olmamak için yapılan temizliğe, güzelliğe, cemâl sâhibi olmak denir. İhtiyâc eşyâsını, hoş ve sevimli görünecek şeklde kullanmak, cemâl olur. Süslenmek, güzel görünerek, başkasına üstünlük sağlamak için, bedeninde, elbisesinde, eşyâsında yapılan değişikliklere zînet denir. Bedenini, sıhhatini, şerefini, değerini korumak için ihtiyâc olunandan fazla şeylerdir. Erkeklerin her yerde, kadınların ise, yabancı erkeklerin yanında, zînet eşyâsı kullanmaları câiz değildir.] Allahü teâlânın her işi güzeldir. Ahlâkı güzel olanları sever. Bu hadîs-i şerîf, kibr sâhiblerinin, diğer günâh işliyenler gibi, azâbsız hemen Cennete giremiyeceklerini bildirmekdedir. Cennete girmeyenlerin gidecekleri yer Cehennemdir. Çünki, âhıretde bu ikisinden başka gidecek yer yokdur. Zerre kadar îmânı olan, Cehennemde sonsuz kalmayacak, Cennete gidecekdir. Büyük günâh işleyip de tevbe etmeyen, şefâ'ate, afva kavuşmayan mü'min, Cehennemde, günâhlarının karşılığı olan azâbları çekdikden sonra, çıkarılacak, Cennete sokulacakdır. Cennete giren, Cennetden hiç çıkmayacakdır. Hadîs-i şerîfde, **(Kibri ve hıyâneti ve kul borcu olmayan mü'min, hesâbsız Cennete girecekdir)** ve **(Kul hakkı, mü'minin aybı, kusûrudur)** buyuruldu. Nafaka için ödünç almak ve mâlı olunca, hemen ödemek lâzımdır. Yukardaki hadîs-i şerîfde, ihtiyâc olmadan alınan ve malı olunca ödenmeyen ve harâm yollarla alınan borc ve zevcesine olan mehr borcu ve din bilgisi öğretmek borcu bildirilmekdedir. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" vefât edeceği zemân, **(Yâ Alî! Filân yehûdîye borcum vardır. Onu öde!)** buyurdu. Yehûdîden ödünç arpa almışdı. Ödenmesi için vasıyyet buyurdu. Yehûdî âlimlerinin büyüklerinden iken, Resûlullah ile "sallallahü aleyhi ve sellem" bir kerre konuşmakla, hak Peygamber olduğunu anlayarak îmâna gelen Abdüllah bin Selâm "radıyallahü teâlâ anh", sırtında odun demeti taşıyordu. Bunu görenler, o kadar çok mâlın, paran var iken, niçin bu zahmeti çekiyorsun dediklerinde, nefsimi kibrden kurtarmak için dedi. Zenginin, hammâl ücreti vermemek için, mâlını kendi gö-

türmesi, tezellüldür, aşağılıkdır. Sünnete uymak ve nefsini kırmak için götürmesi iyidir ve sevâbdır. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ kıyâmet günü, üç kimse ile konuşmıyacak, hepsine çok acı azâb yapacakdır: Zinâ eden ihtiyâr, yalan söyliyen hükûmet reîsi ve kibrli olan fakîr)** buyuruldu. Ömer "radıyallahü anh", Şâma gelince, Ebû Ubeyde bin Cerrâh "radıyallahü teâlâ anh", emrinde olanlarla birlikde karşıladı. Halîfe devesinden indi. Yerine kölesini bindirdi. Çünki, kölesi ile nevbet ile biniyorlardı. O sâat, binme sırası köleye gelmişdi. Kendisi yuları tutdu, su kenârından geçerken mestlerini çıkardı. Ayaklarını suya sokdu. Şâm ordusunun kumandanı olan Ebû Ubeyde "radıyallahü teâlâ anh", yâ halîfe! Böyle ne yapıyorsun? Bütün Şâmlılar, bilhâssa rûmlar, müslimânların halîfesini görmek için toplandılar. Sana bakıyorlar. Bu yapdığını beğenmiyecekler deyince, yâ Ebâ Ubeyde! Senin bu sözün, burada toplananlar için çok zararlıdır. İşitenler insanın şerefini, vâsıtaya binerek gitmekde ve süslü elbise giymekde sanacaklar. Şerefin, müslimân olmakda ve ibâdet yapmakda olduğunu anlamıyacaklar. Biz aşağı, bayağı insanlardık. [Acem şâhlarının elinde esîr idik.] Allahü teâlâ müslimân yapmakla bizleri şereflendirdi. Allahü teâlânın verdiği bu izzetden, bu şerefden başka şeref ararsak, Allahü teâlâ bizi yine zelîl eder. Herşeyden aşağı eder buyurdu. İzzet, islâmdadır. İslâmın ahkâmına uyan, azîz olur. Bu ahkâmı beğenmeyip, izzeti, huzûru, se'âdeti başka şeylerde arayan zelîl olur dedi. İslâmın emrlerinden biri tevâdu'dur. Tevâdu' gösteren azîz olur. Yükselir. Tekebbür eden zelîl olur.

Bir hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, dünyâdaki kibr sâhibleri küçük karınca gibi zelîl ve hakîr olarak kabrden çıkarılacakdır. Karınca gibi, fekat insan şeklinde olacaklardır. Herkes bunları hakîr göreceklerdir. Cehennemin en derin ve azâbı en şiddetli olan Bolis çukuruna sokulacaklardır. Buraya girenler kurtulmakdan me'yûs oldukları için Bolis denilmişdir. Ateş içinde gayb olacaklardır. Su istediklerinde kendilerine Cehennemdekilerin irinleri verilecekdir)** buyuruldu. Medîne vâlîsi olan Ebû Hüreyre "radıyallahü teâlâ anh", odun demeti taşıyordu. Muhammed bin Ziyâd "rahimehullahü teâlâ", bunu tanıyarak, yanındakilere, yol verin, emîr geliyor dedi. Gençler vâlînin böyle tevâdu'una hayret etdiler. Hadîs-i şerîfde, **(Önceki ümmetlerde kibr sâhibi birisi, eteklerini yerde sürüyerek yürürdü. Gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, yer bunu yutdu)** ve **(Merkebe binmek, yün elbise giymek ve koyunun sütünü sağmak, kibrsizlik alâmetidir)** buyuruldu.

Kibrin başlıca yedi sebebi vardır: İlm, ya'nî din bilgileri, ibâdet, neseb, cemâl, kuvvet, mâl, mevkı'. Bu sıfatlar câhillerde bulununca kibre sebeb olurlar.

İlm kibre sebeb olduğu gibi, kibrin ilâcı da ilmdir. Kibre sebeb olan ilmin ilâcı çok zordur. Çünki ilm, çok kıymetli bir şeydir. Bunun için, ilm sâhibi kendini üstün ve şerefli sanır. Böyle kimsenin ilmine cehl demek dahâ doğru olur. Hakîkî ilm, insana aczini, kusûrunu ve Rabbinin büyüklüğünü, üstünlüğünü bildirir. Hâlıkına karşı korkusunu ve mahlûklara karşı tevâdu'unu artdırır. Kul haklarına ehemmiyyet verir. Böyle ilmi öğretmek ve öğrenmek farzdır. Buna **(İlm-i nâfi')** denir. İhlâs ile ibâdet etmeğe sebeb olur. Kibre sebeb olan ilmin ilâcı iki şeyi bilmekle olur. Birincisi, ilmin kıymetli, şerefli olması, sâlih niyyete bağlıdır. Cehâletden ve nefsinin hevâsından kurtulmak için öğrenmek lâzımdır. İmâm olmak, müftî olmak, din adamı tanınmak için öğrenmemek lâzımdır. İkincisi, ilmi ile amel etmek ve başkalarına öğretmek ve bunları ihlâs ile yapmak lâzımdır. Amel ve ihlâs ile olmayan ilm zararlıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Allah için olmayan ilmin sâhibi Cehennemde ateşler üzerine oturtulacakdır)** buyuruldu. Mâl, mevkı' ve şöhret için ilm sâhibi olmak böyledir. Dünyâlık ele geçirmek için ilm öğrenmek, ya'nî dîni dünyâya vesîle etmek, altın kaşıkla necâset yimeğe benzer. Dîni dünyâ kazancına âlet edenler, din hırsızlarıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Din bilgilerini dünyâlık ele geçirmek için edinenler, Cennetin kokusunu duymayacaklardır)** buyuruldu. Fen bilgilerini dünyâ menfe'ati için öğrenmek câizdir. Hattâ lâzımdır. Hadîs-i şerîfde, **(Bu ümmetin âlimleri iki dürlü olacakdır: Birincileri, ilmleri ile insanlara fâideli olacakdır. Onlardan bir karşılık beklemiyeceklerdir. Böyle olan insana denizdeki balıklar ve yeryüzündeki hayvânlar ve havadaki kuşlar düâ edeceklerdir. İlmi başkalarına fâideli olmayan, ilmini dünyâlık ele geçirmek için kullananlara kıyâmetde Cehennem ateşinden yular vurulacakdır)** buyuruldu. Yerde ve gökde bulunan mahlûkların hepsinin tesbîh etdiklerini Kur'ân-ı kerîm haber veriyor. **(Âlimler, Peygamberlerin vârisleridir)** hadîs-i şerîfindeki âlim, Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" yolunda olan, Onun yoluna uyan din âlimi demekdir. İslâmiyyete uyan âlim, etrâfına ziyâ saçan ışık kaynağı gibidir. **(Kıyâmet günü bir din adamı getirilip Cehenneme atılır. Cehennemdeki tanıdıkları etrâfına toplanıp, sen dünyâda Allahın emrlerini bildirirdin. Niçin bu azâba düşdün derler. Evet, günâhdır yapmayın derdim, kendim yapardım. Yapınız dediklerimi de yapmazdım. Bunun için, cezâsını çekiyorum der)** ve **(Mi'râc gecesi göğe götürülürken insanlar gördüm. Ateşden makaslarla**

dudaklarını kesiyorlar. Bunların kim olduklarını Cebrâîle sordum. Ümmetinin hatîblerinden, vâizlerinden, kendilerinin yapmadıklarını yapınız diyenlerdir dedi) ve **(Cehennem zebânîleri, günâh işliyen hâfızlara, puta tapanlardan dahâ önce azâb yapacaklardır. Çünki bilerek yapılan günâh, bilmiyerek yapılandan dahâ kötüdür)** hadîs-i şerîfleri meşhûrdur. Eshâb-ı kirâm çok âlim oldukları için küçük günâhlardan da, büyük günâhlar gibi korkarlardı. Buradaki hâfızlar, Tevrât hâfızları olsa gerekdir. Çünki günâh işleyen müslimânlara kâfirlerden dahâ şiddetli azâb yapılmayacakdır. Yâhud, bu ümmetden olup da, günâhlardan, harâmlardan sakınmağa ehemmiyyet vermeyip, kâfir olan hâfızlardır. Hadîs-i şerîfde, **(Âlimler devlet adamlarına karışmadıkca ve dünyâlık toplamak peşinde olmadıkca, Peygamberlerin emînleridir. Dünyâlık toplamağa başlayınca ve hükûmet adamlarının arasına karışınca, bu emânete hıyânet etmiş olurlar)** buyuruldu. Emânetcinin kendisine bırakılan mâlları muhâfaza etmekde emîn olması lâzım geldiği gibi, din âliminin de, islâm bilgilerini bozulmakdan muhâfaza etmekde emîn olması lâzımdır. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", Kâ'beyi tavâf ediyorken, hangi insan dahâ kötüdür? diye soruldu. **(Kötü olanı sorma! İyi olanları sor. Âlimlerin kötüsü, insanların en kötüsüdür)** buyurdu. Çünki âlimler, bilerek günâh işlemekdedir. Îsâ aleyhisselâm, (Kötü âlimler, su yolunu kapayan kaya gibidir. Su, kayadan sızıp geçemez. Akmasına da mâni' olur) dedi. Kötü din adamı, kanalizasyona benzer. Görünüşde, sağlam, san'at eseridir. İçi ise, pislik doludur. Hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü azâbların en şiddetlisi, ilmi kendisine fâideli olmıyan din adamınadır)** buyuruldu. Bunun için, münâfıklar, ya'nî müslimân görünen kâfirler, Cehennemin dibine gideceklerdir. Çünki, bunlar işitdikleri, bildikleri hâlde, inâd ederek, kâfir olmuşlardır. İlm sâhibi, ya'nî din bilgilerini öğrenen kimse, yâ sonsuz se'âdete kavuşur, yâhud nihâyetsiz felâkete düçar olur. Hadîs-i şerîfde, **(Cehennemde azâb çekenlerden ba'zıları, kötü kokular yayar. Bu koku diğerlerine ateşden dahâ fazla azâb verir. Sen ne günâh işledin ki, böyle pis koku çıkarıyorsun denildikde, ben din adamı idim. Bildiklerimi yapmazdım der)** buyuruldu. Ebûdderdâ "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, (İlmi ile âmil olmıyan din adamına âlim denilmez.) İblîs, bütün dinleri biliyordu. Fekat ilmi ile amel etmedi. Çölde kalan kimsenin yanında on aded kılınc ve çeşidli silâhlar bulunsa, bunları kullanmasını iyi bilse ve çok cesûr olsa, kendisine hücûm eden arslana karşı kullanmadıkca, bu silâhların fâidesi olur mu? Elbette olmaz. Bunun gibi, din bilgilerinden yüzbin mes'ele öğrense, bunları kullanmadıkca, fâidelerini görmez. Hasta olan kimse de, derdi-

nin en fâideli ilâcı bulunsa, kullanmadıkca, fâidesini görmez.

(Âhir zemânda ibâdet edenlerin çoğu din câhili olacakdır. Din adamlarının çoğu da fâsık olacakdır) hadîs-i şerîfinde bildirilen fâsık din adamları, dünyâlık ele geçirmek için, hükûmet adamları arasına karışacaklardır. Süfyân-ı Sevrî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, Cehennemde ateşden bir vâdî vardır. Bu vâdîde, hükûmet adamları arasına karışan riyâkâr hâfızlar azâb göreceklerdir. Yine Süfyân diyor ki, ilmde o kadar ilerledim ki, bir âyet-i kerîmeye otuzüç dürlü ma'nâ veriyordum. Sultânın ziyâfetine gitdim. Yidiğim lokmaların te'sîri ile bildiklerimin hepsini unutdum. Muhammed bin Seleme "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, dünyâ menfe'ati için hükûmet adamlarının kapısında bekliyen bir hâfızın hâli, pislik üzerine konmuş olan sineğin hâlinden dahâ kötüdür.

(Allahü teâlânın ihsân etdiği ilmi, insanlara öğretmiyen kimseye, kıyâmet günü ateşden yular bağlanacakdır) hadîs-i şerîfi, yukarıda bildirilmişdi. İlmi, ehlinden saklayan din adamları böyle olacakdır. Nisâ sûresinin, **(Mallarınızı sefîhlere vermeyiniz!)** meâlindeki beşinci âyet-i kerîmesi, alçaklara, münâfıklara ilm öğretmeyi men' etmekdedir.

(İslâmiyyet her tarafa yayılacakdır. Hattâ, islâm tâcirleri, ticâret için büyük denizlerde serbest yolculuk yapacaklar ve gâzilerin atları başka memleketlere yayılacaklardır. Sonra, hâfızlar türeyecek, benden dahâ iyi okuyan var mı? Benden dahâ çok bilen var mı? diyeceklerdir. Cehennemin odunları bunlardır) hadîs-i şerîfinden anlaşılıyor ki, riyâ ile okumaları ve tekebbür etmeleri kendilerini Cehenneme sürükleyecekdir.

Hadîs-i şerîfde, **(Âlim olduğunu söyliyen kimse, câhildir)** buyuruldu. Her sorulana cevâb veren, her gördüğünden ma'nâ çıkaran ve her yerde bilgi satan kimse, câhilliğini ortaya koyar. Bilmiyorum, öğrenip de söylerim diyen kimsenin, derin âlim olduğu anlaşılır. Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem", en kıymetli yer neresidir, denildikde, **(Bilmiyorum, Rabbim bildirirse söylerim)** demişdir. Bunu Cebrâîl aleyhisselâma sormuş, ondan da, aynı cevâbı almışdır. O da, Allahü teâlâya sormuş, **(Mescidler)**dir cevâbını almışdır. A'râf sûresinin **(Afv et ve ma'rûfu emr et)** meâlindeki yüzdoksansekizinci âyet-i kerîmesi gelince, Cebrâîl aleyhisselâmdan bunu açıklamasını istemiş, o da, Rabbimden öğreneyim, diyerek gitmişdir. Tekrâr geldiğinde, Allahü teâlâ, **(Senden uzaklaşana yaklaş! Senden esirgeyene ihsân et! Sana zulm edenleri afv et!)** emrini verdi dedi. Şa'bî "rahime-hullahü teâlâ", kendisine sorulanlardan birine bilmiyorum deyince, sen Irak memleketinin müftîsisin.

Bilmiyorum demek, sana yakışır mı? dediklerinde, meleklerin üstünleri bilmiyoruz dediler. Benim söylememden ne çıkar, buyurdu. İmâm-ı Ebû Yûsüf “rahime-hullahü teâlâ”, bir sü’âle bilmiyorum deyince, hem Beyt-ül-mâldan ma’âş alıyorsun, hem de cevâb vermiyorsun, dediler. (Beyt-ül-mâldan, bildiklerim kadar ücret alıyorum. Bilmediklerim için alsaydım, Beyt-ül-mâlda bulunanların hepsi yetişmezdi) dedi. Nefsine uymayan câhil ile arkadaşlık etmek, nefsinin esîri olan din adamı ile arkadaşlık etmekden iyidir. Din adamı olduğu için tekebbür etmek, câhil olmanın alâmetidir. Çünki, ilm, tevâdu’a sebeb olur, kibrden men’ eder.

Tekebbür etmek harâmdır. Tekebbür, Allahü teâlânın bir sıfatıdır. Kibr ve Kibriyâ sıfatı, ona mahsûsdur. İnsan, nefsini ne kadar aşağılarsa, Allahü teâlâ indinde kıymeti o kadar yükselir. Kendine kıymet verenin, Allahü teâlâ katında kıymeti olmaz. Kibrin zararını bilmeyen kimse için âlim demek, yalan olur. İnsanın ilmi artdıkca, Allahü teâlâdan korkması artar. Günâh işlemeğe cesâret edemez. Bunun için, Peygamberler “aleyhimüsselâm”, tevâdu’ sâhibi idiler. Allahü teâlâdan çok korkarlardı. Kendilerinde kibr ve ucb gibi kötü huylar hiç yokdu. Küçüklere, fâsıklara ve fâcirlere karşı da kibrli olmamalıdır. Yalnız, tekebbür sâhibine karşı tekebbür etmek lâzımdır. Bir âlim, câhili görünce, bu, bilmediği için günâh işliyor. Ben ise, bilerek işliyorum, demelidir. Bir âlimi görünce, bu benden dahâ çok biliyor ve ilminin hakkını veriyor. İhlâs ile amel yapıyor. Ben böyle değilim, demelidir. Kendinden dahâ yaşlı bir kimseyi görünce, bu benden dahâ çok ibâdet etdi, demelidir. Gençleri görünce, bunların günâhı az, benim günâhlarım çok demelidir. Kendi yaşındakileri görünce, günâhlarımı biliyorum, onun ne yapdığını bilmiyorum. Bilinen kötülükleri tahkîr etmek lâzımdır, demelidir. Bir bid’at sâhibini veyâ kâfiri görünce, insanın hâli son nefesde belli olur. Acaba benim hâlim ne olacak, demeli, bunlara da tekebbür etmemelidir. Fekat, bunları sevmemelidir. Hele, küfrü, bid’ati yaymağa uğraşan **(Dinde Reformcular)**, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” sünnetine düşmandırlar. Sünnetin nûrlarını söndürmeğe ve bid’ati, dalâleti yaymağa ve Ehl-i sünnet âlimlerini “rahime-hümullahü teâlâ” kötülemeğe ve âyet-i kerîmelere ve hadîs-i şerîflere yanlış ma’nâlar vererek, islâmiyyeti içerden yıkmağa çalışmakdadırlar.

[Kitâbevimizin bütün yayınları, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” kitâblarından terceme edilmişdir. Kendi düşüncelerimiz değildir. Kitâblarımızın hepsinde, Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” büyüklüklerini, üstünlüklerini gençlere duyurmağa çalışıyoruz. Dünyâda ve âhıretde

âhıretde se'âdete kavuşmak için, tek çârenin, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarında gösterilen yol olduğunu bildiriyoruz. Bu se'âdeti, kurtuluş yolunu insanlığa tanıtmağa uğraşıyoruz. Buna karşılık, hiçbir dünyâ menfe'ati düşünmiyoruz. Kimseden birşey beklemiyoruz. Bid'at sâhibleri, mezhebsizler, her çeşid islâm düşmanları, kitâblarımızın okunmasını, yayılmasını istemiyebilir. Kitâblarımıza karşı şeytânca iftirâlar yapabilirler. İlm sâhibi olmadıkları için, ilmî bir kusûr bulamıyorlar. Kitâblardan para kazanıyor. Menfe'at sağlıyor da diyemezler. Bu kitâblar bozukdur. Bunları okumayınız diyenler oluyor. Neresi bozuk? Gösterin denildikde, öyle işitdik, öyle imiş diyorlar. Elhamdülillah! Uyanık gençler, bu bölücülere aldanmıyor. Okuyanlar, hep artıyor.]

Bu yıkıcıları, bölücüleri de sevmemelidir. Fekat, insanın kendi günâhlarını unutmaması ve ezelde kendi hakkında nasıl takdîr olunduğunu ve son nefesinin nasıl olacağını düşünmesi lâzımdır. Âhıretde kimin kimden üstün olacağı, dünyâda kesin olarak bilinemez. Çok din adamı, kâfir olarak can vermişdir. Çok kâfirlere de îmân ile can vermek nasîb olmuşdur. Şimdi, kâfire Cehennemlik, kendine Cennetlik diyen kimse, gaybı bildiğini iddiâ etmiş olur. Bu ise, küfrdür. Çünki, Cennetlik ve Cehennemlik olmak son nefesde belli olur. Son nefesin nasıl olacağını söylemek, gaybı bilmek olur. Onun için, kimseye tekebbür etmek câiz değildir.

Süâl: (Kâfire ve bid'at sâhibine nehy-i münker yapmak, nasîhat vermek lâzımdır. Kendini bunlardan aşağı gören kimse, onlara nasıl nasîhat verebilir? Bundan başka, âdet-i ilâhiyye şöyledir ki, insan nasıl yaşadı ise, öyle can verir. Bunun aksi olmuş ise de, nâdirdir. Hem de, Allahü teâlâ, mü'minleri medh etmekde, îmânsızlardan üstün olduklarını bildirmekdedir) denirse, buna **(cevâb)** olarak deriz ki, onları sevmemek lâzım olması, Allahü teâlâ **(Sevmeyiniz!)** dediği içindir. Onlardan dahâ üstün olduğumuz için değildir. Sultân, küçük oğlunu, hizmetçisi ile bir yere gönderirken, çocuk kabâhat yaparsa, darılmasını, hattâ dövmesini emr eder. Bu da, çocuk kabâhat yapınca, onu döver. Fekat döverken, kendisinin çocukdan dahâ kıymetli olmadığını bilmekdedir. Ona tekebbür edemez. Mü'minin kâfiri sevmemesi, buna benzemekdedir. Allahü teâlâ mü'minlerin, kendilerinin değil, îmânlarının üstün olduğunu bildirdi. Îmân kimde bulunursa, o üstün olur. Sonsuz üstünlük, son nefesde belli olur.

İbâdetin kıymetli olması da, şartlara bağlıdır. Müslimân, **(mâlâ-ya'nî)** ile, ya'nî fâidesiz şeyler ile vakt geçirmez. Hazret-i Ebû Bekr buyurdu ki, biz, bir harâma düşmek korkusundan dolayı,

yetmiş halâli işlemekden sakınırdık. Bunun için, kimse ibâdetine güvenmemelidir. Çok ibâdet yapdığı için tekebbür etmemelidir. İbâdetin kabûl olması için, niyyetin hâlis olması, ya'nî yalnız Allahü teâlânın rızâsı için yapılması lâzımdır. Bu ihlâsı elde etmek kolay değildir. Nefsi temizlemek takvâ ile olur. Takvâ, harâmlardan sakınmak demekdir. Nefsi temizlenmeyen kimsenin ibâdetlerini ihlâs ile yapması çok güçdür.

Babaları ile, dedeleri ile övünmek ve tekebbür etmek, câhillik ve ahmaklıkdır. Kabil, Âdem aleyhisselâmın oğlu idi. Ken'an, (Nûh aleyhisselâmın üç oğlundan biridir. Diğer ismi Yâmdır. Kardeşi Yâfes din âlimi idi. Bu ise küfrden kurtulamadı.) Babasının Peygamber olması, bunu küfrden kurtarmadı. İnsanın övündüğü dedeleri, bir avuç toprak oldu. Toprak ile övünmek akla uygun olur mu? Onların sâlih olmaları ile övünmemeli. Onlar gibi sâlih olmağa, onların yolunda bulunmağa çalışmalıdır.

Kadınların çoğu, güzellikleri ile tekebbür eder. Hâlbuki güzellik, insanda kalıcı değildir, çabuk gider. İnsana mülk olmaz. Âriyyet olan şeyle tekebbür etmek, ahmaklıkdır. Zâhirin güzelliği, kalbin güzelliği ile, ya'nî iyi huyla birlikde olunca kıymetlidir. Kalbin temizliği de, Resûlullahın sünnetine uymakla belli olur. İnsanın kalbine, rûhuna, ahlâkına kıymet verilmezse, insanın hayvândan farkı olmaz. Hattâ hayvânlardan aşağı olur. Pislikle dolu, bozulan, parçalanan bir makina olur. Her zemân beslenmesi, temizlenmesi, ta'mîr edilmesi lâzım gelen harâb bir makinaya benzer. Böyle kimseye tekebbür etmek yakışır mı? Bunun ancak tevâdu' göstermesi lâzım olur.

Genç ve kuvvetli olmakla tekebbür etmek de, câhillikdir. Hayvânların mekanik ve his organlarındaki kuvvetleri, insanlardan katkat fazladır. Hayvânların insanlara tekebbür etmesi lâzım olur. Hep kuvvetli kalacağını, hastalığa, tehlükeye, kazâya yakalanmıyacağını kim iddiâ edebilir? Gençliğinden, gücünden, kuvvetinden, hattâ hareketinden, solumasından ayrılmayan kimse görülmüş müdür? Böyle geçici olan, devâmı çok kısa olan ve hayvânlarla ortaklaşa bulunan şeylerle tekebbür etmek akla uygun olur mu?

Mâl ile, evlâd ile, mevkı' ile ve rütbe ile tekebbür etmek, insana hiç yakışmaz. Çünki bunlar, kendinde bulunan üstünlükler değildir. Gelip geçen, kendinde kalmıyan, insandan çabuk ayrılan şeylerdir. Bunlar ahlâksızlarda, kötü kimselerde de bulunur. Hem de onlarda dahâ çokdur. Bunlar üstünlük olsalardı, bunlara kavuşmayanların ve kavuşup da ayrılanların, çok aşağı kimseler olmaları lâzım gelirdi. Mâl, şeref vesîlesi olsaydı, hırsızların, az zemânda bile olsa, şerefli kimseler olmaları lâzım gelirdi.

(Hıkd) da, tekebbüre sebeb olmamalıdır. Hıkd, lügatda kin tutmak, kin beslemek demekdir. Kalbinden düşmanlık beslemekdir. Kendisi ile aynı derecede olan veyâ dahâ üstün olan kimseye kızar. Birşey yapmak elinden gelmediği için, ona tekebbür eder. Tevâdu' gösterilmesi lâzım olan kimseye tevâdu' edemez. Onun haklı sözlerini, nasîhatlerini kabûl etmez. Herkese karşı ondan dahâ üstün olduğunu göstermek ister. Ona eziyyet verirse, özr dilemez.

(Hased) de, tekebbüre sebeb olur. Onda bulunan ni'metlerin ondan ayrılarak kendisine gelmesini ister. Onun haklı olan sözlerini ve nasîhatlerini red eder. Ondan birşey sorup öğrenmek istemez. Kendinden yüksek olduğunu bildiği hâlde, ona tekebbür eder.

(Riyâ) da, tekebbür etmeğe sebeb olmakdadır. Riyâ ile, gösteriş yaparak, tanımadığı kimseye, başkalarının yanında tekebbür eder. Yalnız oldukları zemân etmez. Böyle kimselerin tekebbüründen kurtulmak için, âlimlerin vekar sâhibi olmaları, şereflerine uygun elbise giymeleri lâzımdır. Bunun için, İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahime-hullahü teâlâ", sarığınız büyük olsun ve cübbenizin kol ağzı geniş olsun, buyururdu. İnsanlara va'z ve nasîhat edecek kimselerin yeni, temiz elbise giyerek kendilerine cemâl vermeleri ibâdet olur. Hurmet edilmezlerse, sözleri dinlenmez. Çünki, câhiller, insanın zâhirine bakar. İlminden, ahlâkından anlamazlar.

Çok kimse, kibrli olduğunun farkında değildir. Bunun için, kibrin alâmetlerini bilmek lâzımdır. İçeri girince, herkesin kendi için ayağa kalkmalarını sever. Kendisine hurmet edildiğini anlıyarak, onlara nasîhat vermek istiyen âlimin, kendisi için ayağa kalkıldığını arzû etmesi kibr olmaz. Kendi oturup, başkalarının kendine karşı ayakda durmalarını istemek, tekebbürdür. Hazret-i Alî "radıyallahü anh", buyurdu ki, (Cehennemlik bir kimse görmek isteyen, kendi oturup başkalarını ayakda durduran kimseye baksın!) Eshâb-ı kirâm "aleyhimürrıdvân", Resûlullahı "sallallahü aleyhi ve sellem" her şeyden çok severlerdi. Geldiği zemân ayağa kalkmazlardı. Çünki, ayağa kalkılmasını istemediğini bilirlerdi. Bununla berâber, âlimler gelince, ilmin şerefini göstermek için, ayağa kalkmak lâzımdır. Yahyâ bin Kattân "rahime-hullahü teâlâ", ikindi nemâzını kıldıkdan sonra, câmi'in minâresine dayanarak oturmuşdu. Yanına zemânın meşhûr âlimlerinden birkaçı geldi. İçlerinde Ahmed bin Hanbel "rahime-hullahü teâlâ" de vardı. Hepsi, ayakda olarak hadîs ilminden sordular. Yahyâ, her birinin cevâbını verdi. Hiçbirine otur demedi. Hiç biri de, oturmağa cesâret edemedi. Konuşmaları akşam nemâzına kadar devâm etdi. Genç olan âlim,

yaşlı olan câhilin üst tarafına oturur. Talebe, hocasından evvel söze başlamaz. Hocası yok iken, onun yerine oturmaz. Sokakda önünde yürümez. Bir kimse, kendisi için ayağa kalkılmasını sever, fekat bu sevgiden kurtulmak isterse, sevgisi **(Meyl-i tabî'î),** ya'nî tabî'at îcâbı olur. Yâhud şeytânın vesvesesinden olur. Her ikisi de, günâh değildir. Elinde değildir, irâdesinin dışındadırlar.

Yalnız olarak yürümeyip, arkasından başkalarının da gelmesini istemek, yâhud kendisi hayvân üstünde, talebelerinin yerde gitmelerini sevmek de kibr alâmetidir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", Medînenin Bakî' kabristânına gidiyordu. Birkaç kişi görüp, arkasından geldiler. Durarak öne geçmelerini emr buyurdu. Arkalarından yürüdü. Sebebi soruldukda, **(Ayak sesini işitdim. Kalbime kibrden bir zerre gelmemesi için böyle yapdım)** buyurdu. Kendisine kibr gelmez. Eshâbına ders vermek için böyle yapdı. Ebü'dderdâ "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, kibrli kimsenin arkasında yürüyenlerin sayısı artdıkca, bunun Allahü teâlâdan uzaklaşması da artar.

Üzerinde hakkı bulunanları, ya'nî tanıdıklarını ziyâret etmemek de kibr alâmetidir. Kendinden aşağı olanları ziyâret etmek tevâdu' alâmetidir.

Yanına başkasının oturmasını istememek ve hastalarla birlikte oturmamak, evinin işini yapmamak, evine lâzım olan şeyleri satın alıp evine getirmemek ve kullanılmış elbisesini tekrâr giymek istememek, hep kibr alâmetidir. İş başında iş elbisesi giymek istememek de, böyledir. Fakîrlerin da'vetine gitmeyip, zenginlerin da'vetine gitmek de tekebbürdür. Akrabâsının ve çocuklarının muhtâc oldukları şeyleri te'mîn etmemek ve doğru sözü kabûl etmeyip münâkaşa etmek, kusûrunu, kabâhatini bildirenlere teşekkür etmemek, herkesin yanında olursa riyâ olur. Hem yalnız iken, hem de başkalarının yanında yaparsa, kibr olur.

Tevâdu' sâhibi olabilmek için, dünyâya nerden geldiğini, nereye gideceğini bilmek lâzımdır. Hiç yok idi. Önce bir şey yapamıyan, hareket edemiyen bebek oldu. Şimdi de, her an hasta olmak, ölmek korkusundadır. Nihâyet ölecek, çürüyecek ve toprak olacakdır. Hayvânlara, böceklere gıdâ olacakdır. İ'dâm odasına sokulmuş olup, i'dâm olunacağı zemânı bekleyen kimsenin, ölüm odasında çekdiği sıkıntılar gibi dünyâ zındanında, her an ne zemân azâba götürüleceğini beklemekdedir. Ölecek, leş olacak, böceklere yem olacak, kabr azâbı çekecek, sonra diriltilip kıyâmet sıkıntılarını çekecekdir. Cehennemde sonsuz yanmak korkusu içinde yaşıyan kimseye tekebbür mü yakışır, tevâdu' mu? İnsanların yaratıcısı,

yetişdiricisi, her an tehlükelerden koruyucusu olan ve kıyâmetde hesâba çekecek, sonsuz azâb yapacak olan, sonsuz kuvvet, kudret sâhibi, benzeri, ortağı olmayan tek hâkim ve kâdir olan Allahü teâlâ, **(Tekebbür edenleri sevmem, tevâdu' edenleri severim)** buyuruyor. Âciz, elinden hiçbir şey gelmiyen zevallı insana bunlardan hangisini yapmak yakışır? Aklı başında olan, kendini ve Rabbini tanıyan kimse, hiç tekebbür edebilir mi? İnsan, aşağılığını, âcizliğini, Rabbine karşı her an izhâr etmek mecbûriyetindedir. Bunun için, her an, her yerde aczini göstermesi, tevâdu' üzere bulunması lâzımdır. Ebû Süleymân Dârânî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Bütün insanlar, beni olduğumdan dahâ aşağılamak, hakâret etmek isteseler, bunu yapamazlar. Çünki, herkesin, hakâret derecelerinin en aşağısı olarak düşünebileceklerinden dahâ aşağı olduğumu biliyorum). İnsan, kendini herkesden, hattâ İblîsden, Fir'avndan dahâ aşağı düşünebilir mi? Çünki, bu ikisi [ve Stalin, Mao ve çömezleri gibi islâm ve insanlık düşmanı olan zâlimler] kâfirlerin en kötüleridir. Tanrılık da'vâsı eden, dilediğini yapmaları için milyonlarca insanı öldüren ve işkence altında inletenlerin, kâfirlerin en aşağısı oldukları muhakkakdır. Allahü teâlâ, bunlara gadab etmiş, küfrün en kötüsüne düşürmüşdür. Bana ise, merhamet etmiş, îmân ve hidâyet ihsân etmişdir. Dileseydi, bunun aksini yapardı. Elhamdülillah, yapmadı. Bununla berâber, bu yaşa gelinceye kadar, çok günâh işledim. Kimsenin yapmadığı kötülükleri yapdım. Son nefesimin nasıl olacağını da bilmiyorum, diyerek tevâdu' yapması lâzım geldiğini, kendi kendine anlatmalıdır.

Hadîs-i şerîflerde buyuruldu ki: **(Allahü teâlâ, tevâdu' üzere olmağı bana emr eyledi. Hiçbiriniz, hiçbir kimseye tekebbür etmeyiniz!)** Zimmî denilen gayr-ı müslim vatandaşlara ve izn ile [pasaport ile] gelmiş olan yabancı tüccârlara, ecnebî iş adamlarına ve turistlere de, tekebbür etmemek lâzım olduğu, bu hadîs-i şerîfden anlaşılmakdadır. Her insana tevâdu' yapmak lâzım olunca, onlara hıyânet yapmak, incitmek hiç câiz değildir.

[Dâr-ül-harbde bulunan kâfirlerin mallarına, canlarına, ırzlarına, nâmûslarına saldırmak, orada da hırsızlık, çapulculuk yapmak, can yakmak, kâfirlerin de kanûnlarına karşı koymak, idârecilerine hakâret etmek, huzûrsuzluk, karışıklık çıkarmak, vergi kaçakçılığı yapmak, nakl vâsıtalarının ücretlerini ödememek ve islâmın şerefine ve güzel ahlâkına yakışmayan herhangi bir çirkin hareketde bulunmak câiz olmadığı, bu hadîs-i şerîfden ve yukarda yazılı açıklamasından da anlaşılmakdadır. Kâfir memleketlerindeki hıristiyan kanûnlarına karşı gelmemek, onları ülül-emr olarak tanımak demek değildir. Allahü teâlâya isyâna sebeb olacak emrlere karşı gelinmez. Ülül-emrin de,

kâfirlerin de, böyle emrlerine karşı isyân edilmez. Hükûmete, kanûnlara karşı gelmek, nerde olursa olsun, fitne çıkmasına sebeb olur. Fitneye sebeb olmak harâmdır. Fıkh kitâblarında, ikrâh kısmında ve Muhammed Ma'sûm "rahmetullahi aleyh"in üçüncü cild, 55. ci mektûbunda, bunun açıklaması mevcûddur. Bir kimse, islâm memleketinde veyâ Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketinde, Peygamberimizin "sallallahü aleyhi ve sellem" bu emrine uymıyarak, kâfirlere karşı da edebsizlik, taşkınlık yaparsa, onların idârelerine, karşı gelerek suç işlerse, günâh işlemiş olacağı gibi, islâmiyyeti ve müslimânları bütün dünyâya karşı barbar olarak tanıtmış olur. İslâmiyyete büyük hıyânet yapmış olur.

Cihâd, **(Emr-i ma'rûf ve nehy-i anil-münker)** demekdir. Bu cihâd ikiye ayrılır: Birincisi, kâfirlere islâmiyyeti tanıtmak, onları küfr felâketinden kurtarmak demekdir. İkincisi, müslimânlara ilm-i hâllerini öğretmek, onların harâm işlemelerine mâni' olmakdır. Bunların her ikisi de, üç dürlü yapılır. Birincisi, beden ile yapmakdır. Beden ile ya'nî her dürlü harb vâsıtaları ile cihâd yapmak, islâmiyyetden haberleri olmayarak, başkalarından görmekle veyâ zâlimlerin, sömürücülerin baskıları ve işkenceleri ve aldatmaları ile küfre sürüklenmiş olan zevallılara islâmiyyeti bildirmeğe engel olan diktatörlere, emperyalist güçlere karşı olur. En modern harb vâsıtaları ile dövüşerek, bu zâlim diktatörlerin, emperyalistlerin güçleri, kuvvetleri yok edilerek, bunların pençeleri, baskıları altında inleyen zevallı milletler esâretden, kölelikden kurtarılır. Bunlara islâmiyyet öğretilerek, seve seve müslimân olmaları teklîf olunur. Kabûl etmezlerse, müslimânlarla birlikde islâm dîninin âdil, hürriyyetci ve eşitlik emr eden emrleri altında, müslimânlarla aynı haklara mâlik olarak ve kendi dinlerinin îcâblarını ve ibâdetlerini serbestce yapmak sûretiyle yaşamalarına izn verilir. Bu silâhlı cihâdı, muhârebeyi yalnız devlet yapar. Ya'nî devletin ordusu, savunma kuvvetleri yapar. Devletin emri, bilgisi, izni olmadan hiçbir müslimânın kâfirlere saldırması, eşkıyâlık yapması câiz değildir. Devletin sulh yapdığı kâfirlerden birini öldüren müslimânı, islâm dîni en ağır cezâya çarpdırmakdadır. Görülüyor ki, islâm dîninde, cihâd demek, memleketleri yıkmak, insanları öldürmek demek değildir. İnsanlara islâmiyyeti tanıtarak, kendiliklerinden seve seve müslimân olmalarına çalışmak demekdir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâm "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" ve hakîkî müslimân olan islâm devletleri, meselâ Osmânlılar, hep böyle cihâd etdiler. Güçsüz, savunmasız insanlara saldırmadılar. Bu insanlara islâmiyyetin ulaşdırılmasına, tanıtılmasına mâni' olan, islâm düşmanı, kâfir

diktatörlerle, emperyalistlerle ve müslimân ismini taşıyan bid'at sâhibi bölücülerle harb ederek, bunların sömürücü, ezici güçlerini yok etdiler. Bu işkence güçlerinin altında inleyen insanları kurtararak hürriyyete kavuşdurdular. Onlara islâmiyyeti öğretip, kendiliklerinden seve seve hakîkî müslimân olmalarına, ebedî se'âdete kavuşmalarına sebeb oldular.

İslâm devletinin, islâm ordusunun, ikinci vazîfesi müslimânları ve islâm dînini yok etmek için, islâm memleketlerine saldıran kâfirlere ve sapık inançlı bölücülere karşı cihâd ederek, müslimânları ve islâm dînini korumakdır. Allahü teâlâ, Enfâl sûresinde, islâm devletinin, kâfir memleketlerinde yapılan harb silâhlarını araşdırıp, öğrenip, bunların hepsini, sulh zemânında yapmalarını emr ediyor. [Bunları yapmıyan bir hükûmet, islâmiyyete uymamış olur. Düşmanların hücûmlarına cevâb veremeyip, binlerce müslimânın şehîd olmasına ve islâmiyyetin za'îflemesine sebeb olur.

İslâm cihâdının ikinci şekli, her dürlü neşr vâsıtası ile islâmiyyeti insanlara yaymak, duyurmakdır. Bu cihâdı, islâm âlimleri yapar ve islâm devletinin yardımı ve kontrolü ile yapılır. Asrımızda islâm düşmanı olan kâfirler, misyonerler, masonlar, komünistler ve mezhebsizler, her dürlü neşr organları ile islâmiyyete saldırıyorlar. Yalanlarla, iftirâlarla insanları, hattâ câhil müslimânları aldatarak, islâm dînini yok etmeğe çalışıyorlar. Şimdi, hıristiyanların, onbir süâl uydurarak, bütün islâm memleketlerine götürdüklerini 1992 senesinde haber aldık. Bengladeşdeki islâm âlimleri, bunlara cevâb yazarak, papazları rezîl etmişlerdir. İstanbuldaki **(Hakîkat Kitâbevi),** bu cevâbları, **(El-Ekâzîb-ül-cedîde-tül-hıristiyaniyye)** ismi altında, (**Essırât-ul-müstekîm)** kitâbına ilâve ederek, bütün dünyâya göndermekdedir. **(Kâdiyânî)**, ya'nî ahmedîler ve **(Behâîler)** ve **(Mevdûdîciler)** ve **(Teblîğ-ı cemâ'atcılar)** ve **(Selefîciler)**, **(Mezhebsizler)** ve **(Vehhâbîler)**, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden yanlış ve bozuk ma'nâlar çıkararak, islâmın doğru yolundan ayrılıyorlar. Bu sapıkların taşkınlık yapanları kâfir [Allaha düşman] oluyorlar. Bunların hepsi basın yolu ile, kitâblar, mecmû'alar, risâleler çıkararak ve radyolarla bozuk inanışlarını yayıyorlar. Bunu yapmak için milyonlar sarf ediyorlar. Bir yandan, **(Ehl-i sünnet)** veyâ **(Sünnî)** denilen hakîkî müslimânları aldatarak islâmiyyeti içerden yıkıyorlar. Diğer tarafdan da, islâmiyyeti bütün dünyâya yanlış olarak tanıtıyorlar. Müslimân olmak isteyen yabancılar, bu çeşidli propagandalar karşısında ne yapacaklarını şaşırıyorlar. Yâ, müslimân olmakdan vazgeçiyorlar, yâhud yanlış, bozuk bir yola girerek, müslimân olduklarını sanıyorlar.

İslâmın iç ve dış düşmanlarının yıkıcı, aldatıcı propagandalarına karşı Ehl-i sünnet âlimlerinin, hakîkî müslimânlığı ya'nî Muhammed aleyhisselâmın ve Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" yolunu, neşr vâsıtaları ile bütün dünyâya yaymaları, günümüzün en kıymetli cihâdıdır.

Cihâdın üçüncü kısmı, düâ ile yapılan cihâddır. Bütün müslimânların bu cihâdı yapmaları farz-ı ayndır. Bu cihâdı yapmamak, büyük günâh olur. Bu cihâdı yapmak, cihâdın birinci ve ikinci kısmlarını yapanlara düâ etmekle olur. Leşker-i gazâ, leşker-i düânın yardımına muhtâcdır. İhlâs ile yapılan düâ muhakkak kabûl olur.

Cihâdın yukarda yazılı üç kısmını da, Allahü teâlânın yardımına güvenerek ve dînine uyarak yapanlara, Allahü teâlâ muhakkak yardım eder. Cihâda hâzırlanmayıp, lâzım olan en yeni silâhları, kuvvetleri önceden te'mîn etmeyip, çalışmadan, birbirimizle sevişmeden, oturduğumuz yerde yapılan düâları Allahü teâlâ kabûl etmez. Düânın kabûl olması için, önce sebeblerine yapışmak lâzımdır. Tevekkül de böyledir. Cihâdda muvaffak olmak için, islâmiyyete uymak lâzım olduğunu bildirdik. İslâmiyyet, cihâda önceden hâzırlanmağı emr ediyor. Cihâdın birinci kısmını yapabilmek için, en modern harb vâsıtalarının her çeşidini önceden hâzırlamak ve bunların kullanılmasını öğrenmek ve kumandana, hükûmete tâbi' olmak, bölücülük yapmamak lâzımdır. Kuvvet komutanlıklarının vakflarına her müslimânın elinden geldiği kadar çok para hediyye etmeleri lâzımdır. Cihâdın ikinci kısmını yapan Ehl-i sünnet âlimlerine ve bunları besleyen vakflara, kuruluşlara da yardım etmek, mal ile cihâd etmek olur. Beden ile ve mâl ile, para ile cihâd edenlere, Allahü teâlâ kıyâmetde Cenneti va'd ediyor. Alî Muhammed Belhî, h.1411 baskılı, fârisî **(Müftiy-yi mücâhid)** kitâbında cihâdı uzun anlatmakdadır.]

Hadîs-i şerîfde, **(Ni'mete kavuşmuş olanlardan, tevâdu' gösterenlere ve kendilerini kusûrlu bilenlere ve halâldan kazanıp, hayrlı yerde sarf edenlere ve fıkh bilgileri ile hikmeti ya'nî tesavvufu birleşdirenlere ve halâla harâma dikkat edenlere ve fakîrlere merhamet edenlere ve işlerini Allah rızâsı için yapanlara ve huyu güzel olanlara ve kimseye kötülük yapmayanlara ve ilmi ile amel edenlere ve mâlının fazlasını dağıtıp, lâfının fazlasını saklayanlara müjdeler olsun)** buyuruldu.

Alay etmek için ve münâfıklık yaparak, riyâ yaparak, mâla, mevkı'e kavuşmak için yâhud korkduğu için yapılan tevâdu' da, kötü huydur. Bu kötü huydan kurtulmak için, buna sebeb olan kötülüklerden kurtulmak lâzımdır. Böyle kötü sebeblerden kurtu-

lan kimsenin tevâdu'u, güzel huy olur.

İLMİN VE ÂLİMLERİN KIYMETİ

Fârisî **(RİYÂD-UN-NÂSIHÎN)** 356.cı sahîfesinden başlıyarak diyor ki[1]:

(Mirsâd-ül-ibâd minel-mebde-i ilel-me'âd)[2] de yazılı hadîs-i şerîfde, **(Âlimler arasında kıymet bulmak için ve câhiller ile mücâdele için ve heryerde meşhûr olmak için din bilgisi öğrenen ilm adamı, Cennetin kokusunu bile duymayacakdır)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfden anlaşılıyor ki, mal toplamak ve bir mevkı' elde etmek ve hayvânî arzûlarına kavuşmak için ilm öğrenen ve ilmi ile amel etmeyen kimse, islâm âlimi değildir. Diğer bir hadîs-i şerîfde, **(Dünyâlık ele geçirmek için, ilm öğrenen, dünyâda mal ve mevkı' elde eder. Âhıretdeki kazancı ancak Cehennem ateşi olur)**. Böyle ilmin fâidesi yokdur. Böyle ilmden kaçmak lâzımdır. Nitekim hadîs-i şerîfde, **(Yâ Rabbî! Beni fâidesiz ilmden koru!)** buyuruldu. Bir müslimânın öğrenmesi lâzım olan bilgilere **(İslâm ilmleri)** denir. İslâm ilmleri iki nev'dir. **(Din bilgileri)** ve **(Fen bilgileri)**. Dinde reformcular, din bilgilerine **(Skolastik bilgiler)**, fen bilgilerine **(Rasyonel bilgiler)** diyorlar. Fâidesiz ilm iki dürlüdür: Birincisi, yukarıda bildirilen Cehennemlik olanların öğrendikleri din bilgileridir. İkincisi, din bilgileri ile birlikde olmıyan fen bilgileridir. [Eski Romalıların yehûdîlere yapdıkları arslanlar mezâlimi ve orta çağda hıristiyanların Filistinde müslimânlara yapdıkları korkunc saldırılar ve Hitlerin Avrupadaki ve Rus, Çin komünistlerinin Asyada milyonlarca insanın canlarına kıydıkları nükleer silâhları ve ingilizlerin, milletleri aldatarak, kardeşi kardeşe boğdurdukları saldırılar, hep bu fen bilgileri ile yapıldı.] Allâhü teâlâ, fen bilgilerinde ilerlemiş olan bu canavar insan düşmanlarını eşeklere benzetmekde, **(Tevrâtı** [ve İncîli] **yüklenmiş eşek gibidirler)** demekdedir. İslâm ahlâkından haberleri olmıyan bu zâlim fen adamları, Hak yolunda değildir. Hak teâlâ bunlardan râzı değildir. [**(Künûz-üd-dekâık)**daki hadîs-i şerîfde **(En iyiniz, Kur'ânı öğrenen ve öğretendir)** buyuruldu.] **(Mişkât)** kitâbında diyor ki, **(Her müslimân erkeğin ve kadının, islâm bilgilerini öğrenmeleri farzdır)** hadîs-i şerîfi, Allahü teâlânın rızâsına uygun ilmleri öğrenmeği emr etmekdedir. Uygun olmıyan kimselere ilm öğretmek, domuzlara altın ve inci tasma takmak

---

[1] **(Riyâd-un-nâsıhîn)** fârisî kitâbını Muhammed Rebhâmî 835 h.de yazmışdır. 1313 de Bombayda basılmış, 1994 de Hakîkat Kitâbevi tarafından ikinci baskısı yapılmışdır.

[2] **(Mirsâd-ul-ibâd)** müellifi Necmüddîn Ebû Bekr Râzî, 654 de vefât etmişdir.

öğretmek, domuzlara altın ve inci tasma takmak gibidir. [Türkiye gazetesi 12 Hazîran 1995 târîhli takvîm yaprağında yazılı olan hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmete yakın hakîkî din bilgileri azalır. Câhil din adamları, kendi görüşleri ile fetvâ vererek, insanları doğru yoldan sapdırırlar)** buyuruldu.] Bir hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Bir zemân gelir ki, insanlar din adamından, sokakda rastladıkları eşek ölüsünden kaçar gibi kaçarlar)**. Bu hâl, insanların hâllerinin bozuk, pis olacaklarını haber vermekdedir. Çünki, ilme Allahü teâlâ kıymet vermekdedir. Fekat dünyâya tapınan ahmaklar, çocuk iken ana-baba terbiyesi almamış, mektebe gitmemiş, büyük yaşında iken de, hakîkî din âliminin sohbetinde bulunmakla veyâ bunların kitâblarını okumakla şereflenememişlerdir. Dinlerinin noksan olması tehlükesinden korkmazlar ve hakîkî din âlimlerinin kitâblarından okuyup öğrenmezler. Bunların tek düşünceleri, para, mal toplamak ve mevkı' elde etmekdir. Halâlden mi, harâmdan mı geldiğini hiç ayırd etmezler. Hakkı bâtıldan ayırmazlar. İlmin ve hakîkî din âlimlerinin kıymetini bilmezler. Hakîkî din adamlarının va'zları, kitâbları, bunların nazarında, hayvân pazarında güzel kokular satan attâr ve körlere ayna satan kimse gibidir. Ebû Leheb gibi kimseye **(Tâhâ)** sûresini okumak ve sokak serserisinin cebine inci, mercan doldurmak ve bir köre sürme hediyye etmek, akllı kimsenin yapacağı şey değildir. Allahü teâlâ, böyle boş kafalı kimseye **(Bunlar hayvân gibidir, hattâ dahâ aşağıdırlar)** buyurdu. Enes bin Mâlikin haber verdiği hadîs-i şerîfde, **(Âlime haksız olarak hakâret eden kimseyi, Allahü teâlâ, bütün insanlar arasında hakîr, rezîl eder. Âlime hurmet eden kimseyi, Allahü teâlâ, Peygamberler gibi azîz eder, şereflendirir)** buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, âlimin sesinden yüksek sesle konuşursa, Allahü teâlâ, onu dünyâda ve âhıretde hakîr eder. Eğer pişmân olur, tevbe ederse afv olur.)** Görülüyor ki, hakîkî âlimlere hurmet etmek lâzımdır. Şi'r:

Bir damla sudan yaratıldın unutma!
Sakın kendini âlimlerle bir tutma!
Bak, ne buyurdu Mustafâ:
(Âlime yapılan hurmet, hurmet etmek olur bana!)

İyi bil ki, insanı dalâletden, kötü yoldan ilm ve âlimler kurtarır. Rehber olmadan doğru yola kavuşulamaz. Bunun için, Ehl-i sünnet âlimlerini ve bunların yazdığı doğru din kitâblarını arayıp, bulmak lâzımdır. Yüce Peygamber Mûsâ aleyhisselâm, ilmin en yüksek derecesinde olduğu ve Allahü teâlâ ile konuşmak şerefine kavuşduğu ve Allahü teâlânın muhabbet şerbetinden içdiği hâlde, ilm edinmek için, Hızır aleyhisselâmın talebesi

olan Yûşa' aleyhisselâma geldiği, **(Kehf)** sûresinde bildirilmekdedir. Mûsâ aleyhisselâm mantık ilminin üstâdı iken, Hızır aleyhisselâmdan ilm öğrenmeğe geldi. Buhârî tefsîri, bunu uzun anlatmakdadır. O hâlde, ey kardeşim! Kıymetli ömrünü ilmden ve âlimden dahâ kıymetli olan birşey buldun da, ona mı sarf ediyorsun? Bilmiyormusun ki, dînimiz ilme kıymet vermeği ve âlimlere hurmet etmeği ve Allah yolunda olanlarla berâber bulunmağı emr etmekdedir. Bunun için, kıymetli ömrünü fâidesiz şeylerle geçirme! Hadîs-i şerîfde, **(Doğru ilm sâhibi olan ve ilmi ile amel eden bir âlim ile Peygamberler arasında bir derece fark vardır. Bu bir derece, peygamberlik makâmıdır)** buyuruldu. Bu se'âdete kavuşmak için, ilm öğrenmeğe çalışmak lâzımdır. Şi'r:

Ey ilm öğrenmekde olan mes'ûd kimse!
Ömrünün bir dakîkasını boş geçirme!
Bu nasîhatımın kıymetini bil!
Pişmân olur kıymet bilmiyen kimse!

Hikâye: İmâm-ı Ebû Yûsüf Kâdînın onbeş yaşında oğlu vardı. Oğlunu çok seviyordu. Ansızın vefât etdi. Talebesine (Defn işini size bırakdım. Ben üstâdımın dersine gidiyorum. Bugünki dersi kaçırmıyayım) dedi. İmâmı vefâtından sonra rü'yâda gördüler. Cennetde, büyük bir köşkün karşısında duruyordu. Köşkün yüksekliği Arşa varmışdı. Bu köşk kimindir denildikde, benimdir buyurdu. Buna nasıl kavuşdun denilince, (İlme ve ilm öğrenmeğe ve öğretmeğe olan muhabbetim ile) buyurdu. Ey kardeşim! Dünyâda ve âhıretde azîz olmak için, ilm öğren! Şi'r:

Hep neşeli olmak için,
her yerde hurmet bulmak için,
ilm sâhibi olmağa çalış,
ilm tâcını taşımağa alış!

Hikâye: Bu fakîrin hocasının çocuklarının en büyüğü takvâ sâhibi idi ve çok âlim idi.[1] Vefât ederken, babası yasdığı başında idi. Vefât edince, üstünü örtdü. Medreseye gelip, bir cüz hadîs dersi verdi. Sonra medreseden çıkıp defn işine başladı. Dağlardan, her yerden gelen bir ses, (Oğlumun eceli geldi. Vefât etdi. Bu iş, Allahü teâlânın rızâsı ile olduğu için, ben de râzı oldum. Başka bir çâre bilmiyorum. Allahü teâlânın kazâsı ve emri böyle oldu) diyordu. Hassân bin Atıyyenin "radıyallahü anh" rivâyet etdiği hadîs-i şerîfde, **(Âlimin ölümüne üzülmiyen, münâfıkdır. İnsanlar için, bir âlimin ölümünden dahâ büyük**

[1] **(Riyâd-un-nâsıhîn)** kitâbının müellîfi, Mevlânâ Muhammed Rebhâmîdir. Bunun üstâdı Allâme Muhammed Celâl Kayinî Sümme Hirevîdir.

musîbet yokdur. Bir âlim ölünce, gökler ve göklerde olanlar, yetmiş gün ağlar) buyuruldu. Hakîkî âlim vefât edince dinde bir yara açılır ki, kıyâmete kadar kapanmaz. Diğer bir hadîs-i şerîfde, **(Bir insan, yâ âlimdir, yâhud ilm öğrenmekde olan talebedir. Yâhud bunları sevmekdedir. Bu üçünden başkaları ahırlarda uçan sinekler gibidir)** buyuruldu. Bu dördüncü dereceden olmamağa çalışınız! Şi'r:

İnsanı Cehennemden kurtaran ilmdir.
Kimsenin senden alamıyacağı mal ilmdir.
İlmden başka birşey isteme ki,
dünyâda ve âhıretde maksada kavuşduran ilmdir!

Beldeci fetvâlarında diyor ki, İmâm-ı Sadr-üş-şehîd[2] diyor ki, **(Hakîkî âlim ile alay edenin zevcesi boş olur)**. Bir âlime ahmak, câhil, domuz, eşek diyen ta'zîr olunur. Hakâret ederek söylerse, kâfir olur, zevcesi boş olur. İmâm-ı Muhammed buyuruyor ki, küfre sebeb olan her kelimeyi söylemek de böyledir. İlme ve âlimlere hakâret eden kâfir olur. Allahü teâlâ hepimize fâideli ilm nasîb eylesin. Fâidesi olmıyandan muhâfaza eylesin. Fâidesi olan ilm, Resûlullahdan gelen ilmdir. Bu ilmler, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılıdır.

TEZELLÜL

13 - Tevâdu'un aşırı mikdârına **(Tezellül),** bayağılık, kendini aşağı tutmak denir. Tezellül harâmdır. Başka harâmlarda olduğu gibi, bu da zarûret ile câiz olur. Dînini, cânını, mâlını, ırzını korumak, zâlimden kurtulmak, **(Zarûret)**dir. Meşakkat, harâc bulununca, kolaylık aramak, câiz olur.

Tezellül, kötü huylardan biridir. Bir âlimin yanına bir kunduracı geldiği zemân, âlimin ayağa kalkıp, yerine bunu oturtması ve gideceği zemân kapıya kadar yanında yürümesi ve kunduralarını önüne koyması tezellüle bir misâldir. Yalnız ayağa kalkıp otursaydı, ona yer gösterseydi ve işini, hâlini ve niçin geldiğini sorsaydı ve süâllerine güler yüzle cevâb verseydi ve da'vetini kabûl etseydi ve sıkıntısını giderecek şey yapsaydı, tevâdu' göstermiş olurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşini sıkıntıdan kurtarana** [nâfile] **hac ve umre sevâbı verilir)** buyuruldu. Hazret-i Hasen "radıyallahü teâlâ anh", Sâbit Benânîye "rahimehullahü teâlâ" bir hâcetini yapmasını diledi. Câmi'de i'tikâf ediyorum, başka zemân yaparım deyince, din kardeşinin ihtiyâcını gidermek için gitmenin, [nâfile] hac sevâbından dahâ hayrlı olduğunu bilmiyor musun dedi. Mevkı' sâhiblerinin, muhtâc olanlara ve hocaların talebelerine, makâmları ile ve mâlları ile

[2] Sadr-üş-şehîd Hüsâmeddîn Ömer, 536 da Semerkandda şehîd oldu.

yardım etmelerinin çok sevâb olması, bu hadîs-i şerîfe dayanmakdadır. Nafakası, ya'nî bir günlük yiyeceği, içeceği olan kimsenin dilenmesi, tezellül olur, harâm olur. Bunun, bir günlük nafakası olmayan, başka bir kimse için veyâ borçlu için yardım toplaması tezellül olmaz. Fazla hediyye almak için, az bir şeyi hediyye vermek de, tezellül olur. Âyet-i kerîme böyle hediyye vermeyi men' etmekdedir. Alınan hediyyenin karşılığını bundan fazla vermek efdaldir. Fekat fazla karşılık için hediyye vermek câiz değildir. Da'vet olunmadan ziyâfete gitmek de tezellüldür. Hadîs-i şerîfde, **(Da'vet edilen yere gitmemek günâhdır. Da'vet olunmadığı yere gitmek hırsızlık etmek olur)** buyuruldu. Nikâh sâhibinin da'vet etdiği yerde harâm şeyler yoksa, bu da'vete gitmek vâcib olur. Başka da'vetlere gitmek sünnetdir. Riyâ ve iftihâr için ya'nî gösteriş ve övünmek için yapılan da'vetlere gitmek câiz değildir. Bir menfe'ate kavuşmak düşüncesiyle, devlet adamları ile, hâkimlerle, zenginlerle arkadaşlık yapmak tezellül olur. Zarûretin müstesnâ olduğu yukarıda bildirilmişdi. Böyle kimselerle karşılaşınca ve bunlara selâm verirken eğilmek ve secde etmek de tezellüldür. Büyük günâhdır. İbâdet için eğilmek küfr olur. Yehûdîlerin selâm vermelerine benzemek olur. [Fakîr, muhtâc demekdir. İslâmiyyetde, havâyıc-i asliyyesinden mâ'adâ, kurban nisâbı mikdârı malı olmıyana **(Fakîr)** denir. Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" Allahü teâlâdan istediği ve övündüğü fakîrlik, her zemân, her işde, Allahü teâlâya muhtâc olduğunu bilmekdir. Abdüllah Dehlevî "rahime-hullahü teâlâ", **(Dürr-ül-me'ârif)** kitâbında buyuruyor ki, (Tesavvufda fakîr, murâdı olmıyan, ya'nî Allahü teâlânın rızâsından başka dileği olmıyan demekdir). Böyle olan kimse nafaka olmayınca, sabr ve kanâ'at eder. Allahü teâlânın fi'linden ve irâdesinden râzı olur. Allahü teâlâ emr etdiği için rızk kazanmağa çalışır. Çalışırken, ibâdetlerini terk etmez ve harâm işlemez. Kazanırken de, kazandığını sarf ederken de, islâmiyyete uyar. Böyle kimseye zenginlik de, fakîrlik de fâideli olur. Dünyâ ve âhıret se'âdetine kavuşmasına sebeb olur. Fekat, nefsine uyarak, sabr ve kanâ'at etmiyen kimse, Allahü teâlânın kazâ ve kaderine râzı olmaz. Fakîr olunca, az verdin diye, i'tirâz eder. Zengin olursa, doymaz, dahâ ister. Kazandığını harâmlara sarf eder. Zenginliği de, fakîrliği de, dünyâda ve âhıretde felâketine sebeb olur.]

Her san'atı ve ticâreti yapmak, ma'âş, ücret karşılığında mubâh olan işleri yapmak, meselâ çobanlık, bağcevanlık yapmak, inşâatda ve hafriyâtda çalışmak ve sırtında yük taşımak tezellül değildir. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ve Velîler "rahime-hümullahü teâlâ" bunları yapmışlardır. Kendinin ve

çoluk çocuğunun nafakasını te'mîn için çalışmak farzdır. Başkalarına yardım için her dürlü kazanç yolunda çalışarak dahâ fazla kazanmak mubâhdır. İdrîs aleyhisselâm terzilik yapardı. Dâvüd aleyhisselâm demircilik yapardı. İbrâhîm aleyhisselâm zirâ'at ve kumaş ticâreti yapardı. İlk olarak kumaş dokuyan Âdem aleyhisselâmdır. [Din düşmanları, ilk insanların ot ile örtündüklerini, mağarada yaşadıklarını yazıyorlar. Bu yazılarının hiçbir vesîkası yokdur.] Îsâ aleyhisselâm kunduracılık yapardı. Nûh aleyhisselâm marangozluk, Sâlih aleyhisselâm çantacılık yapardı. Peygamberlerin çoğu "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" çobanlık yapmışdır. Hadîs-i şerîfde, **(Evinin ihtiyâclarını alıp getirmek kibrsizlik alâmetidir)** buyuruldu. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" mal satmış ve satın almışdır. Satın alması dahâ çok olmuşdur. Ücret ile çalışmış ve çalışdırmışdır. Mudârebe şirketi ve ortaklık yapmışdır. Başkasına vekîl olmuş ve vekîl yapmışdır. Hediyye vermiş ve almışdır. Ödünç ve âriyyet mâl almışdır. Vakf yapmışdır. Dünyâ işi için kimseye kızmamış, incitecek şey kimseye söylememişdir. Yemîn etmiş ve etdirmişdir. Yemîn etdiği şeyleri yapmış, yapmayıp keffâret verdiği de olmuşdur. Latîfe yapmış ve söylemiş, latîfeleri hep hak üzere ve fâideli olmuşdur. Yukarıda sayılanları yapmakdan çekinmek, utanmak, kibr olur. Çok kimseler burada yanılırlar. Tevâdu' ile tezellülü birbiri ile karışdırırlar. Nefs, burada çok kimseleri aldatır.

Gel ey gurbet diyârında, esîr olup kalan insan.
Gel, ey dünyâ harâbında, yatıp, gâfil olan insan!

Gözün aç, etrâfa bir bak, nice beğler gelip geçdi.
Ne mecnûndur bu fânîye, gönül verip, duran insan!

Kafesde bülbüle şeker verirler, fekat hiç durmaz.
Aceb niçin karâr eder, bu zindâna giren insan!

Aklını başına topla, elinde var iken fırsat.
Sonsuz azâb çekecekdir, (Adam sen de) diyen insan!

U C B

14 - Kötü huyların ondördüncüsü ucbdur. Ucb, yapdığı ibâdetleri, iyilikleri beğenerek, bunlarla övünmekdir. Yapdığı ibâdetlerin, iyiliklerin kıymetini bilerek, bunların elden gitmesini düşünerek korkmak, üzülmek ucb olmaz. Yâhud, bunların Allahü teâlâdan gelen ni'metler olduğunu düşünerek, sevinmek de, ucb olmaz. Bunların Allahü teâlâdan gelen ni'metler olduğunu düşünmiyerek kendi yapdığını, kazandığını sanarak sevinmek, kendini beğenmek, ucb olur. Ucbun zıddına **(Minnet)** de-

nir. Minnet, ni'mete kendi eliyle, kendi çalışmasıyla kavuşmadığını, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı olduğunu düşünmekdir. Böyle düşünmek, ucb tehlükesi olduğu zemân farz olur. Diğer zemânlarda ise müstehabdır. İnsanı ucba sürükliyen sebeblerin başında cehâlet ve gaflet gelmekdedir. Bu ucbdan kurtulmak için, her şeyin Allahü teâlânın dilemesi ile ve yaratması ile meydâna geldiğini ve akl, ilm, ibâdet etmek, mâl ve mevkı' gibi kıymetli ni'metlerin, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânı olduklarını düşünmek lâzımdır. **(Ni'met),** insana fâideli olan, tatlı gelen şey demekdir. Bütün ni'metleri gönderen Allahü teâlâdır. Ondan başka yaratıcı ve gönderici yokdur. Eshâb-ı kirâmdan ba'zıları "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", Huneyn gazâsında, askerin çokluğunu görerek, artık biz hiç mağlûb olmayız dedi. Bu sözler Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek kulağına gelince, üzüldü. Bunun için, harbin başlangıcında nusret-i ilâhî yetişmeyip, mağlûbiyyet başladı. Sonra, Cenâb-ı Hak merhamet ederek, zafer nasîb eyledi. Dâvüd aleyhisselâm, düâ ederken, (Yâ Rabbî! Evlâdlarımdan birkaçının nemâz kılmadığı hiçbir gece yokdur ve oruc tutmadığı hiçbir gün geçmemişdir) demişdi. Buna karşılık Allahü teâlâ, **(Ben dilemeseydim, kuvvet ve imkân vermeseydim, bunların hiçbiri yapılamazdı)** buyurdu. Dâvüd aleyhisselâmın bu sözü gayret-i ilâhiyyeye dokundu, târîh kitâblarında yazılı olan sıkıntıların başına gelmesine sebeb oldu. Kibre sebeb olan şeyleri yukarda bildirmişdik. Bunlar ucba da sebeb olurlar. Allahü teâlânın ni'metlerine şükr etmek de, büyük bir ni'metdir.

Ucbun zararları, âfetleri çokdur: Kibre sebeb olur. Günâhları unutmağa sebeb olur. Günâh kalbi karartır. Günâhlarını düşünen kimse, ibâdetlerini büyük görmez. İbâdet yapmanın da, Allahü teâlânın lutfu, ihsânı olduğunu düşünür. Ucb sâhibi, Allahü teâlânın mekrini ve azâbını da unutur. Başkalarından istifâde etmekden mahrûm kalır. Kimse ile meşveret etmez, danışmaz.

Hadîs-i şerîfde, **(Üç şey, insanı felâkete sürükler: Buhl, hevâ ve ucb).** Buhl sâhibi, ya'nî hasîs kimse, Allaha karşı ve kullara karşı olan hakları ve vazîfeleri ödemekden mahrûm olur. Hevâsına, ya'nî nefsinin arzûlarına uyan ve ucb sâhibi olan, ya'nî nefsini beğenen kimse, muhakkak helâka, felâkete düçâr olur. İmâm-ı Muhammed Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" buyurdu ki, (Bütün kötülüklerin başı, kaynağı üçdür: Hased, riyâ, ucb. Kalbini bunlardan temizlemeğe çalış!) Ucb sâhibi, hep ben, ben der. Toplantılarda baş tarafda bulunmak ister. Her dürlü sözünün kabûl olunmasını ister.

Hadîs-i şerîfde, **(Günâh işlemezseniz, dahâ büyük günâha**

yakalanmanızdan korkarım. O da, ucbdur) buyuruldu. Günâh işliyenin boynu bükük olur. Tevbe edebilir. Ucb sâhibi, ilmi ile, ameli ile mağrûr olur. Egoist olur. Tevbe etmesi güç olur. Günâh işliyenlerin iniltileri, Allahü teâlâya, tesbîh çekenlerin övünmesinden iyi gelir. Ucbun en kötüsü, hatâlarını, nefsinin hevâsını beğenmekdir. Hep nefsine uyar. Nasîhat kabûl etmez. Başkalarını câhil sanır. Hâlbuki, kendisi çok câhildir. Bid'at sâhibleri, mezhebsizler böyledirler. Bozuk, sapık i'tikâdlarını ve amellerini, doğru ve iyi bilip, bunlara sarılmışlardır. Böyle ucbun ilâcı çok güçdür. Mâide sûresinin, **(Kendinize bakınız. Kendiniz doğru yolda oldukca, başkalarının sapıtması size zarar vermez!)** meâlindeki yüzsekizinci âyet-i kerîmesinin ma'nâsını Resûlullahdan sordular. Cevâbında, **(İslâmiyyetin emrlerini bildiriniz ve yasak etdiklerini anlatınız! Bir kimse ucb eder, sizi dinlemezse, kendi hâlinizi islâh ediniz)** buyurdu. Ucb hastalarının ilâcını hâzırlıyan âlimler, Ehl-i sünnet âlimleridir. Fekat bu hastalar hastalıklarını bilmedikleri, kendilerini sıhhatli sandıkları için, bu tabîblerin nasîhatlerini, ilmlerini kabûl etmezler, felâketde kalırlar. Hâlbuki bu âlimler, Resûlullahdan "sallallahü aleyhi ve sellem" aldıkları ilâcları, hiç değişdirmeden, bozmadan sunmakdadırlar. Câhiller, ahmaklar, bu ilâcları, onların yapdıklarını sanır. Hak yolda bulunduklarını zan ederek, kendilerini beğenirler.

HASED

15 - Kötü huyların onbeşincisi haseddir. Hased, kıskanmak, çekememekdir. Allahü teâlânın ihsân etdiği ni'metin ondan çıkmasını istemekdir. Fâideli olmıyan, zararlı olan birşeyin ondan ayrılmasını istemek, hased olmaz, **(Gayret)** olur. İlmini, mâl, mevkı' ele geçirmek, günâh işlemek için kullanan din adamından ilmin gitmesini istemek gayret olur. Mâlını harâmda, zulmde, islâmiyyeti yıkmakda, bid'atları ve günâhları yaymakda kullananın mâlının yok olmasını istemek de, hased olmaz, din gayreti olur. Bir kimsenin kalbinde hased bulunur, kendisi buna üzülür, bunu istemezse, bu günâh olmaz. Kalbde bulunan hâtıra, düşünce, günâh sayılmaz. Hâtıranın kalbe gelmesi insanın elinde değildir. Kalbinde hased bulunmasından üzülmezse veyâ arzûsu ile hased ederse, günâh olur, harâm olur. Bu hasedini sözleri ile, hareketleri ile belli ederse, günâhı dahâ çok olur. Hadîs-i şerîfde, **(İnsan, üç şeyden kurtulamaz: Sû-i zan, tayere, hased. Sû-i zan edince, buna uygun hareketde bulunmayınız. Uğursuz zan etdiğiniz şeyi, Allaha tevekkül ederek yapınız. Hased etdiğiniz kimseyi hiç incitmeyiniz!)** buyuruldu. Tayere, uğursuzluğa inanmakdır. Sû-i zan, bir kimseyi kötü zan etmekdir. Bu hadîs-i şerîfden anlaşılıyor ki, kalbde

hased hâsıl olması, harâm değildir. Bundan râzı olmak, devâmını istemek, harâm olur. **(Hadîka)**da diyor ki, (Kalbe gelen düşünce beş derecedir: Birincisi, kalbde durmaz, def' edilir. Buna (Hâcis) denir. İkincisi kalbde bir zemân kalır. Buna (Hâtır) denir. Üçüncüsü, yapmak ile yapmamak arasında tereddüd olunur. Buna (Hadîs-ün-nefs) denir. Dördüncü derece, yapması tercîh edilir. Buna (Hemm) denir. Beşinci derecede bu tercîh kuvvetlenip, karâr verir. Buna (azm) ve (cezm) denir. İlk üç dereceyi melekler yazmaz. Hemm, hasene ise yazılır. Seyyie ise, terk edilirse, sevâb yazılır. Azm olursa, bir günâh yazılır). İşlemezse, bu da afv olur. Hadîs-i şerîfde, **(Kalbe gelen kötü şey söylenmedikçe ve buna uygun hareket edilmedikçe afv olur)** buyuruldu. İnsanın kalbine, küfr veyâ bid'at i'tikâdı olan bir düşünce gelince, bundan üzülür ve hemen red ederse, bu kısa düşünce, küfr olmaz. Fekat, senelerce sonra kâfir olmağa karâr verirse, hattâ bunu bir şarta bağlarsa dahî, karâr verdiği anda kâfir olur. Senelerce sonra bir kâfir ile evlenmeğe niyyet eden kadın da böyledir.

[Harâmı işlemenin günâhı, işlemeğe karâr vermekden dahâ büyükdür. **(Harâm),** Allahü teâlânın yasak etdiği şey demekdir. Günâh, **(ism)** demekdir. Ya'nî, harâm işleyene karşılık verilecek cezâ demekdir. Günâh işlemek demek, cezâ ve azâb yapılmasına sebeb olacak bir şey yapmak, ya'nî harâm işlemek demekdir. **(Sevâb),** iyilik ve ibâdet yapana âhıretde verilecek iyi karşılık, mükâfât demekdir. Allahü teâlâ, dünyâda iyilik ve ibâdet yapanlara âhıretde sevâb vereceğini va'd etmişdir. İyilik ve ibâdet yapana âhıretde sevâb verilmesi, vâcib ve lâzım değildir. Allahü teâlâ, lutf ederek, merhamet ederek, bunlara âhıretde sevâb vereceğini va'd etmişdir. Allahü teâlâ, va'dinden dönmez, muhakkak yapar.]

Hadîs-i şerîfde, **(İnsan, harâm işlemeği kalbinden geçirir, Allahdan korkarak yapmazsa, hiç günâh yazılmaz. Harâmı işleyince, bir günâh yazılır)** buyuruldu.

Kâfir [Allaha düşman] olmağa ve bid'at sâhibi olmağa niyyet etmek harâmdır. O anda, öyle olur. Çünki, bu iki niyyetin kendileri kötüdür. Kendileri harâmdır. Harâm işlemek düşüncesi ise, harâma sebeb olduğu için kötüdür. Düşüncenin kendisi kötü değildir, bunu işlemek, yapmak kötüdür. Kötülüğü işlemeyince, harâmlığın ve günâhın kalkması, Allahü teâlânın merhametindendir ve Muhammed aleyhisselâm hurmetine, bu rahmet-i ilâhiyye onun ümmetine mahsûsdur.

İnsan bir kimsede bulunan ni'metin ondan gitmesini istemeyip, kendisinde de bulunmasını isterse, hased olmaz. Buna **(Gıbta)** imrenmek denir. Gıbta güzel bir huydur. İslâmiyyetin

ahkâmına, ya'nî farzları yapmağa ve harâmlardan sakınmağa ri'âyet eden, gözeten sâlih kimseye gıbta edilmesi vâcibdir. Dünyâ ni'metleri için gıbta etmek tenzîhen mekrûh olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, mü'min kuluna gayret eder. Mü'min de mü'mine gayret eder)** buyuruldu. Allahü teâlâ, gayretinden dolayı, fuhşu harâm etmişdir. Allahü teâlâ, **(Ey Âdem oğulları! Sizi kendim için yaratdım. Herşeyi de sizin için yaratdım. Senin için yaratdıklarım, seni, kendim için yaratılmış olduğundan men' ve gâfil ve meşgûl etmesin)** buyurmuşdur. Başka bir hadîs-i kudsîde, **(Seni kendim için yaratdım. Başka şeylerle oyalanma! Rızkına kefîlim, kendini üzme!)** buyurmuşdur. Yûsüf aleyhisselâmın, (Sultânın yanında benim ismimi söyle!) demesi gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, senelerce zindanda kalmasına sebeb oldu. İbrâhîm aleyhisselâmın, oğlu İsmâ'îlin dünyâya gelmesine sevinmesi, gayret-i ilâhiyyeye dokunarak, bunu kurbân etmesi emr olundu. Allahü teâlânın çok sevdiklerine, ba'zı Evliyâya böyle gayret etmesi çok vâkı' olmuşdur. **(Gayret),** bir kimsede olan hakkına, onun başkasını ortak etmesini istememekdir. Allahü teâlânın gayret etmesi, kulunun kötü, çirkin şey yapmasına râzı olmamasıdır. Kulun vazîfesi, dilediğini yapmak değildir. Ona kulluk etmekdir. Onun emrlerine ve yasaklarına uymakdır. Her dilediğini yapmak, Allahü teâlâya mahsûsdur. Yalnız Onun hakkıdır. Kulun kendi dilediğini yapması, günâh işlemesi, Allahü teâlânın hakkına ortak olmak olur. Mü'minin, günâh işlemekde, kendisine gayret etmesi lâzımdır. Bu da, günâh işlerken heyecânlanması, kalbinin çarpıntısı, sıkılması ile olur. Mü'minin kalbi, Allahü teâlânın evidir ve güzel huyların yeridir. Kalbinde kötü, çirkin düşüncelere yer vermek, çirkinleri güzellere ortak etmek olur. Kalbin buna râzı olmaması, çırpınarak mâni' olması, gayret olur. Ensârın reîsi olan Sa'd bin Ubâde "radıyallahü teâlâ anh", Yâ Resûlallah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem"! Zevcemi yabancı erkekle bir yatakda görsem, dört şâhid görmeden öldüremez miyim? dedikde, **(Evet, öldüremezsin)** buyurdu. Sa'd buna cevâben, dört şâhid lâzım ise de, buna tahammül edemem. Hemen öldürürüm, deyince, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Reîsinizin sözünü işitiniz! O çok gayûrdur. Ben ondan dahâ çok gayûrum. Allahü teâlâ, benden dahâ çok gayretlidir)** buyurdu. Ya'nî böyle gayret olmaz. Ben ondan dahâ gayretli olduğum hâlde, islâmiyyetin dışına çıkmam. Allahü teâlâ, en çok gayretli olduğu hâlde, bu fuhşun cezâsını hemen vermez, demek istedi. Sa'dın haklı olan cezâyı vermekde acele etmesinin doğru olmadığına işâret buyurdu. Harâm işlerken gören her müslimânın ta'zîr cezâsı yapması

lâzımdır. Görenlerin, işlendikden sonra yapmaları câiz değildir. Bu zemân, ancak hükûmetin ve hâkimin ta'zir etmesi lâzım olur. Zinâ yaparken görüp öldürenin, mahkemede dört şâhid göstermesi lâzımdır. Yalnız yemîn etmesi kabûl olunmaz. Dört şâhid getiremezse, kâtil, hâkim tarafından mahkûm edilir.

Kadının ortağına gayret göstermesi câiz değildir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", bir gece hazret-i Âişenin odasından çıkdı. Hazret-i Âişe "radıyallahü teâlâ anhâ", zevcelerinden birinin yanına gitdiğini zan ederek gayret eyledi. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" gelince, üzüldüğünü anlayıp, **(Gayret mi eyledin?)** buyurdu. Benim gibi bir zevallı, senin gibi, varlıkların en şereflisi, mahlûkların en merhametlisi bir zât için gayret etmez mi, dedi. Buna cevâb olarak, **(Şeytânının vesvesesine uymuşsun)** buyurdu. Benim yanımda şeytân mı var? Yâ Resûlallah! deyince, **(Evet var)** buyurdu. Ey Allahın Resûlü! Senin yanında da var mı? deyince, **(Evet benim yanımda da var. Fekat, Allahü teâlâ, beni onun vesveselerinden muhâfaza etmekdedir)** buyurdu. Ya'nî, benim şeytânım müslimân olmuşdur. Bana hayrlı şeyleri hâtırlatır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, kimseye ihsân etmediği iki ni'metini bana ihsân eyledi: Şeytânım kâfir idi. Onu müslimân yapdı. İslâmiyyeti yaymakda, bütün zevcelerimi bana yardımcı eyledi)** buyuruldu. Âdem aleyhisselâmın şeytânı kâfir idi. Zevcesi hazret-i Havvâ, Cennetde şeytânın yemîn etmesine aldanarak, Âdem aleyhisselâmın hatâ etmesine sebeb oldu.

İnsanların Allahü teâlâya gayret etmeleri, harâm işlenmesini istememekle olur.

Hasedin zıddı **(Nasîhat)** etmekdir. Allahü teâlânın bir kimseye verdiği ni'metin onda kalarak, dînine ve dünyâsına fâideli olmasını istemek demekdir. Nasîhat etmek, bütün müslimânlara vâcibdir. Hadîs-i şerîfde, **(Hayra sebeb olana, bunu yapanın ecri kadar sevâb verilir)** ve **(Kendi için istediğini din kardeşi için de istemiyen kimse, îmân etmiş olmaz)** ve **(Dînin temeli nasîhatdir)** buyuruldu. Nasîhat vermek demek, Allahü teâlânın var olduğunu, bir olduğunu, bütün kemâl ve cemâl sıfatlarının Onda bulunduğunu, Ona lâyık olmıyan sıfatların, aybların, kusûrların Onda bulunmadığını, hâlis niyyet ile Ona ibâdet etmek lâzım olduğunu, gücü yetdiği kadar Onun rızâsını almağa çalışılmasını, Ona isyân edilmemesini, Onun dostlarına muhabbet, düşmanlarına muhâlefet edilmesini, Ona itâ'at edenleri sevmeği ve isyân edenleri sevmemeği, ni'metlerini saymayı ve bunlara şükr etmeği, bütün mahlûklarına şefkat ve merhamet etmeği, Onda bulunmıyan sıfatları Ona söylememeyi bildirmek, Allahü teâlâ için nasîhat etmek olur. Şükr etmek, Allahü teâlânın gön-

derdiği ni'metleri islâmiyyete uygun kullanmak demekdir. Kur'ân-ı kerîmde bildirilenlere inanmağı, emr edilenleri yapmağı, kendi aklı ile, görüşü ile uydurma tercemeler yapmamağı, Onu çok ve doğru olarak okumağı, Ona abdestsiz el sürmek câiz olmadığını, insanlara bildirmek, Kur'ân-ı kerîm için nasîhat etmek olur. Muhammed aleyhisselâmın bildirdiklerinin hepsine inanmak lâzım olduğunu, Ona ve ismine hurmet etmeği, Onun sünnetlerini yapmağı ve yaymağı, Onun güzel ahlâkı ile huylanmağı, Âlini ve Eshâbını ve ümmetini sevmeği bildirmek, Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" için nasîhat etmek olur. Ona saygı gösteren, Onun dînini muhafâza eden, Onun dînine uymakda, ibâdet yapmakda kendilerine hürriyyet veren hükûmetlere yardım etmek, onlara doğruyu bildirmek, müslimânların hakkını gözetmelerini bildirmek, onlara isyân etmemek, kanûnlarına karşı gelmemek, onların islâmiyyete ve insanlara hizmet etmeleri için düâ etmek, arkalarında nemâz kılmak, kâfirlerle cihâdlarında mâl ile, cân ile ve düâ ile yardımlarına koşmak, zekât ve vergileri ödemek, silâh ile kimseye saldırmamak, zulm ve haksızlık yapdıklarında da isyân etmeyip, tatlılıkla onları doğru yola, adâlete getirmek, onlara yaltakçılık yapmamak, doğru yoldan ayrılmalarına sebeb olmamak, hükûmet adamlarına karşı gelmemek lâzım olduğunu herkese bildirmek ve Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma'în" fıkh kitâblarına, ilmihâl kitâblarına ve ahlâk kitâblarına uymak lâzım olduğunu bildirmek, devlet için nasîhat yapmak olur. İnsanlara dünyâda ve âhıretde fâideli olan şeyleri yapmak ve zarârlı olan şeyleri yapmamak lâzım olduğunu ve kimseye eziyyet etmemeği, kalb kırmamağı, bilmediklerini öğretmeği, kusûrlarını örtmeği, farzları emr etmeği, harâmlardan nehy etmeği, bunların hepsini tatlılıkla, acıyarak bildirmeği, küçüklere merhamet, büyüklere hurmet edilmesini, kendilerine yapılmasını istediklerini başkalarına da yapmalarını, kendilerine yapılmasını istemediklerini başkalarına da yapmamalarını, onlara bedenleri ile, mâlları ile, yardım edilmesini bildirmek de, bütün insanlar için nasîhat etmek olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Müslimânlara yardım etmiyen, onların iyilikleri ve râhatları için çalışmıyan, onlardan değildir. Gece ve gündüz, Allah için ve Kur'ân-ı kerîm için ve Resûlullah için ve devlet reîsi için ve bütün müslimânlar için nasîhat etmiyen kimse de, bunlardan değildir)** buyuruldu.

Hased, ibâdetlerin sevâbını giderir. Hadîs-i şerîfde, **(Hased etmekden sakınınız. Biliniz ki, ateş odunu yok etdiği gibi, hased de hasenâtı yok eder!)** buyuruldu. Hased eden, onu

gîbet eder, çekişdirir. Onun mâlına, canına saldırır. Kıyâmet günü, bu zulmlerinin karşılığı olarak, hasenâtı alınarak ona verilir. Hased edilendeki ni'metleri görünce, dünyâsı azâb içinde geçer. Uykuları kaçar. Hayr, hasenât işliyenlere, on kat sevâb verilir. Hased bunların dokuzunu yok eder, birisi kalır. Küfrden [Allaha düşman olmakdan] başka hiçbir günâh, hasenâtın sevâblarının hepsini yok etmez. Günâh olduğuna inanmıyarak veyâ islâmiyyete ehemmiyyet vermiyerek harâm işlemek ve küfre, irtidâda sebeb olan işleri yapmak, sevâbların hepsini yok eder. Çünki, böyle yapanlar mürted olurlar. Hadîs-i şerîfde, **(Geçmiş ümmetlerden iki kötülük sizlere bulaşdı: Hased ve kazımak. Bu sözümle onların başlarını kazıdıklarını anlatmak istemiyorum. Dinlerinin kökünü kazıyıp yok etdiklerini söyliyorum. Yemîn ederim ki, îmânı olmıyan Cennete girmiyecekdir. Birbiriniz ile sevişmedikçe, îmâna kavuşamazsınız. Sevişmek için, çok selâmlaşınız!)** buyuruldu.

[Selâmlaşmanın çok mühim olduğunu bu hadîs-i şerîf açıkca gösteriyor. Selâmlaşmayı emr ediyor. İki müslimân karşılaşınca, birisinin **(Selâmün aleyküm)** demesi sünnetdir. Diğerinin cevâb olarak, **(ve aleyküm selâm)** demesi farzdır. Kâfirlere mahsûs kelimelerle selâmlaşmak ve el, beden hareketleri ile selâmlaşmak câiz değildir. Karşılaşan iki müslimân, birbirinden uzak olarak yürüyorlarsa, sesini işitemiyeceğini anladığı zemân, söylemekle birlikde, sağ eli kaşının kenârına kaldırmanın da câiz olduğu bildirilmişdir. Kâfirlere karşı başka kelimelerle selâmlaşarak, fitne çıkmasına mâni' olmalıdır. Fitneyi uyandırmak harâmdır. Bu harâma mâni' olmak çok sevâbdır.]

(Müslimânlar hayrlı olur. Hased edince hayr kalmaz) buyuruldu. Diğer bir hadîs-i şerîfde, **(Hased, nemîme ve kehânet sâhibleri benden değildir)** buyuruldu. Nemîme, fitne çıkarmak için, ara açmak için, insanlar arasında söz taşımakdır. Kehânet, bilmediğini söyliyerek bundan hükm, ma'nâ çıkarmakdır. [Bilinmiyen şeyleri haber veren, falcılara **(Kâhin)** denir. Kâhine inanmamalıdır.] Bu hadîs-i şerîfden, hased edenin şefâ'atden mahrûm kalacağı anlaşılmakdadır. Ya'nî şefâ'at istemeğe hakkı olmayacakdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Altı kimse, altı şeyden hesâba çekilip, mahşer yerinde azâb gördükden sonra, Cehenneme gireceklerdir: Devlet reîsleri zulmden, arablar kavmiyyet gayretinden, köy muhtarları kibrden, tüccâr hıyânetden, köylüler cehâletden, âlimler hasedden)** buyuruldu. Ticâret ile meşgûl olanın, yalan söylemek, fâiz, hîle ve fâsid bey' ile başkasının mâlını aşırmak ne demek olduklarını ve bu harâmlardan kurtulmanın çârelerini öğrenmesi lâzımdır. Köylülerin, ya'nî her

müslimânın, Ehl-i sünnet i'tikâdını ve ilm-i hâlini bilmesi lâzımdır. Bu hadîs-i şerîf, hasedin din adamlarında dahâ çok bulunduğunu haber vermekdedir. **(Tefsîr-i kebîr)**de diyor ki, (Hased on kısmdır. Bunların dokuzu din adamlarında bulunur. Dünyâ sıkıntıları on çeşiddir. Bunların dokuzu sâlihlerde bulunur. Zillet on kısmdır. Dokuzu yehûdîlerdedir. Tevâdu' on kısmdır. Dokuzu nasârâdadır. Şehvet on kısmdır. Dokuzu kadınlarda, biri erkeklerdedir. İlm on kısmdır. Biri Irâkdadır. Îmân on kısmdır. Dokuzu Yemendedir. Akl on kısmdır. Dokuzu erkeklerdedir. Yer yüzünün bereketi on kısmdır. Dokuzu Şâmdadır). Fahreddîn-i Râzî hazretleri, bu tefsîrinde kendi zemânında olanları bildirmişdir. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" dünyâya teşrîf etmeden evvel, yehûdîler harb edecekleri zemân, (Yâ Rabbî! Göndereceğini va'd etdiğin ve en çok sevdiğini bildirdiğin, o şerefli Peygamber hurmetine) diyerek düâ ederlerdi. Düâları kabûl olup, Allahü teâlâ kendilerine yardım ederdi. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", insanları müslimân olmağa da'vet edince, kendisinin va'd edilen Peygamber olduğunu anladılar. Fekat hased ederek, kıskanarak inkâr etdiler. Hasedleri kendilerinin ve gelecek olan nesllerinin ebedî olarak felâkete, azâblara sürüklenmelerine sebeb oldu.

Allahü teâlâ, şeytânın şerrinden korunmamızı emr etdiği gibi, hased edenin şerrinden de, sakınmamızı emr etdi.

Hadîs-i şerîfde, **(Ni'met sâhiblerinden ihtiyâclarınızı, gizli olarak isteyiniz. Çünki, ni'met sâhiblerine hased edilir)** buyuruldu. İhtiyâclarınızın karşılandığı meydâna çıkınca, hased olunursunuz. Sırrını saklıyan kimse, isterse, açığa çıkarır, isterse çıkarmaz. Sırrını açıklıyan kimse, çok def'a söylediğine pişmân olur, üzülür. İnsan, söylemediği sözüne hâkimdir. İsterse söyler, istemezse söylemez. Söylediğinin ise, mahkûmudur. Keşki söylemeseydim, der. Mâla, eşyâya emîn olan kimselerin çoğu, esrâra emîn olmazlar. (Zehebini ve zihâbını ve mezhebini gizli tut!) sözü meşhûrdur. [Zeheb, altın, zihâb, i'tikâd, mezheb de, işlerde tutulan yol demekdir.]

Hased etmek, Allahü teâlânın takdîrini değişdirmez. Boşuna üzülmüş, yorulmuş olur. Kazandığı günâhlar da, cabası olur. Mu'âviye "radıyallahü anh", oğluna nasîhat olarak, (Hasedden çok sakın! Hasedin zararları sende, düşmanınınkinden dahâ önce ve dahâ çok hâsıl olur) dedi. Süfyân-ı Sevrî "rahmetullahi teâlâ aleyh" hased etmeyenin zihni açık olur, demişdir. Hiçbir hasedci murâdına kavuşmamışdır. Kimseden hurmet görmemişdir. Hased, sinirleri bozar. Ömrünün azalmasına sebeb olur. Esma'î diyor ki, bir köylüye rastladım. Yüzyirmi yaşında idi. Çok yaşamasının sırrını sordum. (Çünki, hiç hased

etmedim) dedi. Ebülleys-i Semerkandî “rahmetullahi teâlâ aleyh” diyor ki, (Üç kimsenin düâsı kabûl olmaz: Harâm yiyenin, gîbet edenin, hased edenin).

Hased olunanın, dünyâda ve âhıretde, bundan hiç zararı olmaz. Hattâ fâidesi olur. Hased edenin ömrü üzüntü ile geçer. Hased etdiği kimsede ni’metlerin azalmadığını, hattâ artdığını görerek, sinir buhrânları geçirir. Hasedden kurtulmak için, ona hediyye göndermeli, nasîhat vermeli, onu medh etmelidir. Ona karşı tevâdu’ göstermelidir. Onun ni’metinin artmasına düâ etmelidir.

HIKD

16 - Hıkd, kalb hastalıklarının onaltıncısıdır. Hıkd, başkasından nefret etmek, kalbinde ona karşı kin, düşmanlık beslemekdir. Kendine nasîhat verenlere böyle kin beslemek harâmdır. Ona hıkd değil, itâ’at etmek lâzımdır. O, Allahın emrini yerine getirmişdir. Onu sevmek, hurmet etmek lâzımdır. Zulm edene karşı hıkd harâm değildir. Bir alacaklı ölse, bunun hakkı vârislerine ödenmese, kıyâmetde ödetilir. Zâlimi afv etmek efdaldir. Uhud gazâsında Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” mubârek yüzü yaralanıp, mubârek dişi kırılınca, Eshâb-ı kirâm “radıyallahü teâlâ anhüm ecma’în” çok üzüldüler. Düâ et, Allahü teâlâ, cezâlarını versin dediler. **(La’net etmek için gönderilmedim. Hayr düâ etmek için, her mahlûka merhamet etmek için gönderildim)** ve **(Yâ Rabbî! Bunlara hidâyet et. Tanımıyorlar, bilmiyorlar)** buyurdu. Düşmanlarını afv etdi. La’net etmedi.

Hadîs-i şerîfde, **(Sadaka vermekle mâl azalmaz. Allahü teâlâ, afv edenleri azîz eder. Allah rızâsı için afv edeni, Allahü teâlâ yükseltir)** buyuruldu. Gülâbâdî diyor ki, bu hadîs-i şerîfde bildirilen sadaka, farz olan sadaka demekdir. Ya’nî zekât demekdir. Tevâdu’ edenin tâ’atlarına, ibâdetlerine, dahâ çok sevâb verilir. Günâhları, dahâ çabuk afv olunur. İnsanın yaratılışında, hayvânî rûhun ve nefsin arzûları bulunmakdadır. Mâlı, parayı sever. Gadab, intikam, kibr sıfatları görünmeğe başlar. Bu hadîs-i şerîf, bu kötü huyların ilâcını bildiriyor. Sadakayı, zekâtı emr ediyor. Afv ederek, gadabı, intikamı temizliyor. Hadîs-i şerîfde, afv etmek, mutlak olarak, şartsız olarak bildiriliyor. Mutlak olan emr, mukayyedi göstermez. Ya’nî, bir şarta bağlamaz. Mutlak olan emr, umûmîdir. Birkaç şeye mahsûs değildir. Hakkını almak mümkin değilse de, afv etmek iyidir. Mümkin ise, dahâ iyidir. Çünki, hakkını geri almağa kudreti var iken afv etmek, nefse dahâ güç gelir. Zulm edeni afv etmek, hilmin, merhametin ve şecâ’atin en üstün derecesidir. Kendisine

iyilik etmiyene hediyye vermek de, ihsânın en üstün derecesidir. Kötülük edene ihsânda bulunmak, insanlığın en yüksek derecesidir. Bu sıfatlar, düşmanı dost yapar. Îsâ aleyhisselâm buyurdu ki, (Diş kıranın dişi kırılır. Burnu, kulağı kesenin, burnu kulağı kesilir demişdim. Şimdi ise, kötülük yapana karşı, kötülük yapmayınız. Sağ yanağınıza vurana sol yanağınızı çeviriniz diyorum). Şeyh İbn-ül Arabî "kaddesallahü teâlâ sirre-hül'azîz"[1] diyor ki, (Kötülük edene iyilik yapan kimse, ni'metlerin şükrünü yapmış olur. İyilik edene kötülük yapan kimse, küfrân-ı ni'met etmiş olur). Hakkını alandan, yalnız hakkını geri almak, fazlasını almamak, **(İntisâr)** olur. Afv etmek, adâletin yüksek derecesi, intisâr ise, aşağı derecesidir. Adâlet, sâlihlerin en yüksek derecesidir. Afv etmek, ba'zan zâlimlere karşı aczi gösterebilir. Zulmün artmasına sebeb olabilir. İntisâr, her zemân zulmün azalmasına, hattâ yok olmasına sebeb olur. Böyle zemânlarda, intisâr etmek, afv etmekden dahâ efdal, dahâ sevâb olur. Hakkından fazlasını geri almak **(Cevr),** zulm olur. Cevr edenlere azâb yapılacağı bildirilmişdir. Zâlimi afv eden, Allahü teâlânın sevgisine kavuşur. Zâlimden hakkı kadar geri almak, adâlet olur. Kâfirlere karşı adâlet yapılır. Fekat gücü yetdiği hâlde afv etmek, güzel ahlâkdır. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", bir kimsenin zâlime beddüâ etdiğini görünce, **(İntisâr eyledin!)** buyurdu. Afv eyleseydi, dahâ iyi olurdu. **(Berîka)** birinci cildin sonundaki hadîs-i şerîfde, **(Üç şey kendisinde bulunan kimse, Cennete dilediği kapıdan girecekdir: Kul hakkını ödeyen, her nemâzdan sonra onbir def'a ihlâs sûresini okuyan, kâtilini afv ederek ölen)** buyurulmuşdur. Zülkarneyn, Peygamber değildi, diyen âlimler dedi ki, fekat ona Peygamberlerde bulunan sıfatlardan dördü verilmişdi. Bunlar, gücü var iken afv ederdi. Va'd etdiğini yapardı. Hep doğru söylerdi. Rızkını bir gün evvelden hâzırlamazdı. Zulmün çokluğu kadar afvın sevâbı çok olur.

Hıkddan hâsıl olan kötülükler, onbirdir: Hased, şemâtet, hicr, istisgâr [aşağı görmek], yalan, gîbet, sırrı ifşâ, alay etmek, eziyyet vermek, hakkı ödememek ve mağfirete mâni' olmak.

Hıkd eden kimse, iftirâ, yalan ve yalancı şâhidlik ve gîbet ve sır ifşâ etmek ve alay etmek ve haksız olarak incitmek ve hakkını yimek ve ziyâreti kesmek günâhlarına yakalanır. **(Üç şey bulunmıyan kimsenin bütün günâhlarının afv ve mağfiret olunması umulur: Şirke, küfre yakalanmadan ölmek, sihr yapmamak ve din kardeşine hıkd etmemek)** hadîs-i şerîfi, sihr yapmanın islâmiyyetde yeri olmadığını göstermekdedir.

---

[1] Muhyiddîn ibni Arabî 638 [m. 1240]da Şâmda vefât etdi.

Sihr, büyü [Efsûn] yapmak olup harâmdır. Sihr yapana fârisîde **(Câdû)** denir. Sihr vâsıtasiyle her dilediğini yapacağına inanırsa, kâfir olur. Sihrin te'sîrine inanmayan da kâfir olur. Sihrin, diğer ilâclar gibi, Allahü teâlâ dilerse te'sîr edebileceğine inanmalıdır. Her dilediğini, Allahü teâlânın yaratacağına inanmak küfr olmaz ise de, büyük günâhdır. Sihrin tedâvîsi **(Se'âdet-i Ebediyye)**de uzun yazılıdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, Şa'bânın onbeşinci gecesi bütün kullarına merhamet eder. Yalnız müşriki ve müşâhini afv etmez)** buyuruldu. Müşâhin, bid'at sâhibi, mezhebsiz demekdir.

[Ehl-i sünnet vel cemâ'at i'tikâdında olmıyan kimseye **(Bid'at sâhibi)** denir. Dört mezhebden birinde bulunmıyan kimse, ehl-i sünnet fırkasından ayrılmış olur. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyan da, yâ kâfir olur, yâhud bid'at sâhibi olur. Kâfirlerin çeşidleri çokdur. Bunların en kötüsü, müşrikdir. Müşrik, Allahü teâlâya ve âhıret gününe inanmıyan kimse demekdir. Ateist, mason, komünist de, müşrik demekdir. Bid'at sâhibleri, kâfir değildir. Fekat sapık i'tikâdlarında taşkınlık yapanların, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan birşeyi inkâr edince, kâfir olduklarını islâm âlimleri bildirmişlerdir. Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde müşrik kelimesi, kâfir kelimesi yerine kullanılmışdır. Meselâ, müşriki afv etmem, buyurulmuşdur ki, kâfirlerin hiçbir çeşidini afv etmem demekdir. Bid'at sâhiblerinden taşkınlık etmeyip, kâfir olmıyanları müslimândır. **(Ehl-i kıble)**dirler. Fekat, bunların islâm dînine zararları, kâfirlerin zararlarından dahâ çokdur. Mezhebsiz din adamları, Mevdûdîciler, selefî denilen İbni Teymiyyeciler, Seyyid Kutbcular böyledirler. Hindistân âlimlerinden müftî Mahmûd bin Abdülgayyûr pişâvürî "rahime-hullahü teâlâ" 1264 [m. 1848] senesinde basdırdığı **(Huccet-ül-islâm)** ismindeki kitâbında, **(Tuhfet-ül-arab-i vel-acem)** risâlesinden alarak, fârisî dil ile diyor ki, müslimânların müctehidleri taklîd etmeleri vâcibdir. Çünki, Nahl sûresinin kırküçüncü ve Enbiyâ sûresinin yedinci âyetlerinde meâlen, **(Âlimlere sorup öğreniniz!)** ve Tevbe sûresinin yüzüncü âyetinde meâlen, **(İlk Muhâcirlerden ve Ensârdan ve bunlara tâbi' olanlardan Allah râzıdır)** buyurulmuşdur. Bu âyetler taklîd etmeği emr buyurmakdadır. Mu'âz bin Cebel "radıyallahü teâlâ anh" Yemene hâkim olunca, (Kitâbda ve hadîs-i şerîflerde bulamadığım zemân, ictihâd eder, anladığıma göre emr ederim) dedi. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" da, bu cevâbı beğenerek, Allahü teâlâya hamd eyledi. Mısrdaki mâlikî âlimlerinden Ahmed Şihâbüddîn Karâfî "rahime-hullahü teâlâ", 684 [m. 1285] de vefât etmişdir.

Bu büyük âlimin (Yeni müslimân olanın, dilediği bir âlimi taklîd etmesi lâzım olduğunda icmâ' hâsıl olmuşdur) dediğini, Celâlüddîn-i Süyûtî "rahime-hullahü teâlâ" **(Cezîl-ül-mevâhib)** kitâbında bildirmekdedir. Hadîs imâmının sahîh dediği bir hadîse müslimânların sahîh demeleri câiz olduğu gibi, fıkh imâmının sahîh dediği bir hükme sahîh demeleri de câiz olur. Nisâ sûresinin ellisekizinci âyetinde meâlen, **(Uyuşamadığınız din işlerinde kitâba ve sünnete mürâceat edin!)** buyurulmuşdur. Bu emr, müctehid olan âlime emrdir. İbni Hazmın ve dinde reformcuların (Diri veyâ ölü, hiç kimseyi taklîd halâl değildir. Herkesin ictihâd etmesi lâzımdır) sözlerinin kıymeti yokdur. Çünki, bunlar Ehl-i sünnet değildir. [İbni Hazmın mezhebsiz olduğu, sapık olduğu **(Eşedd-ül-cihâd)** kitâbımızın sonunda yazılıdır.] Müftînin müctehid olması vâcibdir. Mutlak müctehid olmıyan müftînin fetvâ vermesi harâmdır. Bunun, müctehidlerin fetvâlarını nakl etmesi câizdir. Müctehid olmıyan müftîden yeni bir fetvâ istemek câiz değildir. **(Kifâye)**de oruc bahsinde diyor ki, (Müctehid olmıyanın, işitdiği bir hadîse uyması câiz değildir. Bu hadîs, mensûh veyâ te'vîlli olabilir. Fetvâ böyle değildir. **(Takrîr)**de de böyle yazılıdır. **(Tuhfe)**den terceme temâm oldu.]

Hıkdın sebeblerinden biri, gadabdır. Gadab eden, kızan kimse, intikam alamayınca, gadabı, hıkd hâlini alır. Gadab, kanın hareketinin artmasından [tansiyonun artmasından], meydâna gelir. Allah için gadaba gelmek, iyidir. Dîne olan gayretindendir.

Resûlullah, gündüz olurdu sâim,
Gece de, nemâza olurdu kâim.

Ümmet isen, ol Müctebâya,
Sünnete, mekrûha dikkat et dâim.

ŞEMÂTET

17 - Şemâtet, başkasına gelen belâya, zarara sevinmekdir. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşinize şemâtet etmeyiniz! Şemâtet ederseniz, Allahü teâlâ belâyı ondan alır size verir)** buyuruldu. Zâlimin zulmünden, şerrinden kurtulmak için, onun ölümüne sevinmek, şemâtet olmaz. Düşmanın başına gelen ölümden başka belâlara sevinmek, şemâtet olur. Hele belâların gelmesine kendisinin sebeb olduğunu düşünerek sevinmek, meselâ düâsının kabûl olduğuna sevinmek dahâ fenâdır. Ucb kötü huyuna yakalanmasına sebeb olur. Ona gelen belânın, kendisi için mekr ve istidrâc olabileceğini düşünmelidir. Ondan belânın giderilmesi için düâ etmelidir. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'minin din kardeşi için, arkasından yapdığı hayr düâ kabûl olur. Bir melek, Allah bu iyiliği sana da versin. Âmîn,**

der. Meleğin düâsı red edilmez) buyuruldu. Düşman, zâlim olup da, kendisine gelen belâ, başkalarına zulm etmesine mâni' olursa, belânın gelmesine sevinmek, şemâtet olmaz, günâh olmaz. Din gayreti olur. Din gayreti, îmânın kuvvetli olduğunu gösterir. Allah için gayret etmek iyidir. Hayvânî arzûlar için gayret etmek iyi değildir. Zâlime de belâ gelmesine sevinmek, yine iyi değildir. Fekat, başkalarına zulm etmesine mâni' olduğu için ve diğer zâlimlerin de ibret almaları için, câiz olmakdadır.

HİCR

18 - Hicr, dostluğu bırakmak, dargın olmak demekdir. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'minin mü'mine üç günden fazla hicr etmesi halâl olmaz. Üç geceden sonra ona gidip selâm vermesi vâcib olur. Selâmına cevâb verirse, sevâbda ortak olurlar. Vermezse günâh, ona olur)** buyuruldu. Erkek olsun, kadın olsun, dünyâ işleri için, mü'minin mü'mine darılması, ya'nî onu terk etmesi, aradaki bağlılığı kesmesi câiz değildir. Zimmî, ya'nî gayr-ı müslim, mu'âmelâtda müslimân gibidir. İbâdetlerden ve nikâhdan başka olan işlere **(Mu'âmelât)** denir.

[Gayr-ı müslim vatandaşlara da, dünyâ işleri için, dargın olmak câiz değildir. Onların da, güler yüzle, tatlı dille gönüllerini almak, incitmemek, haklarını ödemek lâzımdır. Müslimân olsun, kâfir olsun, islâm memleketinde olsun, dâr-ül-harbde olsun, nerde olursa olsun, hiç bir insanın mâlına, canına ve ırzına, nâmûsuna dokunmak, câiz değildir. İslâm memleketinde yaşıyan kâfirler ve başka memleketlerden gelen kâfir turistler, kâfir tüccârlar, mu'âmelâtda, müslimânların hak ve hürriyyetlerine mâlikdirler. Kendi dinlerinin îcâblarını yapmakda, ibâdetlerini yapmakda serbestdirler. İslâmiyyet, kâfirlere de, bu hürriyyeti vermişdir. Müslimân, Allahın emrlerine uymalı, günâh işlememelidir. Hükûmetin kanûnlarına karşı gelmemeli, suç işlememelidir. Fitne çıkmasına sebeb olmamalıdır. Müslimânlara ve kâfirlere her yerde iyilik yapmalı, herkesin hakkını gözetmelidir. Hiç kimseye zulm, işkence yapmamalıdır. Müslimânlığın güzel ahlâkını, şerefini, her yerde herkese göstermeli, her milletin islâm dînine sevgi□i ve saygılı olmasına sebeb olmalıdır].

Dargın olana, $ü_{ç}$ günden önce gidip barışmak, dahâ iyidir. Güçlük olmaması için, üç gün müsâ'ade edilmişdir. Dahâ sonra günâh başlar ve gün geçdikçe artar. Günâhın artması, barışıncaya kadar devâm eder. Hadîs-i şerîfde, **(Sana darılana git, barış! Zulm yapanı afv et. Kötülük yapana iyilik et!)** buyuruldu. **(Esselâmü aleyküm)** diyene on sevâb verilir. Esselâmü aleyküm ve rahmetullah diyene yirmi sevâb verilir.

Esselâmü aleyküm ve rahmetullah ve berekâtüh diyene otuz sevâb verilir. Cevâb vermekde de böyledir. Üç günden fazla dargın duran kimse, şefâ'at olunmazsa, afv olunmazsa, Cehennemde azâb görecekdir. Günâh işleyene, ona nasîhat olmak niyyeti ile hicr eylemek, câizdir, hattâ müstehabdır. Allahü teâlâ için darılmak olur. Hadîs-i şerîfde, **(Amellerin, ibâdetlerin en kıymetlisi, hubb-i fillah ve buğd-i fillahdır)** buyuruldu. Hubb-i fillah, Allahü teâlâ için sevmek demekdir. Buğd-i fillah, Allahü teâlâ için sevmemek, dargın olmak demekdir. Allahü teâlâ, Mûsâ aleyhisselâma sordu: Benim için ne yapdın? dedi. Senin için nemâz kıldım, oruc tutdum, zekât verdim, ismini çok zikr eyledim, deyince, Allahü teâlâ, nemâz, sana burhandır. Kötü iş yapmakdan korur. Oruc, kalkandır. Cehennem ateşinden korur. Zekât da, mahşer yerinde gölge verir, sana râhatlık verir. Zikr, mahşerde karanlıkdan kurtarır, ışık verir. Benim için ne yapdın? buyurdu. Yâ Rabbî! Senin için olan işin ne olduğunu bana bildir, diye yalvarınca, Yâ Mûsâ! Dostlarımı sevdin mi? Düşmanlarımdan kesildin mi? buyurdu. Mûsâ aleyhisselâm, Allahü teâlânın en çok sevdiği ibâdetin, hubb-i fillah ve buğd-i fillah olduğunu anladı. Günâh işliyeni, kabâhat yapanı uzun zemân hicr eylemek câizdir. Ahmed bin Hanbelin "rahime-hullahü teâlâ" harâmdan geldiği bilinen hediyyeyi kabûl etdikleri için amcasını ve oğullarını hicr eylediği meşhûrdur. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", Tebük gazâsına gelemiyen üç kişiyi ve zevcelerini hicr eylemişdir.

Allaha tevekkül edenin yâveri Hakdır.
Nâ-şâd gönül, bir gün olur, şâd olacakdır.

C Ü B N

19 - Cübn, korkaklık demekdir. Gadabın, sert davranmanın lüzûmlu mikdârına **(Şecâ'at)** denir. Lüzûmundan az olmasına, za'îf olmasına **(Cübn)** denir. Cübn, kötü huydur. İmâm-ı Muhammed bin İdrîs Şâfi'î "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, (Şecâ'at göstermek lâzım olan yerde, korkaklık yapan kimse, eşeğe benzer. Tarziye verilen kimse râzı olmazsa, şeytâna benzer). Korkak olan kimse, zevcesine ve akrâbasına karşı gayretsizlik ve hamiyyetsizlik gösterir. Onları koruyamaz. Zillete ve zulme boyun eğer. Harâm işliyeni görünce susar. Başkalarının mâlına tamâ' eder. İşinde sebât etmez. Verilen vazîfenin ehemmiyyetini anlamaz. Allahü teâlâ, Tevbe sûresinde şecâ'ati, kahramanlığı övüyor. Nûr sûresinde, zinâ edenlere, had cezâsı verilmesinde merhamet olunmamasını emr ediyor.

Hadîs-i şerîfde, **(Sevgili kızım Fâtıma hırsızlık ederse, elini keserim!)** buyuruldu. Allahü teâlâ, Feth sûresinde, Eshâb-ı

kirâma “radıyallahü teâlâ anhüm ecma’în”, **(Kâfirlere gadab ederler),** harbde sert davranırlar diyerek övmekdedir. Tevbe sûresi, yetmişdördüncü âyet-i kerîmesinin meâl-i âlîsi, **(Kâfirlere karşı sert ol!).** Ya’nî saldırdıkları zemân korkmadır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Ümmetimin hayrlısı, demir gibi dayanıklı olanıdır)** buyuruldu. İslâma ve müslimânlara düşmanlık edenlere, saldıranlara karşı sert olmak lâzımdır. Bunlara karşı korkak olmak, câiz değildir. Korkarak kaçmak, Allahü teâlânın takdîrini değişdirmez. Ecel gelince, Azrâil aleyhisselâm, insanı nerde olursa olsun bulur. Kendini tehlükeye atmak da, câiz değildir. Tehlükeli yerde yalnız kalmak, yalnız yürümek, günâhdır.

TEHEVVÜR[1]

20 - Gadabın, sertliğin aşırı ve zararlı olmasına **(Tehevvür)**, atılganlık denir. Tehevvür sâhibi hiddetli, sert olur. Bunun aksine kâzm, hilm, yumuşaklık denir. Halîm kimse, gadaba sebeb olan şeyler karşısında kızmaz, heyecâna gelmez. Korkak olan, kendine zarar verir. Gadablı kimse ise, hem kendine, hem de başkalarına zarar verir. Tehevvür, insanın aklını giderir, küfre kadar götürür. Hadîs-i şerîfde, **(Gadab, îmânı bozar)** buyuruldu. Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” dünyâ için gadaba geldiği görülmedi. Allah için gadaba gelirdi. Gadab sâhibi, karşısındakinin de kendisine karşılık yapacağını önceden düşünmelidir. Gadaba gelen kimsenin sinirleri bozulur, kalb hastası olur. Bu bozukluk, dışına da sirâyet ederek, çirkin ve korkunç bir hâl alır.

Gadabı yenmeğe **(Kâzm)** denir. Kâzm etmek çok sevâbdır. Kâzm sâhibine, ya’nî gadabını yenene, Cennet müjdelendi. Allah rızâsı için kâzım olan kimse, karşısındakini afv edip, ona karşılık yapmaz ise, Allahü teâlâ onu çok sever, Cennetin, bunlar için hâzırlanmış olduğunu bildirmişdir. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, Allahü teâlânın rızâsı için gadabını def’ ederse, Allah da, ondan azâbını def’ eder)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Bir müslimânda üç şey bulunursa Allahü teâlâ onu muhâfaza ve himâye eder, onu sever, merhamet eder. Ni’mete şükr etmek, zâlimi afv etmek, gadaba gelince, gadabını yenmek)** buyuruldu. Ni’mete şükr etmek, onu islâmiyyete uygun olarak kullanmak demekdir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba gelen bir kimse, dilediğini yapmağa kâdir olduğu hâlde, yumuşak davranırsa, Allahü teâlâ, onun kalbini, emniyyet ve îmân ile doldurur)** ve **(Bir kimse gadabını örterse, Allahü teâlâ onun ayblarını, kabâhatlarını örter)** buyuruldu. İmâm-ı Gazâlî

[1] Gadab=gayz=kızmak. Kâzm=kızmamak.

“rahime-hullahü teâlâ”, (hilm sâhibi olmak, gadabını yenmekden dahâ kıymetlidir) buyurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Yâ Rabbî! Bana ilm ver, hilm ile zînetlendir, takvâ ihsân eyle! Âfiyet ile beni güzelleşdir)** buyuruldu. Abdüllah ibni Abbâsa “radıyallahü teâlâ anhümâ” bir kimse söğdü. Buna karşılık olarak, bir ihtiyâcın varsa, sana yardım edeyim, buyurdu. Adamcağız başını öne eğerek ve utanarak özr diledi. Hazret-i Hüseynin oğlu Zeynel Âbidîn Alîye “radıyallahü teâlâ anhümâ” bir kimse söğdü. Elbisesini çıkarıp ona hediyye eyledi. Îsâ aleyhisselâm, yehûdîlerin yanından geçerken, kendisine çok kötü şeyler söylediler. Onlara iyi ve tatlı cevâblar verdi. Onlar, sana kötülük yapıyor, sen onlara iyi söyliyorsun dediklerinde, (herkes, başkasına, yanında bulunandan verir) buyurdu. Halîm, selîm kimse, dâimâ neş’eli, râhat olur. Onu, herkes medh eder.

Hadîs-i şerîfde, **(Gadab, şeytânın vesvesesinden hâsıl olur. Şeytân, ateşden yaratılmışdır. Ateş, su ile söndürülür. Gadaba gelince, abdest alınız!)** buyuruldu. Bunun için, gadaba gelince, e’ûzü besmele ve iki kul e’ûzüyü okumalıdır. İnsan, gadaba gelince, aklı örtülür. İslâmiyyetin dışına çıkar. Gadaba gelen kimse, ayakda ise oturmalıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba gelen kimse, ayakda ise otursun. Gadabı devâm ederse, yan yatsın!)** buyuruldu. Ayakda olanın intikam alması kolaydır. Oturunca, azalır. Yatınca, dahâ azalır. Gadab, kibrden doğar. Yatmak, kibrin azalmasına sebeb olur. Gadab edince, **(Allahümmagfir li-zenbî ve ezhib gayza kalbî ve ecirnî mineşşeytân)** okumak, hadîs-i şerîfde emr olundu. Ma’nâsı, (Yâ Rabbî! Günâhımı afv eyle. Beni kalbimdeki gadabdan ve şeytânın vesvesesinden kurtar) demekdir. Gadaba sebeb olan insana yumuşak davranamıyan kimse, onun yanından ayrılmalı, onunla buluşmamalıdır.

Ne dünyâ için, ne de âhıret için, hiç kimseye kızmamalıdır. **(Lâ tagdab)** hadîs-i şerîfi, kızmayı yasak etmekdedir. Bir kimse, gadab ederse, ya’nî kızarsa, bütün sinirleri bozulur. Ba’zı uzvları hasta olur. Doktorlar buna ilâc bulamazlar. Bunun yegâne ilâcı, **(Lâ tagdab)** hadîs-i şerîfidir. Kızan kimse, sözleri ile, hareketleri ile, yanındakileri incitir. Onlar da, sinir hastalığına yakalanır. Evde, râhat, huzûr kalmaz. Yuvanın dağılmasına, câna kıyılmasına bile sebeb olur. Bir evde gadab eden kimse yok ise, orada se’âdet, râhat ve huzûr, neş’e vardır. Kızan kimse varsa, orada, râhat, huzûr ve neş’e bulunmaz. Erkek ile zevcesi arasında ve ana ile evlâdı arasında geçimsizlik, hattâ, düşmanlık eksik olmaz. Ahkâm-ı islâmiyyeye uymanın, se’âdet ve râhatlık ve neş’e getireceği buradan da anlaşılmakdadır. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyan kâfirler de dünyâda se’âdete kavu-

şurlar.

Câhiller, ahmaklar, gadaba ve tehevvüre şecâ'at ve erkeklik ve izzet-i nefs ve gayret ve hamiyyet diyorlar. Bu, güzel ismlerle gadab kötü huyunu süslüyorlar, güzelleşdiriyorlar. Gadab etmenin iyi olduğunu anlatıyorlar. Bunu medh etmek için, büyüklerin gadab etdiklerini gösteren hikâyeler de, anlatıyorlar. Böyle yapmak, câhillikdir. Aklın noksan olduğunu gösterir. Bunun içindir ki, hasta, sağlam olandan, kadın, erkekden, ihtiyâr da, gençden dahâ çabuk kızmakdadır. Otuz yaşından küçük olana genç, otuz ile elli arasında olana yetişkin adam, elli yaşından yukarı olana şeyh, ya'nî ihtiyâr [yetmişden sonra pîr-i fânî] denir.

İslâmiyyetden, kitâbdan almayıp da, kendi kafasından çıkarıp, sert, hiddetli va'z vereni dinlememek de, bunun gadabına sebeb olur. Bunun ilâcı, doğruyu, yumuşak ve tatlı söylemekdir. Hazret-i Hasen ve Hüseyn "radıyallahü teâlâ anhümâ" çölde gidiyorlardı. Bir ihtiyârın abdest aldığını gördüler. Abdesti doğru almıyor, şartlarına uymuyordu. Yaşlı olduğu için, böyle abdest sahîh olmaz demeğe sıkıldılar. Yanına giderek, mubârek efendim! Birbirimizden dahâ iyi abdest aldığımızı söylüyoruz. Bir abdest alalım. Hangimizin haklı olduğunu bize bildir, dediler. Önce Hasen, sonra Hüseyn güzel bir abdest aldılar. İhtiyâr, dikkatle bakdı. Evlâdlarım! Abdest almasını şimdi sizden öğrendim, dedi. İbrâhîm aleyhisselâm, ikiyüz mecûsîye ziyâfet verdi. Bize ne emr edersen yapalım dediler. Sizden bir dileğim var, buyurdu. O nedir? dediklerinde, benim Rabbime bir kerre secde etmenizi istiyorum dedi. Aralarında konuşdular. Bu ihtiyârın ihsânları, ziyâfetleri meşhûrdur. Bunu kırmayıp, bir secde eder, sonra gidip yine tanrılarımıza tapınırız. Bir zararı olmaz dediler. Bunlar secdede iken, İbrâhîm aleyhisselâm, (Yâ Rabbî! Gücümün yetdiği bu kadar! Dahâ fazlasını yapdırmak elimden gelmiyor. Bunları hidâyete, se'âdete kavuşdurmak, ancak senin kudretindedir. Bunlara müslimânlık nasîb eyle!) dedi. Düâsı kabûl olup, hepsi müslimân oldu. Harâm işleyecek kimseye gizlice nasîhat edilir. Harâm işlemekde olana, tatlılıkla orada söylenir. Herkese önce gizli, tenhâda nasîhat vermek, dahâ te'sîrli olur.

Birinin sözünü yanlış anlamak da, gadabına sebeb olur. Böyle zemânlarda az ve açık söylemek, şübheli kelimeler kullanmamak lâzımdır. Birşeyi kapalı anlatmak, dinliyene sıkıntı verir. Onu incitir. Emr-i ma'rûf yapmanın üç şartı vardır: Birincisi, Allahü teâlânın emrini ve yasağını bildirmeğe niyyet etmekdir. İkincisi, söylediğinin vesîkasını, kaynağını bilmekdir. Üçüncüsü, hâsıl olacak sıkıntılara sabr etmekdir. Yumuşak

söylemek, sertlik yapmamak lâzımdır. Sert söyliyen ve münâkaşa eden fitne çıkmasına sebeb olur. Hazret-i Ömer halîfe iken, Abdüllah ibni Mes'ûd ile "radıyallahü anhüm" bir gece Medîne içinde dolaşıyorlardı. Bir kapıdan tegannî, şarkı söyliyen kadın sesi duydu. Kapı deliğinden içerisini gözetledi. Önünde şerâb şişesi, karşısında şarkıcı bir kız bulunan ihtiyâr gördü. Hemen pencereden içeri girdi. Yâ Emirelmümînin! Allahü teâlânın rızâsı için beni dinler misin? diyince, söyle bakalım, buyurdu. Ben, Allahü teâlâya bir isyânda bulundum. Fekat sen, onun üç emrine isyân etdin, dedi. Nedir onlar? diyince, Allahü teâlâ, başkasının evini gözetlemeyiniz buyuruyor. Sen, kapıdan içerisini gözetledin. Allahü teâlâ, başkasının evine izn almadan girmeyiniz buyurdu. Sen iznsiz girdin. Allahü teâlâ, evlere kapılarından giriniz ve selâm veriniz buyurdu, sen ise, pencereden girdin ve selâm vermedin, dedi. Hazret-i Ömer "radıyallahü teâlâ anh" buna adâlet ile ve insâf ile cevâb vererek, doğru söyledin dedi ve ondan afv diledi. Ağlayarak dışarı çıkdı.

Nasîhat verene ve bütün müslimânlara hüsn-i zan etmek, iyi karşılamak lâzımdır. Sözlerini, mümkin olduğu kadar iyiye yormalıdır. Müslimânın hayrlı ve sâlih olduğuna inanmak, ibâdet olur. Bir müslimâna sû-i zan ederek ona inanmamak, kötü huylu olmayı gösterir. İşitilen sözü, anlamaya çalışmalı, anlıyamadığını sormalıdır. Söz sâhibine hemen sû-i zan etmemelidir. Şeytânın kalbe getirdiği vesveselerden en çok başardığı, sû-i zan vesvesesidir. Sû-i zan etmek harâmdır. Bir sözden iyi ma'nâ çıkarmağa imkân bulunamazsa, bunun hatâ ile, yanlışlıkla veyâ unutarak söylenebileceği düşünülmelidir.

Bir fakîr, bir zenginden birşey isteyip, zengin vermeyince, her ikisi de gadaba gelebilir.

Bir işle meşgûl olana, düşünceli olana, üzüntülü olana, sıkıntıda olana bir şey söylemek, birşey sormak, onu gadaba getirmeğe sebeb olabilir. Çocuğun ağlaması, bağırması, hayvânın bağırması da böyledir. Böyle gadaba gelmek çok çirkindir. Cansızların hareketinden gadaba gelenler görülmüşdür. Bu, dahâ kötüdür. Koyduğu yerden kayarsa, keseri vurunca kırılmazsa, kızarak söven, vuran, helâk eden, yakan kimseler görülmüşdür. Kendi yapdığına kızan, bunun için kendine söven, kendine vuran da yok değildir. İbâdetde kusûr etdiği için, kendine kızmak iyidir. Dîninde gayret olur, sevâb olur. Emrleri ve yasakları sebebi ile hükûmete, hükûmet reîsine, Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ve hattâ Allahü teâlâya karşı gadaba gelmek, hepsinden fenâdır. Küfre sebeb olur. **(Gadab, îmânı bozar)** hadîs-i şerîfi, Allahü teâlâya, Resûlullaha karşı gadabın küfr olduğunu göstermekdedir.

Harâm işliyeni görünce, gadaba gelmek, iyidir. Din gayretinden ileri gelir. Fekat, kızınca aklın ve islâmiyyetin dışına taşmamak lâzımdır. Ona, kâfir, münâfık, deyyûs ve diğer fuhş, çirkin şeyler söylemek, harâm olur. Söyliyenin ta'zîr edilmesi, cezâlandırılması lâzım olur. Harâm işliyeni görenin, buna câhil veyâ ahmak demesine izn verilmiş ise de, yumuşak, tatlı söyliyerek nasîhat vermek, iyi olur. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, her zemân yumuşak söylemeği sever)** buyuruldu. Harâm işliyeni, kanûnlara karşı geleni, hükûmet me'mûrunun, polisin güç kullanarak men' etmesi lâzımdır. Fekat, lüzûmundan fazla dövmesi, işkence yapması, zulm olur, günâh olur. Devlet me'mûru yoksa, gücü yetenin de men' etmesi, ta'zîr etmesi lâzım olur. Ölüm, evini yıkmak cezâları, ancak hükûmet ve hâkim tarafından yapılır. Lüzûmundan fazla cezâ yapmak, zulm olur. Muhtesiblerin ya'nî emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapan hükûmet me'mûrlarının işkence yapmaları harâmdır.

Gadabın mukâbili, karşılığı hilmdir. Hilm, gadabını yenmekden dahâ efdaldir. Hilm, gadaba gelmemek demekdir. Aklın çokluğuna alâmetdir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadaba sebeb olan şey karşısında hilm göstereni, Allahü teâlâ sever)** ve **(Allahü teâlâ, hayâ ve hilm ve iffet sâhiblerini sever. Fuhş söyliyenleri ve sarkıntılık yaparak dilenenleri sevmez)** buyuruldu. İffet, başkasının malına göz dikmemekdir. Fuhş, çirkin, ayb şeylerdir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Yâ Rabbî! Bana ilm ve hilm ve takvâ ve âfiyet ihsân eyle!)** düâsını çok söylerdi. İlm-i nâfi', kelâm, fıkh ve ahlâk ilmleridir. Âfiyet, dînin ve i'tikâdın bid'atlerden, amelin ve ibâdetin âfetlerden, nefsin şehvetlerden, kalbin hevâ ve vesveseden ve bedenin hastalıklardan selâmet bulması, kurtulması demekdir. Resûlullahdan "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" düâların efdali hangisidir diye soruldukda, **(Allahü teâlâdan âfiyet isteyiniz. Îmândan sonra, âfiyetden dahâ büyük ni'met yokdur)** buyurdu. [Âfiyete kavuşmak için, çok istigfâr etmelidir.] Hadîs-i şerîfde, **(İlm ve sekîne sâhibi olunuz! Öğrenirken ve öğretirken yumuşak söyleyiniz! İlm ile tekebbür etmeyiniz!)** buyuruldu. Sekîne, ağır başlı, vekar sâhibi olmakdır. Hadîs-i şerîfde, **(İslâmiyyete uyan ve yumuşak olan kimseyi, Cehennem ateşi yakmaz)** ve **(Yumuşak olmak, bereket getirir. İşinde taşkınlık ve gevşeklik yapmak, gaflete sebeb olur)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Rıfk sâhibi olmıyan kimseden hayr gelmez!)** ve **(Rıfk, insana zînet verir, kusûrlarını giderir)** buyuruldu.

Düşmana kızmamalı, hafîf sesle (Allah cezânı versin) demelidir. Allahü teâlâ, haksız olana, çok acı cezâ verir.

Hadîs-i şerîfde, **(İlm, öğrenmekle, hilm de gayret ile hâsıl olur. Allahü teâlâ, hayrlı şey için çalışanı, maksadına kavuşdurur. Kötülükden sakınanı, ondan korur)** buyuruldu.

GADR

21 - Gadabı meydâna getiren sebeblerden birisi de **(Gadr),** ya'nî ahdinde ve mîsâkında durmamakdır. Bir tarafın söz vermesine **(Va'd)** denir. İki kimsenin sözleşmelerine **(Ahd)** denir. Yemîn ile kuvvetlendirilen va'de **(Mîsâk)** denir. Karşılıklı sözleşilene, önceden haber vermeden sözünü bozmak gadr olur. Devlet reîsi, kâfirlerle yapmış olduğu mu'âhedeyi bozmak lâzım geldiğini anlarsa, onlara haber vermesi vâcibdir. Haber vermeden evvel bozması câiz değildir. Hadîs-i şerîfde, **(Gadr eden kimse, kıyâmet günü kötü şeklde cezâsını görecekdir)** buyuruldu. Gadr etmek, harâmdır. Kâfirlere verilen ahdi dahî korumak vâcibdir.

Hadîs-i şerîfde, **(Emîn olmıyan kimsede îmân yokdur. Ahdini bozan kimsede din yokdur)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf emânete hıyânet edenin îmânı kâmil olmaz, buna ehemmiyyet vermezse, îmânı kalmaz, demekdir.

Allahümme inneke Afüvvün, Kerîmün tühıbbül afve fa'fe annî!

HIYÂNET

22 - Kalb hastalıklarının yirmiikincisi, hıyânetdir. Hıyânet etmek de, gadaba sebeb olur. Hıyânet de harâmdır. Münâfıklık alâmetidir. Hıyânetin zıddı emânetdir, emîn olmakdır. Hıyânet, birine kendini emîn tanıtdıkdan sonra, o emniyyeti bozacak iş yapmak demekdir. Mü'min, herkesin mâlını, cânını emniyyet etdiği kimsedir. Emânet ve hıyânet, mâlda olduğu gibi, sözde de olur. Hadîs-i şerîfde, **(Meşveret edilen kimse emîndir)** buyuruldu. Ya'nî onun doğruyu söyliyeceğine ve sorulanı başkalarından gizliyeceğine emânet olunur, güvenilir. Onun, doğru söylemesi vâcibdir. İnsan, mâlını, emniyyet etdiği kimseye bırakdığı gibi, doğru söyliyeceğine emîn olduğu kimse ile istişâre eder, danışır. Âl-i İmrân sûresi, yüzellidokuzuncu âyetinde meâlen, **(Yapacağın işi önce meşveret et)** buyuruldu. Meşveret, ya'nî danışmak, insanı pişmân olmakdan koruyan bir kal'a gibidir. Meşveret olunacak kimsenin, insanların hâlini, zemânın ve memleketin şartlarını bilmesi lâzımdır. Buna siyâset bilgisi denir. Bundan başka, aklı, fikri kuvvetli, ileriyi gören, hattâ sıhhati yerinde olması, lâzımdır. Meşveret olunan kimsenin, bilmediğini veyâ bildiğinin aksini söylemesi günâhdır. Hatâ ile söyle-

mesi günâh olmaz. Yukardaki şartları taşımıyan biri ile meşveret edilirse, her iki tarafa günâh olur. Din ve dünyâ işlerinde bilmiyerek fetvâ verene, melekler la'net eder. Bir kimse zararlı olduğunu bilerek bir emr verse, hıyânet etmiş olur.

[(**Hadîka**)da diyor ki, Abdüllah bin Mes'ûd "radıyallahü teâlâ anh" buyurdu ki, (Dîninizden ilk olarak, ayrılacağınız, elinizden kaçıracağınız şey, emânet olacakdır. Son olarak elinizden kaçacak şey nemâzdır. Dîni olmadığı hâlde, nemâz kılan kimseler olacakdır). Hadîs-i şerîfde, **(Arkadaşlık etdiği kimseyi öldüren benim ümmetimden değildir. Öldürülen kâfir de olsa, yine böyledir)** buyuruldu.]

VA'DİNİ BOZMAK

23 - Va'dinde durmamak da, gadaba sebeb olur. Bir tarafdan verilen söze **(Va'd),** iki tarafdan yapılan sözleşmeğe **(Ahd)** denildiği yukarıda bildirilmişdi. Zarar, azâb yapacağını söz vermeğe **(Va'îd)** denir. Va'îdinde durmamak **(kerem)** olur, ihsân olur. Yalan olarak va'd etmek harâmdır. Böyle va'di bozmak da ayrıca günâh olur. Yerine getirmek ise, yalancılık günâhını yok eder. Fâsid bey' de böyledir. Bu bey'i fesh etmeleri, bu satışdan vazgeçmeleri, vâcib olur. Fesh edip, tevbe yapınca, günâhları kalmaz. Bu satışı fesh etmezlerse, günâh iki kat olur. Va'di incâz etmek, ya'nî va'dine vefâ etmek, yerine getirmek lâzımdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Münâfıklık alâmeti üçdür: Yalan söylemek, va'dini îfâ etmemek, emânete hıyânet etmek)** buyuruldu. Va'dinde durmağa gücü yetmezse, münâfıklık alâmeti olmaz. Kendisine mâl veyâ söz yâhud sır emânet olunan kimsenin bunlara hıyânet etmesi, münâfıklık olur.

Buhârîde yazılı, Amr ibni Âsın "radıyallahü teâlâ anh" oğlunun bildirdiği hadîs-i şerîfde, **(Dört şey münâfıklık alâmetidir: Emânet olunana hıyânet etmek, yalan söylemek, va'dini bozmak ve ahdine gadr etmek ve mahkemede doğruyu söylememek)** buyuruldu. İbni Hacer buyurdu ki, nifâk ya'nî münâfıklık, zâhirin bâtına uymaması demekdir. Sözü, özüne uymaz. İ'tikâd edilecek şeylerde münâfıklık yapmak, küfrdür. İşlerinde ve sözlerinde münâfıklık yapmak, harâm olur. İ'tikâdda, îmânda münâfıklık, diğer küfrlerden dahâ fenâdır. Îfâ etmek, yerine getirmek niyyeti ile va'd yapmak câizdir, hattâ sevâbdır. Böyle va'di ifâ etmek vâcib değildir, müstehabdır. İfâ etmemek tenzîhen mekrûh olur. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, yapmak niyyeti ile verdiği sözü tutamazsa günâh olmaz)** buyuruldu. Hanefî ve Şâfi'î mezheblerinde, ahdi bozmak da, özrsüz mekrûh, özrlü câizdir. Fekat bozacağını önceden haber vermek vâcibdir. Hanbelî mezhebinde va'de vefâ vâcibdir. Yerine getir-

memek harâm olur. Yapması dört mezhebde de sahîh olan bir şeyi yapmak takvâ olur.

Her müslimânın, dört mezhebde olanların hepsini sevmesi, hepsine hayr düâ etmesi, mezhebde te'assub etmemesi vâcibdir. Dört mezhebi **(Telfîk)** etmesi, söz birliği ile câiz değildir. Telfîk, bir işi, bir ibâdeti yaparken, dört mezhebin ruhsatlarını, kolaylıklarını seçip toplamak demekdir. Yapılan bu iş, dört mezhebin hiç birinde sahîh olmamakdadır. Bir mezhebin ruhsatlarını toplıyarak amel etmek, câizdir.

[Bir ibâdeti, bir işi yapmak için, dört mezhebden birini taklîd etmeğe niyyet etmek, o mezhebe uyarak yapmak lâzımdır. Dört mezhebin her birinde, bir işin yapılması için, bir kolay yol, bir de güç yol vardır. Birinci yola **(Ruhsat),** ikincisine **(Azîmet)** yolu denir. Kuvvetli, hâli elverişli olanın, azîmet ile amel etmesi efdaldir. Güç olan işi yapmak, nefse dahâ ağır gelir. Nefsi dahâ çok ezer, za'îfletir. İbâdetler, nefsi za'îfletmek için, kırmak için emr olundu. Çünki nefs, insanın da, Allahın da düşmanıdır. Onu za'îfleterek azmasını önlemek lâzımdır. Fekat, büsbütün öldürülmez. Çünki, bedenin hizmetcisidir. Ahmak ve câhil hizmetcidir. Za'îf, hasta, sıkışık hâlde olan kimsenin, ibâdetlerinde, işlerinde azîmet yolunu terk etmesi, ruhsat yolu ile yapması lâzımdır. Kendi mezhebinin ruhsat yolu ile yapması da güç olursa, diğer üç mezhebden birini taklîd ederek yapması câiz olur.]

SÛ-İ ZAN

24 - Günâhının afv olunmıyacağını zan etmek, Allahü teâlâya sû-i zan olur. Mü'minleri harâm işleyici, ya'nî fâsık zan etmek, sû-i zan olur. Sû-i zan harâmdır. Harâm işlediğini öğrenerek, bilerek onu sevmemek, sû-i zan olmaz. Buğd-i fillah olur, sevâb olur. Din kardeşinin aybını görünce, ona hüsn-i zan etmeli, te'vîline çalışmalıdır. Onu islâh etmelidir. Kalbe gelen hâtıra, düşünce, sû-i zan olmaz. Zan etmek, ya'nî kalbin o tarafa kayması, sû-i zan olur. Hucurât sûresinin onikinci âyetinde meâlen, **(Ey îmân edenler! Sû-i zan etmekden kendinizi koruyunuz! Zan etmenin ba'zısı günâhdır)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Sû-i zan etmeyiniz. Sû-i zan, yanlış karâr vermeğe sebeb olur. İnsanların gizli şeylerini araşdırmayınız, kusûrlarını görmeyiniz, münâkaşa etmeyiniz, hased etmeyiniz, birbirinize düşmanlık etmeyiniz, birbirinizi çekişdirmeyiniz, kardeş gibi sevişiniz. Müslimân müslimânın kardeşidir. Ona zulm etmez, yardım eder. Onu, kendinden aşağı görmez)** buyuruldu. Müslimânın müslimânı öldürmesi harâmdır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Müslimân müslimânın cânına, mâlına ve ırzına**

saldırmaz. Allahü teâlâ, bedenlerinizin kuvvetine, güzelliğine bakmaz. Amellerinize de bakmaz. Kalblerinize bakar) buyuruldu. Allahü teâlâ kalblerde olan ihlâsa ve Allah korkusuna bakar. Amellerin, ibâdetlerin kabûl edilmesi için, ya'nî sevâb verilmesi için, hem şartlarına uygun olması, hem de ihlâs ile niyyet edilmesi lâzımdır. (İbâdet, sahîh olursa, kabûl edilir. Niyyete bakılmaz) demek, ilhâd olur, zındıklık olur. Allah rızâsı için yapılmıyan hayrât ve hasenât ve ibâdetler, kabûl edilmez. (Allahü teâlâ, kalbe bakar. İyi niyyetle yapılan herşeyi kabul eder) demek de, câhil şeyhlerin, tarîkatcıların sözleridir.

[Kalbimiz temizdir diyerek harâmları, çirkin ve kötü şeyleri yapıyorlar. İyi niyyet ile yapılan her şey hasenât ve ibâdet olur diyorlar. Böyle açıkca günâh işliyenleri ve müslimânları aldatarak kendilerine mürîd toplayanları sevmemek, bunlara uymamak lâzımdır. Bunların fâsık olduklarını söylemek, sû-i zan olmaz.]

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâya hüsn-i zan ediniz)** buyuruldu. Zümer sûresi, elliüçüncü âyetinde meâlen, **(Ey günâhı çok olan kullarım! Allahın rahmetinden ümmîdinizi kesmeyiniz. Allah, günâhların hepsini afv eder. O, sonsuz magfiret ve nihâyetsiz merhamet sâhibidir)** buyuruldu. Şartlarına uygun tevbe yapılınca, her dürlü küfrü ve her dürlü günâhı muhakkak afv eder. Dilerse, küfrden başka günâhları tevbesiz de, afv eder. Hadîs-i kudsîde, **(Kulum beni nasıl zan ederse, ona zan etdiği gibi mu'âmele ederim)** buyuruldu. Kabûl edeceğini zan ederek tevbe edeni afv eder.

[Allahü teâlânın, Peygamberlerine "salevâtullahi teâlâ ve teslîmâtühu aleyhim ecma'în" haber vermesine, bildirmesine **(Vahy)** denir. Vahy, iki dürlüdür: Cebrâîl ismindeki bir melek, Allahü teâlâdan aldığı haberleri getirerek Peygambere okur. Buna, **(Vahy-i metlû')** denir. Bu vahyin kelimeleri de, ma'nâları da Allahdan gelmişdir. Kur'ân-ı kerîm, vahy-i metlû'dür. Vahyin ikinci kısmı, **(Vahy-i gayr-i metlû')**dür. Bu vahy, Allahü teâlâ tarafından Peygamberin "aleyhissalâtü vesselâm" kalbine bildirilir. Peygamber, bu vahyi, kendi bulduğu kelimelerle yanındakilere söyler. Bu sözlere, **(Hadîs-i kudsî)** denir. Hadîs-i kudsînin kelimeleri, Peygamberdendir. Peygamberin "aleyhissalâtü vesselâm" kelimeleri de, ma'nâları da kendinden olan sözlerine, **(Hadîs-i şerîf)** denir.]

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâya hüsn-i zan etmek, ibâdetdir)** ve **(Kendisinden başka ilâh olmıyan Allahü teâlâya yemîn ederim ki, Allahü teâlâ kendisine hüsn-i zan ederek yapılan düâyı, elbette kabûl eder)** ve **(Kıyâmet günü, Allahü teâlâ bir kulunun Cehenneme atılmasını emr eder.**

Cehenneme götürülürken arkasına dönerek, yâ Rabbî! Dünyâda sana hep hüsn-i zan etdim deyince, onu Cehenneme götürmeyiniz! Kulumu, bana olan zannı gibi karşılarım buyurur) buyuruldu.

Sâlih veyâ fâsık olduğu bilinmiyen mü'mine hüsn-i zan etmelidir. Fâsık ve sâlih olmasının ihtimâli müsâvi ise **(Şek),** şübhe denir. Müsâvî değilse fazla olana **(Zan),** az olana **(Vehm)** denir.

Bu yaşa erişdin ne amel kıldın?
Ömrün gelip geçdi, pişmân mı oldun?
Şimdi huzûruma ne yüzle geldin,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?

İki yol gösterdim, hem akıl verdim,
bir yolu seçmekde serbest bırakdım.
İslâmiyyeti terk edip, nefsine uydun,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?

Soğuk, sıcak dedin abdest almadın,
dünyâya daldın, nemâz kılmadın.
Cenâbet gezip, gusl etmedin,
derse Allah, sen ne cevâb verirsin?

MÂLA MUHABBET

25 - Harâm yoldan kazanılan mâl, mülk olmaz. Kullanması harâm olur.

Halâl mâlı, ihtiyâcdan fazla toplamak mekrûhdur. Zekâtını vermezse, azâba sebeb olur. Hadîs-i şerîfde, **(Altına ve gümüşe köle olana la'net olsun!)** buyuruldu. Köle, dâimâ efendisinin kalbini kazanmağı düşünür. Dünyâ mâlı peşinde koşmak, nefsinin şehvetleri [arzûları] peşinden koşmakdan dahâ fenâdır. Mâl, para peşinde koşmak, Allahü teâlânın emrlerini unutdurursa, **(dünyâ muhabbeti)** denir. Allah zikri [düşüncesi] bulunmıyan kalbe şeytân yerleşir. Şeytânın en büyük hîlesi, insana hayrlı işler yapdırarak kendisini sâlih, iyi zan etdirmesidir. Böyle kimse, kendisinin kulu olur. Hadîs-i şerîfde, **(Geçen ümmetlerin herbirine fitneler verildi. Benim ümmetimin fitnesi, mâl, para toplamak olacakdır)** buyuruldu. Dünyâlık peşine düşerek, âhıreti unutacaklardır.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, insanları yaratırken, ecellerini, ömrlerini ve rızklarını takdîr etmişdir)** buyuruldu. İnsanın rızkı değişmez, azalmaz ve çoğalmaz ve zemânından geri kalmaz. İnsan, rızkını aradığı gibi, rızk da, sâhibini arar. Çok fakîrler vardır ki, zenginlerden dahâ iyi, dahâ mes'ûd yaşar. Allahü teâlâ kendisinden korkanlara, dînine sarılanlara, ummadıkları yerden rızk gönderir. Hadîs-i kudsîde, **(Ey dünyâ! Bana**

hizmet edene hizmetci ol! Sana hizmet edene güçlük göster!) buyuruldu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Yâ Rabbî! Beni sevenlere, hayrlı mâl ver. Bana düşmanlık edenlere, çok mâl ve çok evlâd ver!)** buyuruldu. Bir yehûdî öldü. Bir köşk ile iki oğlu kaldı. Köşkü taksîmde anlaşamadılar. Dıvardan bir ses geldi. Benim için birbirinize düşman olmayınız. Ben bir pâdişâh idim. Çok yaşadım. Mezârda yüz otuz sene kaldım. Sonra, toprağımla çanak çömlek yapdılar. Kırk sene evlerde kullandılar. Kırıldım. Sokağa atıldım. Sonra, benimle kerpiç yapdılar. Bu dıvarın inşâsında kullandılar. Birbirinizle dövüşmeyiniz. Siz de, benim gibi olacaksınız, dedi.

Hasen Çelebi "rahime-hullahü teâlâ", **(Mevâkıf)** kitâbının hâşiyesinde diyor ki, Hazret-i Hasen ve Hazret-i Hüseyn hasta oldular. Hazret-i Alî ve hazret-i Fâtıma "radıyallahü teâlâ aleyhim ecma'în" ve hizmetçileri kız, çocuklar iyi olursa, üç gün oruc tutacaklarını adadılar. İyi oldular. İftârda yiyecekleri yokdu. Bir yehûdîden üç sâ' arpa ödünç aldılar. Hazret-i Fâtıma, bir sâ' arpayı un yapdı. Bununla beş ekmek pişirdi. Bir fakîr gelip, (Bana bir yiyecek veriniz) dedi. Ekmekleri buna verip, aç yatdılar. Ertesi gün, bir yetîm geldi. Bunları da ona verip, yine aç yatdılar. Üçüncü gün de, bir esîr gelip yiyecek istedi. Bunları da, ona verdiler. Allahü teâlâ, Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" âyet-i kerîme göndererek, bunların nezrlerini ve îsârlarını medh ve senâ buyurdu. Rızkı [ya'nî parayı, mâlı] zarûret mikdârı bulundurup, fazlasını dağıtmağa **(Zühd)** denir.

[Bir kimsenin hakkını geri vermek, ona olan borcu ödemek, **(Adâlet)** yapmak olur. Hakkından fazlasını vermek, **(İhsân)** etmek olur. Rızkının, ya'nî muhtâc olduğu malın hepsini başkasına vermek, **(İsâr)** olur.]

Zâhid olan âlimin iki rek'at nemâzı, zâhid olmıyanın ömr boyunca kıldığı nemâzdan hayrlıdır. Eshâb-ı kirâmdan ba'zıları "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", tâbi'înden ba'zılarına, siz Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" Eshâbından dahâ çok amel [ibâdet] yapıyorsunuz. Fekat, onların zühdleri sizden çok olduğu için, sizden dahâ hayrlı idiler, demişlerdir. Dünyâ muhabbeti, ya'nî dünyâya düşkün olmak demek, nefsin arzûlarını, tatlı gelen şeyleri ve bunlara kavuşmanın sebebi olan parayı, harâm yollardan aramak demekdir. Dünyâya düşkün olmak, hayâl peşinde koşmakdır. Çünki, dünyâ lezzetlerinin zararları, fâidelerinden dahâ çokdur. Elde kalmaz, çabuk giderler. Bunlara kavuşmak ise, çok güçdür. Fâidesi hiç olmıyanlara **(La'b)**, ya'nî oyun ve **(Lehv),** ya'nî eğlence denir.

[İnsanı ölmekden, bir uzvunu yok olmakdan ve şiddetli ağrıdan kurtaracak şeye **(Zarûret)** denir. Rûhî ve bedenî râhatlığı

için ve sadaka vermek, hayrât ve hasenât yapmak, zekât, hac, kurban, ödünç vermek için lâzım olan şeylere **(İhtiyâc)** denir. İhtiyâcdan fazla olup, tatlı gelen, hoşa giden şeylere **(Zînet)** denir. İhtiyâcdan fazla olan mâlı, **(tekebbür)** için, gösteriş için kullanmak, zînet olmaz, harâm olur. Zarûret mikdârında kazanmak için çalışmak farzdır. İhtiyâc mikdârında kazanmak, sünnetdir. Buna **(Kanâ'at)** denir. Zînet olan şeyleri kazanmak, mubâhdır. İhtiyâc ve zînet eşyâsını islâmiyyete uygun olarak kazanmak ibâdet olur. Bunları kazanmak için, islâmiyyetin dışına çıkmak, harâm olur. Böyle ele geçirilenler, dünyâlık olur. **(Ahkâm-ı islâmiyye)**, Allahü teâlânın emrleri ve yasakları demekdir.]

Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâlık olan şeyler, mel'ûndur. Allah için olan şeyler, Allahü teâlânın râzı olduğu şeyler, mel'ûn değildir)** buyuruldu. Dünyâlık olan şeylerin, Allahü teâlâ indinde hiç kıymeti yokdur. Ahkâm-ı islâmiyyeye uyarak kazanılan ve kullanılan rızk, dünyâlık olmaz. Dünyâ ni'meti olur. Dünyâ ni'metlerinin en kıymetlisi, sâliha olan kadındır. Îmânı olan ve islâmiyyete uyan kimseye **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Sâliha kadın, zevcini harâm işlemekden korur. Hasenât ve ibâdet yapmasına yardımcı olur. Sâliha olmıyan kadın, zararlı olur. Dünyâlık olur. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâ ni'metlerinden bana, kadınlarım ve güzel koku sevdirildi)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâlık olan şeylerin Allah indinde sivri sinek kanadı kadar kıymeti olsaydı, kâfire bir yudum su vermezdi)** buyuruldu. Kâfirlere, dünyâlığı çok vererek, onları felâkete sürüklemekdedir. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'minin Allah indinde kıymeti, topladığı dünyâlık kadar azalır)** ve **(Dünyâ sevgisi artdıkca, âhırete olan zararı da artar. Âhıret sevgisi artdıkca, dünyânın ona zararı azalır)** buyuruldu. Hazret-i Alî "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, dünyâ ile âhıret, şark ile garb gibidir. Birine yaklaşan, diğerinden uzaklaşır. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâlık peşinde koşmak, su üzerinde yürümeğe benzer. Bunun ayaklarının ıslanmaması mümkin midir? İslâmiyyete uymağa mâni' olan şeylere dünyâ denir)** ve **(Allahü teâlâ bir kulunu severse, onu dünyâda zâhid ve âhırete râgıb yapar. Ayblarını ona bildirir)** ve **(Dünyâda zâhid olanı, Allah sever. İnsanlarda bulunanlarda zâhid olanı insanlar sever)** ve **(Dünyâlık arayanın buna kavuşması güçdür. Âhıreti arayanın buna kavuşması kolaydır)** ve **(Dünyâlığa düşkün olmak, hatâların başıdır)** buyuruldu. Ya'nî her dürlü hatâya, günâha sebeb olur. Dünyâ peşinde koşan kimse, şübheli şeylere, sonra mekrûhlara, sonra harâmlara, hattâ küfre dalar. Geçmiş ümmetlerin, Peygamberlerine "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" inanmamalarına sebeb, dünyâ-

ya düşkün olmaları idi. Dünyâ muhabbeti, şerâba benzer. Bundan içen, ancak ölüm zemânında ayılır. Mûsâ aleyhisselâm, Tûr dağına giderken, birinin çok ağladığını gördü. Yâ Rabbî! Kulun, senin korkundan ağlıyor dedi. Kan ağlasa dahî, onu afv etmem. Çünki o, dünyâya düşkündür, buyurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Dünyâyı halâldan kazanana, âhıretde hesâb vardır. Harâmdan kazanana, azâb vardır)** ve **(Allahü teâlâ, bir kulunu sevmezse, mâlını harâmlara sarf etdirir)** buyuruldu. Tekebbür için binâ yapmak böyledir. Bir hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, halâl para ile binâ yaparsa, insanlar, bundan fâidelendiği müddetce, kendisine sevâb verilir)** buyuruldu. Rutûbetden kurtulmak, temiz hava almak niyyeti ile yüksek binâ yapmak câizdir. Tekebbür için, övünmek için, yüksek binâ yapmak harâmdır. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe buyuruyor ki, (Câhillerin hakâret etmemeleri ve düşmanlara azametli, kuvvetli görünmek için, âlimlerin, âmirlerin libâs ve binâlarının zînetli olması lâzımdır.)

İnsanın şerefi, ilm ve edebledir.
Sanma ki şeref, mal ve nesebledir!

TESVÎF

26 - Tesvîf, hayrlı iş yapmağı sonraya bırakmakdır. İbâdetleri ve hayrlı işleri yapmakda acele etmek, **(Musâre'at)** olur. Hadîs-i şerîfde, **(Ölmeden evvel tevbe ediniz. Hayrlı işleri yapmağa mâni' çıkmadan önce acele ediniz. Allahü teâlâyı çok hâtırlayınız. Zekât ve sadaka vermekde acele ediniz. Böylece Rabbinizin rızklarına ve yardımına kavuşunuz!)** ve **(Beş şey gelmeden evvel beş şeyin kıymetini biliniz: Ölmeden önce hayâtın kıymetini, hastalıkdan önce sıhhatin kıymetini, dünyâda âhıreti kazanmanın kıymetini, ihtiyârlamadan gençliğin kıymetini, fakîrlikden evvel zenginliğin kıymetini)** buyuruldu. Zekâtını vermiyen ve mâlını âhıret yolunda sarf etmiyen kimse, fakîr olunca, çok pişmân olur. Hadîs-i şerîfde, **(Tesvîf eden helâk olur)** buyuruldu.

[İmâm-ı Rabbânî "rahmetullahi aleyh", halâya girdikden bir müddet sonra, kapıyı vurarak hizmetcisini çağırır. Hizmetçi, tahâret suyunu veyâ bezini hâzırlamadığını sanıp, koşarak gelir. Kapı arasından gömleğini uzatarak, (Al, bunu, falanca fakîre hediyye olarak götür) deyince, efendim, bunu halâdan çıkınca emr etseydiniz olmaz mı idi? Kendinize niçin böyle sıkıntı verdiniz? der. Gömleğimi o fakîre hediyye etmek, halâda hâtırıma geldi. Dışarı çıkıncaya kadar tesvîf etseydim, şeytânın vesvese ederek, bu hayrlı işi yapmakdan beni vazgeçirmesinden korkdum, dedi.]

FÂSIKLARI SEVMEK

27 - Harâm işliyen kimseye **(fâsık)** [kötü kimse] denir. Fıskın en kötüsü, zulm yapmakdır. Çünki, açıkca yapılmakda ve kul hakkı da karışmakdadır. Âl-i İmrân sûresi, elliyedinci ve yüzkırkıncı âyetlerinde meâlen, **(Allahü teâlâ, zâlimleri sevmez)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Zâlimin çok yaşamasına düâ etmek, Allahü teâlâya isyân olunmasını istemekdir)** buyuruldu. Süfyân-ı Sevrîye "rahime-hullahü teâlâ", (Çölde bir zâlim susuzlukdan helâk oluyor. Ona su verelim mi?) denildikde, hayır vermeyin, buyurdu. Zâlim, oturduğu evi gasb yolu ile almış ise, o eve girmek harâm olur. Fâsık kimseye tevâdu' edenin dîninin üçde ikisi gider. Zâlime tevâdu' edenin hâlinin nasıl olacağını buradan anlamalıdır. Zâlimin elini öpmek, karşısında eğilmek, günâhdır. Âdilin ise, câiz olur. Ebû Ubeyde bin Cerrah, Hazret-i Ömerin elini öpmüşdür "radıyallahü anhümâ". Kazancının çoğu harâmdan olan kimsenin evine gidip oturmak, câiz değildir. Onu, söz ile veyâ bir hareket ile medh etmek, harâmdır. Ancak, kendini veyâ başkasını, onun zulmünden kurtarmak için, yanına gitmek câiz olur. Yanında iken, yalan söylememek ve kendisini medh ve senâ etmemek lâzımdır. Kabûl etmesi zan olunursa, nasîhat verilir. Zâlim, sana gelirse kalkmak, ayakda karşılamak câiz olur. Dînin izzetini ve zulmün kötülüğünü bildirmek için kalkmamak iyi olur. Mümkin ise, nasîhat yapılır. Zâlimden her zemân uzak kalmak dahâ iyidir. Hadîs-i şerîfde, **(Münâfık ile konuşurken, efendim, demeyiniz!)** buyuruldu. Zâlime, kâfire hurmet etmek, saygı ile selâm vermek, üstâdım demek, küfr olur.

Allahü teâlâya isyân edene **(Fâsık)** [kötü kimse] denir. Başkalarının isyan etmesine, fıskın yayılmasına sebeb olana **(Fâcir)** denir. Harâm işlediği bilinen fâsık sevilmez. Bid'ati, ya'nî bozuk inanışları yayanları ve dîni öğrenmeğe mâni' olanları sevmek, günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Fâsıkın fıskına mâni' olmağa kudret varken, kimse mâni' olmazsa, Allahü teâlâ, bunların hepsine, dünyâda ve âhıretde azâb yapar)** buyuruldu. Ömer bin Abdül'azîz "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Allahü teâlâ, bir kimse günâh işlediği için, başkalarına da azâb yapmaz ise de, açıkca günâh işliyenler görülüp de, görebilenler mâni' olmadığı zemân, hepsine azâb yapar). Allahü teâlâ, Yûşa' Peygambere "aleyhissalâtü vesselâm" vahy eyledi ki, (Kavminden kırkbin sâlih kimseye ve altmış bin fâsık kimseye azâb yapacağım!). Yâ Rabbî! Fâsıklar, azâbı hak etmişdir. Sâlihlere azâb yapmanın sebebi nedir? dedikde, (Benim gadab etdiklerime, onlar gadab etmedi. Birlikde yidiler, içdiler) buyurdu. Mâlına, canına, evlâdına ve müslimânlara zarar geleceği,

ya'nî fitneye sebeb olacağı zemân, bid'at sâhiblerine ve zâlimlere emr-i ma'rûf yapmak lâzım olmaz. Açıkca günâh işliyen fâsıkları, yalnız kalb ile sevmemek kâfîdir. Tatlı ve yumuşak sözlerle nasîhat vermek lâzım olur.

Bir kimse, hem ibâdet yapar, hem de fısk yaparsa, dahâ çok yapdığının ismi verilir. İkisi müsâvî ise, ibâdeti bakımından sevilir. Fıskı bakımından sevilmez. Başkalarının da fıskına sebeb olan kimse, hükûmet memûrları tarafından men' edilir.

[Allahü teâlânın sevgisini kazanmak için, islâmiyyete uyana ve bir mürşidi sevene **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Bu sevgiyi kazanmış olana **(Velî)** denir. Başkalarının da kazanmaları için çalışan Velîye **(Mürşid)** denir. **(İslâmiyyetin aslı, temeli üçdür: İlm, amel, ihlâs.)** İslâm ilmleri ikiye ayrılır. Din bilgileri, fen bilgileri. Dinde reformcular, din bilgilerine **(Skolastik bilgiler)**, fen bilgilerine **(Rasyonel bilgiler)** diyorlar. Din bilgileri, ağaçdan armud düşer gibi, insanın kafasına bir yerden gelmez. Bir hakîkî mürşidin sözlerinden ve hâllerinden, hareketlerinden ve Ehl-i sünnet âlimlerinin **(ilm-i hâl)** kitâblarından öğrenilir. Kıyâmet yaklaşınca, hiçbir yerde hakîkî mürşid görülmiyecek, câhil, yalancı, fâsık din adamları çoğalacakdır. Bunlar Allahü teâlânın sevgisini kazanmak için değil, para, mevkı' ve şöhret kazanmak için çalışacaklar. Zenginlere, makam sâhiblerine yanaşacaklardır. Bu din hırsızlarına aldanmamak, se'âdete kavuşmak için, meşhûr Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını okumalıdır. Zemânımızda ve her zemân günâhların en zararlısı, din bilgilerini öğrenmeğe mâni' olmakdır. Zararlı oyunları seyr etmek, din kitâbı okumağa mâni' oluyor. Gençler, din kitâbı okumayınca, din câhili oluyorlar. Dinsiz ve îmânsız yetişiyorlar. Müslimân ana-babaların, evlâdlarını bu felâketden kurtarmaları lâzımdır. Bunun için, Hakîkat Kitâbevinin neşr etdiği kitâbları evine getirip, evlâdlarına okutmaları lâzımdır. Ana-babalar, bu vazîfelerini yapmazlarsa, evlâdları kâfir olur, Cehenneme gider.]

ÂLİMLERE DÜŞMANLIK

28 - İslâm ilmleri ile ve islâm âlimleri ile "rahime-hümullahü teâlâ" alay etmek küfr olur. İslâm âlimine söven, kötüliyen kâfir olur, mürted olur. Fısk ve bid'at sebebi ile sevmemek, lâzım olur. Dünyâ işleri sebebi ile sevmemek, günâh olur. Sâlihleri sevmemek de, böyledir. Hadîs-i şerîfde, **(Üç şey îmânın lezzetini artdırır: Allahü teâlâyı ve Resûlünü herşeyden çok sevmek, kendisini sevmiyen müslimânı Allah rızâsı için sevmek, Allahü teâlânın düşmanlarını sevmemek)** ve **(İbâdetlerin en kıymetlisi, hubb-i fillah ve buğd-i fillahdır)** buyuruldu. İbâdeti çok olan mü'mini, az olandan dahâ çok sev-

mek lâzımdır. İsyânı dahâ çok olan, küfrü ve fuhşu yayan kâfirleri dahâ çok sevmemek lâzımdır. Allah için düşmanlık edilmesi lâzım gelenlerin başında, insanın kendi nefsi gelir. Sevmek demek, onların yolunda bulunmak demekdir. Îmânın alâmeti de, **(hubb-i fillah ve buğd-i fillah)**dır. Bir hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın ba'zı kulları vardır. Bunlar, Peygamber değildir. Peygamberler ve şehîdler, kıyâmet günü bunlara imrenirler. Bunlar, birbirini tanımıyan, uzak yerlerde yaşıyan, Allah için birbirini seven mü'minlerdir)** buyuruldu.

Bir hadîs-i şerîfde, **(İnsan, dünyâda kimi seviyorsa, âhıretde onun yanında olacakdır)** buyuruldu. Onun yolunda bulunmazsa, sevgisi sahîh olmaz. İnsan, dînine ve emânetine güvendiği sâlih kimselerle arkadaşlık etmelidir. Yehûdîler ve nasrânîler, Peygamberlerini "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" sevdiklerini söyliyorlar. Fekat, onların yolunda olmadıkları için, hahamların, papasların uydurdukları yanlış yolda oldukları için, âhıretde Peygamberlerinin yanında olmıyacaklardır. Hattâ, Cehenneme gideceklerdir. **(Cevâb veremedi)** kitâbımızda, yehûdîler ve hıristiyanlar hakkında geniş bilgi vardır. Yüksek rûhlar, sevdikleri rûhları yukarı çekerler. Alçak rûhlar da, aşağı çeker. İnsan, öldükden sonra, rûhunun nereye gideceğini, dünyâda sevdiklerinin hâlinden anlamalıdır. İnsan, başkasını tabî'at îcâbı veyâ akl îcâbı veyâ kendisine yapdığı iyilikler îcâbı veyâ Allahü teâlânın rızâsı için sever. Dünyâda sevişen kimselerin rûhları birbirlerini cezb etdiği gibi, kıyâmetde de birbirlerini cezb ederler. Enes bin Mâlik "radıyallahü anh" diyor ki, müslimânları yukardaki hadîs-i şerîf sevindirdiği kadar, hiçbir şey sevindirmemişdir. Kâfirleri seven onlarla birlikde Cehenneme gidecekdir. Sevgilisine tâbi' olmamak, insanın elinde değildir. Sevmenin en kuvvetli alâmeti, sevgilinin sevdiklerini sevmek, sevmediklerini sevmemekdir.

FİTNE

29 - İnsanları sıkıntıya, belâya düşürmek, ihtilâle sebeb olmak, fitne çıkarmakdır. Hadîs-i şerîfde, **(Fitne, uykudadır. Bunu uyandırana Allah la'net etsin!)** buyuruldu. İnsanları, hükûmete karşı, kanûnlara karşı isyâna teşvîk etmek, fitne olur. Fitne çıkarmak harâmdır. Haksız yere adam öldürmekden dahâ büyük günâhdır. Zâlim olan hükûmete karşı isyân etmek de harâmdır. Mazlûmlar isyân ederse, bunlara yardım etmek de harâmdır. İsyân etmenin zararı, günâhı, zulmün zararından ve günâhından dahâ çokdur.

İmâmın, sünnet olan mikdârdan fazla okuyarak nemâzı uzatması da, fitne çıkarmakdır. Cemâ'atin hepsi râzı olursa, fitne

olmaz, câiz olur. Vâizlerin, din adamlarının, cemâ'atin anlıyamıyacakları şeyleri söylemeleri ve yazmaları da, fitne olur. Herkese, anlıyabileceği kadar söylemelidir. Müslimânlara yapamıyacakları ibâdetleri emr etmemelidir. Za'îf kavl olsa bile, yapabileceklerini söylemelidir. Emr-i ma'rûf yaparken de fitne çıkarmamağa dikkat etmek lâzımdır. Emr-i ma'rûf yaparken, kendini tehlükeye sokmak, emr olunmadı. Dîne ve başkalarına zarar vererek, dünyâ fitnesine de, sebeb olmamalıdır. Kendine dünyevî zararı dokunacak emr-i ma'rûfu yapmak câiz olur, cihâd olur. Sabr edemiyecekse, bunu da, yapmamalıdır. Fitne zemânında evinden çıkmamalı, kimse ile görüşmemelidir. Fitneye yakalanınca, sabr etmelidir.

İmâm-ı Rabbânî "rahime-hullahü teâlâ", ikinci cildin altmışsekizinci mektûbunda buyuruyor ki: Sevgili yavrum! Tekrâr tekrâr yazıyorum ki, şimdi, günâhlarımıza tevbe edecek, Allahımızdan afv dileyecek zemândayız. Fitnelerin çoğaldığı bu zemânda, eve kapanıp, kimse ile görüşmemelidir. Fitneler, nerdeyse yağmur gibi yağarak, heryeri kaplıyacak. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Kıyâmet kopmadan evvel, her yeri fitneler kaplıyacak. Fitnelerin zulmeti, ortalığı karanlık gece gibi yapacak. O zemân, evinden mü'min olarak çıkan kimse, akşam kâfir olarak evine dönecek. Akşam mü'min olarak evine gelen, sabâh kâfir olarak kalkacak. O zemân oturmak, ayakda kalmakdan hayrlıdır. Yürüyen, koşandan dahâ iyidir. O zemân oklarınızı kırınız! Yaylarınızı kesiniz. Kılınclarınızı taşa çalınız! O zemân, evinize birisi gelince, Âdem nebînin iki oğlundan iyisi gibi olsun!)** Eshâb-ı kirâm "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", bunu işitince, o zemânda bulunacak müslimânlara ne yapmağı emr edersiniz dediler. Cevâbında, **(Evinizin eşyâsı olunuz!)** Bir rivâyetde, **(Öyle fitne zemânında, evinizden dışarı çıkmayınız!)** buyurdu. [Bu hadîs-i şerîf, Ebû Dâvüdda ve Tirmüzîde mevcûddur.] Bu günlerde, Dâr-ül-harb kâfirlerinin Negrekût şehrinde, müslimânlara, islâm memleketlerinde yapdıkları zulmleri, işkenceleri işitmişsinizdir. Müslimânlara, görülmedik hakaretler yapdılar. Böyle alçakca işler, âhır zemânda çok olacakdır. Altmışsekizinci mektûbdan terceme temâm oldu.

(Tezkire-i Kurtubî) muhtasarında diyor ki: Hadîs-i şerîfde, **(Fitne çıkarmayınız! Söz ile çıkarılan fitne, kılınc ile olan fitne gibidir. Zâlimlere, fâcirlere milleti çekişdirmekden, yalan ve iftirâ söylemekden hâsıl olan fitne, kılınc ile yapılan fitneden dahâ zararlıdır)** buyuruldu. Âlimlerin hemen hemen hepsi, sözbirliği ile bildiriyorlar ki, malını, canını kurtarmak zorunda kalanın da, ısyân etmemesi, hükûmete, kanûnlara

karşı gelmemesi lâzımdır. Çünki, zâlim olan hükûmete karşı sabr etmeği hadîs-i şerîfler emr etmekdedir. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Allahümme innî es'elü-ke fi'lel hayrât ve terkelmünkerât ve hubbel-mesâkîn ve izâ eredte fitneten fî kavmî fe-teveffenî gayre meftûn)** düâsını okuduğunu imâm-ı Muhammed "rahime-hullahü teâlâ" bildiriyor. Bu düâ, (Yâ Rabbî! Bana hayrlı işler yapmak, çirkin şeyleri terk etmek ve fakîrleri sevmek nasîb eyle! Kavmim arasında fitne çıkarmak istediğin zemân, fitneye karışmadan canımı al!) demekdir. İmâm-ı Kurtubî "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, bu hadîs-i şerîf, fitneden sakınmak, ona karışmamak lâzım olduğunu, fitneye karışmakdansa, ölmenin hayrlı olacağını açıkca göstermekdedir.

(Mişkât)daki hadîs-i şerîflerde buyuruyor ki, **(Fitne zemânında, müslimânlara ve onların reîslerine tâbi' olunuz. Hak yolda olan yoksa, fitneciler, isyâncılar arasına karışmayınız! Ölünceye kadar, fitneye katılmayınız!). (Fitne zemânında, hükûmetinize tâbi' olunuz. Size zulm etse, mallarınızı alsa da, ona ita'ât ediniz!). (Fitne zemânında, islâmiyyete sarılınız. Kendinizi kurtarınız. Başkalarına akl vermeyiniz! Evinizden dışarı çıkmayınız. Dilinizi tutunuz!). (Fitne zemânında, çok kimse öldürülür. Onların arasına karışmıyan kurtulur). (Fitnecilere karışmıyan, se'âdete kavuşur. Fitneye yakalanıp, sabr eden de, se'âdete kavuşur). (Allahü teâlâ, Kıyâmet günü, bir kuluna soracak: Günâh işliyeni gördüğün zemân, niçin mâni' olmadın diyecek. O kul, onun zararından, düşmanlık yapmasından korkdum ve senin afv ve magfiretine güvendim diyecek).** Bu hadîs-i şerîf, düşmanın kuvvetli olduğu zemânlarda, emr-i ma'rûfu ve nehy-i münkeri terk etmek câiz olacağını göstermekdedir.

(Şir'atül-islâm) şerhinde diyor ki, farzın yapılmasını, harâmdan sakınılmasını emr etmek, farz-ı kifâyedir. Sünnetin yapılmasını emr, mekrûhdan nehy, men' etmek, sünnetdir. Harâm işlemekde olan, el ile men' edilmez. Söz ile men' edilir. Ya'nî, kötülüğü, zararı anlatılır. Harâm işlemeğe hâzırlanan, el ile men' edilir. Söz ile, el ile nehy ederken, fitne, zarar çıkarmamak lâzımdır. Nehyin fâideli olacağını önceden bilmek lâzımdır. Zann-ı gâlib, ya'nî çok zan etmek de, bilmek demekdir. Hubb-u fillah, buğd-u fillah olmayınca, yapılan ibâdetlerin fâidesi olmaz. Emr-i ma'rûf özrsüz terk edilirse, düâlar kabûl olmaz. Hayr ve bereket kalmaz. Cihâdda ve müşkil işlerde zafer nasîb olmaz. Gizli işlenen günâh, bunu işleyene zarar verir. Açıkca işlenirse, herkese zararı dokunur. Bir kimsenin kötülemesi ile, bir insanı kötü bilmemelidir. Bir kimsenin kötülemesi gîbet olur. Bunu dinlemek

de harâm olur. Bir insanın fâsık olduğu, iki âdil şâhidin, bunun bir münker işlediğini gördüklerini bildirmeleri ile veyâ kendi tecribesi ile anlaşılır. Günâh işliyeni görüp de, gücü, kudreti olduğu hâlde, nehy etmemek, **(Müdâhene)** olur. Müdâhene edenlerin, kabrden maymûn ve hınzır şeklinde kalkacakları, hadîs-i şerîfde bildirilmişdir. Emr-i ma'rûf yapanı, arkadaşları sevmez. Müdâhene yapanı severler. Zâlim olan hükûmet adamlarına söz ile emr-i ma'rûf yapmak, cihâdın en kıymetlisidir. Nasîhat vermeğe gücü yetmezse, kalbi ile red etmek de cihâd olur. Devlet adamları el ile, âlimler söz ile, diğer müslimânlar kalb ile emr-i ma'rûf yapar. Emr-i ma'rûfu Allah rızâsı için yapmak ve söylediğinin kitâbdan vesîkasını bilmek ve fitneye sebeb olmamak lâzımdır. Sözünün fâidesi olmıyacağını ve fitne çıkmasına sebeb olacağını bilen kimsenin emr-i ma'rûf yapması vâcib olmaz. Hattâ, ba'zan harâm olur. Böyle zemânda, fitneye sebeb olmamak için, evinden çıkmamalıdır. [Ya'nî, fitnecilerin arasına karışmamalıdır.] Fitne çıkarsa veyâ hükûmet zulm yapar, fesâd çıkarırsa, o şehrden, beldeden hicret etmek lâzım olur. Hicret mümkin iken, hükûmetin ikrâh etmesi, zorlaması, günâh işlemek için özr olmaz. Hicret mümkin olmazsa, bir kenâra çekilmeli, kimseye karışmamalıdır. Sözünün fâidesi olmıyacağını ve fitne çıkacağını bilirse, emr-i ma'rûf yapmak vâcib olmaz, müstehab olur. Sözünün fâideli olacağını, fekat fitneye sebeb olacağını da bilirse, yine vâcib olmaz. Fitne, döğülmek gibi küçük ise, müstehab olur. Fitne büyük ve tehlükeli ise, emr-i ma'rûf yapması harâm olur. Emr-i ma'rûfu yumuşak yapmak vâcibdir. Sertlik, fitneye sebeb olur. Müslimâna ve zimmî kâfire karşı, silâh ile işâret etmemeli, bunlara da, zulm, işkence yapmamalıdır. **(Şir'a)**dan terceme temâm oldu.

MÜDÂHENE VE MÜDÂRÂ

30 - Kudreti olduğu, gücü yetdiği hâlde, harâm işliyene mâni' olmamak müdâhene olur. Harâmı işliyene veyâ yanında bulunanlara olan saygısı yâhud dîne olan bağlılığının gevşekliği, müdâheneye sebeb olmakdadır. Fitne olmadığı, ya'nî dînine veyâ dünyâsına veyâ başkalarına zarar olmadığı zemân, harâm ve mekrûh işliyene mâni' olmak lâzımdır. Mâni' olmamak, susmak harâm olur. Müdâhene etmek, harâm işlemeğe râzı olmağı gösterir. Susmak çok yerde iyidir. Fekat, hakkı, hayrı söyliyecek yerde susulmaz. Yâ Resûlallah! Geçmiş ümmetlerden bir kısmına zelzele ile azâb yapıldı. Toprak altında kaldılar. Bunların arasında sâlihler [iyi insanlar] de vardı, denildikde, **(Evet, sâlihler de birlikde helâk oldular. Çünki, Allaha isyân olunurken susmuşlardı. Onlardan ayrılmamışlardı)** buyuruldu.

Hadîs-i şerîfde, **(Ümmetimden bir kısmı, kabrlerinden maymûn ve hınzır şeklinde kalkacaklardır. Bunlar Allahü teâlâya isyân edenlerin arasına karışanlar, onlarla berâber yiyip içenlerdir)** ve **(Allahü teâlâ, bir âlime ilm ihsân edince, Peygamberlerden aldığı gibi, bundan da mîsâk alır)** buyuruldu. İlmini, lâzım olduğu zemân söylemekden çekinmiyeceğine söz verir. **(Bir kimse, Allahü teâlânın ihsân etdiği ilmi, lâzım olduğu zemân söylemezse, kıyâmet günü boynuna ateşden tasma takılacakdır)** hadîs-i şerîfi ve Nisâ sûresinin, **(Kendilerine ilm ve hidâyet verdiğimiz kimseler, ilmlerini insanlardan saklarlarsa, Allahın ve la'net edenlerin la'netleri, bunların üzerine olsun!)** meâlindeki otuzaltıncı âyet-i kerîmesi, müdâhene etmenin harâm olduğunu göstermekdedir. Müdâhenenin zıddı, karşılığı, (Gayret) ve salâbetdir. Mâide sûresinde ellidördüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allah yolunda cihâd ederler, kötülenmekden korkmazlar)** buyuruldu. Dinde, gayret ve salâbeti olanların mâlları ile, cânları ile ve sözleri ile ve kalemleri ile, Allah rızâsı için cihâd etmeleri lâzım olduğu, bu âyet-i kerîmede bildirilmekdedir. Hadîs-i şerîfde, **(Çok acı olsa da, hakkı söyleyiniz!)** buyuruldu. Bir zâhid, Emevî halîfelerinin dördüncüsü, Mervânın yanında çalgı çalanları görünce, çalgı âletlerini kırdı. Mervân, bunun, arslanların arasına bırakılmasını emr etdi. Arslanların yanında, hemen nemâza durdu. Arslanlar, bunu, yalamağa başladılar. Bunu arslanların yanından alıp halîfeye getirdiler. Arslanlardan korkmadın mı? dedi. Hayır, onlardan korku, hâtırıma gelmedi. Bütün geceyi düşünceli geçirdim, dedi. Ne düşündün? dedi. Arslanlar beni yalayınca, tükürükleri necs midir? Allahü teâlâ, nemâzımı kabûl etdi mi, etmedi mi? diye düşündüm dedi[1].

Kendisine veyâ başkalarına zarar gelmek korkusundan dolayı iyiliği emr etmek ve harâmı men' etmek mümkin olmazsa, böyle fitneye mâni' olmak için susmağa, **(Müdârâ)** etmek denir. Kalbi, harâmı men' etmek istediği hâlde, müdârâ yapmak câizdir. Hattâ, sadaka sevâbı hâsıl olur. Müdârâ ederken tatlı dilli ve güler yüzlü olmak lâzımdır. Talebeye ders verirken de, müdârâ yapılır. İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" buyurdu ki, (İnsanlar, üç kısmdır: Bir kısmı, gıdâ gibidir. Herkese, her zemân lâzımdır. İkinci kısmı, ilâc gibidirler. İhtiyâc zemânında lâzım olurlar. Üçüncü kısmı, hastalık gibidir. Bunlara ihtiyâc olmaz. Fekat, kendileri insanlara müsallat olurlar, bulaşırlar. Bunlardan kurtulmak için, müdârâ etmek lâzımdır.) Müdârâ, câizdir. Ba'zan da

[1] Mervan bin Hakem 65 [m. 683] de öldürüldü.

müstehab olur. Evinde, zevceye müdârâ etmiyen kimsenin râhatı, huzûru kalmaz. Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", bir müsâfir geldi, **(İçeri alınız! O, kötü bir insandır)** buyurdu. İçeri girince, onunla tatlı ve neş'eli konuşdu. Gidince, yumuşak konuşmasının sebebi soruldukda, **(Kıyâmetde, en kötü yerde bulunacak kimse, dünyâda zararından korunmak için ikrâm olunandır)** buyurdu. Hadîs-i şerîfde, **(Sıkılmadan açıkca harâm işliyen kimseyi gîbet etmek câiz olduğu gibi, şerlerinden korunmak için bunlara müdârâ etmek de câizdir. Fekat müdârâ, müdâhene şeklini almamalıdır)** buyuruldu. Müdârâ, dîni veyâ dünyâyı zarardan kurtarmak için, dünyâ menfe'atinden vermekdir. Müdâhene, dünyâ ele geçirmek için, dinden vermekdir. Zâlime müdârâ ederken kendisi ve zulmleri medh olunmaz.

İNÂD VE MÜKÂBERE

31 - İnâd ve mükâbere, hakkı, doğruyu işitince, kabûl etmemekdir. Ebû Cehl ve Ebû Tâlib, inâd ederek, Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" Peygamber olduğuna inanmadılar, inkâr etdiler. İnâd, riyâdan, hıkddan, hasedden yâhud tama'dan hâsıl olur. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlânın en sevmediği kimse, hakkı kabûl etmekde inâd edendir)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Mü'min vekar sâhibi olur, yumuşak olur)** buyuruldu. Vekar sâhibi dünyâ işlerinde kolaylık gösterir. Din işlerinde, sarp kaya gibi olur. Bir dağ, zemânla aşınabilir. Mü'minin dîni hiç aşınmaz.

NİFÂK

32 - Nifâk, münâfıklık, içinin dışına uymamasıdır. Kalbinde küfr olan kimsenin mü'min olduğunu söylemesi, dinde nifâk olur. Kalbinde düşmanlık olup, dostluk göstermek dünyâ nifâkı olur. Küfrün en kötüsü, dinde nifâk yapmakdır. Medîne şehrindeki münâfıkların reîsi, Abdüllah bin Übey bin Selûl idi. Müslimânların Bedr gazâsındaki zaferlerini görünce, müslimân olduklarını söylediler. Fekat, kalbleri ile inanmadılar. Hadîs-i şerîfde, **(Müslimânlara, sözleriyle dostluk gösterip, davranışlarıyla düşmanlık edenlere, Allahü teâlâ ve melekler la'net eylesin)** ve **(Münâfıkın üç alâmeti vardır: Yalan söyler, sözünde durmaz ve emânete hıyânet eder)** buyuruldu. Böyle kimse, müslimân olduğunu söylese, nemâz kılsa da, münâfıkdır.

TEFEKKÜR ETMEMEK

33 - İnsanın, günâhlarını düşünmesi ve bunlara tevbe etme-

si, tâ'atlarını, ibâdetlerini düşünüp, bunlara da, şükr etmesi lâzımdır. Mahlûklardaki ve kendi bedenindeki ince san'atları, düzenleri, birbirlerine olan bağlılıklarını düşünerek de, Allahü teâlânın varlığını ve büyüklüğünü anlaması lâzımdır. Mahlûkların, varlıkların hepsine **(Âlem)** denir.

[Âlem, üç kısmdır: **(Âlem-i ecsâd), (Âlem-i ervâh)** ve **(Âlem-i misâl).** Âlem-i misâl, varlık âlemi değildir. Görünüş âlemidir. Her varlığın, bu âlemde bir görüntüsü bulunur. Âlem-ı ervâh, Arşın hâricindeki şeylerdir. Bunlar maddî değildir. Bunlara **(Âlem-i emr)** de denir. Âlem-i ecsâd, madde âlemidir. Buna **(Âlem-i halk)** da denir. Bu da ikiye ayrılır: İnsana **(Âlem-i sagîr)** denir. İnsandan başka varlıkların hepsine **(Âlem-i kebîr)** denir. Âlem-i kebîrde olan herşeyin, âlem-i sagîrde, bir nümûnesi, benzeri vardır. İnsanın kalbi, rûh âlemine açılan bir kapıdır. Kâfirlerde bu kapı kapanmış, harâb olmuşdur. Bunun için, kâfirlerin rûh âleminden haberleri yokdur ve olamaz. Kalbin hayât bulması, rûh âlemine açılması için tek çâre, tek ilâc, îmân etmesidir, müslimân olmasıdır. Mü'minin kalb kapısından Âlem-i emre girmesi ve bu âlemde sonsuza, ebedî hayâta ilerlemesi için, çalışması lâzımdır. İslâmiyyetin sekiz ana ilminden biri olan **(Tesavvuf)** ilmi, bu çalışmaları öğreten, mu'azzam bir ilmdir. Bu ilmin mütehassıslarına **(Velî)** ve **(Mürşid)** denir. Mürşidlerin en meşhûru, imâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkîdir. 1034 hicrî ve 1624 mîlâdî senesinde Hindistânda vefât etmişdir.

Tıb ve fen fakültelerinde okuyup da, mahlûklardaki san'at inceliklerini, aralarındaki hesâblı bağlantıları gören ve anlıyabilen aklı başında bir kimsenin, Allahü teâlânın varlığına, birliğine, büyüklüğüne, ilmine, kudretine inanmaması mümkün değildir. İnanmıyanın, anormal, geri kafalı, câhil olması, yâhud inâdcı, şehvetlerine düşkün bir budala olması veyâ nefsine esîr olmuş, işkence yapmakdan zevk alan, zâlim bir sadist olması lâzım gelir. Kâfirlerin hayât hikâyeleri incelenirse, bu üç kısmdan biri olduğu hemen meydâna çıkar.]

Hadîs-i şerîfde, **(Varlıklardaki nizâmı düşünerek Allahü teâlâya îmân ediniz!)** buyuruldu. Astronomi okuyup da, yer küresinin, ayın, güneşin ve bütün yıldızların boşlukda dönmelerinde ve birbirlerinden uzaklıklarında bulunan düzeni, hesâbları anlıyan kimsenin, îmânı artar. Dağların, ma'denlerin, nehrlerin, denizlerin, hayvânların, nebatların, hattâ mikropların yaratılmasında, çeşidli fâideler vardır. Hiçbiri boş yere, lüzûmsuz yaratılmamışdır. Bulutlar, yağmurlar, şimşekler ve yıldırımlar, yer altındaki sular ve enerji maddeleri ve hava, kısaca her varlık belirli hizmetler, belli vazîfeler yapmakdadır. İnsanlar, bu sayısız mahlûkların, sayılamıyacak hizmetlerinden bugüne kadar pek

azını anlıyabilmişdir. Mahlûkları kavrıyamıyan insan aklı, bunların hâlıkını, yaratanını nasıl kavrıyabilir? Onun büyüklüğünü, sıfatlarını birâz anlıyabilen islâm âlimleri, şaşkına dönmüşler. (Onu anlamak, anlaşılamıyacağını anlamakdır) demişlerdir. Mûsâ aleyhisselâmın ümmetinden biri, otuz sene ibâdet etmiş. Bir bulut kendisine gölge yaparak, güneşden korumuşdu. Birgün bulut gelmemiş, güneşde kalmışdı. Annesine sebebini sormuş. Herhâlde bir günâh yapmışsın, demişdi. Hayır, günâh işlemedim deyince, göklere, çiçeklere bakmadın mı? Onları görünce, yaratanın azametini düşünmedin mi? demiş. Evet, bakdım. Fekat, tefekkürde kusûr etdim deyince, bundan büyük günâh olur mu? Hemen tevbe et, demişdi. Aklı başında olan kimsenin, tefekkür vazîfesini hiç ihmâl etmemesi lâzımdır. Yarın ölmiyeceğinden emîn olan kimse var mıdır? Allahü teâlâ, hiçbir şeyi bâtıl, fâidesiz yaratmamışdır. İnsanların anlıyamadıkları, göremedikleri fâideler, anlıyabildiklerinden katkat dahâ çokdur. Tefekkür, dört dürlü olur, demişlerdir. Allahü teâlânın mahlûklarındaki güzel san'atları, fâideleri düşünmek, Ona inanmağa ve sevmeğe sebeb olur. Onun va'd etdiği sevâbları düşünmek, ibâdet yapmağa sebeb olur. Onun haber verdiği azâbları düşünmek, Ondan korkmağa, kimseye kötülük yapmamağa sebeb olur. Onun ni'metlerine, ihsânlarına karşılık, nefsine uyarak günâh işlediğini, gaflet içinde yaşadığını düşünmek, Allahdan hayâ etmeğe, utanmağa sebeb olur. Allahü teâlâ, yerlerde ve göklerde bulunan mahlûkları düşünerek ibret alanları sever. Hadîs-i şerîfde, **(Tefekkür gibi kıymetli ibâdet yokdur)** ve **(Bir an tefekkür, altmış sene ibâdetden dahâ hayrlıdır)** buyuruldu. İmâm-ı Gazâlînin fârisî **(Kimyâ-i Se'âdet)** kitâbında tefekkür uzun yazılıdır.

MÜSLİMÂNA BEDDÜÂ

34 - Hadîs-i şerîfde, **(Kendinize, evlâdınıza, kötü düâ etmeyiniz. Allahın kaderine râzı olunuz. Ni'metlerini artdırması için düâ ediniz)** ve **(Ananın, babanın çocuğuna olan ve mazlûmun, zâlime olan beddüâları, red olunmaz)** buyuruldu. Bir müslimânın kâfir olması için düâ edenin kendisi kâfir olur. Bir zâlimin, kâfir olarak ölerek, sonsuz azâb çekmesini istemek, küfr olmaz. Mûsâ aleyhisselâmın böyle düâ etdiği, Kur'ân-ı kerîmde bildirilmişdir. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahime-hullahü teâlâ", başkasının kâfir olmasını istemek, küfr olur buyurdu. Zâlimden başkasına beddüâ etmek harâmdır. Zâlime, zulmü kadar beddüâ etmek câiz olur. Câiz olan birşeyin mikdârı, özrün mikdârı kadar olur. Zâlime de beddüâ etmemek, sabr etmek ve hattâ, afv etmek dahâ iyidir. Zimmîye ve herhangi bir kâfire, Allah ömr versin demek, câiz değildir. Müslimân

olması için veyâ cizye vererek müslimânların kuvvetlenmesi için, böyle düâ etmek, câiz olur. Kâfire saygı ile selâm veren, kâfir olur. Kâfire saygı bildiren bir söz söylemek, meselâ üstâdım demek, küfr olur.

MÜSLİMÂNA KÖTÜ İSM TAKMAK

35 - Müslimâna kötü ism takmak veyâ başkasının takdığı kötü ismi söylemek câiz değildir. Soy adı ve nâm-ı müsteâr koymak câizdir. Sıddîk Gümüş, Hüseyn Hilmi Işık hocamızın nâm-ı müsteârıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Kötü ismi olan, bunu güzel isme çevirsin!)** buyuruldu. Meselâ, Âsıye ismini, Cemîle yapmalıdır. Müslimâna güzel ism takmak câizdir. Çocuğuna, övücü ism koymamalıdır. Meselâ Reşîd, Emîn ismini vermemelidir. Muhyiddîn, Nûrüddîn gibi ismler de, yalan ve bid'at olur. Fâsıkları, câhilleri, mürtedleri böyle ismlerle çağırmak mekrûhdur. Çünki, bunlar, medh edici, övücü ismlerdir. Mecâz olarak da, söylenemezler. Kendi çocuklarına, bu ismleri tefe'ül ederek, uğurlu olmak için koymak, câiz olur denilmişdir. Sâlih oldukları meşhûr olan âlimleri bu ismler ile zikr etmek câiz ve fâidelidir.

[İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", beşinci cildde buyuruyor ki, çocuğa konulacak ismler arasında en efdal olanı, Abdüllah, sonra Abdürrahmân, sonra Muhammed, sonra Ahmed, dahâ sonra İbrâhîmdir. Allahü teâlânın ismlerinden olan Alî, Reşîd, Azîz gibi ismleri de koymak câizdir. Fekat, bu ismleri söylerken hurmet etmek lâzımdır. Bilerek hurmetsizlik eden kâfir olur. Meselâ, ismi Abdülkâdir olana, Abdülkoydur demek, Hasen yerine Hasso, İbrâhîm yerine İbo demek, bu ismlerle alay etmek olur. Bu ismlerle alay etmek niyyet edilmezse, küfr olmaz ise de, küfre benziyen şeyi söylemekden sakınmak lâzımdır. Çocuk, dünyâya gelip, hemen ölse, ism koymadan defn edilmez. Abdünnebî ismi câiz ise de, koymamak ihtiyâtlı olur. Seyyid Abdülhakîm Arvâsî hazretleri hicrî kamerî 1362 [m. 1943] senesinde vefât edinciye kadar, İstanbulda, Bâyezid câmi'inde, Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri, ikindi nemâzından sonra, yirmibeş sene va'z ve irşâd eyledi. Bir va'zında, (Veledin, vâlideyni üzerinde üç hakkı vardır: Doğdukda müslimân ismi koymak. Âkıl oldukda, kitâbet, ilm ve san'at öğretmek. Bâlig oldukda, dîni ve ahlâkı güzel bir müslimân bulup, bununla hemen evlendirmekdir) buyurdu. Kızları böyle evlendiren ana-baba, hattâ her akrabâ ve ahbâblar ve hattâ komşular çok sevâb kazanırlar. Avrupada, Amerikada, din, edeb düşmanı olarak yetişdirilen soysuzlara, uydurma diploma vererek, profesör ism ve etiketi ile islâm memleketlerine gönderiyorlar. Bu câhil kâfirleri liselere, üniversitelere muallim ve profesör yapı-

yorlar. Bunlar, tuzaklarına düşen müslimân evlâdlarını dinsiz, mezhebsiz yapıyorlar. Bunlar kolayca, hâin, kâtil oluyorlar. Kızlarını, oğullarını bu mekteblere veren ana babalar, evlâdlarını kendi elleri ile Cehenneme atmakdadırlar.]

ÖZRÜ RED ETMEK

36 - Müslimânın özrünü red etmek mekrûhdur. Hadîs-i şerîfde, **(Müslimân kardeşinin özrünü kabûl etmemek günâh olur)** buyuruldu. Özrü kabûl etmek ve kusûrları afv etmek, Allahü teâlânın sıfatlarındandır. Böyle olmıyan kimseye, Allahü teâlâ gadab ve azâb eder. Özrde bulunmak üç dürlü olur: Niçin yapdım? Veyâ şunun için yapdım. Keşki yapmasaydım demek veyâ yapdım, bir dahâ yapmam demek. Yâhud yapmadım diyerek inkâr etmekdir. Yapdım, bir dahâ yapmam demek, tevbe olur. Mü'min, afv etmesi için özr dilemesini bekler. Münâfık, aybların ortaya çıkmasını ister. Hadîs-i şerîfde, **(İffet sâhibi olunuz. Çirkin şeyler yapmayınız. Kadınlarınızı da, afîf yapınız)** ve **(İffet sâhibi olursanız, kadınlarınız da afîf olur. Ananıza babanıza ihsân ederseniz, çocuklarınız da size ihsân eder. Din kardeşinin özrünü kabûl etmiyen, kevser havzından içmiyecekdir)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, din kardeşinin kötülük yapdığını ve özrünün yalan olduğunu bilmiyen kimse içindir. Çünki, bunun özrünü red etmek müslimâna sû-i zan etmek olur. Yalan söylediğini bilerek özrünü kabûl etmek, afv olur. Afv etmek, vâcib değil, müstehabdır.

KUR'ÂN-I KERÎMİ YANLIŞ TEFSÎR ETMEK

37 - Tefsîr, beyân etmek ve keşf etmek demekdir. Bildirmek ve açıklamakdır. **(Te'vîl),** rücû' etmekdir. Tefsîr, bir ma'nâ vermekdir. Te'vîl, çeşidli ma'nâlar arasından birisini seçmekdir. Kendi re'yi, görüşü ile tefsîr, câiz değildir. Tefsîr, rivâyet ile yapılır. Te'vîl, dirâyet ile yapılır. Hadîs-i şerîfde, **(Kur'ân-ı kerîmi, kendi görüşü ile açıklayan, doğru olsa dahî, hatâ etmişdir)** buyuruldu. Resûlullahdan "sallallahü aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâmdan "radıyallahü anhüm" gelen haberlere ve âlimlerin tefsîrlerine ve tefsîr ilminin üsûlüne bakmadan ve Kureyş lügatini bilmeden ve hakîkat ile mecâzı düşünmeden, mücmel, mufassal ve umûmî ve husûsî olanları birbirinden ayırmadan ve âyet-i kerîmelerin indirilme sebeblerini ve nâsih, mensûh olduklarını araşdırmadan verilen ma'nâyı, Allahü teâlânın kelâmı olarak söylemek doğru değildir. **(Tefsîr)**, kelâm-ı ilâhîden murâd-ı ilâhîyi anlamak demekdir. Kendiliğinden verdiği ma'nâ doğru olsa bile, meşrû' yoldan çıkarmadığı için, hatâ olur. Verdiği ma'nâ yanlış ise, kâfir olur. Hadîs-i şerîfleri de, sahîh veyâ

bozuk olduğunu bilmeden söylemek, sahîh olsa bile, günâh olur. Böyle kimsenin hadîs-i şerîf okuması câiz olmaz. Hadîs kitâblarından, hadîs nakl etmek için, hadîs âlimlerinden icâzet almış olmak lâzımdır. Hadîs-i şerîfde, **(Uydurduğu bir sözü, hadîs olarak söyliyen kimse, Cehennemde azâb görecekdir)** buyuruldu. Kur'ân-ı kerîmi, tefsîr âlimlerinden, icâzeti olmıyanın da, tefsîr kitâblarından alarak söylemesi ve yazması, câizdir. Yukarıda bildirilen, tefsîr etmek şartlarını hâiz olan kimse, yazılı icâzeti olmadan tefsîr ve hadîs nakl edebilir. İcâzet vermek için para almak câiz değildir. Ehliyyeti olana icâzet vermek vâcibdir. Ehliyyeti olmıyana icâzet vermek harâmdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Kur'ân-ı kerîme, ehliyyeti olmadan ma'nâ veren, Cehennemde azâb görecekdir)** ve **(Bilmediğini hadîs olarak söyleyen, Cehennemde azâb görecekdir)** ve **(Kur'ân-ı kerîme kendi görüşüne göre ma'nâ veren Cehennemde azâb görecekdir)** buyuruldu. Bid'at sâhiblerinin, kendi bozuk i'tikâdlarını isbât etmek için, âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîf okumaları, böyledir. [Şî'îler, Vehhâbîler, Teblîğ-ı Cemâ'atcılar, Mevdûdîciler ve Seyyid Kutubcular böyledir. Yûsüf-i Nebhânî "rahmetullahi aleyh" böyle bozuk tefsîrleri **(Şevâhid-ül hak)** kitâbında uzun anlatmakdadır. Kur'ân-ı kerîmin dış ma'nâsı olduğu gibi, iç ma'nâsı da vardır diyerek, kendilerine göre ma'nâ veren [zındıklar] da, böyledir. Kelimelerin, kendi zemânlarında, kendi aralarında kullandıkları ma'nâlarına göre tefsîr yapanlar da böyledir.

Osmânlı devletindeki âlimlerden Nûh bin Mustafâ Konevî "rahime-hullahü teâlâ", 1070 [m. 1660] de Kahîrede vefât etmişdir. Muhammed Şihristânînin "rahime-hullahü teâlâ" **(Milel ve Nihal)** kitâbına yapdığı tercemede diyor ki, **(İsmâ'îliyye)** fırkasında olanlar, imâm-ı Ca'fer Sâdıkın büyük oğlu İsmâ'îlin yolundayız dedikleri için, bu ismi almışlardır. Bunlara **(Bâtıniyye)** fırkası da denir. Çünki Kur'ânın zâhir ma'nâsı olduğu gibi, bâtın ma'nâsı da vardır. Zâhir ma'nâsı, fıkhcıların kalıplaşdırdığı belli ve sınırlı şeylerdir. Bâtın ma'nâsı ise, Kur'ânın iç ma'nâsı olup uçsuz denizdir dediler. Zâhir ma'nâyı bırakıp, bâtın dedikleri, kendi uydurdukları şeylere inandılar. Hâlbuki, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", Kur'ân-ı kerîmin zâhir, açık ma'nâsını bildirdi. Zâhir ma'nâyı bırakıp, iç ma'nâ uydurmak, küfr olur. Zındıklık olur. Bu hîle ile, islâmiyyeti yok etmeğe çalışdılar. Çünki, **(mecûsîler)** ya'nî ateşe tapanlar, islâmın yayılmasını önliyebilmek için, reîsleri Hamdan Kurmut, bu bölücülüğü ortaya çıkarıp, **(Karâmıta)** devletini kurdu. Hâcıları katl ve Hacer-i esvedi Kâ'beden çıkarıp Basraya getirdi. (Cennet, dünyâ lezzetleri, Cehennem de, dînin ahkâmına

uymakdır) dediler. Harâmlara, güzel san'at ismini verdiler. İslâm dîninin kötü huy, fuhş dediği ahlâksızlıklara moral eğitimi diyerek gençleri sefâlete sürüklediler. Devletleri islâmiyyete çok zarar verdi. 372 [m. 983] de gadab-ı ilâhîye yakalanıp mahv oldular.]

Tefsîri, nakl sûretiyle yapmak lâzımdır. Tefsîr yapabilmek için, şu onbeş ilmi bilmek lâzımdır: Lügat, nahv, sarf, iştikak, me'ânî, beyân, bedî', kırâ'et, üsûl-i din, fıkh, esbâb-ı nüzûl, nâsih ve mensûh, üsûl-i fıkh, hadîs, ilm-i kalb. Bu ilmleri bilmiyen kimsenin tefsîr yapması câiz değildir. İslâm ahkâmına uyan, râsih ilmli âlimlere Allahü teâlânın vâsıtasız olarak ihsân etdiği ilme **(Mevhibe)** veyâ **(Kalb ilmi)** denir. Hadîs-i şerîfde, **(İlmi ile amel edene, Allahü teâlâ bilmediklerini bildirir)** buyuruldu. Yukarıdaki on beş ilme mâlik olmıyan kimsenin, tefsîr yapması câiz değildir. Yaparsa, kendi görüşü ile yapmış olur. Cehennemde yanmaya müstehak olur. Hadîs-i şerîfde, **(Kırk gün ihlâs ile islâmiyyete uyan kimsenin kalbini, Allahü teâlâ hikmet ile doldurur. Bunları söyler)** buyuruldu. Müteşâbih âyetlere ma'nâ veren, kendi görüşü ile tefsîr yapmış olur. Bid'at sâhiblerinin tefsîri böyledir.

Kur'ân-ı kerîmde bulunan bilgiler üç kısmdır: Bir kısmını, hiç bir kuluna bildirmemişdir. Zâtının ve sıfatlarının hakîkati ve gaybdan haber vermek böyledir. İkinci kısm, yalnız Peygamberine bildirdiği esrârdır. Bunları, Peygamberi "aleyhisselâm", yalnız Allahü teâlânın izn verdiği kimselere bildirir. Üçüncü kısm bilgileri, Peygamberine "aleyhissalâtü vesselâm" bildirmiş ve bütün ümmetine bildirmesini emr etmişdir. Bu üçüncü kısm da, ikiye ayrılır: Birincisi, ancak işitmekle öğrenilir. Kıyâmet hâlleri böyledir. İkincisi, görüp incelemekle ve okuyup ma'nâsını anlamakla öğrenilir. İmân ve islâm bilgileri böyledir. Müctehid imâmlar bile, Nasslarda açık bildirilmemiş olan islâmiyyet bilgilerini kesin olarak anlıyamamışlar, ihtilâfa düşmüşlerdir. Böylece amelde çeşidli mezhebler meydâna gelmişdir. Yukarıda bildirilen onbeş ilme sâhib olanın çıkaracağı ma'nâlara tefsîr denmez, **(te'vîl)** denir. Çünki, bu ma'nâlarda kendi re'yi bulunur. Ya'nî anladığı çeşidli ma'nâlardan birini seçmekde kendi re'yini kullanır. Seçdiği ma'nâ, âyet-i kerîmelerin ve hadîs-i şerîflerin açık ma'nâlarına yâhud icmâ'a uygun olmazsa, fâsid olur. **(Berîka)** sonunda, raksın harâm olduğunu anlatırken diyor ki, (Bize, tefsîr kitâblarına göre amel etmek emr olunmadı. Fıkh kitâblarına tâbi' olmamız emr edildi.)

HARÂM İŞLEMEKDE ISRÂR

38 - Günâh işlemeği kasd etmek, az işlese dahî, ısrâr etmek olur. Kasd etmek, niyyet etmekle, irâde etmekle ve karâr ver-

mekle olur. Karâr verip bir kerre yaparsa, ısrâr olur. Hiç yapmazsa, devâmlı yapmağa kasd etmesi, karâr vermesi ısrâr olmaz. Devâmlı yapmağa karâr verip ve işleyip de pişmân olur, terk ederse ısrâr olmaz. Tekrâr yapıp yine tevbe ederse, ısrâr olmaz. Günde çok kerre yapıp, her birinden sonra tevbe etmek, ısrâr olmaz. Tevbe ederken, günâh işlediğine pişmân olup üzülmek ve günâhdan hemen vaz geçmek ve bir dahâ yapmamağa karâr vermek şartdır. Bu üç şartı yapmadan, yalnız dil ile tevbe etmek, yalancılık olur. Küçük günâhlara ısrâr etmek, büyük günâh olur. Bir büyük günâhı bir kerre yapmakdan dahâ büyük olur. Tevbe edince, büyük günâh da afv olur. Küçük günâhı küçük görmek, büyük günâhdır. Küçük günâh işlediğini söyliyerek övünmek, büyük günâh olur. Küçük günâh işliyeni, âlim ve sâlih sanmak da, büyük günâh olur. Küçük günâh işleyince de, Allahü teâlâdan ve azâbından korkmak lâzımdır. Allahü teâlâdan utanmazsa ve azâb yapılacağını düşünmezse büyük günâh olur.

Kalbi bozuk olana, kıymet mi verir, mal ile mevki'?
altın palan vursan, merkeb yine merkebdir!

G Î B E T E T M E K

39 - Belli bir mü'minin veyâ zimmînin [gayr-ı müslim vatandaşın] aybını, onu kötülemek için arkasından söylemek, gîbet olur. [Kötüleyen sözler doğru ise, **(gîbet)** olur. Yalan ise, **(iftirâ)** olur. Gîbet ve iftirâ söylemek, büyük günâh olduğu gibi, bunları dinlemek de harâmdır. Söyleyen ve dinleyen, Cehennem ateşinde yanacakdır. Söyleyeni susdurmalı, susduramaz ise, oradan kalkıp gitmelidir. Ve bunlar için, hayr düâ etmelidir. Dostların, ahbâbların ismlerini yazıp, dıvara asmalı, bu ismleri her görüşde, sâhiplerine hayr düâ etmelidir. Mezârların üzerine taşlar dikip, üzerlerine meyyitin ismi yazılır, geçenler, görenler, bu meyyite rahmet ve istigfâr okurlar. Senelerce bu düâlara kavuşan meyyitler kabr azâbından kurtulur.] Gîbet, harâmdır. Dinleyen, o kimseyi tanımıyorsa, gîbet olmaz. Gîbet olunan kimse bunu işitirse, üzülür. Bedeninde, nesebinde, ahlâkında, işinde, sözünde, dîninde, dünyâsında, hattâ elbisesinde, evinde, hayvânında bulunan bir kusûr, arkasından söylendiği zemân, bunu işitince üzülürse, gîbet olur. Kapalı söylemek, işâret ile, hareket ile bildirmek, yazı ile bildirmek de, hep söylemek gibi gîbetdir. Bir müslimânın günâhı ve kusûru söylendikde, hâfızların, din adamlarının, elhamdülillâh biz böyle değiliz demeleri, gîbetin en kötüsü olur. Birisinden bahs edilirken, elhamdülillâh, Allah, bizi hayâsız yapmadı gibi, onu kötülemek, çok çirkin gîbet olur. Falanca kimse çok iyidir, ibâdetde şu kusûru olmasa, dahâ iyi olurdu demek, gîbet olur. Hucurât sûresinde, onikinci âyetinde meâlen, **(Birbirinizi gîbet etmeyiniz!)** buyuruldu. Gîbet, adam çekişdirmek demekdir. Birisini gîbet etmek, ölmüş insanın etini yimek gibi olur buyuruldu. Hadîs-i şerîfde, **(Kıyâmet günü, bir kimsenin sevâb defteri açılır. Yâ Rabbî! Dünyâda iken, şu ibâdetleri yapmışdım. Sahîfede bunlar yazılı değil, der. Onlar, defterinden silindi, gîbet etdiklerinin defterlerine yazıldı denir)** ve **(Kıyâmet günü bir kimsenin hasenât defteri açılır. Yapmamış olduğu ibâdetleri orada görür. Bunlar seni gîbet edenlerin sevâblarıdır, denir)** buyuruldu. Ebû Hüreyre "radıyallahü anh" diyor ki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" ile oturuyorduk. İçimizden birisi kalkıp gitdi. Yâ Resûlallah! Râhatsız olup gitdi, denildi. **(Arkadaşınızı gîbet etdiniz, etini yidiniz)** buyurdu. Âişe "radıyallahü anhâ" diyor ki, Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" yanında, bir kadının uzun olduğunu söyledim, **(Ağzında olanı çıkar!)** buyurdu. Tükürdüm. Ağzımdan et parçası çıkdı. Allahü teâlâ sıfatları, özellikleri, cism şeklinde göstermeğe kâdirdir. Gîbet, din kardeşinin, bir zimmînin işitince üzüleceği bir kusûrunu arkasından söylemekdir. Allahü teâlâ, Mûsâ aleyhisselâma vahy

eyledi ki, (Gîbet edip tevbe eden kimse, Cennete en son gidecekdir. Gîbet edip, tevbe etmiyen kimse, Cehenneme en önce girecekdir.) İbrâhîm Edhem “rahime-hullahü teâlâ”, bir yemeğe da’vet edilmişdi. Sofrada, çağrılanlardan birinin bulunmadığı söylenince, o ağır kimsedir, denildi. İbrâhîm bin Edhem “rahime-hullahü teâlâ”, gîbet edildi, buyurdu ve çıkıp gitdi. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse için söylenen kusûr, onda varsa, bu söz gîbet olur. Yoksa bühtân, ya’nî iftirâ olur)** buyuruldu. Dindeki kusûrları söylemek, meselâ nemâz kılmaz veyâ şerâb içer veyâ sirkat eder veyâ söz taşıyıcıdır demek ve dünyâdaki kusûrlarını söylemek, meselâ sağırdır, şaşıdır demek, gîbet olur. Dindeki kusûrları, onu kötülemek için söylenirse, gîbet olur. Onun islâhını düşünerek söylerse, gîbet olmaz. Acıyarak söylemek de, gîbet olmaz denildi. Bu köyde, nemâz kılmıyan var veyâ komünist var, hırsız var demek, gîbet olmaz. Çünki, belli bir şahs söylenmemişdir.

Bir kimse, nemâz kılar, oruc tutar, hem de insanlara eli ile zarar verir. Meselâ döver, mallarını gasb eder, sirkat eder. Yâhud dili ile zarar verir. Meselâ söver, iftirâ eder, gîbet eder, söz taşır. Âşikâre yapılan fısk ve harâmları ve bid’atları söylemek, gîbet olmaz. Bunları men’ etmesi için hükûmete haber vermesi, günâh olmaz. Bir kimse, babasından gizli harâm işleyince, babasının mâni’ olacağını bilenin, babasına söylemesi veyâ yazarak bildirmesi lâzımdır. Mâni’ olacağı bilinmiyorsa haber vermek câiz olmaz. Çünki, düşmanlığa sebeb olur. Birinin zararlarını, ona acıdığı için veyâ başkalarının ondan sakınması için söylerse, gîbet olmaz. Onu kötülemek için söylerse, gîbet olur. Altı kişinin kusûrlarını, ayblarını arkasından söylemek, gîbet olmaz: Ona acıdığı için söylemek, ona mâni’ olunması için söylemek, fetvâ almak için söylemek, müslimânları onun şerrinden korumak için söylemek. O kusûr, ona ism olmuş ise, onu bu ism ile tanıtmak mecbûriyyetinde olmak. Âşikâre, herkesce bilinen fıskı, bid’ati ve zulmü söylemek. Kızarak, onu kötülemek niyyeti ile söylenen, gîbet olur. Satılmakda olan mâlın kusûrunu müşteriye söylemek, satıcıyı gîbet etmek olmaz. Evlenecek erkeğe, nikâh edeceği kızın aybını, kusûrunu haber vermek, gîbet olmaz, nasîhat olur. Birşeyi bilmeyene nasîhat vermek, vâcibdir. Açıkca harâm işliyenin ve zulm edenin, açık olmıyan başka ayblarını bildirmek, gîbet olur. Hadîs-i şerîfde, **(Hayâ cilbâbını çıkaran kimseyi söylemek gîbet olmaz)** buyuruldu. Cilbâb, kadınların geniş baş örtüsüdür. Burada, hayâ cilbâbını çıkarmak, açıkca harâm işlemek demekdir. Hadîs-i şerîf, böyle kimsenin hayâsı olmadığını işâret etmekdedir. İmâm-ı Gazâlî ve ba’zı âlimler “rahime-hümullahü teâlâ”, açık günâh işliyenin ve

başkalarının kusûrunu söylemenin gîbet olmasında, onu kötülemek, şart değildir, dediler. Bunun için gîbet etmekden çok sakınmak lâzım gelir.

İnsanı gîbet etmeğe sürükliyen sebebler çokdur. Burada onbiri bildirilecekdir: Ona karşı düşmanlık, yanında olanların fikrlerine uymak düşüncesi, sevilmiyen bir kimseyi kötülemek, kendisinin o günâhda bulunmadığını bildirmek, kendinin ondan üstün olduğunu bildirmek, hased etmek, yanında bulunanları güldürmek, şakalaşmak, onunla alay etmek, ummadığı kimsenin harâm işlemesine hayretini bildirmek, buna üzüldüğünü, ona acıdığını bildirmek, harâm işlediği için onu sevmediğini bildirmek.

Gîbet, insanın sevâblarının azalmasına, başkasının günâhlarının kendisine verilmesine sebeb olur. Bunları, her zemân düşünmek, insanın gîbet etmesine mâni' olur.

Gîbet, üç dürlüdür: Birincisinde, ben gîbet etmedim, onda bulunan şeyi söyledim, der. Böyle söylemek, küfr olur. Çünki, harâma, halâl demiş olur. İkincisinde, gîbet olunana duyurmakdır. Büyük harâm olur. Tevbe etmekle afv edilmez. Onunla halâllaşmak da lâzım olur. Üçüncüsünde, gîbet olunanın bundan haberi olmaz. Tevbe ve istigfâr etmekle ve ona hayr düâ etmekle afv olur.

Yanında gîbet yapıldığını işiten kimse, buna hemen mâni' olmalıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Din kardeşine, onun haberi olmadan yardım eden kimseye, Allahü teâlâ dünyâda ve âhıretde yardım eder)** ve **(Yanında, din kardeşine gîbet edilince, gücü yetdiği hâlde ona yardım etmiyen kimsenin günâhı, dünyâda ve âhıretde kendisine yetişir)** ve **(Bir kimse, dünyâda din kardeşinin ırzını korursa, Allahü teâlâ, bir melek göndererek, onu Cehennem azâbından korur)** ve **(Bir kimse, din kardeşinin ırzından bir şeyi korursa, Allahü teâlâ, onu Cehennem azâbından korur)** buyuruldu. Gîbet yapılırken, orada bulunan kimse, korkmazsa, söz ile, korkunca, kalbi ile red etmezse, gîbet günâhına ortak olur. Sözünü kesmesi veyâhud kalkıp gitmesi mümkin ise, bunları yapmalı. Eliyle, başıyle, gözüyle men' etmesi kâfî gelmez. Açıkca, sus, demesi lâzımdır.

Gîbet etmenin keffâreti, üzülmek, tevbe etmek ve onunla halâllaşmakdır. Pişmân olmadan halâllaşmak, riyâ olur, ayrı bir günâh olur. [Ölüyü ve zimmî olan kâfiri gîbet harâm olduğu İbni Âbidîn 5. ci cild, 263. cü sahîfede yazılıdır.]

Hak irâde eyleyince, yol verir herkes sana,
Halk eder sebeblerini, bol verir herşey sana.

TEVBE ETMEMEK

40 - Tevbe, harâm işledikden sonra, pişmân olup, Allahü teâlâdan korkmak, bir dahâ yapmamağa azm etmek, karâr vermekdir. Dünyâda zarar hâsıl olmasından korkarak pişmân olmak, tevbe olmaz. Çeşidli günâh işliyenin bunlardan ba'zısında ısrâr ederken, ba'zısına tevbe etmesi, sahîh olur. Tevbeden sonra, günâhı tekrâr işliyenin, tekrâr tevbe etmesi sahîh olur. Böylece, çok kerre tevbe etmesi, sahîh olur. Büyük günâhın afv olması için, tevbe etmek şartdır. Beş vakt nemâz ve Cum'a nemâzı, Ramezân-ı şerîf orucu, hac etmek, istigfâr etmek, büyük günâh işlemekden sakınmak gibi ibâdetler, küçük günâhların afv edilmesine sebeb olur. Şartlarına uygun olarak tevbe edince, küfr ve günâhlar muhakkak afv olunur. Şartlarına uygun olarak ve ihlâs ile yapılan hacca, **(Hacc-ı mebrûr)** denir. Hacc-ı mebrûr, kazâya kalmış olan farzlardan ve kul haklarından başka günâhların afvına sebeb olur. Bu ikisinin afv olması için, kazâların ve kul haklarının ödenmesi de lâzımdır. Hac ile, farzı yapmamanın günâhı afv edilmez ise de, vaktinde yapmamanın, vaktinden sonraya bırakmanın günâhı afv edilir. Hacdan sonra, farzları kazâ etmeğe hemen başlamazsa, gecikdirme günâhı tekrâr başlar ve zemânla katkat artar. Gecikdirmek, büyük günâhdır. Bunu iyi anlamak lâzımdır. **(Hacc-ı mebrûr yapanın günâhları afv olur. Dünyâya yeni gelmiş gibi olur)** hadîs-i şerîfi, kazâ ve kul hakkından başka günâhların afv olacağını göstermekdedir. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" arefe gecesinde ve Müzdelifede, hâcıların günâhlarının afv edilmesi için yapdığı düâların da, böyle olduğu bildirilmişdir. Kazâ ve kul haklarının da, afva dâhil olduğunu bildiren âlimler var ise de, bunlar, tevbe edip de kazâdan ve ödemekden âciz olanlar içindir. Hûd sûresinin yüzonbeşinci âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Hasenât, günâhları yok eder)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîmeye, kazâsı yapılınca, afv olurlar ma'nâsı verilmişdir. Gîbet olunan kimsenin işitmesinden sonra üzülmesi de, bu gîbeti yapan için, ayrıca büyük günâh olur. Bu günâhın afvına sebeb olacak hasene, onunla halâllaşmakdır.

Günâhdan sonra hemen tevbe etmek farzdır. Tevbeyi gecikdirmek de, bu günâhı işlemekden dahâ büyük günâhdır. Bu günâh, her gün bir misli artar. Bunun için de ayrıca tevbe etmek lâzımdır. Bir günâhın tevbesi yapılınca, bunun tevbesini gecikdirme günâhlarının hepsi afv olur. Farzı yapmamanın tevbesi, ancak kazâ etmekle sahîh olur. Her günâhın afvı için, kalb ile tevbe etmek ve dil ile istigfâr etmek ve beden ile kazâ etmek lâzımdır. Yüz kerre tesbîh etmek, ya'nî **(Sübhânallahi ve bi-hamdihi sübhânallahil'azîm)** demek ve sadaka vermek ve

bir gün oruc tutmak, çok iyi olur.

Nûr sûresinin otuzbirinci âyetinde meâlen, **(Ey mü'minler! Allaha tevbe ediniz!)** buyuruldu. Tahrîm sûresinde, sekizinci âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Allaha tevbe-i nasûh yapınız!)** buyuruldu. Nasûh kelimesine yirmiüç ma'nâ verilmişdir. Bunlardan en meşhûru, pişmân olup, dili ile istigfâr etmek ve bir dahâ işlememeğe karâr vermekdir. Bekara sûresinde ikiyüzyirmiikinci âyetinde meâlen, **(Allahü teâlâ, tevbe edenleri sever)** buyuruldu.

Hadîs-i şerîfde, **(En iyiniz, günâhdan sonra hemen tevbe edeninizdir)** buyuruldu. Günâhların en büyüğü, küfrdür ve münâfıklıkdır ve irtidâddır.

[Müslimân olmamış ve olmıyan kimseye, **(Kâfir)** denir. Müslimânları aldatmak için müslimân görünen kâfire, **(Münâfık)** ve **(Zındık)** denir. Müslimân iken kâfir olan kimseye, irtidâd etdi denir. İrtidâd edene **(Mürted)** denir. Bu üçü, kalbinden inanarak hâlis îmân ederse, muhakkak müslimân olur.

(Berîka) ve **(Hadîka)**da, dil âfetlerinde ve **(Mecma'ul-enhür)**de diyor ki, (Erkek veyâ kadın, bir müslimân, âlimlerin sözbirliği ile küfre sebeb olacağını bildirdikleri bir sözün veyâ işin küfre sebeb olduğunu bilerek, amden [ya'nî tehdîd edilmeden, istekle] veyâ başkalarını güldürmek için söyler, yaparsa, ma'nâsını düşünmese dahî, îmânı gider. **(Mürted)** olur. Buna **(Küfr-i inâdî)** denir. Eğer bunun küfre sebeb olduğunu bilmeyip, amden söyler, yaparsa, yine mürted olur. Buna **(Küfr-i cehlî)** denir. Çünki, her müslimânın, bilmesi lâzım olan şeyleri öğrenmesi farzdır. Bilmemesi özr değil, büyük günâhdır. Küfr-i inâdî ve küfr-i cehlî ile mürted olanın, nikâhı bozulur. Zevcesinden vekâlet alarak, iki şâhid yanında veyâ câmi'de cemâ'at ile **(Tecdîd-i nikâh)** yapması lâzım olur. İkiden fazla tecdîd için **(Hulle)** lâzım olmaz. Küfre sebeb olan sözü, hatâ ederek [ya'nî amden olmayıp, yanılarak] veyâ te'vîlli olarak veyâ ikrâh [tehdîd] edilerek söylerse, mürted olmaz ve nikâhı bozulmaz. Küfre sebeb olması, âlimler arasında ihtilâflı olan bir sözü amden söyleyen mürted olmaz ise de, bunun tevbe ve istigfâr etmesi ve tecdîd-i nikâh yapması ihtiyâtlı olur.) Câmi'lere giden müslimânın, küfr-i inâdî ve küfr-i cehlî ile mürted olması düşünülemez. Yalnız bu son şeklde, mürted olması düşünülebileceğinden, imâm efendiler cemâ'ate, **(Tecdîd-i îmân)** düâsını, ya'nî **(Allahümme innî ürîdü en üceddidel-îmâne vennikâha tecdîden bi-kavli lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)** okutarak tevbe ve tecdîd-i nikâh yapılıyor. Böylece, **(Lâ ilâhe illallah diyerek, tecdîd-i îmân yapınız!)** hadîs-i şerîfindeki emr yapılmış olmakdadır. [Her zemân, her zevce, zevcine "aramız-

daki nikâhı tecdîd etmek için seni vekîl etdim” demeli, zevci de “bu vekâleti kabûl etdim” demeli. İmâm efendi, her Cum’a nemâzında, düâdan sonra, tecdîd-i îmân düâsını okumalı, cemâ’at de berâber söylemelidir. Hepsinin îmânları ve nikâhları tâzelenmiş olur.]

Ehl-i sünnet âlimlerinin “rahime-hümullahü teâlâ” sözbirliği ile olmıyan bildirdiklerine uymayan inanışa **(Bid’at)** ve **(Dalâlet)** denir. Küfrden sonra en büyük günâh bid’at sâhibi olmakdır. Bunlardan, bid’atini yaymak için, müslimânlara bulaşdırmak için çalışan zındıkların günâhı katkat dahâ çokdur. Hükûmetin bunları ağır cezâya çarpdırması, âlimlerin sözle ve yazı ile nasîhat vermeleri, câhillerin de, bunlarla görüşmemeleri, kitâblarını ve mecmû’alarını okumamaları lâzımdır. Bunların yalanlarına, iftirâlarına, heyecânlı ve ateşli sözlerine aldanmamak için çok uyanık olmalıdır. Şimdi mezhebsizler, Mevdûdîciler, Seyyid Kutbcular ve (Cemâ’at-i teblîğıyye) denilen câhiller ve Vehhâbîler, Şî’îler, Nusayrîler ve çeşidli ismler altında ortaya çıkmakda olan sahte tarîkatcılar, yalancı şeyhler, bozuk i’tikâdlarını, sapık inanışlarını yaymak için, her dürlü vâsıtaya başvuruyorlar. Müslimânları aldatmak ve ehl-i sünneti ezmek, yok etmek için, nefslerinin ve şeytânın ve ingilizlerin yardımı ile akla ve hayâle gelmiyecek tuzaklar, oyunlar hâzırlıyorlar. Mâllarını, milyonlarını sarf ederek, ehl-i sünnete karşı soğuk harblerini sürdürüyorlar. Gençlerin, islâm dînini, hak yolunu, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından okuyup öğrenmeleri lâzımdır. Öğrenmiyen, küfr, bid’at ve dalâlet sellerine yakalanıp boğulur. Dünyâ ve âhıret felâketlerine sürüklenir. [Hakîkat Kitâbevi, yalnız Ehl-i sünnet kitâblarını neşr etmekdedir. Bu kitâbları alıp okuyanlara müjdeler olsun!] Bid’at sâhiblerinin liderleri, Kur’ân-ı kerîme yanlış, bozuk ma’nâlar veriyorlar. Bu ma’nâları ileri sürerek, sapık düşüncelerini âyet ile, hadîs ile isbât etdiklerini ileri sürüyorlar. Ancak, ehl-i sünnet kitâblarını okuyarak, hakkı anlıyanlar, bunlara aldanmakdan kurtulur. Hakkı bilmiyenlerin, bunların dalâlet girdâblarına, tuzaklarına düşmemeleri imkânsız gibidir. Bunların sapık inanışları, Kur’ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkca bildirilmiş olan ve müctehid imâmların sözbirliği ile bildirdikleri ve müslimânlar arasına yayılmış îmân bilgilerine uygun olmazsa, kâfir olurlar. Küfrün bu dürlüsüne **(İlhâd)** ve kendilerine **(Mülhid)** denir. Mülhidlerin müşrik oldukları, ya’nî kitâbsız kâfir sayıldıkları akâid kitâblarında yazılıdır.]

Bid’at sâhiblerinin, mürtedlerin de, tevbeleri kabûl olur. Bunların tevbe etmeleri için, Ehl-i sünnet i’tikâdını kısaca öğrenip inanmaları, sapık i’tikâdlarına pişmân olmaları lâzımdır.

Farzlara ehemmiyyet verip, tembellikle yapmıyan kimse, mürted olmaz. Îmânı gitmez. Fekat, bir farzı yapmıyan müslimân, iki büyük günâha girer. Birincisi, o farzın vaktini ibâdetsiz geçirmek ya'nî farzı gecikdirmek günâhıdır. Bunun afv olması için **(tevbe etmek)**, ya'nî pişmân olmak, üzülmek, bir dahâ gecikdirmiyeceğine karâr vermek ile olur. İkincisi, bu farzı terk etmek, yapmamak günâhıdır. Bu büyük günâhın afv olması için, bu farzı hemen kazâ etmek, ya'nî vaktinden sonra hemen yapmak lâzımdır. Kazâyı gecikdirmek de, ayrıca büyük günâh olur.

[Büyük islâm âlimi, ondördüncü asrın müceddidi, zâhirî ve bâtınî ilmlerin mütehassısı, medreset-ül-mütehassısîn müderrislerinden, tesavvuf kürsîsi profesörü Seyyid Abdülhakîm Efendi "rahime-hullahü teâlâ", derslerinde, câmi'lerde va'zlarında ve sohbetlerinde sık sık buyururdu ki, (Bir farzı, özrsüz olarak vaktinde yapmamak büyük günâhdır). Vaktinden sonra hemen kazâ etmemenin de, dahâ büyük günâh olduğu, kitâblarda yazılıdır. **(Farzın vakti geçdikden sonra, bu farzı yapacak kadar zemân içinde bu farz özrsüz olarak kazâ edilmezse, gecikdirme günâhı** [6 dakîka] **bir misli artar. Bundan sonra, yine bu kadar zemân içinde kazâ etmezse, bir misli dahâ artar. Böylece, farzı yapacak kadar zemânların herbiri** [ya'nî 6 dakîka] **geçdikçe, günâhlar, katkat artarak, sayılamıyacak ve düşünülemiyecek kadar çoğalır.)** Bir farzın kazâsı özrsüz olarak yapılmayınca, günâhı böyle artıyor. Beş vakt nemâzın herbiri, hergün farz olduğu için, kazânın günâhı hergün yeniden başlıyor. Beş vakt nemâz için, bir günde, yukarıda bir farz için bildirilenin beş misli çoğalıyor. Aylarca, senelerce kılınmıyan nemâzların günâhlarının ne kadar çok olacağı, buradan anlaşılabilir. Bu müdhiş, bu korkunç günâhların altından kurtulabilmek için, her çâreye başvurmak lâzımdır. Îmânı olan ve aklı başında olan kimsenin, gece gündüz kazâ nemâzı kılarak, Cehennemdeki nemâz kılmamak azâbından kurtulması için çalışması lâzımdır. Çünki, özrsüz olarak, tembellikle, üşenerek kılınmıyan bir nemâz için, yetmişbin sene, Cehennemde azâb çekileceği bildirildi. Yukarda açıklanan sayısız nemâz günâhları için Cehennemde ne kadar çok azâb çekileceğini düşünen bir müslimânın uykusu kaçar, yemekden içmekden kesilir. Dünyâsı zindân olur. Evet, nemâza ehemmiyyet vermiyen, vazîfe kabûl etmiyen kâfir olur, mürted olur. Mürted, Cehennemde sonsuz azâb çekecekdir. O, zâten Cehenneme de, azâba da, nemâzın ehemmiyyetine de inanmamakdadır. Dünyâda, hayvân gibi yaşamakda, zevkından ve zevkıne vâsıta olan parayı, mâlı toplamakdan başka birşey düşünmemekdedir. (Her ne olursa

olsun, her kime ne zarar, ziyân olursa olsun, yalnız bana gelsin), onun prensibidir. Onun zevk ve safâsı için herşeyin, herkesin fedâ olması, umûru bile değildir. Îmânı ve aklı yokdur. Böyle kimsede, merhamet olmaz. Canavardan, en korkunç hayvândan dahâ zararlı olur. Onun insanlıkdan, merhametden, iyilikden söylemesi, havaya yazı yazmak gibidir. Kendi menfe'ati, hayvânî, şehvânî arzûlarına kavuşması için birer tuzakdır.

Senelerce kılınmamış nemâzları kaza etmek, imkânsız gibi olmuşdur. İnsanlar, islâmiyyeti terk etdikleri için, ya'nî Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına uymadıkları için ve islâm dîninin gösterdiği râhat ve huzûr yolundan ayrıldıkları için, dünyâda bereket kalmadı. Rızklar azaldı. Tâhâ sûresinde yüzyirmidördüncü âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Beni unutursanız rızklarınızı kısarım)** buyuruldu. Bunun için, îmân rızkı, sıhhat rızkı, gıda rızkı, insanlık ve merhamet rızkı ve dahâ nice rızklar azaldı. (Hâşâ, zulm etmez kuluna hüdâsı, herkesin çekdiği kendi cezâsı) sözü Nahl sûresinin otuzüçüncü âyetinden alınmışdır. Bugünkü küfr karanlıkları ve Allahü teâlâyı, Peygamberi "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", islâmiyyeti unutmanın bereketsizlikleri ve sıkıntıları içinde, insan gece gündüz, kadınlı erkekli çalışıp, bir âilenin nafakasını, râhat yaşamasını te'mîn edemez hâle gelmişdir. Allahü teâlâya inanmadıkca, Onun bildirdiği islâm dînine uymadıkca, Onun Peygamberinin güzel ahlâkı ile bezenilmedikce, beş vakt nemâzı vaktinde kılmadıkca, dalâlet, felâket akıntısını durdurmak imkânsızdır.

Nemâzların kazâlarını ödeyebilmek için, hergün, sabâh nemâzından başka, dört vakt nemâzın sünnetlerini kılarken, ilk kazâya kalmış nemâzı kazâ etmeği de niyyet etmelidir. Böylece hergün, bir günlük nemâz kazâsı ödenmiş olur. Hem de, sünnet kılınmış olur. 412.ci sahîfeye bakınız! Kazâların bu niyyet ile nasıl kılınacağı ve kılınması lâzım olduğu, **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında uzun bildirilmişdir. Günâhlara bir kerre tevbe etmekle, bunların hepsinin afv olacağı bildirilmişdir. Nemâz tevbesinin sahîh olması için, terk edilmiş olan her nemâzın kazâ edilmeleri lâzımdır. Kazâlarını kılarak, tevbe etmeğe başlıyan, ömür boyunca, ya'nî kazâları bitirinceye kadar, kazâlarını kılmağa niyyet etmiş demekdir. Allâhü teâlâ bu meyyitin, bu niyyetine göre, bütün kazâlarını afv etmekdedir. Bunun gibi, istigfâr okumağa devâm edenin bütün günâhları ve kâfirler îmâna gelince, bütün geçmiş günâhları afv olacak ve îmân etmiyenlere, Cehennemde ebedî azâb yapılacakdır.

Bundan yüzlerce sene önce, fıkh kitâblarının yazıldıkları zemânlarda, müslimânların îmânlarının kuvveti ve Allahü

teâlâdan ve Cehennem azâbından korkuları çokdu. Nemâzı özrsüz terk etmek, hâtıra gelmezdi. Nemâzı terk edenin bulunabileceği düşünülemezdi. O zemânlar, özr ile ve pek az sayıda nemâz, **(Fevt)** edilir, kaçırılırdı. Bu da, bir müslimân için, büyük mâtem, üzüntü olurdu. Nemâzın kazâya kalması için özr, uykuya dalmak, unutmak, muhârebede ve yolculukda, otururak da kılmağa imkân bulamamakdır. Bu özrlerden birisinden dolayı nemâzın fevt edilmesi, günâh olmaz. Fekat, özr bitince, bu nemâzı kazâ etmek hemen farz olur. Özr ile fevt edilen nemâzların kazâlarını, çoluk çocuğunun ihtiyâcını kazanacak kadar, gecikdirmek câiz olur. Özr ile kaçırılan nemâzların kazâlarını, müekked sünnetler yerine kılmak lâzım olmaz. Fıkh kitâblarının (müekked sünnetler yerine kılmamak dahâ iyi olur) demesi, özr ile kılınamıyan nemâzlar içindir. Özrsüz terk edilen farzları, hemen kazâ etmek farzdır. Bunları, sünnet yerine de kılmak lâzımdır. İmâm-ı Rabbânî 123. cü mektûbda buyuruyor ki, (Nâfile ibâdet, bir farzı terk etmeğe sebeb olursa, ibâdet olmaz. Mâ-lâ-ya'nî, zararlı olur.)]

[Büyük âlim, İbni Âbidîn "rahmetullahi aleyh" buyuruyor ki, (Câmiye girince, iki rek'at nemâz kılmak sünnetdir. Buna **(Tehıyyetül-mescid)** denir. Câmiye girince, farz, sünnet, kazâ gibi herhangi bir nemâz kılmak, tehıyyetül-mescid yerine geçer. Bunlara, ayrıca tehıyyetül-mescid diye niyyet etmek lâzım değildir. Hâlbuki, bir vaktin farzı ve sünneti diye iki niyyet edilen bir nemâz böyle değildir. Burada yalnız farz nemâz sahîh olur. Bir mescide girince, herhangi bir nemâz kılarken, ayrıca niyyet etmeden, bunlarla tehıyyetül-mescid nemâzı da kılınmış olur. Fekat, sevâb hâsıl olması için, buna da niyyet edilir. Çünki, niyyet edilmiyen ibâdete sevâb verilmez). Abdülhakîm efendi "rahmetullahi aleyh" buyurdu ki, (Sünnet nemâz demek, farzdan başka kılınan nemâz demekdir. Farzdan evvel veyâ sonra olan sünnet yerine kazâ kılan, bu kazâ nemâzı ile, sünnet nemâzın ta'rîfine uyduğu için, sünneti de kılmış olmakdadır.) Görülüyor ki, sünnet yerine kazâ kılınca, sünnet terk edilmiş olmuyor. Hem kazâ, hem de sünnet niyyet edilince, sünnetin sevâbı da hâsıl olmakdadır.]

Kazâları, yukarıda bildirilen şeklde ödemeğe niyyet eden ve başlıyan kimse, ağır hasta olursa, öldükden sonra nemâz keffâreti yapılması için **(vasıyyet)** etmesi, Velîsinin de bu vasıyyeti yerine getirmesi lâzımdır. Velî, vasıyyet olunan kimse veyâ vârislerden birisi demekdir. Nemâz kılarken, vâciblerinden biri terk edilmiş veyâ mekrûh işlenmiş ise, vaktinin içinde i'âde edilmesi vâcib olur. Nâfile nemâzı dahî kılarken, fâsid olursa, ya'nî bozulacak bir şey olursa, i'âde etmesi vâcib olur. Zekâtı,

sadaka-i fıtrı, nezri ve kurbanı da, her zemân kazâ etmek lâzım olur. Sonradan fakîr olanın, **(Hîle-i şer'ıyye)** denilen kolaylıkla, bunları kazâ etmeleri lâzımdır. Fakîr olmazlarsa, hîle-i şer'ıyye yapmaları mekrûh olur.

Allahü teâlâ ile kul arasında olan, ya'nî kul hakkı bulunmıyan günâhların afv olması için, gizlice tevbe etmek kâfîdir. Başkalarına haber vermek, imâm efendiye bildirmek lâzım değildir. Para vererek, papasa günâh afv etdirmek, hıristiyanlıkda yapılıyor. İslâmiyyetde böyle şey yokdur. Cünüb iken Kur'ân-ı kerîm okumak ve câmi'de oturmak ve câmi'de dünyâ işlerini konuşmak, yimek, içmek ve uyumak ve Kur'ân-ı kerîmi abdestsiz tutmak, çalgı çalmak, şerâb içmek, zinâ etmek, kadınların başları, kolları, baldırları, saçları açık sokağa çıkmaları, kul hakkı bulunmıyan günâhlardır. Hayvân hakkı bulunan günâhları afv etdirmek, çok güçdür. Hayvânı haksız olarak öldürmek, dövmek, yüzüne vurmak, tâkatından fazla yürütmek, ağır yük vurmak, otunu, suyunu zemânında vermemek, günâhdır. Bu günâha hem tevbe etmek, hem de, istigfâr ederek yalvarmak lâzımdır.

Kul hakkı beş dürlüdür: Mâlî, nefsî, ırzî, mahremî ve dînî. Sirkat, gasb, aldatmak ile ve yalan söylemekle mâl satmak, kalp akça vermek, başkasının mâlına ziyân vermek, yalancı şâhidlikle veyâ zâlime haber vermekle veyâ rüşvet vermekle, mâlına zarar vermek, mâlî olan kul haklarıdır. Bir kuruş, bir habbe mâl için tevbe etmek ve sâhibi ile halâllaşmak lâzımdır. Mâlî haklar için, çocukların da halâllaşması, ödemeleri lâzımdır. Dünyâda halâllaşmazsa, âhıretde sevâbları ona verilerek halâllaşdırılacakdır. Mâl sâhibi ölmüş ise, vârisine ödenir. Vârisi yoksa veyâ mâl sâhibi bilinmiyorsa, fakîre hediyye olarak verilip, sevâbı sâhibine gönderilir. Sâlih olan müslimân fakîr yoksa, islâmiyyete ve müslimânlara hizmet eden hayr cem'ıyyetlerine, vakflara verilir. Kendi sâlih akrabâsına, fakîr olan analarına, babalarına, çocuklarına hediyye olarak vermesi de, câiz olur. Fakîre, hediyye diyerek verilen şey, sadaka olur. Sadaka sevâbı hâsıl olur. Bunları yapmak imkânını bulamazsa, mâl sâhibinin ve kendisinin afv olunmaları için düâ eder. Kâfirin hakkı için de, onunla halâllaşmak lâzımdır. Gönlü alınmazsa, âhıretde afv olunması, çok güç olacakdır.

Nefsî, ya'nî hayâtî günâh, adam öldürmek, bir uzvunu telef etmekdir. Önce tevbe etmek, sonra kendini onun Velîsine teslîm etmek lâzımdır. Velîsi isterse afv eder. İsterse mâl karşılığı sulh yapar. İsterse, mahkemeye verip, hâkimden cezâlandırılmasını ister. Kendisinin karşılık yapması, câiz değildir. [İslâmiyyetde kan da'vâsı yokdur.] Irza dokunan kul hakkı, gîbet, iftirâ, alay,

sövmek gibi şeylerdir. Tevbe etmek ve halâllaşmak lâzımdır. Bunlarda vârisle halâllaşmak olmaz.

Mahremî olan hak, başkasının zevcesine, çocuğuna, hıyânet etmekdir. Tevbe ve istigfâr eder. Fitne çıkmak ihtimâli yoksa, sâhibi ile halâllaşır. İhtimâli varsa halâllaşmak yerine, ona düâ eder ve onun için sadaka verir. Dînî hak, akrabâsına ve emri altında olanlara din bilgisi vermeği terk etmekdir. Bunların ve bütün insanların din bilgisi öğrenmelerine ve ibâdet yapmalarına mâni' olmakdır ve başkasına kâfir, fâsık demekdir. Halâllaşırken günâhı bildirmeyip, bendeki haklarını afv et demek, câizdir.

Fakîr olan borçluyu afv etmek çok sevâbdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Tevbe eden, günâh işlememiş gibi olur)** ve **(Günâhına pişmân olmayıp, dili ile istigfâr eden, günâhında devâm edicidir. Rabbi ile alay etmekdedir)** buyuruldu. İstigfâr etmek, **(estagfirullah)** demekdir. Bunun ma'nâsı, (Beni afv et Allahım) demekdir. Muhammed Osmân Hindî "kuddise sirruh"[1] **(Fevâid-i Osmâniyye)** kitâbında, fârisî olarak diyor ki, (Şifâ için okunacak düâ yazmamı istiyorsunuz. Şifâ için, [Tevbe ediniz ve] istigfâr düâsını çok okuyunuz. [Ya'nî, **Estagfirullâhel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüv el hayyel kayyûme ve etûbü ileyh** deyiniz!] Ölümden başka bütün derdlere, hastalıklara karşı fâidelidir. Ölüm hastasının ağrılarını, sancılarını yok eder, râhat ölmesini sağlar. Bu düâ, **(Hak Sözün Vesîkaları)** kitâbında sahîfe 344 de uzun yazılıdır. Hûd sûresinde elliikinci âyetinde meâlen, **(İstigfâr okuyunuz! İmdâdınıza yetişirim)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde **(İstigfâra devâm edeni Allahü teâlâ derdlerden kurtarır)** buyuruldu. Her zemân ve her yerde ve nemâzlardan sonra ve yatarken, ma'nâlarını düşünerek, çok **(Estagfirullah min külli mâ kerihallah)** veyâ kısaca **(Estagfirullah)** demelidir. Allahü teâlâ, şifâ ve halâs ve dileklerini ihsân eder. Muhammed Ma'sûm hazretlerinin 6.cild, 121.ci mektûbundaki hadîs-i şerîfde, **(Kalbim üzerinde perde hâsıl oluyor. Hergün yetmiş kerre istigfâr ediyorum!)** buyuruldu. Hâlid bin Zeyd câmi'inin müezzinleri her nemâzdan sonra şu düâyı okurlardı: **(Rabbenâ amennâ bi mâ enzelte vetteba' nerresûle fektübnâ ma'aşşâhidîn)**.

Her erkek, her zemân şu magfiret düâsını okumalıdır: (**Allahümmagfir lî ve li-âbâî ve ümmehâtî ve li-ebnâî ve benâtî ve li-ihvetî ve ehavâtî ve li-ecdâdî ve ceddâtî ve li-a'mâmî ve ammâtî ve li-ahvâlî ve hâlâtî ve li-zevcetî ve ebeveyhâ ve li-esâtizetî ve lil-mü'minîne vel-mü'minât vel hamdü-lillâhi Rabbil'âlemîn!)**. Kadın okursa, zevcetî yerine

[1] Muhammed Osmân 1314 [m. 1896] da vefât etdi.

zevcî ve ebeveyhâ yerine, ebeveyhi demelidir.

Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, günâh işleyip sonra pişmân olan kulunu, istigfâr etmeden önce afv eder)** ve **(Günâhınız çok olup göklere kadar ulaşsa, tevbe edince, Allahü teâlâ, tevbenizi kabûl eder)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfler, kul hakkı bulunmıyan günâhlar içindir. Hadîs-i şerîfde, **(Günâh, üç dürlüdür: Kıyâmetde magfiret olunmıyan, terk edilmiyen ve Allahü teâlâ dilerse afv edeceği günâh).** Kıyâmet günü muhakkak afv olunmıyacak günâh, şirkdir. Şirk, burada her dürlü küfr demekdir. Tevbesiz, ya'nî halâllaşmadan afv edilmiyecek olan günâh, kul hakkı bulunan günâhdır ve nemâz borcudur. Allahü teâlânın dilerse afv edeceği günâh, kul hakkı bulunmıyan günâhlardır.

ÇOK MÜHİM TENBÎH

Erkek olsun, kadın olsun, her müslimânın, her sözünde, her işinde, Allahü teâlânın emrlerine, ya'nî farzlara ve yasak etdiklerine ya'nî harâmlara uyması lâzımdır. Bir farzın yapılmasına, bir harâmdan sakınmağa ehemmiyyet vermiyenin îmânı gider, kâfir [Allahın düşmanı] olur. Kâfir olarak ölen kimse, kabrde azâb çeker. Âhıretde Cehenneme gider. Cehennemde sonsuz yanar. Afv edilmesine, Cehennemden çıkmasına imkân ve ihtimâl yokdur. Kâfir olmak çok kolaydır. Her sözde, her işde kâfir olmak ihtimâli çokdur. Küfrden kurtulmak da çok kolaydır. Küfrün sebebi bilinmese dahî, hergün bir kerre, (Yâ Rabbî! Bilerek veyâ bilmiyerek küfre sebeb olan bir söz söyledim veyâ bir iş yapdım ise, nâdim oldum, pişmân oldum. Beni afv et) diyerek tevbe etse, Allahü teâlâya yalvarsa, muhakkak afv olur. Cehenneme gitmekden kurtulur. Cehennemde sonsuz yanmamak için, hergün muhakkak tevbe etmelidir. Bu tevbeden dahâ mühim bir vazîfe yokdur. Tekrâr bildirelim ki, kul hakkı bulunan günâhlara tevbe ederken, bu hakları ödemek ve terk edilmiş nemâzlar için tevbe ederken, bunları kazâ etmek lâzımdır. **(Se'âdet-i Ebediyye)** 276 dan 287 ortasına kadar okuyunuz!

İSLÂM AHLÂKI

İkinci Kısım

İslâm ahlâkı üç fasla ayrılarak incelenir. Fekat, bu üçünü anlıyabilmek için, önce yardımcı bilgileri öğrenmek lâzımdır. Bunun için, yazılarımızı bir başlangıç ve üç fasl olarak sıralıyacağız. Biz, bu kitâbımızda yalnız birinci faslı bildireceğiz:

MUKADDEME

Ahlâk bilgilerini öğrenmek, istekle olur. Zor ile olmaz. Her ihtiyârî iş de, iki şeyi öğrenmekle yapılabilir. Önce, o işin ne olduğunu iyice anlamak lâzımdır. Sonra, o işin kazandıracağı

fâideleri bilmek îcâb eder. Bir de, her ilmi kolay anlıyabilmek için, ba'zı yardımcı bilgileri evvelden öğrenmek, üsûl hâlini almışdır. Biz de, başlangıcda, bu üç maksadı, üç bahs içinde açıklayacağız. Başlangıca ayrıca iki ilâve de yapacağız.

BİRİNCİ BAHS: İslâm ahlâkı üçe ayrılır:

1 - İnsan yalnız iken, başkasını düşünmeden, işlerinin iyi veyâ kötü olduğunu anlatan ilme **(İlm-i ahlâk)** denir. İnsan yalnız olduğu zemân da, bu işleri, bildiği gibi yapar. Meselâ yumuşak huylu, cömerd, hayâlı insan, yalnızken de, başkaları yanında da, hep öyledir. **(İlm-i ahlâk),** insanın böyle hiç değişmiyen işlerini öğretir.

2 - İkincisi, insanın ev içinde, çoluk çocuğuna karşı hareketlerini tedkîk eder. Buna **(Tedbîr-i menzil)** ve **(Ev idâresi âdâbı)** denir.

3 - Üçüncüsü, insanın cem'ıyyetdeki vazîfelerini, hareketlerini, herkese fâideli olmasını öğretir. Buna **(Siyâset-i medîne),** ya'nî **(ictimâ'î)** veyâ **(sosyal)** terbiye denir.

(Ahlâk-ı Nâsırî) kitâbında diyor ki, insan, iyi, kötü her işini bir sebeb ile yapar. Bu sebeb, yâ tabî'îdir. Yâhud bir emrdir, bir kanûndur. Tabî'ati îcâbı olan şeyler, aklı ve düşüncesi ve tecribeleri netîcesinde yapdığı işlerdir. Böyle işleri, zemânla ve cem'ıyyetin te'sîri ile değişmez. İkinci sebeb olan emr, kanûn ise, yâ bir cemâ'atin, bir milletin müşterek düşüncesinden doğar. Buna **(Rüsûm)** ve **(Âdet)** denir. Yâhud bir tanınmış âlim, tecribeli, otorite sâhibi kimse tarafından ortaya konur. Peygamberler, Evliyâ ve krallar, diktatörler böyledir. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Evliyâ ve âlimler tarafından bildirilen, Allahü teâlânın emrleri de üçe ayrılır: Birincisi, herkesin ayrı ayrı, yalnız olarak uyması lâzım olanlardır. Bunlara **(Ahkâm)** veyâ **(İbâdetler)** denir. İkincisi, insanlar arasında karşılıklı uymaları lâzım olan emrlerdir. **(Münâkehât),** ya'nî evlenme işleri ve **(Mu'âmelât),** ya'nî alış veriş işleri, böyledir. Üçüncüsü, memleketleri, cem'ıyyetleri içine alan emrlerdir. Bunlar, **(Hudûd),** ya'nî **(hukûkî)** ve **(siyâsî)** işlerdir. Bu üç ilmin hepsine **(Fıkh)** bilgisi denir. Fıkh bilgileri ve bu işleri düzenliyen emrler veyâ tatbîk edilmeleri, yapılmaları, memleketlere, milletlere göre ve zemânla değişir. Bu tebeddülât da ancak Allahü teâlânın bildirmesi ile olur. İşte, Allahü teâlânın dinlerde yapdığı neshler, değişdirmeler, böyle emrlerde olmuşdur. Meselâ, Âdem aleyhisselâm zemânında insanların çoğalması lâzımdı. Bunun için, bir erkeğin kendi kız kardeşi ile evlenmesi halâl idi, câiz idi. İnsanlar çoğalınca, buna lüzûm kalmadı. Harâm oldu.

İKİNCİ BAHS: Ahlâk ilminin fâidelerini bildirelim:

İnsan, etrâfını, meselâ yerleri, gökleri ve yıldızlar dediğimiz, milyarlarca gök küresinin boşlukda döndüklerini, asrlar boyunca çarpışmadıklarını, yeryüzünde, sıcaklık, basınc, hava, su mikdârlarının, yapılarının, hareketlerinin tam hayâta uygun olarak ayarlanmış olduğunu, insanların, hayvânların, nebâtların, cansız maddelerin, atomların, hücrelerin, kısaca lise ve üniversitelerde okunan, tedkîk edilen sayısız varlıkların yapılarındaki ve hareketlerindeki nizâmı, düzeni, uygunluğu görerek, bunları yapan, yaratan, kudretli, bilgili bir sâhibin bulunduğunu, ister istemez kabûl etmek, inanmak zorunda kalır. Aklı olan kimse, kâinatdaki ve bedenindeki bu azameti, bu intizâmı görerek, hemen Allahü teâlânın varlığına inanır, **(Müslimân)** olur. Nitekim, 1966 senesinde müslimân olan İsviçreli felsefe profesörü, gazetecilerin süâllerine karşılık olarak (İslâm kitâblarını tedkîk ederek, hak yolu anladım. İslâm âlimlerinin büyüklüğünü kavrayabildim. İslâm dîni, olduğu gibi anlatılsa, bütün dünyâda aklı olan herkes seve seve müslimân olur) demişdir.

Bir insan, tabî'ati ve kendini tedkîk ederek, hemen müslimân oldukdan sonra, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarından, Muhammed aleyhisselâmın hayâtını ve güzel ahlâkını da öğrenirse, îmânı kuvvetlenir. Ahlâk bilgisi öğrenerek, iyi ve fenâ huyları, fâideli ve zararlı işleri anlar. İyi işleri yapıp, dünyâda kâmil, kıymetli bir insan olur. İşleri muntazam ve kolaylıkla hâsıl olur. Dünyâda râhat, huzûr içinde yaşar. Kendisini herkes sever. Allahü teâlâ ondan râzı olur. Âhıretde de, Allahü teâlânın merhametine, mükâfâtlarına nâil olur. Tekrâr bildirelim ki, se'âdete kavuşmak için, iki şey lâzımdır: Mes'ûd ve bahtiyâr kimse, bu iki şeye kavuşan kimsedir. Bu iki şeyden birincisi, doğru ilm ve îmân sâhibi olmakdır. Bu da, fen derslerini ve Muhammed aleyhisselâmın hayâtını, ahlâkını öğrenmek ile ele geçer. İkincisi, iyi huylu, iyi hareketli insan olmakdır. Bu ise, fıkh ve ahlâk ilmlerini öğrenmek ve bunlara uymakla olur. Bu ikisini elde eden kimse, Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşur. Çünki Allahü teâlâ, sonsuz ilmi ile herşeye âlimdir. Meleklere ve Peygamberlere çok ilm vermişdir. Onlarda hiç ayb ve kusûr ve çirkin hiçbirşey yokdur. İnsanların ilmi ise, pek az ve îmânları, yâ bozuk veyâ kötü huylar ile bulaşmış ve kötü işler ile kirlenmişdir. Bunun için insanlar, Allahü teâlâdan ve meleklerden ve Peygamberlerden pek uzak, onlara kavuşmak şerefinden çok mahrûmdur. İnsan, fen bilgilerinde, tabî'ati incelemekde tenbel ve câhil kalarak, hakîkî îmâna, i'tikâda kavuşmazsa ve Muhammed aleyhisselâmı doğru tanıyarak îmânını kuvvetlendirmezse, sonsuz felâketde ve sıkıntıda kalanlardan olur. Eğer, hakîkî îmâna kavuşursa ve nefsine tâbi' olmayıp,

ahkâm-ı islâmiyyeye, ya'nî Allahü teâlânın emr ve yasaklarına uyarsa, se'âdete kavuşmakdan ve Allahü teâlânın rahmetinden, afvından mahrûm kalmaz. Fekat, yapdığı kötülükler kadar azâb görür, yanar ve Allahü teâlânın rahmetine kavuşması güç olur. İmânı olduğu için, sonunda yine rahmete kavuşur. Cehennem ateşi, kötülüklerinin kirlerini temizleyip, onu Cennete girmeğe lâyık temiz şekle sokar.

Görülüyor ki, bütün se'âdetlerin, râhatlıkların başı, kâmil îmân sâhibi olmakdır. Herkesin, kalbini yanlış i'tikâdlardan, şübhelerden kurtarmağa çalışması lâzımdır. Bir kimse, doğru îmâna kavuşur ve ahlâkı güzel ve işleri iyi olursa, yüksek rûhlara, ya'nî Peygamberlere ve Evliyâya ve meleklere benzer ve onlara yaklaşır. Maddenin çekimi kanûnu gibi, onlar tarafından çekilir. Dağ kadar büyük miknâtisin veyâ yüksek gerilimli elektro-mağnetik alanın bir iğneyi çekmesi gibi, onu yüksekliklere çekerler. Sırat köprüsünü şimşek gibi, sür'at ile geçer. Cennet bağçelerinde, kendine münâsib olan, kalbine ve ruhûna lâyık olan ni'metler içinde, sonsuz râhat edenlerden olur. Beyt:

Âlim-ü âmil olanlar, çekmez azâb-ı elîm,
Cennete hem kavuşurlar, zâlikel fevzül'azîm!

Ahlâk ilmi, kalb ve rûh temizliği bilgisi demekdir. Tıb ilminin, beden sağlığı bilgisi olmasına benzer. Çünki, fenâ huylar, kalbin ve rûhun hastalıkları ve zararlı işler, bu hastalıkların alâmetleri, ârızalarıdır. Ahlâk ilmi, çok şerefli, pek kıymetli, en lüzûmlu bir ilmdir. Çünki, kalbin ve rûhun kötülükleri bu ilm ile temizlenebilir. Kalbin ve ruhûn, iyi huylarla sıhhatli ve kuvvetli olmaları, bununla müyesser olur. Kuvvetli kalbler ve rûhlar da, bu ilm yardımı ile, temizlenir, iyi ahlâka kavuşur. İyi, temiz kalbler ve rûhlar da, bu ilm bereketi ile temizliğini artdırır, yerleşdirir.

[Kalb ve rûh, iki ayrı şeydir. Birbirlerine çok benzemekdedirler. Bu kitâbda, rûh deyince, ikisi birlikde anlaşılmalıdır.]

Huy değişir mi? İnsanın huyunu bırakıp, başka huylu olması mümkin midir? Bu mes'ele üzerinde muhtelif sözler, birbirine muhâlif fikrler varsa da, hepsi üç merkezde toplanabilir:

1 - İnsanın ahlâkı hiç değişmez. Çünki huy, insan gücünün değişdiremiyeceği bir varlıkdır.

2 - Huy iki dürlüdür: Birisi insanla birlikde yaratılmışdır. Bu huy değişdirilemez. İkincisi, sonradan hâsıl olan alışkanlıkdır. Buna, âdet denilir. Bu huy değişebilir.

3 - Ahlâkın hepsi sonradan elde edilir ve değişdirilebilir. Hâricî te'sîrlerle değişebilirler.

İslâm âlimlerinin çoğu bu üçüncü fikr üzerinde

birleşmekdedir. Peygamberlerin “aleyhimüsselâm” dinleri, bu sözün doğruluğuna dayanmakdadır. Tesavvuf büyüklerinin, din âlimlerinin, talebesine terbiye için koydukları üsûller, bu sözün ışığı altında işlemekdedir.

İnsanlar hangi huya elverişli olarak dünyâya gelmekdedir? Bu da, içinden çıkılamamış bir süâldir. Âlimlerin çoğuna göre, insanlar iyiliğe, yükselmeğe elverişli olarak doğar. Sonra, nefsin kötü arzûları ve güzel ahlâkı öğrenmemek ve kötü arkadaşlarla düşüp kalkmak, kötü huyları meydâna getirir. Hadîs-i şerîfde, **(Herkes, müslimânlığa elverişli olarak dünyâya gelir. Bunları sonra anaları babaları, yehûdî, hıristiyan ve îmânsız yapar)** buyuruldu.

Kendi elinle bozuyorsun kendini!
Yoksa, Hâlık güzel yaratmışdı seni!

Ba’zılarına göre, insanın rûhu pis olarak dünyâya geldi. Rûhun kendisi temiz idi ise de, bedenle karışınca, bedenin ihtiyâcları onu yoldan sapdırmışdır. Allahü teâlânın hidâyet, iyilik nasîb etdiği kimseler, doğdukları gibi pis kalmayıp, iyiliğe dönerler.

Ba’zıları da, rûh, yaratılışda ne iyi, ne de kötü değildir. Sonradan her iki şekle de dönebilecek hâldedir dedi. İyi huyları, güzel işleri öğrenen kimse, se’âdete, kemâle kavuşur. Kötüler arasında kalıp, kötü huy, çirkin işler öğrenen de, şakî, kötü olur dediler.

Eski Yunan tabîblerinden Calinusa göre, insan rûhu üç çeşiddir: Bir kısmı iyi, ikincisi, kötü yaratılmışdır. Üçüncüsü, her ikisi de değildir. Fekat, sonradan her ikisi de olabilir. Yaratılışı iyi olan insan azdır. Yaratılışda kötü olup, hep kötülük yapmak istiyenler, dahâ çokdur. Kötüler arasında kötü, iyiler arasında iyi olabilen kimselerin sayısı, iki öncekiler arasındadır dedi. Buna göre, ba’zı kimsenin huyu değişebilir. Çok kimsenin ise değişemez. [Yunan feylesoflarının, insanın kalbinden haberleri olmadığından, yalnız rûhu anlatmışlar, ahlâk kitâblarını yazan müslimânların bir kısmı da, bunlara tâbi’ olmuşlardır.]

Âlimlerin çoğuna göre, herkesin ahlâkı değişebilir. Hiçbir kimsenin huyu, yaratılışdaki gibi kalmaz. Sonradan değişebilir. Ahlâk değişmeseydi, Peygamberlerin “aleyhimüsselâm” getirdikleri dinler fâidesiz, lüzûmsuz olurdu. Âlimlerin sözbirliği ile koymuş oldukları terbiye ve cezâ üsûlleri abes olurdu. Bütün ilm adamları, çocuklarına ilm ve edeb vermiş ve terbiyenin fâide sağladığı her zemân görülmüşdür. O hâlde, ahlâkın değişdiği güneş gibi meydândadır. Şu kadar var ki, ba’zı huylar pek yerleşmiş, rûhun hâssası gibi olmuşdur. Böyle huyları değişdirmek,

yok etmek pek müşkil olur. Böyle ahlâk, en çok, câhil, kötü kimselerde bulunur. Bunu değişdirmek için, ağır riyâzet ve çok mücâhede lâzımdır. Nefsin zararlı, kötü isteklerini yapmamak için çalışmağa **(Riyâzet)** denir. Nefsin istemediği fâideli, güzel şeyleri yapmağa **(Mücâhede)** denir. Câhiller, ahmaklar, huy değişmez diyerek, nefs ile mücâhede ve riyâzet etmiyorlar. Kötü huylarını temizlemiyorlar. Böyle kabûl edip de, herkes kendi hevâsına [arzûsuna] bırakılırsa, kabâhatli olanlara cezâ verilmezse, insanlık kötülüğe gider. Bunun için, Allahü teâlâ, kullarına merhamet ederek, onları terbiye etmek, iyi ve kötü huyları öğretmek için Peygamberler "aleyhimüsselâm" gönderdi. Bu mu'allimlerin en yükseği olarak, habîbi olan **Muhammed** "aleyhisselâm"ı seçdi. Onun dîni ile, önce göndermiş olduğu bütün dinleri değişdirdi. Onun dîni, bütün dinlerin sonuncusu oldu. Böylece, iyiliklerin hepsi, terbiye üsûllerinin cümlesi, Onun parlak dîninde yer aldı. Aklı olanların, iyiyi kötüden tefrîk edebilenlerin, bu dinden elde edilmiş olan ahlâk kitâblarını okuyarak, öğrenerek ve işlerini buna göre tanzîm ederek, dünyâda ve âhıretde râhata ve huzûra, se'âdete, kurtuluşa kavuşması ve böylece âile ve cem'ıyyet hayâtının düzenine yardım etmiş olması lâzımdır. İnsanın birinci vazîfesi de budur. **(İslâm ahlâkı)** ismini verdiğimiz bu kitâbı, Allahü teâlânın lütfü ile, buna yardımcı bilgileri topladığı için, herkesin ehemmiyyet ile okuması, öğrenmesi lâzımdır.

Aklı olan islâmiyyete bağlanır!
İslâmiyyetin aslı, Hadîsle Kur'ândır!

ÜÇÜNCÜ BAHS: İslâm ahlâkını üçe ayırmışdık. Bunları iyi anlamak için, yardımcı olan şeyleri açıklıyalım. Her ilmin, her fennin şu'beleri vardır. Şu'belerin birleşdikleri noktaları bulunur ki, bu noktalarda, o ilmin bütün kolları tek birşey olur. İşte bu tek nokta, o ilmin mevzû'udur. Meselâ, tıb ilminin muhtelif şu'beleri vardır. Fekat her kolu, insan cesedinin hastalık ve sağlığında birleşir. Bu da, bu ilmin mevzû'u demekdir. Bir ilmi kolay öğrenmek için, mevzû'unu anlamak lâzımdır. Ahlâk ilminin mevzû'u, insanın rûhudur. Rûhu [ve kalbi], kötü huylardan temizlemeği ve iyi huylar ile süslemeği öğretir. Bunun için, evvelâ rûhu, sonra iyi ve kötü huyları öğrenmek lâzımdır. Şu beyti imâm-ı Şâfi'î söylemişdir:

Kötülüğü öğrendim, kötü olmak için değil,
kötülüğü bilmiyen, düşer içine, iyi bil!

Kalbi ve rûhu, mümkin olduğu kadar tanıtabilmek, görünen ve görülemiyen kuvvetlerini açıklamak ve se'âdetinin ve felâketinin nelerde olduğunu anlatmak için, üç makam yazıyoruz:

Birinci makam: Kalb [gönül] ve rûh nedir? Bu iki varlığa eski yunan feylesofları ve onların taklîdcileri, **(Nefs-i nâtıka)** veyâ kısaca Nefs de demişlerdir. [Hâlbuki, tesavvuf ve ahlâk bilgilerinin mütehassısı, **İmâm-ı Rabbânî** "rahime-hullahü teâlâ", nefsin, kalbin ve rûhun birbirinden farklı varlıklar olduklarını ve **(Nefs-i nâtıka),** nefsin ismi olduğunu bildirmekdedir.] İsrâ sûresinin seksenbeşinci âyetinde meâlen, **(Sana rûhdan soruyorlar. Rûh, Rabbimin yaratdığı varlıklardan biridir diye cevâb ver)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîme, rûhun ne olduğunu anlatmağı men' etmekdedir. Bunun içindir ki, turuk-ı aliyye meşâyıhından ve islâm âlimlerinden çoğu, rûhun ne olduğunu konuşmakdan ictinâb etmişlerdir. Fekat, Kur'ân-ı kerîmden anlaşılıyor ki, rûhun yalnız hakîkatini, ne olduğunu konuşmak yasakdır. Yoksa hâssalarını, özelliklerini anlatmak yasak değildir. Bunun için, âlimlerin çoğu, talebeye ve süâl edenlere, kalbin ve rûhun cism olmadıklarını, bir **(Cevher-i basît)** olduklarını söylediler. Aklın erdiği bilgileri anlıyan, his organlarından beyne gelen duyguları alan, bedendeki bütün kuvvetleri, hareketleri idâre eden, kullanan hep bu ikisidir. Tesavvuf büyükleri ve kelâm âlimleri böyle söylemişlerdir. [Kalb ve rûh hakkında geniş bilgi almak istiyenin, şâfi'î mezhebi âlimlerinden şeyh Şihâbüddîn Ömer Sühreverdînin **(Avârif-ül me'ârîf)** kitâbını ve İmâm-ı Rabbânî Ahmed Fârûkî Serhendînin **(Mektûbât)** kitâbını okuması tavsiye olunur. Sühreverdî, hicrî kamerî 539 [m. 1145] senesinde tevellüd, 632 [m. 1234] de Bağdâdda vefât etmişdir. Abdülkâdir-i Geylânîden feyz almışdır. İmâm-ı Rabbânî hicrî kamerî 971 [m. 1563] senesinde Hindistânda Serhend şehrinde tevellüd ve 1034 [m. 1624] senesinde, orada vefât etdi. Abdülkâdir Geylânî hicrî kamerî 561 de Bağdâdda vefât etdi.]

Kalbin ve rûhun ta'rîfini, altı madde içinde îzâh edeceğiz:

1 - Evvelâ kalbin ve rûhun mevcûd olduklarını bildirelim. Rûhun varlığı meydândadır. Belli olan şeyi isbât etmeğe lüzûm yokdur. İnsana en ma'lûm olan şey, kendi varlığıdır. İnsan bir ân kendini unutmaz. Uykuda iken, serhoş iken de, rûh kendisini unutmaz. İnsanın kendi kendini tanıması için, birşey isbât etmeğe lüzûm yokdur. Fekat, rûh madde midir, madde değil midir. Kendi kendine var mıdır, yoksa başka şey ile mi bulunur gibi ve dahâ başka sıfatlarını isbât etmek câizdir. Çoğu meydânda ise de, hâtırlatmak lâzımdır. Bunun içindir ki, aşağıdaki beş madde zikr edilmekdedir.

2 - Kalb ve rûh, cevherdir. Ya'nî kendileri vardır. Rûha fârisî dilinde **(Cân)** denir. Hayvân ölünce, cânı çıkdı denir. Rûhu bedeninden ayrıldı demekdir. Her mahlûk, yâ cevherdir, yâhûd arazdır. Varlıkda kalabilmesi için, başka bir mahlûka muhtâc

değilse, kendi kendine var ise, buna **(Cevher)** denir. Varlıkda başka bir şeye muhtâc ise, **(Araz)** veyâ **(Sıfat)** denir. Madde ve cism, birer cevherdir. Bir cismin rengi, kokusu, şekli ise arazdır, özellikdir. Renk, cism ile vardır. Cism olmazsa, renk olamaz. Cevher, iki dürlüdür. Biri **(Mücerred),** ya'nî maddî olmıyan varlıkdır. Ağırlığı, şekli, rengi ve his organlarına te'sîri yokdur. İkincisi maddedir. Mücerred olan cevher, his organları ile duyulmaz, parçalanamaz. Akl ve rûh böyledir. Madde ise, his olunur ve parçalanabilir. Cism, maddenin şekl almış hâlidir. Rûhun cevher olduğu birçok şeklde isbât edilmişdir. En basît yol şöyledir ki, araz ya'nî hâssa, bir cevher üzerinde bulunur. Cevher, arazı taşımakdadır. His olunan, düşünülen herşeyi rûh almakda, taşımakdadır. Bunun için kalb ve rûh, cevherdir, araz değildir. Araz, araz üzerinde de bulunabilir diyerek, meselâ sür'at, ya'nî hız, hareketde bulunur diyerek, bu isbâtı kabûl etmiyenler de vardır.

3 - Kalb ve rûh, basîtdir. **(Basît)** demek, parçalanamaz, ayrılamaz demekdir. Bunun karşılığı, bileşik ya'nî **(Mürekkeb)** olmakdır. Kimyânın basît dediği elementler, bu ta'rîfe göre bileşik oluyor. Çünki, atomlarına veyâ gaz moleküllerine ayrılabilmekdedirler. Rûhun basît olduğu şöyle anlaşılır ki, basît olduğu bilinen şeyi, rûh kavramakdadır. Kalb ve rûh, mürekkeb ya'nî bileşik olsaydı, parçalanabilseydi, basît olan birşey bunda yerleşemezdi. Çünki, rûh parçalanırsa, bunda yerleşen basît şey de parçalanmak lâzım gelir. Basît olan şey ise, parçalanamaz.

4 - Kalb ve rûh, cism değildir. Eni, boyu ve yüksekliği olan cevhere, ya'nî şekl almış maddeye **(Cism)** denir. Cismde yerleşen şeylere cismânî denir. Araz, ya'nî özellikler, cismlerde bulundukları için, cismânîdirler.

5 - Kalb ve rûh, anlayıcı ve idâre edicidir. Kendilerini bilirler. Kendisini bildiğini de bilirler. Göz vâsıtası ile renkleri, kulak ile, sesleri kavrar. Sinirleri, çalışdırır. Adaleleri hareket etdirir. Böylece, bedene iş yapdırırlar. Böyle işlere **(İrâdî),** ya'nî istekli işler denir.

6 - Rûh, his organları ile duyulmaz. Cism ve cismânî olan şeyler his olunur. Rûh, cism ve cismânî olmadığı için his olunamaz.

İkinci makam: İnsan ölünce, rûhu ne olur? İnsan ölünce, cesed çürüyünce, kalb ve rûh yok olmaz. Ölmek, bunların bedenden ayrılması demekdir. Bedenden ayrılınca, mücerred ya'nî maddî olmıyan âleme karışırlar. [Kıyâmete kadar] yok olmaz. Din âlimleri ve felsefeciler ve müteassıb [yobaz] olmıyan fen adamları böyle söylemişdir. Tabîatcılardan az bir kısmı, bu

sözbirliğinden ayrılmış, doğru yoldan kaymışdır. Bunlar, insanı, çöldeki otlara benzetdiler. İnsan ot gibi biter, büyür, yok olur. Rûhu kalmaz dediler. Böyle söyledikleri için **(Haşhâşî)**ler, ya'nî **(Otcular)** adı ile anıldılar. Din âlimleri ve felsefeciler, bu otcuların düşüncelerini muhtelif delîllerle red etdi.

[Allahü teâlâ, bugün bilinen 105 elementi yaratmış, bunlardan herbirine başka başka hâssalar vermişdir. Her element atomlardan yapılmışdır. Her atomu, bir mikro-dinamo gibi, büyük bir enerji deposu yapmışdır. Atomların birbirleri ile birleşmesinden molekülleri veyâ iyon şebekelerini, böylece organik ve anorganik mürekkeb cismleri ve hücreleri, çeşidli dokuları ve sistemleri yaratmışdır. Bunların herbirinde, akllara hayret veren, incelikler, kanûnlar, düzenler vardır. Meselâ, ancak mikroskopla görülebilen bir hücre, çeşidli atölyeleri bulunan mu'azzam bir fabrika gibidir. İnsan aklı, bugüne kadar, bu fabrikanın ancak birkaç makinasını görebilmişdir. İnsandaki milyonlarca hücrenin çalışabilmesi, gerek insanda, gerekse dış âlemde binlerce, uygun şartların bulunmasına bağlıdır. Bu binlerle şart ve nizâmdan biri bozulursa, insanın bedeni çalışamaz, durur. O büyük kâdir, âlim olan **Allahü teâlâ,** bu nihâyetsiz nizâmı yaratarak, beden makinasını otomatik olarak çalışdırmakdadır. Kalb ve rûh, bu makinanın elektrik kuvveti gibidir. Bir motorda ufak bir ârıza olunca, ceryan kesildiği gibi, insan vücûdunun iç ve dışındaki yapı ve düzenlerde hâsıl olacak bir ârıza da, kalbin ve rûhun bedenden ayrılmasına sebeb olur ve insan ölür. Dünyâda hiçbir makina, hiçbir motor nihâyetsiz çalışamıyor. Aşınarak, yıpranarak, çürüğe ayrılıyor. Bu, bir umûmî kanûndur. Vücûd makinası da yıpranıyor, çürüyor. İnsan kabrde çürüyünce, hiçbir zerresi, hiçbir elementi yok olmuyor. Çürümek, bedeni meydâna getiren organik moleküllerin anaerobik mikroblar ve toprak te'sîri ile parçalanarak, karbon dioksid, amonyak, su gibi ufak moleküllere ve serbest azota kadar ayrılması demekdir. Bu parçalanma, fizik ve kimyâ hâdiseleridir. Fizik ve kimyâ reaksiyonlarında maddenin yok olmadığı bugün kesin olarak bilinmekdedir. Lavoisier adındaki Fransız kimyâgeri, **(Kimyâ tepkimelerinde, madde gayb olmaz ve yokdan meydâna gelmez)** hakîkatini tecribe ile isbât etmiş ise de, herşeyin kimyâ tepkimesi, kimyâ kanûnu ile yapıldığını zan ederek, (tabî'atda birşey yaratılmaz ve hiçbirşey yok edilemez) demişdir. Bugün, yeni keşf edilen çekirdek olayları, nükleer reaksiyonlar, maddenin enerjiye döndüğünü, yok olduğunu, Lavoisiernin aldanmış olduğunu göstermekdedir. Bugün ilm adamları, açık olarak görüyor ki, fennin ilerlemesi, fen bilgisindeki her ileri bir adım, islâm dînini kuvvetlendirmekde, islâm düşmanlarının iftirâlarını

çürütmekde, maddeye tapan ateistleri rezîl etmekde, yere sermekdedir. Fekat ne yazık ki, fen adamı şekline giren, üniversitede okumuş, ba'zı din câhilleri, fende geri kalmağı behâne ederek, islâm düşmanlığı yapıyorlar. Bu diplomalı kâfirler, temiz gençleri aldatmak için, (İslâmiyyet gericilikdir. Terakkîye mâni' olmakdadır. Hıristiyanlar ilerliyor. Her nevi' fen vâsıtası yapıyorlar. Tabâbetde, harblerde, haberleşmelerde kullandıkları fen âletleri, gözlerimizi kamaşdırıyor. Fendeki tekâmülden müslimânların haberleri bile yok. Biz, hıristiyanlara uymalıyız) gibi yalanlar söyliyerek, islâmiyyetdeki güzel ahlâkı, kardeşliği bırakmağa ve Avrupalılara, Amerikalılara benzemeğe ilericilik diyorlar. Gençleri, kendileri gibi islâm düşmanı yapmağa, felâkete sürüklemeğe çalışıyorlar. Hâlbuki islâmiyyet, fende, san'atda ilerlemeği emr ediyor. Hıristiyanlar ve bütün kâfirler, babalarından, ustalarından öğrendiklerini yapıyorlar. Evvelki neslin yapdıklarını, ufak tefek ilâveler ile, tekrâr yapıyorlar. Evvelkiler yapmasalardı, bunlar hiçbirini yapamazdı. **(Tekmîl-i sinâ'ât telâhuk-ı efkâr iledir)** sözü asrlarca evvel söylenmişdir. Târîh gösteriyor ki, fendeki yenilikleri, hep müslimânlar yapdı. Fen bilgilerini, fen âletlerini yüz sene evvelki hâle kadar yükseltdiler. Bu terakkîlere, hep islâm dîni ve bu dînî takbik eden, islâm devletleri sebeb oldu. Hıristiyanlar, haçlı seferleri ile, islâm devletlerini yıkamadıkları için, siyâsî oyunlarla, yalanlarla, hîlelerle, dâhilden yıkdılar. Bunların topraklarında, muhtelif, ilmânî [layık], mason [dinsiz] kimselerle hükûmetler kurdular. Fekat, islâmiyyeti yok edemezler. Müslimânlardan kalan, fendeki keşflere, ilâveler yaparak, bugünkü terakkîyi kendilerine mâl ediyorlar. Yalnız kendi keyflerini, zevklerini, menfe'atlarını düşünenler, kötülüklerini ortaya koyduğu için, fen ve san'ati emr eden islâmiyyete gericilik diyorlar. Bütün yehûdîler, hıristiyanlar, hattâ putperestler, bütün dünyâ, Cennete, Cehenneme inanıyor, kiliseler, havralar dolup taşıyor. Bu inananlara gerici demedikleri göre, fenne, san'ata değil, zevk ve safâya, ahlâksızlıklara ilericilik dedikleri anlaşılıyor. Böyle aslsız ve haksız yalanlarla, islâmiyyete küstâhca, ilk saldıran ingilizlerdir. **(İngiliz Câsûsunun İ'tirâfları)** kitâbımızı okuyunuz! Şimdi, müslimânların birleşerek, dedeleri gibi islâmiyyetin emr etdiği, din ve fen bilgilerine sarılmaları, yine büyük sanâyı' kurarak yeni âletler yapmaları, hıristiyanlardan üstün olarak, bütün beşeriyyeti se'âdete kavuşdurmaları lâzımdır.

İnsan bedeninde bulunan maddeler, toprakdan, sudan ve havadan gelmekdedir. Canlıların ihtiyâc maddeleri, bu üç kaynakdan hâsıl olmakdadır. İnsan çürüyünce, hâsıl olan maddeler, yine bu üç yere dağılıyor. Kıyâmetde tekrâr dirilmek, bu

maddelerin veyâ benzerlerinin tekrâr bir araya gelmeleri ile olacakdır.

Kalb, rûh ve melekler de, yalnız oldukları zemân, terakkî etmez, yükselmez. Yaratıldığı mertebede kalır. Kalb ve rûh, bu beden ile birleşince, terakkî etmek, yükselebilmek hâssasını kazanıyor. Yâhud, kâfir olmak, günâh işlemek sebebleri ile, alçaklaşıyor, harâb oluyor.

Bu dünyâda her cism kendine mahsûs sıfatları ile tanınmakdadır. Her cism, elementlerin ve bileşiklerin birer yığınıdır. Elementler, bileşikden bileşiğe geçerek yer değişdirmekde, her cismin terkîbi bozularak, sıfatları yok olmakda, başka sıfatlı, başka cism hâline dönmekdedir. Bu devâmlı değişmelerde, madde yok olmuyor ise de, cismler zemânla değişmekde, yok olup başka cism hâsıl olmakdadır. Eskiden maddeye **(Heyûlâ)** diyorlardı. Cisme, ya'nî maddenin şekl almasına **(Sûret)** diyorlardı.

Kalb ve rûh, parçalanmadığı ve parçalardan meydâna gelmedikleri, ya'nî mücerred oldukları için, hiç değişmez, bozulmaz, yok olmaz. Fizik hâdiselerinde cismlerin şekli ve hâli değişiyor. Meselâ su, ısı enerjisi alınca, buhar oluyor. Sıvı hâlde iken gaz hâline dönüyor. Su cismi yok oluyor, buhar cismi var oluyor. Kimyâ tepkimelerinde ise, cismin yapısı bozuluyor. O cismin maddesi yok olup, başka madde var oluyor. Fizik olayında cism değişiyor. Madde değişmiyor. Kimyâ değişmesinde, cism yok oluyor. Madde değişiyor. Hiçbirinde madde yok olmuyor. Nükleer değişmelerde ise, madde de yok olup, enerji hâline dönüyor.]

Üçüncü makam: Kalb ve rûhun kuvvetleri vardır. Bu kuvvetler, bitki ve hayvânların kuvvetleri gibi değildir. Nebâtların ve hayvânların da, kendilerine göre rûhları vardır. Kalb, yalnız insanda vardır. Her canlıda **(Nebâtî rûh)** vardır. Doğma, büyüme, tegaddî [beslenme], zararlı maddeleri dışarı atma, üreme ve ölme gibi canlılık işlerini **(Nebâtî rûh)** yapar. Bu işler, insanlarda ve hayvânlarda ve nebâtlarda da yapılmakdadır. Nasıl yapıldığı tabî'at bilgisi derslerinde öğrenilmekdedir. Bunlarda büyüme, bütün hayât boyunca yapılmaz. Mu'ayyen bir mikdâra vardıkdan sonra, bu iş durur. Bu mikdâr, insanlarda ortalama yirmi dört yaşına geldiği zemândaki mikdârdır. Yağlanmak, şişmanlamak, büyümek değildir. Beslenme ölünciye kadar devâm eder. Çünki, gıdâ almadan yaşanamaz.

Hayvânlarda ve insanlarda, **(Hayvânî rûh)** da vardır. Bunun yeri göğüsdür. İstekli hareketleri yapdıran bu rûhdur. İnsanlarda, kalbin emri ile yapar.

İnsanlarda ayrıca bir rûh dahâ vardır ki, Rûh deyince kalb ile berâber, bu rûh anlaşılır. Aklı kullanmak, düşünmek ve gülmek gibi şeyleri yapan bu rûhdur. Hayvânî rûhda iki kuvvet vardır. Birisi, Müdrike kuvveti, ikincisi hareket kuvvetidir. Müdrike kuvveti, idrâk edici, anlayıcı kuvvetdir. Bu anlamak da, iki yol ile olur: Zâhirî, görünen his organları ile olan anlama. Bâtınî, ya'nî görünmiyen, iç organlarla olan anlama. Görünen his organları beşdir. Birinci his organı, deridir. Deri ile sıcaklık, soğukluk, yaşlık, kuruluk, yumuşaklık, sertlik gibi şeyler anlaşılır. Bir cism deriye değince, hayvânî rûhu, bu şeyin sıcak olup olmadığını anlar. Bu duygu avuç içinde fazladır. İkincisi, koku alma duygusudur. Burun ile olur. Üçüncüsü, tat alma duygusudur. Dildeki sinirlerle duyulur. Dördüncüsü işitmekdir. Kulakdaki sinirlerle duyulur. Beşincisi görmekdir. Gözdeki sinirlerle görülür.

Görünmiyen his organları da beşdir: Birincisi, **(Hiss-i müşterek)**dir. Bu duygunun yeri, beynin önündedir. His organlarından beyindeki duygu merkezlerine gelen hâricî te'sîrlerin hepsi, burada toplanır. İkincisi, **(Hayâl)**dir. Bunun yeri, beynin birinci boşluğunun önündedir. Hiss-i müşterekde toplanıp anlaşılan, his edilenler burada saklanır. Bir cisme bakınca, bu cism, hiss-i müşterekde duyulur. Bu cism, göz önünden çekilince, hiss-i müşterekde his edilmesi kalmaz. Fekat, hayâle gelen te'sîri uzun zemân kalır. Hayâl olmasaydı, herkes birbirini unutur, kimse kimseyi tanımazdı. Üçüncüsü, **(Vâhime)**dir. His organları ile duyulamıyan, fekat duyulanlardan çıkarılabilen ma'nâları anlar. Meselâ düşmanlık, doğruluk bir organla his edilmez. Fekat dost, düşman olan kimse görülür, his edilir. Bu kimselerdeki dostluğu, düşmanlığı anlıyan iç kuvvete Vâhime denir. Vâhime kuvveti olmasaydı, koyun, kurdun düşman olduğunu anlamaz, ondan kaçmazdı. Yavrusunu da korumazdı. Dördüncü kuvvet, **(Hâfıza)**dır. Vâhimenin anladığı ma'nâları saklar. Beşinci kuvvete **(Mütasarrıfa)** denir. Anlaşılan duyguları ve ma'nâları karşılaşdırıp, yeni ma'nâlar elde eder. Meselâ zümrüdden bir dağ düşünür. Şâirlerde bu kuvvet fazladır.

Hayvân rûhunun ikinci kuvveti olan, hareket kuvveti de, iki dürlüdür: Birincisi, **(Şehevî)** kuvvetdir. İnsanlar ve hayvânlar, şehvet kuvvetleri ile, kendilerine tatlı gelen ve muhtâc oldukları şeyleri isterler. Bunlara **(Behimî)** [ya'nî hayvânî] kuvvet de denir. İkincisi **(Gadabî)** kuvvetdir. Bu kuvvet ile, kendilerine çirkin, zararlı olan şeyleri def' ederler, kovarlar. Bunlara **(Canavar)** kuvvetler de denir.

Hareket kuvvetleri, müdrike kuvvetlerine muhtâcdırlar. Çünki, önce duygu organları ile, iyi veyâ kötü olduğu anlaşılmalıdır ki, istenebilsin veyâ atılsın. Bütün bu duyguların ve hareket-

lerin hepsi sinirlerle yapılmakdadır. İnsan kalbi ve rûhu, yalnız insanlarda bulunur. Bu rûhun da iki kuvveti vardır. İnsan, bu iki kuvvet ile, hayvânlardan ayrılmakdadır. Bu iki kuvvetden birisi, idrâk edici olan **(Kuvve-i âlime)** ve **(Müdrike)** denilen bilici kuvvetdir. İkincisi, **(Kuvve-i âmile)** yapıcı kuvvetdir. Bilici kuvvete **(Nutk)** ve **(Akl)** denir. Bu kuvvet ikiye ayrılır: Biri, **(Hikmet-i nazarî)** olup, **(Tecribî)** ilmleri, ya'nî fen bilgilerini elde etmeğe yarıyan kuvvetdir. İkincisi, **(Hikmet-i amelî)** olup, **(Ahlâk)** ilmleri ile âlim olan kuvvetdir. Tecribî ya'nî fen bilgileri edinen kuvvet, maddenin hakîkatini anlamağı sağlar. Ahlâk bilgileri edinen kuvvet, iyi huyları ve yararlı işleri, kötü huylardan ve çirkin işlerden ayırır.

Rûhun yapıcı kuvveti, fâideli, başarılı işlerin yapılmasını sağlar. Bilici kuvvetler ile edinilen bilgilere göre iş yapar. Hayvân rûhundaki hareket kuvvetleri, vâhime kuvvetinin iyi bulduklarını cezb eder. Çirkin bulduklarını def' eder. İnsan rûhunun yapıcı kuvveti, akla dayanır. Bir işde iyilik, fâide olduğunu **(Akl)** ile anlarsa, onu yapar. Sonu noksan, zarar olacağını anlarsa, o işi yapmaz veyâ def' eder. Bunları ve hayvânî rûhun şehevî ve gadabî kuvvetlerini kalb vâsıtası ile idâre eder.

Çok kimse vardır ki, çok işlerini nefsin veyâ hayvânî rûhun kuvvetlerine tâbi' olarak yapar. Ya'nî vehm ve hayâl ile yaparlar.

İmâm-ı Muhammed Gazâlî ve tesavvuf büyüklerinden bir kısmı buyurdu ki, (Rûhun bu kuvvetleri, meleklerdir. Allahü teâlâ, lutf ve merhamet ederek, melekleri rûhun emrine vermişdir. Küçük kıyâmet kopuncıya kadar, ya'nî rûh bedenden ayrılıncaya kadar, rûhun emrinde kalırlar. Hadîs-i şerîflerde de buna işâretler vardır. Ba'zı kimselerden, durup dururken, tecribeli kimselere parmak ısırtan hünerlerin meydâna gelmesi de, bunu göstermekdedir). İnsanın kemâle gelmesi, rûhun iki kuvveti ile olur.

TENBÎH: Muhammed Ma'sûm hazretleri, **(Mektûbât)**ın ikinci cildi, 80.ci mektûbunda buyuruyor ki, (Belâları, sıkıntıları def' etmek için, **(İstigfâr)** okumak çok fâidelidir ve tecribe edilmişdir. Bunu hadîs-i şerîfler de bildirmekdedir. Bu fakîr, her farz nemâzdan sonra, üç kerre istigfâr düâsı, ya'nî **(Estagfirullahel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüv elhayyel kayyûme ve etûbü ileyh)** okuyorum. Sonra, 67 def'a yalnız **(Estagfirullah)** okuyorum).

Binlerce top ve tüfek, yapamaz aslâ,
Gözyaşının seher vakti yapdığını.
Düşman kaçıran süngüleri, çok def'a,
Toz gibi yapar, bir mü'minin düâsı.

MUKADDEMENİN BİRİNCİ İLÂVESİ

Bu ilâvede, insanın mahlûklar içinde, en üstünleri ve en şereflileri olduğu bildirilecekdir:

Bütün cismler madde olmaları bakımından birbirlerinden farksızdır. Hepsinin ağırlığı ve hacmi vardır. İnsan ve hayvân da, bu bakımdan, cansızlarla müsâvîdir. Fekat cismler, özel hâssaları ile birbirinden ayrılır.

[Her cism **(Atom)**dan yapılmışdır. Bir toz, milyonlarla atom kümesidir. Az ve mu'ayyen mikdârda atom, birbiri ile birleşince bir **(Molekül)** meydâna gelir. Cismler başlıca ikiye ayrılır: Saf cism ve karışım. Mu'ayyen özellikleri bulunan cisme **(Saf cism)** denir. Meselâ, bakır elektrik teli ve yağmur suyu safdır. Çünki dünyânın her yerinde her zemân aynı hâssaları taşırlar. Kaynama, ergime sıcaklık dereceleri bellidir ve hiç değişmez. Mu'ayyen hâssaları bulunmıyan cismlere **(Karışım)** denir. Süt, tahta, benzin, deniz suyu gibi. Çünki, bunlar muhtelif sıfatlarda bulunurlar. Belli bir kaynama, ergime sıcaklık dereceleri yokdur. İnek sütü başkadır. Koyun sütü başkadır. Karadenizin suyu az tuzludur. Akdenizin suyu çok tuzludur.

Saf cismler de iki kısmdır. Başka evsâfdaki parçalara ayrılamazsa **(Basit cism)** veyâ **(Element)** denir. Altın, kükürt, iyod ve oksijen gazı birer elementdir. Bugün yüzbeş element tanıyoruz. Başka başka evsâf taşıyan parçalara ayrılabilen saf cismlere **(Mürekkeb)** veyâ **(Bileşik cism)** denir. Meselâ şeker, yağmur suyu, alkol, bileşik cismdir. Çünki, şeker ateşe konursa karbon ve suya ve başka parçalara ayrılır. Su ise, elektrik enerjisi yardımı ile oksijen ve hidrojen denen iki muhtelif gaza ayrılır. Bugün milyonlarca bileşik cism tanıyoruz. Bileşik cism, iki veyâ dahâ fazla elementin atomlarının birbiri ile birleşmesinden hâsıl olur.

Aynı bir cism, katı, sıvı ve yâhud gaz hâlinde bulunabilir. Meselâ su, buz hâlinde iken katıdır, su hâlinde iken mâyi'dir, ya'nî sıvıdır. Buhar hâlinde iken gazdır. Gaz demek, hava gibi, uçan demekdir. Belli bir hacmi ve şekli yokdur.

Basît cism, ya'nî element üçe ayrılır:

1 - Hakîkî ma'den. Buna metal de denir.

2 - Ma'den olmıyanlar. Bunlara ametal de denir.

3 - Yarı ma'denlerdir.

Hakîkî ma'denler 78 adeddir. 77 adedi normal şartlarda katıdır. Yalnız cıva sıvıdır. 357,3 derecede kaynar. -39,4 derecede donar. Katı ma'denler çekiçle döğülünce, levha olur. Dağılıp toz

olmaz. Metal atomu, başka atomla birleşdiği zemân, artı [+] elektrik taşır. Eksi elektrik taşıyamaz. O hâlde iki metal, birbiri ile birleşemez. Çünki, artı elektrik yüklü iki atom birbirini çekmez, iter.

Ametaller on yedi dânedir. Biri sıvı, beşi katı, onbir dânesi gaz hâlindedir. Katı olanlar havanda döğülünce, toz olur. Levha hâline gelmez. Saf odun kömürü ametaldir. Buna kimyâ dilinde karbon denir. Ametal atomları bileşik hâle geçince, artı da olur, eksi de olabilir. O hâlde, birkaç ametal atomu birbiri ile birleşerek bir molekül meydâna getirirler.

Bileşik cismler ikiye ayrılır. İçinde Karbon ve Hidrojen atomu birlikde bulunan bileşiklere **(Organik)** veyâ **(Uzvî)** cism denir. Bunlar yanabilir ve canlılarda hâsıl olurlar. Şimdi fabrikalarda da ba'zılarının sentezleri yapılmakdadır. Yağ, şeker, aseton, kinin organik cismdir. Bileşiminde hem Karbon, hem de Hidrojen atomu birlikde bulunmıyan bileşik cismlere **(Anorganik)** veyâ **(Uzvî olmıyan)** cismler denir. Bunlar, yer kabuğunda ve erimiş olarak denizlerde bulunur. Yemek tuzu, su, kireç taşı, şap, kum böyledir.

Bütün bu cansız cismler uygun bir şeklde birleşerek ve karışarak canlı mahlûkların yapı taşı olan **(Hücre)** meydâna gelir. Hücre canlıdır. Nebât hücresi, hayvân hücresine benzemez. İnsan hücresi, hayvân hücresine benzer. Hücreler, birbirleri ile karışarak, **(Nesc)** veyâ doku meydâna gelir. Çeşidli cinsden nescler karışınca, Uzvlar **(organlar)** olur. Organların bir araya gelmesinden **(Cihâz)**lar, ya'nî **(sistemler)** olur. Hücre, nesc, organ ve sistem topluluğu da bir bitki **(nebât)** veyâ **(hayvân)** veyâ **(insan)** meydâna getirmekdedir.]

Bütün mevcûdât, **cansızlar, nebâtât** ve **hayvânât** olmak üzere üç cinse ayrılır. Hayvân cinsinin en kıymetlisi, en şereflisi insan nev'idir. Her cinsin nev'leri arasında üstünlük sırası vardır. Ya'nî, bir nev', başka nev'den dahâ üstündür. Bir cinsin en üstün nev'i, dahâ üstün olan cinsin en aşağı nev'ine yakın özellikler gösterir. Hattâ, birçok sıfatları müşterek olur. Meselâ mercan, cansızlardan taşa benzer. Fekat, canlılar gibi ürer, büyür. Hurma ağacı ve sinek kapan otu, hayvân gibi his ve hareket etmekdedir. Hurma ağaçlarından bir kısmı erkek, bir kısmı dişidir. Erkek ağac, dişi tarafına eğilmekdedir. Erkek ağacdan, bir madde dişiye gelmeyince, dişide meyve hâsıl olmaz. Gerçi bütün nebâtlarda bu iki organ vardır ve fekondasion [Telkîh] olmakdadır. Fekat, hurma ağacında, hayvânlar gibi görünmekdedir. Hattâ, hurma ağacının başında beyâz birşey vardır. Hayvânların yüreği gibi iş görür. Bu şey yaralanırsa veyâ suda kalırsa, ağac kurur. Hadîs-i şerîfde, **(Halanız olan hurma**

ağacına saygı gösteriniz! Çünki, ilk hurma ağacı, Âdem aleyhisselâmın çamuru artıklarından yaratıldı) buyuruldu. Belki, bu ağacın, bitkilerin en üstünü olduğuna işâret buyurulmuş olabilir.

Hayvân cinsinin en aşağı nev'i süngerlerdir. Beyâzdırlar. Denizlerde yaşarlar. İrâdeli, istekli hareketleri vardır. Sularda yaşıyan binlerle ibtidâî hayvân vardır. Her nev'den dahâ olgun, dahâ üstün başka bir nev' yaratılmışdır. Tabî'iyye kitâblarında üstünlük sıraları bildirilmekdedir. Her sınıfda, başka başka tegaddî ve müdâfea uzvları vardır. Kimisine ok, kimisine diş, kimisine pençe, kimisine boynuz, kimisine kanat, kimisine sür'at, tilki gibi olanlara da hiyle verilmişdir. Her sınıfın şahsının ve nev'inin korunması sağlanmışdır. Yaşamaları için, insan aklını şaşırtan şeyler ilhâm olunmuşdur. Bal arısı mühendis gibi, altı köşe petek yapar. Silindir yapsaydı aralarında boşluk kalırdı. Altıgen prismalar arasında yer ziyân olmuyor. Dörtgen olsaydı, hacmları dahâ az olurdu. Bunu insanlar okumakla, öğrenmekle anlar. Öğrenmiyen anlamaz. Arıya bunu bildiren kimdir? Allahü teâlâ **(ilhâm)** etmekdedir. İlhâma şimdi **(iç güdü)** deniyor.

Hayvânların derece derece üstünleri düşünülürse, en üstünleri, insana en yakın olanları at, maymûn, fil ve kuşlardan tûtî ya'nî papağandır. Maymûnun ve filin zekâsı, çok insandan aşağı değildir. Darwin adındaki bir doktor, hayvânların üstünlük sırasını yazmış, en üstünü maymûn olduğunu bildirmiş. Bunu okuyan islâm düşmanları, kendilerine ilerici diyen, kalın kafalı birkaç fen yobazı, Darwinin, (hayvânların birbirine döndüğünü, yüksele yüksele, sonunda insan olduğunu) yazıyor diyorlar. Bunu ileri sürerek, Âdem aleyhisselâmın toprakdan yaratıldığını inkâr ediyor ve müslimân çocuklarını aldatıyorlar. Hâlbuki Darwin, kitâbında, hayvânlar birbirine döner demiyor. (Yaratılışlarında bir tekâmül, bir üstünlük sırası vardır) diyor. Aşağı derecedekilerin üstündekilere gıdâ, yem olduklarını yazıyor. Bu hâli islâm âlimleri dahâ önce görmüşler, anlamışlar ve yazmış, bildirmişlerdir. Nitekim, Darwin 1224 [m. 1809] senesinde tevellüd, 1299 [m. 1882] da vefât etdi. Hayvânların üstünlük sırasını ve en üstünlerini, yukarıda yazdığımız şeklde bildiren Alî bin Emrullah "rahime-hullahü teâlâ", bundan çok önce, ya'nî 916 da tevellüd ve 979 [m. 1570] da vefât etmişdir. Darwinin, bu yazılarını islâm kitâblarından aldığı anlaşılmakdadır.

Hayvânların üstünde, insan nev'inin en aşağısı gelir. Çöllerde, ormanlarda, kutublarda yaşıyanlar böyledir. İnsanların en üstünü, orta iklimlerde, ya'nî 23 derece ile 66 derece arz dâireleri arasında, şehrlerde yaşıyanlardır.

Yaratılış bakımından olan bu üstünlük farklarından başka,

insanlar arasında, çalışarak maddede ve ahlâkda yükselmek farkları da vardır. Ba'zı insanlar, zekâları ile çalışarak birçok âlet yapmış, ba'zıları ise, bununla birlikde, akl ilmlerinde, fende, teknikde ilerlemişlerdir. En üstünlerine gelince, bunlar teknikde, ilmde, fende yükselmekle birlikde, ahlâkda da ilerlemiş, vilâyet ve Allahü teâlâya yakınlık denen, insanlığın en yüksek derecesine varmışlardır. Bunlar, aşağılarındaki insanları irşâd ederek yükseltirler. Bunların en yükseği Peygamberlerdir "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât". Bunlar, Cebrâîl aleyhisselâm denilen bir melek ile, Allahü teâlâdan emr ve haber almakla şereflenmişlerdir. Bu meleğin getirdiği emr ve haberlere **(Vahy)** denir. Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", kendilerine gelen Vahyleri insanlara bildirmişler, insanlara yükselme yolunu göstermişlerdir. Peygamberlerin gösterdiği bu yükselme ve ilerleme yoluna **(Din)** denir. İnsanların yükselerek vardıkları dereceler, meleklerin derecesinden dahâ yukarıdır. Peygamberlik makâmı da, dört derecedir. Birincisi **Nebîler,** ikincisi **Resûller,** üçüncüsü **Ülül'azm** Peygamberlerdir. **Âdem, Nûh, İbrâhîm, Mûsâ, Îsâ** ve **Muhammed** "aleyhimüsselâm" bu derecededirler. Dördüncü derece hâtem-ül enbiyâ olmak, ya'nî son olarak gelmek derecesidir. Bu en yüksek derece, Muhammed aleyhisselâma mahsûsdur. **(Sen olmasaydın, sen olmasaydın, hiçbir şeyi yaratmazdım!)** iltifâtı ile, insanların, meleklerden dahâ üstün olduğuna vesîka olmuşdur.

İnsanların dereceleri, bütün mahlûkların tam ortasındadır. İslâmiyyete uyanlar, yükselirler, meleklerden üstün olurlar. Nefslerine ve kötü arkadaşlara uyarak, islâmiyyetden uzaklaşanlar, alçalırlar. Çünki, rûhun mücerred olduğunu, bedenin ise, özellikleri birbirlerine benzemiyen maddelerin yığını olduğunu bildirmişdik. İnsan, rûhu tarafından meleklere, bedenin yapısı bakımından hayvânlara benzemekdedir. Rûh tarafını kuvvetlendiren kimse, meleklerden de üstün olur. Çünki beden, insanı meleklikden uzaklaşdırmakda, hayvânlara yaklaşdırmakda iken, bu alçalmağa karşı koymuş ve yükselmişdir. Melekde, hayvânlaşdırıcı bir beden yokdur. İyilikleri, meleklik ile birlikde yaratılmışdır.

Bir kimse, bedeni kayırır, nefsi kuvvetlendirirse, hayvânlardan aşağı olur. Allahü teâlâ, A'râf sûresinin yüzyetmişsekizinci âyetinde ve Fürkan sûresinin kırkdördüncü âyetinde, **(Hattâ onlar, hayvânlardan dahâ aşağıdırlar)** buyurarak, böyle kimselerin kötülüklerini bildirmekdedir. Çünki, hayvânda akl yokdur. Meleklere benziyen rûhları da yokdur. Şehvetlerine uymaları suç olmaz. İnsanlara akl ışığı verilmiş olduğundan, nefslerine uymaları, doğru yoldan sapmaları çok çirkin olur.

Karışımdır, Âdem oğlu,
meleklikle hayvânlıkdan.

Kim ki, meleğine uydu,
üstün oldu, hem de ondan.

Kim ki olur hayvân huylu,
kötü olur her mahlûkdan!

Hayvânların yaşayabilmeleri için, kendilerine lâzım olan teneffüs edecek hava, yiyecek, içecek, giyecek, barınacak, eş olacak şeylerin hepsi hâzır olarak yaratılmışdır.

[Bunlar arasında, yaşamaları için, ençok lâzım olanı havadır. Havasızlığa birkaç dakîkadan fazla dayanamazlar. Hemen ölürler. Hava, aramakla, bulmakla, zahmet çekmekle ele geçecek birşey olsaydı, bunu arayacak kadar zemân bile yaşıyamazlardı. Bu derece acele lâzım olan, bu çok lüzûmlu maddeyi, Allahü teâlâ, her yerde bulunacak ve mahlûklarının ciğerlerine kadar, kendiliğinden, kolayca girecek şeklde yaratmışdır. Yaşıyabilmek için su, bu kadar acele lâzım değildir. İnsan ve hayvânlar, suyu arayıp bulacak zemân kadar yaşıyabilirler. Bunun için, suyu bulmak îcâb etmekdedir. Hayvânlarda akl bulunmadığı ve birbirlerine yardımcı olmadıkları için, yiyeceklerini ve giyeceklerini hâzırlıyamazlar. Bundan dolayı, yiyeceklerini pişirmeleri, hâzırlamaları lâzım değildir. Ot, leş yirler. Tüy, yün, kıl ile ısınırlar. Korunma âletleri, kendilerinde yaratılmışdır. Birbirlerine muhtâc değildirler.

İnsanlar ise, bütün bunları hâzırlamağa, düşünmeğe mecbûrdur. Ekip biçmedikçe, ekmek yapmadıkça doyamazlar. İplik ve dokuma ve dikicilik yapmadıkca giyinemezler. Korunmaları için de, akllarını, zekâlarını işletmeleri, fen bilgisi öğrenmeleri, sanâyı' kurmaları lâzımdır. Her hayvânda bulunan bir çeşid üstünlük, insanda bir araya getirilmişdir. İnsanın, kendisinde yaratılan bu üstünlükleri meydâna çıkarması için, aklını kullanması, fikrini yorması, çalışması lâzımdır. Se'âdet ve felâket kapılarının anahtarı, insanın eline verilmişdir. Yükselmesi veyâ alçalması, kuvvetini sarf etmesine ve çalışmasına bırakılmışdır. Aklını, fikrini işleterek, se'âdet yolunu görüp, bu yolda yürümeğe çalışırsa, içinde yaratılmış olan yükseklikler, kıymetler eline geçer. Ufkdan ufka yükselerek, meleklere karışır. Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşur. Yok eğer, nefsin zararlı arzûlarına uyarak, yaratıldığı gibi, hayvânlık derecesinde kalırsa, işi tersine dönerek, alçala alçala, esfel-üs-sâfilîne düşer. Felâketden felâkete, Cehenneme kadar sürüklenir.

İnsan, yaratılışda iki taraflıdır. Ona hidâyet, üstünlük tarafını tanıtabilmek ve bunu kuvvetlendirmeğe çalışmasını sağlamak

için, bir mu'allim, bir üstâd lâzımdır. Ba'zı çocuklar, nasîhatla, yumuşak sözle ve mükâfât verilerek yola gelir. Ba'zısı ise, sert ve acı sözle ve cezâ vererek terbiye kabûl eder. Üstâd mâhir olup çocuğun yaratılışının nasıl olduğunu anlamalı, onu şefkat ile, tatlı veyâ acı te'sîr ederek terbiye etmeli, ya'nî yetişdirmelidir. Böyle mâhir ve müşfik bir rehber olmadıkca, çocuk ilm ve ahlâk edinemez, yükselemez. Rehber, ya'nî ilm ve ahlâk sunan zât, çocuğu felâketden kurtarıp, se'âdete kavuşdurur.]

Hak teâlâ, ilmi çok yerde övdü, Kur'ânda,
Resûlün, ilmi emr eden sözleri, meydânda.

İslâmın en büyük düşmanıdır, bil, cehâlet,
çünki, cehl mikrobunun hastalığı: Felâket!

Cehâlet olan yerden, din gider dedi, Nebî.
Dîni seven, o hâlde ilmi, fenni sevmeli!

Cennet, kılınc gölgesinde, demedi mi hadîs,
atom gücü, jet uçuşuna bu emr, pek vecîz!

İslâmın zilletine cehldir, bütün illet!
ey derd-i cehâlet, sana düşmekle, bu millet!

Bir hâle getirdin ki, ne din kaldı, ne nâmûs,
ey sîne-i islâma çöken, kapkara kâbus.

Ey hâin düşman, seni öldürmeli evvel,
sensin, bize kâfirleri, üstün çıkaran el!

Ey millet, uyan, cehline kurban gidiyorsun!
İslâm gerilikdir, diye bir damga yiyorsun!

Allahdan utan, bâri bırak, dîni elinden,
gir, leş gibi, topraklara kendin, gireceksen!

Lâkin bu sözüm de, te'sîr etmez ki câhile,
Allahdan utanmak da, olur elbet, ilm ile.[1]

MUKADDEMENİN İKİNCİ İLÂVESİ

Burada, rûhun yükselmesi ve alçalması ne demek olduğu bildirilecekdir:

Rûhun yükselmesine ve felâkete düşmesine sebeb olan şeyleri yukarıda bildirmişdik. Burada, dahâ îzâh edeceğiz. Her

[1] Sadr-ı a'zam Mustafâ Reşîd pâşa mason idi. İngilizlerden aldığı emr ile, mekteblerden fen derslerini kaldırdı. Fen adamı yetişmez oldu. Modern harb silâhları yapılamadı. Sonraki harblerde hep maglûb olduk. İngilizlerin islâma yapdıkları en büyük düşmanlık bu oldu.

maddede ağırlık ve hacm gibi ortak özellik olduğu gibi, o maddeye mahsûs olup, onu tanıtan özellikleri de vardır. Meselâ, her maddenin belli özgül ağırlığı vardır. Her mâyi'in kaynama ve donma sıcaklıkları, katı cismlerin belli ergime sıcaklığı, şu'âların [ışınların] belli dalga boyları vardır. Bunun gibi, canlıların da, belli husûsî sıfatları, hâssaları, özellikleri vardır. Meselâ, Dijital denilen yüksük otu, kalbe te'sîri ile tanınır. Atın, binicisine itâ'ati, koşma özelliği meşhûrdur. Atda bu hâssa olmasa, ona eşek gibi yük vurulurdu.

İnsan, birçok bakımdan başka hayvânlara, hattâ ba'zı sıfatları nebâtlara ve cansız maddelere benzer ise de, insanı hayvândan ayıran, belli husûsî insanlık sıfatları da vardır. Ona insanlık şerefi, bu evsâfından gelmekdedir. Bu özellik **(Nutk),** ya'nî rûhun idrâk [kavrama, düşünme] kuvvetidir. Söz söylemeğe de (nutk vermek) denir ise de, burada, bu ma'nâyı düşünmiyoruz. Dilsiz kimse, söylemez. Fekat yine insandır. Çünki nutk sâhibidir. Ya'nî anlayışlıdır ve düşünür. Tûtî kuşu, ya'nî papağan, söyler. Fekat, insan değildir. Çünki nutku, anlayışı, aklı, fikri, düşünmesi yokdur. İşte, iyi huyları kötülerinden, iyi işleri, fenâlarından ayıran, bu nutkdur. Allahü teâlâ, bu hâssayı insana verdi ki, bununla yaratanını anlasın. Kalb ve rûh, bu kuvveti ile, ya'nî nutk, akl ni'meti ile yerleri, gökleri [Madde âlemini, fizik, kimyâ kanûnlarını, hayâtî fe'âliyyetleri] inceliyerek, Allahü teâlânın varlığını ve yüksek sıfatlarını anlar. Sonra, emrlerine ve yasaklarına, ya'nî islâmiyyete uyarak dünyâ ve âhıret se'âdetine kavuşur. Felâketlerden kurtulur. Zâriyât sûresinin ellialtıncı âyetinde meâlen, **(İnsanları ve cinni, bana ibâdet etmeleri için yaratdım)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîmedeki (ibâdet etmeleri için) ifâdesi, (beni tanımaları için) demekdir. Ya'nî, Allahü teâlâyı tanımak, inanmak için yaratıldık. İnsanların hayvânlara benziyen tarafları, hayvânî rûhdan ileri gelen şehvânî ve gadab kuvvetleridir. Bunun ikisi de, insan rûhu için kıymetli değildir. Bu kuvvetler, hayvânlarda da vardır. Hattâ hayvânlarda, insandan dahâ kuvvetlidir. Meselâ, öküz ve eşek insandan dahâ fazla yir ve içer. Domuz ve kuşlar, insandan dahâ fazla şehvetlidir. Arslan, manda ve fil, insandan dahâ kuvvetlidir. Kurt ve kaplan, insandan dahâ çok döğüşür, parçalar. Fâre, kedi, köpek, karanlıkda da görür. Uzakdan, çabuk koku alırlar. Bütün bu kuvvetler, insan için şeref olamaz. Bunlar, şeref sayılsaydı, ismleri geçen hayvânlar, insandan dahâ şerefli, dahâ üstün olurlardı. İnsanın şerefi, rûhunun iki kuvvetinden gelmekdedir. Kalb ve rûh, ilm, nutk kuvveti ile, fazîletleri, üstünlükleri anlıyacak, amelî kuvveti ile, bunlara sarılacak, kötülüklerden sakınacakdır.

Allahü teâlâya ma'rifet hâsıl etmek, inanmak, yalnız lâfla olmaz. Îmânın altı şartı olan **(Âmentü)**nün ma'nâsına kalb ile inanmakla olur. Bu altı şartdan beşincisi **(Kıyâmet)** gününe, ya'nî öldükden sonra dirilmeğe inanmakdır.

İslâm düşmanları diyor ki, (Cennet ni'metlerinin, kuş etleri, meyvalar, süt, saf bal, köşkler, hûrî kızları gibi, bedene tatlı gelen şeyler oldukları bildirilmişdir. Bunlar ise, şehveti, hayvânî arzûları yerine getirecek şeylerdir. Rûhun se'âdeti, insanın yüksekliği, ma'rifet ve aklın beğendiği şeyler olduğuna göre, Cennetde bunlar unutulacak, hayvânî zevkler, rûhun zevklerini örtecekdir. Bu hâl, dünyâdaki yüksek insanların, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Velîlerin, Âlimlerin "rahimehümullahü teâlâ", Cennetde, en aşağı insan, hattâ hayvân derecesine düşeceklerini göstermez mi? Bundan başka, bedenin zevk, lezzet alabilmesi için, önce elem, acı duyması lâzımdır. Beden sıkılmayınca, birşey istemez. Meselâ, açlık acısı olmayınca, yimek, içmek lezzeti anlaşılmaz. Yorgunluk, uykusuzluk sıkıntısı olmadan, râhatlık ve uyku lezzeti anlaşılmaz. Cennetde hiçbir sıkıntı olmıyacağı için, bedenin bu lezzetleri duymasına da imkân yok demekdir) dediler. Hattâ İbni Sînâ, **(Şifâ)** ve **(Necât)** kitâblarında, Kıyâmet gününü anlatdı ise de, **(Muâd)** ismindeki kitâbında, inanmadığını açıklamakdadır. Nasîrüddîn-i Tûsî de, **(Tecrid)** kitâbının ba'zı yerlerinde tekrâr dirilmeği anlatıyor ise de, başka yerlerde de, aksini bildiriyor.

Ehl-i sünnet âlimleri sözbirliği ile bildiriyor ki, Kıyâmet günü, bu beden tekrâr var olacakdır. Fekat, Cennet ni'metlerini, lezzetlerini yalnız bedenin lezzeti zan etmek yanlışdır. Dünyâda yükselmeğe başlıyan bir rûh, bedenden ayrılınca, kıyâmete kadar, her ân, yükselmeğe devâm eder. Cennetde beden, sonsuz kalabilecek evsâfda dünyâdakinden bambaşka özellikde var olacakdır. Yükselmiş olan rûh, bu cesed ile birleşerek kıyâmet hayâtı başlayacakdır. Cennetde, bedenin ve rûhun ayrı ayrı ni'metleri, lezzetleri olacakdır. Yüksek olanlar, Cennetde de rûhun lezzetlerine ehemmiyyet vereceklerdir. Rûhun lezzeti, bedenin lezzetlerinden farklı ve katkat ziyâde olacakdır. Rûhun lezzetlerinin en tatlısı, en yükseği de, Allahü teâlâyı görmek olacakdır. Yüksek insanların, âriflerin, dünyâda iken, rûh Cennetine girmeleri, âhıretdeki rûh lezzetlerinden bir kısmına kavuşmaları câizdir denildi. Bedenin Cennetine dünyâda kavuşulamaz. [Allahü teâlâ, dünyâda kendini göstermedi. His uzvları ile anlaşılmadı. Böyle olması, insanlara büyük rahmetdir. Görülseydi, kötü kimseler, Ona hakâret ederler, alay ederler, kahr ve gadab-i ilâhiye sebeb olurlardı. Kötülerin yanı sıra, iyiler de azâb görürlerdi. İyiler şehîd olurlar ise de, dünyâda râhat,

huzûr kalmazdı.] Cennet lezzetleri, dünyâ lezzetleri gibi değildir. Hattâ, dünyâ lezzetlerine hiç benzemezler. Allahü teâlâ, Cennetdeki lezzetleri, dünyâda işiterek anlıyabilmemiz için, dünyâda onlara benziyen lezzetler yaratdı. Böylece, o lezzetlere kavuşmak için çalışmamızı emr etdi. Cennet lezzetlerinin tadını alabilmek için, önce acı, sıkıntı çekmek lâzım değildir. Çünki, Cennetdeki bedenin yapısı, dünyâdaki gibi değildir. Dünyâdaki beden, yok olacak bir hâlde yaratıldı. Takrîben yüz sene dayanacak kadar sağlamdır. Cennetdeki beden ise, sonsuz kalacak, hiç yıpranmıyacak sağlamlıkdadır. Aralarındaki benzerlik, insan ile, aynadaki hayâli arasındaki müşâbehet gibidir. İnsan aklı, kıyâmetdeki varlıkları anlıyamaz. Akl, his organları ile duyulanları ve bunlara benziyenleri anlıyabilir. Cennet ni'metlerini, lezzetlerini, dünyâdakilere benzetmek, onlar üzerinde mantık, fikr yürütmek insanı, çürük, yanlış netîcelere götürür. Bilinmiyen şeyleri, bilinen şeylere benzeterek, fikr yürütmek, bâtıldır.

Tesavvuf büyüklerine ve birçok âlimlere göre "rahime-hümullahü teâlâ", dünyâda **(Âlem-i misâl)** denilen üçüncü bir âlem vardır. Bu âlem; gördüğümüz **(Cism âlemi)** gibi, maddeden yapılmamışdır. **(Rûh âlemi)** gibi mücerred de değildir. Ya'nî maddesiz de değildir, ikisi arasındadır. Oradaki mahlûklar parçalanabildikleri için, madde âlemine benzer. Ağırlığı olmadığı, yer kaplamadığı için ise, benzemez. Dünyâdaki her maddenin ve her ma'nânın, o âlemde bir misâli, şekli vardır. Suyun misâli, orada yine sudur. İlmin misâli, orada sütdür. İyi huyların ve iyi işlerin orada görünüşü, bostan, çiçek, meyva gibi lezzetli şeylerdir. Kötü huyların ve çirkin işlerin, o âlemde görünüşü, karanlık, yılan, akreb gibi sıkıntı verici şeylerdir. Herkesin gördüğü rü'yâlar, hep o âlemdendir. Tesavvuf büyüklerine göre, âlem-i misâl de, ikiye ayrılmakdadır. Tesavvufcular, bu âleme hayâl kuvveti ile girerse, **(Hayâle bağlı)** olan âlem-i misâl denir. Hayâlin ve başka iç his organlarının ilgisi olmadan hâsıl olursa, **(Mutlak)** olan âlem-i misâl denir. [**(Mektûbât)** kitâbının ikinci cildinin ellisekizinci mektûbunda, Âlem-i misâl hakkında geniş bilgi vardır. Bu uzun mektûbun tercemesi, **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbı, birinci kısm, 39.cu maddesinde mevcûddur.] Tesavvufculardan ba'zısı, **(Riyâzet)** çekerek ve **(Mücâhede)** yaparak, âlem-i misâle girdiklerini ve orada gördükleri şeyleri haber vermişlerdir. Din âlimleri de, bu âlemin varlığını ve ba'zı sırlarını bildirmişlerdir. Abdüllah ibni Abbâs "radıyallahü anhümâ" buyurdu ki, (Bu gördüğümüz âlemden başka bir âlem dahâ vardır. Bu âlemde bulunan herşeyin, orada bir benzeri vardır. Hattâ, orada benim gibi bir İbni Abbâs vardır).

Tesavvuf mütehassısları "rahime-hümullahü teâlâ" diyor ki,

insan ölünce, rûhu bedenden ayrılır. İnsanın dünyâda iken yapdığı iyi işleri, îmânı ve güzel ahlâkı, nûrlar, ışıklar, bostanlar, çiçekler, hûrîler, köşkler, inciler şeklini alırlar. Câhilliği, sapıklığı, kötü huyları da, ateşler, karanlıklar, akrebler, yılanlar şeklinde görünürler. Îmânlı ve iyi huylu rûh, ni'metleri Cennetlere kendi götürmekdedir. Kâfir ve fâsık rûhlar da, ateşleri, azâbları, kendisi birlikde götürür. Rûh, bu cism âleminde kaldıkca, yüklendiği bu şeyleri anlıyamaz. Bedene bağlılığı ve cism âlemine dalmış olması, onları anlamasına mâni' olur. Rûh, bedenden ayrılınca, bu engeller kalmaz. O zemân, kendinde bulunan iyi ve kötü yükleri, onlara uygun şekllerde görmeğe başlar. İnsanın dünyâdaki hâli, bir serhoşa benzer. Ölmek, serhoşun ayılması demekdir. Serhoşun yanına sevdiği kimseler toplanır, sevdiği hediyyeler gelirse, yâhud, koynuna akrebler, yılanlar girerse, hiçbirini duymaz. Ayılınca, bunları görür, anlar. Bu (Âhıret hâlleri), âlem-i misâl hâlleri gibidir. Sa'deddîn-i Teftâzânî "rahimehullahü teâlâ", **(Şerh-i mekâsıd)** kitâbında, âlem-i misâli anlatdıkdan sonra, bunları isbât edecek delîl, sened olmadığından, hakîkî âlimler, buna ehemmiyyet vermediler diyor. Hakîkî âlim diyerek, aklın anlayabileceği herşeyi akla kabûl etdirmeğe çalışan âlimlere işâret etmekdedir. Hâlbuki, akla uyan kimsenin, kendisi bu âleme kavuşamasa da, bunu, hiç olmazsa, olmıyacak şey değildir diyerek, red etmemesi lâzımdır. Nitekim, akla uyanların önderlerinden olan İbni Sînâ, (Olamıyacağı isbât edilemiyen birşeye, olamaz dememelidir. Çünki, isbât etmeden olamaz demek, anlamadığına inanmamak gibi, ayb ve kusûrdur) demişdir.

Şihâbüddîn-i Sühreverdî "rahmetullahi aleyh" buyuruyor ki, (Milyonlarca yıldızın bir araya gelip bir sistem kurduğunu ve her sistemin boşlukda bozulmadan hareket etdiğini söyliyen astronomi adamlarının sözlerine, görmeden inanıldığı gibi, tesavvufcuların keşf etdikleri, bildirdikleri âlem-i misâl ve rûh âlemine de inanmak lâzım gelir). İnkâr edenlere değil, haber verenlere inanmak doğru olur. [Aklı olan, fen bilgisinden haberi olan, Allahü teâlânın varlığını ve birliğini hemen anlar ve isbât eder. Âhırete inanmak, böyle değildir. Buna, Allahü teâlâ haber verdiği için inanılır.]

İnsanlar dört kısmdır:

1– Peygambere inanır ve buna uyar. Bunlar dünyâda râhat ve huzûr içinde yaşar. Âhıretde, doğru Cennete gider. Nefsine uyarak hâsıl olan günâhları, kalb ile tevbe, dil ile istigfâr ederek ve dünyâda sıkıntılar çekerek, afv edilecek, doğru Cennete giderek, ni'metler içinde sonsuz yaşayacakdır. Bunlara **(Sâlih kul)** denir.

2– Peygambere inanır ve buna uyar. Dünyâda dert, sıkıntı ve hastalık içinde yaşar. Derdlere sabr ve şükr eder. Sabrları, derecelerinin, sonsuz ni'metlerinin artmasına sebeb olur. Bunlar, nefslerine uymaz. Bunlara **(Velî)** denir. Böyle kimseler azdır.

3– Peygambere inanır. Peygambere değil, nefsine uyar. Dünyâda sıkıntı çeker. Bunlar, nefslerine uyarak hâsıl olan günâhlar kadar Cehennemde yandıkdan sonra, Cennete girecekklerdir. Bunlara **(Fâsık kul)** denir. Çok habîs kimselerin dahâ çok azmaları için, işlerinde başarı, kolaylık ve râhatlık da verilir. İslâmiyyetin bir emrini beğenmiyen kâfir olur. Kâfirler, Cennete girmeyecek, Cehennemde sonsuz yanacaklardır.

4– Peygambere inanmaz. Ahkâm-ı islâmiyyenin emr ve yasak etdiği şeyleri akl ile bulup, bunlara ve müslimânlara uyan kâfirler, dünyâda se'âdete kavuşur.

İLM-İ AHLÂK VE İSLÂMİYYETDE AHLÂK TERBİYESİ

Kalb ile rûhun hâllerini ve işlerini bildiren ilme **(Ahlâk ilmi)** denir. İnsan yalnız başına iken, bu hâller ve işler dokuz bâb olarak bildirilmişdir. [Biz, kitâbımıza, bunlardan yalnız altı bâbı aldık.]

BİRİNCİ BÂB

Burada huyların nev'leri, iyi ve fenâ şeyler bildirilecekdir. Huy, kalb ile rûhun melekesi, ya'nî alışkanlığı demekdir. Bu alışkanlık ile, düşünmeğe lüzûm kalmadan iş yaparlar. Yerleşmiş olan huya **(Meleke)** denir. Geçici olan huya **(Hâl)** denir. Meselâ gülmek, utanmak, birer hâldir. Cömerdlik, cesâret, birer melekedir. Ahlâk, ya'nî huy deyince, meleke anlaşılır. Ba'zan hayr işlemek huy değildir. Her zemân hayr işlerse, cömerd huylu denir. Her zemân, fekat kendini zorlıyarak yaparsa, yine cömerd huylu olmaz. Kolaylıkla, seve seve yaparsa, huy denir.

Huy, iyi veyâ kötü iş yapmağa sebeb olur. Yâhud da, iyi ve kötü olmıyan şeye sebeb olur. Birincisine **(Fazîlet)** veyâ iyi ahlâk denir. Cömerdlik, şecâ'at ya'nî yiğitlik, yumuşaklık böyledir. İkincisine **(Rezâlet)** veyâ kötü ahlâk denir. Hasîslik ve erkekler için korkaklık böyledir. Üçüncüsüne fazîlet de, rezâlet de denmez. **(San'at)** deniliyor. Terzilik, çiftçilik böyledir. Bu kitâbda birincisi ve ikincisi zikr edilecekdir.

Kalbin ve rûhun iki kuvveti olduğunu mukaddemenin son sahîfesinde bildirmişdik. Birincisi, **(Kuvve-i âlime)** ve **(Müdrike)** denilen (anlama kuvveti) idi. Bu kuvvete, **(Nutk)** ve **(Akl)** demişdik. Bu kuvvet ile, aklın erdiği şeyleri anlarlar. İkincisi, hareket etdiren **(Kuvve-i âmile),** (yapıcı kuvveti) idi. Her iki

kuvvet de ikiye ayrılır. Aklın birinci kısmına **(Hikmet-i nazarî),** ikinci kısmına **(Hikmet-i amelî)** denir. Yapıcı kuvvetin birinci kısmına **(Şehvet)** denir ki, zevkli, tatlı şeylere kavuşmak istiyen kuvvetdir. İkinci kısmına **(Gadab)** denir ki, beğenmediği şeylerden uzaklaşdırmak istiyen kuvvetdir. Bu dört kuvvetden muhtelif işler meydâna gelir. Bu işler akla uygun, güzel, noksan olmakdan ve aşırı olmakdan kurtulmuş olursa, bunları yapan huy fazîlet olur. Noksan veyâ aşırı olan işleri yapan huy, rezâlet olur. Aklın nazarî kuvveti iyi olursa, o huya **(Hikmet)** denir. İkinci kuvveti olan **(Hikmet-i amelî)** kuvveti iyi olursa, o huya **(Adâlet)** denir. Kalbin ve rûhun, yapıcı kuvvetlerinin şehvânî kuvveti iyi olursa, o huya **(İffet)** denir. Gadabî kısmı iyi olursa, o huya **(Şecâ'at)** denir. İyiliklerin başı, bu dört huydur. Adâletin azı çoğu olmaz. Diğer üçünün aşırı ve noksan olmaları, rezâlet olur. Hikmetin aşırısı **(Cerbeze)** ya'nî, ukalâlıkdır. Noksan olması ise; **(Belâdet),** ya'nî kalın kafalılıkdır. Adâletin aşırısı ve noksanı olmaz. Yalnız zıddı, tersi olur ki, bu da **(Zulm)**dür. İffetin aşırısı **(Fücûr)** ya'nî **(Sefâhet)**dir. Noksan olması ise **(Humûd)** ya'nî durgunlukdur. Şecâ'atin aşırısı **(Tehevvür)** ya'nî saldırmakdır. Noksanı, korkaklıkdır. Ahlâkın bu nev'leri, İmâm-ı Gazâlî hazretlerinin **(İhyâ)** kitâbında böyle ta'rîf edilmişdir. Abdülganî Nablüsînin[1] **(Hadîkat-ün-Nediyye)** kitâbında da yazılıdır. Bu kitâb, arabî olup, İstanbulda, (Hakîkat Kitâbevi) tarafından, ofset yolu ile basdırılmışdır. Ba'zılarına göre hikmet, iffet ve şecâ'at bir araya gelince **(adâlet)** olur.

Cerbeze huylu kimse, rûhun kuvveti olan aklını, hiyle, dedikodu, maskaralık yapmak için kullanır. Belâdet huylu kimse, hakîkatları anlıyamaz. İyi, kötü şeyleri birbirinden ayıramaz. Tehevvür huylu kimse, kendini tehlükelere atar. Kuvvetli düşmanla döğüşmeğe kalkar. Korkak olan adam, sabr edemez. Dayanamaz. Hakkını arayamaz. Fücûr huylu olan kimse, yimekde, içmekde ve evlenmekde mekrûhlara ve harâmlara sapar. Çirkin, kötü işlerden zevk alır. Humûd huylu olan kimse de, halâl olan zevkleri, meşrû' olan arzûları terk eder. Yâ kendi helâk olur, yâhud nesli kesilir.

İnsanlarda bulunan bütün güzel ahlâk, yukarıda bildirilen dört iyi ana huydan doğar. Herkes bu dört huy ile öğünür. Hattâ, soyu ile, yakınları ile iftihâr eden kimseler, onlarda bu huylar bulunduğu için öğünürler.

İKİNCİ BÂB

Burada dört esâs iyi huyun kısmları bildirilecekdir. Bu dört

---

[1] Abdülganî Nablüsî, 1143 [m. 1731]de Şâmda vefât etdi.

ana huydan türeyen iyi huylar, sayısız denilecek kadar çokdur. Bunların herbirini anlatmağa insan gücü yetişmez. Burada, islâm ahlâkcılarının üzerinde durdukları, meşhûrlarını bildireceğiz.

Hikmetden, yedi iyi huy meydâna gelmekdedir:

1 - Birincisi **(Zekâ)**dır. Bir melekedir. Bir alışkanlıkdır. Bunun yardımı ile, insan, bilinen şeylerden, bilinmiyenleri çıkarır. Delîlleri bir araya toplıyarak, aranılan şeyleri bulur. Bunu kazanmak için, ma'lûm şeyler yardımı ile mechûl olan şeyleri bulmağa çalışmak, hesâb [matematik] ve hendese [geometri] problemleri çözmek lâzımdır.

İnsanların zekâları muhtelif mikdârdadır. Zekânın en üstün derecesine **(Dehâ)** denir. Zekâ **(Test)** üsûlü ile ölçülür. Yirminci asrın tanınmış rûhiyyâtcılarından [psikologlarından] Amerikalı Terman[1] diyor ki, test üsûlü ile zekâ ölçmesi, ilk olarak Osmânlılarda yapıldı. Osmânlı orduları Avrupada ilerliyor. Viyana elden gidiyordu. Viyana gidince, bütün Avrupanın müslimânların eline geçmesi çok kolay olacakdı. Osmânlılar, Avrupaya islâm medeniyetini getiriyor. İlm, fen, ahlâk nûrları, hıristiyanlığın karartdığı, uyuşdurduğu yerlere, zindelik, insanlık, huzûr, se'âdet saçıyordu. Asrlarca, diktatörlerin, kapitalistlerin, papasların zulmleri altında inleyen, barbarlaşan Avrupa, islâm adâleti ile, islâm ilmleri ile, islâm ahlâkı ile, insan haklarına kavuşuyordu. Avrupa diktatörleri ve öncelikle hıristiyan kiliseleri, Osmânlı ordularına karşı son gayretlerini harcıyorlardı. Bir gece, İstanbuldaki, ingiliz sefîri, Londraya târihî mektûbunu yolladı. **BULDUM... BULDUM!...** Osmânlı ordularının ilerleme sebebini buldum. Onları durdurmanın yolunu buldum diyor. Şöyle yazıyordu:

(Osmânlılar ele geçirdikleri her yerde din, ırk farkı gözetmeksizin, seçdikleri çocukların zekâlarını ölçüyor, ileri zekâlıları ayırarak, medreselerde okutup, islâm terbiyesi ile yetişdiriyorlar. Bunlar arasından da seçdiklerine, serâydaki **ENDERUN** denilen yüksek okulda, o zemânın en ileri bilgilerini veriyorlar. İşte, Osmânlı siyâset adamları, başkumandanları, böyle seçilen, yetişdirilen keskin zekâlı şahsiyyetlerdir. Sokullular, Köprülüler, böyle yetişmişdir. Osmânlı akınlarını durdurmak, hıristiyanlığı kurtarmak için biricik çâre, enderun mekteblerini ve medreseleri dağıtmak, onları içerden yıkmakdır). Bu mektûbdan sonra, İngilterede (Müstemlekeler nezâreti) kuruldu. Burada yetişdirilen câsûslar ve hıristiyan misyonerleri ve masonlar, yalan propaganda ve yaldızlı va'dlerle avladıkları câhilleri Osmânlı devletinin kilid noktalarına yerleşdirmeğe ve bu kuklaların

[1] Terman 1380 [m. 1960] de sağ idi.

eli ile; medreselerden fen, ahlâk derslerini, hattâ, yüksek din bilgilerini kaldırmağa, müslimânları câhil bırakmağa uğraşdılar. Bu sinsi kampanyalarında, tanzîmatdan sonra tam başarı sağladılar. İslâm devleti yıkıldı. İslâmiyyetin dünyâya neşr etdiği se'âdet, huzûr nûrları söndü.

2 - Sür'at-i fehmdir. Buna **(Sür'at-i intikâl)** de denir. İhtiyâc olunca, lâzım olan şeyi hemen anlıyan melekeye denir. Birşey işitince, onun aksini, tersini de hemen anlar. Zekâ, düşünmede ve incelemede, ya'nî fikrde ve nazarda olur. Ya'nî bilinen şeyleri inceleyip, bunlardan bilinmeyen bir netîce elde eder. Sür'at-i fehm ise, fikrden ve nazardan başka şeylerde olur.

3 - Zihn açıklığıdır. İstediği şeyleri çabuk anlamak, elde etmekdir.

4 - Dikkat etmekdir. Düşünceler mâni' olmayıp, istediği şeye teveccüh etmekdir.

5 - Te'akkuldür. Lüzûmlu şeyleri öğrenirken, herşeyin, haddini, sınırını aşmamakdır. Ya'nî lüzûmlu olanı terk etmez, lüzûmsuz olanla da meşgûl olmaz, vakt öldürmez.

6 - Tehaffuz, ya'nî unutmamakdır. Rûhun, akl erdirdiği, anladığı bilgileri unutmamasıdır.

7 - Tezekkürdür. Hâfızadaki bilgileri, her istenilen zemânda hâtırlamakdır.

Şecâ'atden hâsıl olan iyi huylar onbirdir:

1 - Ağır başlı olmakdır. Medh olunmakdan sevinmez, zem olunmakdan üzülmez olmakdır. Fakîrle zenginleri müsâvî tutar. Tatlıyı, acıyı tefrîk etmez. Hâdiselerin değişmesi ile ve korkulu, sıkıntılı hâller karşısında çalışması sarsılmaz.

2 - Necdet, ya'nî yiğitlikdir. Korkulu hâllerde, sıkıntılı işlerde, sabr ve sebât etmekdir. Bu zemânda, bağırıp çağırmaz. Uygunsuz iş yapmaz.

3 - Himmet sâhibi olmak, gayretli olmakdır. Bu dünyânın mevkı'i, rütbesi, yükselmesi, alçalması, serveti gözünde olmaz.

4 - Sebâtdır. Maksada kavuşmak için çalışırken, karşılaşılan sıkıntılara katlanmak, dayanabilmekdir.

5 - Hilmdir. Rûhun sâkin olması, kızmamasıdır. Yumuşak huylu olmakdır.

6 - Sükûndür. Vatanı, dîni ve milleti korumak için yapılan cihâdlarda, muhârebelerde gayret ve mukâvemet gösterip, düşmanına alay etdirmemekdir.

7 - Şehâmetdir. İyi işler yapmak, yüksek mertebeler ele geçirmek istemekdir. Hayr ile anılmak, sevâb kazanmak ister.

8 - Tehammüldür. Güzel huylar, iyi işler edinmek için

çalışmakdan yılmamakdır.

9 - Tevâdu'dur. Dünyâ rütbelerinde kendinden aşağı olanlara büyüklük göstermemekdir. Çünki, eline geçenler, Allahü teâlânın lutfü ve ihsânıdır. Kendi elinde birşey yokdur. Mevkı' ve servet sâhiblerinin tevâdu' göstermeleri iyi olur. Sevâb olur. Bir menfe'ate kavuşmak veyâ bir zarardan korunmak için tevâdu' göstermeğe **(tebasbus),** ya'nî yaltaklanma denir. Dilencilerin tevâdu'ları böyledir. Günâhdır.

10 - Hamiyyetdir. Dîni, milleti himâye etmekde, korumakda, şerefini savunmakda, tenbellik etmeyip, bütün kuvveti ile gayret etmekdir.

11 - Rikkatdir. İnsanlardan gelen zararlara üzülmemekdir. Bundan dolayı işlerinde ve hareketlerinde değişiklik olmamalıdır. İyilik yapmasını durdurmamalıdır.

İffetden on iki iyi huy meydâna gelir:

1 - Hayâdır. Hayâ, kötü iş yapınca utanmakdır.

2 - Rıfkdır. Rıfk, islâmiyyete uymakdır. Kelimenin ma'nâsı, acımak, iyilik etmek demekdir.

3 - Hidâyetdir. İyi huylu olmağa çalışmakdır.

4 - Müsâlemetdir. Fikrler ayrıldığı, sözler çoğaldığı zemân, münâkaşa etmemek, sertliği, bölücülüğü, ayırıcılığı istemeyip, uyuşmak, barışmak istemekdir.

5 - Nefse hâkim olmakdır. Şehvet zemânında nefse uymamak, irâdesine hâkim olmakdır.

6 - Sabrdır. Kişi harâmdan sakınıp, nefsin kötü arzûlarını yapmamakdır. Böylece, sonu pişmânlık olan lezzetlerden yüz çevirir. Sabr ikiye ayrılır: Biri, günâh işlememek için sabr etmekdir. Şeytân ve insanın kendi nefsi ve kötü arkadaşlar, insana günâh işletmek isterler. Bunları dinlemeyip sabr etmek çok sevâbdır. Burada bildirilen sabr, işte bu sabrdır. İkincisi, derdlerin, belâların acılarına sabr edip, bağırıp çağırmamakdır. Çok kimse, sabr deyince, yalnız bu sabrı anlar. Bu sabr da sevâbdır. Ya'nî sabrın ikisi de farzdır.

7 - Kanâ'atdir. Nafakada, ya'nî yime, içme, giyinme ve barınacak yerde zarûret mikdârına râzı olup, dahâ çok aramamakdır. Yoksa, verileni almamak demek değildir. Bu huya taktîr derler ki, kötü huydur. Aklın da, islâmiyyetin de beğenmediği birşeydir. Kanâ'at ise, iyi ahlâkdır. [Ölmemek, bir uzvu telef olmamak için lâzım olan şeye **(Zarûret)** denir. Nafaka için ve bedeni sıkıntıdan korumak için, lâzım olan şeye **(İhtiyâc)** denir. İhtiyâcdan fazla olup, hoşa giden, tatlı olan ve insanın kıymetini, şerefini korumaya yarayan şeylere **(Zînet eşyâsı)** denir. Zînet

eşyâsını, övünmek, başkalarına gösteriş, üstünlük sağlamak için kullanmağa **(Tefâhur)** denir. Zarûret ve nafaka eşyâsını te'mîn etmek farzdır. Nafakadan fazla olan ihtiyâc eşyâsını, meselâ ilâc ve tabîb ücretini te'mîn etmek sünnetdir. Zînet câizdir. Tefâhur harâmdır.]

8 - Vekârdır. İhtiyâcları ve kıymetli şeyleri elde ederken sür'at ve acele etmeyip, yavaş hareket etmekdir. Vekâr, ağır başlı olmakdır. Yoksa, fırsatı kaçıracak, menfe'atini kapdıracak şeklde uyuşuk olmak değildir.

9 - Vera'dır. İslâmiyyetin harâm etdiği ve harâm şübhesi olan şeylerden sakınmak ve emr etdiği şeyleri, herkese yarar işleri yapmakdır. Kusûrlu ve gevşek olmakdan sakınmakdır.

10 - İntizâmdır. İşleri bir sıraya, düzene koyarak yapmakdır.

11 - Hürriyyetdir. Mâlı, parayı halâldan kazanmak ve iyi yerlere vermek, herkesin hakkını gözetmekdir. Hürriyyet, başı boş olup, her istediğini yapmak demek değildir.

12 - Sehâvetdir. Parayı, mâlı, hayrlı, iyi yerlere dağıtmakdan lezzet almakdır. İslâmiyyetin emr etdiği yerlere seve seve vermekdir. Sehâvet, cömerd olmak demekdir. İyi huyların en yükseklerindendir. Âyet-i kerîmelerle ve hadîs-i şerîflerle medh olunmuşdur. Sehâdan birçok iyi huylar doğar. Bunlardan sekizi meşhûrdur:

1 - Keremdir. Herkese fâideli işleri, para yardımı yapmasını sevmekdir.

2 - Îsârdır. Kendi muhtâc olduğu mâlı, muhtâc olan başkasına verip, yokluğuna kendisi sabr etmekdir. İyi huyların çok kıymetlisidir. Âyet-i kerîmeler ile medh olunmuşdur.

3 - Afvdır. Düşmandan veyâ suçludan intikam almağa, karşılığını yapmağa gücü yeter iken, yapmamakdır. Kötülüğe iyilikle karşılık etmek, afvdan dahâ iyi olur. Beyt:

Kötülüklere karşı, kolay olur kötülük,
Kötülük yapanlara, iyilik yapmak merdlik!

4 - Mürüvvetdir. Muhtâc olanlara, lâzım olan şeyleri vermekdir. Başkalarına iyilik etmesini sevmekdir.

5 - Vefâ'dır. Tanıdıklara, arkadaşlara geçim işlerinde yardımcı olmakdır.

6 - Müvâsâtdır. Tanıdıkları, arkadaşları ni'metlerine ortak kılmak, iyi geçinmekdir.

7 - Semâhatdır. Vermesi lâzım ve vâcib olmıyan şeyleri, seve seve vermekdir.

8 - Müsâmeha etmekdir. Terk etmesi lâzım olmıyan şeyleri, başkasına fâideli olmak için terk etmekdir. Başkasının kabâha-

tini görmemezlik demekdir.

Adâletden on iki huy doğmakdadır:

1 - Sadâkatdir. Arkadaşını sevmekdir. Onun iyiliğini, râhatını istemekdir. Onu zarardan korumakdır. Onu sevindirmeğe çalışmakdır.

2- Ülfetdir. Bir topluluğun, din ve dünyâ düşüncelerinde, inançlarında birbirlerine uygun olmalarıdır.

3 - Vefâdır. İyi geçinmek, yardımlaşmakdır. Sözünde durmak, hakkını gözetmekdir de dediler.

4 - Şefkatdir. Başkalarına derd, felâket gelmesinden üzülmekdir. Herkesin sıkıntıdan kurtulmasına çalışmakdır.

5 - Sıla-i rahmdir. Akrabâyı, yakınlarını gözetmek, ziyâret etmek ve yardım etmekdir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" bir hadîs-i şerîfde, **(Putları, tapınılan heykelleri kırmak için ve akrabâya iyilik etmek için gönderildim)** buyurdu.

6 - Mükâfâtdır. İyiliğe karşı iyilik etmekdir.

7 - Hüsn-i şirketdir. Hakkı gözetip adâlet eylemekdir.

8 - Hüsn-i kazâdır. Herkesin, herşeyde hakkını gözetip, başa kakmamak ve pişmân olacak iş yapmamakdır.

9 - Teveddüddür. Teveddüd, muhabbet demekdir. Arkadaşlarını sevip, hediyye vermek, kendini sevdirmekdir.

10 - Teslîmdir. İslâmiyyetin emrlerini ve yasaklarını ve islâm ahlâkını, tatlı gelmese dahî, kabûl edip râzı olmakdır.

11 - Tevekküldür. İnsan gücünün dışında olan ve değişdirilemiyecek olan üzücü hâdiseleri, olayları, ezelde takdîr edilmiş, yazılmış bilip, üzülmemek, Allahü teâlâdan geldiğini düşünerek, seve seve karşılamakdır.

12 - İbâdetdir. **İbâdet,** herşeyi yokdan var eden ve her canlıyı, her an görünür görünmez kazâlardan, belâlardan koruyan ve her an çeşidli ni'metler, iyilikler vererek yetişdiren Allahü teâlânın emr ve yasaklarını yerine getirmekdir. Ona hizmetde kusûr etmemeğe çalışmakdır. Allahü teâlânın sevgisine kavuşmuş olan Resûllere, Nebîlere "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Velîlere, Âlimlere "rahime-hümullahü teâlâ", benzemeğe özenmekdir.

[Müslimânlar iki kısmdır: Havâs [âlimler] ve avâm [câhiller]. Türkçe **(Dürr-i yektâ)**da diyor ki, (Avâm, sarf ve nahv ve edebiyyât ilmlerinin üsûllerini, kâ'idelerini bilmiyen kimselerdir. Bunlar fetvâ kitâblarını anlıyamaz. Bunların, **(îmân)** ve **(ibâdet)** bilgilerini arayıp, sorup, öğrenmeleri farzdır. Âlimlerin de, sözleri, va'zları ve yazıları ile, önce îmân, sonra dînin temeli olan beş ibâdeti öğretmeleri farzdır. **(Zahîre)** ve **(Tâtârhâniyye)**

kitâblarında, îmânın şartlarını ve **(Ehl-i sünnet i'tikâdı)**nı öğretmenin herşeyden evvel lâzım olduğu bildirilmekdedir). Bunun içindir ki, büyük âlim, zâhir ve bâtın ilmlerinin mütehassısı seyyid Abdülhakîm-i Arvâsî "rahmetullahi aleyh", vefâtına yakın, (İstanbul câmi'lerinde, otuz sene, yalnız Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılı olan îmânı, ya'nî Ehl-i sünnet i'tikâdını ve islâmın güzel ahlâkını anlatmağa çalışdım. Ehl-i sünnet âlimleri, bu bilgileri, Eshâb-ı kirâmdan, Onlar da, Resûlullahdan öğrendiler.) demişdir. Îmân bilgilerine **(Akâid)** ve **(İ'tikâd)** denir. Bunun için biz de, bütün kitâblarımızda, Ehl-i sünnet i'tikâdını, islâmın güzel ahlâkını, herkese iyilik ve hükûmete yardım etmek lâzım olduğunu bildiriyoruz. Seyyid kutb ve Mevdûdî gibi din câhillerinin ve (Teblîğ-ı cemâ'atcı) gibi bid'at sâhiblerinin, ya'nî mezhebsizlerin hükûmete karşı kışkırtıcı, kardeşi kardeşe düşman yapıcı, bölücü yazılarını tasvîb etmiyoruz. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Din, kılıncların gölgeleri altındadır)** buyurarak, müslimânların hükûmet ve kanûn himâyesinde râhat yaşayabileceklerini bildirdi. Hükûmet, kuvvetli oldukça, râhat, huzûr artar. Avrupa, Amerika gibi kâfir memleketlerde râhat yaşayan, dînî vazîfelerini serbestçe yapan müslimânlar da, kendilerine hürriyyet veren hükûmete, kanûnlara karşı gelmemeli, fitneye, anarşiye âlet olmamalıdır. Ehl-i sünnet âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ" böyle olmamızı emr etmekdedir. İbâdetin en üstünü, en kıymetlisi, fitne fesâd ateşi ile oynamamak ve isyân edenlere, fitne, anarşi çıkaranlara âlet olmamak, **(Ehl-i sünnet i'tikâdı)**nı öğrenip, îmânının buna uygun olmasına çalışmakdır. Îmânını böyle düzelterek, **(Bid'at ehli)** denilen yetmişiki çeşid bölücü, bozuk inanışdan kurtuldukdan sonra, ibâdetlerde de bid'at işlemekden sakınmalıdır. İslâmiyyetin emr etmediği şeyleri ibâdet zan ederek yapmağa **(İbâdetde bid'at)** denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Ahkâm-ı islâmiyyeye uymağa **(İbâdet etmek)** denir. İbâdetlerin doğru olarak yapılmasını bildiren **(Dört mezheb)** vardır. Bunların dördü de hakdır, doğrudur. Bu dört mezheb, Hanefî, Şâfi'î, Mâlikî, Hanbelî mezhebidir. Her müslimânın bu dört mezhebden birisinin **(İlm-i hâl)** kitâbını okuyup, ibâdetlerini bu kitâba uygun yapması lâzımdır. Böylece, bu mezhebe girmiş olur. Bu dört mezhebden birine girmiyen kimseye **(Mezhebsiz)** denir. Mezhebsiz olan, Ehl-i sünnet değildir. Ehl-i sünnet olmıyan da, ya **(Bid'at ehli)**dir, yâhud kâfirdir.

Hazret-i Alî "kerremallahü vecheh" buyuruyor ki, (Öldükden sonra tekrâr dirilmeğe inanmıyan birini görürsen, ona de ki: Ben inanıyorum. Senin dediğin doğru çıkarsa, benim hiç zararım

olmaz. Benim dediğim doğru olunca, sen sonsuz olarak ateşde yanacaksın!). Avrupada, Amerikada bütün fen adamları, devlet adamları, profesörler, kumandanlar, âhıret hayâtına inanıyorlar. Hepsi, kiliselere gidip tapınıyorlar. Yehûdîler, Budistler, Berehmenler, ateşe tapanlar, putperestler, medenî, vahşî herkes inanıyor. Yalnız, birkaç komünist memleketini idâre eden, yalancı, zâlim, azgın diktatörler ve bunların etrâfındaki ve başka memleketlerdeki paralı uşakları inanmıyor. Geçinebilmeleri ve zevkleri için, din düşmanlığı yapan birkaç câhilin, ahmağın, dünyâ nüfûsunun yüzde doksanını teşkil eden, inananlar karşısında, haklı olacakları düşünülebilir mi? İnanmıyan bir kimse ölünce, kendi inancına göre, yok olacak. İnanana göre ise, Cehennemde sonsuz azâb görecekdir. İnanan bir kimse ölünce, inanmıyana göre, yine yok olacak. Kendi inancına göre, sonsuz zevkler, ni'metler içinde yaşayacakdır. Aklı, bilgisi olan bir insan, bu ikisinden hangisini seçer? Elbet, ikincisini değil mi? Dünyâ işlerindeki, madde âlemindeki intizâm, Allahü teâlânın varlığını akl sâhiblerine haber veriyor. Âhıretin var olduğunu da Allahü teâlâ haber veriyor. O hâlde, Aklı, ilmi olanın, Allahın varlığına ve birliğine inanması lâzımdır. İnanmamak, ahmaklık, câhillik olur. Allahü teâlâya îmân etmek, Onun **(Ülûhiyyet sıfatları)**na ya'nî Onun **(Sıfât-ı zâtiyye)**sine ve **(Sıfât-ı sübûtiyye)**sine ve verdiği haberlere inanmakdır ve Onun dînine uymakdır. İslâmiyyete uyan bir kimse, dünyâda da râhat ve mes'ûd yaşar. Herkese iyilik eder. Allahü teâlâ, kullarına çok acıdığı için, fâideli şeyleri yapmalarını emr etmişdir. Bu emrlere **(Farz)** denir. Zararlı şeyleri yasak etmişdir. Bunlara **(Harâm)** denir. Farzların ve harâmların hepsine **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Dinler, Allahü teâlânın kullarına rahmetidir, ihsânıdır. Dinlere inanan ve uyan, dünyâda ve âhıretde Allahü teâlânın ihsânına kavuşur, mes'ûd olur. İnanmıyan, aklı ile fâideli olduğunu anlayarak, dünyâ işlerinde uyarsa, yalnız dünyâda mes'ûd, râhat yaşar. Şimdi Avrupalıların bir kısmı, bunun için, râhat ve mes'ûd yaşamakda, islâmiyyete uymıyan müslimânlar zelîl, hakîr yaşamakdadır.]

ÜÇÜNCÜ BÂB

Burada kötü ahlâk bildirilecekdir. İyi huyların anası, temeli dört iyi huy idi. Kötü huyların başı da dörtdür:

1 - Rezâlet, hikmetin zıddıdır.

2 - Cübn, korkmak, yüreksiz olmak, şecâ'atin zıddıdır.

3 - Fücûr, nefse uymak, günâh işlemek, iffetin zıddıdır.

4 - Cevr, zulmdür. Adâletin zıddıdır.

Her iyi huyun zıddı, karşılığı olan sayısız kötü huy vardır.

Çünki iyilik demek, tam orta yol demekdir. Ortanın sağında, solunda olmak, iyilikden ayrılmak olur. Ortadan uzaklığı kadar, iyiliği azalır. Hak yol birdir. Sapık, bozuk yollar ise, çokdur. Hattâ sonsuzdur. Doğru yola kavuşdukdan sonra, orada kalmak, oradan hiç çıkmamak çok zordur. Hûd sûresinin yüzonüçüncü âyetinde meâlen, **(Emr olunduğun doğru yolda bulun!)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîme indiği zemân, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Hûd sûresi, sakalıma ak düşürdü)** buyurdu. Âyet-i kerîmede emr olunan istikâmeti yerine getirebilmek için, Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", Velîler, Sıddîklar "rahime-hümullahü teâlâ" şaşkına dönmüşlerdir. Bu korkudandır ki, Efdal-i kâinâtın "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek sakalına ak düşmüşdür. Doğru yolda bulunabilmek çok güç olduğu için, **(Sırat köprüsü, kıldan ince, kılıncdan keskindir)** buyuruldu. Fâtiha-i şerîfe sûresindeki âyet-i kerîmenin meâl-i şerîfi, **(Doğru yola kavuşdurmasını Allahü teâlâdan dileyiniz!)**dir. Mü'mine bu dünyâda, doğru yola yapışmak lâzımdır. Kıyâmet günü, Sırat köprüsünden geçebilmek için, dünyâda, doğru yolda bulunmak gerekdir.

Evliyânın büyükleri "rahime-hümullahü teâlâ" buyuruyor ki, Muhbir-i sâdık, [ya'nî hep doğru söyleyici] "sallallahü aleyhi ve sellem", kıyâmetdeki ni'metlerden ve azâblardan her ne haber verdi ise, onların hepsi, insanın bu dünyâda kazandığı huyların, ahlâkın ve amellerin sûretleridir. Oradaki görünüşleridir. Ahlâkda ve amelde doğru yolda bulunmanın, oradaki sûreti, görünüşü de, sırat köprüsüdür denildi. Dünyâda doğru yolda bulunanlar, islâmiyyetden ayrılmıyanlar, orada sırat köprüsünü, çabuk geçecek, ma'rifetler ve olgunluklar Cennetlerine ve iyi amellerin bağçelerine kavuşacaklardır. Burada, din yoluna uymakda gevşek davrananlar, orada sırat köprüsünü düşe kalka geçeceklerdir. İslâmiyyetin gösterdiği doğru i'tikâddan ve amellerden ayrılanlar, sağa, sola sapanlar, sıratdan geçemeyip Cehennem ateşine düşeceklerdir.

Zuhruf sûresinin otuzaltıncı âyetinde meâlen, **(Nefsine uyarak, Allahü teâlânın dîninden yüz çevirenlere, dünyâda bir şeytân musallat ederiz)** buyuruldu. Bu âyet-i kerîmeye bakarak, ba'zı âlimler dedi ki, hayr ve kemâl işleri yapdıran melekeyi, bir melek hâsıl eder. Ortadan sapdıran, kötülük yapdıran melekeyi de bir şeytân hâsıl eder. İkisinden biri, kıyâmetde o insana arkadaş olur. O hâlde herkes, kendi huyuna ve ameline bakarak, âhıretdeki arkadaşının nasıl olacağını anlıyabilir.

Orta yol deyince, iki şey anlaşılır: Birisi, herkesin anladığı gibi, birşeyin tam ortasıdır. Dâirenin merkezi, kutru böyledir. İkincisi, izâfî, takdîrî orta olmakdır. Ya'nî belli birşeyin ortasıdır. O

şeyin ortası olduğu için, herşeyin ortası olmak lâzım gelmez. Ahlâk bilgisinde kullanılan, bu ikinci ortadır. Bunun için, iyi huy, herkese göre farklı olur. Hattâ, zemâna ve mahalle göre de değişir. Birinde güzel olan bir huy, başkasında iyi olmıyabilir. Bir zemânda iyi denilen bir huy, başka zemânda iyi olmıyabilir. O hâlde iyi huy, tam ortada olmak değil, ortalamada olmakdır. Kötü huy da, bu ortalamanın iki tarafına ayrılmakdır. **(İşlerin en iyisi, onların ortasıdır)** hadîs-i şerîfi de bunu bildirmekdedir. Bundan dolayı, her iyi huya karşı, iki kötü huy bulunur. Dört esâs iyi huya karşılık da, sekiz ana kötü huy olur:

1 - Cerbeze olup, hikmetin aşırı olmasına denir. Ahlâkı ve işleri incelemek, anlamak kuvvetini, lüzûmsuz yerlerde kullanmakdır. Hiyle yapmak, aldatmak, harâm işleri neşr etmek gibi. Rûhun fen kuvvetini [ya'nî aklı], aşırı kullanmak cerbeze olmaz. Kötü olmaz. Din bilgilerini, fen bilgilerini ve matematiği ilerletmek için, ne kadar çok inceler, araşdırırsa, o kadar çok iyi olur.

2 - Belâdet, eblehlikdir. Aklı kullanmamakdır. Ahmaklık da denir. Kalın kafalılıkdır. Öğrenmesi ve işlemesi kusûrlu olur. İyiyi kötüden ayıramaz. Âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler, ilmi çok övmüşdür. Sayılmakla bitmez.

3 - Tehevvürdür. Çabuk kızmak demekdir. Şecâ'at iyi huyunun aşırı olmasıdır. Akllı tanınan kimselerin beğenmiyeceği işler yapmağa kalkışmakdır. Rûhunu veyâ bedenini boş yere yorar.

4 - Cübndür. Korkaklık demekdir. Şecâ'atin lüzûmundan az olmasıdır. Korkmak câiz olmıyan yerde korkaklık gösterir.

5 - Fücûrdur. İffetin aşırı olmasıdır. Dünyâ lezzetlerine düşkün olur. İslâmiyyetin ve aklın beğenmediği taşkınlıkları yapar.

6 - İffetin az olması Humûd, ya'nî miskinlikdir. İslâmiyyetin ve aklın izn verdiği arzûlarını bırakmakdır. Bedeni, kuvveti gider. Hasta olur. Nesli tükenir.

7 - Zulmdür. Adâletin sınırını aşmakdır. Başkasının hakkına tecâvüz etmekdir. Başkasının mâlına, cânına, nâmûsuna zarar verir.

8 - Haysiyyetsizlikdir. Kendisine karşı yapılan zulm, işkence ve hakâretleri kabûl eder. Adâletin noksan olmasıdır. Adâletde bütün iyilikler toplandığı gibi, zulmde de, kötülükler toplanmışdır. Bunun içindir ki, ba'zı âlimler, gönül incitmiyen şeyler günâh olmaz dedi. Meselâ, Ab□üllah-i Ensârî "kuddise sirruh" buyurdu ki:

Hak yolcuları hiç gönül kırmaz,
bunun gibi büyük günâh olma□!

Abdüllah-i Ensârî, sôfiyye-i aliyyenin büyüklerindendir. Şeyh-ul-islâm idi. 396 da Hiratda tevellüd, 481 [m. 1088] de orada vefât etdi. Ba'zı sapıklar, bu bü□ük zâtın sözünü iyi anlıyamadı.PBaşkasına kötülük yapma da, kendine ne yaparsan yap sandı. Böyl□ce, ibâdetleri bırakıp, her günâhı işleyip, kimseye zar□rımız yok diye de övündüler. Hattâ:

İster kâfir ol, ister Kâ'beyi yak,
istersen şerâb iç, yalnız kırma kalb!

diyerek islâmiyyetden ayrıldılar. Hâlbuki, dînin harâm etdiği herşey zulmdür. İster başkasına, isterse kendi kendine yapılması harâm olan herşey zulmdür. Zâlimler, ekseriyâ mâlı, mülkü, mevkı'i çok olanlardır. Mazlûmların çoğu da, fakîrlerdir. Orta hâlli olanların çoğu, adâleti gözetenlerdir.

İyi huyların hepsi vasatî [ortalama] mikdârlardır. Herbirinin aşırı veyâ az olması, birer kötü huy olur. Bu muhtelif kötü huylar için, belki her lisânda, ism bile bulunmaz. Fekat, düşünülürse, ma'nâları [ne demek oldukları] kolay anlaşılır.

İnsanda bulunması lâzım olan güzel ahlâkdan, ba'zısı vardır ki, ne kadar çok olursa, iyiliği de o kadar artar zan olunur. Hâlbuki öyle değildir. Her iyi huyun bir sınırı vardır. O sınırı aşınca, iyilik gider, kötülük olur. İyi huyun az olması kötülük olacağı ise, kolay anlaşılır. Şecâ'at ve sehâvet bunlara misâldir. Bu iki iyi huyun aşırı, fazla olanları tehevvür ve isrâfdır. Câhiller, hele, İslâm ahlâkını bilmiyenler, isrâf edeni, çok cömerd sanır ve överler. Tehevvür edenlere de, çok cesûr, kahraman derler. Hâlbuki, korkak ve hasîs olana hiç kimse, kahraman ve cömerd demez.

İnsanda bulunması lâzım olan güzel ahlâkdan ba'zısı da vardır ki, az olunca iyi zan olunur. Aşırı, çok olunca, kötülüğü belli olur. Tevâdu' böyledir. İnsanda kibrin bulunmaması demekdir. Bunun noksan olması tezellüldür. Tezellülü, tevâdu'dan ayırmak güçdür. Hattâ çok kimse, dilencinin zilletini, âlimin tevâdu'u ile karışdırır. Çünki, kibrsizlik onda da çokdur. Onu da çok iyi sanır.

DÖRDÜNCÜ BÂB

Güzel ahlâka benziyen kötü ahlâkı ve bunların iyi huylardan nasıl ayrılacağını bildireceğiz.

Çok kimse, hâlis altını, pirinc denilen sarı ma'denden ayıramaz. Mâvi boncuğu mücevher sanır. Bunun gibi, kötü huyu iyi sanır. Bunun için ahlâk ilmini iyi öğrenmek, işlerdeki saklı aybları, kusûrları görebilmek, iyiyi kötüden ayırmakda usta olmak lâzımdır.

1 - Hikmete benzeyen kötü ahlâkı bildirelim: Akl ölçülerin-

den, fen bilgilerinden veyâ tesavvuf ma'rifetlerinden birkaçını ağızlardan kaparak veyâ gazeteden, mecmû'a ve radyodan duyarak, bunları ötede beride söyliyen, münâkaşalara karışan kimseleri, akllı, bilgili, fen adamı, mütehassıs ve mürşid zan edenler az değildir. Hâlbuki bu kimse, söylediği mes'elelerden birinin çözümünü, ma'rifetlerden hiçbirinin ma'nâsını bilmez. Bunun âlimlere, mürşidlere ve fen adamlarına benzemesi, papağanın insan gibi konuşmasından fazla değildir. Çünki, hikmet denilen huy, insanın kafasında, rûhunda olur. Eserleri, nûrları, his organları ile duyulmaz. Birçok ilerici denilen kimseler vardır ki, hikmetden ve kıymetden haberleri yokdur. Bilgisiz ve kötü huyludurlar. İlm ve ahlâk ile bir münâsebetleri de yokdur. Ağızlarından iyi huylu bir söz çıkmaz. Fekat arkalarında şık elbise taşırlar. Mevkı' sâhiblerinin karşılarında eğilmesini iyi bilirler. Balolarda, kokteyl partilerinde dansa giderler. İçki masalarında hizmet ederler. Bir şef veyâ meclis a'zâsı, yâhud müşâvir adı ile ortaya çıkarlar.

2 - İffete benziyen kötü huy da vardır: Kötü iş yapmazlar. Şehvetlerinin arkasında koşmazlar. Ağır başlı, fazîletli, ilm ve güzel ahlâk sâhibi görünürler. Dillerde medh olunur, her yerde hürmet gösterilir. Mâlı çok olanlar arasında ve mevkı' sâhibleri yanında sözleri kırılmaz. Kendilerine gelen hediyyelerin ardı kesilmez. Adak, zekât paraları önlerine yığılır. Farz ve sünnetleri yapmakda gevşekdirler. Başkalarının yanında, nâfile ibâdetleri yapmakdan, bedenleri za'îf olmuşdur. Nefs-i emmâreleri ise, pek kuvvetlenmişdir. İnsanlar arasında emîn, Allah nazarında hâindirler. Sahte tarîkatcılar ve dünyâya düşkün din adamları böyledir.

Ba'zı köylüler, şehrdeki yemekleri yimez. Ba'zıları da, parasına kıyamayıp kıymetli gıda almaz. Bunları gören, kendilerini derviş sanır. Kanâ'at ve iffet sâhibi görünürler. Bunlar, kanâ'atsız ve iffetsizdir. Yapdıkları, hep gösterişdir, yalandır, riyâdır.

3 - Sehâya benziyen kötü huy da şöyle olur: Mâlı alınteri ile kazanmamış, mîrâsa konmuş veyâ kaçakçılık, istifcilik yapmış, yâhud piyango, toto vurmuşdur. Mâlın kıymetini bilmez. Harâmlara, lüzûmsuz yerlere dağıtır. Aklın ve islâmiyyetin beğenmediği kötü yerlere saçar. Ahmaklar, bunu cömerd sanır. Hâlbuki, bunda sehâ denilen iyi huy yokdur. Mâl kazanmak, dağa yük çıkarmak gibidir. Mâl dağıtmak, yuvarlak taşı, dağdan aşağı bırakmağa benzer. Fakîrlik, çok kimsenin iyi adam olmasına mâni' olur. Çok kimse, fakîrlik sıkıntısı ile îmânını elden kaçırmış, mürted olmuşdur. **(Râmûz-ül-ehâdîs)**deki hadîs-i şerîfde, **(Eshâbım için fakîrlik se'âdetdir. Âhır zemândaki ümmetim**

için, zengin olmak se'âdetdir) buyuruldu.

İyi anladım, uzun tecribe ile:
Adam ilmle ölçülür, ilm de mâl ile!

Mâlı halâldan, sahîh bey' ile kazanmak güçdür. Halâl yoldan, islâmiyyete uyarak kazanan az olur. Halâl mâl damla damla, harâm mâl ise, sel gibi akarak gelir. Mâl dağıtmakda sehâvet iyidir. İsrâf ise, kötüdür, harâmdır. Sehâ demek, sehâ huyunu kazanmak, cimrilik denilen kötü huydan kurtulmak için vermek demekdir. Dünyâdan birşey ele geçirmek için ve nefsin kötü arzûsuna kavuşmak için vermeğe sehâ denilmez.

4 - Şecâ'ate benziyen kötü huy da şöyledir: Şecâ'at göstermesi, şecâ'at huyunu kazanıp, tehevvür ve korkaklık kötü huylarından kurtulması için değildir. Dünyâ mâlını, mevkı'ini ele geçirmek için tehlükeye atılır. Yâhud şöhret kazanmak ister. Mâl toplamak için, müslimânların yolunu keser, hayvânlarını kapar, evlere girer. Bunları yapabilmek için tehlükelere atılır. Bunlar arasında yakalananlar, işkencelere katlanarak, hattâ mallarını, cânlarını vermeği göze alarak, suç ortaklarını ele vermemeği şecâ'at sayarlar. Hâlbuki, bu alçaklarda şecâ'atin kokusu bile yokdur. Şecâ'at sâhibi kimse, aklın ve dînin beğendiği şeyi yapmak için ortaya atılır. Millete, hükûmete hizmet etmek, sevâb kazanmak ister. Şecâ'at güzel huyuna kavuşarak, Allahü teâlânın rızâsına ulaşmağı sever. Kurdun, kaplanın saldırmaları da bir kahramânın hücûmuna benzer ise de, şecâ'atla alâkaları yokdur. Kuvvetleri ve yaratılışları îcâbı saldırarak zarar yaparlar. İyi düşünce ile ve hayr yapmak, sevâb kazanmak için ileri atılmazlar. Kendilerine dayanamıyan za'îflere hücûm ederler. Silâhlı ve kuvvetli bir kimsenin, silâhsız, çıplak, aç bir kimseye saldırması da böyledir. Bu ise, şecâ'at olmaz. Şecâ'at demek, aklı, fikri ve bilgisi ile saldırmayı uygun görmek, dünyâ kazancını düşünmeyip, rûhunda şecâ'at iyi huyu bulundurmağı, tehevvür ve korkaklık kötü huylarından kurtulmağı istemek demekdir. Böyle kimse, zararlı, çirkin iş işlemekden ise, ölmeği tercîh eder. Şerefle ölmeği, şerefsiz yaşamakdan üstün tutar. Hayr ile anılmağı, yüz karası ile yaşamağa değişir. Şecâ'atde, yaralanmak ve ölmek tehlükeleri olduğu için, önceden tatlı olmıyabilir. Fekat sonunda, dünyâ ve âhıret kazanclarının ve zaferin lezzeti ile sonsuz tatlı olur. Hele islâmiyyeti korumak, Resûlullahın parlak dînini yaymak için can vererek **(Şehîd olmak)** lezzeti, dünyâ ve âhıret lezzetlerinin hiç birinde bulunmaz. Nitekim Âl-i İmrân sûresinin yüzaltmışdokuzuncu âyetinde meâlen, **(Allah yolunda canlarını verenleri ölü sanmayınız! Onlar diridir. Rablerinin ni'metlerine kavuşmuşlardır)** buyurulmuşdur. Şecâ'ati medh eden hadîs-i şerîfler sayılamıyacak kadar

çokdur. Cihâddan kaçmak, insanı ölümden kurtarmaz. Ömrü uzatmaz. Düşman karşısında kalmak da, insanı öldürmez, yok etmez. Ecel, ileri ve geri gitmez. İnsanın ömrü değişmez. Çok olur ki, kaçmak ölüme sebeb olur. Düşmana karşı dayanmak da, zafere ve selâmete kavuşdurur. Hazret-i Mu'âviye "radıyallahü anh" diyor ki, Sıffîn muhârebesinde kaçmağa niyyet etmişdim. **(Sabr eyliyen, belâdan kurtulur)** hadîs-i şerîfi hâtırıma geldi. Sabr etdim, dayandım. Allaha şükr, kaçmakdan kurtuldum. Bu sabrım sâyesinde hilâfete kavuşdum.

Şecâ'atin temeli, Allahü teâlânın takdîrine râzı olmak, Ona tevekkül etmek, Ona güvenmekdir. Allahın arslanı, şecâ'at nehrlerinin kaynağı, vilâyet bağçesinin gülü olan hazret-i Alî "radıyallahü anh", Sıffîn muhârebesinde, hücûm sırasında, başı açık, kolları sıvalı koşar ve şu beytleri okurdu:

Ölümden kaçmak, şu iki gün doğru olmaz:
ecel geldiği gün ve gelmediği gün.
Ecel geldîse kaçmak fâide vermez,
gelmedi ise, tedbîr olmaz hiç uygun!

Mâlını, mevkı'ini gayb etdiği için veyâ düşman eline esîr düşdüğü için intihâr eden, ya'nî kendini öldüren ahmaklarda şecâ'at değil, korkaklık vardır. Şecâ'at sâhibi olan derdlere, belâlara göğüs gerer, dayanır, sabr eder. Bu ahmaklar ise, ölmekle sıkıntıdan kurtulacaklarını sanırlar. Bunlar çok câhildir. Ölünce dahâ çok sıkıntılara, acılara düşeceklerini bilmiyorlar. İntihâr etmek, başkasını öldürmekden dahâ büyük günâhdır. Şiddetli azâb çekecekdir. Aklı gitdikden sonra intihâr eden böyle değildir. Ölmeği değil, Allahü teâlâdan sıhhat ve âfiyet istemelidir.

5 - Adâlete benziyen kötü huy da vardır. Bu, iffete benzeyen kötü huya yakındır. Adâlet iyi huyundan mahrûm, kötü bir kimse, bulunduğu yerlere adâleti öven levhalar asar. Adâlet üzerinde konuşur. Fıkralar yazar. Dahâ kötüsü, adâleti temsîl eden vazîfeleri, kürsîleri tutar. Gösteriş olarak, âdillerle düşer kalkar. İçleri zulm, kin, intikam ile doludur. Adâlet ise, huyları ve hareketleri dîne ve akla uygun olmak demekdir. Görünüşü, içi gibi olmakdır. Herkesin yanında, yalnız iken olduğu gibi bulunmakdır. İki yüzlülük, adâlet değil, münâfıklıkdır. Beyt:

İbâdet, temiz niyyetli olmak gerek,
birşeye yaramaz, içi boş çekirdek.

BEŞİNCİ BÂB

Şimdi, adâletin ne olduğunu bildirelim: Adâlet, iyi huyların en şereflisidir. Âdil kimse, insanların en iyisidir. Adâlet; ittifâk, müsâvât demekdir. İki şeyin yâ kendileri veyâ sıfatları müsâvî olur.

Benziyen yerlerinde birleşmişler demekdir. Demek ki adâlet, birlikden, vahdetden doğmakdadır. Vahdet ise, en şerefli bir sıfat, en üstün bir hâldir. Çünki, bütün varlıklar bir varlıkdan meydâna gelmişdir. Âlemde rastlanan her birlik, hakîkî biricik varlığa benzemekdedir. Her varlık, o bir olan varlıkdan olduğu gibi, her birlik, o birdendir. Ölçme, karşılaşdırma işlerinde, müsâvât ya'nî eşitlik gibi şereflisi, kıymetlisi yokdur. Mûsikîde bu mes'ele dahâ mufassal tedkîk edilmekdedir. İşte bunun için, iyiliklerin en şereflisi adâletdir. Adâlet, ortada olmakdır. Ortadan ayrılanda adâlet olmaz. Üç yerde adâletin bulunması lâzımdır:

1 - Bir malı, bir ni'meti bölerken adâlet ile bölmek lâzımdır.

2 - Mu'âmelâtda, alış verişde adâlet lâzımdır.

3 - Ukûbâtda, cezâ vermekde adâlet lâzımdır. Bir kimse, birisine korku verse, saldırsa, bu kimseye de, öyle yapılması lâzımdır. [Fekat, bu karşılığı ancak hükûmet yapar. Kendisine saldırılan kimse, buna karşılık yapmamalı, bunu emniyete, mahkemeye haber vermelidir. Müslimân, hem islâmiyyete uyar, günâh işlemez. Hem de kanûna uyar, suç işlemez.] Adâlet olunca, herkes korkusuz yaşar. Adâlet, korkusuzluk demekdir.

Adâlet nedir? Bunu insan aklı ile bulmak çok güç olduğu için, Allahü teâlâ, kullarına acıyarak, memleketleri korumak için, bir ölçü âleti gönderdi. Bu ilâhî ölçü ile, adâleti ölçmek kolay oldu. Bu ölçü, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" getirdikleri dinlerdir. İslâmiyyete nâmûs-i ilâhî de denir. Bugün ve kıyâmete kadar kullanılması emr olunan ilâhî ölçü, Muhammed aleyhisselâma gönderilen dindir. Bu ölçüden sonra, bir de ikinci ölçü verilmişdir. Bu da, sözü geçen hâkimdir. İnsan, medenî olarak yaratılmışdır. Ya'nî, öyle yaratılmışdır ki, birbirleri ile karışmak, bir arada yaşamak, yardımlaşmak zorundadırlar. Hayvânlar, medenî yaratılmadı. Medînede, şehrde birlikde yaşamağa mecbûr değildirler. İnsan nâzik, za'îf yaratıldığı için, pişmemiş yemek yiyemez. Gıdâ, elbise ve binânın, hâzırlanması lâzımdır. Ya'nî, san'atlara ihtiyâc vardır. Bunun için de, araşdırmak, düşünmek ve tecribe yapmak, çalışmak lâzımdır.

[İslâmiyyet fenni, tekniği, çalışmağı, güzel ahlâkı teşvîk etmekde, emr eylemekdedir. İngilizler ve komünistler, islâmiyyete alçakca iftirâ ediyor. İslâmiyyet, insanları uyuşdurmakda, çalışmağı frenlemekdedir diyerek, küstahca yalan söylüyorlar. İslâm memleketlerinde avladıkları, aldatdıkları, câhil, soysuz kimselere, bol para ve mevkı' sağlıyarak, onları da, böyle konuşduruyorlar. Fenni, ilmi, çalışmağı emr eden, çalışanları öven âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler meydânda dururken, bu alçak, hayâsızca iftirâlar, güneşi balçıkla sıvamağa benziyor. İngilizler, islâmiyyete sinsice

saldırıyor. İslâmiyyeti içerden yıkıyorlar. Yalanlarına gençlerin kolay aldanmalarını sağlıyabilmek için, islâm bilgilerini, din kitâblarını yok ediyorlar. İslâmiyyete hücûm etmek için, Londrada **(Müstemlekeler nezâreti)** kurdular. Burada hâin plânlar hâzırladılar. Binlerce câsûs yetişdirdiler. Tuzaklarına düşen câhil, soysuz din adamlarından, Necdli Abdülvehhâb oğlu Muhammed ve Der'iyye emîri Sü'ûd oğlu Muhammed ile işbirliği yaparak ve milyonlarca lira ve silâh kuvvetleri ile **(Vehhâbîlik)** bid'at fırkasını kurdular. Müslimânların hâmîsi, bekçisi olan Osmânlı devletini içerden yıkdılar. **(İngiliz câsûsunun i'tirâfları)** kitâbına bakınız!

Abdürreşîd İbrâhîm efendi, 1328 [m. 1910] da İstanbulda basılan türkçe **(Âlem-i islâm)** kitâbının ikinci cildinde, (İngilizlerin islâm düşmanlığı) yazısının bir yerinde diyor ki: (Hilâfet-i islâmiyyenin bir an evvel kaldırılması, ingilizlerin birinci düşünceleridir. Kırım muhârebesine sebeb olmaları ve burada türklere yardım etmeleri, hilâfeti mahv etmek için bir hîle idi. Pâris muâhedesi, bu hîleyi ortaya koymakdadır. [1923 de yapılan Lozan sulhunun gizli maddelerinde, bu düşmanlıklarını açıkça bildirmişlerdir.] Her zemân müslimânların başına gelen felâketler, hangi perde ile örtülürse örtülsün, hep ingilizlerden gelmişdir. İngiliz siyâsetinin temeli, islâmiyyeti yok etmekdir. Çünki, islâmiyyetden korkmakdadırlar. Müslimânları aldatmak için, satılmış vicdanları kullanmakdadırlar. Bunları islâm âlimi, kahraman olarak tanıtırlar. Sözümüzün hülâsası, islâmiyyetin en büyük düşmanı İngilizlerdir.) Abdürreşîd efendi, 1363 [m. 1944] de Japonyada vefât etdi.

İslâmiyyet, fenne, tekniğe, çalışmağa mâni' olur mu? İnsan, her ihtiyâcını hâzırlamağa mecbûrdur. Bunu hâzırlıyan da, fen ve san'atdır ve çalışmakdır. Bir insanın her san'atı öğrenmesi, mümkin değildir. Herbir san'atı mu'ayyen kimseler öğrenir, yapar. Herkes, kendine lâzım olan şeyi, bu san'at sâhibinden alır. Bu san'at sâhibi de, kendine lâzım olan başka birşeyi, onu yapan diğer san'at sâhibinden alır. Böylece, insanlar birbirlerinin ihtiyâclarını te'mîn eder. Bunun için, insan yalnız yaşıyamaz. Bir arada yaşamağa mecbûrdurlar. Medeniyyet demek, **(Ta'mîr-i bilâd ve terfîh-i ibâd)** için, bir arada yaşamak demekdir.]

İnsanlar bir araya gelince, açıkgözler, başkasının hakkına saldırır. Zulm edenler olur. Çünki, her nefs, istediğine kavuşmak ister. Tatlı olanı almağa uğraşır. Bu şeyleri istiyen birkaç kişi çekişmeğe başlar. Bir leşe toplanan köpeklerin birbirlerine hırlamaları gibi, aralarında döğüşme başlar. Bunları ayırmak için, kuvvetli bir hâkim lâzım olur. Alış verişde, herkes kendi yapdığının dahâ kıymetli olduğunu söyler. Yapılan şeylerin kar-

şılıklı değerlerini adâlet ile ölçmek lâzım olur. Eşyânın değerlerini karşılıklı ölçen şey, altın ile gümüşdür. Ya'nî paradır. Altın ile gümüşe **(Nakdeyn)** denir. Her milletin kullandığı kâğıd liralar, şimdi hep altın karşılığıdır. Ya'nî, altını çok olan hükûmetler, çok kâğıd para basabilir. Altını az olan, kâğıd parayı çok basarsa, bunların kıymeti olmaz. Çünki, Allahü teâlâ, altın ile gümüşü para olarak yaratmışdır. Başka hiçbirşey, altının yerini tutamaz. Bunun içindir ki, zekâtın altın veyâ gümüş olarak hesâb edilmesi ve verilmesi emr olunmuşdur. Eşyânın kıymetlerini altın ve gümüşle, adâleti gözeterek ölçecek âdil bir hâkim lâzımdır. Sözü geçer olan bu hâkim de, hükûmetdir. Âdil bir hükûmet, zulmü, işkenceyi önler. Allahü teâlânın emr etdiği adâleti te'mîn eder. Eşyânın kıymetlerini, adâlet ile tesbît eder.

Demek ki, insanlar arasında adâleti te'mîn etmek için üç şey lâzımdır: Nâmûs-i rabbânî, hâkim-i insânî ve dinâr-ı mîzânî. Bunlardan en kuvvetlisi, en büyüğü, nâmûs-i rabbânî olan islâmiyyetdir. Dinler, Allahü teâlânın adâleti sağlamak için gönderdiği kanûnlardır. Hakîmlerin adâleti sağlamaları için, bu ilâhî kanûnları gönderdi. Hadîd sûresi yirmibeşinci âyetinde meâlen, **(Onlara kitâb ve terâzî gönderdik ki, bunlarla adâleti yerine getirsinler)** buyuruldu. Burada, kitâb, din demekdir. Çünki din, Kur'ân-ı kerîmdeki emr ve yasakların ismidir. Terâzî de, altına işâretdir. Çünki altın, ağırlıkla ölçülür. Kur'ân-ı kerîmin emr ve yasaklarını beğenmiyen kâfirdir ve münâfıkdır. Hâkimi, hükûmeti dinlemiyen âsîdir. [Müslimân, Dâr-ül-harbdeki kâfirlerin kanûnlarına da karşı gelmez. Suç işlemez.] Altının değerini kabûl etmiyen de, hâin ve hırsız olur.

TENBÎH - İnsanın evvelâ kendine, hareketlerine, a'zâsına adâlet etmesi lâzımdır. İkinci olarak, çoluk çocuğuna, komşularına, arkadaşlarına adâlet yapması lâzımdır. Adliyecilerin ve hükûmet adamlarının da, millete adâlet yapması lâzımdır. Demek ki, bir insanda adâlet huyunun bulunabilmesi için, önce kendi hareketlerinde, a'zâsında adâlet bulunmalıdır. Her kuvvetini, her a'zâsını, ne için yaratıldı ise, o yolda kullanmalıdır. Allahü teâlânın âdetini değişdirip, onları aklın ve islâmiyyetin beğenmediği yerlerde kullanmamalıdır. Çoluk çocuğu varsa, onlara karşı da, akla ve dîne uygun hareket etmeli, dînin gösterdiği güzel ahlâkdan sapmamalıdır. Güzel ahlâk ile huylanmalıdır. Hâkim, vâlî, kumandan ve herhangi bir âmir ise, yine ibâdetleri yapdırmalı ve yapmalıdır. Böyle olan kimse, bu dünyâda, Allahü teâlânın halîfesi olmuşdur. Kıyâmetde de âdiller için va'd edilen ni'metlere kavuşur. Böyle bir hayrlı kimsenin hayr ve bereketi, onun bulunduğu tâli'li zemâna, mubârek yere ve orada bulunmakla bahtiyâr olan insanlara, hayvânlara, hattâ nebatlara

ve rızklara sirâyet eder, yayılır. Fekat, Allah korusun, bir yerdeki hükûmet adamları, şefkatli, iyi huylu, adâletli olmazsa, insan haklarına saldırırlar, zulm, yağma, işkence yaparlarsa, bunlar adâlet erbâbı değil, iblislerin ahbâbı, şeytânların yoldaşlarıdırlar. Beyt:

Aldatmasın seni, diktatörün serâyları, kumaşı,
serây bağçesini, sular dâim, mazlûmların göz yaşı!

Emri altında olanlara merhamet etmeyenler, kıyâmet günü Allahü teâlânın merhametinden uzak kalacaklardır.

Men, lâ yerham, lâ yurham!

buyurulmuşdur ki, acımıyana acınmaz demekdir. Böyle zâlimlerin topluluğuna hükûmet değil, eşkıyâ denir. Bunlar, birkaç senelik, muvakkat dünyâ zevkleri için, milyonlara eziyyet ederler. Fekat, zulmlerinin cezâsını çekmedikce, bu dünyâdan gitmezler. O kadar refâh ve lezzetler içinde oldukları hâlde, elbette şiddetli sıkıntılar, büyük derdler yakalarını bırakmaz. O saltanat hiçbirinin elinde kalmaz. Çok olur ki, saltanatları düşmanlarının eline geçer. Bu hâli görür. Ciğerleri yanar. Meryem sûresinin seksenbirinci âyetinde meâlen, **(Mâlik, hâkim olduğunu söylediği şeylerin hepsini elinden alırız. Yalnız başına huzûrumuza gelir)** buyuruldu. Burada buyurulduğu gibi, Allahü teâlânın mahkemesine, yüzü kara, sürünerek getirilir. Yapdığı kötülükleri inkâr edemez. Hepsinin cezâsını çok acı olarak çeker. Yapdığı zulmlerin, işkencelerin karanlığı, etrâfını kaplar. Önünü göremez. Azâb meleklerinin pençesinde, kendi yapdıklarının katkat kötüsünü çekmek için, Cehennem azâbına atılır. Allahü teâlânın dînini beğenmediği, ona çöl kanûnu dediği için, orada rahmete kavuşamaz.

ALTINCI BÂB

(Ahlâk-ı alâî) kitâbının altıncı bâbında güzel ahlâkın nev'leri bildirilmekdedir. Biz, bunlardan yalnız adâleti bildireceğiz. Adâlet üçe ayrılır:

Birincisi, Allahü teâlâya kulluk etmekdir. Allahü teâlânın merhameti, ni'metleri, ihsânları, her mahlûka yayılmışdır. Ni'metlerinin en büyüğü, kullarına se'âdet yolunu göstermesidir. Hakları yok iken, hepsini en güzel şeklde yaratmışdır. Ebedî, sayısız ni'metler, iyilikler vermişdir. Böyle bir sâhibe, yaratana ibâdet etmek, Onun ihsân etdiği ni'metlere şükr etmek elbette lâzımdır. Adâlet için sâhibinin hakkını gözetmek îcâb eder. Her insanın yaratanına karşı borçlu olduğu bu kulluk hakkını edâ etmesi vâcibdir.

Adâletin ikinci kısmı, insanların hakkını edâ etmekdir. Hükûmete, âmirlere, kanûnlara karşı gelmemek, âlimlere

hurmet, emânetlere vefâ, alış veriş haklarını edâ, va'dlerini îfâ etmek lâzımdır.

Üçüncüsü, geçmişlerin haklarını edâ etmekdir. Bu da, onların borçlarını ödemek, vasıyyetlerini îfâ etmek, vakflarını muhâfaza ve bırakdığı hayrât ve hasenâtı devâm etdirmekle olur.

İyilik edene, mâl ile, hizmet ile karşılığı yapılır. Bunu yapamıyan, hamd ve senâ, teşekkür ve düâ eder. Karşılık yapmıyanın başına kakılır. Kötülenir. İncitilir. Çünki, iyiliğe karşı, iyilik yapmak, insanlık vazîfesidir. Böyle olunca, her iyiliği yapan, en büyük iyilik olarak, yok iken var eden, en güzel şekli veren, lüzûmlu uzvları, kuvvetleri ihsân eden, herbirini bir âhenk ile işleterek sıhhat veren, akl ve zekâ bahş eden, çoluk çocuk, ev, ihtiyâc eşyâsı, gıdâ, içecek, elbiselerimizi yaratan yüce bir sâhibe, bu ni'metleri sebebsiz, karşılıksız ihsân eden ve her an yok olmakdan, düşmandan, hastalıkdan muhâfaza eden ve bize hiç ihtiyâcı olmıyan, sonsuz kuvvet, kudret sâhibi olan, Allahü teâlâya şükr etmemek, kulluk hakkını ödememek ne büyük kabâhât, ne çok zulm ve ne alçak bir vaz'ıyyet olur? Hele, Ona ve ni'metlerin Ondan geldiğine inanmamak veyâ bunları başkasından bilmek en büyük zulm, en çirkin yüz karası olur. Bir kimseye her ihtiyâcı verilse, her ay yetecek para, gıdâ hediyye olunsa, bu kimse, o ihsân sâhibini her yerde herkese nasıl över. Gece gündüz onun sevgisini, teveccühünü, onun kalbini kazanmağa uğraşmaz mı? Onu derdlerden, sıkıntılardan muhâfaza etmeğe çalışmaz mı? Ona hizmet edebilmek için, kendini tehlükelere atmaz mı? Bunları yapmasa, o ihsân sâhibine hiç kıymet vermese, herkes onu ayblamaz mı? Hattâ, insanlık vazîfesini yapmıyor diye cezâlandırılmaz mı? İyilik eden bir insanın hakkına böyle riâyet ediliyor da, her ni'metin, her iyiliğin hakîkî sâhibi olan, hepsini yaratan, gönderen, Allahü teâlâya şükr etmek, Onun beğendiği, istediği şeyleri yapmak, niçin lâzım olmasın? Elbette, en çok Ona şükr etmek, en çok Ona itâ'at etmek, ibâdet etmek lâzımdır. Çünki, Onun ni'metleri yanında başkalarının iyilikleri, deniz yanında damla kadar bile değildir. Hattâ, diğerlerinden gelen iyilikleri de, yine O göndermekdedir.

Allahü teâlânın ni'metlerini kim sayabilir?
ni'metlerinin milyonda birine kim şükr edebilir?

İnsan, Allahü teâlâya karşı lâzım olan şükr borcunu nasıl yapmalıdır? Ba'zılarına göre, birinci vazîfe, Allahü teâlânın varlığını düşünmekdir. Mesnevî:

Hamd olsun, ni'metleri bol Allaha,
önce, varlık ni'meti verdi bana!
İhsânlarını saymağa güç yetmez,

güç de, her üstünlük de, lâyık Ona!

Ba'zılarına göre, ni'metlerin Ondan geldiğini anlamalı ve dil ile hamd ve senâ etmelidir.

Ba'zılarına göre, birinci vazîfe, Onun emrlerini yapmak, harâmlarından sakınmakdır.

Bir kısmı da, insan önce kendini temizlemeli. Böylece, Allahü teâlâya yaklaşmalıdır, dedi.

Ba'zıları, insanları irşâd etmeli, doğru, sâlih olmalarına çalışmalıdır, dedi.

Ba'zıları da, insanın belli bir vazîfesi olmaz. Her insanın kendine göre, başka başka vazîfeleri olur, dedi.

Sonra gelenlere göre, insanın Allahü teâlâya karşı vazîfesi üçe ayrılır: Birincisi, bedeni ile yapacağı işlerdir. Nemâz, oruc gibi. İkincisi, rûhu ile yapacağı vazîfedir. Doğru i'tikâd etmek [Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi îmân etmek, inanmak]. Üçüncüsü, insanlara adâlet yapmakla, Allahü teâlâya yaklaşmakdır. Bu da, emâneti muhâfaza, insanlara nasîhat etmek, evvelâ islâmiyyeti öğretmekle olur.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, ibâdet üçe ayrılır: Doğru i'tikâd, doğru söz ve doğru iş. Bunlardan son ikisinde, açık olarak emr edilmemiş olanlar, zemâna ve şartlara göre değişir. Allahü teâlâ, Peygamberleri "aleyhimüssalavâtü vetteslîmât" vâsıtası ile değişdirir. İbâdetleri, insanlar değişdiremez. Peygamberler "aleyhimüsselâm" ve bu büyüklerin vârisleri olan, Ehl-i sünnet mezhebinin âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ", ibâdetlerin çeşidlerini ve nasıl yapılacaklarını ayrı ayrı bildirmişlerdir. Herkesin bunları öğrenmesi ve ona göre hareket etmesi lâzımdır.

Bu fakîre göre, sözün hulâsası, yukarıda bildirildiği üzere, doğru i'tikâd, doğru söz ve amel-i sâlih, birinci vazîfedir.

İslâm âlimleri ve tesavvuf büyükleri "rahime-hümullahü teâlâ" buyurdular ki, insana vâcib olan birinci vazîfe, îmân ve amel ve ihlâs sâhibi olmakdır. Dünyâ ve âhıret se'âdetleri, ancak bu üçüne kavuşmakla elde edilir. Amel, kalb ile ve dil ile, ya'nî söz ile ve beden ile yapılacak işler demekdir. Kalbin işleri, ahlâkdır. İhlâs, amelini ya'nî bütün işlerini, ibâdetlerini, yalnız Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşmak için yapmak demekdir.

Âşkın aldı benden beni,
seviyorum Rabbim seni!
Senin sevgin, pek tatlıymış,
seviyorum Rabbim seni!

Ne varlığa sevinirim,

ne yokluğa yerinirim.
Aşkın ile zevklenirim,
seviyorum Rabbim seni!

Emretdin ibâdetleri,
medhetdin iyi hâlleri,
verdin sonsuz ni'metleri,
seviyorum Rabbim seni!

Ne nankör nefsim var aceb,
zevk için, bana kıyar hep!
Ben hakîkî zevki buldum,
seviyorum Rabbim seni!

İbâdeti güzel yapmak,
dünyâ için de çalışmak,
gece gündüz işim, çünki,
seviyorum Rabbim seni!

Sevmek lâfla olmaz Hilmi,
Rabbin, çalışınız dedi.
Hâlinden de anlaşılsın;
seviyorum Rabbim seni!

İslâm düşmanları nice,
çatıyor dîne sinsice.
Durursan, doğru mu olur,
seviyorum Rabbim seni!

Âşık tenbel oturur mu?
Ma'şûka toz kondurur mu?
Düşmanı susdur da, söyle:
Seviyorum Rabbim seni!

CENNET YOLU İLMİHÂLİ

ÖNSÖZ

Allahü teâlâ, insanların dünyâda ve âhıretde mes'ûd olmaları, râhat ve huzûr içinde bulunmaları ve gönüllerini birleşdirip, kardeşçe yaşamaları ve kendine kulluk vazîfelerini nasıl yapacaklarını bildirmek için, onlara Peygamberler gönderdi "aleyhimüsselâm". İnsanların, her bakımdan en üstünleri olan bu seçilmiş zâtlar vâsıtası ile kullarına en iyi yaşama yollarını bildirdi. Peygamberlerinin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" en üstünü ve sonuncusu olan Muhammed aleyhisselâmın, dünyâ-

nın her yerinde, kıyâmete kadar gelecek olan bütün insanların Peygamberi olduğunu bildirdi. Allahü teâlâ, çok sevdiği bu Peygamberine melek ile, yirmiüç senede gönderdiği **(Kur'ân-ı kerîm)** adındaki büyük kitâbında, emrlerini ve yasaklarını bildirdi. Kur'ân-ı kerîm, arabca olduğu için ve çok ince bilgileri ve aklın eremiyeceği şeyleri anlatdığı için, Muhammed aleyhisselâm, bu kitâbın hepsini, başından sonuna kadar, Eshâbına "aleyhimürrıdvân" açıkladı. **(Kur'ân-ı kerîmi benim anlatdığımdan başka dürlü açıklayan kâfir olur)** dedi. İslâm âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ" , Peygamberimizin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" yapdığı açıklamaları, Eshâb-ı kirâmdan işitip, herkesin anlıyabileceği gibi genişletdiler ve Tefsîr kitâblarına yazdılar. Bu âlimlere, Ehl-i sünnet âlimleri denir. Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ", Kur'ân-ı kerîmin açıklamalarından ve ayrıca Peygamberimizin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" **(Hadîs-i şerîf)** denilen sözlerinden derliyerek yazdıkları din kitâblarına **(ilm-i hâl)** kitâbları denir. Allahü teâlânın, Kur'ân-ı kerîmde bildirdiği **(İslâm dîni)**ni doğru, sağlam öğrenmek istiyenlerin, bu ilmihâl kitâblarını okumaları lâzımdır.

Şimdi sunduğumuz **(Cennet Yolu)** ilmihâlinin asl ismi **(Miftâh-ul Cennet),** ya'nî, Cennet kapısının anahtarıdır. Hicrî kamerî 885 [m. 1480] senesinde Edirnede vefât etmiş olan Muhammed bin Kutbüddîn-i İznîkî "rahime-hullahü teâlâ" yazmışdır.

Derin İslâm âlimi, seyyid Abdülhakîm Efendi "rahime-hullahü teâlâ", (**(Miftâh-ul Cennet)** ilm-i hâlinin yazarı sâlih bir zât imiş. Okuyanlara fâideli olur) buyurmuşdur. Bunun için, bu kitâbı neşr ediyoruz. Birkaç yerine yapılan açıklamalar bir köşeli parantez [ ] içine konuldu. Bu açıklamalar, başka kitâblardan seçerek eklenmişdir. Bunların hiçbiri şahsî düşünceler değildir. Allahü teâlâ, hepimizi, pusuda bekliyen islâm düşmanlarının ve müslimân ismini taşıyan, hattâ din adamı geçinen sapıkların, mezhebsizlerin, dinde reformcuların tuzaklarına düşerek, bölünmekden, parçalanmakdan korusun! Hepimizi, sevgili Peygamberinin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" yolunda, izinde bulunan **(Ehl-i sünnet)** mezhebinde birleşdirsin! Birbirlerimiz ile sevişmemizi, yardımlaşmamızı nasîb eylesin! Âmîn.

[İnsan, bir iş yapacağı zemân, evvelâ kalbine bir hatara [fikr, düşünce] gelir. Bunu yapmak ister. Bu isteğine **(Niyyet)** denir. Bu işi yapmaları için uzvlarına [organlarına] emr eder. Emr vermesine **(Kasd, teşebbüs)** denir. Uzvların iş yapmalarına **(Kesb)** denir. Kalbin yapdığı işlere **(ahlâk)** [huy] denir. Kalbe hatara altı yerden gelir: Allahü teâlâdan gelen hataralara **(Vahy)**

denir. Vahy, yalnız Peygamberlerin kalblerine gelir. Meleklerin getirdikleri hataralara **(İlhâm)** denir. İlhâm Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ve sâlih müslimânların kalblerine gelir. Sâlih müslimânların verdikleri hataralara **(Nasîhat)** denir. Vahy, ilhâm ve nasîhat, dâimâ iyi ve fâidelidir. Şeytândan gelen hataralara **(Vesvese),** insanın kendi nefsinden gelen hataralara **(Hevâ),** kötü arkadaşın telkîn etdiği [aşıladığı] hataralara **(İgfâl)** denir. Nasîhat her insana verilir. Vesvese ve hevâ, kâfirlerin ve fâsık müslimânların kalblerine gelir. İkisi de, fenâ [kötü] ve zararlıdır. Allahü teâlânın râzı olduğu, beğendiği şeylere **(İyi)** denir. Beğenmediklerine **(Fenâ)** denir. Allahü teâlâ, çok merhametli olduğu için, iyi ve fenâ şeyleri **(Kur'ân-ı kerîm)**de bildirmişdir. İyileri yapmağı emr etmiş, fenâları yasaklamışdır. Bu emr ve yasaklara **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Bir kalb, iyi arkadaşların nasîhatlarına ve akla tâbi' olup, ahkâm-ı islâmiyyeye uyarsa, nûrlanır, temiz olur. Dünyâda ve âhıretde se'âdete, huzûra kavuşur. Fenâ kimselerin, zındıkların igfâl edici, aldatıcı sözlerine, yazılarına ve nefse, şeytâna uyup, ahkâm-ı islâmiyyeye uymayan kalb, kararır, bozulur. Nûrlu, temiz kalb, ahkâm-ı islâmiyyeye uymağı sever. Kararmış kalb, kötü arkadaşa, nefse, şeytâna uymağı sever. Allahü teâlâ, çok merhametli olduğu için, dünyânın her yerinde yeni doğan çocukların kalblerini temiz olarak yaratmakdadır. Bunları, sonra anaları, babaları ve fenâ arkadaşları karartmakda, kendileri gibi yapmakdadır.]

CENNET YOLU İLMİHÂLİ

El-hamdü lillâhillezî cealenâ minet-tâlibîne ve lil-ilmi minerrâgıbîne ves-salâtü ves-selâmü alâ Muhammedinil lezî erselehü rahmeten lil-âlemîne ve alâ Âlihi ve Eshâbihi ecma'în.

İSLÂMİYYET

ALLAH VARDIR VE BİRDİR

[Allahü teâlâ, bütün varlıkları yaratdı. Herşey yok idi. Yalnız Allahü teâlâ var idi. O hep vardır. Sonradan var olmuş değildir. Önceden yok olsaydı, Onu var eden bir kuvvetin bulunması lâzım olurdu. Çünki, var olmayan bir şeyi yaratacak kuvvet olmazsa, o şey hep yok olur, var olamaz. Onu yaratan kuvvet sâhibi hep var idi ise, işte Allahü teâlâ bu kuvvet sâhibi olan

sonsuz varlıkdır. Yok eğer, bu yaratıcı kuvvet sâhibi de, sonradan var olmuşdur denirse, bunu da var edenin bulunması lâzım olur. Böylece, sonsuz sayıda var edicilerin bulunması lâzım olur. Bu ise, var edicilerin bir başlangıcının bulunmaması demekdir. İlk var edicinin bulunmaması, bunun var edeceklerinin de bulunmaması demek olur. Var edici var olmayınca, yokdan var edilmiş olan bu gördüğümüz veyâ işitdiğimiz madde ve rûh âleminin de bulunmaması lâzım olur. Maddeler ve rûhlar var oldukları için, bunların yalnız bir yaratıcılarının da bulunması ve hep var olması lâzımdır.

Allahü teâlâ, herşeyin yapı maddesi olan basît cismleri ve rûhları ve melekleri önce yaratdı. Basît cismlere şimdi element deniyor. Bugün, yüzbeş çeşid elementin var olduğu biliniyor. Allahü teâlâ, her maddeyi, her cismi bu yüzbeş elementden yaratmış ve hep yaratmakdadır. Demir, kükürt, karbon, oksigen gazı, klor gazı birer elementdir. Allahü teâlâ bu elementleri kaç milyon sene önce yaratmış olduğunu bildirmedi. Bunlardan meydâna gelen, yerleri, gökleri ve canlıları da, ne zemân yaratmağa başladığını bildirmedi. Canlı, cansız herşeyin belli bir ömrü vardır. Zemânı gelince yaratmakda, ömrü bitince yok etmekdedir. Birşeyi yokdan var etdiği gibi, birşeyden, yavaş yavaş veyâ birden bire başka birşeyi yapmakda, birincisi yok olmakda, yenisi var olmakdadır.

Allahü teâlâ, ilk insanı, cansız maddelerden ve rûhdan meydâna getirdi. Bundan önce, hiç insan yokdu. Hayvânlar, otlar, cin ve melekler, bu ilk insandan dahâ önce yaratıldı. Bu ilk insanın ismi, Âdem “aleyhissalâtü vesselâm” idi. Bundan, Havvâ isminde bir kadın da yaratdı. Bütün insanlar, bu ikisinden üredi. Her hayvândan da kendi cinsleri türedi. Canlı ve cansız herşeyin her zemân değişdiğini görüyoruz. Kadîm olan şey ise, hiç değişmez. Fizik olaylarında, maddelerin hâlleri, şekilleri değişiyor. Kimyâ reaksiyonlarında özü, yapıları değişiyor. Cismler yok olup, başka cismler hâsıl oluyor. Çekirdek olaylarında, element de yok oluyor, enerjiye dönüyor. Herşeyin birbirinden hâsıl olmaları, sonsuzdan gelemez. Yokdan var edilmiş olan ilk maddelerden hâsıl olmaları lâzımdır. Çünki sonsuz, başlangıcı yok demekdir.

İslâm düşmanları, müslimânların çocuklarını aldatmak için, fen adamı şekline giriyorlar. İnsanlar maymundan yaratıldı diyorlar. Darwin ismindeki İngiliz doktoru böyle söyledi diyorlar. Bunlar yalan söylüyorlar. Darwin böyle birşey söylemedi. Canlılar arasında hayât mücâdelesini anlatdı. **(Nev’lerin menşei)** ismindeki kitâbında, canlıların muhîte uyduklarını, bunun için, ufak değişikliklere uğradıklarını yazdı. Bir cins, başka cinse

döner demedi. İngiliz ilm birliğinin 1980 senesinde Salfordda düzenlediği toplantıda Swansea Üniversitesi öğretim üyesi Prof. John Durant: “Darwinin insanın menşei ile ilgili görüşleri, modern bir efsâne oldu. Bu efsâne ilmî ve içtimâî gelişmemize zarardan başka birşey vermedi. Tekâmül masalları, ilmî araştırmalar üzerinde tahrîb edici te’sîr yapdı. Tahrifâta, lüzûmsuz münâkaşalara ve ilmin büyük ölçüde sûistimâllerine yol açdı. Şimdi Darwinin teorisi, dikiş yerlerinden patlamış, geriye perîşân ve bozuk bir düşünce yığını bırakmışdır” dedi. Prof. Durantın vatandaşı hakkında söylediği bu sözler, Darwincilere ilm adına verilen en enteresan cevâblardan biridir. Günümüzde tekâmül teorisinin değişik kültür seviyesindeki insanlara anlatılmak istenmesinin asıl sebebi ideolojikdir. İlmî değildir. Bu teori materyalist felsefenin telkîni için bir vâsıta olarak kullanılmakdadır. İnsan, maymundan oldu sözü, ilmî bir söz değildir. Fennî bir söz de hiç değildir. Darwinin sözü de değildir. İlmden, fenden haberi olmıyan câhil islâm düşmanlarının yalanlarıdır. İlm adamı, fen adamı, böyle câhilce, saçma söz söyliyemez. Üniversiteden diploma alan bir kimse, sefâhete ya’nî zevk ve eğlenceye başlayıp, bulunduğu ilm dalında çalışmaz, okuduklarını da unutursa, bu kimse ilm adamı, fen adamı olamaz. İslâm düşmanlığı da yaparak, yalan ve yanlış sözlerini, yazılarını, ilm ve fen olarak saçmağa kalkışırsa, cem’ıyyet için zararlı, alçak, hâin bir mikrop olur. Onun diploması, etiketi, mevkı’i, bir gösteriş, gençleri avlıyan bir tuzak olur. Yalanlarını, iftirâlarını, ilm ve fen olarak saçan fen taklîdcilerine, **(Fen yobazı)** denir. Bu fen yobazlarına aldanmamalıdır.

Allahü teâlâ, insanların dünyâda râhat, huzûr içinde yaşamalarını, âhıretde de sonsuz se’âdete kavuşmalarını istiyor. Bunun için, se’âdete sebeb olan fâideli şeyleri emr etdi. Felâkete sebeb olan, zararlı şeyleri yasak etdi. Dinli olsun, dinsiz olsun, inansın, inanmasın, herhangi bir kimse, bilerek veyâ bilmiyerek, ahkâm-ı islâmiyyeye, ya’nî Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına uyduğu kadar, dünyâda râhat ve huzûr içinde yaşar. Fâideli ilâcı kullanan herkesin, derdden, sıkıntıdan kurtulması gibidir. Şimdi, dinsiz, îmânsız, çok kimsenin ve milletlerin, birçok işlerinde muvaffak olmaları, Kur’ân-ı kerîmin ahkâmına uygun olarak çalışdıkları içindir. Kur’ân-ı kerîme uyarak, âhıretde sonsuz se’âdete kavuşabilmek için ise, buna, inanarak, uymak lâzımdır.

Allahü teâlânın birinci emri **(Îmân)** etmekdir. Birinci yasak etdiği şey de **(Küfr)**dür. Îmân demek, Muhammed aleyhisselâmın, Allahü teâlânın son Peygamberi olduğuna inanmakdır. Allahü teâlâ, Ona emrlerini ve yasaklarını arabî

olarak **(Vahy)** etmişdir. Ya'nî bir melek vâsıtası ile bildirmiş, O da bunların hepsini insanlara anlatmışdır. Allahü teâlânın arabî olarak, bir melek ile bildirdiklerine **(Kur'ân-ı kerîm)** denir. Kur'ân-ı kerîmin hepsi yazılı kitâba **(Mıshaf)** denir. Kur'ân-ı kerîm, Muhammed aleyhisselâmın sözü değildir. Allah kelâmıdır. Hiç bir insan öyle düzgün söyliyemez. Kur'ân-ı kerîmde bildirilenlerin hepsine **(İslâmiyyet)** denir. Hepsine kalb ile inanan insana **(Mü'min)** ve **(Müslimân)** denir. Birini bile beğenmemeğe, îmânsızlık, ya'nî **(Küfr)** [Allaha düşman olmak] denir. Kıyâmete, cinnin, meleklerin var olduklarına, Âdem Peygamberin "aleyhissalâtü vesselâm", bütün insanların babası olduğuna ve ilk Peygamber olduğuna inanmak, yalnız kalb ile olur. Bunlara, **(İmân)**, **(İ'tikâd)** ve **(Akâid)** bilgileri denir. Beden ile ve kalb ile yapılacak ve sakınılacak şeylere ise, hem inanmak, hem de yapmak veyâ sakınmak lâzımdır. Bunlara **(Ahkâm-ı islâmiyye)** bilgileri denir. Bunlara inanmak da, îmân olur. Bunları yapmak ve sakınmak, **(İbâdet)** olur. Niyyet ederek ahkâm-ı islâmiyyeye uymağa **(İbâdet)** yapmak denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına **(Ahkâm-ı islâmiyye)** ve **(Ahkâm-ı ilâhiyye)** denir. Emr edilenlere **(Farz)**, yasak edilenlere **(Harâm)** denir. Görülüyor ki, ibâdetlerin, vazîfe olduğuna inanmıyan, ehemmiyyet vermiyen **(Kâfir)** [Allaha düşman] olur. Bunlara inanıp da, yapmıyan kâfir olmaz. Buna **(Fâsık)** denir. İslâm bilgilerine îmân edip de, elinden geldiği kadar yapan mü'mine, **(Sâlih müslimân)** [iyi insan] denir. Allahü teâlânın rızâsını, sevgisini kazanmak için, islâmiyyete uyan ve bir mürşidi seven müslimâna **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Allahü teâlânın rızâsını, sevgisini kazanmış olana **(Ârif)** veyâ **(Velî)** denir. Başkalarının da, bu sevgiyi kazanmalarına vâsıta olan Velîye **(Mürşid)** denir. Bu mubârek, seçilmiş insanların hepsine **(Sâdık)** denir. Bunların hepsi sâlihdir. Sâlih mü'min Cehenneme hiç gitmiyecekdir. Kâfir, muhakkak Cehenneme gidecekdir. Cehennemden hiç çıkmıyacak, sonsuz azâb görecekdir. Kâfir îmân ederse, bütün günâhları hemen afv olur. Fâsık, tevbe edip, ibâdetleri yapmağa başlarsa, Cehenneme girmiyecek, sâlih mü'min gibi, doğru Cennete gidecekdir. Tevbe etmezse, yâ şefâ'at ile veyâ sebebsiz afv olup, doğru Cennete gidecek, yâhud Cehennemde günâhları kadar yandıkdan sonra, Cennete girecekdir.

Kur'ân-ı kerîm, o zemânki insanların konuşduğu arabî gramere uygun olarak gelmişdir ve nazm hâlindedir. Ya'nî, şi'r gibi, düzgündür. Arabî lisânının incelikleri ile doludur. Bedi', Beyân, Me'ânî ve Belâgat ilmlerinin bütün inceliklerine uygundur. Bunun için anlaması çok güçdür. Arabî lisânının inceliklerini bilmiyen kimse, arabî okuyup yazsa bile, Kur'ân-ı kerîmi iyi

anlıyamaz. Bu incelikleri bilenler bile anlıyamamış, çok yerlerini, Peygamber efendimiz açıklamışdır. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" bu açıklamalarına **(Hadîs-i şerîf)** denir. Eshâb-ı kirâm "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'în, Peygamberimizden "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" işitip öğrendiklerini, gençlere bildirmişlerdir. Zemân geçdikce kalbler kararmış, hele yeni müslimân olanlar, Kur'ân-ı kerîmden, kendi noksan aklları ve kısa görüşleri ile ma'nâ çıkarmağa kalkışmışlar, Peygamber efendimizin bildirdiklerine uymıyan şeyler anlamışlardır. İslâm düşmanları da, bu bölünmeyi, parçalanmağı körüklemiş, böylece, yetmişiki dürlü bozuk, sapık inanış meydâna gelmişdir. Böyle sapık inanan müslimânlara **(Bid'at ehli)** veyâ **(Dalâlet ehli)** denir. Yetmişiki bid'at fırkasından olanların hepsi, muhakkak Cehenneme girecek, fekat mü'min oldukları için, Cehennemde sonsuz kalmıyacaklar, çıkıp Cennete gireceklerdir. İnanışı, Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açık olarak bildirilmiş bir bilgiye uymaz ise, bunun îmânı gider. Buna **(Mülhid)** denir. Mülhid, kendini müslimân sanır.

İ'tikâd bilgilerini, ya'nî inanılması lâzım olan din bilgilerini, Eshâb-ı kirâmdan "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'în" doğru olarak öğrenip, kitâblara yazan islâm âlimlerine, **(Ehl-i sünnet)** âlimleri denir "rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma'în". Bunlar, dört mezhebin birinde ictihâd derecesine yükselmiş olan âlimlerdir. Bu âlimler, Kur'ân-ı kerîmin ma'nâsını, kendi aklları ile, kendi görüşleri ile anlamağa kalkışmamış, yalnız Eshâb-ı kirâmdan öğrendiklerine inanmışlardır. Kendi anladıklarına uymamışlar, Peygamberimizin bildirdiği doğru yolu yaymışlardır. Osmânlı devleti müslimân idi ve Ehl-i sünnet i'tikâdında idi.

Yukarıda bildirilenlerden anlaşılıyor ve birçok kıymetli kitâblar yazıyor ki, dünyâda ve âhıretde felâketlerden kurtulmak ve râhat, mes'ûd yaşamak için önce Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma'în" bildirdikleri gibi îmân etmek, ya'nî öğrenmek ve hepsine inanmak lâzımdır. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyan kimse, yâ **(Bid'at ehli),** ya'nî sapık müslimân olur. Yâhud **(Mülhid),** ya'nî kâfir olur. İmânı, ya'nî i'tikâdı doğru olan mü'minin ikinci vazîfesi, sâlih olmakdır. Ya'nî, Allahü teâlânın rızâsını, sevgisini kazanmakdır. Bunun için, kalb ile ve beden ile yapılması ve sakınılması emr olunan islâm bilgilerini öğrenip, bunlara uygun yaşamak lâzımdır. Ya'nî ibâdet yapmakdır. Ehl-i sünnet âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ", ibâdet bilgilerini anlatırken dörde ayrıldılar. Dört **(Mezheb)** meydâna geldi. Ayrılıkları az ve mühim olmıyan işlerde olduğu için ve îmânlarında birleşdikleri için, birbirlerini sever ve sayarlar. Her müslimânın bu dört mezhebden birine göre ibâdet yapması

lâzımdır. Bu dört mezhebden birine uymıyan kimsenin Ehl-i sünnetden ayrılmış olacağı Tahtâvînin **(Dürr-ül-muhtâr)** hâşiyesi Zebâyıh kısmında yazılıdır.

Harbde esîr alınan herhangi bir kâfir veyâ sulh zemânında, bir kâfir, ben müslimân oldum deyince, buna inanılır. Fekat, bunun **(İmânın altı şartı)**nı hemen öğrenmesi ve inanması lâzımdır. Sonra farzları ve harâmları, sırası gelince ve imkân bulunca, hemen öğrenmesi ve öğrendiklerine uyması lâzımdır. Öğrenmezse veyâ öğrendiklerinden birine dahî ehemmiyyet vermeyip, yapmazsa, Allahü teâlânın dînine ehemmiyyet vermemiş olur. Îmânı yok olur. Böyle îmânı giden kimseye **(Mürted)** denir. Mürtedlerden din adamı şekline girip, müslimânları aldatanlara **(Zındık)** denir. Zındıklara, bunların yalanlarına aldanmamalıdır. Bir kimse, dünyâ çıkarlarında aldanmayıp, lâkin islâmı vasf ve te'akkul etmiyerek, müslimânlığı bilmiyerek bâliğ olmuş ise, bunun mürted hükmünde olacağı, **(Siyer-i Kebîr şerhi)** tercemesinin yüzonaltıncı sahîfesinde ve **(Dürr-ül-muhtâr)**da, kâfirin nikâhı sonunda yazılıdır. **(Dürr-ül-muhtâr)**da, kâfirin nikâhı sonunda diyor ki, nikâhlı müslimân bir kız, bâliga olduğu zemân, müslimânlığı bilmezse, nikâhı bozulur. [Ya'nî mürted olur.] Allahü teâlânın sıfatlarını ona bildirmelidir. O da, tekrâr etmeli ve bunlara inandım demelidir. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", bunu açıklarken diyor ki, (Kız küçük iken, anasına babasına tâbi' olarak müslimândır. Bâliga olunca, anasının babasının dînine tâbi' olması devâm etmez. İslâmiyyeti bilmeyerek bâliga olunca, mürted olur. Îmân edilecek şeyleri işitip de, inanmamış kimse, kelime-i tevhîd söylese, ya'nî **(Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)** dese, müslimân olmaz. (Âmentü billâhi...) de bulunan altı şeye inanan ve Allahü teâlânın emrlerini ve yasaklarını kabûl etdim diyen kimse, müslimân olur). Buradan anlaşılıyor ki, her müslimânın, çocuklarına (Âmentü billâhi ve Melâiketihi ve Kütübihi ve Rüsülihi vel Yevmil-âhiri ve bil Kaderi hayrihi ve şerrihi minallâhi teâlâ velbâ'sü ba'delmevti hakkun Eşhedü en Lâ ilâhe illallah ve Eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlühu) ezberletmeli, ma'nâsını iyice öğretmelidir. Çocuk bu altı şeyi ve islâmiyyetin emrlerinden ve yasaklarından birisini öğrenmez ve inandığını söylemezse, bâlig olduğu zemân müslimân olmaz, mürted olur. Bu altı şey üzerinde, **(Herkese Lâzım Olan Îmân)** kitâbında geniş bilgi vardır. Her müslimânın bu kitâbı okuyup ve çocuklarına okutup, îmânlarını kuvvetlendirmeleri ve bütün tanıdıklarının okumaları için çok gayret etmesi lâzımdır. Bunun için, çocuklarımızın mürted yetişmemesi için çok dikkat etmeliyiz. Onlara, dahâ küçük yaşda, îmânı, islâmı, abdesti, guslü, nemâzı

öğretmeliyiz! Ananın babanın birinci vazîfesi, evlâdını müslimân olarak yetişdirmekdir.

(Dürer ve Gurer)de diyor ki, (Mürted olan erkeğe müslimân ol denir. Şübhe etdiği şey anlatılır. Zemân isterse, üç gün habs olunur. Tevbe ederse kabûl edilir. Tevbe etmezse, hâkim tarafından öldürülür. Mürted olan kadın öldürülmez. Müslimân oluncaya kadar habs olunur. Dâr-ül-harbe kaçarsa, Dâr-ül-harbde câriye olmaz. Esîr alınırsa câriye olur. Mürted olunca, nikâh fesh olur. Bütün malları mülkünden çıkar. Tekrâr müslimân olursa, tekrâr mülkü olurlar. Ölünce veyâ Dar-ül-harbe kaçınca [veyâ Dâr-ül-harbde mürted olunca] müslimân vârisine kalır. [Vârisi yoksa, Beyt-ül-mâldan hakkı olanların olur.] Mürted mürtede vâris olamaz. Mürted iken kazandıkları mülkü olmaz. Müslimânlara fey olur. Alış veriş ve kirâ sözleşmeleri ve hediyye vermesi bâtıl olur. Tekrâr müslimân olursa, sahîh hâle dönerler. Evvelki ibâdetlerini kazâ etmez. Yalnız, tekrâr hac yapması lâzım olur). Îmândan sonra, ilk öğrenilecek şey, abdest almak, gusl abdesti ve nemâzdır.

Îmânın altı şartı: Allahü teâlânın var olduğuna ve bir olduğuna ve sıfatlarına inanmak, Meleklere, Peygamberlere, Kitâblara, Âhıretde olan şeylere, Kazâ ve Kadere îmândır. İleride bunları ayrı ayrı açıklıyacağız.

Sözün kısası, kalb ile ve beden ile, islâmiyyetin emrlerine ve yasaklarına uymalı ve kalb, gafletden uyanık olmalıdır. Kalbi uyanık olmayan [ya'nî Allahü teâlânın varlığını, büyüklüğünü ve Cennet ni'metlerini ve Cehennem ateşinin şiddetini hâtırlamayan, düşünmiyen] kimsenin bedeninin islâmiyyete uyması güç olur. Fıkh âlimleri fetvâları bildirirler. Bunların yapılmasını kolaylaşdırmak, Allah adamlarının işidir. Bedenin islâmiyyete severek ve kolay uyması için, kalbin temiz olması lâzımdır. Fekat yalnız kalbin temiz olmasına, ahlâkın güzel olmasına ehemmiyyet verip, bedenin islâmiyyete uymasına ehemmiyyet vermiyen kimse, **(Mülhid)**dir. Bunun nefsinin parlaması ile hâsıl olan [gaybdan haber vermek, hastaları okuyup üfleyip iyi etmek] gibi âdet dışı başarıları **(İstidrâc)** olup, kendisini ve buna uyanları Cehenneme sürükler. Kalbin temiz ve nefsin mutmainne [uysal] olduğunun alâmeti, bedenin islâmiyyete seve seve uymasıdır. His organlarını ve bedenini islâmiyyete uydurmıyanların (Kalbim temizdir. Sen kalbe bak!) demeleri boş lâfdır. Böyle söylemekle kendilerini ve etrâfındakileri aldatmakdadırlar.]

ÎMÂNIN SIFATLARI

Ehl-i sünnet âlimleri diyor ki, îmânın sıfatları altıdır:

ÂMENTÜ BİLLÂHİ: Ben Allahü azîm-üş-şânın varlığına ve birliğine inandım, îmân etdim.

Allahü azîm-üş-şân, vardır ve birdir.

Şerîki ve nazîri yokdur. (Ortağı ve benzeri yokdur).

Mekândan münezzehdir. (Bir yerde değildir).

Kemâl sıfatlariyle muttasıfdır. Kemâl sıfatları vardır.

Ve noksan sıfatlardan berîdir. Onda bulunmaz.

Kemâl sıfatlar, Allahü azîm-üş-şânda bulunur. Noksan sıfatlar, bizlerde bulunur.

Bizlerde bulunan noksan sıfatlar, elsizlik ve ayaksızlık ve gözsüzlük ve hastalık ve sağlık, yimek ve içmek ve bunlara benzeyen bir çok şeylerdir.

Allahü azîm-üş-şânda bulunan sıfatlar, yer ve gökleri ve -havada, sularda, yer yüzünde ve toprak altında yaşamakda olan- dürlü mahlûkatı yaratması ve aklımızın erdiği ve -aczimiz sebebiyle- birçoklarına ermediği, pek çok mahlûkları [yaratıkları] her an varlıkda durdurması ve cümle mahlûkatın rızkını vermesi ve diğer kemâl sıfatlardır. Kâdir-i mutlakdır. Her varlık, Allahü azîm-üş-şânın kemâl sıfatlarından bir eserdir.

Allahü azîm-üş-şân hakkında, bizlere bilmesi vâcib olan sıfatlar, yirmiikidir. Ve yirmiiki de, muhâl sıfatları vardır.

Vâcib, lâzım demekdir. Bu sıfatlar, Allahü azîm-üş-şânda bulunur. Muhâl olanlar bulunmaz. Muhâl, vâcibin zıddıdır. Var olamaz demekdir.

Allahü azîm-üş-şân hakkında bizlere bilmesi vâcib olan sıfât-ı nefsiyye birdir: **Vücûd,** ya'nî var olmakdır.

Allahü azîm-üş-şânın var olmasının, naklen delîli, Allahü teâlânın, **(İnnenî enellâhü)** kavl-i şerîfidir. Aklen delîl ise, bu âlemleri halk eden [yokdan var eden], bir hâlık [yaratıcı], elbet mevcûddur, elbette vardır. Mevcûd olmamak muhâldir.

Sıfât-ı nefsiyye demek; zât, onsuz ve O, zâtsız tasavvur olunmaz, düşünülemez demekdir.

SIFÂT-I ZÂTİYYE

Allahü azîm-üş-şân hakkında, bizlere bilmesi vâcib olan sıfât-ı zâtiyye beşdir: Bunlara **(Ülûhiyyet sıfatları)** denir.

1- **Kıdem,** Allahü azîm-üş-şânın varlığının evveli olmamak.

2- **Bekâ,** Allahü azîm-üş-şânın varlığının âhırı olmamak, buna vâcib-ül-vücûd derler. Naklen delîl, Allahü teâlânın Hadîd sûresinde, üçüncü âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl varlığının evveli ve âhırı olsa, sonradan var olmuş olup, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olan, başkasını yaratamaz. Allahü azîm-üş-şân

hakkında muhâldir.

3- **Kıyâm bi-nefsihi,** Allahü azîm-üş-şân, zâtında ve sıfatlarında ve ef'âlinde, kimseye muhtâc olmamak. Naklen delîl, Muhammed "aleyhisselâm" sûresinin son âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, bu sıfatlar, Onda olmamış olsa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

4- **Muhâlefetün lil-havâdis,** Allahü azîm-üş-şân zâtında ve sıfâtında, kimseye benzememek. Naklen delîl, Allahü teâlânın Şûrâ sûresindeki onbirinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl bu sıfatlar, Onda olmamış olsa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

5- **Vahdâniyyet,** Allahü azîm-üş-şânın, zâtında ve sıfatında ve ef'âlinde şerîki ve nazîri yokdur. Naklen delîl, Allahü teâlânın İhlâs sûresindeki birinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, eğer ortağı olsa, âlem fenâ bulur, yok olurdu. Biri, birşeyin yaratmasını ve diğeri yaratmamasını dilerdi.

[Âlimlerin çoğuna göre, **(Vücûd)** ya'nî var olmak da, ayrıca bir sıfatdır. Böylece, **(Sıfât-ı zâtiyye)** altı olmakdadır].

SIFÂT-I SÜBÛTİYYE

Allahü azîm-üş-şân hakkında bizlere bilmesi vâcib olan sıfât-ı sübûtiyye sekizdir: Hayât, ilm, sem', basar, irâde, kudret, kelâm, tekvîn.

Bu sıfatların ma'nâları budur ki:

1- **Hayât,** Allahü azîm-üş-şân, diri olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın Bekara sûresindeki ikiyüzellibeşinci âyet-i kerîmesinin baş kısmıdır. Aklen delîl, Allahü azîm-üş-şân, diri olmasa, bu mahlûkat vücûda gelmezdi.

2- **İlm,** Allahü azîm-üş-şânın bilmesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın Haşr sûresindeki yirmiikinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, Allahü azîm-üş-şânın bilmesi olmasa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Onun hakkında muhâldir.

3- **Sem',** Allahü azîm-üş-şânın işitmesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın İsrâ sûresindeki birinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, işitmesi olmasa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

4- **Basar,** Allahü azîm-üş-şânın görmesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın yine İsrâ sûresindeki birinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, görmesi olmasa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

5- **İrâde,** Allahü azîm-üş-şânın dilemesi olmak. Onun dilediği olur. O dilemezse, hiçbir şey olmaz. Varlıkları dilemiş, yaratmışdır. Naklen delîl, Allahü teâlânın İbrâhîm sûresindeki

yirmiyedinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, eğer dilemesi olmasa, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

6- **Kudret,** Allahü azîm-üş-şânın herşeye gücünün yetmesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın Âl-i İmrân sûresindeki yüzaltmışbeşinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, eğer gücü yetmese, âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

7- **Kelâm,** Allahü azîm-üş-şânın söylemesi olmak. Naklen delîl, Allahü teâlânın Nisâ sûresindeki yüzaltmışdördüncü âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, eğer söylemesi olmasa âciz ve nâkıs olurdu. Âciz ve nâkıs olmak, Allahü azîm-üş-şân hakkında muhâldir.

8- **Tekvîn,** Allahü azîm-üş-şân hâlıkdır, yaratıcıdır. Her şeyi yaratan, yokdan var eden Odur. Ondan gayri yaratıcı yokdur. Naklen delîl, Allahü teâlânın Zümer sûresindeki altmışikinci âyet-i kerîmesidir. Aklen delîl, yerlerde ve göklerde acâib-i mahlûkatı vardır ve cümlesini yaratan Odur. Ondan başkası için (yaratdı) demek küfr olur. İnsan birşey yaratamaz.

Allahü azîm-üş-şân hakkında bize bilmesi vâcib olan sıfât-ı ma'neviyye, sekizdir. Hayyün, Alîmün, Semî'un, Basîrün, Mürîdün, Kadîrün, Mütekellimün, Mükevvinün.

Bu sıfât-ı şerîflerin ma'nâları budur ki:

1- **Hayyün,** Allahü azîm-üş-şân, diri olucudur.

2- **Semî'un,** Allahü azîm-üş-şân, sem'ı kadîmi ile işiticidir.

3- **Basîrün,** Allahü azîm-üş-şân, görücüdür.

4- **Mürîdün,** Allahü azîm-üş-şân, irâde-i kadîmi ile dileyicidir.

5- **Alîmün,** Allahü azîm-üş-şân, ilm-i kadîmi ile bilicidir.

6- **Kadîrün,** Allahü azîm-üş-şân, kudret-i kadîmesi ile gücü yeticidir.

7- **Mütekellimün,** Allahü azîm-üş-şân, kelâm-ı kadîmi ile söyleyicidir.

8- **Mükevvinün,** Allahü teâlâ, herşeyi halk edicidir.

Allahü teâlâ hakkında, muhâl olan sıfatlar, bunların zıddıdır.

VE MELÂİKETİHİ: Dahî ben, Allahü azîm-üş-şânın meleklerine inandım, îmân eyledim. Allahü azîm-üş-şânın melekleri vardır. Onları nûrdan halk etmişdir. Cismdirler. [Burada cism demek, fizik kitâblarında bildirilen cism değildir.] Yimezler ve içmezler. Onlarda erkeklik, dişilik olmaz. Gökden yere inerler ve yerden göğe çıkarlar. Ve bir hâlden bir hâle girerler. Göz açıp yumacak kadar, Allahü azîm-üş-şâna âsî olmazlar ve bizim gibi günâh işlemezler. Onların içinde mukarrebler ve Peygamberler

vardır.

Ve cümlesinin efdali, Cebrâîl, Mikâîl, İsrâfîl, Azrâîl "aleyhimüsselâm"dır. Bu dördü cümle meleklerin Peygamberleridir. Ve onların her birisini, Allahü azîm-üş-şân, bir hizmete koymuşdur. Kıyâmete kadar, başka bir hizmete nevbet gelmez.

VE KÜTÜBİHİ: Dahî, Allahü azîm-üş-şânın kitâblarına inandım, îmân eyledim.

Allahü azîm-üş-şânın kitâbları vardır. Kur'ân-ı kerîmde bildirilen, yüzdört kitâbdır. Yüzü küçük kitâbdır. Bunlara (suhuf) denir. Ve dördü büyük kitâbdır. **Tevrât,** hazret-i Mûsâ "aleyhisselâm"a, **Zebûr,** hazret-i Dâvüd "aleyhisselâm"a, **İncîl,** hazret-i Îsâ "aleyhisselâm"a, **Kur'ân-ı kerîm,** bizim Peygamberimiz Muhammed "aleyhisselâm"a nâzil olmuşdur. Bugün yehûdîlerin ve hıristiyanların okudukları **(Tevrât)** ve **(İncîl)** hakkında **(Cevâb veremedi)** kitâbımızda geniş bilgi vardır.

Yüz suhufdan, on suhufu, hazret-i Âdem "aleyhisselâm"a, elli suhufu, Şit "aleyhisselâm"a, otuz suhufu, İdrîs "aleyhisselâm"a, on suhufu, İbrâhîm "aleyhisselâm"a inmişdir. Bunların cümlesini, Cebrâîl "aleyhisselâm" indirmişdir. Cümlesinden sonra, Kur'ân-ı azîm-üş-şân nâzil olmuşdur. Kur'ân-ı azîm-üş-şânın nüzûlü -az az, âyet âyet- yirmiüç senede temâm olmuşdur. Ve hükmü, kıyâmete değin bâkîdir. Nesh olmakdan [geçersiz olmakdan] ve tebdîl ile tahrîfden [insanların değişdirmelerinden] mahfûzdur.

VE RÜSÜLİHİ: Dahî ben, Allahü azîm-üş-şânın Peygamberlerine "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" îmân eyledim.

Allahü teâlânın Peygamberleri "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" vardır. Peygamberlerin hepsi insandır. Evveli Âdem "aleyhisselâm" ve âhırı, bizim Peygamberimiz hazret-i Muhammed Mustafâ "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem"dir. Bu ikisinin arasında, çok Peygamber "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" gelmiş ve geçmişdir. Onların sayısını Allahü azîm-üş-şân bilir.

Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" hakkında bizlere bilmesi vâcib olan sıfatlar beşdir: Sıdk, Emânet, Teblîg, İsmet, Fetânet.

1- **Sıdk,** cümle Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", sözlerinde sâdık olurlar. Her sözleri doğrudur.

2- **Emânet,** Onlar emânete hıyânet etmezler.

3- **Teblîg,** Onlar, Allahü azîm-üş-şânın emrinin ve nehyinin hepsini bilip, ümmetlerine bildirir ve ulaşdırırlar.

4- **İsmet,** büyük ve küçük bütün günâhlardan berî olmakdır. Hiç günâh işlemezler. İnsanlardan ma'sûm olan, yalnız Pey-

gamberlerdir “aleyhimüsselâm” [Bunlardan başkasına ma’sûm diyenler, Şî’îlerdir].

5- **Fetânet,** Cümle Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât”, sâir insanlardan dahâ akllı olmakdır.

Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” için câiz olan sıfatlar beşdir: Onlar, yirler, içerler, hasta olurlar, ölür, dünyâlarını değişdirirler. Dünyâya muhabbet etmezler.

Kur’ân-ı azîm-üş-şânda, ism-i şerîfleri bildirilen yirmisekiz Peygamberdir. Bunları bilmek, herkese vâcibdir dediler.

Peygamberlerin ismleri “aleyhimüssalâtü vesselâm”:

Âdem, İdrîs, Nûh, Şis [Şit], Hûd, Sâlih, Lût, İbrâhîm, İsmâ’îl, İshak, Ya’kûb, Yûsüf, Şuayb, Mûsâ, Hârûn, Dâvüd, Süleymân, Yûnüs, İlyâs, Elyesa’, Zül-kifl, Eyyûb, Zekeriyyâ, Yahyâ, Îsâ, Muhammed “salevâtullahi alâ nebiyyinâ ve aleyhim”dir. Üzeyr ve Lokmân ve Zülkarneyn için, ihtilâf olundu. Bunlara ve Hıdır aleyhisselâma âlimlerden kimisi nebîdir, kimisi velîdir, dediler. Mektûbât-ı Ma’sûmiyye C.2, 36.cı mektûbda, Hıdırın Peygamber olduğunu bildiren haberin kuvvetli olduğu yazılıdır. 182.ci mektûbda, Hıdır aleyhisselâmın, insan şeklinde görülmesi ve ba’zı işler yapması, Onun hayâtda olduğunu göstermez. Allahü teâlâ, Onun ve birçok peygamberin ve velînin rûhlarının insan şeklinde görülmesine izin vermişdir. Onları görmek hayâtda olduklarını göstermez demekdedir.

Ve dahî, sana gereken, ilk Peygamber olan hazret-i Âdem “aleyhisselâm” zürriyyetindenim ve âhır zemân Peygamberi Muhammed “aleyhissalâtü vesselâm” dîninden ve ümmetindenim, elhamdülillah, demekdir. Vehhâbîler, Âdem aleyhisselâmın peygamber olduğuna inanmıyorlar. Bunun için ve müslimânlara müşrik dedikleri için, kâfir oluyorlar.

VEL-YEVMİL-ÂHIRI: Dahî ben, kıyâmet gününe inandım. Îmân etdim. Çünki, Allahü teâlâ haber vermişdir. Kıyâmet günü, kabrden kalkınca başlar. Cennete veyâ Cehenneme gidinceye kadar devâm eder. Cümlemiz ölüp yine dirilsek gerekdir. Cennet ve Cehennem ve mîzân [Terâzî] ve sırât köprüsü, haşr [toplanmak] ve neşr [Cennete ve Cehenneme dağılmak], kabr azâbı, münker ve nekîr adındaki iki meleğin kabrde süâli hakdır. Ve olacakdır.

VE BİL-KADER-İ HAYRİHİ VE ŞERRİHİ MİNALLAHİ TEÂLÂ: Dahî hayr ve şer, olmuş ve olacak şeylerin cümlesi, Allahü azîm-üş-şânın takdîriyle, ya’nî ezelde bilmesi ve dilemesi ve vaktleri gelince yaratması ile ve levh-il mahfûza yazmasiyle olduğuna inandım, îmân eyledim. Kalbimde, aslâ şek ve şübhe yokdur.

Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh.

Ve dahî, i'tikâdda [ya'nî inanılacak şeylerde] mezhebim, **(Ehl-i sünnet ve cemâ'at)** mezhebidir. Ben bu mezhebdenim. Diğer yetmişiki fırkanın inançları yanlışdır, bozukdur. Cehenneme gideceklerdir.

[Eshâb-ı kirâmın "aleyhimürrıdvân" hepsini sevenlere **(Ehl-i sünnet)** denir. Eshâb-ı kirâmın hepsi âlim ve âdil idi. İnsanların efendisinin "sallallahü aleyhi ve sellem" sohbetinde, hizmetinde bulunmuşlar ve Ona yardımcı olmuşlardır. En az sohbetde bulunanı bile, Eshâb-ı kirâmdan olmıyan en yüksek Velîden dahâ yüksekdir. O islâm güneşinin, O Allahü teâlânın habîbinin bir sohbetinde, bir teveccühünde hâsıl olan hâller, o mubârek nefesleri ve nazarları te'sîri ile zuhûr eden kemâller, o huzûra, o yakınlık se'âdetine kavuşamıyanlara nasîb olmamışdır. Eshâb-ı kirâmın hepsi "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'în" dahâ ilk sohbetde, nefslerine uymakdan kurtulmuşlardır. Hepsini sevmekle emr olunduk. **(Şir'atül İslâm)** şerhinin ilk sahîfelerinde: (Eshâb-ı kirâmın "aleyhimürrıdvân" hepsinin hakkında, mümkin olduğu kadar, iyi söyleyiniz, onların hiç birine sakın dil uzatmayınız) diye yazıyor. Yetmişiki fırkaya gelince: Kimi ifrâta vararak, taşkınlık yapdı, kimi tefrîte düşerek haklarını vermedi, kimi akla güvendi, kimi felsefeye ve eski yunan felsefecilerine aldandı. Böylece dîn-i islâmda olmıyan, hattâ yasak olan şeyleri yapdılar. Bid'ate sarıldılar. Sünneti, ya'nî islâmiyyeti bırakdılar. Ebû Bekr-i Sıddîk, Hazret-i Ömer "radıyallahü anhümâ" gibi, Eshâb-ı kirâmın "aleyhimürrıdvân" icmâ' ile en üstünü olanlarını, hattâ Peygamber efendimizi "aleyhisselâm" çekemiyenler zuhûr etdi. Peygamber efendimizin mi'râca, cesedi ve rûhu birlikde olarak götürüldüğünü inkâr edenler türedi.

Çok şaşılır ki, zemânımızda da islâm âlimi olarak tanınan, fekat yetmişiki fırkanın en zararlısı **(İsmâ'îliyye)** ağzı ile konuşan zevallılar görülmekdedir. Peygamber efendimizin "aleyhisselâm" annelerinin ve babalarının kâfir olduğunu ve Peygamber efendimizin "aleyhisselâm" nübüvveti teblîgden önce putlara kurban kesdiğini söyleyerek, vesîka olarak da ba'zı şî'î kitâblarını göstererek ve bunlar gibi nice yıkıcı yazılarla temiz gençleri aldatmağa, zehrlemeğe çalışmakdadırlar. Böylece bozguncuların maksadı; islâm dînini baltalamak, gençlerin îmânını çalmak, onlara küfrü bulaşdırmak olduğu açıkça anlaşılmakdadır. Hadîs-i şerîfde: **(Kur'ân-ı kerîme kendi aklı ile ma'nâ veren kâfir olur),** buyuruldu. Din âlimleri edebli idi. Dikkatli konuşurlardı ve yazarlardı. Yanlış bir şey söylemiyeyim diye, çok düşünürlerdi. Ulu orta konuşmak, islâmiyyeti **(Edille-i**

şer'ıyye)den, ya'nî dört ana kaynakdan alarak değil de, kendi yanlış görüşleri ile ve bozuk düşünceleri ile anlatmağa kalkışmak, değil bir islâm âliminin, herhangi bir müslimânın bile yapacağı şey değildir. Peygamberimizin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâmın "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'în" büyüklüğünü anlamayan câhillerin, i'tikâdı zedeliyen yıkıcı sözlerini ve yazılarını öldürücü zehr bilmeliyiz.

Fârisî mısra' tercemesi:

Îmânıma saldıracaklarından söğüt yaprağı gibi titriyorum.

Allahü teâlâ, kalblerimizde, sevdiklerinin sevgisini artdırsın. Düşmanlarını sevmek felâketine düşürmesin! Bir kalbde îmân bulunduğuna alâmet, Allahü teâlânın sevdiklerini sevmek, sevmediklerini sevmemekdir.]

Amelde mezheb dörtdür: İmâm-ı a'zam, imâm-ı Şâfi'î, imâm-ı Mâlik, imâm-ı Ahmed bin Hanbelin "rahmetullahi aleyhim" mezhebleri.

Bu dört mezhebden, her hangi birini taklîd etmek lâzımdır. Dördünün mezhebi de hakdır, doğrudur. Dördü de Ehl-i sünnetdir. Biz, İmâm-ı a'zam mezhebindeniz. Bu mezhebde olanlara **(Hanefî)** denir. İmâm-ı a'zam mezhebi savâbdır, doğrudur. Hatâ olmak ihtimâli de vardır. Diğer üç mezheb hatâdır. Savâb olmak ihtimâli de vardır deriz.

Ve dahî, îmânın, bizde bâkî kalıp çıkmamasının şartı ve sebebi altıdır:

1- Biz gâibe îmân eyledik. Bizim îmânımız gâibedir, zâhire değildir. Zîrâ biz, Allahü azîm-üş-şânı, gözümüzle göremedik. Lâkin görmüş gibi inandık, îmân etdik. Bundan aslâ şübhemiz yokdur.

2- Yerde ve gökde, insanda ve cinde ve meleklerde ve Peygamberlerde "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât", gâibi bilen yokdur. Gâibi ancak Allahü azîm-üş-şân bilir ve dilediklerini dilediklerine bildirir. [Gâib demek, duygu organları ile veyâ hesâb, tecribe ile anlaşılmıyan demekdir. Gâibi ancak Onun bildirdikleri bilir.]

3- Harâmı harâm bilip, i'tikâd etmek.

4- Halâlı halâl bilip, böyle i'tikâd etmek.

5- Allahü azîm-üş-şânın azâbından emîn olmayıp, dâimâ korkmak.

6- Her ne kadar günâhkâr olsa da, Allahü azîm-üş-şânın rahmetinden ümmîd kesmemek.

Bu altı şeyden birisi, bir kimsede bulunmasa da, beşi bulunsa, yâhud birisi bulunsa da, beşi bulunmasa, o kimsenin îmânı

ve islâmı sahîh değildir.

Şimdi îmânı olduğu hâlde, ileride îmânının gitmesine sebeb olan şeyler kırk [40] kadardır:

1- Bid'at sâhibi olmak. Ya'nî i'tikâdı bozuk olmak. [Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiği doğru i'tikâddan çok az da olsa ayrılan, sapık veyâ kâfir olur. İnanması zarûrî olan şeye inanmazsa, hemen kâfir olur. İnanması zarûrî olmayan şeyi inkâr etmek **(Bid'at)** veyâ **(Dalâlet)** olur. Son nefesde îmânsız gitmeğe sebeb olur.]

2- Za'îf îmân, ya'nî amelsiz îmân.

3- Dokuz a'zâsını doğru yoldan çıkarmak.

4- Büyük günâh işlemeğe devâm etmek. [Bunun için, içki içmemeli, müslimân hanımları ve kızları, baş, saç, baldır ve bileklerini yabancı erkeklere göstermemelidir.]

5- Ni'met-i islâma şükrünü kesmek.

6- Âhırete îmânsız gitmekden korkmamak.

7- Zulm etmek.

8- Sünnet üzere okunan ezân-ı Muhammedîyi dinlememek. [Böyle okunan ezâna kıymet vermezse hemen kâfir olur.]

9- Anaya babaya âsî olmak. Onların islâmiyyete uygun olan, mubâh olan emrlerini sert sözle red etmek.

10- Doğru olsa bile, çok yemîn etmek.

11- Nemâzda, rükû'da, kavmede, iki secdede ve celsede, ta'dîl-i erkânı terk etmek. Ta'dîl-i erkân, tumânînet ile, ya'nî hiç hareket etmeden sübhânallah diyecek kadar durmakdır.

12- Nemâzı ehemmiyyetsiz sanıp, öğrenmesine ve çoluk çocuğuna öğretmeğe ehemmiyyet [önem] vermemek ve nemâz kılanlara mâni' olmak.

13- Hamr [şerâb] ve fazlası serhoş eden her içkiyi, az da olsa, içmek. [Bira içmek de harâmdır.]

14- Mü'minlere eziyyet etmek.

15- Yalan yere evliyâlık ve din bilgisi satmak. Ehl-i sünnet bilgilerini öğrenmeyip, kendini din adamı, vâiz olarak tanıtmak. [Böyle yalancıların yazdıkları uydurma din kitâblarını okumamalıdır. Va'z ve nutklarını dinlememelidir.]

16- Günâhını unutmak, küçük görmek.

17- Kibrli olmak, ya'nî kendisini beğenmek.

18- Ucb, ya'nî ilm ve amelim çokdur demek.

19- Münâfıklık, iki yüzlülük.

20- Hased etmek, din kardeşini çekememek.

21- Hükûmetin ve üstâdının islâmiyyete muhâlif olmayan sözünü yapmamak. Muhâlif olan emrlerine karşı gelmek.

22- Bir kimseyi tecribe etmeden, iyi demek.

23- Yalanda ısrâr etmek.

24- Ulemâdan kaçmak. [Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını okumamak.]

25- Bıyıklarını sünnet mikdârından ziyâde fazla uzatmak.

26- Erkekler ipek giymek. Sun'î ipek ve atkısı ipek, çözgüsü pamuk olan câizdir.

27- Gîbet etmekde ısrâr etmek.

28- Kâfir de olsa, komşusuna eziyyet etmek.

29- Dünyâ umûru için, çok gazaba gelmek, sinirlenmek.

30- Ribâ, fâiz almak ve vermek.

31- Öğünmek için elbisesinin kollarını ve eteklerini fazla uzatmak.

32- Sihrbazlık, büyü yapmak.

33- Müslimân ve sâlih olan mahrem akrabâyı ziyâreti terk etmek.

34- Allahü teâlânın sevdiği kimseyi sevmemek ve islâmiyyeti bozmak için uğraşanları sevmek.

35- Mü'min kardeşine üç günden fazla kin tutmak.

36- Zinâya devâm etmek.

37- Livâtada bulunup, tevbe etmemek. Livâta, zekeri başkasının dübürüne sokmakdır. Erkeklerin idrâr çıkan yerine zeker, kadınların yerine ferc denir.

38- Ezânı fıkh kitâblarının bildirdikleri vaktlerde ve sünnete uygun okumamak ve sünnete uygun okunan ezânı işitince saygı göstermemek.

39- Münkeri (harâm) işliyeni görüp de, gücü yetdiği hâlde, tatlı dil ile nehy [ya'nî men'] etmemek.

40- Karısının, kızının ve nasîhat vermek hakkına sâhib olduğu kadınların başı, kolları, bacakları açık, süslü, kokulu sokağa çıkmasına ve kötülerle görüşmesine râzı olmak.

Peygamberlerin Allahü azîm-üş-şândan getirdiği şeyleri, dil ile ikrâr ve kalb ile tasdîk etmeğe **(îmân)** denir. Muhammed aleyhisselâma îmân etmeğe ve bildirdikleri ile amel etmeğe **(İslâmiyyet)** denir.

Ve dahî, **Din** ve **Millet,** ikisi birdir. Peygamberlerin Allahü azîm-üş-şândan i'tikâda, ya'nî inanmağa müteallik getirdiği şeylere **din** ve **millet** denir.

Peygamberimizin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” Hak teâlâdan amele, işe müteallik getirdiği şeylere, **(İslâmiyyet)** veyâ **(ahkâm-ı islâmiyye)** denir.

Ve dahî, îmân-ı icmâlî, ya’nî kısaca inanmak kâfîdir. Tafsîl etmek, îmânı uzun bilmek lâzım değildir. Mukallidin, anlamadan inananın îmânı sahîhdir. Ve ba’zı yerlerde, tafsîl dahî gereklidir.

Îmân üç kısmdır: Îmân-ı taklîdi, îmân-ı istidlâlî, îmân-ı hakîkî.

Îmân-ı taklîdî, farzı, vâcibi, sünneti, müstehabı bilmez. Anasından, babasından işitdiği gibi, inanır ve gördüğü gibi ibâdet yapar. Bu gibilerin îmânından korkulur.

Îmân-ı istidlâlî, farzı, vâcibi, sünneti, müstehabı ve harâmı hem bilir ve hem islâmiyyete uyar. İnanılacak şeyleri hem bilir, hem bildirir. Üstaddan, ilmihâl kitâbından öğrenmiş, bu gibilerin îmânı kuvvetlidir.

Îmân-ı hakîkî, cümle âlem bir yere gelse, hepsi Rabbi inkâr etseler, o etmez. Ve kalbine aslâ şek ve şübhe gelmez. Onun îmânı, enbiyâ îmânı gibidir. Böyle îmân, diğer iki îmândan a’lâdır.

Ve dahî, islâmiyyet ahkâmı, amele müteallikdir. Îmâna müteallik değildir. Yalnız îmân ile Cennete girilir. Fekat, yalnız amel ile, Cennete girilmez. Amelsiz îmân makbûldür. Ammâ, îmânsız amel makbûl değildir. Îmânı olmıyanların yapdıkları ibâdetler, hayrlı işler, sadakalar, kıyâmetde hiç bir işe yaramaz. Îmân başkasına hediyye verilmez, ammâ amelin sevâbı verilir. Îmân vasiyyet edilmez. Ammâ, kendi için amel yapılması, vasıyyet edilir. Ameli terk eden, kâfir olmaz, lâkin îmânı terk eden ve amele kıymet vermiyen kâfir olur. Özrü olandan, âciz olandan amel afv olunur. Îmân, kimseden afv olunmaz.

Cemî’ Nebîlerin ümmetlerine bildirdikleri îmân birdir. Ancak, ahkâmlarında, dinlerinde, amellerinde ihtilâf, ayrılık vardır.

Ve dahî, îmân iki nev’dir. Biri, îmân-ı hılkî ve biri de, îmân-ı kesbî.

Îmân-ı hılkî, ahd-i mîsâk vaktinde, kulların **BELÂ (Evet)** demeleridir.

Îmân-ı kesbî, bulûğdan sonra edilen îmândır. Cemî’ mü’minlerin îmânı birdir. Amelleri bir değildir.

Îmân, farz-ı dâimdir. Amel, vakti gelince farz olur.

Îmân, kâfire ve müslime farzdır. Amel yalnız müslime farzdır.

Ve dahî, îmân sekiz nev’dir:

Îmân-ı metbû, melekler îmânıdır.

Îmân-ı ma’sûm, Nebîler îmânıdır.

Îmân-ı makbûl, mü'minler îmânıdır.

Îmân-ı mevkûf, ehl-i bid'atin bozuk îmânıdır.

Îmân-ı merdûd, münâfıkların izhâr etdikleri yalan îmândır.

Îmân-ı taklîdî, anasından ve babasından işitip, üstâddan öğrenmemiş olan kimsenin îmânıdır. Bu gibilerin îmânından korkulur.

Îmân-ı istidlâlî, Mevlâ-ı müteâliyi, delîl ile anlayarak bilendir. Onun îmânı kuvvetlidir.

Îmân-ı hakîkî, cümle âlem bir yere gelse ve Rabbini inkâr etseler, o inkâr etmez ve kalbine aslâ şek ve şübhe gelmez. İşte bunun, cümleden a'lâ olduğunu yukarıda bildirmişdik.

Îmânın hükmü üçdür:

Evvelkisi, boynu kılıncdan kurtulur.

İkincisi, malı cizyeden ve harâcdan kurtulur.

Üçüncüsü, cesedi Cehennemde -muhalled- (devâmlı olarak) yanmakdan kurtulur.

(Âmentü billâhi...) buna, sıfât-ı îmân ve mü'menün bih ve zât-i îmân ve asl-ı îmân da denilir. Ululuğuna binâen ve şerefine binâen.

Ve dahî, îmânın medârı, ya'nî îmân etmenin lâzım olduğu zemân ikidir: Âkil olmak ve bâliğ olmak.

Ve îmânın sebebi ikidir: Âlemin yaratılması ve Kur'ân-ı azîm-üş-şânın inmesi.

Ve dahî, **delîl ikidir:** Delîl-i aklî ve delîl-i naklî.

Ve dahî, **îmânın rüknü, aslı ikidir:** İkrârün bil-lisân ve tasdîkun bil-cenândır. Bunların da şartı ikidir:

Kalbin şartı, şek olmamak, dilin şartı, ne söylediğini bilmekdir.

Ve dahî, îmân mahlûk mudur? Allahü azîm-üş-şânın hidâyeti olması haysiyyetinden, gayr-ı mahlûkdur. Ammâ, kulun tasdîk ve ikrâr etmesi ciheti ile mahlûkdur.

Îmân; cemî' midir, bir bütün müdür, tefrîk, dağınık mıdır?

Kalbde cemî'dir ve azâda tefrîkdir.

Yakîn, Allahü azîm-üş-şânın zâtını, kemâliyle bilmekdir.

Havf, Allahü azîm-üş-şândan korkmakdır.

Recâ, Allahü azîm-üş-şânın rahmetinden ümmîdini kesmemekdir.

Muhabbetullah, Allaha ve Resûlüne "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ve dîn-i islâma ve mü'minlere muhabbet etmekdir.

Hayâ, Allahdan ve Resûlünden "sallallahü teâlâ aleyhi ve

sellem” utanmakdır.

Tevekkül, cemî’ işlerini Allahü teâlâya ısmarlamakdır. Bir işe başlarken Ona güvenmekdir.

Ve dahî, îmân ve islâm ve ihsân neye derler?

Îmân, Muhammed aleyhisselâmın bildirdiklerine inanmağa derler.

İslâm, Allahü azîm-üş-şânın emrlerini tutmağa ve nehyinden ictinâb etmeğe, sakınmağa derler.

İhsân, Allahü azîm-üş-şânı görür gibi, ibâdet etmeğe derler.

Îmân, lügatda mutlak tasdîk etmeğe derler. İslâmiyyetde altı şeyi tasdîk etmeğe, inanmağa derler.

Ma’rifet, Allahü azîm-üş-şânı, kemâl sıfatlariyle muttasıf ve noksan sıfatlardan berî bilmekdir.

Tevhîd, Allahü azîm-üş-şânı birlemekdir. Ona kimseyi ortak etmemekdir.

İslâmiyyet, (Ahkâm-ı islâmiyye), ya’nî Allahü azîm-üş-şânın emrleri ve nehyleri [yasakları] demekdir.

Din ve millet, inanılması lâzım olan şeylerde ölünceye kadar sebât etmekdir.

Ve dahî, îmân beş kal’anın içinde hıfz olunur.

1- Yakîn.

2- İhlâs.

3- Farzları edâ ve harâmlardan ictinâb.

4- Sünnete yapışmak.

5- Edebi hıfz etmek, gözetmekdir.

Her kim, bu beş şeyi hıfz ederse, îmânını hıfz etmiş olur. Bunlardan, velev birini terk ederse, düşman gâlib olur. Îmânın düşmanı dörtdür: Sağda kötü arkadaş, solda nefsin hevâsı [istekleri], önde dünyâya düşkün olmak ve arkada şeytân, îmânı almak dilerler. Kötü arkadaş, yalnız insanın malını, parasını çalmak, dünyâsını almak için aldatanlar değildir. Arkadaşların en kötüsü, en zararlısı insanın dînini, îmânını, edebini, hayâsını, ahlâkını bozmağa uğraşanlar, böylece dünyâsına ve âhıretine, ebedî se’âdetine saldıranlardır. Îmânımızı, Allahü teâlâ bu düşmanların şerrinden ve islâm düşmanlarının aldatmalarından emîn eyleye.

(Kelime-i Tevhîd)in, ya’nî **Lâ ilâhe illallah** demenin ma’nâyı şerîfi, ibâdete lâyık ve müstehak, Allahü azîm-üş-şândan gayri, bir zât yokdur. Ancak, Allahü azîm-üş-şândır. O, hep vardır ve birdir. Şerîki [ortağı] ve nazîri [benzeri] yokdur. Zemânsız ve mekânsızdır.

Muhammedün resûlullah, demenin ma'nâsı, hazret-i Muhammed Mustafâ "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" Allahü azîm-üş-şânın kulu ve hak resûlüdür. Biz dahî Onun ümmetiyiz, elhamdülillah.

Ve dahî, kelime-i tevhîdin sekiz ismi vardır.

1- Kelime-i şehâdetdir.

2- Kelime-i tevhîd.

3- Kelime-i ihlâsdır.

4- Kelime-i takvâ.

5- Kelime-i tayyibe.

6- Da'vetül-hak.

7- Urvetülvüskâ.

8- Kelime-i semeret-ül-Cennetdir.

Ve dahî, ihlâsın şartı, niyyet etmek ve ma'nâsını bilmek ve ta'zîm ile okumakdır.

Ve zikr eden kimsenin dört şeye ihtiyâcı vardır: Tasdîk, ta'zîm, halâvet, hurmet.

Tasdîki terk eden, münâfıkdır. Ta'zîmi terk eden, bid'at sâhibidir. Halâveti terk eden, mürâîdir, gösteriş yapar. Hurmeti terk eden fâsıkdır. Eğer, inkâr ederse, kâfir olur.

Ve dahî, zikr üç nev'dir:

1- Zikr-i avâm.

2- Zikr-i havâs.

3- Zikr-i ehasdır.

Zikr-i avâm, câhillerin zikri. Zikr-i havâs âlimlerin zikri ve zikr-i ehas, enbiyâ zikridir.

Ve dahî, zikr edecek a'zâ üçdür:

1- Lisan ile zikr ki, kelime-i şehâdet söylemekdir.

2- Tevhîd ve tesbîh ve Kur'ân-ı kerîm okumakdır.

3- Kalb ile zikrdir.

Kalbin zikri üç nev'dir:

1- Allahü azîm-üş-şânın sıfatlarına delâlet eden delîlleri, alâmetleri tefekkür etmek.

2- Ahkâm-ı islâmiyyenin delîllerini tefekkür etmek.

3- Mahlûkların sırrını tefekkür etmek.

Tefsîr âlimleri, Bekara sûresinin yüzelliikinci âyet-i kerîmesini tefsîr ederek, Allahü azîm-üş-şân, **(Kullarım! Siz beni tâ'at ile zikr ederseniz, ben de sizi rahmet ile zikr ederim. Ve eğer siz beni düâ ile zikr ederseniz, ben de sizi icâbet ile zikr**

ederim. Ve eğer siz beni tâ'at ile zikr ederseniz, ben de sizi na'îmim [Cennetim] **ile zikr ederim. Ve eğer siz beni, tenhâlarda zikr ederseniz, ben de sizi Cem'ıyyet-i kübrâda** [mahşerde] **zikr ederim. Ve eğer siz beni, yoklukda zikr ederseniz, ben de sizi yardımım ile zikr ederim. Ve eğer siz beni icâbetle zikr ederseniz, ben de sizi hidâyetle zikr ederim. Ve eğer siz beni, sıdk ve ihlâs ile zikr ederseniz, ben de sizi halâs ve necât** [kurtulmak] **ile zikr ederim. Ve eğer siz beni, fâtiha-i şerîfe ile ve fâtiha-i şerîfenin içindeki rübûbiyyet ile zikr ederseniz, ben de sizi rahmetim ile zikr ederim)** buyurur dediler.

Ve dahî, zikr etmenin yüz kadar fâidesini, ulemâ beyân etmişdir. Biz ba'zısını bildirelim:

Zikr edenden, Allahü azîm-üş-şân râzı olur. Melekler râzı olur. Şeytân, gamlanır. Kalbi rakîk ve yumuşak olur. İbâdete istekli ve gayretli olur. Kalbinden gamı giderir. Kalbini ferahlandırır. Yüzünü nûrlandırır. Şecâ'at sâhibi olur. Muhabbetullaha vâsıl olur. Ona ma'rifetullahdan bir kapı açılır. Evliyâdan feyz alır. Seksen kadar ahlâk-ı hamîdeyi cem' etmiş olur.

(Eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlüh) demenin ma'nây-ı şerîfi dahî budur ki, âhır zemân Peygamberi Muhammed Mustafâ "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" hazretleri Allahü azîm-üş-şânın hem kulu, hem Resûlüdür.

Yidi ve içdi ve hâtunları nikâhladı. Oğulları ve kızları oldu. Cümlesi hazret-i Hadîceden "radıyallahü anhâ" olmuşdur. Yalnız İbrâhîm, Mâriye adlı câriyeden olmuşdur. Ve memeden kesilmeden vefât etmişdir. Fâtıma "radıyallahü anhâ"dan gayri cümle evlâdları kendinden evvel vefât etmişdir. Onu hazret-i Alîye "kerremallahü vecheh" tezvîc etmişdir. Hazret-i Hasen ve hazret-i Hüseyn, hazret-i Alînin ve hazret-i Fâtımanın "radıyallahü anhüm" çocuklarıdır. Ve cümle kızlarının içinde, hazret-i Fâtıma efdaldir. Ve Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" hazretlerinin sevgilisidir.

Resûl-i ekremin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" onbir hâtunu vardır: Hazret-i Hadîce, Sevde, Âişe, Hafsa, Ümm-i Seleme, Ümm-ı Habîbe, Zeyneb bint-i Cahş, Zeyneb bint-i Huzeyme, Meymûne, Cüveyriyye, Safiyye "radıyallahü anhünne".

İnsanla cinne, hak ile bâtılı ve harâm ile halâli, dünyânın fânî ve âhıretin bâkî olduğunu, dînin ilmihâlini ta'lîm için gelmiş, hak Peygamberdir "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem".

(Edille-i şer'ıyye) dörtdür: Kitâb, Sünnet, İcmâ-i ümmet, Kıyâs-ı müctehid. Âlimler din bilgilerini bu dört kaynakdan

almışdır. Kitâb, Allahü azîm-üş-şânın kelâmına denir. Sünnet, kavl-i Resûl, fi'l-i Resûl, takrîr-i Resûldür. İcmâ-i Ümmet, bir asrda bulunan müctehidlerin, meselâ Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm" veyâ dört mezhebin bir konuda söz-birliği yapmasıdır. Kıyâs, Müctehidlerin, bir şeyi, başka bir şeye benzetmesine denir.

Ve dahî, mezheb, lügatda yola derler. Bizim iki yolumuz vardır: Biri, i'tikâd yolu ve biri de, amel (iş) yolu.

İ'tikâd yolunda imâmımız, ya'nî kılavuzumuz, Ebû Mansûr Mâtürîdîdir "rahime-hullahü teâlâ". Bunun yoluna **(Ehl-i sünnet)** denir. Amel yolunda, kılavuzumuz, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfedir "rahime-hullahü teâlâ". Bunun yoluna **(Hanefî Mezhebi)** denir.

Ebû Mansûr-i Mâtürîdînin adı, Muhammed ve babasının adı, Muhammed ve dedesinin adı Muhammed ve hocasının adı, Ebû Nasr-ı İyâdîdir "rahime-hümullahü teâlâ".

Ebû Nasr-ı İyâdînin hocasının ismi, Ebû Bekr-i Cürcânî ve onun hocasının ismi, Ebû Süleymân Cürcânî ve Ebû Süleymân Cürcânînin hocasının ismi, Ebû Yûsüf ve imâm-ı Muhammed Şeybânîdir. Bu ikisinin hocası da imâm-ı a'zam Ebû Hanîfedir "rahime-hümullahü teâlâ". Görülüyor ki, i'tikâdda mezhebimizin başı da, amelde mezhebimizin başı da, hep İmâm-ı a'zamdır.

Cümle nâsın, üç imâmı vardır ki, bunları bilmek farzdır. Emrleri ve nehyleri veren imâmımız, Kur'ân-ı azîm-üş-şândır. Bunları, ya'nî islâmiyyeti bildiren imâmımız, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" hazretleridir. Bunları zor ile yapdıran imâmımız, Resûlullahı temsil etmekde olan, müslimân devlet reîsidir.

İmâm-ı a'zamın hocasının ismi, Hammâd ve Hammâdın hocasının ismi, İbrâhîm-i Neha'î ve onun hocasının ismi Alkama bin Kaysdir ve dayısıdır. Onun hocasının ismi, Abdüllah ibni Mes'ûddur "rahime-hümullahü teâlâ". Bu dahî, Resûlullahdan "sallallahü aleyhi ve sellem" ahz eylemişdir, almışdır.

Resûlullah "aleyhisselâm" dahî, Cebrâîl "aleyhisselâm"dan ahz etmişdir. Ve Cebrâîl "aleyhisselâm"a, Allahü sübhânehü ve teâlâ hazretleri emr eylemişdir.

Allahü azîm-üş-şân, Âdem oğluna dört cevher vermişdir: Akl, Îmân, Hayâ ve fi'l, ya'nî amel-i sâlih.

Ve dahî, düâların ve herhangi bir amelin kabûl olunmasının şartı ve sebebi beşdir: Îmân, İlm, Niyyet, Hulûs ya'nî ihlâs ve Kul hakkı bulunmamakdır. Önce, Ehl-i sünnet i'tikâdında olmak, sonra yapılacak ibâdetin sıhhatinin şartlarını bilmek lâzımdır.

[Bir amelin, ibâdetin sahîh olması başkadır, kabûl olması başkadır. İbâdetlerin sahîh olmaları için, kendilerine mahsûs

şartları, farzları vardır. Bunlardan biri noksan olursa, o ibâdet sahîh olmaz. O ibâdet yapılmamış olur. Cezâsından, azâbından kurtulamaz. Sahîh olup da, kabûl olmıyan ibâdet için azâb yapılmaz ise de, o ibâdetin sevâbına kavuşamaz. İbâdetin kabûl olması için, önce sahîh olması, sonra yukarıda yazılı beş şartın bulunması da lâzımdır. Kul hakkı da bu şartlara dâhildir]. İmâmı Rabbânî "rahime-hullahü teâlâ", ikinci cildin seksenyedinci mektûbunda diyor ki, (Bir kimse, Peygamberin ameli gibi amel yapsa, fekat üzerinde yarım dank [ya'nî çok az] kul borcu olsa, bunu ödemedikce Cennete giremez). [Düâları da kabûl olmaz.]

İbni Hacer-i Mekkî "rahime-hullahü teâlâ", **(Zevâcir)** kitâbında, yüzseksenyedinci günâhı anlatırken diyor ki: Bekara sûresi yüzseksensekizinci âyetinde meâlen, **(Ey mü'minler! Birbirinizin mallarını bâtıl yoldan yimeyiniz!)** buyuruldu. Bâtıl yol, fâiz, kumar, gasb, sirkat, hîle, hiyânet, yalancı şahidlik, yalan yemîn ederek aldatmakdır. Hadîs-i şerîflerde, **(Halâl yiyen, farzları yapıp, harâmlardan sakınan ve insanlara zarar vermiyen bir müslimân Cennete gidecekdir)** ve **(Harâm ile beslenen beden, ateşde yanar)** ve **(Şerrinden, zararından emîn olunmayan kimsenin, dîni, nemâzları, zekâtları, kendisine fâide vermez)** ve **(Üzerindeki cilbâbı harâmdan gelmiş olan adamın nemâzları kabûl olmaz)** buyuruldu. [Cilbâb, kadınların geniş baş örtüsü demekdir. Erkeklerin uzun gömleğine de denir. Cilbâb, kadınların iki parçadan giydikleri çarşaf demekdir diyenlere göre, hadîs-i şerîfde, erkeklerin de bu çarşafı giydikleri bildirilmiş oluyor. Böyle söylemenin doğru olmadığı, câhilce ve gülünç bir inanış olduğu meydândadır.] İkiyüzüncü günâhı anlatırken bildirdiği hadîs-i şerîfde, **(Hîleli mal satan, bizden değildir. Gideceği yer Cehennemdir)** buyuruldu. İkiyüzonuncu günâhdaki hadîsde, **(Çok nemâz kılan, oruc tutan, sadaka veren, fekat dili ile komşularını incitenin gideceği yer Cehennemdir)** buyuruldu. Kâfir olan komşuyu da incitmemek, ona da iyilik yapmak, ihsân etmek lâzımdır. Üçyüzonüçüncü günâhdaki hadîsde, **(Sulh zemânında bir kâfiri haksız öldüren, Cennete girmiyecekdir)** ve **(İki müslimân, dünyâ çıkarları için döğüşünce, ölen de öldüren de Cehenneme gidecekdir)** ve üçyüzonyedinci günâhdaki hadîsde, **(İnsanlara zulm eden, Kıyâmetde bunun azâbını çekecekdir)** buyuruldu. Gayr-ı müslimlere zulm yapmak da böyledir. Üçyüzellinci günâhdaki hadîsde, **(Üç kimsenin düâsı muhakkak kabûl olur: Mazlûmun, müsâfirin ve ana babanın)** ve **(Kâfir olsa da, mazlûmun bed düâsı red edilmez)** ve dörtyüzikinci günâhdaki hadîsde, **(Kâfir olan arkadaşını öldüren de bizden değildir)** ve dörtyüzdokuzuncu günâhdaki hadîsde, **(Günâhlar**

içinde, azâbı en çabuk verilecek olanı, hükûmetine isyân etmekdir) buyuruldu. **(Zevâcir)**den terceme temâm oldu. Ey müslimân! Allahü teâlânın rızâsına kavuşmağı ve amellerinin kabûl olmasını istiyorsan, yukarıda bildirilen hadîs-i şerîfleri kalbine yaz! Müslimân olsun, kâfir olsun, kimsenin malına, canına, ırzına saldırma! Kimseyi incitme! Herkesin hakkını öde! Boşadığı kadına mehr parasını ödemesi de kul hakkıdır. Ödemezse, dünyâda ve âhıretde cezâsı çok şiddetlidir. Kul hakkının en mühimmi ve azâbı en çok olanı akrabâsına ve emri altında olanlara din bilgisi öğretmeği terk etmekdir. Onların ve bütün insanların din bilgisi öğrenmelerine ve ibâdetlerini yapmalarına, işkence ederek veyâ aldatarak mâni' olanın kâfir olduğu, islâm düşmanı olduğu anlaşılır. Bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin, sözleri ile, yazıları ile Ehl-i sünnet bilgilerini değişdirmeleri, dîni, îmânı bozmaları da böyledir. Hükûmete, kanûnlara karşı gelme. Vergilerini öde. Hükûmet zâlim, fâsık olsa bile, hükûmete isyân etmenin günâh olduğu, **(Berîka)**da yazılıdır. Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketlerinde de, kanûnlara, emrlere karşı gelme! Fitne çıkarma! İslâma saldıranlarla ve bid'at sâhibleri ile ve mezhebsizlerle arkadaşlık etme! Onların kitâblarını, gazetelerini okuma! Radyolarını, televizyonlarını evine sokma! Sözünü dinleyenlere, **(Emr-i ma'rûf)** yap! Ya'nî, güler yüzle, tatlı dil ile nasîhat eyle! Kimse ile münâkaşa etme! Güzel ahlâkın ile, islâm dîninin şânını, şerefini herkese göster!

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", birinci cildde diyor ki, (Sev'eteyn, ya'nî kubul ve dübür, dört mezhebde de galîz ya'nî kaba avretdir. Bunları örtmek sözbirliği ile farzdır. Örtmeğe ehemmiyyet vermiyen kâfir olur. Dizi açık olan erkeğe, bunu örtmesi için, Emr-i ma'rûf yapılır. Ya'nî, tatlı sözle nasîhat edilir. İnâd ederse, susulur. Uylukları açık olan inâd ederse, sert söylenir. Sev'eteyni açık olan, inâd ederse, hâkime söyleyerek, zor ile [döğerek, habs ederek] örtdürülür. Başka erkeğin avret yerine bakmanın günâhı da bu sıra ile artar.) Kadınların, ellerinden ve yüzlerinden başka, bütün vücûdlarını, bacaklarını, kollarını, saçlarını yabancı erkeklere ve kâfir kadınlara göstermemeleri dört mezhebde de farzdır. Şâfi'îde, yüzlerini de göstermemeleri farzdır. Kendileri ve babaları veyâ kocaları buna ehemmiyyet vermezse, kâfir olurlar. Oğlanların, baldırları, bacakları açık, kızların da, başları, kolları açık top oynamaları ve bunları seyr etmek, büyük günâhdır. Müslimân, serbest zemânlarını oyun ile, fâidesiz şeylerle ziyân etmemeli, ilm öğrenmekle, nemâz kılmakla kıymetlendirmelidir. **(Kimyâ-i se'âdet)**de diyor ki, (Kadınların, kızların, başı, saçı, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları harâm olduğu gibi, ince, süslü, dar, hoş kokulu elbise ile

örtülü çıkmaları da harâmdır. Böyle çıkmalarına izn veren, râzı olan, beğenen anası, babası, zevci ve kardeşi de, onun günâhına ve azâbına ortak olurlar.) Ya'nî, Cehennemde birlikde yanacaklardır. Eğer tevbe ederlerse, afv olunur, yakılmazlar. Allahü teâlâ tevbe edenleri sever. Kadınların örtünmeleri, **(Fâideli Bilgiler)**de 284 de uzun yazılıdır.

ZEVCÂT VE GAZEVÂT-İ PEYGAMBERÎ

Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" kırk yaşında iken Cebrâîl ismindeki melek gelerek, Peygamber olduğunu kendisine bildirdi. Bu da, Peygamber olduğunu, üç sene sonra, Mekke şehrinde i'lân eyledi. Bu seneye **(Bi'set)** senesi denir. Yirmiyedi kerre cihâd yapdı. Dokuzunda er olarak hücûm etdi. Onsekizinde başkumandan oldu. Dört erkek, dört kız evlâdı, onbir zevcesi, oniki amcası, altı halası vardı. Yirmibeş yaşında Hadîcetül-kübrâyı nikâh eyledi. Ellibeş yaşında iken, Hadîcetül-kübrânın vefâtından bir sene sonra, Allahü teâlânın emri ile, Ebû Bekrin "radıyallahü anh" kızı Âişeyi nikâh etdi. 63 yaşında iken, Medînede, onun, mescide bitişik olan odasında vefât etdi. Bu odaya defn edildi. Ebû Bekr ile Ömer "radıyallahü anhümâ" de bu odadadır. Mescid genişletilirken, oda mescidin içine alındı. Mekkedeki Kureyş kâfirlerinin reîsi olan Ebû Süfyân bin Harbin kızı Ümm-i Habîbeyi, yedinci senede nikâh etdi. Ebû Süfyân, Mu'âviyenin "radıyallahü anh" babasıdır. Mekkenin fethinde îmân etdi. Üçüncü senede Ömerin "radıyallahü anh" kızı Hafsayı nikâh etdi. Hicretin beşinci senesinde Benî Mustalak kabîlesinden esîrler arasındaki ve reîslerinin kızı Cüveyriyeyi satın alıp, âzâd ederek, nikâh etdi. Ümm-i Seleme, Sevde, Zeyneb bint-i Huzeyme, Meymûne ve Safiyyeyi "radıyallahü teâlâ anhünne" dînî sebebler ile nikâh etdi. Halasının kızı Zeyneb ile nikâhını Allahü teâlâ yapdı.

Cebrâîl aleyhisselâm yirmidörtbin kerre gelmişdir. Elliiki yaşında mi'râca çıkarıldı. Elliüç yaşında, Mekkeden Medîneye hicret eyledi. Sevr dağındaki mağarada Ebû Bekrle üç gece kalıp, pazartesi gecesi yola çıkdılar. Bir hafta yolculukla, Eylülün yirminci pazartesi günü Medînenin Kubâ köyüne geldiler. Cum'a günü Medîneye girdiler.

Hicretin ikinci senesinde, Ramezân ayında Cum'a günü Bedr gazâsı oldu. İslâm ordusu üçyüzonüç nefer olup, bunlardan sekizi başka yerlerde vazîfeli idi. Kureyşliler bin kişi idi. onüç sahâbî şehîd oldu. Ebû Cehl ve yetmiş kâfir öldürüldü.

Hicretin üçüncü senesinde, şevvâl ayında Uhud gazâsı oldu. İslâm askeri yediyüz kişi, kâfir ordusu üçbin kişi idi. Eshâb-ı kirâmdan yetmiş kişi şehîd oldu. Uhud gazâsından dört ay son-

ra, Necd halkına, islâma da'vet için yetmiş genç gönderildi. **(Bi'ri Me'ûne)** denilen yerde hücûm edip, iki sahâbî hâriç hepsini şehîd etdiler.

Hicretin beşinci senesinde Hendek gazâsı oldu. Kâfirler onbin kişi, müslimânlar üçbin kişi idi. Medîneyi muhâsara etdiler. Müslimânlar Medîne çevresine hendek kazmış idi. Yedinci senedeki Hayber gazâsından bir sene evvel Hudeybiyede **(Bî'at-ürrıdvân)** yapıldı. **(Mûte gazâsı)** Rûm kayseri Herakliyüs ile yapılan cihâddır. Müslimânlar üçbin kişi idi. Rûm ordusu yüz bin kişi idi. Ca'fer Tayyâr "radıyallahü anh" bu muhârebede şehîd oldu. Hâlid bin Velîd muhârebeyi kazandı. Sekizinci senede Mekke feth edildi. **Huneyn**, meşhûr büyük gazâdır. Zafer ile netîcelendi. **Hayber**, yehûdîlerin meşhûr kal'asıdır. Resûlullah, hazret-i Alîyi göndererek feth olundu. Resûlullaha, burada zehrli yemek ikrâm etdiler, yimedi. Bir gazâdan dönüşde hazret-i Âişeye çirkin iftirâ yapıldı. Resûlullah çok üzüldü. Âyet-i kerîme gelerek, iftirânın yalan olduğu anlaşıldı. Tâif zaferi de meşhûrdur.

Se'âdet istersen eğer, ey civân,
sarıl islâmiyyete, yavrum her zemân.

Farz ve vâcib, sünnetü mendûbunu,
emr-i bilma'rûfunu, mecmû'unu.

Dâimâ icrâ edip, terk eyleme,
bu küçükdür, bu büyükdür söyleme.

Hem mekrûh ve harâmdan kaçınmak gerek,
hele kul hakkına çok dikkat gerek.

Ehl-i sünnet olandan öğren hemân,
âmil ol ilminle, fevtetme zemân.

ÎMÂNIN TAFSÎLİNE DÂİR

Îmânın tafsîli onikidir: Rabbim, Allahü teâlâdır. Delîlim Bekara sûresindeki yüzaltmışüçüncü âyet-i kerîmedir. Nebîm, hazret-i Muhammed "aleyhisselâm"dır. Delîlim, Feth sûresindeki yirmisekiz ve yirmidokuzuncu âyet-i kerîmelerdir. Dînim, dîn-i islâmdır. Delîlim, Allahü teâlânın Âl-i İmrân sûresindeki ondokuzuncu âyet-i kerîmesidir. Kitâbım, Kur'ân-ı azîm-üş-şândır. Delîlim, Bekara sûresinin ikinci âyet-i kerîmesidir. Kıblem, Kâbe-i şerîfdir. Delîlim, Bekara sûresinin yüzkırkdördüncü âyetidir.

İ'tikâdda mezhebim, **(Ehl-i sünnet vel-cemâ'at)**dır. Delîlim, En'am sûresinin yüzelliüçüncü âyet-i kerîmesidir.

Zürriyyetim, hazret-i Âdem zürriyyetindenim. Delîlim A'râf

sûresindeki yüzyetmişikinci âyet-i kerîmesidir.

Milletim, millet-i islâmdır. Delîlim, Allahü teâlânın Hac sûresindeki yetmişsekizinci âyet-i kerîmesidir.

Ümmet-i Muhammeddenim. Delîlim, Allahü teâlânın Âl-i imrân sûresindeki yüzonuncu âyet-i kerîmesidir.

Mü'minim hakkan. Delîlim, Enfâl sûresindeki dördüncü âyet-i kerîmesidir. El-hamdülillahi alet-tevfîkıhi vestağfirullahe min külli taksîrin.

Beş sebeb ile, ilm amelden efdaldir. Zîrâ ilm metbûdur, amel ise ona tâbîdir. İlm, lâzımdır, amel ise, melzûmdur. İlm, yalnız olduğu hâlde nef' verebilir, amel ise, ilmsiz nef' veremez.

İlm akldan efdaldir. Zîrâ, kadîmdir, akl ise hâdisdir.

İnsanın zîneti, ihlâs iledir. İhlâsın zîneti, îmân iledir. Îmânın zîneti, Cennet iledir. Cennetin zîneti, hûrîler ve gılmanlar iledir. Ve cemâlullahı müşâhede iledir.

Ve dahî, amel îmândan cüz' olsaydı, âdetli kadınlara vakt nemâzı bağışlanmazdı. Zîrâ, îmân bağışlanmaz.

Ömründe bir kerre şehâdet getirmek, farzdır. Bunun delîli, Muhammed sûresindeki ondokuzuncu âyet-i kerîmedir.

Kelime-i şehâdet getirmenin dört şartı vardır: Dil ile söylerken, kalb hâzır olmak. Ma'nâsını bilmek. Hulûs-i kalb ile söylemek. Ta'zîm ile söylemek.

Şehâdet getirmenin yüzotuz kadar fâidesi vardır. Ammâ dört şeyden biri bulunursa, fâidesi yokdur. O dört şey: Şirk, şek, teşbîh, ta'tildir. Şirk, Allahü azîm-üş-şânın zâtında birşeyi ortak koşmağa denir. Şek, dinde meks etmeğe (durmağa, tevakkuf etmeğe), teşbîh -vehmen- Allahü teâlâyı bir mahlûka benzetmeğe, ta'til, (Allah âleme karışmaz, her şey vakti geldikde, kendi tabîatiyle olur) demeğe denir.

Ve dahî, yüzotuz fâidenin, otuzu bu mahalde zikr olunmuşdur: Otuzdan beşi, dünyâda ve beşi, ölürken ve beşi, kabrde ve beşi, arasâtda ve beşi, Cehennemde ve beşi, Cennetdedir. Ammâ dünyâda olan beş fâide:

1- Adı güzel çağrılır.

2- Ahkâm-ı islâmiyye kendisine farz olur.

3- Boynu kılıncdan kurtulur.

4- Allahü azîm-üş-şân, ondan râzı olur.

5- Cümle mü'minler, ona muhabbet eder.

Ölürken olan beş fâide:

1- Azrâîl "aleyhisselâm" ona güzel sûretde gelir.

2- Yağdan kıl çeker gibi, rûhunu alır.

3- Cennet kokuları gelir.

4- İlliyyîne çıkar, müjdeci melekler gelir.

5- Merhabâ yâ mü'min! Sen Cennetliksin denir.

Kabrde olan beş fâide:

1- Kabri geniş olur.

2- Münker ve nekir güzel sûretde gelir.

3- Bir melek ona bilmediğini ta'lîm eder.

4- Allahü azîm-üş-şân bilmediğini hâtırına getirir.

5- Cennetdeki makâmını görür.

Arasâtda olan beş fâide:

1- Süâl ve hisâbı âsân olur.

2- Kitâbı sağından verilir.

3- Mizânda sevâbı ağır gelir.

4- Arş-ı rahmân altında gölgelenir.

5- Sırâtı yıldırım gibi geçer.

Cehennemde olan beş fâide:

1- Cehenneme girerse, Cehennem ehli gibi, gözleri gök olmaz.

2- Şeytânı ile çatışmaz.

3- Ellerine ateşden kelepçe, boğazına zincir vurulmaz.

4- Hamîm suyundan içirilmez.

5- Ebedî Cehennemde kalmaz.

Cennetde olan beş fâide:

1- Cümle melekler ona selâm verir.

2- Sıddîklar ile refik olur.

3- Ebedî Cennetde kalır.

4- Allahü teâlâ ondan râzı olur.

5- Allahü teâlânın didârını görür.

[Kâdî-zâde Ahmed efendi **(Ferâid-ül-fevâid)** ismindeki **(Âmentü şerhı)** kitâbında diyor ki: Cehennem yedi tabakadır. Birbirinin altındadırlar. Her tabakanın ateşi, üstündekilerden dahâ şiddetlidir. Günâhı afv edilmemiş olan mü'minler birinci tabakada, günâhları mikdârı yanıp, sonra Cehennemden çıkarılarak, Cennete götürüleceklerdir. Diğer altı tabakada çeşidli kâfirler sonsuz yanacaklardır. Azâbı en şiddetli olan yedinci tabakasında münâfıklar yanacakdır. Bunlar, dilleri ile islâmiyyeti medh edip, övüp, kalbleri ile inanmıyan iki yüzlü kâfirlerdir. Kâfirler yanıp kül olunca, tekrâr yaratılarak, tekrâr yanacaklar, sonsuz olarak böyle yanacaklardır. Cennet ve Cehennem şimdi

mevcûddur. Ba'zı âlimlere göre, Cehennemin nerde olduğu ma'lûm değildir. Ba'zılarına göre, yedi kat yerin altındadır. Bu sözleri, Erd küresinin içinde olmadığını göstermekdedir. Erd küresi, güneş ve bütün yıldızlar birinci semâ [gök] içinde olduklarına göre, yeryüzünün neresinde olursak olalım, yedi kat yerin altında semâ vardır. Cehennemin, yedi kat semâdan birisinde bulunduğu anlaşılmakdadır.]

KÜFRE SEBEB OLAN ŞEYLER

Küfr [Allaha düşman olmak] üç nev'dir: Küfr-i inâdî, küfr-i cehli, küfr-i hükmî.

Küfr-i inâdî, Ebû Cehl ve Fir'avn ve Nemrûd ve Şeddâd küfrü gibi, dîni, îmânı bilerek, inanmamak olup, bunlar Cehennemlikdir demek câizdir.

Küfr-i cehlî, kâfirlerin avâmına, bu dînin hak olduğunu bilir ve ezân-ı Muhammedî okunur iken, işitirler de, gel müslimân ol, desen, biz atamızdan ve anamızdan böyle bulduk, böyle gideriz, derler.

Küfr-i hükmî, ta'zîm olunacak yerde tahkîr ve tahkîr olunacak yerde, ta'zîm etmekdir.

Allahü azîm-üş-şânın Evliyâsını ve Enbiyâsını ve Ulemâsını, bunların sözlerini ve fıkh kitâblarını ve fetvâları ta'zîm edecek iken tahkîr ederse, o dahî küfrdür. Kâfirlerin dînî âyinlerini beğenmek ve zarûret yok iken zünnâr kuşanmak ve papaslara mahsûs olan başlık, salib [birbirine dik çakılmış iki çubuk, haç] gibi küfr alâmetlerini kullanmak. Ve bunlara, muhabbet, küfrdür.

Küfrün yedi zararı vardır: Dîni ve nikâhı giderir. O kimsenin boğazladığı yinmez. Halâli ile etdiği, zinâ olur. O kimseyi öldürmek vâcib olur. Cennet ondan uzaklaşır. Cehennem ona yakındır. O hâlinde ölürse nemâzı kılınmaz.

Rızâsı ile, filân şey, filân kimsededir, yâhud yokdur, kâfir olayım, cühûd [ya'nî yehûdî] olayım diye, yemîn eylemiş olsa, o şey, o kimsede olsun veyâ olmasın, o kimse, kendi rızâsı ile küfre varmışdır. Îmânının ve nikâhının tecdîdi lâzımdır.

Zinâ, fâiz, yalan gibi her dinde harâm olan bir şey için, halâl olaydı da, ben dahî, işleseydim, diye temennî eder ise, bu dahî küfrdür.

Peygamberlere "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" inandım, ammâ Âdem "aleyhisselâm" Peygamber midir, bilmiyorum dese, kâfir olur. Hazret-i Muhammed "aleyhisselâm"ın âhır zemân Peygamberi olduğunu bilmeyen kâfir olur.

Bir kimse, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" dediği doğru ise, biz kurtulduk demiş olsa, kâfir olur, demişler-

dir. Birgivî merhûm buyurur ki: (Bu sözü şübhe yolu ile söylerse küfrdür. Eğer ilzâm tarîkiyle söylerse küfr değildir.)

Bir kimseye, gel nemâz kıl deseler, o dahî, kılmam dese, kâfir olur, demişler. Ammâ murâdı, senin sözünle kılmam, Allah emri ile kılarım dese kâfir olmaz.

Bir kimseye, sakalını bir tutamdan kısa yapma veyâ bir tutamdan fazlasını kes ve tırnaklarını kes, zîrâ, Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" sünnetidir deseler, o da kesmem dese, kâfir olur. Sâir sünnetler dahî böyledir. Husûsiyle, sünnet olduğu ma'rûf ve sübûtü, tevâtür ile sâbit ola. Misvâk gibi. Birgivî merhûm buyurur ki: Bu sözü, sünnetliğini inkâr tarîkiyle dese, küfrdür. Murâdı, senin emrinle işlemem, Resûlullahın sünneti olduğu için işlerim dese, küfr değildir.

[Yûsüf Kardâvî **(El-halâl-ü vel-harâm-ü fil-İslâm)** kitâbının, dördüncü baskısının, seksenbirinci sahîfesinde diyor ki: **(Buhârî)**deki hadîs-i şerîfde, **(Müşriklere muhâlefet ediniz! Sakalınızı uzatınız! Bıyığınızı kısaltınız!)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, sakalı kazımağı ve bir tutamdan kısa yapmağı men' etmekdedir. Ateşe tapanlar, sakallarını kesiyor. Kazıyanları da oluyordu. Hadîs-i şerîfde, bunlara muhâlefet etmemiz emr olundu. Fıkh âlimlerinin ba'zısı bu hadîs-i şerîf, sakal uzatmanın vâcib olduğunu, sakal kazımanın harâm olduğunu gösteriyor dedi. Bunlar arasında İbni Teymiyye, sakalı kesmeğe karşı pek şiddetli yazmakdadır. Ba'zı âlimler ise, sakal uzatmanın âdet olduğunu, ibâdet olmadığını bildirdi. Feth kitâbı, Iyâddan alarak, [özrsüz] sakal kazımanın mekrûh olduğunu yazmakdadır. Doğrusu da budur. Bu hadîs-i şerîf, sakal uzatmanın vâcib olduğunu gösteriyor denilemez. Çünki, **(Buhârî)**de yazılı hadîs-i şerîfde, **(Yehûdîler ve hıristiyanlar** [saçlarını, sakallarını] **boyamıyorlar. Siz onlara muhâlefet ediniz!).** Ya'nî, siz boyayınız buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, saç sakal boyamanın vâcib olduğunu göstermiyor. Müstehab olduğunu gösteriyor. Çünki, Eshâb-ı kirâmın bir kısmı boyadı. Çoğu boyamadı. Vâcib olsaydı hepsi boyardı. Sakal uzatmağı emr eden hadîs-i şerîf de böyle olup, sakal uzatmanın vâcib olduğunu değil, müstehab olduğunu bildirmekdedir. İslâm âlimlerinden hiç birinin sakalını kazıdığı haber verilmedi. Çünki, onların zemânlarında sakal bırakmak âdet idi. [Müslimânların âdetine uymamak, şöhret olur. Mekrûh olur. Fitneye sebeb olursa, harâm olur.] Kardâvîden terceme temâm oldu. Kardâvî, kitâbının önsözünde, dört mezhebin fıkh bilgilerini birbirlerine karışdırdığını, tek bir mezhebi taklîd etmenin uygun olmadığını yazıyor. Böylece, Ehl-i sünnet âlimlerinin yolundan ayrılıyor. Ehl-i sünnet âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ", her müslimânın dört mezhebden

birini taklîd etmesi lâzım olduğunu, mezhebleri karışdıranın mezhebsiz hattâ zındık olacağını bildiriyorlar. Bununla berâber, Kardâvînin sakal hakkındaki yazısı, hanefî mezhebinin reyini açıkladığı için, vesîka olarak alınması uygun görüldü. Abdülhakı Dehlevî hazretleri, **(Eşi'at-ül-leme'ât)**ın üçüncü cildinde diyor ki: (İslâm âlimleri, saç, sakal boyamakda, bulundukları yerin âdetine uymuşlardır. Çünki, [câiz olan, mubâh olan işlerde], bulunduğu yerin âdetine uymamak, şöhrete sebeb olur. Bu ise, mekrûhdur). Muhammed Hâdimî "rahime-hullahü teâlâ" **(Berîka)** kitâbında diyor ki, (Hadîs-i şerîfde, **(Bıyığı kısa, sakalı uzun yapınız!)** buyuruldu. Bunun için, sakalı kazımak, kesmek ve sünnet mikdârından kısa yapmak men' olundu. Sakalı bir kabza, bir tutam uzatmak sünnetdir. Sakalı bir kabzadan kısa yapmak câiz değildir. Bir kabzadan fazlasını kesmek de sünnetdir). Bir kabza, dudak kenârından, dört parmak eni kadar uzun olmak demekdir. Sünnet olan, hattâ mubâh olan şeyi sultân emr edince, bunu yapmak vâcib olur. Sultânın ve bütün müslimânların yapması, emr demekdir. Böyle yerlerde sakalı bir tutam uzatmak vâcib olur. Bir tutamdan kısa yapmak veyâ kazımak, vâcibi terk etmek olur. Tahrîmen mekrûh olur. Bunun, câmi'de imâm olması câiz olmaz. Fekat, Dâr-ül-harbde bulunan veyâ zulm görmemek, nafakadan olmamak yâhud emr-i ma'rûf yapabilmek, müslimânlara ve islâmiyyete hizmet edebilmek, dînini, nâmûsunu koruyabilmek için sakalını kazımak câiz hattâ lâzım olur. Özrsüz olarak kısaltmak ve kazımak mekrûh olur. Bir tutamdan kısa sakal bırakarak, böylece sünneti yapdığına inanmak, bid'at olur. Sünneti değişdirmek olur. Böyle bid'at işlemek, adam öldürmekden dahâ büyük günâh olur.]

Bir kız ile bir oğlan, âkıl ve bâliğ olsalar ve onları nikâh etseler ve onlara, îmânın sıfatlarını sorduklarında, bilmeseler, onlar müslimân değildir. Onlara îmân edilecek şeyleri öğretip, sonra nikâhlarını yeniden kıyarlar ise, nikâhları sahîh olur. Ellidört farz bölümüne bakınız!

Bir kimse bıyıklarını kırkdıkda, yanındaki, bir şeye yaramadı dese, o diyenin küfründen korkulur. Zîrâ, bıyıkları kısaltmak sünnetdir. Sünneti hafîf görmüş olur.

Bir kimse, -başdan ayağa- harîr giyinse, başka birisi bu hâline, mubârek olsun dese, küfründen korkulur.

Bir kimse, kıbleye karşı ayağını uzatıp yatmak veyâ tükürmek veyâ kıbleye karşı bevl etmek gibi bir mekrûhu işlese, o kimseye bu yapdıkların mekrûhdur, işleme deseler, o âdem, ona, her günâhımız bu kadar olsa dese, küfründen korkulur. Ya'nî, mekrûhu önemsiz bir şey saydığı için.

Ve dahî, bir kimsenin hizmetkârı, kapıdan içeriye girse, e-

fendisine selâm verse, efendisinin yanında bir kimse olsa da, sus edebsiz, efendisine selâm vermek olur mu? dese, o diyen kimse, kâfir olur. Ammâ murâdı, müâşeret âdâbını öğretmek ise ve selâmı kalben vermek gerekdi, demek ise, küfr olmaması zâhirdir.

Bir kimse, birinin gıyâbında bir şey söylese, yanındaki de, gîbet etme dese, buna karşı o kimse de, bu bir şey midir dese, kâfir olur demişler. Bu hareketiyle, harâmı istihsân etdiği, kötülemediği için.

Bir kimse, Allahü teâlâ, bana Cennet verirse sensiz Cennete girmem dese, yâhud filân ile Cennete girmeğe emr olunsam, girmem, yâhud Allahü teâlâ bana, Cennet verse, istemem, lâkin didârını görmek dilerim dese, bu sözler, küfrdür demişler. Bir kimse, îmân artar ve eksilir dese, küfrdür, demişler. Birgivî buyuruyor ki: **(Mü'menün bih)** i'tibâriyle, artar ve eksilir dese, küfrdür. Ammâ, yakîn ve kuvvet-i sıdk i'tibâriyle olursa, küfr değildir. Zîrâ müctehidlerden bir çok kimseler, îmânın ziyâde ve noksanına kâillerdir.

Bir kimse, kıble ikidir, biri Kâ'be ve biri Kudüsdür, dese, küfrdür, demişler. Birgivî buyurur ki: Şimdiki hâlde ikidir dese küfrdür. Ammâ Beyt-i mukaddes kıble idi. Sonra, kıble Kâ'be oldu dese, küfr değildir.

Bir kimse, bir âlime buğz etse veyâ söğse, bu yapdığı sebebsiz ise, o kimsenin küfründen korkulur.

Bir kimse, kâfirlerin ibâdetleri, islâmiyyete uymıyan işleri güzeldir dese ve böyle i'tikâd etse küfrdür.

Bir kimse, ta'âm yirken konuşmamak mecûsîlerin iyi âdetlerindendir dese, yâhud âdetli ve lohusa hâlinde, avretle yatmamak, mecûsîlerin iyi şeylerindendir, dese, o kişi kâfir olur, demişler.

Bir kimse, bir kişiye, sen mü'min misin? dese, o dahî, inşâallah dese ve te'vîle kâdir olmasa, küfrdür.

Bir kimse, evlâdı ölen kimseye, Allahü teâlâya senin oğlun gerek idi, dese, kâfir olur, demişler.

Bir avret, beline bir kara ip bağlasa, bu nedir? deseler, zünnârdır dese, kâfir olur, erine harâm olur.

Bir kişi, harâm ta'âm yidikde, Bismillah dese, kâfir olur demişler. Birgivî hazretleri buyurur ki: (Bu fakîrin anladığı, harâm li-aynihî olursa [hamr gibi, murdâr, ölmüş hayvân eti gibi ve o hayvânın yağı gibi] kâfir olur. Ammâ harâm li-aynihî olduğunu bilmek gerekdir. Böylece, ismullahı hafîfletmiş olur. Zîrâ, bunların kendileri harâmdır. İmâmlarımızdan mervîdir ki, bir kimse, ta'âm gasbedip yirken; Bismillah dese, kâfir olmaz. Çünki,

ta’âmın kendisi harâm değildir. Gasb harâmdır). Bir kişi, bir gayriye, beddüâ ederek, Allahü teâlâ, senin canını küfrle alsın dese, kâfir olmasında ulemâ ihtilâf etdiler. Aslı budur ki, kendinin küfrüne râzı olmak, -ittifakla- küfrdür. Ammâ, gayrin küfrüne rızâ, ba’zıları indinde, o dahî küfr ise de, ba’zılar indinde, -istihsânen rızâ ise- küfrdür. Ammâ, zulm ve fıskdan ötürü, -azâbı dâim ve şedîd olsun- diye, rızâ ise, küfr değildir. Birgivî “rahime-hullahü teâlâ” buyurur ki: (Bu kavli esah anlarız. Zîrâ, Kur’ân-ı azîmde, hazret-i Mûsâ “aleyhisselâm”ın kıssasında, buna delîl vardır).

Bir kimse, -Allahü teâlâ bilir- filân işi işlemedim dese, hâlbuki, o işi işlediğini bilse, kâfir olur. Hak teâlâ hazretlerine cehl-i mürekkeb isnâd etmiş olur.

Bir kimse, bir avreti [şâhidsiz] nikâh etse, o er ile avret, Allahü teâlâ ve Peygamber şâhidimizdir deseler, her ikisi kâfir olur. Zîrâ, Peygamberimiz “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” diri iken gaybı bilmezdi. Gaybı bilir demek, küfr olur.

Ben çalınanları ve gayb olanları bilirim dese, söyleyen ve inanan kâfir olur. Bana cin haber veriyor dese, yine kâfir olur. Peygamberler ve cinnîler dahî gaybı bilmezler. Gaybı, ancak Allahü teâlâ bilir ve Onun bildirdikleri bilir.

Bir kimse, Allahü teâlâya and içmek dilese, bir âhar kimse dahî, ben senin, Allahü teâlâya and içdiğini istemem. Talâka ve itâka veyâ şerefe, nâmûsa and etmeni dilerim dese, kâfir olur, demişlerdir.

Bir kimse, bir kişiye, senin dîdârın bana can alıcı gibidir dese, kâfir olur demişler. Zîrâ, can alıcı, bir ulu melekdir.

Bir kimse, nemâz kılmamak hoş işdir dese, kâfir olur. Bir kimse, bir kişiye gel nemâz kıl dese, o dahî bana nemâz kılmak zor işdir dese, kâfir olur demişler.

Allahü teâlâ, gökde benim şâhidimdir dese, kâfir olur. Zîrâ Allahü teâlâya, mekân isnâd etmiş olur. Allahü teâlâ, mekândan berîdir. [Allah baba diyen de kâfir olur.]

Bir kimse; Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” yemek yidikden sonra mubârek parmağını yalardı dese, bir başkası, bu iş terbiyesizlikdir dese, kâfir olur.

Rızk Allahdandır. Lâkin kuldan da hareket gerekdir dese, bu söz şirkdir. Zîrâ kulun hareketi de Allahdandır.

Nasrânî olmak, yehûdî olmakdan, [Amerikan kâfiri olmak, komünist olmakdan] hayrlıdır dese, kâfir olur. Yehûdî, nasrânîden [komünist] hıristiyandan şerlidir, dahâ fenâdır demelidir.

Kâfir olmak, hıyânet etmekden yeğdir dese, kâfir olur.

Harâmdan sadaka verse ve sevâb umsa, alan fakîr dahî, harâmdan olduğunu bilerek, Allah kabûl etsin dese ve veren dahî, âmîn dese, ikisi de kâfir olur.

İlm meclisinde ne işim var, yâhud âlimlerin dediğini işlemeğe kim kâdir olur dese veyâ fetvâyı, yere atsa ve din adamlarının sözü neye yarar dese, kâfir olur.

Hasmına şer'a gidelim dese, polis götürmeyince gitmem yâhud islâmiyyeti ben ne bileyim dese, kâfir olur.

Bir kimse, küfr söylese, bir kişi dahî gülse, gülen dahî kâfir olur. Gülmesi, zarûrî olursa, küfr değildir.

Bir kimse Allahdan hâli [boş] yer yok dese veyâ Allahü teâlâ gökdedir dese, kâfir olur demişler.

Bir kimse, meşâyıhin ervâhı hep hâzırdır, bilirler dese kâfir olur. Hâzır olur dese, küfr olmaz.

İslâmiyyeti bilmem veyâ istemem dese, kâfir olur.

Bir kimse, Âdem "aleyhisselâm" buğday yimese idi, biz şakî olmazdık dese, kâfir olur. Ammâ biz dünyâda olmazdık dese, küfründe ihtilâf etmişlerdir.

Âdem "aleyhisselâm" bez dokurdu dese, birisi dahî, öyle ise, biz, çulhacı oğlanları imişiz dese, kâfir olur.

Bir kişi, küçük günâh işlese, birisi ona tevbe et dese, o dahî, ne işledim ki tevbe edeyim dese, kâfir olur.

Biri diğerine, gel islâm âlimine gidelim veyâ fıkh, ilmi-hâl kitâbını okuyup öğrenelim dese, o dahî, ben ilmi ne yapayım dese, kâfir olur. Zîrâ, ilmi istihfâfdır. Tefsîr ve fıkh kitâblarına hakâret eden, bunları beğenmiyen, kötüliyen kimse kâfir olur. Dört mezhebden birinin âlimlerinin yazmış oldukları bu kıymetli kitâblara saldıran azgın kâfirlere (fen yobazı) ve (zındık) denir.

Bir kimseye, kimin zürriyyetindensin? Kimin milletindensin? İ'tikâdda mezhebinin imâmı kimdir? Amelde mezhebinin imâmı kimdir diye süâl etseler, bilmese, kâfir olur.

Bir harâm-ı kat'iyye -hamr, hınzır eti gibi- halâldir dese veyâ halâl-i kat'iyye, harâmdır dese, kâfir olur demişler. [Tütüne harâm demek tehlükelidir.]

Cemî' edyânda harâm olan, halâl edilmesi hikmete muhâlif olan birşeyin halâl olmasını arzû etmek küfrdür. Zinâ ve livâta ve karnı doydukdan sonra ta'âm yimek ve fâiz almak veyâ fâiz vermek gibi. Şerâbın halâl olmasını temennî küfr değildir. Çünki şerâb her dinde harâm değildi. Kur'ân-ı azîm-üş-şânı, lâf ve latîfe arasında isti'mâl etmek küfrdür. Yahyâ adlı kimseye, **(Yâ Yahyâ! huz-il-kitâbe)** dese kâfir olur. Kur'ân-ı kerîmle alay

etmiş olur. Çalgı, oyun, şarkı arasında Kur'ân okumak da böyledir.

Şimdi geldim Bismillâhi dese, âfâtdır. Birşeyi çok görse **(Mâ halakallah)** dese, ma'nâsını bilmese kâfir olur.

Bir kimse, şimdi sana sövmem, sövmenin adını günâh koymuşlar, dese, âfâtdır.

Bir kimse, Cebrâîl buzağısı gibi çırılçıplak olmuşsun dese, âfâtdır. Melekle alay etmek olur.

Bir kimse, Allahü tebâreke ve teâlâdan gayri eşyâya yemîn etse, harâmdır. Harâmı işliyen, mürted ve kâfir olmaz. Meğer (Mansûsun aleyh) olan harâma halâl dese, kâfir olur.

Ve dahî, oğlunun başı için veyâ başım için kelimelerine, yemîn billahi atf etse, meselâ, vallahî oğlumun başı için dese, küfr olmasından korkulur.

AHKÂM-I İSLÂMİYYE

İslâm dîninin bildirdiği emrlere ve yasaklara **(Ahkâm-ı islâmiyye)** veyâ **(İslâmiyyet)** denir. Ahkâm-ı islâmiyye sekizdir: **Farz, vâcib, sünnet, müstehab, mubâh, harâm, mekrûh, müfsid.**

Farz odur ki, onu Allahü azîm-üş-şân buyurmuş ola. Ve buyurduğu şübhesiz delîl ile, belli olmuş ola. Ya'nî âyet-i kerîmeden açıkça anlaşılmış ola. İnanmıyan, ehemmiyyet vermiyen kâfir ola. Îmân, Kur'ân, abdest almak, nemâz kılmak, oruc tutmak, zekât vermek, hacca gitmek, cünüblükden gusl etmek [ya'nî boy abdesti almak] gibi.

Farz dahî üç nev'dir: Farz-ı dâim, farz-ı muvakkat, farz-ı alel-kifâye. Farz-ı dâim **(âmentü billâhi)**yi sonuna kadar ezberleyip ve ma'nâsını bilip ve inanıp, dâimî i'tikâd etmeğe derler. Farz-ı muvakkat, amelin vakti geldikde, işlediğimiz farz olan amellere derler. Beş vakt nemâz kılmak ve Ramezân-ı şerîf ayında oruc tutmak ve san'atine ve ticâretine lâzım olan din ve fen bilgilerini öğrenmek gibi. Farz-ı alel-kifâye, onu, elli kişiden veyâ yüz kişiden biri işlese, sâirlerden sâkıt olur. Verilen selâmın cevâbını söylemek gibi. Ve cenâze nemâzı kılmak ve cenâzeyi gasl etmek gibi, sarf ve nahv okumak ve hâfız olmak ve vücuh ilmini öğrenmek ve san'atine, ticâretine lâzım olandan ziyâde din ve fen bilgilerini öğrenmek gibi.

Ve dahî, bir farz içinde, beş farz vardır. Bu farzlar, ilm-i farz, amel-i farz, mikdâr-ı farz, i'tikâd-ı farz, ihlâs-ı farz, inkâr-ı farzdır. İnkâr-ı farz küfrdür.

Vâcib odur ki, onu Allahü azîm-üş-şân buyurmuş ola. Buyurduğu, şübheli delîl ile belli olmuş ola. Vâcib olduğuna inanma-

yan, kâfir olmaz. Lâkin, işlemeyen, Cehennem azâbına lâyık olur. Meselâ, vitr nemâzında, kunût düâsını okumak ve hâcı bayramında kurban kesmek ve Ramezân-ı şerîf bayramında fıtra vermek ve secde âyeti okununca, **(Secde-i tilâvet)** yapmak gibi. Vâcib içinde, dört vâcib ve bir farz vardır. İlmi vâcib, ameli vâcib, mikdârı vâcib, i'tikâdı vâcib, ihlâsı farz. Farzın ve vâcibin riyâsı harâmdır.

Ve dahî sünnet, onu, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" hazretleri, bir kerre veyâ iki kerre terk etmiş ola. Terk edene, azâb olmaz. Lâkin, özrsüz ve devâmlı terk eden, itâba ve sevâbından mahrûm olmağa lâyık olur. Meselâ, misvâk isti'mâl etmek ve ezân ve ikâmet ve cemâ'at ile nemâz kılmak ve evlendiği gece ta'âm yidirmek ve çocuğunu sünnet etdirmek gibi. Sünnet dahî üç nev'dir: Sünnet-i müekkede, sünnet-i gayr-ı müekkede, sünnet-i alel-kifâye.

Sünnet-i müekkede olanlar, sabâh nemâzının sünneti ve öğle nemâzının evvel ve son sünnetleri ve akşam nemâzının sünneti ve yatsı nemâzının son sünneti gibi. Bunlar, sünnet-i müekkededir. Sabâh nemâzının sünnetine vâcib diyen âlimler de vardır. Bu sünnetler aslâ özrsüz terk olunmaz. Beğenmiyen kâfir olur.

Sünnet-i gayr-ı müekkede olanlar, ikindinin sünneti ve yatsı nemâzının evvel sünneti. Bunlar çok kerre terk olunursa, bir şey lâzım gelmez. Özrsüz olarak büsbütün terk olunursa, itâba ve şefâ'atden mahrûm olmağa sebeb olur.

[**(Halebî)**de ve **(Kudûrî)**de diyor ki, ibâdetler, **(Ferâiz)** ve **(Fedâil)** olmak üzere ikiye ayrılır. Farz ve vâcib olmayan ibâdetlere **(Fedâil)** veyâ **(Nâfile ibâdet)** denir. Beş vakt nemâzın sünnetleri, nâfile ibâdetdir ve farzlardaki noksanları temâmlar. Ya'nî yapılan farzdaki kusûrları temâmlar. Yoksa, kılınmayan farz nemâz yerine sünnet geçmez. Sünnet kılmak, farzı terk edeni Cehennemden kurtarmaz. Farzı özrsüz terk edenin, kıldığı sünnet sahîh olmaz. Sahîh olan [kusûrsuz kılınan] sünnete niyyet etmek lâzımdır. Niyyet edilmezse sünnet sevâbına kavuşmaz. Bunun için, senelerce nemâz kılmamış olanlar, dört vakt nemâzın sünnetlerini kılarken, hem, o vaktin ilk kazâya kalmış farzını kazâ etmeğe, hem de, o vaktin sünnetini edâ etmeğe niyyet etmelidir. Böyle niyyet edince, hem kazâ, hem de sünnet kılmış olur. Sünneti terk etmiş olmaz.]

Sünnet-i alel kifâye, beş on kimseden birisi işlese, sâirlerinden sâkıt olur. Selâm vermek ve i'tikâfa girmek ve meşrû' olan işlerinin evvelinde Besmele-i şerîfeyi söylemek gibi.

Eğer, ta'âmın evvelinde, Besmele-i şerîfeyi demezse, üç za-

rarı vardır:

1- Şeytân kendisiyle birlikde, ta'âm yir.

2- Yidiği ta'âm bedenine maraz olur.

3- Ta'âmda bereket olmaz.

Besmele söylerse, üç fâidesi vardır:

1- Şeytân ta'âma ortak olmaz.

2- Ta'âm bedenine şifâ olur.

3- Ta'âmda bereket olur. [Yimeğe başlarken Besmele söylemeği unutursa, hâtırladığı zemân söylemelidir.]

Müstehab demek, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" ömründe bir iki kerre işlemiş ola. İşlemeyene azâb ve itâb olmaz. Şefâ'atden mahrûm kalmak dahî yokdur. Lâkin, işleyene sevâb çokdur. Meselâ, nâfile nemâz kılmak ve nâfile oruc tutmak ve ömreye, nâfile hacca gitmek ve nâfile sadaka vermek gibi.

Ve dahî, mubâh odur ki, onun iyi niyyetle işlenmesinde sevâb, kötü niyyetle işlenmesinde azâb vardır. Terkinde azâb olmaz. Yürümek, oturmak, ev almak, halâlinden dürlü ta'âm yimek, halâl olmak şartiyle, dürlü elbise giymek gibi.

Harâm odur ki, onu Allahü azîm-üş-şân, Kur'ân-ı kerîmde açık nehy etmiş ola. Ya'nî, işlemeyiniz, demiş ola. Harâma, ehemmiyyet vermiyen, inanmıyan kâfir olur. İnandığı hâlde işliyen kâfir olmaz, fâsık olur.

[İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" imâmlığı anlatırken buyuruyor ki, (Fâsık imâmın arkasında nemâz kılmamalıdır. Fâsık demek, şerâb içmek, zinâ etmek, fâiz yimek gibi büyük günâh işliyen demekdir. [Küçük günâha devâm etmek de büyük günâh olur.] Birden çok câmi'de Cum'a nemâzı kılınan yerlerde, fâsık hatîbin arkasında Cum'a nemâzı kılmamalı, imâmı sâlih olan câmi'de kılmalıdır. Fâsıka ihânet etmek, hakâret etmek vâcibdir. Çok âlim olsa da, onu imâm yapmamalıdır. İmâm yapmak, ona ta'zîm etmek, saygı göstermek olur. Fâsıkın da, mezhebsizin de, imâm yapılmaları, her zemân tahrîmen mekrûhdur. Harâmlardan sakınmağa **(Takvâ)** denir. Halâl veyâ harâm olduğu şübheli olan şeylerden de sakınmağa **(Vera')** denir. Şübheli şey işlememek için bir halâlı terk etmeğe **(Zühd)** denir. Dâr-ül-harbde îmâna gelenin, Dâr-ül-islâma hicret etmesi vâcib olur)].

Harâm iki nev'dir: Biri, **(Harâm li-aynihî)** ve biri, (**Harâm li-gayrihî).** Evvelkisi, kendisi harâm olup, her zemân harâmdır. Adam öldürmek, zinâ ve livâta etmek, hamr ve alkollü içkiler içmek, kumar oynamak, hınzır eti yimek ve kadınların, kızların başı, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları böyledir. Bir kimse

bu günâhları işlerken, Besmele-i şerîfe dese veyâ halâl i'tikâd etse, ya'nî Allahü teâlânın harâm etmesine ehemmiyyet vermese, kâfir olur. Ammâ, bunların harâm olduğuna inanıp, Allahdan, azâbından korkarak yapsa, kâfir olmaz. Fekat, Cehennem azâbına lâyık olur.

Harâm li-gayrihî, kendisi harâm değil ise de, harâm yoldan elde edildiği için, harâm olur. Bir kimse, bir kişinin bağına girip, sâhibinin izni yokken, meyvesini koparıp yimek, ev eşyâsını ve akçasını çalıp harcamak gibi. Bunları yapan kimse, yaparken Besmele dese yâhud halâldir söylese, kâfir olmaz. Bir kimsede, bir arpa ağırlığında haksız olan mal varsa, yarın kıyâmet gününde, cemâ'at ile kılınmış yediyüz rek'at, -kabûl olunmuş- nemâzının sevâbını, hazret-i Mevlâ bu kimseden alıverse gerekdir. Harâmın her iki kısmından kaçınmak, ibâdet yapmakdan dahâ çok sevâbdır.

Ve dahî mekrûh, amelin sevâbını gideren şeye derler. Mekrûh dahî, iki nev'dir: Kerâhet-i tahrîmiyye ve kerâhet-i tenzîhiyye.

Kerâhet-i tahrîmiyye, vâcibin terkidir. Harâma karîbdir [yakındır]. Kerâhet-i tenzîhiyye, sünnetin terkidir. Halâla karîbdir. Kerâhet-i tahrîmiyye işleyen, eğer kasd ile işlerse, âsî ve günâhkâr olur. Cehennem azâbına lâyık olur. Nemâzda ise, o nemâzın iâdesi vâcib olur. Eğer sehv ile işlerse secde-i sehv yapar. İâdesi sâkıt olur. Kerâhet-i tenzîhiyyeyi işleyene azâb olmaz. Lâkin, ısrâr ederse, itâba ve sevâbdan mahrûm kalmağa müstehak olur. At etini ve kedi ve fâre artığını yimek, şerâb yapana üzüm satmak gibi.

Müfsid, amelleri, temelinden giderene denir. Îmânı ve nemâzı, nikâhı ve haccı ve zekâtı, alış ve satışı bozmak gibi.

[Farzları, vâcibleri ve sünnetleri yapan ve harâmdan, mekrûhdan sakınan müslimâna, âhıretde **(Ecr)** ya'nî **(Sevâb)** ya'nî karşılık verilir. Harâmları, mekrûhları yapana ve farzları, vâcibleri yapmıyan müslimâna **(Günâh)** yazılır. Harâmdan sakınmanın sevâbı, farzı yapmanın sevâbından katkat çokdur. Bir farzın sevâbı, bir mekrûhdan sakınmanın sevâbından, bu da, bir sünnetin sevâbından çokdur. Mubâhlar içinde, Allahü teâlânın sevdiklerine **(Hayrât)** ve **(Hasenât)** denir. Bunları yapana da sevâb verilir ise de, bu sevâb, sünnet sevâbından azdır. Sevâb verileceğini bilerek yapmağa **(Kurbet)** denir.

Allahü teâlâ, kullarına çok acıdığı için, râhat ve se'âdet menba'ı olan, dinleri gönderdi. Dinlerin sonuncusu, Muhammed aleyhisselâmın dînidir. Diğer dinler, kötü insanlar tarafından, değişdirildi. Müslimân olsun, kâfir olsun, herhangi bir insan,

bilerek veyâ bilmiyerek, bu dîne uygun yaşarsa, dünyâda hiç sıkıntı çekmez. Râhat ve neş'e içinde yaşar. Şimdi, Avrupada ve Amerikada, bu dîne uygun çalışan kâfirler, böyledir. Fekat, kâfirlere âhıretde hiç sevâb ve mükâfât verilmez. Böyle çalışan, eğer müslimân ise ve islâmiyyete uymağa niyyet ederse, âhıretde de, sonsuz se'âdete kavuşacakdır.]

İSLÂMIN BİNÂSI

İslâmın binâsı beşdir. Ya'nî, islâm beş şey üzerine binâ kılınmışdır. Evvelkisi, kelime-i şehâdet getirmek ve ma'nâsını öğrenip inanmak. İkincisi, hergün beş vakt nemâzı vakti geçmeden kılmak. Üçüncüsü, Ramezân-ı şerîfde her gün oruc tutmak. Dördüncüsü, eğer farz olduysa, yılda bir kerre, zekât ve uşr vermek. Beşincisi, kudreti var ise, ömründe bir kerre, hacca gitmek. [Allahü teâlânın bu beş emrini yapmağa ve harâmlardan sakınmağa **(İbâdet etmek)** denir. Vücûb ve edâ şartlarına mâlik olmıyanın ve hacca gitmiş olanın tekrâr gitmesi, nâfile ibâdet olur. Bid'at ve harâm işlemeğe sebeb olan nâfile ibâdeti yapmak câiz değildir. İmâm-ı Rabbânî "kuddise sirruh", 29 ve 123 ve 124. cü mektûblarında ve **(Makâmât-ı Mazheriyye)** 26. cı mektûbunda, nâfile hacca ve ömreye gitmeğe izn vermemişlerdir. **(Neşr-ül-mehâsin)**de, makâmât-ı aşereden zühd makâmını bildirirken diyor ki, (Büyük âlim ve Velî, imâm-ı Nevevîye, her sünnete ri'âyet ediyorsun. Fekat, büyük sünnet olan nikâhı terk ediyorsun dediklerinde, bir sünneti yaparken, birçok harâm işlemekden korkuyorum buyurdu). İmâm-ı Yahyâ Nevevî 676 da Şâmda vefât etdi. Pâkistânda **(Câmi'a-i habîbiyye)** üniversitesi dekanı, müderris Habîb-ür-rahmân, 1401 [m. 1981] de hacca gidince, vehhâbî imâmın ho-parlör ile nemâz kıldığını görüp, nemâzlarını ayrı kıldığı için, ellerine kelepçe takılarak habs edilmiş, sebebi soruldukda, imâmın ho-parlör ile kıldırması câiz değildir demişdir. Hac yapmasına mâni' olunarak, geri gönderilmişdir.

Dünyânın neresinde olursa olsun, her insana önce lâzım olan şey, dînini, îmânını öğrenmekdir. Din, eskiden islâm âlimlerinden kolayca öğrenilirdi. Şimdi, âhir zemân olduğu için, hiçbir yerde hakîkî din âlimi kalmadı. Câhiller, ingilizlere satılmış olan ahmaklar, din adamı olarak her tarafa yayıldı. Şimdi dînî, îmânı doğru olarak öğrenmek için tek çâre, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını okumakdır. Bu kitâbları bulmak, Allahü teâlânın büyük bir ihsânıdır. İslâm düşmanları, gençleri aldatmak için, bozuk din kitâbları yayıyorlar. Hakîkî din kitâbı bulup okumak, çok güç oldu. Gençler, muhtelîf oyunlara bağlanıp, hakîkî kitâb bulmakdan ve okumakdan mahrûm edilmekdedir. Birçok gencin, oyundan başka bir şey düşünmediklerini görüyoruz. Bu

hastalık, gençler arasında yayılmakdadır. Müslimân anababaların, çocuklarını bu hastalıkdan korumaları çok lâzımdır. Bunun için, çocuklarına dînini haber vermeleri ve din kitâbı okumağa alışdırmaları lâzımdır. Bunun için, çocuklarının zararlı oyunlara dadanmalarını önlemelidirler. Ba'zı ahbâblarımızın çocuklarının zararlı oyunları oynamakdan yemek yimeyi bile unutduklarını görmekdeyiz. Böyle çocukların, mekteb kitâblarını bile okuyup sınıf geçmeleri imkânsız olmakdadır. Anaların, babaların çocuklarına hâkim olmaları, kitâb okumağa alışdırmaları lâzımdır. Bunun için, **(İslâm Ahlâkı)** kitâbını okumalıdır. Bu kit□bı okuyan, dînini, îmânını öğreneceği gibi, islâm düşmanlarınınPnasıl çalışdıklarını da anlıyacakdır. Analar, b□balar b□ vazîfelerini yapmazlarsa, dinsiz, îmânsız bir gençlik hâsıl olacak, vatanımıza, milletimize çok zarar verecekdir.

Müslimân anaların, babaların dikkat edecekleri çok mühîm bir mes'ele de (Setr-i avret) mes'elesidir. Zararlı oyunları oynayanlar arasında dizlerinden kasıklarına kadar açık gençleri görüyoruz. İslâm dîninde avret mahallini örtmek mühim farzdır. Buna ehemmiyyet vermiyen îmânını kaybedebilir. Müslimânlar, nemâzlarına çok sevâb kazanmaları için ve vâ'z dinlemek için, câmi'lere gider. Câmi'e gitmek bu sebeble olmasa dahî çok sevâbdır. Avret mahalli açık olanların gitdiği yer, câmi' olmaz, fısk meclîsi olur. Fısk meclîsine gitmenin harâm olduğu bütün kitâblarda yazılıdır. Böyle câmi'lere giden fısk meclîsine gitmiş olur, günâha girer. Sevâb kazanmak ve vâ'z dinlemek için, böyle câmi'lere giden kimse, sevâb değil, günâh kazanmakdadır. Avret mahalli açık olanlar câmi'e gidince, müslimânların günâha girmelerine sebeb oluyorlar. Avret mahallini açmak, büyük günâh olduğu gibi, böyle açıklara bakmak da büyük günâhdır. Bunun için, böyle câmi'lere giden müslimânlar sevâb değil, günâh kazanmakda, gadâb-ı ilâhiye sebeb olmakdadırlar.]

NEMÂZ BÂBI

Nemâzın farzları onikidir: Yedisi dışında, beşi içinde.

Dışında olanlar: Hadesden tahâret, necâsetden tahâret, setr-i avret, istikbâl-i kıble, vakt, niyyet, iftitâh tekbîri. İçinde olanlar: Kıyâm; kırâet, her rek'atde bir rükû', iki sücûd, ka'de-i ahîrede teşehhüd mikdârı oturmak. Nemâzın içindeki farzlara **(Rükn)** denir. Secdede alnı ve ayak parmaklarını yere koymak farzdır.

Hadesden tahâret, abdesti yok ise, abdest almağa, cünüb ise gusl etmeğe ve abdest ve gusl iktizâ etdikde, su bulunmazsa, teyemmüm etmeğe derler. Hadesden tahâret, üç şey ile temâm olur:

İstincâsına ve istibrâsına dikkat etmekle ve yıkamada ve başına meshde farz olan yerlerde, bir yer bırakmamakla.

Necâsetden tahâret, üç şeyle temâm olur:

Nemâz kılarken giydiği esvâbını, necâsetden pâk etmekle.

Nemâz kılarken bedenini pâk etmekle.

Nemâz kıldığı mekânı pâk etmekle. [İspirtolu sıvılar için, ellidört farzın sonuna bakınız!]

Setr-i avret, üç şeyle temâm olur: Hanefî mezhebinde, erkekler göbeği altından dizi altına varıncaya dek olan a'zâlarını örtmekle. Erkeklerin nemâzda ayaklarını örtmesinin sünnet olduğu sahîfe 419 da yazılıdır.

Hurre olan hâtunlar, yüz ve el ve bir rivâyete göre ayakdan başka, cümle bedenlerini örtmek ve göstermemekle.

Câriye olan kadınlar, sırt ve göğüsden diz altına kadar örtmekle. [Başı, kolları, bacakları açık gezen veyâ dar, ince şeyle örtünen kadınlar ve bunlara bakan erkekler, harâm işlemiş olurlar. Harâm olduğuna aldırış etmiyen îmânsız olur, mürted olur.]

İstikbâl-i kıble üç şeyle temâm olur: Kıbleye dönmekle.

Nemâzın tekmiline kadar, kıbleden göğsünü ayırmamakla.

Allahü azîm-üş-şânın dîvân-ı ma'nevîsinde, zelîl olmakla.

Vakt üç şeyle temâm olur:

Nemâzın evvel ve âhır vaktini bilmekle.

Nemâzı mekrûh olan vakte vardırmamakla.

Niyyet, kıldığı nemâz farz mıdır, vâcib midir, sünnet midir, müstehab mıdır, bilmekle ve kalbinden geçirmekle ve dünyâ umûrunu, kalbinden çıkarmakla temâm olur. Salât-ı vitr kılmak, İmâm-ı a'zama göre vâcib, iki imâma göre ve mâlikî ve şâfi'î mezheblerinde sünnetdir. [Mâlikîyi taklîd edenin, harac olunca, vitr nemâzını terk etmesi câiz olur.]

İftitâh tekbîri, erkekler ellerini kulağına kaldırmakla ve kalben uyanık ve hâzır olmakla temâm olur.

Kıyâm, üç şeyle temâm olur:

Kıbleye karşı, ayakda durmakla, secde yerine bakmakla, kıyâmda iken, iki tarafına sallanmamakla.

Kırâet üç şeyle temâm olur: Cehren okunursa, sadâsını çıkarmak, gizli okunursa kendi işitecek kadar, hürûfâtı sıhhatli olarak okumakla. Kur'ân-ı kerîmin ma'nâsını düşünmekle. Tecvîd üzere okumakla.

[Nemâza dururken söylenen tekbîri ve nemâz içinde okunan herşeyi ve ezânı arabca okumak lâzımdır. Bunların arabcasını, dînini bilen ve mezhebinin ilmihâl kitâbına uyan hâfızdan öğ-

renmelidir. Latin harfleri ile yazılı Kur'ân-ı kerîm doğru okunamaz. Noksan ve yanlış olur. Kur'ân-ı kerîmin tefsîri yapılır. Tercümesi yapılamaz. Dinsizlerin, mezhebsizlerin türkçe Kur'ân dedikleri kitâblar, doğru değildir. Yanlış ve bozukdurlar. Her müslimân, Kur'ân-ı kerîm kursuna gidip, islâm harflerini öğrenerek, Kur'ân-ı kerîmi ve düâları doğru okumalıdır. Böyle doğru okuyarak kılınan nemâz kabûl olur. **(Tergîb-üs-salât)**da diyor ki, (Bir kimsenin nemâzda okuduğu, dokuz âlime göre yanlış olsa, bir âlime göre doğru olsa, bunun nemâzı fâsid oldu dememelidir.)]

Rükû' üç şeyle temâm olur:

Rükû'a kıbleye karşı tam eğilmekle. Beli ile başı berâber olmakla. Tumânînet üzere [kalben emîn olarak] durmakla.

Secde üç şeyle temâm olur: Secdeye sünnet üzere varmakla. Alnı ile burnu, bir hizâda kıbleye karşı yere konmuş olmakla. Tumânînet üzere olmakla. [Sağlam kimsenin yirmibeş santimetreye kadar yükseğe secde etmesi câiz ise de mekrûhdur. Çünki Peygamberimiz ve Eshâb-ı kirâmdan hiçbiri, yüksek yere secde etmedi. Dahâ yükseğe secde ederse, nemâzı fâsid olur.]

Ka'de-i ahîre üç şeyle temâm olur:

1- Erkekler sağ ayağını dikip sol ayağı üzerine oturmakla, kadınlar, teverrük etmekle ya'nî kaba etlerini yere koyup, ayaklarını sağ tarafından çıkarmakla.

2- Tehiyyâtı ta'zîm üzere okumakla.

3- Ka'de-i ahîrede, salevât ve düâ okumakla.

Nemâzdan sonra okunacak şeyler 251. ci sahîfede yazılıdır.

Kim bulur, zor ile, maksûduna her zemân zafer?
gelir elbet zuhûra, ne ise, hükm-i kader.

GUSL BÂBI

Guslün farzları hanefîde üç, mâlikîde beş, şâfi'îde iki, hanbelîde birdir. Hanefîde:

1- Bir kerre ağzına su vermek. Dişlerin arasını ve diş çukurunun içini ıslatmak farzdır. [Hanefî mezhebinde olan kimse, zarûret olmadan diş dolduramaz ve kaplatamaz. Takma diş yapdırır ve gusl abdesti alırken, bunları çıkarıp altını yıkar. Zarûret olursa, dolgu veyâ kaplama yapdırması câiz olur. Fekat, gusl ve abdest alırken ve nemâza dururken (Şâfi'î veyâ mâlikî mezhebini taklîd ediyorum) diye niyyet etmesi lâzımdır.]

2- Bir kerre burnuna su vermek.

3- Bir kerre cemî'i bedenini yıkamakdır. Bedenin, ıslatmasında harac olmıyan yerlerini yıkamak farzdır. Bedenin bir yeri,

zarûrî olan, ya'nî insanın yapmadığı, yaratılışda bulunan bir sebeb ile ıslatılmazsa afv olur, gusl sahîh olur.

(Dürr-ül-muhtâr)da diyor ki, dişler arasında veyâ diş çukurunda kalan yemek, guslün sahîh olmasına mâni' olmaz. Fetvâ böyledir. Çünki, bunların altı ıslanır. Kalan şey, katı ise, mâni' olur denildi. Doğrusu da budur. **(İbni Âbidîn)** "rahime-hullahü teâlâ", bunu açıklarken buyuruyor ki, **(Hülâsa)** kitâbında da, mâni' olmaz. Çünki su, akıcı olduğu için, yemeğin altına sızar demekdedir. Suyun sızmadığı anlaşılırsa, bu âlimlere göre de, gusl sahîh olmamakdadır. **(Hilye)** kitâbı bunu açık bildirmekdedir. Kalan şey, ağızda ezilerek katılaşmış ise, suyu sızdırmıyacağı için, gusl sahîh olmaz. Çünki, burada zarûret yokdur. [Ya'nî, kendiliğinden hâsıl olan birşey değildir. Bunları temizlemekde] harac, ya'nî güçlük de yokdur.

(Halebî-i sagîr)de diyor ki, bir kimsenin dişleri arasında ekmek ve yemek ve başka şey artıkları varken gusl abdesti alsa, fetvâlara göre, altına su geçmediğini zan etse bile, guslü sahîh olur. Çünki su, akıcı olduğu için, altına geçer. Böyle fetvâ verildiği **(Hulâsa)**da yazılıdır. Ba'zı âlimlere göre, kalan şey katı ise, guslü câiz olmaz. **(Zahîre)** kitâbında da böyle yazılıdır. Esah olan da budur. Çünki, altına su geçmez. Zarûret ve harac da yokdur.

(Dürr-ül-müntekâ)da diyor ki, diş çukurunda yemek artığı varken, gusl eden kimsenin guslü sahîh olur ve olmaz diyenler vardır. İhtiyât olarak, yemek artıklarını önceden çıkarmalıdır. **(Merâk-ıl-felâh)**ın **(Tahtâvî)** hâşiyesinde diyor ki, diş çukurunda veyâ dişleri arasında yemek artığı kalmış ise, gusl sahîh olur. Çünki su, akıcı olduğu için, her yere sızar. Artıklar çiğnenerek sertleşmiş ise, gusle mâni' olur. **(Feth-ül-kadîr)**de de böyle yazılıdır.

(Bahr-ür-râık)da diyor ki, diş çukurunda veyâ dişlerin arasında yemek kalmış ise, gusl sahîh olur. Çünki su latîf olduğu için, her yere sızar. **(Tecnis)**de de böyle yazılıdır. Sadr-üş-şehîd Hüsâmeddîn, guslü sahîh olmaz. Bunu çıkarıp dişin içinden suyu akıtması lâzımdır dedi. Çıkarıp altını yıkamak ihtiyâtlı olur.

(Fetâvâ-i Hindiyye)de diyor ki, diş çukurunda veyâ dişleri arasında yemek artığı kalanın guslü sahîh olur sözü dahâ doğrudur. **(Zâhidî)**de de böyle yazılıdır. Fekat, artığı çıkarıp, çukura su akıtmak ihtiyâtlı olur. **(Kâdihân)**da diyor ki, dişlerinde yemek artığı kalanın guslü temâm olmıyacağı **(Nâtifî)**de yazılıdır, bunu çıkarıp, altını yıkaması lâzımdır.

(El-mecmû'at-üz-zühdiyye)de diyor ki, gerek kalîl, gerek

kesîr olsun dişlerin arasında kalan ta'âm kırıntısı, katı hamur gibi olup da, suyun nüfûzuna mâni' olursa, gusle dahî mâni'dir. **(Halebî)**de de böyle yazılıdır. (Yemek artıklarını çıkarmakda harac, zorluk yokdur. Dolgu ve kaplama ise, çıkarılamaz. Çıkarılmasında harac vardır) denilemez. Evet harac vardır. Fekat, insanın yapdığı birşey haraca sebeb olunca, başka mezhebi taklîd etmek için özr olur. Farzı terk etmek için özr olmaz. Farzın sâkıt olması için, başka mezhebin taklîd edilememesi ve bu hâlde, zarûret ile haracın birlikde bulunmaları lâzımdır. (Diş doldurması veyâ kaplatması, diş ağrısını önlemek ve dişi telef olmakdan kurtarmak içindir. Bunun için zarûret olmaz mı?) denilirse, cevâbında deriz ki, zarûret olmak için, başka mezheb taklîd edememek şartdır.

(Gusl abdesti alırken, dişlerin yıkanması hükmü, kaplamanın ve dolgunun zâhirine intikal eder) demek, islâmiyyete uygun bir söz değildir. Tahtâvî, **(İmdâd)** hâşiyesinde diyor ki, (Abdest aldıkdan sonra mestlerini giymiş olanın abdesti bozulunca, abdestin bozulması ayaklara değil, mestlere intikâl eder). Fıkh kitâblarının, yalnız abdest almakda ve yalnız mest için söylemiş oldukları bu sözü, diş kaplatmak için, hem de gusl abdesti için söylemek, kendi tarafından uydurma fetvâ vermek olur. Dolgu veyâ kaplama olan dişi, sık olan sakala benzetmek de doğru değildir. Çünki, abdest alırken, sık olan sakalın dibini yıkamak mecbûrî değil ise de, guslde bunun altındaki deriyi de yıkamak farzdır. (Abdest alırken sık sakal altındaki deriyi yıkamak farz olmadığı için, guslde de sık sakalın altını yıkamak farz olmaz) diyen kimse, gusl abdesti alırken, sık sakalın altını yıkamaz. Böylece bunun ve buna inananların gusl abdestleri ve dolayısıyle nemâzları sahîh olmaz.

Kaplamayı ve dolguyu, ayakdaki yarık içine konan merheme yâhud yara ve kırık üzerine konan cebîre denen tahtalara, alçıdan kalıplara ve sargılara benzetmek de, fıkh kitâblarına uygun değildir. Çünki, bunları yara ve kırık üzerinden çıkarmakda harac veyâ zarar olunca, başka mezhebi taklîd imkânı yokdur. Bu üç sebebden dolayı, altlarını yıkamak sâkıt oluyor.

Şiddetli ağrı yapan çürük dişi çıkarmak, bunun yerine, çıkarılabilen müteharrik sun'î diş, yâhud yarım veyâ bütün damaklı dişler yapdırmak istemeyip de, dolgu veyâ kron denilen kaplama yapdırmakda insan serbest olduğu için, dolgu, kaplama veyâ köprü denilen sâbit diş yapdırmak, zarûret olmaz. Zarûret olduğunu söylemek, zâten altlarının ıslanmasının sâkıt olmasına sebeb olamaz. Çünki, başka mezhebi taklîd etmeleri mümkindir. Zarûret var diyerek, fıkh kitâblarına uyup, Şâfi'îyi veyâ Mâlikîyi taklîd edenlere dil uzatmağa kimsenin hakkı

yokdur.

İnsanı birşey yapmağa zorlıyan semâvî sebebe, ya'nî insanın elinde olmıyan sebebe **(Zarûret)** denir. İslâmiyyetin emr ve yasak etmesi ve şiddetli ağrı ve bir uzvun yâhud hayâtın telef olmak tehlükesi ve başka birşey yapamamak mecbûriyyeti, hep zarûretdir. Yapılan birşeyin, bir farza mâni' olmasını veyâ harâm işlemeğe sebeb olmasını önlemenin meşakkatli, güç olmasına **(Harac)** denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına, **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Ahkâm-ı islâmiyyeden bir hükm yapılacağı zemân, ya'nî bir emri yaparken veyâ bir yasak işi yapmakdan sakınırken, kendi mezhebinin âlimlerinin meşhûr olan, seçilmiş olan sözlerine uyulur. İnsanın yapdığı birşeyden dolayı, âlimlerin bu sözlerine uymakda harac olursa, seçilmemiş, za'îf sözlerine uyulur. Buna uymakda da harac olursa, bu hükm, başka mezhebi taklîd ederek yapılır. Başka mezhebi taklîd etmekde de harac olursa, haraca sebeb olan şeyin yapılmasında zarûret bulunup bulunmadığına bakılır:

1- Haraca sebeb olan şeyin yapılmasında zarûret bulunduğu zemân, o farzı yapmak sâkıt olur.

2- Haraca sebeb olan şeyin yapılmasında zarûret yoksa [oje gibi] veyâ zarûret olduğu zemân, birkaç şey yapılabilir ve bunlardan harac bulunan şeyi yapmak isterse, o ibâdeti sahîh olmaz. Harac bulunmıyan şeyi yaparak, o farzı îfâ etmesi lâzım olur. Zarûret olsa da, olmasa da, yalnız harac, meşakkat bulunduğu için, başka mezhebin taklîd edileceği, **(Fetâvel-hadîsiyye)**de ve **(Hulâsat-üt-tahkîk)**de ve Tahtâvînin "rahime-hullahü teâlâ" **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde ve molla Halîl Es'irdînin "rahime-hullahü teâlâ" **(Ma'füvât)** kitâbında yazılıdır. Molla Halîl, 1259 [m. 1843] da vefât etdi. Ağrıyan, çürüyen dişini çıkararak, takma protez veyâ damaklı diş yapdırmak istemeyip de, dolgu veyâ kaplama ya'nî kron yapdıran bir hanefî, gusl abdesti alırken, Şâfi'î veyâ Mâlikî mezhebini taklîd eder. Çünki, bu iki mezhebde, gusl abdesti alırken, ağız ve burnu yıkamak farz değildir. Şâfi'î veyâ Mâlikî mezhebini taklîd etmek de pek kolaydır. Guslde ve abdestde ve nemâza başlarken veyâ unutursa, nemâzdan sonra, hâtırladığı zemân, Şâfi'î veyâ Mâlikî mezhebini taklîd etdiğine niyyet etmeli, ya'nî kalbinden geçirmelidir. Bu kimsenin abdestinin, guslünün ve nemâzının Şâfi'î veyâ Mâlikî mezhebine göre sahîh olmaları lâzımdır. Şâfi'î mezhebine göre sahîh olması için, nikâh etmesi ebedî harâm olan onsekiz kadından başka bir kadının derisine kendi derisi ve kendi kaba avret yerine elinin içi değince, abdest almalı ve imâm arkasında, içinden Fâtiha okumalıdır. Mâlikî mezhebini taklîd etmek için 525. ci sahîfeye bakınız! Başka mezhebi taklîd

etmek, mezheb değişdirmek demek değildir. Taklîd eden bir hanefî, hanefî mezhebinden çıkmış değildir. Yalnız, o ibâdetin, o mezhebdeki farzlarına ve müfsidlerine tâbi' olur. Vâciblerde, mekrûhlarında ve sünnetlerinde kendi mezhebine tâbi' olur.

Fıkh âlimlerinin, gusl abdesti hakkındaki beyânları ortada dururken, diş mes'elesini, salâhiyyetsiz, hattâ mezhebsiz kimselerin yazıları ile hâl etmeğe kalkışanlar işitilmekdedir. Diş doldurtmanın câiz olduğu, Sebil-ür-reşâd mecmû'asının 1332 [m. 1913] senesindeki nüshasında yazılı olan fetvâda bildirilmişdir diyorlar. Evvelâ şunu bildirelim ki, bu mecmû'a, reformcuların, mezhebsizlerin yazıları ile doludur. Muharrirlerinden Manastırlı İsmâ'îl Hakkı, sinsi bir masondur. Bunlardan İzmirli İsmâ'îl Hakkı ise, mason olan Kâhire müftisi, reformcu, Mehmed Abduha aldananların başında gelmekdedir. Lise tahsilini İzmirde yapmış, İstanbulda öğretmen okulunu bitirmişdir. Din tahsili, din kültürü za'îfdir. İttihâdcıların gözlerine girerek medreselerde hoca olmuş, derslerinde ve kitâblarında, Abduhun reformcu, bölücü fikrlerini yaymağa çalışmışdır. Zehrlediği, sapdırdığı talebesinden Ahmed Hamdi Aksekinin **(Telfîk-ı mezâhib)** ismindeki, mezhebsiz Mısrlı Reşîd Rızâdan terceme kitâbına yazdığı medhiyyesi, İsmâ'îl Hakkının iç yüzünü ortaya sermekdedir.

İşte bu İsmâ'îl Hakkı, adı geçen mecmû'ada, dişleri altın tel ile bağlamanın câiz olup olmaması hakkında, fıkh âlimlerinin ihtilâflarını uzun uzun yazmış, dişlerin gümüş yerine, altın tel ile bağlanmasının zarûret olduğundaki âlimlerin sözbirliğini bildiren kitâbları, meselâ **(Siyer-i kebîr)** şerhini ileri sürerek, diş mes'elesi bir zarûretdir demişdir. Hâlbuki, kendisine sorulan şey; dişlerin altın ile mi, gümüş ile mi bağlanması mes'elesi değil, dolgu veyâ kaplaması olan kimsenin gusl abdesti sahîh olur mu? süâlidir. İzmirli İsmâ'îl Hakkı, kendisine sorulmıyan, herkesce bilinen şeyi uzun uzun yazıp, bunun netîcesini, soruya cevâb olarak bildirmişdir. Bu hareketi, ilmde sahtekârlıkdır. Kendi görüşlerini, islâm âlimlerinin fetvâsı olarak yazmağa yeltenmişdir. Bu kadarı yetmiyormuş gibi, fıkh âlimlerinin gusl abdestindeki yazılarını yazarak, kendi görüşünü bunlara benzetmekdedir. Meselâ, (Bahrde açıklandığına göre, ulaşdırmak güç olan yere suyu temâs etdirmek şart değildir) diyor. Hâlbuki, **(Bahr)** kitâbında, (Bedenin, suyu ulaşdırmak güç olan yerlerine) yazılıdır. İnsanın zarûrî olarak yapdığı şeyi, insanda zarûrî bulunan şeye benzetmekdir. **(Dürr-ül-muhtâr)**ın, (Kadına başını yıkamak zarar verir ise, yıkamaz) yazısını, diş dolgusu olanın guslünün câiz olacağına delîl göstermesinde de haklı değildir. Su değmesinin başa zarar vermesi, bedende

bulunan bir hastalıkdır. Dişdeki kaplama, dolgu ise, insanın yapdığı bir şeydir. Bunun içindir ki, **(Dürr-ül-muhtâr)**da, diş çukurunda yemek artığı kalanın guslünün câiz olup olmaması, ayrıca yazılmışdır.

İzmirli İsmâ'îl Hakkı, bu hiyle ve hatâları ile de iktifâ etmemiş, islâm âlimlerini kendine yalancı şâhidi göstermekden çekinmiyerek, (Suyu, altın veyâ gümüş kaplamanın, dolgunun altına ulaşdırmak, buraları yıkamak şart değildir. Diş mes'elesinde zarûret bulunduğu ve zarûret bulunan yerlere suyun ulaşdırılmasının şart olmadığı, fıkh âlimleri tarafından ittifakla bildiriliyor) demişdir. Diş kaplatmanın ve doldurtmanın zarûret olduğunu, Hanefî fıkh âlimlerinden hiçbiri bildirmedi. Zâten fıkh âlimleri zemânında diş kaplatmak, dolgu yapdırmak yokdu. Vesîka olarak ileri sürdüğü **(Siyer-i kebîr şerhi)** tercemesinin altmışdördüncü sahîfesinde, imâm-ı Muhammed Şeybânînin "rahime-hullahü teâlâ", dişi düşen kimsenin, bunun yerine altından diş koymasına yâhud altından tel ile dişleri bağlamasına câiz dediği yazılıdır. Diş kaplatmak yazılı değildir. Bunu, İzmirli İsmâ'îl Hakkı eklemişdir. Sonradan ortaya çıkan mason din adamları, mezhebsizler, sapıklar, müslimânları aldatmak, bölücülük yapmak için, her hîleye başvurdular. Yanlış, bozuk şeyler yazdılar.

İmâm-ı Muhammed "rahime-hullahü teâlâ", sallanan dişin gümüşle bağlanacağı gibi, altın tel ile de bağlanabileceğini bildirmişdir. Altın ile kaplamak, doldurmak câiz olur dememişdir. Bunları İsmâ'îl Hakkı gibiler, kendileri eklemişlerdir.

İzmirli İsmâ'îl Hakkının yukarıdaki yanlış ve hiyleli yazısına, o zemânki müftiler ve kıymetli din adamları cevâb vermişler, hakîkati ortaya koymuşlardır. Bu değerli âlimlerden birisi, Bolvadinli müderris Yûnüs-zâde Ahmed Vehbî efendidir "rahime-hullahü teâlâ". Geniş din bilgisi olan bu zât, diş oyuğunu doldurtmuş olanın gusl abdestinin sahîh olmıyacağında, âlimlerin sözbirliği olduğunu isbât etmişdir.

(Sebîl-ür-reşâd) mecmû'ası, İzmirlinin yazısının dermeçatma, hiyleli olduğunu anlamış olacak ki, **(Mecmû'a-i Cedîde)** ismindeki fetvâ kitâbının 1329 [m. 1911] târîhli ikinci baskısındaki (Gusl câiz olur) fetvâsını da vesîka olarak eklemeği lüzûm görmüşdür. Hâlbuki, bu fetvâ, bu kitâbın 1299 târîhli birinci baskısında yokdur. İkinci baskıya, ittihâdcıların şeyh-ül-islâmı Mûsâ Kâzım tarafından sokulmuşdur. Sebîl-ür-reşâd mecmû'ası, bir reformcunun yazısını bir masonun yazısı ile isbâta kalkışmışdır. Hiçbir fıkh âlimi, diş kaplatmağa, dolgu yapdırmağa zarûret dememişdir. Bunu yalnız mason olan din adamları ve dinde reformcular, mezhebsizler ve vehhâbî sapıklarına satılmış veyâ

aldanmış olan din câhilleri söylemekde ve yazmakdadırlar.

Ahmed Tahtâvî “rahime-hullahü teâlâ”, **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde diyor ki, (Başka mezheblerdeki bir imâma uymanın sahîh olması için, uyanın mezhebine göre, nemâzı bozan birşeyin imâmda bulunmaması, eğer varsa, uyanın bunu bilmemesi lâzımdır. Güvenilen kavl budur. İkinci kavle göre, imâmın kendi mezhebine göre, nemâzı sahîh olursa, uyanın mezhebine göre sahîh olmadığı görülse bile, buna uyması sahîh olur). İbni Âbidînde de böyle yazılıdır. Tahtâvînin ve İbni Âbidînin “rahime-hümullahü teâlâ” bu sözlerinden anlaşılıyor ki, kaplaması veyâ dolgusu olmıyan hanefînin, kaplaması veyâ dolgusu olan imâma uymasının sahîh olup olmaması üzerinde, âlimlerin iki ayrı kavlleri vardır: Birinci kavle göre, kaplaması, dolgusu olmıyan hanefînin, kaplaması, dolgusu olan imâma uyması sahîh olmaz. Çünki, bu imâmın nemâzı Hanefî mezhebine göre sahîh değildir. İkinci kavle göre, bu imâm, Şâfi’î veyâ Mâlikî mezhebini taklîd ediyorsa, kaplaması veyâ dolgusu olmayan hanefînin, buna uyması sahîh olur. İmâm-ı Hindûvânî “rahmetullahi aleyh” böyle ictihâd etmişdir. Mâlikî mezhebi de böyledir. Kaplaması veyâ dolgusu olan sâlih bir imâmın mâlikî veyâ şâfi’î mezhebini taklîd etmediği bilinmedikce, kaplaması, dolgusu olmıyan hanefîler de, bu imâma uymalıdır. Buna, mâlikî veyâ şâfi’îyi taklîd edip etmediğini sormak, tecessüs etmek câiz değildir. Bu ikinci kavl, her ne kadar za’îf ise de, harac olduğu zemân, za’îf kavl ile amel etmek lâzım olduğu, yukarda bildirilmişdi. Fitneye mâni’ olmak için de, za’îf kavl ile amel edileceği, **(Hadîka)**da da yazılıdır. Mezheblere kıymet vermeyip, fıkh kitâblarına uygun ibâdet etmiyen kimsenin, Ehl-i sünnet olmadığı anlaşılır. Ehl-i sünnet olmıyan da, yâ bid’at sâhibi, sapıkdır, yâhud, îmânı gitmiş, mürted olmuşdur. Biz, dolgu, kaplama yapmayınız demiyoruz. Yapdırmış olan kardeşlerimizin ibâdetlerinin kabûl olması için yol gösteriyoruz. Bunlara kolaylık gösteriyoruz.

Gusl abdesti, onbeş nev’dir: Beşi farz, beşi vâcib, dördü sünnet, biri müstehab. Farz olan gusl, hâtunun hayz ve nifâsdan kesildikde, erkeğin cimâ’ yapınca, ya’nî avrete mukârenetinde, şehvetle menî akdıkda, ihtilâm olup, döşeğinde veyâ donunda meni görünce, kılmadığı nemâzın vakti çıkmadan evvel, gusl farzdır.

Vâcib olanlar: Meyyiti yıkamak, bir sabî bâliğ olunca gusl etmek ve bir arada yatan er ve avretin arasında bulunmuş olan menînin hangisinden olduğu bilinmese, ikisi dahî gusl etmek ve bir kimsenin üzerine bulaşmış olup da, bunun ne zemândan olduğunu bilmese, gusl etmek. Ve bir hâtun çocuk getirdiğinde,

kan gelmemiş olsa bile, gusl etmek. (Kan gelmişse, gusl farz olur).

Sünnet olanlar: Cum'a günü için ve bayram günleri için ve ihrâm vaktinde -ne niyyetle olursa olsun- ve Arafata çıkmadan evvel gusl etmek. Müstehab olan gusl, bir kâfir îmâna geldiğinde -küfr hâlinde iken, cünüb ise, gusl farz olur- ve cünüb değil ise, müstehab olur.

Guslün harâmı üçdür:

1- Erlerin erlere ve avretlerin avretlere, gusl vaktinde, göbeği altından dizinin altına kadar olan yerlerini birbirine göstermek.

2- Alâ kavlin- müslimân hâtunlar, kâfir avretlerine, gusl ederken, görünmek (sâir vaktlerde dahî hükm yine böyledir).

3- Suyu israf eylemek.

Guslün sünnetleri, hanefîde onüçdür:

1- Su ile istincâ etmek. Ya'nî mak'adı ve zekeri yıkamak.

2- Ellerini bileklerine kadar yıkamak.

3- Bedeninde hakîkî necâset var ise gidermek.

4- Mazmaza ve istinşâkda mübâlağa etmek. Ağızda ve burunda ıslanmadık iğne ucu kadar kuru yer kalsa, gusl sahîh olmaz. Evvelinde nemâz abdesti almak.

5- Gusl abdesti için, niyyet etmekdir.

6- Her a'zâsını, suyu dökünürken oğuşdurmak.

7- Evvelâ başına, sonra sağ, sonra sol omuzlarına üçer kerre su dökmek.

8- El ve ayak parmaklarını hilâllamak. Ya'nî parmak aralarını ıslatmak.

9- Ardını ve önünü kıbleye döndürmemek.

10- Gusl ederken, dünyâ kelâmı söylememek.

11- Mazmaza ve istinşâkı üçer kerre etmek.

12- Her a'zâda, sağdan başlamak.

13- Gusl etdiği yerde bevl birikiyorsa, bevl etmemek. Bu saydıklarımızdan başka sünnetler de vardır.

(El-fıkh-ü alel-mezâhib-il-erbe'a)da diyor ki, (Cünüb olan erkeğin ve kadının, gusl abdesti almadan evvel, abdestsiz yapılması câiz olmıyan, a'mâl-i şer'ıyyeden birini yapması, dört mezhebde de harâmdır. Meselâ, cünüb iken, farz veyâ nâfile nemâz kılması halâl değildir. Su bulamaz ise veyâ hastalık gibi bir sebeb ile, suyu kullanamaz ise, teyemmüm etmesi lâzım olur. Cünüb iken, farz veyâ nâfile oruc tutması sahîh olur. Kur'ân-ı kerîmi tutması ve okuması harâmdır. Kur'ân-ı kerîmi abdestsiz tutmak da halâl değildir. Mescide girmesi de harâm-

dır. Düşmandan korunmak için veyâ bir hükm çıkarmak için, bir-iki kısa âyet okuması, mescidden koğa, ip, su almak için veyâ başka yol bulamadığı için, girip hemen çıkması câiz olur. Düâ niyyeti ile bir kısa âyet, meselâ Besmele okuyabilir. Mescide girmeden teyemmüm eder.)

TEVHÎD DÜÂSI

Yâ Allah, yâ Allah. Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah. Yâ Rahmân, yâ Rahîm, yâ afüvvü yâ Kerîm, fa'fü annî verhamnî yâ erhamerrâhimîn! Teveffenî müslimen ve elhıknî bissâlihîn. Allahümmagfirlî ve li-âbâî ve ümmehâtî ve li âbâ-i ve ümmehât-i zevcetî ve li-ecdâdî ve ceddâtî ve li-ebnâî ve benâtî ve li-ihvetî ve ehavâtî ve li-a'mâmî ve ammâtî ve li-ahvâlî ve hâlâtî ve li-üstâzî Abdülhakîm-i Arvâsî ve li kâffetil mü'minîne vel-mü'minât. "Rahmetullahi teâlâ aleyhim ecma'în."

HAYZ VE NİFÂS BAHSİ

Hayz müddetinin en azı üç gündür, en çoğu on gündür. Nifâsın ekalline hudûd yokdur, ne vakt kesilirse, gusl edip, nemâz kılmak gerek ve oruc tutmak gerek. En çoğu kırk gündür. Eğer, hayz kanı üç günden eksikde kesilse, hayz sanıp, nemâzını kılmadıysa, kazâ eder. Gusl lâzım değildir. Ve eğer üç gün temâm oldukda kesilse, gusl edip, vakt nemâzını kılar. On gün temâm oldukda, kesilse de kesilmese de gusl edip nemâzını kılar. Nifâsın kırk günü temâm olunca, gusl etdikde, kesilse de, kesilmese de, kılar. Hayz ve nifâs günlerinde, her dürlü akıntı, kan hükmündedir. (Sarı olsun, bulanık olsun).

Hayzın on günü içinde veyâ nifâsın kırk günü içinde, bir iki gün kan gelmese, kesildi sanıp, gusl ederek oruc tutsa, sonra yine müddeti içinde kan gelse, o orucları kazâ etmek gerekdir. Kesildikde yine gusl etmek gerekir. Eğer âdetinden evvel kesilse, lâkin üç günden sonra olsa, gusl edip nemâzını kıla. Lâkin âdeti geçmeyince eri ile cimâ' etmeye. Nifâs dahî böyledir. Eğer âdetden ziyâde kesilse, lâkin on günde veyâ dahâ eksikde kesilse, hep hayzdır. Eğer, on gün temâm oldukda kesilmeyip aksa, âdetinden ilerisi hayz olmaz, o günlerin nemâzlarını kazâ eder. Nifâsın kırk günü dahî hayzın on günü gibidir.

Ramezânda tan yeri ağardıkdan sonra, hayz ve nifâs kesilse, o günü yimeyip ve içmeyip imsâk ede. Lâkin, oruc olmaz. Kazâsı lâzımdır. Ve eğer, tan yeri ağardıkdan sonra kan gelse, ikindiden sonra görürse de, o günü, gizli yiye ve içe. Umûmiyyetle, bir avret kan görse, nemâzdan ve orucdan vaz geçe. Ve eğer, üç gün olmadan kesilse, nemâzın son vaktine dek, sabr ede, kan görülse, nemâz kılmaya ve eğer gelmezse,

abdest alıp nemâzını kıla, eğer yine kan gelse, yine nemâzdan fâriğ ola. Eğer ki, yine kesilse, nemâzın son vaktine dek eğlene, gelmezse, abdest ala ve nemâzını kıla. Üç güne dek böyle eyleye, gusl lâzım değildir. Yalnız abdest kifâyet eder. Üç günden sonra kesilse, yine nemâzın âhırına dek bekliye, gelmezse gusl ede ve nemâzını kıla, gelirse, nemâzdan vaz geçe. Kıyas üzere on güne varınca, ondan sonra gusl ede ve nemâzını kıla, kan akarsa da. Nifâsda dahî, böyledir. Lâkin, her kesildikçe gusl lâzımdır. Bir günde kesilir ise de. Ramezânda, eğer tan yeri ağarmadan kesilse niyyet edip, orucunu tuta. Eğer kuşluk vakti veyâ ikindiden sonra, yine kan gelse, o oruc oruc olmaz. O günü dahî, sonra kazâ eder.

Eğer düşük düşerse, parmağı, yâ saçı, yâ ağzı veyâ burnu belli olursa, bütün çocuk doğurmuş gibi olur. Eğer hiç bir yeri belli değilse, nifâs olmaz. Lâkin, üç gün yâ dahâ ziyâde akarsa, hayz olur. Eğer hayzdan kesileli onbeş gün veyâ dahâ ziyâde olup da düşmüş, eğer üç günden eksik kesilir ise veyâ dahâ hayz kesileli onbeş gün olmamış ise, hayz değildir. Burun kanı gibidir. Nemâzını kılması lâzımdır. Ve orucunu dahî tuta. Eri ile yatmadan önce gusl lâzım değildir.

[Büyük islâm âlimi Muhammed Birgivî “rahmetullahi aleyh”, kadınların hayz ve nifâs hâllerini hanefî mezhebine göre bildiren **(Zuhr-ül-müteehhilîn)** isminde çok kıymetli bir kitâb yazmışdır. Kitâb arabîdir. Allâme-i Şâmî seyyid Muhammed Emîn ibni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, bu kitâbı genişleterek, **(Menhel-ül-vâridîn)** ismini vermişdir. İmâm-ı Birgivî, 981 [m. 1573] de tâ’ûndan vefât etdi. Anadoluda, Aydın vilâyetinin Birgi kasabasındadır. İbni Âbidîn, 1252 [m. 1836] de Şâmda vefât etdi. **(Menhel)**de diyor ki, her müslimân erkeğin ve kadının ilmihâl öğrenmesi farz olduğunu fıkh âlimleri sözbirliği ile bildirdi. Bunun için, kadınların ve zevclerinin hayz ve nifâs bilgilerini öğrenmeleri lâzımdır. Zevcleri, kadınlara öğretmeli, kendileri bilmiyorsa, bilen kadınlardan öğrenmesi için izn vermelidir. Zevci izn vermiyen kadının, zevcinden iznsiz gidip öğrenmesi lâzımdır. Kadınlara mahsûs olan bu bilgi, şimdi unutulmuş, bilen din adamı kalmamış gibidir. Zemânın din adamları, hayz, nifâs ve istihâza kanlarını ayıramıyorlar. Bunları uzun bildiren kitâbları yokdur. Kitâbı olan da, okumakdan ve anlamakdan âcizdir. Çünki, bu bilgiyi anlamak güçdür. Hâlbuki, abdest, nemâz, Kur’ân-ı kerîm, oruc, i’tikâf, hac, bâlig olmak, evlenmek, boşanmak, kadının iddet zemânı ve istibrâ ve dahâ nice din işleri için, kan bilgilerini öğrenmek lâzımdır. Bu bilgiyi iyi anlıyabilmek için, ömrümün yarısını harc etdim. Öğrendiklerimi, din kardeşlerime kısa ve açık olarak anlatmağa çalışacağım:

(Hayz), sekiz yaşını doldurmuş sıhhatli bir kızın veyâ âdet zemânı son dakîkasından tam temizlik geçmiş olan kadının önünden çıkan ve en az üç gün devâm eden kana denir. Buna **(Sahîh kan)** da denir. Âdet zemânından sonra başlıyan onbeş veyâ dahâ ziyâde gün içinde hiç kan görülmezse ve öncesi ve sonrası hayz günleri olursa, bu temiz günlere **(Sahîh temizlik)** denir. Onbeş veyâ dahâ ziyâde temiz günden önce veyâ sonra veyâ iki sahîh temizlik arasında fâsid kan günleri bulunursa, bu günlerin hepsine **(Hükmî temizlik)** veyâ **(Fâsid temizlik)** denir. Kan görülmiyen onbeş günden az günlere de **(Fâsid temizlik)** denir. Sahîh temizliğe ve hükmî temizliğe **(Tam temizlik)** denir. Tam temizlikden önce ve sonra görülüp üç gün devâm eden kanlar iki ayrı hayz olurlar. Beyâzdan başka her renge ve bulanık olana hayz kanı denir.

Bir kız, hayz görmeye başlayınca **(bâliga)** olur. Ya'nî kadın olur. Kan görüldüğü andan, kesildiği güne kadar olan günlerin sayısına **(Âdet zemânı)** denir. Âdet zemânı en çok on gündür. En az üç gündür. Şâfi'î ve Hanbelî mezheblerinde, en çoğu onbeş, en azı bir gündür.

Hayz kanının durmadan hep akması lâzım değildir. İlk görülen kan kesilip, birkaç gün sonra tekrâr görülürse, aradaki üç günden az olan temizlik, sözbirliği ile hep akdı kabûl edilir. Üç gün ve dahâ çok süren temizlik, hayzın onuncu gününden önce biterse, imâm-ı Muhammedin "rahime-hullahü teâlâ" imâm-ı a'zam Ebû Hanîfeden "rahime-hullahü teâlâ" rivâyet etdiğine göre, on gün içinde hep akdı kabûl edilir. İmâm-ı Muhammedin bildirdiği başka bir rivâyet de vardır. İmâm-ı Ebû Yûsüfe "rahime-hullahü teâlâ" göre ise, onbeşinci günden önce biten bütün temizlik günlerinde hep akdı kabûl edilir. Bir kız, bir gün kan, sonra ondört gün temizlik, sonra bir gün kan görse ve bir kadın, bir gün kan, on gün temizlik ve bir gün kan görse, veyâ üç gün kan, beş gün temizlik ve bir gün kan görse, imâm-ı Ebû Yûsüfe göre, kızın ilk on günü hayz olur. Birinci kadının âdet günü kadarı hayz olup sonraki günlerin hepsi istihâza olur. İkinci kadında, dokuz günün hepsi hayz olur. İmâm-ı Muhammedin "rahime-hullahü teâlâ" birinci rivâyetine göre, yalnız ikinci kadının dokuz günü hayz olur. İmâm-ı Muhammedin ikinci rivâyetine göre, yalnız ikinci kadının ilk üç günü hayz olup, diğerleri hayz olmazlar. Biz, kitâbımızı **(Mülteka)**dan terceme ederek, aşağıdaki bilgilerin hepsini, imâm-ı Muhammedin birinci rivâyetine göre yazdık. Bir gün, tam yirmidört sâat demekdir. Evlenmemiş (Bâkire) kadınların, yalnız hayz zemânında, evli olanların ise her zemân, fercin ağzına (Kürsüf) denilen bez veyâ pamuk koymaları ve buna koku sürmeleri müstehabdır. Kürsüfün hep-

sini fercin içine sokmaları mekrûhdur. Kürsüf üzerinde, aylarca, hergün kan lekesi gören kız, ilk on gün hayzlı, sonra yirmi gün istihâzalı kabûl edilir. **(İstimrâr)** denilen bu kan kesilinceye kadar, hep böyle devâm eder. Bir kız, üç gün kan görüp, bir gün görmese, sonra bir gün görse, iki gün görmese, bir gün dahâ görüp bir gün görmese, yine bir gün görse, bu on günün hepsi hayz olur. Her ay, bir gün kan görse, bir gün görmese, böyle on gün birer gün görüp görmese, gördüğü günlerde nemâzı ve orucu terk eder. Ertesi günlerde gusl abdesti alıp nemâzlarını kılar **[Mesâil-i şerh-i vikâye].** Üç günden, ya'nî yetmişiki sâatden, beş dakîka bile az olan ve yeni başlıyan için on günden çok sürünce, onuncu günden sonra ve yeni olmıyanlarda âdetden çok olup, on günü de aşınca, âdetden sonraki günlerde gelmiş olan ve hâmile ve âyise [ihtiyâr] kadınlardan ve dokuz yaşından küçük kızlardan gelen kanlar, hayz olmaz. Buna **(İstihâza)** veyâ (Fâsid kan) denir. Kadın ellibeş yaşlarında **(Âyise)** olur. Âdeti beş gün olan, güneşin yarısı doğunca kan görüp, onbirinci sabâhı güneşin üçde ikisi doğarken kan kesilse, ya'nî on günü birkaç dakîka aşmış olsa, âdet zemânı olan beş günden sonra gelenler, istihâza olur. Çünki, güneşin doğma zemânının altıda biri kadar, on günü ve on geceyi aşmışdır. On gün temâm olunca gusl edip, âdetden sonraki günlerde kılmadığı nemâzları kazâ eder.

İstihâza günlerindeki kadın, idrârını tutamıyan veyâ devâmlı burnu kanayan kimse gibi, özr sâhibi olur. Nemâz kılması ve oruc tutması lâzım olur ve kan gelirken dahî vaty câiz olur.

İmâm-ı Muhammedin bir kavline göre, bir kız, ömründe ilk olarak, bir gün kan görse, sonra sekiz gün görmese ve onuncu gün yine görse, on günün hepsi hayz olur. Fekat, birgün görse, dokuz gün görmese, onbirinci günü yine görse, hiçbiri hayz olmaz. Kan görülen iki gün istihâza olur. Çünki, onuncu günden sonra görülen kandan önce temizlik günlerinin, hayz sayılmıyacağı yukarıda bildirilmişdi. Onuncu ve onbirinci günleri kan görürse, aradaki temizlikler de hayz sayılarak, on günü hayz, onbirinci günü istihâza olur.

İstihâza kanı hastalık alâmetidir. Uzun zemân akması, tehlükeli olur. Tabîbe mürâceat etmek lâzım olur. Kardeş kanı (Sangdragon) denilen kırmızı sakızı top edip sabâh, akşam birer gram su ile yutulursa, kanı keser. Günde beş gram alınabilir. Bir kadının hayz ve temizlik zemânı çok def'a, her ay aynı gün sayısında olur. Burada bir ay demek, bir hayz başından, ikinci hayz başına kadar geçen zemân demekdir. Her kadının kendi hayz ve temizlik gün sayılarını ve sâatlerini, ya'nî âdetlerini ezberlemesi lâzımdır. Âdetleri çok sene değişmez. Değişir-

se, yeni âdetlerini, ya'nî yeni hayz ve temizlik günlerini ezberlemelidir.

[Âdetin değişmesini **(Menhel)** kitâbı şöyle bildirmekdedir: Kadın bir önceki âdetinin zemânına ve sayısına uygun kan görürse, hayzın değişmediği anlaşılır. Uygun olmazsa âdetin değişdiği anlaşılır ki, bunun çeşidleri, aşağıda bildirilmişdir. Bir kerre uygun olmayınca, âdet değişdi kabûl edilir. Fetvâ da böyledir. Âdeti beş gün olan, sahîh temizlikden sonra altı gün kan görürse, bu altı gün yeni hayz olur ve yeni âdeti olur. Temizlik gün sayısı da bir def'ada değişir. Bu değişince, âdetin zemânı değişmiş olur. Âdeti beş gün kan ve yirmibeş gün temizlik iken, zemânında üç gün kan ve yirmibeş gün temizlik olsa yâhud beş gün kan ve yirmiüç gün temizlik olsa, birincisinde kan, ikincisinde temizlik sayısı değişmiş olur. Bunun gibi, on günü aşarak fâsid olan kan olursa ve bunun sondan üç veyâ dahâ çok günü önceki âdeti olan günlerine rastlar ve önceki âdetinin kalan son kısmı yeni sahîh temizliğe rastlarsa, âdeti olan günlere rastlıyan günler, yeni âdeti olur. Âdeti değişmiş olur. Âdeti beş gün iken temizlik sayısı bitmeden yedi gün önce kan başlasa ve onbir gün devâm etse, bu kan, on günü aşdığı için, fâsid kandır. Bunun üç günden fazlası, ya'nî dört günü, önceki âdet günleri içinde bulunmakda, önceki âdetin artan bir günü, yeni sahîh temizlik içinde bulunmakdadır. Âdet zemânı değişmemiş, sayısı dört olmuşdur. Bu iki şeklde âdetin değişmesini dahâ açıklıyalım:

Evvelki sayısından farklı olan sonraki kan günleri, on günden fazla olur ve bunun üç veyâ dahâ fazla günü, önceki âdet günleri içinde bulunmazsa, âdetin zemânı değişir. Sayısı değişmeyip ilk görüldüğü günden başlar. Âdeti beş gün olan kadın, sonraki ayda bu beş günde hiç kan görmeyip veyâ başdan üç gününde görmeyip, sonra onbir gün görse, ilk görülen günden başlıyarak hayzı beş gün olup, zemânı değişmiş olur. Üç veyâ dahâ fazla kan günleri, önceki âdet günleri içinde bulunursa, yalnız bu günleri hayz olup, kalanı istihâza olur. Âdetinden beş gün önce kan görse, âdeti zemânında görmese ve âdetinden sonra bir gün görse, aradaki beş temiz gün, imâm-ı Ebû Yûsüfe göre, hayz olup âdeti değişmez. Âdetinin son üç günü ve sonra sekiz gün kan görse, bunun ilk üç günü hayz olup, sayısı değişmiş olur. Sonraki kan günleri on günü geçmezse ve sonra sahîh temizlik olursa hepsi hayz olur. Sonraki temizlik fâsid ise, âdeti değişmez. Âdeti beş gün iken, altı gün kan, sonra ondört gün temizlik ve bir gün kan görse, âdeti değişmez. Yukarıda bildirilenlerin iyi anlaşılması için, âdeti beş gün hayz ve ellibeş gün temizlik olan kadın üzerinde onbir misâl verelim:

1- Bu kadın beş gün hayz ve onbeş gün temizlik ve onbir

gün kan görürse, âdet kanı ellibeş gün sonra olduğu için, önceki âdeti içine kan rastlamaz. Âdetin zemânı değişip, sayısı değişmez. Onbir günün ilk beşi de hayz olur.

2- Beş kan, kırkaltı temizlik ve onbir kan olursa, onbir günün son ikisi, önceki âdet zemânı içinde ise de, üçden az olduğundan, âdetin sayısı değişmez. Yalnız zemânı değişir.

3- Beş kan, kırksekiz temizlik, oniki kan olsa, oniki günün yedisi temizlik ve beşi âdet içinde olup, hiç değişiklik olmaz.

4- Beş kan, ellidört temizlik, bir kan, ondört temizlik, bir kan olsa, ortadaki bir kan günü, temizliğin son günü olur. Ondört gün, nâkıs temizlik olduğundan, kan günleri olur, bunun başdan beş günü hayz olur. Âdetin zemânı ve sayısı değişmez.

5- Beş kan, elliyedi temizlik, üç kan, ondört temizlik, bir kan olsa, üç kan, âdet zemânındadır. Bundan sonraki ondört gün, kan sayılıp onbir günü aşdığı için, âdetin yalnız sayısı değişir.

6- Beş kan, ellibeş temizlik, dokuz kan olsa, dokuz günden sonra sahîh temizlik olursa, dokuz gün hayz olur. Yalnız sayı değişir. Âdet zemânında da, sonra da üç günden fazla vardır.

7- Beş kan, elli temizlik, on kan olsa, on gün hayzdır. Temizlik âdeti elli olmuşdur. Kan günleri, âdeti zemânında ve sayısındadır.

8- Beş kan, ellidört temizlik, sekiz kan olsa, sekiz gün hayz olup, üç günden fazlası âdet içindedir. Hayz ve temizlik sayıları bir gün değişmişdir.

9- Beş kan, elli temizlik, yedi kan olsa, yedi gün hayz olup, bundan nisâb mikdârı âdetden önce, üç günden azı âdetin içindedir. Hayzın zemânı ve adedi, temizliğin yalnız adedi değişmişdir.

10- Beş kan, ellisekiz temizlik, üç kan olsa, üç gün yine hayz olup, bundan iki gün, âdet günleri içinde, birisi ise sonradır. Hayzın adedi ve zemânı, temizliğin adedi değişmişdir.

11- Beş kan, altmışdört temizlik, yedi veyâ onbir kan olsa, birincisinde yedi gün hayz olup, aded ve zemân değişmişdir. İkinci hâlde, onbir günün başından beş günü hayz olup, altı günü istihâza olur. Âdetin yalnız zemânı değişir. Adedi on günü aşdığı için değişmez. Temizlik adetinin sayısı değişir.

İmâm-ı Fahruddîn Osmân Zeyla'î "rahime-hullahü teâlâ" **(Tebyîn-ül-hakâık)** kitâbında ve Ahmed Şilbînin "rahime-hullahü teâlâ" hâşiyesinde diyor ki, (Âdetinden bir gün önce kan, on gün temizlik, bir gün kan görse, imâm-ı Ebû Yûsüfe göre "rahime-hullahü teâlâ", kan görmediği on gün ile hayz başlayıp âdeti kadar devâm eder. Yeni hayzın ilk ve son günleri

kansız olmakdadır. Çünki âdetden önce ve on günden sonra kan görülmüş olup, aradaki fâsid temizlik kan sayılmakdadır. İmâm-ı Muhammede göre “rahime-hullahü teâlâ”, bunun hiçbir günü hayz olmaz. Âdeti beş gün kan ve yirmibeş gün temizlik olan kadın:

1- Bir gün evvel kanlı, bir gün temiz olsa, sonra kan istimrâr etse ve on günü aşsa, Ebû Yûsüfe göre, beş gün âdeti hayz olur. Önceki ve sonraki günler istihâza olur. İmâm-ı Muhammede göre, âdetine rastlıyan üç kanlı gün hayz olur. Bunlar da, âdetinin ikinci, üçüncü ve dördüncü günleridir. Çünki, âdetinin birinci günü kan görmemişdir. Gördüğü günlerin beşinci günü ise, âdetin dışındadır.

2- Âdetinin birinci günü kan görse, sonra bir gün temizlik, sonra kan istimrâr ederek on günü aşsa, sözbirliği ile, beş gün âdeti hayz olur. Çünki ilk ve son günleri kanlıdır.

3- Âdetinin ilk üç günü kan görse, diğer iki günü temiz olsa, sonra istimrâr ederek on günü aşsa, Ebû Yûsüfe göre, âdeti olan beş gün hayzdır. İmâm-ı Muhammede göre, âdetinin ilk üç günü hayzdır. Çünki, imâm-ı Muhammede göre, hayzın ilk ve son günlerinin kanlı olması lâzımdır).

(Bahr)de ve **(Dürr-ül-müntekâ)**da diyor ki, (Kan, âdet zemânını aşıp, on günden önce kesilince, kesildikden sonra, onbeş gün içinde hiç gelmezse, aşırı geldiği günlerin hayz olacağı sözbirliği ile bildirildi. Bu takdîrde âdet günü değişmiş olur. Onbeş gün ve gece içinde bir kerre kan gelirse, âdetini aşmış olanlar hayz olmaz, istihâza olur. İstihâza oldukları anlaşılınca, o günlerde kılmadığı nemâzları kazâ eder). Âdetden sonra ve on günden önce kesildiği nemâz vaktinin sonu yaklaşıncaya kadar beklemesi müstehab olur. Sonra gusl edip, o vaktin nemâzını kılar. Sonra vaty câiz olur. Beklerken, guslü ve nemâzı kaçırırsa, nemâz vakti çıkınca, guslsüz vaty câiz olur.

Kızda ilk olarak ve kadında âdetinden onbeş gün sonra görülen kan üç günden önce kesilince, nemâz vaktinin sonu yaklaşıncıya kadar bekler. Sonra, gusl etmeden yalnız abdest alıp, o nemâzı kılar ve önce kılmadıklarını kazâ eder. O nemâzı kıldıkdan sonra kan yine gelirse, nemâz kılmaz. Yine kesilirse, vakt sonuna doğru yalnız abdest alıp, o nemâzı kılar ve kılmadıkları varsa kazâ eder. Üç gün temâm oluncıya kadar böyle yapar. Fekat gusl etse bile, vaty halâl olmaz.

Kan gelmesi üç günü geçdi ise, âdetden önce kesilince, âdet zemânı geçinciye kadar, gusl etse bile, vaty halâl olmaz. Fekat nemâz vakti sonuna kadar kan lekesi görmezse, gusl edip o nemâzı kılar. Kılmadıklarını kazâ etmez. Oruc tutar. Kan kesil-

diği günden sonra, onbeş gün hiç gelmezse, kesildiği gün, yeni âdetinin sonu olur. Fekat, kan yine başlarsa, nemâzı bırakır. Tutmuş olduğu orucu Ramezândan sonra kazâ eder. Kan durursa yine nemâz vaktinin sonuna yakın gusl edip, nemâzını kılar. Oruc tutar. On güne kadar böyle devâm eder. On günden sonra, kan görse de tekrâr gusl etmeden kılar ve guslden önce vaty halâl olur. Fekat vatyden önce gusl abdesti almak müstehab olur. Fecr doğmadan önce kan kesilse, fecrin doğmasına, yalnız gusl abdesti alıp elbisesini giyecek kadar zemân olur da, Allahü ekber diyecek kadar fazla zemân kalmazsa, o günün orucunu tutar. Fekat, yatsıyı kazâ etmesi lâzım olmaz. Tekbîri söyliyecek kadar da zemân olursa, yatsıyı kazâ etmesi de lâzım olur. İftârdan önce hayz başlarsa, orucu bozulur. Ramezândan sonra kazâ eder. Nemâz içinde hayz başlarsa, nemâzı bozulur. Temizlenince farz nemâzı kazâ etmez. Nâfileyi kazâ eder. Fecr doğdukdan sonra, uyanınca kürsüfünde kan görse, o anda hayzlı olur. Uyanınca kürsüfünü temiz gören, yatarken hayzdan kurtulmuşdur. İkisine de yatsıyı kılmak farzdır. Çünki, nemâzın farz olması, vaktinin son dakîkasında temiz olmağa bağlıdır. Vakt nemâzını kılmadan önce hayz gören, bu nemâzı kazâ etmez.

İki hayz arasında **(Tam temizlik)** bulunması lâzımdır. Bu tam temizlik, **(Sahîh temizlik)** ise, önceki ve sonraki kanların başka iki hayz olacakları, sözbirliği ile bildirildi. On günlük hayz müddeti içinde, kan görülen günler arasında bulunan temizlik günleri hayz kabûl edilmekde, on günden sonraki istihâzalı günler ise, temiz kabûl edilmekdedir. Bir kız üç gün kan görüp, sonra onbeş gün kesilse, sonra bir gün kan, sonra bir gün temizlik, sonra üç gün kan görse, kan görülen ilk ve son üç günler, iki ayrı hayz olurlar. Çünki, âdeti üç gün olacağından, ikinci hayz, aradaki bir günlük kandan başlıyamaz. Bu bir gün, önündeki tam temizliği fâsid yapar. Molla Husrev “rahime-hullahü teâlâ”, **(Gurer)**inin şerhinde diyor ki, (Bir kız, bir gün kan, ondört gün temizlik, bir gün kan, sekiz gün temizlik, bir gün kan, yedi gün temizlik, iki gün kan, üç gün temizlik, bir gün kan, üç gün temizlik, bir gün kan, iki gün temizlik, bir gün kan görse, imâm-ı Muhammede göre “rahime-hullahü teâlâ”, bu kırkbeş günden yalnız, ondört günden sonra olan, on gün hayz olup, diğerleri istihâza olur). Çünki, bu on günden sonra tam temizlik olmadığı için, yeni hayz başlamaz. Sonraki temiz günler, hayz zemânında olmadıkları için, hep akdı kabûl edilmez. (İmâm-ı Ebû Yûsüfe göre “rahime-hullahü teâlâ” ise, ilk on gün ve iki tarafı temizlik olan dördüncü on gün hayz olurlar). Çünki, sonraki fâsid temizlik günleri, imâm-ı Ebû Yûsüfe göre, hep akdı

kabûl edilir. Aşağıdaki birinci maddeye göre, on gün hayzdan sonra, yirmi gün temizlik, sonra on gün [dördüncü on gün] hayz olur.

Onbeş gün içinde hiç temiz gün olmadan, kan **(İstimrâr)** ederse, âdetine göre hesâb olunur. Ya'nî, âdetinden sonra başlıyarak bir evvelki ay içindeki temizlik günü kadar temizlik ve sonra âdeti kadar hayz kabûl edilir.

İstimrâr kızda olursa **(Menhel-ül-vâridîn)** risâlesinde, bunun dört dürlü olduğu bildirilmekdedir:

1- Görülen kan istimrâr ederse, ilk on gün hayz, sonra yirmi gün temiz kabûl edilir.

2- Kız, sahîh kan ve sahîh temizlik gördükden sonra istimrâr ederse, bu kız, âdeti belli olan kadın olur. Meselâ beş gün kan görse, sonra kırk gün temiz olsa, istimrâr başından beş gün hayz, sonra kırk gün temiz kabûl edilir. Kan kesilinceye kadar böyle devâm eder.

3- Fâsid kan ve fâsid temizlik görürse, ikisi de âdet kabûl edilmez. Temizlik, onbeş günden az olduğu için fâsid ise, ilk görülen kan istimrâr etmiş gibi kabûl edilir. Onbir gün kan ve ondört gün temiz olsa, sonra istimrâr etse, birinci kan, on günü aşdığı için fâsiddir. Onbirinci ve istimrârın ilk beş kan günleri temizlik günleri olup, bu beşinci günden sonra, on gün hayz, yirmi gün temizlik olmak üzere devâm eder. Temizlik tam olup, kanlı gün karışdığı için fâsid ise, böyle fâsid temizlik ile kan günleri toplamı otuzu geçmezse, yine ilk kan istimrâr etmiş gibi kabûl edilir. Onbir gün kan ve onbeş gün temizlikden sonra istimrâr etmesi böyledir. Onaltı günün ilk günü kanlı olduğu için, fâsid temizlikdir. İstimrârın ilk dört günleri temizlik olur. Toplamları otuzu aşar ise, ilk on gün hayz olup, sonra istimrâra kadar olan günlerin hepsi temiz kabûl edilip, istimrârdan sonra on gün hayz, yirmi gün temiz olarak devâm eder. Onbir gün kan, sonra yirmi gün temizlikden sonra istimrâr etmek böyledir.

4- Sahîh kan ve fâsid temizlik görürse, sahîh kan günleri âdet olur. Sonra otuz güne kadar temizlik kabûl edilir. Meselâ, beş gün kan ve ondört gün temizlikden sonra istimrâr etse, ilk beş gün kan ve bundan sonra yirmibeş gün temiz olur. Bu yirmibeş günü temâmlamak için, istimrârın ilk onbir günü temiz kabûl edilir. Bundan sonra, beş günü hayz, yirmibeş günü temiz olarak devâm edilir. Bunun gibi, üç gün kan, onbeş gün temizlik, bir gün kan ve sonra onbeş gün temizlikden sonra istimrâr etse, ilk üç gün sahîh kan ve sonra istimrâra kadar olan günlerin hepsi fâsid temizlik olup, üç gün hayz, sonra otuzbir gün temiz olur. İstimrâr zemânında ise; üç gün hayz, sonra yirmiyedi gün

temiz olarak devâm eder. İkinci temizlik ondört gün olsaydı, imâm-ı Ebû Yûsüfe göre hep akdı kabûl edileceğinden, bunun ilk iki günü de hayz, sonra onbeş gün temizlik olmak üzere devâm edilir. Çünki ilk üç gün kan ve onbeş gün temizlik sahîh olduklarından âdet kabûl olunurlar.

Âdet zemânını unutan kadına **(Muhayyire)** veyâ **(Dâlle)** denir.

(Nifâs), lohusa demekdir. Elleri, ayakları, başı belli olan düşükde gelen kan da nifâsdır. Nifâs zemânının azı yokdur. Kan kesildiği zemân, gusl edip nemâza başlar. Fekat, âdeti kadar gün geçmeden, cimâ' edemez. En çok zemânı kırk gündür. Kırk gün temâm olunca, kan kesilmese de, gusl edip, nemâza başlar. Kırk günden sonra gelen kan, istihâza olur. Birinci çocuğunda, yirmibeş günde temizlenen kadının âdeti, yirmibeş gün olur. Bu kadının ikinci çocuğunda kan, kırkbeş gün gelse, nifâsı yirmibeş gün sayılıp, yirmi günü istihâza olur. Yirmi günlük nemâzlarını kazâ eder. O hâlde nifâs gününü de ezberlemek lâzımdır. İkinci çocukda kan, kırk günden önce, meselâ otuzbeş günde kesilirse, bunun hepsi nifâs olur ve âdeti yirmibeş günden, otuzbeş güne değişmiş olur.

Ramezânda, sahûrdan [ya'nî fecrden] sonra, hayzdan veyâ nifâsdan kesilen o gün yimez, içmez. Fekat, o günü kazâ eder. Hayz ve nifâs sahûrdan sonra başlarsa ikindiden sonra da olsa, o gün yiyip, içer.

Hayz ve nifâs günlerinde nemâz, oruc, câmi' içine girmek, Kur'ân-ı kerîmi okumak ve tutmak, tavâf, cimâ', dört mezhebde de harâm olur. Orucları kazâ eder. Nemâzları kazâ etmez. Nemâzları afv olur. Her nemâz vaktinde abdest alıp, seccâdesi üzerinde, o nemâzı kılacak kadar zemân oturup zikr, tesbîh ederse, en iyi kılmış olduğu bir nemâzın sevâbını kazanır.

(Cevhere) kitâbında buyuruyor ki, (Kadının, hayz başladığını kocasına bildirmesi lâzımdır. Kocası sorunca bildirmezse, büyük günâh olur. Temiz iken, hayz başladı demesi de, büyük günâhdır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Hayzın başladığını ve bitdiğini kocasından saklayan kadın mel'ûndur)** buyurdu. Hayz hâlinde de, temiz iken de kadına dübüründen yaklaşmak harâmdır. Büyük günâhdır). Zevcesine böyle yapan, mel'ûndur. Puştluk, ya'nî oğlan kirletmek dahâ büyük günâhdır. Buna **(Livâta)** denir. Enbiyâ sûresinde livâtaya **(Habîs işdir)** buyuruyor. Kâdî-zâdenin, **(Birgivî)** şerhinde, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" **(Lût kavmi gibi livâta yapanları, suç üstü yakalarsanız, ikisini de öldürünüz!)** buyurdu. Ba'zı âlimler, ikisini de yakmalıdır dedi. Livâta yapınca, ikisi de cünüb olur. İhtikan yapınca, cünüb olmaz ise de, orucu

bozulur (Feyziyye).

Vakt içinde, nemâz kılmadan evvel, kadın hayzını görse, o vaktin nemâzını kaza etmek lâzım değildir. [**(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında gusl bahsini okuyunuz!]

ABDEST BAHSİ

Abdestin farzları hanefîde dört, mâlikîde yedi, şâfi'îde ve hanbelîde altıdır. Hanefîde:

1- Yüzünü yıkamak.

2- Kolları dirsekleri ile birlikde yıkamak.

3- Başının dört bölükden bir bölümüne mesh etmek.

4- Ayaklarını topuk kemikleri ile birlikde yıkamak.

Ve dahî, abdest dört nev'dir: Biri farz, biri vâcib, biri sünnet, biri mendûbdur.

Farz olanı, dörtdür: Mushaf-ı şerîfi tutabilmek için ve beş vakt nemâz kılmak için ve cenâze nemâzı kılmak için ve tilâvet secdesi etmek için abdest almak.

Vâcib olanı: Ziyâret tavâfı etmek için abdest almak.

Sünnet olan: Ezberden Kur'ân okumak için ve kabristân ziyâreti için ve guslden evvel abdest almak.

Mendûb olanı, uykuya yatdıkda ve uykudan kalkdıkda, yalan ve gîbet söyledikde ve şehveti tahrik edici çalgı dinledikde bu şeylere tevbe ve istigfâr edip, abdest almak mendûbdur.

Ve dahî, ilm meclisine giderken abdestli gitmek ve abdest aldıkdan sonra, abdestsiz câiz olmayan bir işi işlediyse [Meselâ nemâz kıldıysa] abdestli iken, tekrâr abdest almak mendûbdur. Eğer işlemediyse, abdestli iken abdest almak mekrûhdur.

SULARA DÂİR

Sular dört nev'dir: Mâ-i mutlak, mâ-i mukayyed, mâ-i meşkük, mâ-i müsta'mel.

1- Mâ-i mutlak, yağmur suyu, deniz suyu, akar pınar suyu ve kuyu suyu. Bu sular, murdar olanı pâk eder. Ne işlesen olur.

2- Mâ-i mukayyed, kavun suyu, karpuz suyu, asma suyu, çiçek suyu ve bunların benzerleri.

Bu sular, murdarı pâk eder, ammâ abdest ve gusl için kullanılmaz.

3- Mâ-i meşkük, himârın ve anası himâr olan katırın içdiği suyun artığına derler.

Bu su ile, hem abdest ve hem gusl câiz olur. Her hangisini evvel ederse, eder, muhayyerdir.

4- Mâ-i müsta'mel, yere düşen midir, yoksa bedenden ayrı-

lan mıdır? Bunda ihtilâf vardır. Esah olanı bedenden ayrılandır. Ve bunda dahî, üç kavl vardır. İmâm-ı a'zama göre "rahime-hullahü teâlâ" necâset-i galîzadır. İmâm-ı Ebû Yûsüfe göre "rahime-hullahü teâlâ", necâset-i hafîfedir. İmâm-ı Muhammede göre "rahime-hullahü teâlâ", pâkdır. Esah olan da budur.

Abdestin vücûbünün şartı dokuzdur:

1- Müslimân ola.

2- Bâliğ ola.

3- Aklı ola.

4- Abdestsiz ola.

5- Abdest suyu pâk ola.

6- Abdest almağa kudreti ola.

7- Hayzlı olmaya.

8- Nifâs üzere olmaya.

9- Her nemâzın vakti -içinde- ola. [Bu dokuzuncu, özr sâhibine göredir.]

ABDESTİN SÜNNETLERİ: Yirmibeş kadar beyân olunur.

1- E'ûzü okumak.

2- Besmele okumak.

3- Ellerini yıkamak.

4- Parmakların arasını hilâllamak.

5- Ağzına su vermek.

6- Burnuna su vermek.

7- Niyyet etmek. Hanefîde yüzü yıkarken niyyet etmek farz değildir, sünnetdir. Şâfi'îde farzdır. Mâlikîde elleri yıkarken farzdır.

8- Kıbleye dönmek.

9- Sakalını hilâllamak, [eğer sık ise].

10- Sakalını mesh etmek.

11- Sağ yanından başlamak.

12- Sol elinin küçük parmağı ile, sağ ayağının küçük parmağının altından başlıyarak, sırayla parmaklarının arasını hilâllamak.

13- Başına -kaplıyarak- mesh etmek.

14- Başından artan su ile, kulaklarına ve boynuna mesh etmek.

15- Tertîbe riâyet etmek.

16- Arasını kesmeyip, birbirine ulaşdırmak.

17- Başına mesh verdiği vakt, önünden başlamak.

18- Misvâk kullanmak.

19- Gözünün kenârına ve kaşına suyu ulaşdırmak.

20- Delk, yıkanan yerleri oğmak.

21- Abdestini yüksecik bir yerde durarak almak.

22- Abdest a'zalarını üç kerre yıkamak.

23- Abdest aldıkdan sonra ibriği doldurmak.

24- Abdest alırken, dünyâ kelâmı söylememek.

25- Dâimâ bu niyyet üzerine olmak.

MİSVÂK KULLANMA BAHSİ

Ve dahî, misvâk kullanmanın onbeş fâidesi vardır. Bunlar, **(Sirâcül-vehhâc)**dan alınarak, aşağıda bildirilmişdir.

1- Ölürken, şehâdet kelimesini söylemeğe sebeb olur.

2- Dişlerin etlerini pekişdirir.

3- Balgamı giderir.

4- Safrayı keser.

5- Ağız ağrısını giderir.

6- Ağız kokusunu giderir.

7- Allahü teâlâ ondan râzı olur.

8- Baş damarlarını kuvvetlendirir.

9- Şeytân gamlanır.

10- Gözleri nûrlanır.

11- Hayrı ve hasenâtı çok olur.

12- Sünnet ile amel etmiş olur.

13- Ağzı pâk olur.

14- Fasîh-ul-lisân olur.

15- Misvâklı kılınan iki rek'at nemâzın sevâbı, misvâksız olarak kılınan yetmiş rek'at nemâzın sevâbından dahâ çok olur.

ABDESTİN MÜSTEHABLARI: Altısı şunlardır:

1- Kalble yapılan niyyeti dil ile söylememek.

2- Kulağından artan su ile boynuna mesh etmek.

3- Ayaklarını kıbleye karşı yıkamamak.

4- Mümkin olursa, abdestden artan suyu, kıbleye karşı ayak üzere içmek.

5- Abdestden sonra şalvarına biraz su serpmek.

6- Pâk ve temiz bir peşkirle silinmek.

İbni Âbidîn abdesti bozanlarda diyor ki, (Kendi mezhebinde mekrûh olmıyan birşey, başka mezhebde farz ise, bunu yapmak müstehabdır). İmâm-ı Rabbânî, 286. cı mektûbda diyor ki, (Mâ-

likî mezhebinde, abdest a'zâsını uğmak farz olduğu için, muhakkak uğmalıyız). İbni Âbidîn, ric'î talâkı anlatırken diyor ki, (Hanefî mezhebinde olanın, mâlikî mezhebini taklîd etmesi evlâdır. Çünki, imâm-ı Mâlik, İmâm-ı a'zamın talebesi gibidir. Bir mes'elede, hanefî mezhebinde, bir kavl bulunmadığı zemân, hanefî âlimleri, mâlikî mezhebine göre fetvâ vermişlerdir. Mezhebler içinde, hanefîye en yakın olanı, mâlikî mezhebidir.)

ABDESTİN MEKRÛHLARI: Onsekizi şunlardır:

1- Yüzüne -suyu- pek vurmak.

2- Abdest aldığı suya üflemek.

3- Üçden eksik yıkamak.

4- Üçden ziyâde yıkamak.

5- Abdest aldığı suya tükürmek.

6- Suyun içine sümkürmek.

7- Gargara yaparken buğazına su kaçırmak.

8- Arkasını kıbleye dönmek.

9- Gözünü yummak.

10- Gözünü pek açmak.

11- Soldan başlamak.

12- Sağ eliyle sümkürmek.

13- Sol eliyle ağzına su vermek.

14- Sol eli ile burnuna su vermek.

15- Ayağını yere vurmak.

16- Güneşde ısınmış su ile abdest almak.

17- Mâ-i müsta'melden sakınmamak.

18- Dünyâ kelâmı söylemek.

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER: Bu makamda yirmidört kadar beyân olunur:

1- Ardından çıkanlar.

2- Önünden çıkanlar.

3- Kurd ve ufak taş gibiler önden veyâ arkadan çıksa.

4- İhtikan etdirmek.

5- Kadınlar, doğum yerine akıtdığı ilâc, geri gelse.

6- Bir kimse, kulağına akıtdığı ilâc, ağzından çıksa bozar. [Kulağından veyâ burnundan çıksa bozmaz **(Hindiyye)**.]

7- Bir adam, bevl yoluna tıkadığı pamuk, ıslanıp düşmüş olsa, [Pamuğun bir kısmı dışarda kalıp dış kısmı kuru ise, düşmedikçe bozmaz.]

8- Pamuk düşse ve dışarda kalan kısmı ıslanmış olsa.

9- Ağız dolusu kusmak. Balgam kusmak, çok olsa da, bozmaz. Uyuyan kimsenin ağzından gelen su, sarı da olsa temizdir.

10- Hastalık sebebi ile, gözünden yaş akmak bozar. Ağlamakla, soğan gibi şeylerin te'sîri ile akınca bozmaz.

11- Burnundan gelen kan, cerâhat, sarı su, delikden dışarı çıkmasa da bozar. Sümük necs değildir. Bozmaz.

12- Tükürdüğü tükrükde görülen kan fazla olursa.

13- Bir şeyi ısırdığında, ısırdığı yerde kan olursa ve kan, ağzına, dişine bulaşmış ise, abdesti bozulur. Bulaşmadı ise, bozulmaz.

14- Bir yerinde, kan çıkmış ve az da olsa dağılmış görmek, hanefîde bozar. Mâlikîde ve şâfi'îde bozmaz.

15- Çıplak hayvân üzerinde, dalgın uyuyup, yokuş aşağı inse.

16- Abdest aldım mı, almadım mı diye şek edip, zann-ı gâlibi, abdestsizlikde olsa.

17- Erler, avreti ile çıplak iken kucaklaşsa.

18- Abdest a'zalarından birini yıkamağı unutmuş, hangisini bilememiş olsa.

19- Bir yerinde bulunan kabarcıkdan, kendiliğinden veyâ sıkınca cerâhat, kan ve sarı su dışarı çıksa.

20- Bir yerinde yarası var imiş, orta yerine sarı su, kan, cerâhat gibi necs sıvı birikmiş, sağlam yerine veyâ üstündeki pamuğa, sargıya bulaşmışsa bozulur. Yaradan, çıbandan çıkan renksiz su abdesti bozmaz denildi. Uyuz, çiçek [ve ekzema]lı olanların bu kavle uymaları câiz olur.

21- Bir yere dayanmış uyumuş, dayandığı şey alınsa, düşecek gibi olursa.

22- Rükû' ve sücûdü olan nemâzlarda, kendi ve yanındaki işitecek kadar gülmek. Eğer yalnız kendi işitecek kadar gülerse, yalnız nemâzı fâsid olur, abdesti bozulmaz.

23- Sar'ası tutsa, yâhud bayılsa.

24- Kulakdan, cerâhat, sarı su, kan gelse ve guslde yıkaması lâzım gelen yere dek inerse.

Hamamda yıkanmağı, Avrupalı bizden öğrendi.
Bundan önce, pis kokudan, evlerine girilemezdi.
Temizliği dünyâya müslimânlar yaydı.
İnsanları, böylece, büyük düşmandan kurtardı.

ABDEST DÜÂLARI

Abdest almağa başlarken, **(Bismillâhil-azîm velhamdü lillahi alâ dînil-islâmi ve alâ tevfîkıl-îmâni elhamdü lillahillezî ce'alel-mae tahûren ve ce'alel-islâme nûren)** denir.

Ağzına su verdikde, **(Allahümmeskınî min havdi nebiyyike ke'sen lâ azmeü ba'dehü ebeden).**

Burnuna su verdikde, **(Allahümme erihnî râyihatel-Cenneti verzuknî min naîmihâ velâ türihnî râyihaten-nâri).**

Yüzünü yıkadıkda, **(Allahümme beyyıd vechî binûrike yevme tebyaddu vücûhü evliyâike velâ tüsevvid vechî bizünûbî yevme tesveddü vücûhü a'dâike).**

Sağ kolunu yıkadıkda, **(Allahümme a'tınî kitâbî bi-yemînî ve hâsibnî hisâben yesîren).**

Sol kolunu yıkadıkda, **(Allahümme lâ tü'tınî kitâbî bişimâlî velâ min verâî zahrî velâ tuhâsibnî hisâben şedîden).**

Başını mesh etdikde, **(Allahümme harrim şa'rî ve beşerî alennâri ve ezılleni tahte zılli Arşıke yevme lâ zılle illâ zıllüke).**

Kulaklarına mesh verdikde, **(Allahümme-c'alnî minellezîne yestemi'ûnel-kavle fe-yettebi'ûne ahseneh).**

Boynuna mesh verdikde, **(Allahümme a'tik rekabeti minennâri vahfaz mines-selâsili vel-ağlâl).**

Sağ ayağını yıkadıkda, **(Allahümme sebbit kademeyye alessırâtı yevme tezillü fihil-akdâm).**

Sol ayağını yıkadıkda, **(Allahümme lâ tatrud kademeyye ales-sırâti yevme tatrudü küllü akdâmi a'daike. Allahümmec'al sa'yî meşkûren ve zenbî magfûren ve amelî makbûlen ve ticâretî len'tebûre).**

Abdesti tekmil oldukdan sonra, **(Allahümmec'alnî minettevvâbîne vec'alnî minel-mütetahhirîne vec'alnî min ibâdikes-sâlihîne vec'alnî minellezîne lâ havfün aleyhim velâ hüm yahzenûn).**

Ba'dehü semâya bakarak, **(Sübhânekellahümme ve bihamdike eşhedü en lâ ilâhe illâ ente vahdeke lâ şerîke leke ve enne Muhammeden abdüke ve resûlüke)** okuya.

Bundan sonra, bir veyâ iki, yâhud üç def'a, evvelinde **(Besmele)** okumak üzere **(İnnâ enzelnâ)** sûresini okuya.

Ve dahî, ehl ve iyâline ve çocuklarına lâzım olan din bilgilerini öğrene ve öğrete ki, kıyâmetde, avretler erlerinden süâl olunurlar.

TEYEMMÜM BÂBI

Hanefi mezhebinde, teyemmüm, vakt girmeden de sahîh olur. Diğer üç mezhebde olmaz. Teyemmümün farzları üçdür: Abdest almak için lâzım olan teyemmüm ile, gusl etmek için lâzım olan teyemmüm birbirinin aynıdır. Yalnız niyyetleri farklıdır. Bunun için, bu iki teyemmümden birisi diğeri yerine kullanılamaz.

1- Niyyet etmek olup, bu şartdır.

2- Ellerini pâk toprağa vurup, yüzüne kaplıyarak mesh etmek.

3- Ellerini bir dahâ toprağa vurup, önce sol eliyle sağ kolunun ve sonra, sağ eliyle sol kolunun her tarafını mesh etmek, bunlar dahî, rükndür.

Teyemmümün farz olduğuna delîl, Nisâ sûresinin kırküçüncü ve Mâide sûresinin altıncı âyet-i kerîmeleridir. Mâlikîde ve şâfi'îde teyemmüm, nemâz vaktinden evvel câiz değildir ve bir teyemmüm ile birden fazla farz kılınamaz.

Altı şeyle teyemmüm yapmak câiz değildir. Meğer, o şeylerin üstlerinde toprak tozu buluna. O şeyler şunlardır: Demir, bakır, tunç, kalay, altın, gümüş ve bütün ma'denler. Sıcakda eriyen bu metallerden ve sıcakda yumuşayan camdan ve üzeri sırlanmış porselenden ma'da her şeyle, teyemmüm câizdir. Lâkin, toprak cinsinden olmak şartdır.

Bir toprağa bevl edilmiş, sonra kurumuş olsa, orada nemâz kılınır. Ammâ o yerden teyemmüm olunmaz.

Teyemmüm yapabilmek için, suyu aramak ve arayıp bulamamak ve bir müslimân ve âdil kimseye sormak ve o âdil dahî, sâlih olmak şartındandır.

Teyemmümün şartları beşdir:

1- Niyyet etmek.

2- Mesh etmek.

3- Teyemmüm etdiği şey, toprak cinsinden olmak. Toprak cinsinden olmazsa, üzerinde toprak tozu bulunmak lâzımdır.

4- Kullandığı yer cinsi şeyin veyâ tozun, pâk olması lâzımdır.

5- Suyun isti'mâline, hakîkaten veyâ hükmen kudreti olmamak. [Hastalıkdan sonra, kollardaki ve ayaklardaki hâlsizlik de özrdür. İhtiyârlardaki hâlsizlik de böyledir. Bunlar, nemâzlarını oturarak kılar.]

Ve dahî, teyemmümün sünnetleri yedidir:

1- Besmele okumak.

2- Ellerini pâk toprağa vurmak.

3- Ellerini, vurduğu şey üzerinde, bir kerre ileriye ve geriye çekmek.

4- Parmaklarını açmak.

5- İki elini birbirlerine çarparak silkmek.

6- Evvelâ yüzüne mesh etmek.

7- Kolların dirsekleri ile berâber her yerini mesh etmek.

Su aramanın şartı dörtdür:

1- Bulunduğu mahal ma'mûrluk ola.

2- Suyun bulunduğu haber verilse.

3- Suyun bulunduğuna, zann-ı gâlibi var ise.

4- Korkulacak mahal değil ise.

Bir kimse suyu bulsa, ammâ suyun bulunduğu mahal, bir mîlden ziyâde ise, teyemmüm câizdir. Bir mîlden eksik ise ve vakt geçmiyecek ise, teyemmüm etmek câiz değildir. [Bir mîl, dörtbin zrâ', ya'nî Hanefî mezhebinde 0,48 x 4000 = 1920 metre yoldur.]

Ve eğer, bir kimse suyu arasa ve bulamayınca teyemmüm edip nemâzı kıldıkdan sonra, suyu görse, nemâzını iâde eder mi, veyâ etmez mi? Bu, ihtilâflıdır. Esah olan, kılmış olduğu nemâzı iâde etmez.

Bir kimse, ıslansa, ammâ abdest alacak su bulamasa ve teyemmüm edecek yer dahî bulamasa, bir parça çamuru kurutup, onunla teyemmüm eder. Birkaç kimse teyemmüm etmiş olsa, bunlardan yalnız birisi suyu görse, hepsinin teyemmümü bozulur.

Ve dahî, bir kimse bir mikdâr su getirse, içinizden biriniz abdest alsın dese, cümlesinin teyemmümü fâsid olur. Ammâ cümleniz abdest alınız dese, hâlbuki getirilen su, yalnız bir kişiye kifâyet etse, hepsinin dahî, teyemmümü sahîh olur.

Bir kimse cünüb olsa, bir yerde su bulamayıp, ancak câmi'de bulsa, gusl için, teyemmüm eder ve sonra suyu almak için câmi'e girer. Ammâ câmi'e girdiğinde, su bulamazsa, nemâz için, başka teyemmüm lâzım gelir.

Bir kimse, câmi' içinde otururken, ihtilâm olsa, teyemmüm eder ve sonra câmi'den çıkar.

Bir kimsenin elleri kesik olsa, teyemmüm edebilir. Lâkin, o kimsenin istincâ edecek kimsesi var ise, ondan istincâ sâkıt olmaz. Eğer yok ise sâkıt olur.

Ve eğer, hem elleri ve hem ayakları kesik olsa, Tarafeyne göre, nemâzı sâkıt olur. İmâm-ı Ebû Yûsüfe göre, nemâzını kılması lâzımdır.

Ve dahî, Cum'a nemâzında teyemmüm câiz değildir. Ya'nî, abdest almak için vakt az olup, Cum'a fevt olur diye, acele teyemmüm etse, câiz değildir. [Cum'a nemâzının bedeli öğle nemâzı olduğundan ötürü.] Nebîz denilen hurma suyu ile abdest almak câiz olmadığı **(Dürr-ül-muhtâr)**da yazılıdır.

Bir kimse, yolda ihtilâm olsa, teyemmüm eder, sabâh nemâzını kılar. Ve öğleye dek gider. İkindinin vakti yaklaşıp, öğlenin vakti çıkacak zemânda, teyemmüm ederek öğleyi kılar. Bu kimse, ikindiden sonra su bulsa, sabâh ve öğle nemâzlarını iâde eder mi? Bunda, ulemâ ihtilâf etdiler. Bir kavlde, iâde eder, diğer kavle göre iâde etmez. Bu mesele sâhib-i tertîbe göre olmak muhtemeldir.

Bir kimsenin merkebinde su olsa, merkebini gayb etse, teyemmüm eder ve nemâzını kılar. Nemâzını kılarken, merkebin sesini işitse, abdesti bozulur.

Bir kimse binekli olsa, inerse yoldaşları onu beklemese, atının üzerinde iken teyemmüm eder ve îmâ ile nemâzını kılar.

Yol korkulu veyâ hava soğuk olur ve gusl ederse, hasta olması muhtemel bulunursa, teyemmüm ile nemâzını kılar.

Yola gidenin heybesinde bir kiremit veyâ bir tuğla bulundurması lâzımdır. Zîrâ, teyemmüm edecek olsa, ortalık yaş ise o zemân tuğla ile teyemmüm eder. Nemâzını kılar.

Bir kimse bayram nemâzına dursa, abdesti bozulsa, eğer tekrâr abdest alırsa bayram nemâzına yetişemiyeceğini bilse, yâhud fazla izdiham olmak korkusu olunca, teyemmüm eder, nemâza durur. Bu kavl, İmâm-ı a'zama göredir. İmâmeyn kavline göre ise, abdest alır.

[**(Merâk-ıl-felâh)**ın Tahtâvî hâşiyesinde diyor ki, (Hastalık, teyemmüm etmek için özrdür. Sağlam kimsenin, abdest alırsa, hasta olacağından korkması özr olmaz. Sağlam kimse oruc tutunca, hasta olacağından korkarsa, kazâya bırakması câiz olur diyen âlimler, hasta olmakdan korkanın teyemmüm etmesi câiz olur dediler. Hastalık dört çeşiddir: Su zarar verir. Hareket etmek zarar verir. Kendisi suyu kullanamaz. Teyemmüm de edemez. Zarar vermek, kendinin çok zan etmesi ile veyâ müslimân, âdil ve mütehassıs bir doktorun haber vermesi ile anlaşılır. Âdil bulunmazsa, fıskı zâhir olmıyan tabîbin sözü de kabûl edilir. Kendisi suyu kullanamayan, abdest aldıracak kimse bulamazsa teyemmüm eder. Çocuğu ve hizmetcisi veyâ hâtır için abdest aldıracak kimsesi varsa, bunlar abdest aldırır. Bunlar yoksa, teyemmüm eder. İmâm-ı a'zama göre ücretli adam tutması lâzım değildir. Teyemmüm de yapamıyan nemâzı kazâya bırakır. Zevc ve zevce birbirlerinin abdest ve nemâzlarına

yardım etmeğe mecbûr değil iseler de, zevcesinden yardım istemesi lâzımdır. Şehr, köy hâricinde olup sıcak su bulamayan kimse, soğuk su ile gusl ederse, hasta olacağından korkunca teyemmüm eder. Şehr içinde de böyle olduğuna fetvâ verildi. Abdest ve gusl a'zâsının yarıdan fazlası yara ise, teyemmüm eder. Yarısı yara ise, sağlam yerleri yıkar. Yaraları mesh eder, yaraya mesh zarar verirse, sargı üzerine mesh eder. Bu da zarar verirse, hiç mesh etmez. Başında hastalık olup, mesh zarar verirse, mesh sâkıt olur. İki elinin ve iki ayağının yıkaması farz olan yerleri kesik olanın yüzü de yara ise, teyemmüm edemeyeceğinden abdestsiz kılar ve i'âde etmez. Yüzü sağlam ise, yüzünü yıkatır. Yardımcısı yoksa, yüzünü toprağa sürer. Sağlam kimsenin bir eli nüzüllü, yaralı, kesik, çolak ise, diğer eli ile abdest alır. İki eli de böyle ise, elini, yüzünü toprağa sürer. Yaranın, çıbanın, kırığın üstüne, bunları tedâvî ve zarardan korumak için zarûrî olarak sarılan sargı veyâ tahta, merhem, alçı açılıp yara yıkanamaz ve mesh edilemezse, bunların yüzeylerinin ekserîsine ve arada kalan sağlam cild üzerine mesh edilir. İmkân olursa, bunlar çıkarılıp yara üzerine mesh etmek ve sağlam cildi yıkamak lâzım olur. Bunların abdestli olarak sarılması ve belli müddeti yokdur. Sağlam ayağı yıkayıp diğerindeki sargıya mesh câizdir. Yara iyi olmadan, üzerindeki şey düşerse, abdest bozulmaz. Mesh etdikden sonra, mesh olunan şey değişdirilirse de bozulmaz. Tırnak kırılır veyâ yara olursa, üzerine veyâ ayakdaki çatlağa konan merhemi kaldırmak zarar verirse, zarûret olacağından, merhemin üstü yıkanır. Yıkamak zarar verirse mesh eder. Bu da zarar verirse mesh de etmez. [Diğer üç mezhebde, böyle olduğu için başka mezhebi taklîde imkân yokdur.] Bu merhemin, cebîre gibi olduğu, İbni Âbidînde yazılıdır. Fekat, diş dolgusu ve kaplaması böyle değildir. Çünki, mâlikîyi veyâ şâfi'îyi taklîd mümkindir. Kendi sebeb olmıyarak aklı giden veyâ bayılan üzerinden altı nemâz vakti geçerse, aklı gelinciye kadar kılamadığı nemâzları kazâ etmez. Hasta, îmâ ile de kılamadığı nemâzların sayısı ne olursa olsun, bunların iskâtı için vasiyyet etmez. İyi olursa, hepsini kazâ eder.)

İbni Âbidîn "rahmetullahi aleyh" diyor ki, (Sağlam insanın abdest uzvlarını başkasının yıkaması, mesh etmesi mekrûhdur. Buna başkasının abdest suyu getirmesi ve kendisi yıkarken başkasının su dökmesi câizdir. Hasta, elbisesini ve yatağını hep kirletiyorsa yâhud bunları değişdirmek meşakkatli oluyorsa, necs oldukları hâlde kılar. Cebîre denilen tahtalar, flasterler, merhemler, altlarındaki yara iyi oldukdan sonra düşerlerse, abdest bozulur. Yara iyi olur, fekat üstündekiler düşmezse, zararsız kaldırılabilirlerse, abdest ve gusl yine bozulur.

Allahü teâlâ, sevdiklerine, günâhlarını afv etmek için veyâ Cennetdeki ni'metlerini artdırmak için, derdler, hastalıklar veriyor. İbâdetleri zahmetli, sıkıntılı oluyor. Buna karşılık, dünyâ işlerinde, râhatlık, kolaylık ve rızklarına bereket veriyor. İbâdet yapmıyanlara, râhatlık, bereket vermiyor. Bunlar, zahmet çekerek, hîle ve hiyânet yaparak, çok kazanıp, zevk ve safâ içinde yaşarlar ise de, bu zevkleri uzun sürmez. Az zemân sonra, hastahânelerde, habshânelerde sürünürler. Âhiretdeki azâbları da, çok şiddetli olur.]

İSTİNCÂ, İSTİBRÂ, İSTİNKÂ

İstincâ, su ile, ma'lûm yeri yıkamak. İstibrâ, bevl yapdıkdan sonra mesânenin yaşlığı gidinceye kadar gerek gezinerek ve gerek diğer sûretle vakt geçirmeğe denir. İstinkâ, pâk olduğuna, kalbinin mutmain olmasına derler.

İstincâ dahî, altı nev'dir:

Farz olanı, esvâbında ve bedeninde ve nemâz kılacak mekânda, bir dirhemden ziyâde necâset olsa, su ile gidermek farzdır. Kezâlik, gusl ederken dahî, istincâ farzdır. [Burada bir dirhem, bir miskal demekdir ki, dört gram ve seksen santigramdır.]

Vâcib olanı, esvâbında ve nemâz kılacak mekânda, bir dirhem mikdârı necâset olsa, gidermek vâcibdir.

Bir dirhemden az olsa, gidermek sünnetdir.

Müstehab olanı, pek cüz'î olan necâseti gidermek dahî, müstehabdır. Mendûb olanı, bir kimsenin oturak yeri yaş iken yellense, yıkamak mendûbdur.

Bir kimse, o yeri kuru iken, yellense, yıkaması bid'atdir.

İstincânın sünnetleri: Taş ile veyâ toprak ile temizlenmek ve bundan sonra su ile yıkamak dahî sünnetdir.

Eğer, taş ve toprak ile necâset giderilemeyip, dirhemden ziyâde kalırsa yâhud dirhemden ziyâde olarak, mak'adın etrâfına bulaşmış ise, su ile yıkamak farz olur. Bundan sonra, pâk bir bezle silmeli, eğer bez yok ise, eliyle kurulamalıdır.

Ve istincânın müstehabı birdir: Taşı tek tutmak. Ya'nî, yâ üç, yâ beş veyâ yedi olmakdır.

[İdrâr kaçıran adam, çamaşırına idrâr bulaşmaması için, (12 x 12) cm büyüklüğündeki bezin bir köşesini biraz büküp, buraya yarım metre kadar sicimin bir ucu bağlanır. Bez zekerin ucuna kaplanır. Sicim bezin uçlarının ya'nî zekerin üzerine bir kerre sarılır. Sargıya yakın yeri iki kat yapılıp, katlı yeri sargının altına geçirilerek çekilip sıkışdırılır. Serbest ucuna, bir düğümle halka yapılıp, çengelli iğne ile dona rabt edilir. İdrâr yapılacağı zemân iğne açılıp, ipin halkası çıkarılarak, ip çekilince, hemen çözülüp,

bezi çıkar. İpin halkası iğneden kolay ayrılamazsa, iğneye bir rabtiye teli ve buna halka takılır. Ba'zı ihtiyârlarda zeker küçülüyor. Üzerine bez sarılamıyor. Bunlar, zekeri ve husyeleri, küçük bir naylon torbaya koyup, torbanın ağzını bağlamalıdır. İdrâr kaçıran, fekat özr sâhibi olamıyan, hanefî mezhebindeki kimse, abdest almağa, gusle ve nemâza başlarken, mâlikî mezhebini taklîd etmeğe niyyet eder. Câmi'ul-ezher medresesi müderrislerinden, 1384 h.de vefât eden, Abdürrahmân Cezîrî "rahmetullahi aleyh" in riyâsetindeki Mısr âlimlerinin hâzırladıkları **(Kitâb-ül-fıkh alel-mezâhibil-erbe'a)**da diyor ki, (Mâlikî mezhebinde, ikinci kavle göre, hastada, ihtiyârda, abdesti bozan birşey hâsıl olursa, hemen özr sâhibi olarak abdesti bozulmaz. Harac hâlinde olan, hanefîler ve şâfi'îler, bu kavli taklîd eder) demekdedir. [Nemâz içinde idrâr kaçıran hanefî, hâli müsâid olmadığı zemân, mâlikînin bu kavlini taklîd eder. Niyyet ederek, nemâzına, özrlü olarak devâm eder.]

NEMÂZ NASIL KILINIR

Nemâza dört şey ile girilir: Farz ile, vâcib ile, sünnet ile, müstehab ile. Hanefî mezhebinde, ellerini kulağının hizâsına kaldırmak, sünnet. Ellerinin ayasını, kıbleye yöneltmek sünnet. Er kişilerin baş parmağını kulağı yumuşağına değdirmek ve hâtun kişilerin, omuzu hizâsına kaldırmak müstehab, **(Allahü ekber)** demek farz. Tekbîr aldıkdan sonra, el bağlamak sünnet. Sağ elini, sol elinin üstüne koymak, sünnet. Er kişinin, ellerini göbeğinden aşağı koymak ve hâtun kişi, göğsüne koymak sünnet. Er kişi, sol elin bileğini pekçe kavramak müstehab.

Nemâzda -İmâm olsun, muktedî olsun ve yalnız olsun- Sübhâneke okumak sünnet. Eğer imâm veyâhud yalnız olursa, E'ûzü okumak sünnet. Besmele okumak sünnet. Fâtiha-i şerîfe okumak vâcib ve Fâtihadan sonra, üç âyet, yâhud, üç âyet kadar uzun bir âyet okumak vâcib, sünnetlerin ve vitrin her rek'atinde, yalnız kılarken farzların iki rek'atinde, ayakda Kur'ân-ı kerîmden bir âyet okumak farz.

Rükû'da belini eğmek farz. Üç kerre **(Sübhânallah)** diyecek kadar eğlenmek vâcib. Üç kerre **(Sübhâne rabbiyelazîm)** demek sünnet. Beş kerre veyâ yedi kerre demek müstehab. Rükû'dan kıyâma doğruldukda ve iki secde arasında doğrulup oturdukda, bir kerre **(Sübhânallah)** diyecek kadar eğlenmek, İmâm-ı Ebû Yûsüfe göre farz. Ve tarafeyn kavline göre, vâcib olup, ba'zıları sünnet demişler ise de, esah olan vâcibdir.

Secdede, başını secdeye koymak farz. Üç kerre **(Sübhânallah)** diyecek kadar eğlenmek vâcib. Üç kerre **(Sübhâne rabbiyel-a'lâ)** demek sünnet. Beş kerre veyâ yedi

kerre demek müstehab.

İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” diyor ki, secde yaparken,önce iki diz, sonra iki el, sonra burun ve sonra alın yere konur. Baş parmakları, kulakları hizâsında olur. Şâfi’îde, eller omuz hizâsına konur. Ayakların, en az birer parmağını yere koymak farzdır. Yerin sertce olup, başın içine girmemesi lâzımdır. Yere serili halı, hasır, buğday ve arpa böyledir. Yerde duran masa, kanape, araba da, yer demekdir. Hayvân üzeri ve hayvân üstünde bulunan semer ve benzerleri, yer sayılmaz. Salıncak ve ağaçlara, direklere bağlanarak havada gerilmiş duran bez, halı, hasır yer sayılmaz. Pirinç, darı, keten tohumu gibi kaygan şeyler üzerine secde sahîh olmaz. Çuval içinde iseler sahîh olur. Secde yeri, dizlerini koyduğu yerden yarım zrâ’, ya’nî oniki parmak eni [yirmibeş santimetre] yüksek olunca nemâz sahîh olur ise de, mekrûhdur. Secdede dirsekler bedenden, karnı da uyluklardan açık tutulur. Ayak parmaklarının uçları kıbleye karşı tutulur. Rükû’a eğilirken topuk kemiklerini birbirine yapışdırmak sünnet olduğu gibi, secdede dahî bitişik tutulur.

Kadın, nemâza dururken, ellerini omuzlarına kadar kaldırır. Ellerini kol ağzından dışarı çıkarmaz. Sağ avucu sol üzerinde olarak göğüs üstüne kor. Rükû’da az eğilir. Belini kafası ile düz tutmaz. Rükû’da ve secdede parmaklarını açmaz. Birbirlerine yapışdırır. Ellerini dizleri üzerine kor. Dizlerini büker. Dizlerini tutmaz. Secdede kollarını, karnına yakın olarak yere serer. Karnını uyluklarına yapışdırır. Teşehhüdde, ayaklarını sağa çıkararak yere oturur. El parmaklarının ucu dizlerine uzanır. [Erkekler de dizi kavramaz.] Parmakları birbirlerine yapışık olur. Kendi aralarında veyâ erkeklerin cemâ’ati arasında imâm ile kılmaları mekrûhdur. Cum’a ve bayram nemâzı kılması farz değildir. Kurban bayramında farz nemâzlardan sonra **(Tekbîr-i teşrîk)** sessiz okur. Sabâh nemâzını geç kılması müstehab değildir. Nemâzlarda yüksek sesle okumaz. İbni Âbidînden terceme temâm oldu. Hamevî “rahime-hullahü teâlâ”, **(Eşbâh)** şerhinde diyor ki: Kadınların başlarındaki saçlarını, kazımakla veyâ kesmekle yâhud ilâc ile izâle, ya’nî yok etmeleri tahrîmen mekrûhdur. [Erkeklere benzetmemek şartı ile saçlarını kulaklara kadar kısaltmalarının câiz olduğu anlaşılmakdadır.] Kadının ezân ve ikâmet okuması mekrûhdur. Zevci veyâ mahremi yanında olmadan sefere çıkamaz. Hacda başını açmaz. Safâ ile Merve arasında, özrlü iken de, sa’y yapar. Tavâfı Kâ’beden uzak olarak yapar. Hutbe okumaz. Çünki, sesinin avret olması sahîhdir. Hacda mest giyer. Kadın, cenâze taşımaz. Mürted olunca öldürülmez. Had ve kısas da’vâlarında şâhidliği kabûl edilmez. Câmi’de i’tikâf yapmaz. Ellerini, ayaklarını, kına ile

boyaması câizdir. [Oje kullanmaz.] Mîrâsda ve şâhidlikde ve fakîr akrabâya nafaka vermekde erkeğin yarısıdır. Muhsine kadın mahkemeye çağrılmaz. Hâkim veyâ vekîli, onun evine gider. Genç kadın, yabancı erkeğe selâm ve başsağlığı ve aksırana birşey söylemez ve kendine söylenince cevâb vermez. Yabancı erkekle bir odada yalnız kalmaz. Hamevîden terceme temâm oldu.

Ka'de-i ûlâda oturmak, vâcib. Ka'de-i ahîrede oturmak farz. Son ka'dede tehıyyât okumak vâcib.

Farzların ve vâciblerin ve öğlenin ve Cum'anın evvel sünnetlerinin ve Cum'anın son sünnetinin -yalnız ka'de-i ahîrelerinde- ve sâir nemâzların [İkindi ve yatsının dört rek'at sünnetleri gibi] her ka'delerinde, salevât düâlarını okumak sünnet. Selâm lafzı, vâcib. Ve selâmda, iki omuzuna bakmak sünnet. Dikkatle bakmak müstehab.

Ve dahî, nemâzın kemâl-i mertebe kabûl olmasının şartı, [harâmlardan sakınmak ve] huşû' ve takvâ ve mâlâya'nîyi terk ve terk-i kesel ve ibdâddır. Huşû', Allahü azîm-üş-şândan korkmağa, takvâ, dokuz a'zâsını harâmdan ve mekrûhdan hıfz etmeğe; mâlâya'nîyi terk demek, dünyâsına ve âhıretine yaramıyan sohbeti ve işi terk etmeğe; terk-i kesel, nemâzının ef'âlini edâda üşenmekliği terk etmeğe; ve ibdâd, ezân-ı Muhammedî okunduğu vakt, her işi terk edip, cemâ'ate müdâvemet etmeğe derler.

Nemâzın içinde, riâyeti ehem olan altı şey bunlardır: İhlâs, tefekkür, havf, recâ, rü'yet-i taksîr, mücâhede.

İhlâs, amelinde hulûs üzere bulunmağa; [yalnız Allah rızâsı için yapmağa] tefekkür, nemâz içinde olan mes'eleleri düşünmeğe; havf, Allahü azîm-üş-şândan korkmağa; recâ, Allahü azîm-üş-şânın rahmetini ummağa; rü'yet-i taksîr, kendisini kusûrlu bilmeğe; mücâhede, nefsle ve şeytânla cenk etmeğe derler.

Ezân-ı Muhammedî okundukda, İsrâfîl "aleyhisselâm" sûru üfürüyor diye, abdeste kalkarken, kabrimden kalkıyorum diye, câmi'e giderken, mahşer yerine gidiyorum diye, müezzin ikâmet edip, cemâ'at safsaf olurlarken, bu insan mahşer yerinde yüzyirmi saf olup, seksen safı, bizim Peygamberimizin ve kırk safı, sâir Peygamberlerin ümmetleri olsa gerekdir diye, imâma uydukdan sonra, imâm, Fâtiha-ı şerîfeyi okurken, sağımda Cennet ve solumda Cehennem ve ensemde Azrâîl "aleyhisselâm" ve karşımda Beytullah ve önümde kabr ve ayağımın altında sırat. Acaba, benim süâlim âsân olur mu? Ve etdiğim ibâdet, âhıretde başıma tâc ve yanıma yoldaş ve kab-

rimde çırağ olur mu? Yoksa kabûl olmayıp, eski bez gibi yüzüme vurulur mu diye tefekkür etmek gerek.

Vefâsızdır, ey denî dünyâ senin her ni'metin!
Ecel fırtınaları, mahv eyliyor her rif'atın.

EZÂN-I MUHAMMEDÎ

Aşağıdaki yazı **(Dürr-ül-muhtâr)**dan ve bunun şerhı olan **(İbni Âbidîn)**den terceme edilmişdir:

İlmihâl kitâblarında bildirilmiş olan belli kelimeleri, akllı bir müslimânın belli şeklde okumasına, **(Ezân-ı Muhammedî)** denir. Ya'nî minâreye çıkıp, arabî kelimeleri ayakda okumak lâzımdır. Başka dillerde tercemelerini okumak, ma'nâsını anlasa bile ezân olmaz. Ezân, beş vakt nemâz vaktlerinin geldiğini bildirmek için okunur. Erkeklerin, mescidin dışında yüksek yere çıkıp okumaları müekked sünnetdir. Kadınların ezân ve ikâmet okumaları mekrûhdur. Kadınların seslerini erkeklere duyurmaları harâmdır.

Müezzin efendinin, mescidin dışında yüksekde ve yüksek sesle okuyarak, komşulara duyurması lâzımdır. Fazla bağırması câiz değildir. Ekber derken son harfi cezm ederek durulur veyâ üstün okunarak vasl edilir. Ötre okumaz. Kelimelerin başına veyâ sonuna hareke, harf, med ekleyecek şeklde fazla teganni ile okumak ve bunu dinlemek halâl olmaz. Salât ve felâh derken yüzünü sağa ve sola çevirmesi sünnetdir. Ayakları ve göğsü kıbleden ayırmaz. Yâhud minârede dönerek okur. İlk minâreyi hazret-i Mu'âviye yapdırmışdır. Resûlullahın mescidi üzerine yüksek birşey yapılmışdı. Bilâl-i Habeşî buraya çıkıp ezân okurdu. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" Bilâle, parmaklarını kulaklarına koymasını emr eyledi. Arada konuşursa tekrâr okuması lâzımdır. Birkaç kişinin birlikde okumaları câizdir. Bir kısmının okuduğunu diğerleri okumazsa sahîh olmaz. Ezânı oturarak okuması tahrîmen mekrûhdur. Müezzinin sâlih olması, ezânın sünnetlerini ve vaktlerini bilmesi, her gün devâmlı okuması, Allah rızâsı için ücretsiz okuması sünnetdir. Ücret ile okuması da câizdir. Âkil olmamış çocuğun ezânı sahîh olmaz. Çünki bunun sesi kuş ve âlet sesi gibidir. [Bunun için, ezânı, kameti ho-parlör ile okumak sahîh olmaz. Fâsıkın ezânına ve imâmın tekbîrlerini nakl etmesine güvenilmez. Bunun okuması mekrûh olur. Müezzinin, ezânı vaktinde okuduğunu, başkalarının da nemâzı vaktinde kıldığını bilmeleri şartdır. Vaktin geldiğinde şübhe ederek nemâza duran kimsenin vaktinde kılmış olduğu sonradan anlaşılsa bile, nemâzı sahîh olmaz. Kâfirin, fâsıkın hâzırlamış olduğu takvîme uyarak kılınan nemâz sahîh olmaz. Dâr-ül-harbde kullanılan takvîmin doğru olduğunu,

sâlih ve âlim olduğuna güvendiği bir müslimândan sorup öğrenmek lâzımdır.] Sünnete uygun okunan çeşidli ezânlardan yalnız birincisini işitenlerin işitdiğini söylemeleri ve kendi mescidinin ezânı ise, cemâ'ate gitmeleri lâzımdır. Kur'ân-ı kerîm okuyanların da söylemeleri lâzımdır. Cenâze nemâzı kılanın, hâlâda, yimekde, mescidde olanın, din bilgisi öğretmekde ve öğrenmekde olanın, ezânı tekrâr etmeleri lâzım değildir. Arabî olmıyan ve fazla tegannî ile okunan ezân sünnete uygun değildir. Ezânı işitenin oturuyorsa kalkması, yürüyorsa durması müstehabdır. Yemîn bahsinde nezri anlatırken diyor ki, (Her beldede, her mahallede mescid yapmak, hükûmet üzerine vâcibdir. Beyt-ül-mâl parasından yapdırılır. Hükûmet yapdırmazsa, müslimânların yapdırmaları vâcib olur.)

[Görülüyor ki islâmiyyete uyarak, her mahallede mescid yapılırsa, her mahallede ezân okunacak, herkes mahallesinin ezânını işitecekdir. Müezzinin çok bağırmasına, ho-parlör kullanmasına lüzûm kalmıyacakdır. Ho-parlör, ezânın sünnetlerinin terk edilmesine sebeb olan bir bid'atdir. Ezân okurken ve nemâz kılarken bu bid'ati kullanmak büyük günâhdır. Bu ibâdetlerin bozulmasına da sebeb olmakdadır. Bunun içindir ki, Diyânet işleri reîsliğinin müşâvere ve dînî eserleri inceleme heyetinin 1.12.1954 târîh ve 737 sayılı karârının onbeşinci maddesinde, (Ho-parlörün mihrâba konulması, sûret-i kat'iyyede memnû'dur. Şâyed imâmın tekbîr ve tesmî'i duyulamayacak derecede cemâ'at kesretli olursa, müezzinlerden biri veyâ dahâ uzakda diğeri de iblâğ vazîfesini görürler) denilmekdedir. Radyoda, teypde ve ho-parlörde okunan Kur'ân-ı kerîmin ve ezânın insan sesi olmadığını, bunları okuyan insanların seslerinin hâsıl etdikleri miknâtis ve elektrik tarafından meydâna getirilen çalgı sesleri olduklarını ve meydâna gelmelerine sebeb olan insan seslerinin kendileri değil iseler de, onlara çok benzedikleri için okuyanların sesleri zan edildiği **(El-fıkh-u alel-mezâhib-ülerbe'a)**nın secde-i tilâvet bahsinde ve **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbının (tegannî ve müzik) kısmında uzun bildirilmişdir. İslâmiyyetin emr etdiği **(Ezân-ı Muhammedî)**, sâlih müslimânın sesine denir. Borudan çıkan ses ezân değildir. Asrımızın hakîkî din âlimlerinden Elmalılı Hamdi efendi "rahime-hullahü teâlâ", tefsîrinin üçüncü cildi, 2361. ci sahîfesinde diyor ki, (Görülüyor ki bu "istimâ' ve insât" emrleri kırâete terettüb etdirilmişdir. Kırâet ise bir lisân fi'l-i ihtiyârîsidir ki, âkıl ve nâtık bir insanın ağzından mehareci mahsûsaya i'timâd ile çıkan ve kasd-ü fehmine iktirân eden savtı ile yapılır. Ve nitekim, Cibrîlin fi'li bile kırâet değil bir ikra ya'nî kırâet etdirmekdir. Fi'l-i ilâhî de tenzîl ve halk-ı kırâetdir. Binâenaleyh gayr-ı âkılden ve cimâdâtdan

sâdır olan savtlara kırâet denilemiyeceği gibi, sadâdan ya'nî savtın aksinden hâsıl olan fi'le de kırâet denilmez. Bunun içindir ki, fukahâ bir kırâetin aksinde hâsıl olan sadây-ı mün'akise kırâet ve tilâvet hükmü terettüb etmiyeceğini ve meselâ: Secde-i tilâvet lâzım gelmiyeceğini beyân etmişlerdir. Bir kitâbı sessiz mutâlea etmek kırâet etmek demek olmadığı gibi, çalan veyâ çınlayan mün'akis bir sadâyı dinlemek de bir kırâet dinlemek değil, bir çalma ve çınlama dinlemekdir. Şu hâlde, Kur'ân-ı kerîm okuyan bir kâriin sadâsını aks etdiren gramofondan veyâ radyodan gelen savt veyâ sadâ, bir kırâet değil, bir kırâetin aksi ve tayfıdır ve bunlara istimâ' ve insât emrinin hükmü terettüb etmez. Ya'nî dinlenmesi, susulması vâcib olan Kur'ân-ı kerîm, çalınan Kur'ân değil, kırâet olunan Kur'ândır. Ma'mâfih istimâi vâcib veyâ müstehab olmamakdan, istimâi gayr-ı câiz, adem-i istimâ'ı vâcib olmak lâzım gelir zan edilmemelidir. Zîrâ Kur'ânı çalmak, başka bir fi'il, çalınan Kur'ânı dinlemek de başka bir fi'ildir. Kur'ân-ı kerîmi çalmak, çalgılar miyânına koymak şayân-ı tecviz olmıyan bir fi'il olduğu zâhirdir. Nitekim Kur'ân-ı kerîm okumak bir kurbet olduğu hâlde, muhıll-i ta'zîm olan yerlerde okumak bir kabâhatdir. Fekat, okunmuş bulunursa, istimâı kabâhat değil, adem-i istimâı kabâhat olur. Meselâ, hamamda Kur'ân-ı kerîm kırâet eden günâha girer. Bununla berâber, okunduğu takdîrde, dinlememek de sevâb değildir. Bunun gibi, bir aks-i sadâ ile çınlayan, kezâlik bir gramofon veyâ radyoda çalınan bir Kur'ân-ı kerîm in'ıkâsını dinlemek bir vazîfe değildir diye dinlememek vazîfedir gibi de zan edilmemelidir. Zîrâ, bir kırâet değilse de, kırâete müşâbihdir. Çünki, kelâm-ı nefsîye dâldır. Binâenaleyh istimâı kırâet gibi, vâcib veyâ müstehab değilse de, lâ-ekal câizdir, evlâdır ve hattâ ona da hurmetsizlik etmek gayr-ı câizdir. Öyle bir hâl karşısında bulunan bir müslimân, lâyık olmıyan yere konmuş bir Kur'ân-ı kerîm sahîfesi karşısında bulunuyormuş gibidir ki, ona karşı lâübâlîlik etmemesi ve elinden geldiği kadar onu oradan alıp lâyık olduğu bir yere kaldırması vazîfe-i diyâneti iktizâsındandır.)]

Fıkh ve fetvâ kitâblarının çoğunda, meselâ **(Kâdihân)**da diyor ki, (Ezân okumak sünnetdir. İslâm dîninin şi'ârından, alâmetlerinden olduğu için, bir şehrde, bir mahallede ezân terk edilirse, hükûmetin oradaki müslimânlara zorla okutması lâzımdır. Müezzinin Kıble cihetini ve nemâz vaktlerini bilmesi lâzımdır. Çünki, ezânı başından sonuna kadar Kıbleye karşı okumak sünnetdir. Ezân, nemâz vaktlerinin ve iftâr zemânının başladığını bildirmek için okunur. Bu vaktleri bilmiyenin ve fâsıkın okuması, fitne çıkmasına sebeb olur. Aklı olmıyan çocuğun, serhoşun, delinin, cünüb olanın ve kadının ezân okumaları

mekrûhdur. Müezzinin tekrâr okuması lâzım olur. [Mevlid okumak, okutmak ve dinlemeğe gitmek çok sevâbdır. Fekat, kadının, mevlid, ezân okuyarak, şarkı söyliyerek, lüzûmundan fazla konuşarak, sesini yabancı erkeklere duyurması ve bunların dinlemeleri harâmdır. Kadın, yalnız kadınlara okumalı, sesini, teybe, radyoya, televizyona vermemelidir.] Oturarak, abdestsiz, şehrde hayvân üstünde okumak da mekrûh ise de, bunların ezânı iâde edilmez. Ezân minârede veyâ mescidin dışında okunur. Mescidin içinde okunmaz. Telhîn ile, ya'nî kelimeleri bozacak şeklde uzatarak tegannî yapmak mekrûhdur. Arabîden başka dil ile ezân okunmaz). **(Hindiyye)**de diyor ki, (Müezzinin, sesini tâkatinden fazla yükseltmesi mekrûhdur). **(İbni Âbidîn)** "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Ezânın uzaklardan işitilmesi için, müezzinin yüksek yere çıkıp okuması sünnetdir. Birkaç müezzinin, bir ezânı birlikde okumaları câizdir.) Âlimlerin bu yazılarından anlaşılıyor ki, ho-parlörle ezân, kâmet okumak ve nemâz kıldırmak bid'atdir. Bid'at işlemek büyük günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Bid'at işliyenin hiçbir ibâdeti kabûl olmaz!)** buyuruldu. Ho-parlörün sesi, insanın sesine çok benziyor ise de, insan sesinin kendisi değildir. Miknâtisin hareket etdirdiği parçalardan hâsıl olan sesdir. Yüksek yere çıkıp ayakda duran insanın sesi değildir. Ho-parlörleri minârenin, çatının sağına, soluna, arka tarafına koyarak, sesin Kıbleye doğru çıkmaması da, ayrıca günâh olmakdadır. Sesin uzaklara ulaşmasına ve ho-parlörün tırmalayıcı, metalik sesine ihtiyâc da yokdur. Çünki, her mahallede mescid yapmak vâcibdir. Her mahallede ezân okunacak, her evden, mahallesinin ezânı işitilecekdir. Bundan başka, **(Ezân-ı cavk)** da câizdir. Birkaç müezzinin, bir ezânı birlikde okumalarına, **(Ezân-ı cavk)** denir. Hazîn olan insan sesleri uzaklardan işitilmekde, kalblere ve rûhlara te'sîr etmekde, îmânları tâzelemekdedir. [Müezzin ezânı ve imâm efendi kırâeti, câmi' civârında bulunan ve câmi'deki cemâ'ate işitdirecek kadar tabî'î sesleri ile okur. Uzaklardan işitilmesi için, kendilerini zorlamaları mekrûhdur. Ho-parlör kullanmağa lüzûm olmadığı buradan da anlaşılmakdadır.] Hulâsa, ho-parlör denilen borudan çıkan ses, ezân değildir. Müezzin efendinin ağzından çıkan ses, **(Ezân-ı Muhammedî)**dir. Büyük islâm âlimi Ebû Nuaym İsfehânînin **(Hilyet-ül-Evliyâ)** kitâbındaki hadîs-i şerîfde, **(Çalgıdan çıkan ezân sesi, şeytân ezânıdır. Bunu okuyanlar, şeytânın müezzinleridir)** buyuruldu.

Hadîs-i şerîflerde buyuruldu ki, **(Kıyâmet yaklaşınca, Kur'ân-ı kerîm mizmârdan okunur)** ve **(Bir zemân gelir ki, Kur'ân-ı kerîm mizmârlardan okunur. Allah için değil, keyf için okunur)** ve **(Kur'ân-ı kerîm okuyan çok kimseler vardır**

ki, Kur'ân-ı kerîm onlara la'net eder) ve **(Bir zemân gelecekdir ki, müslimânların en sefîlleri, müezzinlerdir)** ve **(Bir zemân gelir ki, Kur'ân-ı kerîm mizmârlardan okunur. Allahü teâlâ bunlara la'net eder).** Mizmâr, her nev'i çalgı, düdük demekdir. Ho-parlör de, mizmârdır. Müezzinlerin, bu hadîs-i şerîflerden korkmaları, ezânı, ho-parlör ile okumamaları lâzımdır. Ba'zı din câhilleri ho-parlörün fâideli olduğunu, sesi uzaklara götürdüğünü söyliyorlar. Peygamberimiz, **(İbâdetleri benden ve eshâbımdan gördüğünüz gibi yapınız! İbâdetlerde değişiklik yapanlara (bid'at ehli) denir. Bid'at sâhibleri, muhakkak Cehenneme gidecekdir. Bunların hiçbir ibâdetleri kabûl olmaz)** buyurdu. İbâdetlere fâideli şeyler ilâve ediyoruz demek doğru değildir. Böyle sözler, din düşmanlarının yalanlarıdır. Bir değişikliğin fâideli olup olmıyacağını yalnız İslâm âlimleri anlar. Bu derin âlimlere **(Müctehîd)** denir. Müctehîdler kendiliklerinden bir değişiklik yapmazlar. Bir ilâvenin, değişikliğin bid'at olup olmıyacağını anlarlar. Ezânı (Mizmâr) ile okumağa söz birliği ile bid'at denildi. İnsanları Allahü teâlânın rızâsına, sevgisine kavuşduran yol insanın kalbidir. Kalb, yaratılışında temiz bir ayna gibidir. İbâdetler, kalbin temizliğini, cilâsını artdırır. Bid'atlar, günâhlar kalbi karartır. Muhabbet yolu ile gelen feyzleri, nûrları alamaz olur. Sâlihler bu hâli anlar, üzülür. Günâh işlemek istemezler. İbâdetlerin çok olmasını isterler. Her gün beş kerre nemâz kılınması yerine, dahâ çok kılmak isterler. Günâh işlemek nefse tatlı, fâideli gelir. Bütün bid'atler, günâhlar, Allahü teâlânın düşmanı olan nefsi besler, kuvvetlendirir. Ho-parlör ile ezân okumak böyledir. Abdüllah-ı Dehlevînin halîfelerinden Rauf Ahmed, **(Dürr-ül me'ârif)** önsözünde diyor ki, (Kur'ân-ı kerîmi ve diğer vazîfeleri (Mizmâr) çalgı âleti ile okumak harâmdır). Ezânı ho-parlör ile okumak böyledir.

Şâfi'î **(El-mukaddimet-ül-hadremiyye)** ve **(Envâr)** kitâblarında diyor ki, (Câmi'in hâricinde olanın câmideki imâma uymasının şâfi'î mezhebinde sahîh olması için, imâmı görmesi ve sesini işitmesi ve son safdan takrîben üçyüz zrâ' (300 x 0,42 = 126 metre) uzak olmaması lâzımdır). Televizyonda görülen ve sesi işitilen uzakdaki imâma uyarak kılınan nemâz, hanefî mezhebinde de, şâfi'î mezhebinde de sahîh değildir. Selef-i sâlihîn zemânında, ibâdetlerde bulunmayan şeyleri, sonradan ibâdetlere karışdırmak **(Bid'at)** işlemek olur. Ezâna ve nemâza, radyo, televizyon ve ho-parlör karışdırmak bid'atini işliyenlerin Cehenneme gidecekleri, Nisâ sûresinin yüzondördüncü âyetinden de anlaşılmakdadır. Ho-parlörden, radyodan işitilen ses, ezânın kendisi değildir, benzeridir. Aynada, kâğıdda görülen de, insana tam benziyor ise de, kendisi değil, benzeridir.]

NEMÂZIN VÂCİBLERİ: Hanefî mezhebinde, nemâzın vâcibleri: İmâmın arkasında, Sübhânekeden gayri bir şey okumamak. İmâm ve yalnız kılan, farzların iki rek'atinde ve sâir nemâzların her rek'atinde birer kerre Fâtiha-i şerîfe okumak. Dört ve üç rek'atli farzların, iki evvelki rek'atlerinde ve sâir nemâzların her rek'atinde, zamm-ı sûre okumak. Üç ve dört rek'atli farzlarda, Fâtiha-i şerîfeyi, iki evvelki rek'atlerde tahsîs etmek. Bir farzdan bir farza intikal etmek. Fâtiha-i şerîfeyi, sûreden evvel okumak. Ka'de-i ûlâda oturmak. Secdeleri birbiri arkasından yapmak. Ka'de-i ahîrede tehiyyât okumak. Selâm lafzı ile nemâzdan çıkmak. Salât-i vitrde kunût düâsını okumak. Bayram nemâzını kılarken, zâid olan tekbîrleri almak. İhfâ ile okunacak yerde ihfâ ile okumak. Cehr ile okunacak yerde, cehr ile okumak. Ta'dîl-i erkân ile kılmak. [185.ci sahîfeye bakınız!] Nemâzda okursa, yâhud imâmından işitirse, tilâvet secdesini etmek. Secde-i sehv etmek. Dört rek'at olan farzlarda, ka'de-i ûlâda tehiyyât okudukdan sonra, eğlenmeyip kalkmak. Her hâlde imâma tâbi' olmak. Özrü yok ise, bir kavle göre, farzları cemâ'at ile kılmak. Kurban bayramının arefesinin sabâh nemâzından, dördüncü günün ikindi nemâzına kadar, yirmiüç farz nemâzın akabinde, **(tekbîr-i teşrîk)** okumak.

NEMÂZIN SÜNNETLERİ: Hanefî mezhebinde, nemâzın sünnetleri:

İftitâh tekbîrinde ve vitrin kunût tekbîrinde, erkekler ellerini kulaklarının yumuşağına, kadınlar omuz berâberine kaldırmak. İftitâh ve kunût tekbîrlerinde, avuçlarını kıbleye teveccüh etdirmek. Kıyâmda sağ elin baş ve ince parmaklarını sol elin bileğine bağlamak. Kadınlar, sağ elini sol elinin üzerine koymak. Erler göbeğinin altına ve avretler göğsü berâberinde bağlamak. Her nemâzın evvelki rek'atinde -imâm olsun, cemâ'at olsun, yalnız olsun- **(Sübhâneke)** okumak. İmâm ve yalnız kılan, her evvelki rek'atde, Sübhânekeden sonra, E'ûzü ve Besmele okumak. Kezâlik imâm ve yalnız kılan, cümle rek'atlerde, Fâtiha-i şerîfenin evvelinde, Besmele-i şerîfe okumak. İmâm **(Veled-dâllîn)** dedikde, imâm ve cemâ'at ve yalnız kılan, kendisi Fâtiha-i şerîfeyi bitirdikde, -yavaşca- [âmîn] demek. Kıyâmdan rükû'a inerken tekbîr almak. Rükû'da ellerini dizlerinin üzerine koyup, parmaklarını açmak. Rükû'da üç kerre **(Sübhâne rabbiyel'azîm)** demek. Rükû'da beli ile başı bir hizâda olmak. İmâm ve yalnız kılan, rükû'dan kalkarken, **(Semi'allahü limen hamideh)** demek. Cemâ'at ile ve yalnız kılan, rükû'dan kalkdıkdan sonra, **(Rabbenâ lekelhamd)** demek. Kıyâmdan secdeye inerken, **(Allahü ekber)** demek. Secdede üç kerre **(Sübhâne rabbiyela'lâ)** demek. Birinci secdeden kalkarken,

(Allahü ekber) demek. İnerken, **(Allahü ekber)** demek. Secdede, el parmaklarını bitişdirmek. Erler secdede dizlerini yere koyup, uyluklarını karnından ayırmak ve hâtunlar uyluklarını karnına yapışdırmak. İkinci secdeden kalkarken, **(Allahü ekber)** demek. Erkekler, sağ ayağını dikip, sol ayağının üzerine oturmak. Ka'de-i ahîrede, salevât düâsını okumak. Sağına ve soluna selâm verirken, baş çevirmek. Tehiyyâtda, elleri dizlerinin ucuna berâber tutup, parmaklarını kendi hâline bırakmak. Secdede ellerini ve ayak parmaklarını kıbleye çevirmek. Secdeye vardıkda, ellerini kulaklarının hizâsında tutmak. Yedi a'zâ üzerine, secde kılmak. Dört rek'at olan farzların son iki rek'atlerinde yalnız Fâtiha-i şerîfe okumak. Sünnet-i şerîfe üzere, ezân-ı Muhammedî okumak. Cemâ'at ile olsun veyâ yalnız olsun, farzlarda erkekler ikâmet eylemek.

NEMÂZIN MÜSTEHABLARI: Hanefî mezhebinde, nemâzın müstehabları:

Müezzîn ikâmetinde **(Hayye alessalâh)** dediği zemân, cemâ'at eğlenmeyip kalkmak. İftitâh ve vitrin kunût tekbîrlerinde, erkekler baş parmağını kulaklarının yumuşağına dokundurmak. Kıyâmda, ellerini bağladıkda, bileğini pekçe tutmak. Kıyâmda, secde yerine bakmak. Rükû'da ve secdede, ya beş, ya yedi kerre tesbîh etmek. Rükû'da ayakları üzerine bakmak. Rükû'da ayakları bitişdirmek. Kıyâma kalkınca, sol ayağı sağ ayakdan tekrâr açmak. Alnından önce, burnunu yere koymak. Secdede burnunun iki yanına bakmak. Selâm verirken, omuz başına nazar etmek. İmâmın solunda bulunan kimse, selâm verirken, imâma ve hafaza meleklerine ve cemâ'ate niyyet etmek. İmâmın sağında olan kimse, hafaza meleklerine ve cemâ'ate niyyet etmek. Sağında ve solunda kimse yok ise, ancak hafaza meleklerine niyyet etmek. Nemâz içinde terini silmemek. Öksürüğü terk etmek. Esnemeği terk etmek. Tehiyyâtda oturdukda uylukları üzerine bakmak. İmâm nemâzdan sonra yüzünü cemâ'ate döndürmek.

NEMÂZIN ÂDÂBI:

1- Yalnız kılmış olan veyâ imâmla kılan kimse, selâmın akabinde, **(Allahümme entesselâmü ve minkes-selâmü tebârekte yâ zel-celâli vel-ikrâm)** demek. Bundan sonra, üç kerre **(Estagfirullahel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ hüv elhayyelkayyûme ve etûbü ileyh)** demek. Buna **(İstigfâr düâsı)** denir. Abdestsiz okumak da câizdir.

2- Bundan sonra, **(Âyetel-kürsî)** okumak.

3- Otuzüç kerre **(Sübhânallah)** demek.

4- Otuzüç kerre **(Elhamdülillah)** demek.

5- Otuzüç kerre **(Allahü ekber)** demek.

6- Bir kerre **(Lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîkeleh lehül mülkü ve lehülhamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr)** demek.

7- Kolları ileri uzatıp, ellerini düânın kıblesi olan Arşa açıp, hulûs üzere düâ etmek.

8- Cemâ'at ile ise, düâyı beklemek.

9- Düâ sonunda **(âmîn)** demek.

10- Düânın hitâmında elini yüzüne sığamak.

11- Sonra, her birinde Besmele çekerek, onbir **(İhlâs-ı şerîf)** okumağı emr eden hadîs-i şerîf, **(Berîka)** birinci cild, son sahîfesinde yazılıdır. Sonra birer **(Kul'e'ûzü)** okumak ve 67 **(Estagfirullah)** diyerek yetmişe temamlamak, on kerre **(Sübhânallah ve bî-hamdihi sübhânallahil'azîm)** demek. Sonra **(Sübhâne Rabbike)** âyetini okumakdır. Bunlar, **(Merâk-ıl-felâh)** kitâbında yazılıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Beş vakt farz nemâzdan sonra yapılan düâ kabûl olur)** buyuruldu. Fekat düâ, uyanık kalb ile ve sessiz yapılmalıdır. Düâyı yalnız nemâzlardan sonra veyâ belli zemânlarda yapmak ve belli şeyleri ezberleyip, şi'r okur gibi düâ etmek mekrûhdur. Düâ bitince, elleri yüze sürmek sünnetdir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", tavâfda, yemekden sonra ve yatarken de düâ ederdi. Bu düâlarında kolları ileri uzatmaz ve ellerini yüzüne sürmezdi. Düânın ve her zikrin sessiz olması efdaldir. Düâları ve istigfârı, abdestli okumak müstehabdır. Tarîkatcıların yapdıkları gibi, raks etmek, dönmek, el çırpmak, def, dümbelek, ney, saz çalmak sözbirliği ile harâmdır. Görülüyor ki, cemâ'atin imâm ile birlikde, sessizce düâ etmeleri efdaldir. Ayrı ayrı düâ yapmaları ve düâ etmeden kalkıp gitmeleri de câizdir. **(Hindiyye)** fetvâsında diyor ki, (Son sünneti olan nemâzlarda, selâm verince imâmın oturması mekrûhdur. Sağa, sola veyâ biraz geriye çekilip hemen son sünneti kılması lâzımdır. Yâhud, hemen gidip evinde kılar. Cemâ'at ve yalnız kılan, oturduğu yerde kalıp düâlarını okuyabilir. Yâhud oturduğu yerde, sağda, solda veyâ geriye çekilerek son sünneti kılması da câizdir. Son sünneti olmıyan nemâzlarda, imâmın, oturduğu yerde kıbleye karşı kalması mekrûhdur, bid'atdir. Kalkıp gitmesi veyâ cemâ'ate dönmesi yâhud sağa, sola dönüp oturması lâzımdır.)

NEMÂZDAN SONRA DÜÂ: Elhamdülillahi Rabbil'âlemîn. Essalâtü vesselâmü alâ resûlinâ Muhammedin ve Âlihî ve Sahbihî ecma'în. Yâ Rabbî! Kıldığım nemâzı kabûl eyle! Âhir ve âkıbetimi hayr eyle. Son nefesimde Kelime-i tevhîd söylememi nasîb eyle. Ölmüşlerimi afv ve magfiret eyle. Allahümmagfir verham ve ente hayrürrâhimîn. Teveffenî müslimen ve elhıknî

bissâlihîn. Allahümmagfir-lî ve li-vâlideyye ve li-üstâziyye ve lilmü'minîne vel mü'minât yevme yekûmül hisâb. Yâ Rabbî! Beni şeytân şerrinden ve düşman şerrinden ve nefs-i emmârem şerrinden muhâfaza eyle! Evimize iyilikler, halâl ve hayrlı rızklar ihsân eyle! Ehl-i islâma selâmet ihsân eyle! A'dây-ı müslimîni kahr ve perîşân eyle! Kâfirlerle cihâd etmekde olan müslimânlara imdâd-i ilâhiyyen ile imdâd eyle! Allahümme inneke afüvvün kerîmün tuhibbül'afve fa'fü annî. Yâ Rabbî! Hastalarımıza şifâ, dertli olanlarımıza devâ ihsân eyle! Allahümme innî es'elükessıhhate vel-âfiyete vel-emânete ve hüsnelhulkı verrıdâe bilkaderi bi-rahmetike yâ erhamerrâhimîn. Anama, babama ve evlâdlarıma ve akrâba ve ahbâbıma ve bütün din kardeşlerime hayrlı ömürler ve hüsn-i hulk, akl-ı selîm ve sıhhat ve âfiyet, rüşdü hidâyet ve istikâmet ihsân eyle yâ Rabbî! Âmîn. Velhamdü-lillâhi rabbil'âlemîn. Allahümme salli alâ..., Allahümme bârik alâ..., Allahümme Rabbenâ âtinâ... Velhamdü lillâhi Rabbil'âlemîn. Estagfirullah, estagfirullah, estagfirullah, estagfirullahel'azîm elkerîm ellezî lâ ilâhe illâ huv el-hayyel-kayyûme ve etûbü ileyh.

NEMÂZIN MEKRÛHLARI:

1- Boynunu eğerek iki yanına bakmak.

2- Üzerindeki bir şeyle oynamak.

3- Özrsüz, elleri ile, secde yerini süpürmek.

4- Erkekler, ellerini ayakda göğsü üstünde, secdede göğsü hizâsında tutmak.

5- Parmaklarını çıtlatmak.

6- Özrsüz bağdaş kurup oturmak.

7- Secdede bir ayağını kaldırmak.

8- Büyüklerden birinin yanına varamıyacağı kirli esvab ile nemâz kılmak.

9- Kişinin yüzüne karşı nemâz kılmak.

10- Ateşe karşı kılmak.

11- Bedeninde ve libâsında resm -sûret- bulunmak.

12- Özrsüz esnemek.

13- Ellerini yenlerinden çıkarmadan kılmak.

14- Kelbler gibi, inciklerini dikerek oturmak.

15- Gözlerini yummak.

16- Ellerini kıbleden çevirmek.

17- Cemâ'at ile kılarken, önünde boş saf var iken, geri safda kılmak. Eğer yanında kimse var ise, tenzîhen kerâhet, yalnız ise, tahrîmen kerâhet olur. Bu takdîrde, vâcibi terk etmiş olur, -

noksanın cebri için- o nemâzın iâdesi lâzım gelir.

18- Önünde hâil yok iken, kabre karşı kılmak.

19- Necâsete karşı kılmak.

20- Bir er ile, bir avret -yan yana durup- başka nemâz kılmak.

21- Ayak yolu hâceti var iken, -sıkıntılı- nemâz kılmak.

22- Rükû'dan kalkıp dikildikden sonra, secdeye varırken, özrsüz olarak, önce ellerini yere koymak.

23- Bir rüknde iki kerre bir yerini kaşımak, (Eğer bir rüknde, elini kaldırarak, üç def'a kaşırsa, nemâz fâsid olur.)

24- İmâmdan önce, rükû'a varmak.

25- İmâmdan evvel rükû'dan kalkmak.

26- İmâmdan evvel secdeye varmak.

27- İmâmdan önce secdeden kalkmak.

28- Özrsüz bir şeye dayanıp kalkmak.

29- Secdeden kalkarken, ellerinden evvel dizlerini kaldırmak.

30- Yüzünde ve gözünde bulunan tozları süpürmek.

31- İkinci rek'atde evvelki rek'atde okuduğu sûreden sonraki sûreyi atlamak.

32- Birinci ve ikinci rek'atlerde, aynı sûreyi okumak veyâ bir rek'atde, aynı sûreyi, iki kerre okumak. (Nâfile nemâzda câizdir.)

33- İkinci rek'atde, birinci rek'atde okuduğu sûrenin evvelindeki sûreyi okumak.

34- İkinci rek'atde, birinci rek'atde okuduğu zamm-ı sûreden, üç âyet mikdârı, ziyâde okumak.

35- Özrü olmadığı hâlde, bir yere dayanarak, eğilmek veyâ kalkmak.

36- Sinek kovmak.

37- Kolları sıvalı, omuzları, ayakları açık olarak nemâz kılmak.

38- Sahrâda sütreyi terk etmek.

39- Geçit yerinde nemâza durmak.

40- Rükû'da ve secdede, parmakları ile tesbîhleri saymak.

41- İmâm mihrabın içinde olup, bir perde çekilse, büsbütün içeride kalacak mertebede, mihrabda olmak.

42- İmâm, yalnız olarak, cemâ'atden, bir zrâ'dan fazla aşağıda veyâ yüksekde bulunmak. (Bir zrâ', takrîben yarım metredir.)

43- İmâm mihrabdan başka yere durmak.

44- Nemâz arasında, âmîni cehr ile söylemek.

45- Kıyâmda okuduğunu, rükû'da temâmlamak.

46- Rükû'da okuduğunu kıyâmda temâmlamak.

47- Özrsüz, bir ayağı üzerine durmak.

48- Nemâzda sallanmak.

49- Isırmayan kehle ve benzerini öldürmek.

50- Nemâz içinde bir şeyi koklamak.

51- Başı açık kılmak. Hâcılar ihrâmda baş açık kılar.

52- Kolları açık nemâza durmak.

53- Ayakları çıplak olarak nemâza durmak. (Hâtunların, ayağı açık nemâz kılması, bir kavle göre mekrûhdur. İkinci kavle göre nemâzı bozar.) Câmi'de ayakkabı ve benzerlerini arkada bırakmak mekrûh olduğu İbni Âbidînde 439. cu sahîfede yazılıdır. Öne ve sağa değil, sol tarafa koymanın sünnet olduğu **(Berîka)** sonunda yazılıdır.

Farz ile son sünnet arasında düâ ve evrâd okumanın mekrûh olduğu **(Tergîb-üs-salât)**da yazılıdır.

NEMÂZI BOZAN ŞEYLER: Amden veyâ sehven yapılınca, nemâzı bozanlar, hanefî mezhebinde ellibeş kadar beyân olunur:

1- Dünyâ kelâmı söylemek.

2- Kendisi işitecek kadar gülmek.

3- Amel-i kesîr denecek şeyi işlemek.

4- Farzın birini -özrsüz olarak- terk etmek.

5- İhtiyârsız, farzın birini terk etmek.

6- Dünyâ işi için yüksek sesle ağlamak.

7- Özrsüz, buğazını ayıklamak, öksürmek.

8- Sakız çiğnemek.

9- Bir rüknde, üç kerre bir yerini kaşımak, yâhud elini kaldırarak birbirine vurmak.

10- Müsâfeha etmek.

11-Kendi işitecek kadar sesle iftitâh tekbîrini almamak.

12- Kendi işitecek kadar okumamak.

13- Birisi çağırdıkda, **(Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil-aliyyilazîm)** yâhud **(Sübhânallah), (Lâ ilâhe illallah)** demek. Nemâz içinde bulunduğunu bildirmek kasdi ile söylenmiş ise, nemâz fâsid olmaz. Sorana cevâb ise bozulur.

14- Kasd ile selâm almak.

15- Ağzında bulunan şeker gibi şeylerin lezzetini duyup, suyunun buğazına kaçması.

16- Açıkda nemâz kılarken, ağzını havaya açması üzerine, yağan yağmur veyâ dolu gibisinin buğazına kaçması.

17- Hayvânın yularını üç kerre çekmek.

18- Üç kerre elini kaldırmak yâhud üç kerre ezerek kehle ve pire ve emsâlini öldürmek.

19- Bir rüknde üç kıl koparmak.

20- Üç harf olarak, yuf, püf, demek.

21- At üstünde, islâmiyyete mütâbık olarak nemâz kılarken, bir ayağı ile üç kerre özengisini tepmek.

22- İki ayağı ile, bir kerre özengiyi tepmek.

23- İmâmdan ileri durmak.

24- Özrsüz bir saf kadar yürümek.

25- Saçını ve sakalını taramak.

26- İmâm, er ve avret için imâmete niyyet etmekle, er ve avret -bir safda bulunarak- imâma uyarak yan yana kılmak. (Aynı safda, ya'nî yan yana olmazsa veyâ aralarında perde varsa câizdir. Kadınların ve kızların câmi'e gitmek için veyâ herhangibir sebeble, başları, kolları, kısaca avret mahalleri açık olarak sokağa çıkmaları harâmdır. Bu hâlde yapdıkları ibâdetleri sevâb değil, büyük günâh olur.)

27- Kendi imâmından gayriye, feth etmek. (Ya'nî, imâm kırâetde duraklarsa, okumasına yardım etmek.)

28- Bir avret, hâli yerde, imâma iktidâ etse, sonradan gelen cemâ'atin teşkîl etdikleri saflar, o avretin bulunduğu yere kadar yayılsa, onun sağında ve solunda ve arkasına tesâdüf eden mahalde nemâzda bulunan üç kişinin nemâzı fâsid olur.

29- Çocuğunu kucaklamak.

30- Bir şey yimek veyâ içmek.

31- Dişinin arasında kalan nohut kadar şeyi yutmak.

32- İki eliyle yakasını kavuşdurmak, başındaki kisvesini eliyle çıkarmak, yâhud çıkarıp giymek.

33- Bir musîbet işitmekle, **(İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râci'ûn)** demek.

34- Bir sürûr işitmekle **(Elhamdülillah)** demek.

35- Bir kavle göre, bir kimse, nemâz içinde aksırıp, **(Elhamdülillah)** demek.

36- Yanındakinin aksırmasına **(Yerhamükellah)** demek.

37- Başkası aksırınca **(Yehdîkümüllah)** demek.

38- Er gelip, nemâz kılan avreti öpmek.

39- Nemâz içinde düâ ederken, altın ve gümüş ve sâir dünyâ metâına müteallik birşey istemek.

40- Göğsünü, kıbleden döndürmek. Kıble cihetini bulmak iki yol ile olur. 1- Kıble açısı ile. 2- Kıble sâati ile. 1- Harita üzerinde, bir şehr ile Mekke arasına bir doğru çizilirse, bunun istikâmeti, **(Kıble hattı)** olur. Bunun cenûbdan farkı, **(Kıble açısı)** olur. 2- Takvîmde yazılı, **(kıble sâati)** vaktinde, güneşe dönen, kıbleye dönmüş olur. Kedûsî hâşiyesinde diyor ki, (Rub'-ı dâirede, mürî ayarlandıkdan sonra, kıble kavsine getirilince, haytın kavs-i irtifâ' üzerinde gösterdiği derecenin temâmîsi, İstanbulda kıble vaktinin H fadl-ı dâir derecesi olur). Bir sâat makinesi yüzü semâya doğru ve akrebi güneşe doğru tutulunca, akreb ile 12 arasındaki zâviyenin orta hattı cenûbu gösterir. 568. ci sahîfeye bakınız!

41- Secdede iki ayağını yerden kaldırmak.

42- Kur'ânı, ma'nâsı bozulacak kadar yanlış okumak.

43- Kadın, çocuğunu emzirmek.

44- Başkasının sözü ile yerini değişdirmek.

45- Hayvâna üç kamçı vurmak.

46- Kapalı kapıyı açmak.

47- Üç harfe kadar yazı yazmak.

48- Kaftanını giymek.

49- Kazâ nemâzları altıdan az ise, bunları hâtırlamak.

50- [Gemide, trende] ve hayvân üzerinde -özrlü olarak- farz nemâz kılarken, kıbleden gayri yere çevrilmek.

51- Hayvânın üzerinde yük yapmak.

52- Kalbinden mürted olmak.

53- Cünüb olmak veyâ kadın âdetli olmak.

54- İmâm, abdestim bozuldu zanniyle, yerine diğerini geçirmek.

55- Ma'nâyı bozacak derecede harfleri değişdirmek sûretiyle Kur'ân-ı kerîm okumak. [İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", nemâzın sünnetlerini anlatmağa başlarken diyor ki, (Nemâz hâricindekine uyarak kılınan nemâz sahîh olmaz. İmâmın ve müezzinin cemâ'ate duyuracak mikdârdan fazla ses çıkarmaları mekrûhdur. İmâmın ve müezzinin, nemâza durmak için tekbîr alırlarken, nemâza başlamağı niyyet etmeleri lâzımdır. Yalnız cemâ'ate duyurmağı niyyet ederlerse, nemâzları sahîh olmaz. Bunlara uyanların da nemâzları sahîh olmaz. İmâmın sesi yetişirken, müezzinin de nemâz içindeki tekbîrleri söylemesi

mekrûhdur ve çirkin bid'atdir. İhtiyâc olunca söylemesi müstehab olur ise de, tegannî etmeği düşünürse, nemâzı fâsid olur). Buradan da anlaşılıyor ki, imâmın ve müezzinin cemâ'ate ho-parlör ile seslerini duyurmaları, hem cemâ'atin nemâzını ifsâd eder. Nemâzları sahîh olmaz. Hem de, çirkin bid'at olur. Bid'at işlemek büyük günâhdır. Başka yerde nemâz kıldırırken televizyonda görülen ve sesi de işitilen imâma uymanın sahîh olmadığı, Hindistân âlimlerinin Malappuram şehrinde çıkardıkları **(El-mu'allim)** mecmû'asının Rebî'ul-evvel 1406 ve Dessembr [aralık] 1985 târîh ve oniki sayılı nüshasında, vesîkaları ile yazılıdır.]

Ve dahî, nemâzı bozmayanlar: Önünde, boş saf olduğunda, bir veyâ iki adım yürüyerek varırsa veyâ âmîn dese ve bu deyiş, eğer bir başkasına cevâb değilse, kaşıyla veyâ gözü ile bir kimsenin selâmını alsa, birisi gelip, kaç rek'at kıldınız dese ve ona parmaklariyle işâret etse, bu sûretlerin hiç birisi nemâzı bozmaz.

Salât, lügatda Allahü azîm-üş-şândan rahmet ve meleklerden istigfâr, mü'minlerden düâ etmeğe derler. Istilâh ma'nâsı, ef'âl-i ma'lûme ve erkân-ı mahsûsaya derler ki, türkçede nemâz kılmak denir. Ef'âl-i ma'lûme, nemâzın hâricinde işlediğimiz fi'llere, erkân-ı mahsûsa, nemâzın içinde olan rüknlere derler ki, ancak nemâza mahsûsdur.

Ve dahî birgün Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" Hazret-i Alî "kerremallahü vechehü ve radıyallahü anh" hazretlerine se'âdetle, **(Yâ Alî! Senin nemâzın farzına, vâcibine, sünnetine, müstehabına riâyet etmen gerekdir)** buyurduklarında, ensârdan bir zât dedi ki, (Yâ Resûlallah! Hazret-i Alî bunların cümlesini bilir. Bize, bir nemâzın farzına, vâcibine, sünnetine, müstehabına riâyet etmenin fazîletini beyân buyur. Biz dahî, ona göre amel edelim.) Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" hazretleri buyurdu ki: **(Ey benim ümmetim ve Eshâbım! Nemâz, Allahü azîm-üş-şânın hoşnud olduğudur. Ferişteblerin sevdiğidir. Peygamberlerin sünnetidir. Ma'rifetin nûrudur. A'mâlin efdalidir. Bedenin kuvvetidir. Rızkın berekâtıdır. Canın nûrudur. Düânın kabûlüdür. Melek-ül-mevte şefâ'atcidir. Kabrde çirağdır. Münker ve Nekîr hazerâtına cevâbdır. Kıyâmet gününde, üzerinize sâyebândır. Cehennem ile aranızda perdedir. Sırâtı yıldırım gibi geçiricidir. Cennetde başınıza tâcdır. Cennetin anahtarıdır.)**

CEMÂ'AT İLE NEMÂZIN FAZÎLETİ

Bir kimse, cemâ'at ile iki rek'at nemâz kılsa, yalnız yirmiyedi

rek'at nemâz kılsa, yine cemâ'at ile kıldığı iki rek'atın sevâbı ondan ziyâdedir.

Bir rivâyetde, yalnız bin rek'at nemâz kılsa, yine cemâ'at ile kılınan iki rek'atin sevâbı dahâ ziyâdedir. Cemâ'at ile nemâz kılmanın sevâbı çokdur. Bunlardan birkaçı beyân edilmişdir:

1- Mü'minler bir araya geldikde, birbirlerine muhabbet hâsıl olur.

2- Câhiller âlimlerden nemâzın mes'elelerini öğrenirler.

3- Ba'zısının nemâzı kabûl olur ve ba'zısının olmazsa, kabûl olanların hurmetine, kabûl olmıyanların nemâzı dahî kabûl olur.

Hadîs-i şerîfde, **(Ey ümmetim ve Eshâbım! Sizin için iki yol koydum: Biri Kur'ân-ı azîm-üş-şân, diğeri sünnetimdir. Bunlardan gayri yol tutan kimse, ümmetim değildir!)** buyuruldu. [Abdülganî Nablüsî "rahime-hullahü teâlâ", **(Hadîka)**nın doksandokuzuncu sahîfesinde diyor ki, (Allahü teâlâ, islâmiyyetin bir kısmını Kur'ân-ı kerîm ile bildirdiği gibi, bir kısmını da, Peygamberinin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" sünneti ile bildirmişdir. Resûlullahın sünneti, Onun inandıkları, söyledikleri, yapdıkları, ahlâkı ve birinin sözü veyâ işi karşısında susması [böylece kabûl etdiğinin anlaşılması]dır.) Bu hadîs-i şerîf, **(Edille-i şer'ıyye)**den ikincisini göstermekdedir.]

NEMÂZDA İMÂMET

Ve dahî, imâma uyanlar dört nev'dir. Bunlar, Müdrik, Muktedî, Mesbûk, Lâhık diye anılırlar.

1- Müdrik, iftitâh tekbîrini imâm ile birlikde alana denir.

2- Muktedî, iftitâh tekbîrine yetişemiyene denir.

3- Mesbûk, imâm rek'atlerin birini veyâ ikisini kıldıkdan sonra uymuş olana denir.

4- Lâhık, iftitâh tekbîrini imâm ile berâber almış, fekat sonra, kendisine hades vâkı' olduğundan, abdest alıp, tekrâr imâma uyana denir. Bu kimse, yine evvelce olduğu gibi, kırâetsiz, rükû' ve sücûd tesbîhlerini ederek nemâzını kılar. O kişi, eğer dünyâ kelâmı söylememiş ise, imâmın ardında gibidir. Lâkin, câmi'den çıkdıkdan sonra, pek yakın yerden abdestini almalıdır. Çok ileriye giderse, nemâzı fâsid olur diyen vardır.

Bir kimse, mescide geldiğinde, imâmı, rükû'da bulsa ve rükû'a yetişeyim diye acele edip, iftitâh tekbîrini rükû'a inerken alsa, imâma uymuş olmaz. İmâmı, rükû'da buldukda, imâma uymağa niyyet edip, tekbîri ayakda tekmil edip, sonra rükû'a gider ve imâmın beli ile berâber olup, tesbîh ederse, o rek'ate uymuş olur. Ammâ rükû'a inerken, imâmın beli doğrulsa, o rek'ate yetişmiş olmaz.

NEMÂZDA TA'DÎL-İ ERKÂN

Nemâzın beş yerinde, ta'dîl-i erkânı, unutmadığı hâlde, bilerek terk etse, İmâm-ı Ebû Yûsüfe göre "rahime-hullahü teâlâ", nemâzı fâsid olur. Tarafeyne göre, fâsid olmaz. Lâkin vâcibin kasden terki dolayısı ile, noksanın cebri için iâde lâzım gelir. Unutarak terk edince **(Secde-i sehv)** lâzım olur. [185.ci sahîfeye bakınız!]

Ta'dil-i erkânın terkinden, yirmialtı kadar zarar vardır:

1- Fakîrliğe sebeb olur.

2- Âhıret ulemâsı, ona buğz eder.

3- Adâletden düşer, şehâdeti makbûl olmaz.

4- Nemâz kıldığı mekân, kıyâmet gününde aleyhine şehâdet eder.

5- Bir kimse, ta'dîl-i erkânsız nemâz kılarken biri görüp söylemese günâhkâr olur.

6- O nemâzın tekrâr kılınması vâcib olur.

7- Îmânsız ölümüne sebeb olur.

8- Nemâzın hırsızı olur.

9- Kıldığı nemâzı, eski bez gibi -yevm-i cezâda- yüzüne vurulur.

10- Allahü teâlânın merhametinden mahrûm olur.

11- Allahü teâlâya münacâtda, sû-i edeb etmiş olur.

12- Nemâzın fazla olan sevâbından mahrûm olur.

13- Sâir ibâdetlerin sevâbının verilmemesine sebeb olur.

14- Cehenneme müstehak olur.

15- Câhiller onu görüp, ta'dîl-i erkânı terk etmelerine sebeb olur. Bunun içindir ki, din adamının günâh işlemesi, dahâ çok azâb çekmesine sebeb olur.

16- İmâmına muhâlefet etmiş olur.

17- İntikâlâtda olan sünnetleri terk etmiş olur.

18- Allahü azîm-üş-şânın gazabına düçâr olur.

19- Şeytânı sevindirmiş olur.

20- Cennetden uzak olur.

21- Cehenneme yakın olur.

22- Kendi nefsine zulm etmiş olur.

23- Nefsini mülevves etmiş olur.

24- Sağında ve solunda olan meleklere eziyyet etmiş olur.

25- Resûlullahı "sallallahü aleyhi ve sellem" mahzûn etmiş olur.

26- Bütün mahlûkata zararı dokunur. Zirâ o kimsenin günâhı sebebine, yağmurlar yağmaz, yerde ekinler bitmez ve vaktsiz olarak yağmur yağmış olup, fâide yerine zarar vermiş olur.

YOLCULUKDA NEMÂZ

(Ni'met-i islâm)da diyor ki: Nâfile nemâzları ayakda kılmağa gücü yeterken, otururak kılmak, her zemân ve her yerde câizdir. Otururak kılarken, rükû' için bedeni ile eğilir. Secde için, başını yere kor. Lâkin, özrü yok iken nâfileleri otururak kılana, ayakda kılanın yarısı kadar sevâb verilir. Beş vakt nemâzın sünnetleri ve terâvîh nemâzı da, nâfile nemâzdır. Yolda, ya'nî şehr, köy hâricinde, nâfile nemâzları hayvân üzerinde kılmak câizdir. Kıbleye dönmek ve rükû' ve secde yapmak lâzım değildir. Îmâ ile kılar. Ya'nî, rükû' için, bedeni ile biraz eğilir. Secde için bundan dahâ çok eğilir. Hayvân üzerinde fazla necâset bulunması, nemâza mâni' değildir. Yerde nâfile kılarken yorulanın, bastona, insana, dıvara dayanıp kılması câiz olur. Kendi yürürken nemâz kılmak sahîh değildir. Farz ve vâcib nemâzları, şehr hâricinde, ancak özr olunca, hayvân üstünde kılabilir. Özr, inince arkadaşlarının gidip yalnız kalması, canı, malı, hayvânı için, hırsız korkusu olması, yerin çamur olması, hayvâna binmekden âciz olmak gibi şeylerdir. Mümkin ise, hayvânı kıbleye karşı durdurup kılar. Mümkin değil ise, hareket cihetlerinde kılar. Hayvân üzerindeki mahmel denilen sandık gibi şeylerin içinde kılmak da böyledir. Hayvân durdurulup, mahmelin altına direk konursa, **(Serîr),** ya'nî masa, kanape gibi olup, yerde kılmak demekdir. Kıbleye karşı ayakda kılması lâzım olur.

Gemide nemâz kılmak, Ca'fer Tayyâr hazretleri Habeşistâna giderken, Resûlullahın ona öğretdiği gibi şöyledir: Hareket eden gemide, özrü olmadan farz ve vâcib de kılınır. Gemide cemâ'at ile kılınabilir. Hareket eden gemide de, îmâ ile kılmak câiz olmayıp, rükû' ve secde yapar. Kıbleye dönmesi de lâzımdır. Nemâza başlarken kıbleye karşı durur. Gemi döndükçe, kendisi kıbleye döner. Gemide necâsetden tahâret de lâzımdır. Hanefîde, giden gemide farzları da özrsüz iken; yerde otururak kılmak câiz olur.

Deniz ortasında demirlemiş gemi, çok sallanıyor ise, giden gemi gibidir. Az sallanıyorsa, sâhilde duran gemi gibidir. Sâhilde duran gemide farzlar otururak kılınmaz. Sâhile çıkmak mümkin ise, ayakda kılmak da sahîh olmayıp, karaya çıkıp kılmak lâzımdır. Malı, canı veyâ geminin hareket etmek tehlükesi varsa, gemide ayakda kılması câiz olur. **(Ni'met-i islâm)**ın yazısı temâm oldu.

(İbni Âbidîn) diyor ki, (İki tekerlekli olup da, hayvâna bağ-

lanmadan yerde düz duramıyan arabada dururken de, giderken de nemâz kılmak, hayvân üzerinde kılmak gibidir. Dört tekerlekli araba dururken serîr gibidir. Hareket ederken ise, hayvân için yukarıda yazılı özrlerle içinde farz kılınabilir ve arabayı durdurup kıbleye karşı kılar. Durduramazsa, giden gemideki gibi kılar.) Seferî olup da, nakl vâsıtasında yerde oturamıyan veyâ kıbleye dönemiyen vâsıtadan inince, şâfi'î veyâ mâlikî mezhebini taklîd ederek, iki nemâzı cem' eder. Yerde oturabilen hastanın sandalyada, koltukda oturarak, îmâ ile nemâz kılması câiz değildir. Otobüsde, tayyârede nemâz kılmak, arabada kılmak gibidir. Sefere çıkacağı zemân, şehrin veyâ köyün kenârından i'tibâren üç günlük ya'nî onsekiz fersah = Elli dört mîl [54 x 0,48 x 4 = 104 kilometre] uzağa gitmeğe niyyet eden kimse, şehrin kenârından ayrılınca, seferî olur. İbni Âbidîn, bir mîl 4000 zrâ' ve bir zrâ' 24 parmakdır dedi. [Bir parmak, iki santimetredir. Şâfi'îde ve mâlikîde, 16 fersah = 48 mîl = 48 x 0,42 x 4000 = 80 km.dir.]

Gelin nemâz kılalım, kalbden pası silelim,
Allaha yaklaşılmaz, nemâz kılınmadıkca!

Nerde nemâz kılınır, günâhlar hep dökülür,
İnsan, kâmil olamaz, nemâzı kılmadıkca!

Kur'ân-ı kerîmde Hak, nemâzı çok medh etdi,
dedi sevmem kişiyi, nemâzı kılmadıkca!

Bir hadîs-i şerîfde: Îmânın alâmeti,
insanda belli olmaz, nemâzın kılmadıkca!

Bir nemâzı kılmamak, ekber-i kebâirdir,
tevbe ile afv olmaz, kazâsın kılmadıkca!

Nemâzı hafif gören, îmândan çıkar hemân,
müslimân olamaz o, nemâzın kılmadıkca!

Nemâz kalbi temizler, kötülükden men'eder,
münevver olamazsın, nemâzın kılmadıkca!

İFTİTÂH TEKBÎRİNİN FEZÂİLİ

Ve dahî, bir kimse iftitâh tekbîrini imâm ile berâber alsa, sonbehâr günlerinde ağaçların yaprakları, rüzgâr estikçe ne şeklde dökülürse o kişinin günâhları da öylece dökülür.

Birgün, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" nemâz kılarken, bir kimse sabâh nemâzında, iftitâh tekbîrine yetişemedi. Bir kul âzâd etdi. Ba'dehu, gelip Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem" etdi: (Yâ Resûlallah! Ben bugün, iftitâh tekbîrine yetişemedim. Bir kul âzâd etdim. Acabâ iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olabildim mi? Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem",

hazret-i Ebû Bekre “radıyallahü teâlâ anh” **(Sen ne dersin bu iftitâh tekbîrinin hakkında?)** diye sordu. Ebû Bekr-i Sıddîk “radıyallahü anh” buyurdu ki, (Yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Kırk deveye mâlik olsam, kırkının da yükü cevâhir olsa, cümlesini fakîrlere tasadduk etsem, yine imâm ile berâber alınan iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olamam.) Ondan sonra, **(Yâ Ömer! Sen ne dersin bu iftitâh tekbîrinin hakkında?)** dedikde, hazret-i Ömer “radıyallahü anh”, (Yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Mekke ve Medîne arası dolu devem olsa ve bunların yükleri cevâhir olsa, cümlesini fakîrlere tasadduk etsem, yine imâm ile berâber alınan iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olamam) dedi. Ondan sonra, **(Yâ Osmân sen ne dersin bu iftitâh tekbîri hakkında?)** dedikde, hazret-i Osmân zin-nûreyn “radıyallahü anh” (Yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Gece iki rek’at nemâz kılsam, her birinde Kur’ân-ı azîm-üş-şânı hatm eylesem, yine imâm ile berâber alınan iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olamam) dedi. Ondan sonra, **(Yâ Alî! Sen ne dersin bu iftitâh tekbîri hakkında?)** dedikde, hazret-i Alî “kerremallahü vecheh”: (Yâ Resûlallah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”! Mağrib ile meşrik arasındaki kâfirlerin hepsi, müslimânları yok etmek için saldırsalar, Rabbim bana kuvvet verse, bunlarla cihâd edip, cümlesini katl eylesem, yine imâm ile alınan iftitâh tekbîrinin sevâbına nâil olamam) dedi.

Sonra Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, **(Ey benim ümmet ve Eshâbım! Yedi kat yerler ve yedi kat gökler kâğıd olsa ve deryâlar mürekkeb olsa ve bütün ağaçlar kalem olsa ve cümle melâike kâtib olsalar ve kıyâmete kadar yazsalar, yine imâm ile alınan iftitâh tekbîrinin sevâbını yazamazlar)** buyurdu.

Ve eğer, Allahü azîm-üş-şânın yaratdığı melekler bu kadar mıdır? dersen, Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, mi’râca çıkdığı gece, Cenneti ve Cehennemi ve beyt-i ma’mûru, melâike tavâf edip giderlerdi. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” etdi: **(Yâ karındaşım Cebrâîl! Bu beyt-i mamûru tavâf edip giden melâike geri dönmüyor. Onlar nereye giderler?)** Cebrâîl “aleyhisselâm” etdi: (Yâ Habîballah! Ben halk olunduğum günden bugüne kadar, bu beyt-i ma’mûru tavâf edip giden melâikenin geri döndüğünü görmedim. Bir kere tavâf edene, -kıyâmete değin- bir dahâ nevbet gelmez) dedi.

Bir kimse nemâzda, E’ûzü Besmele okudukda, Allahü azîm-üş-şân, o kula, bedenindeki kılların sayısınca sevâb verir. Ve bir Fâtiha-i şerîfe okudukda, Allahü teâlâ hazretleri, o kula kabûl olmuş hac sevâbı verir. Ve rükû’a vardıkda, Allahü azîm-üş-şân,

o kula nice bin altın sadaka vermiş sevâbı ve rükû'da sünnet üzere üç kerre tesbîh etdikde, o kula, Allahü azîm-üş-şân hazretleri, gökden inen dört kitâbı ve yüz suhufu okumuş kadar sevâb verir. **(Semi'allahü limen hamideh)** dedikde, o kulu, Allahü azîm-üş-şân, rahmet deryâsına gark eder. Secdeye vardıkda, o kula, Allahü azîm-üş-şân, insanlar ve cinnîler adedince, sevâb verir. Secdede sünnet üzere üç kerre tesbîh etdikde, o kula, Allahü azîm-üş-şânın bahş etdiği fezâil çokdur. Ammâ, birkaçını beyân etmişlerdir:

Evvelki fazîleti, Arş ve Kürsî ağırlığınca sevâb verse gerekdir. İkincisi, Allahü azîm-üş-şân o kulunu mağfiret etse gerekdir. Üçüncü fazîleti, o kul öldükde, Mikâîl "aleyhisselâm" o kulun kabrine kıyâmete değin devâm etse gerekdir. Dördüncüsü, kıyâmet gününde, Mikâîl "aleyhisselâm" o kulu mubârek kanadı üzerine alıp, şefâ'at etse ve Cennet-i a'lâya götürse gerekdir.

Ve ka'de-i ahîreye oturdukda, Allahü azîm-üş-şân, o kula fukarây-ı sâbirîn sevâbı verir.

Fukarây-ı sâbirîn, agniyây-ı şâkirînden beşyüz yıl evvel Cennete girse gerekdir. Agniyây-ı şâkirîn, onları görünce, ne olaydı da dünyâda iken, fukarây-ı sâbirînden olsaydık diye temennîde bulunsalar gerekdir.

Süâl melekleri kabre geleler,
nemâzı doğru kıldın mı diyeler.
Hemen kurtuldun mu sandın ölünce?
senin için azâb hâzır diyeler.

CENNÂT-İ ÂLİYYÂT HAKKINDA

Sekiz Cennetin, sekiz kapısı vardır ve sekiz de miftâhı vardır. Evveli, beş vakt nemâz kılan mü'minlerin îmânıdır. İkincisi, Besmele-i şerîfedir. Altısı dahî, Fâtiha-i şerîfenin içindedir. Sekiz Cennet:

1- Dâr-ı celâl. 2- Dâr-ı karâr. 3- Dâr-ı selâm. 4- Cennetül-huld. 5- Cennetül-Me'vâ. 6- Cennetül-Adn. 7- Cennetül-Firdevs. 8-Cennetül-Na'îm.

Dâr-ı celâl, beyâz nûrdandır.

Dâr-ı karâr, kırmızı yâkutdandır.

Dâr-ı selâm, yeşil zeberceddendir.

Cennet-ül-Huld, mercandandır.

Cennetül-Me'vâ, gümüşdendir.

Cennetül-Adn, altındandır.

Cennetül-Firdevs, hem altından ve hem gümüşdendir.

Cennetül-Na'îm, kırmızı yâkutdandır.

Cennete giren mü'minler, ebedî orada kalırlar, hiç çıkmazlar. Orada olan hûrilerin, âdetleri ve lohusalıkları ve yaramaz huyları yokdur. İstedikleri her dürlü yiyecek ve içecek hâzır olarak önlerine gelir. Pişirmek ve koparmak gibi şeylerden uzakdırlar. Başları üzerinde, kuşlar uçar. Mü'minler, köşklerinde oturur iken, bunları görür. Eğer sen dünyâda iken bana böyle yakın gelseydin, ben seni kebâb ederdim, diye kalbine geldiği ânda, nûrdan tabak içinde henüz pişmiş olarak, gelip onu yimeğe başlar. Kemiklerini bir yere yığar ve kalbine gelir ki, şimdi bu, yine kuş olsaydı. Kalbine geldiği ânda, o evvelki gibi, kuş olup, uçar gider.

Cennetin toprağı miskden ve binâsının bir kerpici gümüşden, bir kerpici altındandır.

Cennet ehlinin her birine, yüz er kuvveti verilse gerekdir. Ve Cennet ehlinin her birine, en az yetmiş hûri ve iki dünyâ hâtunu verilse gerekdir.

Ve dahî, Cennetde dört ırmak akar. Bunların menba'ı bir, akışı ayrı ayrı olup, bunların her birinin lezzeti, birbirine uymaz. Onların birisi, sâfi su ve birisi, hâlis süt ve birisi Cennet şerâbı ve birisi de sâf baldır.

Cennetde yüksek köşkler vardır. Eğilince, mü'minler onlara binerler ve istedikleri yere götürürler. (Bunların dünyâda misâli, şimdiki hâlde, yürüyen merdivenler ve tayyârelerdir.)

Cennetde Tûbâ ağacı vardır. Bu ağacın, kökleri yukarıda, dal ve budakları, aşağıya doğru sarkmakdadır. Bunun, dünyâda misâli, ay ve güneşdir.

Ve dahî, Cennet ehli, yimek ve içmek tadını ve zevkini duyarlar ve lâkin ifrazât hâcetini hissetmediklerinden bu gibi beşerî ihtiyâc ve ızdırâblarından berîdirler.

Allahü teâlâ, Cennetde mü'min kullarına hitâb edip: **(Kullarım! Benden dahâ ne istersiniz ki vereyim. Siz zevk ve safâda olun!)** buyura. Kullar dahî, yâ Rabbî! Bizi Cehennemden âzâd eyledin ve Cennetine idhâl edip, bu kadar hûri ve gılman ve vildan verdin. Bunlardan ma'dâ, akla gelmedik ve gözler görmedik ve kulaklar işitmedik, bu kadar ni'metler verdin. Dahâ bir şey istemeğe hayâ ederiz dedikde, Rabbül-âlemîn yine hitâb edip: **(Kullarım! Sizin benden, bunlardan başka isteyeceğiniz var)** dedikde, kullar dahî, yâ Rabbî, dahâ istemeğe yüzümüz yokdur. Ve hem de ne isteyeceğimizi bilmiyoruz, dediklerinde, Rabbül-âlemîn buyursa gerek, **(Kulla-**

rım! Dünyâda size bir mes'ele iktizâ edince ne yapardınız?) Onlar dahî, ulemâya başvururduk ve o mes'eleyi öğrenip, müşkilimiz hâl edilirdi dedikde, Hak sübhânehü ve teâlâ hazretleri, **(Şimdi dahî, öyle yapınız ve ulemâya danışınız, haber alınız! Ve her ne haber verirlerse, size vereyim)** diye buyurdukda, ulemâ da: Sizler Cemâlullahı unutdunuz mu? Dünyâda iken, derdiniz ki, Rabbimiz Cennetde, mekândan münezzeh olduğu hâlde cemâlini bize gösterse gerek, diye arzû ederdiniz. İşte onu isteyiniz deyip, onlar dahî rü'yet-i cemâlullahı istediklerinde, Allahü azîm-üş-şân, mekândan münezzeh olduğu hâlde, cemâl-i bâkemâlini gösterse gerek. Hak teâlânın cemâl-i pâkini gördükde, nice bin yıllar, hayran kalsalar gerekdir.

Ve dahî, Cennetde kişi, köşkünde otururken, etrafında, pencereler önlerinde meyveler vardır. Kullar, o meyveleri gördükde, uzanayım, o dalı çekeyim de, meyveyi koparıp, yiyeyim diye, hâtırına geldikde, oturduğu yerden, kalkmağa ve dalı çekmeğe hâcet kalmaz. Hemen oturduğu yere istediği dal önüne gelir, meyveyi koparır, ağzına koyar ve çiğneyip, henüz lezzeti buğazına ulaşmadan, kopardığı yerden, bir dahâsı biter. Ağzına koyduğunda, olgun ve lezîzdir. Böylece (Rabbül-izze), tâze bitirse gerekdir.

Âkıl isen kıl nemâzı, çün se'âdet tâcıdır.
Sen nemâzı öyle bil ki, mü'minin mi'râcıdır.

KAZÂ NEMÂZLARI

Ve dahî, vaktinde edâ edilen [kılınan] nemâzın fazîleti pek çokdur. Bunlardan birkaçını beyân etmişlerdir:

1. ci fazileti budur ki, yüzü nûrlu olur.

2- Ömrünün berekâtı olur.

3- Düâsı kabûl olur.

4- İnsanların hayrlısı olur.

5- Cümle mü'minler ona muhabbet eder.

Ve dahî, nemâzı terk etmenin, ya'nî özrsüz olarak, vaktinden sonra kılmanın onbeş zararı vardır. İşbu zararların beşi dünyâda, üçü vefât ederken, üçü kabrde, dördü arasât meydânındadır.

Dünyâdaki beş zararı:

1- Yüzünde nûr olmaz.

2- Ömründe berekât olmaz.

3- Düâsı kabûl olmaz.

4- Bir mü'min kardeşine yapacağı düâsı kabûl olmaz.

5- Etdiği sâir ibâdetlerin sevâbı eline girmez.

Sekerât-ı mevtde olan üç zararı:

1- Aç olarak ölür.

2- Susuz olarak ölür.

3- Hor ölür. Ne kadar ta'âm yise doymaz ve ne kadar su içse kanmaz.

Kabrde olan üç zararı:

1- Kabri onu sıkar ve kemikleri birbirine geçer.

2- Kabri ateş dolar.

3- Onun üzerine bir ejderhâ musallat olur. O ejderhânın adına Akra' denir. Onun elinde bir kamçı ola. O kamçı ile, bir kerre vurunca, yerin dibine geçirir, yine çıkar, bir dahâ vurur. Bu hâl, kıyâmete değin, böylece devâm eder. O kimse, bu azâbı kıyâmete kadar çeker.

Arasât meydânındaki dört zararı:

1- Hisâbı şedîd olur.

2- Allahü azîm-üş-şânın gazabına müstehak olur.

3- Cehenneme dâhil olur.

4- Onun alnına üç satır yazı yazılır ki, şunlardır:

Evvelkisi, bu kimse, Allahın gazabına müstehakdır.

İkincisi, bu kimse, Allahü teâlânın hakkını zâyi' edicidir.

Üçüncü satır, sen, Allahü azîm-üş-şânın hakkını zâyi' etdinse, bugünkü günde, Allahü teâlânın rahmetinden uzaksın.

Nemâz dînin direğidir. Bir kimse, nemâz kılarsa, dînin direğini dikmiş olur. Bu sûretle, üzerine gölgelik kurar. Ve onun altında selâmetde olur.

Bir kimse, bir vakt nemâzı bile bile terk eylese ve sonra kazâ etmese o kişinin, üç mezheb üzere, katline fetvâ verilir. Hanefî mezhebine göre, katli lâzım gelmez. Ammâ ekber-i kebâirden olarak, bir büyük günâh işlemiş olur. Nemâza başlayıncaya kadar hapsi lâzım gelir. Nemâza ehemmiyyet vermediği için, birinci vazîfe olduğuna inanmadığı için kılmayan kâfir olur.

Bir kişi, bir vakt nemâzı bile bile terk eylese ve sonra kazâ etse, Cehennemde bir Hukbe mikdârı, ya'nî, seksen sene yansa gerekdir. Bu azâbdan kurtulması için ayrıca tevbe edip yalvarması, afv dilemesi de lâzımdır.

(Âhıretin bir günü, bu dünyânın bin senesi kadardır. Âhıretin yılları, ona göre hesâb olunur.)

[Muhammed Emîn ibni Âbidîn "rahmetullahi aleyh" **(Redd-ül-muhtâr)** kitâbında buyuruyor ki, semâvî dinlerin hepsinde,

nemâz kılmak emr edilmişdir. Âdem aleyhisselâm ikindi, Ya'kûb aleyhisselâm akşam, Yûnüs aleyhisselâm yatsı nemâzlarını kılarlardı denildi. Bütün farzlara ve harâmlara inanmak îmânın şartı olduğu gibi, nemâz kılmanın da, vazîfe, borç olduğuna inanmak, îmânın şartıdır. Fekat, nemâz kılmak, îmânın şartı değildir.

Âkıl ve bâliğ olan her müslimân erkeğin ve kadının, özrü yok ise, hergün beş kerre nemâz kılması farzdır. Beş vakt nemâz, mi'râc gecesinde farz oldu. **(Mukaddimet-üs-salât), (Tefsîr-i Mazherî)** ve **(Halebî-yi kebîr)**deki hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: **(Cebrâîl aleyhisselâm Kâ'be kapısı yanında iki gün bana imâm oldu. İkimiz, fecr doğarken sabâh nemâzını, güneş tepeden ayrılırken öğleyi, herşeyin gölgesi kendi boyu uzayınca ikindiyi, güneş batarken** [üst kenârı gayb olunca] **akşamı ve şafak kararınca yatsıyı kıldık. İkinci günü de, sabâh nemâzını, hava aydınlanınca, öğleyi, herşeyin gölgesi kendi boyunun iki katı uzayınca, ikindiyi bundan hemen sonra, akşamı oruc bozulduğu zemân, yatsıyı gecenin üçde biri olunca kıldık. Sonra yâ Muhammed, senin ve geçmiş Peygamberlerin nemâz vaktleri budur. Ümmetin, beş vakt nemâzın herbirini, bu kıldığımız iki vaktin arasında kılsınlar dedi).** Her gün beş kerre nemâz kılınması emr olundu. Yedi yaşındaki çocuğuna nemâz kılmasını emr etmek, on yaşında kılmazsa eli ile döğmek, anaya, babaya lâzımdır. Talebeye üç def'adan fazla vurmak ve sopa ile vurmak câiz değildir. Oruc tutması ve içki içmemesi için de, çocuk böyle dövülür. Nemâzın farz olduğuna, ya'nî birinci vazîfe olduğuna inanmıyan kâfir olur. Farz olduğuna inanıp da, tenbellikle kılmıyan, kâfir olmaz. **(Fâsık)** olur. Nemâz kılmağa başlayıncaya kadar habs olunur. Hiç müsâmaha, merhamet edilmez. Nemâza başlamazsa, ölünceye kadar habsde bırakılır. Kan akıncaya kadar dövülür diyenler de vardır. Şâfi'î ve Mâlikî mezhebinde de, bir nemâzı tenbellikle kılmıyan kâfir olmaz ise de, cezâ olarak öldürülür. Hanbelî mezhebinde, kâfir olur ve öldürülür, denildi. Şâfi'î mezhebinde de böyle ictihâd eden âlimler vardır. Bir nemâzı, vaktinde cemâ'at ile kılan kimsenin müslimân olduğu anlaşılır. Çünki, başka dinlerde nemâz yalnız kılınır, cemâ'at ile kılınmaz idi. Hac da ederlerdi. Nemâz, yalnız beden ile yapılan ibâdet olduğu için, başkası yerine nemâz kılınmaz. Zekât, yalnız mal ile yapılan ibâdet olduğu için, özrü olmıyan kimse için, başkası, onun malı ile ve emri ile zekât verebilir. Hac, hem beden ile ve hem mal ile yapıldığı için, özrü olanın yerine, bunun parası ile ve emri ile, başkası hacca gidebilir. Ölünceye kadar, hiçbir zemân oruc tutamıyan çok ihtiyâr kimse, oruc yerine her günün

orucu için, fakîre fidye denilen malı verebilir. Nemâz için fidye vermek de câiz değildir. Nemâz kılamıyan kimse, vasıyyet ederse, öldükden sonra, bunun nemâz borçlarının iskâtı için, bırakdığı maldan fidye verilmesi iyi olur. Bırakdığı mal, iskât için kifâyet etmezse, **(Devr)** yapmak câiz olur. Oruc için iskât yapmak ise vâcibdir.

Yaz mevsiminde, şimâl memleketlerinde, şafak yeri kararmadan, fecr ağardığı yerlerde, yatsı ve sabâh nemâzlarının vaktleri başlamadığı için, hanefîde, bu iki nemâzı kılmak lâzım değildir. Büyük müctehid imâm-ı Şâfi'î "rahime-hullahü teâlâ" lâzım olduğuna ictihâd buyurmuşdur. Fekat âlimlerin çoğuna göre, bunlara sabâh ve yatsı nemâzlarını kılmak farz olmaz. Kazâ etmeleri de lâzım gelmez. Çünki, her iki nemâzın da vakti başlamamışdır. Vakti gelmeden önce kılmak farz değildir. Fekat oruc böyle değildir. Bir memleketde hilâl görülünce, her memleketde Ramezân başlar.

Kendi mezhebine göre, bir farzı yaparken veyâ bir harâmdan sakınırken, **(Harac)** hâsıl olursa, harac bulunmıyan, başka bir mezheb taklîd edilerek, bu haracdan kurtulmalıdır. Harac, bir işi zahmet ile yapmak veyâ hiç yapamamak demekdir. Harac bulunmıyan başka mezheb yoksa, haraca sebeb olan şey, zarûret ile mevcûd ise, bu farzı yapmak ve harâmdan sakınmak afv olur. Zarûret ile mevcûd değilse, bu şey terk edilerek, haracdan kurtulmalıdır. 511.ci sahîfeye bakınız!

Sabâh nemâzına geç gelen, cemâ'ati kaçırmamak için, sünneti terk eder. Vakti kaçırmamak için sünneti terk etmesi dahâ lâzımdır. Cemâ'ate yetişebilecek ise, sünneti câmi'in hâricinde veyâ direk arkasında kılar. Böyle yer yoksa, cemâ'atin yanında kılmaz. Sünneti terk eder. Çünki mekrûh işlememek için sünnet terk edilir.

Özr ile kılınamıyan farzlara **(Fevâit)** denir ki, kaçırılan nemâzlar demekdir. Özrsüz, tenbellikle kılınmıyan nemâzlara **(Metrûkât)** denir ki, özrsüz terk edilen demekdir. Fıkh âlimleri, kazâya kalan nemâzlara fâiteler demişler, terk edilen nemâzlar dememişlerdir. Çünki, özrsüz, nemâzı vaktinde kılmamak büyük günâhdır. Kazâ etmekle bu günâh afv olmaz. Ayrıca tevbe etmek veyâ hacc-ı mebrûr yapmak lâzımdır. Kazâ edince, yalnız terk etmek, kılmamak günâhı afv olur. Kazâ etmeden yapılan tevbe sahîh olmaz. Çünki, günâhı bırakmak, tevbenin şartıdır.

Nemâzı vaktinden sonraya bırakmak için özr beşdir: Düşman karşısında oturarak ve kıbleden başka tarafa dönerek ve hayvân üstünde giderek de kılmağa imkân olmazsa, müsâfir, yolda hırsız, eşkıyâ, yırtıcı hayvâna yakalanacaksa, ananın veyâ çocuğun telef olacağı zemân ebenin nemâzı gecikdirmesi

özr olur. Dördüncü özr, unutmak, beşincisi uyumakdır. Vakt çıkmadan iftitâh tekbîri alabilmek Hanefîde, bir rek'at kılabilmek ise, Şâfi'îde **(Edâ)** olur.

Farzları kazâ etmek farzdır. Vâcibleri kazâ etmek vâcibdir. Sünneti kazâ ederse, sünnet sevâbı kazanır. Beş vaktin farzı ile vitrin edâları ve kazâlarında sırayı gözetmek lâzımdır. Fekat vaktin sonunda lâzım olmaz. Ya'nî kazâ kılabilmek için vaktin farzı kazâya bırakılmaz. Fâitesi olduğunu unutursa veyâ fâite adedi altı olursa tertîb yine sâkıt olur. Fâitelerin adedi altıdan aşağı düşerse, tertîb avdet etmez. Tertîbsiz kılınan farzlar, fâsid olurlar ise de, adedleri, altı olursa, beşinci vakt çıkınca hepsi sahîh olurlar. Meselâ, sabâh nemâzını kılmıyan kimse, bunu hâtırladığı hâlde, öğleyi, asrı, akşamı, yatsıyı ve vitri kılsa, hiçbiri sahîh olmaz ise de, güneş doğunca hepsi sahîh olur.

Fâite nemâzları fevren, ya'nî acele kazâ etmek lâzımdır. Ancak, çoluk çocuğunun nafakasını kazanacak kadar ve beş vakt nemâzın sünnetlerini ve duhâ, tesbîh ve tehıyyet-ül-mescid nemâzlarını kılacak kadar gecikdirmek câiz olur. İbni Âbidîn, abdestin sünnetlerinde diyor ki, (Câiz demek, memnu' değildir demekdir. Tenzîhen mekrûh olan şeye de câiz denir.) O hâlde, câiz denilen şeyi yapmamak, bu sünnet nemâzlar için, bu kazâları da gecikdirmemek lâzımdır. Ramezân orucunun kazâsı acele değildir.

Dâr-ül-harbde müslimân olan, farz olduklarını bilmediği için terk etdiği nemâzları, orucları ve zekâtları kazâ etmez. Fekat, Dâr-ül-islâmda olanların, farzları, harâmları bilmemesi özr olmaz. Mürted, îmâna gelirse, irtidâd zemânında kılmadığı nemâzlarını kazâ etmez. Çünki kâfirler islâmiyyetle muhâtab değildirler. Bir sabî, yatsıyı kıldıkdan sonra cünüb olsa ve fecrden sonra uyansa, yatsıyı kazâ etmesi lâzım olur. Çünki, kılmış olduğu nâfile idi. Uykuda farz oldu. Sıhhatde iken kılınmıyan nemâzları, hasta olunca, teyemmüm ile, îmâ ile kazâ etmek câiz olur. Kazâya kalan, dört rek'at farz, seferî iken de dört rek'at kazâ olunur. Seferde kazâya kalan iki rek'at öğle farzı mukîm iken de iki rek'at kazâ olunur. Öğlenin farzını kılarken, bugünün öğle nemâzının farzına veyâ öğlenin farzına denir. Fâite nemâz sayısı birden fazla olan, (Evvel kazâya kalmış olan) veyâ (Son kazâya kalmış olan) öğle farzı, bir Ramezân ayının birkaç gününü kazâ ederken, günlerin sırasını ta'yîn lâzım değildir.

Metrük nemâzları kazâ ederken başkalarına belli etmemelidir. Çünki, nemâzı vaktinde kılmamak günâhdır. Günâhını izhâr etmek de ayrıca günâh olur. Gece gizli yapılan günâhı, gündüz başkalarına anlatmak da günâhdır. İbni Âbidînden terceme

burada temâm oldu.

Görülüyor ki, Hanefî mezhebinde, fâite nemâzları acele kazâ etmek lâzımdır. Şâfi'î mezhebinde de böyledir. Şâfi'î âlimlerinden Şemsüddîn Muhammed Remlî "rahmetullahi aleyh", fetvâsında buyuruyor ki, (Özr ile fevt edilmiş nemâzları olanın, Ramezânda terâvîh kılıp, fâiteleri Ramezândan sonra kazâ etmesi günâh olmaz. Fekat, özrsüz terk edilmiş nemâzları olanın böyle yapması günâh olur. Çünki terk edilmiş nemâzların fevren kazâ edilmeleri lâzımdır.) Özrsüz terk edilmiş olan nemâzları önce kılmayıp da sünnetleri meselâ terâvîhi önce kılmanın günâh olduğunu, sünnetler yerine bu nemâzları kazâ etmek lâzım olduğunu, Şâfi'î mezhebinin âlimleri açık olarak bildiriyor. Hanefî mezhebi de böyledir. Hanefîde, özr ile kılınamamış olan fâitelerin kazâlarını sünnet kılacak kadar gecikdirmek câizdir denilmesi, bunların kazâlarını gecikdirmemenin dahâ iyi olacağını göstermekdedir. Çünki câiz, islâmiyyetde yasak edilmemişdir demekdir. İbni Âbidîn "rahimehullahü teâlâ", akar suyu isrâf etmek câizdir sözünü, ya'nî tenzîhen mekrûhdur diye açıklamakdadır. Özr ile fevt edilen nemâzların kazâ edilmeleri acele olunca, özrsüz terk edilmiş nemâzları sünnetler yerine kılmak lâzım olur. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", (Abdestde üç kerre yıkamak müekked sünnetdir. Suyun kıymetinin yüksek olması, soğuk olması, suya muhtâc olmak gibi özrlerle bu sünneti terk etmek mekrûh olmaz) demekdedir. Terk edilmiş nemâzı bir ân önce kazâ edip, büyük günâhdan kurtulmak için, sabâh nemâzından başka sünnetler yerine de, bunların kazâsını kılmak lâzım olduğu buradan da anlaşılmakdadır. Sünnetler yerine kazâ kılmak, 291.ci sahîfede yazılıdır.]

MEYYİT İÇİN NEMÂZ İSKÂTI

[Nemâz iskâtı, meyyiti nemâz borçlarından kurtarmak demekdir. Bunun için nemâzlarının keffâreti verilir. Keffâret verilmesi için, ölmeden önce, vasıyyet etmesi ve keffârete yetişecek kadar mal bırakması vâcibdir. Ya'nî, bırakdığı malın sülüsü [üçde biri] keffâret mikdârından az olmamalıdır. Keffâreti velîsi verir. Meyyitin velîsi, vasıyyet etdiği kimsedir. Yâhud vârislerinden biridir. İslâmiyyetde dört çeşid velî vardır. Meyyitin velîsi, yetîmin velîsi, nikâhı yapılacak kadının velîsi, köle ve câriyenin velîsi. Bu sonuncusuna **(Mevlâ)** da denir. Bunlardan başka, Allahü teâlânın da velîleri vardır. Bunlara **(Evliyâ)** da denir. Allahü teâlânın çok sevdiği kimselerdir. Bu sevgiye kavuşmak için, bütün sözlerin, işlerin ve ahlâkın, Muhammed aleyhisselâmın bildirdiği gibi olmaları lâzımdır. Bunlar, hakîkî âlimden kolayca öğrenilir. Hakîkî âlim bulamıyan, Ehl-i sünnet

âlimlerinin kitâblarından öğrenmelidir. **(İbni Âbidîn)** “rahimehullahü teâlâ” buyuruyor ki, (Fâit, ya’nî özr ile kılınmamış nemâzları olan kimse, bunların keffâretlerinin yapılmasını vasıyyet etse, her bir farz ve vâcib için, bırakdığı malın sülüsünden, yarım sâ’ [2,1 litre], ya’nî beşyüzyirmi dirhem [1750 gram] buğday veyâ buğday unu fakîrlere verilir. Hepsini bir fakîre vermek de olur. Kıymetini [altın veyâ gümüş olarak] vermek dahâ iyidir. Vasıyyet eden kimse mal bırakmamış veyâ bırakdığı malın üçde biri, keffâret için kâfî değil ise, yâhud hiç vasıyyet etmemiş olup da, velîsi az bir para teberru’ ederek keffâretini yapacaksa, bir günlük 1750 x 6 = 10500 gram, ya’nî 10 buçuk kilo ve senelik 3780 kilo buğdayı [veyâ 10 kilo buğdayın kıymeti, dâimâ takrîben bir gram altın olduğu için, kıymeti kadar 52,5 veyâ ihtiyâten 60 aded altın lirayı yâhud bu liraların ağırlığı kadar [432 gr] bileyzik, yüzük veyâ başka altın parçaları] ödünc alır. Kılmış olduğu nemâzların da kusûrlu olduğunu düşünerek meyyitin ömründen, erkek için oniki, kadın için dokuz sene düşüp, mükellef olduğu zemânı bulur. Hanefî mezhebinde, hergün altı nemâzın keffâreti lâzım olduğundan, bir güneş senesi nemâz keffâreti için lâzım olan [3780 kilo] buğday veyâ dahâ iyisi, bunun kıymeti olan [altmış aded bir liralık] altın ödünc alır. Bunu, nemâzının keffâretinin iskâtı için niyyet ederek bir fakîre verir. Fakîrin, âkıl, bâlig, sâlih, erkek olması lâzımdır. Fakîr kabûl etdim deyip alır. Sonra vârise hediyye eder. Vâris teslîm aldıkdan sonra, ona veyâ başka fakîre verir. Böylece mükellef olduğu sene kadar tekrârlanır. Dahâ fazla altın ödünç almış ise, devr adedi o nisbetde az yapılır. Altın lira yok ise, velî, bileyzik, yüzük gibi altın eşyâ, bir hanımdan ödünc alır. Bundan (Nemâz kılmadığı sene adedi x 7,2) gram dartılıp, bir mendile konur. Mendilde, nemâz kılmadığı sene adedi kadar altın lira vardır. 60 adedine darb ve fakîr adedine bölününce, devr adedi olur. Altın az ise, birincidekinin yarısı kadar dartılır. Devr adedi birincinin iki misli olur. 60 yaşında vefât eden erkek için, bir fakîre 60x48 x 7,2 = 20736 gram altın verilir. Çünki, bir yıllık nemâz iskâtı 60 altındır. 7 fakîr ve 100 gram altın ile 30 devr yapılır. Veyâ 7 fakîr ve 70 gram altın ile 43 devr yapılır. Devr bitince, sondaki fakîr, elindeki altınları velîye hediyye eder. Bu da, borcunu öder. Sonra oruc, kurbân ve yemîn için devrler yapar. Fekat, bir yemîn keffâreti için, en az on fakîre vermek lâzımdır ve bir fakîre bir gün için yarım sâ’dan fazla verilemez. Hâlbuki, bir fakîre bir günde hattâ bir def’ada, birçok nemâz keffâreti verilebilir. Zekât iskâtı vasıyyetsiz yapılamaz. Meyyitin vasıyyeti lâzımdır. Fekat, oruc için vasıyyet şart olmadığından zekâtı için de, velînin teberru’ ederek devr yapması iyi olur. Devrlerin hepsi temâm oldukdan sonra, vâris, fakîrlere bir mikdâr mal, para hediyye

eder.

Keffâret için vasıyyet eden meyyitin bırakdığı malın sülüsü, bütün keffâretleri için yetişmezse velî, vârislerin izni olmadan, sülüsden fazla mal ile keffâret yapamaz. Sülüs keffâretlere yetişiyor, fekat borcu varsa, alacaklı iskâtı için verse de, keffâretden önce borcu ödenir. Hakkını aldıkdan sonra, keffâret için hediyye etmesi câiz olmaz. Çünki, keffâret yalnız vârisin hibe etdiği mal ile olur. Bütün ömrünün nemâzlarının keffâreti için vasıyyet edenin ömrü bilinmiyorsa, vasıyyet bâtıl olur. Fekat sülüs, ömrünün nemâzları için tahmin edilenden az ise, sülüsün hepsini vasıyyet etmiş olacağından, belli mikdâr malın vasıyyeti olur ve sahîh olur.

Meyyit vasıyyet etmiş olsa dahî, velînin [ya'nî vârisinin veyâ vasînin] keffâret yapmak için teberru' yapması vâcib değildir. Meyyitin sülüsü keffâretlerine yetişecek kadar mal bırakması ve bu sülüs ile keffâret yapılmasını vasıyyet etmesi vâcibdir. Sülüsün bir kısmı ile devr yapılmasını, geri kalanının vârislere veyâ başkalarına teberru' edilmesini vasıyyet ederse, vâcibi terk etmiş olur. Bu ise, günâhdır. Bunun için, sülüsün bir kısmı ile devr yapılmasını, geri kalanı ile Kur'ân-ı kerîm ve tehlîl hatmleri yapılmasını vasıyyet etmek sahîh olmaz. Bundan başka ücret ile Kur'ân-ı kerîm okumak câiz değildir. Ücreti alan da, veren de günâh işlemiş olur. Ücret ile, Kur'ân-ı kerîm öğretmek câiz olur denildi ise de, okumak câiz olur diyen olmamışdır.

Nemâzlarımı vârisim kılsın diye vasıyyet eden meyyitin vârisinin, bunun nemâzlarını kazâ etmesi sahîh olmaz. Fekat bir kimse, nemâz kılar veyâ oruc tutar ve sevâbını bir meyyite hediyye ederse, sahîh olur. Ölüm hastasının, kendi nemâzlarının fidyelerini vermesi câiz değildir.) İbni Âbidînden terceme temâm oldu.

Ahmed Tahtâvî "rahmetullahi aleyh" **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde diyor ki, tutulamıyan orucların fidyelerini vererek iskât edilmeleri nass ile bildirilmişdir. Nemâz, orucdan dahâ mühim olduğu için, nemâzın da oruc gibi olacağını âlimlerimiz sözbirliği ile bildirmişlerdir. Nemâz iskâtının aslı yokdur diyen din adamı, kendi câhilliğini bildirmiş olur. Bu sözü ile âlimlerin sözbirliğine karşı gelmekdedir.

Bir hasta, yatarken başı ile îmâ ederek de nemâz kılamaz ise, kılamadığı bu nemâzları beş vaktden az olsa bile, bunlar için vasıyyet etmesi lâzım olmaz. Bunun gibi, seferde ve hastalıkda oruc tutamıyan da, bunları kazâ edecek kadar ikâmet ve sıhhat zemânı bulamazsa, vasıyyet etmez. Sadaka-i fıtr, zevcesinin nafakası, hac ihrâmındaki cinâyetleri, haccı, adak sadakaları için de vasıyyet edilir. Vasıyyet etmemiş olan meyyit

için vârisinin veyâ herhangi birinin teberru' etmesi inşâallah câiz olur. Hac için vasıyyet edenin vekîli, meyyitin şehrinden veyâ bırakdığı malın sülüsünün kifâyet etdiği yerden; teberru' eden ise, dilediği yerden hacca gider. Meyyit için hiç kimsenin ücretli veyâ ücretsiz oruc tutması ve nemâz kılması sahîh olmaz. Bu husûsdaki hadîs-i şerîf mensûhdur. Keffâret olarak verilen sadaka vâsıtası ile, Allahü teâlâ, meyyitin borçlarını afv eder. Şâfi'î **(Envâr)** kitâbında, (Meyyitin kılmadığı nemâzlar için fidye vermesi vâcib değildir. Verilirse, iskât olmaz) diyor. Mâlikî ve şâfi'îler, hanefîyi taklîd ederek devr yaparlar.

Meyyitin vasıyyet etdiği mal mikdârı, keffâret için kâfî gelmezse veyâ bırakdığı malın sülüsü kâfî gelmezse yâhud hiç vasıyyet etmemiş ise, bir kimsenin teberru' etdiği az bir mal ile borclarının hepsini iskât edebilmek için devr yapılır. İskât niyyeti ile bir fakîre verilir. Fakîr aldıkdan sonra, bunu velîye veyâ bir başkasına hediyye eder. Bunun kabz etmesi, ya'nî eline alması lâzımdır. Bu da meyyitin borcunun iskâtı için diyerek, bunu teberru' ederek bir fakîre verir. Tahtâvî hâşiyesinden terceme burada temâm oldu.]

CUM'AYA DÂİR

Ve dahî, Cum'a nemâzının sahîh olması şartları yedidir:

1- Nemâz kılacak yer, mısr olmak, ya'nî şehr denecek kadar büyük olmakdır.

2- Hutbe okumakdır.

3- Hutbeyi nemâzdan önce okumakdır.

4- Orada imâm veyâhud devlet reîsi tarafından me'zûn nâibi olmakdır.

5- Öğle vaktinde kılınmakdır.

6- Cemâ'at bulunmakdır. İmâm-ı a'zama ve imâm-ı Muhammede göre "rahime-hümallahü teâlâ", bâliğ ve âkıl ve erkek imâmdan gayrı, üç âdem ve imâm-ı Ebû Yûsüfe göre "rahime-hullahü teâlâ", imâmdan gayri iki âdem olmakdır. Esah olan, Tarafeyn kavlidir.

7- Nemâza herkesin gelmesi serbest olmakdır.

(Hindiyye) fetvâsında diyor ki, (Hür, sağlam ve seferî olmıyan erkeklerin Cum'a nemâzı kılmaları farz-ı ayndır. Seferde olana ve hastaya ve kadınlara Cum'a nemâzı kılmak farz değildir. Şiddetli yağmur ve hükûmet adamının zulmünden korkanlara da farz olmaz. Âmir, kumandan ve iş veren, emrinde olanı Cum'a nemâzından men' etmez. O kadar zemânın ücretini kesebilir. Fâsık olan imâm Cum'a kıldırırsa, buna mâni' olamıyanın buna uyması, bunun için Cum'a nemâzını terk et-

memesi lâzımdır denildi. Başka nemâzlarda, sâlih imâmın kıldırdığı câmi'e gitmeli, fâsık imâm arkasında kılmamalıdır. Her kadının, herhangi bir nemâzı cemâ'at ile kılmak için câmi'e gitmeleri mekrûhdur.)

Bir kimse, imâma, Cum'a nemâzının ikinci rek'atının rükû'unda yetişse, imâm-ı Muhammede göre "rahime-hullahü teâlâ", öğle nemâzını kılar. İmâm-ı a'zama ve imâm-ı Ebû Yûsüfe göre "rahime-hümallahü teâlâ", teşehhüdde dahî yetişse, Cum'ayı kılar. Ve hatîb efendi hutbe okurken, bir kimse nâfile kılsa, iki rek'at kılar, ziyâde kılmaz. Ve eğer, Cum'a sünneti ise, iki rek'at kılar da mı selâm verir, yoksa dört rek'ati tekmil eder mi? Bu husûs, ihtilâflıdır. Esah olan, dört rek'ati temâmlar.

Cum'anın vâcibi beşdir:

1- Ezân vaktinde her şeyi terk etmekdir.

2- Câmi'e sa'y ederek gitmek.

3- Hatîb efendi hutbedeyken nâfile kılmamak.

4- Dünyâ kelâmı söylememek.

5- Sükût eylemek.

Cum'anın müstehabı altıdır:

1- Râyiha-i tayyibe,

2- Misvâk,

3- Pâk libâs,

4- Tebkîr, [Tebkîr, Cum'a nemâzı için, câmi'e erken gitmeğe derler. Zemân-ı se'âdetde, Eshâb-ı kirâm "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", sabâh nemâzından sonra, dağılmayıp, Cum'adan sonra dağılırlardı. Bu ümmetden ilk terk olunan şey, tebkîr sünnetidir.]

5- Gusl etmekdir.

6- Salevât okumakdır.

Cum'anın mekrûhları beşdir:

1- Hatîb efendi hutbede iken selâm vermekdir.

2- Kur'ân-ı kerîm okumak.

3- Aksıran kimseye **(Yerhamükellah)** demek.

4- Yimek ve içmek.

5- Mekrûh olan her ameli işlemek. [Hatîb efendinin hutbeyi uzatması da mekrûhdur.]

Minârede okunan birinci Cum'a ezânından sonra, hatîb efendi, minberin yanında, Cum'anın ilk sünnetini kılar. Sonra minber önüne gelip, ayakda, kıbleye karşı, kısa düâ edip, minbere çıkar ve cemâ'ate karşı oturup, ikinci ezânı dinler. Sonra

ayakda hutbeye başlar.

[Vehhâbî denilen kimseler, Ehl-i sünnet mezhebinde değildir. Mezhebsizdir. Bunlara **(Vehhâbî)** veyâ **(Necdî)** denir. Vehhâbîliği ingilizler kurdu. Abdülvehhâb oğlu Muhammed adındaki Necdli soysuz, câhil bir din adamı vâsıtası ile kurdular. Kitâblarında, vehhâbî olmıyan müslimânlara müşrik, kâfir diyorlar. Bunları öldürmek, kadınlarını, kızlarını, mallarını ganîmet olarak almak câizdir yazıyorlar. Bol para vererek, topladıkları mezhebsiz, câhil din adamlarını vehhâbî yaparak, her memleketde açdıkları, **(Râbıta-tül'âlem-il-islâmî)** ismindeki vehhâbî merkezlerine gönderiyorlar. Bunların islâmiyyete uymıyan yazılarını, [Dünyâ islâm âlimleri birliğinin fetvâsı diyerek] bütün islâm memleketlerine yayıyorlar. Her sene, hâcılara parasız dağıtıyorlar. Bu yazılardan birinde, (Kadınların Cum'a nemâzı kılmaları farzdır) diyor. Kadınları, kızları zor ile Cum'a nemâzına gönderiyorlar. Kadın, erkek karışık nemâz kılıyorlar. Bir yazılarında da, (Cum'a ve bayram hutbeleri, cemâ'atin anladığı dil ile okunur. Arabî okumamalıdır) diyor. Böyle fetvâlarına islâm memleketlerindeki hakîkî din âlimleri vesîkalarla cevâb vermekdedirler. Bu doğru cevâblardan biri, Hindistânın çeşidli yerlerindeki ehl-i sünnet âlimlerinin fetvâlarıdır. Meselâ, Madras müftîsi allâme hibrünnihrir vel-fehhâme sâhibüt-takrîr vettahrîr mevlânâ Muhammed Temîm bin Muhammed Madrâsî "nevverallahü merkadehu" buyuruyor ki:

Hutbenin hepsini arabîden başka dil ile okumak veyâ hem arabî, hem de tercemesi ile birlikde okumak mekrûhdur. Hutbenin hepsini arabî okumak vâcibdir. Çünki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", her hutbesini yalnız arabî okumuşdur. **(Bahrür-râık)** kitâbında, bayram nemâzlarını anlatırken diyor ki, (Terâvîh ve Küsûf nemâzlarından başka nâfile nemâzlar cemâ'at ile kılınmaz. Bayram nemâzları hep cemâ'at ile kılındığı için, nâfile olmadıkları, vâcib oldukları anlaşılır). Görülüyor ki, Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" devâmlı olarak yapdığı ibâdetin vâcib olduğu anlaşılmakdadır. Allâme Zebîdî "rahime-hullahü teâlâ", **(İhyâ)** şerhında diyor ki, (Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" devâmlı yapdığı ibâdet vâcib olur. Farz olduğunu göstermez.) Allâme müftî Ebüssü'ûd efendi "rahime-hullahü teâlâ", **(Feth-ullah-il-mu'în)** kitâbında diyor ki, (Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" devâmlı olarak yapması, bunun vâcib olduğunu gösterir.) [İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", abdestin sünnetlerinde buyuruyor ki, (Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" devâmlı yapdığı ibâdet, hiç terk etmemiş ise, sünnet-i müekkede olur. Terk etmemekle berâber, terk edeni inkâr etmiş ise, vâcib olur. Çünki,

inkâr etmemek, hükmen terk etmek ollur. Bunun içindir ki, Ebüssü'ûd efendi, hiç terk etmeden devâm etdiği şey, vâcib olur demişdir.) Her ikisini de özrsüz terk etmenin tahrîmen mekrûh olduğunu, nemâzın mekrûhlarının sonunda bildirmekdedir.] Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" hutbeleri devâmlı olarak yalnız arabî okuması, arabî okumanın vâcib olduğunu göstermekdedir. Bunun için, hutbeleri arabîden başka lisân ile okumak veyâ hem arabî, hem de tercemesini okumak tahrîmen mekrûh olur. Çünki, birincisinde, arabî okumak terk edilmiş olur. İkincisinde ise, hutbenin yalnız arabî olması terk edilmiş olur. Her ikisinde de, Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" devâmlı yapdığı şey terk edilmiş olur. Bunun gibi, nemâza başlarken tekbîri arabî söylemek ve bunlar arasında (Allahü ekber) demek ayrı ayrı iki şeydir. İkisinden birini terk etmek, tahrîmen mekrûh olmakdadır. Çünki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", hep Allahü ekber dediği için, bunu söylemek vâcib olmuş, terk etmek de, tahrîmen mekrûh olmuşdur. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" **(Redd-ül-muhtâr)**da buyuruyor ki, (Mekrûh, vâcibin veyâ sünnetin terk edilmesidir. Birincisi tahrîmen, ikincisi ise tenzîhen mekrûh olur.) **(Halebî-yi kebîr)**de diyor ki, (Sünneti terk etmek, tenzîhen mekrûh olur. Vâcibi terk etmek, tahrîmen mekrûh olur.) **(Fetâvâ-yi Sirâciyye)**de (Hutbeyi fârisî okumak câizdir) diyor. Bu sözü ele alarak, hutbeyi arabîden başka lisân ile okumak câiz olup, tahrîmen ve tenzîhen mekrûh değildir diye fetvâ vermek bâtıldır. Çünki, Sirâciyyenin sözü (sahîh olur) demekdir. Bu da, mekrûh olmadığını bildirmez. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", **(Redd-ül muhtâr)**da buyuruyor ki, (Sahîhdir demesi, mekrûh olmadığını göstermez.) Muhammed Abdülhayy Luknevî "rahime-hullahü teâlâ", **(Umdet-ür-ri'âye)** kitâbında diyor ki, (Hutbenin arabî okunması şart değildir. Fârisî veyâ başka lisân ile okumak câiz olur sözü, nemâzın câiz olacağını bildirmekdedir. Ya'nî, Cum'a nemâzının sahîh olması için, hutbe okumak şartı yerine getirilmiş olur demekdir. Yoksa, hutbe kerâhetsiz olur demek değildir. Çünki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâmın hepsi "radıyallahü anhüm" hutbeyi her zemân yalnız arabî olarak okumuşlardır. Bunlara muhâlefet, tahrîmen mekrûh olur.) Tâbi'în ve Tebe'i tâbi'în "rahime-hümullahü teâlâ" de, hutbeyi, her zemân, her yerde yalnız arabî okudular. Arabîden başka lisân ile okumadıkları gibi, arabî ve tercemesini birlikde okuyan da hiç olmadı. [Hâlbuki, bunların Asyada ve Afrikada, hutbelerini dinliyenlerin hiçbiri arabî bilmiyorlar, hutbede söylenilenleri anlamıyorlardı. Onların anlamaları için tercemelerini de söylemeleri, yeni müslimân olanlara, islâmiyyeti öğretmeleri lâzım olduğu hâlde, hutbelerde arabîden başka dil ile okumağı câiz

görmediler. İslâmiyyeti onlara hutbelerin dışında anlatdılar. Hutbeleri de anlamaları için ve islâmiyyeti iyi öğrenmeleri için, onların arabî öğrenmelerini emr etdiler. Biz de, bu âlimler gibi yapmalıyız.]

Bunlara muhâlefet ederek, hutbeleri arabîden başka dil ile okumak, **(Bid'at)** olur. Tahrîmen mekrûh olur. Birincisine tahrîmen demek ve ikincisine tenzîhen demek bâtıldır. Çünki, tenzîhen mekrûh, sünneti terk etmeğe denir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" hutbenin hepsini her zemân yalnız arabî okuduğu için, hutbenin hepsini yalnız arabî okumak vâcibdir. Bu vâcibi terk etmek, nasıl tenzîhi olur? Tahrîmen mekrûh olan şeyi terk etmek vâcibdir. Mevlânâ Bahr-ul-ulûm "rahime-hullahü teâlâ", **(Erkân-ül-erbe'a)**da diyor ki, (Tahrîmen mekrûh olan şeyi terk etmek vâcibdir. Bu mekrûhu yapmak, bu vâcibi terk etmek olur.)

Tahrîmen mekrûh olan şeyi her zemân yapan kimse âdil değildir. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", **(Redd-ül-muhtâr)**da nemâzın vâciblerine başlarken, İbni Nüceymden "rahime-hullahü teâlâ" alarak diyor ki, (Tahrîmen mekrûh işlemek küçük günâhdır. Küçük günâha devâm etmek, adâleti giderir.) Hutbelerin tercemelerini de okuyan hatîblerin adâletleri yok olarak fâsık olurlar. Arkalarında nemâz kılmak tahrîmen mekrûh olur. **(Nûr-ul-îzâh)**da ve **(İbni Âbidîn)**de diyor ki, (Köle, köylü ve veled-i zinâ câhil iseler, bunların ve fâsık ile bid'at ehlinin ise, âlim olsalar da, imâm olmaları mekrûhdur. Bunları imâm yapmak günâh olur.) Allâme İbrâhîm Halebî "rahime-hullahü teâlâ", **(Halebî-yi Kebîr)**de diyor ki, (Fâsıkı imâm yapanlar, günâh işlemiş olurlar. Çünki, fâsıkları imâm yapmak tahrîmen mekrûhdur.) **(Merâk-ıl-felâh)**da diyor ki, (Fâsık kimse, âlim olsa da, imâm yapılması mekrûh olur. Çünki, islâmiyyete uymakda gevşek davranır. Buna ihânet etmek vâcibdir. İmâm yapmak, ona saygı göstermek olur. İmâm olmasına mâni' olunamazsa, Cum'ayı ve her nemâzı başka câmi'de kılmalıdır.) Allâme Tahtâvî "rahime-hullahü teâlâ", burayı açıklarken, (Fâsıkın imâm yapılması, tahrîmen mekrûhdur) demekdedir.

Hatîbin hutbeleri arabîden başka lisân ile okumasına sebeb olmamalıdır. Buna sebeb olmak günâhdır. Çünki günâh işlemeğe yardım etmek de günâhdır. İbni Âbidîn "rahimehullahü teâlâ", **(Redd-ül-muhtâr)**da diyor ki, (Fâsık imâm arkasında nemâz kılınmaz. Fâsık olmıyan imâmı aramak lâzımdır. Cum'a nemâzı böyle değildir. Şehrde birkaç câmi'de Cum'a nemâzı kılınıyorsa, Cum'a nemâzını da, fâsık imâm arkasında kılmak mekrûh olur. Çünki, başka imâm arkasında kılması mümkin olur. **(Feth-ul-kadîr)**de de böyle yazılıdır.) Bunun için, arabîden başka lisânda

tercemeyi de okuyan imâm arkasında kılmamalı, hutbeyi yalnız arabî okuyan imâmı aramalı, Cum'ayı bunun arkasında kılmalıdır. Fazla bilgi almak için, **(Et-tahkîkât-üs seniyye fî kerâhet-il-hutbet-i bi-gayrıl' arabiyye ve kirâetiha bil arabiyyeti ma'a tercemetihâ bi-gayr-il' arabiyyeti)** kitâbını okuyunuz! Allâme Muhammed Temîmî Madrâsînin yazısının tercemesi burada temâm oldu.

Yukarıdaki yazı 1349 [m. 1931] senesinde, Hindistânda arabî olarak yazılmış, Hindistânın en büyük onüç âlimi tarafından tasdîk ve altı imzâ edilmişdir. Bu târîhî fetvâ ile birlikde, Hindistândaki **(Diyobend)** ve **(Bâkıyât-üs-sâlihât)** ve **(Madrâs)** ve **(Haydar-âbâd)** âlimlerinin arabî fetvâları, 1396 [m. 1976] senesinde, İstanbulda basdırılmışdır. Osmânlı devletindeki, dünyâca şöhret sâhibi olmuş binlerce derin âlim ve Şeyh-ul-islâmlar "rahime-hümullahü teâlâ", milletin hutbeleri anlaması için çâre aramışlar. Hutbelerde türkçe tercemelerin de okunması için cevâz bulamayıp, buna izn verememişlerdir. Cemâ'ate hutbenin ma'nâsını anlatmak için, her câmi'de, nemâzlardan sonra Cum'a va'zları yapdırılmış, altıyüz sene hutbeler, millete bu sûretle öğretilmiş, böylece islâmiyyetin dışına çıkmağı önlemişlerdir.]

Bayram nemâzının **(Zevâid tekbîrleri)** dokuzdur: Biri farz. Birisi sünnet. Yedisi vâcibdir: İftitâh tekbîri farz. Evvelki rükû' tekbîri sünnet. Zevâid tekbîrleri vâcibdir. Ve ikinci rek'atin rükû' tekbîri, vâcibe mukârenet ile vâcib olur.

NEMÂZ KILMAK

(Ni'met-i islâm)da diyor ki, âkıl ve bâlig olan her müslimânın hergün beş vaktde nemâz kılması farzdır. Kimse, kimsenin yerine nemâz kılamaz. Bir kimse kıldığı nemâzın ve başka ibâdetlerinin sevâbını [diri veyâ ölü] başkalarına hediyye edebilir. [Kendine verilen sevâb kadar onların herbirine de sevâb verilir. Kendi sevâbı hiç azalmaz.] Hasmının ya'nî alacaklısının hakkını afv etmesi için, nemâz kılıp sevâbını ona bağışlamak câiz değildir. Nemâzın farz olduğuna inanıp da, özrü olmadığı hâlde tenbellik ederek kılmıyan kâfir olmaz. Fâsık olur. [Bir nemâz için, Cehennemde yetmişbin sene yanacağı bildirildi.] Nemâz kılmağa başlayıncıya kadar habs olunur. Çocuk, yedi yaşına gelince nemâz kılması emr olunur. On yaşına gelince, nemâz kılmazsa, el ile döğülür. Üçden ziyâde vurulmaz. Değnek ile vurulmaz. Değnek ile vurmak, ancak cinâyet işliyen büyük insana hâkim karârı ile vurulur. Zevc de, zevcesini sopa ile döğemez. [Hiçbir canlının başına, yüzüne, göğsüne ve önüne, karnına vurmak câiz değildir.] Hastanın da kudreti, gücü yetdiği

kadar nemâz kılması farzdır.

ÖZR SÂHİBİ OLMAK

Abdesti bozan şeyin bedenden çıkması, devâmlı olursa, **(Özr)** denir. İdrâr, iç sürmesi, yel kaçırmak, burun kanaması ve yaradan kan, sarı su akması, ağrıdan, şişden dolayı gözyaşı akması devâmlı olunca, bu kimse ve istihâza kanı akan kadın, **(Özr sâhibi)** olurlar. Tıkamakla, ilâc ile veyâ nemâzı oturarak yâhud îmâ ile kılarak, bunları durdurmaları lâzımdır. [İdrâr kaçıran erkek, idrâr yoluna arpa kadar nebâtî pamuk sokar. Sun'î pamuk kullanılırsa, elyâfı böbreklere gidip, iltihâb yapabilir. İdrâr yaparken, fitil kendiliğinden dışarı çıkar, gider. İdrâr çok kaçıyorsa, fazlası fitilden geçerek, dışarı sızar ve abdesti bozulur. Sızan idrârın çamaşırı kirletmemesi lâzımdır. Bunun için de, idrâr çıkan yere bez sarıp, köşesine bağlı ipi ile, sarılıp bağlanır. İpin serbest ucundaki halka, çengelli iğne ile dona rabt edilir. İdrâr çok kaçarsa, bezin içine pamuk da konabilir. İp ucundaki halka, iğneden zor çıkarsa, iğneye rabtiye teli takılıp, halka buna geçirilir. Halka bundan kolay çıkarılarak, bez üç def'a muslukda yıkanır. İdrâr kaçıran kimse, cebinde üç, beş bez bulundurmalıdır. İpli bez hâzırlamak için, (12x15) cm. eb'âdında bir bezin, bir köşesi bükülüp buraya 50 cm. kadar sicim bağlanır. İhtiyârlarda ve bazı hastalarda, zeker küçülüp, üzerine sarılı bez çıkıyor. Böyle kimseler, küçük naylon torbaya, mendil kadar bez yerleşdirip, zeker ve husyeleri torbaya koyar. Torbanın ağzını bağlar. Bezde dirhemden fazla idrâr birikir ise, abdest alırken, bez değişdirilir. Nemâz vakti çıkınca , özr sâhibinin abdesti bozulur. Vakt çıkmadan önce de, özre sebeb olan şeyden başka bir sebeb ile abdesti yine bozulur. Meselâ, burnu deliklerinin birinden kan gelmekde iken abdest alıp, sonra diğer delikden de akmağa başlasa, abdesti bozulur. Hanefîde ve şâfi'îde, (özr sâhibi) olmak için, abdesti bozan şeyin, bir nemâz vaktinde devâmlı akması lâzımdır. Abdest alıp, o vaktin farzını kılacak kadar bir zemânda akmazsa, özr sâhibi olmaz. Bir kimse özr sâhibi olunca, sonraki nemâz vaktlerinde, bir kerre, bir damla bile gelse, özr sâhibi olması, o vaktlerde de devâm eder. Bir nemâz vaktinde hiç gelmezse, özr sâhibi olmak biter. Özre sebeb olan necâset elbiseye dirhem mikdârından fazla bulaşınca, tekrâr bulaşmasına mâni' olmak mümkin ise, bulaşmış yeri yıkamak lâzım olur. **(El-fıkh-u alel-mezâhib-il-erbe'a)**da diyor ki, (Bir hastanın mâlikî mezhebine göre özr sâhibi olması için, iki kavl vardır: Birinci kavle göre, abdesti bozan şeyin, bir nemâz vaktinin yarısından fazla devâm etmesi ve başladığı ve durduğu vaktlerinin belli olmaması lâzımdır. İkinci kavle göre, birinci kavldeki iki şart olmasa dahî, bu akıntılar başlayınca,

hasta özr sâhibi olur. Abdesti bozulmaz. Kesildiği vakt ma'lûm olursa nemâza duracağı zemân, abdest alması müstehab olur. Hanefîde ve şâfi'îde özr sâhibi olamıyan hasta ve ihtiyâr, mâlikî mezhebinin ikinci kavlini taklîd eder.)

Gusl abdesti alınca, hasta olmakdan veyâ hastalığının şiddetlenmesinden yâhud uzamasından korkan teyemmüm eder. Bu korku, kendi tecribeleri ile yâhud müslimân, âdil tabîbin söylemesi ile ma'lûm olur. Fıskı, günâh işlemesi dillere düşmüş olmıyan tabîbin sözü de kabûl edilir. Soğuk olup barınacak yer, suyu ısıtacak şey, şehrde hamâm parası bulamamak, hastalığa sebeb olabilir. Hanefîde, bir teyemmüm ile, dilediği kadar farz kılabilir. Şâfi'îde ve mâlikîde her farz için yeniden teyemmüm eder.

Abdest a'zasının yarısında yara olan teyemmüm eder. Yara yarıdan azında ise, sağlamını yıkayıp, yarayı mesh eder. Guslde, bütün beden bir uzv sayıldığı için, bütün bedenin yarısı yara ise teyemmüm eder. Yaralı yer, yarıdan az ise, sağlamını yıkayıp yaraları mesh eder. Yaraya mesh zarar verirse, sargıya mesh eder. Buna da zarar verirse, meshi terk eder. Abdestde ve guslde, başa mesh zarar verirse, başı mesh etmez. Eli çolak [ekzema, yara] olup, su kullanamıyan teyemmüm eder. Yüzünü, kollarını yere, [kirecli, topraklı, taşlı dıvara] sürer. Elleri ve ayakları kesik olanın yüzü de yara ise, nemâzı abdestsiz kılar. Abdest aldıracak kimse bulamıyan, teyemmüm eder. Çocuğu, kölesi, ücret ile tutduğu kimse, yardıma mecbûrdurlar. Başkalarından da yardım ister. Fekat, onlar yardıma mecbûr değildir. Zevc ve zevce de, birbirlerine abdest aldırmağa mecbûr değildirler.

Kan aldırarak, sülük tutunarak, yara, çıban olarak, kemiği kırılarak veyâ incinerek sargı [pamuk, gaz bezi üzerine flaster, merhem] koyan, orasını soğuk, sıcak su ile yıkamağa veyâ mesh etmeğe kâdir olamazsa, abdestde ve guslde, bunların yarıdan fazlası üstüne bir kerre mesh eder. Sargıyı çözmek zarar verirse, altındaki sağlam yerler yıkanmaz. Sargı aralarında görünen sağlam deri kısmları mesh edilir. Sargıyı abdestli olarak sarmak lâzım değildir. Meshden sonra, sargı değişdirilirse, üstüne başkası da sarılırsa, yenisine mesh lâzım olmaz.

HASTALIKDA NEMÂZ

(Ni'met-i islâm)da diyor ki:

Ayakda duramıyan veyâ ayakda durunca, hastalığının uzayacağını çok zan eden hasta, nemâzını oturarak kılıp, rükû' için bedenini biraz eğer. Sonra dikilip, sonra yere secde yapar. Ko-

layına geldiği gibi oturur. Diz çökmesi, bağdaş kurması, ihtibâ etmesi, ya'nî kaba etleri üzerine oturup kollarını dizlerinin etrâfına halka yapması câizdir. Baş, diş, göz ağrısı hastalık sayılır. Düşmana görünmek korkusu da, özrdür. Ayakda olunca, abdesti bozulan da oturarak kılar. Bir şeye dayanarak ayakda durabilen, dayanarak kılar. Ayakda fazla duramıyan, iftitâh tekbîrini ayakda alıp, ağrı hâsıl olunca oturarak devâm eder.

Yere secde yapmakdan âciz olan, ayakda okuyup, rükû' ve secde için oturarak îmâ eder. Oturup rükû' için biraz, secde için dahâ çok eğilir. Bedenini eğemiyen, başını eğer. Birşey üzerine secde etmesi lâzım değildir. Birşey üzerine secde ederse, secde için, rükû'dan fazla eğilmiş ise, nemâzı sahîh olursa da, mekrûhdur. Dayanarak oturmak mümkin iken, yatarak îmâ câiz olmaz. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", bir hastanın, önüne yasdık koyup, yasdık üzerine secde etdiğini görerek, yasdığı alıp atmış. Hasta, önüne tahta koymuş. Onu da atmış ve **(Müktedir isen, erd üzerinde** [ya'nî alnını toprağa koyarak] **kıl! Buna gücün yetmezse, îmâ et ve secde için, rükû'dan dahâ çok eğil!)** buyurmuşdur. **(Bahr-ür-râık)**da bildirildiği üzere, Âli İmrân sûresinin yüzdoksanbirinci âyet-i kerîmesi, (Nemâzı, gücü yeten ayakda kılar. Âciz olan oturarak kılar. Bundan da âciz olan, yatarak kılar) demekdedir. İmrân bin Husayn hasta olunca, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buna, **(Ayakda kıl! Gücün yetmezse, oturarak kıl! Buna da kudretin olmazsa, yan veyâ sırt üstü yatarak kıl!)** buyurdu. [Görülüyor ki, ayakda duramıyan hasta, oturarak kılar. Oturamıyan, yatarak kılar. Herhangi bir şeklde oturamıyan, yatarak kılar. Yerde oturabilen hastanın ve otobüsde, tayyârede gidenin, koltukda, sandalyada ayakları sarkıtarak kılması câiz değildir. Cemâ'ate gidince ayakda kılamıyan, evinde ayakda kılar. Yirmi şeyden birinin bulunması, cemâ'ate gitmemek için özr olur: Yağmur, şiddetli sıcak ve soğuk, canına veyâ malına saldıracak düşman korkusu, arkadaşlarının gidip yolda yalnız kalmakdan korkmak, havanın çok karanlık olması, fakîr borçlunun yakalanıp habs olunmakdan korkması, kör olmak, yürüyemiyecek felci olması, bir ayağı kesik olmak, hasta, kötürüm olmak, çamur, yürüyememek, yürüyemiyen ihtiyâr, nâdir bulunan fıkh dersini kaçırmak, sevdiği yemeği kaçırmak korkusu, yolculuğa hareket hâlinde olmak, yerine bırakacak kimse bulunmıyan hasta bakıcı, gece şiddetli rüzgâr, halâya gitmek için sıkışmak. Hastalığının artmasından veyâ uzamasından korkan hasta ve hastası bakımsız kalacak olan hasta bakıcı ve çok ihtiyârlıkdan yürümesi güç olmak, Cum'a nemâzına gitmemek için özrdür. Cemâ'ate yürüyerek gidip gelmek, vâsıtaya

binerek gitmekden efdaldir. Câmi'de sandalyada, koltukda otu-rarak, îmâ ile kılmak câiz değildir. İslâmiyyetin bildirmediği şeklde ibâdet yapmak **(Bid'at)** olur. Bid'at işlemenin büyük gü-nâh olduğu fıkh kitâblarında yazılıdır.]

Kıbleye dönemiyen hasta, kolayına gelen cihete doğru kılar. Sırt üstü yatanın başı altına birşey konarak, yüzü kıbleye karşı yapılır. Dizlerini dikmesi iyi olur. Başı ile îmâ edemiyenin nemâzı kazâya bırakması câiz olur. Nemâz arasında hasta olan, gücü yetdiği şeklde devâm eder. Yerde otururak kılan hasta, nemâzda iyi olursa, ayakda kılarak devâm eder. Aklı, şu'ûru giden nemâz kılmaz. Beş vakt geçmeden iyi olursa, beş vakti kazâ eder. Altı nemâz geçerse, hiç kazâ etmez.

Îmâ ile de olsa, kılınmıyan nemâzı acele kazâ etmek farzdır. Kazâ etmeğe vakt bulmadan ölüm hâline gelirse, kılmadığı nemâzların iskâtı için, bırakdığı maldan fidye verilmesini vasıyyet etmek vâcib olmaz. Kazâ edecek zemân sıhhat bulur-sa, vasiyyet vâcib olur. Vasıyyet etmezse, velîsinin hattâ ya-bancının kendi malından iskât yapması câiz olur denilmişdir. **(Ni'met-i islâm)**ın yazısı temâm oldu.

Ve dahî, hadîs-i şerîfde şöyle gelmişdir: **(İnsana yoksulluk, yirmidört şeyden gelir:**

1- Zarûret olmadan ayakda bevl etmek.

2- Cünüb olarak ta'âm yimek.

3- Ekmek ufağını, hor görüp basmak.

4- Soğan ve sarmısak kabuklarını ateşe atmak.

5- Büyüklerin önünde yürümek.

6- Babasını ve anasını adıyle çağırmak.

7- Ağaç ve süpürge çöpü ile dişini karışdırmak.

8- Elini balçıkla yıkamak.

9- Eşik üzerine oturmak.

10- Bevl etdiği yerde, abdest almak.

11- Çanağı ve çömleği, yıkamadan ta'âm koymak.

12- Esvâbını üstünde dikmek.

13- Aç iken soğan yimek.

14- Yüzünü eteği ile silmek.

15- Evinde örümcek bırakmak.

16- Sabâh nemâzını kılınca mescidden acele çıkmak.

17- Pazara, erken gidip, geç dönmek.

18- Yoksul kimseden ekmek satın almak.

19- Babaya ve anaya, kötü düâda bulunmak.

20- Çıplak yatmak.

21- Kap kaçağı, örtüsüz bırakmak.

22- Çırağı, mumu üfleyerek söndürmek.

23- Her şeyi, bismillah demeden işlemek.

24- Şalvarını ayakda giymek.)

Bir kimse yatacağı vakt, **(İnnâ a'taynâ)** sûresini okusa ve sonra, (Yâ Rabbî! Beni sabâh nemâzına vaktiyle uyandır) derse, Biiznillâhi teâlâ, o kimse, sabâh nemâzına, vaktiyle uyanır.

NEMÂZIN EHEMMİYYETİ

(Eşi'at-ül-leme'ât) kitâbında, nemâzın ehemmiyyetini bildiren çeşidli hadîs-i şerîfler vardır. Bu kitâb **(Mişkât-ül Mesâbîh)** hadîs kitâbının fârisî şerhidir. Hindistândaki islâm âlimlerinin büyüklerinden Abdülhak bin Seyfüddîn Dehlevî "rahime-hullahü teâlâ" yazmışdır. 1384 [m. 1964] senesinde, Lüknov şehrinde dokuzuncu baskısı yapılmışdır. Dört cilddir. **(Mesâbîh)** kitâbını, Muhyissünne Hüseyn Begavî "rahime-hullahü teâlâ" yazmışdır. Muhammed Veliyyüddîn "rahime-hullahü teâlâ", bunu şerh ederek **(Mişkât-ül-Mesâbîh)** ismini vermişdir. Abdülhak-ı Dehlevî, 1052 [m. 1642] de Delhîde vefât etmişdir.

Arabîde nemâza **(Salât)** denir. Salât, aslında düâ, rahmet ve istigfâr demekdir. Nemâzda bu üç ma'nânın hepsi bulunduğu için, nemâza salât denilmişdir.

1 - Ebû Hüreyre "radıyallahü anh" bildiriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Beş vakt nemâz ve Cum'a nemâzı, gelecek Cum'aya kadar ve Ramezân orucu, gelecek Ramezâna kadar yapılan günâhlara keffâretdirler. Büyük günâh işlemekden sakınanların küçük günâhlarının afvına sebeb olurlar.)** Arada işlenilmiş olan küçük günâhlardan kul hakkı bulunmıyanları yok ederler. Küçük günâhları afv edilerek bitmiş olanların, büyük günâhları için olan azâblarının hafiflemesine sebeb olurlar. Büyük günâhların afv edilmesi için tevbe etmek de lâzımdır. Büyük günâhı yok ise, derecesinin yükselmesine sebeb olurlar. Bu hadîs-i şerîf, **(Müslim)**de yazılıdır. Beş vakt nemâzı kusûrlu olanların afv olmasına, Cum'a nemâzları sebeb olur. Cum'a nemâzları da kusûrlu ise, Ramezân orucları sebeb olur.

2 - Yine Ebû Hüreyre "radıyallahü anh" bildiriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Kapısının önünde akar su olan bir kimse, bu suda her gün beş kerre yıkansa, bedeninde kir kalır mı?)** Eshâb-ı kirâm, cevâb vererek, hayır hiç kir kalmaz yâ Resûlallah dediler. **(Beş vakt nemâz da böyledir. Beş vakt nemâz kılanların küçük günâhlarını Allahü**

teâlâ yok eder) buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır.

3 - Abdüllah ibni Mes'ûd "radıyallahü anh" diyor ki, birisi, yabancı bir kadını öpmüşdü. Ya'nî, Ensârdan biri, hurma satıyordu. Bir kadın, hurma almak için geldi. Kadına karşı hayvânî hisleri hareket etdi. Evde dahâ iyisi var. Gel ondan vereyim dedi. Eve gelince, kadını kucakladı, öpdü. Kadın, (Ne yapıyorsun Allahdan kork!) dedi. O da, pişmân oldu. Resûlullaha gelip, yapdığını söyledi. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buna cevâb vermedi. Allahü teâlâdan vahy bekledi. Sonra, bu zât nemâz kıldı. Allahü teâlâ Hûd sûresinin yüzonbeşinci âyetini gönderdi. Bu âyet-i kerîmede meâlen, **(Günün iki tarafında ve güneş batınca nemâz kıl! İyilikler, kötülükleri elbette yok eder)** buyuruldu. Günün iki tarafı, öğleden evvel ve öğleden sonra demekdir. Ya'nî sabâh, öğle ve ikindi nemâzlarıdır. Gündüze yakın olan gece nemâzı da, akşam ve yatsı nemâzlarıdır. Bu âyet-i kerîmede, hergün beş vakt nemâzın, günâhların afv edilmelerine sebeb oldukları bildirilm□kdedir. Bu zât, yâ Resû□allah! Bu müjde yalnız benim için midir? Yoksa bütün ümmet için midir, dedi. **(Bütün ümmetim içindir)** bu□urdu. Bu hadîs-i şerîf, iki Sahîhde de □azılıdır.

4 - Enes bin Mâlik "radıyallahü anh" diyor ki, bir kimse Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem" gelip, (Ha□ cezâsı verilecek bir günâh işl□dim. Bana had cezâsı vur!) dedi. Resûlullah, ne günâh işlemiş o□duğunu buna sormadı. Nemâz vakt□ geldi. Berâber kıldık.□Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" nemâzı bitirince, bu zât kalkdı ve (Yâ Resûlallah "sallallahü aleyhi ve sellem"! Ben, had cezâsı yapılacak bir günâh işledim. Allahü teâlânın kitâbında emr olunan cezâyı bana yap!) dedi. **(Sen bizimle berâber nemâz kılmadın mı?)** buyurdu. Evet kıldım dedi. **(Üzülme, Allahü teâlâ günâhını afv eyledi!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, iki temel kitâbda yazılıdır. Bu zât, had lâzım olan büyük günâh işlediğini zan etmişdi. Nemâz kılınca afv olması, bunun küçük günâh olduğunu göstermekdedir. Yâhud had demesi, küçük günâhların karşılığı olan **(Ta'zîr)** cezâsı idi. İkinci sorusunda, (Had cezâsı yap!) dememesi de, böyle olduğunu gösteriyor.

5 - Abdüllah ibni Mes'ûd "radıyallahü anh" diyor ki, Allahü teâlânın en çok hangi ameli sevdiğini Resûlullahdan "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" sordum: **(Vaktinde kılınan nemâz)** buyurdu. Ba'zı hadîs-i şerîflerde ise, **(Evvel vaktinde kılınan nemâzı çok sever)** buyurulmuşdur. Ondan sonra hangisini çok sever dedim. **(Anaya-babaya iyilik yapmayı)** buyurdu. Bundan sonra da hangisini çok sever dedim. **(Allah yolunda cihâd**

etmeyi) buyurdu. Bu hadîs-i şerîf de, iki Sahîh kitâbda yazılıdır. Başka bir hadîs-i şerîfde, **(Amellerin en iyisi, yemek yidirmekdir)** buyuruldu. Bir başkasında, **(Selâm vermeyi yaymakdır.)** Bir başkasında ise, **(Gece, herkes uykuda iken nemâz kılmakdır)** buyurulmuşdur. Başka bir hadîs-i şerîfde, **(En kıymetli amel, elinden ve dilinden kimsenin†incinmemesidir.)** Bir hadîs-i şerîfde de, **(En kıymetli a□el, cihâddır)** buyuruld□Ю Bir hadîs-i şerîfde, **(En kıyme□li amel, hacc-ı mebrûrdur.)** Ya'nî, hiç günâh işlemeden yapılan hacdır □□yuruldu. **(Allahü teâlâyı zikr etmekdir)†**ve **(Devâmlı olan ameldir)** hadîs-i şerîfleri de vardır. Süâli soranların hâllerine uygun, çeşidli cevâbl□r verilmişdir.†□âhud, zemâna uygun cevâb veril□□şdir. Meselâ, islâmiyyetin başlangıcında, amellerin en efdali,P□n kıymetlisi cihâd idi. [Zemânı□ızda, amellerin en efd□□i, yazı ile, neşriyyât ile, kâfirlere, mezhebsizlere cevâb vermek, Ehl-i sünnet i'tikâdını yaymakdır. Böyle cihâd edenlere, para ile, mal ile, beden ile yardım edenler de bunların kazandıkları sevâblara ortak olurlar. Âyet-i kerîmeler, hadîs-i şerîfler, nemâzın, zekâtdan, sadakadan dahâ kıymetli olduğunu gösteriyor. Fekat, ölüm hâlinde bulunana birşey verip, ölümden kurtarmak, nemâz kılmakdan dahâ kıymetli olur.]

6 - Câbir bin Abdüllah haber veriyor: Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(İnsan ile küfr arasındaki sınır, nemâzı terk etmekdir.)** Çünki nemâz, insanı küfre varmakdan koruyan perdedir. Bu perde aradan kalkınca kul küfre kayar. Bu hadîs-i şerîf, **(Müslim)**de yazılıdır. Bu hadîs-i şerîf, nemâzı terk etmenin çok fenâ olduğunu gösteriyor. Eshâb-ı kirâmdan çok kimse, nemâzı özrsüz terk eden kâfir olur dediler. Şâfi'î ve mâlikî mezheblerinde kâfir olmaz ise de öldürülmesi vâcibdir. Hanefî mezhebinde, nemâz kılıncaya kadar habs olunur ve dövülür.

7 - Übâde bin Sâmit "radıyallahü anh" haber veriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Allahü teâlâ beş vakt nemâz kılmağı emr etdi. Bir kimse, güzel abdest alıp, bunları vaktinde kılarsa ve rükû'larını, huşû'larını temâm yaparsa, Allahü teâlâ, onu afv edeceğini söz vermişdir. Bunları yapmıyan için söz vermemişdir. Bunu, isterse afv eder, isterse azâb yapar.)** Bu hadîs-i şerîfi, İmâm-ı Ahmed, Ebû Dâvüd ve Nesâî bildirmişlerdir. Görülüyor ki, nemâzın şartlarına, rükû' ve secdelerine dikkat etmek lâzımdır. Allahü teâlâ sözünden dönmez. Doğru dürüst nemâz kılanları muhakkak afv eder.

8 - Ebû Emâme-i Bâhilî "radıyallahü anh" bildiriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Beş vakt nemâzınızı kılınız! Bir ayınızda oruc tutunuz! Mallarınızın**

zekâtını veriniz! Başınızda olan âmirlere itâ'at ediniz. Rabbinizin Cennetine giriniz.) Görülüyor ki, hergün beş vakt nemâz kılan ve Ramezân ayında oruc tutan ve malının zekâtını veren ve Allahü teâlânın yeryüzünde halîfesi olan âmirlerin islâmiyyete uygun emrlerine itâ'at eden bir müslimân, Cennete gidecekdir. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ve Tirmüzî bildirmişlerdir.

9 - Eshâb-ı kirâmın meşhûrlarından Büreyde-i Eslemî "radıyallahü anh" haber veriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Sizinle aramızda olan ahd, nemâzdır. Nemâzı terk eden kâfir olur.)** Görülüyor ki, nemâz kılanın müslimân olduğu anlaşılır. Nemâza ehemmiyyet vermiyen, nemâzı birinci vazîfe kabûl etmediği için kılmıyan kâfir olur. Bu hadîs-i şerîfi imâm-ı Ahmed ve Tirmüzî ve Nesâî ve İbni Mâce bildirdi.

10 - Ebû Zer-i Gıfârî "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, sonbehâr günlerinden birinde, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" ile berâber sokağa çıkdık. Yapraklar dökülüyordu. Bir ağaçdan iki dal kopardı. Bunların yaprakları hemen döküldü. **(Yâ Ebâ Zer! Bir müslimân Allah rızâsı için nemâz kılınca, bu dalların yaprakları döküldüğü gibi, günâhları dökülür)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi imâm-ı Ahmed haber verdi.

11 - Zeyd bin Hâlid Cühemî haber veriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir müslimân, doğru olarak ve huşû' ile iki rek'at nemâz kılınca, geçmiş günâhları afv olur.)** Ya'nî küçük günâhlarının hepsi afv olur. Bu hadîs-i şerîfi İmâm-ı Ahmed "rahime-hullahü teâlâ" bildirdi.

12 - Abdüllah bin Amr ibni Âs "radıyallahü teâlâ anhümâ" haber veriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir kimse, nemâzı edâ ederse, bu nemâz kıyâmet günü nûr ve burhân olur ve Cehennemden kurtulmasına sebeb olur. Nemâzı muhâfaza etmezse, nûr ve burhân olmaz ve necât bulmaz. Kârûn ile, Fir'avn ile, Hâmân ile ve Übey bin Halef ile birlikde bulunur.)** Görülüyor ki, bir kimse, nemâzı farzlarına, vâciblerine, sünnetlerine ve edeblerine uygun olarak kılarsa, bu nemâz, kıyâmetde nûr içinde olmasına sebeb olur. Böyle nemâz kılmağa devâm etmezse, kıyâmet günü adı geçen kâfirlerle berâber olur. Ya'nî, Cehennemde şiddetli azâb çeker. Übey bin Halef, Mekke kâfirlerinin azgınlarından idi. Uhud Gazâsında, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek eli ile onu Cehenneme gönderdi. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ile Beyhekî ve Dârimî bildirmişlerdir.

13 - Tâbi'înin büyüklerinden Abdüllah bin Şakîk "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Eshâb-ı kirâm "radıyallahü anhüm",

ibâdetler içinde, yalnız nemâzı terk etmenin küfr olacağını söylediler.) Bunu, Tirmüzî bildirdi. Abdüllah bin Şakîk, Ömerden, Alîden, Osmândan ve Âişeden “radıyallahü anhüm” hadîs-i şerîfler rivâyet etmişdir. Hicretin yüzsekiz senesinde vefât etdi.

14 - Ebüdderdâ “radıyallahü anh” diyor ki, çok sevdiğim bana dedi ki, **(Parça parça parçalansan, ateşde yakılsan bile, Allahü teâlâya hiçbir şeyi şerîk yapma! Farz nemâzları terk etme! Farz nemâzları bile bile terk eden müslimânlıkdan çıkar. Şerâb içme! Şerâb, bütün kötülüklerin anahtarıdır.)** Görülüyor ki, farz nemâzlara aldırış etmeyip terk eden kâfir olur. Tenbellikle terk eden kâfir olmaz ise de büyük günâh olur. İslâmiyyetin bildirdiği beş özrden biri ile fevt etmek günâh değildir. Şerâb ve alkollü içkilerin hepsi aklı giderir. Aklı olmıyan her kötülüğü yapabilir.

15 - Alî “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yâ Alî! Üç şeyi yapmağı gecikdirme: Vakti gelince, nemâzı hemen kıl! Cenâze hâzırlanınca, nemâzını hemen kıl! Bir kızın küfvünü bulunca, hemen evlendir!)** Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi. Cenâze nemâzını gecikdirmemek için, mekrûh olan üç vaktde de kılmalı.

[Görülüyor ki, kadını, kızı küfvüne, ya’nî dengine vermek lâzımdır. Küfv demek, zengin olmak, ma’âşı çok olmak demek değildir. Küfv olmak, erkeğin sâlih müslimân olması, Ehl-i sünnet i’tikâdında olması, nemâz kılması, içki içmemesi, ya’nî islâmiyyete uyması ve nafaka kazanacak kadar iş sâhibi olması demekdir. Erkeğin, yalnız zengin olmasını, apartman sâhibi olmasını isteyenler, kızlarını felâkete sürüklemiş, Cehenneme atmış olurlar. Kızın da nemâz kılması, başı, kolu açık sokağa çıkmaması, mahrem olmıyan akrabâsı ile dahî yalnız kalmaması lâzımdır.]

16 - Abdüllah ibni Ömer “radıyallahü anhümâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Nemâzlarını vaktleri gelince hemen kılanlardan Allahü teâlâ râzı olur. Vaktlerinin sonunda kılanları da afv eder.)** Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi.

Şâfi’î ve hanbelîde, her nemâzı, vaktinin evvelinde kılmak efdaldir. Mâlikî mezhebi de buna yakındır. Ancak, çok sıcakda, yalnız kılanın, öğleyi gecikdirmesi efdal olur. Hanefî mezhebinde, sabâh ve yatsı nemâzlarını gecikdirmek ve sıcak zemânlarda öğleyi, hava serinleyince kılmak efdaldir. [Fekat öğleyi, imâmeyn kavline göre, ikindi vakti girmeden ve ikindiyi ve yatsıyı da, İmâm-ı a’zama göre, vakti girince kılmak iyi olur, ihtiyâtlı olur. Takvâ ehli olanlar, her işlerinde ihtiyâtlı olurlar.]

17 - Ümm-i Ferve “radıyallahü anhâ” haber veriyor. Resûlullaha “sallallahü aleyhi ve sellem” hangi amelin efdal olduğu soruldu. **(Amellerin efdali, vaktinin evvelinde kılınan nemâzdır)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed, Tirmüzî ve Ebû Dâvüd “rahime-hümullahü teâlâ” bildirdiler. Nemâz, ibâdetlerin en üstünüdür. Vakti girer girmez kılınca, dahâ üstün olmakdadır.

18 - Âişe “radıyallahü anhâ” diyor ki, (Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” nemâzını âhır vaktinde kıldığını, iki def’a görmedim.)

19 - Ümm-i Habîbe “radıyallahü anhâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir müslimân kul, her gün, farz nemâzlardan başka, on iki rek’at, tetavvu’ olarak nemâz kılarsa, Allahü teâlâ ona Cennetde bir köşk yapar.)** Bu hadîs-i şerîf **(Müslim)**de yazılıdır. Görülüyor ki, hergün beş vakt farz ile kılınan sünnet nemâzlara Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” tetavvu’, ya’nî nâfile nemâz demekdedir.

20 - Tâbi’înin büyüklerinden Abdüllah bin Şakîk “rahimehullahü teâlâ” diyor ki, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” tetavvu’ nemâzlarını, ya’nî nâfile nemâzlarını, hazret-i Âişeden “radıyallahü anhâ” sordum. (Öğle farzından evvel dört, sonra iki, akşamın ve yatsının farzlarından sonra iki, sabâh nemâzlarının farzından evvel iki rek’at kılardı) dedi. Bu haberi, Müslim ve Ebû Dâvüd “rahime-hümallahü teâlâ” bildirdiler.

21 - Âişe “radıyallahü anhâ” dedi ki, (Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” nâfile ibâdetlerden en çok devâm etdiği, sabâh nemâzının sünneti idi.) Bu haber, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır. Âişe “radıyallahü anhâ”, beş vakt nemâzda kılınan sünnet nemâzlara, nâfile nemâz demekdedir.

[Büyük islâm âlimi, sapıklara, mezhebsizlere karşı Ehl-i sünnetin en kuvvetli hâmîsi, Allahü teâlânın seçdiği dîni yayan, bid’atleri yıkan büyük mücâhid, İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i sânî Ahmed bin Abdül-ehad Fârûkî Serhendî “rahmetullahi aleyh”, islâm dîninde bir benzeri yazılmamış olan, **(Mektûbât)** kitâbının birinci cildi, yirmidokuzuncu mektûbunda buyuruyor ki:

Allahü teâlânın râzı olduğu işler, farzlar ve nâfilelerdir. Farzların yanında nâfilelerin hiç kıymetleri yokdur. Bir farzı vaktinde kılmak, bin sene, durmadan nâfile ibâdet yapmakdan dahâ kıymetlidir. Her çeşid nâfile, meselâ nemâz, zekât, oruc, ömre, hac, zikr, fikr, hep böyledir. Hattâ bir farzı yaparken, bunun sünnetlerinden bir sünneti ve edeblerinden bir edebi yapmak da, başka nâfileleri yapmakdan kat kat dahâ kıymetlidirler. E-

mîr-ül-mü'minîn Ömer-ül-Fârûk "radıyallahü anh", birgün sabâh nemâzını kıldırınca, cemâ'at arasında birisini göremeyip sebebini sordukda, o her gece nâfile ibâdet yapıyor. Belki uyumuş, cemâ'ate gelememişdir dediler. (Bütün gece uyusaydı da, sabâh nemâzını cemâ'at ile kılsaydı, dahâ iyi olurdu) buyurdu. Görülüyor ki bir farzı yaparken, edeblerinden bir edebi yapmak ve bir mekrûhundan sakınmak, zikr, fikr ve murâkabadan katkat dahâ kıymetlidir. Evet bunlar, o edebleri yapmakla ve mekrûhlardan sakınmakla berâber yapılırsa, elbet çok fâideli olurlar. Fekat onlarsız olunca, birşeye yaramazlar. Bunun gibi, bir lira zekât vermek, binlerce lira nâfile sadaka vermekden dahâ iyidir. O bir lirayı verirken bir edebini gözetmek, meselâ, yakın akrabâya vermek de o nâfile sadakadan katkat dahâ iyidir. [Gece nemâzı kılmak istiyenlerin kazâ kılmaları lâzım olduğu buradan anlaşılmakdadır. Allahü teâlânın emrlerine **(Farz)**, yasaklarına **(Harâm)**, Peygamberimizin emrlerine **(Sünnet)**, yasaklarına **(Mekrûh)**, bunların hepsine **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Güzel ahlâk sâhibi olmak, insanlara iyilik etmek farzdır. Ahkâm-ı islâmiyyenin bir hükmüne inanmıyan, beğenmiyen **(Kâfir)**, **(Mürted)** olur. Hepsine inanana **(Müslimân)** denir. Tenbellikle ahkâm-ı islâmiyyeye uymıyan müslimâna **(Fâsık)** denir. Bir farza, bir harâma uymıyan fâsık, Cehenneme gidecekdir. Bunun yapdıklarının hiçbiri ve sünnetleri kabûl olmaz, sevâb verilmez. Bir lira zekât vermiyenin milyonlar vererek yapdığı hayrâtların ve hasenâtların hiçbiri kabûl olmaz. Yapdığı câmi'lere, mekteblere, hastahânelere, hayr cem'ıyyetlerine yapdığı yardımlara sevâb verilmez. Yatsı nemâzını kılmıyanın terâvîh nemâzı kabûl olmaz. Farzlardan ve vâciblerden başka yapılan ibâdetlere **(Nâfile)** denir. Sünnetler nâfile ibâdetdir. Bu ta'rîfe göre, kazâ nemâzları kılan, sünnet de kılmış olur. Bir farzı yapmanın, bir harâmdan sakınmanın sevâbı, milyonlarca nâfile sevâbından çokdur. Bir farzı yapmıyan, bir harâm işleyen, Cehennemde yanacakdır. Nâfile ibâdetleri, onu Cehennemden kurtaramaz. İbâdetlerde yapılan değişikliklere **(Bid'at)** denir. İbâdet yaparken bid'at işlemek harâmdır ve ibâdetin bozulmasına sebeb olur. [245.ci sahîfeye bakınız!] Hadîs-i şerîfde **(Bid'at işleyenin hiçbir ibâdeti kabûl olmaz)** buyuruldu. Fâsıkın, meselâ karısı, kızı tesettür yapmıyan kimsenin ve bid'at sâhibinin, meselâ ibâdetlerde ho-parlör kullanan kimsenin arkasında nemâz kılmamalı, va'zlarını, din üzerindeki uydurma nutklarını dinlememeli, kitâblarını okumamalıdır. Dosta da, düşmana da güler yüz, tatlı dil göstermeli, hiç kimse ile münâkaşa etmemelidir. Hadîs-i şerîfde **(Ahmaka cevâb verilmez)** buyuruldu. İbâdetler, kalbin temizliğini artdırır. Günâhlar kalbi karartır, feyzleri alamaz olur. Her müslimânın, îmânın şartlarını ve farzları ve

harâmları öğrenmesi farzdır. Bilmemesi özr değildir. Ya'nî bilip de inanmamak gibidir.] **(Mektûbât)** kitâbı fârisîdir. Tercemesi burada temâm oldu. İmâm-ı Rabbânî hazretleri, 1034 [m. 1624] senesinde, Hindistânda, Serhend şehrinde vefât etdi.

Yukarıda yazılanlardan anlaşılıyor ki, beş vakt nemâzın sünnetleri de, nâfile nemâzdır. Bunlar, farzlarla berâber kılındıkları için ve kılınan farzlardaki noksanları temâmladıkları için, diğer nâfile nemâzlardan dahâ efdal oldular. Nemâzlara kıymet verdiği, bunları birinci vazîfe bildiği hâlde, bir farz nemâzı özrsüz vaktinde kılmıyan bir müslimân büyük günâh işlemiş olur. Cehennemde Fir'avnlar ile, Hâmân ile berâber olur. Nâfile nemâzlar, ya'nî sünnetler, insanı bu büyük günâhdan, bu şiddetli azâbdan kurtaramaz. Bunun için, terk edilmiş farz nemâzları kazâ etmek farzdır. Bunların kazâlarını gecikdirmek de büyük günâhdır. Bu artan, çoğalan günâhlara son vermek lâzımdır. Kazâ kılmak farz olduğu için, sevâbı, sünnetleri kılmak sevâbından binlerce kat fazladır. Buna göre ve sünnetleri özr ile terk etmek câiz olduğuna göre, her müslimân, özrsüz terk etdiği farz nemâzların kazâlarını, hergün dört vakt nemâzın sünnetleri yerine de kılmalıdır. Sabâh nemâzının sünnetine vâcib diyen âlimler olduğu için, sabâh nemâzının sünneti yerine kazâ kılmamalıdır. Böylece kazâlarını her zemân kılarak, büyük günâhdan bir ân önce kurtulmalıdır. Kazâlar bitdikden sonra, beş vakt nemâzın sünnetlerini devâmlı kılmalıdır. Çünki, sünnetleri özrsüz olarak kılmamakda ısrâr etmek, küçük günâh olur. Sünnete ehemmiyyet vermiyen ise kâfir olur.

Özr ile fevt edilmiş, kılınamamış nemâzları acele kazâ etmek de farz ise de, özr ile fevt etmek günâh olmadığı için, bunların kazâlarını, sünnetleri kılacak kadar gecikdirmeğe, Hanefî âlimleri câiz olur dediler. Fekat bu sözleri, özrsüz terk edilmiş nemâzların kazâları için de câiz olur demek değildir. Bundan başka, câiz demek, vâcibdir, iyidir demek değildir. Câiz denilen çok şey vardır ki, mekrûh oldukları bildirilmişdir. Meselâ, zimmî olan kâfirlere **(Sadaka-i fıtr)** vermek câizdir, fekat mekrûhdur.]

Kıl nemâzı, elin harâma salma,
çok yaşarım, dünyâ hep kalır sanma!
Beş nemâza sarıl, gençlik çağında!
Ekdiğini biçersin, Cennet bağında.

İki kişi ölümü hâtırlamaz,
harâm işler, biri de nemâz kılmaz!
Birgün gelir, tutmaz olur bu eller,
söyliyemez, Allah demeyen diller!

ZEKÂT VERMEK

Ve dahî, zekâtın farz olmasına delîl, Bekara sûresinin kırküçüncü ve yüzonuncu âyet-i kerîmeleridir.

Ve dahî, oniki kimseye zekât verilmesi câiz değildir:

Mecnûn olana, Meyyitin kefenine, Kâfire, Zenginlere, Usûl ve fürûuna, Zevcesine, Kölesine, Mükâtebesine, [Efendisine belirli bir mikdâr para vermekle âzâd olacak köle.] Müdebberesine, [Efendisi ölünce âzâd olacak köle.] Kadının, kocasına zekât vermesi ihtilâflı olup, esah olan vermemekdir.

Ve dahî bir kimseyi yabancı sanarak, evlâdı çıksa ve müslimân sanarak, kâfir çıksa, bunlara zekât verilmez ise de, bilmiyerek verilmiş olduğu takdîrde, -esah olan- iâde etmez.

Zekâtı sekiz kimseye vermek lâzımdır:

1- Istılâh-ı din üzere miskîn olana,

2- Kurban nisâbına mâlik olmıyan fakîrlere,

3- Borclu olan müslimâna,

4- Zekât malı ve uşr toplamağa me'mur olan kimseye (ücret mikdârında),

5- Memleketinde zengin olsa bile, bulunduğu yerde fakîr olana,

6- Cihâd ve hac yolunda muhtâc kalana,

7- Âzâd olması için efendisine belli para ödemesi lâzım olan köleye,

8- Müellefe-i kulûb denilen kâfirlere, ki bunlar şimdi yokdur.

Nafakadan fazla, fekat kurban nisâbından az malı olana **(fakîr)** denir. Ma'âşı kaç lira olursa olsun, evini idârede güçlük çeken her memûr, zekât alabilir ve kurban kesmesi, fıtra vermesi vâcib olmaz. Din bilgilerini öğretmekde ve öğrenmekde olan, kırk senelik nafakası olsa da, zekât alabilir. Zekât parası ile câmi', cihâd, hac yapılmaz. Meyyite kefen alınmaz. Zenginin küçük çocuğuna, kendi analarına, babalarına, çocuklarına, zevceye verilmez. Kardeşlere, geline, dâmâda, kayın valde, kayın pedere, hala, amca, dayı, teyzeye vermek dahâ sevâbdır. Fakîre nisâbdan az verilir. Fekat, çoluk, çocuğu da varsa, herbirine nisâb mikdârı düşmiyecek kadar çok verilebilir. Mâlını israf edene, harâmda kullanana verilmez. Seyyidler, şimdi ganîmetden haklarını alamadıkları için bunlara da verilir.

Zekâtın farz olmasının şartı altıdır:

1- Müslimân ola,

2- Bâliğ ola,

3- Akllı ola,

4- Hür ola,

5- (Zekât nisâbı) mikdârı halâl zekât malına mâlik ola,

6- Elindeki malı ihtiyâcından ve borcundan fazla ola.

[Zekât farz oldukdan sonra müslimân fakîre vermiyenin veyâ başka borcu olanın, hayrat, hasenât yapması ve sadaka vermesi sevâb olmaz, günâh olur. Bunun zekâtını vermesi ve borcunu ödemesi farzdır. **(Hadîka)** cild II, 635. ci ve **(Berîka)** 1369. cu sahîfelerde diyor ki, parasını harâm yerlere sarf eden veyâ isrâf eden kimselere [zekât ve] sadaka vermek câiz değildir. Çünki, harâma yardım etmek harâmdır.]

Verene hiç menfe'ati kalmaması lâzımdır. Zevc ve zevce, birbirine zekât verirse, verene menfe'ati tam olarak kesilmez. Her ibâdetde olduğu gibi, zekât vermekde de niyyet etmek lâzımdır. Zekât malının borcundan fazla olması ve **(Hâcet-i asliyye)**sinden fazla olması ve bu fazla malın **(Nisâb mikdârı)** olması lâzımdır. Altının nisâbı 20 miskal [96 gram, 13,3 altın lira]dır. Gümüşün nisâbı 200 dirhem [672 gram]dır. Zekâtı vermenin, farz olması için, zekât malının, nisâb mikdârı oldukdan i'tibâren, bir hicrî sene sonra da mülkünde bulunması lâzımdır. Zekâtın farz olmasına mâni' olmak için, bir sene temâm olmadan, hîle-i şer'ıyye yapmak, imâm-ı Muhammede göre mekrûhdur. İmâm-ı Ebû Yûsüf mekrûh değildir. Çünki, farz olunca, itâ'at etmemek günâh olur. Günâhdan sakınmak **(Tâ'at)** olur dedi. Fetvâ imâm-ı Muhammed kavli iledir.

(Zekât malı), artan, çoğalan mal demekdir. Bu da dört nev'dir: Senenin yarıdan fazlasında, çayırda otlıyan dört ayaklı, dişi erkek karışık, yâhud yalnız dişi, **(sâime)** hayvânlar, ticâret için satın alınan mallar, altın ve gümüş eşyâ, toprakdan çıkan gıdâ maddeleridir. Çayırda, yalnız erkek hayvânı olanlara ve katırı, eşeği olanlara, bunların zekâtlarını vermek farz değildir. Devenin, sığırın ve koyunun yavruları, büyükleri ile birlikde olunca, zekât hesâbına katılırlar. Zekât, uşr, keffâret ve sadaka-i fıtr olarak verilecek mal yerine, bunların kıymetlerini de vermek câizdir. Şâfi'îde câiz değildir. Zekât farz oldukdan sonra, mal helâk olursa, sâkıt olur. Sâhibi telef ederse sâkıt olmaz.

Âkıl ve bâliğ olan müslimânın, tam mülkü olan ve halâl yoldan gelmiş olan zekât malının mikdârı, nisâb mikdârı oldukdan bir sene sonra, bu mâlın belli mikdârını sekiz sınıf müslimândan bir veyâ birkaçına vermesine zekât denir. Verilen kimsenin müslimân olması lâzımdır. Tam mülkü demek, kullanması mümkin ve câiz olan malı demekdir. Satın alınan mal, söz kesilince mülk olur ise de, teslîm alınmadan önce, kullanılması

mümkin olmadığı için, tam mülk olmaz. Gasb edilen, ya'nî zulm ile, zor ile alınan ve sirkat edilen, ya'nî çalınan ve fâiz, rüşvet, kumar ile alınanı ve çalgı çalmak, şarkı söylemek ücreti ve alkollü içki satışı bedeli olarak alınan ve fâsid bey' ile satın alınan mallara **(Mâl-ı habîs)** denir. Habîs malların zekâtları verilmez. Çünki bunlar, alanın mülkü olmaz. Sâhiblerine, sâhibleri ölmüş ise vârislerine, vârisleri de yoksa, fakîr müslimânlara verilmeleri lâzımdır. Habîs malları, birbirleri ile veyâ kendi halâl malı ile karışdırırsa, bu karışım, mülkü olur ise de, buna **(Mülk-i habîs)** denir. Mülk-i habîsi de, başkasına vermek ve kullanmak harâmdır ve tâm mülk olmadığı için, zekâtı verilmez. Buna karışmış bulunan habîs malın mislini, misli yoksa kıymetini kendi halâl, zekât malından, sâhiblerine tazmîn etdikden [ödedikden] sonra, mülk-i habîsi kullanması halâl olur ve zekât nisâbına katması lâzım olur. Bu borçlarını ödemek için, halâl malı yoksa, ödünç alıp öder. Borcunu ödemeden evvel mülk-i habîsi kullanmak, başkasına vermek harâm ise de, satarsa, hediyye ederse, alana harâm olmaz. Sâhibleri ve vârisleri bilinmiyorsa veyâ çeşidli kimselerden toplanan harâm mallar birbirleri ile karışdırılıp mülk-i habîs olurlarsa, hepsinin müslimân fakîrlere sadaka verilmesi lâzım olur.

Fakîr, aldığını geri hediyye ederse, verenin geri alması câiz olur.

Altın ve gümüş, hâlis olarak kullanılmaz. Hâlisi yarıdan fazla ise, zekâtları her hâlde verilir ve ağırlıkları ile hesâb edilir. Bunlardan çarşıda semen olarak kullanılan iki nev' bulunursa, hâlisi dahâ çok olana **(Ceyyid)** denir. Hâlisi az olanına **(Züyûf)** denir. Hâlisleri yarıdan az ise, ticâretde kullanılınca ve kıymetleri altın veyâ gümüş nisâbı kadar olunca, zekâtlarını vermek lâzım olur.

Yağmur veyâ nehr suyu ile sulanan uşrlu toprak mahsûlü, mikdârı az olsa da ve çabuk çürüyen, bozulan sebze, meyve olsa da, onda biri uşr olarak uşr memûruna verilir. Memûr, bunları satarak, parasını **(Beyt-ül-mâl)** denilen hazîneye kor. Meyve görününce veyâ olunca, yâhud toplandığı zemân vermek farz olur denildi. Hayvân ile veyâ dolab ile, makina, motor ile sulananın yirmide biri verilir. Hiçbir masraf çıkmadan önce vermek lâzımdır. Hükûmetin uşru, mal sâhibine bağışlaması, afv, lağv etmesi câiz değildir. Dağdan ve uşrlu toprakdan elde edilen balın da uşru verilir.

Zimmîye zekât verilmez. Fekat fitre, keffâret, nezr ve sadaka verilir. **(Bahr)**de diyor ki, (Zimmî olmıyan kâfire, ister müste'min olsun, ister harbî olsun, farz, vâcib ve nâfile sadaka verilmez.) Borcu olmıyan bir fakîre nisâb mikdârı veyâ dahâ çok zekât vermek mekrûhdur. Fakîrin ıyâli, ya'nî çoluk çocuğu varsa,

herbirine nisâbdan az noksan olacak kadar vermek câiz olur.

Râyic olan, ya'nî geçer akça olan fülûs ile mal satmak câizdir. Fülûs, altından ve gümüşden başka metalden veyâ kâğıddan para demek olup, âdete göre semen olduğu için, ta'yîn edilmesi, ya'nî işâret edilmesi, gösterilmesi lâzım değildir. Fülûs kâsid olursa, ya'nî çarşıda pazarda geçmez olursa, İmâm-ı a'zama "rahime-hullahü teâlâ" göre, bey' bâtıl olur. İmâmeyne, ya'nî İmâm-ı Ebû Yûsüf ile İmâm-ı Muhammede "rahime-hümallahü teâlâ" göre, bâtıl olmaz. Kıymeti kadar geçer akça verilir. Ödünç aldıkdan sonra, fülûs kâsid olursa, İmâm-ı a'zama göre, mislini, ya'nî aldığı kadar fülûs öder. İmâmeyne göre, kıymeti kadar geçer akça öder. Râyic olmayan fülûs ile alışveriş yapabilmek için, fülûsu ta'yîn etmek, göstermek lâzımdır. Ta'yîn edilen mal, te'ayyün eder. Ya'nî onu vermek lâzım olur. Benzerini veremez. Sarrafa bir dirhem ağırlığında gümüş verip, bunun yarısı ile fülûs ve yarısı ile de yarım dirhemden bir habbe noksan gümüş ver dese, bu bey' fâsid olur. Çünki, yarım dirhem gümüşü, dahâ az ağırlıkda gümüşe satmak fâiz olur. Eğer, bunun yarısı ile fülûs ver ve yarısı ile de yarım dirhemden bir habbe noksan gümüş ver derse, fülûsün bey'i sahîh olur. Eğer, bu bir dirhem gümüş ile bana yarım dirhem ağırlığında fülûs ve yarım dirhemden bir habbe noksan gümüş ver derse, bey'in ikisi de sahîh olur. Bir habbe noksan gümüş aynı ağırlıkdaki gümüş karşılığı ve yarım dirhem fülûs da, yarım dirhemden bir habbe fazla ağırlıkdaki gümüş karşılığı satılmış olur. Fülûs ile, bunun karşılığı olan gümüşün ağırlıkları farklı ise de, cinsleri başka olduğundan câiz olur.

(Bedâyı'us-sanâyı')da diyor ki, (Zekât olarak verilecek mal, zekâtı lâzım olan malın cinsinden veyâ başka cinsden zekât malı olmalıdır. [Altın yerine, fakîre elbise, ayakkabı, buğday, yağ gibi şeyler vermek câiz değildir.] Zekât malı, ayn veyâ deyn olur. Ayn olan zekât malı, vezn ile veyâ hacm ile ölçülür veyâ ölçülmez. Ölçülmez ise, yâ sâime hayvân olur. Yâhud, ticâret urûzu olur. Sâime ise, nass ile bildirilen hayvânın kendi verilince, orta hallisi verilir. Aşağı hâlde olanı verilirse, orta halliden farkı kadar altın veyâ gümüş de verilir. Hayvânın kıymeti verilince, yine orta hallinin kıymeti verilir. Aşağı hâlde olanın kıymeti verilirse, altın veyâ gümüş ile temâmlanır. İki orta koyun yerine kıymetleri toplamında bir semiz vermek câiz olur. Çünki, fâiz malı olmıyanlarda, kıymete i'tibâr olunur. Ticâret urûzundan nass ile bildirilenin kırkda biri verilir. Kendi cinsinden olan başka mal verilirse, iyi yerine orta veyâ aşağı mal verilince, aradaki farkı temâmlamak lâzım olur. Çünki urûz, ağırlıkla veyâ hacm ile ölçülmiyen eşyâ demekdir. Bunlarda mikdâr farkı fâiz olmaz.

Meselâ, bir iyi elbise yerine, iki âdî elbise vermek câiz olur. Kendi cinsinden olmıyan başka mal verilirse, farz olan mikdârdan az verirse, aradaki farkı temâmlaması lâzım olur. Zekât malı, vezn veyâ hacm ile ölçülür ise, malın kendinin kırkda biri verilir. Kendi cinsinden olmayan başka zekât malı verirse, kendi kıymeti kadar vermesi lâzım olur. Kendi cinsinden başka mal verirse, Şeyhayne göre "rahime-hümallahü teâlâ", kıymeti kadar değil, mikdârı kadar verilir. Meselâ, ikiyüz kilo ticâret malı iyi cins buğdayın kıymeti ikiyüz dirhem gümüş olsa, bunun zekâtı olarak beş kilo âdî buğday vermek câiz olur. Bunun gibi, ikiyüz dirhem ceyyid gümüşün zekâtı olan beş dirhem ceyyid gümüş yerine, beş dirhem züyûf verilebilir. Nezr vermek de böyledir.

Altın ile gümüş mutlak **(Semen)**dirler. Semen olarak yaratılmışlardır. İnsanın herhangi bir ihtiyâcını gidermek için kendileri kullanılmaz. İhtiyâc eşyâsını satın almak için vâsıtadırlar. Başka eşyâ ise, hem semen olarak, hem de kendileri kullanılmak için yaratılmışlardır.) **(Bedâyı')**dan terceme temâm oldu.

İnsanın râhat ve islâmiyyete uygun olarak yaşayabilmesi için kullanılması lâzım olan şeylere, **(İhtiyâc eşyâsı)** denir. 41. ci sahîfeye bakınız! İhtiyâc eşyâsı, insanın hâline ve zemâna göre değişir. Râhat yaşayabilmek için lâzım olmayıp, zevk için, süs için, saygı toplamak için kullanılan fazla şeylere, **(Zînet eşyâsı)** denir. Altın ile gümüş, ihtiyâc eşyâsı değil, zînet eşyâsıdırlar. Erkeklerin evde ve sokakda, kadınların yalnız evde, mubâh şeylerle zînetlenmeleri câizdir.

Görülüyor ki, râyic olan fülûs, her zemân ticâret malıdır. Kıymeti, çarşıda kullanılan altın liralardan değeri en az olana göre nisâb mikdârı olur ise, zekâtını vermek farz olur. Çünki ticâret malının nisâbı, İmâmeyne "rahime-hümallahü teâlâ" göre, altın ile gümüş liradan, ticâretde dahâ çok kullanılanı ile hesâb edilir. Zekâtı da, kıymeti hesâb edilen para ile veyâ mâlın kendinin kırkda biri verilir. Fakîr bunu ihtiyâc eşyâsı olarak kullanır. Fülûs, altın ile gümüşden başka olan para demekdir. Bakır, tunc ve başka alaşımlardan olduğu gibi, kâğıddan da yapılmakdadır. Ya'nî, kâğıd liralar fülûsdur. Bunların zekâtını vermek lâzımdır. Fekat, bunların kıymetleri, altın ile gümüşün kıymetleri gibi, **(Hakîkî kıymet)** değildir. **(İ'tibârî kıymet)**dir. Hükûmetlerin verdikleri kıymetdir. Verdikleri gibi, geri de alırlar. İ'tibârî kıymetleri gidince, **(Semen)** olamazlar. Zekât malı olmakdan çıkarlar. İbni Âbidîn buyuruyor ki, (Ticâret malının kıymeti, ticâretde çok kullanılan, para olarak basılmış altın veyâ gümüş ile hesâb edilir. Gümüş ile hesâb edilince, ikiyüzkırk dirhem gümüş kıymetinde olsa, altın ile hesâb edilince, yirmi

miskal altın kıymetinde olsa, iki kıymeti de nisâb mikdârı ise de, bu malı gümüş ile kıymetlendirmek lâzım olur. Çünki, zekât olarak altı dirhem gümüş veyâ yarım miskal altın vermesi lâzım olur. Bu ise, beş dirhem gümüş kıymetinde olduğu için, fakîre fâidesi az olur. [Çünki, yirmi miskal altın ve ikiyüz dirhem gümüş, aynı nisâbı gösterdikleri için, kıymetleri aynıdır.] Bir miskal ağırlığındaki altın liraya, bir **(Dinâr)** denir. [Türk altın liralarının hepsi birbuçuk miskal, ya'nî 7,2 gr. ağırlığındadır.] Râyic olan fülûsun zekâtını, nisâbı hesâb edilmiş olan [altın veyâ gümüş] ile vermek vâcibdir.) Bundan anlaşılıyor ki, kâğıd liraların nisâbını, ticâretde kullanılan altın liraların, en aşağı değerlisi ile hesâb etmek ve zekâtlarını altın olarak vermek lâzımdır. Çünki gümüş, para olarak, şimdi hiç kullanılmamakdadır. Kâğıd liraların zekâtı, nisâblarını hesâb etmekde kullanılan metal ile, ya'nî altın ile verilir. Kendilerinin kırkda biri, kâğıd lira olarak verilemez. Çünki kâğıd liraların kendileri, ihtiyâc eşyâsı olarak kullanılamaz. Âdî kâğıd var iken, kâğıd liraları kâğıd olarak kullanmak isrâf olur. İsrâf da, harâmdır. Kâğıd para zekâtını, para olarak kullanması için, kâğıd olarak vermek de câiz değildir. Çünki, para olarak kullanması için, kıymeti hakîkî ve dâimî olan altın verilir.

Altın, lira hâlinde ve başka her şeklde verilebilir. Her zemân, her yerde bulunur. Kendi şehrinde altın bulamıyan, altın eşyâ satılan yerdeki arkadaşına kâğıd lira gönderip, bununla altın alarak zekâtını vermesini ona yazar. Kâğıd liraları sonradan da ödemesi câizdir. Kâğıd liraların zekâtlarını vermek, bu kadar kolay iken, fıkh kitâblarının bu emrlerine uymak istemeyip, altın yerine, kıymeti i'tibârî ve muvakkat olan kâğıd liralar vermek doğru değildir. Fıkh kitâblarına uymak istemeyip de, ibâdetleri âyet-i kerîmelerden, kendi anladığına göre yapmaya kalkışanlara **(Mezhebsiz)** veyâ **(Sapık)** denir. Böyle sapıklara karşı, (Ben, ibâdetlerimi, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden senin anladığına göre değil, mezheb imâmlarının anlayıp bildirdiklerine göre yaparım) demelidir. Mezheb imâmlarının "rahimehümullahü teâlâ" anladıklarını bildiren kitâblara, **(Fıkh kitâbları)** denir.

(Câmi'ul ezher) medresesi müderrislerinden Abdürrahmân Cezîrînin riyâset etdiği âlimler hey'etinin hâzırladığı **(Kitâb-ül fıkh alel-mezâhib-il-erbe'a)** kitâbında, bütün fıkh bilgileri dört mezhebe göre ayrı ayrı yazılıdır. Bu kitâb beş cüz olup, hepsi 1392 hicrî ve 1972 mîlâdî senede, Kâhirede basılmışdır. (Evrâk-ı mâliyye "Banknot" zekâtı) başlığı altında diyor ki, (Fıkh âlimleri, evrâk-ı mâliyye, ya'nî kâğıd liralar için zekât vermek lâzımdır dediler. Çünki bunlar, ticâretde altın ve gümüş yerine

kullanılmakdadır. Bunlar, her zemân, altın veyâ gümüş ile kolaylıkla değişdirilebilmekdedir. Çok kâğıd lirası olanın bunları altın ve gümüş zekâtı nisâbına katmaması ve bunların zekâtlarını vermemesi, aklın kabûl edeceği şey değildir. Bunun için, üç mezhebin fıkh âlimleri, kâğıd paraların zekâtlarını vermek lâzım olduğunu sözbirliği ile bildirdiler. Yalnız Hanbelî mezhebi, bundan ayrıldı. Hanefî mezhebinin âlimleri, kâğıd paraların, **(Deyn-i kavî)** senedi olduğunu, her istenildiğinde, altınla ve gümüşle hemen değişdirilebileceklerini söylediler. Bunun için, zekâtlarının hemen verilmesi lâzımdır dediler. Çünki, alınacak borcun zekâtını vermek, altın, gümüş ele geçince farz olur. Ele geçmeden önce zekât farz olursa da, vermek farz olmaz.) İsterse, alabilinceye kadar bekleyip, alınca geçmiş senelerin zekâtlarını verir. İsterse, beklemeyip, elinde bulunan **(Ayn)** olan altın ve gümüşden onların da zekâtlarını her sene verir. Alacağı altınların zekâtı olarak elindeki senedleri veremez, senedde yazılı altın ve gümüşleri, borçlusundan alınca, bunların kırkda birini ayırarak, geçmiş senelerden herbiri için ayrı ayrı, fakîrlere vermesi farz olur. Bunun gibi, zekât olarak kâğıd para verilemez. Bunların kırkda biri ile, sarrafdan değeri en düşük olan altın liralar alıp, bu liraları veyâ bunların ağırlıkları kadar altın yüzük, bileyziği fakîrlere vermek lâzımdır.

Borçlusuna zekât vererek onu borçdan kurtarmak için, (Sana zekât vereceğim. Fekat, senden alacağımı, vereceğim zekâtıma karşılık sayıyorum. Sen de kabûl et!) demek câiz olmaz. Zekâtı fakîre vermesi, fakîrin de aldığını zengine geri vererek borcunu ödemesi lâzımdır. Fakîrin geri vermesine güvenemiyen alacaklı için, **(Fetâvâ-yı Hindiyye)**nin altıncı cildi sonunda diyor ki, (Alacaklı, güvendiği bir kimseyi borçlusuna göstererek, sana vereceğim zekâtı teslim almak ve sonra senin bana olan borcunu ödemek için, bunu vekîl yap der. Fakîr de o kimseyi böylece vekîl yapar. O kimse zekâtı alınca, aldığı mal, fakîrin mülkü olur. Sonra, bunu zengine geri vererek, fakîrin borcunu ödemiş olur. İki kimsenin bir fakîrden alacakları olsa, bunlardan biri, fakîre alacağı kadar zekât verip, onu kendine olan borcundan kurtarmak istese, fakîre o kadar zekât verir. Sonra, alacağını fakîre sadaka eder. Ya'nî halâl eder, bağışlar. Sonra fakîr, elindeki

zekâtı bu zengine hediyye eder. Yâhud fakîr, borcu kadar altını birisinden ödünc alıp zengine hediyye eder. Zengin bunu zekât niyyeti ile bu fakîre geri verir. Sonra, fakîri borcundan ibrâ eder. Ya'nî, ona bağışlar. Fakîr, zekât olarak aldığı altınları, evvelce ödünc almış olduğu kimseye geri verir. Zekât ile [ve nezr edilen mal ile] hayrât ve hasenât yapılamaz. Yapmak için, bunları tanıdığı bir fakîre verir. Fakîr de, bunlar ile o hayrlı işleri yapar.) Bunlardan anlaşılıyor ki, kâğıd para ile zekât verebilmek için, vereceği kâğıd paranın değeri kadar altın lira ağırlığındaki altın zînet eşyâsını zevceden veyâ bir tanıdığından ödünç alır. Altınları, tanıdığı veyâ akrabâsından bir fakîre zekât niyyeti ile verir. Böylece kâğıd paraların zekâtı verilmiş olur. Sonra, fakîr bu altınları bu zengine hediyye eder. Zengin de alıp, sâhibine geri vererek borcunu öder. Zekâtı verilmiş olduğundan, zengin zekât vermek için ayırmış olduğu elindeki kâğıd paraların bir kısmını bu fakîre verir. Geri kalanı her dürlü hayrâta ve hasenâta verir. Fakîr de bu hayrâtın sevâblarına kavuşmak isterse, zekât olarak aldığı altınları bu zengine satar. Sonra, hayrlı işler yapması için zengini vekîl edip, kâğıd paraları zengine geri verir.

Dört mezheb ilmlerinde mütehassıs, büyük âlim, seyyid Abdülhakîm Arvâsî "rahmetullahi aleyh" buyurdu ki, (Kâğıd paraların kıymeti, kıymet-i i'tibâriyyedir. İ'tibârdan düşünce, kıymeti kalmaz. Bu sebebden, fıtra ve zekâtı, kâğıd para ile vermek câiz olmaz. Kâğıd ile, evvelce verilmiş zekâtlar, altın ile devr edilerek, kazâ edilmelidir. Hacdan başka, diğer mâlî ibâdetlerin kazâsı, devr tarîkı ile yapılır.)

(Dürr-ül-muhtâr)da diyor ki, (Bâgîler, ya'nî hükûmete isyân ederek memleketi ellerine geçirmiş olan müslimânlar ve zâlim olan müslimân sultânlar, hayvân ve uşr denilen toprak mahsûllerinin zekâtlarını alırlarsa ve bunları Allahü teâlânın emr etdiği yerlere verirlerse, bu aldıkları mallar zekât olur. Aldıklarını başka yerlere verirlerse, aldıkları zekât sayılmaz. Mal sâhiblerinin zekâtlarını tekrâr müslimân fakîrlere vermeleri lâzım olur. Ticâret mallarının zekâtlarını ve para zekâtlarını toplarlarsa, âlimlerin çoğuna göre zekât yerine geçmez. Fetvâ da böyledir. Ba'zı âlimlere göre ise, zâlim sultânlar, müslimân oldukları için ve ellerindeki mallar milletin hakları olduğundan fakîr sayılacakları için, bunlara zekât niyyet edilerek verilenler zekât yerine geçer.) **İbni Âbidîn** de diyor ki, (Vergi olarak, gümrük diyerek ve başka ismler ile aldıkları mallar, paralar da böyledir. Niyyet edilse dahî, zekât yerine geçmez diyenlerin sözleri sahîhdir. Ya'nî, zâlim olan müslimânların bu malların zekâtlarını toplamağa hakları yokdur.) Fetvânın da böyle olduğu **(Tahtâvî)** hâşiyesinde yazılıdır. Görülüyor ki, hayvân zekâtını ve uşru vermenin sahîh olma-

sı için, bunları toplıyan hükûmetin müslimân olması ve topladıklarını **(Beyt-ül-mâl)** denilen devlet hazînesinin dört kısmından alacaklı olanlara dağıtması lâzımdır. Hükûmete verilen her çeşid vergi, âlimlerin çoğuna göre, ticâret malının ve paranın zekâtları olmaz. Ba'zı âlimler, toplıyan hükûmetin müslimân olduğunu bilmek ve verilen malları ve paraları zekât niyyeti ile vermek şartı ile câiz olur dediler ise de, bu söz za'îfdir.]

Şunlar kim, burada, gönüller yapar,
zekâtını verir, hem, fakîre bakar.
Alışda-verişde sünnete uyar,
İslâmiyyeti gözeten eller yanar mı?

Hevâ ve hevesden kendini kurtaran,
Allah korkusundan benzi sararan,
Nemâzın dünyâda tadını alan,
Secdeye bükülen beller yanar mı?

ORUC BÂBI

Orucun farzı üçdür:

1- Niyyet etmek.

2- Niyyeti evvel ve âhır vaktleri arasında yapmak.

3- Nehâr-ı şer'îde, ya'nî imsâk vaktinden, güneşin batmasına kadar olan zemânda orucu bozan şeylerden sakınmakdır. İmsâk vakti, Fecr-i sâdık denilen beyâzlığın, üfk-ı zâhirî hattı üzerinde görüldüğü vaktdir. Oruca niyyet etmeyip akşama kadar orucu bozan şeylerden sakınan kimse, oruc tutmuş olmaz. O günü yalnız kazâ etmesi lâzım olur.

Kişinin üzerinde oruc farz olmasının şartı yedidir:

1- Müslimân olmak. 2- Bâliğ olmak. Çocuğun orucu sahîh olur. 3- Akllı olmak. 4- Dâr-ül-harbde olanın orucun farz olduğunu işitmesi. 5- Mukîm olmak. 6- Hayz (âdetli) olmamak. 7- Nifâs üzere (lohusa) olmamak.

Altı şey orucu bozar: Ta'âm yimek, içilecek şeylerden birini içmek, cimâ' etmek, hayz, nifâs, ağız dolusu kusmak. Yalan, gîbet, nemîme, ya'nî müslimânlar arasında söz taşımak, yalan yere yemîn gibi şeyler, orucu bozmazlar. Fekat, sevâbını giderirler.

Ve dahî, yedi kimse, orucu yir:

1- Hasta, 2- Müsâfir [ertesi gün], 3- Hayz, 4- Nifâs üzere olan hâtun, 5- Hâmile hâtunun kudreti yetmezse, 6- Emzikli olan hâtun, çocuğuna zarar olursa, 7- Pîr-i fânî olmak.

Ve dahî, oruca, hergün için ayrı niyyet lâzımdır. **(Hindiyye)**de diyor ki, (Niyyet kalb ile olur. Sahura kalkmak,

niyyet demekdir.) Orucda niyyet iki nev'dir: Evvelki nev', Ramezân ayının her günü için ve nâfile ve muayyen nezr için niyyetin evvel vakti, önceki gün güneşin batması ve âhır vakti **(Dahve-i kübrâ)** vaktidir. Dahve-i kübrâ vakti, şer'î gündüz müddetinin, ya'nî oruc tutma zemânının yarısıdır ki, ezânî sâat ile,

Dahve-i kübrâ vakti,ezânî sâat ile, fecr vaktini gösteren adedin yarısıdır. Müşterek sâate göre, şer'î gündüz zemânının ve şemsî gündüz zemânının yarılarının farkı, ya'nî hisse-i fecrin yarısı kadar, zevâlden öncedir. Hisse-i fecr, güneşin tulû' vakti ile fecr, ya'nî imsâk vakti arasındaki zemândır. Dahve vaktine kadar -yimemiş ve içmemiş ise- niyyet eder ve orucu tutar. Dahve vaktinde niyyet câiz değildir. Fecrden evvel niyyet ederken, (Niyyet etdim, yarın oruc tutmağa) denir. Fecrden sonra niyyet ederken, (Niyyet etdim, bugün oruc tutmağa) denir.

İkinci nev', kazâ, keffâret, nezr-i mutlak. Bu üçünün niyyet zemânı birdir. Evvel vakti, bir evvelki gün güneşin batması ve âhır vakti fecr-i sâdık, ya'nî tan yeri ağarmazdan evveldir. Tan yeri ağardıkdan sonra -bu üçüne- niyyet câiz olmaz. Bir senenin Ramezân ayının çeşidli günlerini kazâ ederken, günlerin ismlerini veyâ sıralarını ta'yîn etmek lâzım olmadığı, İbni Âbidînde, kazâ nemâzı sonunda yazılıdır. Oruc tutanlar üç nev'dir: Câhiller orucu, Âlimler orucu ve Enbiyâ ve Evliyâ orucu. Câhillerin orucu, yimezler ve içmezler ve cimâ' etmezler. Ammâ, başka ma'siyyeti işlerler. Âlimler orucu, bunlar başka ma'siyyeti de işlemezler. Enbiyâ ve Evliyâ orucunda, şübheli olan her şeyden kaçarlar.

Oruc tutanların bayramı, üç nev'dir: Câhiller bayramı, âlimler bayramı, Enbiyâ ve Evliyâ bayramı. Câhiller bayramı, akşam oldukda, iftâr ederler. Ve istediklerini yirler ve içerler ve bizim bayramımız budur derler. Âlimler bayramı, akşam oldukda, iftâr ederler. Eğer, Allahü azîm-üş-şân tutduğumuz orucdan râzı olduysa, bizim bayramımız budur derler. Eğer râzı olmadı ise, bizim hâlimiz nice olur, diye tefekkür ederler. Ammâ Enbiyâ ve Evliyâ bayramı, rü'yetullahdır. Onlar Allahü azîm-üş-şânın rızâsına müştakdırlar.

Ve dahî, cümle mü'minlerin bayramı beş nev'dir:

1. ci odur ki, bir mü'minin sol yanındaki melek, kötü amel olarak yazmağa bir şey bulamazsa.

2. ci, sekerât-ül-mevtde, müjdeci melekleri gelip, merhabâ yâ mü'min! Sen Cennetliksin diyerek müjde ederlerse.

3. cü, kabre vardıkda, kabrini Cennet bağçelerinden bir bağçe bulursa.

4. cü, Kıyâmet gününde, Arş-ür-rahman altında, Enbiyâ ve Evliyâ ve ulemâ ve sulehâ ile birlikde gölgelenir ise.

5. ci, kıldan ince ve kılıçdan keskin ve gecenin karanlığından dahâ karanlık, bin yıl iniş ve bin yıl yokuş ve bin yıl düz olan sırat köprüsü üzerinde, yedi yerde olan süâle cevâb verir geçerse. Eğer veremezse, her birinde, bin yıl azâb olunsa, gerekdir. O yedi süâl: Evvelki, îmândan. İkinci, nemâzdan. Üçüncü, orucdan. Dördüncü, hacdan. Beşinci, zekâtdan. Altıncı, kul hakkından. Yedinci, guslden ve istincâdan ve abdestden.

Ve dahî, bir kimse, Ramezân-ı şerîfde, imsâk vaktinden evvel niyyet etmiş olduğu orucunu kasd ile bozsa, hem keffâret, hem de kazâ lâzım gelir. Nâfile ve kazâ oruclarında keffâret yokdur.

Keffâret için bir köle âzâd edilir. Ona gücü yetmezse, Ramezân günlerinden ve oruc tutulması harâm olan beş günden gayri günlerde, arasını kesmeksizin altmış gün oruc tutar. Bundan sonra da, bozduğu orucların gün sayısı kadar, ayrıca kaza orucu tutar. [Ramezân Bayramının birinci günü ve Kurban Bayramının dört günü, oruc tutmak harâmdır.] Ona da gücü yetmezse, altmış fakîri bir gün veyâ bir fakîri altmış gün iki kerre doyurur. Yâhud her birine fıtra mikdârı mal verir.

Bir gün kazâ orucu için, bir gün oruc tutar.

Beş kimseye, keffâret lâzım gelmez. Evvelki, marîz. İkinci, müsâfir. Üçüncü, emzikli hâtun çocuğuna zarâr verir diye tutmadıysa. Dördüncü, pîr-i fânî. Beşinci açlıkdan veyâ susuzlukdan helâk olmak korkusu olan kimse.

Bunlar, özrleri zâil oldukdan sonra, ancak gününe, gün olarak kazâ etmek lâzım gelir.

Ve dahî, yevm-i şekde niyyet, birkaç nev'dir: Yevm-i şekde, Ramezâna niyyet etmek yâhud başka vâcibe niyyet eylemek, yâhud Ramezân ise, Ramezân orucu diye, Ramezân değil ise, nâfileye veyâ gayr-ı vâcibe niyyet etmek kerâhet ile câizdir. Diğer bir nev' kerâhetsiz câizdir. O da mutlak oruca niyyet etmek, yâhud Şa'bâna, ya'nî nâfile oruca diye niyyet etmek.

Bir kimse Ramezân ise, niyyet etdim, değil ise, niyyetsizim dese, böyle niyyet ederek oruc tutmak, hiç câiz değildir.

Ve dahî bir kimse, Ramezânda, fecre, ya'nî tan yerinin ağarmasına kadar oruca niyyet etmese ve öğleden önce yise, İmâm-ı a'zama göre keffâret lâzım gelmez. İmâmeyn katında, keffâret lâzım gelir. Çünki, niyyet edip, oruc tutması mümkin olduğu hâlde yimişdir. Ve eğer, öğleden sonra yise, -ittifakla- keffâret lâzım gelmez.

Ve dahî, bir kimse, iki veyâ üç Ramezândan, birer gün oruc

yise, her birinden ötürü, birer keffâret mi eder, yoksa üçü için bir keffâret mi eder? Bu mes'ele ihtilâflıdır. İhtiyât olarak her birinden ötürü, birer keffâret eder. Bir kimsenin Ramezândan borcu olsa, o kimse, borcunu tutmasa ve üzerinden yıl geçse, ba'zı ulemânın beyânına göre, o kimse, günâhkâr olur.

Ve dahî, bir kimse, keffâret tutmakda iken Ramezân-ı şerîf veyâ Kurban bayramı gelse, Ramezândan ve bayramdan sonra, tekrâr başdan başlamak üzere tutmak lâzımdır. Evvelkiler sayılmaz.

Ve dahî, bir kimse, sefere niyyet etmeksizin orucunu yise ve ba'dehu sefere niyyet etse ve gitse, hem kazâ, hem keffâret lâzım gelir. Yolculuk, orucu bozmağı mubâh yapmaz. Sefere çıkan kimsenin o gün orucu bozmaması vâcibdir. Gece veyâ gündüz Dahve vaktine kadar niyyet eden müsâfirin o gün orucunu bozması halâl olmaz. Eğer bozarsa, yalnız kazâ eder. Yolculuk, oruca başlamamağı mubâh yapar.

Ve dahî, bir kimseye Ramezânda delilik ârız olup oruc tutamasa, sonradan ifâkat bulması hâlinde, tutamadığı günleri kazâ eder. Eğer Ramezânın evvelinden âhırına kadar, hiç ifâkat bulmayıp, deliliği devâmlı olur ise, o Ramezânın orucu, sâkıt olur.

Ve dahî, bir kimse, oruclu olduğunu unutarak orucunu bozsa, orucu fâsid olmaz. Eğer, oruclu olduğunu hâtırlayıp savmı fâsid oldu zannederek yimeğe devâm etse, kazâ lâzım olur. Keffâret lâzım olmaz. Eğer, orucunun bozulmadığını bildiği hâlde, yise, hem kazâ ve hem keffâret lâzım olur.

Ve dahî, oruclu bir kimse terini yutsa, yâhud bir kimse boyalı ipliği çiğnese ve boyasını yutsa, veyâhud, bir kimsenin tükrüğünü yutsa, veyâhud, kendi tükrüğünü, dışarıya çıkardıkdan sonra yutsa yâhud, dişinin arasındaki ta'âmı yutsa ve yutduğu şey, nohutdan büyük olsa, yâhud cild altına iğne ile ilâc zerk etse, orucu bozulur ve yalnız kazâ lâzım olur.

Ve dahî, bir kimse, kâğıd parçası veyâ avuç dolusu mikdârı tuz yise, çiğ buğday, pirinc dânesi yutsa, orucu bozulur. Lâkin yalnız kazâ lâzım olur. Çünki bir avuç dolusu tuzu ne gıdâ olarak ve ne ilâc olarak yimek âdet değildir. Bir avuç toprak gibidir. Ammâ yidiği tuz az mikdârda olsa, keffâret de lâzım olur. **(Eşbâh)**da zikr olunmuşdur. Çünki tuz, az mikdârda ilâc olarak da, gıdâ olarak da kullanılmakdadır.

Ekmek parası kazanmak için çalışırken hasta olacağını bilen işçinin, hasta olmadan önce orucu bozması câiz değildir. Orucu yirse, hem kazâ ve hem keffâret lâzım olur. Keffâretden kurtulmak için, önce kâğıd yutmalıdır. Bir hâmile kadın veyâ süt veren kadın bunalsa da yise, yalnız kazâ lâzım olur. Özrü yok iken,

Ramezân günü âşikâre yiyen, içen, mürted olur. (Feyziyye).

Ve dahî, bir kimse, susam dânesini yalnız çiğnese, orucu fâsid olmaz. Ammâ, yutmuş olsa, çiğnemiş olsun olmasın her-hâlde, savmı fâsid olur. Ve kazâsı lâzım olur.

Ve dahî oruc, onbeş nev'dir: Üçü farz, üçü vâcib, beşi harâm, dördü sünnet. Farz olan oruclar, ramezân ve kazâ ve keffâret olanlardır.

Vâcib olan oruclar, nezr-i muayyen, nezr-i mutlak, başlanılmış olan nâfile oruca gurûba kadar devâm etmek.

Harâm olan oruclar, ramezân bayramının ilk günü ve kurban bayramının dört günü olup, bu beş günde oruc tutmak harâmdır.

Sünnet olan oruclar, her ayın eyyâm-ı beyzi, savm-ı Dâvüd, pazartesi ve perşembe günleri, aşûre günü, arefe günü ve emsâli mubârek günlerde tutulanlardır. Arabî ayların 14 ve 15 ve 16.cı günlerine **(Eyyâm-ı beyz)** denir. Senede birer gün oruc, ertesi günleri iftâr etmeğe **(Savm-ı Dâvûd)** denir.

Ve dahî, oruc tutmanın onbir fâidesi vardır:

1- Cehenneme kalkan olur.

2- Sâir ibâdetlerin kabûlüne sebeb olur.

3- Bedenin zikri olur.

4- Kibri kırar.

5- Ucbü kırar.

6- Huşû'u ziyâde eder.

7- Sevâbı mîzânda olur.

8- Allahü teâlâ o kulundan râzı olur.

9- Îmân ile vefât ederse, Cennete erken girmeğe sebeb olur.

10- Kalbi nûrlanır.

11- Aklı nûrlanır.

Şa'bânın yirmidokuzuncu günü, güneş gurûb edince, garb tarafındaki zâhirî üfuk hattı üzerinde, Ramezân hilâlini aramak vâcibdir. Âdil olan, ya'nî büyük günâh işlemiyen, ehl-i sünnet bir müslimân, hilâli kapalı havada görünce, hâkime, vâlîye haber verir. Kabûl ederse, her yerde Ramezân başlar. Hâkim, vâlî olmıyan yerde, bir müslimân hilâli görünce, o yerde Ramezân başlar. Bid'at ehlinin, fâsıkın sözü kabûl edilmez. Açık havâda çok kimsenin haber vermesi lâzımdır. Hilâl görülmezse, Şa'bân ayı otuz gün kabûl edilip, ertesi gün Ramezân olur. Takvîm ile, astronomik hesâblarla Ramezân başlamaz. **(Bahr)** ve **(Hindiyye)**de ve **(Kâdîhân)** da diyor ki, (Dâr-ül-harbdeki esîr, Ramezân başını bilmeden takvîme bakarak, bir ay oruc tutsa,

Ramezândan bir gün evvel veyâ Ramezânın ikinci günü yâhud tam Ramezân başında oruca başlamış olabilir. Birinci hâlde, Ramezândan birgün evvel tutmuş ve Ramezânın son günü bayram yapmışdır. İkinci hâlde, Ramezânın birinci günü tutmamış, son günü de bayramda tutmuşdur. Her iki hâlde de, Ramezânın yirmisekiz gününde oruc tutmuş olup bayramdan sonra, iki gün kazâ tutması lâzım olur. Üçüncü hâlde, oruc tutduğu bir ayın ilk ve son günlerinin Ramezâna tesâdüf etdiği şübhelidir. Ramezân olduğu şübheli günlerdeki oruc sahîh olmadığı için, yine iki gün kazâ eder.) Bundan anlaşılıyor ki, Ramezâna, gökde hilâli görmekle değil de, önceden hâzırlanmış takvîmlere göre başlıyanların, bayramdan sonra iki gün kazâ niyyeti ile oruc tutmaları lâzımdır. Ramezân-ı şerîfin başladığı günün hesâb edilmesi **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında uzun yazılıdır.

[İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Kapalı havalarda, ezân okunsa bile, güneşin batdığına kanâat getirmedikçe, iftâr etmemelidir. İştibâk-ün-nücûmdan evvel, ya'nî yıldızların çoğu görününciye kadar iftâr edince, müstehab olan ta'cîl yapılmış olur. Bir yerde, güneşin gurûbunu görerek, iftâr edilince, yüksekde, meselâ minârede olan güneşin gurûbunu anlamadıkca, iftâr etmez. Sabâh nemâzı ve sahûr da böyledir.) Astronomi kitâblarında **(Temkin)** cedvellerinde de, temkin zemânının mikdârı, yüksekliğe göre değişmekdedir. Bütün nemâz vaktleri hesâb edilirken, bir yerdeki en yüksek tepeye göre olan tek bir temkin kullanılmakdadır. Temkin zemânı hesâba katılmadan hâzırlanan takvîmlerde, gurûb zemânı birkaç dakîka evvel yazılıdır. Gurûb vaktinde güneş batmamış görülmekdedir. Temkinsiz takvîme göre iftâr edenlerin orucları fâsid olmakdadır.]

KURBANIN ŞARTI ÜÇDÜR:

1- Müslimân ola ve âkıl ve bâlig ola.

2- Mukîm ola.

3- Kurban nisâbı mikdârı ganî ola.

Rüknü, koyun ve keçi, deve ve sığır olmak üzere, bir deve veyâ bir sığır, yedi kurban yerine geçer ki, bir sığırı yedi kişinin kurban etmesi câizdir. Bir başka kimse, ben de dâhil olayım dese, sekizinin kurbanı da fâsid olur. Kurban nisâbı, fıtra nisâbının aynıdır.

[İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, herhangi birinin hissesi yedide birden az olursa, hiçbirinin kurbanı câiz olmaz. Bunun için, yediden az kimsenin ortak olması câiz olur. Satın alırken ortak olmak sahîhdir. Satın alındıkdan sonra ortak

olmak da sahîh ise de, satın alınmadan önce, ortak olmak dahâ iyidir. Bir kimse, birinin sığırına, yedide birden yedide altısına kadar ortak olabilir. Etini bu nisbetde taksîm ederler. Ortaklardan biri ölürse, vârisleri, onun için ve kendileriniz için kesin derse, sahîh olur. Çünki, meyyit için kurban kesmek Kurbetdir. Böyle demezlerse, şerîklerden ölününki Kurbet olmaz ve hiçbiri sahîh olmaz. Şerîklerden birisi kâfir ise veyâ eti için ortak olmuş ise, hiçbirinin kurbanı câiz olmaz. Çünki, şerîklerden herbirinin Kurbet olarak niyyet etmesi şartdır. Kâfirin niyyeti bâtıldır. Yimek için niyyet etmek ise, Kurbet değildir. Bunun gibi, şerîklerden biri, bu senenin kurbanına, diğerleri geçmiş senenin kurbanına niyyet etseler, diğerlerinin niyyetleri bâtıl olup, etleri tetavvu' [Sadaka] olur. Etlerini fakîrlere sadaka vermeleri lâzım olur. Birinin niyyeti sahîh olur ise de, bu da etinden yiyemez. Çünki, sadaka verilmesi hükmü, etin hepsine sirâyet etmişdir. Niyyet edilen kurbetin, vâcib olan kurbet olması şart değildir. Sünnet ve nâfile kurbet de olabilir. Çeşidli cins vâcibler de olabilir. Çocuk veyâ büyük kimse için Akîka olması da câizdir. Çünki, Akîka, çocuk ni'metine karşı yapılan şükr olup Kurbetdir. Nikâh yemeği de, şükr etmek olup, sünnet olan kurbetdir. Şerîklerin hepsinin bayram kurbanı niyyetinde olmaları efdaldir. Akîka kesmek, hanefî mezhebinde sünnet değildir. Müstehab veyâ mubâhdır. Müstehablar, Kurbetdirler. Mubâh da, şükr niyyeti ile yapılınca Kurbet olur. Çok âdetler vardır ki, niyyet edince ibâdet olur. Mubâhlar da, niyyet edince, tâ'at olur. Akîka kesmek hakkında arabî **(Ukûd-üd-dürriyye)** ve **(Dürr-ül-muhtâr)** kitâblarında geniş bilgi vardır.]

HACCIN RÜKNÜ ÜÇDÜR:

1- İhrâma girerken hacca niyyet etmek.

2- Arafâtda vakfeye durmak.

3- Ziyâret tavâfı etmek.

Arafâtda vakfeye durmanın evvelki vakti, Zilhiccenin dokuzuncu günü zevâl vaktinden, ertesi günü, sabâh oluncıya dekdir. [Bir gün önce veyâ bir gün sonra Arafâtda vakfeye durunca, hac bâtıl olur. Vehhâbîler, hilâli görmedikleri hâlde, bir gün önce bayram yapıyorlar. Vaktinde vakfeye durmıyanların hacları sahîh olmuyor.]

Tavâf yedi nev'dir:

Evvelki, ziyâret tavâfı.

İkincisi, ömre tavâfı, (bu ikisi farzdır).

Üçüncüsü, sünnet olan tavâf-ı kudümdür.

Dördüncüsü, vedâ tavâfı.

Beşincisi, vâcib olan, nezr tavâfıdır.

Altıncısı, tavâf-ı nâfile.

Yedincisi, müstehab olan tetavvu' tavâfıdır.

Hac için, ihrâma niyyet etmek farzdır. İhrâm bezi tutunmak, sünnetdir. Dikilmiş esvâbdan ârî bulunmak vâcibdir.

Ve dahî, haccın farz olmasının şartı sekizdir:

1- Müslimân ola.

2- Bâliğ ola.

3- Akllı ola.

4- Sıhhatli ola.

5- Köle olmaya.

6- Mevcûd malı, aslî ihtiyâclarından fazla ola.

7- Hac vakti gelmiş olmak. Hac vakti, arefe ve dört bayram günüdür. Yol müddeti de hesâba katılır.

8- Sefer müddeti uzakda olan kadının yanında zevci veyâ nikâhı ebedî câiz olmıyan mahremi buluna. [Bu sekiz şarta mâlik olan kimsenin, ömründe bir def'a hacca gitmesi farz olur. Birden fazla giderse, sonraki senelerde gitdikleri, nâfile hac olur. **(Nâfile ibâdet)** demek, farz veyâ sünnet olmayıp da, kendi arzûsu ile yapılan ibâdet demekdir. Nâfile ibâdetin sevâbı, farz ibâdetin sevâbı yanında, bir deryâ yanındaki bir damla su kadar azdır. İslâm âlimleri, Mekkeye uzak memleketlerde olanların tekrâr hacca gitmelerine izn vermemişlerdir. Abdüllah Dehlevî "kuddise sirruh" altmışüçüncü mektûbda buyuruyor ki, (Hac yolunda, ekseriyâ, ibâdetler tâm yapılamaz. Bunun için, imâm-ı Rabbânî "rahmetullahi aleyh", 123 ve 124. cü mektûblarında, ömreye ve nâfile hacca gitmekden râzı olmadığını bildirdi.) Bir farzın yapılmasına, kadınların örtünmelerine mâni' olan nâfile hac, harâm olur. Böyle nâfile hacca gitmek, sevâb değil, günâh olur. Ömreye gitmek de böyledir.

Zekâtı, nisâba mâlik oldukdan bir hicrî sene sonra, vermek farz olur. Zekât vermek farz olduğu bu zemân, herkes için başkadır. Bu zemân hac zemânından evvel ise, mâlın, paranın hepsi için zekât verilip, geri kalan para ile hacca gidilir. Zekât vermek zemânı, hac zemânına rastlarsa, önce hacca gidilir. Hacdan sonra, elde kalan paranın zekâtı verilir.]

ELLİDÖRT FARZ

Bir çocuk bâliğ olduğu zemân ve bir kâfir **(Kelime-i tevhîd)** söyleyince, ya'nî, **(Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)** deyince ve bunun ma'nâsını bilip inanınca **(Müslimân)** olur. Kâfirin günâhlarının hepsi hemen afv olur. Fekat, bunların her

müslimân gibi, imkân bulunca, îmânın altı şartını, ya'nî Âmentüyü ezberlemeleri ve ma'nâsını öğrenerek bunlara inanmaları ve (İslâmiyyetin hepsini, ya'nî Muhammed aleyhisselâmın söylediği emrlerin ve yasakların hepsini Allahü teâlânın bildirmiş olduğuna inandım) demeleri lâzımdır. Dahâ sonra imkân buldukça, bütün huylardan ve karşılaşdığı işlerden farz olanları, ya'nî emr olunanları ve harâm olanları, ya'nî yasak edilmiş olanları öğrenmesi de farzdır. Bunları öğrenmenin ve herhangi bir farzı yapmanın ve herhangi bir harâmdan sakınmanın farz olduğunu inkâr ederse, ya'nî inanmazsa, ehemmiyyet vermezse, îmânı gider. **(Mürted)** olur. Ya'nî bu öğrendiklerinden birini, meselâ kadınların örtünmelerini beğenmezse mürted olur. Mürted, irtidâdına sebeb olan şeyden tevbe etmedikce, **(Lâ ilâhe illallah)** demekle ve islâmiyyetin ba'zı emrlerini yapmakla, meselâ nemâz kılmakla, oruc tutmakla, hacca gitmekle, hayrât ve hasenât yapmakla müslimân olmaz. Bu iyiliklerinin âhıretde hiç fâidesini görmez. İnkârından, ya'nî inanmadığı şeyden tevbe etmesi, pişmân olması lâzımdır.

İslâm âlimleri, her müslimânın öğrenmesi, inanması ve tâbi' olması lâzım olan farzlardan elli dört adedini seçmişlerdir.

Ellidört farz şunlardır:

1- Allahü teâlâyı bir bilip, Onu hiç unutmamak.

2- Halâlden yimek ve içmek.

3- Abdest almak.

4- Her gün vakti gelince, beş vakt nemâz kılmak.

5- Nemâz kılacağı zemân hayzdan ve cünüblükden gusl etmek.

6- Kişinin rızkına, Allahü teâlânın kefîl olduğunu hak bilmek, inanmak.

7- Halâlden pâk libâs giymek.

8- Hakka tevekkül ederek çalışmak.

9- Kanâat etmek.

10- Ni'metlerin mukâbilinde, Rabb-i teâlâya şükr etmek. Ya'nî onları emr olunan yerlerde kullanmak.

11- Cenâb-ı Bârî'den gelen kazâya râzı olmak.

12- Belâlara sabr etmek. Ya'nî isyân etmemek.

13- Günâhlardan tevbe etmek. [Her gün istigfâr okumak.]

14- İhlâs üzere ibâdet etmek.

15- İnsan ve cin şeytânlarını düşman bilmek.

16- Kur'ân-ı azîm-üş-şânı huccet, sened tutmak. Onun hükmüne râzı olmak.

17- Ölümü hak bilmek ve ölüme hâzırlanmak.

18- Allahü azîm-üş-şânın sevdiğini sevip, sevmediğinden kaçmak. [Buna Hubb-i fillah ve buğd-ı fillah denir.]

19- Babaya ve anaya iyilik etmek.

20- Ma'rûfu emr ve münkeri nehy etmek.

21- Mahrem olan akrabâyı ziyâret etmek.

22- Emânete hıyânet etmemek.

23- Dâimâ, Allahü teâlâdan havf edip, [korkarak], harâm işlemekden sakınmak.

24- Allahü azîm-üş-şâna ve Resûlüne itâ'at etmek. Ya'nî farzları yapıp, harâmlardan sakınmak.

25- Günâhdan kaçıp, ibâdet ile meşgûl olmak.

26- Ülül-emre, kanûnlara karşı gelmemek.

27- Âleme ibret nazarı ile bakmak.

28- Allahü teâlânın varlığını, ya'nî sıfatlarını, mahlûklarını tefekkür etmek.

29- Dilini harâm, fuhş olan sözlerden korumak.

30- Kalbini mâ-sivâdan [dünyâ sevgisinden] pâk etmek.

31- Hiç bir kimseyi, maskaralığa almamak.

32- Harâma bakmamak.

33- Her hâlde sözüne sâdık olmak.

34- Kulağını fuhş ve çalgı gibi münkerât dinlemekden korumak.

35- Farzları ve harâmları öğrenmek.

36- Tartı, ölçü âletlerini, hak üzere kullanmak.

37- Allahü azîm-üş-şânın azâbından emîn olmayıp dâimâ korkmak.

38- Müslimân fakîrlerine zekât vermek ve yardım etmek.

39- Allahü azîm-üş-şânın rahmetinden, ümmîdini kesmemek.

40- Nefsinin hevâsına, ya'nî harâm olan isteklerine tâbi' olmamak.

41- Aç olanı Allah rızâsı için doyurmak.

42- Kifâyet mikdârı rızk [ya'nî yiyecek, giyecek ve mesken] kazanmak için çalışmak.

43- Malının zekâtını, tarladaki mahsûlünün uşrunu vermek.

44- Âdetli ve lohusa hâlinde bulunan ehline yakın olmamak.

45- Kalbini günâhlardan pâk etmek.

46- Kibrli olmakdan sakınmak.

47- Bâliğ olmamış yetîmin malını hıfz etmek.

48- Genç oğlanlara yakın olmamak.

49- Beş vakt nemâzı vaktinde kılıp, kazâya bırakmamak.

50- Zulmle, kimsenin malını almamak.

[Boşadığı kadına mehr parasını ödemek de kul hakkıdır. Ödemezse, dünyâda cezâsı ve âhıretde azâbı çok şiddetlidir. Kul haklarından en mühimmi ve azâbı en çok olanı, akrabâsına ve emri altında olanlara emr-i ma'rûf yapmamakdır. Bunlara din bilgisi öğretmeği terk etmekdir. Onların ve bütün müslimânların dinlerini öğrenmelerine ve ibâdetlerini yapmalarına, işkence ederek veyâ aldatarak mâni' olanın kâfir olduğu, islâm düşmanı olduğu anlaşılır. Bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin, sözleri ile, yazıları ile, Ehl-i sünnet i'tikâdını değişdirmeleri, dîni, îmânı bozmaları da böyledir.]

51- Allahü azîm-üş-şâna şirk koşmamak.

52- Zinâdan kaçınmak.

53- Şerâbı ve alkollü içkileri içmemek.

54- Yalan yere yemîn etmemek.

[Şerâb, ispirto ve alkollü içkilerin hepsi kaba necâsetdir. Su ile toprak karışdırıldığı zemân, bu ikisinden biri temiz ise, meydâna gelen çamurun temiz olacağı ve bu kavlin sahîh olduğu ve fetvânın da böyle olduğu, **(Bahr)** kitâbında ve **(İbni Âbidîn)**de yazılıdır. Bu fetvânın za'îf olduğunu bildiren âlimler de varsa da, harac olduğu zemân, za'îf kavl ile amel olunacağı, **(İbni Âbidîn)**de ve **(Hadîka)**da yazılıdır. Buna göre, bir ihtiyâcı karşılamak için hâzırlanan kolonya, vernik ve ispirtolu ilâcların ve boyaların, alkol ile karışdırılan maddeleri temiz ise, karışımların da temiz olacakları anlaşılmakdadır. Şâfi'î mezhebinde de böyle olduğu **(Ma'füvât)** şerhında yazılıdır. Temizlemelerinde harac olunca, nemâza mâni' olmazlar. Harac olduğu için temiz kabûl edilen böyle sıvıların, zarûret olmadıkca, içilmeleri câiz değildir. Alkollü içkiler, hiçbir zemân temiz olmaz. Çünki, bu içkilerdeki alkol, diğer maddelerle, ihtiyâc için, fâideli olmak için değil, keyf için karışmışdır. Bulaşdıkları herşey de necs olur. Zarûretsiz içilmeleri dâimâ harâmdır.]

GÜNÂH-I KEBÂİR HAKKINDA

Ve dahî, günâh-ı kebâirin, ya'nî büyük günâhların nev'i pek çokdur. Bu mahalde, yetmişikisi beyân olunmuşdur:

1- Haksız yere adam öldürmek.

2- Zinâ etmek.

3- Livâta etmek, her dinde harâmdır.

4- Şerâb ve her dürlü alkollü içkileri içmek.

5- Hırsızlık etmek.

6- Keyf için, uyuşturucu madde yimek, içmek.

7- Başkasının malını cebren almak. Ya'nî gasb etmek.

8- Yalan yere şehâdet etmek.

9- Ramezân orucunu, özrsüz, müslimânların önünde yimek.

10- Ribâ, ya'nî fâiz ile mal, para almak, vermek.

11- Çok yemîn etmek.

12- Vâlideynine âsî olmak, karşı gelmek.

13- Mahrem ve sâlih akrabâya sıla-i rahmi terk etmek.

14- Muhârebede, harbi terk edip düşmandan kaçmak.

15- Rızâsı olmadan yetîmin malını yimek. [**(Se'âdet-i Ebediyye)**nin 1029.cu sahîfesinde diyor ki (Yetîmin vasîsinin, bunun malından yimesi ve kullanması câizdir. Başkasına yidirmesi ve fıtrasını vermesi ve kurbanını kesdirmesi câiz değildir.)]

16- Terâzîsini ve ölçeğini, hak üzere kullanmamak.

17- Nemâzı vaktinden önce ve sonra kılmak.

18- Mü'min kardeşinin gönlünü kırmak.

19- Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" söylemediği sözü söylemek ve ona isnâd eylemek.

20- Rüşvet almak.

21- Hak şehâdetden kaçınmak.

22- Malının zekâtını ve uşrunu vermemek.

23- Gücü yeten kimse, münkeri, günâh işliyeni görünce, men' etmemek.

24- Canlı hayvânı ateşde yakmak.

25- Kur'ân-ı azîm-üş-şânı öğrendikden sonra, okumasını unutmak.

26- Allahü azîm-üş-şânın rahmetinden ümmîdini kesmek.

27- Müslimân olsun, kâfir olsun, insanlara hıyânet etmek.

28- Hınzır (domuz) eti yimek harâmdır.

29- Resûlullahın Eshâbından "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecma'în" her hangi birisini sevmemek ve söğmek.

30- Karnı doydukdan sonra yimeğe devâm etmek harâmdır.

31- Avretler, erinin döşeğinden kaçmak.

32- Avretler, erinden iznsiz ziyârete gitmek.

33- Bir nâmûslu kadına, fâhişe demek.

34- Nemîme, ya'nî müslimânlar arasında söz taşımak.

35- Avret mahallini başkasına göstermek. [Erkeğin göbekle diz arası, kadının saçı, kolu, bacağı avretdir.] Başkasının avret yerine bakmak.

36- Ölmüş hayvân eti (leş) yimek ve başkasına yidirmek. Dînimizin bildirdiğine uymıyarak öldürülen hayvânlar da leş olur.

37- Emânete hiyânet etmek.

38- Müslimânı gîbet etmek.

39- Hased etmek.

40- Allahü azîm-üş-şâna şirk [ortak] koşmak.

41- Yalan söylemek.

42- Kibrlilik, kendini üstün görmek.

43- Ölüm hastasının vârisden mal kaçırması.

44- Bahîl, çok hasîs olmak.

45- Dünyâya [harâmlara] muhabbet etmek.

46- Allahü teâlânın azâbından korkmamak.

47- Harâm olanı, harâm i'tikâd etmemek.

48- Halâl olanı, halâl i'tikâd etmemek.

49- Falcıların falına, gaybdan haber vermesine inanmak.

50- Dîninden dönmek, mürted olmak.

51- Özrsüz, başkasının kadınına, kızına bakmak.

52- Avretler, er libâsı giymek.

53- Erler, avret libâsı giymek.

54- Harem-i Kâ'bede günâh işlemek.

55- Vakti gelmeden ezân okumak ve nemâz kılmak.

56- Devlet adamlarının emrlerine, kanûnlara âsî olmak, karşı gelmek.

57- Ehlinin mahrem yerlerini, anasının mahrem yerine benzetmek.

58- Ehlinin anasına sövmek.

59- Birbirine silâh ile nişan almak.

60- Köpeğin artığını yimek, içmek.

61- Etdiği iyiliği başa kakmak.

62- Erkeklerin harîr [ipek] giymesi.

63- Câhillik üzerinde ısrâr etmek. [Ehl-i sünnet i'tikâdını, farzları, harâmları ve lüzûmlu olan her bilgiyi öğrenmemek.]

64- Allahü teâlâdan ve islâmiyyetin bildirdiği ismlerden başka şey söyliyerek yemîn etmek.

65- İlmden kaçmak.

66- Câhilliğin musîbet olduğunu anlamamak.

67- Küçük günâhı, tekrâr işlemekde ısrâr etmek.

68- Zarûrî olmayarak, kahkaha ile çok gülmek.

69- Bir nemâz vaktini kaçıracak zemân kadar cünüb gezmek.

70- Âdetli ve lohusa hâlinde, avretine yakın olmak.

71- Tegannî eylemek. Ahlâksız şarkıları söylemek. Müzik, çalgı âletleri kullanmak.

Hindistânın büyük âlimlerinden mirzâ Mazher-i Cân-ı Cânân "rahime-hullahü teâlâ", **(Kelimât-i tayyıbât)** kitâbında, fârisî olarak diyor ki, (Her çalgıyı çalmak ve dinlemek, sözbirliği ile harâmdır. Yalnız, ney çalmak için mekrûh ve düğünlerde def, [davul] çalmak için mubâh denildi. [Kur'ân-ı kerîmi ve ezânı tegannî ile okurken, ma'nâ değişir veyâ harf tekerrür ederse, harâm olur. **(El-fıkhu alel mezâhib)**de diyor ki, (Tegannî ile ezân okumak harâmdır. Bunu dinlemek câiz değildir.) Mevzûn sözü mevzûn ses ile okumağa ve dinlemeğe **(Tegannî)** veyâ **(Simâ')** denir.

Tegannî, güzel, hoşa gidecek sesle okumakdır. Kur'ân-ı kerîmi, ezânı, mevlidi, ilâhîleri tegannî ile okumak iki dürlü olur:

1- Sünnet olan, sevâb olan tegannî. Tecvîd ilmine uygun okumakdır. Böyle tegannî, kalblere, rûhlara kuvvet vermekdedir.

2- Memnû' olan, harâm olan tegannî, mûsikî perdelerine, notalarına uyarak, elhân ile okumakdır. Böyle tegannî, harfleri, kelimeleri bozuyor. Ma'nâyı değişdiriyor. Böyle okuyanların nagmeleri, nefs-i emmâreye hoş, tatlı geliyor. Nefslerine maglûb kimseleri ağlatıyor, zıplatıyor. Ma'nâlardan haberleri olmuyor. Kalbleri, rûhları, gafletden, hastalıkdan kurtulamıyor.

(Tergîb-üs-salât) 162.ci sahîfede ve **(Berîka)** C.2 S.1342 ve **(Hadîka)** C.2 S.589 da diyor ki, (Lehv, eğlence için, cers ya'nî çıngırak takılı hayvâna binmemelidir, mekrûhdur. Çünki cers, şeytânın mizmârıdır, çalgısıdır. Cers bulunan kervâna rahmet melekleri gelmez.) Bir maslahat, menfe'at için binmek, câizdir.

Dîne ve ahlâka uymıyan şi'rleri okumağa, uygun olanlarını da, çalgılı, içkili, kadın erkek karışık fısk yerlerinde okumağa veyâ başka yerde okunmuş olanı, böyle yerlerde, radyodan, teypden dinlemeğe ve kadınların, oğlanların okumalarına sözbirliği ile harâm denildi.] Uygun şi'rleri, uygun yerlerde okumak câiz olur. Kalbe rikkat getirince, Allahü teâlânın merhametine de sebeb olur. Ba'zı âlimler, mubâh olan simâ'a da rağbet etmemişlerdir. Bunlar, tabî'atlerine hoş gelmediği, zevk almadıkları için simâ'ı arzû etmemişler ise de, mubâh olan simâ'ı arzû e-

denleri de red ve inkâr etmemişlerdir.) Kur'ân-ı kerîmi, mevlidi, ilâhîleri, salevât-ı şerîfleri fısk meclislerinde hurmet ile okumak harâm olur. Eğlence, keyf için okumak küfr olur. **(Dürrül-meârif)** 6.cı sahîfede diyor ki, (Çalgı, kadın ve oğlan sesi gınâdır. Harâmdır. Böyle olmıyan seslerle fâideli şi'rler okumak, simâ'dır, mubâhdır.)

72- İntihâr etmek, ya'nî kendini öldürmek, başkalarını öldürmekden dahâ büyük günâhdır. Kabrde Cehennem azâbı çeker. Hemen ölmeyip tevbe ederse, bütün günâhları afv olur. Kabr azâbı çekmez. [Terk edilmiş nemâzların tevbelerinin sahîh olması için, bunları kazâ etmek lâzımdır. Kazâlara başlıyan, ölünciye kadar, kazâ kılmağa niyyet etmiş demekdir. Bu niyyetine karşılık olarak, bütün kazâ borçları afv olmakdadır. Bunun gibi, îmâna gelen bir kâfir ve bid'at inanışında olan bir sapık da, küfrüne ve bozuk inanışlarına tevbe edince, küfr ve bid'at inanışlarına ve bu zemândaki bozuk işlerini yapmamağa niyyet etmiş demekdir. Bu niyyetine karşılık olarak, bunların hepsi afv olur.]

AVRET MAHALLİ VE KADINLARIN ÖRTÜNMELERİ

(Eşi'at-ül-leme'ât) kitâbında, Nikâh kısmı başında diyor ki:

1 - Ebû Hüreyre "radıyallahü anh" haber veriyor. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" yanına biri geldi. (Ensârdan bir kız ile evlenmek istiyorum) dedi. **(Kızı** [bir kerre] **gör! Çünki, Ensâr kabîlesinin gözlerinde birşey vardır)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, **(Müslim)** kitâbında yazılıdır. Evlenilecek kızı önceden bir kerre görmek sünnetdir.

2 - Abdüllah ibni Mes'ûd "radıyallahü anh" haber veriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Kadınlar görüşdükleri kadınların güzelliklerini, iyiliklerini, zevclerine anlatmasınlar. Zevcleri, o kadınları görmüş gibi olurlar.)** Bu hadîs-i şerîf, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır.

3 - Ebû Sa'îd-i Hudrî "radıyallahü anh" haber veriyor. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Erkek erkeğin ve kadın kadının avret yerlerine bakmasın!)** Görülüyor ki, erkeklerin kadınlara ve kadınların erkeklerin avret yerlerine bakmaları harâm olduğu gibi, erkeklerin erkeğin avret yerine ve kadınların kadının avret yerine bakmaları da harâmdır. Erkeğin erkek için ve kadın için avret mahalli, diz ile göbek arasıdır. Kadının kadın için avret mahalli de böyledir. Kadının yabancı erkek için avret mahalli ise, ellerinden ve yüzünden başka bütün bedenidir. Bunun için, kadınlara avret denir. Müslimân olsun, kâfir olsun, yabancı kadının yüzlerine şehvet ile bakmak,

avret yerine ise, şehvetsiz de bakmak harâmdır.

4 - Câbir bin Abdüllah “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yabancı kadının evinde gecelemeyiniz!)**

5 - Akabe bin Âmir “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yabancı kadın ile bir odada yalnız kalmayınız! Kadın zevcinin birâderi veyâ bunun oğlu ile yalnız kalırsa, ölüme kadar sürüklenir.)** Ya’nî fitnelere sebeb olur. Bundan pek çok sakınmalıdır. Bu hadîs-i şerîf, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır.

6 - Abdüllah ibni Mes’ûd “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Kadının bedeni avretdir.)** Ya’nî örtülmesi lâzımdır. **(Kadın sokağa çıkınca şeytân hep ona bakar.)** (Ya’nî, erkekleri aldatmak, onları günâha sokmak için onu tuzak yapar.)

7 - Büreyde “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazret-i Alîye dedi ki, **(Yâ Alî! Bir kadını görürsen, yüzünü ondan ayır. Ona tekrâr bakma! Ansızın görmek, günâh olmaz ise de, tekrâr bakmak günâh olur.)** Ebû Dâvüd ve Dârimî bildirdiler.

8 - Alî “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Yâ Alî! Uyluğunu açma ve ölü veyâ diri, hiç kimsenin uyluk yerine bakma!).** Bu hadîs-i şerîfi, Ebû Dâvüd ve İbni Mâce haber verdiler. Bundan anlaşılıyor ki, ölünün avret yerine bakmak, dirininkine bakmak gibidir. [Sporcuların ve denizde yüzenlerin avret yerine bakmakdan çok sakınmalıdır.]

9 - Abdüllah ibni Ömer “radıyallahü anhümâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Avret yerinizi açmayınız!** [Ya’nî, yalnız iken de açmayınız.] **Çünki, yanınızdan hiç ayrılmayan kimseler vardır. Onlardan utanınız ve onlara saygılı olunuz!)** Bunlar, Hafaza denilen meleklerdir ki, insanı cinnin zararından korurlar ve insandan yalnız halâda ve cimâ’da ayrılırlar.

10 - Ümm-i Seleme “radıyallahü anhâ” diyor ki, Meymûne “radıyallahü anhâ” ile birlikde Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanında idik. İbn-i Ümm-i Mektûm “radıyallahü anh” izn isteyip içeri girdi. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” bunu görünce bize, **(Perde arkasına çekiliniz!)** buyurdu. (O a’mâ değil midir? Bizi görmez) dedim. **(Siz de mi körsünüz? Onu görmez misiniz?)** buyurdu. Ya’nî, o kör ise de, siz kör değilsiniz ya, buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ve Tirmüzî ve Ebû Dâvüd “rahime-hümullahü teâlâ” bildirdiler. Bu hadîs-i şerî-

fe göre, erkeğin yabancı kadına bakması harâm olduğu gibi, kadının da yabancı erkeğe bakması câiz değildir. Mezheb i-mâmlarımız “rahime-hümullahü teâlâ”, diğer hadîs-i şerîfleri de düşünerek, kadının yabancı erkeklerin başlarına, saçlarına bakmaması gücdür. Yapması güç olan emrler **(Azîmet)** olur. Erkeğin kadın için avret yeri, diz ile göbek arasıdır. Buraya bakmamak kolaydır. Kolay olan emrlere **(Ruhsat)**dır, dediler.

[Görülüyor ki, Ezvâc-ı tâhirât “radıyallahü teâlâ anhünne” ve Eshâb-ı kirâm “radıyallahü anhüm” azîmet ile amel ederler, ruhsatlardan da sakınırlardı. İslâmiyyeti içerden yıkmağa çalışan ingilizlerin ve **(Zındık)**ların, (Peygamber zemânında kadınlar örtünmezlerdi. Şimdi gördüğümüz kadınların umacı gibi örtünmeleri, o zemân yokdu. Hazret-i Âişe başı açık gezerdi. Şimdiki örtünmeği sonradan yobazlar, fıkhcılar uydurdu) gibi sözleri çirkin iftirâdır. Evet, önceleri, örtünmek emr edilmemişdi. Fekat, hicretin üçüncü ve beşinci senelerinde kadınların örtünmeleri emr olundu. Baban-zâde Ahmed Na’îm beg, hicâb âyetlerinin üç def’ada nâzil olduğunu **(Tecrîd-i sarîh tercemesi)** 118. ci sahîfesinde yazmakdadır.

11 - Tâbi’înin büyüklerinden Behz bin Hakim, babasından ve dedesinden haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Avret yerlerini ört! Zevcenden ve câriyenden başkasına gösterme! Yalnız iken de, Allahü teâlâdan hayâ ediniz!)** Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî, Ebû Dâvüd ve İbni Mâce “rahime-hümullahü teâlâ” bildirdiler. Câriyeye **(Mülk-i yemîn)** denir ki, sağ elin mülkü demekdir. Çünki satın alırken, sağ el ile mu’âyene edilir ve sağ el ile parası ödenir.

12 - Ömer-ül-Fârûk “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir erkek, yabancı bir kadın ile halvet ederse, üçüncüleri şeytân olur.)** Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî bildirdi. [Yabancı bir veyâ çok kadınla **(Halvet)** etmek, ya’nî kapalı bir yerde yalnız kalmak harâmdır. İbni Âbidîn imâmlığı anlatırken diyor ki, (Başka bir erkek dahâ varsa veyâ zîrahm mahremi bir kadın da varsa halvet olmaz.)]

13-Câbir bin Abdüllah “radıyallahü anh” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Zevci uzakda olan kadınların yanlarına gitmeyiniz!Çünki şeytân, kan gibi damarlarınızda dolaşır.)** Sizin de dolaşır mı dediklerinde, **(Benim de dolaşır. Fekat Allahü teâlâ, ona karşı, bana yardım etdi. Onu müslimân yapdı. Bana teslîm oldu)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi Tirmüzî “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi.

14 -Ümm-i Seleme “radıyallahü anhâ” diyor ki, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” yanımda idi. Kardeşim Abdüllah bin ebî Ümeyyenin kölesi de odada idi. Bu köle muhannes idi.

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, bu muhannesi görünce ve sesini işitince, **(Bunun gibileri evinize almayınız!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîf, **(Buhârî)**de ve **(Müslim)**de yazılıdır. (Muhannes), ahlâkını, hareketlerini, sözlerini ve şeklini kadınlara benzeten kimse demekdir. Böyle yapanlar mel’ûndur. Bunlar için, hadîs-i şerîfde, **(Kendilerini kadınlara benzeten erkeklere ve erkeklere benzeten kadınlara, Allah la’net eylesin!)** buyuruldu. Zarûret olmadan erkekler gibi giyinen ve onlar gibi traş olan ve erkeklere mahsûs işleri yapan kadınlar ve kadın gibi saçlarını uzatan ve süslenen erkekler, bu hadîs-i şerîfe dâhil olmakdadırlar.

15 - Misver bin Mahreme “radıyallahü anh” hicretin ikinci senesinde tevellüd etdi. Abdürrahmân bin Avfın hemşirezâdesidir “radıyallahü anhümâ”. Diyor ki, büyük bir taş götürüyordum. Yolda, elbisem aşağı düşdü. Yukarı kaldıramadım. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” beni bu hâlde gördü. **(Elbiseni yukarı kaldır! Çıplak olarak sokağa çıkmayınız!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi **(Müslim)** bildirmekdedir. Bu hadîs-i şerîf, sokaklarda, plajlarda ve spor sâhalarında, erkeklerin de, kızların da, açık bulunmalarını yasak etmekdedir.

16 - Ebû Ümâme “radıyallahü anhâ” haber veriyor: Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bir kızın güzelliğini gören kimse, gözünü ondan hemen ayırırsa, Allahü teâlâ, ona yeni bir ibâdet sevâbı ihsân eder ki, bu ibâdetin lezzetini hemen duyar.)** Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed bin Hanbel “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi.

17 - Hasen-i Basrî “rahmetullahi aleyh”, mürsel olarak haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Avret yerlerini açana ve başkasının avret mahalline bakana, Allah la’net eylesin!).** Bu hadîs-i şerîf, imâm-ı Beyhekînin “rahime-hullahü teâlâ” **(Şu’abül’îmân)** kitâbında yazılıdır.

18 - Abdüllah ibni Ömer “radıyallahü anhümâ” haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Kendini bir kavme benzeten, onlardan olur!).** Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ve Ebû Dâvüd “rahime-hümallahü teâlâ” bildirdiler. Demek ki, ahlâkını, işlerini veyâ elbisesini islâm düşmanlarına benzeten, onlardan olur. [Modaya, kâfirlerin kötü âdetlerine uyanlar, harâmlara güzel san’at ismini takanlar ve harâm işliyenlere san’atkâr, ilerici diyenler, bu hadîs-i şerîfden ibret almalıdırlar.]

19 - Amr Şu’ayb, babasından ve dedesinden haber veriyor. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Allahü teâlâ, kuluna verdiği ni’metleri görmesini sever.)** Bu hadîs-i şerîfi, Tirmüzî “rahime-hullahü teâlâ” bildirdi. Görülüyor ki,

Allahü teâlâ elbisenin yeni, güzel ve temiz olmasını sever. Bunları, ni'meti göstermek için yapanı sever. Kibr ile yapanı sevmez. Allahü teâlânın verdiği ni'metleri gizlemek câiz değildir. İlm ni'meti de böyledir.

20 - Câbir bin Abdüllah "radıyallahü anh" diyor ki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" bize geldi. Evde, saçları dağınık biri vardı. Bunu görünce: **(Bu, saçlarını düzeltecek birşey bulamamış mı?)** buyurdu. Elbisesi kirli birini de görünce, **(Elbisesini yıkayacak birşeyi yok mu?)** buyurdu.

21 - Tâbi'înden Ebülahves, babasından haber veriyor. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" yanına gitdim. Elbisem eskimiş idi. **(Malın yok mu?)** buyurdu. Malım var dedim. **(Ne cinsden malın var?)** buyurdu. Her cinsden var dedim. **(Allahü teâlâ, mal verince, ni'metlerin eserini üzerinde görmelidir!)** buyurdu. Bu hadîs-i şerîfi, imâm-ı Ahmed ve Nesâî "rahime-hümallahü teâlâ" bildirdiler. **(Eşi'at-ül-leme'ât)** kitâbının üçüncü cildinden terceme burada temâm oldu.

22 - Yûsüf Kardâvînin **(El-halâl-ü vel-harâm-ü fil-islâm)** kitâbında diyor ki: İslâm dîni, müslimân kadının, altı görünecek kadar ince örtü ile örtünmesini harâm etmişdir. **(Müslim)** ve **(Muvattâ)** kitâblarındaki hadîs-i şerîfde, **(Örtülü çıplak ve başları deve hörgücü gibi yükseltilmiş kadınlar, Cennete girmiyecek. Kokusunu bile duymıyacaklardır. Hâlbuki, Cennetin kokusu, çok uzaklardan duyulacakdır)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf, kadınların ince, şeffâf veyâ cilde yapışık dar elbise, çorap, baş örtüsü ile örtünmelerini ve saçlarını, başlarının üstünde küme yapmalarını yasak etmekdedir. Böyle örtünmek, çıplak gezmek gibidir. Müslimân hanımları, kızları, ince, dar şeylerle örtünmemeli, saçlarını veyâ (peruk) takarak, bunların kıllarını, deve hörgücü gibi başlarının üstünde toplamamalı, saçlarını topuz yapmamalıdır. Bunların Cehenneme götüren günâh olduklarını bilmelidir.

[Kardâvînin mezhebsiz bir din adamı olduğu, yüzdoksansekizinci sahîfede bildirilmişdi. İslâm dîni, kadınların örtünmelerinin farz olduğunu ve örtünün evsâfını bildirmişdir. Bu evsâfı taşıyan çarşaf ve geniş ve uzun entâri ve manto ile örtünmeleri arasında fark olduğu hiç bildirilmemişdir. Örtünmenin farz olduğu, örtü, elbise şekllerinin ise, **(Sünnet-i zevâid)** olduğu, fıkh kitâblarında yazılıdır. Sünnet-i zevâid, ibâdet olmıyan, âdet olan sünnetler demekdir. Bunun için, örtülerden, âdet hâlini almış olanı kullanmak lâzımdır. İbâdet olmıyan şeylerde âdete uymamak, mekrûh olur. Fitneye sebeb olursa, harâm olur. **(Hindiyye)**de diyor ki, (Kalın ve geniş kumaş ile örtülü kadına bakmak câizdir. İnce, dar örtülmüş kadına bakmak câiz değildir.

Örtülü kadının da yüzüne şehvet ile bakmak harâmdır. Şehvetsiz olarak lüzûmsuz bakmak mekrûhdur. Müslimân olmıyan kadınlara da bakmak böyledir. Bunların yalnız saçlarına bakmak câiz olur, denildi.)

Kalın, geniş ve topuk kemiklerine kadar uzun ve kolları bileklerini örten, koyu renkli manto ile örtünmek, iki parça çarşafla örtünmekden dahâ iyidir. **(Halebî-yi kebîr)**de diyor ki, (Hür kadının kulaklarına kadar sarkan saçı sözbirliği ile avretdir. Kulakdan aşağı sarkan kısmı, âlimlerin çoğuna göre yine böyledir. Ba'zılarına göre, sarkan kısm nemâzda avret olmaz. Fekat yabancının buna bakması da câiz değildir.) Saçlarının hepsini, kalın baş örtüsü ile örtmelidir. Bu örtünün ortasının ön kısmı, alına yapışmalı ve kaşlara yakın inmeli, iki kenârı, iki kaşın kenârından, çeneye indirilerek, çene üstünde, iğne ile bitişdirilip, göğse sarkmalı, ortasının arka kısmı, sırtı örtmelidir. Fitne ihtimâli olunca, yanakları da örtmelidir. Koyu renkli, kalın çorap da giymelidir. Kadının sarkan saçının dörtde biri, bir rükn kadar açık olursa, nemâzı sahîh olmaz. Dahâ azı açık olursa mekrûh olur. Burada kadının ihtiyâr veyâ genç olmasını hiçbir kitâb ayırmamışdır. İhtiyâr kadının selâmına cevâb vermek ve onunla müsâfeha ve halvet câiz olur demişler ise de, ihtiyâr kadının saçını açması, bunun saçına bakmak câiz olur diyen olmamışdır. Müslimân olmıyan kadının saçına bakmak câiz olur diyen oldu. Fekat ihtiyâr olan müslimân kadının saçına bakmak câiz olur diyen hiç yokdur. İhtiyâr kadının mescide ve kabr ziyâretine gitmesi câiz diyenler de, saçı, başı örtülü olmak şartını bildirmişlerdir.

(Ahzâb sûresi ellidokuzuncu âyetinde, müslimân kadınlar **(cilbâb)** ile örtünsünler diyor. Bu âyet, ayrı iki parça olan çarşafla örtünmeği emr etmekdedir) demek doğru değildir. Bu âyet, çarşaf giymeği emr etseydi, Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" zevceleri çarşaf giyerlerdi. Hâlbuki hiçbirinin çarşaf giydiği, hiçbir kitâbda bildirilmedi. Türkçe **(Tibyân)** tefsîri bunu, (Başlarını örtsünler) diye tefsîr etmekdedir. **(Celâleyn)** tefsîrinde, (Kadınların yüzlerine sarkıtdıkları baş örtüsüdür) diyor. Sâvî bunu açıklarken, (Baş örtüsü ve Dır', ya'nî gömlek üstüne örtülen bezdir) diyor. **(Rûhulbeyân)** ve **(Ebüssü'ûd)** tefsîrlerinde, (Cilbâb, saçların dağılmaması için başa sarılan ve Himar denilen tülbendin üstüne örtülen, dahâ geniş ve göğse kadar inerek gömleğin ceybini [ya'nî yakasını, boyun kısmını] örten baş örtüsüdür. Bu âyetde, kadınların başlarını ve bütün bedenlerini örtmeleri emr olunmakdadır) diyor. **(Zevâcir)** ve **(El-Fıkh-ü alel-mezâhibil erbe'a)** kitâbları, erkeklerin de cilbâb giydiklerini

gösteren hadîs-i şerîfi yazmakda ve erkekler için, cilbâbın, kamîs ya'nî, entârî denilen uzun gömlek olduğunu bildirmekdedirler. Geniş manto ile kalın baş örtüsü yâhud iki parçadan yapılmış çarşaf, bu âyet-i kerîmedeki hicâb emrini yerine getirmekde berâberdirler. Kadınların, bulundukları yerin âdetine uygun şeklde örtünerek, fitneye sebeb olmamaları lâzımdır. Hicâb âyetinin bir kısmının Zeyneb "radıyallahü anhâ"nın nikâh gününde nâzil olduğu, **(Buhârî)** altıncı cüz 26. cı sahîfesinde yazılıdır. Bu nikâh üçüncü senede yapıldı.]

Müslimân olduğunu söyliyen bir kimsenin, yapacağı her işin, islâmiyyete uygun olup olmadığını bilmesi lâzımdır. Bilmiyorsa, bir Ehl-i sünnet âliminden sorarak veyâ bu âlimlerin kitâblarından okuyarak öğrenmesi lâzımdır. İş, islâmiyyete uygun değil ise, günâh veyâ küfrden kurtulamaz. Hergün hakîkî tevbe etmesi lâzımdır. Tevbe edilen günâh ve küfr, muhakkak afv olur. Tevbe etmezse, dünyâda ve Cehennemde, azâbını, ya'nî cezâsını çeker. Bu cezâlar, kitâbımızın muhtelif yerlerinde yazılıdır.

Erkeklerin ve kadınların nemâzda ve heryerde örtmesi lâzım olan yerlerine **(Avret mahalli)** denir. **(Avret mahallini açmak ve başkasının avret mahalline bakmak harâmdır.)** Erkeklerin nemâzda ayaklarını örtmelerinin sünnet olduğu 419 da yazılıdır. İslâmiyyetde avret mahalli yokdur diyen, kâfir olur. Avret mahallini örtmeği dînimiz emr etmekdedir. Avret mahalli açık olan bir erkeğin veyâ kadının bulunduğu yere ve çalgı, kumar ve alkollü içki ve kadın sesi bulunan bir yere **(Fısk meclisi)** denir. Fısk meclisine gitmek harâmdır. Kalbin temiz olması da lâzımdır. Kalbin temiz olması, güzel ahlâklı olmasıdır. Kalb, islâmiyyete uyarak temizlenir. İslâmiyyete uymıyanın kalbi temiz olamaz. İcmâ' ile, ya'nî dört mezhebde de avret olan bir yerini açmağa ve başkalarının böyle avret mahalline bakmağa halâl diyen, ehemmiyyet vermiyen, ya'nî azâbından korkmıyan kâfir olur. Kadınların avret yerini açmaları ve erkekler yanında şarkı söylemeleri ve mevlid okumaları böyledir. Erkeklerin diz ile kasıkları arası, yalnız Hanbelî mezhebinde avret değildir.

(Ben müslimânım) diyen kimsenin, îmânın ve islâmın şartlarını ve dört mezhebin icmâ'ı, ya'nî söz birliği ile bildirdiği farzları ve harâmları öğrenmesi ve ehemmiyyet vermesi lâzımdır. Bilmemesi özr değildir. Ya'nî, bilip de inanmamak gibidir. **(Kadınların yüzlerinden ve ellerinden başka yerleri, dört mezhebde de avretdir.)** İcmâ' ile olmıyan, ya'nî diğer üç mezhebden birine göre avret olmıyan bir yerini, ehemmiyyet vermiyerek açan kâfir olmaz ise de, kendi mezhebine göre, büyük günâh olur. Erkeklerin diz ile kasık arasını, ya'nî uyluğu-

nu açmaları böyledir. Bilmediğini öğrenmesi farzdır. Öğrenince hemen tevbe etmeli ve örtmelidir.

MÜ'MİNİN EVSÂFI

Mü'minin mü'minde yedi hakkı vardır:

Da'vetine gitmek,

İyâdetine [Hasta olunca ziyâretine] gitmek,

Cenâzesine gitmek,

Nasîhat etmek,

Selâm vermek,

Bir zâlimin elinden kurtarmak.

Aksırdıkda **(Elhamdülillah)** deyince, **(Yerhamükellah)** demek.

Mü'minin hayrlısı, altı haslet bulunandır:

İbâdet eder. İlm öğrenir. Fenâlık yapmaz. Harâmlardan sakınır. Kimsenin malına göz dikmez. Ölümü hiç unutmaz.

Tenbîh: Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Herkes, kendisine ihsân edeni sever. Bu sevgi, insanın cibilletinde** [yaratılışında] **mevcûddur.)** Nefsine düşkün olan, nefsinin arzûlarına kavuşmak için, yardım edenleri sever. Akl ve ilm sâhibi ise, medenî insan olmasına yardım edenleri sever. Kısacası, tayyibler [iyiler], tayyibleri sever. Habîsler, şerîrler [fenâ kimseler], kötüleri severler. Bir kimsenin sevdiklerine, arkadaşlarına bakarak, onun nasıl adam olduğu anlaşılır. Dosta, düşmana, müslimâna ve kâfire, bid'at sâhiblerinden başka, herkese, tatlı dil ve güler yüz göstermelidir. İnsanlara yapılacak en fâideli ihsân, en kıymetli hediyye, tatlı dil ve güler yüzdür. İneğe tapan kâfirleri görünce, ineğin ağzına saman vererek, düşman olmalarına mâni' olmalıdır. Kimse ile münâkaşa etmemelidir. Münâkaşa, dostluğu azaltır, düşmanlığı artdırır. Kimseye kızmamalıdır. Kızmak, sinir ve kalb hastalığı yapar. Hadîs-i şerîfde, **(Gadab etme!),** kızma buyuruldu.

Bir kimse, dört şeyi gizlese, nâsın hayrlısı olur:

1- Fakîrliğini,

2- Sadakasını,

3- Musîbetini,

4- Belâsını.

Ve dahî Cennet dört kimseye müştakdir:

1- Dili zikr edici ola.

2- Hâfız-i kelâmullah ola.

3- Ta'âm yidirici ola.

4- Ramezân ayında sâim [oruclu] ola.

Her kişi, aşağıda yazılı yedi şeyi dillerinden kesmeyeler:

Her işinde **(Besmele-i şerîfeyi)** diyeler.

Her işi temâm edince, **(Elhamdülillah)** diyeler.

Filân yere gideceğim dedikde, **(İnşâallah)** diyeler.

Bir musîbet işitdikde, **(İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn)** diyeler.

Bir hatâ söylemiş ise, tevbe ve istigfâr eyleyeler.

(Lâ ilâhe illallahü vahdehu lâ şerîke leh, lehül-mülkü ve lehül-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr) kelime-i tayyibesine devâm edeler.

(Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh) kelime-i şerîfesini çok söyliyeler.

Bu ikisini dahî, gece ve gündüz çok okumalıdır:

1- (Estagfirullah.)

2- (Sübhânellahi vel-hamdülillahi velâ ilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billahil'aliyyil'azîm.)

AHLÂK-I HAMÎDENİN BEYÂNI

Ve dahî, kişinin yetmişiki kadar güzel huyları vardır:

Îmân, Ehl-i sünnet i'tikâdı, İhlâs, İhsân, Tevâzu', Zikr-i minnet, Nasîhat, Tasfiye, Gayret, Gıbta, Sehâ, Îsâr, Mürüvvet, Fütüvvet, Hikmet, Şükr, Rızâ, Sabr, Havf, Recâ, Buğz-i fillah, Hubb-i fillah, Hamûl, İstivâ-i zem ve medh, Mücâhede, Sa'y, Kasd, Amel, Zikr-i mevt, Tefvîz, Teslîm, Taleb-ül-ilm, Selâmet, Sadr, Şecâat, Hilm, Rıfk, İnâbet, Vefâ-i ahd, İncâz-i va'd, Hüsn-i hulk, Zühd, Kanâat, Rüşd, Sa'y-i fil-hayrât, Rikkat, Şevk, Hayâ, Sebât fî emrillah, Ünsü billâh, Şevku ilâ likâillah, Vekâr, Zekâvet, İstikâmet, Edeb, Firâset, Tevekkül, Sıdk, Murâbata, Müşârata, Murâkabe, Muhâsebe, Muâtebe, Kezm-i gayz, Hubb-i tûl-i hayâti li-ibâdetihi, Tevbe, Huşû', Yakîn, Ubûdiyyet, Mükâfât, Ri'âyet-i hukûk-i ibâd.

Tevâdu', gönül alçaklığına ve zikr-i minnet, her tâati Allahü azîm-üş-şânın tevfîki ve lütfu olduğunu bilip, şükr etmeğe ve nasîhat, mü'min kardeşine nasîhat etmeğe ve tasfiye, kalbinden ahlâk-ı zemîmeyi çıkarıp, ahlâk-ı hamîde ile muttasıf olmağa ve gayret, dîninde gayret etmeğe ve gıbta, başkasındaki ni'metin kendinde de olmasını istemeğe ve sehâ ile fütüvvet, cömerdliğe ve îsâr, mü'min kardeşlerinin işlerini bitirmeğe ve mürüvvet, insanlık vazîfelerini yapıcı olmağa ve hikmet, ilm-i hâlini bilip

amel etmeğe ve şükr, ni'metleri emr olunan yerlerde kullanmağa ve rızâ, Allahü teâlâdan kendisine gelen takdîrâta râzı olmağa ve sabr, belâlara sabr etmeğe denir.

[Hukûk-i ibâd, kul hakkını gözetmekdir. Kul hakkının en mühimmi ana-baba hakkıdır. Tatlı dil ile, güler yüzle, yardımlarına koşmakla, onların gönüllerini kazanmağa çalışmalıdır. Sonra komşu hakkı, hoca hakkı, karı-koca hakkı, arkadaş hakkı, sonra hükûmetin hakkı gelir. Kimseye yalan söylememeli, hîle yapmamalı, ölçü âletlerini doğru kullanmalı, işçinin ücretini, alın teri kurumadan ödemelidir. Borç ödememek, otobüs ve benzerlerinin ücretlerini vermemek hiyânet olur. Hükûmete vergi ödememek, binlerle kimsenin hakkını çiğnemek olur. Hükûmet zulm ederse, zulm edilenler, devlete karşı isyân ederlerse, bu ısyâncılara yardım etmenin câiz olmadığı, **(Berîka)**da, fitne bahsinde ve **(Hindiyye)**de ve **(Dürr-ül-muhtâr)**da yazılıdır. Hadîs-i şerîfde, **(Hükûmete ihânet edene, Allah ihânet eder)** buyuruldu. Ya'nî ısyân edeni zelîl, hakîr eder [Nibrâs]. Bunun için, Seyyid Kutb ve Mevdûdî gibi mezhebsizlerin, müslimânları hükûmete karşı ısyâna teşvîk eden, bölücü, yıkıcı yazılarına aldanmamalıdır. Zâlim olan hükûmete de ısyân edilmez ve ısyân edenlere yardım edilmez. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" ipek elbise giymenin erkeklere harâm olduğunu bildirirken diyor ki, (Düğün ve bayramlarda ipekli kumaş sermek ve altın, gümüş eşyâyı kullanmadan sergilemek, gösteriş için olmaz, yalnız hükûmetin emrini yerine getirmek için olursa, câizdir. Fekat, gündüzleri, ışık, kandil yakılması, ışıklı reklâmlar yapılması, malı zâyı' etmek, lüzûmsuz yerde kullanmak olduğundan, câiz değildir. Hükûmetin emri ile olursa, bunları yapmak ve çocuklarını kız, oğlan karışık mekteblere göndermek câiz olur. 479.cu sahîfeye bakınız! Kadın-erkek karışık olan, avret yerleri açık kimseler bulunan toplantılara gitmek de câiz değildir.) Kâfirlerin kanûnlarına da ısyân etmek câiz olmadığı da **(İbni Âbidîn)**in (Cum'a nemâzı) ve (Kâdılık) kısmlarında yazılıdır. Üzerinde kul hakkı bulunanın ibâdetlerinin kabûl olmıyacağı, Cennete giremeyeceği bildirildi. Kâfirin hakkından kurtulmak, müslimânın hakkından kurtulmakdan dahâ zordur denildi. Herkese iyilik yapmalı, kötülük edenlere, kötülükle karşılık vermemelidir. Hakîkî müslimân, Allahü teâlânın emrlerine, hükûmetin kanûnlarına itâat eder.]

Erenlerin sohbeti, ele giresi değil.
Sohbete kavuşanlar, mahrûm kalası değil.

Gezmek gerek her yeri, bulmak için, bir eri,
sarraf tanır cevheri, magbûn bilesi değil.

Akar suyun başına, kapalı desti konsa,

kırk yıl, orda dursa da, âbı alası değil.

Sohbet, kalbi eder pâk, ona imrenir eflâk,
âdemi, ârif eden, tâcu hırkası değil.

Önce îmân etmeli, harâmdan, el çekmeli,
rûh gıdâsın bilmeli: Bâdem helvâsı değil!

FEZÂİL-İ ESHÂB BAHSİ

Bütün Sahâbenin içinde, Resûlullahın dört halîfesi "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" diğerlerinden üstündür. Cümlesinin hilâfet müddeti, otuz senedir. [Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" hepsinin Cennete gidecekleri bildirildi. Hiç birine dil uzatmak câiz değildir.]

Ve dahî, Evliyânın kerâmeti hakdır, doğrudur.

Cümle Velîlerin efdali, en üstünü, hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîkdır "radıyallahü teâlâ anh". Hilâfeti hakdır. Onun birinci halîfe olduğu, ümmetin icmâ'ı ile sâbitdir. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" kayın babasıdır. Kızı Âişe "radıyallahü anhâ" anamızı, Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" tezvîc eylemişdir. Hakîkat ilminde mâhirdir. Cümle malını hak yoluna sarf etdi. Tâ ki, bir habbesi kalmadı. Beline, hurma lifinden örtü giydi. Cebrâîl "aleyhisselâm" dahî onun giydiği gibi giyerek, Resûlullaha geldi. Resûl, onu bu hâlde görünce, **(Yâ karındaşım Cebrâîl! Ben seni, bu hâlde hiç görmemişdim. Bu hâl ne acebdir)** diye buyurdukda, Cebrâîl "aleyhisselâm": (Yâ Resûlallah! Şimdi sen beni bu hâlde gördün, ne kadar melekler var ise, cümlesi bu hâldedir. Bunun sebebi odur ki, Allahü azîm-üş-şân, hitâb etdi ki, **(Ebû Bekr kulum cümle emlâkini, benim rızâm için, benim yoluma sarf eyledi. Şimdi hurma lifinden örtü giyindi. Ey benim meleklerim, sizler dahî, onun gibi giyininiz)** diye emr eyledi. Cümle melekler, şimdi bu hâldedirler) diye buyurdu. Ve kendisine, onun için, Sıddîk denildi.

Onun ardınca, Evliyânın efdali, hazret-i Ömer "radıyallahü anh"dır. Hilâfeti, ümmetin icmâ'ı ile sâbitdir. İslâm ilmlerinde mâhirdir. Birgün, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" hazretlerine, bir münâfık ile bir yehûdî, da'vâ ile geldiler. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" hazretleri, da'vâlarını dinledi. Hak, yehûdînin lehinde çıkdı. O münâfık râzı olmayınca, Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" o vakt, onlara: **(Ey kişiler! Ömere varın, sizin da'vânızı görsün!)** diye buyurdu. Onlar, hazret-i Ömere "radıyallahü teâlâ anh" geldiler. Neye geldiniz? dedi. Münâfık, bu yehûdî ile, da'vâm vardır, dedi. Hazret-i Ömer

“radıyallahü teâlâ anh” buyurdu ki, sâhib-i islâmiyyet var iken, ben bu da’vâyı, nasıl göreyim? Münâfık dedi ki: Biz Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”e vardık, da’vâyı yehûdîye hükm eyledi. Ben râzı olmadım! Hemen Ömer “radıyallahü anh” onlara siz bekleyin, ben da’vânızı, şimdi hâl edeyim dedi ve içeriye gitdi. Biraz sonra, eteğinin altında, bir satırla, bunların yanına geldi, satırı çekdiği gibi o münâfıkın kellesini uçurdu ve (Resûlullahın hükmüne râzı olmayanın hâli budur) dedi. İşte bundan dolayı, kendisine Ömer-ül-Fârûk “radıyallahü teâlâ anh” denildi.

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretleri, **(Hak ile bâtılı ayırd edici, Ömerdir)** buyurdu.

Onun ardınca, Evliyânın efdali hazret-i Osmân-ı Zinnûreyn “radıyallahü anh”dır. Hilâfeti hakdır, doğrudur. Ümmetin icmâ’ı ile sâbitdir. Resûlullah “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem”, ona birbiri ardınca, iki kızını vermişdir. İkinci kızı vefât etdikde, **(Bir kızım dahâ olsaydı, ona verirdim!)** buyurmuşdur.

İkinci kızını verdikde, hazret-i Osmânı “radıyallahü teâlâ anh” gâyet medh etmişdi. Tezvîc etdikden sonra kızı: (Ey benim gözümün nûru babam! Hazret-i Osmânı gâyet medh eylediniz. Buyurduğunuz kadar değil!) dedikde, Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” hazretleri kızına: **(Ey benim kızım! Hazret-i Osmândan gökdeki melekler hayâ ederler!)** buyurdu.

Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” ona iki kızını verdiğinden ötürü, Osmân-ı Zinnûreyn denildi. Zinnûreyn, iki nûr sâhibi demekdir. Ma’rifet ilminde mâhirdir.

Onun ardınca, Evliyânın efdali, Alî “kerremallahü vecheh ve radıyallahü anh”dır. Hilâfeti, ümmetin icmâ’ı ile sâbitdir. Resûlullahın dâmâdıdır. Kızı hazret-i Fâtıma “radıyallahü anhâ” anamızı, ona tezvîc etmişdir. Tarîkat ilminde mâhirdir. Bir gulâmı var idi. Birgün, gulâmı murâd eyledi ki, şu efendimi tecribe edeyim. Vaktâ ki, hazret-i Alî “radıyallahü teâlâ anh”, dışarıda idi. Gulâmın yanına gelip bir hizmet buyurdu. Gulâm sükût eyledi. Ondan sonra, hazret-i Alî “kerremallahü vecheh” gulâma, yâ gulâm! Ben sana ne yapdım ve hâtırın neden münkesir oldu ve benim neyimden incindin, dedikde, gulâm, sen bana bir şey yapmadın. Ben senin kulunum. Murâdım seni tecribe etmekdi. Hakkiyle Velîsin, dedi.

[Eshâb-ı kirâmın hepsini sevenlere ve onların yolunda olanlara **(Ehl-i sünnet)** denir. Bir kısmını severiz deyip çoğunu sevmiyene **(Şî’î)** denir. Eshâb-ı kirâmın hepsine düşman olanlara **(Râfizî)** denir. Eshâb-ı kirâmın hepsini severiz diyen, fekat ba’zı şeylerde hiç birine uymıyan kimseye **(Vehhâbî)** denir.

Sapık din adamı Ahmed ibni Teymiyyenin fikrleri ile, ingiliz câsûsu Hempherin yalanlarının karışımına **(Vehhâbîlik)** denir. Bu inanışlarına uymıyan, Ehl-i sünnet olan müslimânlara kâfir diyorlar. [Bu sözleri ile, kendileri kâfir oluyorlar.]

Vehhâbîlik düşünceleri, 1150 [m. 1737] senesinde Arabistân yarım adasında ingilizler tarafından ortaya çıkarıldı. İngiliz plânlarını yaymak için, çok müslimân kanı akıtdılar. Şimdi de, her memleketde **(Râbitatül-âlemil islâmî)** dedikleri merkezler kurarak ve sayısız altın saçarak, câhil din adamlarını avlıyor. Bunlar vâsıtası ile müslimânları şaşırtıyorlar. Bindörtyüz senedir islâmiyyeti savunmuş olan Ehl-i sünnet âlimlerini ve bunların hâmileri olan Osmânlıları kötülüyor. Bu âlimlerin naslardan çıkardıkları doğru bilgilere yanlış diyorlar.

Vehhâbîlerden ba'zısı, (Biz de Ehli sünnet mezhebindeyiz, Hanbelî mezhebindeyiz) diyorlar. Bu sözleri, Mu'tezile sapık fırkasında olanların, (Biz de, Ehl-i sünnetiz. Hanefî mezhebindeyiz) demelerine benzemekdedir. Ehl-i sünnet olmıyanların Cehenneme gideceklerini bildikleri için, böyle söylüyorlar. Hâlbuki, yalnız amellerinin, yalnız işlerinin bir mezhebe uygun olması, o mezhebden olmak değildir. Bir mezhebe tâbi' olmak için, hem i'tikâdın, hem de amelin, o mezhebe uygun olması lâzımdır. Dört mezhebin i'tikâdı, birbirlerinin aynıdır. Dördü de, Ehl-i sünnet i'tikâdındadır. Bir kimsenin hanefî veyâ hanbelî mezhebinde olabilmesi için, evvelâ Ehl-i sünnet i'tikâdında olması lâzımdır. Vehhâbîler Ehl-i sünnet i'tikâdında değildirler.]

TA'ÂM BAHSİ

Ta'âmdan evvel, sünnet olduğunu düşünerek, el yıkamanın on fâidesi vardır:

Bir kimse, ta'âm yimek için ellerini yıkadıkda, ıslak olan parmaklarının ucunu gözlerinin pınarına koyup geriye doğru silse, o kimse, Allahü teâlânın izniyle, göz ağrısı görmez. On fâide:

1- Arş-ı rahmân altında, bir melek nidâ eder. Elini pâk etdiğin gibi, senin [küçük] günâhların pâk oldu, der.

2- Nâfile nemâz kılmış gibi sevâbına nâil olur.

3- Fakîrlikden emîn olur.

4- Sıddîklar sevâbına nâil olur.

5- Melâike, onun için istigfâr ederler.

6- Her bir lokmanın mukâbelesine, onları sadaka vermiş gibi sevâba nâil olur.

7- Besmele ile yimede günâhından temiz olur.

8- Yimekden sonra yapdığı düâsı kabûl olur.

9- O gece ölürse, şehîd mertebesine erişir.

10- Gündüz ölürse, şühedâ zümresine yazılır.

Önce elleri yıkamak ve kurulamamak sünnetdir.

Ta'âmdan sonra, sünneti yerine getirmek niyyeti ile, el yıkamanın altı fâidesi vardır:

1- Arş-ı rahman altında bir melek nidâ eder ki, (Yâ mü'min! Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" senden râzı oldu.)

2- Bu ni'mete mahsûs sevâba nâil olur.

3- Bedenindeki kıl sayısınca, sevâbı olur.

4- Rahmet deryâsından nasîbi olur.

5- Elinden akan damlaların adedince sevâb kazanır.

6- Vefât etdikde, şehîd olur.

[Allahü teâlânın emrleri iki dürlüdür: Emr-i tekvînî ve Emr-i teklîfî veyâ Emr-i teşrî'î.

Emr-i tekvînî, Yaratmasını dilediği şeylere **(Ol)** demesidir. Ol deyince, hemen var olur. Hiçbir kimse, bu şeyin var olmasına mâni' olamaz. Herşeyin yaratılması için, belli şeyleri sebeb yapmışdır. Belli maddeleri, belli maddelerin yaratılmalarına sebeb yapdığı gibi, insanın maddî ve ma'nevî gücü, çeşidli enerjiler de, birçok şeylerin yaratılmalarına sebebdirler. Bir kuluna birşey ihsân etmek, iyilik vermek isterse, o kimseyi o şeyin sebebine kavuşdurur. Sebeb te'sîr etdiği zemân, O da dilerse, (Ol!) derse, o şey var olur. O dilemezse, hiçbirşey var olmaz. Hikmetini, yaratmasını sebeblerle örtmüş, gizlemişdir. Çok kimse, yalnız sebebleri görmekde, sebebler arkasındaki hikmeti, Onun yaratmasını anlıyamamakdadır. Bu anlayışsızlığı da, Onun felâketine sebeb olmakdadır.

Emr-i teklîfî, insanlara, yapmaları veyâ sakınmaları için verdiği emrlerdir. Bu emrlerin yapılması, insanın irâdesine, dilemesine bağlıdır. İnsanı irâdesinde, dilemesinde serbest bırakmışdır. Fekat, insanın dilemiş olduğu şeyi yaratan, yine Odur. İnsan diledikden sonra, O da dilerse, yaratır. Dilemezse yaratmaz. Herşeyi yaratan, maddelere çeşidli te'sîrler, özellikler veren, yalnız Odur. Ondan başka yaratıcı yokdur. Ondan başkasında ülûhiyyet sıfatı bulunduğuna inanmak, başkasını Ona şerîk, ortak yapmak olur. Başkasını kendisine ortak yapanı, Kıyâmetde hiç afv etmiyeceğini, Ona sonsuz ve çok acı azâblar yapacağını bildirmişdir. İnsan, Onun emrini yapmak, iyilik yapmak dileyince, O da merhâmet ederek diliyor ve yaratıyor. Kendisine inanmıyanlar, karşı gelenler bir kötülük yapmak isteyince o da diliyor ve yaratıyor. Kendisine inananlar, yalvaranlar, bir kötülük yapmak isteyince, O merhâmet ederek dilemiyor ve

yaratmıyor. Bunun için düşmanlarının her istedikleri hâsıl olduğu için, dahâ da azıp kuduruyorlar.

Allahü teâlânın emr-i teklîfîleri, ehemmiyyetlerine göre, derecelere ayrılmışdır:

1- Bütün insanlara, îmân etmelerini, müslimân olmalarını emr etmişdir.

2- Îmân etmiş olanlara, harâm işlememelerini, kötülük yapmamalarını emr etmişdir.

3- Îmân etmiş olanlara farzları yapmalarını emr etmişdir.

4- Harâmlardan sakınan ve farzları yapan müslimânlara, mekrûhlardan sakınmağı, sünnetleri, nâfile ibâdetleri yapmağı emr etmişdir.

Yukarıdaki sırada, önce olan emri yapmayıp, ondan sonra olanı yapmak, makbûl değildir, beğenilmez. Fâidesi olmaz. Meselâ, îmânı olmıyanın kötülükden sakınmasını veyâ kötülüklerden, harâmlardan sakınmayanın farzları yapmasını yâhud farzları yapmıyanın, sünnetleri, nâfile ibâdetleri yapmasını, Allahü teâlâ beğenmez, kabûl etmez. Bunun için, nemâz kılmıyan, zekât vermiyen ve ananın, babanın, zevcenin ve evlâdının haklarını îfâ etmiyen müslimânın sadakalarını, hayrâtını, hasenâtını, câmi' yapdırmasını, para yardımları ve yemekden önce ve sonra ellerini yıkamalarını ve ömreye gitmesini beğenmez, kabûl etmez. Görülüyor ki, her insanın evâmir-i teklîfiyyeyi yukardaki sıraya göre yapması lâzımdır. Bununla berâber, önceki sıradakini yapmıyan, aşağıdakini yapar ve bunu yapması, farzı terk etmesine, harâm işlemesine sebeb olursa, sevâb kazanamaz ise de, bunu yapmağı da elden kaçırmamalıdır. Bunu her zemân yapmanın bereketi ile, Allahü teâlânın, merhâmet ederek, önceki emrleri yapmağı nasîb etmesinin umulacağı, **(Rûh-ul-beyân)** tefsîrinde, altıncı cüz'ün sonunda yazılıdır.]

Ve dahî, ta'âm yimenin farzı dörtdür:

1- Yidiği zemân, doymağı ve içdiği zemân kanmağı, Allahü azîm-üş-şândan bilmek.

2- Halâlinden yimek.

3- O ta'âmdan kuvveti geçinceye dek, Allahü teâlâya kulluk etmek.

4- Eline geçene kanâat etmek.

Yimeğe başlarken, Allahü teâlâya ibâdet etmek için, Allahü teâlânın kullarına fâideli işler görmek için, Allahü teâlânın dînini, ebedî se'âdet ve huzûr yolunu bütün insanlara yaymak için kuvvet elde etmeğe niyyet etmelidir. Başı açık yimek câizdir.

Ve dahî, ta'âm yimenin müstehabları: Sofrayı yere kurmak, elbisesi temiz olarak sofraya oturmak, diz çöküp yimek, ta'âm evvelinde elini ve ağzını yıkamış olmak, yemeğe başlarken Besmele demek, evvelinde tuz tadmak, arpa ekmeği yimek, ekmeği eli ile parçalamak, ekmek ufaklarını zayi' etmemek, önünden yimek, sirke yimek, lokmayı küçük almak, ta'âmı iyice çiğnemek, üç parmağı ile yimek, kabı parmağı ile sıyırmak, üç kerre parmaklarını yalamak, ta'âm sonunda hamd etmek, kürdan kullanmak.

Ve dahî ta'âm yimenin mekrûhları: Sol eliyle yimek, yiyeceği ta'âmı koklamak, Besmeleyi terk etmek. [Yemek arasında da olsa hâtırlayınca Besmele çekmelidir.]

Ta'âm yimenin harâmı: Doyduğu hâlde yimeğe devâm etmek [Müsâfiri var ise, onun yimesine mâni' olmamak için, yer gibi davranmak lâzımdır], yemekde isrâf etmek, ba'zılarınca başkasının mâlını [haksız olarak] yirken Besmele demek, ziyâfete dâvetsiz gitmek, başkasının mâlını iznsiz yimek, bedenine hastalık verecek şeyi yimek, riyâ ile hâzırlanan ta'âmı yimek, nezr etdiği şeyi yimek.

Sıcak ta'âm yimenin şu zararları vardır: Kulağı sağır olmağa sebeb olur. Benzi sarı olur. Gözlerinin feri olmaz. Dişleri sararır. Ağzının lezzeti olmaz. Karnı doymaz. Fehmi az olur. Aklı az olur. Bedenine maraz ârız olur.

Ve dahî, ta'âmı az yimenin fâideleri şunlardır: Bedeni kavî olur. Kalbi nûrlu olur. Hâfızası kavî olur. Geçinmesi âsân olur. İşlerinde lezzet bulur. Allahü azîm-üş-şânı, çok çok zikr etmiş olur. Âhıreti tefekkür eder. İbâdetinde lezzeti ziyâde olur. Her şeyde isâbet ve irşâdı çok olur. Hisâbı âsân olur.

Müslimânım diyenlere,
beş vakt nemâz, gerek olur.
Yarın, kıyâmet gününde,
hulle ve tâc, burâk olur.

EVLENMEĞE DÂİR

Ve dahî, evlenmekde çok fâide vardır.

Evvelkisi, dînini hıfz etmiş olur. Ve huyu güzel olur. Ve kazancında bereket olur. Ve hem de, sünnet ile amel etmiş olur. Nitekim, Peygamberimiz "aleyhissalâtü vesselâm" buyurur: **(Nikâhlanınız, çok evlâdınız olsun. Zîrâ ben kıyâmetde ümmetimin çokluğu ile sâir ümmetlere iftihâr ederim.)**

Ve dahî zevcin ve zevcenin birbirlerine karşı olan haklarına riâyet etmeleri lâzımdır.

Ve dahî, bir kimse evleneceği zemân, araşdırarak, sâliha

ya’nî dînine kavî ve mahrem olmıyan bir hanım bulup almalıdır. Zinâdan hâmile kadını nikâh etmek câizdir. Zânî başkası ise, çocuk olmadan evvel vaty câiz olmaz. (Feyziyye).

Ve dahî, bir kızı, malından ve hüsnünden dolayı almaya. Zîrâ, sonra zelîl olur. Peygamberimiz “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Bir kimse, malından veyâ güzelliğinden ötürü bir hâtun alsa, onun malından ve hüsnünden mahrûm olur.)**

Ve bir kimse, dîninden, ahlâkından ötürü bir hâtun alsa, Hak teâlâ, onun malını ve hüsnünü ziyâde eyler.

Avret, erinden, dört mertebe aşağı olmak gereklidir. Yaşı ve boyu ve hısımı ve akrabâsı. Dört şeyde, avret erinden ziyâde olmak gerek. Biri, güzel ola ve biri edebli ola ve biri, huyu iyi ola ve biri, harâmdan ve şübheli şeylerden sakınıcı ola ve saçı, başı, kolları, bacakları açık olarak yabancı erkeklere görünmiye.

Genç kızları, koca kimselere vermeyeler. Fesâda sebeb olur.

Ve dahî, nikâh için söz kesilmeden evvel, dünür olacak âileler hakkında ve evlenecek olan gençler hakkında iyice tahkîkat yapılması, hem sünnetdir ve hem de aralarındaki geçimin devâmına sebeb olur. Bunda üç fâide olduğu beyân olunmakdadır: Biri, ikisinin arasında, tâ ölünceye dek, muhabbet kesilmez. İkincisi, rızklarında bereket olur. Üçüncüsü, sünnet ile amel etmiş olur.

Bundan sonra, önce belediyede evlenme işini yapdıralar. Sünnete uygun nikâh yapmamak büyük günâh olur. Evlenme işlemi yapdırmamak da suç olur.

Sünnete uygun nikâhdan sonra, erkek tarafı avret tarafına güzel ve kıymetli şeyler göndere, muhabbete sebebdir.

Ve dahî, eri karşısında, zevcenin her dürlü süs ve düzgün isti’mâli câiz ve ziyâde sevâbdır.

Gerdek [zifâf] gecesi, ziyâfet etmek sünnetdir. [Akşam nemâzından sonra yimeli, yatsıyı kılınca, dâmâdı kız evine götürüp, düâdan sonra hemen dağılmalıdır.]

İbtidâki gece, güvey, gelinin ayağını yıkamak ve o suyu, evin dört bucağına saçmak, sünnetdir. İki rek’at nâfile nemâz kılıp düâ eyleye. O gece, her ne düâ ederse, makbûl olur. Güveyi görenler, kendisine bunu hâtırlatırlar. Ve **(Bârekellahü lek ve bârekellahü aleyhâ ve ceme’a beynekümâ bilhayri)** diyeler. Ya’nî, Allahü teâlâ, sana mubârek eylesin ve zevcene mubârek olsun ve ikinizin arasını, hayrla cem’ eylesin!

Ba’zılarının yapdıkları gibi, (Bir hoşça geçinin, oğullu uşaklı

olasınız) demek, câhiller hitâbıdır, fâidesi yokdur. O vakte mahsûs düâları okumak sünnetdir.

Lüzûmlu olan umûr-ı dîniyyeyi bilip ve avretine dahî öğrete. Zîrâ, âhıretde süâl olunur. Bilemedim demek özr olmaz. [Farzları ve harâmları ve Ehl-i sünnet i'tikâdını öğrenmek ve zevcesine, çocuklarına öğretmek farzdır. Sünnetleri öğrenmek ve öğretmek sünnetdir.]

Avretini islâmiyyetin cevâz vermediği yere götürmeye ve göndermeye! Sokağa açık çıkarmaya. Zîrâ Peygamberimiz "aleyhisselâm", **(Bir avret güzel kokular ile, nemâz kılmak için mescide gelse, o avretin nemâzı kabûl olmaz, tâ ki evine varıp, cünüblükden gusl eder gibi, gusl etmeyince)** buyurdu. Onlara, güzel râyıha ile, câmi'e ve mescide gitmek câiz olmayınca, başka yerlere gidip halka görünmek günâhı, ne mertebe olmak gerek? Ona göre, kıyâs oluna! Ve çekilecek azâbı teemmül edile!

Ve dahî, Peygamberimiz "aleyhisselâm" bir hadîs-i şerîfinde buyurmuşdur: **(Cennet ehlinin çoğu, fukarâ ve Cehennem ehlinin çoğu avretlerdir.)** Bunun üzerine, hazret-i Âişe "radıyallahü anhâ" süâl eylediler ki: (Avretlerin çoğu Cehennemde olmağa sebeb nedir?) Resûl-i ekrem "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bunlar belâya sabr eylemezler ve on iyilik gördükleri kimseden, bir kemlik gördükde, o on iyiliği -hemen- unutup, bir kemliği dâimâ söyler. Ve dünyâ zînetlerini, çok ziyâde severler ve âhırete çalışmazlar ve gîbeti çok ederler.)**

Erlerden ve avretlerden her kim bu sıfatlar ile muttasıf olursa, ehl-i Cehennemdir.

Ve dahî, hazret-i Alî "kerremallahü teâlâ vecheh"den rivâyet olunur ki, birgün, Resûl-i ekremin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" huzûruna bir avret gelip, (Yâ Resûlallah! Bir ere varmak isterim, ne buyurursunuz) dedi. Se'âdet ile buyurdu ki, **(Erin hakkı, avretin üzerinde çokdur. Hakkından gelebilir misin?)** O avret, (Yâ Resûlallah! Erin hakkı nedir.) dedi. Buyurdu ki, **(Sen onu incitir isen, Allaha âsî olursun ve nemâzın kabûl olmaz.)** O avret, etdi, dahâ var mı? Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Hangi avret, erinden iznsiz, evinden dışarıya çıksa, her adım başına günâh yazılır.)** Avret etdi, dahâ var mı? Resûl-i ekrem buyurdu ki, **(Erine kötü söz söylerse, kıyâmetde dilini ensesinden çıkarırlar.)** O avret etdi, dahâ var mı? Resûl-i ekrem buyurdu: **(Hangi avret ki, malı ola da, erinin hâcetini bitirmeye, âhıretde o avretin yüzü kara ola.)** Ve o avret etdi, dahâ var mı? Resûl-i ekrem buyurdu: **(Hangi avret, erinin malından uğrularsa ve bir başkasına**

verirse, ve eri ile halâllaşmazsa, Allahü azîm-üş-şân, o avretin zekât ve sadakasını kabûl eylemez.) Avret etdi, dahâ var mı? Resûl-i ekrem buyurdu: **(Hangi avret, erine sövse veyâ karşı gelse, tamu içinde, dilinden asalar ve hangi avret çengi ve çalgı dinlemeğe varsa ve bir akça verse, küçük yaşından beri kazanmış olduğu sevâb mahv ola ve üzerindeki libasları da da'vâcı olup, bizi mubârek günlerde giymedi ve halâline karşı giymedi, harâm yerlere gitdi, dedikde, Hak teâlâ buyurur, böyle olan avretleri, bin yıl yaksam gerekdir.)** [Sinemanın, radyo ve televizyonun kötü taraflarını buradan da anlamalıdır.] O avret, bu cevâbları işitince, (Yâ Resûlallah! Bu zemâna gelince, ere varmadım, yine varmam) dedi.

Bir kerre, Resûl-i ekrem "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", se'âdet ile buyurdu ki, **(Yâ hâtun! Ere varmanın sevâbını dahî haber vereyim de dinle! Hangi avret ki, eri, ona, Allah senden râzı olsun dese, altmış yıl ibâdet etmekden yeğdir. Ve erine, bir içim su verse, bir yıl oruc tutmakdan efdaldir. Erinin döşeğinden kalkdığı zemân gusl eylese, bir kurban kesmişcesine sevâb bula. Ve halâline hîle etmezse, onun için, göklerde melekler tesbîh ederler. Ve halâli ile oynasa, altmış kul âzâd etmekden hayrlıdır. Erinin rızkını muhâfaza etse ve halâlinin akrabâsına merhamet eylese ve beş vakt nemâzını kılıp, orucunu tutsa, bin kerre Kâ'beye varmakdan efdaldir.)** Fâtıma-i Zehrâ "radıyallahü anhâ", bir avret halâlini incitse, hâli nice olur, dedikde, **(Bir avret, erine âsî olsa, Allahın la'neti onun üzerinde kalır, tâ ki eri ile halâllaşmayınca, kurtulamaz ve erinin döşeğinden kaçsa, cemî' sevâbı gider ve erine karşı, büyüklense, Hak teâlâ, ona hışm eyler ve sen benim kâhyam mısın, dese ve senden ne gördüm dese, Allahü teâlâ, ona ni'metini harâm eyler. Erinin kanını dili ile yalasa, henüz erinin hakkını yerine getirmiş olmaz. Ve erinin izni ile açık saçık sokağa çıksa, erinin defter-i a'mâline, bin günâh yazılır, izn verdiği için)** buyurdu. İznsiz çıkıp giden avretlerin hâli nice olur, bundan kıyâs eyle!

Resûl-i ekrem "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurur: **(Yâ Fâtıma! Allahü teâlâ, bir ehadin, bir ehade secde etmesini emr buyursa idi, ben de, avretin erine secde etmesini buyurur idim.)**

Hazret-i Âişe "radıyallahü anhâ", (Resûlallaha, bana vasıyyet eyle!) dedim. Resûl-i ekrem buyurdu ki, **(Yâ Âişe! Ben sana vasıyyet ederim, sen de ümmetimin hâtunlarına vasıyyet eyle! Yarın kıyâmet gününde: Önce îmândan. İkin-**

cisi, abdestden ve nemâzdan. Üçüncüsü, eri hakkında, süâl olunur. Hangi erkek ki, avretinin yavuzluğuna sabr eylese, Hak teâlâ, ona Eyyûb Peygamber sevâbını vere. Bir avret dahî erinin yavuzluğuna sabr eylese, Âişe-i Sıddîka mertebesini bula.)

Ve dahî, **(Bir erkek, avretini dövse, kıyâmetde, ben onun da'vâcısı olurum)** buyurdu.

Kişi, üç yerde, hatûnunu açık avucu veyâ düğümsüz bez ile dövmek câizdir. Nemâzı ve guslü terk etdiğinden ve döşeğine gelmediğinden ve iznsiz dışarıya çıkdığından ötürü. Sopa ile, yumruk ile, tekme ile, düğümlü bez ile döğmek ve başına, gövdesine vurmak hiç bir zemân câiz değildir. Sâir kabâhatlerde, hiç döğülmez. Birkaç tenbîh etmek gerekdir. Eğer islâh olmazsa bırakmak gerek, tâ ki, azâbda olmamak için.

[**(Şir'at-ül-islâm)**da diyor ki, (Zevcesi huysuzluk edince, kabâhati kendinde aramalı. Ben iyi olsaydım, böyle yapmazdı demelidir. Sâliha olan zevce üstüne tekrâr evlenmemelidir. Nafakalarında adâlet yapamıyacak olanın ikinci zevce alması câiz değildir. Adâlet yapacağını bilenin alması câiz ise de, almaması efdaldir. Câiz olan yerlere giderken baş örtüsü örtmesi ve bedenini iyi örtmesi lâzımdır. Kadının koku sürünerek, zînetlerini göstererek sokağa çıkması harâmdır. Sâliha kadın, dünyâ ni'metlerinin en kıymetlisidir. Müslimâna şefkat göstermek, üzmemek, nâfile ibâdetlerden dahâ sevâbdır.) **(Rıyâd-un-nâsihîn)**de diyor ki, (Nisâ sûresinin onsekizinci âyetinde meâlen, **(Zevcelerinize iyi, yumuşak davranınız!)** buyuruldu. Hadîs-i şerîflerde, **(Yâ Ebâ Bekr! Zevcesine gülerek, yumuşak söyleyene, köle âzâd etmek sevâbı verilir)** ve **(Fâsık erkekle evlenen kadına, Allah merhamet etmiyecekdir)** ve **(Şefâ'atime kavuşmak istiyen, kızını fâsıka vermesin!)** ve **(İnsanların en iyisi, insanlara iyilik edendir. İnsanların en kötüsü, insanlara zarar veren** [onları inciten]**dir)** ve **(Bir müslimânı haksız olarak incitmek, Kâ'beyi yetmiş kerre yıkmakdan dahâ günâhdır)** buyuruldu.)

(Dürr-ül-muhtâr)da diyor ki, (Müslimân erkeğin, sahîh nikâh ile evlenmiş olduğu zevcesinin nafakasını te'mîn etmesi farzdır. **(Nafaka)**, yiyecek ve giyecek ve barınacak ev demekdir. Zevcesini, kendi mülkü olan veyâ kirâ ile tutduğu evde oturtması lâzımdır. Zevce, evde erkeğin akrabâsından hiçbirinin bulunmamasını istiyebilir. Zevc de, kadının yakınlarından hiçbirinin bulunmamasını istiyebilir. İkisi de bu hakka mâlikdir. Evin, sâlih müslimân komşular arasında olması [müezzinin kendi sesinin evden işitilmesi] lâzımdır. Haftada bir kerre anasına babasına gitmesine mâni' olamaz. Onların haftada, bir kerre kızlarına

gelmeleri de, iyi olur. İkisinden biri hasta olursa ve bakacak kimseleri olmazsa, zevc râzı olmasa bile, zevcenin gidip hizmet etmesi lâzımdır. Diğer mahrem akrabâsının senede bir gelmelerine veyâ zevcenin onlara gitmesine mâni' olamaz. Bunlardan başkalarına ve günâh olan yere gitmelerine izn verirse, ikisi de günâha girer. Evinde veyâ dışarda, başkaları için ücret ile veyâ hayr için iş yapmasına ve mektebe, va'za gitmesine mâni' olur. Kadının evde ev işleri ile meşgûl olması, boş kalmaması lâzımdır. Avret yeri açık olanların bulunduğu hamamlara, [plajlara ve sporcuların oyunlarını seyr etmeğe göndermez. Bunları gösteren televizyonları evine sokmaz.] Süslenerek ve yeni giyinerek sokağa çıkamaz.) Zevcesini, mahrem olan, ya'nî evlenmesi harâm olan akrabâsından başkasına, harâmdan sakınan müslimânların evine kendi götürebilirse de, kadın erkek ayrı oturmalıdır. Kadının **(Mahrem akrabâ)**sı, onsekiz erkek olup şunlardır: Babası ve dedeleri, oğlu ve torunları, yalnız anadan veyâ yalnız babadan olsa bile kardeşi, erkek ve kız kardeşinin oğulları, amcası, dayısıdır. Bu yedi erkek, süt emmek sebebi ile ve zinâ sebebi ile de mahrem akrabâ olur. Dört erkek de, nikâh sebebi ile mahrem akrabâ olur. Bunlar: Kayınpeder ve bunun babaları, dâmâd, üvey baba ve üvey oğuldur. Bir adama çocuklarının gelinleri ve bir kadına çocuklarının dâmâdları mahremdir. Mahrem demek, nikâhla alması harâm demekdir. Meselâ, kızkardeş mahremdir. Herkese kardeşlerinin çocukları mahremdir. Kardeşlerin zevceleri, amca ve dayı ve hala ve teyze çocukları ve zevceleri mahrem değildir. Teyzenin çocukları ve zevci nâ-mahremdir. Zevcin, zevcenin kardeşleri nâ-mahremdir. Enişstenin ve kayın birâderin mahrem akrabâ olmadıkları, yabancı oldukları, **(Ni'met-i islâm)**da, haccın şartlarında yazılıdır. Zevcenin bu ikisine de açık görünmesi, yüzünden başka yerleri örtülü olsa bile, yalnız bir odada kalması, birlikde sefere gitmeleri harâmdır. Dâmâda kayın valdesinin anadan ve babadan olan anaları da mahremdirler. Bir kız, mahrem akrabâsı ile evlenemez. Yanında örtünmemeleri câiz olur. Yalnız bir odada bulunabilir, birlikde sefere gidebilir. Mahrem olmıyan akrabâsı eve gelince, zevcinin veyâ akrabâ kadınların yanında, yüzünden başka her yeri örtülü olarak hoş geldiniz der. Kahve, çay gibi şeyler getirir. Fekat, yanlarına oturmaz. Müslimânların, âdetlere, geleneklere değil, islâmiyyete, ilmihâl kitâblarına uymaları lâzımdır. Her müslimân, zevcesine ilmihâl öğretmeli, kendi bilmiyorsa, sâliha hanım hocaya göndermelidir. İslâmiyyete uyan, harâmlardan sakınan hanım bulamazsa, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" yazdığı doğru ilmihâl kitâbını zevcesi ile birlikde okuyup, ikisi de, dînini, îmânını, harâmları, farzları iyi öğrenmelidir. Mezhebsiz olan din adamla-

rının, sapıkların yazdıkları bozuk tefsîr ve din kitâblarını eve sokmamalı, bunları okumamalıdır. Dînî, ahlâkı bozucu yayınlar yapan radyoları, televizyonları da eve sokmamalıdır. Bunlar kötü arkadaşdan dahâ fenâdırlar. Zevcenin ve çocukların dinlerini, ahlâklarını bozarlar. Zevcesi ve kızları, ev işleri ile uğraşmalı, tarlada, fabrikada, bankada, ticârethânelerde ve memûrluklarda çalışdırılmamalıdır. Kadının ve kızlarının para kazanması, babasının, kocasının san'atına, ticâretine yardım etmesi lâzım değildir. Bunları yapmak ve ev ihtiyâclarını çarşıdan, pazardan alıp getirmek erkeğin vazîfesidir. Kadın bunları yapmağa zorlanırsa, dînî, ahlâkı ve sıhhati bozulur. Her ikisinin dünyâları da, âhıretleri de harâb olur. Sonra, dizlerini döğerlerse de, fâidesi olmaz. Günâhdan, belâdan kurtulamazlar. İslâmiyyete uyan, dünyâda da, âhıretde de, râhata kavuşur. Kötü arkadaşların, münâfıkların güler yüzlerine, tatlı dillerine aldanmamalı, ilmihâl kitâblarına uymalıdır. Kızlarını, çocuklarını da harâmlardan korumalıdır. Oğullarını müslimân öğretmenlerin bulunduğu okullara göndermelidir. Kadının mağazalarda, dükkânlarda, fabrikalarda, hükûmet işlerinde, erkekler arasında çalışmasına ihtiyâcı yokdur. Zevci yoksa veyâ hasta ise, kadının her ihtiyâcını mahrem akrabâsı temîn etmeğe mecbûrdur. Bu akrabâları fakîr ise, devletin bol mâaş bağlaması lâzımdır. Allahü teâlâ, islâm kadınının her ihtiyâcını ayağına göndermekdedir. Geçim sıkıntısını erkeklere yüklemekdedir. Çalışıp kazanmağa hiç ihtiyâcı olmadığı hâlde, mîrâsdan erkeğin aldığının yarısını da kadına vermekdedir. Kadının vazîfesi, ev içindeki işleri yapmakdır. Bu işlerin birincisi, çocuklarını terbiye etmesidir. Çocuğun ilk mürşidi anasıdır. Anasından din ve ahlâk ilmlerini öğrenen çocuk, dinsiz öğretmenlere, kötü arkadaşlara ve islâm düşmanı olan zındıkların yalanlarına aldanmaz. Anası, babası gibi, hâlis bir müslimân olur. **(Tam İlmihâl)** 84.cü baskı, 579.cu sahîfesine bakınız! İslâm düşmanlığı yapan münâfıklara **(Zındık)** denir.]

CENÂZENİN, TECHİZ, TEKFÎN VE TEDFÎNİNE DÂİR

Ve dahî, cenâze nemâzı, defn etmek, yıkamak, kefenlemek bunların cümlesi, farz-ı kifâyedir.

Meyyiti yıkamak için, tenhâ bir yere konmuş olan mermer veyâ tahta teneşir üzerine sırt üstü yatırılır. Gömleği çıkarılır. Abdest aldırılır. Başından göbeğine kadar ılık su ile yıkanır. Sonra göbeği ile dizleri arası örtülüp yıkanır. Yıkayıcı, sağ eline eldiven giyer. Bu elini örtünün altına sokup, su dökerek yıkar. Örtünün altına bakmaz. Sonra sol tarafına çevirip, sağ tarafını, sonra sağ tarafına çevirip, sol tarafını eldivenli eli ile yıkar. Ke-

fenin üç parçasından biri, teneşirin üzerine meyyitin altına serilir. Bu sergi, meyyit ile birlikde tabuta konur.

Kefen üç nev'dir: Kefen-i farz, [Buna kefen-i zarûret de denir], kefen-i sünnet, kefen-i kifâye.

Kefen-i sünnet, erlere üç ve avretlere beşdir.

Kefen-i kifâye, erlere iki ve avretlere üçdür.

(Bahr)de diyor ki, (Kadınların kefen-i kifâyesi, izâr, lifâfe ve himâr ya'nî baş örtüsüdür. Çünki, kadınlar hayâtda iken bu üçü ile örtünürler.) İzâr, o zemânda omuzdan veyâ tepeden ayaklara kadar bedene sarılan kumaş idi. Lifâfenin kamîs [antarî] olduğu İbni Âbidînde yazılıdır. Görülüyor ki, müslimân kadınları önceleri geniş manto ve baş örtüsü ile sokağa çıkardı. **(Bahr)**de ve **(Dürr-ül-müntekâ)**da diyor ki, (Zevcin zevcesine vermesi vâcib olan nafaka, ta'âm, kisve ve meskendir. Kisve, himâr ve milhafedir.) Milhafe, dış örtüdür. [Buna şimdi ferâce, manto veyâ saya denilmekdedir. Görülüyor ki, kadın elbisesi üç parçadır. Bunların arasında çarşaf yokdur. Çarşaf ile örtünmek sonradan âdet olmuşdur. Çarşaf ile örtünmek örf ve âdet olan yerlerde, çarşaf ile, manto âdet olan yerlerde geniş manto ve kalın başörtüsü ile örtünmeleri câizdir. Örf ve âdetin dışına çıkmak, cemâ'atden ayrılmak olur. Fitneye sebeb olur. Fitneye sebeb olmak harâmdır.]

Kefen-i farz, erlere ve avretlere bir parçadır.

Kefen bezi bulunmayıp da, harîr ya'nî ipek bulunsa, erlere bir kat ve avretlere iki kat kifâyet eder.

Ve dahî, cenâze nemâzında, imâmete evlâ olan, evvelâ, müslimân ise, devlet reîsi, ondan sonra beldenin hâkimi, ondan sonra, Cum'aya me'zûn olan hatîb efendi ve ondan sonra imâm-ı haydir.

İmâm-ı hay denilen kimse, meyyitin hayâtında, kendisine hüsn-i zan etdiği, âlim müslimân kimsedir. Ve ondan sonra, meyyitin velîsidir. Velîsi gelmeyince, zikr olunanlardan gayri bir kimse kılmış olsa, velîsi muhayyerdir. Dilerse, iâde eder veyâ etmez. [Bunun tafsîli, **(Se'âdet-i Ebediyye)** adındaki ilmihâl kitâbında vardır.]

Ve dahî, bir kimsenin cesedi ortasından biçilmiş olup, yalnız nısfı bulunsa, o yarımın nemâzı kılınmaz.

Bir ölü bulsalar ki, parça parça olmuş ve her parçası başka bir yerde olsa, onun dahî nemâzı kılınmaz. Fekat, o parçaları bir araya getirseler, nemâzı kılınır.

Bir cenâzeyi yıkasalar, bir yeri kuru kaldı deseler, eğer kefenlenmedi ise, onu yıkarlar. Amma, kabrin yanına vardıkdan

sonra, bunun abdest a'zalarından bir yeri kuru kaldı deseler, o yerini yıkarlar ve nemâzını kılarlar. Kabre koyup, üzerini örtdükden sonra, haber verseler, o vakt onu kabrden çıkarmazlar. Yıkanmadan gömülen, üzerine toprak atılmamış ise, çıkarılıp yıkanır.

Ve dahî, bir cenâzeye teyemmüm etdirseler, götürülürken su bulunsa, muhayyerdir.

Bir beldede, birçok kimseler ölmüş olsa, hepsi için tek bir nemâz kılmak câizdir. Tabiî, islâmiyyetin hükmü tatbik olunarak. Lâkin, evlâ olan, teker teker kılmakdır.

Ve dahî, cenâze nemâzına, **(Allahü teâlânın rızâsı için nemâza, er** [veyâ hâtun] **kişi için düâya, uydum şu hâzır olan imâma)** diye niyyet eyleye.

Ve dahî, bir kimseyi, yol kesip soygunculuk ederken tutsalar, hâkimin ve velînin re'yi ile öldürseler yâhud bir kimseyi devlete olan isyânı sebebiyle, döğüşürken öldürseler veyâhud, bir kimse, kendi anasını veyâ babasını öldürse, bunların nemâzları kılınmaz.

Kendi kendisini öldürse ya'nî intihâr etse, onun nemâzı kılınır **(Dürr-ül-muhtâr).**

Ve dahî, Ehl-i sünnet olanların, on alâmeti vardır:

1- O kimse cemâ'ate müdâvemet eder.

2- [İ'tikâdı veyâ fıskı, küfre varmayan] imâma uyar.

3- Mest üzerine meshi câiz görür.

4- Eshâb-ı kirâmdan "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" hiç birine kötü söz söylemez.

5- Devlete isyân etmez.

6- Dinde [bigayr-i hakkın] mücâdele, münâkaşa etmez.

7- Dinde, şek etmez.

8- Hayrı ve şerri, Allahü teâlâdan bilir.

9- [İlhâdı belli olmadıkca] ehl-i kıbleyi tekfîr etmez.

10- Dört halîfeyi sâir Eshâb üzerine tercîh eder.

ÖLÜM HÂLLERİNE DÂİR

Ey biçâreler, siz ölümden kaçarsınız. Filân öldü, ben dahî onun yanında bulunacak olursam, bana dahî, bulaşır dersiniz. Ve tâun, bulaşıcı hastalık filân mahalleye geldi diyerek, başka yere kaçarsınız. Bu i'tikâd dahî, harâmdır. Hastalık, Allahü teâlâ isterse bulaşır.

Ey biçâreler, nereye kaçarsınız! Ölüm size va'd olunmuşdu. Ecel ileri gitmez! Hallâk-ı âlem size, eceliniz geldikde, göz açıp

yumuncaya kadar vakt vermez. Mukadderden ne ziyâde ve ne eksik olur.

Hak teâlâ, emrini, her nerede hükm etdiyse, o kişi, malını ve evlâdını ve ayâlini, cümleten bırakıp, o mahalle gider. Ve toprağı olan memlekete varmayınca, canını almağa emr olunmaz.

Herkes, eceli geldikde ölür. A'râf sûresi otuzüçüncü âyetinde meâlen, **(Ecelleri geldiği zemân, onu az zemân ileri ve geri alamazlar)** buyuruldu.

Kişi doğmadan önce, ne kadar yaşayacağı takdîr edilmişdir. Ve kişi, ne yerde ölür ve tevbe ile mi ve tevbesiz mi ve hangi hastalıklardan ve îmân ile mi, yoksa îmânsız mı gider, cümlesi levh-i mahfûza yazılmışdır. Nitekim, Lokman sûresi son âyetinde buna işâret vardır.

Hallâk-ı âlem ölümü yaratdı. Sonra diriliği yaratdı. Sonra rızkımızı yaratdı ve levh'e yazdı.

İmdi, Hak teâlâ, sizin günde ne kadar nefes alıp verdiğinizi bilicidir. Ve levh'e yazmışdır. Melekler, gözetirler, vakti gelince, melek-ül-mevte haber verirler.

Ve eğer hayâtında, Kur'ân-ı kerîm ile sâbit olan sözleri, inanıp tutmuş isen, se'âdet ile gidersin! Cümle şeyleri, Allahü teâlâdan bil! Vefât edenin ardınca, feryâd etme! Bunlar gibi şeyler, îmânsız gitmeğe sebebdir. Neûzübillah. Günâh ve hatâ vâki' olursa, tevbe-i nasûh etmelidir.

Hak sübhânehü ve teâlâ, Azrâîl "aleyhisselâm"a buyurur: **(Dostlarımın canını, âsân al, düşmanlarımın canını güç al!)** El-ayâz-ü billah, eğer âsî olursa!

Kıyâmetin bir gününün mikdârı bin yılca ola veyâ ellibin yılca ola. Bu husûsda, tefsîr çokdur. Secde sûresinin beşinci ve Me'âric sûresinin dördüncü âyetlerinden anlaşılmakdadır.

Ba'dehu, melekler, âsînin canını azâb ile alırlar. Dil ile vasf olunamaz. Bizi yokdan var eden Allaha sığındık. Ba'zı meyyit, döşeğinde, yay gibi, o yana bu yana döner. Nitekim, Allahü teâlâ Vennâziâti sûresinde buyurur. O melekler azâblar edip, birbirine söyleşirler. Cebrâîl "aleyhisselâm" o meleklere der ki, (Merhamet etmeyin!) Münâfıkların canı, burnunun ucuna gelir. Yine koyuverirler. Her a'zâsını,öyle sıkarlar ki, gözlerinin nûru dökülür. Melekler, diyeler ki: (Sen Cennetlik değilsin! Hallâk-ı Cihân, sana gadab etdi! Sana inâyet yokdur! Sen diri iken işlediklerini unutdun mu? Ey yaramaz kişi! Sana şol azâb hâzırlandı ki, münâfıklar ve kâfirler azâbıdır. Zîrâ, sende nemâz yok, zekât yok, sadaka yok, fakîrlere merhamet yok idi. Harâmdan sakınmazdın, bütün işlerin fesâd idi. Gîbet ederdin, yine de Allah kerîmdir derdin, işte azâb dahî, elîmdir.) Pes, Hak

sübhânehü ve teâlâ hazretlerinden hitâb gele ki: **(Şol münâfıklar, bir gün dahî ölümlerini hâtırlamadılar. Mütekebbir olurlardı. Farz, sünnet, vâcibi tutucu değillerdi. Şimdi benim azâbımı görsünler!)** Yine zebânîler, tırnaklarının dibinden yapışıp, canını göğsünün damarlarından çıkarırlar ve hulkûma götürüp, yine koyuverirler. Yine hitâb gele ki, **(Âlimler size bildirmedi mi? Kitâbımızı okumadınız mı? Gâfil olmayın, şeytâna uymayın, demedi mi? Her şeyi, Allahdan bilin demedi mi?)** Dünyâ cîfesine harîs olmayın! Allahü teâlânın verdiğine kanâ'at edin, fakîr kullarına merhamet edin, miskînleri ta'âmlandırın! Allahü teâlâ, şol pâdişâhdır ki, sizi yaratdı ve üzerine aldı ki, besleye ve sana Ondan bir belâ gelse yine Ona çağırasın, yalvarasın ve dermânı Ondan dileyesin. Ben hekimlere akça verdim ve iyi oldum deme! Allahü teâlânın inâyetinden bil! O senin malım dediğin, sana emânetdir. Ondan, sizin derdinize dermân yokdur. Halâl ise, hesâbını vermeğe memûrsunuz. Dahî, Hak sübhânehü ve teâlâ, ne kadar takdîr etdiyse, alırsın, ne maldan ve ne evlâddan ve ne dostdan, her ne kadar feryâd etsen ve hangi sahrâya kaçsan, kurtulamazsın. Ancak, toprağın nerede ise, o yere defn olunursun. Ecelin gelmedikce, sana kimseden ziyân gelmez. Yalnız tehlükeden korunmakla ve derdlere devâ olan sebeblere yapışmakla emr olundun.

Ve ne zemân Hak teâlâ, size sağlık gibi, mal gibi, evlâd gibi ni'met verse, sevinip Elhamdü-lillah, bizim Rabbimiz bize ikrâm eyledi dersiniz. Ne vakt Allahü teâlâ size musîbet verse, ya'nî size bir belâ verse, gam çekersiniz, sabr etmezsiniz, şükr etmeği unutursunuz.

Hak teâlâdan hitâb gele ki: **(Yâ meleklerim! Onu tutun!)** Melekler, onun canını cemî' kılları dibinden alıp, yine koyuverirler. Hak teâlânın azâb etdiğini, kimse halâs etmeğe kâdir değildir.

O ölüm döşeğinde yatan kimse, bu azâbı görüp, ah, ah, keşki dünyâda iken amelimi îfâ ve edâ edeydim de, bugün, bu siyâseti çekmeseydim der. Yine, o hastayı bekleyen kişilere, hitâb gele ki: **(Ey benim mütekebbir kullarım! İşte bu dostunuzu, mal harcayıp kurtarınız! Dünyâda benden gelen belâya sabr etmezsiniz, benden şikâyet edersiniz. İşte bu kul, azâbda ve canı hulkûma geldi. Benim kudretimden!)** Melekler bu nidâyı işitip, (Ey Rabbimiz! Senin azâbın hakdır) deyip secdeye kapanalar. Hak teâlâ bunları, Kur'ân-ı kerîmde haber vermekdedir. Sonra, yine meleklere, tutun diye nidâ gelir. Öyle tutalar ki, her yerinin, bir kılının dibi dahî boş kalmaya. Melekler bir uğurdan haykırıp: (Ey Allahın âsî kulunun canı, gel çık tenînden. Bugün o gündür ki, sana azâb ola. Allahü teâlâdan gayriye

muhabbet eylediğinden ötürü, mütekebbir olup, fakîrlere selâm vermezdin, harâm olan şeyleri yapardın, bâtılı hak görürdün ve hakkı bâtıl görürdün) diyeler. Bunlar Kur'ân-ı kerîmde haber verilmekdedir.

Sonra o kişi, meleklere diye ki, bir dem aman verin, aklımı başıma devşireyim, deyince, göre ki, melek-ül-mevt başı ucunda durmakda. Onu görünce, bu azâbları unutup, titremeğe başlaya. Melek-ül-mevti gördükde, deye ki, bunca melekler azâb ederken, sen kimsin ve neye geldin? Ondan sonra ölüm, bir heybetli âvâz ile, çağırıp deye ki: Ben, şol ölümüm ki, seni dünyâ yüzünden çıkarsam gerek. Ve evlâdlarını yetîm kılsam gerek ve dünyâda sevmediğin akrabâna malını mîrâs etsem gerek.

Ölümden bu sözleri işitince titreyip, yüzünü öte beri çevire. Zîrâ, alâmeti budur ve hadîs-i Buhârîde, Resûl-i ekrem "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", **(Melekleri işitince, yüzünü duvara çevirir, önünde ölümü ayakda görür)** buyurur.

Her ne tarafa dönerse, ölümü o tarafda göre ve yine arkası üzerine döne.

Melek-ül-mevt bir şiddetli âvâz ile çağırıp, deye ki, ben o ulu meleğim ki, babanın ve ananın canlarını aldım, sen o vakt, orada hâzır idin ne fâiden oldu? İşte, cümle dostların bakarlar, ne fâide? Dahî, ben şol ulu meleğim ki, öldürdüğüm senden evvelkilerin kuvvetleri senden ziyâde idi.

Bu yatan kişi, meleklerle bu kadar söyleşdikde, azâb melekleri çekilip giderler. Azrâîl "aleyhisselâm"ı heybet ile gördükde, o sâat aklı zâil olur.

Azrâîl "aleyhisselâm" süâl ede ki, dünyâyı nice gördün? Deye ki, dünyânın mekrine aldandım da, bu hâle geldim.

Ve Hallâk-ı cihân, dünyâyı bir kadın şekline koya, gözleri gök ve dişleri öküz boynuzu gibi, bir kabîh kokuyla gelip, göğsünün üzerine otura.

Sonra, o kişinin malını karşısına getirirler. Kahr ile, harâm ve halâl demeyip kazandığı malı, gözünün önünde vârislerine verirler.

Ve ondan sonra o mal kendi sâhibine, **(Ey âsî! Beni kazandın, nâhak yere harcadın, sadaka, zekât vermedin. Şimdi ise, senden çıkdım, senin istemediğin kimselerin eline girdim, senden minnetsiz aldılar)** der.

Bu hâl içindeyken, susayarak ve yüreği yanıp tutuşarak, dört yanına bakar.

Sonra, bu hâldeyken, şeytân fırsat bulup, îmânını almak için, başının ucuna gelir. O merdûd elinde bir kadeh tutar. İçinde,

buzlu su, hastanın başının ucunda o kadehi çalkalar. Onu görür ve işitir. O mahalde ve o ânda, fakîr ve zenginin hâli belli olur.

Eğer se'âdetsiz ise, getir şu sudan içeyim der. O mel'ûnun canına minnet olur. Der ki, -hâşâ- âlemlerin yaratıcısı yokdur, de! Eğer şakî ise, dediği gibi söyler ve -el-ayâzü billah- îmânı gider. Lâkin, her şeyde, yine hikmet Hüdânındır ki, o hâlde olan hastanın yanında su bulundurmak gerek. Ve sıkça ağzı açıp, su vermek lâzımdır.

Eğer, hidâyet erişir ise, şeytâna la'net edip red eder.

Va'desi temâm oldukda -Eğer mü'min ise- emr olunur. Azrâîl "aleyhisselâm" canını alır. Üçyüzaltmış melek, o canı Azrâîl "aleyhisselâm"ın elinden alıp, cümle yârânı ve dostları sûretine girip, Cennet hullelerini giydirip, rûhunu Cennet serâyına ileteler ve yine -derhal- meyyitin yanına getireler.

Ve eğer, îmânsız gitdiyse, üçyüzaltmış siccîn melekleri, Cehennemden, katrandan dahâ kara zakkum yaprağı getirip, o îmânsız çıkan rûhunu, ona sarıp, derhal Cehenneme iletip ve yerini gösterip, yine yanına getirirler.

Ve dahî, bir kişi bâliğ olup, dünyâda ne kadar yaşarsa ve isyânda bulunup, tevbesiz giderse -neûzü billah- bu ukûbetleri görür ve kıyâmetde rüsvâ olur ve onun gideceği yer dahî, Cehennemdir. Meğer Allahü teâlâdan hidâyet erişe yâhud şefâ'at-i Muhammedî "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" yetişe.

MA'SÛMLARIN ÖLÜMÜNE DÂİR

Bir müslimânın çocuğu ki, hasta ola ve ölüm döşeğine gire, Makâm-ı illiyyîn, ya'nî Cennet, onun makâmıdır. Oradan, üçyüzaltmış melek gele, saf saf olup, o ma'sûmun karşısında duralar ve (Yâ ma'sûm! Müjdeler olsun sana, bugün o gündür ki, geçmiş olan, analarını ve dedelerini ve cümle komşularını, Hak teâlâdan dileyesin) deyip, yüz melek, başına bir şefâ'at tacı giydirip ve yüz melek dahî aşk tâcı giydirip ve yüz melek dahî, gayret ve kuvvet gömleğini giydirip, altmış melek dahî, gözünün perdesini ve hicâbını kaldıralar. Cümle hicâblar kalkdığı gibi, tâ hazret-i Âdemden beri, geçmiş mü'minlerin âbâ ve ecdâdlarını göre. Onların ba'zısı için azâb hâzırlanmış. Bunların, işbu hâllerini görünce ağlaya ve haykıra ve titreye. Ve bunu bilmeyenler can çekişir sanırlar.

Sonra, can alıcı melekler gelip, göreler ki, şefâ'at tâcını ve gömleğini giymiş ve gözünün perdesi kalkmış, canını almağa kuvvetleri yetmeye ve (Yâ ma'sûm! Hallâk-ı âlem sana selâm söyledi ve buyurdu ki, ben onu yaratdım, yine bana gelsin. Zîrâ o rûh emânetini ben verdim, yine bana versin. Onun mükâbelesinde ona Cennet ve dîdâr vereyim. Eğer inanmazsan

yüzünü çevirip, göklerden tarafa nazar eyle, görürsün) dedikle-rinde, o ma'sûm dahî, nazar edip, melekleri ve Allahü teâlânın cemâlini müşâhede eyleye. Sevinçden cûşa gelip titreye ve kükreye ve kızara. Sıçrayıp, döşeğinde can vermeye atıla. Yine o azâb içindeki ecdâdları gözüne erişe, yine canını vermeye. Ve melekler diyeler ki, (Yâ ma'sûm! Niçin canını vermezsin?) O ma'sûm diye ki, (Ey melekler! Allahü teâlâya ricâ edin, akrabâ ve ecdâdımı bana bağışlasın.) Melekler diyeler ki, (Yâ Rabbî! Bu ma'sûm ile bizim hâlimiz sana ma'lûmdur.) Hazret-i Allah "celle şânühu" hitâb ede ki, (İzzim hakkı için bağışladım.) Yine melekler, (Yâ ma'sûm! Muştuluk olsun sana! Hak teâlâ, îmânı olanların günâhlarını bağışladı ve cümle ricâlarını kabûl eyledi) dediklerinde, ma'sûm dahî şâd olup, bu hâlde iken, Hak teâlâ, Cennetden iki hûrî gönderip, onun anası ve babası sûretinde gelip, kollarını açarak diyeler ki, (Ey bizim oğlumuz, yâhud kı-zımız! Bizimle gel, biz Cennetde sensiz olamayız.) Cennet el-malarından bir elma çıkarıp, ma'sûmun eline vereler, al diyeler. O ma'sûm, elmayı koklarken hazret-i Azrâîl "aleyhisselâm", kendi gibi, bir güzel ma'sûm olup, filhâl canını [rûhunu] ala.

Bir rivâyetde, elmayı koklarken, canı elmaya yapışa ve me-lek-ül-mevt, ma'sûmun canını elmadan ala. Bu rivâyetlerin ikisi de câizdir.

Sonra melek-ül-mevt, o canı alıp, gökleri seyr etdirip, Cen-nete götürürler. Orada, yeşil zebercedden bir sahrâ vardır. Ma'sûm oraya geldikde, (Beni buraya neden getirdiniz) der. Melekler: (Yâ ma'sûm! Kıyâmet yeri vardır. Çok sıcakdır. İşbu sahrâda, yetmişbin rahmet pınarı vardır. Hazret-i Resûl-i ekremin "aleyhisselâm" havzının başında durup, nûrdan bar-dakları görünüz! Atanız ve ananız kıyâmet yerine geldiklerinde, bu bardakları su ile doldurup, onlara verirsiniz ve onları tutup salıvermeyesiniz ki, Cehennem yoluna gitmeyeler ve azâb ve ikâb görmeyeler. Zîrâ, sizin düânız, Hak teâlâ katında makbûl-dür. Ve Cum'a geceleri, yer yüzüne inesiniz. O vakt Allahü teâlânın selâmını, ümmet-i Muhammed "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" üzerine ulaşdırasınız. Ve onların üzerine nûr veresi-niz ve onların şükrleri berâtini Hak teâlâya götüresiniz) diye tenbîh ederler.

Ma'sûmların canlarına, bu makamları seyr etdirip, tezce yine getirip meyyitin başının ucuna koyarlar. Tâ nemâzı kılınıp, kab-re girip, soru ve hisâbı oluncaya kadar, o can, kabr üzere durur. Eğer, babası ve anası tevbesiz ölürlerse, kıyâmetde oğlu ile onların arasında bir perde ola. O ma'sûm onları arayıp bulma-ya, birbirlerine hasret kalalar. İşte mü'minlerin bâliğ olmayan çocuklarının hâli böylecedir.

MÜSLİMÂN KADINLARIN ÖLÜMÜNE DÂİR

Şimdi, o avret ki, lohusa veyâ hâmile veyâ tâûn yâhud iç ağrısından veyâ bunlardan hiç birisi olmasa, ancak yabancı erkeklere açık saçık görünmese ve kendisinden zevci hoşnud olsa, o hâtuna, ölürken Cennet melekleri gelip, karşısında, saf saf dururlar ve ona izzet ve ikrâm ile selâm verirler ve (Allahü teâlânın sevgili, şehîd câriyesi gel çık, ne eylersin dünyâ serâyında? Senden Allahü teâlâ râzı oldu ve senin bu hastalığını behâne edip, günâhını bağışladı, sana Cennet ihsân etdi, gel emânetini teslîm et!) derler. O hâtun, bu mertebeyi görüp, rûhunu vermek istedikde, etrâfına bakıp (Benim ile dostluk edenleri, yargılayıp rahmet etsin, sonra teslîm edeyim) dedikde, melekler dahî, ricâsını cenâb-ı Hakka arz edeler. Bunun üzerine, hitâb-ı izzet gelip, (İzzetim hakkı için, kulumun cümle düâsını müstecâb kıldım) buyurulur. Melekler dahî, muştuluk eyleyeler. Sonra, melek-ül-mevt, yüzyirmi rahmet melekleriyle geleler. Yüzlerinin nûru Arşa çıkmış, başları tâclı ve arkalarında, nûrdan hulleler ve ayaklarında altın na'lınlar ve yeşil kanadları bulunur. Ellerinde, Cennet yemişleri, kokuları misk gibi gelip, izzet ve ikrâm ile selâm verirler ve (Hallak-ı âlem, sana selâm eyler ve Cennet verip, habîbi Muhammed "aleyhisselâm"a komşu eyler ve hazret-i Âişeye müsâhib eyler) derler.

Bu îmânlı kadın, bu kelâmları işitip ve gözünün perdesi açılıp, ehl-i îmân hâtunlarını göre ve günâhkâr olup, azâb olunanları göre ve (Onların günâhlarını bağışla Rabbim!) diye, niyâzda buluna. Cenâb-ı izzetden, bir hitâb gele ki, (Yâ câriyem! Cümle murâdını hâsıl eyledim, ver emânetini, Habîbimin hâtunu ve kızı sana muntazırdırlar.) Hemen bu hitâbı işitince, canı titreye ve ayakları atıla ve terler döke ve can vermek üzere iken, iki melek gele. Ellerinde ateşden bir çomak, sağ yanında biri, sol yanında biri dura ve şeytân aleyhil-la'ne koşup gele ve gerçi bundan bize fâide yok ammâ, hele bir göreyim deyip eline bir cevâhir çanak içinde buzlu su, bu sûretle gelip, suyu göstere. O melekler, o habîsi görünce, ellerindeki çomaklarla vurarak, elindeki çanağı kırıp, kendisini kovalar. O müslimân hâtun bunu görüp güle. Sonra, o hûrî kızları, ona cevâhir kâse ile kevser şerâbı vereler, içe. Cennet şerâbının lezzetinden canı sıçrayıp kadehe yapışa ve melek-ül-mevt canını o kadehden ala. Melekler, çağırışıp, **(İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ûn)** diyeler. Ve canı alıp gökleri seyr etdirip, Cennete götüreler ve oradaki makâmını gösterip, derhâl yine, meyyitin başı ucuna getireler.

Ne zemân ki, esvâbını çıkaralar ve saçını çözeler, rûhu hemen cesedinin başı ucuna gelip, der ki: (Ey yıkayıcı ! Âheste

âheste tut! Zîrâ, Azrâîl pençesinden can yarası yemişdir. Ve tenim gâyet zahmet çekmişdir ve sarsılmışdır.) Teneşire geldikde, yine gelip diye ki: (Suyu çok sıcak etme! Tenim pek za'îfdir. Tez beni elinizden halâs eyleyin ki, râhat olayım.) Yıkayıp kefene sarılınca, bir mikdâr dura, yine çağıra ve diye ki: (Bu cihânı son görüşümdür. Hısm ve akrabâlarımı göreyim ve onlar da beni görsünler ve ibret alsınlar. Onlar da yakında benim gibi öleceklerinden, ardımdan feryâd etmesinler. Beni unutmayıp, Kur'ân-ı kerîm okuyarak, dâimâ ansınlar. Benim mîrâsım için, aralarında çekişmesinler. Tâ ki, kabrde azâb görmiyeyim. Cum'alarda ve bayramlarda da beni hâtırlasınlar.)

Sonra, musallâ üzerine konuldukda, can yine çağırarak, (Râhat kalın, ey benim oğlum ve kızım, anam ve babam! Bunun gibi firâk günü yokdur. Hasretlik, görüşmemiz kıyâmete kaldı. Elvedâ olsun sizlere, ey ardımca göz yaşı dökenler!) der.

Nemâzı kılınıp, omuza alındıkda, yine çağıra ve diye ki, (Beni yavaş yavaş götürün! Eğer kasdınız sevâb ise, bana zahmet vermeyin! Sizden Allahü teâlâya hoşnudluk götüreyim!)

Kabr kenârına konuldukda, yine çağırır ve der ki: (Görün benim hâlimi de, ibret alın! Şimdi beni, karanlık yere koyup gidersiniz. Ben amelimle kalırım. Bu demleri görüp, vefâsız, yalancı dünyânın mekrine aldanmayınız!)

Kabrine koydukları zemân, can, başının ucuna gelir. Zinhâr, bir meyyiti, telkînsiz bırakmayalar. [Defnden sonra sâlih bir kimsenin **(Telkîn)** vermesi sünnetdir. Vehhâbîler, telkîn vermenin sünnet olduğuna inanmıyorlar. Bid'atdır diyorlar. Ölü işitmez, duyamaz, diyorlar. Ehl-i sünnet âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ" çeşidli kitâblar yazarak telkîn vermenin sünnet olduğunu isbât etdiler. Bu kıymetli kitâblardan biri Mustafâ bin İbrâhîm Siyâmî "rahime-hullahü teâlâ" hazretlerinin **(Nûr-ul-yakîn fî-mebhas-it-telkîn)** kitâbıdır. Burada, Taberânînin ve ibni Mendenin haber verdikleri hadîs-i şerîf yazılıdır. Bu hadîs-i şerîfde telkîn verilmesi emr olunmakdadır. **(Nûr-ul-yakîn)** kitâbı, binüçyüzkırkbeş (1345) senesinde Siyamda, Bankong şehrinde yazılmış, 1396 [m. 1976] senesinde, İstanbulda, ikinci baskısı yapılmışdır.] Allahü teâlânın emriyle, meyyit, kabrde uykudan uyanır gibi, uyana ve göre ki, bir karanlık yerdedir. Hizmetçisine ve câriyesine veyâ kendisine dâimâ yardımda bulunan kimseye seslenip, (Bana mum getirin!) der. Asla ses ve sadâ gelmez. Kabr yarılıp, iki süâl meleği [Münker ve Nekîr] zuhûr eder. Bunların ağızlarından yalın ateşler ve burunlarından, siyâh dumanlar çıkmakda ola. Bu hâlde, ona yakın gelip diyeler: **(Men rabbüke ve mâ dînüke, ve men nebiyyüke),** ya'nî Rabbin kimdir ve dînin hangi dindir ve Peygamberin kimdir? Bunlara

doğru cevâb verirse, o melekler, onu Hak teâlânın, ona rahmetiyle tebşîr edip giderler. Hemen o ânda kabrin sağ tarafından bir pencere açılır ve bir ay yüzlü kişi çıkıp, yanına gelir. Bu îmânlı hâtun ona bakıp şâd olur. (Sen kimsin?) diye süâl eder. (Ben senin, dünyâda, sabrından ve şükründen yaratıldım. Kıyâmete değin, sana yoldaş olurum) diye cevâb verir.

Harâmları istemekden kesilmedikce nefs,
Kalb, ilâhî nûrlara ayna olamaz hiç!

MAZLÛM, SABRLI VE GARÎB OLANLARIN ÖLÜMÜNE DÂİR, ŞEHÎDLER

Bunların ölümleri birdir. Birini diyelim, diğeri dahî ona benzer.

Garîb dahî, iki dürlüdür: Biri, uzak iklimde kalıp yanında akrabâsı ve âşinâsı bulunmaya. Biri dahî, mekânında fakîr ola. Kimse, tenezzül edip, onun yanına varmaz ola. Böyle mü'minler dahî, garîbdir ve ölürse şehîddir. Birisi, altmış yaşını geçe ve beş vakt nemâzını terk etmeye. Bu dahî şehîddir. [Harâm işlemesi ölümüne sebeb olan, meselâ, içki içerek zehrlenen, şehîd olmaz. Fekat, harâm işlerken başka sebeb ile ölürse, meselâ, binâ çökerek ölürse, şehîd olur. Kadınların, kızların yüzlerinden ve avuç içlerinden başka her yerleri avret mahallidir. Örtünmeleri farzdır. Ehemmiyyet vermiyen kâfir olur. Başı, saçı, kolu, bacağı açık olarak sokağa çıkmayan kadınlar, kızlar da şehîddir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Ahkâm-ı islâmiyyeyi öğrenen ve çocuklarına öğreten ana, baba da şehîddir.] Îmânı ve nemâzı olmazsa, şehîd olmazlar. Ve kâfir elinde esîr olduğu hâlde ölen müslimân dahî şehîddir. Zulm, işkence yapılarak öldürülen kâfir şehîd olmaz. Kâfir olarak ölen, aslâ Cennete girmez.

Bu kişiler, ne zemân ölüm yasdığına başlarını koyalar, gökler kapısı açılır ve yere o kadar melâike iner ki, hesâbını, ancak Mevlâ bilir. Bunların ellerinde, nûrdan tâc ve hulleler ola. O kişinin canını, izzet ile da'vet edeler. Nitekim Hak teâlâ, bu hâli, Fecr sûresinin sonunda beyân buyuruyor.

Bir şehîd dahî budur ki, yüzünü dergâh-ı izzete tutup, (Ey benim ma'budum! Ne ki, ömrüm olsa, bir şeye ümmîd bağlamadım, illâ hazretine. Ve dahî, kimseye boyun eğmedim. Dünyâ mekrine, din düşmanlarına aldanmadım. Yâ Rabbî! Şimdiki hâlde, senden ümmîdim budur ki, cemî' ümmet-i Muhammedi "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" afv ve mağfiret edesin) diye düâ ve niyâz ede. Bu dahî şehîddir.

O hâs melekler, o hullelere saralar. O ânda Hakdan nidâ ge-

le ki: (Cennete götürün! Zîrâ, dünyâda, cümleden ziyâde nemâz kılardı ve müsâfiri sever, suçları bağışlar idi ve istiğfar eder idi. Ve beni çok zikr ederdi. Avret mahalli açık olarak sokağa çıkmazdı. Kendini harâmlardan pâk ederdi. Ve Peygamberlere ve islâmiyyete mutî' idi.)

Şimdi, o iki melekler ki, insanın iki omuzunda, dünyâda, hayr ve şer olarak, işlediklerini yazarlar, onlar diye ki: (Yâ Rabbî! Bizi dünyâda bu kuluna müvekkel eyledin. Şimdiki demde, izn ver bu kulunun canı ile göklere çıkalım.) Hitâb-ı izzet vârid ola ki: (Siz onun kabrinin yanında durun, tesbîh ve tekbîr edip, bana secdede bulunun ve sevâbını o kuluma bağışlayın.) Onlar dahî, kıyâmete değin, zikr ve tesbîh edip, sevâbını, o kulun defterine yazarlar.

[**TENBÎH:** Mısrdaki münâfıklar, ısyân ederek, halîfeyi öldürmek için, Medîneye geldiler. Medînedekiler de yalan ve iftirâlarla bunları destekledi. Medînedeki müslimânlar, halîfeye yardım etmedi diyerek, Eshâb-ı kirâmı kötülediler. Hâlbuki, halîfe Cennetdeki şehîdlerin yüksek derecelerine de kavuşmak istiyordu ve bunun için düâ ediyordu. Kendisine yardıma gelenlere mâni' oldu. Bunları geri çevirdi. Bundan istifâde eden âsîler, halîfeyi kolayca şehîd etdi. Böylece, düâsı kabûl oldu. Murâdına kavuşdu. Şehîdler ölürken hiç acı duymaz. Cennetde verilecek olan ni'metler, lezzetler kendilerine gösterilip, bunların zevkleri içinde, rûhlarını meleklere seve seve teslîm ederler.]

KÂFİRLERİN ÖLÜMÜNE DÂİR

Bir kâfir, bir mürted, islâmiyyeti beğenmiyen, Kur'ân-ı kerîme çöl kanûnu diyen, insanların en üstünü, en şereflisi, Peygamberlerin efendisi Muhammed "aleyhisselâm"a (hâşâ) deve çobanı diyecek kadar ilm ve ahlâk yoksunu olan, beşeriyyete huzûr, se'âdet sağlayıcı, ilm, ahlâk, temizlik, sıhhat, adâlet kaynağı, medeniyyete ışık saçan islâmiyyeti, rûhsuz, bir leş kutusu olan habîs kafası ile bağdaşdıramıyarak, dinlere lüzûm yokdur diyecek kadar aşağılaşan, yularını nefsinin eline kapdırmış bir ahmak öleceği zemân, gözünden perde kaldırılır. Cennet kendisine gösterilir. Güzel bir melek ona: (Ey kâfir! Müslimânlara gerici, şehvetleri peşinde koşanlara, ahlâk prensiblerini çiğneyenlere, aydın, ilerici diyen alçak! Yanlış yolda idin. Hak olan islâm dînini beğenmezdin. Muhammed "aleyhisselâm"ın Allahü teâlâdan getirdiği bilgilere inanan, saygı gösteren bu Cennete gidecekdir) der. Cennetdeki ni'metleri görür. Cennet hûrîleri de: (İmân edenler, Allahü teâlânın azâbından kurtulurlar) derler. Birâz sonra şeytân, bir papas şeklinde görünür. (Ey filân oğlu filân! O gelenler yalan söyledi. O gördüğün ni'metler hep senin

olacakdır) der. Sonra Cehennem gösterilir. Ateşden dağları, katırlar gibi akrepleri, çıyanları vardır. Hadîs-i şerîflerde bildirilen azâbları görür. Cehennemdeki Zebânî denilen azâb melekleri, ateşden çomakla vururlar. Ağızlarından alevler çıkar. Boyları minâre gibi, dişleri öküz boynuzu gibidir. Gök gürültüsü gibi seslenirler. Kâfir bunların sesinden titreyip, yüzünü şeytâna çevirir. Şeytân korkusundan dayanamayıp, kaçar. Melekler yakalayıp şeytânı yere vururlar. Bu kâfire gelip: (Ey islâm düşmanı! Dünyâda Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" inanmadın. Şimdi de meleklere inanmadın, mel'ûn şeytâna yine aldandın) derler. Boynuna ateşden zincirler takıp, ayaklarını başından aşırıp, sağ elini sol böğrüne, sol elini sağına sokup, arkadan çıkarırlar. Âyet-i kerîme, bu hâli haber vermekdedir. Bağırır, dünyâdaki yaltakcılarını çağırır. Zebânîler cevâb verip: (Ey kâfir, ey müslimânlarla alay eden ahmak! Yalvarmak zemânı geçdi. Artık îmân kabûl olmaz, düâ kabûl olmaz. Küfrünün cezâsını çekmek zemânı geldi) derler. Dilini ensesinden çekerler. Gözlerini çıkarırlar. Dürlü dürlü çok acı azâblar yaparak, habîs rûhunu alır, Cehenneme atarlar. Allahü teâlâ, Muhammed "aleyhisselâm"ın dîninde ve yüce Peygamberin dînini doğru olarak bizlere ulaşdıran Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarında yazılı i'tikâdda olarak can vermemizi nasîb eylesin! Âmîn.

Ne kadar yaşasan, nihâyet öleceksin. Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Bir insanın rûhu vücûdünden ayrılınca, bir nidâ gelir ki, ey insan oğlu, sen mi dünyâyı terk eyledin, yoksa dünyâ mı seni terk eyledi? Sen mi dünyâyı topladın, yoksa dünyâ mı seni topladı? Sen mi dünyâyı öldürdün, yoksa dünyâ mı seni öldürdü? Cenâzeyi yıkamağa başlayınca üç nidâ gelir:**

1- Hani senin kuvvetli vücûdün? Seni hangi şey za'îfletdi?

2- Hani senin güzel konuşman, seni hangi şey susdurdu?

3- Hani senin sevgili dostların, seni neye bırakıp gitdiler?

Cenâze kefene sarılınca bir nidâ dahâ gelir: Azıksız yola çıkma! Bu yolculuğun geriye dönmesi yokdur, ebedî olarak geri gelemezsin. Varacağın yer azâb melekleriyle doludur. Tabut içine konunca, bir nidâ dahâ gelir. Eğer Hak teâlânın rızâsını kazandınsa ne mutlu sana, büyüklük ve se'âdet senindir. Eğer cenâb-ı Hakkın gazabını kazandınsa yazıklar olsun sana! Cenâze, mezârının yanına varınca bir nidâ dahâ gelir. Ey insan oğlu! Dünyâda kabr için ne hâzırladın? Bu

karanlık mezâr için ne nûr getirdin? Zenginlik ve şöhretinden ne getirdin? Bu çıplak kabri döşemek ve zînetlendirmek için ne getirdin? Cenâzeyi mezâra koydukları zemân, kabr bir nidâ eder ve der ki: Arkamda söylerdin, şimdi karnımda sükût edersin. Nihâyet cenâzenin defni bitip oralarda hizmet gören insanlar da ayrılıp gidince, Hak teâlâ hazretleri tarafından bir nidâ gelir: Ey benim kulum, yalnız kaldın; şu karanlık mezârda, seni bırakıp gitdiler. Bunlar, senin dostların, kardeşlerin, evlâdların ve candan adamların idi. Hâlbuki hiçbirinin sana fâidesi olmadı. Ey kulum, sen bana âsî oldun, emrimi tutmadın, hiç bu hâlini düşünmedin. Şâyed, ölen kimse îmân ile ölmüşse umulur ki, cenâb-ı Hak o kimseyi afvına mazhar kılar ve der ki, ey mü'min kulum! Seni kabrde garîb bırakmak şânıma yakışmaz. İzzet-ü celâlim hakkı için, sana bir merhamet edeyim ki, dostların şaşsın, sana bir şefkat edeyim ki, anababanın oğluna olan şefkatinden ziyâde olsun. Lutf-ü kereminden ol kulun bütün günâhını afv edip, kabri Cennet bağçesi olur ve Cennet hûrileri ve ni'metleri ile dolar. Allahü teâlâ öyle merhametlidi□ ki, günâhkâr kullarını afv eder. O kadar merhametlidir ki, günde kaç kerre kullarının ayblarını görüp □rter, yüzlerine vurmaz. O hâlde, böyle bir hâlıkın emrlerini yapıp, yasaklarından kaçınmalı, her gün amel-i sâlih işleyip, yarının azâbından kurtulmalıdır.)

Mü'minlerin günâhlı ve günâhsız he□sine, kabr süâli vardır. Yalnız günâhları afv edilmiyenlerine v□ cümle kâfirlere kabr azâbı da vardır. Müslimânlar aras□ nda lâf taşıyanlara ve halâda üzerine bevl sıçratanlara kabrde azâb olacakdır. [Kabr azâbı yalnız rûha değil, hem rûha ve □em de cesede olacakdır. Aklın ermediği şeyleri akl ile çözmeğe kalkışmamalıdır.]

Şâyed o kimse îmânsız ölmüşse, şiddetli azâblarla mahşer gününe kadar [sonra da, Cehennemde ebedî] azâb görür.

Ey zâir-i sâhib-nefes, hubb-ı sivâdan meyli kes.
Dünyâda kalmaz hiç kes, Allahü bes, bâkî heves.

Her ten biter bir derd ile, geh germ ile geh serd ile,
Uğraşmağa bir ferd ile, değmez bu dünyâ-yı ehas.

Ben de Ferîd-i asr idim, fass-ı nigîn-i sadr idim,
Nakş-ı hümâyûn-ı satr idim, gösterdi çarh rû-yi abes.

Dil-haste oldum bir zemân, tedrîc ile bitdi tüvân,
Uçdu nihâyet murg-ı cân, çünki harâb oldu kafes.

Söndü çerâg-ı âfiyet, zulmetde kaldı şeş cihet,
Açıldı subh-ı âhıret, envâr-ı Hak'dan muktebes.

Buldum o dem Sübhânımı, arz eyledim ısyânımı,
Matlûb idüp, gufrânımı, rahmetle oldu dâd-res.

Yâ Rab! Bu abd-i rû'siyâh, etdimse de yüzbin günâh,
Dergâhını kıldım penâh, afvındır ancak mültemes.

Târîhdir ism-i Gafûr, lâbüdd ider sırrı zuhûr,
Afv olunur her bir kusûr, Allahü bes bâkî heves.

Abdürrahmân Sâmî Pâşa

[Ey ziyârete gelen diri insan! Allahdan başka hiçbir şeye gönül verme!

Dünyâda kimse kalmaz. Allahdan başkası birşey yapamaz. Ondan başka kimse kalmaz!

Herkesin bir derdi olur. Tatlı, acı günler olur. Bu alçak dünyâ, kimse ile uğraşmağa değmez.

Ben de zemânın bir dânesi idim. Hükûmet reîsinin yüzük taşı [pırlanta] gibi idim. Sultânın fermânındaki imzâsı gibi idim.Felek [kader] bana da ters yüz gösterdi.

Kalbim hasta oldu bir zemân. Gücüm kuvvetim gitdi her ân. Nihâyet can kuşum [rûhum] uçdu. Çünki kafes [bedenim] harâb oldu hemân.

Sağlamlığım mum gibi söndü. Her tarafım karardı. Âhıret güneşi doğdu. Allahın nûrları ile aydınlandı.

O anda Rabbime kavuşdum. Günâhlarım meydâna çıkdı. Afv edilmemi dileyince, beni sonsuz rahmeti ile karşıladı.

Yâ Rabbî! Yüzbin günâh işledim ise de, bu kara yüzüm ile, yüce kapına sığınıyorum. Senden, afvımı diliyorum.

Gafûr ismini bu yazıma târîh [1286] yapdım. Ma'nâsı elbet hâsıl olur. Kusûrlarım afv olunur. Allahdan başkası birşey yapamaz. Ondan başka kimse kalmaz!]

[A.Sâmî pâşa a'yân [Senato] a'zâsı iken 1295 [m. 1878] de vefât etmişdir.]

Izdırâb dolu, rü'yâdır bu hayât,
doğmuşuz ölmek üzere, değil mi?
Zevk ile geçerse de, birkaç sâ'at,
derd kovalar, zevklerin herbirini!

Gideriz her an, cehil ve gafletle,
ölüm denizi dibine hasretle.
Dürlü mihnetle ve bin meşakkatle,
mahvu perişân eder dünyâ bizi.

Biz ise seyr eyleyip, bu bünyâdı,
ararız halkı için, nedir bâdî.
Hâlıkı, halkı ve sırr-ı îcâdı,

bilmek isteriz Hakkın hikmetini,

Fekat, Hakkın koyduğu sırrın halli,
kulun aklı ile olamaz, bes belli.
İnsana acz ve gaflet ve cehli,
etdirirler sehv içinde sehvi.

KABR ZİYÂRETİ VE KUR'ÂN-I KERÎM OKUMAK

Kabr ziyâreti sünnetdir. Haftada bir, hiç olmazsa, bayramlarda ziyâret edilir. Perşembe veyâ Cum'a veyâ Cumartesi günü ziyâret dahâ sevâbdır. **(Şir'at-ül-islâm)** sonunda diyor ki, Kabr ziyâreti sünnetdir. Ziyâret eden, meyyitin çürüdüğünü düşünerek ibret alır. Osmân "radıyallahü anh" kabr yanından geçerken çok ağlar, sakalları ıslanırdı. Meyyit de, edilen düâdan fâidelenir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" akrabâsının ve Eshâbının "radıyallahü teâlâ anhüm" kabrlerini ziyâret ederdi. Selâm ve düâdan sonra, kıbleye arka verip, kabre karşı oturulur. Kabre elini yüzünü sürmek, toprağı öpmek hıristiyanların âdetidir. Hadîs-i şerîfde, **(Bir kimse, tanıdığının kabrine gidip selâm verince, onu tanır ve selâmına cevâb verir)** buyuruldu. Ahmed ibni Hanbel "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, (Kabristândan geçerken İhlâs, iki Kul e'ûzüleri ve Fâtiha okuyup, sevâbı meyyitlere hediyye edilmelidir. Sevâbı onlara gider.) Enes bin Mâlikin "radıyallahü teâlâ anh" bildirdiği hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Âyet-el-kürsî okuyup, sevâbı meyyitlere gönderilince, Allahü teâlâ, bunu bütün meyyitlere ulaşdırır.)**

(Hazânet-ür-rivâyât)da diyor ki: (Diri iken ziyâret edilen âlimleri, vefâtından sonra ziyâret etmek için uzak yerlere gitmek de câizdir. İstifâde etmek bakımından, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ve Evliyânın ve Âlimlerin "rahime-hümullahü teâlâ" ziyâreti arasında fark yokdur. Yalnız dereceleri arasında fark vardır.)

[Bir müslimân, oturduğu odanın dıvarına bir levha asar ve levha üzerine, bir sevdiğinin ismini yazarsa veyâ onun kabri üzerine taş dikip, taşın üzerine yazarsa, odaya giren ve bu kabri ziyâret eden müslimânlar, levha ve taş üzerindeki ism sâhibinin rûhuna Fâtiha ve düâ okuyunca, Allahü teâlâ ism sâhibine rahmet eder, günâhlarını afv eder. Odanın dıvarına ve mezâr taşına ism yazmak, onu hâtırlamak için değildir. İsm sâhibine Fâtiha ve düâ okunması içindir. Bunun için islâm memleketlerinde, odanın dıvarlarına ve mezârlar üzerine ism yazmak âdet

olmuşdur. Bir velînin ismi yazılırsa, bu ismi okuyup, sâhibinden şefâ'at, düâ istenince, velî işitip, istiyen kimsenin dünyâ ve âhıret murâdları için, düâ eder ve düâsı kabûl olur.]

Kadınların ziyâret etmesi de câiz ise de, Resûlullahdan başkasının kabrini ziyâret etmemeleri dahâ iyidir. Hâid ve cünüb iken de ziyâret câiz ise de abdestli olmak sünnetdir. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Bir mü'minin kabrini ziyâret edip, Allahümme innî eselü-ke bi-hakkı Muhammedin ve âli Muhammedin en lâ-tü'azzibe hâzelmeyyit deyince, meyyitin azâbı ref' olunur.) (Ana-babasının veyâ bunlardan birinin kabrini her Cum'a ziyâret eden bir kimse afv olunur)** buyuruldu. Yalnız ana-babanın kabr toprağını öpmek câizdir. **(Kifâye)** kitâbında diyor ki, bir kimse, Resûlullaha "sallallahü aleyhi ve sellem", Cennet kapısının eşiğini öpmeğe yemîn etdim, ne yapayım dedikde, **(Ananın ayağını öp!)** buyurdu. Anam babam yok deyince, **(Kabrlerini öp! Kabrlerini bilmiyorsan, iki çizgi çizip onların kabri olarak niyyet ederek, bu çizgileri öp! Yemînini yerine getirmiş olursun!)** buyurdu.

Büyük zâtların kabrini ziyâret için uzak memleketlere gitmemek, başka bir işi için gidilince ziyâret etmek iyi olur. Yalnız, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimizi ziyârete gitmek sevâbdır. Peygamberleri "aleyhimüsselâm" ve Evliyâyı "aleyhimürrahme" ziyâret eden bunların mubârek rûhlarından istifâde eder. Bunlara olan sevgisi, bağlılığı kadar, kalbi temizlenir. Türbelerde günâh işliyen olursa, meselâ açık kadınlar da gelirse, ziyâreti terk etmemeli, bunlara mâni' olamazsa, kalbi nefret etmelidir. Nitekim kadın bulunan, şarkı, ilâhi, nutk söylenen mü'minin cenâzesine gitmek lâzımdır.

Kadınların kabr ziyâreti, üzülmek, ağlamak, bağırmak için ise ve erkekler arasına karışıp fesad çıkarmak için olursa harâmdır. Böyle kadınlara la'net yağar. İhtiyâr kadınların, erkekler arasına karışmadan akrabâsının ve Evliyânın kabrlerini ziyâret etmesi câiz ise de, genç kızlara, böyle ziyâret de mekrûhdur. Kadınların cenâzede bulunmaları da böyledir.

(Cilâ-ül-kulûb)da diyor ki: Kabristâna gelen bir kimse, ayakda, **(Esselâmü aleyküm, yâ Ehle dâr-il kavm-ilmü'minîn! İnnâ İnşâallahü an karîbin biküm lâhikûn)** der. Sonra, Besmele ile onbir İhlâs ve bir Fâtiha okur. Sonra, **(Allahümme rabbel-ecsâdilbâliyeh, vel-ızâmin nahire-tilletî harecet mineddünyâ ve hiye bike mü'minetün, edhıl aleyhâ revhan min indike ve selâmen minnî)** düâsını okumalıdır. Kabrin yanına gelince, meyyitin sağ [kabrin kıble] ve ayak tarafından yaklaşır. Selâm verir. Ayakda veyâ çömelip veyâ oturup, Bekara

sûresinin başını ve sonunu, Yasîn-i şerîf sûresini, Tebâreke, Tekâsür, İhlâs-ı şerîf ve Fâtiha sûrelerini okuyup, meyyite hediyye eder.

Tenbîh: Başkası yerine hac etmeği bildirirken, âlimlerimiz buyuruyor ki, nemâz, oruc, sadaka ve Kur'ân-ı kerîm okumak, zikr etmek, tavâf yapmak, hac, ömre yapmak, Peygamberlerin, Evliyânın kabrlerini ziyâret etmek, mevtâ kefenlemek gibi farz veyâ nâfile ibâdetlerin ve hayrât ve hasenâtın sevâbını, başkalarının rûhuna hediyye etmek câizdir. İbâdeti yapana da ve onların rûhlarına da sevâb verilir. Bunun için, kabr başında veyâ başka yerde Kur'ân-ı kerîm okuyup, sevâbı mevtâlara hediyye edilmeli ve onlar için hemen düâ etmelidir. Çünki, Kur'ân-ı kerîm okunan yere, rahmet ve bereket iner. Burada edilen düâ kabûl olur. Kabr yanında okununca, kabre, rahmet, bereket dolar. Hanefî mezhebine göre, bir kimse, nâfile oruc, nemâz, sadaka, okumak sevâbını ölü veyâ diri başkasına hediyye ederse bunlara da sevâbı gider. Farzların sevâbı hediyye edilince de gider diyenler vardır. Sevâblar, meyyitlere taksîm edilmez. Herbirine hepsi verilir. Mâlikî ve şâfi'îye göre, okumak gibi yalnız beden ile yapılan ibâdetler, hediyye edilmez. Bunlar vâsıtası ile düâ edilir.

(Kitâb-ül-fıkh alel-mezâhib-il-erbe'a)da diyor ki, (Ölüden ibret almak ve âhıreti düşünmek için kabr ziyâret etmek, erkeklere sünnetdir. Hanefî ve Mâlikî mezheblerinde, Perşembe, Cum'a ve Cumartesi günleri ziyâret etmek müekked sünnet olur. Şâfi'î mezhebinde, Perşembe günü ikindiden Cumartesi günü güneş doğuncaya kadar müekked sünnet olur. Ziyâret edenin, meyyit için Kur'ân-ı kerîm okuması, ona düâ etmesi lâzımdır. Bunların meyyite fâidesi olur. Kabristâna girince, **(Esselâmü aleyküm yâ Ehle dâr-il kavmilmü'minîn! İnnâ inşâallahü an karîbin biküm lâhikûn)** demek sünnetdir. Yakın ve uzak her kabr ziyâret edilir. Hele Sâlihleri, Velîleri "rahime-hümullahü teâlâ" ziyâret için uzak yere gitmek sünnetdir. Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek kabrini ziyâret etmek, ibâdetlerin en kıymetlilerindendir. Yaşlı kadınların da örtülü ziyâret etmeleri câizdir. Fitneye fesâda sebeb olunca, yaşlı kadınların da ziyâret etmeleri harâm olur. Ziyâret ederken, kabr etrâfında tavâf etmek, taşı, toprağı öpmek, ölüden bir şey istemek câiz değildir.) Evliyâdan "rahime-hümullahü teâlâ" şefâ'at etmeleri, Allahü teâlânın vermesine vesîle olmaları istenir.

İki şey vardır ki, bunların hasreti,
kimler olursa olsun, yakar herkesi.
Göz kan ağlasa, haklarını ödeyemez,

ÜÇÜNCÜ CİLD, 9. cu MEKTÛB

İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i elf-i sânî Ahmed Fârûkînin "rahime-hullahü teâlâ" (Mektûbât)ından üçüncü cildinin dokuzuncu mektûbu, Mîr Muhammed Nu'mân için yazılmışdır. (Resûlullahın getirdiklerini alınız!) âyet-i kerîmesini açıklamakdadır. Bu mektûb arabî olup tercemesi aşağıdadır:

Bismillâhirrahmânirrahîm! Haşr sûresinde, yedinci âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Resûlullahın size getirdiklerini alınız. Yasak etdiklerinden sakınınız ve Allahdan korkunuz!)** buyuruldu. [Emrleri yapmağa ve harâmlardan sakınmağa, **(İslâmiyyet)**e uymak denir.] Allahü teâlânın, yasaklardan kaçınız, dedikden sonra, Allahü teâlâdan korkunuz buyurması, yasaklardan sakınmanın dahâ mühim olduğunu göstermekdedir. Çünki, Allahü teâlâdan korkmak, ya'nî **(Takvâ),** harâmlardan sakınmakdır. Takvâ, dînin temelidir. Şübhelilerden de sakınmağa **(Vera')** denir. Resûlullah " sallallahü aleyhi ve sellem" **(Dînimizin direği vera'dır)** buyurdu. Başka bir hadîs-i şerîfde, **(Hiçbir şey, vera' gibi olamaz)** buyurdu. Dînimizin harâmlardan sakınmağa böyle ehemmiyyet vermesi, sakınılacak şeylerin dahâ çok olmasından ve fâidesinin dahâ fazla olmasındandır. Çünki, emrleri yapmakda da, sakınmak bulunmakdadır. Bir emri yapmak, bunu yapmamakdan sakınmak demekdir. Fâidesinin dahâ çok olması, nefse hiç uymamak olduğu içindir. Emri yaparken, nefs de lezzet alır. Bir işde, nefse uymak ne kadar az olursa, fâidesi o kadar dahâ çok olur. Ya'nî, Allahü teâlânın rızâsına dahâ çabuk kavuşdurur. Çünki ahkâm-ı islâmiyye, ya'nî islâmiyyetin emrleri ve yasakları, nefsi kahr etmek, yıpratmak içindir. Nefs, Allahü teâlânın düşmanıdır. Hadîs-i kudsîde, **(Nefsine düşmanlık et! Çünki, o benim düşmanımdır)** buyuruldu. Bunun için turuk-ı aliyye içinde, islâmiyyeti gözetmesi dahâ çok olanı, Allahü teâlâya dahâ yakın yol olur. Çünki, burada nefse uymamak, dahâ çokdur. Ehlinin bildiği gibi, bu da, bizim bulunduğumuz yoldur. Bunun içindir ki, büyüğümüz, önderimiz, derin âlim Behâüddîn-i Buhârî, (Allahü teâlâya kavuşduran yolların en kısasını buldum) buyurdu. Çünki, bu yolda, nefse karşı gelmek dahâ çokdur. Bu yolda, islâmiyyeti gözetmenin çokluğuna gelince, kitâblarını inceliyen zekî ve insâflı bir kimse için, bunu anlamak pek kolaydır. Böyle olduğunu açıkça görür. Böyle açık olmakla berâber, birçok mektûbumda bunu etrâflı bildirdim. Herşeyin doğrusunu Allahü teâlâ bilir. O, bize yardımcı olarak

yetişir. Çok iyi bir vekîldir. Efendimiz Muhammed aleyhisselâma ve Âline ve Eshâbına “radıyallahü teâlâ anhüm ecma’în” ve doğru yolda olanlara salât ve selâm olsun!

ÜÇÜNCÜ CİLD, 84. cü MEKTÛB

Allahü teâlâya hamd olsun ve Onun seçdiği, sevdiği kullarına selâm olsun! Bu yolda çalışmak [Allahü teâlânın sevgisine kavuşmak] istiyenin, önce i’tikâdını, hak yoldaki âlimlerin [ya’nî Ehl-i sünnet âlimlerinin] bildirdiklerine göre düzeltmesi lâzımdır. [Bu derin âlimler, bütün bilgilerini, Eshâb-ı kirâmdan aldılar. Kendi düşüncelerini ve felsefecilerin fikrlerini, bunlara karışdırmadılar.] Allahü teâlâ, onların çalışmalarına bol bol mükâfat [karşılık] versin! Sonra, herkese lâzım olan fıkh bilgilerini öğrenmelidir. Bundan sonra, bu öğrendiklerini yapmalıdır. Ondan sonra, her zemânında, Allahü teâlâyı zikr etmelidir. [Ya’nî kalb hep Onun ismini ve sıfât-ı zâtiyyesini düşünmelidir.] Fekat, zikr yapmasını kâmil ve mükemmil olan bir zâtdan öğrenmesi şartdır. Nâkıs olandan [hele câhil ve sapık şeyhlerden] öğrenirse, kemâle eremez. Başlangıçda o kadar çok zikr etmelidir ki, farz nemâzları ve bunların sünnetlerini kıldıkdan sonra, zikrden başka bir ibâdet yapmamalı, Kur’ân-ı kerîm okumağı ve nâfile ibâdetleri başka zemâna bırakmalıdır. Abdestli de, abdestsiz de zikr etmelidir. Ayakda iken, otururken, yürürken, yatarken, hep bu vazîfeyi yapmalıdır. Sokakda giderken, yirken ve uyuyacağı zemân, zikrsiz olmamalıdır. Fârisî beyt tercemesi:

Zikr et hep zikr, oldukça cânın!
Kalbin pâklığı, zikrîledir Cânânın.

Zikri o kadar çok yapmalıdır ki, zikr olunandan [Allahü teâlâdan] başka, kalbinde hiçbir arzû, düşünce kalmamalıdır. Ondan başka şeylerin ismleri ve nişânları kalbine gelmemelidir. Başka şeyleri düşünmek için kendini zorlasa da, kalbine getirememelidir. Kalbin, Allahü teâlâdan başka herşeyi böyle unutması, Ona kavuşmanın başlangıcıdır. Bu nisyân, matlûbun rızâsına, sevgisine kavuşmanın müjdecisidir. Arabî beyt tercemesi:

Nasıl Sü’âda kavuşulur acabâ!
Dağlar ve uçurumlar var arada.

[Sü’âd, bir ma’şûkanın ismidir.] İnsanı herşeye kavuşduran, yalnız Allahü teâlâdır. Doğru yolda olanlara selâm olsun! [Üçüncü cild, 17. ci mektûbda buyuruyor ki, (Kalb ile zikr etmek, onu Allahü teâlâdan başka şeylere düşkün olmakdan kurtarır. Bu düşkünlük, kalbin hastalığıdır. Kalb bu hastalıkdan kurtulmadıkca, hakîkî îmâna kavuşamaz ve ahkâm-ı islâmiyyeye, ya’nî Allahü teâlânın emrlerine, yasaklarına uyma-

sı güç olur. Bunlara uyarken niyyet etmek ve mubâhları yaparken, nefsin lezzet almasını düşünmemek de zikr olur.) Kalbin hastalığına sebeb, nefse uymasıdır. Nefs, Allahü teâlânın düşmanıdır. Ona itâ'at etmek istemez. Kendine de düşmandır. Kalbin her uzva, harâmları, kötü, zararlı şeyleri yapdırmasından zevk alır. Bu zevklerine kavuşmak için, dinsiz, îmânsız olmak ister. Kâfirlerle, mezhebsizlerle arkadaşlık etmek, onların kitâblarını, gazetelerini okumak, radyolarındaki, televizyonlarındaki zararlı yayınları da, kalbi hasta yapar. İslâmiyyete uymak, kalbi hastalıkdan kurtarır. Nefsi ise, hasta yapar. Zevklerini, arzûlarını, kalbe te'sîr kuvvetini azaltır.]

Kim bulur, zor ile, maksûda her zemân zafer?
Gelir elbet zuhûra, ne ise hükm-i kader.

114. cü MEKTÛB

Hindistânın büyük âlimlerinden Abdüllah-i Dehlevî "rahime-hullahü teâlâ"nın (Mekâtib-i şerîfe) kitâbında yüzyirmibeş mektûb vardır. Yüzondördüncüsü, Hâcı Abdüllah Buhârîye yazılmış olup, fârisîden türkçeye tercemesi aşağıdadır:

Allahü teâlâda hiçbir noksanlık yokdur. O, hep doğru söyler, kullarına doğru yolu gösterir. Yüce önderimiz, sevgili Peygamberimiz Muhammed Mustafâya "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ve Onun Âline ve Eshâbına "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" bizden selâmlar ve düâlar olsun! Buradaki [ya'nî Delhî şehrindeki] tarîkatçılar, dileklere kavuşmak için Esmâ okuyorlar. Mıska yazıyorlar. Böylece herkesi kendilerine çekiyorlar. Emîr-ül mü'minîn Alî "kerremallahü vecheh ve radıyallahü teâlâ anh" hazretlerini diğer üç halîfeden "radıyallahü anhüm" dahâ üstün tutuyorlar. Bunlara **(Şî'î)** denir. Üç halîfeye ve Eshâb-ı kirâma düşman olanlara **(Râfizî)** denir.

[Hazret-i Ebû Bekrin ve hazret-i Ömerin ve hazret-i Osmân Zinnûreynin hazret-i Alîden "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" dahâ üstün olduklarını **(Ehl-i sünnet vel cemâ'at)** âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ" çeşidli kitâblarında bildirmişler ve bunu âyet-i kerîmelerle, hadîs-i şerîflerle ve Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" icmâ'ı, ya'nî, sözbirliği ile isbât etmişlerdir. Bu kıymetli kitâblardan ikisi, Hindistândaki büyük âlimlerden şâh Veliyyullah Muhaddis Dehlevînin "rahimehullahü teâlâ" **(İzâlet-ül-hafâ)** ve **(Kurret-ül-ayneyn)** kitâblarıdır. Arabî ve fârisî karışık olup, birincisi, Urdu diline tercemesi ile birlikde 1382 [m. 1962] de Pâkistânda basılmışdır. İkincisi türkçeye terceme edilerek, **(Eshâb-ı Kirâm)** kitâbının içinde neşredilmişdir. Ayrıca **(Hak Sözün Vesîkaları)** kitâbında

vardır. Büyük âlim İbni Hacer-i Mekkînin “rahime-hullahü teâlâ” **(Es-savâik-ul-muhrika)** arabî kitâbı, İstanbulda, Hakîkat Kitâbevi tarafından ofset yolu ile basdırılmışdır. Bu kitâbı okuyan insâflı bir müslimân, mezhebsizlerin yanlış yolda olduklarını iyice anlar. Bunlardan bir kısmı, bugün kendilerine **(Ca’ferî)** diyorlar. (Biz oniki imâmın yolundayız) diyerek gençleri aldatıyorlar. Hâlbuki Oniki imâmın yolunda olan müslimânlara **(Ehl-i sünnet)** denir. Ehl-i sünnet âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ”, (Oniki imâmı sevmek, son nefesde îmân ile ölmeğe sebeb olur) buyurmuşlardır.]

Cenâze alayları, devr yapmak için ziyâfetler yapdırıyorlar. [Cemâ’at ile nemâz kılmıyorlar. Câmi’lerde] Mevlid cem’ıyyetleri, ilâhîler, mersiyeler okutuyorlar. Tekkelerde çalgı, tambur dinliyorlar. Bunlar gibi dahâ nice bid’atleri tarîkat olarak yapıyorlar. Hattâ, Hindistândaki Cûkiyye ve Berehmen kâfirlerinin ibâdetlerini de tarîkate mal ediyorlar. Dünyâya düşkün olanlarla, fâsıklarla birlikde bulunuyorlar. Nemâzda Kavmeye, Celseye ve cemâ’ate, hattâ Cum’a nemâzına ehemmiyyet vermiyorlar. Selef-i sâlihînin zemânlarında böyle şeyler hiç yokdu. Bunların hiçbiri islâmiyyetde yokdur. **(Ehl-i Sünnet vel-cemâ’at)** âlimleri “rahime-hümullahü teâlâ” böyle bid’atlerden kaçınırlardı. Allahü teâlâya şükrler olsun ki, Eshâb-ı kirâmda “radıyallahü teâlâ anhüm” bu çirkin bid’atlerin hiçbiri yokdu. Müslimân olmak istiyen ve Selef-i sâlihînin “rahime-hümullahü teâlâ” yolunda bulunmak isteyen kimsenin böyle tarîkatçılardan kaçması lâzımdır. Bunlar, din hırsızlarıdır. Allahü teâlânın kullarının dinlerini, îmânlarını yıkıyorlar. Zikr ve diğer yapdıkları şeyler kalbi, nefsi harekete getiriyor. [Bunlarda, hâller hareketler hâsıl olması değil, mâ-sivâdan temizlenmeleri lâzımdır.] Keşfin [kerâmetin, gayb olan şeylerden haber vermenin ve cin ile konuşmanın] zâten islâmiyyetde kıymeti yokdur. Cûkiyye kâfirleri de, keşf ve kerâmet göstermekdedir. Aklı olanların gözünü açması, doğruyu iğriden ayırması lâzımdır. Hem dîne sarılmak, hem de dünyâya düşkün olmak, bir insanda birlikde bulunamaz. Dünyâlık ele geçirmek için dînini vermek, aklı olanın yapacağı şey değildir. Buhâra şehrinin âlimleri, şeyhleri tevekkül sâhibi idiler. Dünyâya düşkün değildiler. Ziyâfetler vermek, dünyâya düşkün olanları toplamak, kalbi karartır. O büyükler böyle şeylerden kaçınırlardı. Onlar, Selef-i sâlihînin “rahime-hümullahü teâlâ” doğru olan i’tikâdına, Resûlullahın “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” sünnetine sarılmışlardı. Her işlerinde **(Azîmet)** yolunu tutmuşlardı. Bid’atlerden sakınırlardı. Harâm ve mekrûh yollardan gelen şeylerden kaçınırlardı. Harâma sebeb olan mubâhlar da harâm olur. **(Zikr-i hafî)**, ya’nî sessiz zikr etmek, **(Zikr-i**

cehrî)den, ya'nî sesle zikr etmekden dahâ efdaldir. Böyle zikr ederlerdi. Hadîs-i şerîfde bildirilen (ihsân) mertebesinde idiler. Kalbleri hep feyz kaynağına [ya'nî Allahü teâlâya] karşı idi. Böyle olan tesavvuf büyüğünün teveccühüne kavuşan sâdık, hâlis bir kimsenin kalbi, hattâ bütün latîfeleri hemen zikr etmeğe başlar. Huzûra, ya'nî Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyin kalbde bulunmamasına ki, buna **(Müşâhede)**de denir ve cezbelere, **(vâridât)** denilen feyzlere, ya'nî zâhirini ve bâtınını nûrların kaplaması gibi ni'metlere kavuşur. Mürşidinin kalbinden feyz alanın kalbine Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyin düşüncesi gelmez. Bütün a'zâsı sünnete uygun ve azîmet ile hareket eder. Bu ni'metler ne büyük se'âdetdir. Yâ Rabbî! Sevgili Peygamberin Muhammed Mustafâ "sallallahü aleyhi ve âlihi ve sellem" hurmetine ve O yüce Peygamberin yolunda bulunan meşâyıh-ı kirâm "rahmetullahi aleyhim ecma'în" hurmetine, bu çok kıymetli ni'met ile bizleri rızklandır. İmâm-ı Rabbânî, müceddid-i elf-i sânînin "rahmetullahi aleyh" feyzleri, insanın bütün latîfelerini bu ni'mete kavuşdurmakdadır.

Cânım, kurban olsun senin yoluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!

Gel şefâ'at eyle kemter kuluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!

Mü'min olanların çokdur cefâsı,
Âhıretde olur zevk-u safâsı.

Onsekizbin âlemin Mustafâsı,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!

Yedi kat gökleri seyrân eyleyen,
Kürsînin üstünde cevlân eyleyen,

Mi'râcda, ümmetin Hakdan dileyen,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!

(Yûnüs) neyler iki cihânı sensiz,
Sen hak Peygambersin şeksiz şübhesiz!

Sana uymıyanlar, gider îmânsız,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed!

CENNET YOLU İLMİHÂLİ KİTÂBININ SON SÖZÜ

Canlı cansız bütün varlıkların bir düzen içinde olduklarını görüyoruz. Her maddenin yapısında, her olayda, her reaksiyonda, hiç değişmiyen nizâm, matematik bağlantılar olduğunu öğreni-

yoruz. Bu düzenleri, bağlantıları, fizik, kimyâ, astronomi ve biyoloji kanûnları diye ismlendiriyoruz. Bu değişmez düzenden fâidelenerek, sanâyı', fabrikalar kuruyor, ilâclar yapıyor, aya gidiyor, yıldızlarla, atomlarla bağlantı kuruyoruz. Radyolar, televizyonlar, elektronik beyinler ve İnternetler yapıyoruz. Mahlûklarda, bu düzen olmasaydı, herşey rastgele olsaydı, bunların hiçbirini yapamazdık. Herşey çarpışır, bozulur, felâketler olurdu. Herşey yok olurdu.

Varlıkların d□zenli, □ağlantılı, kanû□lu olmaları, bu□ların kendiliklerinden, rastgele var ol□adıklarını, herşeyin bilgili, kudretli, gören, işiten, dilediğini yapan bir varlık tarafından var edildiklerini göstermekdedir. O, dilediklerini var etmekde ve yok etmekdedir. Herşeyi var etmeğe ve yok etmeğe, başka şeyleri sebeb yapmışdırЮ Sebebsiz yaratsaydı, varlıkların birbiri arasında bu düzen olmazdı. Herşey kar□a-karışık olurdu. Onun □arlığı da belli olmazdı. Hem de, fen, medeniyyet hâsıl olamazdı.

O, varlığını bu düzen ile belli etdiği gibi, kullarına çok acıyarak, var olduğunu ayrıca da bildirmişdir. Âdem aleyhisselâmdan başlıyarak, her asrda, dünyânın her yerindeki insanlar arasından en iyi, en üstün olarak yaratdığı birisine melek ile haber göndererek, kendini ve kendi ismlerini bildirmiş ve insanların dünyâda ve âhıretde râhat etmeleri, iyi yaşamaları için, ne yapmaları ve nelerden sakınmaları lâzım olduğunu açıklamışdır. Böyle, seçilmiş, üstün insanlara **(Peygamber)** denir. Bunların bildirdikleri emrlere ve yasaklara **(Din)** ve **(Ahkâm-ı dîniyye)** denir. İnsanlar eski şeyleri unutdukları için ve her zemân bulunan kötü kimseler, Peygamberlerin "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" kitâblarını ve sözlerini değişdirdiklerinden, eski dinler unutulmuş, bozulmuşdur. Kötü insanlar, uydurma dinler de meydâna getirmişlerdir.

Herşeyi yaratan yüce Allah, insanlara çok acıdığı için, kullarına son bir Peygamber ve yeni bir din göndermişdir. Bu dîni, kıyâmete kadar koruyacağını, kötü insanlar saldıracaklar, değişdirmeğe, bozmağa kalkışacaklar ise de, kendisi bunu, bozulmamış olarak her yere yayacağını müjdelemişdir.

Allahü teâlâya şükrler olsun ki, dahâ küçük iken, bir olan yaratıcıya inanmış bulunuyoruz. Onun isminin **(Allah)** olduğunu ve son Peygamberinin **(Muhammed)** aleyhisselâm olduğunu ve bunun bildirdiği dînin **(İslâmiyyet)** olduğunu öğrenmek se'âdetine kavuşduk. Bu islâm dînini doğru olarak anlamak istedik. Lisede, üniversitede okurken, onu öğretecek bir kaynak aradık. Fekat, masonlara, komünistlere satılmış fen taklîdcileri ile, vehhâbîlere satılmış, mezhebsiz olmuş kimseler, gençliğin

etrâfını sarmış idi. Dinlerini, dünyâya satmış olan bu mürtedler ve sapıklar, öyle kurnaz çalışmışlar ki, doğru yolu seçip ayırabilmek imkânsız olmuşdu. Allahü teâlâya yalvarmakdan başka çâre yokdu. Yüce Allahımız, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahimehümullahü teâlâ" kitâblarını okumak nasîb eyledi. Fekat, ilerici geçinen **(Fen yobazları)**nın, fen bilgisi diyerek ve dîni dünyâ çıkarlarına âlet eden **(Din yobazları)**nın Kur'ân tercemesi diyerek aşılamış oldukları bozuk fikrler, rûhumuza işlemişdi. Allahü teâlâya sonsuz şükrler olsun ki, hakîkî din adamlarının uyarması ile, iyiyi kötüden ayırmağa başladık. Kafamıza yerleşdirilmiş olanların ilm değil, yaldızlanmış zehr olduklarını, bunların te'sîri ile kalbimizin kararmış olduğunu anlıyabildik. Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını görmeseydik, dostu düşmandan ayıramıyacak, nefslerimizin ve din düşmanlarının hîlelerine, yalanlarına aldanacakdık. Dinsizliği, ahlâksızlığı ilericilik olarak tanıtan, sinsi düşmanların tuzaklarından kurtulamıyacakdık. Hâlis, temiz müslimân olan anamızla, babamızla ve onlardan edindiğimiz islâm bilgileri ile alay edecekdik. Sevgili Peygamberimiz "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", islâm düşmanlarının tuzaklarına düşmememiz için, bizi îkaz ediyor: **(Dîninizi ricâlin ağızlarından öğreniniz!)** buyuruyor. Ricâl, ya'nî hakîkî din âlimi bulamayınca, bunların kitâblarından öğreneceğiz. Bid'at sâhiblerinin, mezhebsiz, câhil din adamlarının din kitâbları, kâfirlerin kitâbları gibi çok zararlıdır.

Kadınların, kızların başları, saçları, kolları, bacakları açık, erkeklerin de dizleri ile göbek arası açık olarak başkasının yanına çıkmaları harâmdır. Ya'nî, Allahü teâlâ, bunları yasak etmişdir. Allahü teâlânın emrlerini ve yasaklarını bildiren dört hak mezheb, erkeklerin avret yerlerini, ya'nî bakması ve başkasına göstermesi yasak edilmiş olan uzvlarını farklı olarak bildirmişlerdir. Her müslimânın, bulunduğu mezhebin bildirdiği avret yerini örtmesi farzdır. Buraları açık olanlara, başkalarının bakmaları harâmdır. **(Kimyâ-i se'âdet)**de diyor ki, (Kadınların, kızların, başı, saçı, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları harâm olduğu gibi, ince, süslü, dar, hoş kokulu elbise ile örtünerek çıkmaları da harâmdır. Böyle çıkmalarına izn veren, râzı olan, beğenen anası, babası, zevci ve kardeşi de, onun günâhına ve azâbına ortak olurlar). Ya'nî, Cehennemde birlikde yanacaklardır. Eğer tevbe ederlerse, afv olunur, yakılmazlar. Allahü teâlâ, tevbe edenleri sever. Âkıl, bâlig olan kızların ve kadınların, yabancı erkeklere görünmemeleri, hicretin üçüncü senesinde emr olundu. İngiliz câsûslarının ve bunların tuzaklarına düşmüş olan câhillerin, Hicâb âyeti gelmeden evvel olan örtünmemeği ileri sürerek, örtünmeği sonradan fıkhcılar uydurdu demelerine al-

danmamalıdır.

Tekrâr bildirelim ki, bir çocuk âkıl ve bâlig olunca, ya'nî iyiyi fenâdan ayıracak ve evlenecek yaşa gelince, hemen îmânın altı şartını öğrenmesi, sonra **(Ahkâm-ı islâmiyye)**yi, ya'nî farzları, halâl ve harâm olan şeyleri öğrenmesi ve bunlara uyması, buna farz olur. Bir kız dokuz yaşına, bir oğlan oniki yaşına gelince, (Âkıl ve bâlig) olur. Bunları, anasına, babasına, akrabâsına, ahbâbına sorup öğrenmesi farz olur. Müslimân olan bir kâfirin de, hemen bir din adamına, müftiye gidip, bunları öğrenmesi, bunların da öğretmeleri veyâ hakîkî bir din kitâbı hediyye edip buradan okuyup öğrenmesini tenbîh etmeleri farz olur.Aferin, aferin deyip, öğretmezlerse veyâ kitâb vermezlerse, farzı yapmamış olurlar. Farzı yapmıyan, Cehennemde yanacakdır. Din adamını ve kitâbı arayıp da, buluncıya kadar öğrenmemesi özr olur.

Okuduğumuz doğru islâm bilgilerini gençlere duyurmak için ve herkesin dünyâda râhata, huzûra ve âhıretde sonsuz ni'metlere kavuşmalarına hizmet etmek için, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından seçme, kıymetli yazıları neşr eylemeğe inşâallah devâm edeceğiz.

Murâdlara nâil olmak için, **(Salâten tüncînâ)** okumalıdır: (Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âl-i seyyidinâ Muhammedin salâten tüncînâ bihâ min cemî'il ehvâl-i vel-âfât ve takdî lenâ bihâ cemî'al hâcât ve tütahhirünâ bihâ min cemi'isseyyiât ve terfe'unâ bihâ a'ledderecât ve tübelligunâ bihâ akselgâyât min cemî'il hayrât-i fil hayâti ve ba'del-memât).

Her dürlü sıkıntıdan ve tehlükeden korunmak ve şeytânların ve düşmanların zarar ve hücûmlarından kurtulmak için, **(İstigfâr)** okumanın çok fâideli olduğu hadîs-i şerîflerde bildirilmişdir.

Gelip geçdi ömrüm çabuk, bir yel esip geçmiş gibi,
hele, bana şöyle gelir, gözüm yumup, açmış gibi.
İşbu söze Hak tanıkdır, canlar gövdeye konukdur.
birgün ola, çıka, gide, kafesden kuş uçmuş gibi.

EY OĞUL İLMİHÂLİ

ÖNSÖZ

Zemânımızda her eline kalem alan, kendini İslâm âlimi sanıp, din kitâbı yazmağa kalkışıyor. İslâm bilgilerinden haberi

olmadığı için, aklına geleni yazıyor. Çenesi kuvvetli olanlar, kürsîlerde zan ve hayâl ile konuşuyor. Bugün gençlik, kahraman ecdâdından kendisine mîrâs kalan mukaddes dînini öğrenmek isteyince, uydurma tefsîrleri, islâm düşmanlarının kin ve garez ile ingilizce, yehûdîce veyâ diğer dillerde yazdıkları kitâblardan çevrilmiş islâm târîhlerini ve câhiller veyâ din satarak para kazanmak isteyen münâfıklar tarafından hâzırlanmış kitâb ve mecmû'aları okumak, yâhud din ile alâkası olmayan gazetelerden dînî bilgi edinmek mecbûriyyetinde kalıyor. Hâlbuki, dînimizde, Benî İsrâîlin Peygamberleri gibi, çok mikdârda ve çok yüksek âlimler yetişmiş ve bunların yazdıkları binlerle kitâb, İslâmiyyeti bütün dünyâya anlatmış ve tanıtmışdır. Doğru olan islâm bilgilerine **(Ehl-i sünnet)** yolu denir. Bu husûsda etrâflı bilgi almak isteyenlere türkçe **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbını okumalarını tavsiye ederiz. Birbiri ardınca piyasaya çıkarılan ve yaldızlı kelimeleri ile revâc bulan zehrli kitâb ve mecmû'aları okuyarak, müslimânlığı yanlış ve bambaşka anlamakdan din kardeşlerimizi ve müslimân yavrularını korumak için, Süleymân bin Cezâ'ın, Hanefî mezhebindeki büyük islâm âlimlerinin kitâblarından derlemiş olduğu ve **(Ey Oğul)** ismini verdiği ilmihâlin yeniden tab' ve neşrini lüzûmlu gördük. Huccet-ül-islâm İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ"nin **(Eyyühel veled)** ismindeki **(Ey Oğul)** kitâbı başkadır. Onu ulemâdan Mustafâ Âlî efendi "rahime-hullahü teâlâ" terceme etmiş ve **(Tuhfetüssulehâ)** ismini vermişdir. Ayrıca Hâdimî merhûm da "rahime-hullahü teâlâ" şerh etmişdir. İmâm-ı Gazâlînin **(Eyyühel-veled)** kitâbının tercemesi, **(Hak Sözün Vesîkaları)** kitâbımızın sonunda basılmışdır.

Süleymân bin Cezâ' hazretlerinin hicrî kamerî 960 [m. 1552] senesinde te'lîf etdiği bu kitâbı şimdi basılırken, ba'zı yerlerinin aydınlatılması için, başka kitâblardan yapdığımız ilâveler köşeli bir parantez [ ] içine yazılmış veyâ **(Tenbîh)**ler ilâve edilmişdir. Bu kitâbı okumak nasîb olan bahtiyârların, içinde ismi geçen büyüklerin rûhâniyyetlerinden müstefîd olmaları için düâ eyleriz.

EY OĞUL İLMİHÂLİ

Elhamdü lillahi Rabbil âlemîn. Vessalâtü vesselâmü alâ Resûlinâ Muhammedin ve âlihi ve sahbihi ecma'în.

1 - Ey Oğul! Senin için, üçyüzaltmış hadîs-i şerîf, kırkdört haber ve dînimizin direği olan nemâzın yedi şartı, beş rüknü, yedi vâcibi ve ondört sünneti, yirmibeş müstehabı ve ondört müfsidini, hanefî mezhebi âlimlerinin kitâblarından toplayıp,

sana beyân etdim. Bunlarla amel edip, feyz-ü necâta dâhil olasın!

2 - Bil ki, bindoksan âdâbı sen ve senin gibi müslimân evlâdları için topladım. Bunlar ile amel edersen, sana yeter. Eğer tenbellik eder de Allahü teâlâya âsî olur, bunları terk edersen, dünyâda esâret ve rezâlete, âhıretde azâba dûçâr olursun.

Bunlarla amel edip, din kardeşlerine de tavsiye edersen, senin için fâidesi olur. Sana hayr düâ ederler. Hak teâlâ, düâlarını kabûl eder. Zîrâ kul, kulun düâsı ile afv olunur.

BİRİNCİ BÂB

3 - Ey Oğul! [Nemâzın ve] bütün ibâdetlerin kabûl olmaları için, önce insanın Ehl-i sünnet i'tikâdında olması ve ibâdetlerin sahîh olmaları, sonra, ihlâs ile yapılmaları ve insanın üzerinde kul hakkı bulunmaması şartdır. İbni Hacer-i Mekkînin "rahimehullahü teâlâ" **(Zevâcir)** kitâbında 231. ci sahîfede yazılı hadîs-i şerîflerde, **(Yâ Sa'd! Düânın kabûl olması için halâldan yi! Bir lokma harâm yiyenin, kırk gün ibâdetleri kabûl olmaz)** [Ya'nî sevâb verilmez] ve **(Harâm cilbâb ile, ya'nî gömlek ile kılınan nemâz kabûl olmaz)** ve **(Üzerinde harâmdan cilbâb bulunan kimsenin ibâdetlerini Allahü teâlâ kabûl etmez)** [Cilbâb, kadınların giydiği çarşaf olmadığını, bu hadîs-i şerîfler de göstermekdedir.] **(Yalnız bir lirası harâmdan olan on lira ile alınmış elbise ile kılınan nemâz kabûl olmaz)** ve **(Gayr-ı müslime zulm edenden, Kıyâmet günü, onun hakkını ben istiyeceğim)** ve **(Kâfir dahî olsa, mazlûmun düâsı red olmaz)** buyuruldu. [O hâlde, ey müslimân! İbâdetlerinin kabûl olmasını istiyorsan, hırsızlık etme! Hîle ve hıyânet yapma! İşçinin ücretini, teri kurumadan önce ver! Kirâladığın malı, umûmî yerleri tahrip etme! Borcunu çabuk ve temâm öde! Nakl vâsıtalarının ücretlerini noksansız öde! Hükûmete, kanûnlara, âmirlere karşı gelme! Vergi kaçakçılığı yapma! Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketlerinde de ve kâfirlere karşı da, bu haklara riâyet eyle! Fitneyi uyandırma! Fitne çıkarmak, ortalığı karışdırmak, felâkete sebeb olmakdır, harâmdır. Müslimânlığın güzel ahlâkını herkes senden öğrensin. Hakîkî müslimân hem islâmiyyete uyar, günâh işlemez, hem de, kanûnlara uyar, suç işlemez. Fitne çıkarmaz. Hiçbir mahlûka zarar vermez. **(İnsanların en iyisi, insanlara fâideli olanıdır)** ve **(İmânı üstün olanınız, ahlâkı güzel olanınızdır!)** hadîs-i şerîflerini hiç unutmaz.] Şi'r:

Fitneye mâni' olan bir yalan,
İyidir, sebeb olan doğrudan!

4 - Ey Oğul! Nemâzın oniki farzından birincisi **(Hadesden tahâret)**dir. Ya'nî abdest almak ve gusl etmekdir. Abdesti temiz yerde almak lâzımdır. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem": **(Abdest almak istediğiniz vakt, abdest bozduğunuz yerde abdest almayınız! Çünki, abdest suyunun herbir damlasına bir yıllık nâfile nemâz sevâbı veriliyor)** ve **(Abdest bozduğunuz yerde, ya'nî halâda abdest alırsanız çok vesveseli olursunuz)** ve **(Abdeste Besmele ile başlayan kimse için kirâmen kâtibîn melekleri, abdest bitinceye kadar sevâb yazarlar)** buyurdu.

Sultân-ı Enbiyâya Eshâb-ı kirâmdan biri sordu:

- Yâ Resûlallah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem"! Abdestin hâssasından bana bir şey îzâh eder misiniz?

Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Her ne zemân bir ümmetim abdest alırken Bismillah deyip elini yıkarsa, eliyle yapdığı** [küçük] **günâhların hepsi afv olur. Ağzına, yüzüne ve sâir a'zâlarına su verdikçe, bütün** [küçük] **günâhları dökülür.)**

Diğer a'zâları yıkadıkça, [küçük] günâhları afv olunur. [Büyük] günâhlar ve insan ve hayvân hakları bu afvdan müstesnâdır. Hak sâhibi, [ister müslimân, ister kâfir, ister hayvân olsun], hak [kendisine veyâ vârislerine] ödenmedikçe, günâh afv olunmaz.

Hazret-i Mûsâ Kelimullah, Tûr'a giderken, yolda, nemâz kılıp Hakka ağlayıp düâ eden bir zâta rastlamış. Mûsâ aleyhisselâm, münâcâtında mezkûr zâtın afvı için Cenâb-ı Hakka niyâz etdiğinde, Cenâb-ı Hakdan nidâ gelip, **(Yâ Mûsâ! Ben o zâtın nemâzını ve düâsını kabûl etmem. Zîrâ, üstüne giymiş olduğu elbisenin bedelinde harâm para vardır!)** buyurmuşdur.

5 - Ey Oğul! Müslimân, anasına, babasına, komşularına, arkadaşlarına, hocalarına, hükûmet adamlarına, kanûnlara hürmet eder. Küçüklerine ve hayvânlara şefkat eder. Din, mezheb ve ırk ayırımı yapmadan hiçbir mahlûka zarar vermez. Dâr-ülharbdeki kâfirlerin bile mallarına, canlarına, nâmûslarına dokunmaz. Kendine kötülük yapanlara da iyilik eder. Dînî vazîfelerini, kanûnî borçlarını öder. Hîle, hiyânet yapmaz. Dînine de, dünyâsına da çalışır. Fitne çıkarmamağa çok dikkat eder. Böyle islâm ahlâkına mâlik olan bir millet kuvvetlenir, yükselir. Bütün dünyânın sevgisini, güvenini kazanır. Dünyâ ve âhıret se'âdetine kavuşur.

ABDESTİN FARZLARI

6 - Abdestin farzları, hanefî mezhebinde dört, mâlikîde yedi, şâfi'îde ve hanbelîde altıdır. Hanefîde:

1) Yüzünü bir kere yıkamakdır.

2) İki kollarını dirseklerle birlikde bir kerre yıkamakdır.

3) Başının dört kısmından bir kısmına mesh etmekdir. Ya'nî yaş elini sürmekdir.

4) Ayaklarını topuklarıyle birlikde bir kerre yıkamakdır.

Bunlardan birini terk eden kimsenin abdesti sahîh olmaz. Gerek kasd ve gerek sehv ile olsun abdesti sahîh olmaz.

ABDESTİN SÜNNETLERİ

7 - Abdestin sünnetlerinden onu aşağıdadır:

1) Abdeste başlarken, evvelâ kalbi ile niyyet etmek, sonra **Bismillâhirrahmânirrahîm** demekdir.

2) Musluk yok ise, abdest almak için, ayrı bir kaba su koymakdır.

3) Misvâk kullanmakdır.

4) Ağzına su vermekdir.

5) Burnuna su vermekdir.

6) Başının hepsini kaplama mesh etmekdir.

7) El ve ayak parmaklarını ve sakalını hilâllamakdır. Ya'nî, aralarına el parmağını sokup çıkarmakdır.

8) Tekrâr sakalını yıkamakdır.

9) Büyük abdestden tahâretlendikden sonra, bir bezle kendisini kurulamakdır.

10) Necâseti, sol eldeki su veyâ taşla silmekdir.

ABDESTİN MÜSTEHABLARI

8 - Abdestin müstehablarından altısı aşağıdadır:

1) Niyyetdir.

2) A'zâları birbiri ardınca çabuk yıkamakdır.

3) Sağından başlamakdır.

4) Enseyi mesh etmekdir.

5) Başını, kulaklarını ve enseyi birlikde mesh etmekdir.

6) Hak teâlâ hazretlerini abdestin evvelinde ve âhırında zikr etmekdir. Ya'nî düâ okumakdır.

ABDESTİN ÂDÂBI

9 - Abdestin âdâbından altısı aşağıdadır:

1) Her uzvu yıkarken, abdest düâlarını veyâ Kelime-i şehâdet okumakdır.

2) Ağzına ve burnuna suyu sağ elinle vermekdir.

3) Sol elinle sümkürmekdir.

4) Halâda konuşmamak, çok oturmamak ve istincâdan, ya'nî tahâretlendikden sonra hemen örtünmekdir.

5) Abdest bozarken, kıbleye, aya ve güneşe arkanı ve önünü dönüp oturmamakdır.

6) Halâya girerken Besmele okumak, sonra sol ayakla girmek, sağ ayakla çıkmakdır.

ABDESTİN NÂFİLELERİ

10 - Abdestin nâfilelerinden altısı aşağıdadır:

1) Enseyi iki elin arkası ile mesh etmekdir.

2) Ayak parmaklarını sol elin küçük parmağı ile, alt taraflarından hilâllamakdır.

3) Her uzvu yıkarken düâlarını okumakdır.

4) Halâda **(İstincâ)**dan, ya'nî temizlendikden sonra iç donuna bir mikdar su saçmakdır.

5) Halâda temizlendikden sonra, âletini taşa veyâ toprağa sürüp veyâ parmaklarla sıkarak bevli gidermekdir. Buna **(İstibrâ)** denir.

6) Halâda temizlendikden sonra, elini yıkamakdır.

Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Her kim abdest aldıkdan sonra** "İnnâ enzelnâhü" **sûresini bir kerre okursa, Hak teâlâ hazretleri, o kimseyi sıddîklardan yazar. İki kerre okursa, şehîdlerden yazar. Üç kerre okursa, Peygamberlerle haşr olur.)** Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdular ki, **(Her kim abdest aldıkdan sonra, benim üzerime on kerre salâtü selâm getirse, Hak teâlâ hazretleri, o kişinin hüznünü giderip mesrûr eder, düâsını kabûl eder.)**

ABDESTİN MEKRÛHLARI

Abdestin kerâhetlerinden altısı şunlardır:

1- Suyu yüzüne çarparak vurmakdır.

2- Suya sümkürmekdir.

3- Özrsüz olarak ağıza ve buruna sol eliyle su vermekdir.

4- Abdest alırken avret yerini açmakdır.

5- Sağ eliyle özrsüz olarak tahâret etmekdir.

6- Su içine, su ve yol kenârına, ağaç altına abdest bozmakdır.

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

11 - Abdesti bozan şeyler, hanefî mezhebine göre altıdır:

1) Vücûddan çıkan herşey abdesti bozar. Fekat tükürmek, sümkürmek, terlemek, ağrısız göz yaşı, kulakdan çıkan su [eğer cerâhat değilse], abdesti bozmazlar.

2) Ağız dolusu kusmakdır.

3) Arkasını bir şeye dayayıp uyumakdır.

4) Nemâz içinde ses ile gülmekdir.

5) Bayılmak, deli olmak, sarhoş olmakdır.

6) İnsanın îmânını gideren, küfre sebeb olan bir iş yapmak veyâ bir söz söylemekdir. Allah korusun!

Bunların hepsi abdesti bozar. İmâm-ı Şâfi'î "rahmetullahi aleyh" buyurdu ki, (Bir kimsenin arka veyâ ön tarafından gelen herşey, ya'nî kan, pislik abdesti bozar. Deriden çıkan kan, cerâhat ve gözyaşı ise bozmaz.) Fekat, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahmetullahi aleyh" indinde arka veyâ önünden gelen necâset ve kan ve bedenden akan kan ve cerâhatin hepsi ve gözde olan hastalık sebebi ile akan gözyaşı abdesti bozar. Bir kimsenin vücûdünden kan ve cerâhat çıkarak sağlam yerine bulaşsa yine abdesti bozar.

GUSL BAHSİ

12 - Ey Oğul! Hadesden tahâretin ikincisi, gusl abdestidir. Gusl abdesti almasını öğrenmek her müslimâna farzdır.

GUSLÜN FARZLARI

13 - Guslün farzları üçdür:

1) Ağzına su vermekdir. Ağzın içinde iğne ucu kadar ıslanmadık yer kalırsa ve dişlerin üzeri ve diş çukuru ıslanmazsa, Hanefî mezhebinde olanların gusl abdestleri sahîh olmaz. [Diş kaplatanın, diş doldurtanın gusl abdesti için 197. ci maddede bilgi verilmişdir.]

2) Burnuna su vermekdir.

3) Islatmasında harac olmıyan, her yerini yıkamakdır.

GUSLÜN SÜNNETLERİ

Guslün sünnetlerinden altısı aşağıdadır:

1) Önce elleri yıkamakdır.

2) Edeb yerlerini, ya'nî tenâsül uzvlarını yıkamakdır.

3) Bütün bedenini pislikden temizlemekdir.

4) Guslden evvel abdest almakdır.

5) Bütün vücûdü üç kerre yıkamakdır.

6) Bütün vücûdünü yıkadıkdan sonra, iki ayağını yıkamakdır. [Abdest almakda ve guslde kullanılmış suyun temiz olduğu, temizleyici olmadığı Hamevînin Eşbâh hâşiyesinde yazılıdır.]

GUSLÜN SEBEBLERİ

14 - Gusl abdesti almağı farz kılan sebeb ikidir:

1) Hakîkîdir. Erkek veyâ kadından cimâ' ile veyâ başka bir sebeble, uykuda veyâ uyanık iken, şehvet ile menî gelmesidir.

2) Hükmîdir. Uykudan uyanan bir kimse, donunda bir yaşlık bulsa, bunun menî olup olmadığını bilmese, ihtiyât olarak yıkanmasına hükm olunur.

SÜNNET OLAN GUSLLER

15 - Mezheb sâhibimiz imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahimehullahü teâlâ" indinde, dört dürlü gusl sünnetdir:

1) Cum'a nemâzı için,

2) Bayram nemâzları için,

3) Arefe günü Arafatda,

4) Hacda, ihrâma girerken gusl etmek.

MEST ÜZERİNE MESH BAHSİ

16 - Ey Oğul! Abdest alırken, mestlerin üzerine mesh etmek için, iki elini su ile ıslatıp, ayağının parmakları ucundan ellerin parmaklarını açarak başlar, topuğuna kadar mesh edersin. Ayakları yıkayarak abdest alıp mestleri giydikden sonra, abdest bozulduğu ândan başlayarak, yirmidört sâat içinde, mest üzerine mesh edilebilir. Seferî olan için bu müddet, üç gün üç gecedir. 376.cı sahîfeye bakınız!

TEYEMMÜM BAHSİ

17 - Ey Oğul! Abdest veyâ gusl için su bulamazsan veyâ suyu kullanamazsan, teyemmüm edersin. Abdest ve gusl için, teyemmüm aynıdır ve şöyle olur:

İki kolunu dirseklerinin üst tarafına kadar sıvarsın. (Nemâz kılmak için, teyemmüm etmeye) niyyet edersin. **(Bismillâhirrahmânirrahîm)** deyip, iki avucunu temiz bir toprak veyâ sokakdan gelen toprak tozları ile tozlanmış ev eşyâsı üzerine vurursun. Ellerini birbirine sürtüp yüzünün her tarafını tâm olarak mesh edersin. Toz toprak varsa sürterken ellerden yere düşer. İki el ayası açık, dört parmak yapışık, baş parmakları ayrı olarak avuç içleri yüze karşı, parmakları yatay vaziyetde, iki elin uzun parmakları birbirine dokundurulur. Uzun parmakların üst kenârı saç kesimine gelmek üzere yüze konup, eller yüze yapışık kalmak üzere yukardan aşağı çene ucuna kadar indirilir.

Böylece yüz, bir kerre mesh edilmiş olur. Yüzde iğne ucu kadar el dokunmamış yer kalmamalıdır. İkinci bir def'a, iki el ayasını aynı sûretle toprağa vurup, sol elin ayasının yarısı ya'nî dört parmak içi ile, sağ elinin beş parmağı bitişik olarak, tırnağı ucundan başlayarak, dirseğe kadar, dış kısmını mesh et! Yine sol elinin iç kısmı avuç ve başparmak içi ile sağ kolun iç kısmını dirsekden bileğine kadar mesh edersin. Bu esnâda baş parmak içi, sağ elin baş parmak dışını mesh eder. Gevşek yüzük oynatılır. Sağ elinle de, sol kolunu aynen böyle yaparsın. Parmakların yanlarını, diğer elin parmaklarının içleri ile mesh lâzım değildir. İşte teyemmümün tertîbi budur.

Teyemmümün farzları üçdür:

1) Niyyet etmek, niyyetin kalbden olması lâzımdır.

2) Ellerini pâk toprağa vurup, yüzünü tam olarak mesh etmek, ya'nî sıvamakdır.

3) Yine ellerini temiz toprağa vurup, kollarını dirseklerinle berâber mesh etmekdir. Aynı toprakdan, çok kimse, teyemmüm edebilir. Su bulunca, teyemmüm bozulur. Şâfi'îde ve mâlikîde her nemâz vakti girince, yeniden teyemmüm etmek lâzımdır.

Cünüb kimse, abdest alacak kadar su bulsa, abdest ve gusl için bir **(Teyemmüm)** ederek nemâzlarını kılar. Sonra, abdesti bozulunca, bu su ile abdest alır. Teyemmüme başlarken, niyyet etmek farzdır. Hadesden, cünüblükden temizlenmek için veyâ nemâz kılmak için yâhud belli bir ibâdeti yapmak için niyyet ederek yapılan teyemmüm ile nemâz kılınabilir. Yalnız teyemmüme niyyet edilirse, kılınamaz. Şehr içinde dahî sudan bir mîl uzak olan teyemmüm eder. Bir mîl dörtbin zrâ'dır. Bir zrâ' hanefîde yirmidört, diğer üç mezhebde ise yirmibir parmak, bir parmak altı arpa genişliğinde olup, iki santimetredir. Bir mîl hanefîde 1920, diğer üç mezhebde 1680 metredir. Sıcak yer, hamâm parası olmıyan, hasta olmakdan korkarsa, teyemmüm eder. İçmek için olan su, yok demekdir. Zemzem suyu varken teyemmüm edilmez. Teyemmüm, taş ve toprakdan ve kireç, kükürt, kaya tuzundan yapılır. Yanıp kül olabilen şeylerden ve sıcakdan eriyen, ma'den, yağlı boya, camdan ve üzeri sırlı porselenden, kar ve buzdan, undan yapılmaz. Üzerinde toprak tozları bulunan herşeyden yapılır. Ele bulaşacak kadar tozlu olmaları lâzımdır. Yaş çamur ile yapılmaz. Mâlikîde kardan, buzdan teyemmüm câizdir. Sakal başı ile kulak arası, kaş ile göz arası ve burun delikleri yüze dâhildir. Yüzün ve kolların tozlanması lâzım değildir. Abdestde iki parmağı gezdirerek başın dörtde biri mesh olunabilir. Teyemmümde üç parmakdan az ile, mesh olmaz. İki el ile mesh şart değildir. Bir el ile de olur. Başkasına da, özrsüz yapdırabilir. Bir yerden çok kimsenin

teyemmüm etmesi câizdir. Abdestsizin mescide girerken teyemmüm etmesi müstehabdır. Suyun bulunduğunu sormak, suyu olandan istemek, piyasa değerinde olunca, satın almak lâzımdır. Hanefîde, vakt girmeden evvel teyemmüm câizdir. Diğer üç mezhebde câiz değildir.

Abdest a'zâsının çoğunda veyâ yarısında yara bulunan kimse, teyemmüm eder. Çoğu sağlam ise, sağlamını yıkayıp yaralara mesh eder. Guslde, bedenin hepsi, bir uzv sayılır. Bedenin yarısı yaralı ise, teyemmüm eder. Deriye mesh zarar verirse, sargıya mesh eder. Bu da zarar verirse, bunu da terk eder. [Çünki, her mezhebde böyle olduğundan, başka mezhebi taklîd mümkin değildir.] Eli çolak olan, teyemmümde yüzünü ve kollarını yere sürer. Nemâzı terk etmez. Kolları dirsekden yukarı kesik olan da böyledir. Elleri ve ayakları kesik olanın, yüzünde yara varsa, nemâzı abdestsiz kılar. Nemâz kılmaz da, denildi. Abdest aldıracak kimse bulamıyan hasta, teyemmüm eder. Kölesi, çocuğu, hizmetcisi varsa, teyemmüm etmez. Bunlardan başkasından yardım istemesi mümkin olursa, yine etmez. Temiz yer, su ve toprak bulamıyan mahbûs, okumadan, nemâz kılar gibi yapar. Kurtulunca, hepsini i'âde eder. Yakında su olduğunu bilmiyerek, teyemmüm sahîh olur.

Tenbîh: (Ni'met-i islâm) kitâbında diyor ki: Ef'âl-i mükellefîn, ya'nî müslimânın yapması lâzım olan şeyler, sekizdir: Farz, vâcib, sünnet, müstehab, mubâh, harâm, mekrûh, müfsid. Farzlar ve harâmlar, Allahü teâlâ tarafından, Kur'ân-ı kerîmde açıkca bildirilmişlerdir.

Bir ibâdetin farzlarından biri terk edilirse, o ibâdet sahîh olmaz. Bilmiyerek terk edilince de, sahîh olmaz. Bilerek terk edince, günâh da olur. Sünneti yapmanın sevâbı, farzın sevâbından azdır. Sünneti bilerek terk etmek günâh olmaz. Azâb yapılmaz. Azarlanır. Gayr-ı müekked sünnete, müstehab ve mendûb da denir. Bunu yapmak, sevâb olur. Ya'nî, Cennet ni'metine kavuşur. Bilerek yapmamak, günâh olmaz. Nâfile ibâdet, ya'nî emr olunmamış bir ibâdeti yapmak, müstehabdır. Mubâh, yapması veyâ yapmaması, sevâb veyâ günâh olmıyan şeydir. Yimesi harâm olmıyan şeyleri, doyuncaya kadar yimek, içmek mubâhdır. Doydukdan sonra yimek, içmek harâmdır. Harâmdan kaçınmak sevâbdır. [Farzı yapmakdan da çok sevâbdır.] Mekrûh işlemek de günâhdır. Harâma halâl diyen kâfir olur. Alkollü içki [meselâ bira] içmek, kumar oynamak, anaya, babaya âsî olmak, [ya'nî, harâm olmıyan emrlerini yapmamak, müslimânların kalbini kırmak, rızâsı olmadan malını almak] harâmdır. Mekrûha halâl diyen kâfir olmaz. Midye, istridye, istakoz yimek, abdestde ve guslde suyu isrâf etmek mekrûhdur.

Sünnet deyince, müekked sünnet anlaşılır. Mekrûh deyince, tahrîmi olan mekrûh anlaşılır. Ödünc istemek, mubâhdır. Ödünc vermek, müstehabdır. Borc ödemek farzdır. Borclu fakîri sıkışdırmamak vâcibdir. Lâzım olan din bilgilerini öğrenmek, kadınlara da farzdır. Başkalarına öğretecek kadar fazla öğrenmek, farz-ı kifâyedir. Dahâ çok öğrenmek mendûbdur. İlmi ile öğünmek, mekrûhdur. Bey'ın şartlarından olmayıp da, alıcı ve satıcıdan birine fâidesi olan bir şeyi şart ederek yapılan satış fâsid olur, harâm olur. Her insana ilk farz olan şey, îmân etmesidir. [Îmânı olmıyana, **(kâfir)** denir. Îmânı olana, **(müslimân)** denir. Ba'zı sözler, ba'zı işler, îmânın gitmesine sebeb olur. Müslimân iken, sonradan îmânsız olana, **(mürted)** denir. Bir müslimân, mürted olunca, nikâhı gider.]

Allahü teâlânın, insanlara olan ni'metlerinin, ihsânlarının en büyüğü, Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" göndermesidir. [Peygamberler göndererek, râzı olduğu ve râzı olmadığı şeyleri bildirmişdir. Peygamberler, fen bilgilerini öğretmediler. Bunları akl ile araşdırınız, bulunuz, fâideli işlerde kullanınız dediler. Kendileri de, kendi zemânlarında bilinen fen vâsıtalarını yapdılar ve kullandılar. Dahâ fazlasını ve yenilerini yapmakla uğraşmadılar. Bunları yapmağı başkalarına bırakdılar. Kendileri, Allahü teâlânın bildirdiği dinleri yaymağa, öğretmeğe uğraşdılar.] **(Din)**, inanılacak şeyleri, beden ve kalb temizliğini, Allahü teâlâya kulluk vazîfesini, kulların birbirlerine karşı haklarını ve vazîfelerini bildirir. İnanılacak şeylere **(Akâid)** denir. İbâdetlere ve mu'âmelât ve hukûk bilgilerine **(Fıkh)** denir. İbâdetler, nemâz, oruc, zekât, hac ve cihâd olmak üzere beşdir. [Bunlara Ahkâm-ı islâmiyyenin **(İbâdât)** kısmı denir. Cihâd, ordunun harb etmesi ile ve ilm yayarak yapılır. Beden ile olan cihâdı hükûmet, ya'nî ordu yapar. İlm yayarak cihâdı, âlimler yapar. İkisi de farz-ı kifâyedir. İslâm âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ", fıkh ilminde birçok kısmlara ayrıldı. Şimdi, bunlardan dördü kalmışdır. Bunlar, Hanefî, Şâfi'î, Mâlikî ve Hanbelî mezhebleridir. Her müslimânın, bunlardan birini seçerek, bunun fıkh kitâblarına uyması lâzımdır. Biz, hanefî mezhebindeyiz.]

(Tahâret), temizlik demekdir. Bedenin, elbisenin ve nemâz kılınacak yerin temiz olması farzdır. Hades, abdestsiz olmak demekdir. Yıkaması farz olan yerde iğne ucu kadar ıslanmamış yer kalırsa, abdest sahîh olmaz. Derideki mum, iç yağı, hamur, çamur, balık pulu [oje, yağlı boya] ve burnun dışında, gözün kenârında kalan kir, çapak altına su geçmez ise, abdest ve gusl sahîh olmaz. Gasl, yıkamak, su dökerek, üzerinden akıtmak demekdir. Hiç olmazsa, iki damla yere damlamalıdır. Suyu yağ gibi sürmek kâfî değildir. Kar ve yaş bez, sünger sürmek, yıka-

mak olmaz. Abdest alırken, gözlerin, ağzın, burnun içini ve sık sakal ve pire, sinek tersi, kaş, bıyık altındaki deriyi yıkamak farz değildir. Bunların üstü yıkanır. Dirsekleri ve ayağın iki tarafındaki tümsek topuk kemiklerini yıkamak farzdır. Çıplak ayağı yıkamayıp, mesh etmek câiz değildir. Mesh, başka yerde kullanılmadık yaşlığı değdirmekdir. Yaş bez, yağmur, kar sürünmesi ile de olur. Sarkan saçı değil, başı mesh etmek lâzımdır. Başı nezleli olup da, mesh zarar verirse mesh etmez. Abdest aldığını bilip, bozduğunda şübhe eden, abdestlidir. Abdesti bozulduğunu bilip, sonra abdest aldığında şübhe eden, abdestsizdir. Ba'zı uzvunu yıkayıp yıkamadığında şübhe eden, vesvese edici değil ise, bu uzvu yıkar. Her zemân şübhe ediyor ise, yıkamaz. Abdest bitince şübhe ederse, yıkamaz. Sık sakalın üstünü yıkamak farzdır. Çeneden sarkan sakalı ve sarkan saçı yıkamak farz değildir. Dudağın görünen kısmını yıkamak lâzımdır. Kabuk altındaki çıban yıkanmaz. Tırnak üzerinde kalan kına da böyledir. [Kollodyum ve ojenin altını yıkamak farzdır.] Dar yüzüğü oynatmak lâzımdır. Tabandaki yarığa su zarar verirse, merhemin üstü yıkanır. Buna da zarar verirse, yara mesh edilir. Bu da zarar verirse, sargı mesh edilir. Bu da zarar verirse, [Başka mezheb taklîd edilemez. Çünki, diğer üç mezhebde de afv edilmemişdir. Zarûret olup], hepsi terk edilir. Guslde de böyledir. Zararı olmıyanı yapmak lâzımdır. Soğuk su zarar verip, sıcak su vermezse, sıcak su ile yıkamak lâzım olur. İlâc yaranın, yarığın kenârındaki sağlam deriye aşmış ise, bunun altını yıkamak lâzım olur. Göz kapakları üstünü yıkamak da, göz ağrısı yaparsa, böyledir. Abdestden, guslden sonra traş olunca, traş yerlerini yıkamak lâzım olmaz. Tırnak kesmek de böyledir.

Sünneti terk günâh değildir. Özrsüz terk etmeği âdet etmek günâh olur. Eldeki, çok az necâseti yıkamak farzdır. Temiz suya pis eli sokmak îcâb ediyorsa, nemâzı teyemmüm ile kılar ve iâde etmez. Büyük kabı kaldıramaz ve suyu ağzı ile, bez ile alamazsa, sol eli temiz ise, bunun parmaklarını bitişdirip sokar. Bununla sağ elini yıkar. Sonra, sağ avcu ile su alıp yıkanır. Kurnada tası almak için, cünübün temiz olan kolunu sokması câiz olur. Abdest almağa başlarken besmeleyi unutunca, abdest arasında çekerse, sünnet hâsıl olmaz. Yimede ise, hâsıl olur. **(Besmelesiz abdest, abdest olmaz)** hadîs-i şerîfi, farzı değil, sünnet olduğunu bildirmekdedir. Abdeste başlarken besmele ve kalb ile niyyet, ya'nî Allah rızâsı için yapdığını düşünmek sünnetdir. Misvâk, Erâk ağacının dalıdır. Sağ elin küçük ve baş parmakları altda, diğer üç parmak üstde olarak tutulur. Misvâk bulamıyan, baş parmak sağ, şehâdet parmak sol tarafdan ağza sokularak, dişler oğalanır. Misvâki başka zemânlarda kullanmak

müstehabdır. Kadınlar, misvâk kullanmaz. Sakız çiğnemeleri müstehabdır. Erkeklerin çiğnemeleri mekrûhdur. Mazmaza, ağzı su ile doldurup veyâ çalkalayıp, boşaltmakdır. Gargara şart değildir. Ağız dolusu su içmek, mazmaza olur. Emerek içmek olmaz. İstinşak, burun deliklerini ıslatmakdır. Kemiklerine çekmek lâzım değildir. Üç kerre yıkadığında şübhe edenin dördüncüyü yıkaması câiz olur. El ve ayak parmaklarını tahlîl etmek, ya'nî el parmaklarını birbirlerine ve küçük parmağı alt tarafdan ayak parmaklarının aralarına sokmak sünnetdir. Aralarına suyu akıtmak, tahlîl yerine geçer. Sık sakalı tahlîl, ya'nî, altından parmakları sakal arasına sokmak sünnetdir. Başın her tarafını, önden arkaya doğru mesh müstehabdır. Kulakların dışı baş parmakla, içi şehâdet parmağı ile mesh edilip, küçük parmaklar deliğe sokulup tahrik edilir. Yıkanan yerleri bir kerre uğalamak ve acele etmek müstehabdır.

Abdestde üzerine su sıçratmamak, kıbleye karşı almak, kimseden yardım istememek, kalan sudan içmek, abdestden sonra, kurulanmak ve kelime-i şehâdet ve üç kerre (sûre-i Kadr) okumak ve iki rek'at nemâz kılmak müstehabdır.

Nemâz kılmak ve Kur'ân-ı kerîmi tutmak için ve para, perde, dıvar gibi bir şey üzerinde yazılı âyet-i kerîmeye ve tefsîrine, tercemesine dokunmak için, abdest almak farzdır. Tavâf için, abdest almak vâcibdir. Diğer üç mezhebde abdesti bozacak şeyi yapınca, abdest almak müstehabdır.

Önden ve arkadan çıkan her yaşlık, yayılmasa bile, başka yerden çıkan kan ve hastalıkla çıkan sıvı, yıkaması lâzım olan yere yayılınca, abdesti bozar. Burun kemiklerine kan inince bozulur. Çünki, buraya suyu ulaşdırmak sünnetdir. Kulak deliği de böyledir. Derd ile, ağrı ile göz yaşı bozar. Ağlamak, çok gülmek ile [ve soğan gibi tahrîş edici gazlar, tozlar te'sîri ile] akan gözyaşı ve nezle ile akan burun suyu bozmaz. Mayasıl, parmak arası pişinti, kabarcık, uyuz, çiçek suları ve yakı konulan yerden çıkan sular bozmaz diyen âlimler vardır. Zarûret hâlinde bu söze göre amel olunacağı, İbni Âbidînde yazılıdır. Sülük, kene, büyük tahta biti fazla emerek ve hacamat ile kan alınca bozulur. Bunun için, şırınga iğnesi ile kan alınca da abdest bozulur. Kene, tahta biti, sivri sinek az emerlerse bozulmaz. Yakı altına çıkan kan, irin, üstündeki bezde ve etrâfında görünmedikçe bozmaz. Yakı, sargı çıkarılınca, üzerinde görülürse, o anda bozulur. Ağız dolusu kay, tükrüğe müsâvî kan bozar. Tükrük kandan sararmış ise, bozmaz. Kızarmış ise, bozar. Ayva, elmanın ısırılan yerinde kan görülürse, bozmaz. Mâlikî ve şâfi'îde cildden akan şeyler abdesti bozmaz. Mak'adın gevşek olacağı bir hâlde, meselâ yan veyâ sırt üstü yatarak veyâ dirseğine

yâhud birşeye dayanıp veyâ bir dizini dikip diğer uyluğu üzerine oturarak uyumak abdesti bozar. Dayandığı şey çekilince düşmezse bozulmaz. Nemâzda uyumak, dizlerini dikip, başını dizleri üzerine koyarak, bağdaş kurarak, diz çökerek, teverrük ederek uyumak bozmaz. Teverrük, kadınların nemâzda oturdukları gibi oturmakdır. Bayılmak, serhoş olmak, nemâzda sesli gülmek bozar. Yaradan katı kan, et düşmek, yaradan, burundan, kulakdan kurd düşmek, abdest uzvuna el sürmek, yabancı kadına dokunmak, balgam kusmak, gülmek, ağlamak bozmaz. Yabancı kadına dokunmak şâfi'îde mutlaka bozar. Mâlikîde ve hanbelîde şehvet ile olunca bozar.

Gasl, birşeyi yıkamak, gusl, yıkanmak, boy abdesti demekdir. Mazmaza, suyu ağızda çalkalamak olup, abdestde sünnet, guslde farzdır. Gargara, suyu buğazda çalkalamak olup, guslde de farz değildir. Kapanmamış küpe deliğini guslde yıkamak farzdır. Çöp sokmağa lüzûm yokdur. Kadının saç diplerini yıkaması farzdır. Saç örgüsünü çözüp aralarını yıkaması lâzım değildir. Sakal sık dahî olsa, altındaki deriyi ve bıyığın ve kaşların altındaki deriyi yıkamak farzdır.

Uykuda veyâ uyanık iken menî çıkınca ve cimâ' olunca, erkek ve kadın **(Cünüb)** oldu denir. Cünüb olanın ve **(Hayz)** ve **(Nifâs)** dan kurtulan kadının, nemâz kılacağı zemân, **(Gusl)** abdesti alması farz olur. Guslde niyyet etmek, besmele ile başlamak, necâset bulaşık olmasa dahî, avret yerini yıkayıp, sonra bir abdest almak, sonra bedenin her yerini üç kerre yıkamak, yâhud denize, nehre, büyük havza dalıp çıkmak, önce başa, sonra sağ omuza su dökmek, bedeni uğalamak sünnetdir. Guslde abdest düâları okunmaz. Erkek erkekler arasında, kadın kadınlar arasında peştamal bulamazsa, çömelerek ve arkasını dönerek öyle yıkanır. Bakan günâha girer. Kadın, erkek karışık ise, teyemmüm ederler. Sonra kazâ ederler. Kimsenin görmediği yer küçük ise, çıplak gusl câiz, büyük ise, mekrûhdur.

18 - **MEST ÜZERİNE MESH:** Topuklar ile ayakları örten, ayakkabıya ve aba terliğe mest denir. Mestlerin ikisi üzerine, abdest alırken mesh edebilmek için, bunları abdestli iken giymiş olmak lâzımdır. Ayakların parmakları ucundan başlıyarak, yanlardaki topuk kemiklerini aşmak üzere, ıslak üç el parmağı ile çizerek üzerleri sığanır. İçinde ayak olmıyan kısma yapılan mesh sahîh olmaz. Mukîm olan, yirmidört sâat, müsâfirin ise, üç gün üç gece sonra, mestleri çıkarıp, ayaklarını yıkayarak bir kerre abdest alması lâzımdır. Bu müddetden önce, mestin birisi ayakdan çıkınca, abdestli ise, yalnız ayaklarını yıkar. Mâlikîde mesh müddeti, cünüb oluncıya kadardır. Ayakları yıkamak, mest üzerine meshden dahâ çok sevâbdır. Abdest alırken, mest

üzerine mesh, kadın ve erkek için, her yerde, bir özr olmadan câizdir. Guslde, mest üzerine mesh, câiz değildir. Mestin bir sâat yürüyebilecek şeyden yapılmış olması lâzımdır. Tahta, cam veyâ bezden yapılmış mest üzerine mesh edilmez. Bir mestde, üç ayak parmağı kadar delik olmaması lâzımdır. Yürür iken açılmıyan uzun yarık zarar vermez. İki mestdeki delikler toplu hesâb edilmez. Necâset ve avret mahalli hesâbında ise, toplanırlar. Mestin su sızdırmaması lâzımdır. Ayak parmakları olmıyan kimse, mesh edemez. Bir ayağı kesik olan, diğer ayağındaki mest üzerine mesh edemez(Feyziyye). Mesh müddeti, yirmidört sâatdir. Mesti abdestli olarak giyip, abdest bozulduğu zemân başlar. Mestli olarak sefere çıkanın müddeti üç gün ve üç gece olur. Bir gün bir gece mesh etmiş olan müsâfir, mukîm olunca, bunlara mesh edemez. Bir mestin üzerinde üç el parmağı kadar yeri bir kerre mesh etmek şartdır. Yaş bez, sünger sürerek, su dökerek de mesh olur ise de, sünnet sevâbı hâsıl olmaz. Üç parmağı, konçdan parmaklara veyâ sağdan sola veyâ bir parmak ile üç kerre mesh sahîh ise de, sünnete muhâlifdir. Mestin biri ayakdan çıkınca, iki ayağı da yıkamak lâzım olur. Mest üzerine giyilen çizme, lâstik bot üstüne mesh edilebilir. Çizme çıkarılınca, altındaki mestin mesh zemânı değişmez. Bir meste su girip, ayağın çoğu ıslanırsa, ayakları yıkamak lâzım olur. Başlık, eldiven, [parmakdaki oje], peçe, [kaplama diş] üzerine mesh yapılmaz.

Mâlikîde mestin altını ve üstünü temâmen mesh etmek lâzımdır. Bunun için, yaş sağ el ayası, sağ mestin ucuna konup topuğa doğru çekilir. Sol el ayası da, altına konup, çekilerek, topuğun iki tarafı baş ve küçük parmaklar ile kavranır. Sonra, sol el ayası sol mestin üstünden ve sağ el ayası altından çekilip, kavranır. Mestin tâhir olması, mâlikîde de farzdır.

Kırık kemik üzerine bağlanan tahtaya [alçıya], cebîre denir. Yaraya sarılan beze [Flastere] Isâbe denir. Kan aldırmak, sülük tutunmak, iğne yapdırmak, düşmek gibi bir sebeb ile yaralanarak, çıban çıkararak, kemiği kırılarak, sargı sardıran kimse, yarayı sıcak su ile de yıkayamaz, mesh edemezse, üzerindeki şeyin çoğunu bir kerre mesh eder. Sargı arasında kalan deri de mesh edilir. Bu mesh için bir müddet yokdur. Yara iyi oluncıya kadar mesh olunur. Önceden abdestli sarılmış olmaları şart değildir. Bir ayağı yıkayıp, diğer yaralı ayağa mesh câizdir. Yara iyi olsa bile, sargıyı çözmek, kanamaya, ağrıya sebeb olursa, mesh zemânı bitmez. Yara ıslanırsa, sargının meshi bâtıl olmaz. Sargı değişdirilirse, yenisine mesh lâzım olmaz. Bunlara ve başa ve mestlere mesh için niyyete lüzûm yokdur. Yara, yarık gibi şeyler üzerine konan ilâc, merhem, pomat gibi şeyle-

rin çıkarılması zarar verirse, bunların üstü yıkanır. Su zarar verirse, üzerleri mesh olunur. Mesh dahî zarar verirse, mesh de terk edilir. Diğer üç mezhebde de böyle olduğu için, başka bir mezhebi taklîd etmeğe imkân yokdur.

İstihâza kanı, idrâr, ishâl, yel, devâmlı burnu kanaması ve yaranın akması, hanefî mezhebinde, bir nemâz vakti içinde, durmadan devâm ederse, **(Özr sâhibi)** olur. Gözü ağrıyanın gözünün devâmlı sulanması, kulağından, memesinden, göbeğinden devâmlı birşey akması da böyledir. İlâc ile, pamuk koymak, sarmak ile, nemâzı oturarak kılarak akıntıyı durdurmak vâcibdir. Durduramazsa, her nemâz vakti girdikden sonra abdest alıp, nemâzları öylece kılar. Özrsüz iken kılmadığı nemâzları, özrlü olarak kazâ edebilir. Nemâz vaktlerinin çıkması ile abdestleri bozulur. Hanefîde, özr sâhibi olmak için, özrün, bir nemâz vakti içinde, abdest alıp, o vaktin farzını kılacak kadar bir zemân durmayıp, hep akması lâzımdır. Özr sâhibi oldukdan sonra, bir nemâz vaktinde, bir kerre akıp, durunca, özr sâhibi olmak devâm eder. Bir nemâz vaktinde hiç akmaz ise, özr sâhibi olmak nihâyet bulur. Şâfi'îde de böyle olduğu **(El-ma'füvât)** şerhinde yazılıdır. Şâfi'îde, ayrıca dört şart dahâ vardır. Özr sâhibinden akan şeyler, bu iki mezhebde, **(Necâset-i galîza)** olduklarından, nemâz kılacağı zemân, çamaşırına bulaşmış olanı, hanefîde bir dirhemden fazla ise, bunu yıkaması farzdır. Nemâz kılacak zemân kadar durmayıp bulaşırsa, yıkamadan kılar. [Dirhem mikdârı, katı necâset için, bir miskaldir ki, dört gram ve seksen santigramdır. Sıvılar için, açık avucun içini dolduran suyun yüzeyi kadar yer demekdir]. Abdesti bozan şey, bir nemâz vaktinde ve nemâz içinde çıkıp, devâm etmese bile, **(mâlikî mezhebinde)** özr sâhibi olur. Abdesti ve nemâzı bozulmaz. Hanefî mezhebinde olan kimse, mâlikî mezhebini taklîd eder.

Nemâzın oniki farzından ikincisi **(Necâsetden tahâret)**dir. Hınzırdan başka her hayvân diri iken temizdir. Ölünce, necs olurlar. Hınzırın derisi ve her parçası necsdir. Diğer hayvânlar ölünce, necs olurlar. Hanefîde, köpek de temiz olduğundan, bey' ve îcâr ve hibe olunur. Başkasının köpeğini öldürenin tazmîn etmesi lâzım olur. Cildi, dabağlandıkdan sonra temiz olur. Üzerinde necâset bulunmıyan kedi, köpek, kuyuya, havuza düşüp, diri çıkarılsa, ağzı suya değmemiş ise, su necs olmaz. Köpeğin eti ve salyası necsdir. Kılları temizdir. [Şâfi'î mezhebinde köpek, domuz gibi necsdir. Mâlikîde, ikisi de temizdir.] Suya girerek veyâ yağmurdan ıslanan köpek silkininince, üzerine sıçrayan şeyler, hanefîde necs olmaz. [Şâfi'îde necs olur ve sıçrayan yerleri su ile yedi kerre yıkamak lâzım olur. Bunlardan

birisinde, suya toprak karışdırılır. Sıçramış yerlere toprak serper. Sonra üzerine su serper. Uğalar ve su ile toprağı giderir. Yâhud yaş yere toprak serperek uğalar. Yâhud, önce toprağı su ile karışdırır. Bu çamuru sürer uğalar. Necs olan sıvı, meselâ ispirto, ilâc, koku [su veyâ toprak] gibi şeylere [bir menfe'at için] karışdırılınca, karışım temiz olur. [Lâkin ilâc için olmıyanları içmek harâmdır.] Bunun için, tentürdiyot ve kolonya, hanefîde temizdir. Şâfi'îde, kulak, burun, göz gibi tabî'î deliklerden çıkan kan, az ise, ya'nî, âdete göre, çok denilemezse, afv edilmişdir. Çıban, yara ve hacâmatdan ise ve başka yere bulaşmamış ise, çoğu da, afv edilmişdir.] Balık ve suda yaşayan bütün hayvânlar, kanı olmıyan böcekler, ölünce leş olmazlar. Dînimize uygun kesilen veyâ avlanan hayvân, yimesi halâl ise, hem eti, hem derisi temiz olur. Yimesi harâm ise, yalnız derisi temiz olur. Leşin derisi dabağlanınca temiz olur. Domuzdan başka hayvânların derisinin ve leşinin tüyü, tırnağı, boynuzu, kemiği, gagası gibi kan bulunmıyan yerleri temizdir. Sinirleri pisdir. İnsan diri iken de, ölü iken de temizdir. Fekat, ölürken, her canlı gibi, o da necâsetlenir. Bunun için, yıkanır. Temizlenir. Kuyuya düşüp ölürse, suyu necs yapar. Bir suya, dişi, tırnağı, kılı düşerse necs yapmaz. Tırnak kadar derisi düşerse, kanı damlarsa pis yapar. Yimesi halâl olan hayvânlardan ve insandan, diri iken koparılan parça necs olur, yinmez. Hayvânların temiz yerlerini kullanmak mubâhdır. Satın alınır, satılır. İnsanın parçalarını,[saçını, böbreğini, sütünü zarûretsiz] kullanmak, satmak harâmdır. [Organ nakli yapmanın câiz olduğu buradan anlaşılmakdadır.] Ölü tavukdan çıkan yumurta tâhirdir, yinir. Şâfi'îde, kabuğu sertleşmemiş ise, necsdir, yinmez. Ölü koyundan gelen süt de temizdir, içilir. Şâfi'îde necsdir. Ölü koyundan çıkan ölü kuzu necsdir. Bunun işkembesinden yapılan peynir mayası temizdir. Et kokunca, yemek ekşiyince, necs olmaz. Fekat, zararlı oldukları için, yinilmeleri halâl olmaz. Yağ acımakla, yimesi harâm olmaz. Et, peynir, kokup kurtlanmakla necs olmaz. Bir temiz ciğer, kuyuya düşüp, kokup, kurdlansa, ciğer ve kuyudaki su pis olmaz.

Yağmur, kar ve dolu suyu, deniz, nehr, kuyu, göl, menba' sularına, **(Mutlak su)** denir. Bunlarla, hem hades, hem de necâset temizlenir. Çiçek suyu, asma suyu, üzüm suyu, et suyu gibi, husûsî ismlerle söylenen sulara **(Mukayyed su)** denir. Bunların akıcı olanları ile, yalnız necâset temizlenir. Süt, zeytin yağı gibi akıcı olmıyan mâyı'ler ile ve bevl gibi necs olan sıvı ile hiçbirşey temizlenmez. 198. ci maddeye bakınız! **(Ni'met-i islâm)** kitâbından alınan yazılar temâm oldu.

Niçin kılmazsın sen, farz-u sünneti,
Değilmisin Muhammedin ümmeti "aleyhisselâm"

NEMÂZIN ŞARTLARI

19 - Nemâzın dışında olan, ya'nî nemâza başlamadan önce yapması farz olan şartları yedidir:

1) **(Hadesten tahâret),** ya'nî abdest almakdır. Eğer su bulunmazsa teyemmüm etmekdir.

2) **(Necâsetden tahâret),** ya'nî elbisesini, vücûdünü ve nemâz kılacağı yeri pislikden temizlemekdir. Gerek ağır, gerekse hafîf olsun, az veyâ çok olsun pisliği temizlemek iyi olur. Peygamberimiz aleyhisselâm buyurdu ki, **(Kan ve cerâhat pisdir. Nemâz kılınan yeri de pislikden temizlemek lâzımdır. Bedenini de, bevlden ve menîden ve bütün pisliklerden temizlemek lâzımdır.)**

[Hanefî mezhebinde kan, idrâr, ispirto kaba necâsetdir. Küçük havza damlayınca, suyun hepsi kaba necâset olur. Bulaşdıkları yer, avuç içindeki suyun yüzeyinden az ise, nemâz sahîh olur. Cebde bulunan kapdaki ispirto, kan ve alkollü içkiler, bir miskalden [beş gramdan] az ise, nemâz sahîh olur. Bu mikdârlardan çok ise, nemâz sahîh olmaz. **(Dürr-ül-muhtâr)**da, İstincâ bahsi sonunda diyor ki, (Su ile toprakdan biri temiz ise, karışımları olan çamur temiz kabûl edilir. Fetvâ da böyledir.) **(İbni Âbidîn), (Bahr), (Eşbâh), (Feth)** ve **(Bezzâziyye)**de de böyle yazılıdır. Bu söze za'îf diyenler de var ise de, harac, meşakkat olunca, za'îf kavl ile amel olunur. Fıkh âlimlerinin bu sözlerinden, ihtiyâcı karşılamak için yapılan kolonya, ilâc, vernik ve boya gibi ispirtolu karışımların temiz kabûl edilecekleri anlaşılmakdadır. Nemâz kılarken necâsetden korunmakda harac, meşakkat olduğu zemân, bu kavl ile amel edilir. Şâfi'î ve mâlikî mezhebinde de böyle olduğu, **(Ma'füvât)** kitâbında yazılıdır. İspirtolu ilâcların temiz kabûl edilmeleri, bunları içmenin câiz olacağını göstermez. Zarûret olmadıkca, yinmeleri ve içilmeleri yine câiz olmaz. Alkollü içkiler, ihtiyâc eşyâsı değildirler. Necâset olmaları, bu kavle göre de, afv edilmez.]

3) Avret yeri açık olarak kılınan nemâz sahîh olmaz.

4) Kıble cihetine dönmekdir. Kıble, Mekke şehrinde bulunan Kâ'bedir. Nemâz Kâ'beye karşı kılınır. Kâ'beye karşı secde edilir. Kâ'be için secde edilmez. Allahü teâlâ için secde edilir. Vapurda, trende de, nemâz kılarken, Kıbleye dönmek farzdır. Bunlarda kıbleye dönemiyen hanefîler, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd ederek, iki nemâzı cem' eder. Takvîmde yazılı **(Kıble sâati)** vaktinde, güneşe dönen, kıbleye dönmüş olur.

5) Her nemâzı vaktinde kıldığını bilmekdir. İbni Âbidîn, diyor ki, (Ezân, vaktinde okununca, islâm ezânı olur. Vaktinden evvel okunursa, konuşmak olur. Din ile alay etmek olur.)

NEMÂZ VAKTLERİ

Âkıl ve bâlig olan, ya'nî aklı olup, evlenme yaşına gelmiş olan her müslimân erkeğin ve kadının, hergün beş vakt nemâzı, zemânlarında kılmaları farzdır. Bir nemâz zemânının başladığı vakte, o nemâzın vakti denir. Bir nemâz, vakti gelmeden önce kılınırsa, sahîh olmaz. Hem de büyük günâh olur. Nemâzın sahîh olması için, zemânında kılmak lâzım olduğu gibi, zemânında kıldığını bilmek, şübhe etmemek de farzdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Nemâz zemânının bir evveli vardır. Bir de sonu vardır)** buyuruldu. Bir mahalde, bir nemâz zemânının evvel vakti, güneşin o mahallin zâhirî üfk hattından belli bir irtifâ'a geldiği vaktdir. Üzerinde yaşadığımız **(Erd küresi)**, mihveri **(ekseni)** etrâfında, boşlukda dönmekdedir. Bu mihver, Erdın merkezinden geçen ve Erdın sathını [yüzeyini] iki noktada delen bir doğrudur. Bu iki noktaya **(Erdın kutubları)** denir. Güneşin ve yıldızların, üzerinde hareket etdikleri zan olunan küreye **(Semâ küresi)** denir. Güneş hareket etmez. Fekat, Erd küresi döndüğü için, güneş hareket ediyor zan ediyoruz. Etrâfımıza bakınca yer ile gök, büyük bir dâirenin kavsi üzerinde birleşmiş gibi görünüyor. Bu dâireye **(Üfk-ı zâhirî hattı)** denir. Güneş, sabâhları, bu hattın şark tarafından doğuyor. Semânın ortasına doğru yükseliyor. Öğle vakti, tepeye kadar yükselip, tekrâr alçalmağa başlıyor. Sonra, üfk-ı zâhirî hattının garb tarafında, bir noktadan batıyor. Üfk-ı zâhirî hattından i'tibâren en yüksek olduğu vakt **(Zevâl vakti)**dir. Bu vaktde, güneşin (Üfk-ı zâhirî hattından) olan yüksekliğine, güneşin **(Gâye-i irtifâ')**ı denir. Semâya bakan insana **(Râsıd)** denir. Râsıdın ayaklarından geçen Erdın yarı çapı istikâmetine râsıdın **(Şâkûl)**ü denir. Râsıd, yer küresinin hâricinde herhangi bir yükseklikdeki bir M noktasındadır. ME hattı, râsıdın şâkûlüdür. Bu şâkûle dik olan düzlemlere râsıdın **(Üfk düzlemleri)** denir. Altı üfk düzlemi vardır: 383.cü sahîfedeki resmde 3 numaralı, Râsıdın ayaklarından geçen MF **(Riyâdî üfk)** düzlemi. Yer küresine temâs eden BN **(Hissî üfk)** düzlemi. 3– Râsıdın etrâfını çeviren **(Zâhirî üfk hattı)** dâiresinin [LK dâiresinin] çizildiği LK düzlemi **(Mer'î üfk)** düzlemi. 4– Erdin merkezinden geçen **(Hakîkî üfk)** düzlemi. 5– Râsıdın bulunduğu yerin en yüksek noktasının Pq zâhirî üfk hattından geçen şer'î üfk düzlemidir ki, bu düzlemin yer küresini kesdiği dâireye, bu râsıdın **(Şer'î üfk hattı)** denir. Bu beş düzlem, birbirlerine paraleldir. 6– Bunlara paralel olmıyan **(Sathî üfk düzlemi)** vardır. Râsıdın bulunduğu yer yükseldikçe, (Zâhirî üfk hattı) büyür

ve hakîkî üfk hattına yaklaşır. Bundan dolayı, bir şehrde, muhtelif yükseklikler için, bir nemâzın muhtelif vaktleri olur. Hâlbuki, bir şehrde, bir nemâzın tek bir vakti vardır. Bundan dolayı, nemâz vaktleri için, zâhirî üfk hatları kullanılmaz. Yükseklik ile değişmiyen (Şer'î üfk) hattından olan Pq şer'î irtifâ' kullanılır. Her üfk düzleminin semâ küresini kesdiği dâirelere, bu üfkun (hattı) denir. Râsıdın bulunduğu yer yükseldikçe, (Zâhirî üfk hattı) dâiresi büyür. Her mahallin altı üfkundan üçü için, bir nemâzın birer vakti vardır: Hakîkî, zâhirî ve şer'î vaktler. Bunlardan herbirinin Riyâdî ve Mer'î kısmları vardır. Riyâdî vaktler, güneşin irtifâ'ından hesâb ile bulunur. Mer'î vaktler, riyâdî vaktlere 8 dakîka 20 sâniye ekliyerek hâsıl olur. Çünki ziyâ, güneşden Erda 8 dakîka 20 sâniyede gelmekdedir. Güneşi görerek de anlaşılır. Riyâdî ve hakîkî vaktlerde nemâz kılınmaz. Nemâzlar mer'î vaktlerde kılınır. Riyâdî vaktler, mer'î vaktlerin bulunmalarına vâsıta olurlar. Güneşi görenler için, bir nemâzın zâhirî mer'î vakti, görmiyenler için hesâb ile bulunan şer'î mer'î vakti kullanılır. Zâhirî mer'î vakt, güneşin ön kenârının, bu mahaldeki zâhirî üfuk hattına nazaran, bu nemâz vaktine mahsûs olan irtifâ'a geldiği görülünce başlar. Bu irtifâ'a **(Zâhirî irtifâ')** ve bu vakte **(Zâhirî vakt)** denir. Şer'î vakt, güneşin ön kenârının, şer'î üfuk hattına nazaran, bu nemâzın irtifâ'ına geldiği hesâb ederek anlaşılır. Zâhirî üfklara nazaran olan irtifâ' dereceleri, gündüz, güneş doğarken başlar. Gece, güneşin gurûb etdiği zâhirî üfkdan başlar. Şer'î üfk, öğleden evvel, hakîkî üfkdan evveldir. Tulû' ve gurûb vaktlerinde güneşin irtifâ'ı sıfırdır. Fecr-i sâdık vaktinin başlaması irtifâ'ı, dört mezhebde de, üfk-ı zâhirî hattının şark tarafından -19 derecedir. Yatsı nemâzı vaktinin başlaması irtifâ'ı, İmâm-ı a'zama göre, üfk-ı zâhirî hattının garb tarafından -19 derece, iki imâma ve diğer üç mezhebe göre -17 derecedir. Güneşin merkezinin, üfk-ı hakîkîden, gâye irtifâ'ına yükseldiği görülünce, mer'î hakîkî **(Zevâl vakti)** olur. Güneşin ön ve arka kenârlarının gâye irtifâ'larına geldiklerindeki gölge uzunlukları aynı olup, vaktleri farklıdır. Bu iki vaktin ortalamasında, zevâlî sâat makinalarının ayârları 12 yapılır. Bu vakt, hesâb ile bulunan riyâdî zevâl vaktinden 8 dakîka 20 sâniye sonradır ve yere dik çubuğun gölgesinin en kısa olduğu vaktdir. Öğle ve ikindi vaktlerinin irtifâ'ları hergün değişmekdedir. Bu iki irtifâ' hergün yeniden ta'yîn edilir. Bir beldede, güneşin hakîkî gâye irtifâ' derecesi , o beldenin arz derecesinin temâmîsi ile, o günkü meyl-i şemsin cebrî toplamıdır. Güneşin kenârının, zâhirî üfuk hattından, nemâzın irtifâ'ına geldiği vakt görülemiyeceği için, fıkh kitâbları bu mer'î vaktin alâmetlerini, işâretlerini bildirmekdedir. Semâda bu alâmetleri görebilenler, nemâzlarını bu mer'î **(Zâhirî vaktler)**de kılar. Güneşi veyâ zâhirî vaktlerin

alâmetlerini göremiyenler ve takvîm hâzırlıyanlar, güneşin kenârının, şer'î üfuklara göre olan (riyâdî şer'î) irtifâ'lara geldiği vaktleri hesâb eder. Nemâzlarını, sâate bakarak bu **(Riyâdî şer'î vaktler)**de kılarlar. Sâat makinelerinin bu riyâdî şer'î vaktleri gösterdiği vakt, **(mer'î şer'î)** vakt olur. Nemâzlar, bu mer'î vaktlerinde kılınmış olur.

Tenbîh: Hesâb ile, güneşin, şer'î üfka nazaran irtifâ' noktasına geldiği, riyâdî vaktler bulunmakdadır. Güneşin, bu riyâdî vakte geldiği, bu riyâdî vaktden 8 dakîka 20 sâniye sonra görülür ki, bu vakt, mer'î vaktdir. Ya'nî, mer'î vakt, riyâdî vaktden 8 dakîka 20 sâniye sonradır. Sâat makinelerinin başlangıçları, ya'nî hakîkî zevâl ve şer'î gurûb vaktlerinin sıfır olduğu vaktler, mer'î vaktler olduğu için, sâat makinelerinin ayârları, riyâdî vakt sıfır oldukdan 8 dakîka 20 sâniye sonra sıfır yapıldıkları için, sâat makinelerinin gösterdikleri riyâdî vaktler, mer'î vaktler olmakdadır. Şer'î vaktler, hesâb ile bulunduğu ve takvîmlerde riyâdî vaktler yazılı olduğu hâlde, sâat makinelerinde mer'î vaktler hâline dönmekdedirler. Hesâb ile, önce güneş merkezinin, hakîkî üfk hattına göre, nemâzın irtifâ'ına geldiği **(Riyâdî hakîkî vaktler)** bulunmakdadır. Bunlar, sonra temkin ile mu'âmele olunarak,**(riyâdî şer'î)** vaktlere çevrilir. Sâat makinelerinde, riyâdî vaktlere 8 dakîka 20 sâniye ilâve etmek lâzım olmaz.

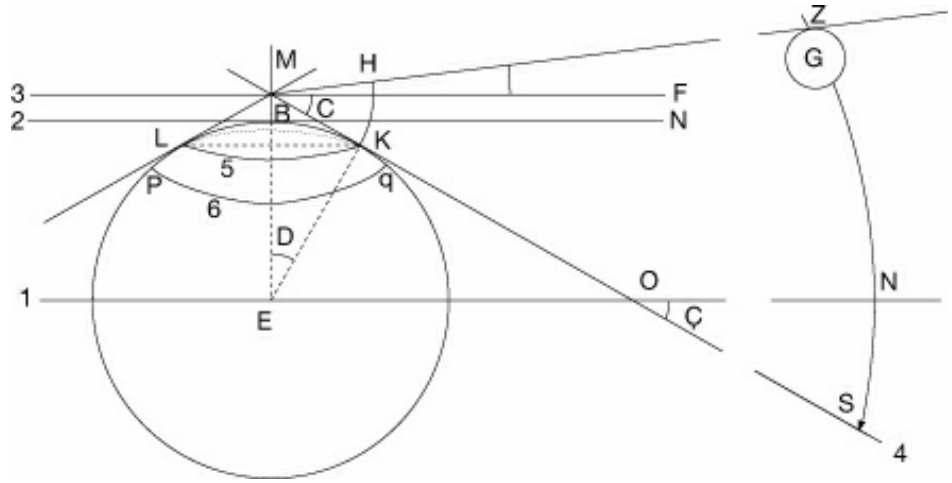

K = Güneşden geçen Semt düzleminin LK zâhirî üfuk hattını kesdiği nokta.

MS = Erd küresine K noktasında mümâs olan [değen] üfk–ı hissî düzlemine Râsıdın **(üfk–ı sathî)**si denir.

HK=Güneşin kenârının üfk-ı zâhirî hattı üzerindeki K noktasından irtifâ'ıdır. Bu irtifâ', güneşin sathî üfka nazaran olan ZS irtifâ'ına müsâvîdir.

D = C = Ç = İnhitât-ı üfuk zâviyesi.

M = Mahallin herhangi bir yüksek yeri.

ZMF= Güneşin riyâdî irtifâ' zâviyesi.

ZS = Güneşin, sathî üfka nazaran irtifâ'ını gösteren, semâdaki semt dâiresi kavsidir. Bu kavsin derecesi, HK kavsinin derecesine müsâvîdir.

O = Üfk-ı hakîkî ile üfk-ı sathînin kesişdiği doğru noktalarından biri.

1- Üfk-ı hakîkî, 2 -Üfk-ı hissî, 3- Üfk-ı riyâdî, 4-Üfk-ı sathî düzlemleri, 5-Üfk-ı zâhirî hattı. 6 - Üfk-ı şer'î hattı.

G = Güneşin Erdden görünüşü.

GN= Güneşin hakîkî irtifâ'ı.

B= Mahallin en alçak yeri.

Herhangi bir yükseklikde bulunan Râsıdın, o mahallin, ova ve deniz gibi en aşağı noktaları ile semânın birleşmiş gibi gördüğü dâireye râsıdın **(Zâhirî üfuk hattı)** denir. Bu dâireden geçen üfuk düzlemine bu yüksekliğin **(Üfk-ı mer'î)**si denir. Râsıdın bulunduğu mahallin en aşağı yerine, ya'nî Erd küresinin sathına [yüzüne] temâs eden BN üfuk düzlemine râsıdın **(Üfk-ı hissî)**si denir. Râsıdın bulunduğu M noktasından geçen ve Erd küresine K noktasında temâs eden [değen] MS düzlemine râsıdın, **(Sathî üfuk)**u denir ki, râsıdın gözünden çıkan şu'â' istikâmetidir. Bir mahaldeki muhtelif yükseklikler için, muhtelif sathî üfuklar vardır. Herbiri için, güneşin ayrı irtifâ'ları vardır. Belli bir yüksekliğe mahsûs olan bir sathî üfuk, râsıdın şâkûlü etrâfında devr ederse Erd küresine temâs eden K noktaları, zâhirî üfuk hattını meydâna getirirler. Râsıd, mahallin en yüksek noktasında iken, zâhirî üfk hattına **(Şer'î üfuk)** denir. Erd küresinin merkezinden geçen AE üfuk düzlemine râsıdın **(Üfk-ı hakîkî)**si denir. Merkezinde Erd küresi bulunan ve üzerinde güneş ile yıldızların bulundukları düşünülen büyük küreye **(Semâ küresi),** şâkûlün semâ küresini deldiği noktaya, bu mahallin **(Semt noktası)** denir. Şâkûlden geçen sonsuz mikdârdaki düzlemlere **(Semt düzlemi)** denir. Güneşden geçen ZMS semt düzlemi, sathî üfuklardan birini keser. Semt düzlemleri ve sathî üfk düzlemleri M den geçdikleri için, semt düzlemleri ile sathî üfk düz-

lemleri birbirlerini bir doğru üzerinde keserler. Bu MS doğrusuna, **(Sathî üfuk hattı)** denir. Bu hat, K noktasında, EK yarı çapına amûddur, [dik]dir ve râsıdın gözünden geçer. Semt düzlemlerinin semâ küresini kesdiklerini düşünürsek, küre sathında hâsıl olan bu dâirelere, bu mahallin **(Semt dâireleri)** veyâ **(İrtifâ' dâireleri)** denir. Bu dâireler, bu mahallin üfuk düzlemlerinden beşini dik olarak keserler. Güneşin merkezinden geçen semt dâiresinin, hakîkî üfuk düzlemini kesdiği A noktası ile güneşin merkezi arasında kalan AG kavsinin derecesine, güneşin o mahalde ve o andaki **(Hakîkî irtifâ'ı)** denir. Şems, her an, başka semt dâirelerinden geçmekdedir. Şemsin bir Z kenârından geçen semt dâiresinin, bu kenârı kesdiği Z noktası ile hissî, mer'î, sathî ve riyâdî ve hakîkî üfuk düzlemlerini kesdiği iki nokta arasında kalan semt kavsinin derecesine, güneşin bu üfuklara göre **(İrtifâ')**ları denir. Şemsin bu üfuklardan aynı irtifâ'da olduğu vaktler farklıdır. Güneş bir mahallin sathî üfkunun altına girince, ya'nî bu üfka nazaran irtifâ'ı sıfır olunca, bu üfkun her yerindeki Râsıdlar, güneşin bu üfukdan gurûb etdiğini görürler. Yüksekde bulunan Râsıd, LK kendi üfk-ı zâhirîsi hattının bir K noktasından geçen, üfk-ı sathîden gurûbunu görür. LK, Üfk-ı zâhirî dâiresinin her noktasından geçen birer sathî üfuk düzlemleri vardır. Güneşden geçen ZS semt dâiresi, bu üfuklardan birini S noktasında dik olarak keser. K noktasındaki MKO sathî üfku, Râsıdın **(Sathî üfk)**udur. Sathî üfuk ve MF riyâdî üfku, Râsıdın bulunduğu aynı düzlem içinde, aynı yükseklikden geçiyorlar. Fekat, aralarında bir C zâviyesi [açı] vardır. Bu açıya **(İnhitât-ı üfuk zâviyesi)** denir. Ahmed Ziyâ beğ diyor ki, (râsıdın bulunduğu mahallin, üfk-ı hissîden, metre olarak, irtifâ'ının kare kökü 106,92 ile çarpılınca, bu mahallin inhitât-ı üfuk açı sâniyesi olur). Yüksekdeki Râsıda nazaran güneşin gurûb etmesi, üfk-ı sathîye nazaran irtifâ'ının sıfır olmasıdır. Diğer nemâzlar zevâlden sonra oldukları için, bunların şer'î vaktleri de, bunun gibidir. Ya'nî, güneşin sathî üfka nazaran irtifâ'ları ile hesâb edilir. Güneşin sathî üfka nazaran (ZS) irtifâ'ı, Râsıdın bulunduğu mahallin şâkûlünden geçen semt dâirelerinden, güneşin kenârından geçen dâirenin kavsidir. Bu kavs, Râsıdın gözünden çıkıp, bu kavsin iki ucundan geçen iki yarım doğru arasındaki zâviyenin derecesini göstermekdedir. Bu kavse muvâzî [paralel] olarak, zâviyenin iki kenârı arasında çizilen sayısız mikdârdaki kavslerin hepsi de, güneşin bu irtifâ' derecesini göstermekdedirler. Râsıd, bu kavslerden, sathî üfkun, üfk-ı zâhirî hattını kesdiği K noktasından geçen HK kavsini, güneşin sathî üfk hattına nazaran irtifâ'ı olarak görmekdedir. Bunun için, sathî üfka nazaran irtifâ' olan, ZS kavsi yerine, zâhirî üfuk hattına nazaran olan, HK **(zâhirî irtifâ'ı)** kullanılmakdadır. Bu irtifâ',

hakîkî üfka göre olan ZA irtifâ'ı ile C inhitât-ı üfk zâviyesi toplamı kadar olmakdadır. Mer'î şer'î vaktler, bu irtifâ' ile hesâb edilmekdedir. Şemsin zâhirî irtifâ'ı, Sekstant ve Rub'-ı dâire tahtası ile bulunmakdadır.

Erd mihverinin [ekseninin] semâ küresini kesdiği iki noktaya **(Semâ kutbu)** denir. Mihverden geçen düzlemlerin semâ küresinde hâsıl etdikleri dâirelere **(Meyl dâireleri)** denir. Erd merkezinden geçen ve mihverine amûd [dik] olan düzleme **(Ekvator)** sathı denir. Güneşin merkezi ile Ekvator sathı arasında kalan meyl dâiresi kavsinin derecesine **(Güneşin meyli)** denir.

Bir mahalde, bir meyl düzlemi ve birçok semt düzlemleri vardır. Bir mahallin şâkûlü ile Erdın mihveri, Erdın merkezinde birleşirler. Hâsıl etdikleri zâviyenin düzlemine **(Nısf-ün-nehâr düzlemi)** denir. Bu düzlemin semâ küresini kesdiği dâireye **(Nısf-ün-nehâr dâiresi=Meridiyen),** hakîkî üfku kesdiği doğruya **(Nısf-ün-nehâr hattı)** denir. Güneşin günlük mahrekleri, birbirlerine ve Ekvator düzlemine paralel olan dâirelerdir. Bu dâirelerin bulundukları düzlemler, Erdin mihverine ve Nıfs-ün-nehâr düzlemine dikdirler. Üfuk düzlemlerini eğik [mâil] olarak keserler. Güneş bir mahallin üfk-ı zâhirî hattı üzerinde kaldığı zemân, o mahalde şemsî gündüz olur. Güneşden geçen semt dâiresi, üfk-ı zâhirî hattını dik olarak keser. Güneş, bir mahallin Nısf-ün-nehâr dâiresi üzerine gelince, ya'nî merkezi hakîkî üfukdan gâye irtifâ'ında iken, merkezinden geçen meyl dâiresi ile, o mahallin semt dâiresi aynı olur. Bu dâirenin, güneş merkezi ile Ekvator arasındaki kavsi **(Meyl),** üfk-ı hakîkî arasındaki kavsi, **(Hakîkî gâye irtifâ'ı)** derecesi olur. Râsıd Ekvatorda ise, hakîkî üfku, Erdin mihverinden geçer. Her zemân, gece ve gündüz oniki sâat olurlar. Râsıd Kutubda ise, hakîkî üfuk düzlemi, Ekvator düzlemi ile aynı olur ve güneş, Râsıdın bulunduğu yarım kürede iken, altı ay gündüz, diğer yarım kürede olunca, altı ay gece olur. Güneşin senelik hareketini yapdığı **(Husûf düzlemi),** Ekvator düzlemini Erdın bir kutru [çapı] istikâmetinde keser. Aralarında dâimâ 23 derece 27 dakîkalık zâviye vardır. Güneş Ekvatorun bir tarafında iken, bu mahallerde yaz, diğer yarım kürede kış olur.

Sabâh nemâzının zemânı, dört mezhebde de, **(leyl-i şer'î)** sonunda, ya'nî **(Fecr-i sâdık)** denilen beyâzlığın şarkdaki üfk-ı zâhirî hattının bir noktasında görülmesinden, **(leyl-i şemsî)**nin sonuna, ya'nî güneşin üst kenârının, o mahaldeki üfk-ı zâhirî hattından doğuncaya kadardır. Beyâzlık, üst kenârı bir mahallin üfk-ı zâhirî hattına 19 derece yaklaşınca, bir noktada görülür. Oruc da bu vakt başlar. İslâm âlimleri, -19 derece irtifâ' ile hesâb etdikleri imsâk vaktlerinin, bulutsuz ve berrak havada,

üfk-ı zâhirî hattına ve sâate bakarak, beyâzlığın, üfk-ı zâhirî hattının bir noktasında başladığı vakt ile aynı olduklarını görmüşlerdir. Biz de böyle gördük. Şimdi, oruc tutmağa bu vaktlerden sonra başlıyanların orucları sahîh olmamakdadır. Dahâ sonra, irtifâ' -18 olunca, beyâzlık bu üfuk hattı üzerine yayılır. Sabâh nemâzını bu vakt kılmak ihtiyâtlı olur. Avrupalılar, bu vakte fecr diyorlar. Müslimânların, din işlerinde, hıristiyanlara değil, islâm âlimlerine uyması lâzımdır. Beyâzlık, üfuk hattı üzerinde kırmızılığın başlamasından iki derece evvel başlar. -20 derece yaklaşınca beyâzlığın başladığını bildirenlerin de bulunduğu, İbni Âbidînde ve M.Ârif beğin takvîminde yazılı ise de, islâm âlimleri, -19 derece olduğunda ittifâk etmişlerdir. Kırmızılığın yayılması, güneşin üst kenârı, üfk-ı zâhirî hattına 16 derece yaklaşıncadır. Fecr ve imsâk vakti için -16 derece irtifâ'ı kabûl etmek, islâm âlimlerine uymamak olur.

Zâhirî zuhr mahalli ile hakîkî zuhr mahalli aynı değildir. Güneşi görenler için, öğle nemâzının evvel mer'î vakti, güneşin arka kenârı zâhirî zevâl mahallinden ayrılınca başlar. Bu vakt, güneşin arka kenârının, üfk-ı şer'î hattından gâye irtifâ'ına yükseldiği vaktdir ve feyyi zevâlden, ya'nî dik bir çubuk gölgesinin, en kısa iken, uzamağa başladığını görmekle anlaşılır. Bu vakt, güneş merkezinin, o mahaldeki gündüz müddetinin ortasından [semâdaki Nısf-ün-nehâr dâiresinden] ya'nî hakîkî üfk hattına göre, hakîkî gâye irtifâ'ına yükseldikden, ya'nî **(Hakîkî zevâl vakti)**nden sonra, arka kenârının, Erd üzerindeki üfk-ı şer'î hattının garb tarafından, zâhirî gâye irtifâ'ına indiği görülünce başlar. Güneşi görenler için, nemâz vaktlerinin, [güneşin merkezinin] üfk-ı hakîkîye nazaran olan, hakîkî irtifâ'ları ile değil, arka kenârının üfk-ı şer'î hattından zâhirî irtifâ'ına geldiği, ya'nî nemâz vaktinin, hakîkî irtifâ'ına gelmesinden sonra temkin zemânı geçdiği görülünce başlıyacağı, Tahtâvînin **(İmdâd hâşiyesi)**nde yazılıdır. Zâhirî zuhr vaktinin, güneşin, şer'î gâye-i irtifâ'dan alçaldığı görüldüğü vakt başladığı **(Mecma'ul enhür)**de de yazılıdır. Etrâfımızda, bir dâire şeklinde gördüğümüz **(zâhirî üfuk hattı)** dâiresinin mahalli, Râsıd, en aşağı yerde iken, üfk-ı hissî üzerinde bir B noktasıdır. Semâda zâhirî gâye irtifâ'ındaki **(Zâhirî zevâl mahalli)** de, semâdaki zâhirî zevâl noktası olur. Râsıd, insan boyu kadar bile yükseldikce, üfk-ı zâhirî hattı, üfk-ı hissîdeki B noktasının etrâfında, nısf kutru, inhitât-ı üfuk derecesi kadar bir kavs olan, bir dâire şeklini alır ve üfk-ı hakîkîye doğru alçalır. Semâdaki, zâhirî zevâl mahalleri de, üfk-ı zâhirî hattından gâye irtifâ'ında olan noktaların, zâhirî zevâl noktası etrâfında husûle getirdikleri bir dâirenin, güneşin mahrekini kesdiği iki nokta arasındaki mahrek kavsi

olur. Bu zevâl dâireleri, Nısf-ün-nehâr düzlemine dikdir ve nısf kutrları olan kavsler, inhitât-ı üfuklar kadardır. Zâhirî zevâl kavsinin başı ve sonu, güneşin günlük mahrekinin, zâhirî zevâl dâiresini kesdiği iki noktadır. Güneşin ön kenârı, birinci noktaya gelince, gölgenin kısalması fark edilmez, zâhirî zevâl vakti başlar. Arka kenârı, ikinci noktadan çıkınca, temâm olur. Bu vakt, gölgenin uzamağa başladığını görmekle anlaşılır. **(Zevâl mahalli dâireleri)**nden her biri, Erd üzerindeki, râsıdın bulunduğu mahalle mahsûs olan zâhirî üfuk hattı dâiresinin noktalarından aynı gâye irtifâ'ında bulunan noktalardan meydâna gelmişdir. **(Şer'î zevâl vakti)**, güneşin ön kenârının, bu dâirelerin en dışındaki, en büyüğü üzerindeki iki noktadan birincisine geldiği vakt başlar. Arka kenâr, bu dâireden ayrılırken, şer'î zevâl vakti temâm olarak **(şer'î zuhr vakti)** başlar. Riyâdî şer'î vaktler hesâb ile bulunarak takvîmlere yazılır. Zuhr vakti, asr-ı evvele kadar, ya'nî bir şeyin gölgesi, zevâl vaktindeki boyundan, bu şeyin boyu mikdârı uzayıncaya veyâ asr-ı sânîye, ya'nî boyunun iki misli uzayıncaya kadar devâm eder. Birincisi, iki imâma ve diğer üç mezhebe göre, ikinci vakt ise, İmâm-ı a'zama göredir.

İkindi nemâzının vakti, öğle vakti bitince başlıyarak, güneşin arka kenârı üfk-ı zâhirî hattından batıp, gayb olduğu görülünciye kadar ise de, güneş sarardıkdan sonra, ya'nî alt [ön] kenârı üfk-ı zâhirî hattına bir mızrak boyu yaklaşınca, her nemâzı kılmak ve ikindiyi bu vakte gecikdirmek harâmdır. Güneşin veyâ ziyâsının geldiği yerlerin sararması, merkezinin üfk-ı hakîkîye beş derece irtifâ'a geldiği vakt başlar. Bu vakte **(İsfirâr vakti)** veyâ **(Kerâhet vakti)** denir. [Güneşin ön kenârının üfk-ı şer'îden ayrıldığı zemân başlar.] Bu vakt, üç kerâhet vaktinin üçüncüsüdür. Türkiyede şehrlerde ikindi ezânları, iki imâma göre okunduğundan, ikindi nemâzını, bu ezândan, kışın 36 dakîka, yazın ise 72 dakîka sonra kılmalıdır ki, böylece İmâm-ı a'zama da uyulmuş olur. Arz derecesi 40 ile 42 arasındaki mahallerde, ocak ayından başlıyarak, her ay için 6 dakîka, 36 ya ilâve, kışa doğru temmuz ayından başlıyarak, 72 den tarh edilince, bu aydaki iki asr vakti arasındaki zemân farkı olur.

Akşam nemâzı, şemsî ve şer'î gecenin başlaması ile birlikde başlar. Güneş zâhirî gurûb edince, ya'nî üst kenârının Râsıdın bulunduğu mahallin üfk-ı zâhirî hattından gayb olduğu görülünce başlar. Hadîs-i şerîfde, **(Gece başlayınca, orucu bozunuz! Gecenin başlaması, güneş ziyâsının, şark tarafında, en yüksek tepeden gayb olması ile olur)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîf ve **(İbni Âbidîn)** ile **(Tahtâvî)**nin "rahmetullahi aleyhimâ" açıklamaları gösteriyor ki, güneşin zâhirî üfuk hattından gurûb

etmesinin görülmediği yerlerde ve hesâb yapılırken, gurûb, güneş ziyâsının en yüksek tepeden çekildiği mer'î şer'î gurûb vaktidir. Ezânî sâat makineleri, bu vakt 12 yapılır. Akşam nemâzının vakti, şafak kararıncaya, ya'nî garbda, iki imâma ve diğer üç mezhebe göre, kırmızılık gayb oluncaya veyâ İmâm-ı a'zama göre, bundan iki derece sonra, beyâzlık gayb oluncaya kadar devâm eder. Akşam nemâzını, vaktin evvelinde kılmak sünnetdir. **(İştibâk-i nücûm)** vaktinden, ya'nî yıldızlar çoğaldıkdan, ya'nî güneşin arka kenârının üfk-ı zâhirî hattı altına on derece irtifâ'a indikden sonraya bırakmak harâmdır. Bu vakt ile gurûb vakti arasındaki zemân, İstanbul gibi, arzı 41 derece olan mahaller için, bir senede, 53 ile 67 dakîka arasında değişmekdedir. Hastalık, seferî olmak, hâzır ta'âmı yimek için, yıldızlar çok görülünceye kadar gecikdirilebilir.

Yatsı nemâzının vakti, İmâmeyne göre, işâ-i evvelden, ya'nî garbdaki zâhirî üfuk hattı üzerinde kırmızılık gayb oldukdan sonra başlar. Diğer üç mezhebde de böyledir. İmâm-ı a'zama göre, işâ-i sânîden, ya'nî beyâzlık gayb oldukdan sonra başlar. Şer'î gecenin sonuna, ya'nî Fecr-i sâdıkın ağarmasına kadardır. [Güneşin üst kenârı, zâhirî üfukdan 17 derece irtifâ'a inince kırmızılık, 19 derece inince, beyâzlık gayb olur.] Şâfi'î mezhebinde yatsı nemâzının âhır vakti, şer'î gecenin, ya'nî gurûb ile fecr-i sâdık arasındaki zemânın yarısına kadar diyenler vardır. Yatsıyı, şer'î gecenin yarısından sonra kılmak, bunlara göre câiz değildir. Hanefîde ise, mekrûhdur. Mâlikîde de fecre kadar kılmak sahîh ise de, şer'î gecenin üçde birinden sonra kılmak günâhdır. Öğle ve akşam nemâzlarını iki imâmın bildirdiği vaktlerde kılamıyan, kazâya bırakmayıp, İmâm-ı a'zamın kavline göre edâ etmeli, bu takdîrde, o gün ikindi ve yatsı nemâzlarını da, İmâm-ı a'zama göre kılmalıdır.

Beş vakt nemâzın ve bilhâssa sabâh ve yatsı nemâz vaktlerinin başlangıcı, her memleketin arz [Enlem] derecesine, ya'nî Hatt-ı istivâdan uzaklığına ve güneşin meyline, ya'nî ay ve günlere göre başkadır. Kutba yaklaşdıkca, fecr ve şafak vaktleri güneşin tulû' [doğma] ve gurûb [batma] vaktlerinden uzaklaşır. Ya'nî sabâh ve yatsı nemâzlarının ilk vaktleri, birbirlerine yaklaşır. Tenvîr sathı ile Erdın mihveri arasındaki (**Tenvîr zâviyesi**), güneşin meyline müsâvî olduğu için, 90 - arz $\leq$ meyl +19 ya'nî arz dereceleri ile meyl-i şemsin toplamı, yetmişbir [90-19=71] veyâ dahâ ziyâde olan yerlerde ve zemânlarda, meselâ Parisde güneşin meyli, çok olduğu Hazîranın 12 ile 30 u arasında, şafak kırmızılığı gayb olmadan, fecrin beyâzlığı başlar. Bunun için, yatsı ve sabâh nemâzlarının vaktleri başlamaz. **(Se'âdet-i Ebediyye)** sahîfe 175'e bakınız! Hanefî mezhebinde vakt,

nemâzın sebebidir. Sebeb bulunmazsa, nemâz farz olmaz. O hâlde, hanefî mezhebi âlimlerinin çoğu, böyle memleketlerde, bu iki nemâz farz olmaz, dedi. Ba'zı âlimlere göre ise, arz dereceleri bunlara yakın yerlerdeki veyâ böyle bir yerde, böyle zemânların başlamadan evvelki günlerdeki vaktlerinde kılmalıdır.

Nehâr-ı şer'înin, ya'nî oruc zemânının dörtde birine, ilm-i nücûm âlimleri, ya'nî astronomi âlimleri, **(Dühâ)** vakti diyor. Bu vakt, kerâhet zemânının sonudur. Din âlimleri, bu vakte **(İşrak vakti)** ya'nî kuşluk zemânının başladığı vaktdir, diyorlar. Dühâ vaktinde güneş merkezinin üfk-ı hakîkîden irtifâ'ı beş derecedir. Alt kenârı, üfk-ı mer'îden bir mızrak boyu irtifâ'ındadır. Dühâ vakti, güneşin tulû'undan takrîben 40 dakîka sonradır. Bu iki vakt arasındaki zemân, **(Kerâhet zemânı)**dır. Dühâ vakti olunca, hergün iki rek'at **(İşrak nemâzı)** kılmak sünnetdir. Bu nemâza **(Kuşluk nemâzı)** da denir. Bayram nemâzı da, bu vaktde kılınır. Nehâr-ı şer'înin yarısı, **(Dahve-i kübrâ)** vaktidir. Ezânî Fecr vaktinin yarısı, Dahve-i kübrâ vaktidir. Vasatî sâate göre, gece yarısından i'tibâren imsâk ve iftâr vaktleri toplamının yarısıdır.

Öğle ve ikindi nemâzlarının vaktlerini kolayca anlamak için, Muhammed Ma'sûm-i Fârûkî Serhendînin talebesinden Abdülhak Sücâdilin "rahmetullahi aleyhimâ" yazmış olduğu, fârisî **(Mesâil-i şerh-ı Vikâye)** kitâbının Hindistânda Hayderî matbaasında 1294 [m. 1877] senesi baskısında ve **(Mecma'ul-enhür)**de şöyle yazıyor:

Güneş gören düz bir yere, bir dâire çizilir. Bu dâireye **(Dâire-i hindiyye)** denir. Dâirenin ortasına, dâire kutrunun [çapının] yarısı kadar uzun, düz bir çubuk dikilir. Çubuğun tepesi dâirenin üç muhtelif noktasından aynı uzaklıkda olmalıdır ki, tam dik olsun! Bu dik çubuğa **(Mikyâs)** denir. Bu mikyâsın gölgesi, sabâhları, dâirenin dışına kadar uzundur ve garb tarafındadır. Güneş yükseldikce, ya'nî irtifâ'ı artdıkça gölge kısalır. Gölgenin dâireye girdiği noktaya işâret konur. Öğleden sonra şark tarafında, dâireden dışarı çıkar. Çıkdığı noktaya da bir işâret konur. Dâire çenberi üzerindeki bu iki işâret arasında kalan kavsin [yayın] ortası ile, dâirenin merkezi arasına düz bir hat çizilir. Bu hat, o mahallin **(Nısf-ün-nehâr hattı)** olur. Nısf-ün-nehâr hattının istikâmeti, şimâl ve cenûb cihetlerini gösterir. Güneşin doğduğu tarafa dönen kimsenin sol omuzu, şimâl cihetidir. Güneşin ön kenârı, üfk-ı zâhirî hattından, gâye irtifâ'ına yükselince, **(Zâhirî zevâl vakti)** başlar. Bundan sonra gölgenin uzayıp kısaldığı his edilmez. Gölgenin en kısa uzunluğuna **(Fey-i zevâl)** denir. Arka kenâr, alçalmağa başlıyarak, sathî üfka [zâhirî üfuk hattı-

na] nazaran gâye irtifâ'ına gelince, **(Zâhirî zevâl vakti)**nin sonu ve **(Zâhirî zuhr vakti)** olur. Gölgenin uzamağa başladığı görülür. Zâhirî zevâl zemânının, ya'nî gölgenin kısalmasının sonu ile uzamağa başlaması arasındaki zemânın ortasında, güneşin merkezi, semâdaki Nısf-ün-nehâr dâiresi üzerine geldiği mer'î vakt olup, hakîkî üfukdan gâye irtifâ'ında olur. Bu an gündüz ortası, ya'nî **(Mer'î hakîkî zevâl vakti)**dir. Bu mer'î hakîkî zevâl vaktinde, hakîkî zevâlî sâat 12 dir. 12 ile ta'dîl-i zemânın cebrî toplamı, gündüzün başlangıcı yapılmakdadır. Bu vakt, mahallî, vasatî zevâlî sâat 12 yapılır. Zevâlî sâat makinelerinin başlangıcıdır. **(Hakîkî mer'î zevâl vakti),** güneşin zevâle geldiği **(riyâdî zevâl vakti)**nden 8 dakîka 20 sâniye sonradır. Çünki, güneşin ziyâsı, Erda 8 dakîka 20 sâniyede gelmekdedir. Hesâb ile bulunan riyâdî nemâz vaktlerine 8 dakîka 20 sâniye eklenerek, mer'î vaktlere çevrilir. Bu çevirmeyi sâat makineleri yapmakdadır. Riyâdî vaktlerin ve sâat makinelerindeki mer'î vaktlerin, birbirlerinin aynı oldukları anlaşılmakdadır.

1193 [m. 1779] senesinde Erzurûmda hâzırlanmış olan **(Mi'yâr-ı evkat)** ceb takvîminde diyor ki, (Gölgenin en kısa görüldüğü (mer'î) zevâl vaktinde, ezânî sâat makinesi, takvîmde yazılı zuhr vaktinden temkin zemânı geri getirilerek ayârı tashîh edilir.) Çünki, zevâl vakti, zuhr vaktinden temkin kadar öncedir. Ezânî sâat makinesini ayârlamak için, vasatî sâat makinesi herhangi bir nemâz vaktini gösterince, ezânî sâat makinesi de, bu nemâzın ezânî vaktine getirilir. Fey-i zevâl, arz ve meyl derecelerine göre, ya'nî her arz derecesinde ve her gün başka boydadır.

İkindi nemâzı vaktindeki güneş irtifâ'ını bulmak için, (İrtifâ'-gölge uzunluğu) cedveli kullanılır. Bu cedveli, 1924 (Takvîm-i sâl) sonunda görerek, kitâbımızın 572. ci sahîfesine koyduk. Meselâ, 13 Ağustosda, İstanbulda, güneşin gâye irtifâ'ı 64 derece olduğundan, bir metre, dik çubuğun gölgesinin en kısa uzunluğu, cedvelde, 0,49 m. bulunur. Asr-ı evvelde, gölge 1,49 m. ve güneşin irtifâ'ı cedvelde 34 derece olur.

Pergel, fey-i zevâl boyu kadar açılıp, bir ayağı, Nısf-ün-nehâr hattının dâireyi kesdiği noktaya konur. Diğer ayağının Nısf-ün-nehâr hattının dâire dışındaki kısmını kesdiği nokta ile merkez arasındaki mesâfe nısf kutr olmak üzere ikinci bir dâire çizilir. Mikyâsın gölgesi bu ikinci dâireye geldiği vakt, **(Hakîkî asr-ı evvel)** vakti olur. İkinci dâireyi her gün yeniden çizmek lâzımdır.

Şer'î nemâz vaktlerini, güneşin kenârının şer'î üfukdan olan irtifâ'ına göre hesâb etmek lâzımdır. Nemâz vaktlerinin irtifâ'ları, hakîkî üfukdan olamaz. Hakîkî üfka göre olan irtifâ' ile hesâb edilen hakîkî gurûb vaktinde, güneş yüksek yerlerin zâhirî üfuk

hatlarından batmamış olarak görülmekdedir.

Güneş merkezinin, Nısf-ün-nehârdan iki gündeki geçişleri, ya'nî iki gündeki hakîkî zevâl vaktleri arasındaki zemâna **(Hakîkî güneş günü)** denir. Bunların uzunlukları birbirlerine müsâvî olmadığı için **(Vasatî gün)** kullanılır. Vasatî gün uzunluğu, bir güneş senesindeki 365,24 günün 360 da biri zemândır. Vasatî günler, birbirlerine müsâvîdir. Bunların hakîkî güneş günlerinden farkına, bir günlük **(Ta'dîl-i zemân)** denir. Vasatî gün fazla ise, ta'dîl-i zemân (-), noksan ise (+) dır. Ta'dîl-i zemân, her gün değişerek, bir senede +16 ile -14 dakîka arasında değişmekde, senede dört def'a sıfır olmakdadır.

Güneşin merkezinin hakîkî üfukdan gurûb etdiği **(Riyâdî gurûb)** vaktinden sonra, arka kenârının, üfk-ı şer'îye inerek, ziyâsının en yüksek tepeden gayb olması için geçen zemâna **(Temkin Zemânı)** denir. Bir beldenin [şehr veyâ köyün] temkini, yükseklik ile ve arz derecesi ile değişir, artar. Günlük değişmesi birkaç sâniyedir. Bütün nemâz vaktleri ve iftâr vakti hesâb edilirken, her beldede, en yüksek yerin temkini kullanılır. Meselâ İstanbulda, Çamlıca tepesinin 267 metre yüksekliği için hesâb edilen 8 dakîka temkin kullanılır. Temkinlerin hergün değişmeleri ve muhtelif sâat birimlerinin birbirlerinden farkları düşünülerek, İstanbulun temkini 10 dakîka kabûl edilmişdir. Güneşin ta'dîl-i zemânı ve meyli ise, hergün takrîben yarım dakîka değişmekdedir. Fekat, günlük mikdârı her beldede aynıdır.

Sâat makineleri, bir vasatî günde 24 sâati gösterir. Vasatî veyâ ezânî zemânları ölçerler. Bir beldenin vasatî sâati, hakîkî mer'î zevâl vaktinden ta'dîl-i zemân kadar farklı olarak 12 yapılır. Ezânî sâat makinesi, güneşin üfk-ı şer'îden, ya'nî en yüksek tepeden gurûb etdiği görülünce, 12 yapılır. Bu sâat makineleri gurubî vaktleri göstermez. Ezânî vaktleri gösterir. Şarka doğru gidildikce, ya'nî tûl derecesi artdıkca, mahallî sâat makinelerinin ayârları ileri alınmakda, bunun için, tûl dereceleri değişince, sâat makinelerindeki nemâz vaktleri değişmemekdedir. Gurûbî ve ezânî gün uzunlukları, birbirlerine takrîben müsâvîdir. Mebde'leri, temkin mikdârı farklıdır. Hakîkî [zevâlî] gün uzunluğundan 1-2 dakîka farklıdırlar. Hesâb ile, nemâzların zevâlî veyâ gurûbî riyâdî vaktleri bulunur. Bu riyâdî vaktler, sâat makinelerinin gösterdikleri mer'î vaktlerin aynıdır. Arz derecesi artdıkca, [yatsı hâriç] dört nemâzın vakti önce olur. Tûl derecesi artdıkca mahallî sâatlerdeki vaktler değişmez ise de, müşterek sâate göre, tûl derecesi artdıkca ileri [önce] olur.

İbni Âbidîn, oruclunun yapması müstehab olan şeyleri bildirirken ve Tahtâvî **(Merâkıl-felâh)** hâşiyesinde, nemâz vaktlerinde diyorlar ki, (Bir kimse, güneşin üst kenârının, zâhirî

üfuk hattından gurûb etdiğini görmedikçe iftâr yapamaz. Alçakda bulunan kimse, gurûbu dahâ önce görünce, yüksekdekinden önce iftâr yapar. Güneşin üfk-ı zâhirî hattından gurûbunu göremiyenler için gurûb, şarkdaki tepelerin kararmasıdır.) Ya'nî şer'î üfukdan olan gurûbdur. Nemâz vaktleri ve iftâr yapmak hesâb edilirken, **(Temkin)** kullanmak, ya'nî irtifâ'ları şer'î üfuklara göre düşünmek lâzım olduğu, buradan anlaşılmakdadır. Hesâb yaparken, her yükseklik için ayrı olan zâhirî üfuk hatlarından olan zâhirî irtifâ'lar kullanılamaz. Çünki muhtelif zâhirî üfuk hatları ve bunların her birine göre muhtelif irtifâ'lar ve bir mahalde, bir nemâzın muhtelif riyâdî vaktleri olur.

Güneşin kenârının şer'î üfukdan, nemâz vaktinin irtifâ'ına geldiği, riyâdî şer'î vaktini hesâb etmek için, evvelâ bu nemâza mahsûs olan **(Fadl-ı dâir = Zemân farkı)** hesâb edilir. Fadl-ı dâir, güneşin bulunduğu yer ile, gündüz veyâ gece yarıları arasındaki zemân farkıdır. Fadl-ı dâiri bulmak için, muhtelif düstûrlar [formüller], logaritme ile veyâ hesâb makineleri ile çözülürler. Öğle (zuhr), ikindi (asr), isfirâr, akşam (gurûb), iştibâk ve işâ (yatsı) vaktlerinin Fadl-ı dâirleri, [sâat makinelerinin gösterdiği mer'î] hakîkî zevâl vaktine eklenerek, ba'zı makinelerde, bulunan yatsı nemâzının Fadl-ı dâiri gece yarısından çıkarılarak, fecr ve tulû' için gece yarısına eklenerek, işrak için hakîkî zevâl vaktinden çıkarılarak, hakîkî veyâ gurûbî zemânlara nazaran riyâdî **(hakîkî vaktler)** bulunur. Zuhr, asr, gurûb, iştibâk ve işânın hakîkî vaktlerine temkin ilâve ve fecr ile tulû' riyâdî hakîkî vaktlerinden tarh edilince, **(Şer'î vaktler)** olur. Çünki, bir nemâzın hakîkî vakti ile şer'î vakti arasındaki zemân farkı, hakîkî üfuk ile şer'î üfuk arasındaki zemân farkı kadardır. Bu da, **(Temkin zemânı)**dır. Her şehr için tek bir temkin vardır. Bu da, şer'î vaktleri bulmak için kullanılır. Bunlar da, **(Ezânî)** veyâ **(Vasatî)** zemânlara çevrilerek takvîmlere yazılır.[1] Hakîkî vakti vasatîye tahvîl için, (Ta'dîl-i zemân) ile muâmele edilir. Gurûbî vakti ezânîye tahvîl için, dâimâ bir **(temkin)** çıkarılır. Görülüyor ki, zuhr, asr, gurûb ve işâ nemâzlarının gurûbî vaktleri ile ezânî vaktleri, birbirinin aynıdırlar. İslâm âlimleri, asrlarca evvel, **(Rub'-ı dâire)** âleti veyâ Üstürlâb [Oktant] denilen âlet yaparak, bununla güneşin riyâdî üfka göre veyâ Sekstant ile zâhirî üfuk hattına göre irtifâ'ını ölçmüşler, bundan her nemâz vaktinin hakîkî irtifâ'ını hesâb etmişlerdir. Zevâlden evvelki vaktler, şer'î tulû' üfkuna, zevâlden sonraki vaktler, şer'î gurûb üfkuna olan irtifâ'ları ile hesâb edilir. Zuhr vakti, gündüz ortasından sonra

---

[1] Nemâz vaktlerini hesâb etmek için, **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında misâller verilmişdir.

olduğu için, **(şer'î zevâl vakti),** hakîkî zevâl vaktinden temkin zemânı sonra olması lâzım olur. Hüsâmeddîn efendinin **(Şemâ-il-i şerîfe)** tercemesine bakınız! Ahmed Ziyâ beğ 1339 [m. 1921] târîhli **(Rub'-ı dâirenin sûret-i isti'mâli)** kitâbında diyor ki, (Hakîkî mer'î zevâl vaktindeki 12 sâata tevafuk eden vakt-i vasatîye o mevkie âid temkin mikdârı cem' olundukda, mahallî vasatî sâat ile şer'î zuhr vakti olur.) **(Kedûsî)**nin **(İrtifâ' risâle-si)**ni terceme eden, Fâtih medresesi ders-i âmlarından, ya'nî islâm ilmleri ordinaryüs profesörü Hezargradlı Hasen Şevkı efendi, dokuzuncu bâbında, imsâk vaktini bulmağı bildirince diyor ki, (Bulduğumuz imsâk vaktleri temkinsizdir. [Ya'nî güneşin merkezinin gurûbî sâate göre, hakîkî üfka -19 derece irtifâ'a yaklaşdığı [riyâdî] vaktdir.] Oruc tutacak kimsenin, bundan iki temkin mikdârı [onbeş dakîka] evvel imsâk etmesi lâzımdır. Böylece, [oruca güneşin ön kenârının şer'î üfka ve ezânî sâate göre olan imsâk vaktinde başlıyarak] orucu fâsid olmakdan kurtulur.) Görülüyor ki, bu büyük âlim de, şer'î ezânî vakti bulmak için hakîkî vaktden temkin zemânının iki mislini çıkarmakda, temkin çıkarılmaz ise, orucun fâsid olacağını bildirmekdedir. Çünki, İstanbulda temkin sekiz dakîka hesâb edilmekde, ihtiyâten on dakîka kabûl olunmakdadır. Ahmed Ziyâ beğ de, (Rub'-ı dâire ile bulunan hakîkî fecr vaktinden temkinin iki misli çıkarıldıkdan sonra, ezânî şer'î imsâk vakti başlar) diyor. İki temkinden birisi, hakîkî vakti şer'î vakte çevirmek içindir. İkincisi, gurûbî sâati, ezânîye çevirmek içindir. Hesâb ile veyâ Rub'-ı dâire ile bulunan hakîkî fecr vaktinden, ezânî sâat için temkin zemânının iki mislini çıkarmak lâzım olması, mahallî vasatî sâat için, bir temkin çıkarmak lâzım olduğunu göstermekdedir. Vasatî zemân için bir temkin çıkarılmazsa, oruc fâsid olur. Kedûsînin irtifâ' risâlesinin önsözünde, (Meârif nezâretinin 1310 [m. 1892] senesi 230 numaralı ruhsatı ile basıldı) yazılıdır. Bunun için, Osmânlı âlimlerinin zemânında, meselâ Osmânlı âlimlerinin en yüksek makâmı olan **(Meşîhat-i islâmiyye)**nin hâzırladığı 1334 [m. 1916] senesinin **(İlmiyye sâlnâmesi)** ismindeki takvîmde ve 1982 ye kadar hâzırlanan takvîmlerin hepsinde ve İstanbul üniversitesi Kandilli rasadhânesinin 1958 târîh ve 14 sayılı **(Evkat-ı şer'ıyye)** kitâbında imsâk vaktleri, hakîkî vaktlerinden iki temkin zemânı evvel başlamakdadır. Oruca, bu takvîmlerdeki şer'î imsâk vaktinden beş dakîka bile sonra başlayanın orucu sahîh olmaz. Şer'î zevâl vaktinde gölgenin boyu, hakîkî zevâl vaktindeki fey-i zevâlden dahâ uzundur. İkisi arasındaki fark, temkin zemânında hâsıl olan uzunlukdur.

Martın 21.ci ve Eylülün 23.cü günleri gece ve gündüz uzun-

lukları 12 sâat olup, güneş dâimâ hakîkî zevâlden altı sâat evvel tulû' ve altı sâat sonra gurûb eder. Diğer günlerde, Gece ile gündüz müddetleri müsâvî olmadığı için, yaz aylarında, hakîkî zevâl vakti ile hakîkî tulû' ve hakîkî gurûb vaktleri arasında 6 sâatdan bir mikdâr fazla zemân vardır. Kış aylarında, bu vaktler arasında, bir mikdâr az zemân bulunur. Altı sâatden olan bu zemân farkına **(Nısf fadla)** zemânı denir. Yaz aylarında, hakîkî tulû' ve gurûb vaktleri, zevâl vaktinden, 6 ile Nısf fadlanın toplamı kadar farklı olmakdadır. Gurûb vakti, zevâl vaktinden uzaklaşınca, gurûbî sâatın sabâh mebdei, zevâl vaktine yaklaşır. Gurûbî sâate göre zevâl vakti, yaz aylarında, Nısf fadlanın 6 sâatden farkı olur. Herhangi bir mahalde:

sin Nısf fadla = tan arz-ı belde x tan meyl

müsâvâtından **(Nısf fadla = Yarı fark)** derecesi bulunur. Bunun dört misli, zemân dakîkası olur. Meyl ile arz derecelerinin işâretleri aynı ise, ya'nî aynı nısf kürede iseler, Nısf fadla zemânının mutlak kıymeti 6 ya ilâve edilince, hakîkî zemâna göre, riyâdî hakîkî gurûb vakti ve gece yarısı 12 den, sabâh gurûbî 12 ye kadar olan zemân olur. Şemsin hakîkî tulû' vakti ile zevâli vakti arasında da bu kadar zemân vardır. 6 dan çıkarılırsa, gurûbî zemâna göre riyâdî hakîkî zevâl vakti ya'nî sabâh 12 den zevâl kadar zemân olur ki, aynı zemânda, ezânî zemâna göre şer'î zuhr vakti ve hakîkî zemâna göre, hakîkî tulû' vaktidir. Bulunulan mahâl ile güneş başka nısf kürelerde ise, nısf fadlanın mutlak kıymeti 6 ya ilâve edilince, o mahallin gurûbî zemâna göre hakîkî zevâl vakti ve hakîkî zemâna göre, hakîkî tulû' vakti olur. 6 dan çıkarılınca, hakîkî zemâna göre o mahaldeki riyâdî hakîkî gurûb vakti olur. 1 Mayısda, meselâ Privileg hesâb makinesinin 14.55 [0→] tan x 41 tan = arc sin x 4 = [→0] düğmelerine basılınca, makinenin levhasında, Nısf fadla 53 dakîka 33 sâniye görünür. Hakîkî zemâna göre, riyâdî hakîkî gurûb vakti 6 sâat 54 dakîka, mahallî vasatî zemâna göre 6 sâat 51 dakîka ve müşterek zemâna göre 18 sâat 55 dakîkadır. Şer'î gurûb vakti 19 sâat 5 dakîka olur. Gurûbî zemâna göre hakîkî zevâl vakti 5 sâat 6 dakîka olur. Bundan, İstanbul için gurûb vaktindeki 10 dakîka temkin zemânı dâimâ çıkarılıp 4 sâat 56 dakîka, ezânî zemâna göre zevâl vakti olur. Buna zuhr vaktindeki, yine 10 dakîka temkin zemânı ilâve edince, ezânî sâate göre zuhr vakti, yine 5 sâat 6 dakîka olur. Zuhr vaktindeki temkin, gurûb vaktindeki temkinin aynı olduğu için, gurûbî zemâna göre hakîkî zevâl vakti ile ezânî zuhr vakti aynı olmakdadırlar. İkindi ve yatsının ezânî vaktleri de böyledir. Müşterek sâat ile şer'î tulû' vakti 4 sâat 57 dakîka olur. 5 sâat 6 dakîka, hakîkî gece müddetinin yarısıdır. Hakîkî gece müddeti

olan 10 sâat 12 dakîkadan 2 temkin zemânı çıkarılınca, ezânî zemâna göre şer'î tulû' vakti 9 sâat 52 dakîka olur. Türkiyenin her yerinde, imsâk vaktinden onbeş dakîka sonra sabâh nemâzı kılınır. Yüksek bir yerin D inhitât-ı üfuk zâviyesi:

$$\cos D = \frac{\text{Erdın nısf kutru (metre)}}{\text{Nısf kutr} + \text{Yükseklik}} = \frac{6367654}{6367654 + Y} \text{ veyâ}$$

$D \cong 0{,}03 \times \sqrt{Y}$ ile de, derecede olarak bulunur.

Y = metre olarak yükseklikdir.

(Fadl-ı dâir sâati), H, her yerde, aşağıdaki düstûr ile bulunur ki, aranılan vakt ile nısf-ün-nehâr arasındaki zemândır. Ezânî imsâk vakti: [12 + zuhr - H - (1 ÷ 3) = Sâat] ve işâ vakti: [H - (12 - zuhr)] Sâat olur. Ziyâ te'sîri ile işliyen Privileg hesâb makinesinde, H:

h sin - φ sin × δ = ÷ φ cos ÷ δ cos = arc cos ÷ 15 = [→ ○,,,]

h = irtifâ', φ = arz, δ = meyl,

h irtifâ'ı, geceleri ve φ ile δ da cenûb nısf kürede (-) olacakdır.

Nemâz vaktleri de, Casio hesâb makinesi ile, şu şeklde müşterek sâat olarak bulunur:

H + S - T = ÷ 15 + 12 - E + N = INV [→ ○,,,]

S = sâat başı tûl, T = tûl, E = ta'dîl, N = temkin,

H, S, T değerleri derece; E, N değerleri sâat olarak alınacakdır.

H ve N öğleden önce (-), öğleden sonra (+) dır.

Temkin müddeti N, arz derecesi 44 dereceden aşağı ve en yüksek yeri 500 metreden az olan yerler için, aşağıdaki düğmeler ile sâat olarak bulunur. Ya'nî, âletin levhasında görülen 0 sâat ile dakîka ve sâniye rakamları temkin olur:

0,03 × Y √ + 1.05 = sin ÷ φ cos ÷ δ cos × 3,82 = INV [→ ○,,,]

Pil ile işliyen CASIO f_x 3600 P hesâb makinesinde H Fadl-ı dâiri bulmak için, makine, tertîb edildikden sonra, P_1 irtifâ' RUN meyl RUN arz RUN düğmelerine basılır. Meselâ, meyl 21°. 47'. 43.5" ise, meyl için, 21 [○,,,] 47 [○,,,] 43,5 [○,,,] düğmelerine basılır. Makinenin levhasında hakîkî sâat görülür. Mikdârlar (-) ise sonra [+/-] düğmelerine de basılır. Makineyi tertîb etmek için, MODE [0] P_1 ENT sin - ENT Kin 1 sin x ENT Kin 3 sin = ÷ Kout 1 cos ÷ Kout 3 cos = INV cos ÷ 15 = INV [○,,,] MODE [·] düğmele-

rine basılır.

Tertîb edilmiş hesâb makineleri ile, tûl ve arz dereceleri verilen herhangi bir mahaldeki, bütün nemâz vaktlerini, bir günlük veyâ bir senelik olarak, hemen, cedvel hâlinde vermekdedir. Bu cedvel, telefona merbût **(Faks)** ile hemen, dünyânın her yerindeki bir telefon faksına gönderilmekdedir. **(Se'âdet-i Ebediyye)** 200.cü sahîfeye bakınız!

Herhangi bir günde, güneşin meyli ve ta'dîl-i zemân ma'lûm ve arz derecesi 41 olan yerlerde nısf fadla ve fadl-ı dâir ve nemâz vaktleri, hiçbir hesâba ve düstûra ve hesâb makinesi kullanmağa lüzûm olmadan, **(Rub'-ı dâire)** ile kolayca ve sür'at ile anlaşılmakdadır. Rub'-ı dâire ve bunun isti'mâlini bildiren ta'rifesi, Hakîkat Kitâbevi tarafından i'mâl ve tevzî' edilmekdedir.

İbâdetlerin vaktlerini ta'yîn ve tesbît etmek, ya'nî anlayıp anlatmak, din bilgisi ile olur. İbâdetlerin vaktlerini, din âlimleri, ya'nî müctehidler anlamış ve bildirmişlerdir. Fıkh âlimleri, müctehidlerin bildirdiklerini **(Fıkh)** kitâblarında yazmışlardır. Bildirilmiş olan vaktleri, hesâb etmek ise, astronomi bilen müslimânların vazîfesidir. Hesâb edilmesi câiz olan vaktleri, astronomi âlimleri bulur. Bunların bulduğunu, din âlimlerinin tasdîk etmeleri şartdır. Nemâz vaktlerini sâat ile ve kıbleyi pusula ile anlamanın câiz olduğu **(İbni Âbidîn)**de (Nemâzda kıbleye dönmek) bahsinde ve **(Fetâvâ-i Şemsüddîn Remlî)**de yazılıdır. **(Mevdû'ât-ul-ulûm)**da diyor ki, (Zemânımızda nemâz vaktlerini hesâb etmek, farz-ı kifâyedir. Müslimânların güneşin hareketinden veyâ takvîmlerden anlamaları farzdır.)

İbni Âbidîn ve Şâfi'î **(El-envâr)** ve mâlikî **(El-mukaddemet-ül-izziyye)** şerhinde diyor ki, (Nemâzın sahîh olması için, vakti girdikden sonra kılınması ve vaktinde kılındığını bilmek şartdır. Vaktin girdiğinde şübheli olarak kılıp, sonra vaktinde kılmış olduğunu anlarsa, bu nemâzı sahîh olmaz. Vaktin bilinmesi, vaktleri bilen âdil bir müslimânın okuduğu şer'î ezânı işitmekle olur. Ezânı okuyan âdil değil ise, [veyâ âdil müslimânın hâzırladığı takvîm yoksa], kendisi vaktin girdiğini araşdırıp, kuvvetli zan edince kılmalıdır. Fâsıkın veyâ âdil olduğu bilinmeyen kimsenin, kıbleyi göstermesi, temiz, necs, halâl, harâm demesi gibi dinden olan haberleri de, ezân okuması gibi olup, ona değil, kendi araşdırıp anladığına uyması lâzımdır.) Yalnız kılanların, hastaların, yolcuların, işe dalıp nemâzı kaçırmak korkusu olanların, her nemâzı, vaktinin evvelinde kılmaları lâzımdır. Sabâh nemâzını vaktinin sonunda kılmak, hanefî mezhebinde efdaldir.

Sabâh nemâzının ve orucun evvel vakti, fecr-i sâdık vakti ile başlar. Bu vakt, gurûb vaktinde 12 den başlayan ezânî sâatin fecr vaktine gelmesinden anlaşılır. Yâhud gece yarısı 12 den

başlayan vasatî sâatin fecr vaktine gelmesinden anlaşılır.

Şemsin tulû'u, gece yarısı 12 den, gece müddetinin yarısı sonra veyâ gurûb vaktindeki 12 den, gece müddeti kadar sonra veyâ zevâlden gündüz müddetinin yarısı kadar evvel başlar. Sabâh gurûbî sâatin 12 vakti, gurûb vaktindeki 12 den, 12 sâat sonra veyâ gece yarısı 12 den gündüz müddetinin yarısı kadar sonra veyâ hakîkî zevâl vaktinden gece yarısı müddetinin yarısı kadar evveldir.

Tulû' vakti ile sabâhın 12 vakti arasında, gece ve gündüz uzunluklarının yarıları arasındaki fark kadar zemân vardır.

Cemâ'at ile öğle nemâzını, yazın sıcakda geç, kış günleri ise, erken kılmak müstehabdır. Akşam nemâzını her zemân erken kılmak müstehabdır. Yatsıyı, şer'î gecenin üçde biri oluncaya kadar geç kılmak müstehabdır. Gecenin yarısından sonraya bırakmak tahrîmen mekrûhdur. Bu gecikdirmeler, hep cemâ'at ile kılanlar içindir. Evinde yalnız kılan, her nemâzı vakti girer girmez kılmalıdır. **(Künûz-üd-dekâık)**da yazılı ve Hâkimin ve Tirmüzînin bildirdikleri hadîs-i şerîfde, **(İbâdetlerin en kıymetlisi, evvel vaktinde kılınan nemâzdır)** buyuruldu. **(İzâlet-ül hafâ)**nın beşyüzotuzyedinci sahîfesinde yazılı, **(Müslim)** kitâbındaki hadîs-i şerîfde, **(Bir zemân gelecek, âmirler, imâmlar, nemâzı öldürecekler,** [nemâzın edâsını] **vaktinden sonraya bırakacaklardır. Sen, nemâzını vaktinde kıl! Senden sonra, cemâ'at olurlarsa, onlarla da, tekrâr kıl! İkinci kıldığın nâfile olur)** buyuruldu. İkindiyi ve yatsıyı, İmâm-ı a'zamın kavline göre kılmak ihtiyâtlı olur. Uyanamayan, vitri yatsıdan hemen sonra kılmalıdır. Yatsıdan evvel kılarsa, sonra tekrâr kılar. Uyanabilen ise, gecenin sonunda kılmalıdır.

Bir beldede, bir nemâz vakti, mahallî veyâ müşterek vasatî zemâna göre ma'lûm iken, bu nemâzın ezânî zemâna göre vaktini bulmak için, şu iki düstûr kullanılmakdadır:

Müşterek zemâna göre vakt = Ezânî zemâna göre vakt + Müşterek zemâna göre şer'î gurûb vakti.

Ezânî zemâna göre vakt = Müşterek zemâna göre vakt - Müşterek zemâna göre şer'î gurûb vakti. Gurûbdan evvelki zemânlarda, çıkarma yapabilmek için, önce 12 ilâve edilir. Ahmed Ziyâ beğin kitâbında, gurûb vakti yerine, zevâl vakti düstûru kullanılmakdadır.

Bu ikinci düstûr, herhangi bir vaktde, ezânî sâati ayârlamak için de kullanılır.

Mâlikî ve şâfi'î mezheblerinde, öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı nemâzları cem' edilebilir. Bu iki nemâzdan biri, ikincisinin vaktinde kılınabilir.

KERÂHET ZEMÂNLARI

Nemâz kılması tahrîmen mekrûh, ya'nî harâm olan vaktler üçdür: Bu üç vakte **(Kerâhet zemânı)** denir. Bu üç zemânda başlanan farzlar sahîh olmaz. Nâfileler sahîh olursa da, tahrîmen mekrûh olur. Bu nâfileleri bozmalı, başka zemânda kazâ etmelidir. Bu üç zemânın birincisi, sabâhları güneş doğarken başlayıp, 40 dakîka devâm eden zemândır. Bu zemânın sonuna **(Dühâ vakti)** ve **(İşrak vakti)** denir. Kerâhet zemânının ikincisi, güneş zevâlde ikendir. Güneşin gurûbundan 40 dakîka evvel üçüncü kerâhet zemânı başlamakdadır. Güneşin doğması, tulû' vaktinden, ya'nî üst kenârının mer'î üfuk hattından görünmeğe başlayıp, bakamıyacak kadar yükselmesine, ya'nî **(Dühâ vakti)**ne kadar olan zemândır. Ya'nî kerâhet zemânının sonuna kadardır. Güneşin zevâlde olması, semâdaki şer'î zevâl mahalli olan dâirenin içinde bulunmasıdır. Ya'nî hakîkî zevâl vaktinden temkin zemânı evvel ve sonra olan iki vakt arasındaki zemândır. Bu zemân, öğle nemâzı vaktinden İstanbul için, 20 dakîka evvel başlamakdadır. Güneşin batması da, bakacak kadar sararmağa başladığı vaktden batıncaya kadar olan zemân demekdir. Bu zemânın mikdârı, İstanbul gibi 41 derece olan mahaller için, 37 dakîka ile 42 dakîka arasında değişmekdedir. Ortalama olarak 40 dakîkadır. Bu zemânın evvel vaktine **(İsfirâr-ı şems)** veyâ **(Kerâhet vakti)** denir. Güneş batarken, yalnız o günün ikindisi kılınır. Fekat, ikindiyi isfirâr vaktine gecikdirmek tahrîmen mekrûhdur. İmâm-ı Ebû Yûsüfe göre, yalnız Cum'a günü güneş tepede iken, nâfile kılmak mekrûh olmaz. Bu kavl za'îfdir. Önceden hâzırlanmış cenâzenin nemâzı, secde-i tilâvet ve secde-i sehv de câiz değildir. Bu vaktlerde hâzırlanan cenâzenin nemâzını, bu vaktlerde kılmak sahîh olur.

Yalnız nâfile kılmak mekrûh olan iki vakt vardır. Sabâh Fecr-i sâdık [tan yeri] ağardıkdan, güneş doğuncaya kadar, sabâh nemâzının sünnetinden başka nâfile kılınmaz. İkindiyi kıldıkdan sonra, akşam nemâzından önce nâfile kılmak tahrîmen mekrûhdur. Cum'a günü imâm minbere çıkınca ve mü'ezzin ikâmet okurken, diğer nemâzlarda imâm nemâzda iken nâfileye, ya'nî sünnete başlamak mekrûhdur. Yalnız sabâh sünnetine başlamak mekrûh değildir. Bunu da safdan uzak veyâ direk arkasında kılmalıdır. Minbere çıkmadan başlanan sünneti temâmlamalı denildi.

Sabâh nemâzı kılarken, güneş doğmağa başlarsa, bu nemâz sahîh olmaz. İkindiyi kılarken güneş batarsa, bu nemâz sahîh olur. Akşamı kıldıkdan sonra, tayyâre ile batıya gidince, güneşi görse, güneş batınca akşamı tekrâr kılar. Orucunu boz-

muş ise, bayramdan sonra kazâ eder.

Hanefî mezhebinde, yalnız Arafât meydânında ve Müzdelifede hâcıların iki nemâzı cem' etmeleri lâzımdır. Hanbelî mezhebinde, seferde, hastalıkda, kadının emzikli veyâ müstehâza olmasında, abdesti bozan özrlerde, abdest ve teyemmüm için meşakkat çekenlerde ve a'mâ ve yer altında çalışan gibi, nemâz vaktini anlamakda âciz olanın ve canından, malından ve nâmûsundan korkanın ve ma'îşetine zarar gelecek olanın, iki nemâzı cem' etmeleri câiz olur. Nemâzı kılmak için işlerinden ayrılmaları mümkin olmıyanların, bu nemâzlarını kazâya bırakmaları, hanefî mezhebinde câiz değildir. Bunların, yalnız böyle günlerde, **(Hanbelî mezhebi)**ni taklîd ederek, öğle ile ikindiyi veyâ akşam ile yatsıyı takdîm yâhud te'hîr ederek, cem' etmeleri, ya'nî birlikde kılmaları câiz olur. Cem' ederken, öğleyi ikindiden ve akşamı yatsıdan önce kılmak, birinci nemâza dururken, cem' etmeği niyyet etmek, ikisini ard arda kılmak ve abdestin, guslün ve nemâzın hanbelî mezhebindeki farzlarını ve müfsidlerini öğrenmek ve bunlara uymak lâzımdır.

6) Nemâzın şartlarından altıncısı, nemâza niyyet etmekdir. Niyyet kalb ile olur.

7) Nemâzın şartlarından yedincisi, **(İftitâh tekbîri)**dir. Ya'nî, nemâzın evvelinde, **(Allahü ekber)** demekdir. Bu yedi şartın birini, sehven veyâ kasden, terk eden kimsenin nemâzı sahîh olmaz.

İslâmiyyete uyan kişi, hayrlı olur her işi,
bilmeden uymak olamaz, önce lâzım fıkh bilgisi.

NEMÂZIN EDÂSI

20 - Peygamberimiz "aleyhissalâtü vesselâm" buyurdu ki:

(Evinizi kilise gibi eylemeyiniz! Nemâz ile zînetleyiniz.) Diğer bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki: **(Benim câmi'imde** [Medînedeki] **iki rek'at nemâz kılmak, başka câmi'lerde bin rek'at nemâzdan dahâ hayrlıdır.)** Yine buyurdu ki: **(Her kim sabâh nemâzının sünnetini evinde kılsa, benim câmi'imde kılmakdan efdaldir.)**

SABÂH NEMÂZI

21 - Nemâza başladığın zemân, Hak teâlâ hazretlerinin gördüğünü ve Peygamber efendimizi karşında görür gibi, kemâl-i edeble nemâza başla ki, nemâzın hakîkî nemâz olsun. Eğer vücûdün nemâzda, kalbin başka yerde olursa, o nemâz makbûl nemâz değildir. Böyle olunca, önce **(Kelime-i temcîd)** oku. Ya'nî **"Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm"** de. Sonra nemâza başla.

(Niyyet etdim bugünün sabâh nemâzının sünnetini kılmağa) diye kalbinden geçirip, iki ellerini yukarı kaldırıp, baş parmaklarını kulaklarının yumuşağına değdirirsin. (Kadın, niyyet ederken, avuç içlerini kıbleye karşı olarak omuz hizâsına kaldırıp, tekbîr getirerek, göğsü üzerine koyar.) Niyyeti kalbinden geçirmek farzdır. Eğer imâma uyuyorsan, (Niyyet eyledim bugünün sabâh nemâzının farzını kılmağa, uydum imâma) diye niyyet eyle! **(Allahü ekber)** diyerek ellerini kulaklarından göbek altına indir. Sağ eli sol bilek üzerine bağla! (Kadın göğsü üzerinde, sağ eli sol el üzerine koyar.) Tekbîr alıp nemâza girdikden sonra, ayakda iken, gözlerini secde yerinden ayırma. İki ayağını da birbirinden fazla ayırma. Aralarında dört parmak kadar bir mesâfe kalsın. Sübhânekeyi okumağa başla. Sübhâneke bitdikden, E'ûzü Besmele ve Fâtiha sûresini tâm olarak okudukdan sonra, Besmele okumayarak bir sûre veyâ üç âyet kadar bir âyet veyâhud üç âyet oku! Bunları bitirdikden sonra, **(Allahü ekber)** diyerek rükû'a eğilirsin. Dizlerinin kapaklarını avuçlarının içi ile kaplarsın. Bu esnâda sırtın tâm olarak düz ve başınla arkan aynı seviyede, düz bir şeklde olacakdır.

Hazret-i Âişe "radıyallahü anhâ" buyurdu ki: (Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" nemâz kılarken, rükû'a eğildiği zemân, o kadar düz dururlardı ki, eğer arkasında bir dolu kâse su olsa, imkânı yok dökülmezdi.) Yalnız kadınların rükû'da arkalarının tâm olarak düz olmaması lâzımdır. Düz olmağa yakın, fekat erkekler gibi tâm düz olmayacakdır. Bu ayrılığın dînî olduğu kadar, sıhhî önemi de vardır. Zâten yapdığımız bütün ibâdetlerde [dînimizin emretdiği gibi yapılan ibâdetlerde] birçok sıhhî ve içtimâî fâide ve hikmetler mevcûddur.

Rükû'da gözler, iki ayak arasına bakacakdır.

Rükû'da üç def'a **"Sübhâne rabbiyel azîm"** dedikden sonra, **"Semi'allahü limen hamideh"** diyerek doğrul ve dimdik olarak dururken: **"Rabbenâ lekel hamd"** de ve ondan sonra **"Allahü ekber"** diyerek secdeye git. **(Ta'dîl-i erkân),** rükû'dan doğrulunca, dik olarak râhat durmakdır. Yine bunun gibi, secdeden kalkınca, râhatca oturup, ondan sonra, ikinci secdeye gitmekdir. Böyle dik durmağa ve oturmağa **(ta'dîl-i erkân)** denir. Secdeye giderken evvelâ iki dizini, sonra ellerini yere koy. Burun ile alnın ikisi de yere konması lâzımdır. Şâyed, burnun yere değip alnın değmezse, veyâhud alnın değip burnun değmezse, İmâm-ı Ebû Yûsüf ve Muhammede "rahimehümallahü teâlâ" göre nemâz sahîh olmaz. İkisi de yere değmesi lâzımdır. Dirseklerini yere döşeme, (kadınların döşemesi lâzımdır). Karnını uyluklarından ayır, (kadınlar ayırmaz). Yere tahta, taş koyup, üzerine özrsüz secde etmek câiz değildir.

[Bunların yüksekliği, yirmibeş santimetreden çok iseler, nemâz sahîh olmaz. Az ise mekrûh olur.] Secdede de üç kerre **"Sübhâne rabbiyel a'lâ"** söyle ve **"Allahü ekber"** deyip başını kaldır, sağ ayağını dikip, uylukların üzerine otur. Burada sağ ayağın parmakları kıbleye karşı olsun. Râhatça oturdukdan sonra, tekrâr secdeye git ve evvelki secdede olduğu gibi, üç kerre tesbîh söyle. Ondan sonra **"Allahü ekber"** diyerek evvelâ başını, sonra ellerini, dahâ sonra da dizlerini yerden kaldır. (İhtiyâr veyâ özr sâhibleri müstesnâdır.) İki ellerini eskisi gibi, göbeğinin altına bağla. [Kadınlar göğüs üstüne kor.] Yalnız Besmele ile Fâtiha sûresini ve zamm-ı sûreyi [Fâtihadan sonra okunan üç âyete veyâ üç âyet mikdârında uygun bir âyete zamm-ı sûre denir] tâm olarak okuyup, ellerini çöz, **"Allahü ekber"** diyerek rükû'a, ondan sonra secdeye var ve aynen birinci rek'at gibi tesbîhlerini yap. Secdeye iki def'a gideceğini unutma. Rükû'a eğilirken, secdeye giderken, secdeden kalkıp otururken ve ikinci def'a olarak, secdeye giderken **"Allahü ekber"** demeği de unutma. Son olarak secdeden kalkınca iki ellerini iki dizlerinin üzerine koy ve parmaklarını dizlerinin üzerine kendi hâline kıbleye karşı uzat ve hiçbirini oynatma. Kollarını karnına doğru yapışdırma. Gözlerini iki ellerinin üzerinden ayırma. Tehiyyât ve salevâtı okudukdan sonra, istersen kısa bir düâ dahâ okuyup, evvelâ sağ, sonra sol tarafına başını çevirip, gözlerini omuzunun ucuna dikip, birer kerre, **(Esselâmü aleyküm ve rahmetullah)** de. Ondan sonra, bu düâyı oku: **"Allahümme entesselâm ve minkesselâm tebârekte yâ zelcelâli vel ikrâm."** Dahâ sonra okunacak şeyler, 251. ci sahîfede yazılıdır. Her zemân, düâ ederken, **"Yâ Allah yâ Allah yâ hayyü yâ kayyûmü yâ zelcelâli vel ikrâm, es'elüke en tuhyiye kalbî bi nûr-i ma'rifetike ebeden yâ Allah yâ Allah"** okumalıdır.

Tenbîh: Böyle düâları, sabâh nemâzının sünnetinden evvel veyâ farzdan sonra okumak dahâ iyi olur. Çünki, İbni Âbidînin Mısrda Bulak matbaası baskısının üçyüzellialtıncı ve dörtyüzelliyedinci sahîfelerinde diyor ki, sünnet ile farz arasında konuşursa veyâ düâ, zikr okursa, sünnet sâkıt olmaz. Fekat, sünnetin sevâbı azalır. Sünnetden sonra yalnız, **(Allahümme entesselâm..... ikrâm)** denir. Fazla birşey okunursa, sünnet nemâzı, sünnet olan yerinde kılınmamış olur. Ba'zı âlimler, sünnet sâkıt olur, tekrâr kılınması lâzım olur dedi. Farzdan sonra olan [son] sünneti **(Allahümme entesselâm....)** dedikden sonra gecikdirmek mekrûh olur. Müslimin ve Tirmüzînin, Âişeden "radıyallahü anhâ" haber verdiklerine göre, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" farzdan sonra, **(Allahümme entesselâm...)** diyecek kadar oturup, hemen son sünnete baş-

lardı. Hadîs-i şerîflerde, nemâzlardan sonra okunmaları bildirilen **(Evrâd)**ın son sünnetlerinden evvel okunacaklarını gösteren bir işâret yokdur. Hattâ, bunların son sünnetlerden sonra okunmaları anlaşılmakdadır. Çünki sünnet nemâzlar, farzların devâmıdır. Bunun için son sünnetlerden sonra okumaya, farzdan sonra okumak denilir. Bunun için, (Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" her farz nemâzdan sonra Tesbîh, Tahmîd, Tekbîr ve Tehlîl okurdu) haberinden, son sünnetlerden sonra okurdu anlaşılmışdır. Şems-ül-eimme Halvânî farz ile sünnet arasında kısa birşeyler okursa, zararı olmaz ise de, son sünnetden sonra okumak iyi olur dedi. İbni Âbidînden terceme temâm oldu.

22 - **Tenbîh:** Abdest almakda, necâset temizlemekde, niyyet etmekde ve nemâz kılmakda **(Vesvese)** etmemelidir. Vesvese, zararlı olan şübhe, kuruntu demekdir. **(Hadîka)** ve **(Berîka)** kitâblarının sonunda, vesvesenin zararları uzun yazılıdır. Hulâsaları şudur: Hadîs-i şerîfde, **(Vesvese şeytândandır. Abdest alırken, gusl ederken ve necâset temizlerken, şeytânın vesvesesinden sakınınız!)** buyuruldu. Vesvese etmek günâhdır. Vesvese eden imâmın arkasında nemâz kılmak mekrûhdur. Onu imâmlıkdan ayırmak vâcibdir. Vesvese, suyu isrâf etmeğe sebeb olur. İsrâf ise harâmdır. Vesvese, nemâzı gecikdirmeğe, cemâ'ati, hattâ nemâz vaktini kaçırmağa sebeb olur. Vakti, ömrü zâyı' etmeğe sebeb olur. Husûsî önlük, ibrik, seccâde kullanmak gibi, bid'at işlemeğe sebeb olur. Başkalarının elbisesinin, yemeğinin necs olmasından şübhe eder ki, müslimânlara sû-i zan harâmdır. Kendini ihtiyâtlı zan ederek, kibrli olur. Birşeye sebeb olanı yapmak da, o şeyi yapmak gibidir.

Abdestin, tahâretin ve nemâzın şartlarını, sünnetlerini, mekrûhlarını bilmiyen, vesvese hastalığına yakalanır. Bunları bilip, yerine getirince, şübheye düşmemeli, iyi ve temâm yapdığına inanmalıdır. Böyle inanmak, ihtiyât olur. Şübheye düşmek vesvese olur. Vesvese sâhibi, ruhsat ile amel etmelidir. Sokaklar, topraklar temizdir. Üzerinde necâset görülmiyen herşey temizdir. Şübhe etmekle necs olmaz. Çok zan edilirse, kullanmak sahîh, câiz ise de, tenzîhen mekrûh olur. Kâfirin, fâsıkın kullanmış olduğu donu, tabakları ve pis sokak böyledir. Ehl-i kitâbın kesdiklerini, incelemeden yimek halâldir. Kalbi, kötü ahlâkdan temizlemekde, kul haklarını gözetmekde ve harâmlardan sakınmakda, çok dikkat etmek, vesvese olmaz. Vera' ve takvâ olur.

CÂMİ' ÂDÂBI BAHSİ

23 - **(Dürer)**de diyor ki, (Hayzlı ve cünüb olanın câmi'e girmesi harâmdır. Abdestsiz olanın girmesi mekrûhdur.)

Câmi'ye evvelâ sağ ayağın ile gir! Şu düâyı oku: **"İlâhî bize rahmet kapısını aç"** içeri gir. İçerde şâyet adam varsa, selâm ver, adam yoksa, yine şu şeklde selâm ver: **(Esselâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhissâlihîn"** ve üç kerre, **(Sübhânellahi velhamdülillâhi ve lâilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm)** diyerek otur, tesbîh ve tehlîl eyle. [Tesbîh ve tehlîl okumak tehıyyet-ül-mescid nemâzı kılmak olur.]

Müezzin ezânı bitirince, şu düâyı oku: **(Allahümme rabbe hâzihidda'vetit tâmmeti vessalâtil kâimeti âti Muhammedenil vesîlete vel fadîlete veddereceterrefî'ate veb'ashü mekâmen mahmûdenillezî ve'adtehu inneke lâ tuhlifül mîad. Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil'aliyyil'azîm)**. Nemâz başlayınca imâma uymağa niyyet etdikden sonra uy ve arkasında dur.

Aleyhissalâtü vesselâm buyurdular ki: **(Hak teâlâ rahmetini imâma indirir, imâmın arka, sağ ve sol tarafına da indirir.)** Bunun için, imâmın arkasına, sağ veyâ soluna durmağa gayret eyle!

Her nemâzda imâmın, ilk, ya'nî iftitâh tekbîrine yetişmeğe çok cehd eyle! Resûlullah buyurdu ki: **(Cebrâîl "aleyhisselâm" bana gelip dedi ki: Yâ Muhammed "aleyhisselâm"! Hak teâlâ buyurdu ki, Habîbime müjde eyle, eğer denizler mürekkeb olsa, bütün ağaçlar kalem olsa ve yer gök ehli kâtib olsalar ve kıyâmet gününe kadar yazsalar, imâm ile berâber alınan iftitâh tekbîrinin sevâbının onda birini yazmağa kudretleri kâfi gelmez!)**

24- Cemâ'at ile nemâza safdan ayrı yerde durma! Çünki nemâzın mekrûh olur. Şâyed safda durulacak yer yoksa, o zemân imâmın arkasına yakın bir yerde dururşun. İmâm tekbîr alınca, sen de hemen tekbîrini al, dahâ evvel niyyetini yaparsın.

İki ellerini kulağına kaldırıp baş parmaklarını kulaklarının yumuşağından ayırırken tekbîrini al. Ya'nî, **"Allahü ekber"** diyerek ellerini bağla! Sağ elini sol elinin üzerine koy ve göbeğinin altına bağla. Gözlerini secde yerinden ayırma! Âdâb ve erkân üzere, hudû' ve huşû' ile Allah huzûrunda durur gibi dur. Kendin câmi'de, kalbin başka yerde olmasın. İmâmın okuduğu Kur'ânı dinle, imâm Fâtihayı bitirince, yavaşça Âmîn de. Yanındaki duymasın. İmâm rükû'a gidince, sen de **"Allahü ekber"** diyerek onunla berâber rükû'a git. Fekat, burada çok ehemmiyyetle üzerinde durulacak bir nokta vardır. O da şudur: İmâmdan evvel, rükû'a gitme, imâmdan evvel rükû'dan kalkma! İmâmdan evvel secdeye gitme! İmâmdan evvel secdeden kalkma! Secdede tesbîhleri oku! Habîb-i kibriyâ "sallallahü a-

leyhi ve sellem" bir hadîslerinde buyurdu ki: **(Her kim imâmdan evvel rükû' veyâ sücûda gitse veyâ imâmdan evvel kalksa, kıyâmet gününde onun başı merkep başı gibi olur.)** İmâm rükû'a gidince sen de, **"Allahü ekber"** diyerek rükû'a git ve tesbîhlerini yap [ya'nî oku]! İmâm **"Semi'allahü limen hamideh"** deyince sen de **"Rabbenâ lekel hamd"** diyerek doğrul! Ayakda dikilmeden evvel secdeye gitme! İmâm secdeye gidince, sen de **"Allahü ekber"** deyip imâmın arkasından secdeye git! Secdede tesbîhleri oku! İmâm secdeden başını kaldırınca, sen de **"Allahü ekber"** deyip başını kaldır. İki ellerini dizlerinin üzerine koy. İmâm ikinci def'a olarak secdeye gidince, sen de ikinci olarak **"Allahü ekber"** deyip secdeye git. Temâm oturmadan hemen ikinci secdeye gitme. Secdede yine tesbîhlerini oku! İmâm secdeden kalkınca, sen de arkasından **"Allahü ekber"** deyip kalk. İkinci rek'atı da aynen bu şeklde îfâ eyle. İmâm tehıyyâta oturunca sen de otur! Tehıyyât, salevât ve bildiğin düâlardan oku. İmâm efendi, selâm verirken sen de berâber **"Esselâmü aleyküm ve rahmetullah"** deyip selâm ver ve **(Allahümme entesselâm ve min kesselâm tebârekte yâzel celâli vel ikrâm)** de ve hemen Âyetel-kürsîyi oku!

ÂYETELKÜRSÎNİN FAZÎLETİ

Bekara sûresindeki **(Allahü lâ ilâhe illâ hu...)** âyetinin temâmına **(Âyet-el kürsî)** denir. Bu âyet-i kerîmeyi ihlâs ile okuyanın, insan ve hayvân haklarından mâ'ada ve farz borçlarından başka günâhları afv olunur. Ya'nî tevbeleri kabûl olur.

Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyurdu ki: **(Her kim farz nemâzı bitirir bitirmez yerinden kalkmadan bir kerre Âyetelkürsîyi okuyup, otuzüç kerre Sübhânallah, otuzüç kerre Elhamdülillah, otuzüç kerre Allahü ekber derse, hepsi doksandokuz olur. Bir kerre de Lâilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh lehülmülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr dese, Hak teâlâ o kişinin günâhlarını afv eder.)** Allahü teâlâ hazretlerinin afv etdiği günâhlar, yalnız kendisi ile o kulu arasında olan, tevbe etmiş olduğu günâhlardır. İnsanların ve hayvânların haklarına tevbe etdikden sonra halâllaşmak da lâzımdır.

Habîb-i kibriyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" diğer bir hadîs-i şerîflerinde buyurdu ki: **(Hak teâlâ hazretlerinin zâtına mahsûs olarak üçbin ismi vardır. Bunların içinden terâzîde en ağır geleni "Sübhânallahi ve bi hamdihi sübhânallahil'azîmi ve bi-hamdihî"dir. Her kim, bunu nemâzdan ve tesbîhlerden sonra, on kerre okursa her harfine on sevâb verilir.)** Sonra, imâm ve cemâ'at ile berâber kollarını, bir mikdâr ileriye uzatıp

ve göğüs hizâsına kaldırıp, avuçları tam açık olarak semâya çevirip düâ et ve âmîn de. Düâ bitince ellerini yüzüne sürüp, **“Velhamdü lillâhi rabbil âlemîn”** de ve salevât ile Fâtiha-i şerîfe oku. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, üçyüzkırkbir [341]. ci sahîfede diyor ki, (Nemâzdan sonra, düâ ederken, eller göğüs hizâsında ileri uzatılır. Avuçlar semâya karşı açılır. Çünki semâ, düânın kıblesidir.İki el birbirinden aralık tutulur. Düâdan sonra, iki eli yüze sürmek sünnetdir.)

(Fetâvâ-yı Hindiyye) beşinci cildinde diyor ki, (Nemâzdan sonra düâ ederken kolları çeşidli şekllerde tutmak bildirildi. Bunlar arasında efdal olanı, avuçları semâya karşı açmak ve birbirinden uzak tutmakdır. Kolları göğüs hizâsına kaldırmak müstehabdır. Düâdan sonra iki eli yüze sürmek sünnetdir.)

MÜSÂFEHA (EL SIKMAK)

25 - [Müsâfeha her zemân yapılır. Yalnız nemâzlardan sonra müsâfehayı âdet mekrûhdur. Muhammed Hâdimî “rahime-hullahü teâlâ” **(Berîka)** kitâbının 1220. ci sahîfesinde diyor ki, (Hadîs-ül-câmi’de **(İki erkek veyâ iki kadın müslimân karşılaşdıkları zemân, müsâfeha ederlerse, ayrılmadan önce, günâhları mağfiret olunur)** buyuruldu. Müsâfeha etmek, sünnet-i müekkededir. Müsâfeha ederken birbirine sarılmak, öpüşmek câiz değildir.) Kadınların birbirleri ile, yabancı erkeklerin göremiyecekleri yerlerde, müsâfeha etmeleri câizdir.]

Ey Oğul! Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Her kim bir mü’min kardeşini ziyâret eylese, bunların her birerlerine Cennetde birer derece verilir.)** [Yalnız bu ziyâret Allah rızâsı için olacak, başka maddî ve şahsî bir menfe’at mukâbili olmamak şartı ile.] Ve yine Resûl-i ekrem “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki: **(Her kim bir mü’min kardeşini ziyâret eyleyip müsâfeha ederek üç kerre elini sallasa, ellerini ayırmadan her ikisinden Hak teâlâ râzı olur. Ağaçdan yapraklar döküldüğü gibi, o şahslardan günâhlar öylece dökülür.)**

Müsâfeha etdikden sonra, ölülerin, hocaların ve sâir geçmişlerinin ve bütün ehl-i îmânın afvı için düâ etmek lâzımdır. Bu arada, Peygamber “sallallahü aleyhi ve sellem” efendimize salâtü selâm getirmek şartdır.

26 - Ey Oğul! Câmi’den dışarı çıkarken, **“İlâhî bana fazlınla rahmet kapısını aç!”** deyip sol ayağınla dışarı çık. Çıkarken inşâallah bundan sonraki nemâza da geleceğim diye niyyet eyle!

Çünki Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(İyi ameller ancak niyyete bağlıdırlar.)** Niyyetsiz ibâdet olamaz.

Bir insan iyi bir amel işlemeye niyyet etse, fekat o işi işlemek nasîb olmasa, o kimseye niyyetinin sevâbı yazılır.

Yine buyurdu ki: **(Nemâz, dînin direğidir, kim nemâzını kılarsa, dînini yapdı, kim nemâz kılmazsa, dînini yıkmışdır.)** Zîrâ nemâz bütün ibâdetlerin en fazîletlisidir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Nemâzı cemâ'at ile kılmak, yalnız kılmakdan yirmiyedi derece efdaldir.)**

Diğer bir hadîslerinde: **(Özrsüz, evinde** [yalnız] **nemâz kılan kişinin borcu ödenir, nemâzının sevâbı noksan kalır)** buyurmuşlardır. Nemâz kılacağın vakt, vaktin evvelinde veyâ hiç olmazsa ortasında kılmak gerekdir. Dahâ sonra kılarsan borç ödenirse de, sevâbı olmaz. Vakt çıkdıkdan sonra kılınan nemâz, kazâ niyyetiyle kılınır. Resûl-i ekrem "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Mi'râc gecesinde bir kısm insanların hâline vâkıf oldum. Bakdım ki onlar şiddetli bir azâbla muazzeb oluyorlar. Cebrâîl aleyhisselâma sordum, bu tâife kimlerdendir?** [Ya'nî ne için azâb görüyorlar?] **Cebrâîl aleyhisselâm cevâben: "Bunlar nemâzlarını vaktinde kılmayanlardır" buyurdu.)**

Bir kişi nemâz kılmayıp farziyyetine de inanmaz ise, ya'nî borcunu ödemeye niyyet etmezse, ittifâken kâfirdir. Bir kimse bir vakt kılıp bir vakt kılmazsa (özrsüz olarak) hiç kılmayan ile birdir. Zîrâ o, nemâzı maskaralığa almış olur. Nemâzı maskaralığa almak -hâşâ sümme hâşâ- Allahü teâlâyı maskaralığa almakdır. Binâenaleyh, bütün ibâdetler gibi, nemâzı da dâimâ ve muntazemân edâ eylemelidir!

CEMÂ'ATİN FAZÎLETİ

27 - Hazret-i Resûl-i ekrem "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Her kim sabâh nemâzının farzını cemâ'at ile kılarsa, kıyâmet gününde yüzü ayın ondördü gibi parlar. Öğle ve ikindi nemâzlarının farzlarını cemâ'at ile kılsa Hak teâlâ, o kula bin saf melek müvekkel kılıp, kıyâmet gününe kadar onun için tesbîh ederler. Her kim akşam nemâzını cemâ'at ile kılsa, Hak teâlâ hazretleri o kişiyi Peygamberlerle haşr eder. Her kim yatsı nemâzını cemâ'at ile kılsa, o kimse ile Hak teâlâ arasında hicâb kalmaz.)** Bu fazîletler, fâsık olmıyan ve bid'at ehli olmıyan imâmın cemâ'ati içindir.

Her kim cemâ'ati özrsüz terk eylese, Cennet kokusu duyamaz. Bu kimse, dört kitâbda mel'ûn diye vasflanmışdır. Nemâzı terk eden kimse, Hak teâlânın gazabından kurtulamaz. Her kim sabâh nemâzlarını kılmasa, îmânı za'îfler, öğle nemâzlarını kılmaz ise, Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ona gücenir, ikindi nemâzlarını kılmaz ise, melekler

onu sevmez. Akşam ve yatsı nemâzlarını kılmaz ise, Allahü teâlâ onu sevmez.

28 - Her şeyin bir nûru, bir özü vardır. Dînin nûru ve özü beş vakt nemâzdır. Nemâz aynı zemânda dînin direği ve örtüsüdür. Her şeyin fesâdı vardır. Dînin fesâdı, nemâzı terk etmekdir. Nemâzını terk eden, dînini terk etmiş demek olur.

29 - Her kim cemâ'at ile nemâz kılmağı severse, Hak teâlâ hazretleri o kulunu sever, melekler de sever.

30 - Beş vakt nemâzını cemâ'at ile kıl! Gâfil olma!

Tenbîh: Cemâ'at ile kılınan nemâzın sevâbı, yalnız kılınan nemâz sevâbından çok olduğu anlaşıldı. Cemâ'atin bu kadar büyük fazîleti, imâmın nemâzının sahîh olduğu takdîrdedir. Eskiden İslâmiyyet kuvvetli olduğu zemânlarda, imâmlara ve her müslimâna hüsn-i zan edilirdi. Fekat, şimdi, müslimânım diyenlerin ve imâm olmak istiyenlerin ba'zısı, dinden, îmândan haberi olmıyan câhiller olduğu sözlerinden, hâllerinden ve hareketlerinden anlaşılıyor. O hâlde, bugün Ehl-i sünnet i'tikâdına karşı olduğu belli olmıyan ve guslünü, abdestini ve nemâzını doğru yapabilen ve harâm işlemekden sakınan imâm bulup ona uymak lâzımdır. Aksi takdîrde cemâ'at sevâbı değil, nemâzımız da elden kaçar. Zîrâ, zarûrî ma'lûm olan, ya'nî câhillerin de işitdikleri ahkâmı öğrenmemek, bilmemek özr olamaz. Fâsık imâmın arkasında kılınan nemâzın mâlikîde sahîh olmadığı **(Halebî-i kebîr)**de yazılıdır. Sâlih bir imâmın ağzında kaplamalı, dolgulu diş görülürse, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd edip etmediği kendisine sorulmamalıdır.

31 - Resûl-i ekrem buyurdular ki: **(Sabâh nemâzı ile yatsı nemâzını cemâ'at ile kılmak çok sevâbdır. Bu iki vakt nemâzı cemâ'at ile kılmanın, ne derece bir fazîlet ve ne büyük bir sevâb olduğunu lâiki ile bilseler, bunu kimse terk edemezdi.)**

Hak teâlâ, hadîs-i kudsîde, buyurdu ki: **(Kulum bana farz nemâzda olduğu kadar, hiçbir amel ile yakın olamaz.)** Farz nemâzları kılıp, hiçbir nemâzı kazâya kalmayanların, nâfile nemâzları da böyle olur. Yine hadîs-i kudsîde, Allahü teâlâ buyurdu ki: **(Kullarım nemâz kılmakla gözleri, kulakları, elleri, ayakları ve bütün a'zâları benim emrimde olmuş olur.)** Resûlullah buyurdular ki: **(Hak teâlâ Cennet-i a'lâda hûrîler yaratmışdır. O hûrîlere, sizler kimler için yaratıldınız, diye sorulduğu zemân, bizler beş vakt nemâzını cemâ'at ile kılanlar için yaratıldık derler.)**

32 - İbn-i Mes'ûd [Otuzikide Medînede vefât etdi] buyurdu ki: Peygamberimize sordum. Allahü teâlâ indinde hangi amel sev-

gilidir? Cevâben buyurdular ki, **(Nemâzı vaktinde kılmak, ana-babaya iyilik etmek ve hak yolunda cihâd etmek.)**

33 - Bir gün bir a'mâ, Efendimize sordu: Yâ Resûlallah "sallallahü aleyhi ve sellem"! Benim gözlerim görmüyor, elimden tutup câmi'e götürecek bir kimsem de yokdur. Evimde nemâzımı kılayım mı? Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" sordular: **(Ezân sesini işitiyor musun?)** Evet işitiyorum, dedi.

Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", **(Sana evde nemâzı kılmağa izn veremem)** dedi. Yine bir kişi sordu:

Şehrin yılan, akreb ve vahşî hayvânları vardır. Bana bir çâre var mıdır? Nemâzımı evde kılsam? **(Ezân-ı Muhammedîyi işitir misin?)** buyurdu. Evet işitirim, dedim. **(Şu hâlde, nemâza, ya'nî cemâ'ate gitmelisin),** cevâbını verdi. Böyle olunca, nerede kaldı ki gözlerin, ayakların yerinde, bir korkun yokdur. Şer'î bir mâni'in de yok! Niye evde kılıp cemâ'ate gitmiyesin? Ancak yürüyemiyecek kadar hasta olana ve şiddetli soğuk ve yağmurda izn vardır.

34 - Peygamberimiz, **(Hak teâlâ hazretlerinin rahmeti o kul üzerinde olsun ki, ikindi nemâzının sünnetini terk etmez)** ve **(İkindi nemâzının sünnetini kılıp terk etmeyen kimsenin Cennete girmesine kefîlim)** buyurdu. [Bu müjde, farz nemâzını kazâya bırakmıyanlar ve harâmdan sakınanlar içindir.]

35 - Akşam nemâzından sonra altı rek'at **(Evvâbin nemâzı)**nı kılmayı da ihmâl etme!

Tenbîh: Yukarıdan beri, nemâzlar hakkında birçok fazîletler sayılmışdır. İnsanı bu fazîletlere kavuşduracak olan nemâz, bütün farzlarını, sünnetlerini, müstehab, vâcib ve bütün erkân ve şerâitini hâiz olan nemâzlardır. Ayrıca, nemâzın sevâblarına da kavuşmak için, Allah rızâsı için kılmağa niyyet etmek ve terk edilmiş nemâz borcu olmamak lâzımdır. Abdestli olduğunu zan ederek kıldığı nemâz sahîh olmaz ise de, niyyet etdiği için, sevâb verileceği **(Eşbâh)**ın otuzuncu sahîfesinde uzun yazılıdır.

36 - Sevâbı en çok ve birinci vazîfe olan nemâz, farzlardır. Sünnetler ve nâfile nemâzlar, farzların yanında büyük bir denize nazaran, bir damla kadar bile değildirler. Bir vakt farz nemâzı özrsüz kazâya kalan kimsenin hiçbir sünnet ve nâfilesi kabûl olmaz, ya'nî sahîh olsa ve niyyet etse bile, sevâb verilmez. Abdülkâdir-i Geylânî "kaddesallahü teâlâ sirrehül'azîz" **(Fütûhülgayb)** kitâbında, (Farz nemâzı terk etmiş olan kimsenin, bunu kazâ etmeden önce, sünneti kılması ahmaklıkdır ve câhillikdir. Zîrâ bunun sünnetleri kabûl olmaz) diyor. Hanefî mezhebi âlimlerinden Abdülhak Dehlevî "rahime-hullahü teâlâ",

bu kitâbı şerh ederken, bunu bildiren hadîs-i şerîfi de uzun uzadıya yazıyor. Bu hadîs-i şerîf **(Se'âdet-i Ebediyye)** ilmihâl kitâbında ve **(Zahîre-i Fıkh)**da da vardır. O hâlde, her şeyden evvel kazâ nemâzlarını kılmalı, nemâz borçlarını ödemelidir ve sabâh nemâzının sünnetinden başka dört vakt nemâzın sünnetleri yerine de, tenbellikle kılınmamış nemâzlar bitinciye kadar kazâlarını kılmalıdır. Âlimlerin sözlerine âşinâ olmayan ve ilmden nasîbleri az olan ba'zı kimseler, sünnet yerine kazâ kılınmaz diyor ve kısa aklları ile sözlerini isbâta kalkışıyorlarsa da, idd'âlarının temâmen indî olduğu ve hiçbir esâsa dayanmadığı, kitâblarını okuyan erbâb-ı vukûfa pek âşikârdır. Dört mezhebin inceliklerine vâkıf olan, derin âlim seyyid Abdülhakîm Efendi "rahime-hullahü teâlâ" (1281-1362 [m. 1943]) hazretleri bu husûsu İstanbul câmi'lerinde müslimânlara tekrâr tekrâr beyân buyurmuşlar ve yazmışlardır.118.ci sahîfeye bakınız! Derin âlim, büyük velî Muhammed Ma'sûm Serhendî, ikinci cildin 63. cü mektûbunda buyuruyor ki, (Sünnetler yerine kazâ kılmalıdır. Sünnet sevâbı da hâsıl olur.)

(Se'âdet-i Ebediyye) 276.cı sahîfede diyor ki, (Bir farz nemâzı özrsüz kazâya bırakmak, ekber-i kebâirdir. Bu günâh, her nemâzı kılacak kadar boş zemân geçince, bir misli artmakdadır. Çünki, nemâzı hemen kazâ etmek de farzdır. Bu müdhiş günâhdan ve azâbından kurtulmak için, dört vakt nemâzın sünnetlerini ve Cum'anın ilk ve son sünnetlerini kılarken, kılınmamış farz nemâzlarını da ve yatsının son sünnetini kılarken, üç rek'at vitr nemâzını da kazâ etmeğe niyyet etmelidir. Kazâyı gecikdirmek büyük günâhdır. Bu büyük günâh, her kazâ kılacak kadar zemân [ya'nî 6 dakîka] geçince bir misli artar. Kazâya kalan her nemâzın ilk kazâsı kılınınca, bu nemâzın kazâlarını gecikdirmek günâhlarının hepsi afv olur. **(Tergîb-üs-salât)**da diyor ki, hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Bir nemâzı vaktinden sonra kılan, 80 hukbe yanacakdır)**. Bir hukbe 80 senedir. Kazâ nemâzlarının cezâları, ilk günü 80 hukbe iken, sonraki günlerde, her altı dakîkada bir misli artar.)

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" Nâfile nemâzları anlatırken diyor ki, (Sünnetler, farzlar ile ve vâcibler ile berâber ayrıca kılınan başka nemâzlar demekdir. Müekked olan ve müekked olmayan sünnetlerin hepsine nâfile nemâz denir. Çünki, farz ve vâcib olmıyan nemâzlar, nâfiledir. Nâfile denilen nemâzların hepsi, sünnet değildir. Sünnet nemâzı özrsüz ve devâmlı olarak terk eden, eğer sünnet olduğuna inanıyor, saygı gösteriyorsa küçük günâha girer. İnanmadığı, saygı göstermediği için kılmıyan ise, kâfir olur. Dinden olduğu zarûrî bilinen, ya'nî câhillerin de bildiği birşeyi inkâr eden de kâfir olur. Hanefî mezhebi-

ne göre, icmâ' hâsıl olmuş, ya'nî dört mezhebde de aynı olan bir hükmü inkâr eden de kâfir olur. Müekked sünneti özrsüz devâmlı terk etmek günâhı, vâcibi terk günâhına yakındır. Devâmlı terk etmek dalâlet olur. Terk eden levm edilir, azarlanır. Farzlardan sonra kılınan sünnet nemâzlar, farzların içindeki sünnetlerden özr ile, meselâ unutarak terk edilen sünnetlerin yerine geçecek, böylece farzları temâmlıyacakdır. Yoksa, sünnet nemâzlar, hiç kılınmamış farzın yerine geçmez, terk edilmiş farzı temâmlamaz. Hadîs-i şerîfde, **(Temâm kılınmamış olan bir nemâz sübhası ilâve edilerek temâmlanır)** buyuruldu. Sübha, nâfile nemâz demekdir. [Görülüyor ki, farzlardan evvel ve sonra kılınan sünnetlere nâfile ismi verildi.] Sabâh nemâzının sünneti, diğer sünnet nemâzlardan dahâ kuvvetlidir. Buna vâcib diyen âlimler de vardır. Âişe "radıyallahü anhâ" diyor ki, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" nâfile nemâzlar içinde en çok sabâh nemâzının iki rek'atına çok ehemmiyyet verirdi. [Görülüyor ki, hazret-i Âişe de, sünnet nemâzlara nâfile demekdedir.] **(Öğle nemâzının farzından önce olan dört rek'at sünneti terk eden, şefâ'atime kavuşamaz!)** hadîs-i şerîfi, Cennet derecesinin yükselmesi için olan husûsî şefâ'atime kavuşamaz demekdir. Çünki, umûmî şefâ'atine bütün müslimânlar kavuşacaklardır. Bir âlime süâl soranlar çok olup hiç boş vakti kalmazsa, sabâh nemâzından başka nemâzların sünnetlerini terk edebilir. Dersi kaçırmamak için talebenin terk etmesi de câiz olur. [Bunların farz nemâzları kazâya bırakmaları hiç câiz olmaz.]

Mescide girince, oturmadan önce, mescidin sâhibi için, ya'nî Allahü teâlâ için, iki rek'ât nemâz kılmak sünnetdir. Buna **(Tehıyyet-ül-mescid)** nemâzı denir. Mescide girince, farz veyâ başka nemâz kılmak veyâ bunları kılmak niyyeti ile girip oturmak, Tehıyyet-ül-mescid nemâzı kılmak olur. Başka nemâz kılarken Tehıyyet-ül-mescid için de ayrıca niyyet etmek lâzım değildir. Sabâh ve ikindi nemâzlarını kılmış olan, câmi'e girince, Tehıyyet-ül-mescid kılmaz.

Bir kimse, öğlenin farzını kılarken, öğlenin farzına ve sünnetine birlikde niyyet etse, iki imâma göre yalnız farz kılmış olur. İmâm-ı Muhammede göre "rahime-hullahü teâlâ" ise, farz nemâzı da sahîh olmaz. Beş vakt nemâzın sünnetleri, farzdan gayrı kılınan, başka bir nemâz demek olduğu için, farz kılarken sünnet de kılınmış olmıyor. Farz kılarken, Tehıyyet-ül-mescid nemâzı da kılınmış oluyor. Terk edilmiş olmıyor. Fekat, Tehıyyet sevâbına da kavuşabilmek için, buna da ayrıca niyyet etmek lâzımdır. Çünki, hadîs-i şerîfde, **(İbâdetler, niyyetlerine göredir)** buyuruldu. Amelin sevâbına kavuşmak için, niyyet edilmesi

şart olmakdadır.) İbni Âbidînden terceme burada temâm oldu.

Kazâ nemâzları, farzdan gayrı nemâz oldukları için, sünnet nemâzın ta'rîfine uymakdadır. Bundan dolayı, kazâ nemâzı kılarken, ayrıca niyyet etmeğe lüzûm olmadan sünnet de kılınmış olmakdadır. Ayrıca sünnet kılmağa niyyet lâzım olmamakdadır. Sünnet yerine kazâ kılan, sünneti terk etmiş olmıyor. Fekat sünnet nemâzlar için va'd edilmiş olan sevâblara kavuşabilmek için, kazâ nemâzına niyyet ederken, vaktin sünneti için de niyyet etmek, ya'nî kalbinden geçirmek lâzım olmakdadır. Böyle iki niyyet edince, hem kazâ, hem sünnet, üç imâma göre de sahîh olmakda, hem de sünnet sevâbı da hâsıl olmakdadır. 119.cu sahîfeye bakınız!

Bu mes'eleyi böyle uzatmamız, hem sünnetler yerine kazâ kılmak lâzım olduğunu anlatmak için, hem de Oflu Muhammed Emîn efendi merhûmun **(Necât-ül-mü'minîn)** kitâbının son sahîfesindeki yazısının doğru olduğunu bildirmek içindir. Bu sahîfesinde, (Sabâhdan başka nemâzların sünnetlerini kılarken, hem evvel kazâya kalmış olan nemâzın kazâsına, hem de vaktin sünnetine birlikde niyyet edilir. Böylece hem kazâ borcu ödenilmiş, hem de sünnet sevâbına kavuşulmuş olur) diyor. Din bilgisi az olan kimseler, Oflu Emîn efendinin bu yazısının doğru olmadığını söylüyorlar ise de, İbni Âbidînin yukarıda bildirilen tahkîkâtı, onların sözlerinin yanlış olduğunu ortaya çıkarmakdadır.

Büyük âlim Ahmed Tahtâvî "rahime-hullahü teâlâ", **(Merâkıl-felâh)** hâşiyesinde, kazâ nemâzlarını açıklarken, sonunda diyor ki, (Fevt edilmiş olan, ya'nî insanın elinde olmıyarak, şer'î bir özr ile kaçırılmış olan nemâzın farzının kazâsını kılmak, sünnet nemâzları kılmakdan dahâ mühim ve dahâ evlâdır. Fekat, müekked sünnetleri ve duhâ, tesbîh ve ismleri hadîs-i şerîflerde bildirilmiş olan nâfileleri, sünnet niyyeti ile kılmak, böyle olmıyanları farzın kazâsı niyyeti ile kılmak dahâ iyidir.) Müekked sünnetleri, sünnet niyyeti ile kılmak, diğer nâfileleri kazâ niyyeti ile kılmak dahâ iyidir demesi, sünnetler kazâ niyyeti ile kılınamaz demek değildir. **(Dürr-ül-muhtâr)**da diyor ki, (Fevt edilmiş olan nemâzların kazâlarını gecikdirmeden kılmak lâzımdır. Ancak, özr ile gecikdirilebilir. Nafaka te'mîn etmek için çalışmak özrdür.) Fevt edilmiş olan nemâzların kazâlarını müekked sünnetleri kılacak kadar gecikdirmek de özr sayıldı. Farz nemâzları özrsüz terk etmek ise, büyük günâhdır. Bu büyük günâhdan kurtulmak için, acele kazâ etmek farzdır. Nemâzların müekked sünnetlerini kılmak için, bu farzı gecikdirmek özr sayılmamışdır. Vâcibi gecikdirmemek için bile, müekked sünneti terk etmek lâzım olduğu vitr nemâzında yazı-

lıdır.

Konyalı Muhammed Hâdimî “rahime-hullahü teâlâ” **(Berîka)** kitâbında, kötü huyların altmışıncısı olan **(Günâh işlemekde isrâr)**ı anlatırken diyor ki: Farz nemâzı özrsüz vaktinde kılmamak büyük günâhdır. Vazîfe olduğuna ehemmiyyet, kıymet vermezse kâfir olur. **(Fetâvâ-yı Zeyniyye)**de diyor ki, (Günâha hemen, acele tevbe etmek farzdır. Tevbeyi gecikdirmeğe de tevbe etmek lâzımdır.) [Görülüyor ki, tevbeyi gecikdirmek de günâhdır.] Farz nemâzı özrsüz terk etmekde iki büyük günâh vardır: Birincisi, nemâzı vaktinden sonraya bırakmakdır. Bunun tevbesi, pişmân olmak, bir dahâ kaçırmamağa karâr vermekdir. İkinci günâh, nemâzı terk etmekdir. Bunun tevbesi, hemen, acele kazâ etmekdir. Kazâ etmeği gecikdirmek de büyük günâhdır. Bunun için de ayrıca tevbe etmek lâzımdır. Çünki, günâh işlemekde isrâr etmek, ayrıca büyük günâhdır. Küçük günâhı işlemekde isrâr etmenin büyük günâh olduğu hadîs-i şerîfde bildirilmişdir. Farz nemâzları özrsüz terk etmek harâm olduğundan, bunların kazâlarını gecikdirmek için özr, beş vakt nemâzın farzlarını gecikdirmeğe özr olan şeylerdir. Bu özrler, îmâ ile de kılamıyacak kadar ağır hasta olmak, harbde düşmanın, yolculukda hırsızların ve yırtıcı hayvânların hücûm etmeleri, unutmak ve uykudur. Ölüm hastalığı hâsıl olursa, öldükden sonra, fidye verilmesi için vasıyyet etmek ve mal bırakmak vâcib olur. **(Berîka)**dan terceme temâm oldu. Vaktin sonunda, müekked sünneti kılmak, farzı vaktinde kılmağa mâni’ olursa, bu sünneti kılmanın harâm olacağı fıkh kitâblarında yazılıdır. Bunun gibi, sünnet nemâzı kılmak, kazâ kılmanın gecikmesine sebeb olacağı için, harâm olur. Çünki, özrsüz terk edilmiş nemâzı kazâ edecek kadar geçen her zemânda, [ya’nî 6 dakîka] bu büyük günâh katkat artmakdadır. Müslimânları bu büyük felâketden korumak için, bütün fıkh kitâbları, kazâ nemâzlarını gecikdirmeden acele kılmak lâzım olduğunu yazmakdadırlar. Farz nemâzı fevt etmek, ya’nî özr ile vaktinde kılamamak harâm olmadığı için, bunların kazâlarının müekked sünnetleri kılacak kadar gecikdirilmeleri özr sayılmış, bundan fazla gecikdirilmelerine izn verilmemişdir.

37 - **(İşrak nemâzı)**nın fazîleti de çok büyükdür. Bunun hakkında birçok âsâr vardır. Sultân-ı Enbiyâ buyurdu ki: **(Sabâh nemâzını kıldıkdan sonra dünyâ kelâmı söylemeden kıbleye karşı durup, güneş bir mızrak yükseldikden sonra iki rek’at işrak nemâzı kılan kimse, şübhesiz Cennetlikdir.)** [Güneşin alt kenârının üfk-ı zâhirî hattından bir mızrak yükselmesi, merkezinin üfk-ı hakîkîden beş derece yükselmesidir. Bu da, güneşin doğmasından 40 dakîka sonradır.]

38 - **(Teheccüd nemâzı)** ya'nî gece nemâzı da kıl, düân kabûl olsun. Hasen-i Basrî rahmetullahilbârî hazretleri (21-110 Basrada) rivâyet ederler ki: Allahü teâlâ Tûr-i Sinâda, Mûsâ aleyhisselâma buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ, benim için ibâdet yap!)** Mûsâ aleyhisselâm ise, yâ Rabbî! Sana ne zemân ibâdet yapayım ki, huzûrunda kabûl olunsun? diye arz edince, gecenin yarısında gece nemâzı kılması emr olundu. Nitekim, Müzzemmil sûresinin ikinci âyetinde meâlen, **(Gecenin yarısında gece nemâz kıl!)** buyuruldu. [Böyle olmakla berâber, **(Dürr-ül-muhtâr)** beşinci cildde buyuruyor ki, bir sâat ilm öğrenmek [ve öğretmek] geceyi ibâdetle geçirmekden dahâ çok sevâbdır.]

39 - Düânın makbûl olması için, beş şart lâzımdır:

1- Müslimân olmak.

2- Ehl-i sünnet i'tikâdında olmak. Bunun için, dört mezhebden birini taklîd etmek lâzımdır.

3- Farzları yapmak. Kazâya kalmış nemâzları, geceleri de ve sünnetler yerine de kazâ ederek, bir ân önce ödemelidir.

Farz nemâzı kazâya kalan kimsenin, sünnet ve nâfile nemâzları ve düâları kabûl olmaz. Ya'nî, sahîh olsa da sevâb verilmez. Şeytân, müslimânları aldatmak için, farzları ehemmiyyetsiz gösterip, sünnet ve nâfileleri yapmağa sevk eder. Nemâzı, vaktin geldiğini bilerek ve evvel vaktinde kılmalıdır.

4- Harâmdan sakınmalıdır. Halâl yiyenin düâsı makbûldür.

5- Evliyâ-yı kirâmdan birini vesîle ederek, düâ etmelidir.

Hindistân âlimlerinden Muhammed bin Ahmed Zâhid, **(Tergîb-üs-salât)** kitâbının elli-dördüncü faslında, fârisî olarak diyor ki, (hadîs-i şerîfde **(Düânın kabûl olması için, iki şey lâzımdır: Birincisi, düâyı ihlâs ile yapmalıdır. İkincisi, yidiği ve giydiği halâldan olmalıdır. Mü'minin odasında, harâmdan bir iplik varsa, bu odada yapdığı düâsı, hiç kabûl olmaz)** buyuruldu.) İhlâs, Allahü teâlâdan başka, hiçbirşey düşünmeyip, yalnız Allahü teâlâdan istemekdir. Bunun için, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdikleri gibi îmân etmek ve ahkâm-ı islâmiyyeye uymak, bilhâssa üzerinde kul hakkı bulunmamak ve beş vakt nemâzı kılmak lâzımdır.

40 - Tesbîh nemâzını kılabildiğin zemân kıl! Bu nemâz dört rek'atdır. Fekat iki rek'atda bir selâm verilir. Evvelâ niyyet edip tekbîr aldıkdan sonra sübhânekeyi oku! Ondan sonra onbeş kerre **"Sübhânallahi vel hamdü lillâhi ve lâilâhe illallahü vallahü ekber"** de! Onbeş temâm olunca **"Velâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm"** deyip, E'ûzü Besmele ile

Fâtihayı ve zamm-ı sûre okudukdan sonra, rükû'a varmadan önce on kerre aynı tesbîhi oku. Temâmında **"Velâ havle velâ kuvvete illâ billahil' aliyyil azîm"** de. Rükû'a git. Rükû'da rükû' tesbîhini yapdıkdan sonra, on kerre yine aynı tesbîhi yap, rükû'dan kalk, **"Semi'allahü limen hamideh"** deyip doğruldukdan sonra, ayakda iken aynı tesbîhi on kerre dahâ oku. Tesbîh bitip **"Rabbenâ lekel hamd"** dedikden sonra Allahü ekber diyerek secdeye var. Secdede, secde tesbîhlerini yapdıkdan sonra, aynı tesbîhleri on kerre dahâ oku. Secdeden başını kaldırıp oturunca, ikinci secdeye varmadan, aynı tesbîhi on kerre dahâ oku. Ondan sonra ikinci secdeye varıp, secde tesbîhlerini okudukdan sonra, secdeden başını kaldırmadan önce, on kerre dahâ aynı tesbîhi okuyup başını kaldır. Tâm olarak ayağa kalkıp, Fâtiha-i şerîfeyi okumadan, onbeş kerre aynı tesbîhi okuyup, ondan sonra Besmele ile Fâtiha-i şerîfeyi oku, zamm-ı sûreyi dahî okudukdan sonra aynı tesbîhi on kerre okuyup rükû'a git. Ondan sonra ayağa kalk ve sonra secdeye git. Birinci rek'atdaki ta'rîf üzere tesbîhlerini yap. Tehiyyâta otur. Tehiyyât ve salevâtları okuyup selâm ver. Bu ta'rîf üzere aynen iki rek'at dahâ kıl!

İşte tesbîh nemâzının kılınması böyledir. Bu nemâz için muayyen bir vakt yokdur. Hangi zemânda istersen, gece de kılınabilir. Bu dört rek'at tesbîh nemâzını kılan kimsenin bütün günâhlarını Allahü teâlâ afv eder ve tevbesini kabûl eder.

41 - Resûl-i ekrem "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdular ki: **(Her kim akşam nemâzından sonra, yatsı vakti girmeden iki rek'at nemâz kılarsa, evvelki rek'atında bir Fâtiha ve bir Âyetel-kürsî ve beş kerre İhlâs-ı şerîfi okuyup, ikinci rek'atda bir Fâtiha ve bir def'a "lillahi mâ fissemâvâti ve mâ fil erdı ve in tübdû mâ fî enfüsiküm ev tuhfûhü yuhâsibküm bihillâh fe yağfirü limen yeşâü ve yuazzibü men yeşâü vallahü alâ külli şey'in kadîr" okuyup, sonra âmenerresûlü'yü sonuna kadar okuyup ve böylece bu nemâzı îfâ ederse, Hak teâlâ hazretleri Cennetde bir mevki' lutf eder ve her rek'atı için bir şehîd sevâbı ve her âyet için de bir kul âzâd etmiş sevâbı verir.)** [Kazâ nemâzı borcu olanlara bu sevâblar verilmez. Bunlar, borçlarını ödemedikce, Cehennemden kurtulamaz.]

42 - Nemâz kılmağa muhabbet eyle! Beş vakt farz nemâzlarını îfâ eyle! Beş vakt nemâz, bütün ibâdetlerden dahâ fazîletlidir. Nemâz, cemâ'at ile kılınırsa, çok dahâ fazîletli olur. Özrsüz sakın cemâ'at ile nemâz kılmağı terk etme. Özrsüz olarak cemâ'at ile nemâz kılmağı terk etmek münâfıklık alâmetidir. Ve dört kitâbda la'netle yâd edilmişdir. Nemâzı özrsüz yalnız

kılanın hâli böyle olursa, hiç kılmayanın hâlinin ne olacağını sen düşün! [İ'tikâdı, Ehl-i sünnet i'tikâdına uymayan kimse, yâ sapıkdır, yâhud kâfir, mürteddir. Böyle imâm arkasında nemâz kılmamalı, kavga ve münâkaşa da etmemelidir. Herkesle iyi geçinmelidir.]

43 - Nemâzın rükû' ve sücûdünde ve sâir erkânında ta'dîl-i erkân ile, hudû' ve huşû' ile, dürüst olarak nemâzını kıl. Bir kişi nemâz kılarken, rükû' ve sücûdü ile ta'dîl-i erkânı temâm yapmıyor idi. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" gördü. Buyurdu ki: **(Şu kişinin hâli böyle giderse, amelinin fâidesini bulmaz!)** Nemâzın rüknlerinde ta'dîl-i erkân olmazsa, nemâz temâm olmaz. Nemâzı maskaralığa almış olur. Bir kimsenin nemâzı nemâz olmazsa, dîni dahî tekmil olmaz. Resûl-i ekrem "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Nemâz dînin direğidir, direksiz din olmaz.)** Nemâz kılmıyanın dîni yıkılır. Yine **(Nemâz mü'minin mi'râcıdır)** buyurdu.

44 - Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Her kim beş vakt farz nemâzda Kur'ân-ı kerîm okursa, Hak teâlâ her harfine yüz sevâb verir. Her kim nemâzdan başka vaktlerde Kur'ân okursa, her harfine on sevâb verir. Her kim,** [tegannîsiz ve hurmetle okunan] **Kur'ânı ayakda veyâ otururak hurmet ile dinlerse, her harfine bir sevâb verir. Her kim Kur'ân-ı kerîmi hatm eylese, o kulun düâsı Allah indinde kabûl edilir.)**

45 - **Tenbîh:** İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" 450 [m. 1058] senesinde Tus şehrinde tevellüd ve 505 [m. 1111] de orada vefât etmişdir. Bu yüce âlim yüzlerce kitâbının sonuncusu olan fârisî dilde yazdığı **(Kimyâ-i se'âdet)** kitâbında buyuruyor ki: Kur'ân-ı kerîm okumasını öğrenen kimseler, Kur'âna hurmet etmesini de öğrenmelidir. Evvelâ günâhlardan ve çirkin söz ve hareketlerden kaçınmalı, her hâlinde edebli olmalıdır. Böyle olmazsa, Kur'ân-ı kerîm ondan da'vâcı olur. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyuruyor ki: **(Münâfıkların çoğu hâfızlardan olacakdır.)** Ebû Süleymân-ı Dârânî "rahime-hullahü teâlâ" 205 [m. 820 Şâmda] buyuruyor ki: Cehennem zebânîleri özü ve sözü bozuk olan hâfızlara, puta tapan kâfirlerden dahâ evvel azâb edeceklerdir. Hasen-i Basrî "rahime-hullahü teâlâ" 110 [m. 727 Basrada], buyuruyor ki, (Bizlerden evvel gelenler, Kur'ân-ı kerîmi Allahü teâlânın emrlerini bildiren bir kitâb olarak okuyup, geceleri emrlerini düşünürler, gündüzleri bunları yapmağa uğraşırlardı. Sizler ise, yalnız ezberlemek ve nağme ile, mûsikî perdelerine uydurarak okumağa uğraşıp, emrlerini aklınıza bile getirmiyorsunuz. Hâlbuki maksad, emrlerini yerine getirmekdir.)

Kur’ân-ı kerîme uygun hareket etmeyen hâfızlar, efendisinden mektûb alan bir hizmetçiye benzer ki, mektûbu alıp mûsikî ile, yanık sesle okur, fekat mektûbdaki emrleri yapmaz.

Kur’ân-ı kerîm okurken on edeb lâzımdır:

1- Abdestli ve kıbleye karşı [başını örterek] hurmetle okumalı.

2- Ağır ağır ve ma’nâsını düşünerek okumalı. Ma’nâsını bilmeyen de ağır okumalıdır.

3- Ağlıyarak okumalıdır.

4- Her âyetin hakkını vermeli, ya’nî azâb âyetini okurken, korkarak, rahmet âyetlerini heveslenerek, tenzîh âyetlerini tesbîh ederek okumalı. Kur’ân-ı kerîm okumağa başlarken E’ûzü ve Besmele çekmelidir.

5- Kendisinde riyâ, ya’nî gösteriş uyanırsa veyâ nemâz kılana mâni’ oluyorsa, yavaş sesle okumalıdır. Hâfızların mushafa bakarak okumaları, ezber okumakdan dahâ çok sevâbdır. Çünki, gözler de ibâdet etmiş olur.

6- Kur’ân-ı kerîmi güzel sesle ve tecvîd üzere okumalıdır. Harfleri, kelimeleri bozarak tegannî etmek harâmdır. Harfler bozulmazsa, mekrûh olur. [Halebîde diyor ki, tegannî ile okuyan bir imâm arkasında kılınan nemâzın iâdesi lâzımdır.]

7- Kur’ân-ı kerîm Allahü teâlânın kelâmıdır, sıfatıdır, kadîmdir. Ağızdan çıkan harfler, ateş demeğe benzer. Ateş demek kolaydır. Fekat ateşe kimse dayanamaz. Bu harflerin ma’nâları da böyledir. Bu harfler, başka harflere benzemez. Bu harflerin ma’nâları meydâna çıksa, yedi kat yer ve yedi kat gök dayanamaz. Allahü teâlâ kendi sözünün büyüklüğünü, güzelliğini bu harflerin içine saklayarak insanlara göndermişdir. Nitekim hayvânlara söylemekle iş yapdırılamaz. Hayvân seslerine benziyen ba’zı sesler çıkararak idâre edilirler. Meselâ öküz alışdığı bir sesle tarlayı sürer. Fekat yapdığı işin sebebini ve fâidesini bilmez. İşte insanların çoğu da, böyle, Kur’ân-ı kerîmden yalnız ses duyarlar ve Kur’ân, harf ve sesden başka bir şey değildir zan ederler. Bunlar, ateş, birkaç harfden başka bir şey değildir, zan eden kimseye benzer. Bu zevallı bilmez ki, kâğıd ateşe dayanamayıp yanar. Ateş harfleri ise, kâğıd üzerinde durur ve kâğıda bir şey yapmaz. Nasıl her insanın bir rûhu vardır ve rûhu, insanın şekline benzemez ise, bu harfler de, insan gibi şekldir. Harflerin ma’nâları ise, insanın rûhu gibidir. İnsanın şerefi, kıymeti, rûh ile olduğu gibi, harflerin şerefi de ma’nâları iledir.

8- Kur’ân-ı kerîmi okumadan evvel, bunu söyleyen Allahü teâlânın büyüklüğünü düşünmelidir. Kimin sözü söyleniyor, ne

tehlükeli iş yapılıyor düşünmelidir. Kur'ân-ı kerîme dokunmak için, temiz el lâzım olduğu gibi, onu okumak için de, temiz kalb lâzımdır. Bunun içindir ki, İkrime "radıyallahü anh", mushafı açınca kendinden geçerdi. Allahü teâlânın büyüklüğünü bilmeyen, Kur'ân-ı kerîmin büyüklüğünü anlayamaz. Allahü teâlânın büyüklüğünü anlamak için de, Onun sıfatlarını ve yaratdıklarını düşünmek lâzımdır. Bütün mahlûkatın sâhibi, hâkimi olan bir zâtın kelâmı olduğunu düşünerek okumalıdır.

9- Okurken başka şeyler düşünmemelidir. Bir kimse, bir bağçeyi dolaşırken, gördüklerini düşünmezse, o bağçeyi dolaşmış olmaz. Kur'ân-ı kerîm de, mü'minlerin kalblerinin dolaşacağı yerdir. Onu okuyan, ondaki acâ'iblikleri ve hikmetleri düşünmelidir.

10- Her kelimeyi okurken ma'nâsını düşünmeli ve anlayıncaya kadar tekrâr etmelidir. Lezzet bulunca da, tekrâr etmelidir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", bir gece sabâha kadar **"İn-tüazzibhüm"** âyetinin temâmını tekrâr buyurmuşdur. Kur'ân-ı kerîmin ma'nâsını anlamak çok güçdür. Kur'ân-ı kerîmin ma'nâsını üç kimse anlayamaz:

1- Arabî ilmleri iyi bilmeyen ve zâhirî tefsîri okumayan.

2- Büyük bir günâhı yapmağa devâm edenler veyâ Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" îmân ve i'tikâdlarına uymayıp kalbi kararmış olanlar.

3- Ehl-i sünnet i'tikâdını zâhir ve görünüş ma'nâsına göre kabûl edip, bundan başka kalbe gelen şeyden nefret eden kimse, bu zâhir ma'nâdan ileri geçemez.

[Kur'ân-ı kerîmdeki âyetler, altıbinikiyüz ile altıbinüçyüz arasındadır. Halk arasında, altıbinaltıyüzaltmışaltı diye meşhûrdur. Uzun âyetleri, birkaç kısa âyete ayıranlar, âyet sayısının çok olduğunu bildirdiler.]

(Kimyâ-i se'âdet) kitâbından terceme temâm oldu.

46 - [Radyo ile, ho-parlör ile Kur'ân-ı kerîm okumak, ezân okumak câiz değildir. Böyle okunan ezânı ve Kur'ân-ı kerîmi işitenler, bunlara benziyen başka sesi işitmiş olurlar. Cemâ'at ile nemâz kılarken, imâm efendiyi veyâ imâmı görerek, yâhud sesini işiterek kılanı görmiyenlerin veyâ imâmın yâhud müezzinin sesini işitmiyenlerin, yalnız radyonun, ho-parlörün sesine uyarak kıldıkları nemâz sahîh olmaz. Çünki bunlardan işitilen ses, imâmın, müezzinin kendi sesleri değildir. Elektrik, mıknâtıs hareketi ile ihtizâz eden ya'nî titreyen ma'den levhasının hâsıl etdiği sesdir. İmâm efendinin sesine çok benziyor ve onun irâdesi ile, sesi ile hâsıl oluyor ise de, onun sesi değildir. İbni Âbidîn "rahmetullahi aleyh", nikâh bahsinde, muharrem olan,

ya'nî evlenmesi harâm olan kadınları anlatırken buyuruyor ki, (Cam arkasında veyâ su içinde bulunan birşeyi görmek, onu görmek olur. Birşeyin sudaki, aynadaki hayâlini görmek, onu görmek olmaz. Misâlini, benzerini görmek olur. Bir kimsenin yüzüne bakmamak için yemîn eden, o kimsenin aynadaki yâhud sudaki hayâline bakarsa, yemîni bozulmaz. Gözlükle birşeye bakan kimsenin gözüne, o şeyden çıkıp, camdan geçerek gelen şu'â, görmeğe sebeb olmakdadır. Aynadaki, sudaki hayâlden gelen şu'â'ın sebeb olduğu şeyi görmek, o şeyin kendini görmek değil, benzerini görmekdir.) Bu ifâde, açıkca gösteriyor ki, radyodan, ho-parlörden çıkan ses, imâm efendinin sesi değildir. Bu sesin benzeridir. Bunu işitenler, imâm efendinin sesini değil, bu sese benziyen başka bir sesi işitmekdedirler. İmâmın, müezzinin seslerine uymayıp, başka sese tâbi' olanın ve imâmdan başkasının okuduğu Fâtihaya (âmîn) diyenin nemâzı sahîh olmaz.]

47 - Eğer imâmlık yapmak istersen, evvelâ [Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" bildirdiklerine göre, i'tikâdını düzelt!] Nemâzın farzı, vâcibi, sünneti ve âdâbını güzelce öğren! Bunları bildikden sonra imâmlık eyle ve Kur'ân-ı kerîmi güzel oku. İmâmlık edenin âkıl ve bâliğ olması şartdır. Eğer hâne sâhibi, müsâfire imâmlık eyle derse, o vakt eder. Nemâzı hiçbir şeyden dolayı te'hir etmemelisin. Karnın aç olup yemek de hâzır olduğu zemân yemeğini yidikden sonra nemâzını kıl. Fekat nemâz vakti geçiyorsa, evvelâ nemâzını kıl, ondan sonra yemeğini yi! Nemâz kılacağın zemân, Allahü teâlânın huzûruna çıkabilecek bir şeklde temiz elbiseni giy ve kollarını geçirmiş olarak giy. Giydiğin ceket, palto ve pardesünün iliklerini düğmele. Kollarını, bacaklarını ve başını ört. İhrâm içinde nemâz kılarken, baş örtülmez. Nemâzını, üzerinde yazı, her cins resm bulunmıyan, temiz bir bez veyâ tek renkde seccâde üzerinde kılarsan sevâbı dahâ fazla olur. Nemâz için kullanılacak seccâdelerin en fazîletlisi, yerden biten bir mahsûlden i'mâl edilmiş olanıdır. Ot üzerinde kılmak da sevâbdır.

(Halebî)de diyor ki, başı açık nemâz kılmak mekrûhdur. Nemâzda başlığı düşerse, az hareketle, hemen başa koymalıdır. Kolları dirseklere kadar veyâ dahâ az sıvalı olarak nemâza durmak mekrûhdur. Nemâzda sıvarsa, nemâzı bozulur. [Kısa kollu gömlekle nemâza durmak mekrûh olmakdadır.] **(Dürr-ül-muhtâr)**da, nemâzın mekrûhları sonunda diyor ki, (Nemâzı, ayakları temiz mest ve ayakkabı ile örtülü olarak kılmak, çıplak ayakla kılmakdan katkat efdaldir. Hadîs-i şerîfde örtülü ayakla kılmak emr edildi.) [Ayakkabı, mest kirli iseler, ayakları temiz çorap ile örtmek sünnet olur. Nemâzın vâcibini, sünnetini terk

etmek mekrûh olur. Mekrûh olan nemâz sahîh ise de, sevâbı olmaz. Câmi'de ayakkabı ve benzerlerini arkada bırakmanın mekrûh olduğu, **(Berîka)**da ve İbni Âbidînde, nemâzın mekrûhlarının ve Hacda şeytân taşlamanın sonlarında yazılıdır.]

48 - Müsâadesiz imâmlık etme! Şâyed teklîf ederlerse eyle. Nemâzdan sonra düâ okunur. İmâm ve cemâ'atin düâda birbirlerine düâ etmeleri lâzımdır. Düâda anaya, babaya da düâ etmeği unutmamak lâzımdır. Cemâ'at ile nemâz kılarken imâm önde durur. Sen mümkin olduğu kadar imâmın arkasında durmağa gayret eyle. Şâyed imâmın arkasında boş yer yoksa sağında, yoksa solunda dursun. Birinci safda yer varken ikinci safda durulmaz. Mekrûhdur. İlerki saflarda yer olup arka taraflar dolu ise, insanların üstüne basa basa ön tarafa geçmeğe kalkışma. İnsanları râhatsız etme! Safda düzgün bir şeklde durmak lâzımdır. Safların düzgün olması, nemâzın ikâmesindendir. Safdan ayrılıp ileri geri ve yanındakinden ayrı durma. Zîrâ mü'minlerin birbirlerine muhabbeti saflarda düzgün ve sık olarak durmakla kâimdir.

49 - İmâmdan evvel rükû' ve sücûda gitme. İmâmdan evvel hiçbir rükne gitmeğe kalkışmamak lâzımdır. İmâm oturarak kılarsa sen ayakda kıl!

50 - Nemâzlarını özrsüz terk etme ki, münâfıklardan olmayasın. Resûl-i ekrem "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Eğer kadınlarla, memede olan çocuklar olmasa, yerime bir imâm koyup, şehri gezer, nemâza gelmiyenlerin evlerinin yakılmasını te'mîn ederdim.)** Yine Resûlullah buyurdu ki: **(Nemâzlarınızı ihlâs üzerine kılınız! Çünki yanınızda bulunan melekler, sizin amel, nemâz ve tâatinizi alıp göklere giderler, göklere giderken, muhtelif melekler, bu ibâdetleri görürler:**

1. ci kat gökdeki melekler, yalancıların ibâdetini geçirmezler.

2. ci katdaki melekler, nemâz kılarken dünyâ işi ile kalbi meşgûl olan kimsenin nemâzını geçirmezler.

3. cü katdaki melekler, nemâzını beğenenlerin nemâzını geçirmezler.

4. cü katdaki melekler, kibredenlerin, ya'nî kendini beğenenlerin nemâzını geçirmezler.

5. ci katdaki melekler, hasüdlük edenlerin nemâzını geçirmezler.

6. cı katdaki melekler, kalbinde şefkat ve merhameti olmıyanın nemâzını geçirmezler.

7. ci katdaki melekler ise, hırs ve tama'ı olanların

nemâzını geçirmeyip geri döndürürler.) Bu hâli Habîb-i kibriyâ beyân buyurdukları zemân, bütün Eshâb-ı güzîn "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" ağladılar.

Resûl-i ekrem "sallallahü aleyhi ve sellem" büyük eshâbdan Mu'âz hazretlerine buyurdular ki: **(Yâ Mu'âz! Aybları gizle, kimsenin aybını yüzüne vurma! Farzlardan başka kıldığın nemâzları ve ibâdetleri kimseye söyleme! Dünyâ işini âhıret işinden büyük görüp, evvel yapma! Hiç kimseye hor bakma! Kimsenin gönlünü kırma, herkesle hoş geçin. Eğer bu şeklde hareket etmezseniz elem verici azâba uğrarsınız.)**

51 - Gecenin en karanlık zemânında, ya'nî seher vaktinde ibâdet eyle ki, yarın sıratdan geçerken her tarafın aydınlık olsun. [İbâdetlerin en kıymetlisi ilmihâl kitâbı okumak, öğrenmek ve öğretmekdir.] Kudretin yetdiği kadar câmi'lere sâlih imâm ve müezzin gelmesine çalış! [Sâlih, günâh işlemiyen, çalgı dinlemiyen, karısını, kızlarını harâmlardan koruyandır.]

52 - Câmi'e girince, dünyâ kelâmı söyleme! Resûlullah buyurdular ki: **(Câmi'de dünyâ kelâmı söyleyen kimsenin ağzından fenâ bir koku çıkar. Melekler derler ki, yâ Rabbî, bu kulun câmi'de dünyâ kelâmı söylemesinden dolayı, ağzından çıkan koku bizleri râhatsız ediyor. Hak teâlâ hazretleri buyurur ki, "İzzim, celâlim hakkı için, onlara yakında büyük bir belâ veririm.")**

[Önce **(Tehıyyetül mescid)** denilen iki rek'at kılıp, veyâ başka ibâdet edip, sonra dünyâ kelâmı konuşmak câizdir.]

Câmi' temizliğine elinden geldiği kadar yardım et! Çok büyük sevâb sâhibi olursun. Resûl aleyhisselâm buyurdu ki: **(Bir ümmetim câmi' temizlese, benimle berâber dörtyüz gazâ, dörtyüz kerre hac etmiş gibi, benimle dörtyüz rek'at nemâz kılmış gibi, dörtyüz kerre oruc tutmuş gibi ve dörtyüz kul âzâd etmiş gibi, Hak teâlâ hazretleri o kula sevâb ihsân eder.)**

53 - Allâme Ahmed Tahtâvî "rahmetullahi aleyh" **"Merak-ıl-felâh)** hâşiyesinde diyor ki, (İstiska, yağmur düâsı için sahrâya çıkmak demekdir. Hamd ederek, istigfâr okuyarak düâ edilir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" ve Eshâb-ı kirâm ve islâm âlimleri, yağmûr düâsı yapdılar. Çıkılan yerde imâm, evvelâ yalnızca veyâ cemâ'at ile iki rek'at nemâz kılar veyâ kılmayıp yerde asâya dayanıp bir hutbe okur. Sonra kıbleye dönüp, avuçları semâya karşı açık olarak omuzları hizâsına kaldırıp ayakda düâ eder. Hâzır olanlar, arkasında oturarak dinleyip âmîn der. Yalnız yağmur düâsında kollar omuzdan yukarı kaldırılır. Birşey istemek için yapılan düâlarda, avuçları semâya karşı

açmak sünnetdir. Hadîs-i şerîfde, **(Kul ellerini kaldırıp düâ edince, Allahü teâlâ onun düâsını kabûl etmemekden hayâ eder)** buyuruldu. Hastalık, kahtlık ve düşmandan kurtulmak için yapılan düâlarda avuç içleri yere çevrilir. Kollarını kaldıramıyan, sağ elinin şehâdet parmağını uzatarak işâret eder. Yağmur düâsına, fâsıla vermeden, üç gün çıkmak, eski, yamalı giymek, çıkmadan sadaka vermek, üç gün oruc tutmak, çok tevbe ve istigfâr etmek, kul haklarını ödemek, hayvânları da çıkarıp, yavrularından ayrı bulundurmak, ihtiyârları ve çocukları da çıkarmak sünnetdir. Elbiseler ters çevrilmez. Kâfirler getirilmez. Onların cemâ'ate karışmaları mekrûhdur.) Kadınlar erkeklerden uzak, sabîler analarından ayrı bulunur.

54 - Ramezân-ı şerîfin her gecesinde iki rek'at nemâz kılmağı terketme! Resûlullah buyurdu ki: **(Her kim Ramezân-ı şerîfin her gecesinde iki rek'at nemâz kılarsa, her rek'atında sekiz ihlâs-ı şerîf okursa, Hak teâlâ hazretleri, o kulun her rek'atında sekizyüz melek halk eder. Bu melekler, o kul için ibâdet ederler ve sevâbı o kulun amel defterine yazılır. Derecesi yükselir, gelecek Ramezân-ı şerîfe kadar bu melekler Cennetde bu kul için çeşidli dereceler hâzırlarlar.)** [Terâvîh nemâzının sevâbı, bundan dahâ çokdur. Kazâ nemâzlarını kılmak ise, hepsinden dahâ çok sevâbdır.]

55 - Resûl-i ekrem efendimiz buyuruyorlar ki: **(Her kim Ramezân-ı şerîf gecesi seher vaktinde kalkıp nemâz kılmakla meşgûl olsa ve ibâdet etmeğe niyyet eylese, kirâmen kâtibîn melekleri derler ki, Hak teâlâ hazretleri sana rahmet eylesin, ömrünü bereketli kılsın! Döşeği dahî der ki, Hak teâlâ hazretleri senin ayağını sırat üzerinde muhkem eylesin ve selâmet ihsân buyursun. Abdest alınca, su dahî der ki, Hak teâlâ hazretleri, senin kalbini temiz eylesin! Nihâyet bu kul nemâz kılmağa başlayınca, Hak teâlâ hazretleri azamet-i şâniyle buyurur ki: "Ey benim kulum, ne istersen iste! Dileğini yerine getireceğim.")** [Geceleri ilmihâl öğrenmeli, kazâ nemâzlarını kılıp, bitirmeli, sonra bu nemâzı kılmalıdır.]

56 - Yağmur yağdığı zemânlarda nemâz kıl! Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Yâ Ebâ Hüreyre! Yağmur yağarken nemâz kıl! Her ne kadar yağmur yağarsa, her bir damlası mikdârınca Hak teâlâ hazretleri sevâb ihsân buyurur.)**

57 - Kudretin kâfi gelirse, müezzin veyâ imâm ol! [Böylece, fâsık kimsenin imâm olmasına mâni' olursun.] Arkanda nemâz kılanlar sayısınca sevâb alırsın. Nemâzdan sonra, düâ edince yalnız kendine düâ etme! Ana babana ve bütün ehl-i îmâna düâ eyle! Yoksa, hâin olursun. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve

sellem” buyurdular ki: **(Yâ Ebâ Hüreyre! Nâfile nemâz kılmağı terk etme ve nâfile nemâzlarını evinde kıl, gökdeki yıldızlar gibi nûrun artar.)** Nemâz kılmağa durduğun zemân, elbisenle oynama, çünki şeytânı sevindirmiş olursun. Bu hâlinden de melekler mahzun olur. Abdestin olmadığı hâlde üzerine gün doğmasın!

58 - İmâm olursan nemâzı uzatma! Çünki, cemâ’at içinde ihtiyâr olduğu gibi, hasta da vardır.

59 - Kuşluk **[Duhâ]** nemâzını terk etme! Resûl-i ekrem buyurdu ki: **(Yâ Ebâ Hüreyre! Kuşluk nemâzını terk etme! Cennetin bir kapısı vardır ki, ona “Duhâ kapısı” derler. Bu kapıdan yalnız kuşluk nemâzı kılanlar girer.)** Her kim kuşluk nemâzını iki veyâ dört rek’at kılarsa, zâkirler zümresine yazılır. Altı veyâ sekiz rek’at kılsa, sıddîklar zümresine yazılır. [Bu vaktlerde kazâ nemâzı kılan, hem borcundan kurtulur, hem de bu sevâblara kavuşur.]

60 - Kendini harâmdan çok sakın! Resûlullah buyurdu ki: **(Bir kimsenin üzerindeki elbisesinde harâmdan bir tel iplik olsa, o elbise ile kılınan nemâz ve yapılan düâlar kabûl olmaz.)** Bir kimsenin vücûdü harâm ile büyürse, hâli acabâ ne olur? Bütün ibâdetlerin başı, halâl lokma kazanmak, çoluk çocuğuna halâl yidirmekdir. Halâlı, harâmı öğrenmek lâzımdır.

61 - Resûl-i ekrem buyurdu ki: **(Ey benim ümmet-ü eshâbım! Sizler nemâz kılarken gözlerinizi yummayınız ve yürürken ellerinizi kalçalarınıza tutup yürümeyiniz. Zîrâ bu hareket, yehûdîlerin yapdığı bir hareket ve pek alçak bir işdir.)**

62 - Mü’min-i sâlih olanların cenâzelerine iştirâk eyle ki, senin cenâze nemâzına da iştirâk etsinler. Cenâze arkasından gitmeğe gayret eyle! Her bir adımına bin sevâb yazılır. Her kim bid’at sâhiblerinin, mezhebsizlerin cenâzelerinin arkasından gitmezse, Hak teâlâ, o kimseye kıyâmet günü merhamet edecekdir.

Tenbîh: Cenâzeyi omuzda taşımak sünnetdir. Kâfirlerin âdeti üzere taşımak veyâ cenâzeyi görünce, taşımayıp ayakda durmak harâmdır ve mevtâya eziyyet verir. Mâtem işâretleri ve çelenk taşımak ve bunları kabr üstüne koymak, müslimânlıkda yokdur.

63 - Yukarıki satırlarda, nâfile, sünnet ve mendûb ibâdetleri de topladım ki, bununla da amel ederek çok sevâb kazanasın.

Tenbîh: Farzları terk edenler, ya’nî tenbellikle kılmamış olanlar, sünnetleri, nâfileleri kılarken, kazâ nemâzlarına da niyyet etmelidir. Farz borcu olanların, sünnet ve nâfileleri kabûl olmaz.

Ya'nî bunlara sevâb verilmez. Fekat, kazâ kılarken, o vaktin sünnetini kılmağa da niyyet edince, o sünnetin sevâbı da verilmekdedir. İbni Nüceym "rahime-hullahü teâlâ" (926-970 Mısrda) buyuruyor ki, (Sünnet ve nâfile nemâzlar, kazâ borcu olanı Cehennemden kurtarmaz.) Kazâlarının mikdârını hesâb edip, sünnetler yerine de kazâ nemâzları kılarak, Cehennemden kurtulmağa çalışmalıdır. Sabâhdan başka nemâzların ilk sünnetlerini kılarken, bu nemâzların ilk kazâya kalmış farzları ve öğlenin son sünneti yerine, sabâhın farzını ve akşamın sünneti yerine, üç rek'at farzını ve yatsının son sünneti yerine, üç rek'at salât-i vitri kazâ etmeğe niyyet etmek lâzımdır ve çok mühimdir. Terâvîh nemâzını evde yalnız kılarak bir günlük kazâları kılmağa niyyet etmelidir. Fitne çıkarmamak için, terâvîhi cemâ'at ile kılmak îcâb ederse, yine kazâ nemâzı kılmalıdır. İmâm efendi iki rek'atde selâm veriyorsa, sabâh nemâzı farzlarını, dört rek'atde selâm veriyorsa, diğer farzları kazâ etmeğe niyyet etmelidir.

EZÂN BAHSİ

64 - Ey Oğul! Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Ezân okunurken şu düâ okunsun: "Ve ene eşhedü en lâ ilâhe illallahü vahdehu lâ şerikeleh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlüh ve radîtü billahi rabben ve bil islâmi dînen ve bi Muhammedin sallallahü aleyhi ve selleme resûlen nebiyyâ.")** Dînimize uygun okunan ezân-ı Muhammedîyi işitince, kemâl-i hurmetle dinleyip ezândan sonra bu düâyı okuyan kimsenin günâhları her ne kadar çok olsa yine afv olunur. Yine buyurdular ki: **(Ey benim ümmet-ü eshâbım! Ezân bitince bu düâyı dahî okuyunuz: "Allahümme rabbe hâzihidda'vetittâmmeti vessalâtil kâimeti âti Muhammedenil vesîlete vel fadîlete veddereceterrefî'ate veb'ashu mekâmen mahmûdenillezî vaadtehu inneke lâ tuhlifül mîâd.")** Bu düâyı güzelce okuyan kimseye verilecek sevâb büyükdür.

65 - Dînimize uygun okunan ezâna karşı ta'zîm ve hurmetde bulun! Ezân, yer yüzünde söylenen sözlerin en doğrusudur.

Hazret-i Âişe "radıyallahü anhâ" [Elliyedi senesinde, Medînede, altmışbeş yaşında vefât etdi.] Her zemân ezânı dinlerdi. Sordular: "Ey mü'minlerin anası, niçin ezân okunurken işini terk ediyorsun?" (Ben Resûlullahdan "sallallahü aleyhi ve sellem" işitdim, **"Ezân okunurken iş işlemek dinde noksanlıkdır"** buyurdu. Onun için ezân okunurken işimi terk ederim) dedi.

Ebû Hafs Haddâd "rahime-hullahü teâlâ", [264 de Nişâpurda

vefât etdi] demircilik yapardı. Her ne zemân ezânı işitse, çekici yukarı kaldırmış ise, aşağıya indirmez, eğer çekiç aşağıda ise, yukarı kaldırmazdı. Bir kişi ile konuşuyor idiyse, hemen sözünü keser, ezânı dinlerdi. Nihâyet bu zât merhum oldu. Dostları, cenâzesini götürürlerken, müezzin minâreden "Allahü ekber" diyerek ezân okumağa başladı. Cenâzeyi götürenlerin ayakları yürüyemez oldu. Cehd ve gayretlerine rağmen, cenâzeyi götürmek mümkin olmadı. Nihâyet ezân bitdikden sonra, cenâzeyi götürmek mümkin oldu. Ezân-ı Muhammedîye ta'zîm ve hurmet edenler ve onun, harflerini, kelimelerini değişdirmeden, bozmadan ve tegannî etmeden, minâreye çıkıp sünnete uygun okuyanlar, yüksek derecelere vâsıl olacaklardır. İbni Âbidîn, nemâz bahsinin başında diyor ki, (Oturarak, tegannî ederek, câmi' içinde, vaktinden evvel [ve ho-parlör ile] okunan ezân, islâm ezânı değildir.) Bunlar, sünnete uygun olarak tekrâr okunur.

66 - Bir hadîs-i şerîfde, **(Her kim ezân-ı Muhammedî sesini işitdiği zemân müezzin ile berâber hafifçe okusa, her harfine bin sevâb verilir, bin günâhı afv olur)** buyuruldu.

67 - Ezân-ı Muhammedî, ya'nî sünnete uygun okunan ezân büyük bir ni'metdir. Ta'zîm edilmesi lâzım gelen büyük lutf-i ilâhîdir. Ezân, İslâm dîninin doğuşunda yokdu. Eshâb-ı Güzîn "radıyallahü anhüm ecma'în" dediler ki, yâ Resûlallah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem"! Nemâz vaktlerini bize bildirmek için bir şey olsa. O gece Eshâbdan Bilâl Habeşî "radıyallahü teâlâ anh" rüyâsında gördü ki, gökden iki kişi inip abdest aldılar. Biri ezân okudu ve kamet getirdi ve biri de imâm oldu. Nemâz kıldılar. Ondan sonra da, göklere doğru yükselip gitdiler. Bu rü'yâyı gelip Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" söyledi. Resûl-i ekrem de, Eshâb-ı kirâm toplu bir hâlde iken, bu rü'yâyı nakl eylediler ve buyurdular ki, **(O gördüğün melek ne dedi?)** Bilâl "radıyallahü teâlâ anh" cevâben, **(O melek, iki elini kulağına koyup Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü enne Muhammeden resûlullah, eşhedü enne Muhammeden resûlullah, hayyealessalâh, hayyealessalâh, hayyealelfelâh, hayyealelfelâh, Allahü ekber, Allahü ekber, lâ ilâhe illallah)** dedi. Hazret-i Ömer "radıyallahü teâlâ anh" de: (Ben de, bu gece rü'yâmda böyle gördüm) dedi. Eshâbdan bu rü'yâyı görüp haber verenler oldu. Resûl-i ekrem "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(O gördüğünüz kardeşim Cebrâîldir. Nemâzın vaktlerini öğretdi. Diğeri de, Mikâîldir. İmâm olup nemâz kıldılar.)**

Tenbîh: Ta'zîmin birinci derecesi, ezânın şeklini ve kelimelerini değişdirmemek, onu bozmamakdır. İbni Âbidîn "rahime-

hullahü teâlâ [1198-1252 Şâmdadır] buyuruyor ki, (Ezân, belli kelimeleri, belli şeklde okumakdır.) Ezânı çalgı çalarken veyâ çalgı âletleri ile okumak da câiz değildir.

Radyoda ve ho-parlör ile ezân okumanın câiz olmadığı, **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbında, tegannî bahsinde ve **(Cennet Yolu İlmihâli)**nde uzun bildirilmişdi. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", nemâz vaktlerini anlatırken diyor ki, (Nemâzın sahîh olması için, nemâz vaktinin girmiş olduğunu iyi bilmek lâzımdır. Vaktin girdiğinde şübhe ederek kılsa, sonra vakt girdikden sonra kılmış olduğu anlaşılsa, kılmış olduğu nemâz sahîh olmaz. Vaktin girdiği, âdil bir müslimânın okuduğu ezân ile anlaşılır. Ezânı okuyan âdil değilse, vaktin girip girmediğini kendi araşdırır. Girdiğini çok zan edince, kılar. Din işlerinde âdil bir müslimânın sözüne inanılır. Meselâ, kıbleyi, birşeyin temiz ve necs olmasını, halâl, harâm olmasını haber verince inanılır. Haber veren fâsık ise yâhud âdil, fâsık olduğu belli değil ise, doğru söyleyip söylemediğini kendi araşdırıp, zan etdiğine göre hareket eder. Çünki çok zan etmek, iyi bilmek demekdir. Nemâz vaktinin girdiğini haber vermek ibâdetdir. Burada da, nemâz vaktini bilen, âkıl bâliğ, âdil bir erkeğin ezânına inanılır. Fâsık olan müezzinin, imâmın haber vermesine inanılmaz. Vaktinden evvel okunan ezân sahîh olmaz. Büyük günâh olur. Ezân, belli kelimeleri, belli şeklde okuyarak, nemâz vaktinin girdiğini bildirmekdir. Yüksek yere çıkıp okumak sünnetdir.)

Dördüncü cildde şâhidliği kabûl edilmiyenleri şöyle bildiriyor: (A'mânın, mürtedin, çocuğun, yüksek sesle okuyup sesini yabancı erkeklere duyuran kadınların, çok yemîn edenin, dünyâ çıkarı için mezheb değişdirenin [mezhebsizin], şerâb içenin, diğer alkollü içkilere devâm edenin, eğlence için çalgı çalanların, başkalarını eğlendirmek için çirkin şarkı söyliyenin ve bunu dinliyenin, fısk, günâh işlenen yerde oturanın, avret yeri açık gezenin, [karısını, kızını, emrinde olanları çıplak gezdirenin], tavla, kâğıd oynıyanın, her çeşid kumar oynıyanın, nemâz kılacak vakt bırakmıyan oyuna, işe dalanın, fâiz yimekle meşhûr olanın, sokakda bevl yapanın, sokakda yiyerek gidenin, müslimânı açıkça kötüliyenin şâhidlikleri kabûl olmaz. Çünki bunlar, âdil değildirler.)

[Mezhebsizlerin bir kısmı, ehl-i sünnet olan müslimânları, müşrik diyerek kötüledikleri için, diğer bir kısmı da Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" çoğunu ve üç halîfeyi ve hazret-i Âişeyi "radıyallahü teâlâ anhâ" açıkça kötüledikleri için, şâhidlikleri kabûl olmaz.] Açıkça bir büyük günâh işliyen veyâ küçük günâh işlemekde ısrâr eden, âdil olmaz. Bunun şâhidliği kabûl edilmez. Günâhı gizli olanın adâleti gitmez.

Yetmişiki bid'at fırkasının birinde olmak büyük günâhdır. **(Dürr-ül-muhtâr)**ın Tahtâvî hâşiyesinde diyor ki, (Yetmişiki bid'at fırkasından, kâfir olmayanları, ehl-i kıbledir. Bu büyük günâhları kalblerinde gizli olduğu için, şehâdetleri kabûl olunur. Fekat, bunlardan mâcin olanın, ya'nî sapık i'tikâdını başkalarına bulaşdırmak çabasında olanın şehâdeti kabûl olmaz.)

Bir büyük günâhı bir kerre işliyen veyâ küçüklerini işlemekde ısrâr, devâm eden bir müezzinin okuduğu ezâna güvenilmez. Vehhâbîlerin, şî'îlerin, dinde reformcuların, mezhebsizlerin bildirmeleri, nemâz vaktlerinin ve Ramezânın başlamasına delîl olmaz.

Ezânın, kametin ve nemâz tekbîrlerinin radyo [mizyâ'] ile ve ho-parlör [mükebbirüssavt] ile bildirilmesi de, fıkh kitâblarına uygun değildir. Çünki, bunlardan çıkan ses, insan sesi değildir. İnsan sesine çok benziyen ve insanın irâdesine tâbi' olan, başka seslerdir. Elektriğin, miknâtisin hâsıl etdiği seslerdir. İnsan sesi, mikrofon içinde yok oluyor. Bunun yerine, endüksiyon akımı ve bundan magnetik dalgalar ve bundan ses dalgaları hâsıl oluyor. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" Tilâvet secdesini anlatırken diyor ki, Okumanın sahîh olması için, okuyanın okuduğunu temyîz etmesi, anlaması lâzımdır. Bunun için, delinin, uyuyanın, okuduğunun ne olduğunu temyîz edemiyen küçük çocuğun, kuşun, aks-ı sadânın sesleri, okumak değildir. Okumak, nemâz kılmak gibidir. [Ya'nî nemâz kılması sahîh olan kimsenin söylediğine okumak denir.] Secde âyetini işitince secde etmesi lâzım olan insan, secde âyeti okursa, bunu işitenlerin secde etmeleri lâzım olur. Ya'nî, bundan başka seslere okumak denmez.

Tahtâvî "rahime-hullahü teâlâ" **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde diyor ki, (Kuşun ve öğretilmiş maymunun söyledikleri şeyler ve yüksek kubbelerde ve dağlardan aks eden sesler, insan okuması değildir. Okumak değil, okumağa benzeyen seslerdir. Çünki, bu sesleri çıkaranlarda temyîz yokdur.) Görülüyor ki, insan okumasının aksleri, insanın irâdesine tâbi' olduğu ve insanın sesine tam benzediği hâlde, buna okumak denilmiyor. Radyodan, ho-parlörden çıkan Kur'ân ve ezân sesleri de, insanın irâdesi ile söylendiği ve söyliyenin sesine tam benzediği hâlde, insan sesi değildirler. Bunlar, Kur'ân okumak ve ezân okumak olmuyorlar. Kur'ân-ı kerîmi ve ezânı radyoda okumak, ho-parlörle okumak, sünnetin terk edilmesine sebeb oluyor. Bid'at oluyor.

Radyodan, ho-parlörden çıkan sesler, insanın aynada görülen hayâli gibidirler. Aynadaki hayâl, insana tam benzediği hâlde ve insanın irâdesi ile hareket etdiği hâlde, insanın kendisi

değildir. Yabancı kadının, ellerinden ve yüzünden başka yerlerine bakmak harâm olduğu hâlde, aynadaki görüntüsüne şehvetsiz bakmak harâm değildir. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" beşinci cildde (Nazar ve lems) faslının sonundaki tenbîhlerin ikincisinde diyor ki, (Bir insanın aynadaki, sudaki görüntüsü, kendisi değildir, benzeridir. Cam arkasındaki ve su içindeki insanın ise, kendisi görülmekdedir. Bunun için, yabancı kadının aynadaki, sudaki görüntüsüne şehvetsiz bakmak harâm değildir.) Şâmdaki Ehl-i sünnet âlimlerinden, Suriye baş kâdısı, Ahmed Mehdî Hıdır "rahime-hullahü teâlâ", 1382 [m. 1962] baskılı **(Fihrist-i İbni Âbidîn)** kitâbının 127 ve 284. cü sahîfelerinde, (Kadınların sinema perdelerinde görünen hayâllerine bakmanın hükmünü, İbni Âbidînin bu yazısında bulmakdayız) demekdedir. Radyodan, ho-parlörden çıkan ses, okuyan insanın sesinin kendisi olmadığı gibi, aksi de, görüntüsü de değildir. Başka ve metalik bir sesdir. Bu sesleri işiten kimse, imâmı ve ezânı duymuş olmaz. Bu seslerin kendilerini değil, benzerlerini işitmekdedir. Minâreden, ho-parlörün sesini işitince, (ezân okunuyor) dememeli, (nemâz vakti gelmiş) demelidir. İmâmın veyâ cemâ'atin hareketlerini görmeden, yalnız bu seslere uyarak nemâz kılınsa, imâma uyulmuş olmaz. İmâm ile kıldığı nemâzı sahîh olmaz. Sağır olan ve sağır olmayan kimsenin kulaklık takarak işitmesi, ho-parlörden işitmesi gibidir. Sağır olanın, zarûret olduğu için imâmın sesini kulaklıkla işiterek kıldığı nemâz sahîh olur. İmâmın veyâ cemâ'atin hareketlerini görerek kıldığı için de, nemâzı sahîh olmakdadır. Nemâzı ho-parlör ile kıldırmak ise, hiçbir zemân zarûret değildir. Kur'ân-ı kerîmin ve ezânın benzerlerine de hurmet etmek, saygı göstermek lâzımdır.

Fıkh ve fetvâ kitâblarının çoğunda, meselâ **(Kâdîhân)**da diyor ki, (Ezân okumak sünnetdir. İslâmın şi'ârından, alâmetlerinden olduğu için, bir şehrde, bir mahallede ezân terk edilirse, hükûmetin oradaki müslimânlara zorla okutması lâzımdır. Müezzinin Kıble cihetini ve nemâz vaktlerini bilmesi lâzımdır. Çünki, ezânı başından sonuna kadar Kıbleye karşı okumak sünnetdir. Ezân, nemâz vaktlerinin ve iftâr zemânının başladığını bildirmek için okunur. Bu vaktleri bilmiyenin okuması fitne çıkmasına sebeb olur. Aklı olmıyan çocuğun, serhoşun, delinin, cünüb olanın ve fâsıkın ve kadının ezân okumaları mekrûh olur. Müezzinin tekrâr okuması lâzım olur. Oturarak, abdestsiz, şehrde hayvân üstünde okumak da mekrûh ise de, bunların ezânı iâde edilmez. Ezân minârede veyâ mescidin dışında okunur. Mescidin içinde okunmaz. Telhîn, ya'nî kelimeleri bozacak şeklde uzatarak tegannî yapmak mekrûhdur. Arabîden başka

dil ile ezân okunmaz.) **(Hindiyye)**de diyor ki, (Müezzinin, sesini tâkatinden fazla yükseltmesi mekrûhdur.) **(İbni Âbidîn)** “rahimehullahü teâlâ” diyor ki, (Ezânın uzaklardan işitilmesi için, müezzinin yüksek yere çıkıp okuması sünnetdir. Birkaç müezzinin, bir ezânı birlikde okumaları câizdir.) Âlimlerin bu yazılarından anlaşılıyor ki, ho-parlörle ezân, kamet okumak ve nemâz kıldırmak bid’atdir. Büyük günâhdır. Hadîs-i şerîfde, **(Bid’at işliyenin hiçbir ibâdeti kabûl olmaz!)** buyuruldu. Ho-parlörün sesi, insanın sesine çok benziyor ise de, insan sesinin kendisi değildir. Miknâtisin hareket etdirdiği levhalardan hâsıl olan sesdir. Yüksek yere çıkıp ayakda duran insanın sesi değildir. Ho-parlörleri minârenin, çatının sağına, soluna, arka tarafına koyarak, sesin kıbleye doğru çıkamaması da, ayrıca günâh olmakdadır. Sesin uzaklara ulaşmasına ve ho-parlörün tırmalayıcı, metalik sesine ihtiyâc da yokdur. Çünki, her mahallede mescid yapmak vâcibdir. Her mahallede ezân okunacak, her evden, mahallesinin ezânı işitilecekdir. Bundan başka, **(Ezân-ı Cavk)** da câizdir. Birkaç müezzinin, bir ezânı birlikde okumalarına, (Ezân-ı Cavk) denir. Bir arada çıkan yanık, hazîn insan sesleri, uzaklardan işitilmekde, kalblere ve rûhlara te’sîr etmekde, insanları vecde getirmekde, îmânlarını tâzelemekdedir. **(İbni Âbidîn)** “rahimehullahü teâlâ”, nemâzın sünnetleri başında diyor ki, (İmâmın sesini, ihtiyâcdan fazla yükseltmesi mekrûh olduğu gibi, müezzin için de mekrûhdur. İmâmın sesi yetişdiği zemân, tekbîrleri müezzinin de bildirmesinin mekrûh olduğunu ve çirkin bid’at olduğunu, dört mezheb âlimleri sözbirliği ile bildirmişlerdir.) Bundan da anlaşılıyor ki, imâmın ve müezzinin ho-parlör kullanmaları tahrîmen mekrûh, ya’nî harâm ve çirkin bid’atdir. Bid’at işlemek büyük günâh olup, hiçbir ibâdetin kabûl olmamasına sebebdir. [Bronzdan, ya’nî bakır alaşımından yapılan liraların renkleri ve şeklleri altın liralara benzediği ve altın yerine kullanıldıkları hâlde, bunlarla zekât verilemez. Çünki, zekât vermek ibâdetdir. Altın olarak verilmesi lâzımdır. Çünki, ibâdet değişdirilemez. İnsanın vekîli, bunun nâmına her işi yapar. Fekat, bunun nemâzlarını vekîli kılamaz. Çünki, ibâdetler değişdirilemez. Bir fâsık, ya’nî hergün büyük günâh işleyen kimsenin temiz olarak ve edeb ile ezân okuması câiz değildir. Ho-parlör de fısk olan şarkıları, kadın seslerini yaymakda kullanıldığı için, bu fısk âleti ile ezân okumak câiz olmaz. Çünki, ibâdet değişdirilemez. Çalgıyı hiç kullanmayıp evinde bulundurmak bile câiz değildir. Ho-parlör ile ezân okumak câiz olmadığı, bu misâllerden de anlaşılmakdadır.]

YOLCULUKDA NEMÂZ

68 - **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde diyor ki, (Bir kimse, bulun-

duğu şehrin veyâ köyün kenârındaki evlerden ve tarla, kabristân gibi (finâ) denilen yerlerinden ayrılırken, bu kenâr yerlerden, senenin kısa günlerinden üç gün veyâ dahâ çok uzakda bulunan bir yere gitmeğe niyyet ederse, ayrılınca müsâfir [yolcu] olur. Bir günde yedi sâat yürür. Arada devâmlı evler bulunan köyden de ayrılması lâzımdır. Arada finâ bulunan köylerden ayrılması şart değildir. Ba'zı âlimlere göre, **(müddet-i sefer)** üç merhaledir.) Bir merhale, altı fersahdır. Bir fersah üç mildir. Bir mil dört bin zrâ'dır. Bir zrâ' hanefîde yirmidört, diğer üç mezhebde yirmibir parmağın genişliğinde, ya'nî hanefîde kırksekiz, diğer üç mezhebde kırkiki santimetredir. Buna göre, bir mil hanefîde 1920 metre, bir fersah ya'nî bir sâatlik yol 5 kilometre ve 750 metre, bir merhale ya'nî bir günlük yol 34 kilometre 560 metredir. Müddet-i sefer, hanefî mezhebinde 103 kilometre ve 680 metre olmakdadır. Diğer üç mezhebde, müddet-i sefer onaltı fersah, 80 kilometredir. Şehrin kenârından müddet-i sefer uzak bir yere gitmeğe niyyet ederek ayrılan seferî olur. Müsâfir gitdiği yerde, giriş ve çıkış günlerinden başka, hanefîde onbeş gün, mâlikî ve şâfi'îde ise dört gün kalmağa niyyet ederse veyâ kendi mahalline girerse, mukîm olur. [Hanefîde onbeş günden az kalmağa niyyet ederse, burada olduğu günler, müsâfir olur. Onbeş günden evvel veyâ sonra, üç günlük uzakda bir yere gitmek için, yola çıkarsa, yolda ve bu ikinci yerde, onbeş günden az kalırsa, burada da seferî olur.]

Müsâfir, dört rek'at olan farz nemâzları iki rek'at kılar. Dört rek'at kılması günâh olur. Orucu kazâya bırakması, mest üzerine üç gün mesh etmesi câiz olur. Cum'a ve bayram nemâzlarını kılması ve kurban kesmesi lâzım olmaz. Kadının mahremsiz olarak sefere gitmesi, üç mezhebde harâmdır. Şâfi'îde, mahremsiz olarak iki kadın ile farz olan hacca gitmesi câizdir. Diş için şâfi'î veyâ mâlikî mezhebini taklîd eden bir hanefî, gitdiği yerde, üç günden fazla ve onbeş günden az kalırsa, farzları dört rek'at kılar. Çünki bunun nemâzlarının şâfi'î veyâ mâlikî mezhebine göre sahîh olması lâzımdır. Şâfi'î ve mâlikî mezheblerinde, seferde veyâ seferî olduğu yerde, ikindiyi öğle nemâzının vaktinde ve yatsıyı akşam nemâzının vaktinde takdîm ederek veyâ öğleyi ikindinin vaktinde ve akşamı yatsının vaktinde tehîr ederek cem' etmek, ya'nî birlikde kılmak câizdir. Yola çıkmadan, nemâz kasr ve cem' edilmez. Hanbelî mezhebinde, işlerinden ayrılmaları mümkin olmıyanların da, cem' etmeleri câizdir.

RECEB-İ ŞERÎFİN FAZÎLETİ

69 - Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Receb-i şerîfin bir gün evvelinden, bir gün ortasından ve bir gün de sonundan oruc tutana, Receb-i şerîfin hepsini**

tutmuşcasına, Hak teâlâ hazretleri lutf-ü ihsânda bulunur.) Regâib gecesi, Receb ayının ilk Cum'a gecesidir. Çok kıymetlidir. Fekat, Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" babasının evlendiği gece değildir. Böyle söylemek yanlışdır. **(Tam İlmihâl)** 355.ci sahîfeye bakınız!

Mâla mülke olma mağrur, deme var mı ben gibi,
Bir muhâlif rüzgâr eser, savurur harman gibi.

ŞA'BÂN-I ŞERÎFİN FAZÎLETİ

70 - Şa'bân-ı şerîfde oruc tutmanın da sevâbı çokdur. Resûl-i ekrem "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Şa'bân-ı şerîf, benim kendime mahsûs bir aydır. Hak teâlâ hazretleri Arş-ı a'lânın meleklerine azamet-i şâniyle buyurur ki, ey benim meleklerim, gördünüz mü, benim kullarım sevgilimin ayına nasıl ta'zîm ve hurmet ediyorlar. İzzim, celâlim hakkı için ben de kullarımı afv-ü mağfiretime nâil eyledim.)** Diğer bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki, **(Her kim Şa'bân-ı şerîfde üç gün oruc tutarsa, Hak teâlâ, Cennet-i a'lâda ona bir yer hâzırlar.)** Bir hadîs-i şerîfde, **(Şa'bân ayının onbeşinci gecesini ihyâ edenleri, Allahü teâlâ afv eder. Yalnız, müşrikleri, sihr yapanları ve anaya babaya eziyyet edenleri ve bid'at ehlini ve zinâ edenleri ve şerâb içmeğe devâm edenleri afv etmez)** buyurdu. Bu geceye **(Berât gecesi)** denir. Önce, yalnız nemâz kılarken serhoş olmak harâm idi. Bu hadîs-i şerîf, bu zemânlarda söylenmiş idi. Sonra, her zemân içmek harâm olunca, **(Fazlası serhoş edenin damlasını içmek de harâmdır)** buyurularak, bir damla dahî içki içenin tevbe etmedikçe afv edilmiyeceği anlaşıldı.

RAMEZÂN-I ŞERÎFİN FAZÎLETİ

71 - Ramezân-ı şerîf ayında oruc tutduğun zemân bütün a'zâlarınla tut ki, orucun oruc olsun ve orucun fazîletine ve derecesine nâil olasın. Habîb-i kibriyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyurdular ki, **(Yâ Ebâ Hüreyre! Oruc tutduğun vakt, orucunu erken aç!** [Ya'nî akşam olduğu anlaşılınca, hemen iftâr eyle.] **Benim ümmetimden hayrlı o kimsedir ki, akşam ezânı okunduğu gibi, orucunu açar ve sahûr yemeğini geç yer. Zîrâ sahûrda çok rahmet ve bereket vardır. Ve benim ümmetim Ramezân-ı şerîfin orucunu güzel ve tam olarak tutsa, Hak teâlâ hazretlerinin bayram gecesi vereceği ecr-ü mesûbâtı, in'âm ve ihsânı, kendi zât-i pâkinden başkası bilmez. Hak teâlâ hazretleri, azamet-i şâniyle buyurur ki: "Oruc benim rızâm içindir, vereceğim ecri de kendim bilirim.")** Bunun içindir ki, kâfirler bütün ibâdetlerle puta tapdılar. Fekat, oruc ile tapmadılar. Ramezân orucu, nemâz

kılmakdan sonra, bütün ibâdetlerden ve başka aylarda tutulan oruclardan dahâ çok fazîletlidir.

[Oruc, insanı hasta yapmaz. Kuvvetlendirir ve zihnini açar. Din düşmanlarının yalanlarına aldanmamalıdır.

Tenbîh: İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" **(Redd-ül-muhtâr)** kitâbında buyuruyor ki: (Ramezân ayının başında, gökde hilâli, ya'nî yeni ayı aramak, âkıl ve bâliğ olan her müslimân üzerine vâcib-i kifâyedir. Görünce, kâdîya, ya'nî hâkime haber vermesi de vâcibdir. Fâsıkın haberini kabûl eden kâdî, günâha girer. Sözü kâdî tarafından red edilen kimsenin, yalnız kendisi oruc tutar. Kâdî kabûl ve i'lân edince, [her memleketde] bütün müslimânların o gün oruc tutmaları farz olur. Fâsık otuz gün tutdukdan sonra, bayram yapamaz. Herkesle berâber bir gün dahâ tutar. Bulutlu havada, âdil olan bir müslimânın haberi kabûl edilir. Bulutsuz havada, çok kimsenin haber vermesi lâzımdır. Kâdîsı veyâ müslimân vâlîsi bulunmıyan yerlerde, âdil bir müslimânın gördüm demesi ile, bunu işitenlerin oruc tutmaları lâzım olur. Topu ve kandili kullananlar âdil müslimân iseler, kâdînın hükmüne alâmet olurlar. Ramezân ayının takvîm ile, hesâb ile başlaması câiz değildir. Âdil olsalar bile, Ramezân ayının başlaması için, bunların hesâblarının kıymeti yokdur. Bunların, Ramezân hilâlinin doğacağı günü önceden haber vermeleri ile, Ramezân orucu başlamaz. Şâfi'î âlimlerinden imâm-ı Sübkî "rahime-hüllahü teâlâ", (Şa'bânın otuzuncu gecesi hilâli gördüğünü söyliyen olsa, hesâb ise, hilâlin bir gece sonra doğacağı bildirilse, burada hesâba inanılır. Çünki, hesâbla anlaşılan kat'îdir. Doğmadan bir gece evvel görülmesi imkânsızdır) diyor. Şems-ül-eimme Halvânî "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, (Ramezân ayının başlaması, hilâlin görülmesi ile olur. Hilâlin doğması ile başlamaz. Hesâb, hilâlin doğduğu geceyi bildirdiği için, Ramezân-ı şerîf ayının başlaması hesâb ile anlaşılamaz. İki âdil müslimânın, (hilâli gördük) demeleri ile veyâ kâdînın hükm etmesi ile, bir yerde Ramezân başlayınca, dünyânın her yerinde oruca başlamak lâzım olur. Hac, kurban ve nemâz vaktleri böyle değildir. Bunlar vaktlerinin bir yerde ma'lûm olması ile, başka yerlerde de böyle olmaları lâzım gelmez.) Yine İbni Âbidîn " rahime-hullahü teâlâ" nemâzın şartlarını bildirirken, kıble ta'yîninde diyor ki, (Nemâz vaktlerini ve kıble cihetini anlamak için, [âdil müslimânların tasdîk etdikleri] takvîmlere ve astronomik hesâblara inanılır. Bunların bildirdikleri kesin olmasa bile, kuvvetli zan hâsıl eder. [Fekat, takvîmlerin, vaktleri anlıyan sâlih bir müslimân tarafından hâzırlanmış olduğunu bilmek lâzımdır.] Burada kuvvetli zan etmek kâfî ise de, şübhe ve ihtimâl kâfî

değildir. Ramezânın başladığını anlamak için ise, astronomik hesâblara uyulmaz. Çünki, Ramezân-ı şerîfin başlaması, gökde hilâli görmekle olur. Hadîs-i şerîfde, **(Hilâli görünce, oruca başlayınız!)** buyuruldu. Hilâlin doğması, görmekle değil, hesâbla anlaşılır. Hesâbın bildirdiği kesin doğru olur. Fekat, hilâl doğduğu gece görülebileceği gibi, o gece görülemeyip, ikinci gecesi görülebilir. Ramezânın başlaması, hilâlin doğması ile değil, hilâlin görünmesi ile olacağı emr olundu.) Takvîmler, hilâlin görülmesini değil, doğmasını bildirdikleri için, Ramezân ayının başlaması, takvîmle anlaşılamaz. Takvîm ile veyâ âdil olmıyan kimselerin, ya'nî kâfirlerin, mezhebsizlerin, fâsıkların sözleri ile başlayan Ramezân aylarının ilk ve son günlerinin Ramezân olup olmadıkları şübhelidir. Ya'nî, Ramezân ayı, hakîkî zemânından bir gün evvel başlamış ise, birinci günü tutulan oruc, Şa'bân ayında tutulmuş olur. Bayram da, bir gün evvel yapılmış olacağı için, hakîkî Ramezân ayının, son günü oruc tutulmamış olur. Ramezân ayı, hakîkî Ramezândan bir gün sonra başlamış ise, Ramezânın birinci günü oruc tutulmamış, sonunda da, bayram günü oruc tutulmuş olup, bu oruc sahîh olmaz. Böyle başlatılan Ramezân ayı, hakîkî Ramezân ayının başlamasına uygun da olabileceği gibi, Ramezân olup olmaması, şübheli olmakdadır. Bu şübheli iki günde Ramezân orucu tutmanın tahrîmen mekrûh olduğu ve müslimân memleketinde olup da, ibâdetleri bilmemenin özr olmadığı İbni Âbidînde yazılıdır. Bunun için, büyük islâm âlimi, ondördüncü asrın müceddidi seyyid Abdülhakîm Efendi "rahime-hullahü teâlâ", (Böyle yerlerde bulunan müslimânların bayramdan sonra, dilediği zemân, kazâ niyyeti ile, iki gün dahâ oruc tutmaları lâzımdır) buyurdu. Takvîmlerde bildirilen geceden önceki gecede (Hilâli gördük) demek yanlışdır. [Böyle yanlış söze uyarak Arafâta çıkmış olanların hacları sahîh olmaz. Bunlar hâcı olmazlar.]

Yâ Hannân, yâ Mennân, yâ Deyyân, yâ Burhân. Yâ Zelfadlı vel-ihsân! Nercül-afve vel gufrân. Vec'alnâ min utekâi şehr-i Ramezân, bi hurmetil Kur'ân! (Ramezân düâsıdır.)

TERÂVÎHİN FAZÎLETİ

72 - Terâvîh nemâzı kılmanın fazîletini, emîrülmü'minîn hazret-i Alîden "radıyallahü teâlâ anh" sordular. Cevâbında buyurdu ki, (Her kim Ramezân-ı şerîfin birinci gecesinde terâvîh nemâzı kılsa, Hak teâlâ, o kimsenin bütün [tevbelerini kabûl ederek], günâhlarını bağışlar, ikinci gecesini kılan kimsenin ana babasının günâhları afv olunur. Üçüncü gece kılsa, melekler, o kula derler ki: "Sana müjdeler olsun, Hak teâlâ hazretleri senin ibâdetini kabûl buyurdu, istediğin şerefe kavuşdun, günâhlarını afv etdi." Dördüncü gece terâvîh nemâzını kılınca, Kur'ân-ı kerîmi

hatmetmiş gibi sevâb kendisine ihsân edilir. Beşinci gece kılınca, Mescid-i aksâda, Mekkede ve Medînede kılmış gibi, Hak teâlâ hazretleri sevâb ihsân eder. Altıncı gecesi kılsa, Beyt-ül ma'mûru tavâf etmiş gibi, yedinci gecesi kılsa, Fir'avn ile yapılan gazâda bulunmuş gibi, sekizinci gece kılsa, Bedr muhârebesinde Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" ile bulunmuş gibi, dokuzuncu gecesi için hazret-i Dâvüd aleyhisselâm ile berâber ibâdet etmiş gibi, onuncu gecesi için, dünyâ selâmet ve se'âdeti ihsân edilir.)

Ramezân-ı şerîfin sonuna kadar olan bütün gecelerin böylece ayrı ayrı birer fazîleti ve yüksek derece ve sevâbları vardır. Böylece âdâb ve erkânına riâyet ederek, orucu tam olarak, bütün a'zâları ile tutup, terâvîh nemâzlarını kılarak ve harâmlardan sakınarak otuzuncu gecesini ikmâl edince, Hak teâlâ hazretlerinin emri ile, Arş-ı a'lânın altından bir sözcü hitâb ederek der ki: Her gece terâvîh kılan kullar Cehennemden kurtulmuş kullardır. Korkdukları Cehennemden kurtulup arzû etdikleri ni'mete, Cennet ve cemâl-i ilâhîye nâil oldular. Hak teâlâ hazretleri, azamet-i şâniyle buyurur ki, izzim ve celâlim hakkı için, bu kullarıma afv ile muâmele eyledim. Bundan sonra, Hak teâlâ hazretleri emr eder, o kullara birer berât yazılır. Bütün kadın ve erkeklerden, bu şartlar dâhilinde ibâdetini ifâ ederek, cenâb-ı Hakkın bu lutfuna muhâtab olanlara, Cehennem azâbından kurtulup, sırâtı kolaylıkla geçmek için, ellerine birer berât verilir.

Öyle ise, hulûs ve i'tikâd üzre Ramezân-ı şerîf orucunu tutup, kazâ nemâzlarını ve sonra terâvîhleri edâ ederek ve harâmlardan kaçınarak, cenâb-ı Hakkın rahmetine kavuşalım.

73 - Kadr gecesinde gâfil olma! Zîrâ Kadr gecesinin hurmeti, bin ay ibâdet etmekden hayrlıdır. Hâlbuki, bu bin ay ibâdet de, geceleri nâfile ibâdet ile, gündüzleri ise, nâfile orucla geçmişdir.

74 - Ramezân-ı şerîfin orucunu ta'zîm ve vakar ile tut. Her kim Ramezân-ı şerîfi Allahü teâlâ emr etdiği için ve güzelce tutsa, harâmlardan sakınsa, kazâ nemâzlarını kılsa, Hak teâlâ hazretleri her gün için, bin gün nâfile oruc tutmuş gibi sevâb ihsân eyler ve o kimse ile Cehennem arasına birçok perdeler konur. [Nemâz kılmayanlar da, oruc tutmalıdır. Bunlar, oruc tutmamanın günâhından kurtulur. Bu günâh, pek büyükdür.]

75 - Zilhicce ayının da fazîleti çok büyükdür. Rivâyet edildiğine göre, hazret-i Âdemin tevbesi Muharrem veyâ Zilhicce ayında kabûl buyurulmuşdur. İbni Abbâsın "radıyallahü anhümâ" rivâyet etdiği bir hadîse göre Zilhiccenin sonuna kadar olan günler de, Ramezân-ı şerîfin günleri gibi ayrı ayrı fazîlet ve kıymetleriyle tavsif edilmiş ve onuncu gün için de şöyle beyân buyurulmuşdur: **(Zilhiccenin onuncu günü Kurban bayramı**

günüdür. Her kim, o gün bayram nemâzından gelip kurbanını boğazlayıncaya kadar birşey yimeyip, kurbanının böbreklerini yirse ve iki rek'at nemâz kılsa, o kimsenin kurbanının kanı yere düşmeden, kendi günâhı ve ana-babasının günâhları, ehl-ü ıyâl, evlâd ve akrabâlarının günâhları sevâba çevrilir.)

Kurban, Zilhicce ayının onuncu günü bayram nemâzından sonra başlayıp, onikinci günü güneş batıncaya kadar devâm eden üç gün ve aralarındaki iki gecede kesilen deve, sığır, koyun veyâ keçidir. Yukarıda bildirilen üç günden önce veyâ sonra kesilen hayvân kurban olmaz. Bir deveyi veyâ sığırı yedi kişiye kadar birkaç kimse ortaklaşa kesebilir. Kadın da, kendi kurbanını ve vekîl olarak başkasının kurbanını kesebilir. Kurbanı bayramdan önce satın almak câizdir. Satın alırken, (Bayram için veyâ yapdığım adak için kurban satın almağa) niyyet etmesi lâzımdır. Bu iki niyyetden hangisini niyyet ederse,o kurban kesilmiş olur. Satın alınan kurbanı diri olarak veyâ satın almayıp, parasını fakîrlere, yardım kurumlarına vermek câiz değildir. Böyle veren, kurban kesmiş olmaz. Sadaka vermiş olur. Bu sadakanın sevâbı, onu kurban kesmemek azâbından kurtaramaz.

Her kim kurbanından, havâyıc-i asliyyeden ma'adâ nisâb mikdârı malı olmayan ve nemâzlarını kılan fukarâya verirse, kıyâmet günü verdiğinin çok fazlasiyle ikrâm ve ihsân edilecekdir. Kırkbirinci sahîfeye bakınız!

Her kim Zilhicce-i şerîfin son günü ve Muharremin birinci günü oruc tutarsa, o senenin temâmını oruc tutmuş gibi fazîlete mazhar olur. Her kim, Zilhiccenin on günü içinde fukarâya yardım etse, Peygamberlere "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" ta'zîm etmiş olur. Bu on gün içinde, her kim bir hasta ziyâret eylese, Hak teâlâ hazretlerinin dostları olan kulların hâtırını sormuş ve ziyâret eylemiş gibi olur. Bu on gün içinde yapılan her ibâdet, sâir günlerde edâ edilen ibâdetlerden çok dahâ üstün ve pek fazla sevâba vesîle olur.

Bu on gün içinde din ilmi meclisinde bulunan kimse, Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" toplantısında bulunmuş gibi olur. [Din ilmini öğrenmek kadın, erkek herkese farzdır. Çocuklarına öğretmek, birinci vazîfedir.]

76 - Diğer aylarda da oruc tutmağı kendine âdet edin! Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdular ki, **(Her kim her ayın Perşembe ve Pazartesi günleri oruc tutsa, Hak teâlâ hazretleri, o kula, yediyüz sene oruc tutmuş gibi sevâb i'tâ buyurur.)**

77 - Eyyâm-ı beyd günlerinde kudretin kâfî gelirse oruc tut. [Eyyâm-ı beyd, arabî ayların 13, 14, 15.nci günleridir.] Eshâb-ı kirâm “radıyallahü teâlâ aleyhim ecma’în” her ayda tutarlardı. Hazret-i Alî “kerremallahü vecheh” rivâyet buyurdu ki, birgün Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanına gitdim, buyurdular ki: **(Yâ Alî! Cebrâîl aleyhisselâm gelip bana dedi ki, yâ Resûlallah “sallallahü aleyhi ve sellem”! Her ayda oruc tut! Ben dedim ki, yâ Cebrâîl kardeşim, hangi günlerde tutayım?**

Cebrâîl aleyhisselâm cevâben buyurdular ki: Her kim beyd günü oruc tutarsa, Hak teâlâ hazretleri, o tutduğu orucun birinci gününe on yıl, ikinci gününe otuz yıl, üçüncü gününe yüz yıl oruc tutmuş gibi sevâb lutfeder.) [Saymakda olduğumuz ibâdetlere mukâbil va’dedilen bu sayısız ecrler, bu ibâdetlerin kudsiyyetlerine ve şereflerine inanarak, ta’zîm ve i’tikâdla yapanlara verilecekdir. Gâyet basît görünen bu ibâdetler hadd-ı zâtında cenâb-ı Hakkın emrlerini ifâ ve bu vesîle ile cenâb-ı Hakka yaklaşmak ve Ona hakîkî kul olmak şerefine müstenid olduklarından büyük bir kıymet taşırlar. İnsanların bir ibâdetine mukâbil, bire on, bire yediyüz, bire sonsuz ecr verileceği Kur’ân-ı kerîmde sâbitdir.]

Hazret-i Alî sordu, yâ Resûlallah “sallallahü aleyhi ve sellem”! Bu günlere niçin Eyyâm-ı beyd dediler? Cevâben buyurdular ki: **(Hazret-i Âdem Cennetden çıkdıkları zemân, vücûdü birdenbire karardı. Hazret-i Cebrâîl gelerek, Âdem aleyhisselâma dedi ki, yâ Âdem! Vücûdünün eskisi gibi beyâz olmasını istersen, her ayın 13, 14 ve 15 inci günlerinde oruc tut. Hazret-i Âdem, bu tavsiyeyi yerine getirmekle vücûdü tâm olarak, eskisi gibi beyâz olmuşdur.)** Bu üç güne **(Eyyâm-ı beyd)** denildi.

78 - Gücün, kuvvetin yerinde iken oruc tut! Zîrâ kıyâmet gününde oruc, bir güzel sûret alarak, Hak teâlânın hitâbına mazhar olacak ve Hak teâlâ hazretleri, oruca diyecek ki, yâ oruc, sen memnûn olduğun şahsları alarak Cennete gir! Dahâ sonra, Hak teâlâ soracak, yâ oruc, benden başka ne arzûn varsa iste. Oruc ise, râzı olduğu kimseler için muhtelif şeref ve meziyyetleri Hak teâlâdan isteyip almaya da muvaffak olacak ve böylece oruc tutanlar, kıyâmet gününde yüksek bir şerefe nâil olacaklardır. Bu meyanda, oruc tutanlar, birçok Cehennem ehli müslimâna şefâ’at edebilme imkânına da kavuşacaklardır. Bütün bunların mâ-fevkinde olarak, oruc tutanlar Peygamberimize “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” komşu ve cenâb-ı Hakkın cemâlini görmeğe de nâil olacaklardır.

79 - Aşûre günlerinde de oruc tut! Muharremin dokuzuncu,

onuncu ve onbirinci günleri oruc tutmak da çok fazîletlidir. Muharremin onuncu günü, yalnız olarak oruc tutulmaz. Zîrâ, yalnız bugün oruc tutulmasını, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" nehy eylemişdir. Çünki yehûdîler, o güne hurmet ederler. Yehûdîlere benzememek için, yalnız onuncu günü tutmayıp, dokuzuncu ve onuncu ve onbirinci günlerini berâber tutmak lâzımdır.

Tenbîh: Görülüyor ki, ibâdetleri, yehûdîlerin ve hıristiyanların ibâdetlerine benzetmemek lâzımdır. O hâlde, ibâdetlerimizi, câmi'lerimizi ve ezânımızı, Peygamber "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimizden ve hâlis ve temiz müslimân olan ecdâdımızdan gördüğümüz ve bulduğumuz gibi muhâfaza etmeğe çalışmalıyız ve bunlarda ufak bir değişikliğe ve din düşmanlarının, yenileşdirme, kolaylaşdırma ve güzelleşdirme ismleri takarak yapacakları bozgunculuğa ve dinde reform yapmağa aslâ göz yummamalı ve aldanmamalıyız. Dostu, düşmanı tanımalıyız!

Her kim bu gibi kıymetli günlere hurmeten bir yetîmin başını okşasa, Hak teâlâ hazretleri, o yetîmin başındaki kıl sayısınca, o kimseye ni'met lutf eder. O günlerde, bir fakîr kimseye yemek verse, bütün müslimânlara yemek vermiş gibi ihsân ve sevâba mazhar olur. Bir adam ölünce veyâ zevcesini boşayınca, oğlu yedi yaşına, kızı dokuz yaşına kadar, bunları (Hidâne) ya'nî terbiye hakkı, analarına âid olur. Anaları ölürse veyâ evlenirse, bunun kadın akrabâlarına âid olur. Nafakaları, dâimâ babalarının üzerine olur. (Feyziyye), Şeyhul-islâm Feyzullah efendinin fetvâlarıdır. 1115 de Edirnede şehîd edildi.

Tenbîh: Aşûre günü, onuncu gün demekdir. Bugün ibâdet olarak yalnız meşhûr aşûre tatlısını pişirmek ve dağıtmak bid'atdır, günâhdır. O gün, mâtem tutmak da günâhdır.

80 - Birkaç şey orucu bozar. Resûl-i ekrem "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyurdu ki: **(Gîbet etmek, nemîme, ya'nî söz gezdirmek, yalan yere yemîn etmek, nâ mahremlere şehvetle bakmak gibi şeyler** [nâfile] **orucu bozarlar.)** [Farz orucun da sevâblarını giderirler.] Gîbet, hem Allahü teâlânın ve hem de insanların hakkı olması bakımından çok büyük mes'ûliyyeti mûcib bir hatâ ve büyük bir günâhdır. Gîbet edenlerin dili, kıyâmet günü feci' bir manzara arz ederek bütün mahlûkat arasında mahcûb ve rezîl olacakdır. Gîbet, Kur'ân-ı kerîmde sarâhaten men' edilmekde ve ölmüş kardeşinin etini yimek gibidir, denilmekdedir.

Tenbîh: İmâm-ı Gazâlî "rahmetullahi aleyh" **(Kimyâ-i se'âdet)** kitâbında, oruc bahsinde buyuruyor ki: Üç dürlü oruc vardır: Birincisi avâmın, ya'nî ictihâd makamına

yükselmiyenlerin orucudur. Zemânımızdaki bütün hocaların, imâmların, hâfızların, müftîlerin, vâizlerin ve bütün müslimânların orucları bu birinci derecededir. Bunların orucları, vücûda bir şey girmekle, ya'nî gıda veyâ devâ sokmakla ve cinsî mübâşeretle bozulur. İğne ile ilâc şırınga edince, hanefîde de, şâfi'îde de bozulur. Câhillerin fetvâlarına aldanmamalıdır.

İkinci derece, havâsın ya'nî müctehidlerin orucudur. Bunların orucu, herhangi bir a'zânın günâh işlemesiyle bozulur. Meselâ, gîbet, yalan, söz taşımak, nâ mahreme bakmak ile bozulur. Ba'zı âlimler, bunların avâm orucunu da bozacağını bildirmiş ise de, Hanefî mezhebinde, bunlar avâm için yalnız mekrûhdur. İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe "rahmetullahi aleyh" [80 senesinde tevellüd ve 150 de vefât etdi. Bağdâddadır.] yukarıdaki hadîs-i şerîfi, (Orucun sevâbını yok eder) ma'nâsına almışdır. Ya'nî bunlar, orucun sıhhatini değil, kemâlini giderir. Üçüncü derece de, Ehassülhavâs orucudur ki, bunların orucu, Allahü teâlâdan başka bir şeyin kalbe girmesi ile bozulur.

81 - Ma'lûmun olsun ki, Hak teâlâ her şeyden evvel aklı yaratmışdır. Ve ona ilm, zekâ, hulûs, doğruluk, cömerdlik, tevekkül, korku, ümmîd hasletleri vermişdir. İşte, bu aklla müşerref olan kimseler, yaratılışlarındaki gâyeyi, ya'nî cenâb-ı Hakkın ülûhiyyet ve vahdâniyyetini tasdîk ederek, Onun rızâsına kavuşurlar. En-Nâzi'at sûresi kırkıncı âyet-i kerîmesinde meâlen, **(Cenâb-ı Hakkın huzûrundan korkup, nefsini** [gayrı meşru'] **nefsânî arzûlardan men' eden kimselerin varacakları yer muhakkak Cennetdir)** buyuruldu.

Cenâb-ı Hak akldan sonra, nefsi yaratmışdır. Buna, cehl, şehvet, tama'kârlık, yalan, harîslik, gadab, zulm, murdarlık, fesâdlık ve şirk gibi aşağı duygular vermişdir.

Bundan evvelki iki âyet-i kerîmede meâlen, **(Her kim benim emrimi tutmayıp nefsine uyarsa, varacağı mahal Cehennemdir)** ve **(Zulm edip, yalnız dünyâ hayâtını seçen kimsenin varacağı yer, Cehennemdir)** buyurulmuşdur. Şu hâle göre herkesin, aklına danışıp iş yapması îcâb eder. Şâyed aklına danışmadan iş yaparsa, nefsine uymuş olur ve nihâyet varacağı ebedî mevki', Cehennem olmuş olur. Aklı elden bırakmayıp, nefs ve şehveti terk etmek îcâb eder. Çünki, nefs ve şehvet, insanlar için en büyük düşmandır. Aklları erip tâm olarak düşünenler, Allahü teâlâya îmân eder. Akl ile hareket etmeyip, nefsine uyanlar, her zemân dalâletdedirler ve cenâb-ı Hakka varan yolu hiçbir zemân bulamazlar.

Aklı olup düşünmeyen ve gözü olup Hakkı görmiyenler ve kulağı olup hakîkati işitmiyenler için cenâb-ı Hak Kur'ân-ı kerîmin A'râf sûresi, yüzyetmişdokuzuncu âyetinde meâlen, **(Onlar**

ancak dört ayaklı hayvânlar gibidir, belki de hayvânlardan dahâ fenâdır) buyurmakdadır. Müslimân evlâdı olup da, dâimâ nefsinin arzûsuna koşanlar da böyledir. Bunların yalnız ismi müslimândır.

ÎMÂN BAHSİ

82 - Ey Oğul! Îmân, kalb ile inanmak demekdir. Cebrâîl aleyhisselâm, aklı, hayâyı ve îmânı Âdem aleyhisselâma getirdi. Ve dedi ki, (Yâ Âdem! Allahü teâlâ hazretleri selâm eder, sana getirdiğim şu üç hediyyenin birini kabûl etsin dedi.) Âdem aleyhisselâm aklı kabûl eyledi ve Cebrâîl aleyhisselâm, îmân ile hayâya, (siz gidin) deyince, îmân dedi ki, (Allahü teâlâ hazretleri bana emr eyledi ki, akl nerede ise, sen de orada ol!) Ondan sonra hayâ da aynı şeklde, Allahü teâlâ tarafından emr olunduğunu beyân ederek, her ikisi, akl ile berâber Âdem aleyhisselâmda kaldılar.

Binâenaleyh Allahü teâlâ kime akl verirse, hayâ ile îmân da onunla berâberdir. Aklı olmıyanın ne hayâsı ve ne de îmânı bulunmaz.

Birgün Hasen-i Basrîye “rahime-hullahü teâlâ” bir kadın gelerek sordu: (Yâ imâm! Din temizliği nedir? Din cevheri nedir. Din hazînesi nedir?)

Hasen-i Basrî “rahmetullahi aleyh” cevâben, (Siz söyleyin biz dinleyelim) dedi. Kadın, (Din temizliği abdest almakdır. Din cevheri, Allahü teâlâdan korkmak ve hayâ etmekdir. Din kuvveti ise, nemâzdır. Çünki, Hak teâlâ hazretleri, hayâ eden kulunu medh eylemişdir. Din hazînesi ilmdir. Çünki, her kimin abdesti olmazsa, dîni temiz olmaz. Her kimin hayâsı olmazsa ve Allahü teâlânın korkusu olmazsa, onda dînin cevheri olmaz. Her kimin ilmi olmazsa, dînin hazînesi olmaz) dedi.

Hasen-i Basrî “rahime-hullahü teâlâ” bu kadının sözüne hayrân olarak, hak söylediğini tasdîk eyledi.

Îmânı beş dürlü temsîl ederler: Îmân beş katlı bir kaleye benzer. Birinci katı altından, ikinci katı gümüşden, üçüncü katı demirden, dördüncü katı tunçdan ve beşinci katı ise bakırdandır.

Bakır dediğimiz kat, edebdir. Bir kimsenin edebi olmazsa, herhâlde o katdan şeytân geçer. Şâyet edebi olup, şeytânı o katdan geçirmezse, o kimsenin îmânı kurtulur.

Demir dediğimiz sünnetdir. Tunç tabakası dediğimiz, farzdır. Gümüş tabakası dediğimiz, ihlâsdır. Altın tabakası dediğimiz Allahü teâlâ hazretlerine yakınlıkdır. Her kimin edebi varsa, sünnete yol bulur, ihlâsı varsa Allahü teâlânın sevgisine kavuş-

mağa yol bulmuş olur.

Bir kimse âdâbı gözetmezse, ya'nî edebi olmazsa, sünnete yol bulamaz. Sünneti tutmayan kimse, farza yol bulamaz. Farzı tutmayan da, ihlâsa yol bulamaz.

Her kim verdiğini Allahü teâlâ hazretlerinin rızâsı için verirse ve sevdiğini de, Allah için severse ve düşmanlığını da, Allah için yaparsa, o kimsenin îmânı temâm olur. Ahlâkı güzel olanın da, îmânı kâmil olur. Îmânın alâmeti, kâfirleri kâfir oldukları için sevmemekdir. [Îmânı olan kimse, islâm düşmanlarını, komünistleri, masonları, bid'at sâhiblerini sevmez.]

Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyururlar ki, **(Sizin îmânen mükemmel olanınız, ahlâken güzel olup, insanlara iyilik yapanlardır.)** Zîrâ, Hak teâlâ hazretleri Kur'ân-ı kerîmde buyurur ki: **(Muhakkak sen yüksek bir ahlâk üzerindesin.)** Ya'nî, Allahü teâlâ hazretleri Habîbinin "sallallahü aleyhi ve sellem" ahlâkını medh eylemişdir. Bir kimsenin ahlâkı güzel olsa, Resûlullahın "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" ahlâkı ile ahlâklanmış olur ve Onun yolunu tutmuş olur. Korkduğundan kurtulup, istek ve arzûlarına kavuşur ve hakîkî mü'min olmuş olur. Bir kimsenin aklına gayri meşrû' bir şey gelse, onun harâm olduğunu bilmek de îmândandır. Eshâb-ı kirâm "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" sordular: (Yâ Resûlallah! Kalbimize fenâ şeyler gelirse ne yapalım?) Buyurdu ki: **(Kalbe iyi şey de gelir; fenâ şey de gelir. Fenâ şeylerin fenâ olduğunu bilmek ve anlamak da îmândandır.)**

83 - Eğer îmânın kâmil olmasını istersen, kendini müslimânlardan yüksek görme! Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdular ki: **(Bir kişi îmânının kemâlini isterse, kendine insâf versin** [ya'nî tevâzu' üzere hareket eylesin] **ve fakîr olduğu hâlde sadaka versin! Bu iki huy, îmânı kâmil derecesine yükseltir.)**

84 - Alkollü içkiler harâmdır. Şerâb ile îmân birlikde durmaz. Hazret-i Osmân "radıyallahü anh" buyurdu ki, (Allahü teâlâya yemîn ederim ki, hamri eline alıp içerken, îmân o hamre der ki, ey mel'ûn dur! Ben çıkayım da, ondan sonra sen gir.) İnsandan îmân çıkmadan şerâb girmez. Meğer, Sıdk ile, tevbe-i nasûh ederse, îmân yine kalbine girer.

85 - Ehl-i sünnet âlimleri "rahime-hümullahü teâlâ" bildiriyor ki, büyük günâh işlemek küfr değildir. Büyük günâh işlemek îmânı yok etmez. Hadîs-i şerîf, günâh olduğuna inanmıyanın veyâ günâhı kötü bilmiyenin îmânının gideceğini haber veriyor. Yâhud, büyük günâha devâm eden tevbe etmezse, son nefesinde îmânı gider dediler.

86 - Îmânın za'îf olmamasını istersen, ya'nî dâim kendinde kalıp, onunla berâber Allahü teâlânın huzûruna çıkmak istersen, şu düâyı günde kırk def'a oku: **(Yâ hayyü yâ kayyûm yâ zelcelâli vel ikrâm, yâ lâ ilâhe illâ ente.)**

Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdular ki: **(Dört şey îmânı giderir: 1. ve 2. Bildiği ile amel etmeyip, bilmediği ile amel etmek. 3. ve 4. Bilmediğini öğrenmeye utanıp, öğreneni de men' etmek.)** [Dînini, ilmihâlini öğrenmiyenin îmânı sağlam kalmaz. Böyle câhil kalan kimse, masonların, komünistlerin ve dinde reformcuların yalanlarına aldanarak îmânını kapdırır.]

Müslimânım, gece-gündüz, tapdığım dergâh bir,
bir dakîka tevhîdden ayrılmadım, Allah bir!

TEVHÎD FASLI

[Osmânlı devleti âlimlerinden Kâdı-zâde Ahmed bin Muhammed Emîn efendi "rahime-hullahü teâlâ", îmânın altı şartını bildiren **(Âmentü billâhi...)**yi türkçe olarak şerh etmiş, böylece ikiyüzelli sahîfelik bir kitâb meydâna gelmişdir. Bu kitâba **(Ferâid-ül-fevâid)** ismini vermişdir. Büyük velî, derin âlim, Seyyid Abdülhakîm Efendi "rahime-hullahü teâlâ" bu kitâbın ve diğer eseri olan **(Birgivî vasıyyetnâmesi şerhi)**nin çok kıymetli olduklarını söyler, gençlere tavsiye buyururdu. Kâdı-zâde Ahmed efendi 1197 [m. 1783] de İstanbulda vefât etmişdir. Bu kitâbında diyor ki, Allahü teâlânın **(Sıfât-i zâtiyye)**si altıdır. Bunlara, **(Sıfât-i vücûdiyye)** ve **(Ülûhiyyet sıfatları)** da denir. Bu sıfatlar, **Vücûd** (var olmak), **Kıdem** (varlığının evveli, başlangıcı olmamak), **Beka** (varlığının âhırı, sonu olmamak), **Vahdâniyyet** (nazîri ve şerîki olmamak), **Kıyâm-ı binefsihî** (mekâna muhtâc olmamak. Madde, mekân yok iken o vardı), **Muhâlefetün lilhavâdis** (mahlûklara, hiçbirşeye benzememek)dir. Allahü teâlânın **(Sıfât-ı sübûtiyye)**si sekizdir. Bunlara, **(Sıfât-i hakikiyye)** de denir. Bu sıfatlar, **Hayât** (diri olmakdır), **İlm** (bilici olmakdır), **Sem'** (işitici olmakdır), **Basar** (Görücü olmakdır), **Kudret** (güçlü olmakdır), **İrâdet** (dilemesi olmakdır), **Kelâm** (söylemesi olmakdır), **Tekvîn** (yaratıcı olmakdır.) Âdet-i ilâhiyyesi şöyledir ki; herşeyi bir sebeb ile yaratmakdadır. Fekat, sebeblerin, vâsıtaların, Onun yaratmasına hiç te'sîrleri yokdur. Vâsıtasız mâlikdir. Ondan başka yaratıcı yokdur. Bütün varlıkları yokdan var etdi. İnsanların ve hayvânların hareketlerini, sükûnlarını, düşüncelerini, hastalıklarını, şifâlarını, hayrlarını, şerlerini, fâidelerini, zararlarını yaratan yalnız Odur. İnsan, kendi hareketlerini, düşüncelerini, hiçbirşeyi yaratamaz. İnsanın düşüncelerini, hareketlerini, keşflerini, buluşlarını hep o îcâd

etmekde, yaratmakdadır. Ondan başkasına yaratıcı demek, câhilce, bâtıl bir sözdür. Allahü teâlânın sıfât-i sübûtiyyesi de, sıfât-i zâtiyyesi gibi kadîmdirler. Bu sıfatları da, zâtından ayrılmazlar. Ya'nî sıfatları zâtının, kendinin aynı da değildirler, gayrı da değildirler.]

Tevhîd, **(Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlüllah)** demekdir. Ma'nâsı şudur: **(Hak teâlâ hazretleri birdir, şerîki ve benzeri yokdur ve Muhammed aleyhisselâm sevgili kulu ve hak Peygamberidir.)** Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Bir kimse, kelime-i tevhîdi dese, Hak teâlâ hazretleri ile o kelime arasından perdeler kalkar ve kelime, doğrudan doğruya Allahü teâlâ hazretlerine gider. Allahü teâlâ buyurur ki, ey kelime, dur! Kelime der ki, beni söyleyen kulu afvetmeyince duramam. Hak teâlâ hazretleri, o zemân buyurur ki, izzetim, celâlim, kudretim, kemâlim hakkı için beni zikreden kulumu afv etdim.)**

87 - Bu kelime-i tevhîdi söyleyen kulu kıyâmet gününde melekler ziyâret ederler. Hak teâlâ hazretleri Mûsâ aleyhisselâma meâlen, **(Yâ Mûsâ! Kıyâmet gününde meleklerin seni ziyâret etmesini istersen, kelime-i tevhîdi çok söyle)** buyurdu. Bu kelime-i tevhîdi dilinle söyleyip kalbinle şübhe etme! Aksi takdîrde, ebedî olarak Cehennemde kalırsın.

Mûsâ aleyhisselâm dedi ki, yâ Rabbî, bir kulun, dili ile kelime-i tevhîdi söyleyip, kalbi ile şübhe etse, sen ona nasıl bir cezâ verirsin? Allahü teâlâ meâlen buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ! Ben onu dâimî olarak Cehennemlik yaparım. O kimseye ne Peygamber, ne Velî, ne Şehîd ve ne de Meleklerden şefâ'at eden olmaz.)**

88 - Bu kelime-i tevhîdi çok zikreyle! Zîrâ Mûsâ aleyhisselâm cenâb-ı Hakka sordu. Yâ Rabbî! Bir kulun kelime-i tevhîdi söylese, sen o kula ne ecr verirsin? Allahü teâlâ hazretleri cevâbında meâlen, **(Ben o kulumdan râzı olup, Cennet ve cemâlimle onu mesrûr eylerim)** buyurdu.

İşte bu kelime-i tevhîd söyleyen kimseye, Hak teâlânın vereceği in'âm ve ihsânı Allahü teâlâdan başka kimse bilmez. Kelime-i tevhîd söyleyince, Arş-ı a'lâ titrer. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Hak teâlâ hazretleri bir direk yaratmışdır. Kelime-i tevhîdden bu direk de titrer ve Arşı titretir. Arş titreyince, Hak teâlâ hazretleri Arşa, sâkin ol emrini verir ve Arşın mukabelesiyle yine o kelime-i tevhîdi söyliyen kimse afv-ı ilâhîye mazhar olur.)**

Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Her kim cân-ü gönülden, hâlisen, muhlisen bir kerre kelime-i tevhîd**

söylese, Hak teâlâ hazretleri, o kimseye Cennet-i a'lâda dörtbin derece ihsân eder ve dörtbin günâhını bağışlar.) Eshâb-ı kirâm "aleyhimürrıdvân" sordular, yâ Resûlallah "sallallahü aleyhi ve sellem"! O kimsenin dörtbin günâhı olmazsa? Resûlullah "sallallâhü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Ehlinin, evlâdının ve akrabâ ve teallukâtının günâhlarından bağışlanır.)**

89 - Kelime-i tevhîdi dilinle çok söyle! Sevâbı, bütün günâhlardan ağır gelir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Mahşer günü bir kişi gelecek, doksandokuz defteri olup, her bir defterin sathı göz gördüğü kadar genişdir. Hiç birinde iyiliği olmayıp, yalnız bir parmak kadar, o kimsenin dünyâda söylediği bir kelime-i tevhîd bulunur. O doksandokuz defter terâzînin bir kefesine ve bir kelime-i tevhîdi diğer kefesine koyarlar. Kelime-i tevhîd tarafı ağır gelir.)**

90 - Kelime-i tevhîdin sevâb hâssası çokdur.

Tenbîh: İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i sânî Ahmed Fârûkî Serhendî "kuddise sirruh" hazretleri [971-1034 Hindistândadır] **(Mektûbât)** kitâbının ikinci cildinin otuzyedinci mektûbunda Kelime-i tevhîdin fazîletini uzun bildirmekdedir. Bu mektûbun fârisîden türkçeye tercemesi **(Se'âdet-i Ebediyye)** ilmihâl kitâbında mevcûddur.

ALLAH RIZÂSI

91 - Ey Oğul! Eğer Hak teâlâ hazretlerinin rızâsını bulmak istersen bununla amel eyle! Hak teâlâ hazretleri Mûsâ aleyhisselâma meâlen buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ! Benim için ne amel işledin?)** Mûsâ aleyhisselâm: Yâ Rabbî, senin için nemâz kıldım, oruc tutdum, tesbîh okudum, sadaka verdim. Hak teâlâ buyurdu ki, **(Bunların hepsi senin içindir. Nemâz kılarsan Cennet veririm, oruc tutarsan sana kabr ve sıratda nûr olur. Tesbîh okursan Cennet-i a'lâda senin için ağaç dikilir, sadaka verirsen, üzerine gelecek kazâ ve belâ def' ve ref' olur. Yâ Mûsâ, benim için ne amel yapdın?)** Mûsâ aleyhisselâm, yâ Rabbî, senin için ne amel yapmak gerekir? Hak teâlâ hazretleri buyurdu ki, **(Benim için amel, dostumu dost ve düşmanımı düşman tanımakdır.)** Allahü teâlânın en beğendiği ibâdet, müslimânları sevmek, kâfirlere düşman olmakdır. Buna, **(Hubb-i fillah ve buğd-ı fillah)** denir.

92 - Sultân-ı Enbiyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir kimse, bir günâh yapmak istese ve sonra Allahdan korkup onu terk eylese, Hak teâlâ hazretleri, o kula iki Cennet ihsân eder.)** Öyle günâhlar ki, harâm yimek, fâiz yimek,

[karısını, kızını açık gezdirmek, sinema ve televizyonda, müslimânlıkla alay eden, ahlâkı bozan oyunları seyr etmek], harâma bakmak, zinâ, livâta, içki içmek, adam öldürmek, Allahü teâlâya şirk eylemek gibi... Bunların hepsi günâh-ı kebâirdir.

93 - Bir kişinin sa'îd olmasının nişânı şudur: Hak teâlâ hazretlerinin kazâ ve kaderine râzı olur. Şakî [fenâ adam] olmanın da nişânı şudur: Kazâ ve kadere râzı olmayıp, bir musîbet geldiği zemân, çağırır, bağırır, çok ağlar, sızlar.

94 - Allahü teâlâ hazretlerinin huzûrunda mutî'lerden olmağı istersen, her işde inşâallah de! Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(İnsanlar için bundan dahâ fazîletli mutî'lik yokdur.)**

Bir kimse ile bir şey karârlaşdırırken inşâallah deyip, sonradan o işi yerine getiremezsen yalancı olmamış olursun.

95 - Üç yerde gönlünü hâzırla ki, üzerine rahmet kapısı açılsın:

1- Kur'ân-ı kerîm okunurken,

2- Allahü teâlânın ismini söylerken,

3- Nemâz kılarken.

Ârif olan kimsenin nişânı, sükût etmesi fikr ola. Bakdığı ibret ola ve dilediği tâat oladır.

96 - Şeyh Zünnûn-i Mısrî "rahmetullahi teâlâ aleyh" [245 de Mısrda vefât etdi.] der ki, karnı yemekle dolu olanın gönlünde hikmet tutunamaz. Günâhdan sakınan kimseye ne mutlu! Bu da vücûdun fazla beslenmemesiyle olur. Hak teâlâyı zikr etmek, insanı Allahü teâlâya yaklaşdırır.

Hak teâlâ hazretlerinden korkmamanın alâmetleri şunlardır:

1- Niyyet zayıflığı.

2- Kibrli olmak.

3- Ölümü yakın bilmeyip, tûl-i emele saplanmak.

4- Hak teâlâ hazretlerinin rızâsını terk edip, halkın isteğini yapmak.

5- Sünneti bırakıp, bid'at işlemek.

6- Günâhını az görmekdir. Ne mutlu o kimseye ki, bu altı şeyden hiçbiri kendisinde bulunmaz. Şi'r:

Mihneti zevk etmekdedir âlemde hüner,
gam-u şâdiyyi kader, böyle gelir, böyle gider.

HAMD ETMEK FAZÎLETİ

97 - Birgün İbrâhîm aleyhisselâm buyurdu ki: **(Elhamdü lillâhi kable külli ehad, vel hamdü lillahi ba'de külli ehad, el**

hamdü lillâhi alâ külli hâl.)

Hak teâlâ hazretleri buyurdu: **(Yâ Cebrâîl! Benim dostuma benden selâm söyle! O üç kelâmı üç def'a söyledi, ben azîmüşşân da, kırk def'a kabûl olunmuş nâfile hac sevâbını kendisine verdim. Her kim bu düâyı okursa, aynı sevâbı kendisine ihsân ederim.)** Hazret-i Enesin düâsı: **(Bismillâhillezî lâ yedurru ma'asmihi şey'ün fil Erdı ve lâ fissemâ' ve hüvessemî'ul alîm.)** Bu düâ sabâh ve akşam üç kerre, Besmele ile okunur. Bununla birçok belâlardan kendisini muhâfaza etmiş olur.

98 - Aksırdığın zemân, **(El hamdülillah)** de! Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir insan aksırdığı zemân "El hamdülillah" derse, Hak teâlâ o kimseyi yetmiş dürlü belâdan muhâfaza eyler. Bir kimse, dört kelimeyi yüz kerre sabâh ve yüz kerre de akşam okursa, o kimseden sevgili bir zât Hak huzûrunda olamaz.)** Bunu Sultân-ı Enbiyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" böyle buyurmuşlardı. O dört kelime şudur: **(Sübhânellahi velhamdü lillahi ve lâilahe illallahü vallahü ekber.)** Hamd, bütün ni'metleri yaratan ve gönderen Allahü teâlâ olduğuna inanmak ve söylemekdir.

Yine çok büyük fazîlet ve derecelere vesîle olan ve cenâb-ı Hak huzûrunda çok kıymetli bir tesbîh **(Sübhânellahi ve bi hamdihi sübhânellahil azîm)**dir. Bunu günde yüz kerre okumalıdır.

ÎMÂN DÜÂSI

Muhammed Tirmüzîden "rahime-hullahü teâlâ" [209-279] rivâyet olunur ki, her kim sabâh nemâzının, sünneti ile farzı arasında şu düâyı sessizce okursa, îmânla rûhunu teslîm eder: **(Yâ hayyü yâ kayyûm yâ zel celâl-i vel ikrâm. Allahümme innî es'elüke en tuhyiye kalbî bi nûri ma'rifetike ebeden yâ Allah, yâ Allah, yâ Allah celle celâlüh.)** 402. ci sahîfeye bakınız!

99 - Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Ey ümmet-ü eshâbım, sizler sabâhları kalkarken şu düâyı okuyun: Sübhânellahi ve bihamdihi sübhânellahil azîm.)** Bu düâ, okuyanın o günkü günâhlarına keffâret olur.

Yine buyurdu ki, **(Her kim bu düâyı günde on kerre okursa, Hak teâlâ o kimseye kırkbin sevâb ihsân eder: Eşhedü en lâilâhe illallahü vahdehü lâ şerîke lehû ilâhen vâhiden sameden lem yettehiz sâhibeten velâ veleden velem yekün lehû küfüven ehad.)**

100 - Sultân-ı Enbiyâ "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki,_**(Bulunduğunuz toplantıdan kalkdığınız zemân, bu düâyı okuyun:"Sübhânek-allahümme ve bi hamdike,**

eşhedü en lâilâhe illâ ente vahdeke lâ şerîke leke ve estağfirüke ve etûbü ileyke.” O meclisdeki günâhlar afv olunur.)

Kalbini öldürmemek için şu düâyı oku! Çünki, bu düâ, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” tavsiye eylediği bir düâdır. **(Yâ hayyü yâ kayyûm yâ bedîassemâvâti vel erdı yâ zel celâli vel ikrâm, yâ lâilâhe illâ ente-es’elüke en tuhyiye kalbî bi-nûri ma’rifetike yâ Allahü yâ Allahü yâ Allah celle celâlüh.)**

Sultân-ı Enbiyânın “sallallahü aleyhi ve sellem” ölüm zemânında dahî okuduğu düâ:

“Sübhânellahi ve bi hamdihi estağfirullahe ve etûbü ileyh.”

Sokağa ve pazara çıkınca okunacak düâ: **(Lâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerîke leh lehülmülkü ve lehülhamdü yühyî ve yümîtü ve hüve hayyün lâ yemûtü biyedihil hayr ve hüve alâ külli şey’in kadîr.)**

101 - Yimek âdâbı:

(Fetâvâyi Hindiyye)de, beşinci cildde diyor ki, yimeğe başlarken ve bitdikden sonra elleri yıkamak sünnetdir. Başlarken **(Bismillâhirrahmânirrahîm)** demek ve sonunda **(Elhamdülillah)** demek sünnetdir. Sağ el ile yimek, sağ el ile içmek sünnetdir. Cünüb olan erkek ve kadının ellerini ve ağzını yıkamadan evvel yimesi ve içmesi mekrûhdur. Hayzlı kadın için mekrûh değildir. Kaynar şey yimemeli, yemeği koklamamalı ve içine üflememelidir. Yolda yürürken yimek ve içmek mekrûhdur. Başı açık yimek câizdir. Açlıkdan ölecek kimsenin leş yimesi câizdir. Leş bulamazsa ve birisi, (Elimi kes yi!) veyâ (Benden bir parça kes yi!) dese kesmesi, yimesi câiz olmaz. Kendi uzvundan et kesip yimesi de câiz olmaz. Bir kimseye birşeyi kaça aldın deseler, beş liraya dese, hâlbuki on liraya almış olsa, yalan söylemiş olmaz. Kokmuş et yimek harâmdır. Kokmuş yağ, süt yimek harâm değildir. Yemek ekşise, koksa necs olmaz. Fekat yimesi harâm olur. Ağac altına düşmüş meyvaları, yerden alıp yimek sâhibinin halâl etdiği bilinirse halâl olur. Nehr üzerinde sürüklenen meyvaları alıp yimek halâl olur. Fakîr, zenginin verdiği sadakadan, zengine hediyye etse, alması câiz olur.

Habîb-i kibriyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdular ki: **(Yemekden sonra bu düâyı okuyan kimsenin günâhları afv olunur: “El hamdülillâhillezî et’amenâ hâzet-ta’âme ve rezekanâ min gayr-ı havlin minnâ ve lâ kuvvete”.)**

İstiğfarların büyüğü:

Habîb-i kibriyâ “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Bu**

düâyı okuyan kimse, düâyı sabâhleyin okursa ve akşama kadar ölürse, şehîd derecesine vâsıl olarak ölür. Akşamleyin okursa, yine sabâha kadar ölürse, aynı şeklde aynı dereceye ulaşır. Düâ şudur: Allahümme ente rabbî lâilâhe illâ ente halaktenî ve ene abdüke ve ene alâ ahdike ve va'dike mesteta'tü eûzü bike min şerri mâ sana'tü ebûü leke bi-ni'metike aleyye ve ebûü bi zenbî fağfirlî zünûbî feinnehû lâ yağfirüzzünûbe illâ ente. Lâ ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü minezzâlimîn.)

Peygamberimiz aleyhisselâm buyurdu ki, **(Yâ Ebâ Hüreyre! Her kim, günde yirmibeş def'a bu düâyı okursa, Hak teâlâ, o şahsı âbidler zümresinden yazar.)** Düâ şudur: **"Allahümmagfir lî ve li- vâlideyye ve li-üstâziyye ve lil mü'minîne vel mü'minât vel müslimîne vel müslimât el ahyâ-i minhüm vel emvât bi-rahmetike yâ erhamerrâhimîn."** Bu düâ **(Se'âdet-i Ebediyye)** 1037.ci sahîfesinde de yazılıdır.

TECDÎD-İ ÎMÂN DÜÂSI

Yâ Rabbî! Hîn-i bülûgumdan bu âna gelinceye kadar, islâm düşmanlarına ve bid'at ehline aldanarak, edindiğim yanlış, bozuk i'tikâdlarıma ve bid'at, fısk olan söylediklerime, dinlediklerime, gördüklerime ve işlediklerime nâdim oldum, pişmân oldum, bir dahâ böyle yanlış inanmamağa ve yapmamağa azm, cezm ve kasd eyledim. Peygamberlerin evveli Âdem aleyhisselâm ve âhiri bizim sevgili Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmdır. Bu iki Peygambere ve ikisi arasında gelmiş geçmiş Peygamberlerin cümlesine îmân etdim. Hepsi hakdır, sâdıkdır. Bildirdikleri doğrudur. **(Âmentü billah ve bi-mâ câe min indillah, alâ murâdillah, ve âmentü bi-Resûlillah ve bi-mâ câe min indi Resûlillah alâ murâd-i Resûlillah, âmentü billâhi ve Melâiketihi ve kütübihi ve Rüsülihi velyevmil-âhiri ve bilkaderi hayrihi ve şerrihi minallâhi teâlâ vel-ba'sü ba'delmevti hakkun eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve resûlüh.)**

Tecdîd-i îmân düâsı: **(Allahümme innî ürîdü en üceddidel-îmâne vennikâha tecdîden bi-kavli lâ-ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)**.

102 - Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" her yeni elbise giydiği zemân bu düâyı okurdu: **(Elhamdü lillâhillezî kesânî mâ ûriye bihi avretî.)**

[Büyük İslâm âlimi, 14. cü hicrî asrın müceddidi, Seyyid Abdülhakîm Efendi "rahmetullahi aleyh" İstanbulun çeşidli câmi'lerindeki va'zlarında ve Medreset-ül-mütehassısîndeki ve Vefâ lisesindeki derslerinde ve husûsî sohbetlerinde, (Temiz ve

yeni elbise giyiniz! Mevkı' ve hürmet sâhibi olan kimseler gibi giyininiz! Halâl olan elbiseleri ve yemekleri ve şerbetleri lüzûmu kadar kullanınız! Gitdiğiniz yerlerde ahlâkınızla, sözlerinizle islâmın vekarını, kıymetini gösterdiğiniz gibi, giyinmenizle de saygı ve ilgi toplayınız! Çeşidli, lezzetli yemeklerle ve tatlı, soğuk şerbetlerle bedeninizi, nefslerinizi râhat ve hoş tutunuz!) buyururdu. Seyyid Abdülhakîm efendinin bu tavsiyeleri, Muhammed bin Süleymân-ı Bağdâdînin "rahime-hümallahü teâlâ" **(Hadîkat-ün-nediyye)** kitâbında da uzun yazılıdır. Bu kitâb, arabî olup, 1397 [m. 1977] senesinde, İstanbulda ofset yolu ile Hakîkat Kitâbevi tarafından basdırılmışdır.]

İHLÂS SÛRESİNİ OKUMANIN FAZÎLETİ

103 - Ey Oğul! Sûre-i ihlâsı çok oku! Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki,**(Kıyâmet gününde, bir çağırıcı çağırır ve der ki, Hak teâlâ hazretlerini zikr edenler ve ihlâs sûresini çok okuyanlar gelsinler. Cennetdeki makâmlarına vâsıl olsunlar.)**

Bu sûre-i şerîfeyi Besmele ile bin kerre okuyan diş ağrısı görmez olur.

Tenbîh: Hazret-i Alî "radıyallahü anh" diyor ki: Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir meclisin, ya'nî bir dersin, bir kitâbın, Kur'ân-ı kerîm okumanın sonunda Sübhâne Rabbike Rabbil izzeti ammâ yasifûn âyetini, sonuna kadar okuyana kıyâmetde çok sevâb verilir.)** Dinde derinleşmemiş birkaç kişinin, terceme sûretiyle yazdığı kitâba, aklları ile de ilâveler yaparak müslimânları şaşırtdıkları ve çok günâha girdikleri görülmekdedir. Meselâ, **(Sübhâne Rabbike)** yerine **(Sübhâne Rabbinâ)** demek dahâ iyidir diyorlar. Zîrâ düâ olarak okunduğu için (Bizim Rabbimiz) diyerek cemâ'ati de karışdırmalıdır, diyorlar. Bunlar çok aldanıyor. Çünki, **(Sübhâne Rabbike)** âyet-i kerîmesi düâ değildir, tesbîhdir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" bu âyeti okuyunuz diyor, değişdiriniz demiyor. Ebû Bekr-i Sıddîk "radıyallahü teâlâ anh" diyor ki, (Peygamberimizin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" bir hatâsını bütün ibâdetlerime değişirim.) Mukarreblerin, ya'nî Allahü teâlânın sevdiği insanların hatâsı, ebrârın, ya'nî iyi insanların hasenâtından kıymetlidir. Bunlar, hâşâ, âyet-i kerîmeyi düzeltmek, dahâ iyi yapmak mı istiyorlar? Kur'ân-ı kerîmdeki bir kef harfi, bütün ibâdetlerden dahâ kıymetlidir. Bunu değişdirmek küfre bile sebeb olur.

Bu âyet-i kerîmeyi değişdirerek okuyanlara, din âlimlerimizin verdikleri cevâblar **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbımızda yazılıdır.

104 - Her sabâh Haşr sûresinin sonunda olan ve **(Hüvellâhüllezî)** ile başlayan üç âyeti okumak da büyük sevâb kazandırır ve eğer akşama kadar ölürse, şehîd derecesi ile ölür.

105 - Amme sûresini güneş doğarken okuyan kimse, bütün âfetlerden emîn olur.

[Hakîkî islâm âlimi, büyük velî, Abdüllah-i Dehlevî "kaddesallahü sirrehül'azîz", doksanıncı mektûbunun sonunda buyuruyor ki, (Peygamberimizin "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" bildirdiği âyet-i kerîmeleri ve düâları, belli vaktlerinde okumalıdır. Bunlar ve nâfile nemâzlar, ihlâs ile, huzûr-ı kalb ile okunmazsa, sahîh olmazlar, fâideleri olmaz. Bunun için, bizler, farzlardan ve müekked sünnetlerden başka hiçbirşey okumayıp, nâfile ibâdet yapmayıp, önce her an Allahımızı zikr ederek ve harâmlardan ictinâb ederek, kalblerimizi ve ahlâkımızı temizlemeğe çalışmalıyız!) Yetmişbirinci mektûbda diyor ki, (Zemânımızda, her yeri küfr, fısk ve bid'at kapladı. Bu zemânda, Allahü teâlânın, her an hâzır ve nâzır olduğunu kalbe yerleşdirmek çok güçleşdi. Fekat, kalb hastalığından kurtulmağa yine çalışmak lâzımdır. Bir kuş, semâya çıkmak için uçar da, semâya kavuşamazsa da, diğerlerinden yüksek olur ve kedilerin şerrinden âzâd olur.) Onikinci sahîfeye bakınız! Abdüllah-i Dehlevî, Hâlid-i Bağdâdînin mürşididir. 1240 [m. 1824] de Delhide vefât etdi. İsmi silsile-i âliyyede Sıbgâtullah-i Hîzânîden önce yazılıdır. Sıbgâtullah-i Arvâsî, Gavs-i Hîzânî ismi ile meşhûrdur. Seyyid Tâhânın halîfesi, Seyyid Fehîmin mürşidlerindendir. Hîzânda medfûndur. Abdürrahmân-ı Tâgının mürşidîdir. Abdürrahmân-ı Tâgının kabri Nûrşindedir.]

SALEVÂT FASLI

106 - Bir kimse Cum'a günleri çok salevât-i şerîfe getirirse, Hak teâlâ o kimsenin yüz hâcetini revâ kılar, bunun otuzu dünyâ, yetmişi âhıret hâcetidir.

Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Her kim günde yüz def'a,** [ma'nâsını düşünerek,] **salevât-i şerîfe okursa, kıyâmet gününde güneşin sıcaklığından kurtulup, Arşın gölgesi altında benimle berâberdir. Ve her kim benim için bir salevât-ı şerîfe getirirse, rahmet melekleri onun günâhlarının afv olması için düâ ve istiğfar ederler.)**

107 - Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" üzerine çok salevât-ı şerîfe getir! Zîrâ bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki: **(Yanında ismim anılıp da, üzerime salevât-ı şerîfe getirmeyenlere yazıklar olsun. Bir de, Ramezân-ı şerîfe kavuşup, onu kemâl-i ta'zîm ile karşılayıp râzı etmeyen ve ana-babasının birine veyâ ikisine kavuşup da, onların rızâlarını almayanla-**

ra da yazıklar olsun.)

108 - Bil ki, her kim bir fakîre, onun gönlünün dilediği şeyi yidirse, Hak teâlâ hazretleri, o kimseye Cennet-i a'lâda bin derece verir ve Cennetde kendisine birçok ni'metler ihsân eder.

109 - Fakîrlere tasadduk etmeği unutma! Ehline ve çoluk çocuğuna ve akrabâna verdiğin şeyler de, sadaka yerine geçecekler. Ebû Emâmenin "radıyallahü teâlâ anh", Resûlullahdan "sallallahü aleyhi ve sellem" rivâyet etdiği hadîs-i şerîfde, **(Ehline ve akrabâsına ihsân etmekden büyük derece ne olabilir?)** buyuruldu. Önce, ehline, evlâdına halâl yidirmeli, halâl giydirmeli, sonra artan paranın zekâtını vermeli, ondan sonra da sadaka vermelidir.

110 - Sana nasîhat şudur ki, bu dört huy ile huylan. Zîrâ muhsinler [ya'nî iyiler] zümresinden olursun.

1- Genişlikde [zenginlikde] zekât, darlıkda sadaka vermek.

2- Gazab zemânında gazabını ve hırsını yenmek.

3- Başkasının aybını görünce, onu açmayıp, kapatmağa çalışmak.

4- Hizmetciye, ehline, evlâd ve akrabâya ihsân ederek onları hoş tutmak.

111 - Susamış kimseye su vermek de çok sevâbdır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Allahü teâlâ, Cebrâîl aleyhisselâma sordu: Yer yüzüne insen ne iş yapardın?**

Cebrâîl aleyhisselâm buyurdu ki: Yâ Rabbî! Yapacağım amel, sence ma'lûmdur. Dört şey yapardım:

1- Susamış kimselere su verirdim.

2- Çoluk çocuğu fazla olana yardım ederdim.

3- İki dargın arasını bulurdum.

4- Müslimânların ayblarını kapatırdım.)

Yine Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Susamış bir kimseye su içirenlerin amel defterine yetmiş senelik sevâb yazılır. Eğer su bulunmadığı yerde içirirse, İsmâ'îl aleyhisselâm evlâdından birini kâfir elinden kurtarıp âzâd etmiş gibi sevâb verilir.)**

112 - Her zemân çok iyilik yap! Hak teâlâ hazretleri hayrlı iş yapan kullarını çok sever. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir kimse bir fakîre bir lokma ta'âm verse, lokma o kimseye beş şey ile müjde eder:**

1- Bir dâne idim, beni çoğaltdın.

2- Ben küçük iken, beni büyütdün.

3- Düşman iken, beni dost eyledin.

4- Fânî, yok olmak üzere iken, beni bâkî, sonsuz kalıcı eyledin.

5- Şimdiye kadar sen beni muhâfaza ederdin. Bundan sonra ben seni muhâfaza ederim.)

113 - Sadaka ve zekât vermekle mal eksilmez, artar. Abdürrahmân ibni Avf "radıyallahü anh", Peygamberimiz aleyhisselâmdan işiterek buyurdu ki, üç şeye yemîn ederim:

1- Zekât vermekle mal eksilmez, çoğalır.

2- Zulm edilen kimse, zâlime hakkını bağışlarsa, Hak teâlâ, kıyâmet gününde bu kulun derecesini yükseltir.

3- Dâimâ isteyici olan kimseyi, Hak teâlâ fakîrlikden kurtarmaz.

114 - Ebû Hüreyre "radıyallahü anh", Peygamberimizden "aleyhisselâm" şöyle işitdim, diyor: **(İnsanlar tasadduk etdiği şeyi, Allah rızâsı için verirse, Hak teâlâ hazretlerine verilmiş gibi sayılır ki, mukâbilinde bin sevâb,** [diğer bir rivâyete göre ikibin sevâb] **alır.)** Bir kimseye ödünç verir isen, iyilikle ver ve iyilikle al! Ödünç verilen adam fakîr ise ve nemâz kılıyor, harâmlardan sakınıyorsa, veren kimse, verdiğini ona bağışlarsa kıyâmet günü arş-ı a'lânın gölgesinde gölgelenecek ve Cennetde büyük bir dereceye nâil olacakdır.

Tenbîh: Sadaka vermek nâfile ibâdetdir. Zekât vermek ve borç ödemek, birinin hakkını iâde etmek ise, farzdırlar. Üzerinde farz borcu olanların sünnetleri ve nâfileleri kabûl olmaz. O hâlde, bir kuruş zekâtı veyâ bir kuruş borcu olan kimsenin sadakaları kabûl olunmaz. Milyonlarca sadaka verse, binlerce hayr yapsa, zekâtını vermedikce veyâ borcunu ödemedikçe, hiçbiri kabûl olmaz, ya'nî hiç sevâb kazanamadığı gibi, zekât ve borç günâhından da kurtulamaz. Zekât hakkında, 212. ci maddede geniş bilgi verilmişdir.

115 - Bir kimseye ödünç vermek, tasadduk etmekden dahâ hayrlıdır. Zîrâ, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Ödünç vermek, tasadduk etmekden onsekiz derece dahâ fazîletlidir.)**

Bir kişiye bir iş yapdırdığın vakt, hemen ücretini ver! Şâyed vermeyip, hakkı kıyâmet gününe kalacak olursa, kıyâmet günü, o şahsın da'vâcısı, Allahü teâlâ hazretleri olacakdır. Birbirinize iş gördüğünüz zemân, ödünc alıp verdiğiniz vakt, güzel muâmele yapın! Birbirinizin gönlünü kırmayınız. Zîrâ iyilik yapacağınız yerde, günâh işlemiş olursunuz. Ödünç alan, ödemek niyyetiyle almalıdır. Üç sebeble ödünç alınır:

1- Çok fakîr olup çalışmağa kudreti olmayanın nafakasına sarf edecek kadar ödünç alması.

2- Bulunduğu yerin âdetine göre, kirâ ile veyâ mülk olarak, korunacak bir mesken te'min etmek için.

3- Evlenmek için.

Bu şeyler için Allahü teâlâya tevekkül ederek ve ödemeğe niyyet etmek şartı ile borç alanlara, Allahü teâlâ çabuk ödemek nasîb eder. Çok borç almayınız ki, râhat olasınız. Zîrâ, borcu alan, köle gibi olur, gece gündüz üzüntülü olur.

116 - Alış veriş yaparken ve ödünç verirken ribâdan, ya'nî **(Fâiz)** alıp vermekden sakın! Ödünç verdiğin kimseden menfe'ât bekleme! Zîrâ, azıcık aldığın veyâ verdiğin fâizin günâhı Allahü teâlâ indinde, annesiyle yetmiş def'a zinâ etmiş gibidir. Ya'nî, fâizin azı da, çoğu da, alması da, vermesi de harâmdır. Fâize şâhid olan, kâtib olan ve vekîl olan da, Allahü teâlâ indinde mel'ûn ve sorumludur. Çok sakınmak lâzımdır.

Tenbîh: İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i elf-i sânî Ahmed Fârûkî-yi Serhendî "kaddesallahü sirreh" hazretleri **(Mektûbât)**ın birinci cildi, yüzikinci mektûbunda buyuruyor ki: Bir müslimâna bir mikdâr fazla ödemesi şartı ile borç verildikde, ödenilen paranın fazlası fâiz olmakla kalmıyor. Evvelce yapılan **(akd),** ya'nî mukâvele, sözleşme fâiz oluyor. Böyle bir mukâvelenin kendisi harâmdır ve harâm sebebi ile alınan herşey de harâmdır. O hâlde, yüz lira borç verip, karşılığında, yüzon lira almak şartı ile yapılan akd, ya'nî pazarlık harâm olup, alınan yüzon liranın hepsi fâiz olur, harâm olur. **(Câmi'ur-rumûz)** fıkh kitâbında ve İbrahîm Şâhînin kitâbında da bu, güzel anlatılmakdadır. Fâiz ile para almağa ihtiyâcı olanlara gelince, ribânın harâm olduğu Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açıkça yazılıdır ve umûmîdir. Ya'nî ihtiyâcı olana da, olmıyana da harâmdır. İhtiyâcı olanları ayırmak, Allahü teâlânın ve Peygamberimizin "sallallahü aleyhi ve sellem" emrlerini değişdirmek olur. **(Kınye)** kitâbının, bu emrleri değişdirmeğe haddi ve salâhıyyeti yokdur. Lâhor şehrindeki âlimlerin en büyüğü olan Mevlânâ Cemâl "rahime-hullahü teâlâ" Kınye kitâbının birçok sözlerine güvenilmez ve kıymetli kitâblara muhâlifdir, buyuruyor. Kınyedeki, ihtiyâcı olanların fâiz ile borç alması câiz olur, sözünü doğru kabûl etsek bile, eğer her ihtiyâcı olana câiz dersek, fâizin harâm edilmesine sebeb kalmazdı. Çünki, herkesi, fâiz ile para almağa götüren, elbette bir ihtiyâcdır. Kimse ihtiyâcı yokken, kendi zararına iş görmez ve hakîm olan, hamîd olan Allahü teâlânın bu emri fâidesiz ve lüzûmsuz olurdu. Allahü teâlânın kitâbı olan Kur'ân-ı kerîme böyle iftirâda bulunmak, çok çirkin bir cesâretdir. Farz-ı muhâl olarak her ihtiyâcı da özr kabûl e-

dersek, ihtiyâc, lüzûm demekdir. Lüzûmun da bir mikdârı ve derecesi vardır. Ziyâfet vermek için fâiz ile ödünç almak ihtiyâc değildir ve buna zarûret yokdur. Meselâ bir cenâze için yalnız kefen ihtiyâcdır, buyurmuşlardır. Onun rûhu için helva pişirmek ihtiyâc değildir, buyurmuşlardır. Hâlbuki onun sadakaya ihtiyâcı her ihtiyâcın üstündedir. Böyle olunca, fâiz ile para alanların ihtiyâcları, ihtiyâc olur mu, olmaz mı ve böyle para ile hâzırlanan yemekleri yimek halâl olur mu? Âilenin çok kişi olmasını ve askerliği ihtiyâca behâne etmek ise, müslimânlığa yakışacak bir şey değildir. Eğer denirse ki, bugün halâl lokma bulmak mümkin olmuyor. Evet bu söz doğrudur. Fekat, mümkin olduğu kadar harâmdan kaçmak lâzımdır. Mahsûlün bereketsiz olmaması için tarlayı abdestsiz ekmemelidir, buyurmuşlardır. Hâlbuki bugün bundan kurtulmak imkânsızdır. Fekat, fâiz ile para almamak çok kolaydır. Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde harâm olduğu bildirilen şeyleri harâm bilmek, halâl olduğu bildirilen şeyleri de halâl bilmek lâzımdır. Bunlara inanmayan, kâfir olur. Açıkça bildirilmeyen halâl ve harâm ise, böyle değildir. Meselâ, birçok şeyler Hanefî mezhebinde harâm iken, Şâfi'îde halâldir. O hâlde, ihtiyâcı olanın fâiz ile para alması câiz değildir, diyene, (Sus! Halâle harâm deme! Kâfir olursun) denemez. Çünki onun sözü hakîkate yakındır, belki de tâm hakîkatdir ve ona verilen cevâb, tehlükelidir. Harâm şübhesi olan şeyleri terk etmek evlâdır. Tekrâr edelim ki, ihtiyâc dâiresi çok genişdir. Eğer geniş tutulursa fâiz almıyacak kimse kalmaz ve Allahü teâlânın fâizi harâm etmesi, hâşâ, abes ve boşuna olmuş olur. Kınye kitâbı da nihâyet ihtiyâcı olanın fâiz ile para almasına cevaz vermekdedir. Yoksa herkese değil. İhtiyâcı böyle şübheli yoldan ise, halâl yoldan aramalıdır ve takvâ bereketi ile ve ufak bir teşebbüs ile, ihtiyâc ortadan kalkar. Mektûbâtdan terceme temâm oldu.

İbni Nüceym Zeyn-ül-Âbidîn Mısrî "rahime-hullahü teâlâ" **(Eşbâh)** kitâbında, beşinci kâidenin sonunda, (Ba'zı ihtiyâclar zarûret kabûl edilir. Meselâ muhtâc olanın fâiz ödeyerek ödünç alması câiz olur) diyor. Seyyid Ahmed Hamevî "rahime-hullahü teâlâ" burayı açıklarken, (Meselâ on altın ödünç alıp, her gün belli mikdâr bir şeyi fâiz olarak öder) diyor. Bundan anlaşılıyor ki, nafakaya muhtâc olup, çalışamıyan ve karz-ı hasen bulamıyan âciz kimsenin nafaka için, fâiz ile ödünç alması câiz olur. Fekat, bu hâlde de **(Mu'âmele satışı)** yolu ile almalıdır. Meselâ, on altın alıp, oniki altın ödemekde uyuşulunca, on altını alırken, kalem, defter, kitâb gibi herhangi bir şeyi de iki altına satın alıp, oniki altın borçlanır. Böyle, fesâd ile, bid'at ile karşılaşıldığı zemân, islâmiyyete uymak için, ihtiyâtlı yol aramağa,

(Hîle-i şer'ıyye) denir. Âciz olanın, zarûrete düşenin, ibâdetini kaçırmaması veyâ harâm işlememesi için (Hîle-i şer'ıyye) yapması lâzım olur. İslâmiyyete uymakdan kaçmak için çâre aramağa **(Hîle-i bâtıla)** denir ki, harâmdır.

Tenbîh 2: Dâr-ül-harbde ya'nî Fransa, İtalya gibi putlara tapınan kâfir hükûmetlerin toprağında, kâfirlerden, kendi rızâları ile mal çekmek, meselâ onlara fâizle ödünç vermek câizdir. Fekat fâizle ödünç para almak orada da câiz değildir. Dâr-ül-harbdeki bir bankaya para yatırıp, fâiz almak, fâiz ile ödünç vermek için banka ile ortak olmak demekdir. Bu bankadan para çekenlerin hepsi kâfir ise, bankaya yatırılan paranın fâizini almak halâl olur. Bankadan fâiz ile para alanların hepsi müslimân ise, bankaya yatırılan paranın fâizini almak harâmdır. Bankadan ödünç para alan müşteriler, müslimân ile kâfir karışık ise, alınan fâiz mekrûhdur, ya'nî tahrîmen mekrûhdur. Kâfir mikdârı fazla ise, halâle yakın tenzîhen mekrûh olur. Mekrûhdan da sakınmalı, fâize bulaşmamalıdır. Bankaya yatırılan paranın fâizini **(Mu'âmele satışı)** semeni olarak almalıdır. Peygamberimiz "aleyhisselâm": **(Fâiz yiyenin şâhidliğini kabûl etmeyin! Eğer kabûl ederseniz, Allahü teâlâ ibâdetlerinizi kabûl etmez. Cemâ'at ile nemâzı terk edenin de, kabûl etmeyiniz)** buyurdu. Muhtâc olduğu malı satın almak için, bankadan fâiz ile ödünç para almamalı, banka bu malı satın alıp, üzerine kâr koyarak bu kimseye taksîd ile ödemek üzere veresiye satmalıdır. **(Riyâd-un-nâsıhîn)** kitâbında, kırk nev' fâiz olduğu misâller ile yazılıdır.

ALIŞ-VERİŞDE YALAN SÖYLEMEK FASLI

117 - Bir kimse, alış verişinde yalan söylerse, Allahü teâlânın rahmetinden mahrûm kalır. Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Kıyâmet günü Allahü teâlâ hazretleri üç kısm insanlara rahmet nazarı ile bakmaz:**

1- Alış verişinde yalan söyleyerek fâhiş fiyatla mal satana.

2- Gelişi güzel her şeye yemîn edene.

3- Kendisinde su olduğu hâlde, başkasına vermeyene.)

118 - Susuz olana su vermeyen insanlara kıyâmet günü, Allahü teâlâ buyuracak ki, siz benim suyumu kullarımdan esirgediniz. Şimdi, sizden rahmetimi uzak eyledim.

119 - Bir şeyi satın alan pişmân olup geri getirse, o malı geri al! Zîrâ, geri almakdan ziyân olmaz. Allahü teâlâ bereketini ihsân buyurur, on mislini verir.

120 - Ey Oğul! Kile, terâzî ve arşını yanlış ve hîleli kullananlar hakkında, Allahü teâlâ, “Mütaffifîn sûresinde” meâlen, **(Alıp satarken noksan ölçenlere şiddetli azâb vardır)** buyurdu.

121 - Kul hakkından kork! Borcun varsa onu ödemeğe çalış. Bir kuruş borcu olanın cenâze nemâzını Habîbullah kılmamışdır. O borcu ödemedikce, insan Cennete giremez. [Zevce istediği zemân, erkeğin **(Mu’accel mehri)**ni hemen vermesi, onu boşadığı zemân da, **(Müeccel mehr)**i ona hemen ödemesi lâzımdır. Zevc, zevcesine olan müeccel mehr borcunu ayırmalı, öldükden sonra zevcesine verilmesi için vasıyyet etmelidir. Vasıyyet etmedi ise, ölünce mîrâs taksîm edilmeden evvel mehrin hepsinin mîrâsdan zevcesine hemen ödenmesi lâzımdır. Zevcesini boşayınca, mehrini ödemiyen, dünyâda habs, âhıretde azâb olunur. Zevc mehr borcunu zekât, fıtra ve kurban nisâbına katmaz. Zevce nisâb hisâbına katar. Fekat, nisâb mikdârı teslîm aldıkdan bir sene sonra elinde kalırsa, yalnız o senenin zekâtını verir. Akrabâsına ve emri altında olanlara din bilgilerini öğretmek de kul borcudur.] Hadîs-i şerîfde, **(Bir kişi borçlu olsa ve vermek azminde olsa, Allahü teâlânın yardımı onunla berâberdir)** buyuruldu.

[**(Hadîka)**da, ayak âfetlerini anlatırken diyor ki, (Hayvânın ve kâfirin hakkı için de, kıyâmetde azâb yapılacakdır. Dünyâda halâllaşılmadı ise, âhıretde kâfirin hakkından kurtulmak dahâ zor olur. Hayvân hakkından kurtulmak ise, bundan da zor olur.) Bunun için, Dâr-ül-harbde de, kâfirlerin mallarına, canlarına, ırzlarına dokunmakdan çok sakınmalıdır. Onların kanûnlarına da uymalı, fitne, fesâd çıkarmamalıdır.]

VÜCÛD EMÂNETİ [Nİ’METİ]

122 - Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(El, insana bir emânetdir, onunla harâm olan şeyi tutma! Ayağın sana bir emânetdir. Onun ile harâm yere gitme! Tenâsül âleti sana bir emânetdir, onunla zinâ etme!)** Bunun gibi bedendeki bütün a’zâlar birer emânetdir. Bu ni’metleri meşrû’ şeklde ve meşrû’ yerlerde kullanırsan, emîn kimselerden olur, Cenâb-ı Hakka karşı tam şükr yapmış olursun. Bu emânetleri gayr-ı meşrû’ yerlerde kullanan insan, Allahü teâlâya isyân etmiş ve hiyânet etmiş olur.

Tenbîh: Hastayı tedâvî etmek sünnetdir. Tedâvînin, ilâc ile, sadaka vermekle ve düâ ile yapılacağı bildirildi. Tecribe edilip, te’sîrlerinin kat’î olduğu anlaşılan aşıları, serumları ve mikrop öldüren ve benzerleri ilâcları kullanmak farz olduğu **(İbni Âbidîn)**in “rahime-hullahü teâlâ”, **(Hazar ve ibâha)** kısmından anlaşılmakdadır. (Sular bâbı)nın sonunda da diyor ki, (Harâm

olan ilâcın te'sîri kat'i ise ve şifâ verecek halâl ilâc yoksa, domuz etinden başka harâm ilâcın kullanılması câiz olur. Şifâ te'sîri zannî ise, câiz olmaz.) Oruc bahsinin sonunda diyor ki, (Müslimân hasta, müslimân tabîb bulamadığı zemân, kâfir tabîbe gidip tedâvî olması câizdir. Kâfir tabîbin sözü ile, ibâdetini terk ve tehîr etmesi [ve harâm olan ilâc kullanması] câiz değildir.) **(Fetâvâyı Hindiyye)**nin Kerâhiyyet kısmının onsekizinci bâbında diyor ki, (Şifânın Allahü teâlâdan geldiğine inanan hastanın ilâc kullanması câizdir. İlâcdan şifâ beklemek câiz değildir. Allahü teâlânın şifâyı yaratması için, ilâcı sebeb yapdığına inanmak lâzımdır. Domuz habîs olduğu için ve insan muhterem olduğu için, ikisinin organlarını ilâc olarak kullanmak câiz değildir. Diğer hayvânların câizdir. İlâc kullanmayıp ölmek günâh değildir. Gıdâ almayıp ölmek günâhdır. [Te'sîri kat'î olan ilâc, gıdâ gibidir.] Fâidesi kat'î olan şeyleri kullanmamak harâmdır. Kadın sütünü ilâc olarak kullanmak câizdir. Kadının sakız çiğnemesi, sözbirliği ile câizdir. Erkeğin çiğnemesi ihtilâflıdır. Hastaya ve hayvân sokana, şifâ için Kur'ân-ı kerîm okumak veyâ kâğıda yazıp muska olarak taşıması yâhud tas içinde ıslatıp, bu suyu içmesi, bu su ile, ağrıyan yeri yıkaması câiz diyen âlimlerin sözleri mu'teberdir. Meşhûr düâlar ile muska ve ilâc câizdir. Nazar için tütsü yapmak, kurşun dökmek câiz diyenler vardır. Bağa, bağçeye, tarlaya, nazar değmemek için, ba'zı şeyler asmak câizdir. Çocuk olmaması için erkeğin tedbîr alması câiz olur. Dört aylık çocuğunu aldıran kadın cezâlandırılır. Dahâ önce aldırması câizdir.)

Süâl: Şer'î nikâhı bulunan bir âilenin çocuğu olmaz ise, (Sun'î ilkâh) ve (Tüb bebek) denilen üsûl ile, çocuk olmasına teşebbüs etmek câiz midir?

Cevâb: Bir erkekle kızın şer'î nikâh yaparak, Allahü teâlâdan çocuk taleb etmelerini tergîb ve teşvîk buyuran hadîs-i şerîfler çokdur. Çocuğu olmıyan zevceynin, Silsile-i aliyyeyi vâsıta yaparak, düâ etmeleri ve meşrû' sebeblere teşebbüs etmeleri lâzımdır. Zevceynin menîleri alınıp, bir tüpe konuluyor. Tüpde ilkâh vâkı' oldukdan sonra, zevcenin rahmine konuyor. Buna **(Sun'î ilkâh)** ve (tüb bebek) deniyor. Bunun câiz olacağı anlaşılmakdadır. Ancak, buna zarûret olmadığı için, bu işi zevceynin kendilerinin yapmaları, tabîb, hemşîre, ebe gibi yabancıların, bunların avret mahallerini görmemeleri ve sun'î ilkâhın, nikâhsız olan erkekle kız arasında yapılmaması lâzımdır.

Abdül'Azîz Dehlevî "rahime-hullahü teâlâ" 1386 [m. 1966] senesinde, Efganistânın Kâbil şehrinde basılan fârisî tefsîrinde, Bekara sûresinin fazîletlerini bildirirken diyor ki, Abdüllah bin Ahmed bin Hanbel "rahime-hullahü teâlâ", **(Zevâid-i**

Müsned)inde ve Hâkim ile Beyhekî “rahime-hümallahü teâlâ” **(De’avât)** kitâblarında, Übeyyübni Ka’b “radıyallahü teâlâ anh” diyor ki, Resûlullahın “sallallahü aleyhi ve sellem” yanında oturuyordum. Bir köylü geldi. Kardeşinin ağır hasta olduğunu söyledi. **(Hastalığı nedir?)** buyuruldukda, cin çarpması dedi. **(Kardeşini buraya getir)** buyuruldu. Kardeşi gelip oturdu. Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem”, şu âyetleri okuyup, hastaya üfledi. Hemen iyi olup, kalkdı: Fâtiha, Bekara sûresi başından dört âyet, **(Ve ilâhüküm)**den başlıyarak, **(Ya’kılûn)**e kadar, iki 163 ve 164. cü âyetleri, Âyetel-kürsî, **(Hâlidûn)**e kadar, Bekara sûresi sonundaki **(Lillahi)**den başlıyan üç âyet, **(Âl-i İmrân)** sûresinin **(Şehidallahü)** ile başlıyan tek onsekizinci âyeti, **(A’râf)** sûresinin **(İnne-Rabbeküm)** ile başlıyan tek ellidördüncü âyeti, **(Müminûn)** sûresinin **(Fe-tealallahü)** ile başlıyan tek yüzonaltıncı âyeti, Cin sûresinin **(Ve ennehu teâlâ)** ile başlıyan tek üçüncü âyeti, Sâffât sûresinin başından on âyet, Haşr sûresinin sonunda **(Hüvallâhü)** ile başlıyan üç âyet, **(İhlâs)** ve **(Mu’avvizeteyn)** sûreleri. [Seyyid Ahmed “rahimehullahü teâlâ” bu âyetleri toplıyarak **(Âyât-i hırz)** risâlesi yazmışdır. Âyât-i hırz, (muhâfaza edici âyetler) demek olup, arabî **(Teshîl-ül-menâfi’)** tedâvî kitâbının 1982 İstanbul baskısı sonuna, ilâveli olarak yazılmışdır. Abdest alıp, yedi istigfâr ve onbir salevât okuyup hastanın sıhhatına niyyet ederek, güneş doğdukdan ve ikindi nemâzından sonra, günde iki def’a hasta üzerine okuyup, işâret bulunan yerlerde, hastaya üfürmeli, şifâ buluncıya kadar [kırk gün kadar] devâm etmeli. Her def’ası sonunda, bir Fâtiha okuyarak, sevâbını Peygamber efendimizin “sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem” ve Behâüddîn-i Buhârî, Ahmed Rifâ-i ve imâm-ı Rabbânînin rûhlarına hediyye etmelidir. Bir nüsha [Muska] yazıp, yanında taşırsa, sihrden, büyüden, nazar değmesinden korur. Murâdı hâsıl olur. 138. ci maddeye bakınız!

(Hizb-ül-bahr) okumak da, derdlerden kurtulmak için pek fâidelidir. Bunu Ebül-Hasen Şâzilî hâzırlamışdır.]

Dârimînin **(Müsned)**inde, Abdüllah ibni Mes’ûd “radıyallahü anh” diyor ki, (Evde, Bekara sûresi başından **(Müflihûn)**a kadar beş âyet okunduğu gece, şeytân o eve giremez.)

Meyyit defn edilince, baş tarafında, Bekara sûresinin başını, ayak tarafında sonunu okumak emr olundu.

Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(Bir evde, şu otuzüç âyet okunduğu gece, yırtıcı hayvân ve eşkıyâ, düşman, sabâha kadar canına, malına zarar yapamaz:** Bekara başından beş âyet, Âyetelkürsî başından **(Hâlidûn)**e kadar üç âyet, Bekara sonunda **(Lillahi)**den sûre sonuna kadar üç âyet, **(A’râf)** sûre-

sinde **(İnne Rabbeküm)**den **(Muhsinîn)**e kadar, ellibeşden i'tibâren üç âyet, **(İsrâ)** sûresi sonundaki **(Kul)**den iki âyet, Sâffât sûresi başından **(Lâzib)**e kadar onbir âyet, Rahmân sûresinde **(Yâ ma'şerelcin)**den **(Fe izâ)**ya kadar iki âyet, Haşr sûresi sonunda **(Lev enzelnâ)**dan sûre sonuna kadar, Cin sûresinde başından **(Şatatâ)**ya kadar dört âyet.)

Yedi kerre Fâtiha okuyup, derd, ağrı olan uzva üflenirse, şifâ hâsıl olur. **(Tefsîr-i Azîzî)**den terceme temâm oldu.

Abdüllah-ı Dehlevî "rahmetullahi aleyh", yüzonyedinci mektûbunda buyuruyor ki, (Her işde, Pîrân-ı kibârın ervâh-ı tayyıbesini vâsıta yaparak, Allahü teâlâya ilticâ ve düâ etmelidir. [Bunun için **(Silsile-i aliyye)**yi okumalıdır.] Bunların vâsıtası ile, dînî ve dünyevî murâdları ihsân eder.) **(Silsile-i aliyye), (Se'âdet-i Ebediyye)** ve **(Eshâb-ı Kirâm)** kitâblarında yazılıdır. Âyet-i kerîmenin ve düânın te'sîr etmesi için, okuyanın Ehl-i sünnet i'tikâdında olması, kul hakkından sakınması, harâm ve habîs şey yimemesi ve okunan kimseden karşılık istememesi şartdır.

[İlâc almak, âyet-i kerîme ve düâ okumak, üflemek ve yanında taşımak, insanın ömrünü uzatmaz, ölüme mâni' olmaz. Eceli gecikdirmez. Ömrü olanın dertlerini, ağrılarını giderip, sihhatlı, râhat ve neşeli yaşamasına sebeb olurlar. Kalb nakli ve beyin, böbrek, ciğer gibi ameliyâtlar, aşılar, serûmlar, ölüme mâni' olmaz. Ömrü olanlara fâideli olur. Eceli gelen çok kimsenin ameliyât esnâsında öldüklerini bilmiyen yokdur. Düânın kabûl olması için, istenilen şeyin sebebine yapışmak lâzımdır. Allahü teâlâ, herşeyi sebeb ile yaratır. Tedbîr almak, sebebi aramak lâzımdır. Düâ edince, Allahü teâlâ sebebe kavuşdurur ve sebebde te'sîr, kuvvet yaratır. Evliyâya, sevdiklerine sebebsiz de verir. Buna **(kerâmet)** denir. Sebebe yapışmadan düâ etmek, Allahü teâlânın âdetine uymamak olur.

Düâ, Allahü teâlâdan birşey istemek demekdir. Düâ, iki dürlüdür: 1- Lafzî düâ, 2- Fi'lî düâ.

1– Lafzî düâ, Allahü teâlâdan lafz ile, söz ile istemekdir. Bu düânın kabûl olması için şartlar vardır. Bu şartlar, düâ edenin müslimân olması, ihlâs sâhibi olması, nemâzlarına devâm etmesi, fâsık olmaması, ya'nî harâm işlememesi, üzerinde kul hakkı bulunmaması gibi şeylerdir. Bu şartlar bulunmıyanların düâları kabûl olmıyor. Sıkıntı içinde yaşıyorlar.

2– Fi'lî düâ, istenilen şeyin sebebine yapışmakdır. Allahü teâlâ, herşeyi, bir sebeb ile yaratmakdadır. Allahü teâlâdan birşey isteyenin, bu şeyin yaratılmasına sebeb olan şeyi yapması lâzımdır. Meselâ, bir yeri ağrıyanın, ağrı kesici bir ilâc

kullanması lâzımdır. Bu ilâcı kullanması, fi'lî düâ etmek olur. Fi'lî düânın kabûl olması için, sebebin te'sîrinin kat'î olması, iyi bilinmesi lâzımdır. Lafzî düâ ile fi'lî düâ birbirine uygun değilse, fi'lî düâ kabûl olur. Müslimânın, iyi ve câiz olan şeylerin sebeblerini bilip, düâ için, bu sebebleri yapması lâzımdır. Bu sebebler yapılınca, Allahü teâlâ, istenilen şeyi yaratır. Çünki, sebebleri yapılan şeyi yaratması, âdetidir. Aç olanın birşey yimesi, fi'lî sebebe yapışmak, fi'lî düâ etmek olur. (Düâ ediniz, kabûl ederim) buyurulması, fi'lî düâ etmeği emr etmekdedir.]

123 - Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir kişi geldi, Lokman hakîm hazretlerine sordu:**

- Yâ Lokman! Sen bu mertebeye nasıl erişdin?

Lokman hazretleri buyurdu ki: Ben bu mertebeye üç şeyle erişdim:

1- Emâneti yerine vermekle,

2- Doğru söylemekle.

3- Mâlâya'nîyi [ya'nî fâidesiz sözü] **terk etmekle.)**

124 - Mü'mînûn sûresinin sekizinci âyetinde meâlen, **(Emânetleri güzelce kullanıp, yerli yerine îfâ edeni, korkduğundan emîn kılıp, Cennetime koyarım)** buyuruldu.

Tenbîh: Kitâbın çeşidli yerlerinde, insanı Allahü teâlânın rahmetine kavuşduracak düâlar, iyi işler yazılıdır. Bunlar övülmekde, yapılmaları teşvîk edilmekdedir. Unutmamalı ki, Âhıretde Allahü teâlânın rahmetine kavuşabilmek için, îmân ile ölmek lâzımdır. Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde açık bildirilenlere uygun îmânı olmıyan ve harâmlardan sakınmağa ve islâmın beş şartını yapmağa ehemmiyyet vermiyen kimse rahmete kavuşamaz. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyana **(Bid'at ehli)** denir. Bunun yapdığı ibâdetleri sahîh olup da, borcdan, azâbından kurtulur ise de, va'd edilmiş olan sevâblarına kavuşamaz. Âhıretde, dünyâda yapmış olduğu iyiliklerin, hayrât ve hasenâtının karşılığına kavuşamıyacakdır. Dünyâdaki iyiliklerinin karşılıklarına kavuşmak istiyenin, hemen tevbe etmesi, îmânını düzeltmesi lâzımdır.

125 - Hak teâlâ buyurur ki, ey kulum, ben acıkdım, beni doyurmadın. Kul cevâben der ki: Yâ Rabbî! Bütün âlemleri doyuran sensin! Ben seni nasıl doyurabilirim? O zemân cenâb-ı Hak buyurur ki, falan fakîr kulum aç idi, sen ise bol bol rızklar içinde yüzüyordun. O fakîr kulumu doyursaydın, benim rızâmı kazanmış olacakdın. Yine Allahü teâlâ buyurur ki, ey kulum, ben susamışdım. Bana niçin su vermedin? Kul aynı şeklde: Yâ Rabbî! Bütün âlemlere su veren sensin, benim seni sulamağa kudretim var mıdır? Allahü teâlâ buyurur ki, falan kulum

susamışdı, eğer onu sulamış olsaydın, benim sevgi ve muhabbetimi kazanmış olacakdın. Yine bunun gibi, çıplak olanı giydirmek için bu süâl-cevâb vârid olur. Yine bunun gibi, ben hasta idim de, benim hâl ve hâtırımı gelip sormadın. Yâ Rabbî, seni nasıl ziyâret edebilirdim? Allahü teâlâ buyurur ki, falan kulum hasta idi, onu ziyâret edeydin, orada benim rızâmı bulacakdın.

NİʼMETLERE ŞÜKR FASLI

126 - Hak teâlâ hazretleri buyurdu ki: **(Yâ Mûsâ! Bir kimse kendine verdiğim niʼmeti benden bilip kendinden bilmezse, niʼmetlerimin şükrünü edâ etmiş olur. Bir kulum rızkını kendi çalışması ile bilip, benden bilmez ise, niʼmetin şükrünü edâ etmemiş olur.)** İnsanlara lâyık olan, her zemân kendisine verilen rızkları Allahü teâlâdan bilmekdir. Buna, **(Hamd etmek)** denir. Ve bunlara mukabil gece gündüz şükr ve tesbîh ile tahmîd eylemekdir. Mûsâ aleyhisselâm bu kelâmları işitince, (Yâ Rabbî! Bütün kelâmların hakîkatdir) dedi.

BAYRAM FAZÎLETİ

127 - Bayram günü âile, çoluk çocuk ve yakın akrabâna güzel ve güler yüzlülükle muâmele eyle! Ramezân ayında ayırmış olduğun zekâtını, bayram günlerinde fakîrlere ver! Oruc tutamıyan, fıtrasını verir (Feyziyye). [Sadaka-i fıtrını bir kişi için yarım sâʼ buğday olarak hesâb edip, kendinin ve fıtra nisâbına mâlik olmıyan küçük çocuklarının fıtralarını buğday olarak veyâ kıymeti kadar altın, gümüş, müslimân fakîrlere bayramın birinci günü bayram nemâzından evvel ver. Nemâzdan sonra ve Ramezânda vermek de câizdir. [**(Tergîbüssalât)** da ve **(Niʼmet-i islâm)** da diyor ki, (Zekât nisâbı mikdârı kadar her nevʼ malı bulunan kimseye zengin denir. Bayramın birinci günü, fecr tulûʼ ederken zengin olan müslimânın fıtra vermesi vâcib olur. Bu vaktden önce vefât eden veyâ fakîr olan kimsenin ve sonra îmân eden veyâ doğan ve zengin olanın vermesi vâcib olmaz. Önce îmân edenin ve sonra fakîr olanın fıtra vermesi lâzımdır. Bayram nemâzından evvel vermek efdaldir. Nisâba mâlik oldukdan sonra, sene dolmadan fakîr olanın, zekât vermesi ise, afv olunmakdadır. Sadaka-i fıtr vermek, şâfiʼîde, Ramezânın son günü, güneş gurûb ederken vâcib olur.)] Sâʼ (8) rıtl mercimek alan bir hacm ölçüsüdür. Bir rıtl 130 dirhem veyâ 91 miskaldir. Bir miskal hanefîde 4,8 ve şâfiʼîde 3,45 gramdır. Yarım sâʼ buğday hanefîde 1748 gramdır. Şâfiʼîde bir sâʼ 694 dirhem veyâ 1680 gramdır. Bir dirhem-i şerʼî, hanefîde 14 kırat veyâ 3,36 gramdır. Şâfiʼîde, 16,8 kırat veyâ 2,42 gramdır. Bir kırat, hanefîde 0,24 gram, şâfiʼîde 0,144 gramdır. Bir Osmânlı altını 1,5 miskal, 7,2 gramdır. Kurbân nisâbı, fıtra nisâbının ay-

nıdır. Bu nisâba, her nev' mâl dâhil olur.]

128 - İlm meclisine gitmenin fazîlet ve derecesi çok büyükdür. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Bir kimse din âlimlerinin ve sâlihlerin** [ya'nî İslâmın beş şartını devâm üzere yapanların] **yanına gitse, her bir adımına Hak teâlâ, kabûl olmuş nâfile bir hac sevâbı ihsân eder. Zîrâ, âlimleri ve sâlihleri Hak teâlâ sever. Allahü teâlânın evi olsaydı, bu kimse o evi ziyâret eyleseydi, ancak bu sevâbı kazanırdı.)**

129 - Peygamber "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyurdu ki: **(Yâ âlim, yâ müteallim** [ya'nî talebe] **veyâhud bunları dinleyici ol!** [Kitâblarını oku!] **Bu üçünden olmayıp dördüncüsünden olursan,** [ya'nî hiçbirinden olmazsan] **helâk olursun.)** [İlmihâl kitâbı okumayan dînini öğrenemez. Dînini öğrenmiyenin dîni, îmânı gider. Din düşmanlarının yalanlarına aldanıp kâfir olur.]

130 - Birbirine dargın olanları barışdırmağa çalış! Hazret-i Mûsâ aleyhisselâm, Allahü teâlâya sordu: Yâ Rabbî! Birbiri ile dargın olan iki kişiyi barışdıran ve Senin rızânı bulmak için zulm etmeyen kimseye ne ecr verirsin? Hak teâlâ buyurdu ki, **(Kıyâmet gününde onlara selâmet verir, korkduğu şeylerden emîn eder, umduğu şeylerle şereflendiririm.)** Rivâyet edilir ki, Mûsâ aleyhisselâma cenâb-ı Hak sordu: **(Yâ Mûsâ, sana Peygamberlik vermeme sebeb olan şeyi biliyor musun?)** Mûsâ aleyhisselâm hayır dedi. Hak teâlâ buyurdu ki, **(Sen birgün koyun bekliyordun. Bir koyun sürüden ayrılarak kaçdı. Sen onu sürüye katmak için arkasından yürüdün. Bir hayli yol gitdin. Hem sen ve hem de koyun yoruldu. Nihâyet koyunu yakaladığın zemân, koyunu tutup şöylece hitâb eyledin: Yâ koyun, ne zorun vardı da, böylece hem kendini ve hem de beni zahmete sokdun ve her ikimizi de yordun? Hâlbuki, o ânında son derece yorgun ve hiddetli idin. İşte, o hiddetli ve gazablı zemânında hırsını yenip rıfk ile** [ya'nî güzellikle] **muâmele etdiğin için, sana Peygamberlik derecesini ihsân eyledim.)**

131 - Fakîrlere merhamet ile muâmele eyle! Zenginlere ise zenginlikleri için tevâzu' gösterme! Din düşmanlarını, islâmiyyeti beğenmeyenleri, nemâz kılmayanları sevme ki, kıyâmet gününde selâmet ve se'âdet bulasın.

Bir çocuk gördüğün zemân, bunun günâhı yokdur, benim günâhım vardır. Binâenaleyh bu çocuk benden dahâ fazîletlidir. Bir yaşlı müslimân gördüğün zemân, bu benden dahâ fazla ibâdet eylemişdir, binâenaleyh benden dahâ fazîletlidir. Bir islâm âlimi görünce, ben câhilim, bu benden ziyâde âlimdir, öyle

ise, benden dahâ fazîletlidir. Bir câhil görünce, bu bilmeden günâh işler. Fekat ben bilerek işlerim, öyle ise, bu benden efdaldir. Bir kâfir görsen, olur ki, dünyâdan îmân ile gider. Benim îmânla gidip gitmeyeceğim ise, belli değildir. Şu hâlde, benden dahâ fazîletlidir diye düşünmelisin! Müslimânlara karşı kibr yapmazsan, Hak teâlâ indinde yüksek derecelere vâsıl olursun.

132 - Peygamberimiz "aleyhisselâm": **(O kimseye bakma ki, dinde senden aşağıdır, zîrâ kendini beğenip, helâk olursun. Dinde senden yukarısına bak ki, senden hayrlıdır. Malı çok olana bakma ki, Allahın kısmetine gazab edersin. Şu kimseye bak ki, yiyeceğini zahmet çekerek alın teri ile hâzırlar, o zemân da, Hak teâlânın sana verdiği ni'mete şükredersin)** buyurdu.

133 - Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Bir kimsenin dünyâsı selâmetli olursa, dîni eksik olur.)** [Ya'nî, dünyâ lezzetlerine kavuşmak için, islâmiyyetin dışına taşan kimse, âhıret lezzetlerine kavuşamaz.] Yine buyurdular ki, **(Yâ Ebâ Hüreyre! İslâmiyyetden çıkana doğru yolu göster, câhile ilm öğret ki, sana şehîdlik mertebesi verilir.)** [Çocuklarına Ehl-i sünnet i'tikâdını, farzları, harâmları öğretmeli, tanıdıklara din kitâbı vermelidir.]

134 - Çok mal ve mevki' sâhibi olunca, kalbini karartıp Allahü teâlâyı unutma ve malına, rütbene güvenip de, ibâdetden geri kalma! Malı az olan, dahâ fazla Allahü teâlâyı hâtırlar ve Ona dahâ fazla bağlanır.

Tenbîh: Müslimânlıkda çok mal ve mevki' sâhibi olmak fenâ değildir. Alkollü içkileri satmakla ve çalgı, şarkı ücreti ile ele geçen ve sirkat, yalan, gasb, rüşvet ve fâiz ile toplanılan mallar, paralar, az olsalar da, habîsdir. Bunları kullanmak harâmdır. Halâldan kazanılan ve zekâtı verilen mal, para, ne kadar çok olursa olsun, makbûldür. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı kerîmde, halâl olan malı hayr diye ismlendirmişdir.

İmâm-ı Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ" **(Kimyâ-i se'âdet)** kitâbı, üçüncü faslında buyuruyor ki: Kendini ve âilesini ve çocuklarını kimseye muhtâc etdirmeyecek kadar çalışıp halâlden kazananlara cihâd sevâbı verilir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" bir sabâh oturmuşdu. Sahâbeden, kuvvetli bir genç, erkenden dükkânına doğru geçdi. Birisi, (Yazıklar olsun buna ki, Allah için biraz burada sizi dinlemeyip geçdi) deyince, **(Böyle söyleme! Eğer kendini, ana-babasını ve ehl ve evlâdını muhtâc etmemek için gitdi ise, Allah yolundadır. Eğer zînet için, zengin olup müslimânlara gösteriş niyyetinde ise, Cehennem yolundadır)** buyurdu. Bir hadîs-i şerîfde, **(Doğ-**

ru olan tüccâr, kıyâmetde sıddîklarla ve şehîdlerle berâberdir) ve bir kerre de, **(Allahü teâlâ, san'at sâhibi mü'mini sever)** buyurdu.

Bir kimse, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" meclisine kırk gün devâm eylese, kalbi nûrlanır. Çünki, islâmiyyetin emr etdiği ilmler kalbin ışığıdır. [İlmi olmıyan kimse, şeytâna ve islâm düşmanı olan kimselere ve gazetelerine aldanır. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyan din adamlarının yazılarını okuyanın kalbi kararır.] Allahü teâlâ, sana fazla mal verirse bahîl olma! Din uğruna sarf et! Hâlis müslimânların yazdığı doğru ilmihâl kitâblarını al, dağıt! Cihâd sevâbına kavuşursun. Peygamberimiz "aleyhisselâm" birgün, **(Yâ Ebâ Hüreyre! Mü'minlerin büyüğü, benden sonra o kimsedir ki, Allahü teâlâ ona mal verir, o da gizli ve âşikâre Hak yoluna harcar ve yapdığı iyilikleri kimsenin başına kakmaz)** buyurdu.

135 - Mahlûkatın hepsine merhamet eyle! Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Yer yüzündeki mevcûdâta merhamet eyleyin ki, göklerdeki mahlûkat size merhamet eylesin. Sıddîkların nişânı odur ki, sadaka verirken gizli verir, bir belâya uğradığı zemân, bağırıp çağırmaz, kimseye şikâyet eylemez ve o belâyı herkesden gizler ve bir günâh işlediği zemân ardından hemen sadaka verir ki, günâhına keffâret olsun.)**

136 - Fazla konuşma, kimse ile münâkaşa etme! Her zemân sükût etmeğe devâm eyle ki, iki cihânda selâmet bulasın. Hak teâlâ hazretlerini çok zikr edersen, kalbin ölmez ve şeytâna da gâlib gelmiş olursun. Hak teâlâ hazretlerini çok zikreyleyenlerin kalblerine hikmet akar.

137 - Peygamberimiz "aleyhisselâm" Ebû Hüreyreye "radıyallahü teâlâ anh" buyurdu ki, **(Bir kimse Hak teâlâ hazretlerine Nûh aleyhisselâmın ömrünce ibâdet eylese, kendisinde üç haslet bulunmayınca yapdığı ibâdetden bir fâide edinemez.)**

1- İlmi ile amel etmek.

2- Yidiği yemeğin halâl olması ve halâlı da israf etmemesi. [Besmelesiz kesilen hayvânlar ve kitâbsız kâfirlerin [müşriklerin] kesdikleri necsdir. Bunları yimek harâmdır. Bunları Besmele ile kesen de bulunduğu takdîrde, satın alınan etin Besmelesiz kesildiği kat'î bilinmedikçe, yimesi halâl olur. Balık tutanın müslimân olması ve Besmele ile tutması şart değildir.]

3- Allaha âsî olmakdan kaçınmak. [Ehl-i sünnet i'tikâdını öğrenmiyen, îmânı bunlara uygun olmıyan ve harâmları ve farzları bilmiyen ve bunlara uymayan kimse, Allahü teâlâya âsî

olur.]

Tenbîh: Allahü teâlâya âsî olmak, ya'nî harâm işlemek insanı dünyâda ve âhıretde felâkete götürür. Harâmlardan en büyüğü Ehl-i sünnet i'tikâdını bilmemekdir. İkincisi nemâz kılmamakdır. Üçüncüsü içki içmekdir. **(Enisül-vâizîn)** kitâbı onuncu meclisinde diyor ki: Şerâb ve serhoş eden her içki harâmdır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem": **(Şerâb içmek, büyük günâhların en büyüğü ve bütün fenâlıkların ve günâhların anasıdır)** ve **(Bütün fenâlıklar bir yere toplanmışdır. Bu yerin kilidi zinâ, anahtarı şerâbdır ve bütün iyilikler bir yerde toplanmışdır. Bu yerin kilidi nemâz, anahtarı abdest almakdır)** ve **(Allahü teâlâyı seven ve Kıyâmete inanan kimse, içki içilen yerde oturmasın)** ve **(Şerâbı yapmak, üzümünü sıkmak, taşımak, dağıtmak, satmak ve içmek, günâhda berâberdir ve bunların nemâzlarına, oruclarına, haclarına, zekâtlarına ve sadakalarına sevâb verilmez. Meğer ki tevbe ederler)** ve **(Hurma şerâbı da harâmdır)** ve **(Üzüm şirası taze olup değişmemiş ise halâldir)** buyurdu. **(Buhârî-yi şerîf)** ve **(Müslim)**de Ebû Mûsâ "rahimehullahü teâlâ" buyurdu ki, (Baldan ve arpadan yapılan içkiler ve serhoş eden her içki harâmdır.) İmâm-ı Muhammed "rahimehullahü teâlâ", (Çok içilince serhoş eden içkinin azı da harâmdır) buyurdu. Fetvâ da bunun üzerinedir. Başka ilâç varken, bunları ilâc olarak içmek de harâmdır. Hâricden kullanmak câiz ise de, necsdirler, uçmakla temizlenemez, yıkamak lâzımdır. [**(El-fıkhü alel mezâhibil-erbe'a)** kitâbında diyor ki, (Serhoş eden sıvıların hepsi, dört mezhebde de şerâb gibi galîz, fenâ necâsetdir. Hanefîde avuç içi yüzeyinden fazlası ile, diğer üç mezhebde görülebilen az mikdârı ile kılınan nemâz sahîh olmaz. Şâfi'îde ve hanefînin bir rivâyetinde, ilâc ve kolonya yapmakda kullanılan mikdârı, çok olsa da afv edilmiş olup, nemâzın sıhhatine mâni' olmaz.)] Esrar, afyon, eroin gibi uyuşdurucu şeyleri keyf için yimek, içmek harâm olup, tedâvî için câizdir. Enîs-ül-vâizînin kelâmı temâm oldu. 380. ci sahîfeye bakınız!

Sigaraya gelince, İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" **(Dürr-ül-muhtâr)** şerhinde buyuruyor ki, (Tütüne halâl ve harâm diyenler oldu. Allahü teâlâ, her şeyi halâl edip sonra, harâmları bunlardan ayırmışdır. İslâmiyyetin harâm demediğine, kimse harâm diyemez. Tütün zâtında mubâh ise de, soğan gibi tabî'aten mekrûhdur.) Şâfi'î uleması tütünü nafakadan addetmişdir. O hâlde, az mikdârda tütün içmeğe harâm diyen yanılıyor. İsrâf başkadır. O zemân gazete parası da isrâf ve harâm olur. Doydukdan sonra yimek de harâmdır.

İbni Âbidîn **(El-ukûd-üd-dürriyye)** kitâbının sonunda, tütün içmek harâmdır diyenlerin sözünü red etmekde, tütünün mubâh olduğunu vesîkalarla isbât etmekdedir. Bu fetvâ kitâbının son kısmı, 1977 senesinde İstanbulda, Hakîkat Kitâbevi tarafından **(El-habl-ül-metin)** kitâbının sonunda basdırılmışdır.

Muâmelâtda, kâfir, fâsık sözüne inanmak câizdir. İbâdetlerde, yalnız âdil olan müslimâna inanılır. Âdil mi, fâsık mı belli değilse, zann-ı gâlib ile amel olunur. İslâm düşmanlarının yaldızlı, okşayıcı yalanlarına aldanarak, ibâdetleri değişdirmemelidir.

Radyoya gelince: Radyo, sinema, televizyon ve kitâb ve gazeteler neşr âletleridir ve propaganda vâsıtalarıdır. Meselâ tabanca da bir âletdir. Bir kimse, tabancasını bir gâziye verirse, gâzi cihâd ederken, o kimse de sevâba girer. Yok eğer bir şakîye, yol kesiciye verirse, bu şakî cinâyeti işlerken, o kimse de günâha girer. Aynı tabanca, insanı hem sevâba, hem günâha sokduğu gibi, radyo, sinema ve gazeteler, müslimânlar tarafından idâre edilip, yalnız îmân, ibâdet, ilm, ahlâk, san'at, ticâret gibi Allahü teâlânın emr ve müsâade etdiği şeyleri bildirirlerse, câiz ve sevâbdırlar. Yok eğer bunlar kâfirlerin, mürtedlerin elinde olup da, dinsizlik neşriyyâtı yapar, müslimânlıkla alay eder ve bunlarda bid'at veyâ harâm şeyler bulunursa, bunları almak, dinlemek, bakmak ve okumak, bunlara gitmek, para vermek harâmdır. Bir müslimân, evlâdını da bu harâmlardan muhâfaza etmelidir. Sıkıntı gidermek için kendi kendine tegannî günâh değildir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" Kur'ân-ı kerîm okurken, cenâze götürürken, harb ederken, va'z ederken bağırmağı kerîh görürdü.

Tekkelerde bağırmak çağırmak harâmdır. Evvel zemânda böyle bağırmazlardı. Celâleddîn-i Rûmî "rahime-hullahü teâlâ" ney çalmadı, raks etmedi, dönmedi. Bunları, sonradan câhiller uydurdu. Hikmet [ya'nî fen ve san'at ve fâideli şeyler] ve nasîhat bildiren şi'rler yazmak ve sesle okumak halâldir. Şehvete âid şi'rler okumak harâmdır. Bunları okumak kalbde nifâk yapar. Üflemekle, vurmakla, temâs veyâ tel ile çalınan bütün çalgıları çalmak, dinlemek ve dinlemeğe gitmek harâmdır. Peygamberimiz "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" çalgı çalınan bir yere tesâdüf etdiğinde, mübarek parmaklarını kulaklarına tıkadılar. [Kur'ân-ı kerîmi, mevlidi, ezânı ve ilâhileri çalgı çalarken okumak veyâ çalgı âletleri ile okumak küfrdür.] Harâm bulunan şi'rleri okumak mekrûh, tegannî ile okumak ve fuhş olanları okumak harâmdır. Hamam borusu, sahur davulu çalmak halâldir.

138 - İbâdetleri, meselâ Kur'ân-ı kerîmi, mevlid, ezân oku-

mağı, imâmlığı, düâyı para karşılığı yapmak, bunlarda pazarlık etmek alana da, verene de harâmdır. Bunları Allahü teâlânın rızâsı için yapmalı, hediyye verilirse, kabûl etmelidir. Hediyye veren hasîs olmamalı, çok vermelidir. Ne kadar çok verirse, o kadar sevâbı çok olur. Dünyâ işleri için çok verip, Allahü teâlânın rızâsı için az vermekden dahâ fenâ bahîllik, hasîslik olmaz. İmâm, müezzin ve diğer ilmiyyenin ihtiyâcı Beyt-ülmâlden te'mîn edilir. Nisâba mâlik olsalar bile, ilm öğrenen ve öğretenlere zekât ve uşr vermek efdaldir.

[**(Mektûbât-i Ma'sûmiyye)** ikinci cild, 36. cı mektûbunda diyor ki, (Farz ve sünnet olan amelleri, zikri, hayrâtı, hasenâtı ve düâ, âyet-i kerîme okumağı sevâb kazanmak için yaparken, kimseden izn almağa lüzûm yokdur. Bunları, şifâ için, bir ihtiyâcın hâsıl olması, bir müşkülün hal olması için okurken, te'sîr etmeleri, mürşidin, üstâdın izn vermesine bağlıdır.) [Mürşidlerin kitâblarından öğrenip okumak, izn almak olur.] İmâm-ı Rabbânî, üçüncü cild 25. ci ve 34. cü mektûblarında buyuruyor ki, (Zikr etmek çok sevâbdır. Fekat, kalbi tathîr etmesi için, zikri izn ile yapmak lâzımdır.) İzn alan, izn verenin vekîli olur. Bunun okuması, vekîl edenin okuması gibi te'sîrli, fâideli olur.]

İbni Âbidîn buyuruyor ki: (Büyüklerin giymeleri ve içmeleri ve yimeleri harâm olan şeyleri çocuklara giydirmek, yidirmek ve içirmek de harâmdır. Abdest havlusu ve burun mendili kullanmak günâh değildir. Kur'ân-ı kerîm ile ve düâ ile olan mıskaları yapmak ve kullanmak câizdir ve insanı korurlar. Kur'ân-ı kerîm, maddî ve ma'nevî her derde şifâdır ve her harfi mubârekdir ve muhteremdir. İnsanlara, hayvânlara ve eşyâya nazar değer.)

139 - Takvânın en yüksek mertebesi Allahü teâlânın farz eylediğini işleyip, harâm kıldığını terk etmekdir.

140 - Mü'min kardeşlerini sevindirmeğe çalış! Zîrâ Peygamberimiz, **(Bir kimse, bir mü'min kardeşini sevindirirse, Hak teâlâ o kimsenin kalbini kıyâmet gününde ferahlandırır)** buyurdu. Yine, **(Bir kimse, bir ma'sûm çocuğu sevindirirse, Hak teâlâ o kimsenin şirkden başka geçmiş günâhlarını afv eder)** ve **(Her kim dünyâda bir mü'min kardeşinin işini görürse, Hak teâlâ, o kimsenin yetmiş işine kolaylık ihsân buyurur. O yetmiş işin on dânesi dünyâda, altmış dânesi kıyâmet günündedir. Bir kimse, bir mü'min kardeşinin aybını kapatırsa, Allahü teâlâ o kimsenin bütün ayblarını kıyâmet günü kapatır!)** buyurdu.

141 - Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(İnsanın işlediği hayrlı amel dâimî olmalı, dâimî olarak işlenen amel, insanı maksâdına ulaşdırır.)**

ZÜHD VE TAKVÂ FASLI

142 - Dâimâ zühd ve takvâ üzere bulun! Yahyâ ibni Muâz "rahime-hullahü teâlâ" [258 de Nîşâpûrda vefât etdi] buyurdu ki, zühd demek, dünyâ zînetini terk etmekdir. Zîrâ Peygamberimiz buyurdu ki, **(Dünyâyı sevmek, bütün hatâların başlangıç noktasıdır. Dünyâdan kendini sakınan kimseler, zâhid olanlardır.)**

143 - Habîbullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Ümmetim üç şeyi sever, fekat o üç şey onların değildir:**

1- Vücûddaki canı sevmek,

2- Malı sevmek,

3- Dünyâyı sevmek.) [Dünyâ, arabî bir kelimedir. Fen ilminde (en yakın şey) demekdir. Erd küresi, güneşden, aydan, yıldızlardan dahâ yakın olduğu için, Erd küresine dünyâ denir. Kıyâmetden önceki zemân, kıyâmetden sonraki zemândan dahâ yakın olduğu için, birincisine (Dünyâ hayâtı), ikincisine (Âhiret hayâtı) denir. Dünyâ kelimesinin din bilgisindeki ma'nâsı, (En zararlı, fenâ şey) demekdir. Küfre sebeb olan şeyler, harâmlar, mekrûhlar, dünyâ demekdir. Mubâhlar, ahkâm-ı islâmiyyeye uymağa mâni' olunca, dünyâ olurlar. Muhabbet, sevmek, hep berâber olmağı istemek, berâber olmakdan zevk, lezzet duymak demekdir. İnsan sevdiğini hiç unutmaz. Muhabbetin yeri kalbdir. Kalb, yürek dediğimiz et parçasında bulunan bir kuvvetdir. Bu kuvvete gönül diyoruz. Birşeyi öğrenmek, akl ile olur. Akl, dimâg, beyin dediğimiz et parçasında bulunur. Küfrü, harâmları, mekrûhları sevmek, beğenmek küfr olur. Farzları, sünnetleri, beğenmemek de küfr olur, dünyâ olur. Müslimân olmak için, dünyâ sevgisini kalbden çıkarmak lâzımdır. Dünyâyı hâtırlamağı da kalbinden çıkarana **(Sâlih)** müslimân denir. Dünyâ olsun, mubâh olsun, mâ-sivânın, ya'nî Allahü teâlâdan başka herşeyi hâtırlamağı kalbinden çıkarmağa **(Fenâ-fillah)** denir. Buna kavuşan müslimâna **(Velî)** denir. **(Evliyâ)** denir. Evliyâ, herşeyi öğrenir, bilir. Ahkâm-ı islâmiyyeye uymakda, dünyâ işlerinde aklını kullanır. Hesâbını yapmakda, san'atında, ticâretinde hiç hatâ yapmaz. Fekat, aklındaki düşünceler, kalbine sirâyet etmez, bulaşmaz. Dünyâyı hâtırlayan kalb hastadır. Kalbin temiz olması, dünyâ dediğimiz şeyleri sevmekden, hâtırlamakdan kurtulması demekdir. Kalb hastalığının ilâcı, islâmiyyete uymak ve Allahü teâlâyı çok zikr etmek, ya'nî ismini ve sıfatlarını hâtırlamak, kalbe yerleşdirmekdir. Mürşid-i kâmilin sohbeti veyâ kitâblarını okumak, bu tedâvîyi kolaylaşdırır. Bu sohbete, bu kitâblara kavuşmak, dünyâ ve âhıret se'âdetlerine kavuşmağa sebebdir. Bu tedâvîye fâidesi olmıyan sohbetin ve

kitâbların, taklîd, sahte, zararlı olduğu, felâkete sebeb olacağı anlaşılır.] Halâl yoldan gelen ve zekâtı verilen şeyler ve israf edilmeyen mubâhlar dünyâ sayılmaz. Mal kendinin değil, sen öldükden sonra veresenindir. Sen de günâhlarla berâber gidersin.

144 - İnsanın ömrünün uzun, rızkının bol oluşu, Allahü teâlâ tarafından bir imtihândır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Yâ Ebâ Hüreyre! Allahdan başka hiç bir şeye ümmîd bağlama! Allaha tevekkül eyle! Bir arzun varsa, Allahü teâlâ hazretlerinden iste! Allahü teâlânın âdet-i ilâhiyyesi şöyle câri olmuşdur ki, her şeyi bir sebeb altında yaratır. Bir iş için sebebine yapışmak ve sonra Allahü teâlânın yaratmasını beklemek lâzımdır. Tevekkül de bundan ibâretdir.)**

Bütün yer gök varlıkları bir araya gelseler, Allahü teâlâ hazretleri murâd etmedikçe sana zerre kadar bir fenâlık yapamazlar.

(Fetavâ-yı Hindiyye)de beşinci cild, 379. cu sahîfede diyor ki, zelzele olunca evden çıkmalı, açık yere gitmelidir. Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem", yolda eğri dıvarın önünden koşarak geçdi. Allahü teâlânın kazâ ve kaderinden mi kaçıyorsun dediklerinde, **(Allahü teâlânın kazâsından, yine onun kazâsına kaçıyorum)** buyurdu.

145 - Kabrde süâl meleklerine şöyle cevâb vereceksin:

Rabbim Allahü teâlâ, Peygamberim hazret-i Muhammed aleyhissalâtü vesselâm, dînim, dîn-i islâm, kitâbım Kur'ân-ı azîm-üş-şân, kıblem Kâ'be-i şerîf, i'tikâdda mezhebim Ehl-i sünnet vel-cemâ'at, amelde mezhebim, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfe mezhebidir. [Kıyâmet günü insanların, tâbi' oldukları mezheb imâmının ismleri ile çağrılacakları, meselâ (Hanefîler geliniz! Sünnîler geliniz!) denileceği **(Rûhül beyân)** tefsîrinde İsrâ sûresinin 71. ci âyetinde yazılıdır.]

Bunları şimdiden ezberle ve çocuklarına da öğret!

Halâl lokma yimekle ve harâmdan sakınmakla vücûdünü temizle! Kalbinde müslimânlara düşmanlık beslememekle ve kimse için fenâlık düşünmemekle kalbini, Ramezân-ı şerîf ayında da oruc tutmakla ve nefsine muhâlefet ve mukâvemet etmekle ve yalan, gîbet, iftirâ ve mâlâ-ya'nî söylememekle rûhunu temizle! Yalan, gîbet, iftirâ ve mâlâ-ya'nî söylemek harâmdır. Kadınların, kızların, başları, kolları, bacakları açık olarak sokağa çıkmaları harâmdır. Bunlara ve açık gezmelerine izn veren erkeklerine çok günâh yazılır. Kadınların çarşafla örtünmeleri şart değildir. Baş örtüsü ve manto ile de örtünmeleri iyi olur.

Şunu da bilmelisin ki, mâlâ-ya'nîyi terk etmekle, ya'nî fâidesiz söz konuşmamakla insanın îmânı nûrlanır.

Elin harâm tutmamalı, kulak harâm olan şeyi dinlememeli, ayak da, harâm olan yere gitmemeli, mide ise harâm olan şeyi yimemeli, göz ise harâm olan şeye bakmamalı, dil de harâm söylememeli. Bunun gibi insanda bulunan a'zâların harâmla alâkalarının kesilmesi lâzımdır ki, fevz-ü felâh bulasın. Aksi takdîrde kendini helâk etmiş olursun. Göz kazâra veyâ gafletle harâm bir şey görürse, günâh olmaz. Fekat, tekrâr bakmak günâhdır. Tesâdüfen görünce, başı başka tarafa çevirmek lâzımdır.

146 - Şu yapdığım nasîhatları tutar ve onlarla amel edersen, Allah huzûrunda, Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" müvâcehesinde, melekler ve bütün insanlar nazarında yüzün ak olur.

Çeşidli bilgiler: (Fetâvâ-yı Hindiyye), beşinci cild, 350. ci sahîfeden başlıyarak diyor ki, (Yaşlı kadınların ve erkeklerin kabr ziyâreti sünnetdir. Evde ve kabr başında Kur'ân-ı kerîm okuyup, sevâbını rûhlarına hediyye etmeli ve onlara düâ etmelidir. Kabri elleri ile mesh etmek, kabri öpmek, hıristiyanlık âdetidir. 121.ci sahîfeye bakınız! Ananın, babanın kabrini öpmek câizdir. Kabristânda türbe yapmak mekrûhdur. [Vehhâbîlerin dediği gibi şirk değildir. Kabrin üstü balık sırtı gibi kabarık olmalı, düz olmamalıdır. Kabr içinde kireç ve çimento kullanmamalı, kerpiç, taş ile dıvâr yapılmalıdır. Mülkü olan yerde türbe yapmak, mekrûh da değildir.] Kabr üzerine gül, çiçek dikmek iyidir. Hıristiyanların yapdığı gibi, kesilmiş gül, çiçek demeti [çelenk] koymak mekrûhdur. Tarîkatcıların okudukları ilâhîler ve raks etmeleri, dönmeleri harâmdır. Onları seyr etmek de harâmdır. Her çeşid çalgı çalmak harâmdır. Yalnız düğünde, bayramda, hac yolunda ve harbde def, davul çalmak câizdir.

[**(Hadîka)** ve **(Berîka)**da açıkça bildiriliyor ki, yabancı kadının, kızın söylediği her çeşid şarkıyı, hikâyeleri dinlemek, herkesin islâmiyyeti bozucu, yok edici, din ile alay edici, harâmları övücü, ibâdetleri küçültücü, şehveti, zinâyı, hayâsızlığı, nâmûssuzluğu, hükûmete isyân etmeği, kanûnlara karşı gelmeği teşvîk edici, kardeşi kardeşe düşman edici sözlerini ve her çeşid çalgıyı, kendilerinden, radyolardan ve televizyonlardan dinlemek harâmdır. Kendi dinlemese dahî, bunları evinde bulundurmanın da harâm olduğu bu iki kitâbda uzun yazılıdır. Hem halâl, fâideli, hem de harâm, zararlı olan şeyi, ya'nî halâla da, harâma da birlikde sebeb olan şeyi eve sokmak câiz değildir.]

Ölmiyecek kadar yimek, içmek farzdır. Ölmiyecek kadar ve tedâvî için ilâc kullanmak sünnetdir. İnsanın ve domuzun etini

hiçbir sebeble yimek câiz değildir, harâmdır. Erkeğin kadın sütünü ilâc olarak içmesi câizdir. Tabîb-i müslim şifâ bundandır, başka ilâcı yokdur derse, şerâb, bevl, kan ve leşin ilâc olarak alınması câizdir. Fekat kirpi, yılan eti, câiz değildir. Kadının ve erkeğin sakız çiğnemesi câizdir. Hastaya Kur'ân-ı kerîmi okuyup üflemek, mıska yazıp taşıması, tasa yazıp suyunu içmesi câizdir. Yoldan toplanan çer-çöpü yakıp nazar değen çocuğun etrâfında döndürmek ve korkmuş çocuğa mum, kurşun dökmek ve şifâyı Allahü teâlâdan beklemek câizdir. Nazar değmemek için tarlaya hayvân kafa kemiği ve benzerlerini asmak câizdir. Uzvları hâsıl olmamış çocuğu düşürmek için ilâc kullanmak câizdir. Çocuğun sünnet yaşı yedi ile oniki arasıdır. Dahâ küçük ve dahâ büyük de olur. Za'îf olan ihtiyâr müslimân, sünnete dayanamazsa terk edilir. Özr ile vâcibin terki câiz olunca, sünnetin terki evlâ olur. Kızların, kadınların kulaklarını delmek câizdir. Evin, ihtiyâc olduğu kadar büyük olması câizdir. Odanın dıvarlarına halı asmak, soğuğa karşı câizdir. Zînet niyyeti ile mekrûhdur. Üzerinde canlı resmi olursa harâm olur.) 322. ci sahîfede diyor ki, Kur'ân-ı kerîmi okumak için değil, bereketlenmek, fâidelenmek için evinde bulundurmak câizdir, hattâ sevâbdır. Yüksekde okunan ezânı mahalle halkının hepsi işitmezse, hepsine işitdirmek için vakf gelirinden minâre yapdırmak câizdir. Minâresiz hepsi işitirse, vakf parasından yapdırmak câiz olmaz. [Minâreden ve hiçbir yerden ho-parlörle ezân okumak câiz değildir. **(Cennet Yolu İlmihâli)**ne bakınız!]

ANA-BABAYA İTÂ'AT FASLI

147 - Hak teâlâ hazretleri Mûsâ aleyhisselâma buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ! Bir kimse, ana-babasına karşı gelirse, onun dilini kes ve herhangi bir a'zâsiyle ana-babasını gücendirirse, o a'zâsını kes!)** Ana-babasını râzı eden kimse için, Cennetde iki kapı açılır. Ana-babası râzı olmıyan kimse için de Cehennemde iki kapı açılır. Bir kimsenin ana-babası zâlim dahî olsalar, onlara karşı gelmek, onlarla sert konuşmak câiz değildir.

Hak teâlâ buyurdu ki: **(Yâ Mûsâ! Günâhlar içinde bir günâh vardır ki benim indimde çok ağır ve büyükdür. O da, ana-baba evlâdını çağırdığı zemân, emrine muvâfakat etmemesidir.)** Ana-baba çağırdığı zemân herhangi bir işle uğraşırsan, hemen onu terk edip, derhal ana-babanın emrine koşacaksın! Anan-baban sana kızıp bağırırsa, onlara sen bir şey söyleme! Ananın-babanın düâsını almak istersen, sana emr etdikleri işleri çabuk ve güzel yapmağa çalış! Bu işini beğenmeyip sana gücenmelerinden ve bed-düâ etmelerinden kork! Sana darılır iseler, onlara karşı sert söyleme! Hemen ellerini öperek gazablarını teskin eyle! Ananın-babanın kalblerine geleni gözet!

Zîrâ senin se'âdetin ve felâketin, onların kalblerinden doğan sözdedir. Anan-baban hasta ise, ihtiyâr ise, onlara yardım et! Se'âdetini onlardan alacağın hayr düâda bil! Eğer onları incitip, bed-düâlarını alırsan, dünyâ ve âhıretin harâb olur. Atılan ok tekrâr geri yaya gelmez. Onlar hayâtda iken, kıymetini bil!

Allahü teâlânın rızâsı, dînine bağlı olan ana-babanın rızâsında, Allahü teâlânın gazabı, dînine bağlı olan ana-babanın gazabındadır. Habîb-i kibriyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" bir hadîs-i şerîflerinde buyurdu ki: **(Cennet anaların ayağı altındadır.)** Ya'nî, sana dînini, îmânını öğreten ananın-babanın rızâsındadır. Hak teâlâ hazretleri Mûsâ aleyhisselâma dedi ki: **(Yâ Mûsâ! Ana-babasını râzı eden, beni râzı etmiş olur. Ana-babasını râzı edip bana âsi olan kimseyi dahî iyilerden sayarım. Ana-babasına âsi olan, bana mutî' olsa bile, onu fenâlar tarafına ilhâk ederim.)**

Îmânı olanlardan Cehennemden en sonra çıkacak olanlar, Allahü teâlânın yolunda olan anasının, babasının islâmiyyete uygun olan emrlerine âsî olanlardır.

148 - Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Ana-babaya iyilik etmek, nâfile nemâz, oruc ve hac** [ve ömreye gitmek] **fazîletlerinden dahâ fazîletlidir. Ana-babasına hizmet edenlerin ömrü bereketli ve uzun olur. Ana-babasına karşı gelip, onlara âsî olanların ömrleri bereketsiz ve kısa olur. Anasına-babasına âsî olan mel'ûndur.)**

Hasen-i Basrî "rahime-hullahü teâlâ" Kâ'beyi ziyâret ve tavâf ederken bir zât gördü ki, arkasında bir zenbil ile tavâf eder. O zâta dönüp dedi ki: Arkadaş, arkandaki yükü koyup öylece tavâf etsen dahâ iyi olmaz mı? O zât cevâben dedi ki, bu arkamdaki yük değil, babamdır. Bunu Şâmdan yedi kerre buraya getirip tavâf eyledim. Çünki, bana dînimi, îmânımı bu öğretdi. Beni islâm ahlâkı ile yetiştirdi, dedi. Hasen-i Basrî hazretleri ona dedi ki, kıyâmet gününe kadar böylece arkanda getirip tavâf eylesen, bir kerre kalbini kırmakla bu yapdığın hizmet havaya gider ve yine bir def'a gönlünü yapsan, bu kadar hizmete mukâbil olur.

149 - Peygamberimize "aleyhisselâm" bir kişi geldi ve dedi ki, yâ Resûlallah "sallallahü aleyhi ve sellem"! Benim anam-babam ölmüşdür. Onlar için ne yapmam lâzımdır? Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Onlara dâimâ düâ eyle! Onlar için Kur'ân-ı kerîm oku ve istigfâr et!)**

Eshâb-ı kirâmdan biri "radıyallahü teâlâ anh" dedi ki, yâ Resûlallah "sallallahü aleyhi ve sellem", bundan fazla yapılacak bir şey var mı? Buyurdular ki, **(Onlar için sadaka verin ve hac eyleyin!)** Biri çıkıp dedi ki, anam-babam çok şefkatsızdırlar,

onlara nasıl itâ'at eyleyeyim? Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Anan seni dokuz ay karnında gezdirdi. İki sene emzirdi. Seni büyütünceye kadar koynunda besledi ve sakladı, kucağında gezdirdi. Baban da seni büyütünceye kadar birçok zahmetlere katlanarak seni besledi. İdâre ve maişetini te'mîn eyledi. Sana dînini, îmânını öğretdiler. Seni islâm terbiyesi ile büyütdüler. Şimdi nasıl olur da, şefkatsız olurlar? Bundan dahâ büyük ve kıymetli şefkat olur mu?)**

150 - Ana-baba hakkında hikâye olunur ki, hazret-i Mûsâ aleyhisselâm, Tûr-i sînâda Hak teâlâ hazretleri ile mükâleme ederken, (Yâ Rabbî! Âhıretde benim komşum kimdir?) diye sordu. Hak teâlâ buyurdu ki, **(Yâ Mûsâ! Senin komşun, falan yerde, falan kasabdır!)** Mûsâ aleyhisselâm kasabın yanına giderek beni müsâfir eder misin dedi. Yanında müsâfir oldu. Yemek zemânı gelince, kasab, bir parça et pişirdi. Dıvârdaki asılı zenbili aşağı alarak, orada bulunan ve sâdece kemiklerden ibâret bir kadına et verdi ve suyunu da verdi. Üstünü başını temizleyip, zenbile koydu. Mûsâ 'aleyhisselâm" sordu, bu senin neyindir? Kasab, annemdir. İhtiyâr olup bu hâle girdi; işte her sabâh, akşam kendisine böyle bakarım dedi. Kasab annesine yemek verirken, o za'îf ve âciz annesi, oğluna düâ ederek, yâ Rabbî! Oğlumu Cennetde Mûsâ aleyhisselâma komşu eyle dediğini Mûsâ aleyhisselâm dahî işitmiş. Bunun üzerine kasaba, Mûsâ aleyhisselâm müjde ederek, seni Allahü teâlâ afv ederek, Mûsâ aleyhisselâma komşu etmiş, demişdir.

151 - Gaflet ve şaşkınlığa kapılarak ana-babanın kalbini kırarsan, derhâl onların rızâsını almağa çalış, yalvar, minnet eyle ve her ne yaparsan yap, onların gönlünü al! Ana-babanın evlâd üzerinde hakları çok büyükdür. Bunu dâimâ göz önünde tutarak, ona göre hareket eyle!

Tenbîh: Anaya, babaya ve hocaya ve hükûmete isyân etmek, karşı gelmek câiz değildir. İslâmiyyetin yasak etdiği birşeyi emr ederlerse, ısyân etmemeli, suç ve günâh işlememelidir.

Şemsül-eimme-i Serâhsînin "rahime-hullahü teâlâ" [483 de vefât etdi] **(Siyer-i Kebîr)** şerhi tercemesi 83. cü sahîfesinde diyor ki: Ana-babaya iyilik etmek, onları zarardan ve sıkıntıdan korumak farz-ı ayndır. Cihâda gitmek ise, farz-ı kifâye olduğundan, ana-babadan izn olmadıkca harbe gitmek halâl olmaz. Ana-baba kâfir de olsalar, onlara iyilik etmek, hizmet etmek farzdır. Ticâret, hac ve ömre için ana-babadan iznsiz sefere gitmek câizdir. İlm öğrenmek için gitmek de öyledir. Zîrâ bunlarda, harb gibi, ölüm tehlükesi olmadığından, ayrılık hüznleri, kavuşmak ümmîdi ile zâil olur. Ana-babanın ve hocanın günâha sokacak olan emrlerine itâ'at lâzım değildir. Meselâ, hırsızlık

için veyâ birini öldürmek için veyâ yol kesicilik için veyâ zinâ için bir kadını bir yere gönderirlerken, orada buna mâni' olabilecek bir adam bulunsa, fekat bu adamın mâni' olmasına anası-babası müsâ'ade etmese, bunları dinlemeyip mâni' olması lâzımdır. Zîrâ, günâha mâni' olmak farz-ı ayndır. Ana-babaya itâ'at ise, günâh olmıyan emrleri için, farzdır. Ana-babanın farzı terk etdirmesi günâh olduğundan bu emrleri yapılmaz. Nisâ sûresi ellidokuzuncu âyetinde meâlen, **(Ey mü'minler! Peygamberime** "sallallahü aleyhi ve sellem" **ve sizden olan, âmirlerinize itâ'at ediniz!)** buyuruldu. Günâh olmıyan emrlere itâ'at lâzımdır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" bir yere ufak bir askerî birlik göndermişdi. Başlarına da bir kumandan ta'yîn etmişdi. Âmirleri, bunlara kızıp, büyük bir ateş yakdırdı ve bu ateşe giriniz, bana itâ'at farzdır dedi. Askerlerin ba'zısı girelim, dedi. Bir kısmı da biz ateşden kurtulmak için müslimân olduk, girmeyelim, dedi ve girmediler. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" bunu haber alınca: **(Eğer itâ'at edip girselerdi, Cehennemde ebedî kalırlardı)** buyurdu. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: **(Üzerinize âmir ta'yîn edilen müslimân, her kim olursa olsun, harâm ile emr etmedikçe, ona itâ'at ediniz! Harâm olan emrlerine itâ'at etmeyiniz!)** İtâ'at etmemek başkadır. İsyân etmek, karşı gelmek başkadır. Bu iki şeyi birbirine karışdırmamalıdır.

[Siyer-i kebîrden, buraya kadar yazılanlardan anlaşılıyor ki, ananın babanın, hocanın ve hükûmetin harâm olan şeyleri emr etmeleri hâlinde, bunlara isyân edilmez. Karşı gelinmez. Bu emrleri, dinde günâh olmıyacak ve devletin kanûnunda suç olmıyacak şeklde yapılır. Meselâ bir adama anası evlenme derse veyâ falanca kızı almıyacaksın veyâ âileni bırakacaksın derse veyâ falanca âlime gidip dînini öğrenmiyeceksin derse, bu sözleri islâmiyyetin îcâb etdirdiği bir sebeb ile değil ise, itâ'at îcâb etmez. Fekat, yine sert söylemek, karşılık vermek câiz değildir.

Kâfir olan âmirlerin, din düşmanlarının islâmiyyete uygun olan emrleri, islâmiyyete uymak niyyeti ile yapılır. İslâmiyyete uymıyan emrleri karşısında müşkil vaziyete düşerse, kanûnî yollardan hakkını arar.

Ananın, babanın, hocanın, itâ'at lâzım olmıyan emrleri yapılmadığı zemân özr, behâne anlatmalı ve hafîf ve yumuşak söylemelidir. Ya'nî, emri yapmamak, isyân ve hakâret şeklinde olmayıp, kusûr ve kabâhat şekli verilerek fitneye sebeb olmamalıdır. Mısrlı Hasen Bennâ ve bunun yetişdirmelerinden Seyyid Kutb gibi mezhebsiz, câhil din adamları, [yobazlar], **(Cihâd, zulm edenlere ve zâlimlere karşıdır)** âyet-i kerîmesini

ileri sürerek, hükûmete isyân etdiler. Hasen 1368 [m. 1949] de, Seyyid Kutb da 1386 [m. 1966] isyânında i'dâm edildi. Aldatdıkları binlerce genç de, zındanlarda senelerce işkence çekdikden sonra öldürüldüler. **(İhvân-ı müslimîn),** ya'nî müslimân kardeşler denilen bu gençler, 1982 de Sûriyedeki zâlim Es'ad hükûmetine de isyân ederek, Hama şehrinin yakılıp yıkılmasına ve on binlerce müslimânın fecî' şekilde öldürülmesine sebeb oldular. Hâlbuki, zâlim, hattâ kâfir hükûmetlere karşı isyân etmeği, fitne çıkarmağı, dînimiz yasak etmekdedir. Böyle fitne çıkarmak, cihâd değil, ahmaklıkdır. Büyük günâhdır. Yukarıdaki âyet-i kerîme, Hac sûresinde olup, Medînede yeni kurulan islâm devletinin, Mekkedeki kâfirlerle cihâd yapmasına izn vermekdedir. Bu âyet-i kerîme, islâm devletinin, zâlim, kâfir diktatörlerle cihâd etmesine izn vermekdedir. Ya'nî cihâdı, devlet yapar. Devletin ordusu yapar. İnsanın öteye, beriye saldırmasına, hükûmete karşı gelmesine cihâd denmez. Eşkıyâlık denir ki, büyük günâhdır. Ehl-i sünnet âlimleri "rahimehümullahü teâlâ", kâfir, zâlim hükûmete bile ısyân etmeği yasak etmişdir. Mezhebsiz, câhil din adamları [ya'nî zındıklar], Ehl-i sünnet âlimlerinin yüksekliklerini bilmedikleri için ve tefsîr, fıkh kitâblarının ma'nâlarını anlamadıkları için, kendilerini âlim sanıyorlar. Âyet-i kerîmelerden ve hadîs-i şerîflerden yanlış, bozuk ma'nâlar çıkararak, islâm dînine ve müslimânlara çok zarar yapıyorlar.

En büyük islâm devleti olan Osmânlılara karşı son ihtilâli ingilizler hâzırladı. Merkezi Selânikde bulunan üçüncü ordunun ba'zı genç subayları, ingiliz câsûsları tarafından bol para ve makâm va'dleri ile aldatıldı. 7 temmuzda Şemsî pâşa, tegmen Âtıf tarafından vuruldu. Masonların ve yehûdî piçlerinin idâre etdiği çapulcu ordusu, ingiliz ve fransız silâhları ile, İstanbula yürüdü. 23 temmuz 1908 de ikinci meşrûtiyyet i'lân edildi. Devletin idâresi câhillerin eline geçdi. Ehliyyetli kimseler zındanlara atıldı. Çoğu i'dâm edildi. 1915 ocak ayında Enver pâşa, rus hudûduna asker gönderilmesi için emr verdi. Tecribeli subaylar, yollarda kar var, martdan sonra gönderelim dediler. Hâyır, ben emr ediyorum, şimdi gidilecek dedi, bu subayları cezâlandırdı. 86.000 asker Sarıkamışda donarak öldü. Her tarafda verilen, böyle ahmakca emrler ve i'dâmlar, milleti bıkdırdı. Pâşalar bu hâli anlayınca, canlarını kurtarmak için Avrupaya kaçdılar. Talât pâşa Berlinde, Enver pâşa 1922 de Rusyada, Cemâl pâşa Tiflisde öldürüldü. Enver pâşanın kemikleri 1996 da İstanbula nakl edildi. 1908 isyânının milletimize verdiği nice büyük zararlar ve felâketler **(Eshâb-ı Kirâm)** kitâbımızda yazılıdır.]

152 - Sana dînini öğreten hocana hurmet, saygı ve ta'zîm

eyle! Hoca hakkı ana-baba hakkından dahâ üstündür. Çünki, ana-baba evlâdı büyütür, bakar. Kötülükden, harâmlardan korur. İbâdete alışdırır. Muallim ise, evlâda hem dünyâ ve hem de âhıret hayâtını kazandırır, din ve diyânetini, Ehl-i sünnet i'tikâdını, farzları, harâmları sana öğretir. Dînini, îmânını öğreten ana-babanın hakkı, hocanın hakkından da üstündür.

Hocanı gördüğün zemân hurmet ve saygı ile karşıla.

153 - **Tenbîh 1:** Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki, **(İnsanlar, kendilerine ihsân, iyilik edenleri sever. Bu sevgi, insanın yaratılışında vardır.)** Yapılan ihsân, ne kadar kıymetli ve ne kadar çok olursa, sevgi de o kadar fazla olur. Bunun için, herkes anasını, babasını, hocasını, ustasını, hükûmetini, vatanını, din kardeşlerini çok sever. Bir müslimânın mürşidi, ya'nî hocası, kendisine, din ve dünyâ bilgilerini, îmânını, Allahını, Peygamberini, güzel ahlâkı öğretdiği için, onu herkesden, çok sever. Bu sevgi, cibillîdir. İnsanın doğuşunda vardır. Bu sevgiden mahrûm olan kimse, hakîkî insan değildir. Hayvân gibidir. Çok sevilen kimse, insanın kalbinden, hâtırından çıkmaz. Onun şekli, kalbine yerleşir. Bu hâle **(Râbıta)** denir. Bir insanın kalbinde, bir Mürşidin, bir Velînin râbıtası hâsıl olursa, onun kalbine, kendi mürşidlerinden gelmiş olan **(Feyz)**ler, bunun kalbine de akar. Feyz, kalbden kalbe gelen, insana Allahü teâlânın râzı olduğu şeyleri yapdıran nûrdur, bir kuvvetdir. Feyzler, Resûlullahın mubârek kalbinden yayılmakda, Evliyânın kalbleri vâsıtası ile, Evliyâyı çok seven kalblere gelmekdedir. Evliyânın kalbleri ayna gibidir. Bir aynadan fışkıran ışıklar, karşısındaki aynaya ve bundan da, bunun karşısındaki aynaya gelir. Böylece, Resûlullahın kalbinden fışkıran feyzler bizim zemânımızdaki Evliyânın kalblerine gelir. [Bir ayna gibidir. Aynaya gelen ışıklar ve karşısında bulunan cismler, karşı aynada görülür. Aynanın karşısında bulunan ikinci bir ayna ve bunun karşısındaki üçüncü aynada da görünürler. Resûlullahın mubârek kalbinden yayılan feyzler, ma'rifet nûrları da, bu kalbe bağlı olan kalblere gelir. Kalbleri bağlıyan bağ, muhabbetdir. Eshâb-ı kirâm, Resûlullahı çok sevdikleri için, bu nûrlara kavuşdular. Sevgi ne kadar çok olursa, gelen feyz de çok olur. Sevmek, inanıp ve işleri ve ahlâkı Onun gibi olmak demekdir. Eshâb-ı kirâmın kalblerine gelen feyzler, sonraki asrdaki gençlerin kalblerine de geldi. Bunların da islâmiyyete uymaları kolay ve tatlı oldu. Her biri, birer Velî oldu. Uzak memleketde ve mezârda olan Velîden de feyzler yayılmakda, âşıklarının kalblerine gelmekde, kalbleri nûrlanmakdadır. Resûlullahın mubârek kalbinden yayılan feyzlere sonraki asrdaki âşıkların kalbleri de kavuşarak, zemânımızdaki Evliyânın kalblerine geliyor ve bunların

kalblerinden, kendilerini sevenlerin kalblerine ve bu arada bizlere de geliyor.] İslâmiyyet ve fen bilgileri, düşünmek, hesâb yapmak, akl ile olur. Akl dimâgda bulunur. Îmân, muhabbet ve ma'rifet ve birşeyi hâtırlamak yeri kalbdir. Feyze kavuşan bir insanın kalbi, ilmler, ma'rifetler, kerâmetler hazînesi olur. Bu insana **(Velî)** ve **(Mürşid)** denir. Bu se'âdete kavuşmak için, Ehl-i sünnet i'tikâdında olmak ve İslâmiyyete tâbi' olmak ve Mürşidi sevmek şartdır. Bedeni besliyen rızklar ve kalbi temizliyen feyzler, ezelde takdîr ve taksîm edilmişdir. Fekat, bunlara kavuşmak için, âdet-i ilâhiyyeye uymak, sebeblerini aramak, bulmak için çalışmak lâzımdır. Şartlarına uyarak çalışana, elbet verilir. Dilediğine, çalışmadan da, ihsân eder.

Tenbîh 2: Hocan öldükden sonra, onun rûhuna, Kur'ân-ı kerîm oku! Onun için sadaka ver, ona düâ et! Bunların sevâbları onun rûhuna gider. Fâidesini görür. Eshâb-ı kirâm "aleyhimürrıdvân", bütün müslimânların hocasıdır. Onların da haklarını unutma! Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimizin, o beyâz, nûrlu yüzünü görmekle şereflenen müslimânlara Eshâb denir. Eshâb-ı kirâmın hepsi "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în", onun mübarek kalbinden fışkıran nûrlarla tertemiz oldu. Rûhlara şifâ olan sözlerini dinleyerek, güzel ahlâkı ile ahlâklanarak, onun ilm deryâsından nasîb alıp, âlim olarak zâhiri ve bâtınî kemâlâta kavuşdular. Dünyânın her yerinde, her zemân gelmiş ve gelecek insanların hepsinden dahâ üstün ve dahâ kıymetli oldular. Dîn-i islâmı sonra gelenlere anlatdılar. Allahü teâlânın dînini, yeryüzüne bunlar yaydı. Bütün müslimânların ilk üstâdları, muallimleri oldular. Her müslimânın Eshâb-ı kirâmı "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" sevmesi, onların hocalık haklarını gözetmesi lâzımdır. Eshâb-ı kirâmın hepsini sevenlere, herbirine saygı gösterenlere, **(Ehl-i sünnet)** denir. Bir kısmını beğenip, bir kısmını sevmiyenlere **(Şî'î)** denir. Eshâb-ı kirâmın hepsine düşman olana **(Râfizî)** denir. Bunlar, Abdüllah bin Sebe' yehûdîsinin yolundadırlar. İslâm düşmanıdırlar.

Ehl-i sünnet âlimleri buyuruyor ki, (Eshâb-ı kirâmı çok sevmek, ta'zîm ve hurmet etmek lâzımdır. Bunun için, ismlerini yazarken, okurken ve işitince, "radıyallahü anh" demek müstehabdır). Bunlar, **(İbni Âbidîn)** beşinci cild, 480.ci sahîfesinde ve **(Birgivî vâsıyyetnâmesi)**nin Kâdı-zâde şerhinde ve **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbımızda yazılıdır.

Râfizîler, müslimânları aldatmak için, (Eshâb çok yüksekdir. Yüksekliklerini bildirecek bir kelime yokdur. İsmlerinin yanına "radıyallahü anh" demek, onlara hakâret olur. Böyle şeyler söylememelidir) diyorlar. Râfizîlere aldanmamalıyız!

154 - Küçük kardeşin varsa ona islâm harfleri ile Kur'ân-ı kerîm okumasını ve ilm öğret ve ona îmânı ve Ehl-i sünnet i'tikâdını, Allahü teâlânın emrlerini ve harâmları öğret. Kötü kimselerle görüşdürme. Fenâ arkadaş çok zararlıdır. Tatlı sözle nasîhat eyle. Ona şefkat ile muâmele eyle ve himâye ederek koru! Şâyed kardeşin senden büyük ise, ona ta'zîm ederek emrlerini tut!

Âhıret kardeşi ittihâz eyle! Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Allah için âhıret kardeşliği yapan adam, âhıret gününde ana-baba kardeşinden dahâ fâideli yardımları, o âhıret kardeşinden görür. Bir kimse, âhıret kardeşini ne kadar çok severse, Allahü teâlâ da, o kimseyi o kadar çok sever.)** [Bir erkeğin yabancı kadınla âhıret kardeşi olması câiz ise de, âhıret kardeşi, kendi kardeşi gibi mahrem olmaz. Yabancılar gibidir. İslâmiyyetde, erkeğin kız ile arkadaş olması, konuşması câiz değildir.]

SILA-I RAHM BAHSİ

155 - Müslimân olan ve dînini kayıran akrâbasını ziyâret eden bir kimseye, yetmiş nâfile hac sevâbı verilir. Gönül almak ziyâreti çok sevâbdır. İ'tikâdı bozuk olan, mezhebsiz olan akrabâyı ziyâret etmek sevâb değildir.

156 - Oğluna ve kızına edeb ve islâm harfleri ile Kur'ân-ı kerîm okumasını ve ilm öğret! Komşu, akrâba ve mahremlerini ziyâret eyle! Mektûbla hâl ve hâtırlarını sor! Mahrem olmıyan, ya'nî yabancı kadınlarla görüşme!

157 - Çocuklarını küçük iken okut! Herşeyden evvel, Allahü teâlânın râzı olduğu, emr etdiği şeyleri öğret! İyi bir mü'min olmaları için gayret et! Büyüdükden sonra, edeb zor olur. Onların ve ehlinin, ya'nî zevcenin suçlarını afv eyle. Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Sadakanın en fazîletlisi, çoluk çocuğuna yidirip giydirdiğindir.)** Oğlunu, kızını ve ehlini, harâmdan, günâhdan ve fenâ arkadaşlardan koru!

Kızın, ilk mektebi bitirdikden sonra, para kazanması için, onu bir işe verme. Zevcenin ve kızlarının ihtiyâclarını te'mîn etmek için, babanın çalışıp kazanması farzdır. Kız çalışırken, başı, kolları açılınca, babası da günâha girer. Onu hemen evlendir. Allahü teâlâ, onun rızkını kocasına gönderir. İster zengin, ister fakîr olsun, Allahü teâlânın emrini tutan, aslı belli kimseye ver! Dâmâdını çok mehr ve çok çeyiz [eşyâ] vermeğe mecbûr kılma! Kızını ihtiyâr adama verme ve din ile alâkası olmıyana, ilm-i hâlini bilmiyenlere, harâmlardan sakınmıyanlara verme!

Tenbîh: Oğlunu, kızını on beş yaşını geçince evlendir ki, harâmdan korunsunlar. Bu zemânda evlenmiyen gençlerin ha-

râmdan kurtulması imkânsızdır. Evlâdını Cehennemden korumak istersen, çabuk evlendir! Fakîrlikden korkma! Allahü teâlâ, onlara da mal verir. Hemen sen tevekkül üzere ol! Oğluna kız al, dul alma! Zîrâ insanın muhabbeti, ilk gördüğünde olur.

NİKÂH FASLI

Tenbîh: (El-İhtiyâr) kitâbında diyor ki, **(Nikâh),** evlenmek için yapılan akd ya'nî sözleşme demekdir. Kur'ân-ı kerîm, nikâh yapmağı emr etmekdedir. **(Nisâ)** sûresinin üçüncü âyetinde meâlen, **(Halâl olan kadınlardan nikâh ediniz!)** ve yirmiüçüncü âyetinde meâlen, **(Onları sâhiblerinin izni ile nikâh ediniz!)** ve Nûr sûresinin otuzikinci âyetinde meâlen, **(Zevci olmıyanları nikâh edin!)** buyuruldu. Hadîs-i şerîfde de, **(Nikâh, ancak şâhidlerle olur)** ve **(Nikâhlanın, çoğalın! Kıyâmet günü, ümmetlere karşı sizinle övüneceğim)** ve **(Nikâh yapmak, benim sünnetimdir. Sünnetimi terk eden benden değildir)** buyuruldu. Âyet-i kerîmeler, hadîs-i şerîfler ve icmâ'ı ümmet, nikâhın meşrû' olduğunu, ibâdet olduğunu bildiriyorlar. Nikâhsız evlenmek harâmdır. Nikâh lâzım olduğuna ehemmiyyet vermiyen kâfir olur. Evlenmek sünnet-i müekkededir. Ba'zan farz olur. Zulm, işkence yapmak korkusu olunca, mekrûh olur. Nikâh, iki müslimânın, mâdî olan [geçmiş zemân bildiren] kelime söylemesi ile yapılır. Meselâ, beni zevceliğe al deyince, seni zevceliğe aldım demekle olur. Nikâh kelimesi ile ve hediyye, sadaka olarak, mülk, satın alış, satış kelimeleri ile de sahîh olur. Müşrikin, mürtedin nikâhı sahîh olmaz. Hanefî mezhebine göre müslimânların nikâhında iki müslimân erkeğin veyâ bir erkekle iki kadının şâhid olarak bulunmaları lâzımdır. Müslimânın, kitâblı kâfir olan zimmî kadını nikâh ederken, iki şâhidin de zimmî olmaları câizdir. Mehr parasını konuşmak nikâhın sahîh olması için şart değil ise de, Mehr-i misil verilir. Ya'nî kadının akrabâsına, meselâ halasına verilmiş olan kadar mehr verilir. İslâmiyyete uygun yapılan nikâhdan sonra zevcin zevcesi isteyince mu'accel mehri hemen ödemesi lâzım olur. Bunun için, nikâh yapılırken, mu'accel [hemen verilecek] ve müeccel [ayrıldıkları zemân verilecek] mehrlerin mikdârları ayrı ayrı tesbît edilir ve evlenme cüzdânına yazılır. Dâmâd ve mevcûd iki şâhid imzâlayıp zevceye teslîm edilir. Bu iki mehrin mikdârlarının toplamı on dirhem ya'nî yedi miskal gümüş kıymetinden az olmamalıdır. Şimdi gümüş, şer'î kıymetinden düşük olduğu için, mehr bir miskal altından, ya'nî bir altın liranın üçde ikisinden [5,5 gramdan] az olmamalıdır. Zemânımızda, on ile elli altın lira arasında olmakdadır. İslâmiyyet erkeğe zevcesini boşamak hakkını vermiş ise de, bu hakkı kullanmak imkânsız gibidir. Çünki, boşayınca mehr para-

sını kadına hemen ödemesini ve oğulları yedi yaşına, kızları bülûğ zemânına gelinceye kadar, çocuklarının nafakasını da analarına devâmlı vermesini emr etmekde, ödemezse dünyâda habse, âhıretde de Cehenneme gireceğini bildirmekdedir.

Bir erkeğin, annelerini, kızlarını, kız kardeşlerini, halalarını, teyzelerini, kardeşinin kızlarını, ne kadar uzak olursa olsunlar nikâh etmesi ebedî harâmdır. Bunlara, **(Mahrem akrabâ)** denir. Nesebden harâm olan bu yedi kadın, süt ve zinâ sebebi ile de harâmdırlar. Kayın vâlideyi ve bunun annelerini ve gelini ve çocuklarının gelinlerini ve üvey kızı ve üvey anneyi nikâh etmek de ebedî harâmdır. Dörtden fazla evlenmek ve başkasının zevcesi ile evlenmek câiz değildir. Müslimân erkeğin, ehl-i kitâb kadın ile ya'nî yehûdî ve hıristiyan dîninde olup, bir mahlûka ülûhiyyet sıfatı isnâd etmiyen kadını nikâh etmesi câizdir. **(Ni'met-i islâm)**da diyor ki, (Ehl-i kitâbın nikâhında şâhidlerin müslimân olmaları şart değildir. Bir müslimân, kitâblı olan zevcesini kiliseye gitmekden ve evde şerâb yapmakdan men' edebilir. Hayz ve nifâs sonunda da diyor ki: gusl abdesti almağa cebr edemez. Tesettür etmesi iyi olur. Müslime üzerine kitâbiyye tezevvüc etmek câiz olur.) Kitâbsız kâfir kadınla ve mürted olmuş kadınla evlenmesi câiz değildir. Müslimân kadının hiçbir kâfirle evlenmesi câiz değildir. Şî'îlerin, acemlerin yapdıkları **(Müt'a nikâhı)** [ya'nî metres tutmak] ve **(Muvakkat nikâh)** harâmdır. Müt'a nikâhı, bir kadına para verip, belli zemân, berâber yaşamağa sözleşmekdir.

Nikâhda kadınların da sözü mu'teberdir. Ya'nî, âkıl, bâliğ kadının, kendini nikâh etmesi ve başkasının velîsi, vekîli olunca, onu nikâh etmesi veyâ kendini nikâh etmesi için birini vekîl etmesi yâhud başkasının kendisini bir kimseye nikâh etmiş olduğunu anlayınca, izn vermesi, hep câizdir. [Kadının kendisini tezvîc için, vekîl etdiği kimse, kendisine nikâh edemez. Kadının, kendisini ve başkasını boşamağa hakkı yokdur.] Bâliga olan bâkire kızı nikâhlamak için zorlamak câiz değildir. Velîsi, belli kıza nikâh yapılması için, bundan izn istemelidir. Cevâb vermez veyâ gülerse, yâhud sessiz ağlarsa, izn sayılır. Dul kadından izn isteyince ve velîden gayrısı izn isteyince, sözle izn vermeleri lâzımdır. Velînin bâliğ olmayan çocuklarını, kendilerinden izn almadan nikâh etmesi câizdir. Velî, baba ve ced değil ise, çocuk bâliğ olunca, nikâhı fesh edebilir. Velî, mîrâsı düşen asebelerden en yakın olanıdır. [Erkek velî yok ise], ana ve kadın asebeler de, kızın velîsi olurlar. Bu velîler yoksa, kâdî [hakîm] velî olur. Çocuk ve kâfir, müslimâna velî olamaz. Bir kimse, iki tarafın da velîleri veyâ vekîlleri yâhud birisinin vekîli, diğerinin velîsi veyâhud kendine asîl, diğerine vekîl veyâ velî olabilir. Bu

sonuncusu, amcasının küçük kızını kendine nikâh etmek gibidir ki, (Şâhid olunuz! Filancayı kendime nikâh etdim) demesi ile nikâh sahîh olur. Kabûl edilmesine lüzûm olmaz. Kız ile erkeğin din bilgileri, takvâ, neseb ve mevki' ve servet bakımından küfv [denk] olmaları lâzımdır. Sâlih kimsenin kızı bir fâsık ile evlenirse, velîleri bu nikâhları red edebilirler. **(İhtiyâr)**dan terceme temâm oldu. Zevc, sonradan fâsık olursa, [meselâ içkiye, uyuşdurucuya başlar, top oyununa, yüzmeğe dadanıp, avret mahallini açarsa, nemâzı terk ederse] zevcesi boşanmak isteyemez (Feyziyye).

Âdem aleyhisselâmdan beri yalnız nikâh ibâdeti devâm etmiş, kaldırılmamışdır. Her ibâdet gibi, nikâhın da, sahîh olması için, nikâh yaparken niyyet etmek lâzımdır. Ya'nî, nikâhlanacakların, Allahü teâlânın emri ile sevgili Peygamberimizin sünnetine uyarak nikâh yapıyorum, diyerek kalbinden geçirmeleri lâzımdır. İslâm nikâhı ile, evlenme memûrunun yapdığı evlenme işlerini birbirine karışdırmamalıdır. İslâm nikâhı yapmak, Allahü teâlânın emridir. Evlenme işlemini yapdırmak da, kanûnun emridir. İkisinin ismi de, şartları da başkadır. İslâm nikâhı yapmamak büyük günâhdır. Evlenme işlemini yapdırmamak da suçdur. Bu suçu yapan habs olunur. Müslimânın günâh işlememesi ve kanûnun suç saydığı şeyden sakınması lâzımdır. Kanûna uymamak, cezâya, zarara sebeb olur ve fitneye yol açar. Bunlar ise harâmdır. Evlenme işlemi yapdırmak, dînimizde yasak değildir. Kanûn da, islâm nikâhını yasak etmemişdir. Osmânlılar zemânında da, her ikisi yapılırdı. 1298 [m. 1880] senesinde çıkarılan karârnâmede, (Münâkehât ve tevellüdât ve vefiyyât, Belediyeye kayd etdirilecekdir) yazılıdır. Evlenmek için şer'î mahkemelerden izn almıyanların nikâhını kıyan imâmlara verilecek cezâları bildiren Şûrâyı devlet mazbatası, (Cerîde-i muhâkim)in 2434. cü sahîfesinde yazılıdır. Bunun için, şimdi de, evlenmek istiyen müslimân, önce belediyeye giderek kanûnun emr etdiği evlenme işlemini yapdırmalı, sonra islâm nikâhını yapmalıdır. İslâm nikâhını imâmın, din görevlisinin yapması şart değildir. Din bilgisi olan, nemâz kılan, sâlih kimseler yapar. Dinsizler, mezhebsizler, islâm nikâhına; imâm nikâhı diyerek alay ediyorlar. Belediye nikâhı yapılınca imâm nikâhına lüzûm yok diyorlar. İmâm nikâhı yapmak yasakdır, suçdur diyerek müslimânları aldatıyorlar. Hâlbuki, islâm nikâhı yapmak yasak değildir, suç değildir. Belediyede evlenme işlemi yapdırmamak suçdur. (İslâm nikâhına lüzûm yokdur. Kur'ânda yazılı değildir) gibi sözlerle nikâhı inkâr eden, inanmadığı için yapmıyan ve yapdırmayan kâfir olur, îmânı gider. İslâmın beş şartından birini inkâr etmiş gibi olur. Evlenecek erkeğin ve kızın müslimân ol-

maları lâzımdır. Bu şart, islâm nikâhının sahîh olabilmesi için lâzım olan şartların en mühimmidir. Bunun için, nikâh yapmadan önce, şübhe olunan erkeğe ve kıza îmânın altı şartını ve islâmın beş şartını sormalı, bilmiyorlarsa öğretmeli, ezberden okutmalı ve **(Kelime-i şehâdet)** okumalıdırlar. **(Tecdîd-i îmân)** etdirmeli, bundan sonra nikâh yapmalıdır. Şâhidlerin de, böyle şübhesiz îmânlı olmaları lâzımdır. İslâm nikâhı zevc ile zevce arasında muhabbete, mes'ûd yaşamalarına sebeb olur. Evlâdlarının ve torunlarının da müslimân ve sâlih olmalarını ve dünyâda ve âhıretde mes'ûd olmalarını, râhat etmelerini istiyen her müslimânın, nikâha çok ehemmiyyet vermesi lâzımdır.

(Dürr-ül-muhtâr)da, ikinci cildde, kâfirin nikâhı sonunda diyor ki, kadın, boşanmak için veyâ böyle düşünmeden mürted olursa, tecdîd-i îmân etmesi ve nikâhının tâzelenmesi için, hâkim tarafından, ebedî habs edilerek cebr olunur. Buhârâ âlimleri böyle dedi. Fetvâ da böyledir. Belh âlimleri, kadının mürted olması ve sonra tevbe etmesi ile nikâhı bozulmaz dediler. **(Nevâdir)** bilgilerine göre ise, mürted olan kadın, Dâr-ül-islâmda da, câriye olur ve Fey denilen mal olur. Zevci bunu imâm-ül-müslimînden satın alır veyâ Beyt-ül-mâldan hakkı var ise, imâm bunu zevcine verir. Böylece, zevcinin câriyesi olur. Ömer "radıyallahü anh", erkeklere şarkı söyliyen kadını kamçı ile döğdü. Başörtüsü açıldı dediklerinde, onun hurmeti, izzeti kalmamışdır dedi. Fıkh âlimlerinden kâdı Ebû Bekr bin Ömer Belhî[1], başı ve kolları açık olarak nehrde çamaşır yıkayan kadınların yanlarından geçdi. (İslâmiyyetin tesettür emrine ehemmiyyet vermedikleri için), hurmetleri kalmamışdır. Îmânları olduğu şübhelidir. Dâr-ül-harbden esîr alınan kâfir kadınları gibidirler demişdir. Ya'nî, Nevâdir haberlerine göre, câriye olmuşlardır. Fekat, mürted olan zevce için, nevâdir haberlerine göre değil, Belh âlimlerinin sözlerine göre fetvâ vermek iyi olur. Böylece, câriye değil, zevce olur.

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki, Buhârâ âlimlerine göre hareket etmekde meşakkat olduğundan, Belh âlimlerine göre fetvâ verilir. Zevcin, zevcesini emîrden satın alarak veyâ hakkı varsa isteyerek, zevcesine mâlik olabilmesi için, Nevâdir haberlerine göre fetvâ vermek de iyi olur. Kadının tekrâr müslimân olması, kendisini esîrlikden kurtarmaz. Zevc, zevcesini, Dâr-ül-harbde, ya'nî kâfir memleketlerinde yakalarsa, zâhir haberlerine göre, ona mâlik olur. Ya'nî câriyesi olur. Satın alması îcâb etmez. Cengîzin ele geçirdiği islâm memleketleri Dâr-ül-harb olmuşdu. Dâr-ül-harbde mürted olan kadının, zevcinin

[1] Ebû Bekr Ömer Belhî 559 [m. 1165]de vefât etdi.

mülkü olabilmesi için, Nevâdir haberlerine göre, fetvâ vermeğe hâcet yokdur. Hazret-i Ömerin “radıyallahü teâlâ anh” ve Ebû Bekr bin Ömer Belhînin “rahime-hullahü teâlâ”, mürted olarak Nevâdir haberlerine göre, câriye olduklarını bildirdikleri kadınlar, Dâr-ül-islâmda, kimsenin mülkü, ya’nî câriyesi olmazlar. Fey olurlar ve Emîrden satın alanın veyâ Beyt-ül-mâldan hakkı varsa, parasız istiyenin mülkü, ya’nî câriyesi olurlar. Fekat, Nevâdir haberlerine göre fetvâ, yalnız zevcin, mürted olan zevcesinden ayrılmaması için verilmelidir. Başkaları için, bu fetvâya zarûret yokdur. Nevâdir haberleri za’îfdirler. Zarûret olmadıkca, bunlarla fetvâ verilmez. Bundan başka mürted kadın, Nevâdir haberlerine göre, Dâr-ül-islâmda câriye olacağı için, bunun kollarına, başına bakmanın câiz olması, bunun mülk edilerek vaty edilmesine sebeb olmaz. Dâr-ül-islâmdaki genel ev kadınları da, böyle hurmetsiz iseler de, mülk olmazlar. Vatyleri zinâ olur.

Müslimân erkeğin, zevcesinden ve kendi câriyesinden başka, müslimân olsun veyâ kâfir olsun, bir kadın ile, Dâr-ül-islâmda da, Dâr-ül-harbde de, ya’nî dünyânın her yerinde, zinâ yapması harâmdır, büyük günâhdır. Başkasının câriyesinin başına, kollarına, ayaklarına bakmak câiz ise de, bunlarla da zinâ yapmak harâmdır. Bugün, dünyânın hiçbir yerinde, dîne uygun câriye de yokdur. Bunun için, **(Ebedî mahrem)** olan, ya’nî nikâh ile alması ebedî harâm olan **(Mahrem akrabâ)**, ya’nî onsekiz kadından başka, müslimân olsun kâfir olsun hiçbir kadının, hiçbir yerde, ellerinden ve yüzlerinden başka yerlerine, şehvetsiz de bakmak harâmdır. Kadınların yabancı erkeklere görünmeleri, bir arada oturmaları, arkadaşlık etmeleri de harâmdır. Karısının, kızının zinâ yapacağını anlayıp da, mâni’ olmıyan erkeğe, **(Deyyûs)** ve (Pezevenk) denir.

(Dürr-ül-muhtâr)da, üçüncü cildde, müste’min bâbında diyor ki, (Dâr-ül-harbde bulunan müslimân esîrin ve müste’minin kâfir kadınlarının ırzlarına saldırmaları, onlarla zinâ yapmaları câiz değildir.) Zevcesinden ve Dâr-ül-islâmda mâlik olduğu câriyesinden başka kadınla cimâ’ halâl değildir. Dâr-ül-islâmda bulunan hiç bir kadın câriye yapılamaz. Dâr-ül-harbdeki kâfir kadınları da, Dâr-ül-islâma getirilmedikce, câriye olamazlar.

(Dürr-ül-muhtâr), kadını boşamağı anlatırken diyor ki, dört mezhebe göre de, sahîh olan nikâhdan sonra, bir araya gelmemiş olsalar bile, üç def’a boşayan veyâ bir def’a (üç kerre boşadım) diyen kimse, bu kadını tekrâr nikâh yapabilmesi için, bu kadının başka erkekle nikâhlanarak vaty edilmesi ve bu erkekden boşanması lâzımdır. Buna **(Hulle)** yapmak denir. Bu ikinci erkeğin, boşanmak şartı ile, bu kadını nikâh etmesi ha-

râmdır. Bu erkek, bu kadını boşamağa zorlanamaz. Bu erkeğin, bu kadını boşamak niyyeti ile nikâh etmesi, harâm olmaz. Hattâ sevâb olur. Kadın, erkeğin boşamasından emîn olmaz ise, nikâh yapılırken evvelâ kadının (beni zevceliğe al!) demesi, sonra erkeğin (Seni zevceliğe aldım. Meselâ, üçden fazla cimâ' yaparsam, bâin olarak boş ol!) demesi iyi olur. Yâhud kadının cevâb olarak, (Emrim, elimde olmak üzere, kendimi sana tezvîc etdim) diyerek, nikâhdan ve cimâ'dan sonra kendini boşaması câiz olur. Birinci kimsenin ilk nikâhı, dört mezhebe göre de sahîh ise, Hulle yapmak şart olur. Fekat meselâ, nikâhda velî bulunmamış ise veyâ nikâh yerine hibe denilmiş ise yâhud nikâhın iki şâhidi fâsık iseler, üç kerre boşadıkdan sonra, hulle yapmadan tekrâr nikâhlanabilmek için, şâfi'î müftîye mürâce'at olunur. Şâfi'î müftî, şâfi'î mezhebine göre, şartları temâm olmadığı için, nikâhın şimdi ve şimdiden sonrası için bâtıl olacağını, geçmiş zemân için bâtıl olmadığını, bu kadın ile şâfi'î mezhebine göre yeniden nikâh yapmağı bildirir.

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki, fıskı zâhir olan şâhid ile yapılan nikâh ve velînin izn vermediği nikâh, şâfi'î mezhebinde sahîh olmaz. Şâfi'î âlimlerinden İbni Hacer-i Mekkî "rahime-hullahü teâlâ" **(Tuhfet-ül-muhtâc)** kitâbında diyor ki, (Hâkim, hulleyi iskat etmek için, evvelki nikâhın bâtıl olacağına karâr vermez. İkisinin arasını ayırır. Fekat, müftîye, hâkime gitmeyip, kendileri, şâfi'îyi taklîd ederek, yeniden nikâh yapmaları câiz olur.) İbni Kâsım "rahime-hullahü teâlâ" Tuhfenin hâşiyesinde diyor ki, (Şâfi'îyi taklîd ederek yeniden nikâh yapar. Hulle lâzım olmaz.) Birinci nikâhın geçmişde sahîh olması, bir hanefînin niyyet etmiyerek abdest alıp, öğleyi kılması ve ikindiden sonra, şâfi'î olmasına benzemekdedir. Bunun öğle nemâzı sahîhdir. İkindi nemâzı için ise, niyyet ederek yeniden abdest alması lâzımdır. Talâk sayısının en çoğu üçdür. Üçden fazla söylenen sayı, üç demekdir. Meselâ, dokuz kerre boş ol demek, üç kerre boş ol demekdir.

(Emâlî kasîdesi) şerhlerinde diyor ki, (Serhoş iken, bilmiyerek küfre sebeb olan birşey söyleyenin îmânı gitmez. Mürted olmaz. Serhoş iken, zevcesini boşaması, bey' ve şirâ yapması sahîh olur.) Zevcesine, seni üç kerre boşadım diyen kimse, mürted iken söylemiş veyâ yazmış ise, tecdîd-i îmân ve tecdîd-i nikâh yapar. Çünki, mürted olurken nikâhı da bozulur. Nikâhı olmıyanın talâkı sahîh olmaz. Zevcesine üç talâk veren müslimânın, nikâhı vaktîle kendi mezhebinin şartlarına uygun yapılmamış ise, bu talâkı sahîh olmaz. Yeniden, şartlarına uygun nikâh yapması ve tevbe etmeleri lâzım olur. Nikâhı kendi mezhebine uygun, fekat diğer üç mezhebden birine uygun ol-

mamış ise, yine o mezhebe uymıyarak yeniden nikâh yapar. Hulle yapdırmakdan kurtulmak için, bu üç çâreden birine baş vurmağa **(Hîle-i şer'ıyye)** yapmak denir.

Allahü teâlâ, talâk kelimesini söylemeğe izn verdiği hâlde, söylenmesini hiç beğenmez. Sonu pişmânlık olan bu sözü şaka ile söylemek, keskin kılınc ile oynamağa benzer. Evlilik se'âdetini yıkan bu zararlı sözü dillerine almamaları için, Allahü teâlâ, erkeklere hulle yapdırmak belâsını, sıkıntısını verdi. Erkek, hulle yapdırmak azâbını düşünerek, talâk lâfını ağzına alamaz.

[Boşanan kadına babasının, babası yoksa, ebedî mahrem akrabâsından zengin olanın bakması lâzımdır. Bakmazlarsa, hükûmet bunlardan zor ile alıp, kadına verir. Akrabâsı yoksa, kadına her ay Beyt-ül-mâldan maâş verilir. İslâmiyyetde hiçbir kadın çalışıp kazanmağa mecbûr bırakılmamışdır. Bütün ihtiyâcları onun ayağına gelmekdedir.]

(Ni'met-i islâm) kitâbı sonunda diyor ki, efendisinden çocuğu olan câriyeye **(Ümm-i veled)** denir. Ümm-i veled satılamaz ve hibe olunamaz. Efendisi vefât edince âzâd olur ise de, zevce gibi vâris olamaz. Oğlu ise vâris ve hür olur. Bir câriye, efendisinin izni ile nikâh olunabilir. Zevcinden hâsıl olan çocuk, efendisinin mülkü olur. Fekat, efendi bunu satamaz. Efendi vefât edince, anası ile birlikde âzâd olurlar. Evlâdlık yapılan çocuk, o kimsenin öz veledi olmaz. Mahremi, akrabâsı olmaz. Nafakası ona âid olmaz. Çocuk erkek ise, bırakdığı zevcesini, kız ise, kendisini nikâh ile alabilir. Evlâdlıkları, o kimseye vâris olamazlar. Süt çocukları da, vâris olamazlar ise de, mahrem olurlar.

SÜT KARDEŞLİK

Türkçe **(Ni'met-i islâm)** kitâbında diyor ki: İki veyâ ikibuçuk yaşından küçük çocuğun, bir kadından, bir kerre, süt emmesine **(Rıdâ')** denir. Bu kadın, çocuğun süt annesi ve bu kadının zevci de, bu çocuğun süt babası olurlar. Bu çocuk, bunlar ile ve bunların neseb ve ridâ'dan olan mahremleri ile ebedî evlenemez. Kendinin nesebden [soydan] mahremlerine bakdığı gibi, bunlara da bakabilir. Fekat, birbirlerine vâris olamazlar. Sütünü emzikden emerse de, rıdâ' olur. Kaşık ile, ağızdan, burnundan akıtılınca da, sütün sâhibi olan kadın, yine süt annesi olur. Maksad, sütün mi'deye inmesidir. İki yaşından küçük iki çocuk, aynı kadından süt emince, süt kardeşi olurlar. Birbirleri ile evlenemezler. Bir çocuk, bir kadının sütünü emince, bu sütün hâsıl olmasına sebeb olan adam, bu çocuğun süt babası olduğu gibi, bu adamın babası da, süt dedesi, anası da, süt ninesi, kardeşleri de süt amca ve süt halası olurlar. Süt annenin, bu rıdâ'dan

evvel veyâ sonra, başka erkekden de, nesebden veyâ rıdâ'dan hâsıl olan çocukları ve süt babanın, başka kadınlardan hâsıl olmuş ve olacak, nesebden ve rıdâ'dan çocuklarının hepsi, bu çocuğun süt kardeşleri olurlar. Bu çocuk, bu süt kardeşlerinin hiçbiri ile evlenemez. Fekat, bunlardan herbiri, bunun nesebden kardeşi ile evlenebilirler. Bir adamın iki zevcesi olup, ikisi de, bundan çocuk getirmiş iken, birer çocuk emzirseler, emzirdikleri çocuklar, babadan süt kardeş olup, birbiri ile evlenemezler. İkisi de kız ise, bir kimse, ikisi ile birlikde evli olamaz. Rıdâ'da **(Hurmet-i müsâhere)** dahî olur. Bunun için, kişiye süt oğlunun boşadığı zevcesi ile veyâ süt anaya, süt kızının zevci ile nikâhlanması ebedî harâm olur. Bir kimse, zevcesinin süt kızına da, şehvet ile dokunsa, hurmet hâsıl olup, zevcesi boş olur. Zinâdan olan ridâ' da, nikâhdan olan rıdâ' gibidir. **(Süt aşağı akar, yukarı akmaz)** sözü, islâmiyyete uygun değildir. Aynı kadından emmemiş olan oğlan ile kız, birbiri ile evlenebilir. Buna misâl olarak, bir kimsenin, kendi anasından emen süt kardeşinin hemşîresi ile evlenmenin câiz olduğu yukarıda bildirilmişdi. Yabancı iki kadın birbirinin çocuklarını emzirdikden sonra, bu kadınlardan birinin oğlu, diğerinin kızı hâsıl olsa, bunlar tek bir memeden emmez ise, ikisi birbiri ile evlenebilir. Oğlan, kendi anasından emen süt kardeşlerinin hemşîresini almış olur. Süt annenin ve zevcenin, nesebden ve rıdâ'dan olan akrabâsının hepsinin, süt çocuğunun akrabâsı olduklarını yukarıda bildirmişdik. Süt çocuğun akrabâsı, süt annesinin ve zevcinin akrabâsı değildirler. Süt annenin erkek kardeşi, süt çocuğunun nesebden hemşîresi ile evlenebilir.

Bir kimsenin, kendi anasından emen süt kardeşinin anası ile yâhud süt çocuğunun nesebden kardeşi ile evlenmesi halâldir. Hâlbuki, bir kimsenin, nesebden olan babadan kardeşinin anası ile, ya'nî üvey annesi ile veyâ çocuğunun babadan kardeşi ile, ya'nî üvey çocuğu ile evlenmesi ebedî harâmdır.

İki kimse arasında rıdâ' bulunduğunu isbât etmek, birisinde alacağı mal olduğunu isbât etmek gibidir. Ya'nî, **(İkrâr)** etmekle veyâ **(Beyyine)** ile anlaşılır. İkrâr, erkeğin (Sen benim süt kardeşimsin!) diye haber vermesidir. Erkek ikrâr edince, nikâhları bozulur. Zevcesi ikrâr edince, zevcin tasdîk etmesi lâzımdır. Bir kadın, bu ikisi, benim süt çocuklarımdır dese, ikrâr olmaz. Zevc tasdîk etmezse, evlenmeleri câiz olur. Beyyine âdil olan iki erkek veyâ bir erkek ile iki kadın şâhid demekdir. İki kadının veyâ bir erkek ile bir kadının şâhid olmaları, beyyine olmaz. Rıdâ' bulunduğunu bildiren beyyineyi kabûl etmezlerse, mahkemede isbât edilmesi ve hâkimin karârı ile ayrılmaları lâzım olur.

Kadınlar, zarûret olmadıkca, başkasının çocuğunu emzir-

memelidir. Emzirdiği çocuğu ezberlemeli, ismini yazmalıdır.

İki kadının sütleri karışdırılıp, bir çocuğa verilirse, ikisi de süt annesi olur. Suya ve ilâca veyâ hayvân sütüne karışdırılınca, yarıdan az ise, süt annesi olmaz. Yemek ile karışık ise, hiçbir zemân süt annesi olmaz. Kadın sütü, yoğurt, peynir yapılsa, bunu yiyen, süt çocuğu olmaz. Ağız ve burundan başka yoldan verilen süt ile, süt annesi olmaz. [Çocuğu, mama yiyecek hâle gelinciye kadar, emzirmek vâcib, bundan sonra, iki yaşına kadar müstehab, ikibuçuk yaşına kadar ise, câizdir (İbni Âbidîn).] İki buçuk yaşından büyük çocuğu zarûret olmadan emzirmek harâmdır.

Zinâdan çocuğu olan kadını, rıdâ' için kirâlamanın ve müslimân olmıyan kadını kirâlamanın zararı yokdur. (Zararı yokdur) denilen şeyi yapmamak dahâ iyidir.

Dokuz yaşına gelmiş bekâr kızda süt hâsıl olursa, emzirdiği çocuk, süt çocuğu olur.

Bir kadın, üç yaşındaki oğlanı ve bir yaşındaki kızı emzirse, bu iki çocuk birbiri ile evlenebilir. Bir kimse, süt hemşîresinin kızını alamadığı gibi, süt hemşîresinin süt kızını da alamaz.

Kendi anasından olan süt kardeşinin anasını almak câizdir.

Anasının süt kardeşini almak câiz değildir.

Oğlunun süt anasını almak câizdir. Amca kızını almak câiz olduğu gibi, amcasının süt kızını almak da câizdir.

Nesebden kardeşinin süt anasını ve süt hemşîresini alabilir.

Bir kimse, anasının anasını emzirmiş olan kadını alamaz.

Hemşîresinin kızını emziren kadının kızını alabilir.

Süt ananın hemşîresini almak câiz değildir.

Oğlunun süt anasının kızını almak câizdir.

Süt kardeşinin süt kızını almak câiz değildir.

Birâderinin veyâ hemşîresinin süt kızını alamaz.

Süt oğlunun veyâ süt kızının hemşîresini alabilir.

Bir kadını, süt babasının diğer zevcesinden olan oğlu alamaz.

Bir kadını, süt anasının, süt kendinden olmıyan diğer zevcinin birâderi alabilir.

Anasının veyâ hemşîresinin emzirmiş olduğu çocuğun hemşîresini ve süt hemşîresini alabilir. Hanefîde, bir yudum emen iki çocuk süt kardeş olurlar. Şâfi'îde, süt kardeş olmak için, doyuncıya kadar beş kerre emmeleri lâzımdır.

158 - Kâfirin, mürtedin yemîni mu'teber değildir.

Ey müslimân! Oğlun dînini öğrendikden ve nemâza

başladıkdan sonra, onu bir san'ata ver veyâ ticârete alışdır! San'at ve ticâret öğrenmesi için, müslimân, nemâzını kılan, edebli, ahlâklı bir usta yanına gönder! Oğlunun çok zengin olmasını değil, edebli, iyi huylu, nemâzını kılar ve harâmdan kaçar olmasını düşün ve temennî et! Dînimiz san'at ve ticâreti emr etdiği gibi, şimdi bütün dünyâ milletleri de, bu ikisine çok ehemmiyyet veriyor ve bu yolda çocuklarını çekirdekden yetişdiriyorlar. Avukatlık, eczâcılık, her nev' ihtiyâc eşyâsını yapmak, birer san'atdır. Sen de, san'at ve ticâret hakkındaki, islâmiyyetin emrlerini oğluna öğret ki, harâma düşmesin!

KOMŞU FASLI

159 - Ey Oğul! Komşunu gördüğün zemân, hâl ve hâtırını sor! Hasta olunca ziyâretine git. Komşunun evine gidince, izn almadan içeriye girme! Elinden gelirse, komşunun ihtiyâcına yardım eyle! Komşuların hakkı çok mühimdir. Zîrâ Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Komşunun mîrâs gibi hakkı vardır, o da komşuluk hakkıdır. Eğer müslimân ise, sende iki hakkı vardır: Biri komşu hakkı, biri de müslimân hakkı.)**

Komşunun yiyeceği yok iken, sen elindeki yemeği yiyemezsin. Zîrâ onun, senin elindeki yemekde dahî hakkı vardır. Her yemek yidiğin zemân, düşünmen lâzımdır ki, acabâ komşularımdan yiyecek yemeği olmıyan var mıdır?

Her müslimânın, bilhâssa yeni evlilerin, müslimân mahallesinde, ehl-i sünnet olan ve harâmlardan sakınan, ibâdetlerini yapan sâlih müslimânlar arasında ev araması lâzımdır. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: **(Ev satın almadan evvel, komşuların nasıl olduklarını araşdırınız! Yola çıkmadan evvel, yol arkadaşınızı seçiniz!)** Bir hadîs-i şerîfde, **(Komşuya hurmet etmek, ana-babaya hurmet etmek gibi lâzımdır)** buyuruldu. Komşuya hurmet onunla iyi geçinmekdir. Onu incitecek söz ve hareketlerde bulunmamakdır. Her tarafdan birer, ikişer ve nihâyet kırk ev, komşuluk hakkına mâlik olur. Komşunun mal, mülk hakları, **(Mecelle)**nin 1192.ci ve sonraki maddelerinde yazılıdır.

MAHALLE ÂDÂBI HAKKINDA FASL

160 - Zarûrî bir işin olmadıkça, toplantılar arasına girme! İçki, kumar, çalgı bulunan, kadın erkek berâber oturulan yerlere gitme ve zevceni, çocuklarını gönderme! Böyle yerlere **(Fısk meclisi)** denir. İster kapalı olsun, ister açık saçık olsun, yabancı kadınlara ve kızlara bakma! Bir kızı görüp de, harâm olduğu için ona bakmıyanlara şehîd sevâbı verilir. Mahallede yürürken pencerelere bakma! Gördüğün kadına yakın yürüme! İlk görünce senin bir şeyin olmadığını anlarsın, artık ondan sonra bir def'a dahâ bakma! İlk görmeğe günâh yazılmaz. Bakmağa de-

vâm edince veyâ tekrâr bakınca yazılır. Hazret-i Alî "kerremallahü vecheh" buyurdu ki, ömrümde bir kerre dahî kadınlara şehvet ile bakmadım. Şehvet nazarı ile kadınlara bakmak, göz zinâsıdır. Tevbe etmelidir. Her yere burnunu sokma, yâ bir kazâya uğrar, yâhud bir bühtâna, iftirâya düçâr olursun.

CUM'ANIN ÂDÂBI HAKKINDADIR

161 - **Tenbîh:** Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" efendimiz buyurdu ki, **(Cum'a, fakîrlerin haccıdır ve mü'minlerin bayramıdır ve gök ehlinin bayramıdır ve Cennetde de bayram günüdür. Günlerin en iyisi, en şereflisi Cum'adır)** ve bir hadîs-i şerîfde, **(Cum'a günü iyiliklerin hazînesidir ve güzel şeylerin menbaıdır)** buyuruldu. Ve bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki: **(Mûsâ aleyhisselâm dedi ki: Yâ Rabbî! Bana cumartesi gününü verdin, Muhammed aleyhisselâmın ümmetine hangi günü vereceksin? Onlara Cum'a gününü vereceğim, buyuruldu. İlâhî! Cum'a gününün kıymeti ve sevâbı ne kadardır diye sordu. Ey Mûsâ! Cum'a günü yapılan bir ibâdete, cumartesi günü yapılan yüzbin ibâdet sevâbı vardır, buyuruldu. Bunun üzerine Mûsâ aleyhisselâm, yâ Rabbî! Beni Muhammed aleyhisselâmın ümmetinden eyle diye düâ eyledi.)** Kur'ân-ı kerîmde Cum'a gününü bildiren âyet-i kerîmeyi getirince, Cebrâîl aleyhisselâm dedi ki, yâ Muhammed "aleyhissalâtü vesselâm"! Mûsâ aleyhisselâmın ümmeti eğer Cum'a gününün kıymetini bilselerdi buzağıya tapmakdan, yehûdî olmakdan kurtulurlardı. Îsâ aleyhisselâmın ümmeti de bilselerdi hıristiyan olmakdan korunurlardı. Cum'a gününün fazîletini bildiren hadîs-i şerîfler **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbının birinci kısm, 71. ci madde sonunda geniş olarak açıklanmışdır.

Bir hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: **(Cum'a günü geldiği için sevinen bir mü'mine, kıyâmete kadar her gün, o kadar sevâb verilir ki, adedini Allahü teâlâ bilir.)** Bir hadîs-i şerîfde, **(Cum'a günü vefât eden mü'minlere şehîd sevâbı verilir ve kabr azâbından onu korurlar)** buyuruldu. **(Tergîb-üs-salât)**ın 123.cü sahîfesindeki Hadîs-i şerîfde **(Cum'a günü sabâh nemâzından evvel üç kerre (Estagfirullahel'azîm ellezî lâ ilâhe illâ huv el-hayyel-kayyûme ve etübü ileyh) okuyanın ve anasının ve babasının bütün günâhları afv olur)** buyuruldu.

Cum'a gününün yirmi sünneti ve edebi vardır. Muhammed Resûlullahı "sallallahü aleyhi ve sellem" sevenlerin, bunları yapması lâzımdır:

1- Cum'ayı perşembeden karşılamalıdır. Meselâ, yeni ve temiz elbiseyi hâzırlamalı, işleri bitirip Cum'ayı ibâdetle geçir-

meğe gayret etmeli. Perşembe ikindiden sonra tesbîh ve istiğfar eylemeli. Cum'a gecesi ehli ile gusl abdesti almalı. Her ikisine köle âzâd etmiş gibi sevâb verilir.

2- Cum'a günü, Cum'a nemâzı için gusl abdesti almalıdır. Bu gusl hakkında çok hadîs-i şerîf olduğundan, farz diyenler de vardır.

3- Başı traş etmeli. Sakalın bir tutamdan fazlasını ve tırnakları kesmeli ve beyâz giymeli. [Sakalın bir tutamdan kısa olması bid'at olup büyük günâh olduğu **(Berîka)**da yazılıdır.]

Âlimlerin çoğuna göre, sakal bırakmak sünnetdir. **(Sahihayn)** denilen iki kıymetli hadîs kitâbından biri olan **(Müslim)** kitâbında yazılı, hazret-i Âişenin "radıyallahü anhâ" bildirdiği hadîs-i şerîfde, **(On şey fıtratdandır: Bıyık kesmek, sakalı uzatmak, misvâk, mazmaza, istinşak, tırnak kesmek, parmak boğumlarını yıkamak, koltuk ve kasık temizlemek, bevlden istibrâ etmek)** buyuruldu. Bu hadîs-i şerîfi, İbni Nüceym "rahime-hullahü teâlâ" **(Bahr-ür-râık)** kitâbında ve imâm-ı Zeylâ'î "rahime-hullahü teâlâ" **(Tebyîn-ül-hakâyık)** kitâbında, guslün farzlarını anlatırken yazmakda ve buradaki fıtratın sünnet demek olduğunu bildirmekdedir. Bu hadîs-i şerîf, sakal bırakmanın diğer peygamberlerin de sünneti olduğunu, Muhammed aleyhisselâmın dîninin şi'ârı olmadığını, bunun için, (sünnet-i zevâid) olduğunu açıkça bildiriyor. Bu sünnetler **(Şir'at-ül-islâm)**da da yazılıdır. Çeşidli sakal şeklleri vardır. Yehûdî sakalı, hıristiyan sakalı, şî'î sakalı, vehhâbî sakalı, komünist sakalı ve İslâm sakalı. Yalnız İslâm sakalını bırakmak sünnetdir. Bu da, uzunluğu bir tutam olan ve yüzün her tarafında bulunan sakaldır. Böyle olmıyan sakal, sünnet değil, bid'at olur. Muhammed Hâdimî "rahime-hullahü teâlâ" **(Berîka)** kitâbında diyor ki, (Hadîs-i şerîfde, **(Bıyığı kısa, sakalı uzun yapınız!)** buyuruldu. Bunun için, sakalı kazımak, kesmek ve sünnet mikdârından kısa yapmak men' olundu. Sakalı bir kabza, bir tutam uzatmak sünnetdir. Sakalı bir kabzadan kısa yapmak câiz değildir. Bir kabzadan fazlasını kesmek de sünnetdir.) Bir kabza, çenede sakalın başladığı yerden dört parmak eni kadar uzun olmak demekdir. Sünnet olan, hattâ mubâh olan şeyi sultân emr edince, bunu yapmak vâcib olur. Sultânın ve bütün müslimânların yapması emr demekdir. Böyle yerlerde sakalı bir tutam uzatmak vâcib olur. Bir tutamdan kısa yapmak veyâ kazımak, vâcibi terk etmek olur. Tahrîmen mekrûh olur. Bunun câmi'de imâm olması câiz olmaz. Böyle olmıyan yerlerde ve Dâr-ül-harbde zulm görmemek, nafakadan olmamak, yâhud emr-i ma'rûf yapabilmek, müslimânlara ve islâmiyyete hizmet edebilmek, dînini, nâmûsunu koruyabilmek için sakalını kısalt-

mak yine câiz olmaz ise de, kazımak câiz, hattâ lâzım olur. Özrsüz olarak kazımak mekrûh olur. Bir tutamdan kısa sakal bırakarak, böylece sünneti yapdığına inanmak bid'at olur. Sünneti değişdirmek olur. Bid'at işlemek, adam öldürmekden dahâ büyük günâh olur. Böyle kısa olan sakalı bir tutama kadar uzatmak vâcib olur. İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ", nemâzın mekrûhlarını anlatırken diyor ki, (Bir müekked sünneti yapmak, bir mekrûh işlemeğe sebeb olursa, bu sünnet terk edilir, yapılmaz. Birşeyin yapılmasının sünnet mi, bid'at mı olduğunda şübhe edilirse, o şey terk edilir, yapılmaz.) Âdete uyarak, sakal kısaltmak mekrûhdur. Fitne çıkarmamak için, sakalı kazımak câiz olur. Kısa sakal ile sünneti îfâ etdiğine inanmak ise, bid'atdir. Her iki hâlde de, sakalını kazıması lâzım olur.

4- Cum'a nemâzına mümkin olduğu kadar erken gitmeli. İlk müslimânlar, çok sevâb kazanmak için Cum'a nemâzına, karanlıkda câmi'e giderlerdi.

5- Ön safa geçmek için, cemâ'atin omuzlarından aşmamalıdır.

6- Câmi'de nemâz kılanın önünden geçmemeli. Dıvar veyâ direk arkasından dolaşmalıdır.

7- Erken gidip birinci safda yer almalıdır.

8- Hatîb efendi minbere çıkdıkdan sonra hiçbir şey söylememeli, ezânı da tekrârlamamalıdır. Konuşana işâretle bile cevâb vermemelidir. Hatîb efendinin de konuşması ve hutbeden başka şeyler söylemesi harâm olduğu gibi, hutbe de, fâsid olur. Hutbe bozulduğu için Cum'a nemâzı da kabûl olmaz. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Hutbe, iki rek'at nemâz demekdir.)** Hutbeyi, kısa kesmek sünnetdir. Uzatmak mekrûhdur. Hutbede dört halîfenin ismlerini yüksek sesle okumak Ehl-i sünnet alâmetidir, okumak istemiyenden kaçmalıdır.

9- Nemâzdan sonra, Fâtiha, Kâfirûn, İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini yedi kerre okumalıdır.

10- İkindiye kadar câmi'de kalıp, ibâdet etmelidir.

11- Dindâr olan ve Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahimehümullahü teâlâ" kitâblarından anlatan âlimlerin dersinde bulunmalıdır. Böyle sâlih bir hocanın dersinde bir sâat bulunmak, bin rek'at nâfile nemâzdan efdaldir.

12- Cum'a günü düânın kabûl olduğu vakti aramalı, bunun için hep ibâdet etmelidir.

13- Cum'a günü çok salevât-ı şerîfe getirmelidir.

14- Kur'ân-ı kerîm ve Kehf sûresini okumalıdır.

15- Az veyâ çok sadaka vermelidir.

16- Ana-babayı veyâ bunların ve sâlih müslimânların ve Evliyânın kabrlerini ziyâret etmelidir. Evliyânın rûhlarından feyz almalıdır.

17- Ehl ve evlâdın yemeklerini bol ve tatlı yapmalıdır.

18- Çok nemâz kılmalı, nemâz borcu olanlar kazâ nemâzlarını kılmalı, nemâz borcu olmıyanlar nâfile niyyeti ile kılmalıdır.

19- Cum'a gününü, hep ibâdet işleriyle geçirmelidir.

20- İkindiden sonra, seccâde üzerinde elinden geldiği kadar (yâ Allah, yâ Rahman, yâ Rahîm, yâ Kavî, yâ Kadir) deyip, sonra düâ etmelidir.

162- Cum'a günü güzel ve yeni elbiseni giy! Yeni elbisen yoksa temiz elbise giy ve başının sarığını otururken sarma, ayakda sar! Güzel koku sürünerek Cum'aya git. Zîrâ melekler güzel kokudan hoşlanırlar. Güzel koku, erkekler için sünnet, kadınların sokağa çıkarken sürünmeleri ve başlarını, kollarını açmaları harâmdır. Çünki kadınların koku sürmesi ve sokağa açık saçık çıkmaları erkekleri cezbeder. Yalnız ev içinde süslenebilir ve koku sürünebilir. Cum'aya giderken tesbîh ve zikr eyle! Her adımına on sevâb yazılır.

163- Cum'a günü mümkinse boy abdesti [gusl] alarak câmi'e git, nemâza erken git, hutbeyi işitebilecek bir yerde otur! Hutbe okunurken, kimse ile konuşma! Sağa sola bakma ve dönme! Zîrâ, hutbe okunurken konuşmak günâhdır ve Cum'anın fazîletini kaybeder. Câmi'e girince, boş yer nerede bulursan, orada otur! Cemâ'ate zahmet vererek ileriye geçmeğe çalışma! Ön saflarda yerini al! Geç gelirsen, kimseyi râhatsız etme, cemâ'ati sağa sola yanlatıp ilerlemeğe çalışma! İleriye gitmek için kardeşlerine zahmet verme. Yürüyemiyen ihtiyârın ve hastanın, Cum'a nemâzını kılması farz değildir.

ÂLİMLER İLE SOHBET ÂDÂBI

164 - Ehl-i sünnet i'tikâdında olan ve harâmlardan sakınan âlimleri ziyâret et ve sohbetlerinde bulun! İ'tikâdları, inançları bozuk ve mürâî ve din câhili olanlardan veyâ islâmiyyete uymıyanlardan sakın, yanlarına uğrama! Zîrâ [mezhebsizler ve] mürâîler din hâinleridir. Hak teâlâ, hadîs-i kudsîde buyurur ki, **(Dostlarımı insanlar içinde gizlerim, onları kimse bilmez.)** Şâyed bu şahısların sözleri, hareketleri ve ibâdetleri Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarında yazılı olanlara uygun ise, o zemân sohbetlerine devâm eyle ve nasîhatlerini ve düâlarını almağa çalış!

165 - Dînini bilen, nemâz kılan, harâmlardan sakınan, zevcesini, kızlarını açık gezdirmiyen ve erkek, kadın birlikde toplanmayan âlimlere **(İslâm âlimi)** denir. Onların yanlarında âdâb üzere otur, onlardan istifâde fazladır. Onlardan ibret ve nasîhat almağa çalış! Feyz alınca, kalbin nûrlanır. Etrâfa nûr saçarsın. Onların yanında oturunca, fazla konuşma, konuşunca da hesâblı konuş! Onların din bilgisi fazla olanları, büyük bir hazînedir. Bunların kalbini kırma, düâsını almağa çalış ve yanlarından ayrılırken selâmla ayrıl, hâl ve hâtırlarını sor! İki kişi konuşurlarken sözlerine karışma! Birisi aksırıp **(Elhamdülillah)** derse, ona **(Yerhamükellah)** demek çok sevâbdır. Yolda giderken büyüklerin ve âlimlerin önünden yürüme!

[**(Fetâvâ-yı Hindiyye),** beşinci cild, 379. cu sahîfede diyor ki, (Herkesle müdârâ ederek sohbet etmelidir. Ya'nî, hep tatlı dilli ve güler yüzlü olmalıdır. İyi ve kötü, sünnî ve sapık herkes ile karşılaşınca, böyle olmalıdır. Fekat, kötülere ve mezhebsizlere müdâhene etmemeli, onun sapık yolundan râzı olduğunu zan etdirmemelidir.) Müdârâ, islâmiyyetin dışına çıkmadan, gönül almakdır. Müdâhene, birinin gönlünü alırken, islâmiyyetin dışına çıkmak, günâha girmekdir.]

HÂKİM VE DA'VÂCILAR FASLI

166 - Mahkemeye bir işin düşünce, hâkim karşısında da'vâcı ile veyâ da'vâlı ile kavga etmeğe kalkışma! Ne sorulursa o kadar cevâb ver! Şâyed şâhid olarak gidersen, hiç kimsenin te'sîri altında kalmadan ve kimseden korkmadan Allah rızâsı için doğru konuş! Zâlimlere doğru söyleyip de, müslimânın malını, canını, nâmûsunu yıkmakdan sakın! Olur olmaz bir iş için hemen mahkemeye koşma! Dâimâ uzlaşmak ve uyuşmak tarafını tercîh eyle! Hem kendin uğraşmazsın ve hem de müslimânı afv etmek sevâbını kazanırsın. Zâten sulh, hükmlerin en büyüğüdür.

Herkesin şahsiyyet ve makâmına göre konuşmak lâzımdır. Bir köylü ile konuşduğun gibi, bir ilm adamı ile de aynı şeklde konuşma! Herkesin anlıyabileceği gibi konuş ve her şahsın yaşına, ilmine ve salâhiyyetine göre konuş! Konuşurken dikkatli bulun, gelişi güzel konuşma! Mahkeme ve hükûmet me'murları ile konuşmağa mecbûr kalırsan, dahâ evvel müslimânlara danış! Meşveret sünnetdir ve çok sevâb ve çok fâidelidir. Onlarla müdârâ ile ve güle güle konuş, sert söyleme ve sana geldikleri zemân, onlara yemek veyâ bir şey ikrâm et! Me'murlarla latîfe etme, kendine hürmet etdir!

ARKADAŞLIK VE DOSTLUK

167 - Din kardeşini ziyârete gideceğin zemân, onun müsâid

bir zemânını öğren, kendisinden bir va'd, ya'nî bir söz al ve o zemânda ziyârete git! Geç kalma! Evine gireceğin zemân, kapı açık olsa bile, ondan izn iste ve izn verdikden sonra içeriye gir, içeri girince, sağa sola bakma. İçerde çalgı, içki, kumar varsa ve hele kadın erkek karışık oturuluyorsa, bir behâne ile oradan ayrıl! Sâlih bir kimse yemek ikrâm ederse, yavaş ve âdâbı vechile yi! Fazla konuşma, dostunda fazla eğlenme, giderken, tevâzu' ile, selâm ile ayrıl!

Tanıdığın bir müslimân, sana gelince, elinden geldiği kadar iyi ve tatlı karşıla, yemek ikrâm eyle! Kapıya çık, kendisini karşıla! Selâm verince, selâmını al ve kendisine güzelce iltifatda bulunup: Efendim safa geldiniz, hoş geldiniz, diyerek odanın baş tarafına oturmasını teklif eyle! Sen aşağı tarafda otur! Dinden, ibâdetden, harâmların zararlarından ve Evliyânın "kaddesallahü teâlâ esrârehümül azîz" hayâtlarından anlat! Birşeyler öğret! Yemek yirken onu utandırmamak için, sen de çok yi! Giderken, onu uğurla ve selâm söyle ve düâ eyle!

168 - Evine gelip geçici sâlih bir müsâfir gelirse, onun hizmetini iyice yap! Hemen yemeğini ver, belki acıkmışdır. Yanında fazla da oturma. Belki yorgundur. Yatmadan önce, kıbleyi, halâyı, seccâdeyi ona göster. Abdest suyunu, abdest havlusunu ve diğer ihtiyâclarını te'mîn eyle! Sabâh olunca, sabâh nemâzına kaldır. Ve cemâ'at hâlinde berâber kılınız! Erkence yemeğini hâzırla, gideceği yol belki uzundur. Giderken kendisine bir din kitâbı hediyye eyle! İslâmiyyetde, kız ile oğlanın arkadaş olmaları, konuşmaları câiz değildir.

Kimseye sû-i zan etme, varsa akl-u şu'ûrun
Dünyâ var imiş, yâ ki yok imiş, ne umûrun!

YEMEK YİME FASLI

169 - Yemek yiyeceğin zemân, ellerini yıkamak sünnetdir. Peygamberimiz "aleyhisselâm", yemek yirken sağ ayağını diker, sol dizi üzerine otururdu. Masa etrafında sandalyede oturmak da câizdir. Yemekden evvel Besmele-i şerîf söylemek sünnetdir. Resûlullaha "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" yimek âdâbı sorulunca: **(Biz kuluz, kul gibi yimeliyiz!)** buyurdu.

Yemekde dört dâne farz vardır:

1- Yemeği, rızkı Allahdan bilmek.

2- Yidiğin yemek halâl ve tayyib olmak.

3- Yemek hazm oluncaya kadar Allahın emrinden çıkmamak. Yabancı kadınlarla birlikde yimemek.

4- Yemek hazm oluncaya kadar ondan hâsıl olan kuvvetle Allahın nehyini işlememek.

Yemekde iki dâne harâm vardır:

1- Karnı doydukdan sonra, yine tıka basa yimek.

2- Sofrada çalgı, yabancı kadın, içki, kumar ve sâir harâm şeyler bulundurmak.

Yemekde üç dâne sünnet vardır:

1- Yidiğin kapda yemek artığı bırakmayıp tam olarak yimek ve yemek yidiğin kabı tam olarak silmek.

Peygamberimiz “aleyhisselâm” yemek yidiği kabı mubârek parmağı ile sıyırıp parmağını yaladığı vâki’dir. Sen ise, kibr ile yemeğin yarısını kablara bulaşdırıp terk etme! Sonra yemeklere hasret çekersin.

2- Yemek sofrasında, önündeki ufaltıları yimek, yemeğin şifâsındandır. Önünde küçük lokma varken büyüğüne başlama ve ufaltıları yimekden çekinme!

3- Bedenin râhatını seversen az yemek yi! Yemeğin âdâbı ve sünnetleri çokdur. Fekat başlarken Besmele ile başlamağı, sonunda da Elhamdülillah demeği unutma! Evvel ve sonunda tuzla başla ve bitir!

LÜZÛMLU BİLGİLER

(Fetâvâ-yı Hindiyye) beşinci cildde diyor ki, her dürlü tegannî, ya’nî çalgı ile, kadın ve oğlan sesi ile şarkı söylemek ve dinlemek harâmdır. Ansızın işitir ve oradan kaçarsa günâh olmaz. Günâh olmıyan şeyleri böyle olmıyan seslerle dinlemek câiz olur. İlm, ahlâk bulunan şi’r yazmak, söylemek câizdir. Diri ve belli bir kadını anlatan söz, yazı mekrûhdur. Kur’ân-ı kerîm okumağa, nemâz kılmağa vakt bırakmıyan her mubâh iş mekrûhdur. Tekkelerde ilâhîler okuyarak raks etmek, oynamak, dönmek harâmdır. Bu tekkelere gitmek, oturmak da harâmdır. Şimdi, dinden haberi olmayan fâsıklar, böyle tarîkatcılık yapıyorlar. Düğünlerde ve küçük çocuğu eğlendirmek için kadının def çalması câizdir. Halâl şarkılarla, çalgı ile birlikde çalması câiz değildir. Erkeklerin bayramlarda def, davul çalmaları da böyledir. Günâh şey söylemeden ve başkalarını güldürmek için olmıyan mizâh, latîfe söylemek câizdir. Kuvvetlenmek için güreşmek câizdir. Oyun ve eğlence için mekrûhdur. Tavla, onaltı taş, iskambil, briç ve bilardo, bezik, futbol, voleybol gibi oyunlar, kumarsız da olsalar, mâlâ-ya’nî oldukları için harâmdır. İlm öğrenmeğe, nemâz kılmağa mâni’ olan herşey harâmdır. Satranç, kumar ile olursa harâm, kumarsız mekrûhdur. Yalan söylemek harâmdır. Yalnız, harbde düşmana ve iki müslimânı barışdırmak için ve zâlimden mazlûmu kurtarmak için câiz olur. Günâh işlemeği düşünmek, işlemeğe niyyet etmek, karâr ver-

mek günâh olmaz, yapmak günâh olur.

Günâh işleyene tatlı sözle Emr-i ma'rûf, ya'nî nasîhat edilir. Dinlemezse, fitne çıkacak ise edilmez, susulur. Sözü dinlenecek ise, sert söylenir. Söğmek, kötü söylemekle Emr-i ma'rûf yapmamalıdır. Karşılık verecek kimseye, Emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapılmaz. Karşılığa sabr edebilirse yapması efdal olur. Âmirler el ile, âlimler dil ile, câhiller kalb ile Emr-i ma'rûf yapar. İnsan evvelâ kendine Emr-i ma'rûf yapmalıdır. Câhil, âlime Emr-i ma'rûf yapmamalıdır. Bir günâhı yapmak âdeti olan, o günâhı işliyeni görünce, Emr-i ma'rûf yapar. Günâh işliyene Emr-i ma'rûf yapamıyan kimse, onun babasına söyler veyâ yazar. Babası Emr-i ma'rûf yapmaz veyâ yapamıyacak ise, babasına bildirmez. Zevcine, hükûmete bildirmek de böyledir. Tevbe edenin günâh işlediği başkasına bildirilmez. Hırsızı gören, zararından korkmazsa haber verir.

Günâh işliyen zevce, nasîhat vermekle tevbe etmezse, bunu boşamak vâcib olmaz. Çalgı âletlerini evinde muhâfaza etmek, kendi kullanmazsa da, mekrûh olur. Âlimin câhil üzerine hakkı, hocanın talebesi üzerine olan hakkı gibidir. Zevcin zevcesine hakkı, bunlardan dahâ çokdur. Mubâh olan emrlerine itâ'at etmesi ve malını koruması da lâzımdır. Başka yol yok ise, başkasının tarlasından geçmek câiz olur. İzn vermezse geçemez.

İbâdet ve kazanç ilmlerini öğrenmek farzdır. Dahâ fazlasını öğrenmek efdaldir. Fıkh öğrenmeyip, hadîs, tefsîr öğrenmek iflâs alâmetidir. Kıble ve nemâz vaktleri için ve cihâd için astronomi öğrenmek câizdir. Falcılık bilgileri öğrenmek harâmdır. Mücâdele, münâkaşa için kelâm ilmi öğrenmek mekrûhdur. Câhillerin, bid'at fırkaları üzerinde, mezhebler üzerinde konuşmaları câiz değildir. Eski yunan felsefecilerinin ve bid'at ehlinin, mezhebsizlerin din kitâblarını okumak, evinde bulundurmak câiz değildir. Böyle kitâblar, insanın i'tikâdını, îmânını bozar. Din bilgilerini, îmân bilgilerini **(Ehl-i sünnet)** âlimlerinin kitâblarından öğrenmeden evvel, fen bilgilerini, felsefe bilgilerini öğrenmek câiz değildir. Her müslimân, çocuklarına, önce, islâm harflerini, Kur'ân-ı kerîm okumasını, nemâz kılmasını, din ve islâm ahlâkını öğretmeli, ondan sonra oğlunu mektebe gönderip, fen ve san'at ve sâir lüzûmlu, fâideli şeyleri öğretmelidir. Her nev' oyun, meselâ top oynaması, **(Mâ-lâ-ya'nî)** olur, ilm öğrenilmesine mâni' olur. İbni Âbidîn, beşinci cildde diyor ki: (Arabî, lisan-ı Cennetdir. Diğer lisanlardan efdaldir). Arabca öğrenmek ve öğretmek, ibâdetdir. İlmi, Allah rızâsı için, islâm dînine ve müslimânlara hizmet için öğrenmelidir. Mal, mevkı' kazanmak için, kibr ve şöhret için öğrenmemelidir. Hoca hakkı, ana- baba hakkından öncedir. İlmi, Ehl-i sünnet âlimlerinden veyâ onların

yazdıkları kitâblardan öğrenmeli ve sâlih insanlara öğretmelidir. İlmi iyi insanlardan esirgememelidir. [Sâlih insan, iyi insan demekdir. Ehl-i sünnet i'tikâdında olan ve harâm işlemekden sakınan müslimâna **(sâlih)** [iyi insan] denir. Ehl-i sünnet i'tikâdında olmıyan müslimânlara bid'at sâhibi veyâ mezhebsiz denir.] Ehl-i sünnet i'tikâdını ve harâmları öğrenmek, binlerce İhlâs sûresi okumakdan dahâ sevâbdır. Fıkh öğrenmek, hâfız olmakdan efdaldir. Hâfız olmak da, nâfile ibâdetden efdaldir. Va'z verirken, Allahü teâlâ demelidir. Yalnız, Allah demek hurmetsizlikdir. Fısk meclisinde tesbîh, tahmîd ve Kur'ân-ı kerîm, hadîs-i şerîf ve fıkh okumak günâhdır. Fıska mâni' olmak için tesbîh okumak câiz olur. [Görülüyor ki, kaval ile, zurna ile, çalgı ile birlikde veyâ bunların fâsılasında, tekbîr, salevât okumak günâhdır.] Düâ ederken avuçları açmak, iki el arası açık olmak, kolları göğüs hizâsına kaldırmak, düâdan sonra elleri yüze sürmek müstehabdır. Köy halkı, imâm için tohum ekseler, mahsûl imâma teslim edilmemiş ise, mahsûl tohum sâhiblerinin olur. [Yardım için toplanan para, mal da böyledir.]

Ayakda bevl yapmak câizdir veyâ mekrûhdur. Özr varsa, mekrûh olmaz. Fekat, üstüne sıçratmamak ve bevl çıkan yeri yıkamak veyâ kurulamak lâzımdır. [İdrâr kaçıran, idrâr çıkan yere bez sarmalı, bunu naylon torbacığa koyup ağzını bağlamalı, idrâr bezi ıslatınca, torbadan çıkarıp, yıkayıp, kurutup tekrâr kullanmalıdır. Böylece, iki, üç bez senelerce kullanılabilir.] Dünyâ sıkıntılarından kurtulmak için, ölümü istemek mekrûhdur. Zemânın fitnesinden kurtulmak, günâha düşmemek için istemek câiz olur. Zelzele olunca, evden dışarı kaçmak câizdir. İnsanlara müdârâ etmek müstehabdır. Ya'nî, herkese karşı tatlı dilli, güler yüzlü olmalıdır. Fekat müdâhane etmemelidir. Ya'nî hâtır için, günâh işlememelidir. Mâl sâhibinin, kirâdaki malına girerek incelemeğe hakkı vardır. Zemânda ve yıldızlarda uğursuzluk yokdur. Çocukları sâlih olan kimsenin, malını, bunlardan birine vermesi günâh olur. Fâsık olanları varsa, bunlara vermemesi câiz olur. Bülbülü kafesde habs câiz değildir. [Kanarya gibi, kafese alışık olanları kafesde beslemek câizdir.] Dâr-ül-İslâmda Hâkimin, sihrbazı, büyücüyü öldürtmesi lâzımdır. Zındık için de böyledir. Zındık, Allahü teâlâyı ve âhıreti inkâr eden ve başkalarını da, inkâr etmeleri için, aldatan kimsedir. [Fen yobazları, masonlar ve komünistler böyledir.] **(Hindiyye)**den terceme temâm oldu.

SU İÇMEK ÂDÂBI

170 - Su içerken bir solukda içme, üç def'ada iç! Terli iken soğuk su içme, uyku arasında su içme, çok su içme! Bunların hepsinin vücûda zararları vardır. Bir toplantıda su istendiği

zemân, baş tarafdan su vermeğe başla, sağdan dolaş! Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Su içeceğiniz vakt, ayakda içmeyiniz! Vücûdünüze zararlıdır. Yalnız abdestden artan su ve zemzem-i şerîf ayakda içilebilir.)**

171 - Pazar yerinde gezerken kimseyi râhatsız etme! Sokaklarda sümkürme, kimse ile alay etme! Yürürken ve insanlara karşı yemek yime! Kimse ile kavga eyleme, dostla da, düşmanla da münâkaşa etme! Satdığın eşyâyı geri getirirlerse red etme! Yalan söyleme! Harâm yime, kimseyi aldatmağa kalkışma!

Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Bir kimse çarşıya girince “Lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh, lehül mülkü ve lehül hamdü yuhyî ve yümît ve hüve hayyün lâ yemûtü biyedihil hayr ve hüve alâ külli şey’in kadîr” okusun, bin günâhı afv olur.)**

Dükkânını Besmele ile aç ve kapa! Yinecek bir şey aldığın zemân, açık olarak tutup eve getirme, bir şeye sar ve örtülü şeklde yiyeceğini eve götür! Eve gidince, çocukları herhangi bir şeyle sevindir! Dükkânına geç git ve erken kapa! [Diğer zemânlarında ilmihâl öğren ve öğret!]

172 - Bir kimse ile yolda arkadaş olursan, onun yürüdüğü kadar yürü. Onunla konuşurken, sağa sola bakma! Ondan ayrılırsan erkence yanına dön, onu bekletme! Arkadaşın hakkını gözet, onu gücendirme! Nemâzları onunla cemâ’at yaparak kıl. Ayrılırken onunla halâllaş!

173 - Bir hastanın ziyâretine gitdiğin zemân, kapıya varınca, içeri girmeğe müsâade iste! Besmele ile gir, sağ tarafına otur, içeri girince selâm ver, hâl ve hâtırını sor! Hastalığına bir ilâc biliyorsan söyle. Kelime-i şehâdet getirerek ona duyur ve âcil şifâlar dile! Hastanın yanında fazla oturma! Bir ihtiyâcı varsa yap! Ayrılırken kendisine acele sıhhat bulması için düâ eyle!

174 - Cenâzeye yalnız gitme! Mecbûriyet hâsıl olursa, yalnız gidersin. Cenâze sâhibine selâm vererek, Allahü teâlâ sabr versin diyerek teselli eyle! Cenâzenin defni için yardım eyle! Cenâzeyi mevtânın sağ omuzundan başlıyarak taşı ve yürüyerek git. Cenâzeyi taşımak âdâbı (**Se’âdet-i Ebediyye**) kitâbında uzun yazılıdır. Peygamberimiz, cenâzeye yürüyerek gidip, binerek döndüler. Bunun sebebini sordular, cevâben, **(Cenâze giderken melekler de berâber gider, onun için yürümelidir ve bir vâsıtaya binmekden hayâ etmelidir)** buyurdu. [Cenâzeyi kâfirler gibi taşımak, çelenk koymak, resmini ve mâtem işâretleri takmak günâhdır.]

175 - Âileni güzelce idâre eyle! Tatlı nasîhat ederek, Allahü teâlânın emrlerini ona öğret! Gusl abdesti almasına, nemâza

devâm etmesine çok dikkat et! Her ihtiyâcını, idâresini halâlden te'mîn eyle! Ona harâm lokma yidirme! Onu tarlada, fabrikada çalışdırma! Onun kazandığı, onun mülkü olur. Rızâsı olmadan elinden almak, sana harâmdır. Âilene kızınca, döğüp seni boşarım gibi kelimeler kullanma ve kahbe dahî deme; ağzına ve gözüne söğme, kâfir olursun. Ona rıfk ile muâmele eyle. Onu döğme! Sopa ile hiç kimseyi döğmek câiz değildir. Evine çalgı, içki sokma! Her kadını evine kabûl edip, âilenin zihnlerini tahrîb eyleme! Âilenin sırrını başkasına açma, ondan ödünç para alma!

176 - Evine Besmele ile gir! Eğer zemânın müsâid ise, İhlâs sûresini oku! Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Eve girerken İhlâs-ı şerîfi okuyan, yoksulluk görmez!)** Eshâbdan Süheyl "radıyallahü anh", Peygamberimizin "aleyhisselâm" bu tavsiyesi üzerine zengin olmuşdur. Eve girerken sağ ayağınla içeriye gir ve selâm ver! Evde kimse yoksa, şu şeklde selâm verebilirsin: "Esselâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhissâlihîn." Bununla berâber, bir kerre **(Kulhüvallâhü)** sûresini ve bir kerre de **(Âyetelkürsî)**yi okursan evine şeytân giremez. Her neye başlarsan Besmele ile başla! İşe ve yemeğe sağ elinle başla! Yemeğe hep berâber otur. Yemekden sonra, düâ ve **(Kulhüvallâhü)** sûresini oku! Yemekden sonra bir sâat geçmeyince su içme, vücûda iyi değildir.

177 - Yatağa yatacağın zemân Tebâreke sûresini oku! Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Yatarken Tebâreke sûresini okumadan yatma! Zîrâ ölürsen kabrde sana yoldaş olur. Her gece Tebâreke sûresini okuyan kimse, Kadr gecesini ihyâ etmiş gibi sevâba nâil olur.)**

Bir gece Sultân-ı Enbiyâ, hazret-i Âişeye "radıyallahü anhâ" dedi ki, **(Yâ Âişe! Kur'ân-ı kerîmi hatm eyle, bütün Peygamberleri kendine şefâatçi ve bütün mü'minleri kendinden hoşnud edersin.)** Hazret-i Âişe "radıyallahü anhâ": Anam-babam sana fedâ olsun! Az bir zemân içinde bunları nasıl yapabilirim? Sultân-ı Enbiyâ buyurdu ki, **(Yâ Âişe, üç kerre "Kulhüvallâhü" sûresini oku. Kur'ân-ı kerîmi hatmetmiş gibi olursun. Bir kerre "Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ cemî'il Enbiyâi velmürselîn" de, bütün peygamberler senden râzı olsun. Bir kerre de "Allahümmağfirlî ve li vâlideyye [ve li-meşâyıhiyye] ve lil mü'minîne vel mü'minât vel müslimîne vel müslimâti el ahyâi minhüm vel emvât" de, bütün mü'minler senden râzı olur. Bir kerre de "Sübhânellahi vel hamdü lillahi ve lâilâhe illâllahü vellâhü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm" de ki, Allahü teâlâ hazretleri senden râzı olsun.)**

(Tam İlmihâl) 1010.cu sahîfesinde diyor ki, (Çeşidli kimseler, çeşidli cüz'leri okuyunca, hatm sevâbı hâsıl olmaz. Hatmi tek bir kimsenin okuması lâzımdır.) Bunlara, Kur'ân-ı kerîm okumak sevâbı verilir. Bunlar da istediğine hediyye eder.

178 - Şu sûreleri akşam, sabâh üçer kerre Besmele ile oku ve zevcene, çocuklarına da okut!

1- İhlâs, (Kulhüvallahü sûresi.) 2- Muavvizeteyn (ya'nî Kul e'ûzü birabbil felak ile Kul e'ûzü birabbinnâsi.) 3- Fâtiha-i şerîfe (ya'nî Elhamdülillahi sûresi.)

Bu dört sûreyi akşam, sabâh üçer kerre okuyan, malını, canını, çoluk çocuğunu, bütün belâlardan muhâfaza etmiş olur.

Bunlardan başka (Kulyâeyyühelkâfirûn) sûresini akşam, sabâh okuyan kimse, kendisini şirkden korumuş olur.

Akşam, sabâh bu düâyı okuyan kimse, sihr ve zâlimlerin şerrinden ve belâlardan emîn olur. Düâ şudur:

"Bismillâhirrahmânirrahîm, bismillâhillezî lâ yedurru ma'asmihî şey'ün fil erdı velâ fissemâi ve hüvessemîul'alîm."

Sultân-ı Enbiyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" hazretleri buyurdu ki, **(Hak teâlâ hazretlerinin üç ismi vardır ki, dilde hafif, terâzîde ise çok ağırdır. "Sübhânallahi vel hamdülillâhi ve lâ ilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâbillahil aliyyil azîm." Bunun her bir kelimesine yüz sevâb verilir.)**

Yatağa yatarken ve yatakdan kalkınca ve her nemâzda, [düâdan ve salevâtdan sonra], istigfârların en büyüğü olan şu düâyı oku ki, günâhlar afv olur. **"Estagfirullahel azîm el kerîm ellezî lâ ilâhe illâ hüvel hayyel kayyûme ve etûbü ileyh."**

[Dört mezhebin fıkh bilgilerinin inceliklerine vâkıf, derin âlim, Seyyid Abdülhakîm Efendi "rahmetullahi teâlâ aleyh" buyurdu ki: Yatağına E'ûzü ve besmele okuyarak gir. Sağ yan üzerine kıbleye karşı yat. Sağ avucunu sağ yanağın altına döşe. E'ûzü besmele ile bir Âyet-el-kürsî oku. Sonra herbiri için besmele okuyarak, üç İhlâs, sonra bir Fâtiha, sonra birer def'a iki Kul e'ûzüyü oku. Sonra üç def'a istigfâr düâsı, ya'nî **(Estagfirullahel'azîm ellezi lâ ilâhe illâ hu)** oku! Üçüncüsüne **(el-hayyel-kayyûme ve etûbü ileyh)** ilâve et! Sonra on kerre **(tevekkeltü alellah ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâh)** oku! Buna **(Kelime-i temcîd)** denir. Onuncusuna **(hil aliyyil azîm ellezi lâ ilâhe illâ hu)** ilâve et! Sonra, **(Allahümmagfir lî ve li vâlideyye ve lil-mü'minîne vel-mü'minât)** ve bir salevât-i şerîfe ve bir **(Allahümme Rabbenâ âti-nâ fiddünyâ haseneten ve fil'âhıreti haseneten ve kınâ azâbennâr bi-rahmetike yâ**

Erhamerrâhimîn) ve üç veyâ on veyâ kırk yâhud yetmiş istigfâr, ya'nî **(Estagfirullahel'azîm)** ve bir kelime-i tevhîd ya'nî **(Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah)** oku. Sonra, istediğin tarafa dönerek uyu!] İmâm-ı Rabbânî 174.cü mektûbunda buyuruyor ki, kelime-i temcîd okumak cin çarpmasına karşı korur. Büyüklerimiz, cinleri def' etmek için bunu okurlardı. 174.cü mektûba bakınız! Ey büyüklerin büyüğü Allahım! Muhammed aleyhisselâmın haber verdiği gibi, sana inanıyorum. Beni kabûl et! Beni afv et! Muhammed aleyhisselâm, seni bize haber vermeseydi, bu noksan aklımızla, kendimiz bulmak, seni tanımak şerefine kavuşamazdık. Hayvânlardan aşağı olurduk. Cehennem ateşinde yanmak cezâmız olurdu. Ey büyük Peygamber! Senin bizim üzerimizdeki hakkın sonsuzdur. Bizi, Allahımızı tanımakla şereflendirdin. Müslimân olmak se'âdetine kavuşdurdun. Sonsuz yanmak azâbından kurtardın. Bunun için, benden sana sonsuz selâmlar, sonsuz düâlar olsun. Ey büyüklerin büyüğü Allahım! Bu büyük Peygamberi bize tanıtan analarımıza, babalarımıza, hocalarımıza ve Ehl-i sünnet kitâblarını yazanlara ve yayanlara rahmet eyle! Âmîn.

179 - Hak teâlâyı çok zikr eyle ki, hakîkî kul olasın.

Gece yarısından sonra kılınan teheccüd nemâzı, gündüz kılınan bin rek'atden dahâ fazîletlidir. İki rek'at kazâ nemâzı kılmak da, teheccüd kılmakdan dahâ efdaldir. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Gece uyanınca, şu düâyı okuyan, her istediğine nâil olur: "Lâ ilâhe illallahü vahdehü lâ şerîke leh, lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr sübhanellahi velhamdülillâhi ve lâ ilâhe illallahü vallahü ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm.)**

180 - Evinden çıkarken **(Âyetelkürsî)**yi oku! Zîrâ, her işinde muvaffak olur ve hayrlı işler başarırsın. Resûlullah "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Bir kimse, evinden çıkarken Âyetelkürsîyi okursa, Hak teâlâ, yetmiş meleğe emr eder, o kimse evine gelinceye kadar, ona düâ ile istiğfar ederler.)** Evine gelince de okursan, iki Âyetelkürsî arasındaki işlerin hayrlı olur ve fakîrliğin önlenir. Önce sağ ayakkabını giy! Sonra sol ayak ile evden, câmi'den çık!

181 - Besmelesiz cimâ' etme! Araya şeytân karışır. Kurban bayramı gecesinde, güneşe karşı, yıldızlara karşı, yemiş ağacı altında, çocuk yanında, kıbleye karşı ve hayz zemânında etme ve horoz gibi çabuk etme ve uzun zemân fâsıla verme! Sonra, bevl etmeden önce, gusl abdesti alma! Aç ve susuz iken etme ve tok karnına etme ve sol yanın üzerine yatarken etme! Evlâ olan iki diz üzere iken etmekdir ve sonra hemen gusl abdesti

almakdır.

Evlâda din bilgisi ve islâm ahlâkı öğretirsen, dünyâya ve âhırete hayrlı olurlar. İmâm-ı Gazâlî “rahmetullahi aleyh” buyuruyor ki, (Bir kimse cünüb olsa da, gusl abdesti almadan bir nemâz vakti geçse, o kimseye ateşden gömlek giydirilecekdir.)

Hamamda çok oturma! Hamamda göbeğin ile dizlerinin arasını açma! Erkeklerin ve kadınların, hamâmda da, avret mahallerini açmaları harâmdır ve açan da, bakan da mel’ûndur.

KADINLARIN HAYZ VE NİFÂS HÂLLERİ

Tenbîh: İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ” **(Menhel-ül-vâridîn)**de diyor ki: Her erkek, evleneceği zemân, kadınların hayz ve nifâs hâllerini öğrenmeli, zevcesine öğretmelidir. Her müslimân kadının hayz ve nifâs bilgilerini öğrenmesi farzdır.

Osmânlı devletinin yetişdirmiş olduğu büyük islâm âlimlerinden Akşehrli Mustafâ Fehîm bin Osmân “rahmetullahi aleyh” **(Mürşid-ün-nisâ)** kitâbında diyor ki:

(Hayz), sekiz yaşını doldurmuş sıhhatli bir kızın veyâ âdet zemânı son gününden onbeş gün geçmiş olan kadının önünden çıkan kana denir. Beyâzdan başka her renge ve bulanık olana hayz kanı denir. Bir kız, hayz görmeğe başlayınca **(bâliga)** olur. Ya’nî kadın olur. Kan görüldüğü andan, kesildiği güne kadar olan günlerin sayısına **(Âdet zemânı)** denir. Âdet zemânı en çok on gündür. En az üç gündür. Şâfi’î ve Hanbelî mezheblerinde, en çoğu onbeş, en azı bir gündür.

Hayz kanının durmadan hep akması lâzım değildir. İlk görülen kan kesilip, birkaç gün sonra tekrâr görülürse, aradaki üç günden az olan temizlik, sözbirliği ile hep akdı kabûl edilir. Üç gün ve dahâ çok süren temizlik, imâm-ı Muhammede göre, hayzın onuncu gününden önce biterse, yine kan akdı kabûl edilir. Kan akdı kabûl edilen bu temizlik günlerine **(Fâsid temizlik)** denir. Bir gün, tam yirmidört sâat demekdir. **(Kürsüf)** denilen bez veyâ pamuk üzerinde, aylarca hergün kan lekesi gören kız her ay on gün hayzlı, sonra yirmi gün istihâzalı kabûl edilir. Eskiden âdeti olan böyle bir kadın ise, âdetine göre hareket eder. Bir kız, üç gün kan görüp, bir gün görmese, sonra bir gün görse, iki gün görmese birgün dahâ görüp bir gün görmese yine bir gün görse, bu on günün hepsi hayz olur. Her ay, bir gün kan görse, bir gün görmese, böyle on gün birer gün görüp görmese, gördüğü günlerde nemâzı ve orucu terk eder. Ertesi günlerde gusl abdesti alıp nemâzlarını kılar. **(Mesâil-i şerhı vikâye.)** Üç günden, ya’nî yetmişiki sâatden, beş dakîka bile az olan ve yeni başlıyan için on günden çok süren ve yeni olmıyanlarda

âdetden çok olup, on günü de aşan ve hâmile ve âyise [ihtiyâr] kadınlardan ve dokuz yaşından küçük kızlardan gelen kanlar, hayz olmaz. Buna **(İstihâza)** denir. Kadın ellibeş yaşlarında **(Âyise)** olur. Âdeti beş gün olan, güneşin yarısı doğunca kan görüp, onbirinci sabâhı, güneşin üçde ikisi doğarken kan kesilse, ya'nî on günü birkaç dakîka aşmış olsa, âdet zemânı olan beş günden sonra gelenler, istihâza olur. Çünki, güneşin doğma zemânının altıda biri kadar, on günü ve on geceyi aşmışdır. On gün temâm olunca gusl edip, âdetden sonraki günlerde kılmadığı nemâzları kazâ eder.

İstihâza günlerinde bulunan bir kadın, idrârını tutamıyan veyâ sık sık burnu kanayan kimse gibi, özr sâhibi olur. Nemâz kılması ve oruc tutması lâzım olur ve kan gelirken dahî vaty câiz olur.

İmâm-ı Muhammede "rahime-hullahü teâlâ" göre, bir kız, ömründe ilk olarak, bir gün kan görse, sonra sekiz gün görmese ve onuncu gün yine görse, on günün hepsi hayz olur. Fekat, birgün görse, dokuz gün görmese, onbirinci günü yine görse, hiçbiri hayz olmaz. Kan görülen iki gün istihâza olur. Çünki, onuncu günden sonra görülen kandan önceki temizlik günlerinin hayz sayılmıyacağı yukarıda bildirilmişdi. Onuncu ve onbirinci günleri kan görürse, aradaki temizlikler de hayz sayılarak, on günü hayz, onbirinci günü istihâza olur.

İstihâza kanı, hastalık alâmetidir. Uzun zemân akması, tehlükeli olur. Tabîbe mürâce'at etmek lâzım olur. Kardeş kanı (sang-dragon) denilen kırmızı sakızı veyâ damla sakızı toz edip, sabâh-akşam birer gramı su ile yutulursa, kanı keser. Günde beş gram alınabilir.

Bir kadının hayzı, çok def'a her ay aynı gün sayısında olur. Burada bir ay, bir hayz başından, ikinci hayz başına kadar geçen zemândır. Her kadının kendi gün sayısını ve sâatini **(Âdetini)** ezberlemesi lâzımdır. Âdet çok sene değişmez. Değişirse, yeni âdetini ezberlemelidir.

(Bahr) ve **(Dürr-ül-müntekâ)**da diyor ki, (Kan âdet zemânını aşıp, on günden önce kesilince, kesildikden sonra, onbeş gün ve gece içinde hiç gelmezse, aşırı geldiği günlerin hayz olacağı, sözbirliği ile bildirildi. Âdet günü değişmiş olur. Onbeş gün ve gece içinde bir kerre kan gelirse, âdetini aşmış olanlar hayz olmaz, istihâza olur. İstihâza oldukları anlaşılınca, o günlerde kılmadığı nemâzları kazâ eder.) Kesildiği nemâz vaktinin sonu yaklaşıncaya kadar beklemesi müstehab olur. Sonra gusl edip, o vaktin nemâzını kılar. Sonra vaty câiz olur. Beklerken, guslü ve nemâzı kaçırırsa, nemâz vakti çıkınca, guslsüz vaty câiz olur.

(Menhel)de diyor ki: Üç günden önce kesilince nemâz vaktinin sonu yaklaşıncaya kadar bekler. Sonra, gusl etmeden yalnız abdest alıp, o nemâzı kılar ve önce kılmadıklarını kazâ eder. O nemâzı kıldıkdan sonra kan yine gelirse, nemâz kılmaz. Yine kesilirse, vakt sonuna doğru yalnız abdest alıp, o nemâzı kılar ve kılmadıkları varsa kazâ eder. Üç gün temâm oluncıya kadar böyle yapar. Fekat gusl etse bile vaty halâl olmaz.

Kan gelmesi üç günü geçdi ise, âdetden önce kesilince, âdet zemânı geçinceye kadar, gusl etse bile, vaty halâl olmaz. Fekat nemâz vakti sonuna kadar kan lekesi görmezse, gusl edip o nemâzı kılar. Kılmadıklarını kazâ etmez. Oruc tutar. Kan lekesi görmediği gün, yeni âdetinin sonu olur. Fekat, kan yine başlarsa, nemâzı bırakır. Tutmuş olduğu orucu Ramezândan sonra kazâ eder. Kan dururssa, yine nemâz vaktinin sonuna yakın gusl edip, nemâzını kılar. Oruc tutar. On güne kadar böyle devâm eder. On günden sonra, kan görse de kılar ve guslden önce vaty halâl olur. Fekat vatydan önce gusl abdesti almak müstehab olur. Fecr doğmadan önce kan kesilse fecrin doğmasına, yalnız gusl abdesti alıp elbisesini giyecek kadar zemân olur da, Allahü ekber diyecek kadar fazla zemân kalmazsa, o günün orucunu tutar. Fekat, yatsıyı kazâ etmesi lâzım olmaz. Tekbîri söyliyecek kadar da zemân olursa, yatsıyı kazâ etmesi de lâzım olur. İftârdan önce hayz başlarsa, orucu bozulur. Ramezândan sonra kazâ eder. Nemâz içinde hayz başlarsa, nemâzı bozulur. Temizlenince farz nemâzı kazâ etmez. Nâfileyi kazâ eder. Fecr doğdukdan sonra, uyanınca kürsüfünde kan lekesi gören, o anda hayzlı olur. Uyanınca, kürsüfünü temiz gören, yatarken hayzdan kurtulmuşdur. İkisine de yatsıyı kılmak farzdır. (Feth). [İdrâr kaçıran da böyledir.] Çünki, nemâzın farz olması, vaktinin son dakîkasında temiz olmağa bağlıdır. Vakt nemâzını kılmadan önce hayz gören, bu nemâzı kazâ etmez.

İki hayz arasında en az onbeş gün temizlik bulunması lâzımdır. Onbeş veyâ dahâ çok gün ve gecede hiç kan gelmezse, önceki ve sonraki kanların başka iki hayz olacakları söz birliği ile bildirildi. Kan on günden önce kesilip, âdet zemânının değişip değişmediği anlaşıldıkdan sonra, bu âdet zemânından sonra onbeş gün geçmeden görülen kanlar, **(İstihâza)** olurlar, hayz olmazlar. Onbeş gün sayılırken, arada bulunan istihâzalı günler de temiz sayılırlar. Bu istihâzalı günlere, **(Hükmî temizlik)** günleri denir. Görülüyor ki, on günlük hayz müddeti içinde, kan görülen günler arasında bulunan temizlik günleri hayz kabûl edilmekde, on günden sonraki istihâzalı günler ise, temiz kabûl edilmekdedir. Âdet zemânı belli oldukdan sonra başlıyan onbeş gün içinde, hiç kan görülmezse veyâ kan görülmeyen bir veyâ

birkaç gün varsa, bu onbeş günden sonra devâm eden veyâ başlıyan kan, yeni hayzın başlangıcı olur.

Onbeş gün içinde hiç temiz gün olmadan, kan her gün görülürse, âdetine göre hesâb olunur. Ya'nî, bir evvelki ay içindeki temizlik günü kadar temizlik ve âdeti kadar hayz kabûl edilir. Kan devâm etdiği müddetçe, böylece senelerce, hesâb ile hareket edilir. Bu arada bir def'a kan kesilirse, tekrâr görüldüğü gün, yeni hayzın başlangıcı olur. Bir kız beş gün kan görse, sonra kırk gün hiç görmese, sonra her gün devâmlı görse, bu son gördüğü, yeni hayzın başlangıcı olur. Âdet zemânı beş gün, temizliği kırk gün olan kadın olur. Yeni hayzı devâmlı olduğu için, bunun ilk beş günü hayz olur. Bundan sonra kırk gün temiz, ya'nî istihâzalı kabûl edilir. Âdet zemânını unutan kadına, **(Muhayyire)** denir.

(Nifâs), lohusa demekdir. Nifâs zemânının azı yokdur. Kan kesildiği zemân, gusl edip nemâza başlar. Fekat, âdeti kadar gün geçmeden cimâ' edemez. En çok zemânı kırk gündür. Kırk gün temâm olunca kan kesilmese de, gusl edip, nemâza başlar. Kırk günden sonra gelen kan, istihâza olur. Birinci çocuğunda, yirmibeş günde temizlenen kadının âdeti, yirmibeş gün olur. Bu kadının ikinci çocuğunda kan, kırkbeş gün gelse, nifâsı yirmibeş gün sayılıp, yirmi günü istihâza olur. Yirmi günlük nemâzlarını kazâ eder. O hâlde nifâs gününü de ezberlemek lâzımdır. İkinci çocukda kan, kırk günden önce, meselâ otuz beş günde kesilirse, bunun hepsi nifâs olur ve âdeti yirmibeş günden, otuzbeş güne değişmiş olur.

Ramezânda, sahûrdan [ya'nî fecrden] sonra, hayzdan veyâ nifâsdan kesilen, o gün yimez içmez. Fekat, o günü kazâ eder. Hayz ve nifâs sahûrdan sonra başlarsa, ikindiden sonra da olsa, o gün yiyip içer.

Hayz günlerinde nemâz, oruc, câmi' içine girmek, Kur'ân-ı kerîm okumak ve tutmak, tavâf, cimâ', dört mezhebde de harâm olur. Orucları kazâ eder. Nemâzları kazâ etmez. Nemâzları afv olur. Her nemâz vaktinde abdest alıp, seccâdesi üzerinde, o nemâzı kılacak kadar zemân oturup tesbîh okursa, en iyi kılmış olduğu bir nemâzın sevâbını kazanır.

(Cevhere) kitâbında buyuruyor ki, (Kadının, hayz başladığını kocasına bildirmesi lâzımdır. Kocası sorunca bildirmezse, büyük günâh olur. Temiz iken, hayz başladı demesi de büyük günâhdır. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Hayzın başladığını ve bitdiğini kocasından saklıyan kadın mel'ûndur)** buyurdu. Hayz hâlinde de, temiz iken de kadına dübüründen yaklaşmak harâmdır. büyük günâhdır. Buna **(Livâta)** denir.) Zevcesine böyle yapan mel'ûndur. Puştluk,

ya'nî oğlan ile livâta yapmak dahâ büyük günâhdır. Livâta yapanda, çok tehlükeli olan it uru ve Aids hastalığı hâsıl olmakdadır. Enbiyâ sûresinde, livâtaya, **(Habîs işdir)** buyuruyor. Kâdî-zâdenin, **(Birgivî)** şerhinde, Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Lût kavmi gibi livâta yapanları, suç üstü yakalarsanız, ikisini de öldürünüz!)** buyurdu. Ba'zı âlimler, yapanı da, yapılanı da ateşde yakmalıdır, dedi.

182 - Akşam, sabâh Âmentüyü okuyarak îmânını yeniden tâzele! Âmentü, îmânın altı şartını bildirmekdedir. Âmentünün ma'nâsını da ezberle ve çoluk çocuğuna da ezberlet! Çünki, ne zemân öleceğiniz belli değildir. Dâimâ kelime-i tevhîd oku ve inanılması lâzım gelen altı şeyi iyi öğren ve tasdîk ve ikrâr eyle ve onlara da öğret! Bunları bilmiyenlerin îmânı gider.

Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Bir kimse, bir müslimânı islâmiyyete muhâlif işden doğru yola teşvîk ederek ikâz eylerse, kıyâmet gününde Hak teâlâ hazretleri, o kimseyi Peygamberlerle berâber haşreder.)**

Tenbîh: Bir müslimânı islâmiyyete muhâlif işden vazgeçirmeğe, **(Nehy-i anil münker)** denir.

Bir müslimâna Allahü teâlânın emrini öğretmeğe ve yapdırmağa, **(Emr-i bil ma'rûf)** denir. Emr-i ma'rûf ve nehy-i münker çok sevâbdır. (Vicdanlara tecâvüz etmemeli, Evliyâlar kimseye karışmazdı) diyenler var. İmâm-ı Rabbânînin mahdûmi mükerremi olan kayyûm-i Rabbânî, Halîfe-i ilâhî allâme-i nâ mütenâhî Muhammed Ma'sûm "kaddesallahü sirrehül'azîz" 1079 [m. 1667] senesinde vefât etmişdir. Bu büyük âlim, üç cild **(Mektûbât)**ının birinci cildi yirmidokuzuncu mektûbunda böyle söyliyenlere çok güzel cevâb vermekdedir. Bu mektûbun tercemesi, **(Se'âdet-i Ebediyye)** ilmihâl kitâbında mevcûddur.

183 - Ey Oğul! Hasta ziyâretinden yüzyirmiikinci maddede bahs etmişdik. Yalnız şunu da hâtırlatmak lâzımdır ki, bir hastanın üç hâli vardır:

1- Bir melek gelerek ağzının tadını alır.

2- Bir melek de kuvvetini alır.

3- Bir melek de gelip günâhlarını alır.

Hasta iyi olunca, ağzının tadını alan melek, yavaş yavaş geriye verir. Kuvvetini alan melek de, geriye verir. Günâhlarını alan meleğe gelince, bu, Allahü teâlâya sorar. Bu günâhı ne yapayım? Allahü teâlâ, hadîs-i kudsîde buyurur ki: **(Benim rahmetim gazabıma sebkat etmişdir. Binâenaleyh, hasta kulumun günâhını afv eyledim!)** Hastalık, derd, keder, günâhları götürmez. Bu acılara sabr etmek, günâhları götürür.

Sana iyilik yapana iyilik yap, fenâlık yapanı, zulm edeni afv

eyle, onlara nasîhat et! Sapık inançlı, fenâ huylu kimselerden kaç! Onunla arkadaşlık yapma!

184 - Ey Oğul! Sultân-ı Enbiyâ “sallallahü aleyhi ve sellem”, Ebû Hüreyreye buyurdu ki: **(Hastanın hâlini sormak için iki kilometre git, küs olan kimseleri barışdırmak için dört kilometre yürü, altı kilometre de, bir din kardeşini ziyâret etmek için git, bu kadar da, ilm adamından bir mes’ele öğrenmek için git!)** [Bir mil iki kilometredir.]

185 - Her insana elinden geldiği kadar iyilik et! Müslimânların ilm öğrenmelerine ve ibâdetlerine yardım et! En büyük yardım, onlara Ehl-i sünnet i’tikâdını, halâlları, harâmları, farzları öğretmek ve hâtırlatmakdır. Bunları Allah rızâsı için yap! Resûlullah “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki: **(Allahü teâlâya Cebrâîl aleyhisselâm gibi ibâdet etseniz, mü’minleri, Allah için sevmedikçe ve kâfirleri ve mürtedleri, Allah için kötü bilmedikçe, hiç bir ibâdetiniz, hayrat ve hasenâtınız kabûl olmaz!)** Allahü teâlânın en çok sevdiği ibâdet, hubb-i fillah ve buğz-i fillahdır. Ya’nî, müslimânları sevip, onlara yardım ve hayr düâ etmek ve dîn-i islâmı beğenmeyenleri, islâmiyyete ve müslimânlara düşmanlık edenleri sevmemek ve îmâna, hidâyete kavuşmaları için düâ etmekdir.

Peygamberimiz “aleyhisselâm” buyurdu ki: **(Yâ Ebâ Hüreyre! Benim ile Arş gölgesinde gölgelenmek istersen, her gün yüz kerre salevât-ı şerîfe getir! Mahşerde benim havzımdan içmek istersen, mü’min kardeşinle üç günden fazla dargın durma! Fekat, şerâb** [veyâ diğer alkollü içkileri] **içen ve harâm yiyenler ile konuşma, kendini onlardan çek!)**

186 - İslâm bilgilerinin [ya’nî din ve fen bilgilerinin] tahsîline çok ehemmiyyet ver! Peygamberimiz “aleyhisselâm” bir hadîs-i şerîflerinde, **(İlmi beşikden mezâra kadar tahsîl ediniz),** diğer bir hadîs-i şerîfde, **(İlmi arayınız, velev ki, Çinde olsa)** buyurdu. [Ya’nî dünyânın bir kenârında ve kâfirlerde olsa dahî arayınız demekdir.]

İslâm bilgileri ikiye ayrılmışdır: Din bilgileri ve fen bilgileridir. Önce din, sonra fen bilgilerini öğrenmek lâzımdır.

Rivâyet olunur ki, imâm-ı Ahmed ibni Hanbelin “rahimehullahü teâlâ” [164-242 Bağdâddadır] yanına gelip, ondan nasîhat isteyen bir kimseye şöyle nasîhat etmişdir:

(Hak teâlâ hazretleri senin ve bütün âlemin rızkına kefîldir. Rızk için [elinden geldiği kadar çalışdıkdan sonra] düşünmeğe hiç lüzûm yokdur. Çünki, Hak teâlâ tarafından bütün rızklar taksîm edilmişdir. Çalışarak, hissene düşen rızkı arayıp bulursun. Bir sadakanın yerine on misli ile mukâbele edildikden son-

ra, çalışana karşılığı verileceğine hiç şübhe yokdur. Cehennem azâbı hak oldukdan sonra, günâh işlemeğe cesâret edilir mi? Bütün işler, Hak teâlânın takdîri iledir. Sen fakîr olup, başkalarının zenginliğine canının sıkılmasının ne fâidesi olur?)

Bunları dinleyip kabûl eden kimseye, nasîhat olarak bu kadar yeter. Dinlemiyenlere bunun gibi bin dürlü nasîhat eylesen fâidesi olmaz. Çünki nasîhatların hemen hepsi bunların içinde toplanmışdır.

187 - Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Hak teâlâ, çalışan bir kuluna rızkı az verse, o kul ağlayıp bağırmasa ve böylelikle fakîrliğine sabr eylese, Hak teâlâ hazretleri, meleklerine karşı, bu kul ile iftihâr eyler ve buyurur ki, ey benim meleklerim! Sizler şâhid olun, bu kulumun her bir lokmasına Cennet-i a'lâda bir köşk ve bir derece ihsân eylerim.)**

188 - İnsanlara dâimâ iyi muâmelede bulun! Gördüğün küçük, büyük her müslimâna müslimân selâmı ver! İnsanlarla iyi geçin ki, öldükden sonra seni yâd etsinler ve hayr düâ ile ansınlar. Bir kimse, bir mü'min kardeşine, **(Selâmün-aleyküm)** diyerek müslimân selâmı verse, on sevâb yazılır. **(Esselâmü-aleyküm ve rahmetullah)** derse, yirmi sevâb yazılır. **(Ve aleyküm selâm)** diye cevâb verene, on sevâb yazılır. Selâm verene, cevâb vermek farzdır.

(Merâk-ıl-felâh)da, nemâzın müfsidlerine başlamadan diyor ki: (Başı veyâ bedeni eğerek selâm vermek mekrûhdur. Yalnız el ile selâm vermek ve eli başına kaldırarak vermek de mekrûhdur. Ağız ile ve el ile birlikde vermek mekrûh değildir. Gelen büyüğe karşı ayağa kalkmak, gelen böyle yapılmasını sevmezse, mekrûh değildir. Severse, kendisine mekrûh olur. Şerrinden korkup kalkana mekrûh olmaz. Giderken kalkmak da böyledir. Âlimin ve âdil sultânın [sâlih olan hükûmet adamlarının], ananın, babanın elleri öpülür.)

189 - İşlerinde acele etme ve hemen karâr verme! Acele ile verilen karârlara şeytân karışır. Hadîs-i şerîfde, **(Acele şeytândandır. Teennî Rahmandandır)** buyuruldu. Nefsin istediği birşey hâtırına gelince, şeytân, (fırsatı kaçırma, hemen yap) der. O da, yapar. Kalbe gelen şeyi yapmakdan Allahü teâlâ râzı olur mu düşünmeli, sevâb mı, günâh mı olacağını anlamalı. Günâh değil ise, yapmalıdır. Böylece, teennî etmiş, ya'nî acele etmemiş olur. Yalnız beş yerde acele etmek lâzımdır:

1- Müsâfirin gelince, önüne yiyecek getir!

2- Hasbel beşer bir günâh işleyince, hemen tevbe, istigfâr eyle!

3- Her beş vakt nemâzını, vakt geçmeden, acele, ya'nî erken kıl!

4- Kız veyâ oğlan çocuklarına, din bilgilerini ve nemâz kılmasını öğret! Bulûğa erişince, gecikdirmeden evlendir!

5- Ölen şahsın defn edilmesinde acele eyle! [Fekat bunun için, beş vakt nemâzın sonundaki, âyetel kürsî ve tesbîhleri terk etme!]

190 - Hiçbir günâhı işleme! Allahü teâlânın gadabı hangi günâhda olduğu belli değildir. Sevâb olan işlerin hepsini işlemeğe çalış! Zîrâ, Hak teâlânın rızâsının hangi amelde olduğu belli değildir.

191 - İki günâhdan çok kork! Birisi, emrinde olan insanlara zulm etme! En büyük zulm, onların islâm bilgilerini öğrenmelerine, ibâdet yapmalarına mâni' olmakdır. İkincisi, din ve dünyâ yolunda hâin olma! Her günâhdan kork! Bir kimse, bir günâh işlemek istese, fekat Allahü teâlâdan korkarak ondan vazgeçse, Hak teâlâ o kimseye Cennet-i a'lâda bir köşk ihsân eder. Bir müslimân, sana zarar verirse, sen ona iyilik et! Hiç kimsenin ayblarını yüzlerine vurma!

192 - Elinden geldiği kadar yolları ve sokakları, câmi'leri ta'mîr et ve düzen içinde sakla, temizliklerine dikkat eyle!

193 - İbâdetlerine sevâb verilmesi ve düâların kabûl olması için halâl nafaka kazanmak şartdır. Rızkının halâl olması için her işinde, her hareketinde, doğrulukdan ayrılma! İslâmiyyetin emrlerini eksiksiz ve tâm olarak yap, san'atında, vazîfende ve me'mûriyetinde istikâmetden ayrılma, hîle ve hıyânet yollarına sapma ki, aldığın para, ücret ve aylık sana halâl olsun!

Sabâhleyin yemeği erken yimenin dört fâidesi vardır:

1- Ağız kokusunu giderir.

2- Sonra su içilse, vücûda ziyân etmez.

3- Bir yere gidecek olursa, karnı tok olur.

4- Kimsenin lokmasında ve yemeğinde gözü kalmaz.

Az yimek, çok fâidelidir. Meselâ, suyu az içirir, uykuyu az uyutur. Çok yimek ise, insanı tenbelleşdirir, vücûdü yorar, fazla su içirir ve mâlâ-ya'nîye sebeb olur. [Mâlâ-ya'nî lüzûmsuz, fâidesiz iş ve söz demekdir.]

Yemeğe, içmeğe başlarken **(Bismillâhirrahmânirrahîm)** oku! Ramezânda iftâr ederken, Besmeleden sonra, (Zehebezzamâ vebtelletil-urûk ve sebetel ecr inşâallahü teâlâ) oku! Yemek yidikden sonra, **(Elhamdülillah)** söyle. Sonra, olur olmaz şeylerle dişlerini karışdırma! [En iyi diş temizleme vâsıtası misvâkdır.]

194 - Gîbet günâhından kendini çok koru! [Gîbet, bir müslimânın gizli günâhlarını ve açık kusûrlarını arkasından söylemek demekdir. Pervâsızca ve âşikâre yapılan günâhları ve bilhâssa dîni bozmak, müslimânlığı değişdirmek isteyen dinde reformcuları meydâna çıkarmak gîbet değildir. Bunları müslimânlara haber vermek lâzımdır.] Gîbet yapmakla, günâhların artdığı gibi, sevâbların mahv olur. Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki, **(Gîbet yapmak, zinâdan dahâ ağır bir günâhdır.)**

195 - Sakın, yalan söyleme ve yalan yere yemîn etme! Zîrâ, yalan yere yemîn edenlerin nesli kesilir. [Yemîn hakkında, arabca **(Fetâvâ-yi Hindiyye)** ve türkçe **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâblarında geniş bilgi verilmiş, hangi sözlerin yemîn etmek olduğu ve hangi sözlerin yemîn olmadığı uzun bildirilmişdir.] Riyâ, gösteriş yapma! Yalan yere sofuluk satma! Nasıl isen, öyle görün! Sende olmayan bir şeyi var gibi gösterip, kendine bühtân eyleme! Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Kendini âlim gösteren câhiller, Cehenneme gideceklerdir.)**

Bir müslimânın aybını meydâna çıkarmağa çalışma, kimsenin gizli hâllerini araşdırma! Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Mi'râc gecesi bir takım insanlar gördüm ki, çok fecî' ve elîm bir şeklde kendi kendilerine azâb ederler. Cebrâîl aleyhisselâma sordum ki, yâ Cebrâîl, bunların günâhı nedir? Niçin böyle kendi kendilerine azâb ederler? Cebrâîl aleyhisselâm dedi ki, bunlar başkalarının ayblarını meydâna çıkaranlardır.)**

Mûsâ aleyhisselâm, Tûr-i Sînâ'da Hak teâlâya sordu ki, (Yâ Rabbî! Başkalarının ayblarını meydâna çıkaranların cezâsı nedir?) Hak teâlâ buyurdu ki, **(Tevbesiz giderlerse, yerleri Cehennemdir.)** İmâm-ı Gazâlî "rahmetullahi aleyhi bârî" buyuruyor ki, günâhların büyüğü üç dânedir. Bunlar:

1- Bahîllikdir.

2- Hased yapmakdır.

3- Riyâdır.

Bahîl, hasîs, cimri demekdir. Bahîllik şudur ki, bir kimse bir iş için sana muhtâc olur da sen kıskanıp, o şeyi ona öğretmezsin. [Bahîllerin en fenâsı müslimânlara emr-i ma'rûf ve nehy-i münker yapmıyanlardır. Onlara dinlerini öğretmiyenlerdir. Veyâ yanlış öğretenlerdir.] Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurur ki: **(Bahîl olanlar, her ne kadar zâhid olsalar da Cennete giremezler.)**

Hased ise, bir kimsenin hayrlı bir işi veyâ evi, malı, mülkü,

ilmi olsa, o kimseden bunların gitmesini, onda olmayıp, kendinde olmasını istemekdir. [Onda olduğu gibi kendisinde de olmasını istemek hased olmaz. Buna gıbta etmek, imrenmek denir. Günâh değildir.]

Sultân-ı Enbiyâ "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **(Hased, ateşin odunu yidiği gibi, hasenâtı** [ya'nî iyilikleri] **yir.)**

Riyâ ise, nemâz, oruc, sadaka ve yol, câmi'i şerîf yapdırmak gibi hayrlı amelleri, insanlar görsün de beğensinler diye yapmakdır. İşte böyle bir maksadla yapılan işlerin hepsi riyâ faslına dâhildir. Riyâ, küçük şirkdir. Tevbe etmedikçe, kat'iyyen afv olunmaz. İlmi ile amel etmemek, amelinde salâh ve ihlâs olmamak ve din âlimlerine, ibâdet edenlere, ezâna, mubârek günlere kıymet vermemek de şakâvet alâmetidir.

196 - Ey Oğul! Şakîlerin alâmeti sende bulunmasın! Bu alâmetlerin evveli, zulm etmekdir. Zulm üç kısmdır:

1- Allahü teâlâya âsî olmak.

2- Zulm eden kimselere yardım etmek.

3- Kendi emri altında bulunanlara, ezâ, cefâ etmek. Onların ibâdet yapmalarına mâni' olmak.

Bu üç fi'li işliyenlerin varacağı yer, nihâyet Cehennemdir.

Tenbîh: Allahü teâlâya âsî olmak iki dürlüdür:

1- Allahü teâlânın emrlerini, ya'nî farzları yapmamakdır. Farzları, vazîfe kabûl etmiyenler kâfir olur. Vazîfe bilip, tenbellikle yapmıyanlar, ya'nî kazâ etmek, ödemek fikrinde olanlar, Hanefî mezhebinde, kâfir olmaz. Fekat en büyük günâh olur.

2- Hak teâlânın men' etdiğini, ya'nî harâmları yapmakdır. Harâmdan kaçmağı vazîfe bildiği hâlde, nefsine uyarak yapan ve sonra üzülenler kâfir olmaz. Harâm işliyen müslimânlara **(fâsık),** âsî denir. Harâm işlemiyenlere ve farzları yapanlara **(sâlih)** [iyi insan], müttekî denir. İttikânın, ya'nî harâmdan kaçmanın sevâbı, farzları yapmanın sevâbından dahâ fazladır. Farzları yapmamanın günâhı, harâm işlemek günâhından dahâ çokdur. Harâmların mikdârı çok değildir. Meselâ, adam öldürmek, gîbet [arkadan çekişdirmek], zinâ etmek, kadınların, kızların başları, kolları, bacakları açık sokağa çıkmaları, hırsızlık, yalan, içki içmek, kumar oynamak, altın, gümüş kullanmak, erkeklere de kadınlara da harâmdır. Yalnız ev içinde süs için takmak kadınlara câizdir. Erkeklere yalnız gümüş yüzük câizdir. Gümüşden başkası harâmdır.

Geçdi gençlik, tatlı bir rü'yâ gibi, ey çeşmim zâr!
Beni mecnûn etdi girye, meskenim olsun mezâr!

DİŞ DOLDURMAK, KAPLATMAK

197 - Sallanan dişleri altın tel ile bağlamak, İmâm-ı Muhammede göre câizdir. İmâm-ı a'zam ise, altın ile bağlamak câiz olmadığını ictihâd buyurmuşdur. İmâm-ı Ebû Yûsüf, bir rivâyetde imâm-ı Muhammed iledir ve ulemâ, sallanan dişi altınla bağlamağa cevâz vermişdir. Eshâb-ı kirâmdan Arfece bin Sa'da "radıyallahü teâlâ anh" altın burun takmasına izn-i nebevî südûrunu, İmâm-ı a'zam yalnız Arfeceye mahsûsdur demişdir. Nitekim Zübeyr ve Abdürrahmân "radıyallahü teâlâ anhümâ" için, ipek giymelerine izn sâdır olmuşdu ve yalnız bunlara mahsûsdur, demişdir. Fekat fetvâ, İmâm-ı Muhammed kavli iledir.

Sallanan dişleri bağlayan altın teller ve protez denilen müteharrik dişler, gusl abdesti alırken çıkarılabilmekdedir. İmâmların bu ayrılığı, bağlayan telin altından olup olmamasındadır. Yoksa gusl abdesti bahsinde bütün imâmlarımız müttefikdir. Ya'nî, altın, gümüş ve başka dolguların altlarına su geçmeyince, Hanefî mezhebinde, gusl abdesti sahîh olmaz. Ya'nî insan cenâbetlikden kurtulmaz. Çünki, Hanefî mezhebinin âlimleri; (Ağzın içi sâir derimiz gibi vücûdün hâricidir. Bütün deriyi yıkamak farz olduğu gibi, ağzın içini ve dişleri ve diş çukurlarını yıkamak da farzdır) diyor. Bunun için, tırnaklarında oje bulunanların ve Hanefî mezhebinde olup da zarûretsiz diş dolduranların ve kaplatanların gusl abdesti sahîh olmaz. Gusl abdesti sahîh olmayanın nemâz abdestleri ve nemâzları da sahîh olmaz. **(Mecmû'a-i cedîde)** adındaki fetvâ kitâbının 1329 [m. 1911] yılındaki ikinci baskısında, Hasen Hayrullah Efendinin "rahimehullahü teâlâ", (Diş dolgusu, gusl abdestine zarar vermez) fetvâsı yazılıdır. Ba'zı kimseler bu fetvâya dayanarak, diş kaplatanların ve dolduranların gusl abdesti sahîh olur demekdedir. Hâlbuki bu fetvâ, bu kitâbın 1299 senesinde yapılan birinci baskısında yokdur. İttihatcılar zemânındaki câhiller, dînini kayırmıyanlar tarafından uydurulmuş ve kitâba sonradan sokuşdurulmuşdur. Çünki, Hayrullah efendi 1294 de şeyh-ulislâmlıkdan ayrılmışdır. Böyle uydurma fetvâlara aldanmamalıdır. **(Misbâhul-felâh)**da diyor ki: (Mum, sakız, katı hamur gibi birşey, vücûdün bir kısmını örtmüş veyâ herhangi birşey, diş kovuğunu doldurmuş bulunup da, yıkandığı zemân, altına su geçmezse, gusl temâm olmaz.) **(Mecmû'a-i Zühdiyye)**de diyor ki: (Gerek az, gerek çok, dişlerin arasında kalan yemek kırıntısı, katı hamur gibi olup da, suyu geçirmezse, gusle mâni'dir. **(Halebî)**de de böyle yazılıdır.) **(İbni Âbidîn)** "rahime-hullahü teâlâ" diyor ki: (Dişlerin arasında veyâ çukurunda kalan yemek-

ler, katı olup altına su geçmezse, gusl abdesti câiz olmaz.) Görülüyor ki, Hanefî mezhebinde guslün sahîh olması için, dişlere ve diş çukuruna suyun ulaşması lâzımdır.

İnsanı birşey yapmağa zorlıyan semâvî sebebe, ya'nî insanın elinde olmıyan sebebe **(Zarûret)** denir. İslâmiyyetin emr ve yasak etmesi ve şiddetli ağrı ve bir uzvun yâhud hayâtın telef olmak tehlükesi ve başka birşey yapamamak mecbûriyyeti hep zarûretdir. Bir farzı yapmanın veyâ bir harâmdan sakınmanın imkânsız veyâ meşakkatli, güç olmasına **(Harac)** denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına, **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denir. Ahkâm-ı islâmiyyeden bir hükm yapılacağı zemân, ya'nî bir emri yaparken veyâ bir yasak işi yapmakdan sakınırken, kendi mezhebinin âlimlerinin meşhûr olan, seçilmiş olan sözlerine uyulur. Bu sözlerine uymakda harac olursa, seçilmemiş, za'îf sözlerine uyulur. Buna uymakda da harac olursa, bu hükm, harac bulunmıyan, başka mezhebi taklîd ederek yapılır. Başka mezhebi taklîd etmekde de, harac olursa, haraca sebeb olan şeyin hâsıl olmasında zarûret bulunup bulunmadığına bakılır. Zarûret de bulunursa, o farzı terk etmesi veyâ harâmı zarûret mikdârı işlemesi câiz olur. Zarûret yoksa veyâ zarûret ile birkaç şey yapılabilir ve bunlardan birini yapmağı seçmek mümkin olur ve harac bulunanı seçerse, farzı terk etmesi veyâ harâmı işlemesi câiz olmaz. Haraca sebeb olan şeyi yapmaması lâzım olur.

Kaplama, dolgu bulunan dişin altını ıslatmakda harac olduğu meydândadır. Bu haracdan kurtulmak için, hanefî mezhebinde ikinci bir yol da yokdur. Bunun için, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmek îcâb etmekdedir. Çünki, gusl abdesti alırken, bu iki mezhebde, ağzın içini yıkamak, farz değil, sünnetdir. Taklîd etmek mümkin olduğu için zarûret bulunup bulunmadığını araşdırmağa lüzûm yokdur. Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd mümkin olmasaydı, zarûret bulunması, o zemân araşdırılırdı. Bunun için, dolgu veyâ kaplama yapdırmak istiyenin, **(Mezhebler, Allahü teâlânın rahmetidir)** hadîs-i şerîfine dayanarak, mâlikî veyâ şafi'î mezhebini taklîd etmesi lâzım olur. Başka mezhebi taklîd etmeğe sebeb olacak bir özrü bulunmıyan bütün hanefîlerin, başka mezheblerde farz olanları yapmaları ve müfsid olanlardan sakınmaları da müstehab olduğu, İbni Âbidînde ve İmâm-ı Rabbânînin ikiyüzseksenaltıncı mektûbunda yazılıdır. Özrü olmıyanların, başka mezhebleri taklîd etmeleri de müstehab olunca, özrü olanın taklîd etmesine karşı çıkmak doğru olmaz. Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd için, gusl ederken ve abdest alırken ve nemâza dururken veyâ unutulursa, nemâzdan sonra, niyyetin farz olduğunu bilerek, mâlikî veyâ şafi'î mezhebini taklîd ediyorum diye kalbinden

niyyet edilir. Bu mezhebleri taklîd eden kimsenin guslü, abdesti ve nemâzı bu mezheblere göre sahîh olmalıdır. Şâfi'îde derisi, mahrem olan onsekiz kadından başka bir kadının derisine değince ve elinin içi, kendi kaba avret yerine değince, tekrâr nemâz abdesti almalıdır. İmâm arkasında Fâtiha okuması, Fâtiha ve zamm-ı sûreden evvel besmele okuması lâzımdır. Üstünde, bedeninde, ayaklarını ve başını koyduğu yerde çok az necâset bulunmaması da lâzımdır. 380. ci sahîfeye bakınız!

Bu satırları, kaplama ve dolgusu olan Hanefîlerin gusllerinin sahîh olması için yazıyoruz. Bunlara kolaylık göstermek istiyoruz. Kaplama veyâ dolgulu dişi bulunan imâma uymayınız da demiyoruz. Zarûret olunca veyâ zarûretsiz yapılan bir şeyden dolayı, kendi mezhebine göre yapılmasında harac bulunan bir ibâdeti, başka mezhebi taklîd ederek yapmak lâzım olduğu, **(İbni Âbidîn)**de, Tahtâvînin **(Merâk-ıl-felâh şerhi)**nde ve türkçe **(Ni'met-i islâm)** kitâbında ve molla Halîl Es'irdînin "rahimehullahü teâlâ" **(Ma'füvât)** kitâbında yazılıdır. **(İbni Âbidîn)** "rahime-hullahü teâlâ" ric'î talâkı anlatırken buyuruyor ki, (Hanefî âlimleri, harac olunca, mâlikî mezhebi taklîd olunur dedi. Bir işin nasıl yapılacağı hanefîde bildirilmemiş ise, bu iş, mâliki mezhebi taklîd edilerek yapılır. Çünki mâliki mezhebi, hanefîye dahâ yakındır.) İmâmlığı anlatırken diyor ki, (Başka mezhebdeki imâma uymanın sahîh olması için imâmın, uyan kimsenin mezhebinin farzlarını da yapması ve uyan kimsenin bunu bilmesi lâzımdır. Kuvvetli kavl budur. İmâm bu farzları terk ederse, uymak sahîh olmaz. Kendi mezhebindeki cemâ'at varken, başka mezhebdeki imâma uymak mekrûh olur. Yoksa, yalnız kılmakdan efdal olur. Ba'zı âlimler "rahime-hümullahü teâlâ" diyor ki, imâmın kendi mezhebine göre nemâzı sahîh ise, başka mezhebdekinin buna uyması sahîh olur.) Tahtâvînin **(Merâk-ılfelâh)** hâşiyesinde de böyle yazılıdır. Kaplaması veyâ dolgusu olmıyan hanefînin, kaplaması veyâ dolgusu olan imâma uymasının sahîh olup olmaması üzerinde iki kavl vardır: Birinci kavle göre, sahîh olmamakdadır. İkinci kavle göre, imâm sâlih ise ve mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd ediyorsa, buna uyması sahîh olur. Taklîd etmediği bilinmedikce, kaplaması, dolgusu olmıyan hanefîler de, bu imâma uymalıdır. Buna, taklîd edip etmediğini sormak, tecessüs etmek câiz değildir. Hanefî imâmın, kaplama veyâ dolgusu olmasa da, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebine de uymasının müstehab olduğu, **(Dürr-ül-muhtâr)**da ve **(Merâk-ılfelâh)**da yazılıdır. Harac olduğu zemân za'îf olan kavl ile amel etmenin evlâ olduğu **(Hadîka)**da, fitne bahsinde de yazılıdır. Mezheblere kıymet vermiyen, dört mezhebden birine uymıyan kimsenin **(Bid'at sâhibi)** sapık veyâ mürted [Allaha düşman]

olduğu anlaşılır. Nemâzları sahîh olmaz. Buna uymak sahîh olmaz.

Vâızın biri, kaplama diş üzerinde tedkîkler yapdığını söyliyerek, elde etdiği vesîkaları şöyle sıralamış:

1- (Gusl edecek kimsenin ağzındaki dişler kaplatılmış veyâ doldurulmuşsa, hükm bunun üzerine intikâl eder. Bunların yıkanması ile gusl temâm olur. Yara ve sargı üzerine, mesh câiz olup, hükm bunların üzerine intikâl etmekle, sâdece üzerlerinin mesh edilmesinin kâfî gelmesine benzemekdedir. Yaranın üzerindeki sargıyı söküp altını yıkamak mecbûriyyeti olmadığı gibidir) diyor.

Bu yazı, bu hükm, temâmen yanlışdır. İlmî değil, indîdir, uydurmadır. Bunun doğrusu fıkh kitâblarında, meselâ İbni Âbidînde şöyledir: (Yara, kırık, çıkık, şişik, ağrı bulunan yeri veyâ buralara konan ilâcı veyâ sarılmış olan sargıyı çıkarıp altındaki deriyi yıkamak farzdır. Soğuk su ile yıkamak zarar verirse, sıcak su ile yıkar. Bu da zarar verirse, yara üzerini mesh eder. Etrâfındaki sağlam deriyi yıkar. Etrâfını yıkamak yaraya zarar verirse, etrâfını da mesh eder. Bu da zarar verirse, ancak o zemân sargı üzerine mesh etmek câiz olur. Ya'nî, ancak o zemân, hükm sargı üzerine intikâl eder. Hükm sargı üzerine intikâl edince, sargı üzerine mesh eder. Sağlam derisi üzerindeki sargıların ve aradaki sargısız olan sağlam deri kısmlarının çoğu üzerine mesh eder. Böyle yapmak, abdestde ve guslde aynıdır. Sargıyı çözmek, çıkarmak, yara iyi oldukdan sonra bile, yaraya veyâ etrâfına zarar verirse, ya'nî yaranın kanamasına, akmasına, yaranın artmasına veyâ dayanamıyacak kadar ağrı, sızı husûlüne sebeb olursa yâhud tekrâr bağlıyamaz ve bağlıyacak kimse bulamazsa, sargıyı çözmez. Üzerini mesh eder. Ayak çatlağına konan merhem [ve yara üzerine konulan flaster, kollodyum gibi şeyler ve yara üzerinde hâsıl olan kabuk] de sargı gibidirler. Mesh de zarar verirse, terk edilir. Sargı, merhem, yaranın iyi olmasından sonra düşerlerse, üzerlerine yapılmış olan mesh bâtıl olur. Yara üzerini yıkamak lâzım olur.)

Görülüyor ki, dişdeki dolgunun, kaplamanın üzerlerini yıkamak, sargı gibi değildir. Çünki, sargı ve benzerleri, yara üzerine ihtiyâc ile konulmuş ve başka mezhebi taklîd mümkin olmadığı için, zarûret hâlini almışdır. Ağrı yapan dişi çıkarmağı, protez yapdırmağı ise, kendisi istememiş, dolgu veyâ kaplama yapılmasını istemiş, başka mezhebi taklîd mümkin olduğu için, dolgu veyâ kaplama yapılmasında, zarûret olmamışdır. Zarûret olmayan şeyi zarûret olan şeye benzetmek doğru değildir.

2- (Abdestde yüzü yıkamak farz olduğu hâlde, sakalı sık o-

lan kimsenin, sakalının üzerini yıkamasının kâfî geldiği ve sakalının diplerini yıkamak mecbûriyyeti olmadığı gibi, kaplanmış dişin altını yıkamak îcâb etmez) imiş.

Bu sözü de, fıkh kitâblarının beyânlarını yanlış anladığını gösteriyor. Bakınız **(Mecma'ul-enhür)**de ne diyor: (Sahîh olan rivâyete göre, abdestde sakalın üzerini yıkamak farzdır. Çünki, vechi yıkamak emr olundu. Sakalı sık olanda, yüzün derisi vech olmakdan çıkmışdır. Vech karşıdaki insan bakınca, insanın yüzünden gördüğü yer demekdir. Sakalı sık olanın, derisi değil, bu deri üzerindeki sakal görünür. Bunun için, abdest alırken, deri üzerini değil, sakal üzerini yıkamak farzdır.) **(Dürr-ül-müntekâ)**da diyor ki, (İmâm-ı a'zamdan gelen zâhir rivâyete göre, yüz hizâsında olan sık sakalın üzerini yıkamak farzdır. Fetvâ da böyledir. Çeneden sarkan sakalı yıkamak ve mesh etmek farz değildir. Yüzü üç kerre yıkadıkdan sonra parmakları, aşağıdan yukarı doğru sokarak, sarkan sakalı hilâllamak sünnetdir. Seyrek sakalın altındaki görünen deriyi yıkamak farzdır.) Yukarıdaki söz sâhibinin bu sakat kıyâsına göre, abdest alırken sık olan sakalın yalnız üzerini yıkamak kâfî olduğu için, guslde de, sakalın yalnız üzerini yıkamak kâfî olup, sakal diplerini ve sık sakal altındaki deriyi yıkamak lâzım olmıyacakdır. Hâlbuki, hakîkat böyle değildir. Guslde sık sakalın da altındaki derinin yıkanmasının farz olduğu fıkh kitâblarında açıkca yazılıdır. Meselâ, **(Merâk-ıl-felâh)**da ve bunun türkçe tercemesi olan **(Ni'met-i İslâm)**da, guslü anlatırken diyor ki, (Sakalı sık olsa da, sakalın aralarını ve altındaki deriyi yıkamak farzdır.) Guslde sakalı yıkamak, abdestde sakalı yıkamağa benzetilemeyince, guslde dişleri yıkamak abdestde sakalı yıkamağa nasıl benzetilebilir? Yukarıdaki söz, söz sâhibinin ilmî değil, hissî konuşduğunu gösteriyor. Bu sapık, mantığına uyarak, guslde sakalının altını yıkamamış ise, hem kendisinin, hem de buna inanan müslimânların gusl abdestleri ve nemâzları sahîh olmamışdır.

3- (Diş de vücûddan bir uzvdur. Bu uzvun telef olmaması için, zarûrete binâen dişi doldurtmak ve kaplatmak câizdir) demiş. Sanki başkaları, çürük dişi doldurtmak ve kaplatmak câiz değildir diyormuş gibi, böyle söylemiş. Evet biz de, çürük dişi doldurtmak ve kaplatmak câizdir diyoruz. Fekat, Hanefî mezhebi âlimlerinin fıkh kitâblarında bildirdiklerine uymak da lâzım olduğunu ve bunun kolay yolunu kitâblardan bularak açıklıyoruz.

4- (İmâm-ı Muhammede göre, sallanan dişleri altın tel ile bağlatmak, düşen ve çıkarılan diş yerine altın diş takmak câizdir. Fetvâ da böyledir. Dişleri altın ile kaplamada imâm-ı

Muhammedin ictihâdı ile amel edilebilir) demiş.

Vesîka denilen bu söz, hakîkaten sâhibinin şâyân-ı i'timâd olamıyacağının bir vesîkasıdır. Sorarız bu sözün sâhibine: İmâm-ı Muhammedin "rahime-hullahü teâlâ" düşen ve çıkarılan diş yerine altın diş takmak câizdir dediğini hangi kitâbda okumuş? Tabi'î hiçbir kitâbda! İmâm-ı Muhammed "rahime-hullahü teâlâ", sallanan veyâ düşüp de tekrâr yerine konan dişi altın tel ile de bağlamak câiz olur demişdir. **(Tatarhâniyye)** fetvâsında, dişi düşen, imâm-ı Muhammede göre altından diş kor demesi, imâm-ı Muhammedin altın tel ile bağlamak câiz olur dediği içindir. Bu fetvâda bildirilen altın diş, kaplama ve dolgu değildir. Tel ile yanındaki dişlere bağlanmakdadır. Sökülüp çıkarılan dişin yerine altın veyâ başka maddeden konulmuş protez denilen sun'î müteharrik diş gibi, guslde çıkarılabilmekdedir. Altına su sızacağı için çıkarmağa bile lüzûm yokdur. Bu yüce imâmın söylemediği sözü, söyledi demek bir din adamına yakışır mı? Söylenmemiş bir söze uyarak amel edilir demek, havanda hava dövmek gibi olmaz mı?

5- (Kaplama ve dolgusu olanların abdestde ve guslde mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmelerine lüzûm yokdur. Zîrâ, imâm-ı Muhammedin cevâzı vardır) demiş.

Kaplama ve dolgusu olanın, Hanefî mezhebinde guslü sahîh olmadığı için, abdestde ve guslde (Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîde niyyet etmesi) lâzımdır diyoruz. Çünki, Hanefî mezhebi âlimleri, (Zarûret olsa da, olmasa da, farza mâni' olan şeyi yapan kimse, başka mezhebe uyarak, bu farzı terk edebilir) demişlerdir. Bu fetvânın muhtâr olduğu, İbni Âbidînde, nemâz vaktleri sonunda yazılıdır. Buna uyarak, birçok işin yapılmasına izn vermişlerdir. Bu fetvâ, Hanefî mezhebinde olanların diş kaplatmalarına ve doldurtmalarına da izn vermekdedir. İmâm-ı Muhammed "rahime-hullahü teâlâ", diş kaplatanların gusl abdestleri sahîh olur demedi. Sallanan dişleri gümüş tel ile bağlamak câiz olduğu gibi, altın tel ile de bağlamak câiz olur dedi. Çünki, bağlanan diş ağzı yıkarken çıkarılabilir. Altına su sızacağı için çıkarmağa lüzûm da olmaz. İmâm-ı Muhammed, kaplama dişi olanın gusl abdesti câiz olur dedi demek, bu yüce imâma iftirâ olur ve müslimânları aldatmak olur.

6- Kaplama ve dolgusu olanların gusl abdesti alırken (Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebine uyuyorum) diye niyyet etmelerine lüzûm olmadığını isbât edebilmek için, Peygamberimizin "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Kolaylaşdırınız, zorluk çıkarmayınız!)** hadîs-i şerîfini ileri sürmek, şaşılacak bir şeydir. Bu hadîs-i şerîf, câiz olmasa da, kolayınıza gelen şeyleri yapınız demek değildir. Bir mes'ele üzerinde çeşidli ictihâdlar varsa veyâ mubâh olan

birşeyi yapmakda çeşidli yollar bildirilmiş ise, bunlar arasından kolayını seçiniz demekdir. Ya'nî islâmiyyetin izn verdiği kolaylıkları yapınız demekdir. Bu hadîs-i şerîfi, Abdülganî Nablüsî "rahime-hullahü teâlâ", **(Hadîka)** kitâbının ikiyüziki (202) ve (207). ci sahîfelerinde ve Muhammed Hâdimî "rahime-hullahü teâlâ"**, (Berîka)** kitâbının yüzseksen [180]. ci sahîfesinde açıklamışlardır. Münâfıklar ve mezhebsizler, bu hadîs-i şerîfi ileri sürerek, islâmiyyetin dışına taşmakda, müslimânları aldatmak için, tuzak olarak kullanmakdadırlar.

7- (Diş doldurtmak için son zemânlarda Mûsâ Kâzım efendi de fetvâ vermişdir) sözü, vesîka olamaz. Fetvânın fıkh kitâblarından alınmış olması ve alınmış olduğu kitâbdaki mehaz olan yazının fetvâ altında bildirilmesi lâzımdır. Mûsâ Kâzım efendi böyle yapmamış, kendi mantığı ve düşüncesi ile birçok yanlış fetvâlar vermişdir. Meşrûtiyyetin i'lânından sonra, ittihâdcıların iş başına getirdikleri câhil, hattâ mason din adamları böyle bozuk fetvâlar vermekden çekinmemişlerdir. Müslimânın uyanık olması, masonların ve mezhebsizlerin, münâfıkların ve bid'at sâhiblerinin, bölücülerin güler yüzlerine ve tatlı sözlerine aldanmaması, onların yazılarına değil, **(Ehl-i sünnet)** âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" kitâblarına uyması ve bu kitâblara uyan hakîkî din adamlarına tâbi' olması lâzımdır.

8- İmâm-ı Ahmed Rabbânî hazretlerinin **(Mektûbât)** kitâbının üçüncü cild, yirmiikinci mektûbunun sonunda yazılı, (Müslimânları sıkışdırmak, onları incitmek harâmdır. Şâfi'î âlimleri, kendi mezheblerinde yapılması güçleşen şeylerin Hanefî mezhebine göre yapılmasına fetvâ vermiş, müslimânların işini kolaylaşdırmışlardır) sözleri, (Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etdirmek, müslimânlara güçlük çıkarmakdır) diyenlerin haklı olduğunu göstermek şöyle dursun, bu yazıyı dikkat ile okuyan kimse, diş kaplatmak ve doldurtmak için mâlikî veyâ şâfi'î mezhebine göre gusl etmeğe niyyet etmenin lâzım olduğunu ve böyle yapmanın müslimânlara kolaylık olduğunu iyi anlar. [**(Se'âdet-i Ebediyye)** 70.ci sahîfeye bakınız!]

9- (Kaplama ve dolgusu olanların bu mes'elede başka mezhebe geçmelerine fetvâ verenler olduğunu ve bu mevzû'da yazılar neşr etdiklerini müşâhede ediyoruz) sözü de iftirâdır. Biz hiçbir kitâbımızda, diş kaplatanın ve dolduranın Hanefî mezhebinden çıkarak, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebine geçmesi lâzım olduğunu bildirmedik. Bunların yalnız gusl ve abdest ve nemâz için niyyet ederken, veyâ unutursa, nemâzdan sonra hâtırladığı zemân, (Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmeğe) niyyet etmeleri lâzım geldiğini yazdık. Bu ise, Hanefî mezhebinden çıkarak mâlikî veyâ şâfi'î mezhebine geçmek değildir. Diş kaplatmak

veyâ doldurtmak, Hanefî mezhebinde guslün sahîh olmasına mâni' oluyor. Mâlikî veyâ şâfi'î mezhebinde ise mâni' olmuyor. Hanefî mezhebinde olan bir kimsenin, diş kaplatınca veyâ doldurunca gusle, abdeste ve nemâza niyyet ederken, mâlikî veyâ şâfi'î mezhebine göre de niyyet etmesinin lâzım olduğunu, imâm-ı Rabbânî hazretlerinin yukarıdaki mektûbu gösterdiği gibi, fıkh kitâbları da yazmakdadır. Meselâ, **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesinde, nemâz vaktlerini anlatırken diyor ki, (Zarûret olmasa da, başka mezheb taklîd edilir. Fekat, o mezhebin şartlarını yerine getirmek lâzımdır. Çünki, hükm-i müleffak, sözbirliği ile bâtıldır. Şâfi'î mezhebini taklîd edenin, imâm arkasında Fâtiha okuması ve zî-rahm mahrem olmıyan kadının cildine dokununca abdestini tâzelemesi ve çok az necâsetden sakınması lâzımdır.) **(Dürr-ül-muhtâr)**da nemâz vaktlerinin sonunda diyor ki, (Zarûret olduğu zemân başka mezheb taklîd edilir. Fekat, o mezhebin şartlarını yerine getirmek de lâzımdır. Mezhebleri telfîk etmenin bâtıl olduğu söz birliği ile bildirildi.) İbni Âbidîn "rahimehullahü teâlâ" bunu açıklarken, (Zarûret yok iken de, hattâ, amelden sonra da taklîd edilir) diyor. **(Fetâvel-hadîsiyye)**de 113. sahîfede diyor ki, (İmâm-ı Sübkî buyurdu ki, şer'î bir ihtiyâcı gidermek için başka mezheb taklîd edilir.) Abdülganî Nablüsî "rahime-hullahü teâlâ", **(Hülâsat-üt-tahkîk)** kitâbında diyor ki, (Şeyh Abdürrahmân İmâdî "rahime-hullahü teâlâ" buyurdu ki, Hanefî mezhebinde olan kimse, zarûret olduğu zemân, diğer üç mezhebden birini taklîd ederek bir farzı terk edebilir. Fekat, o mezhebin o işdeki şartlarına uyması lâzımdır. Zarûret olmadan da, taklîd etmesi câiz olur diyen âlimler çokdur.)

Fıkh âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" yukarıdaki beyânlarından anlaşılıyor ki, zarûret ile veyâ zarûret olmadan yapılan birşey, farzın yapılmasına mâni' olursa veyâ harâm işlemeğe sebeb olursa ve bunu önlemekde harac bulunursa, insan, kendi mezhebinin bildirdiği kolaylıklardan istifâde ederek o farzı yapar. Mezhebin kolaylıkları ile de o farz yapılamazsa, o işin farz olmadığı başka bir mezhebe uyarak o ibâdet yapılır. O iş, dört mezhebde de farz ise veyâ başka mezhebin şartlarına uymak mümkin olmazsa, o şey zarûret ile yapılmış ise, ibâdetdeki o farzı yapmak sâkıt olur. Ya'nî yapılmaması câiz olur. Fekat, zarûret ile yapılmamış ise veyâ zarûret ile, harac bulunan ve harac bulunmıyan birkaç şey yapılabilip, insan bu şeylerden dilediğini yapmakda serbest olup, harac bulunanı yaparsa, yine başka mezhebi taklîd eder. Taklîd etmesine imkân olmazsa, o farzın yapılması sâkıt olmaz. Harac bulunmıyan şeyi yaparak, o ibâdeti îfâ etmesi lâzım olur. Zarûret olmayıp, yalnız harac bulunmasında da böyledir. Haraca ya'nî zahmete, zorluğa sebeb

olan şeyi yapmamak lâzım olur. Diş çürümeğe başlayınca, şiddetli ağrı yapar. Buna mâni' olmak zarûret olur. Bunun için de, kaplama, dolgu yapmak veyâ protez yapmak lâzımdır. Protez yapmak, sıhhat için dahâ iyidir. Bugün Amerikalılar, çürümeğe başlıyan dişi hemen çıkarıp, yerine protez veyâ yarım yâhud bütün damaklı dişler yapıyorlar. Ya'nî sun'î diş takıyorlar. Sun'î dişler, ağzı yıkarken çıkarılabiliyor. Altları yıkanıyor. Bunun için, gusl abdestinin sahîh olmasına mâni' değildirler. Kaplama ve dolgu ve protez yapılan yerlerde, kaplama ve dolgu zarûret olmakdan çıkmakda, yalnız harac kalmakdadır. Protez yapdırmak istemeyip, kaplama ve dolgu yapdıranların gusl abdesti alırken mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmeleri lâzımdır. Bu iki mezhebi taklîd mümkin olmasaydı, kaplama ve dolgu yapdırmamaları, ağrı yapan dişi çıkarmaları, protez yapdırmaları lâzım olurdu.

Harac ya'nî zorluk olduğu zemân, başka mezhebi taklîd etmek mezheb değişdirmek demek değildir. Başka mezhebi taklîd eden bir hanefî, hanefî mezhebinden çıkmış değildir. Meselâ, derisinden kan çıkınca da, abdest almakda ve vitr nemâzını vâcib olarak kılmakdadır. Gusl abdesti için taklîd edilince, yalnız guslde, abdestde ve nemâzda mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd etmekdedir. Taklîd etdiği mezhebin bir şartını, zarûret yok iken yapmazsa, bu ibâdetleri sahîh olmaz. İki mezhebi zarûretsiz karışdırmış, **(Telfîk)** etmiş olur. Guslü ve nemâzı iki mezhebe göre de sahîh olmaz. Tekrâr edelim ki, mezheb taklîdi, yalnız niyyet etmekle, lâf ile olmaz. İkinci mezhebin farzlarını, müfsidlerini öğrenmek ve bunların hepsine uymak şartdır.

Dişlerinde kaplama veyâ dolgusu olduğu için mâlikî veyâ şâfi'î mezhebini taklîd edenin nemâzlarının bu mezhebe de uygun olması lâzım olduğundan, nemâzın bu mezhebe göre farzlarını bilmek lâzımdır. Aşağıdaki yazılar, **(El-fıkh-ü alel-mezâhib-ülerbe'a)** kitâbından terceme edildi: Nemâz, islâm dîninin temellerinden en mühimmidir. Allahü teâlâ, kendisine ibâdet ve ni'metlerine şükr etmek istiyenlere nemâz kılmalarını emr etmişdir. Her gün, beş vaktde, nemâz kılmağı farz etmişdir. Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, kullarına hergün beş kerre nemâz kılmalarını emr etdi. Bu emri, birinci vazîfe bilerek yapanı Cennete sokacağını söz verdi)** buyuruldu. Nemâzın şânını, yüksekliğini bildiren ve nemâz kılmağa teşvîk eden, çok hadîs-i şerîf vardır. Bu emre ehemmiyyet vermiyene ve nemâz kılmakda tenbellik edene çok acı azâblar yapılacağı bildirilmişdir. Nemâz kılmak, kalbleri temizler. Günâhların afv edilmelerine sebeb olur. Fekat, kulluk vazîfesi olduğunu düşünmeden, şehvetlerini, dünyâ çıkarlarını düşünerek kılınan

nemâz, şartlarına uygun olup, sahîh olsa bile, dünyâda ve âhıretde fâidesi olmaz. Nemâz kılarken, Allahü teâlânın büyüklüğünü, Onun emrini yapmağı düşünmek lâzımdır. Ancak, böyle kılınan nemâz, kalbi temizler. İnsanı kötülük yapmakdan korur. Allahü teâlâ, insanın kalbine bakar. Görünüşüne, hareketlerine bakmaz. Ya'nî temiz niyyet ile, Allah korkusu ile yapılan iyilikleri kabûl eder. Nemâz kılarken, önce niyyeti düzeltmek, sonra farzlarına, şartlarına uygun ve avret mahalli örtülü kılmak lâzımdır. Bedeni, rûhu ile birlikde olarak nemâz kılmalıdır. Nemâz kılarken, Allahü teâlânın, kendisini gördüğünü, okuduklarını işitdiğini, düşündüklerini bildiğini unutmamalıdır. Böyle kuldan, kimseye zarar gelmez. Herkese iyilik yapar. Vatanına, milletine fâideli olur.

Nemâz, lugatda, iyilik istemek, birinin iyiliği için düâ etmek demekdir. İslâmiyyetde nemâz, emr edilen hareketleri yaparak, emr edilen şeyleri okumakdır. Nemâza **(İftitâh tekbîri)** ile başlanır. Selâm vermekle biter.

Hanefî mezhebinde, dört dürlü nemâz vardır: Farz-ı ayn olan, farz-ı kifâye olan, vâcib olan ve nâfile olan nemâzlar. Sünnetlerin hepsine nâfile nemâz denir.

198 - Şâfi'î mezhebinde, nemâzın şartları iki kısmdır: Vücûb şartları ve sıhhatinin şartları. Nemâzın vücûbünün şartları, şâfi'îde altıdır: Bu altı şart kimde varsa, onun nemâz kılması lâzımdır. Müslimân olmak, nemâzın emr olduğunu işitmek, âkıl ve bâlig olmak. Hayzdan ve nifâsdan temiz olmak, işitir ve görür olmak. Nemâzın sahîh olması için, şâfi'î mezhebinde yedi şart vardır: Hadesden tahâret [ya'nî, abdest almak ve gusl etmek], necâsetden tahâret [ya'nî bedenin, elbisenin ve nemâz kılacağı yerin temiz olması], setr-i avret [ya'nî, avret yerini örtmek], istikbâl-i kıble, nemâz vaktinin geldiğini bilmek, nemâzın farzlarını, müfsidlerini [ya'nî, nemâzı bozan şeyleri] bilmek ve müfsidlerden sakınmakdır.

Şâfi'î mezhebinde abdestin farzları altıdır: Birincisi, yüzü yıkamağa başlarken niyyet etmekdir. Elleri, ağzı, burnu yıkarken yapılan niyyet sahîh olmaz. İkinci farz, yüzü yıkamakdır. Şâfi'îde çenenin altını ve sarkan sakalı yıkamak da farzdır. Seyrek olup, altındaki deri görünen sakalı tahlîl ederek, altındaki deriyi ıslatmak da farzdır. Sık sakalın tahlîli sünnetdir. Üçüncü farz, kolları, dirsekleri ile birlikde yıkamakdır. Tırnak altındaki kirleri temizleyip, altlarındaki deriyi ıslatmak lâzımdır. Dördüncü farz, başın, az olsa da, bir kısmını mesh etmekdir. El ile mesh şart değildir. Bir kısmına su serpmekle de olur. Sarkan saçı mesh, sahîh olmaz. Beşinci farz, ayakları, hanefîde olduğu gibi yıkamakdır. Altıncı farz, tertîb, yukarıda bildirilen dört uzvu, sırayı bozmadan

yıkamakdır. Sırayı bozunca, abdest sahîh olmaz. Sıra ile yıkamak, hanbelîde de farzdır. Mâlikîde ve hanefîde ise, sünnetdir.

Bevl, mezî ve vedîden biri çıkınca, dört mezhebde de abdest bozulur. Nikâhları ebedî harâm olan 18 kişiden başka ihtiyâr erkek, ihtiyâr kadın dahî derileri birbirlerine dokununca, biri ölü olsa dahî şâfi'îde ikisinin de abdesti bozulur. Mesti açık olarak giyip, sonra bağ veyâ başka şeyle kapamak, dört mezhebde de câizdir. Örtdükden sonra hiç delik bulunmaması şâfi'îde şartdır.

Şâfi'îde guslün farzı ikidir: Birincisi, niyyet etmekdir. İkincisi, bütün bedeni yıkamakdır. İlk yıkamağa başlarken niyyet etmek lâzımdır. Dahâ önce edilirse, gusl sahîh olmaz. Kadının da, örgülü saçı çözüp, arasını ıslatması farzdır. Sünnet derisinin altını yıkamak farz olduğu için, şâfi'îde sünnet olmak vâcibdir.

Şâfi'îde, leşin bütün a'zâsı, kemiği, derisi, kılı, kanadı, yünü necsdir. Hanefîde, kemiği, tırnağı, gagası, pençesi, boynuzu, kılı temizdir. Şâfi'îde, köpeğin her yeri necsdir. Her çeşid kan ve sarı su kıyh ya'nî cerâhat necsdir. Renksiz su, ter, temizdir. Hanefîde renksiz su, hastalıkla akarsa, necsdir. Kabarcıklardan çıkan su, hastalıkla olmadığı için, tâhirdir. İnsanın ve eti yinmiyen hayvânların hattâ süt emen sabînin pislikleri, idrârları ve kusmukları her mezhebde necsdir. Merkeb ve katır böyledir. Hanefîde, bunlardan kuşların necâsetleri, hafîfdir. Şâfi'îde, eti yinen hayvânların pislikleri, bevlleri de necsdir. Hanefîde ise, hafîfe olup havada pisliyen, eti yinen kuşlarınki tâhirdir. Şâfi'îde, insanın ve hayvânların menîsi tâhirdir. Diğer üç mezhebde, menî, mezî ve vedî necsdir. Mezî, zevk zemânında çıkan, renksiz sıvıdır. Vedî, idrârdan sonra gelen beyâz sıvıdır. Mi'deden gelmiyen kusmuklar, iki mezhebde de temizdir. Kâfirin ve fâsıkın ve cünübün ve eti yinen hayvânların ve atın artıkları temizdir. Hınzırdan başka, eti yinmiyen hayvânların sütleri, hanefîde tâhirdir. Diğer üç mezhebde necsdir. Necâset ateş ile yakılınca, külü ve dumanı ve zemân ile toprak olunca, hanefîde tâhir olur. Diğer üç mezhebde tâhir olmaz. Üzümden, hurmadan ve herşeyden elde edilen serhoş edici mâyı'lerin [sıvıların] hepsi dört mezhebde de necsdir. [Biranın ve ispirtonun kaba necâset oldukları, buradan anlaşılmakdadır. Çünki, hanefîden başka, üç mezhebde, necâsetlerin her çeşidi kabadır. Hafîf necâset yokdur.]

[Abdestde ve guslde kullanılmış olan **(Mâ-i müsta'mel)** denilen su, üç mezhebde, yalnız tâhirdir. Fekat, mutahhir değildir. Ya'nî temizdir. Fekat, temizleyici değildir. Mâlikîde, hem tâhirdir, hem de mutahhirdir. **(Mîzân).**]

Mâlikîde, nemâz kılanın, necâseti temizlemesi farz veyâ vâcib değil, sünnetdir, dediler. Unutarak veyâ temizlemekden

âciz olarak kılınan nemâzı, iki kavle göre de sahîh olur. Necâset bulunduğunu bilmiyerek veyâ bilip de ehemmiyyet vermiyerek kılmış ise, birinci kavle göre nemâzı sahîh olmaz. İkinci kavle göre sahîhdir. Diğer üç mezhebde, temizlenmesi farzdır.

Hanefîde, kedi ve fâre idrârının elbiseden temizlenmesinde, harac [meşakkat] ve zarûret olduğu bildirilerek, dirhemden fazlası da afv olundu. Necâsetden kalkıp, elbiseye konan sineğin bırakdığı leke afv edildi. Ölü yıkayanın, üstüne sıçrayan müsta'mel su ve necâset karışmış sokak çamuru ve hafîf necâsetin, elbisenin veyâ bedenin dörtde birinden az kısmına bulaşması afv edildi. Necâsetlerin bir mâyı'a karışmasında, hafîfe veyâ galîza olmalarına ve mikdârlarına bakılmaz. Mâyı' hemen necs olur.

Şâfi'îde, görülmiyecek kadar az necâset ve necâsetden ateş te'sîri ile çıkan buhârın azı ve ateş ile ısıtmadan çıkanın çoğu afv edilmişdir. Taş ile tahâretlenince kalan necâset eseri, nemâzına mâni' olmaz. Sokakda, necâset karışık çamurun elbiseye, bedene sıçraması, meyvede ve peynirde hâsıl olan kurtcağızlar, peynir yapılan kuzu mi'desindeki madde, ilâcları ve kokuları islâh için, içlerine konulan necs mâyı'ler afv edilmişdir. Sinek tersleri [pislikleri], havzdaki balık pisliği, uyuyanın ağzından gelen sarı su, abdest alınan havzlarda az fâre tersi, necs yara üstüne konan yakıya bulaşan, çocuğun ağzından memeye bulaşan necâset, akıcı kanı olmıyan hayvânın öldüğü su, veşm [ve şırınga iğnesi] yerinden çıkan kana karışan ilâc, burundan, kulakdan, gözden çıkan kanın az mikdârı, kabarcık, çıban veyâ yaradan çıkan kanın, kendi sıkıp çıkarmamış ise ve uzva yayılmamış ise, elbiseye bulaşan fazla mikdârı da, kendi çıkarmış ise az mikdârı ve hacamat, iğne yerinden çıkan çok mikdârı, şâfi'îde afv edilmişlerdir.

[Şâfi'î mezhebine göre, **(özr sâhibi)** olanın, her nemâz vakti girince, önce istincâ etmesi, sonra akıntıyı durdurmak için, pamuk koyması veyâ bez ile sarması, sonra hemen abdest alıp, nemâz kılması lâzımdır. Nemâz kılarken, akıntı pamukdan dışarı taşarsa, nemâzı fâsid olmaz. Abdest alırken, (nemâz kılmak için abdest almağa) niyyet etmesi lâzımdır. Nemâz vakti çıkınca, yeniden istincâ ve abdest almak lâzım olur. Şâfi'îde, dokuz yaşından küçük kızdan gelen ve büyük olanlarda 24 sâatdan az ve onbeş günden çok devâm eden kana, **(İstihâza)** kanı denir.]

Hanefîde, iftitâh tekbîrini, vakt çıkmadan alırsa, nemâz vaktinde kılınmış olur. Nemâzın hepsi, vakt çıkmadan temâm olmazsa, küçük günâh olur. Mâlikîde ve şâfi'îde, bir rek'atin hepsi vakt içinde olmazsa, o nemâz edâ olmaz, kazâ olur. Şâfi'î mezhebinde de, beş vakt nemâzı, vaktlerinin evvelinde kılmak

efdaldir. Kadının sarkan saçları, şâfi'îde de avretdir. Avretini açarsa, nemâzı hemen bozulur. İnce kumaş altındaki cildin rengi belli olursa, nemâz bâtıl olur. Örtü cilde yapışıp, uzvun şekli belli olursa, bâtıl olmaz. Çıplak olan, örtü bulmak ümmîdi varsa, vaktin sonuna kadar beklemesi vâcib olur.

Nemâz dışında da, avret mahallini, kendinden ve başkasından örtmek farzdır. Zarûret olunca, zarûret mikdârı açılır. Müslimân kadının, yabancı erkekler ve kâfir, mürted ve fâsık kadınlar yanında örtünmeleri farzdır. [Üç mezhebde, yalnız yüzlerinin ve ellerinin, hanefîde ise ayaklarının da avret olmadığı **(Mîzân-ül-kübrâ)**da yazılıdır.] Hanbelîde, kâfir kadınlarına da örtünmez. Şâfi'îde, küçük çocuğun avret yeri, terbiye edenden başkasına harâmdır. Erkeğin dizi, hanefîde avretdir. Diğer üç mezhebde değildir. Uylukları her mezhebde harâmdır. Mekkede olanın, nemâzını Kâ'benin binâsına karşı kılması farzdır. Mekkeden uzakda olan için de şâfi'îde böyledir. Zan-nı gâlibi Kâ'beye karşı olmalıdır. Kıble ciheti, âdil olan bir müslimâna sorarak, câmi' mihrablarına, güneşin kıble sâatine gelmesine, yıldızlara, pusulaya bakarak anlaşılır. Bunlarla anlıyamazsa, araşdırır. Yine bulamazsa, nemâz kılanlara tâbi' olur. Şâfi'îde nemâzın içinde olan farzlar onüçdür: Beşi ağız ile, sekizi kalb ve beden ile yapılır. Ağız ile olanlar, iftitâh tekbîri, her rek'atde Fâtiha okumak, son rek'atde teşehhüd okumak, salevât okumak, birinci selâmı söylemekdir. Kalb ve beden ile yapılanlar: Niyyet, kıyâm, rükû', kavmede dik durmak, iki secde arasındaki celsede oturmak, son rek'atde teşehhüd mikdârı oturmak, bunları sırası ile yapmakdır. Şâfi'îde niyyet ederken, nemâzın farz olduğuna, nemâzın şeklini, ya'nî oturmağı, rükû'unu, secdelerini, selâm vermesini düşünmek, hangi nemâzı kılacağını niyyet etmek lâzımdır. Niyyet, iftitâh tekbîrini söylerken yapılır. Edâ veyâ kazâ olduğunu niyyet etmek şart değildir. Bu ikisini birbiri yerine düşünürse, nemâzı sahîh olmaz. Rek'at adedi de böyledir. Sünnetlerin de cinsini, farzdan evvel veyâ sonra olduklarını niyyet lâzımdır. Yalnız kılan, nemâzı arasında hâsıl olan cemâ'ate uyabilir. Nemâza başlarken, tekbîr getirmek, dört mezhebde de farzdır. Hanefîde, tekbîr olarak, **(Allahü ekber)** demek vâcibdir. Diğer üç mezhebde farzdır. İftitâh tekbîrinin sahîh olması için, şâfi'îde onbeş şart vardır: Arabî olmak, farz nemâza ayakda niyyet etmek, Allahü ekber demek, (ber) derken uzatmamak, (be)yi şeddeli okumamak, iki kelimenin arasında veyâ önce (vav) harfi okumamak, iki kelime arasında durmamak. Allahul-ekber veyâ Allahul'azîm ekber demek câizdir. Kendi işitecek kadar sesli okumak, nemâz vakti girmiş olmak, Kıbleye karşı söylemek, imâmdan sonra söylemek lâzım-

dır.

Sünnet ve nâfile nemâzları ayakda kılmak farz değildir. Hanefîde Fâtiha okumak vâcibdir. Diğer üç mezhebde farzdır. Şâfi'îde, imâm arkasında, cemâ'atin Fâtiha okumaları farzdır. Hanefîde ve mâlikîde farz değildir.

Şâfi'îde nemâzın sünnetlerinden birisi, imâmın ve yalnız kılanın, sabâh, akşam, yatsı nemâzlarında, Fâtiha ve zamm-ı sûreyi yüksek sesle okumakdır. Yabancı erkek yanında olmadığı zemân, kadın da yüksek sesle okur. Cemâ'at, kendi işitecek kadar, sessiz okur. İmâm yüksek sesle okuduğu zemân, cemâ'at, imâm ile birlikde ve yanındaki işitecek kadar yüksek sesle âmîn der. Sessiz okuduğu zemân ve kendi okuyunca sessiz der. İmâmın, yüksek sesle okuduğu nemâzlarda, Fâtihayı okudukdan sonra, cemâ'atin de Fâtihayı okuyacakları vakt kadar susup veyâ sessiz birşey okuyup, bundan sonra, zamm-ı sûre okunmağa başlaması sünnetdir. [Buradan anlaşılıyor ki, imâm yüksek sesle Fâtiha okurken cemâ'at okumayıp, imâmı dinlerler. İmâm ile birlikde âmîn dedikden sonra, Fâtiha okurlar.] İmâm Fâtihayı bitirdikden sonra uyan, Fâtihayı okumaz. Üç mezhebde, kendi işitecek kadar sesli okumak farzdır. Mâlikîde farz değil, müstehabdır. Eli üzerine secde, üç mezhebde sahîh değildir. Hanefîde mekrûhdur. Secdede, kalça başdan ve sırtdan aşağıda kalmıyacak kadar yükseğe secde câizdir. Hanefîde ise, secde yerinin, dizlerin konduğu yerden yarım zrâ' [yirmibeş santimetre] yüksek olması câizdir. Fekat, mekrûhdur. Câmi'de boş yer yoksa, önündekinin arkasına secde edilebilir. Fekat, öndekinin aynı nemâzı kılmakda olması ve yere secde etmesi lâzımdır. Mâlikîde ve şâfi'îde nemâzın vâcibleri yokdur. Hanbelîde ve şâfi'îde, nemâzın sünneti, müstehabı demekdir. Bunları terk edene, bir cezâ yapılmaz. Yalnız, sevâbından mahrûm olur. Sesli okunan nemâzlarda, Fâtihadan sonra, yüksek sesle âmîn denir. Ayakda eller, göbek üstünde, biraz solda bağlanır. Ayakda, Fâtihadan sonra, bir sûre okumak, hanefîde vâcib, diğer üç mezhebde sünnetdir. Şâfi'îde, her rek'atda E'ûzüyü okumak sünnetdir ve Fâtihadan evvel Besmele okumak farzdır. Okumazsa, nemâzı sahîh olmaz. Zamm-ı sûreleri rükû'da temâmlamak, dört mezhebde de mekrûhdur. Fâtihayı temâmlamak ise, hanefîde mekrûhdur. Diğer üç mezhebde, nemâzı ifsâd eder. Kalbi meşgûl etmiyen canlı resmi nerde bulunursa bulunsun, şâfi'îde, nemâzı mekrûh yapmaz. Özrlü olanın özrsüz olana ve başka mezhebde olana imâm olması şâfi'îde ve mâlikîde sahîhdir. Aynı imâma uyan kadın, erkeğin yanında veyâ önünde ise, üç mezhebde, ikisinin de nemâzı bozulmaz. Hanefîde ise, iki yanında ve arkasında kılan erkekle-

rin nemâzları bâtıl olur. Fekat, nemâzda iken imâma uyan kadına, imâm veyâ cemâ'atden biri, geri çekilmesi için eli ile işâret eder, o da çekilmezse veyâ imâm, kadınlara imâm olmağa niyyet etmemiş ise, kadının nemâzı fâsid olur, erkeğin olmaz. Bir hizâda, bir rükn mikdârı durmamış ise veyâ biri, bir adam boyundan fazla yüksekde kılıyorsa yâhud aralarında dikili baston, direk veyâ bir adam duracak kadar boşluk varsa, ikisinin de bozulmaz. Aynı imâma uymamış iseler de, bozulmaz ise de, kadın için tahrîmen mekrûh olur. Abdesti, guslü, teyemmümü, mest veyâ cebîre üzerine meshi bozacak birşey, selâm vermeden önce hâsıl olursa, üç mezhebde nemâz bozulur. Son teşehhüdü okumağı bitirmeden önce olursa, hanefîde de bozulur. Beş vakt nemâzdan sonra, hemen bir âyetelkürsî ve doksandokuz tesbîh ve bir tehlîl okumak müstehabdır. Farzdan veyâ son sünnetden sonra okunurlar. Şâfi'îde birincisi, hanefîde ikincisi efdaldir. Sonra, düâ edilir.

199 - **(El-fıkh-u alel-mezâhib-il erbe'a)**da diyor ki, (Mâlikî mezhebinde, sağlam insandan çıkan bevl, menî, mezî, vedî, istihâza kanı, gâit ve yel abdesti bozar. Taş, solucan, cerâhat, sarı su, kan çıkınca bozulmaz. Abdesti bozanlar, hastalık ile çıkarsa ve çıkması men' olunamazsa, meselâ bevl, bir nemâz vaktinin yarısından çok devâm eder ve çıkma zemânı belli olmazsa, abdesti bozmaz. İkinci kavle göre, bu üç şart olmasa da, hastanın abdesti bozulmaz. Çıkmadığı zemân abdest alması müstehab olur. Hanefî mezhebindeki özr sâhibi hastaların, ihtiyârların, abdest almakda harac ve meşakkat olduğu zemân, bu kavli taklîd etmeleri sahîh olur. Bevlin kesildiği zemânı belli ise, bu zemânda abdest alması iyi olur. İstibrâ zemânı uzun süren veyâ sonraları damlayan ve bir nemâz vakti devâmlı akmadığı için özrlü olamıyan hanefî ve şâfi'îler, mâlikî mezhebini taklîd eder. Bunun için, abdeste ve gusle başlarken niyyet eder. Abdestde ve guslde her uzvu el ile veyâ havlu ile hafîf delk etmeli, sığamalı, abdestde başın her yerini mesh etmelidir. Kulaklar üstündeki cild, baş demekdir. Mesh edilmesi farzdır. Bu cildin, yüz sayılarak gasl edilmesi, hanefî kitâblarında yazılı değildir. Her uzvu aralıksız yıkamak farzdır. Kulakları mesh için elleri yeniden ıslatmak sünnetdir. Lezzet kasd ederek, nikâhlamak câiz olan kadının cildine, saçına dokunmak ve avucunun veyâ parmaklarının içi veyâ yanları ile zekerine dokunmak, abdest aldığında veyâ bozulduğunda şübhe etmek abdestini bozar. Guslde ağzı ve burnu yıkamak farz değil, sünnetdir. Örgülü saçı çözüp mesh etmek lâzımdır. Mest üzerine meshin müddeti yokdur. Her nemâz vakti için ayrı teyemmüm yapılır. Kelb [köpek] ve hınzır [domuz] necs değildir. Fekat, yenilmeleri harâm-

dır. Balığın dahî kanı necsdir. Eti yinen hayvânların bevli ve gâiti tâhirdir. Necâsetden tahâret bir kavle göre farz, diğer kavle göre sünnetdir. Bâsûr, idrâr, gâita damlaları bedene, çamaşıra bulaşırsa afv olur. İnsanın ve hayvânın kanının, yara, çiban suyunun avuç içi kadarı afv olur. Nemâzda her rek'atde Fâtiha okumak, bir omuzuna selâm vermek ve iki secde arasında oturmak ve rükû'da, secdelerde tumânînet [sâkin durmak] farzdır. İmâmın gizli okuduğu rek'atlerde cemâ'atin Fâtiha okumaları müstehab, âşikâre okuduğu zemân cemâ'atin de okuması mekrûhdur. Kıyâmda, sağ el sol elin üstünde olarak, göğüs ile göbek arasına koymak veyâ iki eli iki yana salıvermek müstehabdır. Farzlarda (E'ûzü...) okumak mekrûhdur. Fâtihayı rükû'da temâmlamak nemâzı bozar.) Müsâfir ile mukîmin birbirlerine imâm olmaları hanefîde câiz, mâlikîde mekrûhdur. Mâlikîyi taklîd eden hanefî, üç gün kalmağa niyyet etdiği yerde, dördüncü günde farzları dört rek'at kılmağa başlar. Mukîm ile cemâ'at yapabilirler. Çünki, mekrûhda kendi mezhebine tâbi' olur.

200 - Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" buyurdu ki: **Bir müslimânda üç şey bulunmazsa, ehl-i Cennetdir:**

1- **Kibr,** 2- **Hased,** 3- **Hıyânet.**

Her musîbete ve belâya sabr etmek, şikâyet etmemek lâzımdır. Zîrâ, sabrı bulunmıyan insanların dinleri kolaylıkla helâk olur. Derd ve belâ çekenlere sevâb olmaz. Derd ve belâlara sabr edenlere, bunları Allahü teâlâdan bilip, Ona yalvaranlara sevâb vardır.

201 - **Bir müslimân:** Dünyâda azîz, âhıretde sa'îd olmasını isterse, kendisinde şu üç huy bulunsun:

1- Mahlûkatdan hiçbir şey beklememek.

2- Müslimânları [ve zimmî kâfirleri, ölmüş iseler de] gîbet etmemek.

3- Başkasının hakkı olan bir şeyi almamak.

Allahü teâlâ üç şeyi çok sever:

1- Cömertlik.

2- Korkmadığı kimsenin yanında doğruyu söylemek.

3- Gizli yerlerde de Allahü teâlâdan korkmak.

Allahü teâlâ, Tûr-i Sinâda, Mûsâ aleyhisselâma buyurdu ki: **(Bir kimseye, Hak teâlâdan kork deseler, o kimse de Allahdan korkmağı bana mı öğretiyorsun, sen Allahdan kork derse, en fenâ insan odur.)**

202 - Kimsenin günâhını başına kakma! Müslimân olsun, kâfir olsun, bir kimsenin hakkını alıp da tevbe etmeyip onunla halâllaşmazsan, Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" sana

la'net eder. Ana-babanın ve dînini öğreten hocasının meşrû' olan emrlerine âsî olanlar da mel'ûndur. Allahü teâlânın rızâsının gayrine, meselâ falanca kimseye diyerek kurban kesenler de bu la'net halkasına dâhildirler. Kızına zinâ etdiren, çıplak gezdiren, evlâdlarına îmânı, harâmları öğretmiyen babalar ve analar ve Allahü teâlâdan başkasına ibâdet ve secde edenler de mel'ûndurlar.

[Abdülganî Nablüsî "rahime-hullahü teâlâ" **(Hadîka)**da el ile yapılan günâhları anlatırken diyor ki: (Zor ile gasb edilen ve rüşvet olarak alınan, çalınan mallara ve kendinde emânet olan malları ticâretde kullanarak elde edilen kâra ve Dâr-ül-harbde ya'nî kâfir memleketlerine gidenin [tüccârın, seyyâhın], kâfirlerden, rızâları olmadan aldığı mala, **(Mâl-ı habîs)** denir. Bunları kullanması harâm olur. Sâhiblerine geri verilmeleri, sâhibleri bilinmiyorsa, fakîrlere sadaka verilmeleri lâzım olur. Başkasının [ve yetîmin] mülkünü, ondan iznsiz kullanmak harâmdır.) Müslimân, Dâr-ül-harbdeki kâfirlerin bile mallarına, canlarına, ırzlarına dokunmaz. Nakl vâsıtalarının ücretlerini öder. Kimseye hiyânet etmez.]

Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Bir kimse, birine su verse ve o da, ona karşı bir temennâ etse, eğilse, Allaha ortak koşmak olur.)** Yine buyurdu ki: **(El kaldırarak selâm vermek ve Allahdan başkasına yemîn eylemek de şirkdir.)** Meselâ, (babanın canı için) diyerek yemîn etmemelidir.

[Yukarıdaki hadîs-i şerîfde, el kaldırarak selâm vermenin şirk olduğu bildirildi. Hanefî mezhebinin büyük âlimleri ya'nî ictihâd makâmına yükselmiş olan âlimler buna benziyen hadîs-i şerîfleri karşılaşdırmışlar, hanefî mezhebinin üsûl ve kavâ'id-i mezhebiyyesine göre incelemişler. Bu hadîsin mensûh olduğunu anlamışlardır. Uzakda olana, yalnız el kaldırarak selâm vermenin mekrûh olduğunu, söz ile ve el ile birlikde selâm vermenin kerâhetsiz câiz olduğunu anlamışlardır. Bunun gibi, İbni Âbidînde nemâzın mekrûhları sonunda yazılı hadîs-i şerîfde, **(Nemâzlarınızı na'lın ile kılınız. Yehûdîlere benzemeyiniz!)** buyuruldu. Hâlbuki, fıkh âlimleri, ayakları örtülü kılmanın sünnet, ayakları açık olarak kılmanın mekrûh olduğunu bildirdiler. Yine bunlar gibi, **(Hadîka)**nın ikinci cildi, beşyüzseksenbirinci sahîfesinde, **(Saçını, sakalını siyâha boyayanlar, Cennet kokusunu bulamazlar)** hadîs-i şerîfini bildirdikden sonra, âlimlerin hepsi, siyâha boyamak mekrûhdur dedi. Câiz diyenler de oldu. **(Mebsût)**da böyle yazılıdır. Hazret-i Osmân ve hazret-i Hüseyn ve Ukbe bin Âmir ve İbni Sîrîn ve Ebû Bürde ve başkaları "rahime-hümullahü teâlâ" siyâha boyarlardı diyor. **(Hadîka),** ikinci cild, beşyüzseksenikinci sahîfede diyor ki, (Saç, sakal

boyamakda, bulunduğu yerdekilerin âdetlerine uyulur. Bulunduğu şehrin âdetine uymamak, şöhret olur. Tahrîmen mekrûh olur.) **(Mişkât)**daki hadîs-i şerîfde, **(Müşriklere muhâlefet edip, sakalınızı uzatınız!)** buyuruldu. Hâlbuki, Hâdimî "rahimehullahü teâlâ" **(Berîka)**nın binikiyüzyirmidokuzuncu sahîfesinde, (Sakalı kazımak sünnete muhâlefet olur. Emr-i vücûbî olsaydı, harâm olurdu. Sakalı bir kabza [bir tutam] uzatmak sünnetdir. Bundan kısa yapmak ve kazımak câiz değildir. Ba'zı kimseler, sakalını kazıyanın veyâ kısaltanın imâm olması câiz olamaz. Yalnız kıldığı nemâz da mekrûh olur. Bu kimse mel'ûndur, diyorlar. Bu sözlerini **(Tahâvî)**den aldıklarını bildiriyorlar. Böyle sözler doğru değildir) diyor. Ehl-i kitâba [ya'nî yehûdîlere, hıristiyanlara] ve müşriklere, muhanneslere [ya'nî kötü oğlana] benzemek şiddetle men' olunmakdadır. Tahtâvînin, **(Merâk-ılfelâh)** hâşiyesi yüzseksenbeşinci sahîfesinde, (Ehl-i kitâba benzemenin dereceleri vardır. Yimek, içmek gibi âdet olan zararsız şeylerde benzemek câizdir. Kötü, zararlı şeylerde teşebbüh kasd ederek benzemek harâmdır. Teşebbüh kasd etmezse câiz olur) diyor. Kâfirlerin dinlerine mahsûs olup, kâfirlik alâmeti olan şeylerde, kasd olmadan da benzemek küfr olur. Fâideli dünyâ işlerinde benzemek câiz, hattâ sevâb olur.]

203 - Hiç kimseye la'net eyleme. Zîrâ, la'net eylediğin adam la'nete müstehak değil ise, yapdığın la'net sana döner.

Hayvânâta dahî la'net eyleme! Zîrâ, melekler, sana la'net ederler. Nemâzı terk edene, yüzüne karşı da, arkasından da la'net edilir. Zîrâ, farz olan nemâzı özrsüz terk eden, dört kitâbda da mel'ûndur. Elinden geldiği her zemân emr-i ma'rûf eyle, ya'nî islâmiyyetin emrlerini söyle, fenâ şeylerden men' et! Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Ahlâk-ı zemîme** [ya'nî fenâ ahlâk] **olan dört şeyden vazgeç, onlardan çok sakın:**

1- Çok mal toplayıp, yimemek.

2- Hiç ölmiyecekmiş gibi dünyâya sarılmak.

3- Bahîl olmak [ya'nî, cimri olmak].

4- Harîs olmak.)

İnsanda hayâ olmak, îmân nişânıdır. Hayâsızlık, küfrü mûcibdir. Hayâ, evvelâ Allahü teâlâya karşı olur.

204 - Herhangi bir işini, bahîl, ya'nî hasîs kimselere danışma! Çünki, seni sonra insanlar arasında rezîl ve rüsvâ eyler. Sâlih kimse ile meşveret et! Allahü teâlânın sevgisine kavuşmak için çalışana **(Sâlih kul)** denir.

SABR FASLI

205 - Sabr, derd ve elemi şikâyet etmemekdir. Derd ve elemden kurtulmak için **(Se'âdet-i Ebediyye)**nin 110.cu sahîfesini okuyunuz. Üç şeye sabr edersen, büyük derece kazanırsın:

1- Herhangi bir belâya sabr etmenin üçyüz sevâbı vardır. Belâya çâre, devâ aramak, düâ etmek, sabr sevâbını azaltmaz.

2- İslâm bilgilerini öğrenirken zahmet çekmeğe ve ibâdetleri yapmağa sabr etmeğe, Cennetde altıyüz derece verilir.

3- Günâh işlememek için sabr etmek.

Nefsin arzûlarına sabr etmenin yediyüz derecesi vardır. Musîbet için de her nefesi için ayrı bir derece ve sevâb alır. Malın, evlâdın gitmesi büyük musîbet olup, bunlara sabr edenleri, Allahü teâlâ, terâzî başına getirmeğe hayâ ederim, buyuruyor.

206 - Ölümden korkma! Ve ölümü isteme! Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Ölümü hâtırlayınız ve düâ ederek deyin ki: Yâ Rabbî! Hakkımda ölmek hayrlı ise, beni öldür, çok yaşamak hayrlı ise beni yaşat!)**

Cenâzelerde hizmet etmekde bulun! Allah rızâsı için cenâzenin mezârına bir kürek toprak atıver! O atdığın toprak, kıyâmetde terâzîne konacakdır. Cenâzeye yapılacak hizmetler **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbımızda uzun yazılıdır.

KABR ZİYÂRETİ FASLI

207 - Ey Oğul! Peygamberimiz "aleyhisselâm" buyurdu ki: **(Bir mü'minin kabrini ziyâret eyleyen, Hak teâlâ huzûrunda nâfile bir hacdan ziyâde sevâba nâil olur!)** Allahü teâlânın rızâsı için, (Âyetelkürsî), (Fâtiha) ve (Kulhüvellahü)yü oku ve sevâbını mevtâların rûhlarına bağışla! Düânı bütün mü'minlerin rûhlarına şâmil et! Bütün ölülerin adedince sevâb alasın.

208 - (Vehhâbîlik) denilen fırkayı, Abdülvehhâb oğlu Muhammed adında Necdli bir kimse vâsıtası ile, ingilizler kurdu. Bu alçak adam, 1206 [m. 1791] da öldü. İngiliz plânlarını yaymak için çeşidli kitâblar yazdı. **(Kitâb-üt-tevhîd)** kitâbını, torunu Abdürrahmân şerh ederek **(Feth-ul-mecîd)** adını verdi. 1258 [m. 1842] de öldü. Bu şerhin çeşidli yerlerinde diyor ki, (Ölüde his yokdur. Rûhu da ind-i ilâhîdedir. Mülhidler, ervâh tesarruf ederler diyerek, ölülerden yardım, şefâ'at istiyorlar. Bu hareketleri şirkdir. Melek, Nebî, Velî, kimseye yardım edemezler. Ölü, yâ hazret-i Hüseyn gibi Cennet ni'metlerindedir, yâhud, Ticânî müşriki ve habîsi gibi veyâ Muhyiddîn-i Arabî ve Ömer ibnül Fârıd putları gibi azâbdadırlar. Kendilerine yapılan düâlardan haberleri olmaz. Ölü işitir, yardım eder diyenler, dinden îmân-

dan çıkıyorlar. Allahın izn verdiği kimse, şefâ'at olunmasına izn verilene şefâ'at edecekdir. Ölüye düâ etmekle, yalvarmakla izn verilmez. Mısr halkının en büyük tanrıları olan Ahmed Bedevînin ne olduğu belli değildir. Ölülerin mezârlarına türbe yapmak, ta'zîm etmek şirkdir. Abdülkâdir Geylânî, kendine yalvaranı işitir, yardım eder diyorlar. Bu sözleri küfrdür. Bunların türbeleri birer puthânedir. Hepsini yıkmak vâcibdir.) diyorlar.

Yukarıdaki yazılar gösteriyor ki, vehhâbîlik fırkasının zuhûru, sonra (Sü'ûdî arab) devletinin kurulması, ingilizlerin islâmiyyete hücûmlarının bir zaferi oldu. Bunlar Ehl-i sünnete, ya'nî bize kâfir diyorlar. (Türbeler bid'atdir. Resûlullah zemânında türbe yokdu. Sonradan yapıldı) diyorlar. Bunlara deriz ki, biz **(Ehl-i sünnet)** mezhebindeyiz. Bizim i'tikâdımıza göre, **(Edille-i şer'ıyye)** dörtdür. Ya'nî din bilgilerinin kaynağı dörtdür. Bu dört kaynak, kitâb, sünnet, kıyâs-ı fukahâ ve icmâ'ı ümmetdir. Kitâb, Kur'ân-ı kerîmdir. Sünnet, hadîs-i şerîflerdir. Kıyâs-ı fukahâ, dört mezhebin fıkh kitâblarıdır. İcmâ'ı ümmet, ilk iki asrın âlimlerinin sözbirliğidir. Bu âlimlerden, hiçbiri, türbelere karşı birşey demedi. Fıkh kitâbları, türbelerin câiz olduğunu yazıyorlar. Şu hâlde, türbe yapmak ve türbe ziyâret etmek dînimizde yasak değildir. Vehhâbîler inkâr ediyorlar. İslâm dîni, vehhâbî câhillerinin ve dinde reformcu denilen mezhebsizlerin sakat mantıkları, sapık düşünceleri ve yaldızlı sözleri değildir. İslâm dîni, **(Edille-i şer'ıyye)**den elde edilen bilgilerdir. Vehhâbîliğin kurucusu Muhammedin kardeşi Süleymân bin Abdülvehhâb, Ehl-i sünnet âlimi idi. Kardeşinin tutduğu yolun bozuk olduğunu bildirmek ve müslimânların ona aldanmalarını önlemek için çok kitâb yazdı. **(Savâik-ul-ilâhiyye firreddi-alel-vehhâbiyye)** kitâbında vehhâbîlere cevâb vermekde, yollarının yanlış olduğunu isbât etmekdedir. Bu kitâb, (Hakîkat Kitâbevi) tarafından İstanbulda neşr edilmişdir. Altıncı sahîfesinde diyor ki, (Evet, vehhâbîlerin şeyhul-islâm ismini verdikleri ve yazılarını sened olarak aldıkları İbni Teymiyye ve talebesi İbnülkayyım Cevziyye, gâib olandan ve ölüden yardım istemek, onun için adak yapmak veyâ Allahdan başkası için kurban kesmek, kabri öpmek, toprağını alarak bereketlenmek harâmdır dediler. Şirk-i ekber demediler. Hiçbir âlim, böyle yapan müşrik olur demedi. Dört mezheb âlimleri, küfre sebeb olan şeyleri uzun yazdılar. Böyle yapanın mürted olacağını hiçbiri bildirmedi. Böyle yapanların müslimân olduklarını bildirdiler.) Yûsüf Nebhânî "rahime-hullahü teâlâ" **(Şevâhid-ül-hak)** kitâbının yüzkırkbirinci sahîfesinde diyor ki, şâfi'î âlimlerinden Şihâbüddîn Remlî "rahime-hullahü teâlâ" fetvâsında buyurdu ki, (Peygamberler "aleyhimüssalevâtü vetteslîmât" öldükden sonra mu'cizeleri, Velîler de

“kaddesallahü teâlâ esrârehümül’azîz” öldükden sonra kerâmetleri devâm eder. Bunun için, öldükden sonra da bunlara istigâse, tevessül edilir.) Abdülhay Şernblâlî de, Peygamberler “aleyhimüssalevâtü vetteslîmât” ile ve Evliyâ “kaddesallahü teâlâ esrârehümül’azîz” ile tevessülün câiz olduğunu uzun isbât etmekdedir. İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, birinci cild sonunda buyuruyor ki, (Âlimlerin, Seyyidlerin, Velîlerin, umûma vakf edilmiş olmıyan yerdeki kabrleri üzerine türbe yapmak câizdir.) Beşinci cildde lebs faslında diyor ki, (Evliyânın, sâlihlerin kabrleri üzerine, sanduka, örtü, sarık sarmak mekrûh denildi. Bize göre, meyyite ta’zîm ve hurmete sebeb olmak, hakâret edilmemek, gâfillerin edebli olmaları için, bunlar câizdir. Ameller niyyete göredir.) Vehhâbîler, Kur’ân-ı kerîme ve hadîs-i şerîflere yanlış ma’nâ veriyorlar. Kendi anladıklarına inanmıyanlara kâfir diyorlar. [**(Feth-ul-mecîd)** adındaki vehhâbî kitâbında yazılı olan yalanlara ve iftirâlara, **(Kıyâmet ve Âhıret)** kitâbımızda vesîkalarla uzun cevâblar verilmiş, kitâbın yazarı rezîl edilmişdir.]

[**Tenbîh:** İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, bâgîleri anlatırken diyor ki, (Hâricî denilen kimseler, şübheli olan (birkaç ma’nâ çıkarılabilen) delîlleri te’vîl ediyorlar. Ya’nî ba’zı âyet-i kerîmelere ve mütevâtir olan hadîs-i şerîflere, açık ve meşhûr olmıyan ma’nâlar veriyorlar. Hazret-i Alînin “radıyallahü teâlâ anh” askerinden ayrılarak ona karşı harb edenler böyle idi. Hâkim ancak Allahdır. Hazret-i Alî, iki hakemin hükmüne uyarak, hilâfeti Mu’âviyeye “radıyallahü teâlâ anh” bırakmakla büyük günâh işledi, dediler. Onunla harb etmelerine bu yanlış te’vîlleri sebeb oldu. Kendileri gibi inanmıyanlara kâfir dediler. Hâricîler ve vehhâbîler gibi, şübheli delîlleri yanlış te’vîl ederek, kat’î delîle uymıyan iş yapanlara, müctehid olan fıkh âlimleri kâfir demediler. Bâgî, âsî, bid’at ehli olduklarını söylediler. Türkçede sapık, denilmekdedir. Delîllerde kat’î, (açık olarak) anlaşılan tek bir ma’nâya inanmıyan ise kâfir olur. Âlemin yok olacağına, ölülerin tekrâr dirileceklerine inanmamak böyledir. Alî ilahdır, Cebrâîl vahy getirirken yanıldı diyen de kâfir olur. Çünki bu sözler, te’vîl ederek, ictihâd için uğraşarak anlaşılan ma’nâlar değildir. Nefse uymakdandır. Hazret-i Âişeyi “radıyallahü teâlâ anhâ” kazf eden [ya’nî kötüleyen] ve babasının “radıyallahü teâlâ anh” sahâbî olduğuna inanmıyan da kâfir olur. Çünki ikisi de, Kur’ân-ı kerîmde açık olarak bildirilen delîli inkârdır. Fekat, hazret-i Ebû Bekr ile hazret-i Ömeri seb eden ve halîfeliklerine inanmıyanın te’vîli varsa, kâfir olmaz. Müslimânların mallarına, canlarına saldırmak gibi kat’î açık olan harâmlara te’vîli olmadan halâl diyen kâfir olur. Kitâbdan ve sünnetden, şübheli bir delîli te’vîl

ederek söyleseydi, kâfir olmazdı.)

Görülüyor ki, müslimân olduğunu söyleyip ibâdetlerini yapan, ya'nî **(Ehl-i kıble)** denilen bir kimsenin Ehl-i sünnete uymıyan bir inanışı, ma'nâsı açık olan bir delîli inkâr olursa, te'vîl ile olsa da, olmasa da küfr olur. Buna **(Mülhid)** denir. Bu inanış, açık olmayıp, şübheli olan bir delîli inkâr olursa veyâ açık delîle uymayan bir iş ise, te'vîli varsa, küfr olmaz. Bid'at olur. Te'vîlden haberi olmayıp, bid'at sâhibi âlimleri taklîd ile veyâ nefse uyarak, dünyâ çıkarları için ise, yine küfr olur.

İster Ehl-i sünnet olsun, ister bid'at sâhibi olsun, dînini dünyâ çıkarlarına âlet eden, ya'nî dünyâlığa kavuşmak için dîninden veren câhillere, **(Din yobazı)** denir. Îmânı olmadığı hâlde, müslimânları aldatarak îmânlarını yok etmek, islâmiyyeti içerden yıkmak için, müslimân görünüp, küfre sebeb olan şeyleri isbât etmek için, delîlleri yanlış te'vîl edene, **(Zındık)** denir. Kendisini müslimân ve fen adamı tanıtıp, dîni, îmânı bozan şeyleri fen bilgisi diyerek söyliyen yalancı kâfirlere, **(Fen yobazı)** denir. Fen yobazlarının da zındık oldukları evvelki maddelerde bildirilmişdi. Fen yobazları, ittihâdcılar tarafından, Tanzîmâtın i'lânından beri, ingilizlerden, masonlardan para, mevkı' gibi menfe'atler sağlıyarak, islâmiyyete saldırmışlardır. Hakîkî islâm âlimleri, din yobazlarına, kuvvetli cevâblar vererek onları susdurmuşlar, müslimânları bunların şerlerinden kurtarmışlardır. Fen yobazları ise, islâm düşmanı, ilerici denilen devlet adamlarından yardım görmüşler, istediklerini çekinmeden söylemişler ve yazmışlar, birbirlerini överek, yalanlarının yayılması kolay olmuş, islâmiyyete dahâ çok zarar vermişlerdir.] İslâm bilgilerinde âlim olan bid'at sâhiblerine ve mülhidlere ve bunların yolunda olan câhil taklîdcilere, **(Mezhebsiz)** denir. Mezhebsizler ve îmân hırsızları olan zındıklar, **(Dinde reformcu)** olarak ortaya çıkmakdadırlar. İcmâ', delîl değildir diyen kâfir olmaz. Bid'at sâhibi olur. Hâricîler, şî'îler, vehhâbîler böyledir. Bunların icmâ'a muhâlif sözleri küfr olmaz.

209 - Âdetler, **(Delîl-i şer'î)** olamaz. Din, âdetlere tâbi' olamaz. Âdetlerin, modaların islâmiyyete uygun olması lâzımdır. Bir işin islâmiyyete uygun olmasını sağlamak için, bu iş ile ilgili çeşidli kavller varsa, bunlardan zemâna ve şahsa uygun, elverişli olan kavle uygun olması sağlanır. (Ahkâm zemân ile değişir) sözünün bu demek olduğu, **(Berîka)**da, fitne bahsinde yazılıdır.

210 - Çocuklarına dinlerini, îmânlarını öğretmek, kul hakkıdır. Yarın öğretmeğe vakt bulamazsın.

211 - Beş kısm insanlar Cehenneme gideceklerdir:

1- Beş vakt nemâzı özrsüz terk edenler. Kazâ etmeyenler.

2- İçki içip ve tevbe etmeyen.

3- Zekât ve uşur vermeyen.

4- Ana-babasına karşı gelen.

5- Câmi-i şerîflerde dünyâ için konferans verenler, nutuk söyleyenler. Hele hutbe esnâsında cemâ'atin veyâ hatîbin hutbeden başka konuşmaları büyük günâhdır.

Âkıl ve bâlig olan her müslimânın, hergün vaktleri gelince, beş kerre nemâz kılmaları ve her birisini vaktinde kıldığını bilmeleri farzdır. Câhillerin, mezhebsizlerin hâzırladıkları takvîmlere uyarak, vaktinden evvel kılmak büyük günâh olur ve bu nemâz sahîh olmaz. Kız ve oğlan çocuk yedi yaşına gelince, nemâz kılmalarını emr etmek velîsi üzerine vâcib olur. Oruc tutmaları için de emr eder. İçki içmemesi için de emr eder. İyi işlere alışdırır. Kötü işleri yapmamasını emr eder. On yaşına gelince, nemâz kılmaları için, el ile vurulur. Değnek ile döğülmez. Falaka ile vurulmaz. El ile üçden ziyâde dahî vurulmaz. Velîsinden başkası döğmez. [Velîsi izn verirse, hocası el ile, üç kerre döğer. Falakaya bağlayıp ayaklarına sopa ile vurmak câiz değildir.] Değnek ile döğmek, âkıl, bâlig olup cinâyet işliyen kimseye [ve hâkimin karâr vermesi ile] câiz olur. [Erkeğin zevcesini sopa ile döğmesi de câiz değildir.] On yaşındaki çocukların yatakları da ayrılır. Kimse, kimsenin yerine, onun borcu olan nemâzı kılamaz. Kendi kıldığı nemâzın ve başka ibâdetlerinin sevâbını, diri veyâ ölü olan başkasına hediyye etmek câizdir. Alacaklının, alacağını istememesi için, nemâz kılıp, sevâbını ona bağışlamak câiz değildir. Bir Dank, ya'nî bir dirhem gümüş kıymetinin altıda biri kadar [Takrîben iki buçuk kırât-ı şer'î veyâ yarım gram gümüş kadar] borc için, şartlarını gözeterek kılmış olduğu nemâzlardan, yediyüz nemâzının sevâbı, kıyâmet günü, alacaklısına verilecekdir. Borclunun sevâbları biterse alacaklısının o kadar günâhı, ona yükletilecekdir. [Zevcesini boşayınca, mehr parasını ona hemen vermek de, kul hakkıdır. Ödemezse, dünyâda cezâsı ve âhıretde azâbı çok şiddetlidir. Kul haklarından en mühimmi ve azâbı en çok olanı, akrabasına ve emri altında olanlara Emr-i ma'rûf yapmamakdır. Bunlara din bilgisi öğretmeği terk etmekdir. Onların ve bütün müslimânların dinlerini öğrenmelerine ve ibâdetlerini yapmalarına, işkence ederek veyâ aldatarak mâni' olanın kâfir olduğu, islâm düşmanı olduğu anlaşılır. Bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin, sözleri ile, yazıları ile, Ehl-i sünnet i'tikâdını değişdirmeleri, dîni, îmânı bozmaları da böyledir. Nemâzın farz olduğuna, birinci vazîfe olduğuna inanmıyan, ehemmiyyet vermiyen, kâfir olur.] Farz olduğuna inanıp da,

tenbellik ile, özrsüz kılmıyan fâsık olur. Kılıncaya veyâ ölünceye kadar, hâkim tarafından habs olunur. Arada bir nasîhat verilir. Hadîs-i şerîfde, **(Kâfiri müslimândan ayıran şey, nemâz kılmamasıdır)** buyuruldu. Bunun için, tenbellik ederek nemâz kılmıyana, hanbelî mezhebinde kâfir denilmişdir. Terk etmek, tenbellikle, bile bile kılmamak demekdir. [Özr ile kaçırmağa, fevt etmek denir.] Özr ile vaktinde kılınmıyan nemâzları acele kazâ etmek farzdır. Âilesinin nafakasını kazanacak kadar tehîr etmesi câiz olur. İbni Teymiyyenin (Kazâ nemâzı kılmıyanın, hayrâtü hasenâtı kazâ nemâzı olur. Bunun kazâ kılması lâzım gelmez) sözü dalâletdir.

ZEKÂT VERMEK

212 - Tam mülk olan mâlın zekâtını ve uşrunu vermek farzdır. Kullanılması câiz ve mümkin olan mala **(Tam mülk)** denir. Dört dürlü zekât malı vardır:

1- Altın ile gümüş.

2- Ticâret için satın alınan her dürlü eşyâ.

3- Kırda ve çayırda otlayan dört ayaklı hayvânlar.

4- Toprak mahsûlleri, ya'nî uşr.

Ebû Hanîfe "rahime-hullahü teâlâ" buyuruyor ki:

Yağmur veyâ nehr ile sulanıp yerden çıkan ekinin, meyvanın ve sebzenin ve balın mikdârı ne kadar olursa olsun, mahsûlü alır almaz, satarak onda birini fakîrlere vermek farzdır. Buna **(uşr)** denir. Uşrunu vermeden yimek harâmdır.

Altın ve gümüşün ve ticâret eşyâsının zekâtını vermek için, nisâb mikdârı olmaları lâzımdır. **(Nisâb)** zenginlik ile fakîrlik arasındaki sınır demekdir. Nisâb mikdârı, altın için yirmi miskaldir. Gümüş için ikiyüz dirhemdir. İhtiyâc eşyâsından başka, nisâb mikdârı her cins malı olana **(Zengin)** denir. Bu kadar malı olmıyana **(Fakîr)** denir. Altın para ve eşyâ ve kadın zînetlerinin ve diş üzerindeki altın kaplamaların ve her cins ticâret eşyâsının ağırlıklarının toplamı yirmi miskal olursa, gümüş eşyânın ise, ikiyüz dirhem olursa ve bundan sonra bir hicrî sene, ya'nî arabî sene elde kalırsa, o zemân ağırlıklarının kırkda biri ayrılıp Kur'ân-ı kerîmde bildirilen sekiz sınıf insandan birine veyâ birkaçına verilecekdir. Buna **(Zekât)** denir. Bir miskal yirmi kırâtdır. Bir kırât-ı şer'î beş arpa, ya'nî yirmidört santigramdır. Bir miskal, dörtondasekiz [4,8] gram olur. Yirmi miskal, doksanaltı [96] gram oluyor. Doksanaltı gram altını olan, bir arabî sene sonra, ikibuçuk [2,5] gram altını, zekât niyyeti ile ayırıp, istediği zemân, istediği fakîre verecekdir. Bir dirhem-i şer'î ondört kırât-ı şer'îdir. Ya'nî üç gram ve üçyüzaltmış milig-

ram [3,360 gram] olup, gümüşün nisâbı altıyüzyetmişiki gram [672 gram] veyâ yirmisekiz mecîdiyyedir. Bir mecîdiyye, yüz kırât-ı şer'î veyâ yirmidört gramdır. 96 gram altın ve 672 gram gümüş, aynı nisâb mikdârını gösterdikleri için, kıymetleri birbirinin aynı demekdir. Buradan, altının aynı ağırlıkdaki gümüşden yedi def'a dahâ kıymetli olduğu anlaşılmakdadır. Türkiyede kullanılan bir liralık altınların her çeşidi birbuçuk miskal, ya'nî otuz kırât [7 gram ve 20 santigram] olduğundan altın nisâbı, [20:1,5=13,33] onüç aded altın lira ve bir liranın üçde biri olmakdadır. Ya'nî, bu kadar aded bir liralık altındır. Dirhem-i urfî, dirhem-i şer'îden dahâ küçük olup, tâm üç gram idi. Çünki, dirhem-i urfî onaltı kırât-ı urfî idi. Bir kırât-ı urfî ise, dört arpa idi. **[İbni Âbidîn.]** Osmânlıların son zemânlarında kullandığı bir kırât, yirmi santigram, bir dirhem de 3,207 gram idi.

Ticâret eşyâsının, nisâbı hesâb edilirken alış fiyâtının, para olarak kullanılan damgalı altına veyâ gümüşe nazaran kıymetleri nisâb mikdârı olunca, bu ticâret eşyâsının zekâtı, altın veyâ gümüş yâhud, ticâret eşyâsından verilir. Şimdi, alışverişde kullanılan kâğıd paralar altın lira karşılığı olan senedlerdir. Şimdi, gümüşün altına nazaran kıymeti, islâmiyyetdekinden, ya'nî yedide birden çok düşük olduğu için, zekât hesâblarının yalnız altın lira ile kıymetlendirilmesi lâzımdır. [(İbni Âbidîn) 1271 Bulak baskısı, cild 4, sâhife 28 ve 182.]

Alacağı olan bir insanın, elinde senedleri varsa, zekâtını vermesi lâzımdır. Fekat, senedlerin kırkda birini veremez. Çünki senedler **(deyn)** olan, ya'nî elde bulunmıyan malı gösterir. Deyn olan malın zekâtını vermek lâzımdır. Fekat zekât, **(ayn)** olarak verilir. Deyn olan mal verilmez. Ya'nî elde bulunan maldan verilir. Fakîre malı teslim etmek lâzımdır. Sened, ayn olan mal değildir, kâğıd parçasıdır. Senedde yazılı olan altın ise, altın vermesi, gümüş ise gümüş vermesi lâzımdır.

Kâğıd liralar da ayn olan mal değildir. Deyn olan malı göstermekdedirler. Hükûmetlerin imzaladığı bir deyn senedidir ve altın karşılığıdırlar. Gümüş karşılığı değildirler. Elinde onbin liralık kâğıd parası bulunan bir kimse, bunun karşılığı olan altını bankaya veyâ sarrafa ödünç vermiş kimse demekdir. Elindeki kâğıd para, o altınların senedi demekdir. O hâlde, bu kimsenin, o altınların zekâtını ayn olarak vermesi, hem de altın olarak vermesi lâzımdır. Nitekim, fulûsun, ya'nî bakır paranın zekâtı kıymetinden verilir. Fulûs olarak verilmez. Bir malın kıymeti, piyasaya göre karşılığı olan altın lira adedi demekdir. Bunun için, kırkbin kâğıd lirası olan, gazetede yazılı altın fiyâtlarından fiyâtı en az olan altın lira üzerinden, nisâbı hesâb eder. Fiyâtı en az olan Hamîd altını ise ve bir Hamîd altınının karşılığı

binbeşyüz kâğıd lira ise, o gün için, kâğıd paranın zekât nisâbı: 13,3 x 1500 = 19950 lira olup, kırkbin liranın zekâtını altın olarak vermek lâzım gelir. Bunun zekâtı bin liradır. Fakîre, bin kâğıd liranın karşılığı olan bir yarım altın lira ile bir çeyrek altın veyâ bir altının üçde ikisi kadar, ya'nî yaklaşık beş gram ağırlığında bir altın parçası, meselâ bileyzik veyâ yüzük verir.

Libya hükûmeti sosyalist kâfirlerin eline geçmeden evvel, Evkaf müdirliğindeki ilm hey'eti tarafından çıkarılan aylık **(Hedyül-islâmî)** mecellesinin 1393 Ramezân [m. 1973] târîhli sayısında, şeyh Milâd Celâsî imzâsı ile diyor ki, (Evrâk-i mâliyyenin, ya'nî kâğıd paraların da zekâtını vermek lâzımdır. Kâğıd paraların nisâbı, zekât verecek kimsenin bulunduğu yerdeki hükûmetin çıkardığı altın lira karşılığındaki kıymetleri ile altın olarak hesâb edilir. Gümüş ile hesâb edilmez. Kâğıd paraların nisâbı, yalnız altın lira ile hesâb edilir. Çünki kâğıd paralar, altın karşılığı değerlenmekdedir.) Mısrdaki islâm âlimlerinden şeyh Abdürrahmân Cezîrînin riyâsetindeki bir hey'etin dört mezhebe göre yazdığı **(Kitâb-ül-fıkh alel-mezâhib-il-erbe'a)** kitâbı beş cild olup, basılması 1392 [m. 1972] de temâmlanmışdır. Hakîkat Kitâbevi tarafından İstanbulda ofset baskısı da yapılmışdır. Kâğıd paraların altın karşılığı borç senedi oldukları, bu kitâbda da uzun yazılıdır.

Hulâsa, hükûmetin çıkarmış olduğu altın liralardan, piyasadaki geçer değeri en aşağı olanından onüç altın ve üçde bir altın karşılığı kadar veyâ dahâ fazla kâğıd parası olanın, bir arabî sene sonra, bu kâğıd paranın kırkda biri değerinde altını zekât olarak vermesi lâzımdır. [Bu kâğıd paraların altın karşılıklarının mikdârı, borsaya tâbi' olarak, zemânla değişmekdedir.] Çünki, zekât fakîrlere olan borçdur. Her dürlü borç, zekât malından verilir. Zekât borcu, ayn olan malın kendisini fakîre temlik etmekle, ya'nî fakîrin veyâ vekîlinin eline vermekle ödenir. Kâğıd para olarak verilmez ve kabûl olmaz. Evvelce kâğıd olarak verilen zekâtları, altın olarak devr sûretiyle kazâ etmek lâzımdır. Mülkünde gümüşü de bulunan bir kimse, fakîrlere fâideli olmak için, nisâbı gümüşden hesâblıyabilirse de, bu takdîrde, kâğıd paranın zekâtını da, gümüş olarak vermesi lâzım olur ki, bu kadar gümüş para bulunsa da, fukarâya yaramaz. Bir kimse, yanındakine söyliyerek veyâ uzakda olana mektûbla yâhud birisi ile haber göndererek, (Benim için, şu kadar altın zekât ver. Ben sana sonra öderim) dese, o da altınları fakîrlere verse, câiz olur. Kendisine onbin kâğıd lira verilip veyâ gönderip, (Bu benim zekâtımdır. Bunu islâmiyyete uygun olarak, falanca hayr müessesesine [derneğine] ver!) diye emr alan kimse, o günkü piyasaya göre, değeri en az olan altın lirayı öğrenir. Değeri en az

olan altın lira meselâ Hamîd altını ise ve bunun o günkü fiyâtı binbeşyüz kâğıd lira ise, onbin liranın karşılığı, 6,6 adet Hamîd altın lirası olur. Bu kimse, yedi adet, herhangi bir cins altın lirayı veyâ bunların ağırlığı kırkyedi buçuk gram veyâ dahâ fazla yüzük, bileyzik gibi altını bir müesseseden veyâ sarrâfdan satın alır. Bunları, bu işleri bilen, güvendiği fakîr bir şahsa verir. Fakîr bu altınları teslîm aldıkdan sonra, bu kimseye hediyye eder. Böylece, zekât altın olarak verilmiş olur. Bu kimse sonra, bu altınları emr edilmiş olan hayr müessesesine verir. Hanefî mezhebindeki büyük âlimlerden İbni Nüceym Zeynül-Âbidîn-i Mısrî, **(Eşbâh)** kitâbının son kısmında buyuruyor ki, (Elindeki malın zekâtını ayrıca vermeyip, fakîrdeki alacağını buna karşılık yapmak isteyen kimse, fakîre zekâtını [altın olarak] verip, sonra borcu için bunu tekrâr geri alır. Çünki, ayn olan malın zekâtı, deyn olan maldan verilmez. Bunun gibi, bir fakîrdeki alacak veyâ bunun bir kısmı başkasındaki alacağın zekâtı olmaz. Bir zengin, bir fakîrde olan alacağını, ona vereceği zekât yerine sayamaz. Ya'nî fakîr, borcunu ödemiş olmaz ve zengin, bu fakîre o kadar zekât vermiş olmaz. Zenginin bu kadar zekâtı fakîre teslim etmesi, fakîrin de bu aldığı zekâtı zengine geri vererek borcunu ödemesi lâzımdır. Fakîr, aldığı zekâtı geri vermezse, zengin bundan zor ile alır. Zor ile alamazsa, mahkeme vâsıtası ile alır. Yâhud, borclu, zekâtını almak ve bunu alacaklısına vererek borcunu ödemek için, zenginin gösterdiği birini vekîl yapar. Vekîl, zekâtı alınca, fakîrin mülkü olur. Bununla fakîrin zengine olan borcunu öder. Fakîrin başkasına da borcu varsa, zengin verdiği zekât ile, onun borcunun ödenmesinden korkuyorsa, fakîr aldığı zekâtı zengine hediyye ederek geri verir. Zengin hediyyeyi alınca, alacağını borçlusuna halâl eder, bağışlar.) **(Fetâvâ-ı Hindiyye)**nin altıncı, ya'nî son cildinde de bunlar yazılıdır. Yâhud, (Fakîr başka birinden, zengine olan borcu kadar altın ödünç alıp, bunu zengine hediyye eder. Zengin, bunu zekâtı niyyeti ile fakîre geri verir. Sonra, alacağını fakîre halâl eder.) Kâğıd parasının zekâtını kâğıd para olarak dağıtmak istiyen zengin de böyle yapar. Bunun için, bir tanıdığından, dağıtacağı kâğıd liraların karşılığı kadar altın ödünç alıp, bunları tanıdığı ve güvendiği bir fakîre zekât niyyeti ile verir. Fakîr teslîm aldıkdan sonra zengine hediyye ederek geri verir. Sonra zengin dağıtacağı kâğıd parasının bir kısmını bu fakîre hediyye eder. Geri kalanı dilediği hayr ve hasenâta sarf eder. İslâmiyyete uymağa mâni', fesâd bulunduğu zemân, bu vazîfeyi yapabilmek için, kolay olan bir çâre aramağa, **(Hîle-i şer'ıyye)** denir. İslâmiyyete uyabilmek için, Hîle-i şer'ıyye yapmak lâzım olduğu **(Hadîka)** ve **(Hindiyye)** kitâblarında yazılıdır. İslâmiyyete uygun olması için, zekâtı altın olarak vermek ve

fakîrlere kolaylık olmak için kâğıd lira olarak dağıtabilmek niyyeti ile, yukarda bildirilen hîle-i şer'ıyyeyi yapmak lâzımdır. Fekat, fakîrden veyâ vekîlinden altınları geri aldıkdan sonra, zekât verilmiş oldu diyerek fakîrlere, islâma hizmet eden yerlere kâğıd para vermemek, böylece islâmiyyete uymakdan kaçmak için hîle-i şer'ıyye yapmak harâmdır. Büyük günâhdır. Müslimânlara, böyle harâm olan hîle-i şer'iyyeyi ya'nî **(Hîle-i bâtıla)** yapmağı öğreten, fıkh kitâblarını okumamalıdır. Kendi düşüncelerini din bilgisi olarak söyliyen, müslimânları mezhebsiz yapan câhil din adamına, **(Müftî-yi mâcin)** denir. Müftî-yi mâcini hâkimin ta'zîr etmesi, cezâlandırması lâzım olur. Ticâret yapan, zekâtını altın olarak da, ticâret malından da verebilir. 292. ci ve sonraki sahîfelere bakınız!

YARDIM DERNEKLERİ, KUMAR, SİGORTA

213 - Yeşilay, Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, İhlâs Vakfı gibi çeşidli ismler altında kurulmuş olan yardım teşkilâtı, dînin **(Hibe)** ahkâmına tâbi'dirler. Ya'nî bunlar, yardım yerleridir. Vakf değildirler. Vakf malı, vakf eden kimsenin koyduğu şartlara göre idâre edilir. Yardım müesseseleri [dernekleri] ise, reîslerinin [başkanlarının] emrine, arzûsuna göre iş görür. Dernekde toplanan hediyyeler [mallar, paralar], başkanın mülküdür. Bunlar, başkanın emri ile, fakîrlere, âfet, zarar görenlere, her nev' hayrât ve hasenâta ve din, fen, ahlâk kitâbları basdırılıp, dağıtılmasına, mekteblere, hastahânelere sarf olunur. İdâre heyeti üyeleri, başkanın müşâvirleridir. Müşterek alınan karârlar, dinde, başkanın emri demekdir. Ücretli ve ücretsiz iş görenler, başkanın memurları, vekîlleridir. Başkası başkan seçilince, eskisinin, bütün malları buna temlîk ve teslîm etmesi lâzımdır. Derneğe yapılan her bağış, başkanın şahsına hibe edilmiş olur.

(İhtiyâr) kitâbı **(Hibe)**yi anlatırken diyor ki: Hibe, hediyye vermek, karşılıksız temlîk, bağışlamak demekdir. Bağış sâhibleri verdim der, başkan [veyâ vekîlleri] de aldım der ve sözleşilen yerde veyâ sonra, hibeyi yapanın izni ile kabz eder. Ya'nî teslîm alır. Kabzdan önce, îcâb veyâ kabûlden vaz geçebilirler. Bu îcâb ve kabûl ve kabz işlemleri yapılınca, bağış başkanın mülkü olur. Küçük çocuğa verilen hediyyeyi, kendisi, anası veyâ velîsi kabz edebilir. Taksîmi mümkin olmıyan malı hibe etmek câizdir. Mal hibe olunur. Menfe'at hibe olmaz. Bir malın yalnız menfe'atini, ya'nî kullanılmasını hibe etmeğe **(Âriyet)** denir. Bu mal, kullananın elinde emânet olur. Evi, oturmak için âriyet vermek câizdir. Taksîmi mümkin olan malın parçası taksîmden sonra hibe olunur. Binânın parçası, ağaçdaki meyve ve tarladaki ekin böyledir. İki kişinin ortaklaşa mâlik oldukları bir

malı [meselâ bir evi], bir kişiye hibe etmeleri câizdir. Bir kişinin [bir malı] iki [veyâ dahâ fazla] kişiye hibe etmesi câiz olmaz. [Taksîmi mümkin ise, ayırıp, parçalarını herbirine ayrı ayrı vermelidir. Bunun için, bağışın yardım kurumuna değil, kurumun başkanına yapılması lâzımdır. Bağış, hükmî şahsa değil, hakîkî şahsa verilince, sahîh olur.] [Bir malın] iki fakîre sadaka verilmesi câizdir. Fakîre hibe edince, sadaka olur. Zengine sadaka diyerek verilen, hibe olur. Mahrem akrabâsı veyâ nikâhlısı olmıyan kimseye hibe edilen malı geri almak câizdir. Fekat karşılığı verilmiş ve kabz edilmiş ise, verilen şey çoğalmış ise yâhud ikisinden biri ölmüş ise veyâ verilenin mülkünden çıkmış ise, geri alınamaz. Hayvânın yaşlanması, büyümesi, nebâtın büyümesi, kumaşın boyanması, kesilip biçilmesi, çoğalması sayılır. Verilen şeyin mikdârının veyâ kıymetinin azalması, geri alınmasına mâni' olmaz. Karşılığı bir başkası da verebilir. Karşılık olduğu söylenmiyerek verilen şey karşılık olmaz. Karşılık az veyâ çok olabilir. [Hibeyi alanın verdiği makbûz karşılık olur.] Belli bir şeyi karşılık vermesi şartı ile hibe etmek câizdir. Karşılığı kabzdan önce herhangi biri vazgeçebilir. Kabz edildikden sonra, ancak ikisinin rızâsı ile vazgeçilebilir. Birisine, (Ölünciye kadar evimde otur!) demek câizdir. Ölünce ev, sâhibine, ölmüş ise vârisine geri verilir. (Evimde otur. Birimiz ölünce, ev kalanın olsun!) demek bâtıldır. Biri birinin ölmesini bekleyeceği için, buna **(Rukbî)** denildi. Mülk sâhibi olmağı ölüme ve başka tehlükelere bağlamak sahîh değildir. [Yangın, ölüm, kazâ gibi sigortalar, bu bakımdan câiz olmadıkları gibi, kumar oldukları için de harâmdırlar.] Sadaka verilen şey, hiç geri alınamaz. Malından bir mikdârını sadaka vermeği adayan kimse, bu sadakayı zekât malından verir. [Ticâret malı yoksa, altın veyâ gümüşden geçerli olanı verir.] Başka mallardan veremez. Mikdâr bildirmedi ise, her cins zekât malından mâlik olduklarının hepsini verir. [Kâğıd ve her metal para, zekât malı değildirler. Altın ve gümüşden para olarak geçerli olanın karşılığı olarak kullanılan senedlerdir. Bunların yerine, kıymetleri kadar, altın, gümüş verilir.] Evini [veyâ belli bir malını] sadaka etmeği adayan kimse, bunu veyâ kıymeti kadar altın, gümüş sadaka verir. **(İhtiyâr)**dan terceme temâm oldu.

214 - Aşağıdaki yazılar, **(Mecelle)** kitâbından alınmışdır:

833) Bir malı, karşılıksız olarak başkasına vermeğe **(Hibe)** denir. Malı teslîm aldığı zemân, onun mülkü olur.

834) Hibe etmek için birisine getirilen veyâ gönderilen mala **(Hediyye)** denir. [Birisine hediyye göndermek, ona olan sevgiyi bildirmek olur. Hadîs-i şerîfde, **(Bir din kardeşinizi seviyorsanız, sevdiğinizi kendisine bildiriniz!)** buyuruldu. Bunun için,

hediyye vermek ve hediyye kabûl etmek sünnetdir.]

835) Sevâb kazanmak için fakîre hibe olunan mala **(Sadaka)** denir.

836) Birşeyi karşılıksız yimesi için birine izn vermeğe **(İbâha)** etmek denir.

839) Birşey demeden karşılıklı vermek, hibe olur.

840) Birinin göndermesi, ötekinin kabzı hibe olur.

841) Bu malı sana hibe etdim dese, öteki de, orada kabz etse, ya'nî alsa hibe temâm olur.

845) Müşteri, malı teslîm almadan başkasına hibe edebilir.

847) Alacağını borçluya hibe etse veyâ borçluyu **(ibrâ)** etse, ya'nî alacağım yokdur dese, borç kalmaz.

849) Kabz olunmadan önce, ikisinden birisi ölse, hibe bâtıl olur.

850) Âkıl, bâlig olan çocuğuna hibe edince, kabz etmesi lâzımdır.

853) Bâlig olmamış, âkıl çocuğun da kabzı lâzımdır.

854) Gelecek ay başında, şu malı sana hibe etdim demek sahîh olmaz.

855) Bir kimse, kendi borcunu edâ etmek şartı ile birine birşey hibe etdikde, borç ödenince, hibe lâzım olur. Ödemezse, hibeden vazgeçebilir. Ölünciye kadar nafakasını vermek ve kendine hizmet etmek şartı ile evini birine hibe ve teslîm etdikde, hizmete başlarsa, evi geri alamaz.

856) Hibe ederken malın mevcûd olması şartdır. Hâzır olması şart değildir.

857) Başkasının malı, ondan iznsiz hibe edilmez.

858) Mal ma'lûm ve mu'ayyen olmalıdır.

859) Hibe edenin âkıl ve bâlig olması şartdır. [Bundan dolayı, meyyitin günâhlarını, borçlarının iskâtı için devr yapılırken, fakîrler arasına çocuk oturtulmaz.] Fekat, çocuğa hibe etmek sahîhdir.

860) Cebr ve ikrâh ile hibe sahîh değildir.

861) Hibe kabz edilince mülk olur. Satın alınan mal ise, söz kesilince, kabz edilmeden evvel mülk olur.

862) Kabz edilmemiş hibe geriye alınabilir.

873) Alacağını borçlusuna veyâ başkasına hibe eden, vazgeçemez.

876) Düğünlerde getirilen hediyye, getirilen kimse belli değil ise, memleketin âdetine bakılır.

879) Ölüm hastası, vârislerinden bir kısmına hibe edemez. Malının üçde birini vârislerinden başkasına hibe ve vasıyyet edebilir.

Bir kimse, birkaç kişi arasından dilediğine hibe yapabileceği gibi, bunlar arasında **(Kur'a)** çekerek isâbet edene de hibe yapabilir. Kur'a, başkası tarafından yapılan ikrâmiyyeye, yardıma kavuşmak istiyenler arasında çekilir. Kur'aya katılacaklardan hiçbir karşılık istememek şartdır. Birşey alırsa, aldıklarını dağıtmış olur. Aldıkları kendinde emânet olup, bunları sâhiblerine vermesi lâzım idi. Kullanması harâm idi. O ise kullandı ve çoğunun haklarını ödemeyip, diğerlerine verdi. Harâm olarak verdiklerine kendi malından da ekledi.

215 - Birşey satan kimsenin, akd yaparken, ya'nî söz kesilirken, müşterîye hediyye vereceğini şart eylemesinin câiz olmadığı, fekat fâsid şartı akdden evvel söyleyip, akd yaparken söylemezlerse, câiz olacağı **(Se'âdet-i Ebediyye)** kitâbının (Fâsid olan satışlar) maddesinde yazılıdır. Buna göre, ba'zı müşterîlerine ayrıca hediyye vereceğini ve hediyye vermenin kaç satış devâm edeceğini ilk satışdan evvel haber verip, akd esnâsında şart etmez ise, akdden sonra bu va'dini söylemesi ve yerine getirmesi câiz olur. Çünki hediyyeyi böyle şart etmesi, akdden sonra, semenden bir mikdârını tenzîl etmek olup câizdir. Semen kabz edilmiş ise, bu tenzîl, yeniden akd olur. Tenzîl edilen mikdârı müşterîye geri verir. Semen kabz edilmemiş ise, birinci akd, tenzîlli semen ile yapılmış olur. Her iki hâlde de, hediyye müşterinin malı, mülkü olmakdadır. Müşterîler arasında piyango çekerek, hediyyeyi yalnız kazananlara vermesi harâmdır. Çünki, kazanmayanların malını gasb edip, bunları kazananlara vermiş olur.

İbnî Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" **(Redd-ül-muhtâr)** dördüncü cildi, Mısr baskısının yüzyirmibirinci sahîfesinde diyor ki, (Bey'in îcâbı olmıyarak, satıcıya veyâ müşterîye fâidesi olan bir şart ile yapılan satış fâsid olur. Bâyı'den buğdayı un yapdıkdan veyâ meyveyi topladıkdan sonra teslîm etmesini veyâ peşin olarak pazarlık edince, semeni [parasını] vermeden önce malı teslîm etmesini yâhud semeni başka köyde vermeği veyâ bâyı'in müşterîye birşey hediyye etmesini, mebî'i belli bir zemân sonra teslîm etmesini şart etmek, bey'i ifsâd eder. Fâsid satış yapmak harâmdır. Fesh etmeleri [vazgeçmeleri] vâcibdir. Başka yerdeki birine, falanca malımı sana şu kadara satdım veyâ seni nikâh etdim yazsa veyâ haberci gönderse, o da, teklîf olunanı anlayınca, kabûl etse, sahîh olur.) Görülüyor ki, satıcının, alıcılara bir mal hediyye edeceğini gazete ile önceden ilân etmesi, okuyanların da, bu malı bunun için satın almaları, fâsid satış

olmaz. Meselâ, satın alınan mal arasından çıkan kâğıdda, (Size şu hediyyemiz verilecekdir. Gelip alınız!) yazılı ise, bunu alması câiz olur. Gazeteci önceden bildirip, gazete satın alınırken söylenmezse alması câiz olur. Tüccârın ve gazetecinin şart eylediği hediyyeler, ilm kitâbı ise, emr-i ma'rûf da olur.

(Hindiyye)de diyor ki, (Falandan alacağım para ile diyerek satın almak fâsiddir.) Borçlusundan almış olduğu **(Bono)** denilen senedi vererek birşey satın almanın câiz olmadığı, buradan da anlaşılmakdadır. Kendisi, yeniden yazıp vermelidir.

216 - Birkaç kimse, aralarında para, mal toplıyarak piyango çekip, isâbet etmiyenlerin, isâbet edenlere mal, para vermelerini sözleşmelerine **(Kumar)** denir. Oyun, yarış, torbadan ism, numara çekmek, içinde kendi ismi yazılı birşeye kavuşmak veyâ bir zarara, felâkete yakalanmak, bir süâlin cevâbını bulabilmek gibi şartların hâsıl olması şekllerinde piyangolar vardır. Satıcıların yapdıkları piyangolar ve ziyân ve felâket sigortaları, milletleri, fakîrleri, işçileri sömürme vâsıtalarıdır. Çünki, ziyân ve felâket sigortaları, kumarhâneler ve bankerler, birçok kimsenin malını elinden alarak, bunu kumar ve fâiz ile başkalarına vermekde, başkalarından aldıkları harâm paranın arslan payı da piyangocunun, bankacının, ceblerine girmekdedir. İşçi sigortaları yukarıdakiler gibi düşünülmemelidir. Bu sigortalarda ve emânetcide toplanan ve ma'âşlardan kesilen malların, paraların **(Lukata)** hükmünde olduklarını, büyük âlim Abdülhakîm efendi, va'zlarında bildirmişdir. Lukata, yerde bulunan mal demekdir. Bunlar ve mâl-ı habîs, sâhiblerine geri verilir. Sâhibleri bulunamazsa, fakîrlere verilir. Eline geçen fakîrin mülkü olurlar.

İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" beşinci cildde diyor ki, ok atmak ile, at koşusu ile yarışmak câizdir. Yarışan iki kimseden yalnız birinin, (Beni geçersen, sana şunu vereceğim. Ben geçersem, senden birşey istemem) demesi veyâ yarışmaya karışmıyan birinin, (İkinizden kazanana şunu vereceğim. Kazanmıyan birşey vermiyecek) demesi câizdir. (Kazanamıyan, kazanana şunu verecek) denirse, kumar olur. Harâm olur. Kumar sözü, kamerden gelmekdedir. Kumarcılardan herbirinin malının artmak ve azalmak ihtimâli vardır. Birinin malının yalnız artması, ötekinin yalnız azalması ihtimâli varsa, kumar olmaz. Eğer, üçüncü bir kimse, ikisinin atlarını geçmesi şübheli olan bir at ile yarışa katılıp, (Sizi geçersem, ikinizden de alırım. Siz beni geçerseniz, size birşey vermem, hanginiz ötekini geçerse, ondan alır) demesi de câiz olur. İki ilm adamı, bir süâle farklı cevâb verdiklerinde, mal üzerinde sözleşmeleri de böyledir. Evkaf idâre meclisi reîsi Kemâl Âtıf beğ "rahime-hullahü teâlâ", 1330 [m. 1912] târîhli **(Mecelle şerhi)**, 1151. maddesinde diyor

ki, (Kur'a üç nev'dir: Ortaklardan ba'zısının hakkını ibtâl etmek, bunu hakkından mahrûm etmek için olur ki, bâtıldır. Harâmdır. Aynı vasfları, şartları hâiz kimseler arasından birini seçerken, kalbleri kırılmasın diye aralarında kur'a çekmek câizdir. Bir mala müşterek mâlik olanlardan her birinin hissesini ayırmak için de, kur'a çekmek câizdir.)

217 - Büyük fıkh âlimi İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" **(Ukûd-üd-dürriyye)** fetvâ kitâbında diyor ki:

Bir mescide vakf veyâ hediyye edilen mumun yarıdan azı kalsa, imâmın, müezzinin alıp evine götürmesi âdet olan yerlerde almaları câiz olur.

Tarladan alacağı mahsûlün belli kısmını Ömere vereceğini va'd edince, vermesi lâzım olmaz. Verirse, iyi olur.

Yabancı kadınla bir yerde yalnız kalmağa **(Halvet)** denir ki, harâmdır. Fekat, borclusu kadın kaçarsa, arkasından evine girip, borcunu almak, ihtiyâr kadınla kalmak ve aralarında perde olunca kalmak câiz olur.

Erkeğin, nikâh ile alması ebedî harâm olan kadınların, meselâ zevcesinin annesinin ve büyük annelerinin ve kendi halasının, teyzesinin ve anası, babası halalarının, teyzelerinin başlarına, kollarına ve bacaklarına şehvetsiz bakması câizdir. Süt ile akrabâ da, neseb ile akrabâ gibidir. [Âhıret kardeşi, böyle akrabâ değildir.]

Çalgı ve oyun âletlerini satmak, satın almak ve bunları ve çalgıcı, şarkıcı insanları ve zinâ eden kadını kirâ ile tutmak câiz değildir.

Evliyânın kabrlerine örtü, sarık koymak, üzerlerine türbe yapmak, câhilleri, gâfilleri edebli, terbiyeli yapacağı için câizdir. Onların mubârek rûhları, kabrlerinde hâzır olurlar. Burada edebli, terbiyeli bulunanlar, rûhlarından feyz, bereket alırlar. [Sanduka, türbe yapmak, örtü, sarık koymak, ölüler için değildir. Dirilerin edebli olarak feyz almaları, fâidelenmeleri içindir. Görülüyor ki, bunlar, ölü için değil, diriler için yapılmakdadır.]

Dirilerin yapdığı düâların ölülere fâide vereceğini, âlimler sözbirliği ile bildirmişlerdir. Kur'ân-ı kerîm okuyup da sevâbını ölülerin rûhlarına gönderince, onlara fâide vereceğini üç mezheb âlimleri bildirmişdir.

Kandil, bayram gecelerinde minârelerde ve başka yerlerde fazla ışık yakmak câiz değildir.

Kadının güzelliğini ve başka harâm şeyleri bildiren şarkı, bunları tegannî harâmdır.

Âlimin, delîllerini bilerek [dîne hizmet niyyeti ile] mezheb

değişdirmesi câizdir. Câhilin, dünyâlığa, şehvetine kavuşmak için başka mezhebi taklîd etmesi câiz değildir, mekrûhdur. Âlimin böyle yapması harâmdır. Bulunduğu mezhebin fıkh bilgilerini öğrenmesi güç olan kimsenin, öğrenmesi kolay olan mezhebe geçmesi vâcib olur. Zîrâ, dört mezhebden birinin fıkh bilgilerini öğrenmek, câhil kalmakdan hayrlıdır.

Fenâ kokulu şey yiyenlerin ve üstü, başı, yarası fenâ kokanların câmi'lere ve toplantılara girmeleri câiz değildir.

Biti, akrebi ve her hayvânı diri iken yakmak câiz değildir. İçinde karınca bulunduğu zan olunan odunu [bir yere çarparak silkeledikden sonra] yakmak câizdir. Kuduz köpek gibi zararlı hayvânları eziyyet etmeden öldürmek câizdir. Başka çâre olmayınca yakmak câiz olur. Zarar vermiyen hayvânları öldürmek mekrûhdur.

Kabûl edeceği zan olunan kimseye emr-i ma'rûf yapmak vâcibdir. Kul hakkıdır.

Hadîs-i şerîfde, **(Sakalınızı uzatarak ve bıyığınızı kırkarak müşriklere muhâlefet ediniz!)** buyuruldu. Üstü, başı, elbisesi temiz, güzel olanın sözü, nasîhatı, te'sîrli, kıymetli olur. Böyle olmak sünnetdir. Bunun için, bıyığın kısa olması sünnetdir. [İbni Âbidîn "rahime-hullahü teâlâ" **(Redd-ül-muhtâr)**da, orucun mekrûhlarında diyor ki, (Hadîs-i şerîfde **(Sakalı uzatın!)** buyuruldu. Bu emr, sakalı bir tutamdan kısa yapmayın ve kazımayın demekdir. Sakalı bir tutam, ya'nî dört parmak eninde uzatmak sünnetdir. Fazlasını kesmek de sünnetdir. Bir tutamdan kısa olmasına hiçbir âlim izn vermemişdir. Bir tutam, çeneyi alt dudak kenârından avuçlıyarak ölçülür. Kazımak da, yehûdîlere ve mecûsîlere benzemek olur.) Kâfirlerin kötü işlerini taklîd etmenin mekrûh olduğu, nemâzın mekrûhlarında yazılıdır. Zemâna uymak için kazımak mekrûhdur. Sakalı, kadınlara benzemek için kazımak harâmdır. Özr ile kazımak câizdir. Ba'zan fitneye sebeb olmaması için kazımak lâzım olur. Sakalı bir tutamdan kısa yaparak, sünnet olan sakalı uzatdığını zannetmek bid'atdir. Bid'at işlemek harâmdır. Büyük günâhdır. Böyle kısa sakalı bir tutama kadar uzatmak vâcib olur.]

Peygamberimizin "sallallahü aleyhi ve sellem" dedeleri, nineleri, Âdem aleyhisselâma kadar, hep mü'min idi. Mâlikî âlimlerinden Ebû Bekr Arabî "rahime-hullahü teâlâ", (Resûlullahın "sallallahü aleyhi ve sellem" mubârek babası Cehennemdedir diyen mel'ûndur) buyurdu. Bu, i'tikâd mes'elesi değildir. Kalb ile bir ilgisi yokdur. Resûlullahı "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem" incitecek şey söylemek câiz değildir.

Müctehid bulunmadığı zemânda, evvelce vefât etmiş olan

müctehidin fetvâsı ile amel etmek câizdir. Menfe'ati olan bir şeyin harâm olduğu bildirilmemiş ise, o şey mubâh olur. Zararlı olan şeyi yimek, içmek harâmdır. Menfe'ati ve zararı bilinmiyen şeye halâl denir. Bunun için, tütün içmeğe harâm dememelidir. Hem de, dinde bid'at değildir. Âdetde bid'atdir. Ba'zı kimselere zarar verirse, yalnız bunlara zarar verecek mikdârda içmek harâm olur.

Bir şeyin, zemânın, yerin uğursuz olması, yehûdîlikde vardır. İslâmiyyetde uğursuzluk yokdur. Câhillerin sünnet veyâ vâcib sanacakları şeyi yapmak mekrûh olur.

Avâmın, ya'nî câhillerin fıkh kitâblarına göre amel etmeleri lâzımdır. Âyet-i kerîmelerden ve hadîs-i şerîflerden hükm çıkarmaları câiz değildir. Yüzdokuzuncu sahîfeye bakınız! Fıkh kitâblarına uymıyan bir âyet-i kerîme veyâ bir hadîs-i şerîf görülürse, bunun mensûh veyâ te'vîlli, yâhud mercûh olduğu anlaşılmalıdır. Bunun için, imâm-ı a'zam Ebû Hanîfenin "rahimehullahü teâlâ" bir sözü, bir hadîs-i şerîfe uygun olmazsa, bu hadîs-i şerîfi bilmiyormuş demek câiz değildir. Çünki, bu hadîsi işitmiş, fekat sahîh olduğuna inanmamış veyâ te'vîl edilmesi lâzım olduğunu anlamışdır demelidir. [Bu satırlar, **(Berîka)**nın doksandördüncü sahîfesinde de yazılıdır. Vehhâbîlerin, Seyyid Kutubcuların ve Teblîğ-ı cemâ'atcı denilen mezhebsizlerin yanlış yolda ve haksız olduklarını göstermekdedir.]

Câizdir demek, sahîh olur, halâl olur demekdir.

Bağlı olduğu mezhebe sâdık olmak, her işini mezhebine uygun yapmak vâcibdir. Fekat, teassub câiz değildir. Teassub, diğer üç mezhebi haksız bilmek, onları incitmekdir. Çünki, dört mezhebin herbiri hakdır, doğrudur.

[Bir mezhebde bulunan, diğer üç mezhebdeki müslimânları kardeş bilir. Onları incitmez. Birbirlerini severler, yardım ederler. Allahü teâlâ, müslimânların îmânda birleşmelerini, Eshâb-ı kirâm gibi inanmalarını emr ediyor. Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" îmânlarını öğrenip, kitâblarına yazanlara, **(Ehl-i sünnet)** denir. Bütün müslimânların, Ehl-i sünnet âlimlerinin "rahime-hümullahü teâlâ" bildirdikleri gibi îmân etmeleri lâzımdır. Sonradan çıkan selefiyye ve mezhebsizlik inanışlarının bozuk olduğunu bilmemiz lâzımdır.

İnanışları birbirine uymayan ve Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" inanışlarına hiç benzemeyen kimselerin birleşmeleri, kardeş olmaları düşünülemez. Müslimânları aldatmak için, kendi felâket yollarına sürüklemek için, kardeşlik maskesi altında bölücülük yapıyorlar.

Bütün müslimânların tek ve doğru olan Ehl-i sünnet inanı-

şında birleşerek Allahü teâlânın emrine uymaları, bu ortak inanışın hâsıl edeceği rahmet-i ilâhiyyeye, kardeşliğe, sevişmeğe kavuşmaları lâzımdır. Ehl-i sünnetin amelde dört mezhebe ayrılmalarını dînimiz emr etmekde, bu ayrılığın rahmet ve merhamet netîcesi olduğunu bildirmekdedir.

Amelde mezheblerin bir aded olmayıp, dört olmasının, lüzûmlu, fâideli olduğu, akl ile de kolay anlaşılmakdadır. İnsanların yaratılışları birbirlerine benzemediği gibi, sıcak çölde yaşıyanlara, bir mezhebe uymak kolay olurken, kutublara yakın yerlerde yaşıyanlara, başka mezhebe uymak kolay geliyor. Dağda yaşıyanlara, bir mezheb kolay iken, denizcilere, bu mezheb güç oluyor. Bir hastaya bir mezheb kolay iken, başka hastalık için, başka mezheb kolay oluyor. Tarlada çalışanlarla, fabrikada, askerlikde çalışanlar için de, bu farklılık görülmekdedir. Herkes, kendine dahâ kolay gelen mezhebi seçip, taklîd ediyor veyâ bu mezhebe temâmen intikal ediyor. (Cemâ'at-i teblîgıyye) denilen mezhebsizlerin, Mevdûdîcilerin, Abdühün ve Seyyid Kutb gibilerin istedikleri gibi, tek bir mezheb olsaydı ve herkes tek bir mezhebe uymağa zorlansaydı, bu hâl çok güç, hattâ imkânsız olurdu.]

Hakkını kurtarmak için ve zâlimden kurtulmak için, yalan söylemek [ve rüşvet vermek] câiz olur.

Arabîden başka dillerdeki fıkh kitâbları delîl, sened olamaz. İçlerinde terceme hatâsı bulunabilir.

Nemâzdan sonraki tesbîhleri okurken otuzüç adedine dikkat etmek lâzımdır. İslâmiyyetin emrlerinde, hikmetler, fâideler vardır. Bu adedler, ilâcın mikdârı gibidir. Ziyâde veyâ noksan olursa, istenilen fâide hâsıl olmaz.

Ekmeği öpmek, âdetde bid'atdir. Niyyete göre müstehab veyâ mekrûh olur.

İmâm-ı Muhammed Gazâlî "rahime-hullahü teâlâ", kendi zemânındaki fıkh âlimlerinin en üstünü idi. Şâfi'î fıkh kitâbları, hep onun kitâblarından vesîkalar vermekdedir.

[Kâfirler, mezhebsizler, vehhâbîler, bu büyük islâm âlimine ve benzerlerine, **(İslâm felesofu),** yazılarına ve bütün **(İlm-i kelâm),** ya'nî **(Akâid)** kitâblarına da, **(İslâm felsefesi)** diyorlar. Hâlbuki, islâmiyyetde felsefe yokdur. İslâm âlimleri, felesof değildir. Felsefe, din, rûh ve ictimâî bilgi câhillerinin, bu bilgilerden, kendi kısa aklları ile ve zemânlarındaki fennî keşflere göre, anladıklarına, ya'nî bozuk düşüncelerine denir. İslâm âlimlerinin kitâbları ise, ilm sâhiblerinin, Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden çıkardıkları bilgilerdir. İslâm bilgilerine felsefe demek, pırlantayı cam parçalarına benzetmek gibidir. İslâm âlimlerine

felsefeci demek de, aslana kedi demek gibi olup, bu yüksek âlimlere hakâret etmek olur.]

Hadîs-i şerîfler, Kur'ân-ı kerîmin örtülü ma'nâlarını açıklamakdadır. Müctehidlerin ictihâdları bu ikisini açıklamakdadır. Hanefî mezhebindeki müctehidler, İmâm-ı a'zamın "rahime-hullahü teâlâ" sözlerini açıklamakdadır. Fıkh ve fetvâ kitâbları da, bu imâmların sözlerini açıklamakdadır.

Diğer üç mezheb de böyledir.

Fetvâ vermek ve ilm öğretmek farz-ı kifâyedir.

Müslimânlar arasında sene târîhleri, hazret-i Ömerin "radıyallahü teâlâ anh" emri ile başladı. Târîh başlangıcının, hicret senesi Muharrem ayının birinci günü olması, Eshâb-ı kirâmın "radıyallahü teâlâ anhüm ecma'în" sözbirliği ile kabûl edildi.

Tarladaki meyve ağaçları kesilip satılınca uşru verilmez. Meyvelerinin uşru verilir. Meyvesi olmayıp bey' için yetişdirilen ağaçların ve istifâde edilen dut yapraklarının uşru verilir. Bağçedeki meyvelerin uşru verilmez.

Nemâz borçlarının iskâtı için vasiyyet etmek ve iskâtı defnden sonra da yapmak sahîhdir. [Mezhebsizlerin, vehhâbîlerin, dînimizde, iskât diye birşey yokdur. İskâtı, devri hocalar uydurmuşdur, gibi sözlerine inanmamalıdır.]

Hac etmemiş fakîrin başkası yerine hacca gitmesi câiz ise de, Kâ'beyi görünce kendisine de hac etmek farz olur. Bunun için Mekkede kalıp, sonraki sene de kendi haccını yapması lâzım olur. Evvelki haccında, memleketine dönmediği için, meyyitin haccı noksan kalmış olur. Hac için vekîl yapılan kimseye para verilirken, istediğini yap dense, bunun meyyit için bir başkasını vekîl etmesi câiz olur.

Bâliga, âkile ve reşîde olan kızı, babası bundan iznsiz ve vekâletini almadan tezvic etse, kız haber alınca red edebilir. Bâliga, âkıle, reşîde kız, babasından, amcasından izn almadan kendini küfvüne nikâh edebilir.

İlm, din ve salâh sâhibinin kızını, vekîli olan kimse, bir câhile, fâsıka nikâh etse câiz olmaz. Çünki, zevc ile zevcenin küfv [denk] olmaları lâzımdır.

Vefât eden adamın zevcesine, iddeti zemânında, adamın bırakdığı maldan nafaka vermek lâzım olmaz. [Çünki bu malda, vârislerin hakları da vardır.] İddet zemânı dört ay on gündür. Bu zemân temâm olmıyan kadın evlenemez.

Zevcesini bırakıp kaçan kimsenin babasının, gelinine nafaka vermesi vâcib olmaz. Zevcenin birisinden ödünç istemesi, zevci

gelince ödemesi lâzım olur.

Hasta kadının zevci zengin ise, zevcesinin ve hizmet eden kadının nafakasını vermesi lâzım olur.

Fakîr olan yetîmlere, amcalarının oğlunun nafaka vermesi lâzım olmaz. Çünki, bunların vârisi ise de, mahremleri değildir. Çalışamaz hâlde fakîr adamın kızının oğulları, fıtra verecek kadar zengin iseler, bunun ve zevcesinin nafakalarını verirler. Fakîr ve âciz kadının, erkek kardeşinin yetîm oğlu zengin ise, bunun malından kadına nafaka vermesi için, vasîsine emr olunur. Vasî, vasıyyeti kabûl eden kimsedir.

Buğday öğütemiyen ve ekmek pişiremiyen kadına zevcinin hâzır ekmek ve ta'âm getirmesi lâzımdır.

Ana, çocuğunu emzirmek istemezse, babanın süt anne tutması lâzım olur. Kızının çocuklarını besliyen, masrafını babalarından istiyebilir.

Fakîr ve âciz kadının nafakasını, zengin olan erkek ve kız çocukları müsâvî olarak verirler.

Fakîr, hasta adamın nafakasını zengin kardeşi verir. Zengin akrabâsı yoksa, Beytül-mâl verir.

[Hasta veyâ ihtiyâr olduğu için çalışamayan adam ve her kadın fakîr iseler, zengin olan yedi mahrem akrabâsının bunlara bakmaları vâcibdir. Bakmazlarsa, mahkemenin ta'yîn etdiği ma'âş bunlardan alınır. Zengin akrabâları yoksa, devlet, beytülmâlın uşr ve hayvân zekâtları bedellerinin toplandığı kısmından bol ma'âş verir. Dâr-ül-islâmda bulunan her müslimân fakîre böyle yardım edilmesini islâm dîni emr etmekdedir. Bunun için, dâr-ül-islâmda muhtâc kimse yokdur. İslâm dîninin bu ni'metinden fâidelenmek için, dâr-ül-harbdeki müslimânların dâr-ül-islâma hicret etmeleri vâcibdir. Dâr-ül-islâmdaki ve dâr-ül-harbdeki müslimânların zekâtlarını kolay verebilmeleri için, **(Zekât toplama merkezleri)** kurmaları iyi olur.]

Mürted olanın nikâhı hemen fesh olur. Talâk adedi azalmaz. Tecdîd-i nikâh etmeden evvel olan çocuğu veled-i zinâ olur. [Bir kadını nikâh etmeden evvel, bununla cimâ' yapmak, zinâ olur. Zinâdan hâsıl olan çocuk (veled-i zinâ) olur. Bunun babası olmaz (Feyziyye). Bu kadını sonra nikâh ederse, bu çocuk bu erkeğin meşrû çocuğu olur.] Mürted, âdet üzere kelime-i şehâdet söylemekle müslimân olmaz. Küfrüne sebeb olan sözünden tevbe etmesi lâzımdır. Sözünün küfre sebeb olacağını bilmemesi özr olmaz.

Veresiye satışda, paranın kıymeti değişse, sözleşilen mikdârda ödenmesi lâzım olur. Ödünç almak da böyledir. **(Ukûd-üd-dürriyye)**den terceme temâm oldu. İşbu tercemenin

arabî aslı, Hakîkat Kitâbevinin basdırdığı **(Habl-ül-metin)** kitâbının sonuna ilâve olarak basdırılmışdır.

İbni Âbidîn “rahime-hullahü teâlâ”, hazar bahsinin sonunda diyor ki, (Ba’zı yerleri altın ve gümüş ile kaplı eşyâyı, kaplı yerlerine temâs etmeden kullanmak câizdir. Üzerlerine temvîh, tılâ yapılmış, ya’nî yaldıza temâs ederek de kullanmak câizdir.

Her kâfirin, müslimândan satın aldığını söyliyerek verdiği eti yimek câizdir. Mecûsîden, mürtedden satın aldığını söylerse, yinilmez. Zîrâ, bu sözleri dünyâlık işleri haber vermekdedir. [Çünki, eskiden kasablar kendileri kesip satarlardı.] Bu eti satın almış ise, bey’ bâtıl olmaz. Semenini kâfire öder. Bu eti müslimân veyâ mürted kesdi derse, inanılmaz. Zîrâ, bu söz din işini haber vermekdedir. Kâfirin, fâsıkın, mu’âmelâtdaki sözü kabûl edilir. Diyânâtdaki sözü kabûl edilmez. Diyânâtda âdil bir müslimânın sözü kabûl edilir. Mülk zâil olması için haber verenin iki kişi olması lâzımdır. Fâsıkın ve hâli bilinmiyenin mu’âmelâtdaki haberinin doğru olup olmadığı **(Teharrî)** edilir, araşdırılıp, kendi zann-ı gâlibine göre hareket eder. Bir âdil bir suya temiz dese, diğer âdil necs dese, tâhir kabûl edilir. Biri ete tâhir dese, diğeri necs dese, necs kabûl edilir. İki âdilin sözü bir âdile tercîh edilir. Tahtâvî “rahime-hullahü teâlâ”, **(Merâk-ıl-felâh)** hâşiyesi başında, **(Teharrî)** faslında diyor ki, [Dâr-ül-harbdeki veyâ ıssız bir yerdeki] bir ete, bir âdil müslimân, bunu mürted kesdi dese, diğer bir âdil müslimân ise, bunu müslimân kesdi dese, yimesi halâl olmaz. Çünki, bu hayvânın kendiliğinden ölerek veyâ dinsiz keserek, vurarak leş olması asldır, esâsdır. Müslimânın ahkâm-ı islâmiyyeye uygun kesdiği anlaşılınca [veyâ zan edilince, yimesi halâl olur. Dâr-ül harbde müslimân kasab aramalı. Bundan, bu niyyetle satın almalıdır.] halâl olur. Bu misâlde, müslimânın kesdiği anlaşılmamış, esâs olan harâmlık devâm etmişdir. Müslimânların ve dinsizlerin karışık olduğu bir yerde, ele geçen eti, müslimânın kesdiği anlaşılmadıkca, yimesi halâl olmaz. Çünki, harâm olması asldır, esâsdır. Harâmlığın gitmiş olduğu ise, şübhelidir. Müslimânlar çok ise, yimesi halâl olur. Bir suyun necs olması şübheli ise, temiz kabûl edilir. Çünki, suyun aslı temizdir. Malı harâm ile karışık olanın bu malını satın almak, alınan harâm malın kendisi olduğu bilinmedikce, câiz olur. Çünki, malının aslının nasıl olduğu bilinmemekdedir. Bunun için, bundan satın almak mekrûh olur.) [Sığır, koyun, tavuk gibi eti yinen hayvânların etlerini yimek halâl olması için, ahkâm-ı islâmiyyeye uygun kesilmeleri lâzımdır. Ya’nî bir müslimânın veyâ ehl-i kitâbın kesmesi ve keserken Allah ismini söylemesi lâzımdır. Ahkâm-ı islâmiyyeye uygun kesilmiyen hayvân leş olur. Bunun etini yimek ve satmak

harâm olur. Hayvân kesenlerin ve satan müslimânların bunu iyi bilmeleri lâzımdır. Et satın alırken, bunun nasıl kesildiğini sormak lâzım değildir. Çünki müslimâna hüsn-i zân olunur.]

Düğün yemeğine da'vet olunanın gitmesi sünnetdir. Başka ziyâfetlere gitmek müstehabdır. Harâm şarkı, [çalgı, kumar, içki, kadın], oyun, bid'at, gîbet bulunan da'vetlere gidilmez. Düğün, bayram gibi günlerde yerlere ipek örtüler sermek ve altın, gümüş zînet eşyâsını raflara koymak, sultânın emrine uymak için olup, kibrlenmek, öğünmek için olmazsa câizdir. Fekat, bunlara temâs etmemek, kullanmamak lâzımdır. Meş'ale, kandil, mumlar, elektrik lambaları yakmak israf oldukları için câiz değildir. Böyle şeyleri yapmak, ancak hükûmetin cezâ, ikâb yapmasından korkulunca câiz olur. Harâm şeyler bulunan, kadın erkek karışık olan yere (Fısk Meclisi) denir. Bunlara gitmek de böyledir. Teganni, düzgün sözü düzgün ses ile okumakdır. Kadın, içki, çalgı, gîbet bulunan sözü veyâ bunların bulunduğu yerde okumak harâm olur. Düğünlerde davul, zilsiz def ve sahur davulu, hamam borusu ve harbde, resmî yerlerde, belli zemânlarda [müzika, mehter ile millî ve askerî] şarkılar çalmak câizdir. Tekkelerde, ibâdethânelerde her nev' çalgı harâmdır.)

218 - İşbu **(Ey Oğul)** kitâbında yazılı olan hadîs-i şerîfler ve kelâmlar sahîhdir. [Lâtin harfleri ile basılırken ilâve edilen tenbîhler de, **(Ehl-i sünnet)** âlimlerinin kitâblarından alınmışdır. Bu kitâbı kalbine yerleşdir! Müslimânlığı, mezhebsizlerin kitâblarından öğrenmiş kimselerin sözlerine ve yazılarına ve yurd dışındaki vehhâbî kitâblarından yapılan tercemelere aldanıp da, îmânını ve amelini zâyi' eyleme!]

Bu eseri tasnîf ederken, müellif fakîr Süleymân ibni Cezâ'ın "rahime-hullahü teâlâ" istifâde eylediği kitâblar şunlardır:

İhyâ-i Ulûm, Câmi-ül-Usûl, Resûl-i Enver, Bostânül ârifîn, Mesâbih, Meşârık, İrşâdüssâbirîn, Kûtül kulûb, Câmi-i Tirmüzî, Câmi-ül-Cinân, Behcet-ül Envâr, Mev'izâ-i Mûsâ, Vasıyyet-i Ebû Hüreyre. Bu onüç kitâbdan ihtisâr edip çıkardığım şu eseri, müslimânların çocukları için, hâzırladım.

Son baskısı	Birinci tab' târîhi	Kitâbın te'lîf târîhi
H.K. 1423 [m. 2002]	H.K. 1302 [m. 1895]	Hicrî Kamerî 960 [m. 1553]
Hicrî Şemsî: 1380	Hicrî Şemsî: 1273	Hicrî Şemsî: 931

HAKÎKÎ MÜSLİMÂN NASIL OLUR?

Nasîhatlerin birincisi, Ehl-i sünnet âlimlerinin, kitâblarında bildirdiklerine göre, i'tikâdı düzeltmekdir. Bu âlimler, kitâblarında Eshâb-ı kirâmdan işitdiklerini bildirmişler, kendi kafalarından hiçbirşey yazmamışlardır. Cehennemden kurtulan, yalnız bu

âlimlere tâbi' olanlardır. Allahü teâlâ, o büyük insanların çalışmalarına, bol bol mükâfât versin! Dört mezhebin ictihâd derecesine yükselmiş müctehidlerine ve bunların yetişdirdikleri büyük âlimlere **(Ehl-i sünnet)** âlimi denir. İ'tikâdı (İmânı) düzeltdikden sonra, ahkâm-ı islâmiyyeye uymak, ya'nî fıkh kitâblarının bildirdiği ibâdetleri öğrenmek ve yapmak ve yasak etdiklerinden kaçınmak lâzımdır. Beş vakt nemâzı, üşenmeden, gevşeklik yapmadan, şartlarına ve ta'dîl-i erkâna dikkat ederek kılmalıdır. Nisâb mikdârı malı ve parası olan, zekât vermelidir. İmâm-ı a'zam buyuruyor ki, (Kadınların süs olarak kullandıkları altın ve gümüşün de zekâtını vermek lâzımdır.)

Kıymetli ömrü, lüzûmsuz mubâhlara bile harcamamalıdır. Harâm ile geçirmemek, elbette lâzımdır. Tegannî ve şarkı ve çalgı âletleri ile meşgûl olmamalı, bunların nefse verecekleri lezzete aldanmamalıdır. Bunlar bal karışdırılmış, şekerle kaplanmış zehr gibidir.

(Gîbet) etmemelidir. Gîbet harâmdır. [Gîbet, bir müslimânın veyâ zimmînin gizli bir kusûrunu, arkasından söylemekdir. Harbîlerin ve bid'at sâhiblerinin, mezhebsizlerin ve açıkca günâh işliyenlerin bu günâhlarını ve zulm edenlerin ve alış verişde aldatanların bu fenâlıklarını duyurarak, müslimânların, bunların şerrinden sakınmalarına yardım etmek ve müslimânlığı yanlış söyliyenlerin ve yazanların bu iftirâlarını herkese söylemek lâzımdır. Bunları söylemek, gîbet olmaz **(Redd-ül muhtâr: 5-263)**.]

(Nemîme) yapmamalı, ya'nî müslimânlar arasında söz taşımamalıdır. Bu iki günâhı işliyenlere çeşidli azâblar yapılacağı bildirilmişdir. Yalan söylemek ve iftirâ etmek de harâmdır, sakınmak lâzımdır. Bu iki fenâlık, her dinde de harâm idi. Cezâları çok ağırdır. Müslimânların ayblarını örtmek, gizli günâhlarını yaymamak ve kusûrlarını afv etmek çok sevâbdır. Küçüklere, emri altında bulunanlara [zevceye, çocuklara, talebeye, askere, işçiye] fakîrlere merhamet etmelidir. Kusûrlarını yüzlerine vurmamalıdır. Olur olmaz sebeblerle o zevallıları incitmemeli, dövmemeli ve sövmemelidir. Hiç kimsenin dînine, malına, canına, şerefine, nâmûsuna saldırmamalı, herkese ve hükûmete olan borcları ödemelidir. Rüşvet vermek ve almak harâmdır. Yalnız, zâlimin zulmünden kurtulmak için ve ikrâh, tehdîd edilince vermek, rüşvet olmaz. Fekat bunu da almak harâm olur. Herkes, kendi kusûrlarını görmeli, Allahü teâlâya karşı yapdığı kabâhatleri düşünmelidir. Allahü teâlânın, kendisine cezâ vermekde acele etmediğini, rızkını kesmediğini bilmelidir. Ananın, babanın, hükûmetin, ahkâm-ı islâmiyyeye uygun emrlerine itâ'at etmeli, ahkâm-ı islâmiyyeye uygun olmayanlara isyân

etmemeli, karşı gelmemeli, fitneye sebeb olmamalıdır. [Kısacası, hakîkî müslimân, medenî, ilerici insandır. **(Mektûbât-ı Ma'sûmiyye)** ikinci cild, 123. cü mektûba bakınız!]

İ'tikâdı düzeltdikden ve islâmiyyetin emrlerini yapdıkdan sonra, bütün zemânları, Allahü teâlânın zikri ile geçirmelidir. Zikre büyüklerin bildirdiği gibi, devâm etmelidir. Zikre, ya'nî kalbin, Allahü teâlânın ismini, **(Sıfât-ı zâtiyye)**sini hâtırlamasına, anmasına mâni' olan herşeyi, kendine düşman bilmelidir. İslâmiyyete ne kadar çok yapışılırsa, hergün beş vakt nemâz kılınırsa, Onu anmanın lezzeti artar. İslâmiyyete uymakda, gevşeklik, tenbellik artdıkca, o lezzet de azalır ve kalmaz olur. Kâfirler, zındıklar, Allahü teâlânın emrlerine, din kanûnları, çöl kanûnları, islâm düşmanlarının sözlerine medenî kanûn diyorlar. Biz çöl kanûnlarını istemeyiz, medenî kanûnumuzu isteriz diyorlar. Böylece, Allahü teâlânın emrlerinin, yasaklarının yok edilmesine çalışıyorlar. Müslimânlar, böyle bölücü, yıkıcı yazılar yayan gazeteleri, televizyonları evlerine sokmamalı, onların yalanlarına, iftirâlarına aldanıp da, tuzaklarına düşmemeğe çok dikkat etmelidir.

İhlâs ile yapılmayan ibâdetin fâidesi olmaz, sevâbı olmaz. **(İhlâs)**, herşeyi yalnız Allah rızâsı için yapmakdır. İhlâs, Allahü teâlâdan başka hiçbir şeyi sevmemekle, yalnız Onu sevmekle, kendiliğinden hâsıl olur. Kalbin yalnız Onu sevmesine **(Kalbin tasfiyesi), (Kalbin itmînânı)** veyâ **(Fenâ fillah)** denir. Kalbin itmînâna kavuşması, ancak Onu çok hâtırlamakla, büyüklüğünü, ni'metlerini düşünmekle olacağını, Ra'd sûresinin yirmisekizinci âyeti bildirmekdedir. İnsanda, akl, kalb ve nefs denilen üç kuvvet vardır. Aklın ve nefsin yeri dimâgdır. Kalbin yeri yürekdir. Akl, mekteb dersleri, fen bilgileri, san'at hesâbları, mal sâhibi olmak, âhıreti kazanmak yolları gibi fâideli şeyleri düşünür. İsterse düşünür. İstemezse düşünmez. Aklın bu düşüncelere ve insanın bunlara kavuşmak için çalışması lâzımdır. Hattâ, çok sevâb olur. Harâm olan düşüncelerin kalbe sirâyet etmeleri zararlıdır. Nefs, dâimâ harâmları, zararlı şeyleri yapmağı düşünür. Kalbin kendinde hiç düşünce yokdur. Onu, aklın ve nefsin ve his uzvlarından dimâga ve dimâgdan kalbe ulaşan harâm şeylerin düşünceleri gelerek, hasta yapar. Kalbi bu hataralardan kurtarmak gücdür. Bu hâtıralar [düşünceler] gelmezse Allahü teâ□âyı hâtırlar, düşünür. Ya'nî kalb, hiç düşüncesiz kalma□. Kalbin Allahü teâlâyı hâtırlaması, ismini çok söylemekle veyâ bir Velîyi severek görmekle olur. Bir Velîyi bulamazsa, ismini işitdiği bir Velînin hayâtını okuyup öğrenir, onu çok sever. Ona **(Râbıta)** yapar. Ya'nî hep onu düşünür. Bir Velîyi görmek, Allahü teâlâyı hâtırlamağa sebeb olacağı, hadîs-i

şerîfde bildirilmişdir.

İmâm-ı Rabbânî müceddid-i elf-i sânî Ahmed Fârûkî Serhendî Hindî hazretlerinin **(Mektûbât)** kitâbı üç cilddir. Birinci cildde 313, ikinci cildde 99, üçüncü cildde 124 mektûb vardır. Birinci cildden bir mektûbun tercemesi aşağıdadır:

BİRİNCİ CİLD, 46. cı MEKTÛB

Bu mektûb, nakîb seyyid şeyh Ferîde "rahmetullahi teâlâ aleyh" yazılmışdır. Allahü teâlânın var ve bir olduğu ve Muhammed aleyhisselâmın Onun resûlü olduğu bedîhîdir, pek meydândadır. Düşünmeğe bile, lüzûm olmadığını bildirmekdedir:

Allahü teâlâ sizi, kerîm olan babalarınızın yolundan ayırmasın. Onların en üstünü olan birincisine ve geri kalanların hepsine, bizden düâlar ve selâmlar olsun! Allahü teâlânın var olduğu ve bir olduğu, hattâ Muhammed aleyhisselâmın, Onun resûlü olduğu ve hattâ onun getirdiği her emrin ve haberlerin, doğru olduğu, güneş gibi meydândadır. Düşünmeğe, isbât etmeğe hiç lüzûm yokdur. Kalbin bunlara inanması için, kalbin bozuk olmaması, ma'nevî hastalığı bulunmaması lâzımdır. Kalb hasta ve bozuk olunca, kalbin inanması için, akl ile düşünmek, incelemek lâzım olur. Ancak bu sûretle kalb **(tasfiye)** bulur, ya'nî hastalıkdan kurtulur. **(Basîret)**den ya'nî kalb gözünden ma'nevî perde kalkarsa, bunlara seve seve inanılır. Meselâ, safrası bozuk kimse, şekerin tadını duymuyor. Şekerin tatlı olduğunu ona anlatmak, isbât etmek lâzım olur. Fekat, safra hastalıkdan kurtulunca, isbât etmeğe lüzûm kalmaz. Hastalıkdan dolayı isbât etmek lâzım olması, şekerin tatlılığına bir kusûr vermez. Şaşı olan, bir şeyi iki görür ve iki kişi var sanır. Şaşıdaki göz hastalığı, karşısındaki bir şeyin, iki olmasını îcâb etdirmez. O iki gördüğü hâlde, görünen yine birdir. Bunun bir olduğunu isbât etmek çok zordur. [Doppelsehen denilen göz hastalığı olanlara ahvel denir.] [Müslimân olmak için, yalnız kalbin îmân etmesi, inanması lâzımdır. Fekat, her müslimânın kalbine, dâhilî düşmanı olan nefsinden ve hâricî düşmanları olan şeytânlardan ve kötü arkadaşlardan hastalık gelmekdedir. Nefs, yaratılışda ahkâm-ı islâmiyyeye düşmandır. Kalbin hasta olması, [nefse uyması demekdir, ya'nî islâmiyyete uymak istememesidir. Ya'nî, islâmiyyetin emrlerinin tadını duymamak, yasak etdiklerinden zevk almakdır.] Bu yasaklara **(dünyâ)** denildiği, yüzdoksanyedinci mektûbda yazılıdır. Dünyâya düşkün olmak, kalbdeki îmânı za'îfletmekdedir. Bir kimse, nefslerinin esîri olan gâfil insanların sohbetlerinden, sözlerinden, yazılarından, kitâblarından, radyolarından, televizyonlarından uzaklaşırsa ve

nefsi **(tezkiye)** olursa,ya'nî inkâr hastalığından kurtulursa, bu dâhilî ve hâricî düşmanlardan kalbe hastalık gelmez. Mevcûd hastalık da, islâmiyyete uyarak ve (istigfâr okuyarak) tasfiye edilince, kalb hakîkî îmâna kavuşur. Nefsin cibillî hastalığından tezkiyesi ve kalbin hâricden gelen hastalıkdan tasfiyesi, mürşid-i kâmilin sohbetinde bulunmakla, kitâblarını okumakla ve ahkâmı islâmiyyeye uymakla nasîb olur. Kırkikinci ve elliikinci mektûblara bakınız! Mürşid-i kâmil, bütün sözleri, bütün işleri, islâmiyyete uygun olan, Ehl-i sünnet âlimi demekdir. İslâmiyyeti iyi bilmesi, derin âlim olması lâzımdır.]

Din bilgilerini, akl ile isbât ederek [kalbe] inandırmak, kolay değildir. Yakînî, vicdânî bir îmân elde etmek için, isbât yoluna gitmekdense, kalbi hastalıkdan kurtarmak lâzımdır. Nitekim, safra hastasını, şekerin tatlı olduğuna inandırmak için, isbât etmeğe kalkışmakdansa, onu hastalıkdan kurtarmak lâzımdır. [Safrası bozuk olan hastaya] şekerin tatlı olduğu, ne kadar isbât edilirse edilsin, yakîn hâsıl edemez. Çünki, şeker ağzına acı gelmekde, vicdânı acı olduğunu bilmekdedir.

[Seyyid Abdülhakîm "kuddise sirruh" buyurdu ki: **(Müdrike)** ya'nî bir şeyi **(anlamak)** kuvveti üçdür: Üçünün de doğru anlıyabilmeleri için, bulundukları uzvların hasta olmamaları lâzımdır. Birincisi, görünen **(his organlarındaki kuvvetler)** olup, görme, işitme, koklama, gıdânın lezzetini alma ve sıcaklık, sertlik anlama. Bu kuvvetler, insanda bulunduğu gibi, hayvânlarda da vardır. Bu kuvvetler olmasaydı, insanlar, taş gibi, odun gibi olurdu.

İkincisi, **(akl kuvvetleri)** olup, hiss-i müşterek, hâfıza, vâhime, mütesarrıfa ve hazânet-ül-hayâl denilen görünmiyen beş organdaki kuvvetlerdir. Bu kuvvetler, insanların dimâgında [beyninde] bulunur. Hayvânlarda yokdur. Bir şeyin varlığını, bu kuvvetler, güvenilen bir haberi işitmekle veyâ tecribe ile yâhud hesâb ile anlar. İyiyi fenâdan, fâideliyi zararlıdan ayırırlar. Fen bilgileri, hesâb, bu kuvvetlerle yapılır.

Üçüncüsü, **(kalb kuvveti)** olup, müslimânların havâssına, ya'nî yüksek olan seçilmiş kimselere mahsûsdur. Kalbdeki bu ma'nevî anlama kuvvetine **(Basîret)** denir. Bu kuvvet ile anlaşılan din bilgileri, akl ve his kuvvetleri ile anlaşılamaz. Akl kuvvetleri ile anlaşılan şeyleri, insan, hayvânların en üstünü olan ata, senelerce uğraşsa, anlatamaz. Bunun gibi, kalb kuvvetleri ile anlaşılan bilgileri [din bilgilerini ve meselâ ma'rifetullahı], bu seçilmişler, başka insanlara senelerce söylese, onlar anlıyamaz. Bunlardan dahâ yüksek seçilmişlerin seçilmişleri vardır. Bunlardan da dahâ üstün Nebîler, Nebîlerden dahâ üstün Resûller, bunlardan da üstün Ülül'azm dereceleri vardır.

Bunların üstünde de Kelîmiyyet, Rûhiyyet, Hullet ve Mahbûbiyyet mertebeleri vardır ki, bu en üstün derece, Muhammed aleyhisselâma mahsûsdur. Kalb [gönül] denilen kuvvet, yürek dediğimiz et parçasında bulunur. Elektriğin ampulde, miknâtisin elektrik tellerinin makarasında hâsıl olması gibidir.

İnsanlarda bulunan nefs-i emmâre, din bilgilerine inanmamakda, tabî'ati, yaratılışı, islâmiyyete uymamakdadır. [Bunun için, islâmiyyete uymak, nefse acı gelmekde, ona uymak istememekdedir. Kalb ise, yaratılışında temizdir, sâlimdir. Fekat, nefsin islâmiyyete uymak istememesi hastalığı, kalbe sirâyet ederek, kalb de islâmiyyete uymak istemiyor. İslâmiyyete inanıyor ise de, uyması acı geliyor.] İslâmiyyetin doğruluğunu isbât için, ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın, hasta olan kalbde buna yakîn hâsıl olması, çok güç olur. [Kalbde yakîn hâsıl olması için, dâhilden ve hâricden hastalık gelmemesi, gelmiş olanın da tasfiyesi lâzımdır. Bunun için, nefsi **(tezkiye)** etmekden, ya'nî cibillî olan inkâr hastalığından ve kalbi şeytândan ve fenâ arkadaşdan kurtarmakdan başka çâre yokdur. Nefsi tezkiye, ahkâm-ı islâmiyyeye uymakla, sonra (kelime-i tevhîd denilen Lâ ilâhe illallah zikrini çok söylemekle), sonra bir Velînin sohbeti ile, sonra râbıtası ile, sonra hayât hikâyesini okumakla olur. Kalbin tasfiyesi, ibâdet yapmakla, bilhâssa farz nemâzları kılmakla ve çok istigfâr okumakla olacağı, **(Herkese Lâzım Olan Îmân)** kitâbının 1999 târîhli baskısının dokuzuncu sahîfesinde ve **(Se'âdet-i Ebediyye)** 64.cü sahîfesinde ve **(Hak Sözün Vesîkaları)** 125.ci sahîfesinde yazılıdır. Kalb böyle temizlendiği gibi, nefsin de, **(Kelime-i Tevhîd)** okumak ile temizleneceği 52. ve 78.ci mektûblarda yazılıdır. Mekteb, meslek arkadaşı, öğretmen, gazete, televizyon, radyo, islâmiyyete, ahlâka muhâlif ise, bunların fenâ arkadaş oldukları anlaşılır. Kalb, bu üç düşmanın [Nefsin, şeytânın, kötü arkadaşın] şerrinden, hücûmundan kurtulunca, **(tasfiye)** bulur, ya'nî harâmları sevmek hastalığından kurtulur. Allah sevgisi, kendiliğinden yerleşir. Suyu boşalan şişeye havânın dolması gibi olur.]Veşşemsi sûresi dokuzuncu âyetinde meâlen, **(Nefsini tezkiye eden kurtuldu. Nefsini günâhda, cehâletde, dalâletde bırakan, ziyân etdi)** buyuruldu.

[**(Mevâkib tefsîri)**nde diyor ki, (Nefs tezkiye edilince, kalb tasfiye bulur. Ya'nî nefs, kötü isteklerden kurtarılınca, kalbin mahlûklara, harâmlara bağlılığı kalmaz.Fârisî beyt tercemesi:

Harâmları istemekden, kesilmedikçe nefs,
kalb ilâhî nûrlara, ayna olamaz hiç!

Nefsin kötülükleri, pislikleri demek, islâmiyyetin beğenmediği, harâm etdiği şeyler [ya'nî, dünyâ] demekdir). Şimdi ba'zıları,

Allahü teâlânın fenâ dediği, yasak etdiği şeylere, moda, asrîlik, ilericilik diyor. Allahü teâlânın beğendiği, emr etdiği şeylere gericilik, câhillik diyor. Harâm işleyenlere san'atkâr, aydın, ilerici insan, müslimânlara mürtecî, yobaz, gerici diyenler oluyor. Bunlara aldanmamalı. Dîni, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından öğrenmelidir.]

Görülüyor ki, bu açık, parlak islâmiyyete ve temiz, doğru yola inanmıyan kimsenin kalbi, şekerin tadını anlıyamıyan safralı gibi, hastadır. Fârisî mısra' tercemesi:

Bir kimse, kör ise, güneşin suçu ne?

Seyr ve sülûkdan [ya'nî tesavvuf yolunda ilerlemekden] maksad, nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye etmekdir. Ya'nî nefsi ve kalbi hastalıklardan kurtarmakdır. Bekara sûresinde, **(Kalblerinde hastalık vardır)** meâlindeki dokuzuncu âyet-i kerîmede bildirilen hastalık tedâvî edilmedikçe, hakîkî îmân ele geçmez. Bu âfetler var iken, akl yolu ile kalbde hâsıl olan îmân, îmânın sûretidir. Çünki nefs, bu îmânın tersini istemekde, küfründe inâd ve isrâr etmekdedir. Böyle îmân, safra hastasının, şekerin tatlı olduğuna îmân etmesi gibidir. Herne kadar inandım dese de, vicdânı, şekeri acı bilmekdedir. Safrası düzeldikden sonra, şekerin tatlı olduğuna hakîkî îmân hâsıl olur. Îmânın hakîkati de, nefsin tezkiyesinden ve kalbin itmînânından sonra kalbde hâsıl olur. [İtmînân, hakîkî inanmak demekdir.] İşte böyle hakîkî îmân yalnız Evliyâda bulunur ve elden gitmez. Yûnüs sûresinde, **(Biliniz ki, Allahü teâlânın Evliyâsı için, azâb korkusu, ni'metlere kavuşmamak üzüntüsü yokdur!)** meâlindeki altmışikinci âyet-i kerîmedeki müjde, böyle îmân sâhibleri içindir. Allahü teâlâ, hepimizi bu kâmil, hakîkî îmânla şereflendirsin! Âmîn.

Muhammed Ma'sûm Fârûkînin **(Mektûbât)**ı üç cilddir. Fârisîdir. Birinci cildde 239, ikincide 158, üçüncüde 255 mektûb vardır. Bu 652 mektûbdan onbir adedi aşağıda yazılıdır.[1]

BİRİNCİ CİLD, 10. cu MEKTÛB

En büyük se'âdet, iki cihânın en üstün insanı olan Muhammed aleyhisselâma tâbi' olmakdır. Cehennem azâbından kurtulmak için, Allahü teâlânın seçdiği, sevdiği insanların reîsine uymak lâzımdır. Cennet ni'metlerine kavuşmak, Ona tâbi' olanlara mahsûsdur. Allahü teâlânın sevgisine kavuşmak için, Ona

[1] Muhammed Ma'sûm, İmâm-ı Rabbânînin oğludur. 1079 [m. 1668] da, Hindistânda, Serhend şehrinde vefât etmişdir.

tâbi’ olmak şartdır. Ona uymıyanların [meselâ, nemâz kılmıyanların ve avret mahalli açık olarak başkalarının yanına çıkanların] tevbeleri, zühdleri, tevekkülleri ve düâları, ibâdetleri kabûl olmaz. Onun yolunda olmıyanların zikrleri, fikrleri, şevkleri ve zevkleri kıymetsizdir. Peygamberler, Onun hayât veren deryâsından bir kadehe kavuşmakla, o derecelere yükselmişlerdir. Evliyâ, Onun sonsuz bahrinden bir yudum içmekle murâdlarına ermişlerdir. Yer yüzündeki melekler, Onun hizmetcileri, göklerdekiler, âşıklarıdır. Herşey, Onun şerefine yaratılmış, bütün varlıklar, Onun mubârek rûhundan feyz almışlardır. Allahü teâlânın varlığını O açıklamış, herşeyin yaratanı, Onun rızâsını almak istemişdir. Ona ve Onun Âline ve Eshâbına bizden düâlar olsun. O yüce Peygamber, hepimizden râzı olsun!

[Ey! Se’âdete kavuşmak istiyen akl sâhibleri! Bütün gücünüzle Ona tâbi’ olmağa çalışınız! Bu devlete, bu ni’mete mâni’ olan herşeyden kaçınız! Hârikalar gösteren bir din yobazını ve yüksek mevkı’ler, diplomalar ele geçirmiş olan bir fen yobazını, ya’nî Ona tâbi’ olmak şerefinden mahrûm olan bir câhili, bir gâfili görürseniz, bunun sözlerinin, yazılarının, radyolardaki, televizyonlardaki saçmalarının, yalanlarının, insanı felâkete sürükliyeceğini ve hiç böyle gösteriş yapmıyan, fekat çok dikkat ile ve titizlikle Ona tâbi’ olana inanmanın, Onu sevmenin, felâketlerden kurtarıcı çok kıymetli ilâc olduğunu biliniz!]

BİRİNCİ CİLD, 33. cü MEKTÛB

Biliniz ki, se’âdete kavuşmak için, bir Velîye ma’nevî bağ ile bağlanmak lâzımdır. Bu da, onun, Allahü teâlânın sevgili kulu olduğuna inanmak ve onu sevmekdir. [Allahü teâlânın ni’metlerini, ihsânlarını düşünen, Onu sever. Çünki, ihsân sâhibini sevmek, insanlık îcâbıdır. Onun sevmesini kazanmak için, islâmiyyete uyana ve bir mürşidi sevene **(Sâlih)** [iyi insan] denir. Allahın sevmesini kazanmış olana **(Velî)** denir. Başkalarının da kazanması için çalışan Velîye **(Mürşid)** denir.] Velîye ma’nevî bağ [ya’nî muhabbet] çok olunca, [Resûlullahın mubârek kalbinden çıkıp] Velînin kalbinden gelen feyzlerden, bereketlerden almak da çok olur. Velîyi görür, sesini işitirse ve O da, teveccüh ederse, ya’nî feyz vermek isterse, dahâ çok feyz alır. Fekat, herkese isti’dâdı, kâbiliyyeti kadar kalbe feyz gelir. Kâbiliyyet, islâmiyyete uymakla artar. İslâmiyyete uymıyana, feyz gelmez. Ma’nevî râbıtası bozuk olan, mürşidi tanımıyan, kendine gelen feyzlerden alamaz. Senelerce riyâzet yapmak, onu bu se’âdete kavuşduramaz. [Feyz gelen kalb, dünyâ hayâtını hayâl gibi görür.]

BİRİNCİ CİLD, 34. cü MEKTÛB

Dünyâ hayâtında his ve hareket vardır. Kabr hayâtında yalnız his vardır. Harekete ihtiyâc yokdur. Dünyâ ve âhıret hayâtlarında ise, hem his, hem de hareket lâzımdır.

BİRİNCİ CİLD, 65. ci MEKTÛB

Yavrum! Gençlik, ömrün en kıymetli zemânıdır. İnsanın sıhhatli, kuvvetli olduğu zemândır. Bu zemân, her gün geçiyor, azalıyor. Erzel-i ömr olan ihtiyârlık yaklaşıyor. Yazıklar olsun ki, en şerefli, en lüzûmlu iş olan, ma'rifet-ullahı kazanmağı, hayâl olan erzel-i ömre bırakıyorsun. En şerefli olan zemânlarını, en zararlı, en kötü şey olan, nefsin arzûlarına kavuşmak için sarf ediyorsun. Peygamberimiz "sallallahü aleyhi ve sellem", **(Yarına yaparım, yarına yaparım diyenler, aldandı)** buyurdu. Allahü teâlâ, insanları ve cinleri **(Ma'rifet-ullah)**a ve Allahü teâlâyı tanımak ve Onun rızâsına, sevgisine kavuşmak için yaratdı. Nefslerimizin arzûları peşinde koşan biz ahmaklar, ne zemân aklımızı başımıza toplayacağız? Ne zemâna kadar, bu ni'metden mahrûm kalacağız? Nefsi ve şeytânı sevindirmeğe ve Allahü teâlânın rızâsından mahrûm kalmağa ne kadar devâm edeceğiz? Dünyâ lezzetleri nefsin arzûlarıdır. İnsanın, Allahü teâlânın ma'rifetine kavuşmasına mâni' olan en kuvvetli düşman da, nefsin arzûlarıdır. Bu arzûlar bitmez ve tükenmez. Hepsi de çok zararlıdır. **(Maksûdün, ma'bûdündür)** sözü meşhûrdur. **(Nefslerinin arzûlarını ilah edinenleri görmedin mi?)** âyet-i kerîmesi, bu sözümüzün vesîkasıdır. [Ma'rifetullah, Allahü teâlânın zâtını ve sıfatlarını tanımak demekdir. Zâtını tanımak, anlaşılamıyacağını anlamakdır. Sıfatlarını tanımak, mahlûkların sıfatlarına benzemediklerini anlamakdır. Allahü teâlâ, dünyâ lezzetlerini yasak etmedi. Bunların, azgınca, taşkınca, zararlı olarak kullanılmasını yasak etdi.]

BİRİNCİ CİLD, 72. ci MEKTÛB

İnsana gelen marazlar, elemler, takdîr-i ilâhî ile gelmekdedir. Râzı olmak lâzımdır. İbâdetlere devâm, elemlere, hastalıklara sabr edilmelidir. Allahü teâlânın kereminden âfiyet beklemelidir. Mahlûklardan birşey beklememeli, herşeyin Hak teâlâdan geldiğini bilmelidir. Derdlerden, elemlerden kurtulmak için düâ ve istigfâr etmelidir. [Te'sîri, fâidesi kat'i olan sebeblere yapışmalı, sebeblerin te'sîrini Allahü teâlâdan beklemelidir.] Onun takdîri, irâdesi olmadıkca, kimse kimseye zarar veremez. Bununla berâber, sebeblere yapışmak, Peygamberlerin yoludur. [Esbâba teşebbüs etmemizi, tehlükelerden, zararlardan korunmamızı emr etdi. En büyük zarar, nefsimize ve islâm düşmanlarına aldanmakdır. Devletin yeni silâhlar yapması, milletin de devlete

yardımcı olması lâzımdır. Sebeblerin te'sîrini Allahü teâlâdan taleb etmelidir.]

BİRİNCİ CİLD, 127. ci MEKTÛB

Mümkinin, ya'nî mahlûkların aslı, esâsı ademdir, yoklukdur. Kemâlât-i vücûdînin, ya'nî hakîkî mevcûdün kemâlâtının aksleri, görünmeleri ile var zan olunmakdadır. [Bütün mevcûdât, aynada, sinema perdesinde ve televizyon levhasında görünen şeyler gibidir. Bunlar, hakîkatde mevcûd değildirler. Hakîkatda mevcûd olan şeylerin aynadaki, perdedeki ve levhadaki hayâlleridirler. Bu şeyler yok olurlarsa, hayâlleri de yok olurlar.] Birer hayâl olan mümkin, kendini mevcûd ve kemâl sıfatlarına mâlik zan etmekdedir. Allahü teâlâ merhamet ederek, insan, asl mevcûdün kemâllerini ve kendindeki kemâllerin hiç olduklarını, hayâl olduklarını anlarsa, **(fenâyı hakîkî)** ile şereflenir. Kemâlâtın kendinden olduğunu, kendinin hayr menba'ı olduğunu zan ederse, hâin olur. Kulun kemâli, kemâl sâhibi olmadığını anlamasıdır. Mümkinin bu hakîkati görebilmesi, asla olan muhabbetinden hâsıl olur. Muhabbet aşırı olunca, muhib fânî olur, yok olur. Yalnız mahbûb mevcûd olur. Bunu anlıyabilene **(Ârif)** denir.

BİRİNCİ CİLD, 182. ci MEKTÛB

Sebeblere yapışmak lâzımdır. Bu ise, tevekküle muhâlif değildir. Sebeblerin te'sîr etmesinin Allahü teâlâdan olduğunu bilen ve te'sîri Allahü teâlâdan bekleyen ve te'sîri tecribe edilmiş fâideli sebebleri kullanan kimse, Allahü teâlâya tevekkül etmiş, yalnız Ona güvenmiş olur. Te'sîr etmiyen, hayalî sebebleri kullanmak, tevekkül olmaz. Te'sîri çok görülmüş olan fâideli sebebleri kullanmak lâzımdır. Ateş yakar. Fekat, ateşe yakmak kuvvetini veren, Allahü teâlâdır. Aç olan, birşey yir. Bu şeye doyurma kuvvetini veren Odur. Lâzım olduğu zemân, böyle fâideli sebebleri kullanmadığı için zarar gören kimse, Allaha âsî olur. Sebebler üçe ayrılır: Hayâlî sebebleri terk etmek, tecribe edilmiş fâideli sebebleri kullanmak vâcibdir. Şübheli olanlar, ba'zan kullanılır. Allahü teâlâ, meşveret etmeği, bilenlere danışmağı emr etdi. Meşveret de, sebebe yapışmakdır. Meşveretden sonra tevekkülü emr eyledi. Âhiret işlerinde tevekkül olmaz. Bunlarda çalışmak emr olundu. Burada, azâbından korkmak ve merhametinden ümmîdli olmak lâzımdır. Allahü teâlânın keremine, ihsânına güvenmeli ve emr olunan ibâdetleri yapmalıdır. İslâmiyyete uymamız, ya'nî emr edilenleri yapmamız ve yasak edilenlerden sakınmamız vazîfemizdir. **(Tevekkül)** budur ve kulluk böyle olur. Din bilgilerini ve fen bilgilerini öğrenmek ve cihâd yapmak için en yeni silâhları yapmamız ve

bunun için hükûmete yardım etmemiz de ibâdetdir.

Başkalarının düşüncelerini keşf etmek, gaybdan haber vermek, düâlarının kabûl olması ve hârikalar, kerâmetler göstermek, Allahü teâlânın sevgisini göstermez. Bunlar kâfirlerde de bulunur. Onlara **(İstidrâc)** olarak verilir. Bunlar, riyâzet, sıkıntı çekenlerde hâsıl olduğu gibi, riyâzet çekmiyenlere de verilebilir. Velînin de, riyâzet çekmesi ve kerâmet göstermesi şart değildir. Büyük velî Şihâbüddîn Sühreverdî[1], bunları **(Avârif)** kitâbında uzun yazmakdadır.

Az yimek, az uyumak iyidir. Fekat, ibâdet yapmağa mâni' olacak ve aklı, dimâğı sarsacak ve hayâllere sebeb olacak kadar az olmamalıdır. Riyâzetden, sıkıntıdan sünnete uygun olanları mubârekdir. Papazların yapdıkları gibi, zararlı olmamalıdır. Evliyânın keşflerini hayâl sanmamalıdır. Bunlar, Allahü teâlânın kalbe ilhâm etdiği bilgilerdir. Câhil tarîkatcıların hayâllerine keşf denmez. Bunlara i'timâd edilmez. Evet, ilhâm olunan bilgileri anlamakda, vehmin ve hayâlin fâidesi vardır. Vehm, Allahü teâlâ ile kullar arasındaki elli bin senelik yolu bir anda gider. Hayâl de, kalbe gelen hâlleri ve gaybdeki işlere ve rûhlardan gelen ilmlere, şekl vererek, bilinenlere benzeterek anlaşılmalarını kolaylaşdırır.

Ba'zı düâlar ile tayy-ı mekân olunur [az zemânda çok uzaklara gidilir] diyorlar. Bu söze şaşılmaz. Allahü teâlânın bundan dahâ ziyâde te'sîri vardır. Düâ etmeden de tayy-ı mekân nasîb olur.

Nemâzda hâsıl olan hâller, nemâz hâricindeki hâllerden efdaldir. Nemâzın tadını duymak, zevk ile kılmak için, çalışınız! Hele farz nemâzlardan zevk almak, ancak nihâyete yükselmiş olanlara nasîb olur. Nemâz çok mühimdir. Müstehab olan vaktlerinde ve cemâ'at ile ve şartlarına, edeblerine ve ta'dîl-i erkânına dikkat ederek ve sükûnet ve vekar ile edâ ediniz! Hadîs-i şerîfde, **(Nemâzda kul ile Rab arasındaki perdeler kalkar)** buyuruldu.

Âlem-i misâlde şekllerin görülmesi ve bunlarla sohbet etmek iyidir. Birçok şeyler öğrenmeğe müjdedir. Fekat, özlenen şey bu değildir. Ma'nevî irtibâta zararlı olmadığından fâidelidir.

Hızır aleyhisselâmın hayâtda olması üzerinde, âlimler başka başka söylediler. Ba'zı Evliyânın konuşdukları bildirildi ise de, bu haberler diri olduğunu göstermez. Rûhu insan şeklini alıp, iş yapabilir. Yâhud, o vaktlerde hayâtda olup, şimdi değildir diyebi-

---

[1] Ebû Hafs Şihâbüddîn Ömer Sühreverdî, 632 [m. 1234] de Bağdâdda vefât etdi.

liriz. Rûhlar, ba'zan **(Âlem-i misâl)**deki şekllerinde görünür. Her mevcûdün âlem-i misâlde bir şekli vardır. Hattâ, ma'nâların da, şekilleri vardır. Bu şekllerin görünmesi, vehm ve hayâl değildir. Âlem-i misâl de, bu bildiğimiz **(Âlem-i şehâdet)** gibi bir varlıkdır.

[Kendisi veyâ eserleri [yapdığı işler] his uzvlarımıza te'sîr, etki eden şeylere **(Mevcûd),** varlık denir. Mevcûd ikidir: Birincisi, ebedî, sonsuz, hep var olan **(Hâlık),** yaratıcı olup, ismi **(Allah)**dır. Kendisi [zâtı] da, sekiz sıfatı da hep vardır. İkincisi, **(Mahlûk)** ve **(Hâdis)** ve **(Âlem)** ve **(Mâ-sivâ)** denilen varlıklar, yok idi. Sonradan yaratıldılar. Mahlûklar üç kısmdır: **(Âlem-i ecsâm),** kendilerini his etdiğimiz, basît veyâ mürekkeb cismlerdir. Bunlar, **(Arş)** küresinin içinde bulunurlar. Maddenin şekl almış parçalarına **(Cism)** denir. İkinci kısm, Arşın dışında bulunan **(Âlem-i ervâh),** ya'nî rûhlar âlemidir. Rûhların kendilerini değil, eserlerini his ediyoruz. Mahlûkların üçüncü kısmı, **(Âlem-i misâl)**dir.] Rûhlar, cism şeklini almayıp, kendileri, rûhumuza görünebilir. Böyle konuşur ve işitirler. Rûhları ve kabr hayâtını anlatmak, çok zordur. Bunlar üzerinde zan ile, tahmîn ile konuşmamalı, **(Nass)**larda [Kur'ân-ı kerîmde ve hadîs-i şerîflerde] bildirilmiş olanlara kısaca îmân etmelidir. Kabrde ni'metler ve azâblar olduğuna îmân ederiz. Bunların nasıl olduğunu araşdırmayız. Meyyitlerin birbirleri ile konuşdukları bildirildi. Kabrde azâb olunanların na'ra ve sayhaları haber verildi. **(Bunları, insanlardan ve cinden başka her canlı işitir)** buyuruldu. Rûhun kendisi bağırır. Yâhud cesed vâsıtası ile sayha eder. Hudûs, ya'nî yokdan var edilmiş olmak lekesi, insandan dünyâda ve öldükden sonra da gitmez. İnsan, Allahü teâlâya yaklaşsa da, kemâl derecelerine yükselse de, rûhu da, cismi de, dünyâda da, âhıretde de, mümkin ve hâdis olmakdan kurtulamaz. Allahü teâlâdan başka, her mevcûdün hâdis oldukları **(İcmâ')** ile ya'nî sözbirliği ile bildirildi. Buna inanmayan, kâfir olur. Âhiretde, Cehennemdeki ebedî, sonsuz azâbdan kurtulmak için, Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine îmân etmek [inanmak] lâzımdır. Evliyânın, bu bildirilenlere uymıyan keşfleri kıymetsizdir. Tesavvufdan maksad, nefsin gizli ayblarını anlamakdır ve islâmiyyete uymanın kolay olmasıdır ve ihlâsa kavuşmakdır. Ya'nî **(İtmînân-ı nefs)** hâsıl olarak, şirkin, küfrün gizli inceliklerinden kurtulmakdır. İnsanlık sıfatlarının örtülmesine **(Adem makâmı)** denir. Temâmen yok olmasına **(Fenâ makâmı)** denir.

BİRİNCİ CİLD, 197. ci MEKTÛB

Kıymetli kardeşim Muhammed Sücâdil! Ma'nevî nisbet [ya'nî bir Velîye muhabbet], kuvvetli olursa, ondan gelen feyzleri almakda sohbetin ve uzakda olmanın farkı olmaz. Allahü teâlâ, enfüsde [insanda] ve âfâkda [insanın hâricinde] değildir. Onu bu

ikisinin hâricinde aramalıdır. Buna akl ermez.

Büyüklerimiz, beş vakt nemâzdan sonra, elleri kaldırarak, Fâtiha okumadı. **(Hazânet-ül rivâyât)** kitâbında diyor ki, (Hâcetlere kavuşmak için, farzlardan sonra, Fâtiha okumak bid'atdir.) Müsâfeha da böyledir. İmâm-ı Nevevî **(Ezkâr)** kitâbında diyor ki, (Karşılaşınca müsâfeha etmek müstehabdır. Fekat, bunu sabâh ve ikindi nemâzlarından sonra, âdet etmemelidir. Ba'zan yapmak sünnetdir.[1])

Dostun firâkı, az sürse de az değildir,
Gözde bir kılın bulunması, çok ağır gelir!

BİRİNCİ CİLD, 202. ci MEKTÛB

Bu kısa ömrü çok kıymetli şeylerde kullanınız! Geceleri ibâdet yapmağı ve seher vaktlerinde ağlamağı elden kaçırmayınız! Karanlık geceleri, Kur'ân-ı kerîm okumakla, düâ ve istigfâr ve Onun ismini söylemekle nûrlandırınız! Ticâretde sıdk ve emânet üzere olunuz! Hadîs-i şerîfde, **(Allahü teâlâ, sâdık [doğru] olan tüccârı sever)** buyuruldu. Fâsid ve fâizli satışlardan sakınınız! Bu zemânda bunlardan sakınan acabâ var mıdır? Bunları islâmiyyete bağlı olan [Ehl-i sünnet] âlimlerinden sorup öğreniniz!

BİRİNCİ CİLD, 230. cu MEKTÛB

(Tesavvuf), seyr ve sülûk demekdir. Seyr ve sülûkdan ve riyâzet çekmekden ve mücâhede yapmakdan maksad, mahlûklara olan meyli, muhabbeti yok etmekdir ve kulluk yapmağı öğrenmekdir ve insanın, âciz ve muhtâc olduğunu anlamasıdır. Ademden geldiğini ve ademe gideceğini idrâk etmesidir. Yoksa, insanın kullukdan kurtulması, ma'bûd olması ve ma'bûdün kemâlâtına ortak olması değildir. Muhammed Behâüddîn Buhârî hazretleri[1], (Âbid, ma'bûd ile iştirâk edemez) buyurdu. İbni Sînânın[2] bozuk düşünceleri, Ehl-i sünnet i'tikâdına uygun değildir ve küfrüne ve dalâletine sebeb olmakdadır. İmâm-ı Rabbânî 245 ve 266. cı mektûblarında, (İmâm-ı Gazâlî[3] "rahmetullahi aleyh" Hukemânın bozuk düşüncelerini yazdıkdan sonra, Fârâbî[4] ve İbni Sînânın ve benzerlerinin kâfir olduklarını bildirdi. Resûlullah "sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem", bir Velîye, rüyâda, İbni Sînâ için, **(Allahü teâlânın çok ilm vererek, dalâ-**

---

[1] İmâm-ı Nevevî 676 [m. 1277] de vefât etdi.

[1] Behâüddîn Buhârî 791 [m. 1389] da Buhârada vefât etdi.

[2] Ebû Alî Hüseyn ibni Sînâ 428 [m. 1037] de Hemedânda vefât etdi.

[3] İmâm-ı Muhammed Gazâlî 505 [m. 1111] de Tûs [Meşhed] de vefât etdi.

[4] Muhammed Fârâbî 339 [m. 950] de Şâmda vefât etdi.

lete sürüklediği kimsedir) buyurdu. Sâlik, kalbine gelen hâlleri yanlış anlasa da, bir Velîyi taklîd etmesi lâzımdır. **(Tevhîd-i vücûd)** bilgisi, akla ve nakle uygun görünüyor diyorsunuz. Nakl dediğiniz haberler, açık bildirilmiş değildirler. Böyle haberlere **(Müteşâbihât)** denir. Böyle haberler **(Te'vîl)** olunur. Ya'nî, meşhûr olmıyan ma'nâları verilir. Aklın kabûl etdiği şeyler ise, inandırmak için söylenir. Sâhası çok genişdir. Celâlüddîn-i Devânî[5], böyle bilgilere akl ermez dedi. Mevlânâ Câmî "kuddise sirruh"[6], (Akl ermez demek, keşf ve müşâhede ile kalbde hâsıl olup, aklın anlıyamıyacağı şeylerdir. Aklın anladığı şeyleri, his kuvvetlerinin anlıyamaması da böyledir) dedi. [Meselâ akl, güneşin yer küresinden büyük olduğunu anlıyor. Göz ise, güneşi pencerenin içinde gördüğü için, bunu anlıyamıyor.]

Felsefeciler, (Mevcûd olan şey yok olmaz. Yok olan şey de var olmaz) dediler. [Fransız kimyâger Lavoisier de[1] böyle söyledi. Bu sözleri doğru değildir. Zan ile söylemişlerdir. Bu söz, Allahü teâlânın sonsuz kudretini inkâr etmekdir. Lavazye, bu sözü umûmî olarak söylemeseydi, kimyâ hâdiselerinde var ve yok olmaz deseydi, sözü doğru olurdu. İslâm düşmanı, fen yobazlarının, tekrâr dirilmeği inkâr ederken Lavoisiernin bu yanlış sözünü ileri sürmeleri, ilme, fenne büyük iftirâdır.] Allahü teâlâ, dünyâyı ve âhıreti, ya'nî herşeyi yokdan var etdi. Hepsini tekrâr yok edecek ve Kıyâmet günü, yine var edeceğini, Peygamberleri vâsıtası ile haber verdi. Yaratması ve yok etmesi, Onun sonsuz kudretine göre, şaşılacak birşey değildir. Felesofların yukarıdaki sözleri, âlemin yok edileceğini inkâr etmekdir. Böyle söylemek küfrdür. Bu sözlerine inanan, Allahü teâlânın verdiği habere inanmamış olur, kâfir olur. Bütün dinler, âlemin yokdan var edildiğini ve tekrâr yok edileceğini sözbirliği ile bildirmekdedir. Felesofların bu sözleri, mahlûkların varlıkda durmaları için, Allahü teâlâya muhtâc olmamalarını da îcâb etdirmekde ve Allahü teâlânın varlıkları yok etmeğe kâdir olmayacağını göstermekdedir. Cismlerin ve sıfatlarının var olduklarını ve yok olduklarını görüyoruz. [Meselâ deniz suları, buhar hâline, bulut, ya'nî zerreler hâline ve kar, buz hâline dönmekdedir. Suyun bir hâli yok olup, diğer hâli var olmakdadır. Cismlerin hâllerini yok iken var eden ve var iken yok eden Allahü teâlâ, cismlerin kendilerini de, yok iken var etmeğe ve var iken yok etmeğe kâdirdir. Bugün bütün dinler, öldükden sonra, tekrâr dirilmeğe, Cennete,

---

[5] Muhammed Devânî 908 [m. 1502] de Şîrâzda vefât etdi.

[6] Abdürrahmân Ahmed Nûreddîn Câmî 898 [m. 1492] de Hirâtda vefât etdi.

[1] Lavoisier 1209 [m. 1789] ihtilâlinde öldürüldü.

Cehennem azâbına inanıyorlar. 1989 da Amerikanın en büyük (Misûrî) harb gemisi İstanbula geldi. İçinde iki büyük kilise var. **(Kitâb-ı mukaddes)** dedikleri incîli ingilizce basdırmışlar. Maroken cildlemişler. Her ziyâretciye hediyye ediyorlar. Bizdeki ilericiler, Avrupaya, Amerikaya âşık olduklarını söylüyorlar. Onlar gibi, morfinli, içkili kadınlarla, kızlarla otel odalarında, parklarda, her nev' zevklerini ve pilaj eğlencelerini yapıyorlar. Bunlara ilericilik diyorlar. Müslimânlara, Cennete, Cehenneme inandıkları ve Allahın emrlerine uydukları için gerici diyorlar. Bütün dünyâdaki inananlara gerici demediklerine göre, nefsânî, hayvânî zevklere ve islâm düşmanlığına ilericilik dedikleri anlaşılıyor.]

İKİNCİ CİLD, 11. ci MEKTÛB

Allahü teâlâ, insanları başı boş bırakmadı. Her istediklerini yapmağa izn vermedi. Nefslerinin arzûlarına ve tabî'î, hayvânî zevklerine, taşkın ve şaşkın olarak tâbi' olmalarını, böylece felâketlere sürüklenmelerini dilemedi. Râhat ve huzûr içinde yaşamaları ve sonsuz se'âdete kavuşmaları için arzûlarını ve zevklerini kullanma yollarını gösterdi ve dünyâ ve âhıret se'âdetine sebeb olan fâideli şeyleri yapmalarını emr etdi. Zararlı şeyleri yapmalarını yasak etdi. Bu emrlere ve yasaklara **(Ahkâm-ı islâmiyye)** denildi. Dünyâda râhat yaşamak, se'âdete kavuşmak istiyen, islâmiyyete uymağa mecbûrdur. Nefsinin ve tabî'atinin, islâmiyyete uymayan arzûlarını terk etmesi lâzımdır. İslâmiyyete uymazsa, sâhibinin, yaratanının gadabına, azâbına düçâr olur. İslâmiyyete uyan kul, müslimân olsa da, kâfir olsa da, dünyâda mes'ûd, râhat olur. Sâhibi ona yardım eder. Dünyâ zirâ'at yeridir. Tarlayı ekmeyip, tohumları yiyerek zevk ve safâ süren, mahsûl almakdan mahrûm kalacağı gibi, dünyâ hayâtını, geçici zevkleri, nefsin arzûlarını taşkın ve şaşkın olarak yapmakla geçiren de, ebedî ni'metlerden, sonsuz zevklerden mahrûm olur. Bu hâl, aklı başında olanın kabûl edeceği birşey değildir. Sonsuz lezzetleri kaçırmağa sebeb olan, geçici lezzetleri zararlı şeklde yapmağı tercîh etmez. [Allahü teâlâ, dünyâ zevklerinden, geçici lezzetlerinden, nefse tatlı gelen şeylerden hiçbirini, men' etmedi, yasak etmedi. Bunları, islâmiyyete uygun, zararsız olarak kullanmağa izn verdi.] İslâmiyyete tâm uymak için, evvelâ **(Ehl-i sünnet)** âlimlerinin, Eshâb-ı kirâmdan öğrenip ve Kur'ân-ı kerîmden ve hadîs-i şerîflerden anlayıp bildirdikleri **(Akâid)**e uygun îmân etmek, sonra harâm, yasak edilmiş olanları öğrenip bunlardan sakınmak ve yapması emr olunan farzları öğrenip yapmak lâzımdır. Bunları yapmağa **(İbâdet)** etmek denir. Harâmlardan sakınmağa **(Takvâ)** denir.

Niyyet ederek ahkâm-ı islâmiyyeye uymağa **(İbâdet etmek)** denir. Allahü teâlânın emrlerine ve yasaklarına **(Ahkâm-ı**

islâmiyye) ve **(Ahkâm-ı ilâhiyye)** denir. Emr edilenlere **(Farz)**, yasak edilenlere **(Harâm)** denir. İbâdetlerin en kıymetlisi ve islâm dîninin temeli hergün beş vakt **(Nemâz)** kılmakdır. [Nemâz kılmak, ayakda kıbleye karşı Fâtiha okumak ve kıbleye karşı eğilmek ve kıbleye karşı başını yere koymak demekdir. Bunları kıbleye karşı yapmazsa, nemâz kılmak olmaz.] Nemâz kılan, müslimândır. Nemâz kılmayan, yâ müslimândır, yâ kâfirdir. Nemâz kılmakla hâsıl olan kurb-ı ilâhî [ya'nî, Allahü teâlânın sevmesi], başka ibâdetleri yapmakla nâdir nasîb olur. Hergün, beş vakt nemâzı, cem'ıyyet ile [ya'nî dünyâ işlerini düşünmeden] ve cemâ'at ile ve ta'dîl-i erkân ile ve abdesti dikkatli alarak ve müstehab olan vaktlerinde kılmalıdır. Nemâz kılarken, Allahü teâlâ ile kul arasındaki perdeler kalkar. Beş vakt nemâz kılan, hergün beş kerre yıkanıp temizlenen kimse gibi, günâhlardan temizlenir. Hergün beş vakt nemâzı doğru olarak kılana yüz şehîd sevâbı verilir.

Ticâret eşyâsının ve kırda otlıyan hayvânların [ve tarladan, ağaçlardan elde edilen mahsûlün ve kâğıd liraların ve alacakların] zekâtlarını emr olunan yerlere seve seve vermelidir. Zekâtı verilen mâl azalmaz. Zekâtı verilmiyen mâl, Cehennemde ateş olur. Allahü teâlâ, çok merhamet ederek, ihtiyâcdan fazla olan mâl, nisâb mikdârı olursa, bir sene sonra zekâtını vermeği emr etdi. Cânı ve mâlı veren Odur. Mâlın hepsini ve cânı vermeği emr etseydi, Onun âşıkları hemen verirdi.

Ramezân-ı şerîf ayında, Allahü teâlâ emr etdiği için, seve seve oruc tutmalıdır. Bu açlığı ve susuzluğu se'âdet bilmelidir.

İslâmın binâsı beşdir: Birincisi, **(Eşhedü en-lâ-ilâhe-illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve Resûlühü)** demek ve bunun ma'nâsını bilmek ve inanmakdır. Buna **(Kelime-i şehâdet)** denir. Dördü de, nemâz, zekât, oruc ve hacdır. Bu beş esâsdan biri bozuk olursa, islâmiyyet de bozuk olur. İ'tikâdı düzeltdikden ve islâmiyyete uydukdan sonra, Sôfiyye-i aliyyenin yolunda ilerlemek lâzımdır. Allahü teâlânın ma'rifeti, bu yolda hâsıl olur ve nefsin arzûlarından kurtulmak nasîb olur. Sâhibini tanımayan kimse, nasıl yaşıyabilir, nasıl râhat eder! Bu yolda ma'rifet sâhibi olmak için, **(fenâ bil-ma'rûf)** lâzımdır. Ya'nî, Allahü teâlâdan başka herşeyi unutmak lâzımdır. Kendini var bilen kimse, ma'rifete kavuşamaz. **(Fenâ)** ve **(Bekâ)** vicdânda, kalbde hâsıl olan şeylerdir. Anlatmakla anlaşılmaz. Ma'rifet ni'metine kavuşmıyanın, bunu dâimâ araması lâzımdır. Tahkîri emr olunan ve muvakkat olan şeyin ta'mîri ile uğraşmamalıdır.

SİHR=BÜYÜ: Cinlerin insanlarda yapdıkları hastalıklara (Sihr=Büyü) denir. Müslimân olan cinlerin insanlarla bir alâkası yokdur. Bunlar, yalnız ibâdet ederler. Ehl-i sünnet âlimleri bun-

ları tanır. Arkadaş olurlar. Sâlih insanlar gibi görünür. Sohbet ederler. Bunlardan insanlara zarar gelmez. Kâfir olan cinler, insandan ayrılmazlar. Cinler her şeklde görünürler. Böcek şekline, mikrob şekline de girerler. İnsanın damarlarında dolaşırlar. Yalnız mü'minlerin kalbine giremezler. Kâfir cinler, iyi insan şekline de girer. Her iyiliği yapar. İnsanlara fâideli olurlar. Kâfir ve fâsıklarla arkadaşlık yapınca, hiç ayrılmazlar. Kâfir insanlar gibi, her iyiliği yapınca, arkasından küfre, fıska sebeb olurlar. İnsanın göstereceği kimselerde hastalık, sihr yaparlar. Bu hastalıkdan kurtulmak için, bu cinni öldürmek veyâ kovmak lâzımdır. Cinnin zararından kurtulmak için en te'sîrli iki silâh **(Kelime-i temcîd)** ve istigfâr düâsıdır. Kelime-i temcîd, **(Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm)**dir. Bunu okuyandan, cinlerin kaçdığını, büyünün bozulduğunu, imâm-ı Rabbânî 174.cü mektûbunda ve istigfâr düâsının her derde devâ olduğu hadîs-i şerîflerde bildirilmekdedir. 122.ci sahîfeye bakınız!

5.ci CİLD, 113.cü MEKTÛB

Bu mektûbda zikrin nasıl yapılacağı yazılıdır. Bu mektûb **(Kıyâmet ve Âhıret)**in, 165.ci sahîfede de yazılıdır.]

TENBÎH: İlk mekteb yaşındaki çocuklar, bağçede, umûmî yerlerde oynarlar. Hoşlarına giden ve arkadaşlarından gördükleri şeylerle vakt geçirirler. Anaları, babaları zararlı şeylerle oynamalarına mâni' olur. Söz dinlemezlerse, döverek zararlı oyunlara mâni' olurlar. Ananın, babanın terbiyesi ile yetişen çocuklar, büyüyünce kendilerine ve cem'ıyyete fâideli olurlar. Bunun gibi, insanlar, nefslerinin ve kötü kimselerin isteklerine uyarak zararlı işler yapıyor. Allahü teâlâ çok merhametli olduğu için, fâideli ve zararlı şeyleri bildirmiş, fâideli olanları yapmağı, zararlı olanlardan sakınmağı emr etmişdir. Bu emr ve yasaklara **(Din)** denir. Muhammed aleyhisselâmın bildirdiği dîne **(islâmiyyet)** denir. İslâmiyyete uyanlar, hep fâideli işler yaparlar. Kimseye zararları dokunmaz. Bunları Allahü teâlâ da, kullar da sever. Dünyâda ve âhıretde se'âdetlere kavuşurlar. Görülüyor ki, islâmiyyet, insanları se'âdete kavuşduran sebebdir. Bu sebebe yapışmak, insanlara külfet ve eziyyet değil, se'âdete kavuşmaları için vesîledir. Allahü teâlâ, herşeyi bir sebeb ile yaratmakdadır. Analar, babalar, bu âdet-i ilâhiyyeye uyarak, evlâdlarının, iyi adam olmaları için, terbiye etmek sebebine sarıldıkları gibi, Allahü teâlâ da, kullarının dünyâda râhat yaşamaları, âhıretde de sonsuz se'âdete kavuşmaları için, islâmiyyet ni'metini sebeb olarak yaratmışdır. Herkes, bu sebebe yapışsa, kimse, derd, keder çekmez. Üzüntü, sıkıntı kelimeleri unutulur, her yer güllük, gülistânlık olur.

Kitâbı yazmağa **(Besmele)** okumakla başlamışdık. Son söz olarak da, Rabbimize hamd edelim: **VELHAMDÜ LİLLÂHİ RABBİL ÂLEMÎN.**

Âdem oğlu aç gözünü, yeryüzüne kıl, bir nazar,
gör bu latîf çiçekleri, hangi kuvvet yapar, bozar.

Herbir çiçek bir nâz ile, öğer Hakkı, niyâz eder,
kurdlar, kuşlar, durmaz söyler, ol Hâlıka âvâz eder.

Öğer onun kâdirliğin, herbir işe hâzırlığın,
ille onun kâhirliğin, anlayınca, rengi döner.

Rengi döner günden güne, toprağa dökülür yine,
bu ibretdir anlayana, hakîkatı, ârif sezer.

Ger bu sırrı duya idin, yâ bu gammı yiye idin,
yerinde eriye idin, insan değil misin, meğer.

Bilir, gelen gider imiş, konan geri göçer imiş,
mevt şerbetin içer imiş, her kim, bu ma'nâdan geçer.

Kıble sâatini bulmak

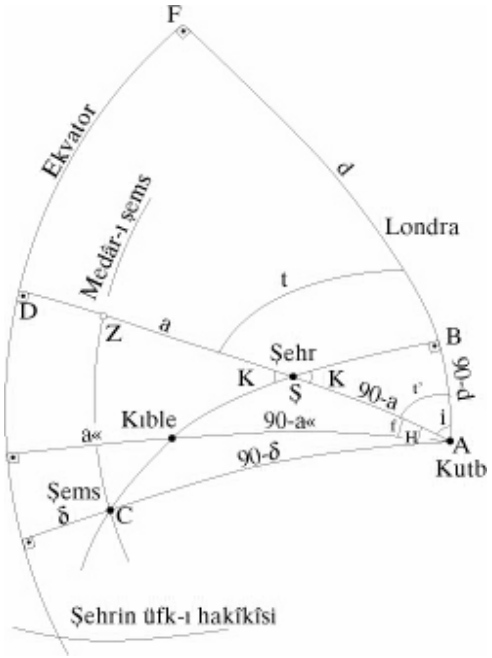

(1) Şimâl-cenûb istikâmeti. (2) Şark-garb istikâmeti.
AZ= nisfünnehâr

K Kıble zâviyesi: $\tan K = \dfrac{\sin(t'-t)}{\sin(a-a')}$ İstanbul için 29 derecedir.

a, a' : Şehrin ve Mekkenin arz dereceleri
t, t' : Şehrin ve Mekkenin tûl dereceleri
δ : Güneşin meyl derecesi. Ş, şehrin şâkûlünün semâ küre-

sini kesdiği nokta ve Z, zevâl noktası.

Dik kürevî müselleslerde Napier düstûru:

ABŞ'de: cos (90-a)= cot i x cot K'dır. Dâimâ tan A x cot A = 1 olduğu için: sin a = 1 / tan i x 1 / tan K $\boxed{\text{ta i} = 1 \div (\sin a \times \tan K)}$ olur…(1)

ABC'de $\boxed{\cos (i + H) = \tan \delta \times \cot d}$ dir. … (2)

ABŞ'de : cos i= tan a x cot d olacağından (2) düstûru:

$\boxed{\cos (i + H) = \tan \delta \times \cos i / \tan a}$ … (3) olur.

(1).ci düstûrdan i zâviyesi ve (3)den (i+H) ve buradan Kıble vaktinin H Fadl-ı dâirinin, ya'nî CZ kavsinin derecesi bulunur ki, zemâna çevrilip, hakîkî zevâl vaktinden farkı, ta'dîl-i zemân ve tûl farkını hesâba katarak, müşterek sâate göre (Kıble sâati) olur. Meselâ, 2 Şubatda δ= –17 derece olduğundan hesâb makinesi ile, İstanbul için, i=70,5 derece ve H 1 sâat 45 dakîka bulunur. 380. ci sahîfeye bakınız!

Temkin Cedveli

Sıfır dereceden altmış derece arzına kadar ve yirmibeş metre fark ile, beşyüz metre irtifâ'a kadar hesâb olunmuş temkin cedveli.

Birinci satırdaki rakamlar arz derecelerini göstermekdedir.

(m)İrtifâ'	0	3	6	9	12	15	18	21	24	27	30	33	36	39	42	45	48	51	54	57	60
	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak	Dak
0	3.49	3.49	3.51	3.53	3.55	3.58	4.02	4.06	4.12	4.20	4.28	4.42	4.57	5.13	5.33	5.57	6.28	7.09	8.06	9.25	11.41
25	4.38	4.38	4.39	4.41	4.45	4.49	4.54	5.01	5.08	5.19	5.31	5.41	5.59	6.20	6.42	7.13	7.52	8.40	9.54	11.20	14.20
50	4.58	4.58	5.00	5.02	5.06	5.10	5.16	5.23	5.31	5.42	5.54	6.08	6.27	6.48	7.14	7.46	8.28	9.19	10.38	12.10	15.27
75	5.16	5.16	5.18	5.21	5.24	5.29	5.36	5.43	5.52	6.03	6.12	6.27	6.50	7.10	7.38	8.12	8.59	9.54	11.11	13.05	16.26
100	5.27	5.27	5.29	5.30	5.35	5.40	5.47	5.55	6.05	6.15	6.27	6.44	7.04	7.28	7.56	8.33	9.19	10.16	11.39	13.30	17.06
125	5.38	5.39	5.40	5.42	5.46	5.53	6.00	6.07	6.17	6.27	6.41	6.58	7.19	7.44	8.14	8.51	9.38	10.30	12.05	14.08	17.42
150	5.49	5.50	5.52	5.54	5.58	6.03	6.11	6.19	6.29	6.40	6.54	7.12	7.34	7.59	8.30	9.08	9.57	11.00	12.28	14.55	18.17
175	5.58	5.59	6.01	6.03	6.08	6.14	6.21	6.29	6.40	6.52	7.06	7.24	7.47	8.13	8.45	9.24	10.14	11.18	12.51	15.03	18.49
200	6.08	6.09	6.10	6.13	6.17	6.23	6.30	6.39	6.50	7.03	7.18	7.36	7.59	8.26	8.59	9.39	10.30	11.36	13.11	15.32	19.21
225	6.17	6.17	6.18	6.22	6.26	6.32	6.40	6.48	7.00	7.13	7.28	7.46	8.10	8.38	9.12	9.53	10.45	11.53	13.31	15.55	19.51
250	6.25	6.25	6.26	6.30	6.35	6.41	6.49	6.57	7.09	7.22	7.38	7.57	8.21	8.49	9.24	10.06	10.59	12.09	13.49	16.06	20.20
275	6.31	6.33	6.34	6.38	6.41	6.47	6.57	7.06	7.18	7.32	7.48	8.06	8.31	9.00	9.35	10.18	11.13	12.25	14.06	16.26	20.48
300	6.40	6.41	6.42	6.46	6.51	6.57	7.05	7.14	7.26	7.40	7.57	8.16	8.41	9.12	9.46	10.30	11.26	12.40	14.23	16.46	21.15
325	6.47	6.48	6.49	6.53	6.58	7.05	7.13	7.23	7.34	7.49	8.05	8.25	8.53	9.21	9.57	10.41	11.39	12.54	14.38	17.05	21.41
350	6.54	6.55	6.56	7.00	7.05	7.13	7.20	7.30	7.42	7.57	8.13	8.32	9.01	9.31	10.07	10.52	11.51	13.07	14.52	17.25	22.05
375	7.01	7.02	7.04	7.07	7.12	7.19	7.27	7.37	7.49	8.05	8.22	8.42	9.10	9.40	10.17	11.03	12.03	13.20	15.08	17.45	22.31
400	7.08	7.09	7.11	7.14	7.19	7.25	7.34	7.45	7.57	8.12	8.30	8.51	9.18	9.49	10.27	11.14	12.15	13.32	15.23	18.03	22.55
425	7.14	7.15	7.17	7.20	7.25	7.32	7.41	7.51	8.04	8.20	8.37	8.58	9.26	9.58	10.34	11.24	12.26	13.44	15.38	18.20	23.17
450	7.20	7.21	7.23	7.26	7.32	7.38	7.47	7.58	8.11	8.26	8.44	9.06	9.34	10.07	10.42	11.34	12.37	13.56	15.53	18.40	23.38
475	7.26	7.27	7.29	7.32	7.38	7.44	7.54	8.04	8.18	8.34	8.52	9.13	9.42	10.15	10.50	11.44	12.48	14.08	16.08	18.58	23.59
500	7.32	7.33	7.35	7.39	7.44	7.51	8.00	8.11	8.25	8.41	8.59	9.21	9.50	10.23	10.58	11.53	12.58	14.20	16.18	19.15	24.20

İrtifâ': Bir mahallin en yüksek yerinin en aşağı yerinden i'tibâren yüksekliğidir. İstanbulun en yüksek tepesi olan Çamlıcanın irtifâ'ı 267 metredir. Bu irtifâ' için inhitât-ı üfuk zâviyesi 29,4 dakîka, irtifâ' zâviyesi 1 derece 29 dakîka ve güneşin hakîkî gurûbdan sonra, bu irtifâ'ı inmek zemânı olan temkin 7 dakîka 52,3 sâniye olur ki, 2 dakîka ihtiyât ilâve ederek, senelik vasatîsi 10 dakîkadır.

TA'DÎL-İ ZEMÂN VE MEYL-İ ŞEMS CEDVELİ
GÜNEŞ 1986
O^h UNIVERSAL (GREENWICH) ZEMÂNI

Târih		Tâdil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih		Tâdil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih		Tâdil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih		Tâdil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '
Ocak	0	–02 48	–23 07	Şubat	15	–14 12	–12 51	Nisan	1	–04 06	+04 20		17	+03 40	+19 13
	1	03 16	23 03		16	14 09	12 31		2	03 48	04 44		18	03 38	19 26
	2	03 44	22 58		17	14 06	12 10		3	03 30	05 07		19	03 36	19 40
	3	04 12	22 52		18	14 01	11 49		4	03 13	05 30		20	03 33	19 52
	4	04 40	22 47		19	13 56	11 28		5	02 55	05 53		21	03 30	20 05
	5	–05 07	–22 40		20	–13 51	–11 06		6	–02 38	+06 15		22	+03 26	+20 17
	6	05 34	22 33		21	13 44	10 45		7	02 21	06 38		23	03 22	20 29
	7	06 01	22 26		22	13 37	10 23		8	02 04	07 01		24	03 17	20 40
	8	06 27	22 19		23	13 29	10 01		9	01 47	07 23		25	03 12	20 51
	9	06 52	22 11		24	13 21	09 39		10	01 31	07 45		26	03 06	21 02
	10	–07 17	–22 02		25	–13 12	–09 17		11	–01 15	+08 08		27	+03 00	+21 13
	11	07 41	21 53		26	13 02	08 55		12	00 59	08 30		28	02 53	21 23
	12	08 05	21 44		27	12 52	08 32		13	00 44	08 52		29	02 46	21 32
	13	08 28	21 34		28	12 42	08 10		14	00 28	09 13		30	02 38	21 42
	14	08 51	21 24	Mart	1	12 31	07 47		15	–00 13	09 35		31	02 30	21 51
	15	–09 13	–21 13		2	–12 19	–07 24		16	+00 01	+09 56	Haziran	1	+02 21	+21 59
	16	09 34	21 02		3	12 07	07 01		17	00 15	10 18		2	02 12	22 07
	17	09 55	20 51		4	11 54	06 38		18	00 29	10 39		3	02 02	22 15
	18	10 15	20 39		5	11 41	06 15		19	00 43	11 00		4	01 52	22 22
	19	10 34	20 27		6	11 28	05 52		20	00 56	11 21		5	01 42	22 29
	20	–10 52	–20 14		7	–11 14	–05 29		21	+01 09	+11 41		6	+01 31	+22 36
	21	11 10	20 01		8	–10 59	05 05		22	01 21	12 01		7	01 20	22 42
	22	11 26	19 48		9	10 45	04 42		23	01 33	12 22		8	01 09	22 48
	23	11 42	19 34		10	10 30	04 18		24	01 44	12 42		9	00 58	22 53
	24	11 58	19 20		11	10 14	03 55		25	01 55	13 01		10	00 46	22 58
	25	–12 12	–19 05		12	–09 59	–03 31		26	+02 06	+13 21		11	+00 34	+23 02
	26	12 26	18 51		13	09 43	03 08		27	02 16	13 40		12	00 22	23 07
	27	12 39	18 35		14	09 26	02 44		28	02 25	13 59		13	+00 09	23 11
	28	12 51	18 20		15	09 10	02 20		29	02 34	14 18		14	-00 03	23 14
	29	13 02	18 04		16	08 53	01 57		30	02 43	14 37		15	00 16	23 17
	30	–13 13	–17 48		17	–08 36	–01 33	Mayıs	1	+02 51	+14 55		16	–00 29	+23 20
	31	13 22	17 32		18	08 19	01 09		2	02 58	15 13		17	00 42	23 22
Şubat	1	13 31	17 15		19	08 01	00 46		3	03 05	15 31		18	00 54	23 24
	2	13 39	16 58		20	07 44	–00 22		4	03 11	15 49		19	01 07	23 25
	3	13 46	16 40		21	07 26	+00 02		5	03 17	16 06		20	01 20	23 26
	4	13 53	–16 23		22	–07 08	+00 26		6	+03 22	+16 24		21	–01 33	+23 26
	5	13 59	16 05		23	06 50	00 49		7	03 26	16 40		22	01 46	23 27
	6	14 04	15 46		24	06 32	01 13		8	03 30	16 57		23	01 59	23 26
	7	14 08	15 28		25	06 13	01 37		9	03 34	17 13		24	02 12	23 25
	8	14 11	15 09		26	05 55	02 00		10	03 36	17 29		25	02 25	23 24
	9	–14 13	–14 50		27	–05 37	+02 24		11	+03 39	+17 45		26	–02 38	+23 23
	10	14 15	14 31		28	05 19	02 47		12	03 40	18 00		27	02 50	23 21
	11	14 16	14 11		29	05 00	03 11		13	03 41	18 15		28	03 03	23 18
	12	14 16	13 52		30	04 42	03 34		14	03 42	18 30		29	03 15	23 16
	13	14 16	13 32		31	04 24	03 57		15	03 42	18 45		30	03 27	23 12
	14	14 14	–13 12	Nisan	1	–04 16	+04 20		16	+03 41	+18 59	Temmuz	1	–03 39	+23 09
	15	14 12	–12 51		2	–03 48	+04 44		17	+03 40	+19 13		2	–03 50	+23 05

NOT: Bu değerler 1986 + 4N (N = 0,1,2,3...) yılları içindir. 1987 + 4N için 6 sâat önceki, 1988 + 4N için Marta kadar 12 sâat önceki Martdan i'tibâren 12 sâat sonraki 1989 + 4N için 6 sâat sonraki değerler kullanılır. Meselâ 0 Ocak 1989 (31 Aralık 1988) için:
Meyl= - 23°07' - (-23°07-(-23°03)) x 6/24=-23°06' olur.
Rub'-ı dâire, ya'nî Üsturlâb âletini yaparak, güneşin irtifâ'ını ilk ölçen müslimân, İbrâhîm Fezârî Bağdâdîdir. **(Zeyc-i Fezârî)** ve **(Amel-i bil-üsturlâb)** ve **(Kitâb-ül-mikyâs-iz zevâl)** ve diğer kitâbları çok kıymetlidir. 188 [m. 803] de vefât etmişdir. 426 da vefât eden Üsbû' Gırnâtînin **(Kitâb-ül-üstürlâb)** ı ve 801 [1398] de Mısrda vefât eden Alî bin Ahmed Bağdâdînin **(Ridâyet-ül mübtedî fî ma'rifet-il-evkât bi-Rub-iddâire)** kitâbı çok kıymetlidir.

TA'DÎL-İ ZEMÂN VE MEYL-İ ŞEMS CEDVELİ
GÜNEŞ 1986
O^h UNIVERSAL (UT)

Târih		Tâdil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih		Tâdil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih		Tâdil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '	Târih		Tâdil-i zemân dak. s	Meyl-i şems ° '
Temmuz	1	–03 39	+23 09		16	–04 24	+13 54	Ekim	1	+10 06	–02 59		16	+15 21	–18 36
	2	03 50	23 05		17	04 12	13 35		2	10 25	03 22	Kasım	17	15 10	18 51
	3	04 02	23 00		18	03 59	13 16		3	10 44	03 46		18	14 58	19 06
	4	04 13	22 55		19	03 46	12 57		4	11 03	04 09		19	14 46	19 20
	5	04 24	22 50		20	03 32	12 37		5	11 21	04 32		20	14 32	19 34
	6	04 34	+22 45		21	–03 17	+12 17		6	+11 39	–04 55		21	+14 18	–19 48
	7	04 45	22 39		22	03 03	11 57		7	11 57	05 18		22	14 03	20 01
	8	04 54	22 32		23	02 47	11 37		8	12 14	05 41		23	13 48	20 14
	9	05 04	22 25		24	02 32	11 17		9	12 31	06 04		24	13 31	20 27
	10	05 13	22 18		25	02 16	10 56		10	12 47	06 27		25	13 14	20 39
	11	–05 21	+22 11		26	–01 59	+10 36		11	+13 03	–06 50		26	+12 55	–20 51
	12	05 29	22 03		27	01 42	10 15		12	13 19	07 12		27	12 37	21 02
	13	05 37	21 54		28	01 25	09 54		13	13 34	07 35		28	12 17	21 13
	14	05 44	21 46		29	01 07	09 33		14	13 48	07 57		29	11 57	21 23
	15	05 51	21 37		30	00 49	09 11		15	14 02	08 20		30	11 35	21 34
	16	–05 57	+21 27	Eylül	31	–00 31	+08 50		16	+14 16	–08 42		1	+11 14	–21 43
	17	06 03	21 17		1	–00 13	08 28		17	14 29	09 04	Aralık	2	10 51	21 53
	18	06 08	21 07		2	+00 06	08 06		18	14 41	09 26		3	10 28	22 02
	19	06 12	20 57		3	00 25	07 45		19	14 53	09 48		4	10 04	22 10
	20	06 16	20 46		4	00 45	07 23		20	15 04	10 09		5	09 40	22 18
	21	–06 20	+20 34		5	+01 05	+07 00		21	+15 15	–10 31		6	+09 15	–22 26
	22	06 23	20 23		6	01 24	06 38		22	15 24	10 52		7	08 50	22 33
	23	06 25	20 11		7	01 45	06 16		23	15 33	11 13		8	08 24	22 40
	24	06 27	19 59		8	02 05	05 53		24	15 42	11 34		9	07 58	22 46
	25	06 28	19 46		9	02 26	05 31		25	15 50	11 55		10	07 31	22 52
	26	–06 28	+19 33		10	+02 46	+05 08		26	+15 57	–12 16		11	+07 04	–22 57
	27	06 28	19 20		11	03 07	04 45		27	16 03	12 36		12	06 36	23 02
	28	06 28	19 06		12	03 28	04 23		28	16 08	12 57		13	06 09	23 07
	29	06 26	18 53		13	03 49	04 00		29	16 13	13 17		14	05 40	23 11
	30	06 25	18 38		14	04 11	03 37		30	16 17	13 37		15	05 12	23 15
	31	–06 22	+18 24		15	+04 32	+03 14		31	+16 20	–13 56		16	+04 43	–23 18
Ağustos	1	06 19	18 09		16	04 53	02 51	Kasım	1	16 23	14 16		17	04 14	23 20
	2	06 16	17 54		17	05 15	02 27		2	16 24	14 35		18	03 45	23 22
	3	06 12	17 39		18	05 36	02 04		3	16 25	14 54		19	03 15	23 24
	4	06 07	17 23		19	05 58	01 41		4	16 25	15 13		20	02 46	23 25
	5	–06 02	+17 07		20	+06 19	+01 18		5	+16 24	–15 31		21	+02 16	–23 26
	6	05 56	16 51		21	06 41	00 54		6	16 22	15 50		22	01 46	23 27
	7	05 49	16 34		22	07 02	00 31		7	16 20	16 08		23	01 16	23 26
	8	05 42	16 17		23	07 23	+00 08		8	16 17	16 25		24	00 47	23 26
	9	05 34	16 00		24	07 44	–00 16		9	16 13	16 43		25	+00 17	23 25
	10	–05 26	+15 43		25	+08 05	–00 39		10	+16 08	–17 00		26	–00 13	–23 23
	11	05 17	15 25		26	08 26	01 02		11	16 02	17 17		27	00 43	23 21
	12	05 08	15 08		27	08 46	01 26		12	15 55	17 33		28	01 12	23 19
	13	04 58	14 50		28	09 07	01 49		13	15 48	17 50		29	01 42	23 16
	14	04 47	14 31		29	09 27	02 12		14	15 40	18 06		30	02 11	23 12
	15	–04 36	+14 13		30	+09 47	–02 36		15	+15 30	–18 21		31	–02 40	–23 08
	16	–04 24	+13 54	Ekim	1	+10 06	–02 59		16	+15 21	–18 36		32	–03 09	–23 04

Zevâl Vakti (UT=Greenwich zemânı olarak) = 12^h $\frac{-\text{doğu}}{+\text{batı}}$ tûl derecesi kadar zemân - tâ'dîl zemân

Ta'dîl-i zemân = Hakîkî zemân - Vasatî zemân

Yukarıdaki değerler Londrada o gün sâat sıfır, ya'nî bir evvelki gün sâat 24 (gece yarısı) iken tesbît edilmişdir. İlgili tûl derecesi ve zemâna göre doğru orantı kabûl edilerek tashîh edilip kullanılır. Meselâ müşterek (standard) bir vakt (V) için meyl (δ) $\delta = \delta_1 + (\delta_2 - \delta_1)$

× (V – S/ 15) / 24 formülü ile hesâb edilir. Burada, δ_1 ve δ_2 sırasıyla o günkü ve ertesi günkü meyl, S = Standard (memleket sâatbaşı) tûl derecesidir. İşaretleri ile kullanılırlar.

Her arz derecesi için ikindi nemâzı vaktinin irtifâ'ları

Gâye irtifâ'ı	Fey-i Zevâl	Gâye İrtifâ'ı	Fey-i Zevâl	Gâye irtifâ'ı	Fey-i Zevâl	Gâye irtifâ'ı	Fey-i Zevâl	Gâye irtifâ'ı	Fey-i Zevâl
0.15	229.18	10.30	5.395	25.30	2.097	40.30	1171	61	0.554
0.30	114.58	11.00	5.145	26.00	2.050	41.00	1150	62	0.532
0.45	76.390	11.30	4.915	26.30	2.006	41.30	1130	63	0.510
1.00	57.290	12.00	4.705	27.00	1.963	42.00	1111	64	0.488
1.15	45.829	12.30	4.511	27.30	1.921	42.30	1091	65	0.466
1.30	38.188	13.00	4.331	28.00	1.881	43.00	1072	66	0.445
1.45	32.730	13.30	4.165	28.30	1.842	43.30	1054	67	0.624
2.00	28.636	14.00	4.011	29.00	1.804	44.00	1036	68	0.404
2.15	25.452	14.30	3.867	29.30	1.767	44.30	1018	69	0.384
2.30	22.904	15.00	3.732	30.00	1.732	45.00	1000	70	0.364
2.45	20.819	15.30	3.606	30.30	1.698	45.30	0.983	71	0.344
3.00	19.081	16.00	3.487	31.00	1.664	46.00	0.966	72	0.325
3.15	17.611	16.30	3.376	31.30	1.632	46.30	0.949	73	0.306
3.30	16.350	17.00	3.271	32.00	1.600	47.00	0.933	74	0.287
3.45	15.257	17.30	3.172	32.30	1.570	47.30	0.916	75	0.268
4.00	14.301	18.00	3.078	33.00	1.540	48.00	0.900	76	0.249
4.15	13.457	18.30	2.989	33.30	1.511	48.30	0.885	77	0.230
4.30	12.706	19.00	2.904	34.00	1.483	49.00	0.869	78	0.213
4.45	12.035	19.30	2.824	34.30	1.455	49.30	0.854	79	0.194
5.00	11.430	20.00	2.747	35.00	1.428	50.00	0.839	80	0.179
5.30	10.385	20.30	2.675	35.30	1.402	51.00	0.830	81	0.158
6.00	95.14	21.00	2.605	36.00	1.376	52.00	0.781	82	0.141
6.30	87.77	21.30	2.539	36.30	1.351	53.00	0.754	83	0.123
7.00	81.44	22.00	2.475	37.00	1.327	54.00	0.727	84	0.105
7.30	75.96	22.30	2.414	37.30	1.303	55.00	0.700	85	0.087
8.00	71.15	23.00	2.356	38.00	1.280	56.00	0.675	86	0.070
8.30	66.91	23.30	2.300	38.30	1.257	57.00	0.649	87	0.052
9.00	63.94	24.00	2.246	39.00	1.235	58.00	0.625	88	0.035
9.30	59.76	24.30	2.194	39.30	1.213	59.00	0.601	89	0.017
10.00	56.71	25.00	2.145	40.00	1.192	60.00	0.577	90	0.000

Meselâ, İstanbul'da 2 Şubâtda, Meyl-i şems -16.48 derece olduğundan, gâye irtifâ'ı -16.48 + 49 = 32.12 derece, bir metre, dik çubuğun en kısa gölgesi 1.58 m. ve ikindi gölgesi 2.58 m. ve ikindi irtifâ'ı 21.20 derece olur. Hesâb makinesi ile fadl–ı dâir 2 sa. 41 dakîka bulunur. İkindi vakti, ezânî 9.42 ve müşterek 3.09 sâat olur. Çünki Ta'dîl-i zemân -13.39 dakîkadır. Yukarıdaki cedveli kullanmadan da, privileg hesâb âletinin 90-32.12 [0→] = tan + 1 = arc tan MS 90 - MR = [→0] işâretlerine parmak ile basınca, güneşin asr-ı evveldeki irtifâ'ı 21.08 derece olur. Yâhud rub'-ı

dâirede, hayt, kavs-i irtifâ' üzerinde gâye-i irtifâ' rakamına getirilince, haytın (zıll-i mebsût) kavsinde rastladığı rakam, fey-i zevâl gölge uzunluğu olur.

FİHRİST

Abdest alma âdâbı 232, (367), 372, 374.
Abdest almanın fâideleri 365.
Abdest düâları (235).
Abdesti bozan şeyler (233), 241, 279, (368), 378, 399, 525.
Abdestin farzları (230), (366), 515, 520.
Abdestin mekrûhları (233), (368).
Abdestin sünnetleri (231), (366).
Abdestin müstehabları (232), (367).
Abdestin nâfileleri (367), 374.
Abdülganî Nablüsî 147, 258, 516, 518, 527.
Abdülhakîm Efendi 46, 108, 118, 120, 153, 169, 299, 409, 433, 441, 447, 499, 542, 554.
Abdülkâdir-i Geylânî 129, 409, 530.
Abdüllah-i Dehlevî 68, 248, 308, 357, 448, 457.
Abdüllah-i Ensârî 157.
Abdürrahmân Sâmî pâşa 350, 351.
Abdürreşîd efendi 163.
Acele etmek 43, 97, 507.
Acele yalnız beş yerde câizdir 43, 507.
Açık gezmek harâmdır 119, 185, 194, 208, 210, (315), 319, 331.
Açık konuşmalıdır 86.
Adâlet 14, 26, 79, 95, 147, 161, 165.
Adam öldürmek 23, 60, 90, 121.
Adem (Yokluk) 31, 559.
Âdem aleyhisselâm 42, 49, 57, 69, 74, 100, 124, 138, 139, 172, 173, 181, 182, 195, 199, 204, 267, 343, 360, 434, 436, 438, 447, 479, 544.
Âdet 123, 319, 336, 528.
Âdet delîl-i şer'î olamaz 528, 532.
Âdet zemânı 222, 223, 226, 228, 501, 503.
Âdet-i ilâhiyye 46, 47, 56, 328, 441, 459, 467.
Âdil olmak 278, 397, (426), 432, 549.
Âfiyet 85, 89, 122.
Afv etmek 17, 54, 78, 79, 92, 114, 122, 151, 442.
Ağırlık birimleri 460, 535.
Ahd 89, 91.
Âhırete îmân 143, 154, 182, 564.
Âhıret hayâtına bütün dünyâ inanıyor 154, 564.
Âhıret kardeşi 476, 543.
Ahkâm-ı islâmiyye 30, 31, 95, 154, 170, 173, 186, 189, 205, 214, 290, 347, 362, 373, 512, 554, 565.
Ahkâm-ı islâmiyyeye uymalı 10, 86, 95, 125, 154, 170, 214, 356, 414, 550, 551, 552, 554, 565.
Ahkâm-ı islâmiyyenin ehemmiyyeti 24, 190, 197, 290, 355.
Ahkâm-ı islâmiyyeye uyan herkes kazanır 86, 170, 173, 467, 512.
Ahlâk değişir mi? 126, 127, 170, 533.
Ahlâk ilmleri 8, 127, 128, 135, 146.
Ahlâk kitâbları 8, 129.
Ahlâk-ı hamîde 166, (323).
Ahlâk-ı hasene 323, 439, 462. 466.
Ahlâk-ı zemîme 13, 528.
Ahmaklık 9, 14, 31, 34, 44, 49, 57, 156.
Ahmed bin Hanbel 58, 83, 184, 318, 352, 456, 506.
Ahmedî fırkası 62.
Âile rızkı kazanmak sevâbı 450, 462.
Âişe "radıyallahü anhâ" 74, 112, 191, 287, 289, 316, 325, 332, 334, 345, 401, 402, 410, 424, 426, 488, 498, 531.
Akâid bilgisi 36, 153, 173, 373.
Akîka kurbanı 307.
Âkıl bâlig olmak 23, 108, 175, 221, 279, (362), 381.
Akl bilgileri 135, 438, 563.
Akl nedir. 9, 14, 44, 45, 47, 77, 106, 135, 140, 467.
Akla uymak 29, 31, 117, 170, 192, 438.
Akrabâyı ziyâret 335, 476.
Aksırınca okunacak düâ 445, 491.
Âlem hâdisdir 561.
Âlem-i emr 105.
Âlem-i ervâh 105, 561.
Âlem ve kısmları 105, 561.
Âlem-i islâm kitâbı 163.
Âlem-i misâl 105, 144, 145, 561.
Alî bin Emrullah 8, 138.

Âlimin alâmeti 54, 56, 491.
Âlimler vârislerdir 52, 103.
Âlimleri ziyâret 460, 462, (491).
Alî-yül mürtedâ 28, 43, 50, 58, 94, 96, 154, 160, 191, 257, 262, 287, 288, 316, 326, 332, 357, 433, 435, 436, 448, 487, 531.
Alış-verişde noksan ölçenler 454.
Alkollü içkiler harâmdır 311, 372, 440, 463.
Allah korkusu 37, 40, 92, 94, 111, 115, 438, 443, 508, 526.
Allah rahîmdir 12, 23, 31, 44, 70, 72, 92, 125, 165, 208.
Allah rızâsı 13, 37, 38, 45, 57, 63, 78, 125, 439, (443), 475.
Allah sevgisi 188.
Allah zulm etmez 24, 25.
Allaha hamd etmek 7, 167, 444, 445.
Allahı görmek 144.
Allahü teâlâ vardır 25, 34, 106, 124, 131, 142, 167, 171, 360.
Allahü teâlâdan korkmıyanların alâmeti 55, 444.
Allahü teâlâya hürmet 495.
Allahü teâlâya inanmak 154, 360, 438.
Allahü teâlânın sıfatları 154, (177), (178), 179, 180, 441.
Altın diş kaplatmak (511).
Altın ile gümüş zekâtı 534.
Altın kullanmak harâmdır 510, 549.
Altın ile gümüş paralar 164, 296, 535.
Amelde mezheb 175, 184, 192, 204, 468.
Amelsiz ilm 53.
Âmentünün ehemmiyyeti 143, 447, 505.
Âmentüyü öğrenmelidir 176, 188, 205, 308.
Âmirler, kumandanlar 164.
Ana-baba hakkı 108, 185, 193, 311, 323, 353, 449, (470), 487, 488.
Ana-babaya itâ'at 311, 372, (470), 471, 472, 474, 527, 552.
Ana-babaya iyilik etmek 285, 309, 552.
And içmek 203.
Arab ne demekdir? 195, 495.
Arabada nemâz 261.
Arabî öğrenmek ibâdetdir 495.
A'raz 129.
Ârifler 174, 559.
Âriflerin alâmeti 444.
Âriyet vermek 538.
Arkadaşlık 15, 16, 99, 323, 476, (492), 497.
Artıklar 521.
Asr-ı sânî [ikindi] vakti 388.
Astronomi öğrenmeli 25, 106, 306, 397, 495.
Aşûre günü 436.
Ateist 18, 49, 80, 131.
Atom 136.
Avâm ve ictihâd makâmı 437.
Avârif-ül-me'ârif kitâbı 129, 560.
Avret mahalli 194, 210, 312, (315), 316, 317, 318, 321, 347, 361, 426, 468, 478, 523.
Avret yerini açan ve bakan mel'ûndur 194, 318, 321, 500.
Avrupalılar, amerikalılar, islâmiyyete uygun çalışıp, kazanıyor 131, 209.
Ayağa kalkmak 58.
Ayağı, kolları ve başı açık nemâz kılmak 419.
Ayakda bevl yapmak 496.
Âyât-i hırz 456, 457.
Aybını anlamak 15, 16, 28, 38, 450.
Âyet-el-kürsî okumak 251, 352, 405, 500.
Âyet-el-kürsînin fazîleti (405), 498, 500.
Âyise olmak 223, 501.
Ayn ve deyn olan mal 295, 298, 535.
Âzer 195.
Az konuşmak 17, 24, 491.
Az yimek fâidelidir 444, 485, 508.
Az yimeli 485, 508, 560.
Azîmetle amel etmek 91, 316, 358.
Azm etmek 72.
Bahîl olmak 312, 462, 509, 528.
Bâliğa olmak 175, 176, 222, 479, 501, 547.
Bankalar 454.
Basit cism 129, 136.
Başı açık gezmek ve yimek 38, 446.
Başka mezhebi taklîd etmek câizdir 201, 214, 215, 217, 399.
Bâtınıyye fırkası 110.
Bayram günleri 302, 303.

Bayramın fazîleti 434, (460).
Bayram nemâzları 279, 434.
Bayram tekbîrleri 242, 249, 279.
Bayram ve Cum'a hutbeleri 276, 277, 278.
Beddüâ etmek 79, (107), 203.
Bedeni yormamalı 32.
Behâîler 62.
Behîmî kuvvetler 134.
Belâdet 14, 147, 156.
Belâlardan kurtulmak için 239, 445, 448, 458, 499, 559.
Berât gecesi 80, 431.
Besmele okumak 202, 207, 208, 231, 241, 322, 330, 370, 374, 497, 498, 508.
Besmelesiz kesilen hayvan 463.
Beş vakti cemâ'at ile kılanlar 404.
Bey' ve şirâ 454, 462, 562.
Beydâvî tefsîri 28.
Beytül-mâl 55, 300, 548.
Bıyık kırkmak 200, 201.
Bid'at işlemek 12, 29, 30, 35, 99, 117, 184, 201, 248, 257, 277, 282, 428, 444, 488.
Bid'at sâhibleri (29), 35, 72, 80, 98, 109, 110, 113, 117, 154, 174, 175, 184, 194, 217, 247, 257, 278, 282, 358, 428, 459, 495, 513, 532, 533, 551.
Bilici kuvvet 134.
Binâ yapmak 42.
Bira içmek harâmdır 185, 372.
Birinci vazîfe ne olmalıdır? 13, 24, 36, 128, 167, 287, 291, 356, 409.
Bismillah düâsı 444.
Bitkisel rûh 133.
Bono ile satış 542.
Borç ödemek farzdır 43, 451, 455, 536, 551.
Boş yere vakt geçirmek 458.
Boşamak 455, 479, 482.
Boy abdesti 368, 369.
Bölücüler 56, 62, 517, 546.
Buhâra şehrinin âlimleri 358.
Buhârî kitâbı 21, 35, 91, 200, 284, 289, 315, 317, 320, 341, 463.
Buhl 70.
Bühtân 113, 487, 509.
Büyü 80, 186, (566).
Büyüden korunmak için 457, 499.
Büyüme 133.
Cadı (büyücü) 80.
Ca'ferî mezhebi 358.
Câhiller 18, 51, 64, 86, 96, 107, 117, 127, 131, 143, 148, 153, 158, 183, 190, 217, 248, 258, 332, 363, 408, 437, 465, 474, 495, 511, 533, 543, 546.
Calinos 127.
Câmi' âdâbı (403), 404, 420, 533.
Câmi'e gitmek sevâbı 403.
Câmi'lere hizmet sevâbı 421.
Can 129.
Canavar 119.
Canavar kuvvetler 134.
Câriye denilen kadınlar 480, 481.
Cebîre üzerine mesh 377.
Cebrâîl 52, 54, 93, 139, 180, 181, 192, 267, 340, 438.
Cehâlet (26).
Cehâlet özr değildir 321, 332, 408, 433, 462.
Cehennem 19, 24, 25, 51, 174, 193, 194, 197, 198.
Cehennem azâbı 12, 19, 24, 145, 156, 321, 557.
Celâleddîn-i Devânî 8, 563.
Celâleddîn Rûmî 465.
Cemâ'at ile nemâz 247, 251, 258, 282, 404, 405, 419, 427, 523.
Cemâ'at ile nemâzın ehemmiyyeti (258), 404, (407), 408, 415.
Cemşid acem şâhı 196.
Cenâze hizmetleri 43, 203, 288, 337, 338, 529.
Cenâze nemâzı 203, 337, 338, 423.
Cenâze taşımak 423, 497.
Cennet 19, 24, 25, 46, 50, 174, 197, 198, (264), 319.
Cennet ni'metleri 25, 46, 143, 144, 145, 156, 264, 544.
Cennet anaların ayakları altındadır 470.
Cerbeze 14, 147, 156.
Cesâret 14, 146.
(Cevâb veremedi) kitâbı 17, 99, 181.
Cevher 128, 129.
Cevr 79, 155.
Cihâd 15, 32, 43, 61, 62, 63, 75, 102, 103, 160, 373, 473, 560.
Cihâd-ı fî sebîlillah 373, 462, 472.
Cilbab 113, 193, 320, 364.
Cimâ' âdâbı 500.

Cin çarpması 316, 457, 499, 566.
Cism 129, 130, 132, 136, 561.
Cismânî 130.
Cömertlik 151, 158, 526.
Cûkiyye kâfirleri 358.
Cum'a gününün fazîleti 487, 488, 490.
Cum'a nemâzı 237, (274), 277.
Cum'a nemâzı için teyemmüm yapılmaz 237.
Cum'a ve bayram hutbeleri 276, 277, 278, 490.
Cübn 14, (84), 155, 157.
Cünüb gezmek âfetdir, harâmdır 219, 313, 376, 500.
Çalgı çalmak 313, 465, 469, 494, 495, 497, 550, 551.
Çalgı ile, ney ile Kur'ân okumak 21, 205, 465.
Çalışmak lâzımdır 69, 75, 95, 462, 486, 559.
Çarşaf sonradan meydâna çıkdı 193, 319, 320, 337.
Çarşı pazar âdâbı 496.
Çekirdek olayları 131.
Çeşidli bilgiler 468.
Çıplak gezenler 194, 468, 510, 527.
Çocuk aldırmak 456.
Çocuk düşürmek 456, 469.
Çocuğa ism koymak 108.
Çocuğun îmânı 23.
Çocuğunu çabuk evlendirmeli 43, 108, 288, 477, 508.
Çocuk hakkı 108.
Çocukları harâmdan korumalıdır 267, 346, 462, 466, 476, 527, 532.
Çocukları hangi mekteblere vermeli 108.
Çocukları sünnet etmek 469.
Çocuk terbiyesi 108, 164, 175, 176, 267, 279, 331, 466, 476, 486, 495, 508, 532, 533.
Çok konuşmamalı 463, 468.
Çok mal fenâ değildir 462.
Çok yimenin âfetleri 444.
Çürümek 59, 131.
Dağda yetişen kâfirler ve kâfir çocukları Cehenneme girmiyecekdir. 19.
Dahve-i kübrâ vakti 38, (301), 389.
Dalâlet 117.
Dâmâd seçmek 477.
Dank denilen para 533.
Dargınları barışdırmak 83, 450, 460.
Dargınlık 82.
Dâr-ül-harb 22, 60, 61, 82, 101, 164, 176, 194, 201, 207, 244, 270, 301, 305, 365, 366, 454, 455, 481, 482, 489, 527, 548, 549.
Darwin nazariyyesi 138, 172.
Da'vete icâbet 59, 68, 321, 550.
Dâvüd aleyhisselâm 69, 70.
Davul çalmak 494.
Dayak yasakdır 268, 279, 334, 533.
Def çalmak 494.
Defn 337, 457.
Dehâ 148.
Dehrî 49.
Derd, belâ çekenler 239, 457, 559.
Derdlerden, elemlerden kurtulmak 368, 457, 458, 529, 593.
Dernekler (538).
Devr ve iskât 239, 268, (271), 272, 283, 540, 547.
Deyn olan mal 295, 298, 535, 537.
Dıhye-i kelebî 20.
Dikkat 149.
Diktatörlük 8, 61, 62.
Dilencilik 451.
Dilenmek 68.
Din adamı 35, 37, 52, 53, 77, 98, 100, 221, 259.
Din bilgileri 8, 35, 52, 64, 98, 156, 191, 361.
Din bilgisi öğrenmek farzdır 132, 221, 310, 336, 356, 361, 372, 435.
Din düşmanları 35, 49, 56, 60, 62, 83, 131, 248, 347, 361, 431, 436, 460, 461, 473.
Dinde reformcular 35, 55, 62, 81, 170, 217, 426, 440, 509, 530, 532.
Din düşmanlığı 49, 131, 154, 163, 172, 183, 194, 564.
Din hırsızları 52, 99, 358.
Din ilmlerini öğrenmek birinci vazîfedir 168, 372, 435, 495, 506.
Din kardeşliği 75, 114.
Din kitâbları 35, 65, 162, 169, 185, 336, 361, 495.
Din nedir? 164, 186, 360, 373.
Din yobazı 36, 361, 532, 557.

Dinde cehâlet 408, 438, 494, 544.
Dinden haberi olmıyanlar 7, 19.
Dînâr denilen para 297.
Dirhem-i şer'î 240, 271, 280, 293, 378, 460, 478, 533, 535.
Diş ağrısı 448.
Diş kaplatmak, diş doldurtmak 213, 214, 215, 216, 239, 369, 408, (511), 513.
Diş kaplatmak ve gusl abdesti 213, 512, 516, 517.
Diyânâtda âdil müslimâna inanılır 397, 549.
Dizlerini, uyluklarını açmak 316.
Domuz eti harâmdır 208, 379, 469.
Doğru yol 117, 155.
Doydukdan sonra yimek 444, 493.
Dört cevher 192.
Dört halîfe 325, 357.
Dört mezheb 34, 91, 154, 175, 184, 192, 298, 545, 546.
Düâ etmek 63, 78, 107, 193, 252, 499.
Düânın fazîleti 445, 449.
Düânın kabûl olması için 10, 63, 87, 364, (413), 422, 458, 508.
Düâ iki dürlüdür 458.
Düâ nasıl yapılır? 251, 402, 406, 421, 458, 496.
Düğün yemeği 331, 550.
Duhâ vakti 389, 422.
Duygu organları 133.
Dünyâ lezzetleri 27, 30, 31, 32, 37, 41, 42, 95, 96, 154, 461, 467, 558, 565.
Dünyâda azâb 103.
Dünyâya düşkün olmak 42, 52, 53, 94, 95, 96, 358, 461, 467, 528.
Dünyâyı seçenler 42, 461, 467.
Dünyâ sevgisi 40, 312, 466.
Düşmandan kaçmak 311.
Ebû Bekr-i Sıddîk 30, 56, 183, 262, 325, 357, 448, 531.
Ebû Cehl 104, 199.
Ebû Hanîfe 21, 28, 29, 30, 58, 96, 107, 184, 192, 222, 230, 233, 238, 274, 288, 295, 303, 368, 369, 382, 388, 389, 398, 437, 468, 511, 515, 534, 545, 547, 551.
Ebû Mansûr Mâtürîdî 30, 191, 192.
Ebû Süfyân 20.
Ebû Leheb 25, 65.
Ebû Tâlib 28, 104.
Ecel değişmez 44, 84, 94, 160, 339, 458, 467.
Edeb 16, 323, 438.
Edille-i şer'ıyye 183, 191, 258, 530.
Ef'âl-i mükellefin sekizdir 205, 372.
Eğilmek 68.
Ehl-i kıble 80, 339, 426, 532.
Ehl-i kitâb 12, 403, 478, 528, 550.
Ehl-i sünnet âlimleri 28, 33, 35, 55, 63, 65, 67, 71, 75, 99, 117, 124, 143, 153, 167, 169, 175, 177, 185, 201, 271, 276, 327, 346, 349, 356, 361, 414, 417, 440, 462, 474, 476, 490, 495, 545, 551, 556, 566.
Ehl-i sünnet i'tikâdı 36, 77, 117, 153, 175, 192, 286, 288, 313, 323, 327, 332, 364, 408, 413, 415, 417, 458, 462, 474, 476, 491, 495, 506, 563.
Ehl-i sünnet mezhebi 47, 167, 275.
Ehl-i sünnet olanların on alâmeti 338.
Ekmeği öpmek 546.
El ile selâm 527.
Elbise giymek âdâbı 447.
Elementler 131, 136, 171.
El-fıkh-u alel-mezâhib-il-erbe'a kitâbı 35, 219, 241, 245, 280, 298, 320, 354, 464, 519, 525, 536.
Elli dört farz (308).
El öpmek 97, 507.
Emâli kasîdesi 483.
Emânet 90, 458.
Emânete hıyânet (455), 457,526.
Emel 41, 42.
Emr-i ma'rûf 37, 39, 61, 87, 88, 98, 100, 101, 102, 194, 201, 310, 489, 494, 505, 509, 528, 533, 542, 544.
Emr-i teklîfî 328.
Emr-i tekvînî 328.
Enver pâşanın ahmakca emrleri 474.
Erkek gibi giyinen kadınlar 317.
Enderûn mektebi 148.
Eserden müessiri anlamak 34.
Eshâb-ı kirâm 10, 16, 28, 36, 53, 58, 61, 63, 84, 95, 153, 182, 183, 284, 286, 316, (325), 326, 357, 358, 421, 424, 426, 435, 440, 475, 545.
Eshâb-ı kirâm birbirlerini çok severdi 182, 325, 475.
Esmâ-i hüsnâ 24.
Eş'arî mezhebi 29, 30.

Eşkıyâlık büyük günâhdır 61, 474.
Et satın almak 549.
Eve girmek âdâbı 498, 500.
Ev idâresi 497.
Evlâd terbiyesi 107, 108, 336, 462, 466, 476, 477, 486, 495, 496, 508, 527, 533.
Evlâda ve akrabâya ihsân 450.
Evlâdlık yapmak 483.
Evlenmek 288, (331), 477, 508.
Evlenmek sevâbı 333, 477.
Evlenmek câiz olmıyan kadınlar 335, 478.
Evliyâ 24, 43, 124, 191, 199, 271, 301, 325, 352, 414, 458, 467, 475, 490, 493, 531, 557, 562.
Evsâf-ı Peygamberî (195).
Evvâbîn nemâzı 195, 409.
Ey oğul ilmihâli 363.
Eyyâm-ı beyd orucu 304, 435, 436.
Ezânî sâat makinesini ayârlamak 391, 398.
Ezâna hürmet 185, 186, 313, 314, 408, 424, 436, 465.
Ezândan sonra düâ 403, (423).
Ezân-ı Muhammedî 23, 185, 186, 211, 242, 243, (244), 245, 246, 250, 274, 380, 397, 408, 418, (423), 427, 470, 510.
Fâcir 98, 101.
Fadl-ı dâir 393.
Fâideli konuşmalı veyâ susmalı 24.
Fâidesiz ilm öğrenmemeli 495.
Fâite nemâzlar 269, 270.
Fâiz alıp-vermek harâmdır 186, 205, 207, 311, (451), 452, 453.
Fakîrlik 68, 157, 159, 292, 435, 534.
Fakîrliğe sebeb olan şeyler 283.
Falcıya inanmamalı 77, 313, 495.
Fârâbî 563.
Farzlar 205, 206, 208.
Farzların ehemmiyyeti 289, 290.
Farzlara ehemmiyyet vermiyenler 412.
Farz borcu olanların sünnet ve nâfileleri kabûl olmaz 290, 408, 409, 410, 413, 423, 451.
Farz sünnetden efdaldir 409, 410.
Farzlar terk edilmez 33, 44, 118,
Farz nemâzlardan sonra âyet-el kürsi 251, 405.
Fâsık kime denir? 97, 98, 122, 173, 207, 268, 290, 334, 397, 425, 510.
Fâsıklar 54, 98, 107, 173, 207, 246, 268, 278, 428, 432, 494.
Fâsık imâma uyulmaz 207, 244, 274, 278, 408, 422.
Fâsıkları sevmek (97), 467.
Fâsid kan 228.
Fâsid satış 77, 90, 541, 542.
Fâsid temizlik 221, 225, 227, 228, 501.
Fâtıma-tüz-zehrâ 84, 94, 191, 326, 334.
Fazîlet 146.
Fehm 149.
Felsefeciler 19, 130, 183, 356, 495, 546, 547, 563.
Fen adamı 36, 106, 131, 158.
Fen bilgileri 7, 8, 52, 64, 131, 163, 172, 205, 360, 361, 373, 506, 552.
Fen taklîdcileri 172, 361.
Fen yobazları 36, 138, 173, 204, 361, 496, 532, 557, 564.
Fenâ arkadaş 16, 170.
Fenâ fillah 467, 552, 559, 562, 566.
Ferâhlık ilâcı 17, 122.
Ferâid-ül-fevâid 198, 441.
Fetvâ 90.
Fey-i zevâl 390, 394.
Feyz almak 10, 129, 191, 248, 290, 359, 475, 490, 543, 557, 558, 562.
Feyziyye fetvâları 229, 304, 331, 377, 437, 460, 479, 548.
Fıkh bilgisi lâzımdır 35, 75, 111, 124, 297, 313, 336, 355, 373, 476, 495, 506, 537, 545, 546, 551.
Fıkh kitâbları 35, 75, 297.
Fısk 30, 97, 98, 113, 280, 314, 338, 426, 429, 449, 482, 566.
Fısk meclisi 321, 487, 496, 550.
Fıtra 293, 460.
Fidye vermek 268.
Fir'avn 19, 49, 60, 199, 287, 291, 433.
Fitne zemânında ne yapmalı? 76, 94, 98, (100), 101, 102, 103.
Fitne çıkarmak harâmdır 76, 98, 100, 101, 153, 324, 365, 455, 473, 474.
Fizik olayları 133.
Fuhş söylemek 16, 73, 88, 99, 110, 310, 465.

Fücûr 14, 147, 155, 157.
Fülûs denilen paralar 295, 296, 297.
Futbol oynamak 495.
Gadab 14, 15, 23, 79, 81, 84, 85, 87, 88, 89, 134, 147, 322, 340, 438, 508.
Gadr (89), 91.
Gaflet 32, 45, 48, 70, 89, 106, 177, 314, 468, 472.
Gaybı bilmek 56, 203, 560.
Gaybdan haber verenler 110, 177, 313, 560.
Gasb edilen mal 203, 294, 527.
Gayret 71, 73, 81, 82, 86, 88, 103, 323.
Gayret-i ilâhiyye 51, 70, 73.
Gayr-ı müslimler 60, 82, 112, 193, 364.
Gazevât-i Peygamberî 195, 196.
Gemide nemâz 260.
Gençlik 39, 41, 57, 97, 558.
Gençleri aldatanlar 33, 36, 110, 131, 162, 173, 358, 473.
Gece nemâzı 16, 290, 413, 420, 500.
Genelev kadınları 481.
Gerici 8.
Gîbet harâmdır 29, 38, 76, 78, 80, 102, 104, (112), 121, 186, 202, 230, 301, 312, 332, 340, 437, 468, 509, 510, 526, 550, 551.
Gıbta 73, 323, 510.
Gınâ harâmdır 314, 465, 494.
Gusl abdesti (212), 218, 362.
Gusl abdesti almamak 219, 500.
Guslde dişlerin ıslanması şartdır 212, 369, 512.
Guslün farzı üçdür (212), (369).
Guslün sebebleri (369), 376.
Guslün sünnetleri 218, 369.
Güler yüzlü, tatlı dilli olmalı 104, 194, 290, 322, 323, 460, 491, 496.
Günâh-ı kebâir 193, (311), 412, 440, 443, 463, 474, 504, 510.
Günâh işleyenler 12, 16, 23, 38, 53, 55, 72, 73, 77, 96, 111, 121, 150, 193, 206, 207, 208, 495, 509.
Günâh işlemek küfre sebeb olmaz 23.
Günâh işleten emrlere de karşı gelmemeli 473.
Güneşin irtifâ'ları 382.
Günâhları afv etdiren düâ 445.
Güzel ahlâk 8, 9, 16, 17, 75, 79, 83, 126, 131, 145, 152, 154, 158, 194, 321, 440, 450, 464, 475, 506.
Güzel san'atlar 110.
Habere inanmak 549.
Hacca gitmek 24, 205, 209, (307), 430, 432.
Hac sevâbı 37, 115.
Hacca vekîl göndermek 547.
Hacer-ül-esved 110.
Hadesden tahâret 210, 365, 368, 371, 520.
Hadîkatün nediyye kitâbı 30, 72, 90, 116, 147, 217, 258, 293, 311, 314, 403, 447, 455, 469, 513, 517, 527, 538.
Hadîs-i kudsî 93.
Hadîs-i şerîfler 34, 93, 169, 174, 547.
Hafaza melekleri 250, 316.
Hâfıza 134.
Hâfızlar 53, 54, 112, 416, 437, 495.
Hâinler 91, 159.
Hak yol 30, 35, 63, 154, 155.
Hâkân 20.
Hakîkat Kitâbevi 11, 62, 64, 117, 147, 358, 397, 447, 464, 530, 536, 549.
Hakîkî müslimân nasıl olur? (551).
Hâkim olmak 27.
Hâl 146.
Halâl kazanmak 42, 69, 95, 422, 462, 508.
Halâl yimek 330, 414, 422, 446, 463, 508.
Halâya girmenin âdâbı 367.
Halk etmek 46, 105.
Halvet etmek 317, 320, 543.
Hamâm âdâbı 500.
Hamd etmek 7, (444), 445, 459.
Hamiyyet 86, 150.
Hanbelî mezhebi 30, 91, 154, 212, 222, 230, 268, 288, 298, 321, 327, 366, 373, 376, 399, 400, 430, 501, 521, 523, 524, 534.
Hanefî mezhebi 38, 91, 154, 184, 192, 201, 210, 212, 214, 215, 216, 217, 230, 231, 234, 237, 241, 248, 249, 250, 254, 260, 267, 270, 280, 286, 288, 298, 307, 327, 354, 366, 371, 373, 378, 380, 389, 397, 399, 410, 429, 453, 460, 464, 477, 483, 486, 510, 515, 517, 523, 525, 547.
Hannâs 43.

Harac, meşakkat 212, 214, 217, 268, 311, 380, 512, 513, 518, 522, 525.
Harâma sebeb olan da harâmdır 358.
Harâmlar 23, 27, 33, 37, 42, 55, 71, 72, 76, 79, 92, 98, (111), 154, (208), 311, 312, 313, 357, 372, 416, 443, 463, 493, 494, 543, 549, 565.
Harâmların en büyüğü 473.
Harâmdan sakınmak 184, 189, 193, 243, 309, 310, 355, 403, 414, 422, 433, 449, 451, 455, 468.
Harâm ile tedâvî 469.
Harâm yiyenler 42, 77, 193, 202, 208, 364, 443, 506.
Hâricîler 531, 532.
Hased harâmdır 58, (71), 72, 76, 77, 185, 312, 509, 526.
Hasenât 76, 96, 112, 115, 448, 510.
Hasîs olmamalı 71, 509, 528.
Hastalıkda abdest ve nemâz 238, 239, 273, 279, 280, (281), 377.
Hasta tedâvîsi 455, 458.
Hasta ziyâreti 435, 486, 497.
Haşhâşîler 131.
Haşr sûresi 448.
Hatem-i Esâm 30.
Hâtıra 43, 72, 92.
Hatm okumak 498.
Havâyıc-i asliyye 41, 68, 435.
Havf 40, 188, 243, 209, 323.
Havlu, mendil kullanmak câizdir 466.
Havva vâlidemiz 74, 172.
Hayâ 39, 42, 88, 106, 123, 150, 188, 317, 323, 438, 439, 528.
Hayâ duygusu 192, 326.
Hayâl 134, 560.
Hayra sebeb olmak 74.
Hayrat, hasenât 11, 16, 26, 76, 92, 95, 166, 208, 232, 290, 293, 299, 308, 329, 354, 459, 465, 506, 534, 537, 538.
Haysiyyet 157.
Hayvanlar 121, 138, 145, 544.
Hayvan yakılmaz 544.
Hayvanî arzûlar 31, 79.
Hayvânî rûh 14, 79, 133, 134, 142.
Hayz ve nifâs 218, (220), 221, 229, 310, 313, 478, (501).
Hediyye 22, 38, 65, 68, 69, 97, 121, 152, 176, 272, 294, 299, 322, 352, 465, 533, 540.
Heraklius, Mûte muhârebesinde çok müslimân şehîd etdi 20, 21.
Hevâ 31, 42, 70, 170.
Hevâ-yi nefs (30), 42, 70, 322.
Heykel 12.
Heyûla 132.
Hıkd 58, (78), 79.
Hırs 14.
Hırsızlık 60, 68, 84, 193, 311, 338, 364, 472, 510.
Hıristiyanlar 12, 18, 62, 64, 99, 126, 131, 132, 181, 200, 204, 352, 436, 469, 528.
Hıristiyanlık 8, 60, 121, 148, 469, 478, 488.
Hızır aleyhisselâm 66, 561.
Hibe etmek 482, 538, 539, 540.
Hicr (82).
Hicret etmek 102, 196, 207, 548.
Hicrî sene başı 196.
Hidâyet 28, 60, 78, 103, 126, 141, 150.
Hikmetli söz 8, 14, 147, 323, 444, 463, 546.
Hîle-i şer'ıyye 120, 453, 483, 537, 538.
Hîle yapmak harâmdır 193, 323, 364, 366, 454, 508.
Hilm 79, 84, 85, 88, 89, 149, 323.
Hilye-i se'âdet 195.
Himmet 149.
Hind âlimlerinin fetvâları 276, 278.
Hisse-i fecr 301.
Hiss-i müşterek 134.
His organları 10, 29, 57, 128, 133, 144, 158.
Hiyânet 50, 61, (90), 91, 159, 193, 309, 312, 364, 508, 526.
Hizb-ül-bahr okumalı 457.
Hoca hakkı büyükdür 58, 59, 474, 495.
Ho-parlör ile ezân ve nemâz 23, 209, 244, 245, 247, 248, 249, 257, 290, 418, 424, 425, 426, 429, 470.
Hubb-i fillah buğd-ı fillah 75, 83, 92, 99, 102, 184, 186, 309, 323, 443, 506.
Hulle 116, 482, 483.
Humûd 14, 147, 157.
Huneyn gazâsı 70.
Huşû' 243, 323.

Hutbe nasıl okunur? 274, 275, 276, 277, 421, 490.
Hutbe okunurken konuşulmaz 490, 491, 533.
Huy 13, 146, 155, 156.
Huy değişir mi? 15, 126.
Huzûr 359.
Hücre 131, 137.
Hükmî temizlik 221.
Hükûmete isyân edilmez 75, 83, 101, 153, 164, 165, 299, 323, 324, 473, 552.
Hürriyyet 151.
Hüseyn vâ'ız 8.
Hüsn-i kazâ 152.
Hüsn-i şirket 152.
Hüsn-i zân 23, 24, 87, 92, 93.
İbâdet 12, 33, 35, 91, 152, 167, 173, 209, 565.
İbâdet değişdirilemez 167, 429.
İbâdetlerin efdali 17, 285, 286, 398.
İbâdetlerin en kıymetlisi 398, 415, 505.
İbâdetlerin kabûl olması 40, 44, 102, 111, 192, 364, 463, 508.
İbâdet sevâbı hediyye edilir 38, 273, 354, 469, 543.
İbâdetleri pazarlıkla yapmak harâmdır 465.
İbâha etmek 540.
İblis 49, 53, 165.
İbn-i Sînâ 143, 145, 563.
İbn-i Teymiyyeciler 80, 530, 534.
İbrâhîm aleyhisselâm 69, 73, 86, 87, 139, 181, 195, 444.
İbrâhîm Edhem 15, 113.
İcmâ'-ı ümmet 36, 81, 111, 183, 191, 321, 325, 357, 410, 477, 530.
İctihâd 34, 35, 81, 174, 217, 268, 437, 511, 516, 527, 547, 551.
İçki içenler 185, 208, 268, 347, 463, 493, 506.
İçki harâmdır 288, 311, 372, 431, 440, 463, 464, 510.
İddet zemânı 547.
İdrâk 14, 134,
İffet 14, 108, 147, (150).
İftâr düâsı 508.
İftirâ 29, 131,
İftitâh tekbîri 211, 249, 250, 254, 258, (262), 269, 279, 281, 400, 404, 520, 522, 523.
İftitâh tekbîrinin sevâbı (262), 404.
İgfâl 170.
İhlâs 10, 13, 37, 39, 40, 52, 55, 57, 63, 92, 98, 110, 115, 168, 189, 190, 192, 197, 243, 309, 323, 364, 405, 414, 420, 439, 449, 510, 562.
İhlâs sûresi 38, 79, 178, 251, 352, 353, 415, 421, (448), 457, 490, 495, 498, 499.
İhsân 17, 54, 79, 188, 323, 359, 475.
İhsân sevâbı 17, 95.
İhtikan [lavman] 229, 233.
İhtiyâc eşyâsı 31, 41, 95, 151, 164, 296, 297,
İhtiyârî hareketler 14, 47, 130.
ihvânüssafâ [İhvân-ı müslimîn] denilen kimseler 473.
İhyâ-ul-ulûm kitâbı 147.
İkindiden sonra okunacak tesbîh 490.
İkindi nemâzının sünneti 409.
İki nemâzı cem' etmek 261, 380, 399, 400, 430,
İkrâmiyye 541.
İkrâh (tehdîd) 36.
İlâc 14.
İlâc kullanmak 456, 469,
İlericiler 8, 158, 564.
İlericilik 8, 131, 361, 564.
İlhâd 92, 117.
İlhâm 42, 138.170, 560.
İlk insan 172.
İlm edinmek 13, 16, 19, 25, 37, 52, 98, 194, 221, 310, 462, 476, 495, 506.
İlmâniyye [layıklık] 132.
İlmihâl kitâbları 35, 75, 98, 154, 169, 244, 336, 338, 409, 420, 460, 462,
İlmi ile amel etmiyen 110, 440, 463, 510.
İlmin ve âlimlerin kıymeti 52, (64), 65, 204, 297, 313, 356.
İlm öğrenmenin sevâbı 221, 321, 333, 372, 422, 435, 460, 463, 495.
Îmâ ile nemâz kılmak 238, 261, 279, 282.
İmâm olmak 26, 278, 338, 408, 418, 419, 524.
İmâma uymak 217, 248, 249, (258), 274, 400, 404, 418, 422, 427, 513, 524.
İmâm nasıl olmalı? 201, 207, 278, 403, 415, 418, 419, 428, 489,
İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe 21, 28, 29, 30, 58, 96, 107, 184, 192, 222, 230, 233, 238,

274, 288, 295, 303, 369, 382, 388, 389, 398, 437, 468, 511, 515, 547, 551.
İmâm-ı Gazâlî 17, 31, 33, 71, 85, 104, 107, 114, 135, 147, 363, 415, 437, 462, 500, 509, 546, 563.
İmâm-ı Muhammed Ma'sûm 61, 122, 135, 390, 409, 505, 557.
İmâm-ı Nevevî 209, 562.
İmâm-ı Rabbânî 2, 7, 19, 31, 35, 97, 100, 105, 120, 128, 129, 192, 209, 232, 289, 290, 308, 355, 359, 443, 452, 457, 465, 499, 505, 512, 517, 518, 553, 566.
İmâm-ı Sübkî 30, 434, 518.
İmâmeyn 288.
Îmân 18, 24, 25, 34, 77, 99, 106, 154, 167, (173), (177), 184, 186, 187, 188, (196), 201, (438), 439, 505.
Îmânın altı şartı 143, (175), (176), 308, 441, 480, 505.
Îmânın alâmetleri 439, 440.
Îmân düâsı 24, 440, (445), 447.
Îmânsız gitmemek 184, 185, 259, 339, 440, 441, 459.
İmsâk vakti 300, 387, 393.
İnâd (104).
İncîller 17, 21, 64, 180, 181.
İngilizlerin islâm düşmânlığı 35, 64, 132, 141, 148, 162, 163, 275, 316, 327, 362, 474, 529, 530, 532.
İnhitât-ı üfuk zâviyesi 385, 387, 395.
İnsan irâdesi 328.
İnsan iyiliğe elverişlidir 127, 139, 142.
İnsan mecbûr değildir 45, 46.
İnsan melekden üstündür 139.
İnsan ve maymun 172.
İnsan zevallıdır 41, 49, 51, 60, 125, 162, 563.
İnsanlar üç kısmdır 104.
İnsanlık vazîfesi 62, 73, 83, 142, 166, 323, 560.
İnşâallah demek 444.
İntihâr etmek 161, 314, 338.
İntisâr 79.
İntizâm 151.
İpek giymek erkeklere harâmdır 185, 313.
İpekli kumaş kullanmak 511, 550.
İrâde 179, 328, 441.
İrâde-i cüz'iyye 25, 46, 47,
İrtidâd 24, 76, 116,
(İrtifâ'-gölge uzunluğu cedveli) 391, 572.
Îsâ aleyhisselâm 12, 15, 17, 19, 31, 45, 53, 69, 79, 85, 139, 180, 182, 488.
Îsâr 95, 151.
İsfirâr vakti 388, 399.
İslâm ahlâkı 13, 75, 123, 153, 366, 495, 500.
İslâm âlimleri 43, 54, 99, 110, 124, 153.
İslâm devleti 62, 132,
İslâm düşmânları 33, 35, 49, 56, 60, 62, 64, 131, 162, 170, 172, 174, 194, 310, 318, 532, 552, 559.
İslâmın beş şartı 209, 566.
İslâm ilmleri 8, 13, 64, 98, 99, 110, 153, 163, 506, 530.
İslâm kadını 96, 336, 481, 497.
İslâmiyyet 13, (171), 173, 186, 189, 361, 512, 567.
İslâmiyyetde cehâlet 408, 437.
İslâmiyyetde felsefe yokdur 546.
İslâmiyyetde zarûretin ma'nâsı 214, 512.
İslâmiyyete yapışmalı 132, 355, 461, 462.
İslâmiyyete uymıyan emr 473.
İslâmiyyeti işitmiyenler 7, 19,
İslâmiyyetin, küfre sebeb olacağı işi yapan kâfir olur 21.
İslâmiyyet üç kısmdır 13.
İslâmiyyet şerefi 51, 61, 83.
İslâmiyyet ve fen 131, 136, 162.
İslâmiyyet yok edilemez 132.
İsmâ'îliyye bid'at fırkası 110, 183,
İsm koymak 107
İspirtolu sıvılar 311, 380, 463, 464.
İsrâf harâmdır 159, 464, 550.
İstibrâ 210, (240), 367, 488, 525.
İstidrâc 82, 177, 560.
İstigfâr 89, 115, 116, 121, (122), 134, 135, 230, 322, 471, 507, 554, 555, 559, 562.
İstigfâr düâsı (122), 135, 251, 362, 421, 457, 499, 566, 593.
İstihâre 37.
İstihâza 221, 222, 223, 225, 229, 279, 378, 501, 503, 522. 525.
İstikâmet 155, 323, 508.
İstikbâl-i kıble 210, 380, 568.
İstincâ 210, 218, (240), 302, 367, 380, 522.

İstiska düâsı 421.
İstişâre 90, 492.
İsyân etmemeli 75, 100, 324, 472.
İşrâk vakti 399, 413.
İ'tikâd bilgileri 173, 174, 191, 192, 196.
İ'tikâdda mezheb 29, 192, 196, 204.
İtminân-ı nefs 562.
İttihâdcılar 215, 217, 517, 532.
İttika 510.
İyi ahlâk 9, 14, 15, 63, 146, 152, 154,
İyi insan 16, 17, 26, 41, 48, 126, 162.
İyilik yapmak 78, 322, 450.
İzmirli İsmâîl Hakkı 215, 216.
İzn almak, vekîl olmakdır 465.
İzzet-i nefs 86.
Kabr 51, 131, 182, 197, 257, 266, 302, 346, 423, 443, 469, 498, 543, 558.
Kabr azâbı 21, 41, 59, 102, 112, 182, 266, 314, 350, 488, 561.
Kabr süâli 182, (346), 349, 350, 467, 468.
Kabr ziyâreti 38, 230, 320, (352), 353, 468, 469, 490, (529).
Kadın gibi giyinen erkek 313, 317.
Kadın para kazanmaz 483, 497.
Kadınlara bakanlar 194, 312.
Kadınlara mahsûs ahkâm 57, 242.
Kadınların açık gezmesi harâmdır 186, 194, 208, 316, 319, 468, 510, 527.
Kadınların, kızların örtünmeleri lâzımdır 186, 194, 208, 210, (316), (319), 320, (335), 336, 347, 468, 523, 527.
Kadınların hayz ve nifâs hâlleri 218, (501), 504,
Kadınların nemâz kılması 242, 275, 400.
Kadınların saçlarını kazıması 242.
Kadınların sefere çıkması 242, 307.
Kadın sesi avretdir 242, 247, 469.
Kâdîyâniler 62.
Kadr gecesi 434, 498.
Kâfir 12, 22, 23, 60, 73, 80, 82, 89, 100, 107, 116, 131, 164, 173, 199, 347, 372, 531.
Kâfir hakkı 365, 455, 527.
Kâfire inanılır mı? 131, 464, 549.
Kâfire de zulm yapılmaz 83, 193, 365.
Kâfirler ebedî azâb görecekdir 24, 350.
Kâfirlere, fâsıklara benzememeli 318, 436, 527, 528.
Kâfirlere verilen ni'metler 96, 146.
Kâfirleri beğenenler 199, 202, 204.
Kâfirler, ahkâm-ı islâmiyye ile muhâtab değildir 187, 270.
Kâfirler için istigfâr edilmez 28.
Kâfirin nikâhı 478.
Kâfirin ölümü 348.
Kâfirleri sevmemeli 309, 439, 461.
Kâfirin ibâdet yapması 202.
Kâğıd para 164, 297, 535, 536, 537.
Kâğıd paraların zekâtı 296, 297, 298, 535, 536, 537.
Kâhin 76, 77.
Kalb 9, 13, 14, 18, 22, 26, 47, 92, 104, 105, 128, 467.
Kalb ilmleri 10, 105, 110, 552.
Kalbin kararması 70, 170, 174, 248, 290, 358, 361, 417, 462,
Kalbin kararmaması için 177, 356, 445, 462.
Kalb ayna gibidir 475.
Kalb kırmak 75, 157, 451.
Kalb hastalığı 8, 11, 12, 14, 84, 449, 467, 552.
Kalbin temizliği 10, 11, 13, 27, 73, 94, 170, 177, 321, 467, 552.
Kan da'vâsı 121.
Kanâ'at 150, 323.
Kanûnlara karşı gelmemelidir 61, 75, 83, 102, 162, 164, 194, 309, 313, 324, 338, 364, 472, 479.
Kapıdan çıkarken okunacak düâ 500.
Karâmita devleti 110.
Kardâvî mezhebsizdir 200, 201, 319.
Kardeş hakkı 476.
Karı-koca hakları 312, 331, 332, 333, 334.
Kasabdan alınan et 549.
Kayser 20.
Kazâ nemâzları 33, 118, 120, 206, (266), 269, 270, 282, 409, 410, 411, 523.
Kazâ nemazları olan sünnetler yerine kazâ kılmalıdır 120, (409), 423.
Kazâ nemâzlarını ödemiyenler 119, 267, 409, 410, 411, 422.

Kazâ-kader 25, 46, 68, (182), 309, 444, 468.
Kâzm 84, 85.
Keffâret 271, 272, 273, 301, 302, 303.
Kefen 337.
Kehânet 76.
Kelâm-i ilâhî 416.
Kelime-i şehâdet 24, 189, 190, 197, 209, 367, 375, 480, 497, 566.
Kelime-i temcîd 400, 499, 566.
Kelime-i tenzîh 2.
Kelime-i tevhîd 176, 189, 308, 441, 442, 443, 499, 505, 555.
Kendini beğenmek 20, 29, 30.
Ken'an 57.
Kerâhet zemânları 388, 398, 399.
Kerâmet 24, 46, 325, 358, 458, 475, 531, 560.
Kerem 151.
Kesb 170.
Keşf 358, 560.
Kıble 23, 196, 202, 210, 256, 380.
Kıbleye dönmek 256, 380, 523, 568.
Kıbleye ayak uzatmak 201.
Kıble sâati 256, 380, 568.
Kırat denilen ağırlık 460, 535.
Kıyâmet alâmetleri 54, 65, 100,
Kıyâmet günü 99, 143, 155, 182, 466, 468.
Kıymetli kitâblar 35.
Kıyâs-ı fükahâ 22, 35, 191, 530.
Kızları fâsıklar ile görüşdürmemeli 186, 477.
Kızın evlenmesi 288, 477, 507, 547.
Kızmamalı (86), 450, 461.
Kibr 20, (48), 50, 52, 60, 70, 305, 318, 403, 420, 444, 461, 493, 495, 550.
Kibr harâmdır 55, 185, 310, 312, 526.
Kimseye la'net etmemeli 528.
Kimyâ tepkimeleri 131.
Kin beslemek 58.
Kisrâ 20.
Kitâblara îmân (180).
Kitâblı kâfir 12, 478.
Koku sürünmek 490, 491.
Komşu hakkı 186, 193, 323, 476, (486), 487.
Komünistler 8, 62, 80, 154, 162, 204, 361, 439, 440, 489, 496.
Konuşmak 17, 103, 492.
Konuşmak âdâbı 470, 492.
Korkaklık 14, (84).
Kötü arkadaş 7, 16, 126, 139, 150, 170, 189, 336, 553, 555.
Kötü din adamı 38, 43, 54.
Kötü huylar (11), 13, 18, 146, 156, 528.
Kötü huylu olmak 15, 126, 127.
Kötü ism takmamalı (107).
Kul hakkı 12, 50, 52, 79, 97, 115, 120, (121), 122, 192, 193, 284, 302, 310, 323, 324, 364, 414, 454, 458, 532, 533, 544.
Kumar oynamak 372, 510, 538, 539, 542, 550.
Kur'a çekmek 543.
Kur'ân-ı kerîm 21, 75, 109, 110, 169, 173, 174, 180, 415, 417, 459, 476, 498.
Kur'ân-ı kerîmi okumak 38, 190, 211, 246, 248, 256, 275, (313), 314, 354, 356, 416, 444, 448, 465, 490.
Kur'ân tercemesi 108, 169, 174, 183, 211, 531.
Kur'ân-ı kerîme hürmet 205, 219, 229, 375, 416, 417, 504.
Kur'ân-ı kerîmi doğru okumak 211, 416.
Kurban sevâbı 37, 120, (306), 434.
Kurbet 208, 246, 306, 307.
Kuş beslemek 496.
Kuşluk nemâzı 422.
Kurşun dökmek 456, 469.
Kutb-ı medâr 43.
Kutublarda nemâz ve oruc 268.
Küçük günâha devâm büyük günâh olur 207, 278, 313.
Küçük kıyâmet 135.135.
Küfr 11, (18), 23, 24, 30, 60, 72, 76, 98, 115, 116, 117, 173, 180, 200, 201, 218, 286, 321, 368, 483, 548, 556, 562, 563.
Küfr alâmeti olan şeyler (199), 200, 201.
Küfre sebeb olan şeyi giyen kâfir olur 22.
Küfre sebeb olan şeyler 21, 22, 23, 98, 107, 116, 173, 180, (199), 200, 202, 204, 205, 287, 314, 465, 467, 528, 530, 532.
Küfr-i hükmî (21), 22, 199.
Kütüb-i sitte 35,
La'b 95,
La'net etmemeli 78, 528.
Latin harfleri ile Kur'ân 211.

Lavoisier 131, 563, 564.
Layıklık 132.
Lehv 95.
Leş 23, 24, 312, 379, 446, 549, 550.
Levh-ul-mahfûz 46,
Livâta her dinde harâmdır 186, 204, 208, 229, 311, 443, 504.
Lokman hakîm 15, 458.
Lukata 542.
Madde 129, 142.
Ma'denlerle teyemmüm yapılmaz 236.
Magfiret düâsı 122.
Mahkemeye gitmek âdâbı 492.
Mahrem olan ve olmayan akrabâ 335, 478, 481.
Mâ-i müsta'mel 230, 233, 521.
Mal toplamak 17, (26), 57, 78, (94), 462, 467.
Mâlâ-ya'nî olan şeyler günâhdır 120, 243, 494, 495, 508.
Mâlâ-ya'nî söylememeli 56, 243, 458, 468.
Mâl-ı habîs 294, 462, 527.
Mâlikî mezhebi 30, 38, 154, 212, 214, 215, 217, 230, 231, 232, 234, 236, 239, 241, 261, 268, 273, 280, 286, 288, 354, 366, 371, 373, 375, 376, 377, 380, 389, 408, 429, 512, 513, 516, 517, 519, 521, (525), 526.
Mâlikî ve şâfi'î imâma uyulur 217, 513.
Malın fazlası fenâ değildir 462.
Mao 49, 60.
Ma'rîfetullah 110, 189, 475, 558, 566.
Mâ-sivâ 561.
Masonlar 62, 80, 132, 141, 148, 215, 361, 439, 440, 474, 496, 532,
Mason din adamları 215, 216, 217, 517.
Ma'sûmların ölümü 343.
Mâtürîdî mezhebi 29, 30, 192.
Mecelle kitâbı 487, 536, 539, 543.
Mecûsîler 110.
Medenî olmak 8, 162, 163, 322, 552.
Medh olunmak 29, 37.
Medh olunmağı seven, nasîhat kabûl etmez 26.
Mehr parası 12, 50, 193, 310, 454, 477, 478, 533.
Mekrûh 201, 205, (208), 269, 277, 372.
Mektebler 108.
Mektûbât kitâbı 2, 19, 35, 129, 144, (289), 290, 355, 443, 452, 517, (553).
Meleke 146.
Melekler 135, 173, 187, 205, 262, 316, 325, 339.
Mel'un olanlar 407, 415, 527, 528.
Mendûb 230, 240, 372.
Merhâmet 461, 551.
Mescidler 54.
Mesnevî kitâbı 35.
Mest üzerine mesh 370, 373, (376), 377, 525.
Mes'ûd olmak için 169, 173.
Meşveret sünnetdir 90, 492, 528, 560.
Mevcûdlar 561.
Mevdûdîciler 62, 80, 109, 117, 153, 324, 546.
Mevkı' hırsı 17, 20, (26).
Mevlid okumak 38, 39, 247, 314, 321, 358, 465,
Mevzû' 128.
Meyl-i tabî'î 59.
Meyyit için nemâz iskâtı (devr) (271), 547.
Meyyitin gasli 337.
Mezârda çürümek 131.
Mezheb imâmları 91, 192.
Mezhebler 29, 30, 35, 91, 111, 154, 175, 184, 192, 214, 327, 373, 545, 546.
Mezhebler, rahmetdir 512.
Mezhebsizler 62, 80, 109, 117, 154, 194, 200, 211, 215, 217, 297, 324, 336, 361, 426, 474, 495, 532, 545.
Mezheb taklîdi 35, 91, 201, (214), 215, 233, 239, 268, 297, 373, 398, 430, 482, (512), 516, (518), 545, 546.
Midye, istridye yimek 372.
Mil, uzunluk birimi 237, 261, 317, 429.
Mısḥaf 173.
Minârelerde kandil yakmak 543, 550.
Minnet 70.
Mi'râc gecesi 52, 183, 262, 267, 407, 509.
Mîrâs bırakmak 486.
Mîsâk 89.
Miskal denilen ağırlık 240, 293, 297, 378, 380, 460, 478, 534, 535.
Miskinlik 157.

Misvak kullanmalı 38, 206, (232), 249, 275, 374, 509.
Misyonerler 62, 148.
Mizâh 22, 24, 69, 114.
Modaya uymak 318.
Moleküller 130, 136.
Moral eğitim 110.
Mu'âmelât 82, 124.
Mu'âmele ile satış 453, 454.
Mu'âviye "radıyallahü anh" 78, 160, 244, 531.
Muavvizeteyn sûresi 456, 498, 499.
Mubâh olan şeyler 31, 33, 38.
Mu'cize 46,
Muhabbet 10, 188, 475, 558, 559, 562.
Muhammed aleyhisselâm 7, 12, 17, 18, 20, 25, 26, 34, 36, 50, 63, 73, 75, 124, 125, 127, 139, 162, 169, 173, 178, 180, 186, 188, 196, 199, 209, 271, 308, 345, 348, 349, 355, 404, 441, 447, 487, 488, 489, 499, 500, 553, 555, 557.
Muhammed aleyhisselâmın dedeleri 195.
Muhammed Ma'sûm Fârûkî 61, 122, 135, 390, 409, 505, 557.
Muhannes ile görüşmemeli 317.
Muharrem ayının fazîleti 436.
Muhteseb 88.
Mukarrebler 180, 448.
Mûsâ aleyhisselâm 19, 49, 65, 83, 96, 106, 107, 139, 203, 365, 413, 442, 443, 459, 460, 461, 470, 471, 472, 487, 488, 509, 526.
Mûsâ Beykiyef 35.
Muska [mıska] kullanmak 456, 457, 466, 469.
Mu'tezîle fırkası 327.
Mutlak su 379.
Mücâhede 32, 42, 128, 144, 243.
Müceddid olan âlimler 34.
Mücerred varlık 129.
Müctehid 34, 81.
Müdâhene 102, (103), 104, 492, 496.
Müdârâ (103), 104, 491, 492, 496.
Müdrike 134, 135, 147.
Müezzin olmak 422.
Müfsid olan şeyler 208, 254.
Müftî 81.
Müftî-yi mâcin 538.
Mükâfât 152.
Mülhid 117, 174, 175, 177, 532.
Mülk-i habîs 294.
Mü'min 173.
Mü'minin kalbini kırmak 312.
Mü'mini sevindirmek 450, 466.
Mü'mini ziyâret sevâbı 406, 476.
Mü'minlerin hakları 193, (321), 335.
Münâfıklar 53, 98, 105, 116, 187, 190, 340.
Münâfıklık alâmeti 90, 91, 105, 415.
Münâkaşa 16, 37, 59, 87, 150, 322, 338, 463, 495.
Mürşid 10, 43, 98, 105, 174, 336, 359, 465, 467, 475, 554, 558.
Mürşid-ün-nisâ kitâbı 501.
Mürtedler 12, 24, 116, 117, 175, (176), 210, 308, 313, 372, 415, 477, 548.
Mürüvvet 151.
Müsâfeha (406), 562.
Müsâfire ikrâm çok sevâbdır 492, 507.
Müsâlemet 150.
Müsâmeha 152.
Müslim kitâbı 35, 284, 286, 289, 315, 317, 318, 319, 398, 402, 463, 488,
Müslimân olmak için 34, 61, 63, 106, 124, 171, 173, 308, 372, 565.
Müslimânların aybını örtmeli 420, 450, 466, 509, 551.
Müslimân kanûna karşı gelmez 9, 100, 164, 194,
Müslimânlar üç dürlüdür 10.
Müslimân suç işlemez 61, 90, 162, 164.
Müslimân hanım nasıl giyinir? 319, 320.
Müslimânların derd, belâ çekmesi 146.
Müstehab 108, 205, 207, 307.
Müşâhede makâmı 359.
Müşâhin 80.
Müşrik 12, 80, 117, 477.
Müt'a nikâhı 478.
Mütesarrıfa kuvveti 134.
Müteşâbihat 563.
Müvâsât 152.
Müzik 161, 313, 465.
Nafaka 69, 119, 150, 242, 273, 292, (335), 337, 412, 437, 453, 464, 478, 484, 489, 508, 534, 540, 547.
Nâfile ibâdetler 120, 206, 209, 289, 290, 308, 329, 334, 354, 356, 372, 434, 449,

451, 495.
Nâfile nemâzlar ve farzlar 207, 219, 253, 260, 276, 289, 291, 327, 332, 365, 408, 410, 413, 422, 449, 471, 490, 520, 524.
Nâfile ve sünnetler yerine kazâ kılmalıdır 290, 410, 421, 422.
Nakdeyn 164.
Nakşibendî tarîkati 355.
Nâ-mahrem akrabâ 330.
Nâmûs 14.
Nasârâ 77, 99.
Nasîhat 37, 58, (74), 78, 87, 98, 113, 117, 170, 476, 491, 494, 551.
Nasîrüddîn-i Tûsî 8, 143.
Nasslar 34, 111, 561.
Nazar değmesi hakdır 457, 466, 469.
Nebîler 139.
Necâsetden tahâret 210, 260, 280, 311, 378, 380, 464, 520, 526.
Necâşî 20.
Necdet 149.
Necdî fırkası 10.
Nefs-i emmâre 10, 26, 30, 31, 32, 43, 47, 68, 91, 150, 170, 314, 355, 356, 438, 551, 553, 555.
Nefs, bedene tadlı gelen şeylere düşkündür. Arzûları, islâmiyyetin emrlerine uygun olmaz 9.
Nefse hâkim olmak 30, 32, 57, 91, 150, 355, 438, 558.
Nefse uyanlar 10, 26, 30, 31, 55, 68, 106, 357, 438, 554.
Nefs ile cihâd 32.
Nefsin fâidesi 32.
Nefsi nâtıka 32, 129.
Nehy-i münker 37, 39, 61, 88, 101, 494, 505, 509.
Nemâz dînin direğidir 406, 415, 519, 534, 565.
Nemâz iskâtı 268, (271), 283, 547.
Nemâz kılmak harâm olan vaktler (398).
Nemâz kılmıyanlar 118, 266, 267, 269, 279, 288, 312, 407, 412, 528, 534.
Nemâz nasıl kılınır? (209), (241), 251, (400), 418, 419, 523.
Nemâz mü'minin mi'râcıdır 415, 562.
Nemâz vaktleri 210, 244, 267, (381), 393, 413, 425, 432, 533.
Nemâza ehemmiyyet vermiyenler 118, 185, 203, 533.
Nemâza inanmıyanlar 118, 533.
Nemâzda abdesti bozulan, Mâlikîyi taklîd eder 241.
Nemâzda elbise ile oynamak 422.
Nemâzda otururken parmak oynatılmaz 402.
Nemâzda ta'dîl-i erkân 185, 249, (259), 401, 561, 565.
Nemâzdan sonraki tesbîhler 79, 250, 251, 402, 546.
Nemâzı bozanlar (254).
Nemâzı cemâ'at ile kılmalı 407.
Nemâzın âdâbı (250), 282.
Nemâzın edâsı, kılınması 400, 404, 418.
Nemâzın ehemmiyyeti 13, 33, 115, 118, 185, 266 (284), 285, 406, 407, 412, 415, 420, 534, 557, 565.
Nemâzın kazâsı 118, 119, 239, 269, 291, 410, 411, 412, 413.
Nemâzın mekrûhları (252), 419, 527.
Nemâzın müstehabları (250).
Nemâzın rüknleri (210).
Nemâzın sünnetleri (249), 412, 524.
Nemâzın şartları 364, (380).
Nemâzın üstünlüğü 33, 266, 413, 561.
Nemâzın vâcibleri (249).
Nemâzdan sonra düâ 79, (252), 402, 562.
Nemâzları cem' ederek kılmak 399, 430.
Nemâzın sünnetleri yerine kazâ 119, 120, 409, 423.
Nemîme 29, 76, 301, 312, 437, 551.
Nemmâmlık 29, 76.
Nemrûd 49, 199,
Nesh 124, 181, 195.
Nevâdir haberleri 480, 481.
Nevruz günü 196,
Ney çalmak 313, 465.
Nezr 95, 120, 294, 296, 299, 301, 304, 307, 330,
Nısf fadla zemânı 395.
Nifâk 91, (105), 465.
Nifâs [lohusalık] 218, 220, 229, 231, 301, 376, 501, 504, 520.
Nikâh ve evlenme işlemi 23, 24, 331, (477), 478, 543.
Nikâhı harâm olanlar 335, 478.
Nikâhın bozulması 23, 24, 116, 372.

Nikâhın şartı 23, 201, 203, 288, (331).
Ni'met-i islâm 63, 70, 96,
Nisâb 41, 292, 293, 534.
Niyyet etmek 22, 27, 38, 57, 73, 91, 170, 190, 206, 210, 212, 218, 231, 236, 328, 366, 370.
Niyyet kalb ile olur 38, 400.
Niyyetin ehemmiyyeti 306, 403, 406, 411, 414, 444, 520.
Nûh aleyhisselâm 57, 69, 139, 181, 463.
(Nûr-ül-yakîn) kitâbı 346.
Nutk kuvveti 14, 135, 142.
Nükleer reaksiyon 133.
Oflu Muhammed Emîn efendi 411.
Oje kullanmamalı 214, 242, 373, 374, 377, 511,
Oniki imâm 358.
Organik cism 137,
Orta yol 155, 156.
Oruc tutmak 38, 83, 219, 220, 268, (300), 432.
Orucu bozan şeyler 301, 437.
Orucun nev'leri 301, 437.
Orucun sevâbı 431, 433, 434, 435.
Osmân Zinnûreyn 262, 287, 326, 352, 357, 440, 527,
Osmânlı devleti 62, 110, 148, 163, 175, 279, 327, 441, 474, 479, 501, 535.
Otobüsde nemâz 261, 282.
Oyunlar 194, 205, 335, 443, 479, 494, 495, 542.
Ödünc almak 50, 271, 294, 295, 372, 451, 453, 454, 498, 537, 548.
Ödünc vermek 372, 451, 452, 454, 535.
Ölmek 17, 31, 41, 59, 130, 133, 145, 349.
Ölülere düâ 38, 352, 543.
Ölülere sevâb bağışlanır 38, 353, 354.
Ölüm hâli (339), (344).
Ölümden kaçmak ve ölümü istemek 496, 529.
Ölüler için yapılacak şeyler 475, 529, 543.
Ömer-ül-Fârûk "radıyallahü anh" 15, 30, 51, 87, 97, 183, 262, 287, 289, 317, 325, 326, 357, 425, 480, 481, 531, 547.
Ömer bin Abdül'azîz 41, 98.
Ömreye gitmek 209, 308, 329, 471, 472.
Ömr değişmez 44, 78, 94, 160, 339, 458.
Övülmeği sevmek (29), 36, 37, 68.
Özr (108), 119, 279, 378, 412.
Özr sâhibi 241, 270, 279, 378, 522, 524, 525.
Papağan kuşu 142.
Para kazanmak 12, 119,
Peygamberimizin dedeleri 195, 544.
Peygamberler 21, 69, 93, 127, 139, 169, 181, 182, 360.
Piyango çekmek 541, 542.
Put 12.
Râbıta 475, 553, 555.
Radyo [Mizyâ'], televizyon, sinema ve gazeteler 16, 194, 333, 336, 357, 443, 464, 552.
Radyoda ezân ve Kur'ân okumak 23, 245, 418, 425.
Râfizîler 326, 357, 476.
Rahmet-i ilâhî 459.
Ramezân-ı şerîf 209, 302, 305, 421, (431), 432, 434, 449, 468, 566.
Recâ 31, 40, 188, 243, 323,
Receb-i şerîf 430.
Regâib gecesi 430.
Resm asmak 12, 470, 497,
Resûller 139, 565.
Resûllere tâbi' olmak 473.
Resûlullahın babaları, dedeleri hep mü'min idiler 195, 544.
Resûlullahın çocukları 191.
Resûlullahın zevceleri 191.
Rezâlet 146, 147, 155, 364.
Rıfk 89, 150, 323, 461, 497.
Rıtl denilen ölçü 460.
Rızk 68, 73, 80, 94, 95, 119, 165, 257, 310, 331,
Rızk herkese gelir 177, 203, 239, 309, 339, 459, 475, 477, 493, 506, 508, 552.
Riyâ (36), 45, 58, 68, 510.
Riyâkâr olanlar 510.
Riyâzet 16, 32, 128, 144, 558, 560, 563.
Rub'-ı dâire 385, 393, 394, 397, 570, 572.
Rûh hastalıkları 19, 126,
Rûhlardan istifâde 458, 490, 543, 560.
Rûh nedir? 129, 133, 139, 561.
Rûh ölmez 130,
Rûh vardır 128,

Rûhların hâzır olması 204.
Rûhun iki kuvveti 14, 134.
Rûhun yükselmesi 139, 142.
Ruhsatlar 91,
Ruhsat ile amel 316, 403.
Rükû' nasıl yapılır? 209, 211, 241, 401, 415.
Rüsûm 124.
Rüşvet 294, 312, 527, 546, 551, 552.
Rü'yâ 144.
Sâ' denilen hacm ölçüsü 271, 460.
Sabâh akşam okunacak 499.
Sabâh kahvaltısı 508.
Sabâh nemâzı vakti 386, 389, 397.
Sabâh nemâzına uyanmak için 283.
Sabr 68, 150, 160, 526, 529, 559.
Sabr sevâbı (529).
Sadaka 48, 78, 115, 443, 450, 453, 539, 540.
Sadaka-i fıtr 120, 460.
Sadaka sevâbı 121, 204, 290, 293, 435, 440, 463, 475, 477.
Sadâkat 15, 152, 526.
Sa'deddîn Teftazânî 145.
Sadist 106.
Sahâbî 28, 53, 61, 70, 78, 475.
Sahîh kan 221, 228.
Sa'îd olmanın alâmetleri 443, 526.
Sakal boyamak 201, 527, 528.
Sakal traşı 201, 488, 489, 544.
Sakal uzatmak 201, 489, 528, 544.
Sakız çiğnemek 374.
Salât ne demekdir? 257, 284.
Salâten tüncînâ 362.
Salevât okumak 402, 405, (449), 457, 490, 496, 499, 506.
Salât-ı vitr 210.
Sâlih insan 13, 16, 43, 96, 98, 173, 174, 460, (467), 479, 495, 510, 528, 558.
San'at 69, 110, 132, 163.
San'at sâhibi olmak 486.
Sandalyede nemâz 261, 282.
Sanem [put] 12.
Sapık din adamları 216, 217, 297, 361.
Sapık insanlar 29, 34, 62, 153, 156.
Sargı üzerine mesh 213, 238, 239, 281, 371, 374, 377, 514.
Se'âdete kavuşmak için 17, 42, 52, 125, 127, 170, 173, 557, 565.
Se'âdet-i ebediyye kitâbı 10, 80, 119, 144, 229, 245, 305, 311, 338, 363, 389, 393, 396, 409, 425, 430, 443, 447, 448, 457, 476, 488, 497, 505, 509, 517, 529, 541, 555.
Sebât 149.
Sebebler 63, 328, 329, 567.
Sebeb olmak 39, 68, 73, 74.
Sebeblere yapışmak lâzımdır 26, 31, 46, 441, 456, 465, 559, 567, 593.
Secde 210, 211, 241, 400, 401, 414, 523.
Secdeyi doğru yapmak 401.
Secde-i sehv 208, 249, 259, 399.
Secde-i tilâvet 206, 246, 399, 426.
Secde yere edilir 281, 282, 401.
Sefâhet 110, 147.
Seferî olmak 260, 429, 430.
Sehâvet 151,
Selâmlaşmak 68, 76, 98, 107, 202, 207, 255, 321, 507, 527.
Selef-i sâlihîn 16, 34, 358.
Selefîler 62, 80, 545.
Semâhat 152, 159.
Semen denilen mal 296, 297.
Sene başı 196, 547.
Serhoşluk 463, 483.
Setr-i avret 186, 194, 210, (315), 319, 320, 321, (334), (335), 380, 426, 456, 479, 500, 520, 523, 557.
Sevâb 72, 76, 92,
Sevâb olan şeyler 207, 208.
Sevâb hediyye edilir 38, 279.
Sevginin alâmeti 99, 475.
Sevmek 99, 322, 467, 475.
Seyyid kutb 80, 109, 117, 153, 324, 473, 546.
Sıbgâtullah-i Arvâsî 449.
Sıcak taâm yimenin zararları 330.
Sıddîk Gümüş 107.
Sıddîkların alâmeti 463.
Sıfat 129.
Sıfât-ı sübûtiyye 154, (179), 441.
Sıfât-ı zâtiyye 154, (178), 441.
Sıkıntıdan kurtulmak için 17, 122.
Sıla-i rahm 152, 476.
Sıla-i rahm sevâbı (476).
Sır saklamak 77.
Sırat köprüsü 125, 155,

Sigara içmek harâm değildir 204, 464, 545.
Sigortalılar 538.
Sihr 14, 80, 186, 430, (566).
Sihrden korunmak için 457, 499,
Silsile-i aliyye 457.
Simâ' 314.
Siyâsî işler 89, 124.
Sohbetin fazîleti 435, 460, 467, 491, 554, 562.
Sol ayak ile sokağa çıkmalı 500.
Son nefes 56, 60.
Sporcuların dizlerini, uyluklarını açmaları 316.
Stalin 49, 60.
Su dağıtmak sevâbı 450, 454, 459.
Su içmek âdâbı (496).
Sular hakkında bilgi (230).
Sulh 492.
Sun'î ilkâh 456.
Suûd oğullarının zararları 275, 327.
Sû-i zan (kötülemek) 23, 24, 72, 87, (92), 108, 112, 403.
Sü'âl 126.
Sübhâne rabbike âyetini okumak 448.
Sübhânallah düâsı 405, 414, 445, 446, 498, 499.
Sükûn 149, 441.
Süleymân aleyhisselâm 26, 182.
Sünnet nemâz ne demekdir 120, 402, 410, 411.
Sünneti terk etmek 277, 372, 374, 411.
Sünneti terk edenler 33, 38, 209, 357, 410.
Sünnet nemâzlara nâfile denir 206, 290, 410.
Sünnet-i seniyye 191, 206, 207, 277, 319.
Sünnet olan gusller (369).
Sünnetlerin kıymetleri 290.
Sünnet yerine kazâ kılmak 119, 120, 206, (410), 412, 423.
Sünnî müslimânlar 62,
Sür'at-i fehm 149.
Süt kardeşlik (484), 485, 543, 548.
Şa'bân-ı şerîf ayının fazîleti (430).
Şâfi'î mezhebi 30, 38, 91, 154, 194, 212, 214, 215, 217, 222, 231, 241, 261, 268, 269, 280, 286, 288, 293, 311, 354, 371, 373, 378, 379, 380, 389, 430, 453, 460, 464, 483, 486, 501, 513, 518, 520, 521, 522, 523.
Şâhidlik yapmak 425, 454, 478, 492.
Şakî 8, 45, 464, 510.
Şakîlerin alâmeti 443, 510.
Şarkı söylemek 314, 462, 480, 494, 543, 550, 551.
Şartlı satış 372, 541.
Şecâ'at 14, 84, 86, 147, 149, 159, 160.
Şefâ'at 12, 33, 174, 195, 206, 207, 352, 354, 436, 529.
Şefkat 152.
Şehâmet 150.
Şehîd olmak 160, 328, 347.
Şehîdler ölürken hiç acı çekmez 348.
Şehvânî kuvvet 14, 77, 119, 134.
Şemâtet (82).
Şerâb içmek harâmdır 185, 205, 208, 288, 311, 463.
Şereh 14.
Şerh-i mekâsıd kitâbı 145.
Şer'î zevâl yeri 388, 393, 399.
Şeytân 38, 42, 43, 44, 46, 74, 94, 150, 156, 165, 189, 315, 317, 498, 500, 507.
Şeytânın hîileleri 43, 44, 45, 46.
Şifâ için 122, 456, 457, 465, 469.
Şihâbüddîn Sühreverdî 129, 560.
Şî'î fırkası 10, 109, 326, 357, 476, 478.
Şi'r 465, 494.
Şirk 12, 24, 122, 197, 329, 499, 510, 527, 529, 530, 562.
Şöhret 26, 37.
Şübheli şeyler 549, 560.
Şükr 7, 70, 85, 165, 323, (459).
Ta'âm âdâbı 207, (327), 328.
Tâ'ât yapmak 293.
Tabi'atcılar 130.
Ta'dîl-i erkân 185, 249, (259), 282, 401, 415, 551, 561, 565.
Ta'dîl-i zemân 390, 391, 393, 571.
Tahâret 373.
Taklîd 34, 81, 91.
Taktîr 151.
Takvâ 11, 32, 57, 91, 207, 243, 288, 355, (466), 479, 565.
Tamâ' (42),
Talâk 482, 483, 548.
Tam mülk 294, 534.
Tam temizlik 221, 227, 228,

Tansiyon 81.
Tanzîmât 149, 532.
Tarîkatcılar 18, 43, 92, 117, 159, 358, 469, 494, 560.
Tarîkatlar 358.
Tatlı dil 104, 290, 322, 491, 496.
Ta'yîn etmek 295.
Tayyârede nemâz 261, 282.
Tayyı mekân 560.
Ta'zîr 74, 88.
Tazmîn etmek 294.
Te'akkul 149.
Teassub 545.
Tebâreke sûresi 498.
Tebasbus 150.
Teblîğ 181.
Teblîğ-i cemâ'atcılar 62, 109, 117, 153, 545, 546.
Tecdîd-i îmân 24, 116, (447), 548.
Tecdîd-i nikâh 24, 116, 548.
Tecribî ilmler 135.
Tecvîd ile Kur'ân okumak 416, 417.
Tedâvî sünnetdir 151, 455, 466.
Tefekkür 105, 106.
Tefsîr (109), 110, 211.
Tefvîz 42.
Tegannî 245, 313, 314, 465, 494.
Tegannî harâmdır 314, 416, 494, 550.
Tehaffuz 149.
Tehammül 150.
Teharrî 549.
Teheccüd nemâzı 195, 413, 420, 500.
Tehevvür 14, (84), 147, 156, 158.
Tehıyyet-ül-mescid nemâzı 120, 411, 420.
Tehlükeye atılmamalı 84.
Tekbîr-i teşrîk 242, 249, 279.
Tekebbür 48, 50, 55, 60.
Tekkeler 465, 494, 550.
Televizyon 16, 194, 336, 464, 469.
Televizyondaki imâma uyulmaz 248, 257.
Telfîk-i mezâhib 35, 91, 518, 519.
Telkin vermek (346).
Temelluk 48.
Temennî 31.
Temiz olmalı 318, 321.
Temkin zemânı 306, 392, 393, 569.
Terâvîh nemâzı 421, (433).
Terman 148.
Tesavvuf 18, 105, 144, 562, 566.
Tesbîh 115.
Tesbîh okumak 405, 414.
Tesbîh nemâzı 414.
Tesettür 208, 315, 320, 335, 478.
Teslîm 152, 323.
Test üsûlü 148.
Tesvîf (97).
Tevâdu' 48, 55, 58, 60, 63, 67, 69, 78, 150, 158, 323, 440, 461.
Tevbe 23, 24, 41, 71, 93, 111, (115), 116, 119, 120, 122, 174, 194, 204, 309, 321, 323, 339, 412, 510.
Teveddûd 152.
Tevekkül 41, 152, 188, 323, 358, 438, 451, 467, 560.
Teverrük 211.
Tevessül 531.
Tevhîd 189, (441).
Tevhîd düâsı 219.
Te'vîl 109, 111, 531, 563.
Tevrât kitâbı 21, 64, 180.
Teyemmüm (236), 281, (370), 376.
Teyemmümün farzları (236), (370), 525.
Teyemmüm nasıl yapılır? (236), 237, 370,
Tezekkür 149.
Tezellül (67), 68, 158.
Ticâret 77, 535, 562.
Ticâret âdâbı 452, 454, 562.
Turistler 60, 82.
Tûl-i emel (41), 42, 444.
Türkiye gazetesi 65.
Tûtî kuşu 138, 142.
Tübba' 20.
Tüb bebek 456.
Türbe yapmak 469, 530, 543.
Türbeleri ziyâret âdâbı 353.
Tütün harâm değildir 204, 464, 545.
Ucb 31, 45, 48, (70), 71.
Uğursuzluğa inanmamalı 72, 496, 545.
Uhud gazâsı 78.
Ulemâ-i sû' 38.
Ulül-emre itâ'at 473.
Uşur 292, 293, 534, 547, 548.
Utanmak 28.
Uzlet 27.
Uzunluk ölçü birimleri 261, 429.
Uzvî cismler 137.

Ücret ile ibâdet 37, 38.
Üfuklar 381, 384.
Ülfet 152.
Ülûhiyyet sıfatları 12, 154, 178, 329, 441, 478.
Ümmet-i Muhammed 73.
Ümmid 40.
Ümm-i veled 483.
Vâcib 206, 208, 276, 277.
Va'd 38, 72, 89, (90).
Vahdet-i vücûd 563.
Vaftiz: (Fâideli Bilgiler ve Cevâb Veremedi)
Vahşî 8.
Vahy (93), 98, 139, 170, 173.
Va'îd 90.
Vakf 531, 538.
Vakt, nemâzın şartıdır 381, 389, 407.
Vaktin evvelinde kılmalı 407.
Varlık 561.
Vasıy 548.
Vasıyyet 120, 166, 187, 272, 273.
Va'z 37, 58.
Vefâ 152, 323.
Vehhâbîler 62, 109, 163, 209, 217, 275, 326, 469, 529, 530, 531, 545, 547.
Vehhâbîler kâfir olmakdadır 182.
Vehm 93, 560.
Vekâr 104, 151.
Veled-i zinâ 24, 548.
Velî 13, 43, 98, 105, 120, 174, 271, 467, 475, 479, 558.
Vera' ve takvâ 32, 151, 207, 355, 403.
Veresiye satış 549.
Vergi ödemelidir 9, 60, 75, 194, 323.
Vesvese 42, 43, 74, 86, 87, 97, 170, 403.
Vitr nemâzı 210.
Vücûd, beden ni'meti (455).
Yabancı kadına bakmak 210, 319, 487, 494.
Yabancı kadın sesi 244, 247.
Yabancı kadınla halvet harâmdır 315, 317, 543.
Yağmur düâsı 37, 421, 422.
Yalan söylemek 312, 494, 509, 546.
Yalan söyleyenler 454, 509,
Yalancı şâhidlik 193, 311.
Yapıcı kuvvet 134.
Yaratmak 46, 70, 73, 106, 328, 329, 360.
Yara üzerine mesh 377.
Yardım dernekleri 537, (538).
Yardımlaşmak 68, 69, 76, 114,
Yatakdan kalkmak âdâbı 498.
Yatmak âdâbı 498, 499.
Yehûdî 8, 77, 94, 99, 154.
Yehûdîlere benzememeli 436, 528.
Yemîn 38.
Yemîn etmemeli 185, 203, 205, 311, 353, 509.
Yeni ve temiz giyinmeli 447.
Yetîm malı yimek 311.
Yetîmleri okşamak sevâbı 436.
Yetmişiki fırka 153, 174, 183, 426.
Yılbaşı 196.
Yıldızlar 106.
Yimek âdâbı ve düâsı 327, 328, 330, 446.
Yimek, içmek âdâbı 207, 327, 328, 330, 372, 446, 469, (493), (496), 508, 560.
Yimesi harâm olanlar 37, 446, 463, 469, 493, 549.
Yobaz 36, 130, 316, 556.
Yolculukda nemâz 256, (260), 282, (429).
Yunan feylesofları 19, 127, 128, 183, 495.
Yûsüf aleyhisselâm 73, 182.
Yürümek âdâbı 423, 487, 497.
Yüz suhuf 180.
Yüzük takmak 510.
Zâhid 27, 95, 96,
Zâlim 8, 22, 26, 49, 60, 79, 82, 97, 107, 165.
Zâlimlerden kurtulmak için düâ 499.
Zamm-ı sûre nedir? 402.
Zan 92, 93, 464.
Zarûret 67, 68, 95, 151, 214, 268, 317, 512.
Zebûr kitâbı 180.
Zekâ 148, 149, 166.
Zekât 78, 83, 94, 268, 450.
Zekât vermek (292), 298, 310, 312, 450, 451, (534), 535, 566.
Zelzele 468, 496.
Zengin olmak 41, 68, 69, 461, 534.
Zevâl vakti dâireleri 387.
Zevc ve zevce hakları 96, 332, 333, 335, 336, 479, 495, 497, 533.
Zevk ve safâ düşkünleri 17, 132, 240, 314,

426.
Zındık 35, 36, 92, 110, 116, 204, 496, 532.
Zihn 78, 149.
Zikr edenin kalbi kararmaz 10, 94, 449, 500.
Zikr etmek 10, 43, 94, 190, 191, 322, 323, 356, 358, 444, 465, 552.
Zikr-i ilâhi 10, 83, 356, 552.
Zilhiccenin sevâbı 434.
Zimmî 60, 107, 294, 295.
Zinâ 51, 74, 199, 204, 207, 311, 469, 478, 481, 543, 548.
Zînet 37, (95), 462, 470.
Zînet eşyâsı 50, 151, 296.
Ziyâfet 68, 331, 550.
Ziyâret 335, 352, 406, 459, 486, 497, (505).
Zrâ' denilen ölçü 261, 371, 429.
Zuhr vakti 388, 390, 393, 395.
Zulm 25, 49, 60, 77, 79, 80, 88, 97, 107, 113, 147, 157, 163, 185, 310, 438, 477, 505, 508, 510.
Zulm yapanlar 49, 83, 113, 163, 165, 193, 505, 510.
Zühd 95, 207, (466).
Zülkarneyn 79, 182.
Zünnâr kuşağı 22.

Hak teâlâ, intikâmın, kul eli ile alır.

İlm-i hâli bilmeyenler, onu kul yapdı sanır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

İslâmiyyeti bildiren kitâblar pek çokdur. Bunların içinde en kıymetlisi, imâm-ı Rabbânînin üç cild **(Mektûbât)** kitâbıdır. Bundan sonra, Muhammed Ma'sûmun üç cild **(Mektûbât)** kitâbıdır. Muhammed Ma'sûm hazretleri, Mektûbâtın üçüncü cildinin onaltıncı mektûbunda buyuruyor ki, (Îmân, kelime-i tevhîdin Lâ ilâhe illallah ve Muhammedün Resûlullah iki kısmına birlikde inanmakdır). Ya'nî, müslimân olmak için, Muhammed aleyhisselâmın Peygamber olduğuna da inanmak lâzımdır. Ya'nî Muhammed aleyhisselâm, Allahın Peygamberidir. Allahü teâlâ, Cebrâîl ismindeki melek ile, kendisine **(Kur'ân-ı kerîm)**i göndermişdir. Bu Kur'ân-ı kerîm, Allah kelâmıdır. Muhammed aleyhisselâmın kendi düşünceleri ve felsefecilerin, târîhcilerin sözleri değildir. Muhammed aleyhisselâm, Kur'ân-ı kerîmi tefsîr etmişdir. Ya'nî açıklamışdır. Bu açıklamalara, **(Hadîs-i şerîf)** denir. İslâmiyyet, **(Kur'ân-ı kerîm)** ile **(Hadîs-i şerîf)**lerdir. Dünyânın her yerindeki, milyonlarca islâm kitâbı, **(Kur'ân-ı kerîm)** ile **(Hadîs-i şerîf)**lerin açıklamalarıdır. Muhammed aleyhisselâmdan gelmiyen bir söz, islâm kitâbı olamaz. Îmân ve islâm demek, **(Kur'ân-ı kerîm)** ve **(Hadîs-i şerîf)**lere inanmak demekdir. Onun bildirdiklerine inanmıyan, Allah kelâmına inanmamış olur. Muhammed aleyhisselâm Allahü teâlânın bildirdiklerini Eshâbına bildirdi. Onlar da, talebelerine bildirdi. Bunlar da, kitâblarına yazdılar. Bu kitâbları yazan âlimlere **(Ehl-i sünnet âlimi)** denir. Ehl-i sünnet kitâblarına inanan, Allah kelâmına inanmış olur. Müslimân olur. Elhamdülillah, biz dînimizi Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından öğreniyoruz. Dinde reformcuların, masonların uydurma kitâblarından öğrenmiyoruz.

Resûlullah "sallallahü aleyhi ve sellem" buyurdu ki, **(Ümmetim arasında fitne, fesâd yayıldığı zemân, sünnetime yapışana, yüz şehîd sevâbı vardır.)** Sünnete yapışmak, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarını öğrenmekle olur. Müslimânların dört mezhebinden herhangi birisinin âlimleri **(Ehl-i sünnet âlimleri)**dir. Ehl-i sünnet âlimlerinin reîsi, İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe Nu'mân bin Sâbitdir. İngilizler, asrlar boyunca uğraşarak, bir müslimânı hıristiyan yapamadılar. Bunu başarabilmek için, yeni bir yol aradılar. Masonluğu kurdular. Masonlar, Muhammed aleyhisselâmın sözlerine ve bütün dinlere, öldükden sonra tekrâr dirilmek olduğuna, Cennetin, Cehennemin var olduğuna inanmıyorlar.

Peygamberimiz “sallallahü aleyhi ve sellem” buyurdu ki, **(Allahü teâlânın çok sevdiği kimse, dînini öğrenen ve başkalarına öğretendir. Dîninizi islâm âlimlerinin ağızlarından öğreniniz!)**

Hakîkî âlim bulamıyan, Ehl-i sünnet âlimlerinin kitâblarından öğrenmeli ve bu kitâbların yayılmasına çalışmalıdır. İlm, amel ve ihlâs sâhibi olan müslimâna **(İslâm âlimi)** denir. Bu üçünden biri noksan olup da, kendini âlim tanıtana (kötü din adamı, yobaz) denir. İslâm âlimi, insanı, se’âdet kapılarını açan sebeblere kavuşdurur, dînin bekçisidir. Yobaz, insanı, felâkete sürükleyen sebeblerin içine düşürür, şeytânın yardımcısıdır.[1] İstigfâr düâsını okumak, derdlere, sıkıntılara mâni’ olan sebeblere kavuşdurur.

[1] İhlâs ile amel etmek için öğrenilmeyen ilmin fâidesi olmaz. **(Hadîka)** cild 1, sahîfe 366 ve 367 ve **(Mektûbât)** cild 1. 36, 40, 59.cu ve 157.ci mektûblarına bakınız!